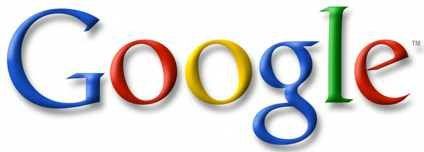

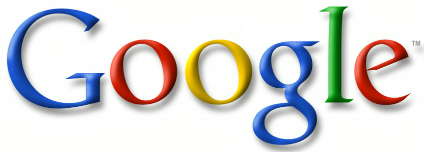

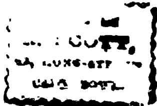

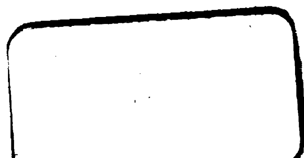

Aan
den WelEd. Heer Jan Dommisse
ter herinnering van aan-
genaame dagen ten zijnen
Huize gesleten door

July 1883. J.H. Hofmeyr, Jr

HET

Zuid Afrikaansche Tijdschrift.

J. H. Hofmeyr, Jr., Redakteur.

NIEUWE REEKS, DEELEN IX EN X.

Februarij 1882 *tot* ~~*Februarij*~~ Jan, 1883.

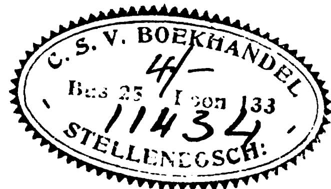

KAAPSTAD:
HOFMEYR & REGTER, UITGEVERS.
1883.

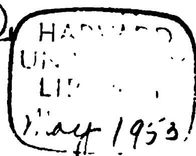

HET Z. A. TIJDSCHRIFT.

FEBRUARIJ, 1882.

Reisverhalen aangaande Egypte en Palestina.

VI.

DE TWEEDE DAG TE ALEXANDRIE.

Wij waren vroeg den volgenden morgen wakker, maar lagen ieder op zijn bed—want in het oosten, zoo wel als op vele plaatsen van het vasteland, worden man en vrouw van elkander gescheiden—na te denken en te spreken over al de vreemde tooneelen van gisteren, toen wij door het klokje herinnerd werden, dat het tijd was om ons voor het ontbijt klaar te maken. En daar wij gisteren op gevoelige wijze met de Egyptische zon kennis gemaakt hadden, gingen wij, na het ontbijt, naar de naaste winkels, om zonneschermen te zoeken. Ahmed moest natuurlijk mede om den prijs te bepalen, dien wij geven konden,—want, zoo als gij gezien hebt, is het in Egypte éénе zaak wat iemand voor zijne waren vordert, maar eene gansch andere zaak wat gij

A

er voor geven zult. En nu gewapend met witte zonneschermen begaven wij ons op een bezoek naar het paleis *Ras-et-Seen*. Doch eerst moesten wij daartoe verlof bekomen van den Engelschen Consul. Ik kon volgens den Arabischen deurwachter Z.Ed. niet te zien krijgen, "maar," liet de schelm er op volgen, "het is ook niet noodig, geef mij maar uw kaartje en ik zal het verlofbriefje u bezorgen." Toen hij heenging, fluisterde Ahmed mij toe: "dit beteekent nu een franc aan *baksheesh*,"—en, zoo was het ook.

Nu moesten wij wêer met het rijtuig naar het kantoor, om het verlofbriefje van den Consul te vertoonen, en verlof van de regering te erlangen. Van hier moesten wij nog een soldaat met ons naar het paleis mede voeren, om een wakend oog over onze handen te houden, want in Egypte is het eene uitgemaakte zaak, dat iedereen een schelm is. Wij konden het wel raden dat deze ook al wêer baksheesh zou moeten hebben. Het paleis is nabij de haven gelegen en levert een schoon uitzigt daarover. Het dak van de groote poort, die toegang verleent tot het plein waarop het paleis staat, rust op groote roode granieten pilaren, die waarschijnlijk duizenden jaren geleden elders een heidenschen tempel versierden. Een Arabier, die het opzigt over het paleis heeft in de afwezigheid van den Khedive, kwam dadelijk met de sleutels aanloopen, oogenschijnlijk zeer verblijd dat baksheesh weer gekomen was. Langs een breeden marmeren trap bereikten wij de marmeren stoep en den ingang tot het paleis.

O, in welke weelde baden zich die Egyptische onderkoningen, terwijl de arme onderdanen uitgemergeld worden! Het huisraad, d. i. stoelen, sofas, enz., zijn verguld en met de kostbaarste Italiaansche zijde bekleed. De vensters zijn mede met die prachtige zijde behangen. Wij bewonderden de staatsiekamer, met hare reusachtige en kostbare glazen kandelaren, haren glinsterenden ebbenhouten vloer, en hare gemakkelijke doorloopende sofa's, die tegen de wanden zijn aangebragt, en waarin men als in een veeren bed wegzinkt. De gordijnen waren opgetrokken, en het huisraad werd in den vloer weerkaatst, precies alsof het in water stond. Doch bewonderenswaardig is vooral de cirkelvormige danszaal, met haren kristallen kroonkandelaar, hare groote rijk vergulde spiegels, waarin de kandelaar tot in het oneindige teruggekaatst wordt, hare tafel, ingelegd met allerlei kostbare steentjes en die in Rome ruim £2,000 heeft gekost, en haren

vloer ingelegd met verschillende houtsoorten, druivenranken, bladeren, bloemen, enz., voorstellende. Wij hadden ook het genoegen de prachtige slaapkamer van zijne gekleurde majesteit en andere vertrekken van het paleis te zien, sommigen waarvan, zooals bad-, kleed- en eetkamer, nu veranderingen ondergaan op last van den tegenwoordigen khedive. Het gedeelte dat de bedienden bewonen, bevat beter huisraad dan in vele onzer beste woningen te vinden zijn. En nu alles gezien is—ja, nu is baksheesh weêr aan de orde. Bij onzen doortogt is het getal onzer geleiders bestendig aangegroeid — allen maken aanspraak op baksheesh, onze soldaat ook niet te vergeten. Wij gaven natuurlijk niet zoo veel als die schurken verlangden, evenwel gingen er ettelijke shillings mede heen.

Van hier gingen wij naar de katacomben (onderaardsche begraafplaatsen), aan de overzijde van de haven gelegen. Wij moesten bij het arsenaal voorbij, maar konden er niet in, omdat wij geen verlofbriefje en ook geen tijd hadden. Langs de straat van Mohammed Ali verlieten wij de stad en reden door een deel van de oude stad. Overal zijn er nog onder de puinhoopen, door welke de weg gegraven is, steenen, fondamenten en overblijfselen van muren te bespeuren. Hier en daar op de landerijën, door welken de weg gaat, is er een pomp aan het werken, onder toezigt van een kleinen jongen, terwijl de vader het water op het land leidt. Wij hielden een poosje stil om een dier pompen langs den weg in oog.nschouw te nemen. Laat mij vooraf zeggen, dat die pompen op verschillende wijze gedreven worden, hier door twee ezeltjes, ginds door twee geblinddoekte koeijen of buffels, en elders door een kameel. Zoodra de twee kleine jongens van omtrent 10 en 12 jaren ons zagen aankomen, gingen zij voor de ezeltjes staan en weigerden ten eenemale hen te laten trekken, tenzij wij baksheesh gaven. Ahmed maakte echter "kort proces" met hen, door hen terzijde te stooten en zelf de ezeltjes op te drijven; evenwel kostte het ons hier ook weer wat. Zulke pompen, zoo eenvoudig, goedkoop en doelmatig, waar de putten niet zoo diep zijn, zouden mijns inziens in ons land met goed gevolg gebruikt kunnen worden. Iedere boer kan zulk een toestel met eigene handen maken, en twee geblinddoekte koeijen of twee opregte ezels (donkeys) zijn genoegzaam om hem den ganschen dag water te laten leiden,—al naar zijn put oplevert. Het bestaat uit een

groot ruwgemaakt kamrad, als van een paardenmolen, werkende in een kleiner, dat door een as, onder den grond, aan een wiel over den put, verbonden is. Over dit wiel hangen er aan touwen kleine emmers of aarden potten, die het water naar boven brengen en in eene goot werpen, vanwaar het in eene sloot naar het land vervoerd wordt.

Bij de katacomben werden wij omsingeld door een gansch heirleger van groote en kleine Beduïnen en Arabieren, allen met toortsen, om ons in die onderaardsche begraafplaatsen rond te brengen. Ahmed schopte een "lawaai" van belang met hen op, liep met zijnen wandelstok op hen toe om hen uit een te jagen, en verdreef hen verder met klippen. Doch dat alles was van geringe beteekenis. Een groot deel nam de wijk in de katacomben, en niettegenstaande al ons razen, vergezelde ons een klein heirleger met brandende toortsen door al die donkere vertrekken, die in de kalkrotsen uitgehouwen zijn. Er zijn verscheidene ruime vertrekken; een daarvan heeft eene koepelvormige zoldering. Ook is er nog een keuken, met een bakoven en sporen van eenen haard, te zien.

Omtrent een honderd schreden van hier, langs en in het water, zijn wat genoemd worden *Cleopatra's Baden.* Dezen zijn oogenschijnlijk niets anders dan overblijfselen van aloude graven, die door de zee, in den loop der eeuwen, in bezit genomen en vernield zijn; dit blijkt vooral daaruit dat er in de onmiddelijke nabijheid, maar buiten het bereik van de zee, dergelijke in de rotsen uitgehouwene graven te zien zijn.

En nu kwam weer de grootste van alle ergernissen. De gansche boel die ons vergezelde en anderen, die zich nu bij hen aansloten, wilden baksheesh hebben voor diensten, aan ons opgedrongen of nooit aan ons bewezen. Niet alleen elke kleine mannelijke of vrouwelijke deugniet, maar ook volwassene mannen en vrouwen staken de handen uit en schreeuwden om baksheesh. Natuurlijk gaven wij slechts aan een paar, die als gidsen gediend hadden, en vertrokken zoo spoedig als wij konden, doch werden achtervolgd door de kleinen, die allen riepen: "baksheesh, baksheesh," en door geene bedreiging van Ahmed afgeschrikt konden worden. Langzamerhand werd het getal onzer vervolgers kleiner, totdat er eindelijk slechts één overschoot, die uit alle magt ons voor meer

dan een halve mijl najoeg, totdat wij hem, door het toewerpen van een halven *piastre* (omtrent 3d.) bewogen den aftogt te blazen.

Toen wij aan het hotel stil hielden, werd ons rijtuig weer omsingeld door een aantal armen, kreupelen en verminkten, die de handen uitstaken om baksheesh. Een daarvan hoor ik nu nog op smeekenden toon volhouden: "Good bye, misses, good bye, give me baksheesh, give me baksheesh." Wij namen dadelijk de wijk in het hotel. "Onbarmhartig!" roept gij mij toe. Ja, vrienden! men moet een van twee kiezen, reizen of de armen van Egypte voeden en kleeden. Verkiest men het eerste, dan moet men zijne ooren sluiten en zijn hart verharden. Verkiest men het laatste, dan kan men in een paar uren tijds zijne beurs ledigen en de terugreis aanvaarden.

Eenmaal terug in het hotel, zullen wij toch wel met rust gelaten worden,—zoo dachten wij, maar bedrogen onszelven. Zelfs daar wordt men vervolgd en belegerd, niet door Egyptenaars, maar door zonen Abrahams. Sommigen dier lieden gaan in een hotel logeren, enkel en alleen om de vreemdelingen in handen te krijgen. Zoo kwam er nu een Jood zich beleefdelijk bij onze deur aanmelden met eene kist van allerlei soorten van zijden kantwerk, vervaardigd in de nonnenkloosters van het eiland Malta. Ik wilde hem kortweg heenzenden, doch de man smeekte—om toch iets van hem te koopen? Ach neen, daar gaf hij zooveel niet om—hij wilde slechts vergunning om maar eventjes aan de dame zijne prachtige waren te vertoonen. Aan dezulken mijner lezers, die een Jood kennen, behoef ik naauwelijks te zeggen, dat hij al smeekende, met kist en al, de kamer binnengekomen en aan het uitpakken begonnen was, eer hij daartoe ons verlof had bekomen. Nu moet ik ter eere van hem zeggen, dat hij ons niet lastig viel om te koopen, maar hij scheen ook volstrekt geen besef van de waarde van tijd te hebben of in het minst te gevoelen, dat hij ons gruwelijk verveelde. Laat in den namiddag waren wij verpligt, de belegering af te koopen, maar toen ook vast besloten voor de toekomst zorg te dragen, dat die lieden buiten de deur bleven.

Ahmed wachtte reeds lang daar beneden in den gang, om ons naar de Egyptische Bazaars te brengen. Hier trokken vooral onze aandacht de zilveren en gouden borduurselen, door mannen vervaardigd, waarvan wij enkele exemplaren (tegen half prijs natuurlijk) kochten. In een Turkschen

reukwerk-winkel—want de vrouwen der Egyptische betere klassen gebruiken veel blanketsel en reukwerk—kocht een van ons gezelschap, na lange onderhandeling, een kleinen halfons bottel "*Otto of Roses*" voor £1 sterling, en nam, tot groote ontsteltenis van den verkooper, een stuk *Doepa* mede, voor disconto. De beleefde Turk, die zich kronkelen kan als eene slang, vroeg om onze zakdoeken, raakte ze met den glazen prop van den bottel aan, gaf ze terug en zeide met veel nadruk: "Nu kunt gij die doeken in stukken laten wasschen, maar de reuk komt er nooit wêer uit." Een doek, die altoos den liefelijksten geur van zich geeft, zou een onvergetelijke herinnering aan onzen Turkschen vriend zijn. Ik moet echter tot inlichting van toekomstige reizigers zeggen, dat toen de doeken voor de eerste maal uit de wasch kwamen, de scherpste reukorganen niets meer van den liefelijken geur bespeuren konden.

Verstaat men iets van "handelen," dan kan men in die Bazaars vele dingen zeer goedkoop verkrijgen. Tabakwinkels zijn er in overvloed, want iedereen schijnt in Egypte te rooken,—de Egyptische vrouwen zelven rooken bijna evenveel als de mannen. Twee dingen zijn eigenaardig aan alle standen : het dragen van het ronde *roode petje* met een zwarten zijden kwast, en het rooken van cigarettes. Gevolgelijk zijn er in het Arabische kwartier eene menigte kleine winkels, waar deze artikelen verkocht worden. Het roode petje wordt uit één stuk dik rood laken vervaardigd, eenvoudig door het in een ijzeren vorm, die heet gemaakt wordt, te persen. Wanneer zij uit fatsoen geraken, kunnen zij in twee minuten tijds weêr hersteld worden. Deze en dergelijke inboorlingen-fabrikatien kunnen kosteloos in de straten gadegeslagen worden. Deze petjes worden gedragen door den onderkoning en zijne ambtenaren, en ook door den laagsten bedelaar langs de straat. Ik kwam in de Schotsche jongensschool te Alexandrië, en was verwonderd, al de Arabische kinderen met hunne petjes op het hoofd te zien zitten, maar de onderwijzer vertelde mij, dat, daar het verwacht wordt, dat men zijn hoed voor den onderkoning zal afnemen, men dit niet behoeft te doen met zijn petje, al bezoekt men zijne Hoogheid in het paleis. Die petjes zijn te bekomen tegen 1 tot 6 franken, en om niet zonderling te schijnen, schaften wij ze ons ook aan, om 's avonds te dragen.

Sigaren zijn zeer goedkoop, ik heb ze gekocht tegen 1½ fr. de 25,—nogthans rooken de meesten cigarettes, die zij met groote behendigheid al loopende vervaardigen; want iedereen draagt zijn tabak en cigarettepapiertjes, in een boekje gebonden, bij zich.

Alexandrië is eene zeer vreemde plaats. Men ziet hier een mengsel van nationaliteiten, zooals misschien nergens elders ter wereld. Hier ziet men de zeden en gewoonten van 2000 jaren geleden, naast die van de hedendaagsche Europesche landen. Hoe "ouder- en nieuwerwetsch" is alles! De waterzakken en ijzeren pompen, de ezeltjes en de Europesche rijtuigen, de kameelen en de spoorwegen! En welk een gezigt levert het groote plein van Mehemet Ali tegen den avond op! Wij slaan het een tijdlang van het balcon voor het hotel gade, en nemen dan een wandeling door die bonte menigten, die hier bijeenkomen om naar de muziek te luisteren. Gij merkt het dadelijk op, hoe weinige vrouwen, in vergelijking van mannen, er hier te zien zijn, en hoe vreemd het is, dat gij geen Arabier met zijne vrouw aan zijne zijde hier of elders in de straat ziet. Ja, nog vreemder is het, die menigte van mannen, van vroeg in den namiddag tot laat in den nacht, overal voor de koffijhuizen bij kleine tafeltjes te zien zitten, zich vermakende met dambord, schaak- en andere spelen, en nooit moede wordende van praten, rooken en koffij drinken. De koffij wordt zeer sterk gemaakt, in zeer kleine kopjes geschonken, en dan krijgt men er een glas water bij. Lekker is het zeker niet.

Maar, vraagt gij, hebben die lieden dan geene huizen? Of zijn zij allen ongehuwd? Ach neen, sommigen hebben meer dan ééne vrouw, want volgens de Mohammedaansche wet kan men er vier nemen, en de meesten zijn hoofden van huisgezinnen; doch het gehuwde leven van den Arabier is gansch anders dan dat van den Europeaan. Het trouwen is meer eene handelstransactie; gevolgelijk ziet de man neder op de vrouw, en zij is hem niet eene gezellin des levens, maar meer een stuk huisraad. Haar voornaamste werk is om voor de kinderen te zorgen. Blijft er tijd over, dan wordt die, in hooogere kringen, aan naald- en borduurwerk besteed, want men moet niet vergeten, dat een goed deel van den dag gebruikt wordt, om bezoeken af te leggen en nieuws te vertellen. De dames uit den gegoeden stand ziet men in Europesche rijtuigen met flinke paarden bespannen, of op

een ezel, met een knecht bij zich, door de straten gaan—altoos echter gesluijerd, daar de Mohammedaansche wet verbiedt, dat eene vrouw haar aangezigt door iemand anders dan haren man, vader of zoon zou laten zien. Ja, men vertelt dat een vreemdeling, als hij in een klein huis komt, waar er geen receptiekamer is, eerst moet roepen: "destoor" (verlof), om de vrouwen tijd te geven om haar aangezigten te bedekken of uit den weg te gaan. Ach, wat moet toch het huiselijk geluk van die arme vrouwen zijn! In Egypte en Palestina ziet men wat het Christendom voor de vrouw gedaan heeft. Verstonden die arme vrouwen het, hoe zouden zij naar het Christendom verlangen; en toch schijnen zij geen besef harer vernedering te hebben, maar veeleer de Europesche vrouwen als onbeschaamd en onzedig te beschouwen en te minachten.

Maar laat ons die bonte menigte rondom ons wat nader beschouwen. Welk eene verscheidenheid van talen, kleuren, volken en natiën! Welke wonderlijke kostumen! Daar gaat een Syrische Jood met zijne twee lange haarlokken, die voor zijne ooren hangen—hier komt een Koptische priester, in 't zwart gekleed, met een hoogen hoed zonder rand. Daar rijdt een Turk op een flink, doch zonderling met kwasten, touwen en linten opgesmukt paard—hier komt wêer een zwarte Nubiër in rijke Arabische kleeding, met een wandelstok in de hand, en een sigaar in den mond, en stapt bijna over u heen. Daar gaan mannen in tabberds en vrouwen in mannelijke kleedingstukken; en hier staat een "ezeldrijver" met zijn lang en *blaauw dubbelsterk* overkleed, of een aantal Beduïnen en Arabieren in allerlei kleuren van oostersche opperkleêren. Hier komt gij een Jood tegen, die donker uit de oogen ziet, en daar ontmoet gij een verwaanden Turk, die niemand aanziet en iedereen uit zijnen weg duwt. Hier staat een Arabier, die, ten bewijs dat hij op weg is de Europesche beschaving over te nemen, maar conservatief te werk gaat, een "Oxford" bij zijn Arabische broek draagt, en daar een Chinees met zijn langen staart en potsierlijke dragt. Hier wandelt de galante Franschman aan de zijde eener dame, alsof er niemand anders op aarde is, aan wie hij attentie bewijzen moet—en daar komen drie Italiaansche schoonen, die gelijktijdig spreken en toch elkander schijnen te verstaan. O welk een leven! Welk eene spraakverwarring! Parthers en Meders, Elamieten en inwoners van Mesopotamië, Indie, Cappedocië,

Pontus en Azië, ja alle natiën onder de zon, Zuid Afrika ook niet te vergeten, hadden dien middag vertegenwoordigers te Alexandrië, die gezien werden onder die duizenden, die tegen den avond naar de muziek kwamen luisteren.

En het leven en gewoel in de straten is niet minder interessant, vooral niet als men in het Arabische kwartier in den morgen of tegen den achtermiddag eene wandeling neemt. Groot en klein zijn vol leven en bedrijvigheid. De oogen der winkeliers achtervolgen u, en ziet gij ter linkerzijde, dan wenkt er een, en ziet gij ter regterzijde dan wenkt een ander, om te komen koopen. Staat gij stil om naar iets te zien, dan hebt gij spoedig eenen kring van nieuwsgierigen rondom u. Vraagt gij naar den prijs van iets, dan zijn er weldra een half dozijn die het artikel aanprijzen en den winkelier helpen verkoopen. Vindt gij den prijs te hoog en wilt gij uw geluk gaan beproeven bij de andere winkeltjes in de buurt, dan loopen er dadelijk twee of drie vooruit, om den prijs die u gevraagd is te gaan bekend maken. Zij worden er niet voor betaald, maar het ligt in den aard van den Egyptenaar om zijn volk te helpen, den vreemdeling te bedriegen.

Maar laat mij uwe aandacht nog vestigen op het een en ander dat men ziet. Let eens op, met welk een gelaat die oude Turk alles gadeslaat, die daar in het midden van zijn winkeltje op een tapijt zit met de beenen over elkander gevouwen, koffij drinkende en zijn pijp—eene tamelijk groote waterkaraf, die naast hem staat—in de stilte rookende. Hij ziet er uit, zoo als Salomo er moet uitgezien hebben, toen hij zeide: "IJdelheid der ijdelheden, alles is ijdelheid"—doch 't is maar schijn. En let eens daar, aan de overzijde langs de straat, op dat aantal vuile gesluijerde vrouwen, die plat op den grond zitten en allerlei vruchten en gedroogde en gekookte mysteriën te koop aanbieden. Gij hebt medelijden en wilt iets van haar koopen, doch de maag protesteert, en gij gaat voorbij. Of ziet eens dien Arabier, die daar op een ezel komt aangereden; hij houdt de teugels in de hand, maar dat is ook al, want de "donkey boy" daar achter stuurt het dier aan den staart, zoo als een stuurman met het schip doet; of dien zwarten voorlooper van het rijtuig van een der groote lui, gemakkelijk dravende voor twee flinke koetspaarden, in 't wit gekleed, de beenen en armen naakt, en een veelkleurige sjerp om den hals, over de borst en om het lijf gebonden, met een staf in de hand, dien hij als

een zwaard in de hoogte houdt, en roepende "Oha" (geeft pad),—een treffend beeld dat reeds Jesaja gebruikte, toen hij de komst van Johannes den Dooper aankondigde, als den voorlooper en wegbereider des Heeren. Of let eens op die lieden, die daar gebukt gaan onder de waterzakken, waarmede zij de straten bespoeijen, of op dien man met zijne waterkan op den rug,—wat hij daar uitroept, is wat gij leest in Jesaja 55, "gij dorstigen, hier is water, komt en koopt:" alleen voegt hij niet met den profeet er bij: "en gij die geen geld hebt, komt, koopt zonder geld en zonder prijs!" Maar laat ons even op zijde gaan, want daar ligt eene menigte kameelen, van welken de lasten worden afgenomen, of op welken nieuwe lasten gelegd worden, en daar komt er nog een lange reeks van kameelen, zich langzaam onder hunne zware vrachten bewegende.

Sommige van de huizen in dit deel der stad zijn zeer vreemd gebouwd. De balken van de eerste verdieping staan ruim twee voeten over den muur, en hierop wordt nu weer de muur voor de tweede verdieping opgehaald. Zoo komen de huizen van boven nader bij elkaar, en door balken over de straat op de huizen te leggen, en daarover oude zakken, matten, tapijten enz., te werpen, keert men de brandende hitte van sommige deelen der straten af. De straten hier, en vooral waar men naar het dok gaat, zijn zeer slecht, vuil en oneffen. Doch het is reeds avond geworden; wij wenden onze schreden huiswaarts, en betalen en bedanken Ahmed voor zijne trouwe diensten. Hij is een zeer beleefd en eerlijk man, en heeft ons veel geld uitgespaard, door ons op de hoogte te brengen van de loopende prijzen der goederen in de Bazaars. Hij wilde zeer gaarne en tegen zeer billijke voorwaarden de reis met ons mededoen naar Cairo en Palestina, doch meenende dat wij overal een eerlijk man zouden kunnen vinden, dachten wij dat het noodelooze kosten zou zijn, een dragoman mede te voeren. Later, zoo als gij zien zult, hadden wij spijt, dat wij maar niet zijn aanbod aangenomen hadden.

Te huis gekomen, vertelde de "waiter" mij, dat een Amerikaansch heer in het hotel, die juist van Jeruzalem was teruggekeerd, er dien middag aan tafel gehoord had, dat wij derwaarts op reis waren, zijn verlangen had te kennen gegeven, om mij het een en ander omtrent de reis mede te deelen. Het tafelgesprek waarop hij zinspeelde was gevoerd

tusschen mij en een ietwat bejaarden Engelschman uit Liverpool, die veel gelijkt op de Engelsche boeren in de Oostelijke provincie, en die van Jeruzalem teleurgesteld en verbitterd terug gekomen was, en nu wachtte op eene stoomboot om naar huis te gaan. Hij zat tegenover mij aan tafel en sprak met zijn buurman over Jeruzalem.

"Zoo, dan komt u van Jeruzalem?" vroeg ik.

"Ja," zeide hij, "ik ben pas eenige dagen terug."

"Wij zijn nu op weg derwaarts."

"Wel, ik heb er genoeg van gehad; het reizen aldaar gaat ellendig; ik hoop echter, dat het u beter zal gaan."

"Maar wij hebben met de heeren Cook & Zoon in Londen onze schikkingen gemaakt."

"Ja, dat heb ik ook, maar ik heb hun reisgezelschap verlaten; ik ben tot in mijne keel vol van Cook, en zal hem doen *koken* als ik thuis kom."

"Maar wat scheelt er dan eigenlijk aan die schikkingen?" vroeg ik glimlagchende.

"'t Is eene zwendelarij van begin tot einde: de paarden waarop men rijden moet, zien er akelig uit; en dan willen zij hebben, dat ik gaan zal waar het hun gelieft mij te brengen, en daarvoor heb ik hartelijk bedankt. Ik heb mij toen een paard aangeschaft, en een dag of tien rondom Jeruzalem kleine uitstapjes gedaan, en toen had ik er genoeg van."

"Ik kan begrijpen," hernam ik, "dat het minder aangenaam moet zijn, als men met een groot gezelschap reist, omdat men zich dan naar een vooraf bepaald reisplan voegen moet; doch wij vormen een privaat gezelschap en hebben bepaald, dat wij gaan en blijven kunnen waar wij verkiezen, en dat wij *baas* zullen zijn en niet de dragoman."

"Wel," zeide hij, achterover in den stoel leunende en naar de balken ziende, "ik vrees, dat zij zich aan zoodanige schikkingen niet zullen onderwerpen; en gij zult uitvinden, dat Cook in Londen anders spreekt, dan zijne agenten en onderhoorigen in Palestina."

"Ik ben dankbaar," zeide ik, "dat gij mij uwe ondervinding medegedeeld hebt; dit zal mij op mijne hoede stellen, als ik daar gekomen ben."

"Ja," herhaalde hij nog eens, met eene halve zucht en een "komieken" trek op het gelaat, "ik heb er genoeg van

Er is volstrekt niets te zien dan klippen en kloven, en die heb ik er in mijn eigen land veel fraaijer. En zoo is het hier in Egypte ook. Ik huurde een paar dagen geleden een dragoman tegen 6s. per dag, om mij al de merkwaardigheden in Alexandrie te gaan wijzen. De vent nam mij waarlijk, wie weet hoe ver, in de brandende zon, om mij een pilaar te wijzen. Ik zag hem aan en vroeg hem : "is dat al dat gij wijzen kunt?" "Maar, mijnheer, het is *Pompey's Pillar* zeide hij. "En," vroeg ik, "moet gij mij nu zoo ver in de warme zon laten loopen, om een klip te zien." "Maar mijnheer," hield hij vol, "'t is *Pompey's Pillar,* en alle vreemdelingen komen daarnaar kijken." "Het raakt mij niet," zeide ik, "wiens pilaar het is, en als andere vreemdelingen gek zijn, dan ben ik het nog niet. Klippen kan ik in mijn eigen land genoeg zien, en ik kan u veel grooter wijzen, dan die daar staat. Ik ga geene schrede verder om klippen te zien—hier zijn uwe zes shillings—goeden dag."

Ik kon mij niet bedwingen van hartelijk in zijn aangezigt te lagchen, en al de gasten in onze nabijheid die het gesprek aanhoorden, deden hetzelfde. Nu, zulke reizigers zijn er ook, en geen wonder dat zij dan soms teleurgesteld terugkomen —de schuld ligt bij niemand anders dan bij henzelven.

Toen ik, om tot mijn verhaal terug te keeren, 's avonds omtrent 10 ure weer te huis kwam, vertelde de "waiter" mij andermaal, dat de gemelde Amerikaansche heer op nieuw zijn verlangen had te kennen gegeven om mij te zien ; en daar wij beiden den volgenden morgen gingen vertrekken, dacht ik dat het goed was hem meteen op zijne kamer in het verste deel van het hotel te bezoeken. Hij was echter reeds naar bed gegaan, doch zijn zoon, een jongen van ongeveer 16 jaren, noodigde ons in zijne kamer. Ik vertelde hem waarom ik eigenlijk zijn vader wilde zien.

"O," zeide hij, eene importante houding aannemende en het nieuwsblad waarin hij las op de tafel leggende, "daarin kan *ik* u even goed dienen, als mijn vader."

"Zoo," zeide ik,—"wel wij reizen met *Cook's tickets,* en zijn op weg naar Palestina, kunt u ons iets omtrent zijne reisgerieven, enz. mededeelen?"

"Ja," antwoordde hij zeer langzaam, als iemand die diep peinsde, nadat hij eerst den rook uit zijne cigarette omhoog geblazen had, "misschien meer dan voor mijnheer Cook aangenaam zal zijn."

"Nu," vroeg ik, "wat is het eigenlijk waarmede gij fout vindt, en waartegen gij ons op de hoede stellen kunt?"

"Wel," zeide hij weêr zoo langzaam als zoo even, en dan nog rookte hij tusschen beide, "wij hadden ook *Cook's tickets*, doch wij zijn met het gezelschap niet medegegaan. Wij hoorden zoovele klagten over de behandeling die den reizigers te beurt viel, dat vader besloot om niet mede te gaan. Men vertelde ons dat de behandeling zeer slecht, de dieren allerellendigst, en de bedienden ondragelijk brutaal waren. De paarden zijn allen mager en hebben wonden op den rug. Vroeg in den morgen komen de bedienden de reizigers aankondigen, dat zij opstaan moeten, en als men niet tegen een zekeren tijd gereed is, beginnen zij de pinnen der tent uit te trekken, en die op de reizigers te laten vallen. Dan weêr bepalen zij een zeker uur voor koffij en ontbijt, en als men niet daaronder bukken wil, dan pakken zij eenvoudig alles op, en men krijgt niets. En het eten, zegt men, is ook maar ellendig. Verbeeld u eens, men krijgt in den vorm van vleesch, dag aan dag, niets anders dan schapen- en kippenvleesch (chicken). Toen vader dit alles hoorde, besloot hij om Cooks gezelschap te laten varen, en maakte toen schikkingen met den heer Howard in Jaffa voor een privaat gezelschap, en wij hebben het goed gehad. In Jeruzalem vonden wij nog een heer, die Cooks reis-gezelschap verlaten had, en toen met ons medeging; en hij verzekerde ons dat er geene vergelijking gemaakt kon worden tusschen de schikkingen van Cook en die van Howard."

Wij bedankten hem voor de informatie, en verzekerden hem, dat wij op onze hoede zouden zijn; doch wij waren nu veel geruster omtrent de schikkingen van de heeren Cook, want als men in een land, in menig opzigt slechter dan onze Karoo, den reiziger elken dag twee soorten vleesch kan verschaffen, dan kan het waarlijk zoo slecht niet zijn. Inderdaad hadden wij ons de reis in Palestina in menig opzigt erger voorgesteld, dan zij ons door ons vriendje, van hooren zeggen, geschetst werd. Bovendien begrepen wij, dat waar een groot gezelschap reisde, iedereen niet doen kan wat hij verkoos, maar dat er noodzakelijk een vaste tijd voor alles zijn moest, waaraan iedereen verpligt zou zijn zich te onderwerpen. Daar wij nu ons eigen gezelschap vormden, en ook niet plan hadden zoo ver in het land te gaan, waren wij eerder in onzen schik dan teleurgesteld, door wat wij vernomen hadden. Een onzer zeide, toen elk naar

zijn kamer ging: "Ach wij zijn geen Engelschen en Amerikaanders, die niet weten van 't reizen in woeste landen, wij zullen er goed door komen." Hoe het ons gegaan is, vertel ik u later.

Ik kan echter dit deel van mijn verhaal niet eindigen, zonder ook melding te maken van eene zeer aangename ontmoeting met eenen jongen man uit Australië, die dien morgen te Alexandrie aankwam op weg naar Engeland. Van eene levendige en vriendelijke geaardheid, zocht hij, na het ontbijt, met iedereen die Engelsch kon spreken, een praatje aan te knoopen, zoo als *wij* ook in het begin gedaan hebben. Die poging mislukte meer dan eens, wegens de stijfheid en koelheid van de aangesprokenen. Eindelijk kwam hij ook tot ons, en in den loop van een kort gesprek vertelde hij ons, dat hij een kolonist was, geboren en opgevoed in Australië en niet met die stijfheid van de Engelschen kon klaar komen,—bij hen was het niet zoo, en hij kon ook niet inzien, waarom het zoo zijn moest. Toen hij vernam dat wij ook kolonisten en wel uit Z. Afrika waren, was zijn blijdschap groot. "Och", zeide hij, "het is als of ik mijne bekenden ontmoet heb." Hij vertelde ons van zijn land en volk, waarop hij zeer trotsch was, van zijne bezigheid, ja zelfs van zijne vrouw en kinderen, wier portretten hij te voorschijn haalde. Hij gevoelde blijkbaar behoefte om te spreken over wat hem na aan het hart lag, en wij begrepen wat iemand van zijne geaardheid moet gevoelen, als hij alleen in een vreemd land is, en niemand vinden kan om mede te spreken. Mogten wij in de Koloniën bewaard blijven voor die engelsche en europesche koudheid en stijfheid! Hij gaf mij zijn kaartje en adres en verzocht mij, om, als ik ooit in Australie mag komen, hem toch te komen opzoeken. Wie weet wat nog gebeuren kan

(Wordt vervolgd.)

"In den Beginne."

(Slot van het tweede Opstel.)

Maar de machtige hand des Scheppers beroert nog verder de aarde. Vreeselijke uitbarstingen donderen langs het zuiden van Europa. Bergen verheffen zich, afgronden ontstaan, het hart des aardbols siddert en beeft, de gloeijende inhoud der aarde verheft zich naar de oppervlakte—en een gansche

bergketen—die der Jura—strekt zich van het zuid-westen naar het noord-oosten uit. Zooals altoos, ging ook dit ontzettend natuurverschijnsel met veranderingen in het planten- en dierenrijk gepaard. Nieuwe toestanden vormden nieuwe verhoudingen. De zeeën werden bevolkt met een nieuw en grooter soort van visch, wier vermelding uwe aandacht maar zou vermoeijen,en te meer onthoud ik mij van het noemen der namen, daar die reeds sinds langen tijd uitgestorven wezens voor het groote publiek niet veel belangrijks aanbieden. Van meer beteekenis zijn de reusachtige hagedissoorten, die deze periode—de Juraperiode genaamd—kenmerken. In 1811 vond een boerenmeisje in de steengroeven te Lyme Regis in Engeland eenige zonderlinge beenderen, en nadat zij het zand, gruis en den modder weggewerkt had, vond zij een geraamte van een nog onbekend dier. Het was een reusachtig kruipend dier met het hoofd van een hagedis, de tanden eens krokodils en den staart en het lijf van een viervoetig dier,terwijl het vinnen had als die van een visch. Men gaf dit dier den naam van *Ichthyosaurus.* Het was duidelijk,dat dit monster de zee tot zijn verblijfplaats was aangewezen. Bayle noemt het " de walvisch der hagedissen," want evenals deze ademde het door longen, terwijl het grootste tot dus ver gevonden geraamte 30 voeten lang was!

Doch de naam van de gelukkige vindster—zij heette Mary Anning—werd eerst onsterfelijk,toen zij eenigen tijd daarna ook *de mest* van dit wanstaltig monster vond. Waarde lezers! begrijpt gij wel den geheelen omvang van deze eenvoudige woorden! De——gevonden van een dier, dat duizenden en duizenden jaren jaren geleden gevreten en ge——heeft, thans eerst voor den dag gehaald ?

Maar onze *Ichtyosaurus* at naar het schijnt nog geene aardappelen of uijen, maar visschen en kleinere kruipende dieren.

Nevens dit monster werd de zee nog bewoond door een niet minder afschuwelijk reusachtig dier, dat den naam van *Plesiosaurus* ontving. Men zegt dat het veel naar een slang geleek, met het schild van een schildpad bedekt.

"Op een manier" had dit beest nog al een bevallig voorkomen,dat het verkreeg door deszelfs langen nek, van ongeveer 10 voeten lengte—het geheele dier was zoo wat 25 voeten lang—bij het zwemmen, in een kromming omhoog te houden.

Naast deze twee zonderlinge gedrochten leefde er een derde

monster, dat den welluidenden naam droeg van *Pterodactylus* (vleugel-vingerdier). Snaakscher ding—dat eigenlijk een misbaksel genoemd kan worden—heeft er nooit geleefd. Voor de eene helft was het een vleermuis, voor de andere een houtsnip, het had echter ook weer wat weg van een hagedis, want het had een soort van schubben. Het was een soort van vliegend kruipend dier.

Ik geloof dat gij het mij toe zult geven, dat het dierenrijk van de toenmalige aarde, hoewel zeer interressant, er niet bekoorlijk uitzag. Het waren geen diertjes om er op een vriendschappelijken voet mede om te gaan, of in een kooitje op te sluiten!

Doch wij stappen eenige duizenden jaren over, en laten die leelijke reuzen geboren worden, zich vermenigvuldigen en sterven, om te zien, hoe de dieren thans in ontwikkeling vooruitgegaan zijn. En dan treft ons het allereerst de verschijning van een ZOOGDIER, d.i. die klasse van dieren, wier eindvolmaking op den mensch uitloopt. Maar welk een oneindige reeks van tusschensoorten, hoe vele duizenden jaren scheiden dit eerste onvolmaakte zoogdier nog van het heerlijke wezen, dat Schepsel naar Gods beeld, genaamd mensch!

Ziet het daar wandelen, dat eerste zoogdier, *amphitherium* of *Phascolotherium* genaamd, ter groote van onze katten met drie of vier jongen op den rug, wier staarten om dien van de moeder zijn heengeslingerd, opdat zij wat vaster op hun waggelend voetstuk zouden staan. Die arme kleinen reeds geboren alvorens zij in staat zijn een van de moeder onafhankelijk leven te leiden, begint de strijd van te leven voor hen reeds, alvorens zij tot leven bekwaam zijn.

III.

Ik besloot mijn laatste opstel met het gewigtige feit der vermelding van de eerste verschijning eens zoogdiers op de nog zoo onvolkomene aarde. Want gewigtig is dit feit in de geschiedenis der natuur. Het zoogdier toch is de hoogste ontwikkeling van het organische leven. Tot die klasse immers behooren gij, die dit leest, en ik die voor u schrijf. Of wilt ge eene meer wetenschappelijke bepaling? Welnu: een levendbarend dier, dat zijne jongen uit aan de borst of aan den buik geplaatste mammen zoogt, rood, warm bloed heeft en door longen ademt, is een zoogdier. Al naarmate zij loopen, zwemmen of vliegen worden zij gerangschikt in twaalf groepen.

Tot de eerste groep—de zoogenaamde tweehandigen, *bimana*,—behoort de mensch, dus ook gij, mijne schoone liefttallige lezeres.

Tot de vierhandige, *quadrumana*, behooren onze broeders de apen. Is het dus geen gewigtig feit, wanneer de eerste representant van ons geslacht—hoe onvolkomen dan ook—voor het eerst op het tooneel verschijnt, en dat de scheppende hand reeds bezig was het eerste organisme in het leven te roepen van die dierensoort, die, in hare volmaking, op DEN MENSCH zou uitloopen?

Onvolmaakt, ja, was dit eerste zoogdier, onvolmaakt nog in zijne organisatie. Het bragt deszelfs jongen niet volkomen georganizeerd ter wereld, maar, half ontwikkeld, werden zij, naar een onder den buik hangenden zak getransporteerd, alwaar zij zich nog twee maanden bleven koesteren, alvorens zij het waagden een zelfstandig, individueel leven te gaan leiden. Men noemt deze soort dieren buideldieren, *marsupialia*. Nog in deze dagen vindt men eenige soorten van deze schepsels, bijv. de buidelrat, kangeroe enz.

Nevens het eerste zoogdier verschijnt in dit tijdperk ook het eerste *Insect*, nl. de halfschild- en de vliesvleugeligen. Onder de eerste soort rangschikt men thans de wespen en de bijen, en onder de laatsten de cochenille, de lantaarndrager en de luizen.

Doch de zandsteen van dit tijdperk slaat voor ons nog een schoone bladzijde op van het geheimzinnige boek der natuur uit de vóór- zondvloedlijke wereld. Wij zien daarin toch de voetstappen van een zeer geheimzinnig dier, welks afbeeldsel noch geraamte ooit aanschouwd is geworden... niets dan de voetstappen alléén!

Het leefde en woelde op aarde lang vóór het bestaan des menschen. Dat raadselachtig dier zien wij op den huidigen dag ons in die sporen op den zandsteen voorbij kruipen. En welk een zonderling dier moet die zonderlinge indruksels gemaakt hebben! Ziet: eerst een kleiner voetspoor—dat der voorpooten—aan den rechterkant, dan een ter linker zijde; daarna een kuiltje ter rechter en weder een ter linker; dan een grooter voetspoor—van de achterpooten—aan de eene zijde, dan een aan den anderen kant,en tusschen deze sporen een lange, doffe streep, als iets van wat langs den grond sleepte. Geheimzinnig, wonderlijk spoor! welk raadselachtig wezen drukte u ten weeken zandsteen in?

De wetenschap antwoordt: dit dier had de grootte van een kraai, een kaal lichaam maar schubachtige uitsteeksels langs den rug en den staart. Het had vier pooten,en bovendien vleugels, al waren dezen slechts vliesachtige verbindingen tusschen de teenen en den rug. Het had een langen snavel, met scherpe tanden gewapend. Schoon gevleugeld, kon het niet vliegen, doch zich wel van eene hoogte naar beneden laten zweven. Die vleugels stonden altijd overeind en konden niet, als die eens vogels, opgevouwen worden. De kuiltjes tusschen de voetstappen werden door de onderste punten dier opstaande vleugels ingedrukt.

Dit zonderlinge dier wordt gedoopt als *Ramphorynchus.*

Onthoudt het als 't u belieft.

Maar, hoort! terwijl wij ons met dit half kruipend, half vliegend gedrocht bezig hielden, en het buideldier met diens jongen op den rug begluurden, gonst ons een tot dus ver onbekend gesuis om het hoofd.

Een vogel!! Ja, een vogel! maar och, het is ons lief en fraai gevederd zangvogeltje niet!

De *vogel van Solenhofen,* zooals deze eerste vogel genoemd wordt, geleek nog altijd veel op een kruipend dier. Het was, ja, met vederen gedekt en het kon zich ook tamelijk hoog in de lucht verheffen, *maar het had den langen staart en de sterke klauwen van een kruipend dier.* Men vond het geraamte van dezen vogel het eerst in de steengroeve van de Duitsche stad *Solenhofen,* van waar men de steenen verkrijgt ter litografie of steendruk. Zoo kwam ons voorhistorisch vogeltje aan zijn naam.

Aan het einde van het tweede tijdperk der wording van de aarde zien wij dus, dat de almagtige Schepper haar reeds bevolkt had met visschen, kruipende dieren, vogels en insecten. Zijn almagt sprak: en alles stond daar op Zijn wenk. "De wateren bragten voort een gewemel van levende zielen" en "het gevogelte vliegt boven de aarde in het uitspansel des hemels. Toen was het avond geweest en het was morgen geweest: de vijfde dag."

DERDE TIJDPERK.

Konden wij bij het behandelen van het voorgaande hoofdstuk van een tijdperk van *monsters* spreken, wij zullen zien dat het thans onderhavige zeer gevoegelijk het tijdperk der *zoogdieren* genoemd kan worden. De afschuwelijke wezens

van vroeger verdwijnen en worden vervangen door een rustig en onschadelijk geslacht van zoogdieren, dat zich over de gansche aarde verspreidde, en dat aan noord- of zuidpool of onder de linie hetzelfde was. Wel zullen wij onder hen reusachtige en vreemdsoortige wezens aantreffen, maar terzelfdertijd velen uit de hand des Scheppers zien voorkomen, die wij heden ten dage nog rondom ons zien.

Eén zoogdier zagen wij reeds op het wereldtooneel verschijnen, maar het was verre van volmaakt in vergelijking tot de nu levende soorten. Als wij dus dit eene dier uitzonderen, dan moeten wij aan de *dikhuid'ge* dieren—waartoe de zeekoe en de olifant behooren—de eer geven, de eerste exemplaren te zijn van de zoogdieren, de voorloopers van de thans onder ons levende familien. Wij gaan dus thans een ons meer bekende en familiaire bladzijde van het groote boek der natuur openen.

De toestand der aarde herinnert ons ook meer aan dien van den tegenwoordigen tijd. Met eenige uitzonderingen van minder beteekenis, waren Europa en Azie ongeveer in denzelfden toestand als thans. De reusachtige bergketenen der Alpen, Apennijnen, Pyreneëen, Vogeezen enz. worden onder verschijnselen van ontzettende aardbevingen geboren, zoo als wij later zien zullen. Een tal van meeren en rivieren —veel meer dan thans—doorsneden en bewaterden de lachende en groenende landschappen der werelddeelen in het Noorden. De gansche aarde schitterde en flikkerde van kleuren en tintelde van leven. De door der menschen handen nog niet geplooide en in 't keurslijf gestokene natuur lacht in al hare schoonheid haren Schepper tegen.

De buitengewone weelde der varenkruiden en de reusachtige palmen van vorigen tijd zijn verdwenen en vervangen door eiken en wilgen- en elsboomen. De amandel-, de peren- en appelboomen parelen in hunne maagdelijke bloesems, de laatste nog door geen Eva's hand bezoedeld. Ten gezetten tijde prijken deze allen in hun vollen vruchtendosch.

Ten gezetten tijde? Ja, want herfst en winter, lente en zomer wisselden zich toen reeds, als nu, in beurten af.

Maar ook de flora der aarde is geboren. Want rozen en balsaminen, heliotropen en geraniums groeijen en bloeijen en geuren krachtiger, overvloediger dan thans, nu zij door neuswijze tuinlieden zoogenaamd gekoesterd en gebroeid en verzorgd worden. Het geheele aanschijn der aarde—zoo

dor en zoo koud thans op sommige plaatsen—was toen met een rijken, tropischen bloementooi bekleed.

Bamboes en laurier, hakkias en ceders, die thans, als zoo vele andere planten, uit koudere oorden verbannen zijn, groeiden daar toen en overal in ongekende weelde. Der keerkringen vegetatie was met die der koude luchtstreeken gehuwd.

De velden en de dalen, de heuvelen en de bergen zijn bekleed met een overvloed van gras, waartusschen de rozen en de asters en zoo vele andere bloemen bloeijen en geuren. Straks zullen ook de tarwe, de garst en de haver verschijnen.

Zoo liefelijk de gansche aardbol zich voordeed, zoo onmerkbaar heeft er een verandering in de warmteverhouding der aarde plaats.

Ziet, de toppen der bergen verschuilen zich in een sneeuwkleed, en van lieverlede neemt een koudere temperatuur bezit van de polen en breidt zich van daar Zuid- en Noordwaarts naar de linie uit, zonder echter elkander te ontmoeten, zoodat er ter halverwege der aarde eene grootere warmte blijft heerschen.

De zeeën, die door Gods almacht hare perken zijn aangewezen, wemelen en wriemelen van leven. De walgelijke zeegedrochten en de ondieren van eertijds zijn vervangen door smakelijke en eetbare visschen. De huiveringwekkende *Plesiosaurus* en *Ichthyosaurus*, die voorzeker den aanschouwer niet tot eten uitlokten, verdwenen, en de heerlijke kabeljauwen, zalmen, schelvisch enz. hebben de opengevallene plaatsen in de schepping weer aangevuld.

Maar neen, nog is er voor den mensch geen plaats. Hoort dat hijgen! Hoort dat snuiven, dat brullen als aan den donder gelijk, dat kraken der boomen en takken, dat splijten der struiken, dat gestamp en gedreun en geklots.

Daar genaakt de vreeselijke *Dinotherium* (vreeselijk dier), die reus onder de gedrochten! Het is een olifant, ja, maar een van ongeveer 30 voeten lang, wiens kop vier voeten meet in lengte en meer dan drie in breedte. De kolossale pooten verpletteren alles waar zij op treden, en vormen, in het gaan, diepe voren in den weeken grond. De vreeselijke slagtanden, als houweelen gekromd, buigen zich van uit het middenpunt der onderkaak naar beneden.

Maar daar nadert een ander gedrocht: de *Mastodon*, een copie van het vorige dier, bijna, doch in kleinere af-

drukt elen. Hij is gewapend met twee kleinere slagtanden aan de onder- en twee lange en scherpe aan de bovenkaak. Zijn lichaam is met lange, donkere haren bezet. Hem volgt de *Palaeotherium*, die het midden houdt tusschen een paard, een tapir en een renoster. Ginds graast de *Anoplotherium* (onschuldig dier) een even wonderlijk, doch meer bevallig dier, veel overeenkomst hebbende met een ezel, en een renoster, terwijl het den langen staart van een kat heeft. Daar vliegt, als een wolk zoo dik en als de wind zoo snel, "een gansch groot heir" *Xiphodons*, een soort wildbokken, in losse en bevallige sprongen over het groene grastapijt heen. Ziet, hoe bevallig ze zijn. Tenger van lijf, lange, sierlijk gekromde nek, den fijn gevormden kop hoog opgericht, de dunne ooren recht overeind, snuiven en blazen zij als zat hun een vijand achter na.

Vervolgt hun een tijger of een leeuw? Neen, de onschuldige en maagdelijke aarde had nog geen gewelddadigen dood te aanschouwen gekregen, nog had er geen bloed gevloeid. Alles ademde vrede en rust—want de roofdieren bestonden nog niet.

Maar ziet op naar de boomen! Daar wemelt het van—apen. (Gij ziet,zou Darwin, die knappe Engelschman, zeggen, wij naderen al reeds tot de menschen. Nog één stap verder: de neus een beetje verlengd, het voorhoofd wat hooger gemaakt, de voorpooten een weinig verkort, en dan het ding overeind gezet, op zijne twee achterpooten, en daar hebt ge Adam). Daar leeft het van vleermuizen, van eekhoorns, van havikken en, is het mogelijk! hoort, daar klinkt ook het lieflijk gezang van den lijster. Wij ontmoeten nu echter nog meer van onze bekenden. Daar zien wij een hond en het paard, de zwaluw, en de musch, en de papegaai, de slang en de kikvorsch, en zoo velen van hen, die wij thans als oude bekenden begroeten.

Over de wateren zweven de meeuw en de snip, en langs de oevers beginnen zich nu ook de krokodillen te vertoonen, en weldra,—op het einde van dit tijdperk—verschijnen ook de verscheurende dieren. Nu sterven ook de *Dinotherium*, de *Mastodon* en diens gelijken langzamerhand weder uit, en maken plaats voor den renoster, den kameel en *Hippopotamus* of zeekoe.

Hoe bekend deze dieren aan velen van mijne Afrikaansche lezers ook zijn, zoo ten eenemale onwetend zijn de Europeanen omtrent hen—tenzij door prentenboek of dieren-

tuin—daar dezelve, zoover als de geschiedenis van Europa teruggaat, niet meer in het door hen bewoonde werelddeel voorkomen.

Doch hier valt mij eene geschiedenis te binnen, die ik u—alvorens verder te gaan—eens vertellen moet.

In de middeleeuwen—dat is zoowat vier- of vijfhonderd jaren geleden—werden de vreedzame inwoners van Klagenfurth, in Duitschland, bitterlijk geplaagd door een afschuwelijk leelijk dier, dat zes pooten had en een grooten hoorn op den neus. Iederen dag kwam dit monster de goede menschen den dood op het lijf jagen, totdat een moedig ridder—wij zullen hem maar Hans noemen, schoon hij in Engeland St. George heet—besloot daar een eind aan te maken. Hij zadelt zijn paard, gordt zijn harnas aan, en wapent zich met zijn lans, en wil zijn kans met het ondier—een draak—wagen.

Hans wacht het dier buiten de stad, bij deszelfs hol op, en zoodra het zich vertoonde, vangt het gevecht op leven en dood aan. Bloedig was de slag. Het monster werd gedood, maar ook de arme Hans betaalde zijn moed met het leven.

Dit is "een waeragtige historie." Die het niet gelooft, ga vrij naar Klagenfurth, en daar zal hij het portret van den draak, in steen uitgehouwen, op de fontein van de markt afgebeiteld zien. En als gij dan nog twijfelt, wat bijna niet mogelijk is, gaat dan naar het stadhuis, daar bewaart men den kop zelven van...... een renoster, dien men eeuwen geleden nabij de stad had opgegraven. De bijgeloovige menigte nu maakte van dit volstrekt niet fabelachtig dier allerlei fabeltjes, en verzon de storie van een monster. Zóó zijn wij aan de draken en aan de St. George's gekomen, mijne lieve lezers.

Zoo was het, maar in een anderen zin, ook met het geraamte van een dier, dat in 1725 nabij Constance in Zwitserland gevonden werd, en door een heel knap man, Andreas Scheuchzer, naar wien het dier ook genoemd werd, voor het geraamte van een mensch gehouden werd, dat vóór den zondvloed geleefd had. Misschien wel de grootvader van Noach! Baas Andries ging nog verder. Hij schreef, zoo waar! een boek over het geraamte van den ouwen heer, en opdat er niets aan zou ontbreken, gaf hij het een naam ook, en doopte het:

HOMO DILUVII TESTIS, d. w. z., *een mensch, die getuige van den zondvloed was.*

Heel Europa kwam bij mekaar. Godgeleerden, professoren, mannen der wetenschap, zij gingen naar Constance, zagen het geraamte, en ja, het was de *Diluvii Testis*. Wie kon daar nog aan twijfelen? Men schreef verhandelingen over, en maakte gedichten op "dien ouden zondaar," zooals de vrome Scheuchzer in heilige geestvervoering uitriep. Wie kon er ook nog langer twijfelen?

"Ik twijfel!" riep een Hollander uit, na het bezichtigen van het geraamte. "En niet alleen dat ik twijfel: gij zijt allen dwazen. Is dat het geraamte van een mensch? Onzin, het is dat van een dier." Die Hollander was Pieter Camper, en de naam van het dier was: *Salamander!!* Zooals hij en de beroemde Franschman Cuvier uitmaakten.

Zoo zijn wij tot het

VIERDE TIJDPERK

genaderd, dat ons tot op den tegenwoordigen tijd brengt, en van gewigtige en vreeselijke gebeurtenissen spreekt.

Wij zagen dat, wel is waar, de afschuwelijke en plompe gedrochten van het tweede tijdperk verdwenen en vervangen werden door reusachtige, maar betrekkelijk onschuldige dieren, doch het geslacht der verscheurende beesten, z. a. hyenas, tijgers, leeuwen en beeren, had zich op het einde van het vorige tijdperk zoo verbazend vermenigvuldigd, dat de aarde voor den onbeschutten, weerloozen mensch een hoogst gevaarlijke verblijfplaats uitmaakte.

Maar langzamerhand werden die plaatsen, die bestemd waren, de verschijning van den mensch te aanschouwen, meer en meer ongeschikt, om die reusachtige wezens en dat enorm groot aantal verscheurende dieren te onderhouden, want door de steeds voortgaande verdikking van den korst der aarde, nam de warmtegraad benoorden, zoowel als ten zuiden van de linie af. Maar daarentegen grepen er hier en daar zulke ontzettende overstroomingen plaats, dat geheele landstreken onder water kwamen te liggen.

Doch laten wij deze vreeselijke natuurtooneelen iets meer in bijzonderheden aanschouwen.

De gloeijende en ziedende inhoud der aarde wist zich nog immer, door de langzamerhand dikker geworden, maar nog altijd betrekkelijk brooze korst, van tijd tot tijd, onder geweldige verschijnselen hier en daar een uittocht te banen. Bergen verrezen daardoor, geheele vaste landen werden omhoog gestuwd of in den boezem der zeeën begraven. Die zeeën zelven kookten en schuimden en bruischten, als van een ondergrondsche kracht bewogen, en braakten hare bodems in den vorm van alleen staande rotsen en eilanden uit.

Zulke geweldige schuddingen en opheffingen van gedeelten der aardkorst hier, had op andere plaatsen natuurlijk eene verplaatsing van de watermassas tengevolge; zij hieven zich op en overstroomden lager gelegen gedeelten der bevende aarde. (*)

Maar, zult gij misschien zeggen, die bergenvorming hebben wij reeds vroeger bijgewoond, en waarom toen geene overstroomingen? In minder mate hadden zij toen ook plaats, en het is mijne schuld, dat ik er u toen niets van gezegd heb, waarde lezers!

Toen echter hadden dezelve niet op zulk een uitgebreide schaal plaats. De aardkorst was toen veel dunner en broozer, en ze scheurde toen eerder, dan dat ze zich zóo verbazend hoog liet opheffen, als toen ze veel vaster en dikker en taaier geworden was.

Die ontzettende waterverplaatsingen sleurden natuurlijk alles met zich, wat haar in den weg stond: klei, zand, modder, steenen, dieren, kortom, alles wat zich op de toenmalige aarde bevond, zoodat zich alles in de lagere gedeelten nederzette. Vandaar dat de valeijen en de vlakten, in den regel, het vruchtbaarste zijn, maar vandaar dan ook dat de fossilen en geraamten van dieren uit dat tijdvak het menigvuldigste in die streeken gevonden worden.

Zulken aangespoelden grond noemt men *diluvialen* grond; een woord dat gij tijdens de ontdekking der diamanten wel eens gehoord zult hebben. De oppervlakte onzer aarde

(*) De lezer gelieve wel in het oog te houden, dat ik hier geen verklaring van den als *zondvloed* bij ons bekende overstrooming tracht te geven. Hoewel het eigenlijk niet in mijn onderwerp te pas komt, zal ik welligt, bij wijze van toevoegsel, daarover later spreken. Hier handel ik slechts over de vóór-historische overstroomingen.

toont in duidelijk schrift, voor hem die het lezen kan, nog in onze dagen de teekenen van twee zulke geweldige overstroomingen. De eerste, zegt men, werd veroorzaakt door de formatie der bergen in Noorwegen. Met geweldige kracht weken de wateren uit het noorden en verspreidden zich zuidwaarts over Zweden, Rusland en Duitschland, alles met zich medesleurende en dit op andere plaatsen achterlatende. Zoo heeft men in Duitschland rotsblokken gevonden van duizenden ponden zwaar, die uit zelfstandigheden bestaan, welke niet gevonden worden ter plaatse waar zij thans liggen, maar wel in Noorwegen. Men noemt die klompen steenen *erratische* of *dwaalblokken*. Zulk een steen vond men ook in het Zuiden van Rusland en die werd naar St. Petersburg vervoerd om tot voetstuk te dienen voor het standbeeld van Czaar Peter den Groote.

De tweede waterverplaatsing nam in het zuiden van Europa haren oorsprong ten tijde van het ontstaan der ontzaglijke bergketen, thans als Alpen bekend. De watermassas overstroomden ten zuiden Italie, en ten noorden en westen Franrijk, Spanje en Duitschland.

Doch een ander wee zou komen, nog grooter dan deze.

Verschrikkelijker in aard, uitgebreider in omvang, zou het alles in deszelfs kille, gruwzame armen verstikken, wat de watervloeden hadden gespaard. Ik bedoel de *ijsperiode*, de winter der oude wereld in den vóór-menschelijken tijd.

Daar loeit en snerpt en blaast een kille, verstijvende wind over de aarde en versteent alles wat hij met zijn adem beroert. De zon verdwijnt achter een grauwen, looden nevel, die de gansche lucht bedekt en een geweldigen stortvloed van sneeuw ontlaat.

Zóó ontzettend en verkillend als die wind en die sneeuw, en de in hunne plooijen verborgene ijskoude is, even zoo plotseling zijn zij ook in hun komst. De aarde herhaalde zich juist van de vernielingen die de ontzagelijke watervloeden te weeg gebracht hadden—of daar komt de onzienbare vijand, die alles in zijne huiverige klauwen knelt en ter dood drukt. Een dik sneeuwkleed bedekt dalen en bergen, en vult de gansche aarde, terwijl alles zucht onder den zwaren last van een dik deksel ijs, dat al het water der aarde, de rivieren, de meeren en de bergstroomen doet stollen. Mijriaden van dieren leggen zich op het harde ijs- en sneeuwkleed, hun doodskleed, neder en sterven. Gansche geslachten der bestaande diersoorten sterven alzoo

uit, terwijl andere, van meer geharde constitutie, deze koude wel overleven, doch verschrikkelijk gedecimeerd worden.

Maar ook dit ontzagelijk natuurverschijnsel ging voorbij, evenals zoovele andere, waarvan wij reeds melding maakten. De aardbol herkreeg zijn normale temperatuur, het ijs en de sneeuw ontdooiden, en in den loop des tijds herstelde de organische natuur zich weder van de geledene verliezen en vernielingen.

Van nu voortaan bepaalden de schokken en woelingen der aarde zich tot beperktere kringen, en waren niet meer van zulke ontzettende uitgebreidheid als weleer. Eene overvloedige plantengroei, gewijzigde klimaten, koesterende zonneschijn en verfrisschende regenbuijen waren de liefelijke gezellen der zich verjongende aarde. Stille, breede bergstroomen doorsneden in overvloed vreedzame landouwen, terwijl hier en daar ontzagelijke bosschen majestueus de lachende landschappen versierden. Geen gedrochtelijk monster, geen reusachtig dier verontrustte thans te land of te water die aarde, die thans gereed was het Krooningswerk der Schepping—den mensch—te ontvangen.

Want nog verhief er zich geen bewonderend oog tot de wijze, almachtige en algoede Oorzaak van dit alles; nog klopte den Schepper geen hart tegemoet om Hem te danken voor zulk een bestaan in zulk eene Schepping. . . . .

Doch Gods almacht spreekt en : DAAR STAAT DE MENSCH !

Van waar hij kwam ?

Van waar kwam de groene en bloeijende en vruchtdragende aarde ? Van waar kwam het licht ?—

Guizot zegt : dat het eene onmogelijkheid was, dat de aarde uit zichzelve menschen—volwassene mannen en vrouwen—kon voortbrengen, zoodat wij hier aan eene hoogere Wijsheid, aan eene hoogere Macht meeten denken, en de eerste verschijning van den mensch op de aarde bijgevolg slechts aan eene bovennatuurlijke Schepping kan toegeschreven worden.

Ik schrijf hier geen strijdschrift, dit zou niet aan het doel dat ik mij zelven gesteld heb, beantwoorden, maar ontvouw slechts mijne persoonlijke opinien, gegrond op Gods woord, en ga dus met een over, dezelve te ontvouwen, zonder de theoriën der geleerde wereld te beschouwen.

En Gen. 2 vrs. 7 zegt zonder eenige aarzeling, maar beslist en in eenvoudige woorden : En de Heere God had den mensch geformeerd uit het stof der aarde, en in zijne neus-

gaten geblazen den adem des levens. Alzoo werd de mensch tot eene levende ziel.

Uit het stof der aarde! Dat is niet, zooals velen misschien meenen, uit zand of slijk, maar uit de grond- of elementaire stoffen die in de aarde, i. e. de natuur, voorhanden waren, uit die organische en onorganische stoffen, waaruit nog heden ons lichaam bestaat en die wij door de voeding en de ademhaling nog dagelijks in dat lichaam opnemen. Wat grooter wonder is er dus in de zaak gelegen, waar alles wat bestond en nog bestaat: aarde, lucht, plant en dier, uit diezelfde stoffen geformeerd worden en onder de hand des Eeuwigen tot vaste, vloeibare of dampvormige lichamen veranderd worden? Al is dan nu voor ons verstand—dat toch voorzeker niet alles omvat—het proces der menschwording duister—wat nood! ook het ontstaan van het nietigste grasscheutje is ons een diep geheim. Het geheim der *wording* is ons onbekend, doch het *resultaat*, het *gevolg* van de zaak zien wij en tasten wij.

Maar heeft Sir John Lubbock, toen hij in zijn "Origin of Civilisation" den eersten mensch: *een ding niet waardig een mensch geheeten te worden,* noemde, heeft Sir John toen gelijk gehad? Was de mensch, de Adam uit Gods woord, niets meer en niets minder dan een wild dier? Of onderscheidde hij zich door een soort van meerdere waardigheid, beschaving, of hoe dan ook, van de hem omringende dieren? Als men toegeeft, dat hij met een denk- en onderscheidingsvermogen begaafd was, dan kan het antwoord niet anders dan bevestigend luiden. Maar er is meer. De vraag is maar, wat noemt men *wild,* wat *beschaafd*? (Ik gebruik dit woord in betrekkelijken zin, niet als in de beteekenis die wij er heden ten dage aan hechten, want dan was Adam zeer zeker niet beschaafd. Doch wie zal zich hem ook als een saletjonker of als een geleerde van den eersten rang willen voorstellen? De bijbel doet dit zeer zeker niet.) De vraag, die wij hier te beantwoorden hebben is, was de eerste mensch: *een ding den naam van mensch onwaard?*

Het antwoord op de vraag: wanneer is iemand een *wild,* wanneer een *beschaafd* mensch? schijnt bij den eersten oogopslag gemakkelijk te geven—toch is zij dit niet. Bijv. waren de oude Grieken en Romeinen, de Batavieren, de Gothen, de Galliers beschaafde volkeren? Voorzeker niet, wanneer wij ze bij het licht der negentiende eeuw bezien. Maar beoordeelen wij hen naar den standaard, waarop vuur-

aanbidders en menscheneters staan, dan waren zij in de hoogste mate ontwikkeld, dan waren zij fijn beschaafde, elegante lui. Zou de duizenden jaren later levende woeste en bloeddorstige Hendrik VIII van Engeland, die om enkelen lust, zich niet bezwaard gevoelde, zijne vrouwen te verstooten of te vermoorden—zou hij thans een beschaafd mensch genoemd worden? Zijn... maar waar zou ik eindigen, zoo ik voortging met voorbeelden aan te halen ter beantwoording van mijn vraag! Nog alleen één voorbeeld uit deze eeuw: Was George IV, hij, die door zijne onderdanen genoem werd "de eerste *gentleman* van Europa," was hij, de vadzige losbol, de dronken wellusteling, de onbeschaamde bigamist, de verwaande modepop, was hij beschaafd, alleen omdat hij mooije pruiken, fluweelen jassen, wit zijden kousen, een ster op de borst en een kroon op het hoofd droeg? Of is de beschaving veelmeer gelegen in intellectueele en spiritueele volkomenheid, dan in het maken van deftige buigingen en fraaije kuitenflikkers! Indien zoo, op welken trap zou dan thans een Socrates, een Zeno, een Apelles staan, of een Cesar, of een Frederik Barbarossa? Zou een Hippocrates, en Paracelses of een Boerhave dan nu nog die verlichte geneesheeren zijn, die starren van de eerste grootte, waarvoor zij ons thans uit die lang voorledene eeuwen nog toeschijnen?

Wij mannen uit de wonderbare dagen van electriciteit, magnetismus en galvanoplastiek, wij kunnen nu lachen om een Galileo, hoe ontzagelijk groot hij ons ook schijnt te zijn.

En zoo schijnt mij de beschaving, de verlichting, slechts iets van relatieve waarde te zijn.

Welnu daar de eerste mensch, reeds als *mensch*, het bekende *Cogito ergo sum*, relatief, even zoo goed op zich zelven kan toepassen als de groote denker van latere eeuwen, zal hij toch wel iets meer geweest zijn, dan "een ding den naam van mensch onwaard." Maar ik ga verder. Het woord Gods waaruit wij de kennis der schepping van den eersten mensch ontleenen, spreekt van geene andere beschaving, zoo het al melding van dit sociale idée maakt, dan voor zoo ver als dezelve in betrekking staat met de kennis van God. En de "naar Gods beeld geschapen" Adam, hij met zijn duidelijk Godsbegrip, hij zal dan toch wel iets meerders geweest zijn dan Darwin's *monkey*.

Al ware hij dan geen Archimedes, geen Vondel of geen Newton, hij was toch boven het redeloos dier verheven—en

niet daaraan gelijk—en had een edeler doel hier en eene hoogere bestemming hiernamaals. Hij was,—in één woord —een redelijk, denkend wezen, welks leven niet met den dood zou eindigen, zoo als dit met de hem omringende dieren het geval was, die zich zelven niet bewust waren.

Dr. J. A. Avis.

Eb en Vloed.

EEN MARINE-NOVELLE

DOOR

RICHARD P. A. VAN REES.

IV.

EEN TOONEEL, DAT NIET AAN BOORD VAN EEN OORLOGSCHIP THUIS BEHOORT.

Nauwelijks had Maurits van Velsen de kajuitsdeur gesloten, of de kolonel schoof zijn stoel naast zijn jongste dochter, nam haar zachte hand tusschen zijn ruwe vuist, en zei tot den hofmeester, dat hij 't eerste half uur voor niemand te spreken was.

"Ik ben vermoeid, mijn kind," begon hij, en liet het hoofd tegen haar schouder rusten; drukke correspondentie met het departement van marine, regeling van verschillende zaken, en 't overnemen en nagaan van mijn onderhebbenden bodem, hebben mij tot vier uur van nacht opgehouden..., laat mij nu een beetje van je gezelschap genieten."

"Maar waarom geeft u dan van middag een diner?" vroeg Clara, die zich aan de andere zijde van het tafeltje plaatste.

"Ik moet 't toch eens doen, en dan ben ik er af; die vervl....."

"St, papastje," zei Jenny, "geen leelijke woorden."

"Nu, mijn duifje, niet boos zijn, hoor! Maar à propos, er is hier een officier aan boord, die gevraagd heeft van middag een visitie te mogen maken; een zekere van Hoekenburg."

"Zoo," mompelde Clara voldaan. Jenny zweeg; haar gedachten dwaalden elders.

"En die moeten jelui maar ontvangen," vervolgde de kolonel; "ik zal later tijd genoeg vinden om kennis met hem te maken; hij schijnt mij toe een net jong mensch te zijn."

"Toch niet omdat hij een baron is?" vroeg Jenny, terwijl zij haar vader schalk aanzag.

"Pas op, meisje, of ik berijd mijn stokpaardje."

"Dat hoeft niet," zei Clara, "we weten reeds hoe u over die titels denkt."

"En ik geloof er een juist oordeel over te hebben, kind, hernam de kolonel: "als ik een Engelschman of Duitscher was, zou ik anders spreken, maar ik ben goddank een Hollander, en in onze schitterende geschiedenis speelt de adel slechts een ondergeschikte rol. Verreweg de meesten onzer groote mannen waren en zijn niet van adel. Ons land, dat zoo menigmaal in Europa de voorganger van beschaving en ontwikkeling geweest is, moest ook in dit opzigt het voorbeeld geven en die titels afschaffen; eenmaal moeten wij er toch toe komen. Voor mijn part wil ik voorgaan en mijn jonkheerschap aan de groote ra ophangen." De kolonel was in den huiselijken kring beter bespraakt dan op het dek van zijn schip.

"Nu ja," antwoordde Clara, "wij zijn ook maar van zoo'n lagen adel; maar als u eens graaf waart, zou u heel anders praten."

"Misschien wel, maar dàn zou de ijdelheid mij een poets spelen en de waarheid te kort doen. Bovendien, je weet dat ik minder kamp tegen den hoogen adel dan tegen den lagen; er zijn *enkele* familienamen nauw verwant aan onze geschiedenis; houd die in eere, met of zonder titel. Doch.... hoe kwamen we hierop? O, ja, door van Hoekenburg. Wel, hij is een net mensch, maakt een visite aan mijn dochters, en jelui weten 't, je bent mijn trots, mijn alles; ik.... ik moet trachten je geluk te bevorderen...."

"Maar wat heeft dat alles met mijnheer van Hoekenburg te maken? vroeg Jenny, met de sprekende oogen op haar vader gevestigd.

"Och! ..." en de kolonel drukte de hand tegen het voorhoofd, "niet veel, maar gij moet toch trouwen, en..." men liet hem niet uitspreken; beide meisjes waren opgesprongen en lachten hartelijk.

"Papaatje, papaatje wil ons uithuwelijken," riep Jenny

uit, en zij nam het forsche zeemanshoofd tusschen de kleine handen.

"Dat is alleraardigst," lachte Clara, "nog nimmer heb ik papa hierop hooren doelen."

"Neen," zei Jenny, "ik laat u niet los, voordat u zegt, hoe u op dien gekken inval gekomen bent."

"Tut, tut, gek ?... moeten jelui dan oude vrijsters worden ? Nu, wat mij betreft, hoe langer ik je in mijn huis houd, hoe liever... O ! ik zou dien man kunnen haten, die u"—en hij zag Jenny aan—"van mijn zijde wil wegnemen."

"Nu moet ik u toch eens boos aanzien," hernam Jenny. "U zijt heel inconsequent. Geheel in strijd met uwe vroegere beloften, om mij in die zaken mijn eigen gang te laten gaan, doelt u op iemand, en tegelijkertijd beweert u, dat u mijn aanstaanden echtgenoot zoudt kunnen haten ;... en dan... die arme Clara... zie eens," en zij vatte de hand harer zuster, "zou 't u dan niet evenveel moeite kosten van haar te moeten scheiden, als van mij ?"

De kolonel drukte zijn jongste dochter aan het hart en reikte Clara de hand.

"Beiden zijt ge mij alles," sprak hij met aandoening in stem en gebaren, "maar toch... maar toch..." Gelukkig voor de instandhouding der goede harmonie tusschen de zusters, werd er geklopt.

De hofmeester diende den heer van Hoekenburg aan.

De kolonel stelde hem aan zijn dochters voor, bleef een oogenblik praten, en verwijderde zich toen, drukke bezigheden voorwendende.

De jeugdige officier moest een gunstigen indruk maken op beide meisjes ; zijn onderhoudend gesprek, de nette taal, de ongedwongen en hoogst beleefde manieren, bewezen duidelijk, dat hij gewoon was zich in beschaafde kringen te bewegen.

"En bevalt 't de dames voortdurend goed in Gelderland ?" vroeg hij, nadat het gesprek een tijdlang over verschillende onderwerpen geloopen had.

"O, uitstekend," zeide Clara, "papa had er over gedacht om in den Haag te gaan wonen, maar zijn plan vond weinig bijval. Wij hebben in Gelderland zooveel goede kennissen, en in de buurt ligt het landgoed van onzen oom, waar wij gewoonlijk jaarlijks een paar zomermaanden doorbrengen. Dat is zoo heerlijk, en wat zouden wij in den Haag doen ? Aan 't hof komen ? daar heb ik niets geen

lust in; men is daar zoo alles behalve *sans gène.*"

"Och," hernam van Hoekenburg, "*cela dépend;* ik weet dat u, freule"—hij wendde zich Jenny—"er niet tegen op zoudt zien om aan 't hof te komen."

"Neen, dat zou ik ook niet," was het vrijmoedige antwoord; "mij dunkt 't moet wel aardig zijn, een enkele maal zulk een hofbal bij te wonen; bevalt 't niet, welnu, dan bedankt men voor de volgende feesten. Men zal er mij niet missen."

"Nu," hernam de galante officier, "dat moet u niet zeggen; u zult werkelijk een aanwinst op *onze*"—hij drukte op dit laatste woordje—"hofpartijen zijn, freule!"

Jenny hield niet van vleierei; zij vond van Hoekenburg laf, en hoe toevallig, nu dacht zij aan dien slanken jonkman, den broeder van haar vriendin, die op haar zulk een geheel verschillenden indruk had gemaakt, toen hij daareven zoo geheel anders als deze luitenant met haar had gepraat. Zij zag van Hoekenburg aan. Welk een verschil die twee, dacht zij bij zich zelf; maar haar jeugdig hart was onbedreven; zij had geen wereldkennis genoeg om den valschen van den echten parel te onderscheiden; altijd geneigd het goede van haar medemenschen te denken, bleef een minder aangename indruk haar slechts kortstondig bij, en toen v. Hoekenburg vroeg naar den welstand van haar moeder, zag zij hem met haar lieve oogen weer vriendelijk aan.

"Mama is niet wel," antwoordde zij; "zij had eerst plan gehad mee te komen, maar de reis was haar te lang en te vermoeiend... en daar onze tante thuis is, drong zij zoo op ons vertrek naar hier aan, dat wij moesten toegeven en haar thuis laten."

"Scheiden valt hard," merkte van Hoekenburg op, met een ernstig gelaat, "de keerzijde van ons overigens niet onaangenaam vak; doch het wederzien geeft daarentegen oogenblikken, die alleen de zeeman kent...... En heeft u reeds al de officieren gezien? O neen, dat kan niet. Gij zijt eerst heden aangekomen."

"Wij kennen nog niemand," hernam Clara.

"Wel zeker," merkte Jenny op, "en wie was dan daareven hier. Mijnheer van Velzen immers."

"O! die; een adelborst," zei Clara glimlachend.

"Adelborsten zijn eigenlijk nog maar jongens," antwoordde van Hoekenburg; "zij rekenen niet mee, daar geef ik uw zuster gelijk in."

"Zoo," zei Jenny blozend, "dat wist ik niet: maar... maar..."

"Nu, de freule stelt belang in dat adelborstje?" hernam van Hoekenburg met een onderzoekenden blik.

Adelborstje! Jenny moest er om lachen. Die officier durfde zoo over van Velzen spreken; over van Velzen, die wel een hoofd boven hem uitstak.

"Ja," hernam zij vrijmoedig, "ik stel belang in mijnheer van Velzen, hij is de broeder van mijn vriendin. Kent u hem?"

Van Hoekenburg dacht een oogenblik na en antwoordde toen:

"Een weinig, ik bemoei me niet veel met hem en kan juist niet zeggen, dat hij bijzonder in mijn smaak valt."

"Zie je wel, Jenny," zei Clara, "dat ik gelijk heb? Jij waart dadelijk zoo met dien jonker ingenomen, maar zijn vrije toon stond mij maar half aan. Is hij niet erg verwaand, mijnheer van Hoekenburg?"

"O! verbazend, freule," hernam van Hoekenburg met den klemtoon op het bijvoegelijk naamwoord.

"Ja, verbeeld je," ging Clara voort, "heden ochtend sprak hij papa aan."

"Nu," antwoordde van Hoekenburg lachend, dat zal hem goed bekomen zijn!"

"Vreemd genoeg. Papa was niet boos, maar vroeg hem te dineeren."

"Te dineeren?" Van Hoekenburg was een en al verwondering.

"Ja, weet u; papa kent zijn familie en wilde hem eens bij zich aan tafel zien......"

"Zoo. En wanneer moet die mijnheer bij u eten?"

Het was opvallend, dat het gesprek geheel alleen door Clara en van Hoekenburg werd gevoerd.

Jenny luisterde aandachtig. Zij wilde echter niet gelooven, wat die officier van den broeder van haar vriendin zeide; zij gevoelde dat er een veete tusschen die beide mannen bestond. Waar het uiterlijk zoo veel verschil oplevert, moeten de karakters eveneens uiteen loopen. Zonder 't te weten of te willen, schaarde zij zich aan de zijde van van Velzen.

Die fiere, bescheiden jongeling was niet verwaand; zijn toon was niet vrij; neen, de beide keeren waarop zij hem zag, hoe vluchtig ook, hadden haar gunstig voor hem ge-

stemd. En dan de gedachte, dat zijn zuster met hart en ziel aan hem gehecht was; dat deze altijd den mond vol had van de goede en edele eigenschappen van haar broeder... Voor zij hem zag, had zij immers reeds van hem gehouden Toch wekte 't later haar verwondering, dat zij zoo openlijk zijn partij had durven trekken.

"En ik vind dien mijnheer van Velzen dan niets verwaand; niets te vrij, en..." maar zij schrikte van haar eigen woorden. Wat moest die officier wel denken? Haar waarheidsliefde, de gewoonte om altijd haar oordeel te uiten, dreef zij nu en dan wel wat ver.

"Maar Jenny," hernam Clara, "gij oordeelt al zeer oppervlakkig; let morgen eens op, als hij komt eten; dan zult ge zien, dat mijnheer van Hoekenburg en ik gelijk hebben."

"Nu," antwoordde de jongere zuster verlegen, "ik weet er ook niets van.... Ik ken mijnheer van Velzen eerst sedert heden ochtend, en 't is best mogelijk..."

Zij voleindigde den zin niet, en nam aan het verdere gesprek weinig deel; zij luisterde ter nauwernood naar hetgeen tusschen de beide anderen werd verhandeld over uitspanningen, die de zeeplaats opleverde; glimlachte, als de beleefdheid het nu en dan vorderde, en antwoordde op de vragen, die van Hoekenburg haar deed, slechts met een flauw hoofdknikje.

Eindelijk stond hij op. Buiten de kajuit gekomen, ontwaarde hij van Velzen, die hem een half uur geleden daar had zien binnengaan. Een ongekend, maar onaangenaam gevoel, waarvan hij zich geen rekenschap wist te geven, had toen den adelborst overmeesterd.

Ongeduldig bleef hij het halfdek op en neêr loopen, zoolang het bezoek van den officier aanhield.

Nauwelijks had van Hoekenburg de kajuit verlaten, of van Velzen zag hem scherp aan. Onwillekeurig sloeg de officier de oogen neer; maar hij was zijn meerdere, hij kon hem het leven lastig maken, als hij zulks verkoos, zonder dat de ander er iets tegen vermocht.

"En dat zal ik," sprak hij bij zich zelf; "ik zal dien verwaanden jongen leeren, zich op gelijke lijn te stellen met een officier."

Alsof de ander gevoelde wat er in de ziel van van Hoekenburg omging, balde hij onwillekeurig de vuist.

"Bedwing u, bedwing u, Maurits," fluisterde een geheime stem in zijn binnenste; "hij is uw vijand; denk daarom

slechts aan uw plicht, en als het recht aan uwe zijde is, kan hij u wel plagen maar niet benadeelen."

"Welk een allerliefst mensch is die van Hoekenburg," zei Clara, zoodra de beide zusters alleen waren.

"Hij praat heel aardig," hernam Jenny.

"En wat heb je je gek aangesteld met partij te trekken voor dien adelborst."

"Zoo, vindt ge?"

"Ja, zeker vind ik dat."

"Het kan wel zijn dat gij gelijk hebt, ik erken het, 't past me niet zoo openlijk een jong mensch te verdedigen, dien ik nog weinig ken; hij is mij alleen dáárom niet onverschillig, omdat hij de broeder is van mijn vriendin."

"Gelukkig dat hij maar adelborst is, anders zou men er heel wat over kunnen denken."

Jenny bloosde.

"Nu, vindt ge dat ook niet?" ging Clara voort, terwijl zij opstond om zich voor het diner gereed te maken.

"Weet ge wat ik vind, Clara?" en Jenny zag haar zuster ernstig aan; "ik vind dat het beter is iemands goede eigenschappen op te merken en te bepraten, dan hem zwart te maken bij anderen; 't laatste deed mijnheer van Hoekenburg. Welnu, ik trek geen woord terug van hetgeen ik zeide, of er wat achter steekt of niet: ik vind dien van Velzen een aangenaam mensch, en ik stel hem verre boven dien allerbeleefdsten van Hoekenburg."

Clara scheen eenigszins getroffen door den ernst waarmede haar zuster sprak, doch antwoordde glimlachend:

"Och, je bent nog een kind."

Daarmede eindigde deze woordenwisseling.

V.

VAN VELZEN KRIJGT EEN KOOPJE EN EET BIJ DEN KOMMANDANT.

Van Deutekom werd vrijmoediger, voornamelijk door de bescherming van eenige adelborsten; hij dankte die niet aan zijne persoonlijkheid, maar wel aan de eigenschap, dat hij een mooie zuster had. Volgens een waterverf-portret, dat hij bij wijze van verrassing liet zien, zag zijn zuster er lief uit, 't geen voldoende was om de gemoederen ten zijnen voordeele te stemmen.

Gelukkige baren, met mooie zusters; gij zijt welkom in elken kring van jongelieden! Hebt slechts de slimheid om op de goede eigenschappen van uw zusjes te wijzen, en uw lot zal dragelijk zijn.

"Zeg eens, jong mensch," zeide van Velzen den volgenden ochtend tegen hem, "gij moet een beetje meer orde op uw zaken hebben; als wij evenals gij onzen rommel zoo lieten slingeren, zou er geen plaats in ons logies zijn voor de helft van ons aantal."

"Ik zal je eens wijzen hoe je al je prullen moet ophangen," hernam Driebeek, met het portret van zijn zuster in de hand; "waar is je koffer?" en toen wat zachter, zoodat van Deutekom hem alleen verstond: "Komt je familie nu, of niet?"

"Mama vond de invitatie wel heel aardig, maar schrijft dat ze niet te pas komt."

"Wel, wel," hernam Driebeek teleurgesteld, "dat is nog zoo dom niet van mama."

Het was heden de gewichtige dag, waarop van Velzen bij den kommandant moest eten. Hij had de wacht in de kuil, toen het toeval wilde, dat een konstabel een paar broekings—dikke stukken touwwerk om 't inspringen der kanonnen te beletten—die hersteld moesten worden, afnam, terwijl van Velzen op het achterschip was, en ze op het dek liet liggen, juist toen de eerste officier aankwam.

"Wat doen die broekings daar, en waarom staat dat kanon los?" vroeg de overste.

Van Velzen wist niets te antwoorden. Het bleek duidelijk, dat de konstabel verzuimd had de broekings op te bergen.

"Wat!" riep de overste, "kan de adelborst van de wacht niet zorgen dat de dekken ruim blijven; en zie eens hier, daar liggen kabelgarens tusschen de stukken; 't is God geklaagd; ik moet overal bij zijn, overal naar kijken. En nog wel de oudste adelborst, die 't voorbeeld moest geven! Ik zal u leeren in 't vervolg beter op de hoogte te zijn van 't geen er op uw wacht voorvalt;" en toen tegen den officier van de wacht: "Jonker van Velzen heeft drie dagen arrest in de hut."

Het was in dien tijd geen spelen met den dienst! W t kon van Velzen inbrengen? Immers niets. De overs e was in zijn recht; van Velzen had zich op de hoogte moete n

stellen hoe 't kwam dat die broekings daar lagen; en al werd hij zwaar getraft voor een klein verzuim, hij moest er in berusten.

Met een bedrukt gemoed ging hij naar de hut in de voorlongroom.

Wat zou Jenny van hem denken? Hij gestraft als een schooljongen. Nog nooit, neen nooit was een straf hem zoo zwaar gevallen. Hij verwenschte het verzuim, de oorzaak van zijn verdriet; hij verwenschte dien ellendigen konstabel en had den man wel een rammeling willen geven; in één woord, hij verkeerde in een stemming dat 't raadzaam was uit zijn buurt te blijven en hem niets in den weg te leggen.

"Jongen!" riep hij een scheepsjongen toe, "laat den konstabel eens bij mij komen."

Toen de onderofficier zich aanmeldde, begon van Velzen: "Zeg eens, maat, jij hebt me een leelijk koopje geleverd; hoe kwam 't dat je die broekings liet liggen?"

"Het is buiten mijn schuld, mijnheer," verantwoordde zich de man; "als mijnheer van Hoekenburg mij niet geroepen had, zou er schoon dek zijn geweest."

"Mijnheer van Hoekenburg? Waar was die dan?"

"In het tusschendeks, mijnheer; juist toen de overste aankwam riep hij mij, en of ik al zeide dat ik bezig was met het afnemen der broekings, en dat de overste in den kuil was, 't hielp niets; mijnheer vloekte en zou mij in arrest zenden als ik niet dadelijk kwam; nu, toen moest ik wel gehoorzamen, en 't was me niet mogelijk, zoo gauw de zware broekings uit de voeten te krijgen. 't Spijt me geducht, mijnheer, maar 't is geheel buiten mijn schuld."

Van Velzen's gelaat betrok.

"En wat had mijnheer van Hoekenburg je dan te zeggen, waar zoo veel haast bij was?" vroeg hij verder.

"Och, ziet u, eigenlijk niets; hij hield mij een tijd lang aan de praat over de konstabelsbak, en wie of het zeuntje * van dien bak was. 't Ging eigenlijk den provoost aan en niet mij, en toen ik na lang praten die opmerking waagde, keek hij verwonderd en zeide: "Dat is waar ook; nu, ga dan maar je broekings opbergen, voordat de eerste officier ze ziet." Doch ik kwam te laat. 't Spijt mij geducht, mijnheer; maar 't verwondert me, dat mijnheer

* Zeuntje is de scheepsjongen die den bak moet schoonhouden en bedienen.

van Hoekenburg niet voor u in de bres is gesprongen."

"Dat zal hij zeker wel doen, konstabel," hernam van Velzen glimlachend: "ik zal mijn langsten tijd wel gezeten hebben. Daar heb je een sigaar; goeden middag!"

Een tijd lang bleef de adelborst nadenken met de hand onder het hoofd; daarna stond hij op en schudde de booze bui van zich af. In deze stemming nam hij een besluit, dat wel tot bewijs kan strekken welk een diepen indruk Jenny op hem gemaakt had, en hoe hij vermoedde, dat de vriendin zijner zuster een lief en zacht karakter moest hebben.

Hij schreef haar, niet als de adelborst van Velzen aan de dochter van den kommandant, maar als een broeder aan de vriendin zijner zuster. Hij deelde haar mede wat er gebeurd was, zonder den naam van van Hoekenburg te noemen; en daar hij tegen een jong meisje het woord "broeking" niet durfde gebruiken, meldde hij, hoe hij veronachtzaamd had op het toilet van een paar kanonnen te letten, eenig en alleen omdat hij te veel aan de vriendin zijner zuster had gedacht. Tevens hoopte hij, dat zij met niet te veel minachting aan hem zou denken, in aanmerking nemende de oorzaak van zijn verzuim;...... en nog veel meer, wat alles diende om haar te doen weten dat hij arrest had. Dat briefje gaf hij aan zijn jongen, met bepaalde order 't aan niemand anders dan aan den hofmeester van den kommandant af te geven.

Ongeveer een uur later kwam de adelborst van de wacht hem in zijn eenzaamheid storen.

Hij moest bij den eersten officier komen; dadelijk!

"Maar ik zit in arrest," merkte van Velzen op.

"Ik waagde die opmerking," antwoordde de ander, "en kreeg toen zoo'n norsch: "vraag ik je dat?" naar mijn hoofd, dat ik zoo hard als ik loopen kon maakte dat ik weg kwam."

Van Velzen kleedde zich behoorlijk aan en ging in de meest ootmoedige houding, zooals 't een arrestant betaamt, naar den eersten officier.

"Zoo, ben jij daar?" zeide deze niet bijzonder vriendelijk, toen van Velzen zich aanmeldde; "ik heb je laten roepen, omdat ik je spreken wilde. Vindt je 't prettig om hutarrest te hebben?"

Van Velzen knikte ontkennend.

"Dan ben je voldoende gestraft voor je verzuim," zeide hij, het conduiteboekje inziende; "jij hebt nog al goed op-

gepast en niet veel straffen. Wees dus voortaan oplettender, en denk er aan, dat de oudste de beste moet wezen...... Gij zijt ontslagen."

Van Velzen boog en wilde zich verwijderen; maar de overste scheen nog iets te zeggen te hebben.

"Ik zal in allen geval dien konstabel straffen; laat den man bij mij komen."

"Ik heb van dien onderofficier vernomen," waagde van Velzen in 't midden te brengen, "hoe de vork in den steel zit, overste; de man heeft geen schuld."

"Maar, wat duivel, er is toch één die schuld heeft; wie is dan schuldig?" vroeg de eerste officier heftig.

"Ik geloof niemand, overste, behalve...... behalve ik..... De konstabel werd naar omlaag geroepen door een der officieren, en kon dus niet in de kuil blijven. Ik had tegenwoordig moeten zijn bij 't afnemen van die broekings en had u moeten inlichten, toen u er naar vroeg."

De eerste officier glimlachte en zeide: "Goed, dan zullen wij 't er bij laten."

Daarna wendde hij zich andermaal tot van Velzen:

"De kommandant heeft naar je gevraagd" weder bladerde hij in het conduiteboekje..."hij schijnt je familie te kennen."

"Ja, overste."

"En daarom ben jij van middag bij hem ten eten gevraagd. Nu, 't is goed; ga maar weer aan je dienst."

Met deze woorden was de audientie ten einde.

Er gebeuren wonderen! Een adelborst vóór zijn tijd ontslagen; een adelborst door den eersten officier er aan herinnerd, dat hij bij den kommandant moet komen eten—al is 't dan niet om zijn persoon, maar omdat deze zijn familie kent. Van Velzen begreep er niets van. Zou wellicht van Hoekenburg den eersten officier ingelicht hebben, dat hij den konstabel geroepen had? In de stemming waarin hij verkeerde was van Velzen geneigd zulks te gelooven, doch hij twijfelde er aan. Trouwens het vraagstuk zou weldra worden opgelost.

Om vier uur trad de adelborst de kajuit binnen; de dames waren alleen. Jenny was allerliefst en sprak met hem over zijn zuster en zijn verdere familie. Clara, minder deftig dan den vorigen dag, werd zelfs vriendelijk, toen hij haar verteld had dat elk oogenblik zijn promotie tot luitenant kon plaats grijpen, en hij reeds lang geleden met goed gevolg zijn luitenants-examen had afgelegd.

"Maar hoe kwam het toch dat u arrest had?" vroeg Jenny, die uit den brief niet had begrepen wat kanonnentoilet beteekende.

"Och freule, u moet weten de broe...... de......"

"De... wat?"

"Een kanon was ongekleed, was zonder pantalon..." Maar nu maakte hij het al te kiesch, en verviel daardoor juist in een ander uiterste. De meisjes keken elkander blozend aan.

"Ja ziet u," vervolgde van Velzen, begrijpende dat een uitlegging volgen moest, "wij noemen dat zoo; 't is een zonderlinge naam, dien men aan sommige zaken geeft, dat stem ik toe, maar ik heb dien niet verzonnen. Welnu, ik was achteloos geweest en had niet gezorgd, dat die zaken met dien vreemden naam waren opgeborgen; wel eenigszins te vergeven in dien half donkeren kuil met 30 kanonnen."

"Zonderlinge namen zijn er zeker aan boord," zei Clara, "gisteren nog kwam de overste met het ernstigste gezicht van de wereld in de kajuit mededeelen, dat de kat op het anker zat en doorgehaald was; noemt u dat niet zoo?...... en of de kolonel verkoos dat de *kip* ook doorgehaald zou worden, of dat hij maar moest blijven hangen; en papa antwoordde met een even ernstig gezicht: laat de *kip* maar hangen tot morgen ochtend, dan zal ik komen zien of het anker goed op de *brug* komt. De overste was nauwelijks de deur uit, of wij begonnen te schateren van 't lachen, en vroegen wat dat moest beteekenen. Maar dat ben ik weer vergeten."

"De kat en kip zijn takels, waarmee een anker wordt opgeheschen," verklaarde van Velzen, "en takels zijn groote katrollen, zooals die, waarmee de turf bij u naar den zolder wordt geheschen."

"Maar nu vraag ik u," hernam Clara, "heb je ooit zulke rare namen meer gehoord?"

De meisjes lachten andermaal over het rapport van den overste.

"Maar hoe 't komt, dat ik ontslagen ben uit arrest, dat verklaar ik niet te begrijpen," zeide van Velzen iets later.

Jenny keek vóor zich.

"Wel! 't ging toch zeer natuurlijk in zijn werk," antwoordde Clara.

"Natuurlijk?" vroeg van Velzen.

"Wel zeker, vervolgde Clara, "wat Jenny wil, gebeurt. Zij heeft u doen ontslaan. Papa doet al wat zij verlangt. Waar zij des nachts van droomt, dat bezit zij overdag. Papa is haar slaaf."

Dat deze woorden met zusterlijke teederheid werden uitgesproken, kon van Velzen juist niet vinden. Er straalde wel een weinig jaloezie door heen; 't kwam hem voor, alsof de oudere zuster de jongere de vooringenomenheid van haar vader misgunde.

Gelukkig kwam de kommandant binnen, waardoor het gesprek een andere wending nam.

"A ha! onze jeugdige gast," riep hij. "Wat eten wij, duifje?"

Dit vragende, kuste hij Jenny op haar rozenlipjes driemaal, om van Velzen evenveel malen te pijnigen, wierp Clara een handkus toe, keek den jeugdigen gast aan en zeide: "Poef! wat is dat een onaangenaam..." Van Velzen dacht dat er volgen zou: adelborst; maar de kolonel bedacht zich en zeide: "weêr," hoewel de zon aan den hemel scheen en er geen wolkje te bespeuren viel.

Men ging aan tafel. Het duifje bond haar "lieven papa" een servet om den hals, natuurlijk met een paar kusjes, en gunde van Velzen een plaats aan haar zijde.

De vermecelli-soep was warm, te warm; ten minste de de kolonel brandde zich.

"Wat d . . ., hofmeester," riep hij, "kan je niet waarschuwen."

"Papa, niet vloeken, hoor," viel Jenny hem bestraffend in de rede.

"Best, kind, ik zal 't nooit meer doen. Wat . . . . . och . . . hofmeester, roep den kok hier!"

"Kom, papa," zei Clara, "de soep is heel goed, en dat ze te warm is verdient geen aanmerking."

"Hofmeester, roep den kok niet . . . wat d . . .!"

"St, st, . . . denk aan uw belofte, papaatje," sprak Jenny, terwijl zij hem met haar wijsvinger bedreigde.

"Ja, maar met dat vrouwvolk aan boord," bromde de kolonel, "heb ik niets meer in te brengen . . . ik zit hier onder de plak . . . . Zeg eens, jonker . . . hoe heet je ook weer . . van Walsem . . .

"Van Velzen, kolonel!"

"O ja, jij hebt die aardige zuster; . . . een lieve meid; als ik twintig jaar jonger was, zou ik haar wel willen trouwen . . . . ."

"Als zij u namelijk hebben wilde," viel Clara lachend in de rede.

"Natuurlijk zou ze papaatje willen hebben, niet waar, oudje?" zei Jenny schalk.

"Oudje, oudje!" herhaalde de kolonel, telkens een lepel warme soep nemend; "wil ik je eens wat zeggen: de duivel is oud!"

"Zeg eens, papa," en Jenny stond op, terwijl ze deed alsof ze heel boos was, "u is thuis nooit zoo; zulke dingen zegt men niet als wij er bij zijn; wij mogen 't niet aanhooren. Ik vind u niets lief."

Het was treffend, dien ruwen zeeman, dien kommandant, voor wiens dreigenden blik zeshonderd man sidderden, te hooren bestraffen door dat tengere meisje; het was nog treffender om gade te slaan, hoe deemoedig hij naar zijn dochtertje opkeek, haar handje vatte, kuste, en hoe hij daarna bij wijze van verontschuldiging zeide:

"Nu, duifje, blijf zitten, ik dacht er niet aan; niet boos zijn, hoor! Die soep is ook zoo deksels warm."

Daarna volgde er een meer algemeen gesprek, waarin de kolonel zelfs verscheidene malen tot zijn gast het woord richtte. Zonder meldenswaardige voorvallen zou het diner verder zijn afgeloopen, indien niet een te taaie karbonade 's kolonels ongenoegen op nieuw had opgewekt.

"Hofmeester, probeer jij eens of je er door kunt komen," zeide hij, terwijl hij het bord met de karbonade aan den bediende gaf.

"Maar papa," hernam Jenny, en zij nam hem het bord af, "wat doet u toch vreemde dingen. Het zou u thuis immers nooit in de gedachten komen om zoo iets aan Jan te vragen."

"Thuis, thuis,"... bromde hij, "dat is heel wat anders dan aan boord. Hier moet 't goed zijn, anders krijgen ze op hun"...

"Zijn 't hier dan geen menschen?" vroeg Jenny, terwijl ze haar vader ernstig aanzag.

De kolonel scheen een oogenblik hierover te moeten nadenken, en zeide daarna op een toon, alsof hij 't nog niet geheel eens was met zichzelf:

"Menschen? Nu, als jij 't zegt, zal 't wel waar zijn."

Als Jenny nu dacht dat haar vader met de karbonade tevreden was, had zij buiten den waard gerekend. Eerst moest van Velzen het zuur laten "rondzeilen," waarmede de kolonel bedoelde, rondgeven, en toen hij een chalotje

genomen had en de karbonade in fijne stukjes had gesneden, riep hij, op nieuw bemerkende dat het vleesch er een weinig ongaar uitzag:

"Hofmeester . . roep den kok!"

Maar Jenny wenkte, en de hofmeester bleef.

"Hoor je niet . . . rekel."

"De freule . . . . ." stotterde de man.

"De kok heeft immers de karbonade niet gemaakt, papaatje," zei Jenny, "laat liever den slager komen. U bent een beetje onredelijk. Mijn karbonade en die van mijnheer van Velzen en Clara zijn heel goed; 't zou dus al heel toevallig zijn, dat alleen de uwe niet deugde, en," lachende, "u hebt er nog niet eens van geproefd."

De kommandant zuchtte en zeide een oogenblik later, dat de karbonade heel goed was, maar dat hij eigenlijk niets meer te zeggen had, zoolang zijn logée's aan boord waren. Na het diner bood hij van Velzen een sigaar aan.

"Je rookt immers?" vroeg hij. "Toen ik zoo oud was als jij."

"Och kom," viel Jenny hem in de rede, "geloof er niets van; toen papa twee-en-twintig jaar oud was, zou hij nog nooit een sigaar gerookt hebben? Kom papaatje, toen was u al lang luitenant; dat hebt u zelf van morgen gezegd."

"Ben je twee-en-twintig?" vroeg de Kolonel.

Van Velzen boog; hij had 't den vorigen dag den kolonel medegedeeld.

"Dat heb je beter onthouden dan ik, kind," zeide de kommandant tot zijn jongste dochter, die over deze opmerking bloosde.

"Ja, toen was ik reeds een jaar officier," vervolgde hij en stak een havanna op, "en ik geloof ook wel, dat ik toen al rookte. Jongens, je hebt dan geen vlugge promotie gemaakt, van Walsem. Nu, de adelborstentijd is leerrijk; hoe langer je adelborst blijft, hoe beter officier je wordt."

"Kent u mijnheer van Hoekenburg?" vroeg een oogenblik later Jenny, terwijl zij 't heel druk scheen te hebben met het inschenken van een paar kopjes koffie.

"Ik ben reeds een jaar adelborst bij zijn divisie," antwoordde van Velzen.

Jenny keek Clara aan, die duidelijke blijken gaf, dat deze wending van het gesprek haar minder aangenaam was.

"En houdt u van hem?"

"Zeker!" viel de kolonel in, "een adelborst *moet* van zijn meerdere houden; je moet zulke vragen niet doen, kind."

"Maar, papaatje," en zij hield haar blank handje tegen zijn mond. "Wilt u nu wel eens zwijgen; ik wou nu eens gaarne weten hoe mijnheer van Velzen over mijnheer van Hoekenburg denkt.

"Goed, kind," antwoordde de kolonel, "maar laat mij dan even naar mijn hut gaan om een brief aan je moeder te eindigen; dan kan je van Walsem vragen wat je wilt; breng mij daar mijn kop koffie."

De kolonel stond op; Clara nam een romannetje in handen, en Jenny gaf den broeder van haar vriendin met een allerliefst vriendelijk lachje een heerlijke kop koffie.

"Nu," zeide zij, nadat zij haar papa eveneens bediend had, "zeg mij nu eens, houdt u van mijnheer van Hoekenburg?"

"Wees toch zoo dwaas niet, Jenny," riep haar zuster.

Van Velzen wist niet wat te antwoorden.

Jenny bemerkte zijn verlegenheid, schudde het schoone hoofdje, zoodat de blonde lange lokken zich golvend bewogen, en zeide meer tot zich zelf dan tot den adelborst: "Dat dacht ik wel! Maar mijnheer van Hoekenburg is toch een goed mensch?"

Van Velzen zag haar aan, en voor de eerste maal ontmoette hij den teederen, zachten blik harer hemelsblauwe oogen; voor de eerste maal las hij in dat reine gemoed, en alsof al de edele karaktertrekken die daar huisden, hun weldadigen invloed op hem uitwerkten, klonk zijn stem vast: "Ja; ik zou niet weten wat voor kwaads ik van hem zeggen kon, als ik mocht; ik diende vroeger gaarne onder hem."

"Zie je wel, Jenny," hernam Clara met een vriendelijken blik op van Velzen, "zie je wel, juist zooals ik dacht."

Jenny zag van Velzen oplettend aan, wellicht langer dan 't een meisje van haar leeftijd paste. Zij gevoelde als bij ingeving, dat een edele opwelling hem zóó deed spreken; haar hart klopte sneller voor dien jonkman, en met welgevallen staarde zij in dat fiere gelaat. O! wat schreef zij dienzelfden avond een hartelijken brief aan haar vriendin; hoe welgemeend wenschte zij haar geluk met zulk een broeder; en toen de brief geëindigd was—acht lange zijdjes—toen las Jenny dien nog eens over; maar zij voelde zich verlegen over 't geen zij geschreven had, en verscheurde het gansche epistel. Neen, zij had zich te veel laten overmeesteren door haar gevoel; zoo mocht zij zich niet uitlaten.

Spoedig na het laatste gesprek kwam de kolonel in de kajuit terug; hij was minder vriendelijk jegens zijn gast, gestemd; waarschijnlijk begon de adelborst hem te vervelen.

Gelukkig begreep van Velzen, dat hij niet meer van 's kolonels goedheid en geduld mocht vergen; daarom stond hij op en bedankte den kolonel en zijn dochters vriendelijk voor de eer hem aangedaan.

Maar hetzij de kolonel 't niet van zich kon verkrijgen, een adelborst zonder een "douceurtje" uit de kajuit te laten gaan, hetzij hij zich herinnerde, dat van Velzen uit arrest was ontslagen, toen de adelborst de deurknop in de hand hield, hij riep hem na:

"Zeg eens, van Walsem..."

"Van Velzen, papaatje," verbeterde Jenny.

"Dat is hetzelfde, kind..., hij weet wel wie ik er mee bedoel... Doch..., o ja...! Zeg eens, van Walsem, je moet voortaan beter op je broekings letten, want anders zou 't wel eens kunnen gebeuren, dat je met een broeking op je broek kreeg!"

Van Velzen boog en verdween.

Welke straf de kolonel over dat gezegde van zijn dochtertje—die nu toch het woord *broeking* had moeten hooren—onderging, is van Velzen niet te weten gekomen; maar wel hoorde hij haar bestraffenden toon, voordat de deur achter hem gesloten was.

(*Wordt vervolgd.*)

Gezellig Tijdverdrijf.

NO. 24, FEBRUARIJ 1882.

(BIJBELRAADSEL DOOR P. A. DE V.)

Het geheel is 15 letters, en die van boven naar beneden gelezen vormen een Bijbeltekst.

1. Wat was het ambacht van Demetrius?
2. Een der zonen van Izaak.
3. De vorst Aholibama, de vorst...... ? en de vorst Pinon?
4. De broeder van Naëma?
5. De koning van Hebron?
6. Van wien liet David zijne vrouw Michal vragen?
7. Een man door Petrus gezond gemaakt?
8. Zegt tot uwe broederen Ammi en tot uwe zusteren.......?
9. Er was een man met linnen bekleed en een schrijvers ......? was aan zijn lenden?

10. De vader van den profeet Uria?
11. Een medearbeider, aan wien Paulus groetenis liet weten?
12. Voor welke poort heeft Ezra de wet van Mozes aan het volk voorgelezen?
13. De naam der vrouw van den profeet Hoséa?
14. Een der zonen van Isaï?
15. De vader van Gomer (vrouw van Hosea?)

N.B. Men wachte met het inzenden der antwoorden tot ook het Maart raadsel verschenen is, en zende ze dan te gelijk. Twee prijzen naar verdiensten!

Verslag van ontvangen oplossingen loopende over het laatste kwartaal des vorigen jaars, in ons volgend nommer.

De Boerderij.

"De landbouwer mag niet teren op onderzoekingen van anderen—zelf moet hij de hand aan den ploeg slaan, om te onderzoeken, wat wetenschap en ervaring elders aan de hand hebben gedaan om zoodoende het beste daarvan op zijne landerijen in toepassing te brengen."

Met dit nommer begint de Vijfde Jaargang van het Zuid Afrikaansche Tijdschrift (*nieuwe reeks*). Het leeft dus nog, ten spijte van onzen vriend "Twijfelaar," die, toen het als Phoenix uit zijne assche verrees, ons voorspelde dat het slechts een paar jaar een sukkelend bestaan zou voortslepen, de Redaktie eenige honderden ponden uit de beurs halen, en dan in het niet terugzinken. Een Tijdschrift in de *Hollandsche taal* was in zijne oogen het ongerijmdste, waarvan hij in de laatste 25 jaren in Zuid Afrika gehoord had, en hij beklaagde onzen hoofdredakteur, dat hij zich had laten bewegen, als zoodanig op te treden en de financieele verantwoordelijkheid voor zijne rekening te nemen. Nu, het is waar, van "Twijfelaar" hebben wij geene ondersteuning gehad; hij wilde niet eens op het *Tijdschrift* inteekenen, en vele anderen, hoewel juist geen twijfelaars, zijn hem daarin nagevolgd. Had het dus van zulke lieden afgehangen, dan was de ongeluksprofetie vóór dato dezes reeds vervuld. Wel is het getal inteekenaren niet bij duizenden toegenomen en heeft het *Tijdschrift* zijnen uitgevers geen kapitaal op renten bezorgd; maar toch het leeft nog; en hoe meer onze Hollandschlievende lezers het nut er van inzien, naar die mate zullen wij ook meer ondersteuning erlangen, tot beschaming van de onverschilligen onder onze Afrikaners, van Twijfelaar c. s. en van onze "vijanden" hadden we bijna gezegd; hoewel we er niet van bewust zijn, een eenige onder de laatste catagorie te tellen.—Deze inleiding zij ons veroorloofd bij het begin van deel IX Jaargang No. 5—aflevering No. 49.

Wie de man van het ? is, die zoo juist kan schrijven, en zijn vinger op de gebreken in ons Boerderijbedrijf weet te leggen, zonder à la Adams met de nagels in de wonden te krabben ? Die vraag kunnen we niet beantwoorden, zoo lang hij de man van het ? blijft ; doch eerlijk moeten wij erkennen, dat er nog weinig stukken in de nieuwe reeks van dit maandschrift verschenen zijn, van grooter aanbelang voor gansch Zuid-Afrika. Onze lezers in het algemeen en onze landbouwers in het bijzonder zullen wel doen om de "vragen" van den geachten schrijver niet slechts te lezen, te herlezen, te bestudeeren; maar ook over een en ander met elkander te discussieeren en te correspondeeren. Wij hopen hen hierin na te volgen; tevens den wensch uitsprekende, dat wij meer van den schrijver, die zoo degelijk de pen weet te voeren, zullen hooren.

Werden de Landbouwtentoonstellingen te Stellenbosch en aan de Paarl in het afgeloopen jaar van wege de algemeene bedruktheid over den oorlog niet gehouden, ditmaal wordt de oude roem gehandhaafd. Wanneer komt de tijd dat *elk* distrikt zijn Landbouwtentoonstilling heeft ?

DE WIJNOOGST

wordt dit jaar over het algemeen vroeger ingezameld dan gewoonlijk; op verscheidene plaatsen is men reeds druk aan het persen en van meer dan een hebben we gehoord, dat hij er nieuwe vaten moest bijkoopen om het edel druivennat te bergen. Waar is Fuentes nu, om ons te leeren, hoe wij "hock" moeten maken ?—Azijn maken konden wij al lang—en ook wijn, die, hoe ook door Z.Ed. geaffronteerd, niet slechter is dan zijne nalatenschap.—*Memorabilia!*

VEEZIEKTEN.

Van "*Die Afrikaanse Almanak,*" een jaarboekje door de *Patriot* gepubliceerd, en waarvan de oplaag 10,000 exemplaren bedraagt, is ons een expl. bezorgd, waarvoor wij dank zeggen. Wij vinden daarin o.a. een aantal recepten tegen veeziekten, door correspondenten uit alle deelen des lands ingezonden. Wel is waar, komen sommige dier middelen ons welwat "snaaks" voor; maar toch, daar "ondervinding de beste leermeesteres is," meenen we onzen lezers geen ondienst te doen, door dezelve te vertalen; ons tevens de vraag veroorlovende, waarom wij niet met meer dergelijke correspondentien van onze lezers begunstigd worden ?

Galziekte.—1). Een groot kopje vol sterke koffij en een eetlepel buskruit, goed gemengd, voor een os of koe; een half kopje is genoeg voor een kalf of schaap.—2). Een halve bottel azijn met wat zout.—3). Drie eetlepels zout, een theelepel aloë op een bottel water.

Hondenziekte.—1). Een eetlepel terpentijn met sterk-laauwe melk in te geven. Volgens ondervinding binnen 24 uur gezond. 2). Parafine-olie is ook heilzaam en goed; vooral als een hond vergif ingekregen heeft, geef hem dan een eetlepel vol.—3). Een partij vleeschpekel is ook

goed.—4). Als men een jonge hond alle weken een weinig schoone teer achter op de tong doet, wordt de houdenziekte tegengehouden.

Longziekte.—1). Slagt een os, neem van het longwater dat in zijn lijf is, giet het twee of driemaal over een doek, neem voor elken os een halven bottel in een halven bottel schoon water, geef dan een bottel water achterna, en wasch den bek schoon af.—2). Neem twee eetlepels terpentijn, een lepel vet of olie, en geef het beest die in, en indien zulks noodig is, herhaal het.

Longziekte.—3). Neem twee eetlepels koffij, dito chichorie en een lepel kruit, doe die op een bottel kokend water; laat het laauw genoeg worden en geef het in; laat het beest voor een geruimen tijd weinig water drinken. Hoe eerder men zulks kan ingeven, als het dier nog maar weinig ziek is, hoe beter. In zeker geval zijn 14 beesten uit een troep ziek geworden, en door dit middel te gebruiken zijn ook alle 14 gezond geworden.

Longziekte.—4). Als het beest ziek wordt, geef het een half kopje parafine-olie in, en herhaal zulks, indien het noodig is. Dit middel is ook extra goed voor brandziekte onder de bokken.

5). *Inenting.*— Neem voor een bottel *zucht* (longwater) een lepel zout en een kwart bottel water. Dood het beest niet voor er zes dagen verloopen zijn sedert het uitbreken der ziekte. Neem wit katoenen draden en ent het beest op twee plaatsen; een in het boveneinde van den staartkwast, en de tweede zes duim hooger; dan zal het minder gebeuren dat het opgaat naar de heupen. Gaat het echter op, neem dan schoone teer en schilder (vroegtijdig) een kring om de staart, daar, waar die uit het lijf groeit. Laat het beest van 10 tot 15 dagen leven van dat de ziekte uitgebroken is en laat hem water drinken zooveel als hij wil. Neem geen *zucht* van een dier voor het 10 dagen ziek was, anders gaan de geënte beesten dood door de koortsachtige zucht. Draag zorg om de beesten niet te bezeeren. Een zesde gedeelte van een bottel is genoeg voor een groot beest; voor jongere wat minder.

Paapjes of Wormen.—1). Neem een half kopje borrie en geef dit aan zoodanig paard; herhaal het twee of drie maal.—2). Ruim een halve bottel dun vet met een eetlepel terpentijn in te geven, en daarna een eetlepel wilde daggabladeren (fijn gemaakt) met een eetlepel zout over het voer gestrooid, een paar dagen na het vet ingegeven is.

Paardenziekte.—1). Indien die verwacht wordt, neem voor ieder paard alle weken een lepel zwavel en twee eetlepels zout, en strooi over het voer; dit neemt de gal uit het bloed weg.

Paardenziekte.—2). Neem een fleschje Haarlemmerolie (*Harmansdruppels* noemt men die medicijn soms), doe dat in een bottel melk, en gooi het bij 't linker neusgat in, zoo warm als mogelijk, zonder het

paard te verbranden. Dit is vooral een voorbehoedmiddel.—3). Elken morgen aangemaakte teer (schoone teer is te scherp) in de neusgaten en bek van het paard te smeeren.—4). Neem Stockholm-teer, en een weinig warmen azijn, meng die zamen tot het dik is, en geef dat het paard in, zoodra de ziekteverschijnselen zich bij het dier vertroonen. Geef dan een zemeldrank en houd het warm in den stal. Eenige gebrande hoorns of hoeven moeten het paard onder den neus gehouden worden; de scherpe reuk doet het dier braken, en dit verligt keel en borst.—5). Als een paard eerst goed ziek is, ligt dan de bovenlip op; aan elken kant vindt gij drie aderen, de middelste, de galader, zal het meest gezwollen zijn; die moet dan aan beide kanten doorgesneden worden, en het dier zal genezen.

(Slot in ons Maart-nommer).

VARIA.

(Uit de Landbouwbladen.)

VADER RINCK OVER OOFTBOOMEN-AANPLANTEN.

Vader Rinck te Bläsheim gaf onlangs in een hoogduitsch weekblad een pluimpje aan eenige plaatselijke besturen voor wat zij—naar hij op een togtje gezien had—voor het kweeken van ooft doen. Het beplanten van gemeentewegen met vruchtboomen—zoo zegt hij—draagt vrij wat bij om de levensmiddelen goedkooper te maken, en ooft is vooral voor kinderen gezond. En onlangs heb ik opgemerkt, vervolgt hij, dat de vruchtboomen, die aan de kanten van weilanden stonden, er het best uitzagen en de de meeste en beste vruchten droegen. Als men nu dat voorbeeld aan oevers van beeken en wateren maar navolgde... er kan heel wat ander hout door worden vervangen... en binnen 20 jaren zou men eene onmetelijke hoeveelheid ooft oogsten. In elke gemeente zijn tal van onbenuttigde plekjes waar best een of meer vruchtboomen staan kunnen. Waarom plant men er geen? Waarom vindt men langs vaarten en wegen niet veel meer vruchtboomen, die daar immers dagelijks zouden staan onder opzigt van wegwerkers en opzigters.

AMERIKA.

Aldaar is de graanoogst van 60 tot 70 millioen bushels minder dan in het vorig jaar. Daarbij komt dat de speculateurs de prijzen ophouden door wat men noemt "corner," d.i. eene soort van loterij te houden waarbij eenige kapitalisten om zoo te spreken den alleenhandel beoogen. Door deze speculatie is al menigeen geruineerd geworden. Wij vermelden zulks, omdat velen zich in Zuid Afrika vleijen dat onze graanprijzen spoedig zullen dalen door toevoer uit den vreemde.

Godgeleerdheid en Wijsbegeerte.

Voor Predikanten.

CONFESSIONALISME OP HET ZENDINGVELD.—Binnen den kring van het Rijnsch Zending-genootschap in Duitschland is onlangs een pennestrijd ontstaan, die zeker te betreuren is, maar die door de omstandigheden gebillijkt wordt. In een der October-nummers van de "Reformirte Kirchenzeitung" verscheen er eene aanklacht tegen de leiders dezer Zendingvereeniging onder den titel "Eingesandt." Daarin wordt gewezen op eene "hoch-lutherisch-confessionelle Strömung," die hoe langer hoe meer invloed op het genootschap uitoefent en die, wat Z.-Afrika betreft, vooral in Damara- en Namaqualand zich openbaart. Daar wordt gesproken van de Gereformeerde zendelingen "Heidmann, Eich en Judt" in Herero- en "Heider" in Namaqualand, die veel lijden en geleden hebben onder een overheerschenden hoog-lutherschen streng-confessionelen dwang. Zulke toestanden beschouwen de anonyme schrijvers van "Eingesandt" als een verdragsbreuk, daar de Zendingvereeniging op "unirte" basis gegrond is en dus de scherpe punten van de ultra-gereformeerde zoowel als de ultra-luthersche confessie tracht te vermijden. Ook wordt er gewezen op moeilijkheden in China, die ontstaan zijn op dezelfde wijze, aangezien een hoog-luthersche zendeling binnen den kring van het Rijnsch Zending-genootschap in die gewesten dezelfde praktijken wilde invoeren, die in Herero- en Namaqualand heerschend geworden zijn.—Hierop kwam in het 45ste nommer van hetzelfde blad eene "Entgegnung in Sachen der Rheinischen Mission" door Dr. Fabri onderteekend. Daarin wordt beweerd dat "Eingesandt" de zaak òf niet begrepen heeft òf anders zonder behoorlijke informatie klachten inbragt, die niet gestaafd kunnen worden. Volgens den geachten inspecteur van het genootschap is de luthersche type in Hereroland ontstaan op dezelfde wijze als de gereformeerde type in de Kaapkolonie. Daar waren de voorloopers luthersch, hier gereformeerd. Daar voerde men dus noodwendig Luther's catechismus in, hier hield men zich heel natuurlijk aan het "Korte Begrip." Gelijk de deputatie in Barmen zich verplicht zag in de Kaapkolonie het Gereformeerde karakter, dat de zending in vervolg van tijd had aangenomen, te respekteren, zoo moest zij evenzeer het Luthersch karakter der zending over de Oranje rivier huldigen. Om verwarring te voorkomen moest zij dit doen. Want 't is te begrijpen dat verschillende catechismussen, in een en dezelfde gemeente door de elkander opvolgende zendelingen ingevoerd, de strekking zullen hebben het eenvoudig gemoed in moeilijkheid te brengen. "Onmogelijk," zoo roept Dr. F. uit, "zal het bij den verstandigen zendingsvriend opkomen, den individueelen zendeling de bevoegdheid te geven in de gemeente, waar hij beroepen wordt, den catechismus en de cultus-

vormen aan zijn confessie eigen in te voeren, wanneer de gemeente, waartoe hij geroepen wordt, reeds naar eene andere geloofsbelijdenis werd onderwezen." Wat de voorstellingen van "Eingesandt" aangaande de zendelingen *Heidmann*, *Eich*, *Judt*, en *Heider* betreft verklaart Dr. Fabri dat zij "durchaus falsch" zijn. Aan die zendelingen werd welis waar opgedragen, gemeenten in Herero- en Namaqualand te dienen, maar het was hun duidelijk, dat die gemeenten den Lutherschen cathechismus in het godsdienstonderwijs bezigden en dat zij naar luthersche type de godsdienstige verrichtingen regelden.

Dat deze "Entgegnung" van Dr. Fabri geen olie op de stormachtige wateren wierp, laat zich verstaan. Er volgde dan ook een naamlooze "Replik auf die Entgegnung des Hern Dr. Fabri," die den Inspector op den voet volgt en op elk punt bestrijdt, tegenspreekt, en bemoeijelijkt. Vooreerst wordt aangemerkt, dat de vergelijking tusschen Herero en Kaapkolonie niet hout snijdt, aangezien in de Kolonie geen onderdrukking van het Luthersche element plaats vindt, daar reeds in 1829 de *Luthersche* zendeling Zahn te gelijk met den *Gereformeerden* zendeling Luckhoff werd afgezonderd tot het werk. En juist dit heeft aanleiding gegeven, dat geen ultra's in de Kolonie zich konden laten gelden. Men leerde elkander dragen en verdragen. Dit echter had niet plaats in de streken benoorden de Oranjerivier. Daar arbeidde voor jaren de zendeling Dr. Hugo Hahn, die van het begin een Luthersch karakter aan het zendingwerk gaf. Onder zijn invloed nam de Deputatie in Duitschland op zich, dit streng Luthersch karakter van de Herero-zending te te erkennen en te eerbiedigen, zelfs lang voor dat er eene gemeente door Hahn was gesticht. Ja, toen er eindelijk een vierde zendingstatie te Otyizero werd gesticht en de Gereformeerde zendeling *Eich* daarvoor werd bestemd door de Deputatie in Duitschland, liet zich de Luthersche Conferentie in Herero daartegen hooren, omdat de benoemde zendeling geen Lutheraan was. En Hahn was van die Conferentie praeses.—Zoo ver was het middelerwijl gekomen, dat in 1860 het oude beginsel van unie werd doorbroken—het beginsel waarop de Rijnsche zending gegrond was—en in de plaats daarvan als beginsel aangenomen "den Lutherschen zendelingen wordt het recht toegekend, den Lutherschen Catechismus, de Luthersche formulieren, den Lutherschen ritus overal in te voeren." Zoo werd de zending in Herero al meer en meer Luthersch-confessioneel.—Verder merken de schrijvers aan, dat Dr. Fabri mistast, wanneer hij het doet voorkomen, alsof het invoeren van den Lutherschen Katechismus noodig was om geen verwarring te veroorzaken. Dit zou, volgens schrijvers waar zijn, als er sprake was van de aanstelling van opvolgers op Luthersche zendelingen; maar in Hereroland moesten Gereformeerde zendelingen waar zij *nieuwe gemeenten* stichtten, alles op Luthersche wijze inrichten. Namen worden hier genoemd en de ge-

schiedenis der zending aldaar tot in fijne bijzonderheden blootgelegd. Herhaald wordt het en met uittreksels uit brieven van Dr. Fabri gestaafd, dat een fanatiek-Luthersche geest van de Damara- zending zich had meester gemaakt. Zoo ver was men gegaan, dat men aan Dr. Fabri had geschreven: *liever in het geheel geen broeder ons toegezonden, dan een die van geboorte Gereformeerd is.* En hier volgt een zinsnede die wij moesten overnemen: "Uit authentieke bronnen weten wij, dat aan broeder *Heider* (een Gereformeerde) spoedig na zijn aankomst, bij gelegenheid van eene conferentie, door Praeses *Krönlein* werd voorgesteld, zich bij het Lutheranisme aan te sluiten, dat hij onder tranen betuigde dit niet te kunnen, daar hij Gereformeerd was; dat de Conferentie hem echter geen rust liet en hem eindelijk dwong, indien hij althans het land niet weer verlaten wilde, en om strijd te vermijden, schriftelijk te verklaren dat hij den Luterschen Catechismus in 't vervolg zou gebruiken. Wij weten verder dat deze dwang, den Br. Heider aangedaan, hem later nog menig bange uur heeft gekost." Dus werkten Hahn in Herero, en Krönlein in Namaqualand, volgens deze schrijvers, in de richting van het Lutheranisme. Om dit nog verder te staven geven zij een uittreksel uit een petitie, door de Herero-Conferentie in April 1880 naar Duitschland gezonden, waarin deze zinsnede voorkomt: "De Conferentie wenscht, *dat alle herwaarts gezonden broeders zich schriftelijk tot erkenning van de Luthersche Symbolen, zoowel als de formulieren en de Kerk-orde* (Kirchen-ordnung), *zullen verbinden.*" 't Is onnoodig de schrijvers verder te volgen. Ieder sal erkennen, dat zij goed op de hoogte van zaken zijn.—Hiermee echter was de zaak nog niet ten einde. Dr. Fabri zweeg. Maar nu verschenen er "drei erklärungen"—eene van Ds. A. Schreiber, die niet veel beteekent, de tweede van den heer *von Rohden*, die olie op de troebele wateren tracht te werpen, en eindelijk een schrijven van den heer *F. A. Spiecker*, die pas van eene reis door Herero en Namaqualand is teruggekeerd en die als leek zijn gevoelen over dezen strijd uitspreekt. Hij verdedigt Dr. Fabri, die echter reden heeft uit te roepen: *Save me from my friends.* Want indirect staaft hij wat de schr. van "Eingesandt" hebben beweerd. Hij toont aan hoe de zendeling *Beiderbecke* getracht heeft, het ultra-Lutheranisme, door Hahn ingevoerd, te bestendigen en te bekrachtigen, hoe op de Conferenties de Gereformeerde broeders het bitter swaar hebben in den strijd met hun Luthersche medebroeders, hoe *Beiderbecke* eindelijk het Genootschap heeft verlaten en naar N. Amerika is vertrokken, hoe Dr. Hahn verklaard heeft, dat hij nog hoopte met behulp van zijne gemeente in de Kaapstad en de hoog-Lutherschen in Duitschland eene streng-Luthersche zending in Noord Herero-land in 't leven te roepen, en het veld, door de uittreding van zijn schijnzoon Beiderbecke ontruimd, terug te krijgen.

Zoo staat de zaak. Wij hebben eenvoudig uit de brochures geput, en die laten spreken zonder een eigen oordeel te vellen. Hoe jammer, dat men op het zendingveld Luther op den voor- en Christus op den achtergrond stelt!

Nog iets voegen wij bij het bovenstaande. De heer Spiecker verdedigt den Br. Krönlein en toont aan, dat hij veel ruimer en milder in zijn confessioneele beschouwingen is dan de Br. Hugo Hahn. Dit geeft ons groot genoegen, want ongaarne zagen wij den naam van dezen waardigen Namaqualandschen zendeling verbonden met dien van mannen, die de ultra-Luthersche denkbeelden van Duitschland naar het Zuid Afrikaansche zendingveld willen over brengen.

Van het Rijnsche Genootschap sprekende, spijt het ons te moeten melden, dat ook dit jaar de inkomsten de uitgaven niet dekken. Verblijdende berichten zijn er echter. In Borneo en Sumatra gaat de zending goed vooruit, en 't is jammer dat de vrienden in Duitschland niet meer bijdragen dan in het afgeloopen het geval was. Onder de *Battas* op *Sumatra* heeft de Rijnsche zending in 17 jaren tijds zulke heerlijke vruchten geplukt dat men tot de organisatie der gemeenten aldaar heeft besloten. Daartoe is in Barmen opgesteld een *Gemeinde- Kirchen- und Synodal-Verfassung* ter invoering in Sumatra. Dit zegt zeker veel.

LUTHERSCH-CONFESSIONALISME ALWEER.—"*De Heraut*" is voor het nevenstaande verantwoordelijk. Wij plaatsen het, als licht werpende van een anderen kant op hetgeen plaats vond binnen den kring van het Rijnsch Zendiggenootschap.

Professor Dr. Sohm, uit Straatsburg, heeft zich op de jongste Evangelisch-Luthersche Augustus-conferentie te Berlijn volgenderwijze over de gereformeerde belijdenis uitgelaten, ten minste volgens het verslag dat de *Neue Ev. Kirchenzeitung* van die bijeenkomst geeft:—

"Wat nog van de gereformeerde kerk in Duitschland aanwezig is, mag slechts een verzwakt Lutherdom met eenige rationalistische inmengingen heeten, omdat de Duitscher eene *anima naturaliter Lutherana* heeft, dat wil zeggen, dat de Duitscher van de natuur eene Luthersche ziel heeft ontvangen. Waar is de gereformeerde belijdenis in eene landskerk levendig? Waar is het organisme, aan de gereformeerde kerk eigen, te vinden? Waar wordt de armzalige ijver voor de Mozaïsche wet, voor eenen alleen juisten en zaligmakenden vorm van het bestuur der kerk gevonden? Waar wordt fanatisme voor kerkelijke tucht aangetroffen? Waar is maar iets te bemerken van het streven om op deze aarde een gemeente van heiligen te vormen? Waar is de

gereformeerde kerkelijke wet? Wij zoeken bij ons te vergeefs den puriteinschen, dat is gereformeerden Zondag. Er is geen gereformeerde kerk in Duitschland."

Het spreekt wel vanzelf, dat dit onbezuisd oordeel bij alle oprechte gereformeerden in Duitschland weërzin en tegenspraak heeft opgewekt. Aller tolk is zeker wel Dr. A. Zahn uit Stuttgart geweest, die in krachtige bewoordingen een gemotiveerd protest tegen den uitval van den Straatsburger hoogleeraar in de *Reformirte Kirchenzeitung* heeft geplaatst. Daar dit belangrijke stuk zeer geschikt is om den geestelijken toestand van Duitschland te doen kennen, zoo laten wij er een eenigszins uitvoerig overzicht van volgen.

Eerst toont Dr. Zahn aan, dat het oogenblik om tegen de geref. kerk uit te varen, slecht gekozen is. De macht van Rome is thans in Duitschland grooter dan ooit; het zal alle mogelijke moeite doen, om het in ontbinding zijnde Protestantisme te overwinnen.

De bewering dat er nooit levende en trouwe belijders van de gereformeerde religie in Duitschland geweest zijn, wordt weërlegd door te wijzen op het standbeeld van den grooten keurvorst te Berlijn, die, gelijk zijn geschiedschrijver Droysen aantoont, enkel daardoor Brandenburg groot gemaakt heeft, wijl hij zich liet leiden door de machtige gereformeerde strooming, die van Holland en Engeland uitging, en waardoor hij met zijn kleinzoon, een door en door puriteinsch karakter, de beteekenis van Pruisen in de wereldgeschiedenis geschapen heeft. Herinnerd wordt aan de levenskracht der gereformeerde belijdenis en aan den zegen dien de Fransche refugés in Duitschland aanbrachten, en vooral aan Frederik III van den Pfalz, den eenigen vorst in Duitschland, die de verschrikkelijke bandeloosheid van de Duitschers intoomde, en wiens onvergankelijke Catechismus waarlijk eene levenskracht toont, welke uit niets anders dan uit de eeuwig frissche bron van het goddelijke woord is gevloten. Ook de Oranjes in Nassau worden niet vergeten.

Nog vraagt Dr. Zahn, of men vergeten is, wat de gereformeerden in Oost-Friesland, Bentheim, Nassau, Hessen geweest zijn en wat tegenwoordig in de Rijnprovincie nog wordt gezien, en hoe het komt, dat het Christelijke leven daar het meeste bloeit, waar de gereformeerde type zijn invloed heeft kunnen uitoefenen. In het begin van de 16de eeuw vreesden ijverige Lutherschen, dat geheel Duitschland tot het Calvinisme zou overgaan. "De gereformeerde kerk," roep een geref. leeraar, Scultetus, uit, "had in 1591 een schoon vooruitzicht: Hendrik IV in Frankrijk,

Elizabeth in Engeland, Christiaan I in Saksen, Willem in Hessen, Maurits in de Nederlanden—aureum saeculum nobis imaginabamur" (wij stelden ons een gouden eeuw voor). Er heerschte in de Duitsch-gereformeerde streken niet een gerationaliseerd Lutherdom maar wel de meest besliste leer van de uitverkiezing, de diepste eerbied voor de Heilige Schriftuur, en in zake de Avondsmaalsleer de gewisheid, dat wij met het ware ligchaam en bloed van Christus worden gespijsd en gelaafd.

Tegen de bewering, dat de Duitscher van nature eene Luthersche ziel heeft, wordt ingebracht, dat alleen het Romanisme eene inheemsche plant is van Duitschland, en dat vindt weêrklank in het natuurlijk gezinde hart. Maar Luthers leer, evenals de gereformeerde, is uitheemsch, is van Boven gegeven. "Luther is een voortreffelijk instrument van God geweest, wij eeren hem," zoo gaat Dr. Zahn voort, "meer dan vele Lutherschen, want wij houden ons aan zijne leer van de souvereine genade van God vast, hetgeen de kern was van zijne leer. Maar wij komen met nadruk tegen de bewering op, dat van huis uit het Duitsche volk Luthersch is, en dit wel met een beroep op Luther zelf, die zoo dikwijls klaagde dat Duitschers zijne leer niet verstonden. De gereformeerde belijdenis heeft, evenals de Luthershe, in Duitschland wortel geschoten, en zou zeker nog verder gedrongen zijn, als niet de woede der godgeleerden in Saksen zich verheven, en de ongelukkige oorlog Duitschland niet tot eene woestenij gemaakt had."

Tegenover de vraag, of de gereformeerde belijdenis dood is, stelt Dr. Zahn de vraag of de Luthersche nog leeft. Is zij levendig aan de hoogescholen? Zijn er professoren bij wie de Luthersche belijdenis tot bewustzijn is gekomen?

Was bijv. V. Hoffman te Erlangen een Lutheraan met zijne verandering van de steunpilaar der waarheid in de leer van de genoegdoening? Was Hengstenberg het misschien met zijne dwaling ten opzichte van de rechtvaardigingsleer? Was het Leo te Halle, die ook theologen wist over te halen tot de meening, dat ons volk niets verstaan heeft of verstaat van de rechtvaardigingsleer, welke veel te teeder en te geestelijk daarvoor werd geacht? Is het Kahnis te Leipzig met zijne Calvinistische Avondmaalsleer, of Luthardt, die alle bewijsplaatsen welke Luther uit de Schrift had aangehaald tegen de leer van den vrijen wil, die "philosophie van menschen," heeft verworpen? Moeten er echte Lutheranen gezocht worden onder de mannen van wetenschap te Jena of in Halle of in Göttingen? Ook zal men te Erlangen van Frank leeringen vernemen die ver van de Luthersche leerbegrippen afwijken.

Zijn er onder de predikanten wellicht echte Lutherschen? Toch niet Dr. Euen, president van de Luthersche vereeniging in Pruisen, van wien zijn biograaf zegt, dat hij zich eene verwarde voorstelling van het beeld van Luther maakte? Onder de leeken moet men zich toch niet den invloedrijken president Von Gerlach als zoodanig voorstellen, die voor het centrum verklaarde, dat de paus "de vaan van het Evangelie omhoog hield?" Waar zijn de echte Lutherschen in den tegenwoordigen tijd te vinden? Soms bij de predikanten, die de Katholieke leer van de genademiddelen hebben, of onder hen, die zich met Rome tegen de valsche richting des tijds hebben verbonden, en meenen in zulk een verband te kunnen strijden, gelijk Gods Woord het beveelt? Hoeveel Luthersche predikanten zijn er niet te vinden, die zonder bedenking Luthers leer van den knechtelijken wil aannemen en die daarbij het gevoelen zijn toegedaan, dat de goddeloze bij het gebruiken van het Avondmaal mede geniet van het gezegend lichaam des Heeren.

Voorts wordt door Dr. Zahn aangetoond, dat de gereformeerde leer in Duitschland niet dood is. Zij leeft op bescheidene wijze, beperkt tot een klein gebied van Duitschland. Hij noodigt tot onderzoek van de leerredenen van Dr. Kohlbrügge en van Krummacher uit, welke de grondleer van de Hervormers van de vrije genade Gods, van de rechtvaardiging van den zondaar zonder de werken der wet, van de heiliging in het bloed van Christus alleen, klaar en helder voorstellen, met welke geen enkel Luthersch prediker kan vergeleken worden, of het moest Hofacker zijn, die echter een Wurtemberger is, waar het moderne Lutherdom evenwel geen wortel schieten kan.

Hoe groot de invloed is van de gereformeerden bij alle zwakheid, blijkt uit het leven in de Rijnprovincie, waar de Lutherschen hun hart niet hebben kunnen sluiten voor gereformeerde denkbeelden, en waar door jarenlang naast elkander te leven, zich eene wederzijdsche achting en verdraagzaamheid gevormd heeft, die met de oordeelvellingen van Dr. Sohm een scherp contrast vormen. Vraagt het aan de Lutherschen, welke opwekkingen zij van Krafft te Erlangen, van Mallet te Bremen en van Geibel te Lübeck ontvangen hebben, roept de schrijver uit.

Na nog gesproken te hebben over de beteekenis van Daniël von der Heydt, presbyter te Elberfeld, eindigt Dr. Zahn aldus:

"Gij spreekt van een fanatisme voor de kerkorde, dat gij den gereformeerden toedicht! Maar geloof mij, zoo onheilig en onrein was dit fanatisme nooit, als dat wat thans door Lutherschen met de gerefor-

meerde presbyteriale en synodale kerkerde gedreven wordt. Wat werken onze kreitssynoden en provinciale synoden uit? In het algemeen geen leven, maar daarvoor in de plaats des te meer fanatisme voor paragrafen. Bij de gereformeerden groeide de kerkorde als een levend, noodzakelijk lid aan een gezond lichaam om het geheel te bewaren; bij ons trekt men met vleeschelijken ijver levensvormen tot zich, om den dood te verwekken. Aan eenen bepaalden zaligmakenden vorm van het kerkbestuur heeft de gereformeerde kerk nooit geloofd. Zij is in Genève enz. met den Staat verbonden geweest, in Frankrijk en aan den Nederrijn was zij synodaal vrij, in Engeland episcopaalsch, terwijl in andere landen de wijze van den kerkeraad te vormen verschilde. Ziekelijke pogingen om eene gemeente van heiligen te stichten, hebben ook Lutherschen aangewend.

"Gij mist in Duitschland den puriteinschen Zondag—ook ik mis hem en wenschte dat de Lutherschen bij de gruwelijke ontheiliging van den dag des Heeren bij ons maar zeer weinig daarvan hadden!

"Doch genoeg. De kerkelijke toestand in Duitschland is deze: De krachtigste evangelische belijdenis, welke aan Rome het vijandigste is, is bijna al gebroken en ter zijde gesteld, de zwakkere, de Luthersche, gaat hare algeheele oplossing door de Unie en de moderne critiek steeds sneller tegemoet: Rome en het materialisme staan in hunne ruwste en meest afgodische vormen voor de deur."

Voorwaar, als er nog zulke leeraars in de Duitsche gereformeerde kerk zijn, die zoo bezielend voor hunne kerk kunnen spreken, en den aanval van den vijand afweren, en als wij dan nog weten dat zij niet op zich zelven staan, maar geragsteund worden door vele belijders in de gemeente, dan hebben wij de overtuiging, dat de Heilige Geest die kerk niet verlaten heeft. Mochten de getrouwe elementen in de geref. kerk het zout zijn, hetwelk het bederf der Duitsche natie verhoedt.

Wetenschappelijk.

PASTEUR'S ONDERZOEKINGEN.—De belangrijke vraag of inenting met koepokstof op een gezond menschelijk ligchaam al dan niet als een behoedmiddel tegen de pokken, *variola*, kan beschouwd worden, en of de inenting niet meer kwaad dan goed sticht, is bij vernieuwing aan de orde

gesteld. Reden hiervan is meer de gedwongen vaccine dan de inenting zelf. In Engeland bijv., waar men met boeten en gevangenis gestraft wordt, zoo men zijne kinderen niet laat vaccineeren, bestaat misschien de grootste tegenstand tegen de koepok-inenting. Doch ook in andere landen, zooals Holland enz., waar de schooldeur feitelijk gesloten is voor ieder kind dat niet is ingeënt, en de jonge militair gedwongen wordt zich te laten vaccineeren, openbaart zich steeds meer een beslist verzet tegen de gedwongen inenting. "Was het," zoo redeneert men, "eene uitgemaakte zaak, 'dat de vaccine als een behoedmiddel tegen de pokken kan worden beschouwd, en in geen geval nadeelige gevolgen hebben kon, dan zou er eenige grond zijn voor vaccine-dwang, doch bij de gebrekkige kennis, die zelfs de specialiteiten op dit gebied aan den dag leggen, is gedwongen vaccinatie door niets te rechtvaardigen." De oprichting en uitbreiding van vereenigingen tegen gedwongen vaccine laat zich dus zeer goed verklaren.

In onafscheidbaar verband met deze kwestie staat de vraag naar den oorsprong der besmettelijke ziekten en op welke wijze deze zich voortplanten. Hoe komt het dat hoofdpijn niet "aanstekelijk" is en typhuskoorts wel? Waarom kan men iemand die een beroerte heeft wel oppassen zonder vrees om ook met verlamming te worden geslagen, terwijl pokkenlijders hun krankheid op anderen overbrengen? En met het vee evenzoo. Waarom is het *miltvuur* aanstekelijk en zijn andere ziekten dit niet? Eerst als men hieromtrent tot eenige zekerheid is gekomen, kan er van vaccine als voorbehoedmiddel en dan van gedwongen vaccine sprake zijn.

JENNER meende het middel tegen de pokken gevonden te hebben door inenting van kunstmatig verkregen dierlijke pokstof op een gezond menschelijk organisme, zonder echter tot behoorlijke resultaten te zijn gekomen omtrent den aard der smetstof, die van den lijder "uitgaat en diens krankheid op gezonden overplant." Lang heeft men aan een "specifieke smetstof" geloofd, die in de lucht zweefde en door de ademhaling in het bloed opgenomen, dit tot verrotting deed overgaan en zoo de krankheid bewerkte : de onderzoekingen van later tijd hebben tot resultaat, dat de voortplanting der meeste zoo niet van alle besmettelijke ziekten aan *bacteriën* is toe te schijnen.

De fransche scheikundige PASTEUR, die zijn sporen jaren geleden reeds verdiend heeft door zijn onderzoekingen naar den aard en de wijze van voortplanting der gistzwammen, heeft zich in de laatste jaren vooral bezig gehouden met de studie der oorzaken van besmetting en de mogelijkheid om deze door inocculatie te voorkomen. De theorie is zeer eenvoudig : besmetting wordt veroorzaakt door levende *bacteriën*, die in het bloed opgenomen, zich daar voortplanten en door bloedvergiftiging in den regel den dood veroorzaken :—dierlijke organismen, die de krankheid echter te boven komen kunnen er niet voor de tweede maal door

worden aangetast; door gezonde organismen, *op getemperde wijze* aan de een of andere besmettelijke krankheid te onderwerpen, worden zij tegen de doodende besmetting gevrijwaard. Gevolgelijk inocculatie met specifieke bacteriën van bepaald vergiftigings-vermogen.

Dat het *miltvuur* (anthrax), vooral bij schapen, beesten, paarden en varkens voorkomende, en zich gemakkelijk op den mensch overplantende in den vorm van pestpuist (pustula maligna), door *anthrax-bacteriën* wordt voorgebracht, werd onder anderen door DAVAINE en KOCH gedemonstreerd. Een droppel bloed van een aan miltziekte lijdend dier werd op een konijn geënt, en kort daarna werd het dier ziek en bezweek aan miltvuur. Een droppel van het gestorven konijn in het bloed van een ander gezond dier van gelijke levenskracht gespoten, veroorzaakte dezelfde ziekte en den dood. Duizenden *bacteriën* werden in ieder afzonderlijk geval in het bloed der bezweken dieren gevonden. Gefiltreerd bloed, het *serum* zonder bacteriën, bleek schadeloos, doch slechts enkele bacteriën in het bloed gebracht veroorzaakten anthrax. Door een droppel bloed met anthrax bacteriën besmet, in urine of een aftreksel van biergist te brengen zag DAVAINE zich instaat gesteld om de bacteriën in weinige ure te verduizendvuldigen,en een droppel van dit vocht was dan weer even giftig als de oorspronkelijke droppel bloed zelve. Had DAVAINE voor zijne studien veel te danken aan de door PASTEUR verkregen resultaten, op zijne beurt werd PASTEUR nu geleid door de onderzoekingen van DAVAINE en anderen om van de miltvuur-bacteriën hunne voortplanting, en hun bestrijding door occulatie eene ernstige studie te maken.

Die studie leidde tot de volgende resultaten: De *bacteriën* van aan miltvuur gestorven dieren behouden, ook in gedroogden staat, gedurende geruimen tijd hun voortplantingsvermogen en ontwikkelen zich terstond, wanneer hun de gelegenheid daartoe wordt aangeboden. De lijken van aan miltziekte gestorven en in grasvelden of weiden *begraven* vee deelen de bacteriën mede aan het gras en worden zoo de oorzaak van de verspreiding der ziekte. Een schaap dat gras eet van zulk een weiveld, met bacterien verontreinigd, of water drinkt dat over zulk een land heeft geloopen, neemt die bacterien in zich op en krijgt de miltziekte, wanneer dezen door het kleinste wondje door de slijmvliezen kunnen doordringen. Een vlieg, die van een aan miltvuur gestorven beest op een gezond beest vliegt, en aan wiens snuit of pooten enkele bacteriën kleven, kan langs dien weg de oorzaak worden van de verspreiding der ziekte. Zoo met paarden, varkens, enz. De mensch, die het vleesch van miltzieke dieren eet, staat bloot aan de ziekte. Anthrax-bacteriën in het bloed veroorzaken miltziekte (anthrax). Met de gegevens van *Pasteur* en anderen voor ons schijnt het een wonder te zijn, dat er nog een enkel beest of schaap is overgebleven en niet reeds al ons vee aan

de miltziekte is bezweken. Eene verklaring hiervan is dat de bacteriën met het bloed in aanraking moeten komen om zich doodelijk te kunnen ontwikkelen (of met de urine), en dat waar er geene verwondingen zijn in de slijmhuid, altijd de mogelijkheid bestaat dat zij het ligchaam weer verlaten zonder in de gelegenheid gesteld te zijn geworden om kwaad te doen. Proefnemingen van inenting met het bloed van aan miltvuur gestorven beesten bewezen verder, dat wanneer het ingeënte dier van de kunstmatig verwekte krankheid herstelde, een volgende inenting geen vat op hetzelve had, en dus voor de natuurlijke ziekte gevrijwaard was.

De vraag bleef echter over, of men de kracht van het gif der bacteriën, voor het enten te gebruiken, zoo regelen kon, dat het krachtig genoeg was om als voorbehoedmiddel te dienen, doch niet zoo sterk, dat het leven van het te enten dier in gevaar gebracht werd. De laatste onderzoekingen van PASTEUR schijnen een bevestigend antwoord op deze vraag te geven.

Op de algemeene vergadering van het Internationale Medische Congres, in Aug. te Londen gehouden, heeft PASTEUR de volgende mededeeling gedaan: Een droppel bloed van eén aan cholera lijdende hoender in behoorlijk toebereide kippenbouillon gebracht, deed deze in korten tijd leven van de bacteriën. Een droppel van dit vocht op een gezonden hoender geënt veroorzaakte kippen-cholera met doodelijken afloop. Een droppel van de bouillon in andere kippenbouillon gebracht, deed ook deze zwermen van de bacteriën, en zoo tot bijna in het oneindige voort. Het duizendste preparaat was even doodelijk als het eerste, indien het tijdsverloop tusschen de eene en de volgende cultuur niet verschilde. *Doch het vergiftigingsvermogen der bacteriën neemt af in verhouding tot den tijd, die er tusschen de eene bereiding en de volgende verloopt.* Zoo kan men naar willekeur "sterke" bacteriën aankweeken of "zwakke," naar dat men bacteriën-bouillon gebruikt van 14 dagen oud of van 14 maanden. En daar de "zwakke" bacteriën levenskracht genoeg behouden om zich, door inenting in het gezonde organisme gebracht, daarin voort te planten en ziekteverschijnselen te bewerken, zonder doodelijken afloop, doch van genoegzaam effekt om het geënte dier voor een herhaling der ziekte, hoe ook aangebracht, te vrijwaren, schijnen de wetten van inocculatie tegen milt- en andere besmettelijke ziekten gevonden te zijn. Stel door proefneming vast, hoe zwak de inenting-virus —bacteriën—kan zijn zonder krachteloos te worden voor het doel dat beoogd wordt; cultiveer bacteriën van de vereischte "sterkte" en ent daarmede; het dus geënte dier heeft dan voor miltziekte, cholera enz. niets te vreezen.

De theorie is zeer schoon, doch of zij steekhoudend zal blijken, is zeer de vraag. De uitkomsten der "wetenschap" zijn soms meer verrassend dan blijvend en wat de eene groote geleerde demonstreert, verdwijnt dikwijls voor de onderzoekingen van een anderen in rook.

Wordt de theorie van PASTEUR bevestigd, dan zou er waarlijk eenige grond bestaan voor de bewering, dat elke besmettelijke ziekte, onder menschen en vee, door inenting zou kunnen worden uitgedelgd. Het zou dan slechts noodig zijn om dieren en menschen voor iedere besmettelijke ziekte afzonderlijk in te enten. Geneeskunde zou, voor een deel, ent-kunde worden. Het is echter te hopen dat de Gouvernementen, vooral zij, die nog al ligt aan den leiband der "geneeskundige wetenschap" loopen, geen uitbreiding geven aan verplichte vaccine, zoolang de theorie nog aan den minsten twijfel onderhevig is. Vaccine-dwang, waar die de pokken geldt, is reeds erg genoeg. Waar zou het heen, als er nu ook op dezelfde wijze een verplichte vaccine werd ingevoerd als voorbehoedmiddel tegen andere ziekten; als men geen kind op school kon krijgen dat niet geënt was met cholera-, miltvuur-, typhus- en andere bacteriën; of de jonge soldaat daarenboven verplicht werd, zich te laten enten met siphilis-bouillon van een zekere kracht op straf van gevangenis of erger!. Hiervoor bestaat misschien meer gevaar dan men oppervlakkig denkt.

Wat de proefneming op schapen of beesten betreft, die schijnt wel aan te raden te zijn, ten minste op kleine schaal en door deskundigen geleid. Vergete men echter niet dat het bloed van miltzieke dieren tengevolge van de anthrax-bacteriën, die er in zijn, giftig is en niet geschikt voor occulatie; dat men daartoe kunstmatig bereide en "zwakke" bacteriën noodig heeft. Dat vleesch van miltziek vee niet geschikt is voor spijs, en dat het besmette bloed het menschelijk ligchaam vergiftigt, als het in aanraking komt met eenige wonde, klein of groot. Dat PASTEUR zijne onderzoekingen voortzet, en zijne verdere resultaten bekend zal stellen, is te verwachten.

TABAKROOKEN EN TABAKSROOK.—Volgens een schrijver in "*Die Natur*" van 17 Sept. moet het rooken van tabak minstens tot den tijd van Noach worden teruggevoerd, en is Noach niet dronken geworden van *wijn* maar door "*tabaksrook in de maag*." Volgens eene Grieksche legende wilde de Booze, toen Noach de Ark bouwde, volstrekt van hem weten, waartoe die dienen moest. Noach mocht hem dit niet openbaren, en bewaarde zijn geheim getrouw, totdat de verzoeker hem leerde tabak rooken. Met de pijp in den mond geraakte hij toen in zulk een toestand van verdooving en "narigheid," dat hij niet langer wist wat hij deed, en het doel van zijn arbeid blootlegde. Sedert is er, volgens deze legende, een oordeel over het rooken van tabak uitgesproken. Volgens bedoelden schrijver beteekent *jajin* niet wijn, maar tabak, en was o. a. de overste der schenkers, die met Jozef in de gevangenis zat, niet gesteld over Farao's *beker*, maar over zijn *tabakspijp!*

Meer steekhoudend zijn de resultaten, waartoe Dr. Le Bon gekomen is met de proeven, door hem genomen met *collidina*, een alkaloïde, onlangs

in tabaksrook ontdekt. Hij beschrijft dit als eene vloeistof van een aangenamen, doordringenden geur, doch een zóó sterk *vergif*, dat het twintigste deel van een medicinalen droppel voldoende bleek om een "padda" te dooden. Tabak, die weinig *nicotine* bevat, is rijk aan Pruisisch zuur en andere sterkriekende bestanddeelen, en de rook van zulken tabak, zooals bijv. Havanna en Smyrna, veroorzaakt *hoofdpijn*, *duizeling*, *misselijkheid* enz. "Pijpolie," het donkere vocht, dat onder in de pijp des rookers gevonden wordt, is zoo giftig, dat men met een paar droppels een konijn kan dooden. Een gedeelte van het vergif, dat zich in tabaksrook bevindt, wordt door den rooker ingeademd, en niet-rookers, die zich in een vertrek bevinden waar sterk gerookt wordt, worden insgelijks, zij het dan op geringer schaal, vergiftigd. Maar... welke rooker slaat hieraan geloof, of zal er een haal minder om doen?

POSTZEGELS.—De S. A. bevat eenige mededeelingen omtrent de wijze waarop in Amerika postzegels (stamps) worden gemaakt. Het drukken geschiedt van stalen platen, op ieder waarvan 200 zegels gegraveerd zijn. Deze platen worden door twee personen met gekleurden inkt overstreken en daarna afgedrukt, op een bijzonder soort van papier, met een gewone handrol. Na gedroogd te zijn worden de vellen gegomd, met "gom" van aardappelenmeel en eenige andere plantaardige stoffen gemaakt; gewone gom laat het papier barsten, en wordt daarom niet gebruikt. De gegomde vellen worden vervolgens op kleine rakken kunstmatig gedroogd, en daarna tusschen bordpapier of karton geperst. Met een lange schaar worden de vellen nu doorgesneden, waarna zij naar de perforeer-machine gaan en doorprikt worden, om de stamps gemakkelijk van elkander te kunnen verwijderen. Daarna worden zij nagezien, en zoo er in een vel slechts één stamp gescheurd of onduidelijk is, wordt het geheele vel terstond verbrand. Iedere week worden er ongeveer 500,000 stamps op deze wijze vernietigd. Van dat men aan het drukken gaat totdat de vellen worden afgeleverd, wordt ieder blad *elf* malen geteld, om bedrog voor te komen. In 1881 is er tot een bedrag van vijf-millioen pond sterling aan postzegels afgeleverd.

Het plaatsen van een postzegel op den brief is schijnbaar een onverschillige zaak, doch volgens de *Inter-Ocean* ligt daarin een taal op zich zelven opgesloten. Bijv. een postzegel in den *rechterhoek* van de enveloppe *omgekeerd* geplaatst, beteekent: *schrijf mij niet weder;* dito in den linkerhoek: *ik heb u lief;* recht geplaatst in den beneden-linkerhoek: *ik heb een hekel aan u.* Recht, boven in het midden van de enveloppe beteekent: *ja;* dito, beneden: *neen.* Links, boven en beneden is het teeken voor: *vaartwel:* op een gelijke lijn met den naam: een *huwelijksaanvraag*; en is het meisje reeds verloofd, dan plaatst zij de stamp in dezelfde plaats, maar omgekeerd.

Er zijn bijna 6000 soorten van postzegels, en den besten verzamelaars ontbreken waarschijnlijk exemplaren. In het Museum te Berlijn zijn tusschen de 4000 en 5000 soorten, voornamelijk in Europa in gebruik.

Correspondentie.

Een Regtsvraag.—"D.G.R." vraagt:—"Als de Weduwe A. trouwt met Weduwenaar B., doch na eenige jaren zaam geleefd te hebben, scheiden zij. Wat is dan de *van* (familienaam) van de Weduwe?"—Wij antwoorden:—Een scheidbrief verandert den familienaam van A niet. Zij blijft dus den naam van haren laatsten man behouden; wordt bij dien naam gekend, en wordt omschreven als bijv.: "mej. Jane Brown, geboren Jones, gescheiden vrouw van John Brown."

Banja of Baïng.—"A" zendt ons het volgende:—In de Augustus aflevering van het Tijdschrift komt een artikel voor, getiteld "het Afrikaansch," waarin o.a. ook gesproken wordt over de afleiding van sommige uitheemsche woorden. De hooggeleerde schrijver beweert daarin, dat het hier zoo veelvuldig gebruikt wordende woord *banja* of *baïng* van het fransche *bien* afkomstig is. Met alle bescheidenheid moet ik hierin van den Professor verschillen, geloovende dat het van het Maleische woord: *banjak* (dat, in dezelfde beteekenis als hier, op Java enz. gebruikt wordt) afkomstig is. Dit vermoeden wordt des te eerder tot waarheid gebragt, wanneer wij bedenken, dat wij zoo vele Maleische woorden overgenomen hebben, als daar zijn: Kapok, Sambal, Bladjang, Koewé,-koewé (kweekwee), piering enz.

Het volgende woord van waardeering danken wij den heer J. N. Hamman van Remhoogte:—"Een stuk gelezen hebbende in uw *Tijdschrift* "Vragen betreffende het Boerenbedrijf," moet ik zeggen, dat ik regt verblijd was zulk een stuk te lezen. Een beter Nieuwejaars-geschenk was ik niet te wachten. Ik zou wel wenschen iedere maand zulk een stuk te ontvangen. Ik zeg den schrijver ook hartelijk dank voor zijn onderrigt, aan ons bewezen. Het valt mij regt in den geest. Het is leerzaam en het doet goed ook. Ik zou wel wenschen den naam van dien heer te weten. Het gaat met ons zoo als het spreekwoord zegt: "Een Afrikaander heeft staal genoeg, maar het moet geslepen worden." Die schrijver heeft echter geen slijper, zelfs geen vernis noodig. Het gaat echter gewoonlijk zoo, die wil die kan niet, en die kan, die wil niet iets ondernemen. Ik wil hopen dat gij dit jaar meer en meer moogt ondersteund worden, opdat uw werk moge betalen en velen tot nut verstrekken. Vooral wensch ik u een prompte betaling."—Wij willen hopen dat onze inteekenaren de woorden van den heer Hamman zullen ter harte nemen, en dat de schrijver van "Vragen" daardoor zal worden aangemoedigd om zijne kennis verder ten nutte van onzen landbouw te besteden. Ettelijke landbouwers hebben ons hunne ingenomenheid met het opstel betuigd, een bewijs dat de Zuid Afrikaansche boer wetenschappelijkheid weet op prijs te stellen, wanneer hem die niet met de onpraktische wijsneuzigheid eens pas van school gekomen jongelings wordt opgedrongen.

LONGZIEKTE.—"J. C. T." schrijft ons van de Paarl:—Daar ik "Professor Numan's handboek van het vee" eens raadpleegde en geholpen werd, heb ik de vrijmoedigheid, het volgende middel tegen de "Besmettelijke Longziekte" uit dat boek u te zenden. Genoemde Profesor verdeelt de longziekte in drie tijdperken. Het eerste tijdperk bestaat, wanneer het vee begint te hoesten. Het tweede begint, wanneer het vee eene slijmige stof uit den neus en den mond ontlast; wanneer de ooren en pooten koud zijn, de haren in de hoogte rijzen, en uit de oogen een kleverig vocht loopt. Het derde tijdperk is het gevaarlijkste, en het vee is alsdan ongeneeslijk. In het eerste tijdperk gebruikt hij:—Wijnruit, kalmus-wortel, jenever-bessen, gentiaan-wortel, van ieder twaalf lood, en duivelsdrek, zes lood. Men make alles tot een fijn poeder en menge het onder elkander. Vervolgens kookt men een half pond bruine geraspten eikenbast in vijf pond water en zijgt het vocht door. Van dit afkooksel neemt men een half pond, schudt telkens drie lood van het voorgeschreven poeder daaronder en geeft het in. In ieder emmer drinkwater kan men zes lood zuurdeeg, of, in de plaats daarvan, zes lood goeden azijn doen.—In het *tweede* tijdperk geve men 's morgens nuchteren eene halve flesch wijn in, die men vooraf op drie of vier gekneusde knoflooken heeft laten trekken. Tegen den middag geve men andermaal eene halve flesch wijn, waarin een lood theriak is opgelost. Men herhaalt het ingeven van dezen drank ook des avonds. In plaats van dien kan men vier wichtjes peper, tot poeder gestampt, en anderhalf lood gekneusde uijen in den voorgeschreven wijn mengen; of ook dagelijks driemaal vijf korrels opium onder een half pond wijn ingeven, welk laatste middel alsdan inzonderheid noodzakelijk is als er een buikloop met de ziekte vergezeld gaat. Breekt het *derde* tijdperk aan, wanneer het vee tuimelt onder het gaan, kort van ademhaling wordt en de buik slaat, dan doode men het zoo spoedig mogelijk, en begrave het diep. Bovengenoemde doses zijn voor groot vee, bijgevolg moet klein vee omtrent de helft gebruiken.

KONSENILJE.—De heer D. Sluiter schrijft ons van Waterkloof:—"Reeds eenigen tijd heb ik mijne aandacht bepaald bij de culture van konsenilje. Het is u bekend dat het vaderland van de konsenilje Mexico is, en dat later die industrie met goed gevolg is gedreven op de Kanarische eilanden en in Algiers.—Tot dusverre is het mij niet gelukt, de gewenschte inlichting te bekomen. Mogelijk bestaat er een blad dat zich onledig houdt met vragen te beantwoorden tot algemeen belang. In dat geval zou het zeer vriendelijk van u zijn, de volgende vragen te laten doen:—1o. Is de cactus (Turksche vijg) een gewenscht voedsel voor de konsenilje? 2o. Is de opregte konsenilje reeds in Z. Afrika? 3o. Zoo niet, wat is het beste plan om de ware konsenilje hier te krijgen? 4o. Is het nuttig en noodig, de cactus van Mexico in te voeren tot voedsel van de ware konsenilje? Wat is het beste plan om de konsenilje in te oogsten? Welk klimaat is noodzakelijk voor de konsenilje? Het is niet voor mij dat ik u lastig val. Het is eerder met het oog op het welzijn van het land."—Wij meenen dat de Regering of het Kaap de Goede Hoop Landbouwgenootschap ongeveer 15 jaar geleden een pamphlet heeft uitgegeven om informatie te verschaffen met het oog op de konseniljeteelt in de Kolonie. De inhoud van dat pamphlet is destijds vertaald en in de *Volksvriend* opgenomen. Misschien zou een onzer lezers den heer Sluiter òf een exemplaar van het boekske òf het *Volksvriend*-nommer met de vertaling kunnen bezorgen.

HET Z. A. TIJDSCHRIFT.

MAART, 1882.

Schipbreuk en Lotgevallen

VAN EENIGE

SIAMESCHE MANDARIJNEN

OP DE KUST VAN ZUID-AFRIKA IN 1686.

Als geringe, maar toch belangrijke bijdragen tot de geschiedenis der Kaapkolonie kunnen ongetwijfeld de ware verhalen van schipbreuken verstrekken, welke, inzonderheid in vroegere eeuwen, op de kusten van Zuid-Afrika zijn voorgevallen ; en in het vertrouwen dat de mededeeling van het lijden der arme schipbreukelingen aan onze lezers niet onwelkom zal zijn, willen wij het verhaal van een dezer zeerampen hier laten volgen. Het is afkomstig van een der Siamesche mandarijnen, Occum Chamnam, die het aan den Eerwaarden Pater Tachard mededeelde, en die, na het bevestigd te hebben bevonden door geloofwaardige Portugezen, het oorspronkelijk verhaal, in de Fransche taal, in het licht gaf. *)

*) De heer Theal deelt in het jongste *Cape Quarterly* eenige bijzonderheden omtrent deze schipbreukelingen uit de koloniale archieven mede. Red.

De koning van Portugal had aan den koning van Siam een gezantschap gezonden, ten einde hunne oude handelsbetrekkingen te vernieuwen, en de Siamesche vorst gevoelde zich verpligt om dit blijk van buitengewone toegenegenheid te beantwoorden, door drie hoofdmandarijnen, in hoedanigheid als gezanten, benevens zes mandarijnen van ondergeschikten rang, naar Lissabon te doen vertrekken. Zij scheepten zich tegen het einde der maand Maart 1684 op een Siameesch schip in, hetwelk door een Portugeesch kapitein werd gevoerd. Zij vertrokken van Siam, een groot land in Azie, waarvan de bewoners veel overeenkomst hebben met de Chinezen, naar Goa, eene stad, die op een eiland aan de Malabaarsche kust gelegen is en destijds de hoofdstad was en nu het eenig overblijfsel is van de Portugesche bezittingen in Indie. Hoewel de afstand niet zoo heel groot was, besteedden zij vijf geheele maanden aan dezen overtogt, hetzij door de onbekwaamheid der officieren en stuurlieden, hetzij door aanhoudenden tegenwind, en zij kwamen hierdoor te laat om met de groote Portugesche handelsvloot te vertrekken.

Het gezantschap van den koning van Siam scheepte zich nu in op een ander Portugeesch schip dat naar Europa vertrok, hetwelk eene bemanning van honderdvijftig personen en dertig stukken geschut voerde en daarenboven nog verscheidene Roomsche geestelijken van verschillende orden, en een zeer groot aantal Kreoolsche, Indische en Portugesche passagiers moest overbrengen. Men ging den 27sten Januarij 1686 onder zeil.

"Sedert ons vertrek van Goa, tot aan den 27sten April," verhaalt Occum Chamnam, "was onze reis gelukkig. Men had dienzelfden dag, met het ondergaan van de zon, verscheidene matrozen in de masten en op de ra's doen opgaan, om het land te verkennen, dat men sedert drie dagen een weinig regts van zich had. Volgens het berigt der matrozen en andere aanwijzingen meenden de kapitein en de stuurman, hoewel ten onregte, dat dit de Kaap de Goede Hoop was en in deze veronderstelling vervolgden wij onzen koers tot twee of drie uren na het ondergaan der zon, toen wij een weinig Noordelijker stuurden. Daar het helder weder en er een frissche bries was, liet de kapitein, veronderstellende dat hij de Kaap reeds was omgezeild, niemand tot uitkijk op de ra's. Het wachtvolk waakte, en niemand bemerkte of vermoedde zelfs eenig gevaar. Ik was de eerste die het land ontdekte.

Daar het mij onmogelijk was, een oog te sluiten, was ik op het dek gegaan en vermaakte mij met de snelle vaart van het schip, dat over het water scheen te vliegen. Een weinig verder ziende, ontwaarde ik eensklaps aan de regterzijde, en zeer digt bij ons, eene digte schaduw, en ging den stuurman, die bij het roer de wacht hield, hiervan kennis geven. Op hetzelfde oogenblik schreeuwde men van het voorschip: "land! land vooruit! Wij zijn verloren! Aan lij het roer!" De stuurman deed terstond het roer overgooijen om van koers te veranderen, doch oploevende, deed het schip met den spiegel drie stooten op eene rots en bleef bewegingloos zitten. Deze drie stooten waren verschrikkelijk, en men geloofde dat het schip gebroken was. Wij snelden naar de pompen, doch ziende dat er nog geen droppel water was binnengedrongen, werd de bemanning eenigzins gerust gesteld. Men had echter geen tijd om de masten te kappen. De golven, door den wind naar de kust gestuurd, voerden het schip mede. Bergen van water, die op de in zee vooruitstekende klippen braken, hieven het vaartuig tot aan de wolken omhoog en wierpen het weder op de rotsen neder. Men hoorde het allerwege kraken, de rondhouten geraakten uit hun verband, men zag deze verbazende hoeveelheid hout uit elkander wijken, buigen en overal met een vreeselijk gekraak breken, en daar het achterschip het eerst gestooten had, was dat gedeelte ook het eerste gezonken. Eindelijk waren de masten gekapt, de kanonnen in zee geworpen, doch alles te vergeefs; het schip brak onder de kruidkamer, en het water had deze spoedig gevuld en het eerste dek bereikt. Weinige oogenblikken later stond het tot op de hoogte van onzen gordel op het tweede dek. Dit ziende, vlugtte iedereen, met een geschreeuw en in eene verwarring, welke het gevaar nog vermeerderden, op het bovendek, en het schip zonk ongemerkt dieper in de zee, tot de kiel den bodem bereikte.

Schrik en ontsteltenis maakten zich van aller harten meester. Benaauwde klagten, gekerm en geschreeuw deden zich van alle kanten hooren. Eenigen riepen op hunne knieën Gods hulp in, terwijl anderen vaten en ledige kisten in zee wierpen, en planken en masten deden dienen om vlotten te vervaardigen. Ik nam een kloek besluit; ik trok twee stel kleederen over elkander aan, en trachtte op eenige aan elkander gebondene planken den zeeoever te bereiken. Onze tweede afgezant was reeds in zee gesprongen, en hij had zich met den brief des konings belast, welken hij aan het gevest

van eenen sabel had gehecht, die Zijne Majesteit hem geschonken had. Wij kwamen beiden tegelijkertijd aan land, en vonden hier verscheidene Portugezen, die, evenals wij, een ander ongeluk tegemoet gingen. Wij bevonden ons zonder water, zonder wijn en zonder beschuit, en de koude was doordringend. Vreezende hieraan geen weerstand te kunnen bieden, nam ik het besluit om den volgenden morgen naar 't schip terug te keeren, om vandaar dikkere kleederen dan de mijne en eenigen voorraad mede te nemen. Ik plaatste mij op eene soort van vlot en kwam gelukkig aan het schip. Ik had mij gevleid hier goud, edelgesteenten of andere kostbare zaken te vinden, die gemakkelijk waren over te brengen, doch alle hutten waren met water gevuld, en ik kon niets medenemen dan enkele stukken geweven goudstof, zes flesschen wijn en een weinig beschuit. Ik bevestigde deze prooi op het kleine vlot, hetwelk ik met veel moeite en gevaar voor mij uitdreef, en kwam op de kust, veel vermoeider dan de eerste maal, terug. Hier ontmoette ik eenige Siamezen, die zich slechts naakt gered hadden. Hen van koude ziende beven, verdeelde ik met hen de stoffen, welke ik van het schip had medegebragt; doch vreezende, dat, wanneer ik hun de flesschen toevertrouwde, deze niet lang in hunne handen strekken zouden, gaf ik ze aan een mijner vrienden, een Portugees, onder beding dat wij ze te zamen zouden gebruiken. De verschrikkelijke noodzakelijkheid verdoofde alle gevoelens van billijkheid en regt; deze getrouwe vriend gaf mij wel gedurende de twee of drie eerste dagen een half glas wijn te drinken, doch toen hij zich door dorst gekweld zag, en men vreesde geen water te zullen ontdekken om dien te stillen, drong ik hem te vergeefs om mij mede te deelen van datgene wat toch mijn eigendom was. Hij antwoordde dat hij het zelfs aan zijnen vader niet zou geven. Ook de beschuit was ons tot geen nut, omdat het zeewater, waarmede zij doorweekt was, er een onverdragelijke bitterheid aan gegeven had.

Wij bevonden ons ongeveer met ons tweehonderden op de kust, waaruit men besloot, dat er slechts zes of acht personen verdronken waren. Eenigen hadden de voorzorg genomen om geweren en kruid mede te nemen, ten einde zich tegen de Kaffers te kunnen verdedigen, of om wild in de bosschen te dooden. Deze wapenen waren ons ook zeer van dienst om gedurende onze reis vuur aan te maken. Op den tweeden dag na onze schipbreuk, zijnde een Zondag, deden

de Portugezen hun gebed, en begaven wij ons op weg. De kapitein en de stuurlieden zeiden ons, dat het schip nabij Kaap Agulhas gestrand was, en wij niet veel meer dan twintig uren gaans van de Kaap de Goede Hoop verwijderd waren. Deze verzekering deed het meerendeel dergenen, die eenige levensmiddelen van het schip hadden medegebragt, besluiten om deze achter te laten, hopende dat zij zonder dezen last gemakkelijker en vlugger loopen zouden. Wij traden de bosschen, of liever het struikgewas, binnen, en liepen den geheelen dag door, slechts een paar malen ophoudende om een weinig rust te nemen. Weldra gevoelde men de eerste aanvallen van honger en dorst, en ten vier ure na den middag vonden wij een groote uitgestrektheid water. De Portugezen waren van meening, het overige gedeelte van den dag en den volgenden nacht aan den oever van dezen plas door te brengen, en er werd dus vuur aangemaakt. Zij, die eenige krabben in het water konden vangen, braadden en aten die, doch de overigen, in grooter aantal, kozen, na nog eens gedronken te hebben, de partij van zich aan den slaap over te geven, daar zij meer door de vermoeijenis van eenen langen marsch, dan door den honger uitgeput waren, hoewel deze hen sedert twee dagen gekweld had.

Na des anderen daags voor den toekomenden dorst bij voorzorg gedronken te hebben, vertrok men des morgens bij tijds. De Portugezen maakten de voorhoede uit, en wij bleven bij onzen eersten gezant, die zwak en kwijnende was, doch daar wij hen, die ons vooruitgingen, geen oogenblik uit het gezigt moesten verliezen,kozen wij de partij van ons in drie afdeelingen te splitsen; de eerste volgde altijd de Portugezen, en de beide anderen op gelijken afstand voortgaande, volgden de beweging van de eerste. Op een teeken van de voorste bende, aanduidende dat de Portugezen halt hielden, twijfelden wij niet of zij hadden goed water ontmoet, en wij verdubbelden onzen pas, doch, niettegenstaande al onze inspanning, was het ons onmogelijk onzen zieke daar vóór den avond te brengen. Ons volk verklaarde ons, dat de Portugezen ons niet hadden willen afwachten, onder voorwendsel, dat zij ons betere dienst konden bewijzen door vooruit te gaan om levensmiddelen te zoeken.

Op deze treurige tijding deed de eerste gezant al de Siamezen vergaderen, die bij hem gebleven waren. Hij

zeide ons, dat het hem onmogelijk was de Portugezen te volgen, hij vermaande hen, die daartoe in staat waren, allen ijver aan te wenden om hen in te halen, en, daar de Hollandsche woningen niet ver verwijderd konden zijn, beval hij slechts, hem eene kar met een paard en eenige levensmiddelen te zenden, om hem, indien hij nog in leven mogt zijn, naar de Kaap te brengen. Deze scheiding bedroefde ons zeer, doch zij was noodzakelijk. Slechts een jong mensch van vijftien jaren, de zoon van een mandarijn, wilde ons opperhoofd niet verlaten, daar deze hem liefhad, en hij eene bijzondere genegenheid voor hem gevoelde.

De tweede afgezant, een ander mandarijn, en ik, namen afscheid van hem, hem verzekering gevende, dat wij hem, zoodra wij daartoe in staat waren, ter hulp zouden snellen, en daarna begaven wij ons op weg om de Portugezen in te halen. Een teeken, hetwelk ons door de verst vooruitzijnde Siamezen van den top eens bergs gegeven werd, verlevendigde onzen moed en deed ons onzen stap verhaasten; doch wij konden ons niet voor tien uren des avonds met hen vereenigen. Zij zeiden ons, dat de Portugezen nog zeer ver waren, en wij ontdekten inderdaad hun kamp aan eenige vuren, die zij ontstoken hadden. De hoop, hier minstens eenig water te vinden, hield onzen moed levendig. Na een togt van twee groote uren, door bosschen en over rotsen, kwamen wij er eindelijk, na ongeloofelijke moeite, aan. De Portugezen waren op den top van eenen hoogen berg gelegerd, en rondom een groot vuur ingeslapen. Ieder vroeg terstond, waar het water was, en een Siamees had de goedheid mij het te brengen, want de beek, welke men ontdekt had, was zoo ver van het kamp, dat ik de kracht niet zoude gehad hebben, om mij daarheen te slepen. Ik strekte mij bij het vuur uit, waar ik insliep, totdat de koude mij deed ontwaken.

Door eenen vreeselijken honger gekweld, besloot ik den dood af te wachten op de plaats, waar ik gelegerd was, doch het voorbeeld der Siamezen en Portugezen bemoedigde mij. De beweging verschafte mij eenige warmte, en zelfs ging ik eenmaal met mijne makkers tot op den top van eenen heuvel, waar ik buitengewoon hoog en dik gras vond. De snelheid van onzen loop had de uitputting van mijn krachten voltooid en ik zag mij genoodzaakt mij op dit heerlijk groen neder te leggen, waar ik spoedig insliep. Een mandarijn, mijn bijzondere vriend, en mijne bedienden, die mij ver-

doold waanden, zochten mij langen tijd, en na mij eindelijk gevonden en wakker gemaakt te hebben, vermaande de mandarijn mij dringend om goeden moed te houden. Wij vereenigden ons met de Portugezen, die bij eene beek stil gehouden hadden. De honger had hen het half gedroogde gras in brand doen steken, om daarin eenige hagedissen of slangen te zoeken. Een hunner vond bladeren aan den kant van het water, en had de stoutmoedigheid ze ondanks hunne bitterheid te eten, waardoor hij zijnen honger gestild voelde; de geheele bende liep er alsnu haastig heen, en at er met gulzigheid van.

Wij vertrokken des anderen daags, den vijfden van onzen togt, des morgens vroeg, bemoedigd door de gedachte, dat wij nu ongetwijfeld Hollandsche woningen zouden aantreffen. Na tot aan den middag geloopen te hebben, bespeurden wij eenige mannen op eene hoogte. Op dit gezigt geloofden wij ons behouden ; doch onze hoop werd bedrogen, want het waren drie of vier Hottentotten, die, gewapend met hunne assegaaijen, ons eens kwamen opnemen. Hunne vrees scheen, op het gezigt van ons aantal en van onze geweren, aan de onze gelijk, doch overtuigd dat hunne landgenooten niet ver verwijderd waren, en ons op het punt wanende om door deze barbaren vermoord te worden, kozen wij de partij hen nader te doen komen. Toen zij uit de verte ons groot aantal hadden nagegaan, hielden zij stil om ons op hunne beurt in te wachten. Zij toonden ons met den vinger op eene verhevenheid drie of vier ellendige hutten, en gaven ons een teeken om hen te volgen. Aan den voet van deze hoogte sloegen zij eenen korten weg in, die ons naar een ander dorp geleidde.

Toen wij in dit dorp aankwamen ; hetwelk uit een veertigtal hutten, die met boomtakken gedekt waren, was zamengesteld, naderden ons de inwoners, die men op een aantal van vier of vijf honderd kon schatten, om ons eens op hun gemak te beschouwen. Zij vonden er genoegen in, om de Siamezen aan te zien, alsof zij door hunne kleeding getroffen waren. Ieder onzer wilde hunne hokken binnengaan, om daar eenige spijzen te zoeken, want onze teekens dienden slechts om hen uit al hunne magt te doen lagchen, zonder dat zij ons in het minst schenen te verstaan. Eenigen hunner herhaalden alleen de woorden : "tabak ! patakon !" Later hoorde ik dat patakon, eene Spaansche dollar is, ter waarde van ruim vier shillings. Ik bood hun twee groote

diamanten, welke de eerste gezant mij bij onze scheiding gegeven had, doch het gezigt hiervan trof hen weinig. De opperstuurman, die eenige patakons had, de eenige munt welke bij deze menschen bekend scheen, gaf er hun vier van, en zij bragten nu een os, dien zij gewoonlijk aan de Hollanders voor zijne waarde in tabak verkoopen. Doch welk eene uitkomst is een os voor zooveel menschen, die half dood van honger zijn, en gedurende zes geheele dagen van eenige boombladeren geleefd hebben? De stuurman deelde er slechts van mede aan zijne landgenooten en aan zijne beste vrienden, en niet één Siamees, die er een stukje van konde bekomen. De Portugezen verboden ons niet minder om aan de kudde der Hottentotten te raken, dan aan den os, welken zij hadden doen koken, en dreigden ons aan de woede dezer wilden te zullen overlaten.

Een mandarijn, ziende dat de Hottentotten gemunt goud weigerden, kwam op den inval zijn hoofd met zekere gouden versierselen op te schikken, en zich zoo aan hen voor te doen. Deze nieuwigheid behaagde hun, en zij gaven hem een vierde deel van een schaap voor deze kleine sieraden, die meer dan vijf pond sterling waard waren. Wij aten dit vleesch half raauw, doch het strekte slechts om onzen eetlust te vergrooten. De Portugezen hadden de huid van hunnen os, toen zij hem gevild hadden, weggeworpen, maar wij gingen dit vel weder opzoeken, en plaatsten het op het vuur om het te braden. Dit diende ons slechts voor twee maaltijden, want wij moesten dit voordeeltje met onze landgenooten deelen. Daar een Hottentot zich in de beschouwing van de gouden knoopen van mijn gewaad scheen te verdiepen, gaf ik hem te verstaan dat ik hem die gaarne wilde schenken, indien hij mij iets te eten wilde geven. Hij nam hierin genoegen, doch in plaats van mij, gelijk ik ten minste gehoopt had, een schaap te geven, bragt hij mij een weinig melk.

Wij bragten den nacht bij een groot vuur door, hetwelk wij tegenover de hutten der Hottentotten ontstoken hadden. Deze deden tot aan den morgenstond niets anders dan dansen en kreten van vreugde aanheffen, hetgeen ons noodzaakte, aanhoudend op onze hoede te zijn. Wij vertrokken des morgens, onzen weg naar de zee nemende, en kwamen tegen den middag aan het strand. Na ons hier aan mosselen, welke wij op de rotsige oevers vonden, verzadigd te hebben, droeg ieder zorg, hiervan eenigen voor-

raad tegen den avond op te doen, omdat wij dan weder naar de bosschen moesten trekken om water te zoeken. Wij vonden dit eerst op het einde van den dag, en het was slechts een beekje met zeer vuil water, hoewel niemand zich den tijd gunde om het te laten bezinken voor hij er van dronk. Wij legerden ons aan den oever van de beek en droegen zorg voor eene goede wacht, uit vrees voor de Hottentotten, wier bedoelingen wij niet vertrouwden.

Den volgenden dag bevonden wij ons aan den voet van een hoogen berg, dien wij met eene vreesselijke vermoeijenis moesten beklimmen. De honger kwelde ons sterker dan ooit, en wij vonden niets om denzelven te stillen. Van den top des bergs zagen wij aan de eene zijde groene kruiden en eenige bloemen ; wij snelden daarheen, en aten de minst bittere daarvan. Doch hetgeen onzen honger stilde, vermeerderde onzen dorst, en wij vonden geen water dan kort vóór den nacht, aan den voet van denzelfden berg. Toen allen hier vereenigd waren, hielden wij raad, en daar de kapitein en de stuurlieden erkenden, dat zij zich vergist hadden, en zij niet wisten waar wij waren, nam men met algemeen goedvinden het besluit, om ons niet meer landwaarts in te begeven. Het was immers zeker, dat wij, de kust volgende, altijd mosselen en schelpdieren zouden vinden, en daar het meerendeel der rivieren, beken en stroomen hunne rigting naar de zee nemen, zouden wij daarbij kunnen hopen, minder van den dorst te lijden te hebben.

Met het aanbreken van den dag rigtten wij dus onzen koers naar het strand en kwamen daar twee uren voor den middag aan. Wij ontdekten eene uitgestrekte vlakte, welke door een hoogen berg begrensd werd. Dit gezigt was voor allen verblijdend, omdat de stuurlieden ons verzekerden, dat dit de Kaap de Goede Hoop was. Deze aangename tijding verlevendigde onze krachten, en zonder een oogenblik te verpoozen, marcheerden wij tot aan den nacht door, doch na vijf of zes uren voortgegaan te zijn, bespeurde men dat het de Kaap niet was. Een matroos kwam echter berigten, dat hij op geringen afstand een eiland had gezien, dat bijna geheel met mosselen overdekt was, en hetwelk ook een stroom van goed water had. Wij begaven ons derhalve daarheen om er den nacht door te brengen, en besloten den volgenden morgen, om hier gedurende den ganschen dag en den volgenden nacht te blijven. Deze rust deed ons veel goed, en de overvloed van voedsel herstelde eenig-

zins onze krachten. Toen wij des avonds, volgens onze gewoonte, een weinig terzijde van de Portugezen, bijeen kwamen, waren wij verwonderd over de afwezigheid van een onzer mandarijnen. Men zocht hem aan alle kanten, men riep hem door geschreeuw, doch alles was te vergeefs, zijne krachten hadden hem onderweg begeven. De hevige tegenzin, welke hij voor de planten en bloemen had, die de anderen nuttigden, had hem zelfs weerhouden ze aan den mond te brengen, en hij was door honger bezweken, zonder zich te kunnen doen hooren, of door iemand bemerkt te zijn. Een anderen mandarijn had vier dagen vroeger hetzelfde lot getroffen. Op ieder ander tijdstip zou de dood van een vriend mij eene levendige aandoening gegeven hebben, doch bij deze gelegenheid was ik er weinig gevoelig voor, zoozeer kan de ellende ons gemoed verharden.

Gedurende den dag en de beide nachten, welke wij op het eiland doorbragten, merkten wij zekere dorre boomen op, die vrij dik en toch zeer ligt, aan de uiteinden geheel doorboord, en dus volkomen hol waren. Ieder voorzag zich van een dezer lange buizen; en na het ondereinde goed gesloten te hebben, vulde men haar met water, tot provisie voor den dag. Tegen den avond zagen wij een troep olifanten, die op een halve mijl afstands voorbij trokken; wij bragten daarna den nacht op den oever door. De zon was nog niet ondergegaan, toen men zich naar alle kante verspreidde om eenig voedsel te vinden. Ik had kruiden en bloemen gezocht, echter slechts zulke bittere gevonden, dat ik na eene vergeefsche vermoeijenis terugkeerde, toen ik eene slang van de dikte eens vingers maar van de lengte eens arms ontdekte. Ik vervolgde en doode haar met éénе dolksteek, waarna wij haar geheel opaten. Na het einde van dit vreemde maal, hetwelk ons heerlijk toescheen, bemerkten wij dat een der drie tolken ons ontbrak. Wij verlieten den volgenden morgen, wat later dan gewoonlijk, ons nachtleger en werden zeer door een kouden en hevigen wind gehinderd, die ons noodzaakte, indien wij vooruit wilden komen, nu eens regts en dan weder links te gaan. Twee uren na den middag bezorgde deze wind ons eenen hevigen regen, welke tot des avonds duurde. Daar het onmogelijk was voort te gaan, zochten sommigen eene schuilplaats onder eenige dorre boomen, anderen verbergden zich in de rotsspleten, en zij, die geene wijkplaats konden vinden, leunden met den rug tegen den rand eener watervoor, en kropen

digt bijelkander, ten einde zich eenigzins te verwarmen, en des te gemakkelijker aan de hevigheid van het onweder weerstand te bieden. Hoewel wij den dag zonder eten hadden doorgebragt, en wij niets anders dan regenwater gedronken hadden, scheen de honger ons nog het geringste onzer ellenden.

Onze zwakheid belette ons, na eenen zoo vreeselijken nacht, er aan te denken om ons weder met de Portugezen te vereenigen, doch hoe groot was niet onze treurigheid, toen wij hen niet meer bemerkten! Vergeefs zochten onze oogen hen naar alle zijden, wij ontdekten zelfs geen enkelen, en het was ons onmogelijk te raden, welken weg zij gekozen hadden. In dezen vreeselijken toestand vereenigde zich al het kwaad, dat wij hadden verduurd, honger, dorst, vermoeidheid en smart, om ons geheel te verpletteren, en de wanhoop maakte zich van ons meester. De een zag den ander verwonderd, half stervende, onder een diep stilzwijgen en met doodelijke verslagenheid aan. De tweede gezant deed ons allen bijeenkomen om te beraadslagen. Na ons te hebben voorgesteld, dat de Portugezen ons niet zonder gewigtige redenen zouden verlaten hebben, en dat wij zelven verpligt waren geweest om onzen voornaamsten gezant in eene vreeselijke eenzaamheid achter te laten, zeide hij: "kunnen wij niet even als zij voortgaan met de kust te volgen? Slechts eene gewigtige zaak moet ons bezig houden. Gij allen zijt getuigen van den diepen eerbied, welken ik steeds voor den brief van onzen grooten koning gehad heb. Bij onze schipbreuk was mijne eerste zorg om hem te redden, en ik kan zijne behoudenis niet anders toeschrijven dan aan het goed geluk, dat onzen meester beschermt. Gij ziet ook met hoeveel behoedzaamheid ik den brief altijd gedragen heb. Wanneer wij den nacht op de bergen doorbragten, heb ik hem altijd boven ons geplaatst, en mij op eenen eerbiedigen afstand gehouden om hem te bewaken; en als wij in eene vlakte stil hielden, heb ik hem altijd aan den top van eenen boom gehecht. Op den weg heb ik hem altijd op mijne schouders gedragen, zoolang ik konde, en ik heb hem niet aan anderen toevertrouwd dan wanneer mijne krachten uitgeput waren. Twijfelende of ik in staat zal zijn u nog langen tijd te volgen, beveel ik aan den derden gezant, die er hetzelfde gebruik van zal maken als onze eerste mandarijn, dat hij, na mijnen dood, dezelfde zorgen voor dezen verheven brief moet dragen. Indien, door het

grootste aller onheilen, niemand onzer de Kaap de Goede Hoop mogt kunnen bereiken, dat hij, die alsdan het laatst met de zorg voor dezen brief is belast geweest, niet vergete, hem, vóór zijn dood, op de verhevenste plek, die hij kan vinden, te begraven. Wanneer dan dit kostbaar onderpand zoo tegen alle ontheiliging is beschermd, kan de laatste overbrenger sterven, in eene daarvoor geknielde houding, met denzelfden eerbied, dien wij den koning in ons leven verschuldigd zijn. Laat ons, mijne vrienden, met deze gevoelens bezield, onzen moed hernemen ; wij scheiden nimmer van elkander, en vervolgen onzen togt met kleine dagreizen. Het geluk van den grooten koning, onzen meester, zal ons altijd beschermen.''

Deze rede spoorde ons tot onbeschroomdheid aan. In plaats van echter de kust te volgen, kwam men overeen dat het gemakkelijker zoude zijn om ons met de Portugezen te vereenigen. Wij hadden een grooten berg vóór ons, en een weinig ter zijde, regts, eenige kleine heuvels. Wij veronderstelden zeer ligt dat zij, vermoeid als zij waren, de moeijelijkste wegen niet gekozen zouden hebben, en begonnen den eersten heuvel op te klauteren. De vorige nacht had mij reeds stijve en verkleumde beenen bezorgd, doch thans begonnen zij, even als mijn geheele ligchaam, op te zwellen. Wij schenen zeer haastig te loopen, en toch legden wij weinig afstand af. Tegen den middag kwamen wij zeer vermoeid aan den oever van eene rivier, die ongeveer zestig voet breedte en zeven of acht voet diepte had. Eenige Siamezen beproefden het, die te doorwaden, doch de stroom was zoo hevig, dat zij spoedig terugkeerden, daar zij vreesden medegesleept te worden. Men besloot echter nogmaals den overtogt te beproeven, en bond alle gordels van het gezelschap aan elkander. Een sterke mandarijn bevestigde het eene einde hiervan aan den stam van eenen boom, dien men aan de overzijde bespeurde, hopende dat men, met behulp van deze soort van keten, achtereenvolgens zou kunnen overkomen, doch nauwelijks bevond de mandarijn zich in het midden der rivier, of hij kon aan den stroom van het water niet langer weerstand bieden en was verpligt, de gordels los te laten om naar den anderen oever te zwemmen, waar hij, in weerwil van zijn beleid, tegen eene landpunt geworpen werd, zoodat hij zich op verscheidene plaatsen van het ligchaam verwondde. Hij beklom den tegenover ons gelegenen oever en riep ons toe, dat de Portugezen waar-

schijnlijk dezen weg niet zouden genomen hebben. Om zich weder met ons te vereenigen, moest hij veel hooger opgaan, daar hij zwemmende naar ons afgedreven werd.

Wij besloten hieruit, dat de Portugezen den oever gevolgd waren, waarop wij ons bevonden, en eene verscheurde kous, welke wij een halve mijl verder vonden, versterkte ons in dit gevoelen. Na eindelooze moeite kwamen wij aan den voet van eenen berg, die aan zijn benedeneinde door de natuur was uitgehold, en genoegzame ruimte had om ons allen te herbergen, doch wij bragten hier een kouden en smartvollen nacht door. Gedurende eenige dagen kon ik schoenen noch kousen dragen, en de zwelling mijner beenen nam zoodanig toe, dat ik, toen men mij des morgens wekte, opmerkte, dat de grond waar ik gelegen had, met water doortrokken was, hetgeen uit mijne beenen was gedrongen. Ik verzamelde niettemin mijne krachten om te vertrekken. Gedurende den dag volgden wij den oever van de rivier, ongeduldig om de Portugezen in te halen, die wij niet ver meer verwijderd waanden, want wij vonden bij tusschenpoozen sporen van hunnen togt. Een van ons volk bemerkte, een weinig ter zijde, een geweer en eene kruitdoos, hetwelk waarschijnlijk door een Portugees was achtergelaten, omdat hij onmagtig was het verder te dragen, en deze vondst was ons van buitengewone nuttigheid. Sedert wij de rivier volgden, hadden wij nog geene soort van voedsel gevonden, en wij waren half dood van den honger. Daar ik mij niet meer van mijne schoenen bedienen kon, en ik zelfs door dezen nutteloozen last was bezwaard, sneed ik ze in stukken, welke ik deed roosteren, en die wij gretig opaten.

Aan den voet van eenen heuvel werden wij op eene vreeselijke wijze gewaar, dat de Portugezen, even als wij, den rivieroever volgden. Wij vonden het lijk van een onzer tolken, die zich bij hunne bende had aangesloten, en die onderweg gestorven was. Hij lag met zijne knieën op de aarde, en met de handen, het hoofd en het overige gedeelte van het ligchaam op de helling van eene eene kleine hoogte geleund. De beide tolken, die ons nog overgeschoten waren, mestiezen zijnde, dat is uit Europesche vaders en Siamesche moeders geboren, hadden zich niet van de Portugezen willen scheiden, en ons met hen verlaten. Deze scheen van koude gestorven te zijn. De heuvel was met heerlijk groen bedekt, en ieder verschafte zich eenigen voorraad van de minst bittere kruiden en bladeren tot een avondmaal.

Het denkbeeld dat de Portugezen ons toch te ver vooruit waren, en dat wij ons nutteloos vermoeiden om hen in te halen, maakte dat wij het beklaagden, ons kleine eiland verlaten te hebben, waar wij heerlijk water en overvloed van mosselen gevonden hadden, en ons verdriet en onze verlegenheid namen nog toe in het oord, waarin wij ons bevonden. Er lagen twee wegen vóór ons; aan de eene zijde zag men een zeer ruwen berg, en aan de andere een moerasland, dat door verschillende kanalen, die de rivier vormt, doorsneden werd, en die op verscheidene plaatsen het landschap onder water zetteden. De Portugezen konden noch den een noch den ander dezer onbegaanbare wegen gekozen hebben. Wij raadpleegden gedurende een gedeelte van den nacht, of wij zouden voortgaan of terugkeeren, en allen waren van gevoelen om niet verder te gaan. Het scheen ondoenlijk, om het moeras over te trekken zonder duizendmalen te verongelukken, en het beklimmen van den berg te beproeven, was zich blootstellen om van dorst om te komen, want men had minstens twee dagen noodig om hem over te komen. Er werd dus besloten, om naar het kleine eiland terug te keeren, hetwelk men zich beklaagde verlaten te hebben, en hier eenige dagen op nieuwstijdingen van de bende Portugezen te wachten. Zoo wij deze niet ontvingen en alle ververschingen verbruikt hadden, zouden wij vrijwillig de Hottentotten gaan opzoeken, en ons aanbieden om hunne kudden te bewaken.

Wij keerden vol moed op onze schreden terug, in de hoop het begeerde eiland weder te zien en daar onzen honger te stillen, die ons dag aan dag onverdragelijker werd, en kwamen er op den derden dag aan. Wij gevoelden eene vervoeering van vreugde op het gezigt van eene zoo aangename plaats. Ieder wilde de eerste zijn om haar te bereiken, doch de spoed van de ijverigsten was onnoodig, want de vloed had den doortogt gesloten. Het eiland was niet anders dan een verheven rots, van eenen ronden vorm, en ongeveer honderd passen in den omtrek, wanneer de zee hoog was; het nam in omvang toe wanneer de zee terug trad, en was dan door kleine rotsen omringd. Ongeduldig wachtten wij de eb af, welke ons eindelijk den toegang vergunde. Ieder haastte zich nu om mosselen te zoeken, en na een genoegzamen voorraad voor den ganschen dag verzameld te hebben, aten wij een gedeelte en plaatsten de

overige in de zon, waar wij ze lieten koken voor des avonds. Naauwelijks ingeslapen zijnde, werden wij weder door de koude en vochtigheid gewekt. Het hout begon ons spoedig op de kust te ontbreken, en eenigen gingen dieper landwaarts in om het te zoeken, maar de omstreken waren slechts zandwoestijnen vol scherpe rotsen, zonder boomen en zonder groen. Men vond veel uitwerpsels van olifanten, welke twee of drie dagen strekten om het vuur te onderhouden, doch eindelijk was ook dit hulpmiddel uitgeput, en de koude van den nacht deed ons besluiten, eene plaats te verlaten, welke ons gedurende zes dagen verkwikking had verschaft. Wij kozen nu de partij om de Hottentotten op te zoeken, en ons aan de bescheidenheid van deze onbeschaafde menschen over te geven. Doch waaraan zouden wij ons niet blootgesteld hebben om een leven te redden, hetgeen ons reeds zoo duur te staan kwam ?

Bij ons vertrek beklaagden wij zeer de mosselen en het zoet water, dat wij op het eiland moesten achterlaten, doch hetgeen ons nog verder tot ons vertrek had aangespoord, was de gedachte, dat de Portugezen onder weg gestorven konden zijn, of dat zij ons zelven dood waanden. Voor wij ons op marsch begaven, verzamelde ieder zich eenen voorraad van water en mosselen, daarna bragten wij den nacht door aan den oever van een zoutwater-poel, digt bij eenen berg, waarop wij reeds eenmaal overnacht hadden. Met het aanbreken van den dag ging ieder eenige planten of boombladeren zoeken, ten einde het overigé van onze mosselen voor dringende gevallen te bewaren, en enkelen gingen in een meertje om visch te vangen, doch het was slechts eene vergaderbak van zout en smerig water.

Terwijl wij dus verstrooid waren, ontdekten zij, die zich niet ver van het meer bevonden, drie Hottentotten, die regt op hen aankwamen. Een overeengekomen sein deed ons spoedig vergaderen, en wij wachtten deze drie mannen af, die hunnen tred schenen te verhaasten om bij ons te komen. Toen zij genaderd waren, zagen wij aan de pijpen, waarvan zij zich bedienden, dat zij eenigen handel dreven met Europeanen. Zij gaven ons teekens met de handen door het opsteken van zes vingers, en riepen uit al hunne magt: "Hollanda! Hollanda!" Eenige Siamezen hielden hen voor verspieders van hen, die wij reeds ontmoet hadden, en die ons misschien thans waren komen zoeken om ons te dooden, en anderen meenden uit hunne teekens te verstaan dat de

Kaap de Goede Hoop niet verder dan zes dagreizen verwijderd was. Na eenige oogenblikken van beraad besloten wij deze wegwijzers te volgen, om de eenvoudige reden dat ons toch niets ergers kon overkomen, dan hetgeen wij reeds verduurd hadden. Wij bemerkten echter spoedig, dat deze Hottentotten niet zoo onbeschaamd waren als de eersten. Zij hadden een vierde gedeelte van een schaap medegebragt, hetwelk wij, door den honger gedrongen, van hen vroegen. Zij gaven te kennen dat wij het voor geld konden bekomen, en beduidden, dat zij ook onze knoopen wilden aannemen, die van goud en zilver gemaakt waren. Ik gaf hun zes gouden, en zij stonden mij terstond hun schapenvleesch af, hetwelk ik met mijne reisgezellen deelde.

Deze gidsen plaatsten zich voor ons en liepen een poosje vooruit, en, daar onze langzaamheid hen ongeduldig scheen te doen worden, kwamen zij terug om ons tot spoed aan te sporen. Zij deden ons bij eenen heuvel op een ruwen weg nachtverblijf houden. Den volgenden dag bevonden er zich zeven van de vijftien, waarmede wij nog bijelkander waren, buiten de mogelijkheid om hunne beenen te gebruiken, en er werd besloten om op deze plaats de zwaksten, met een gedeelte van de gedroogde mosselen, die er nog over waren, achter te laten.

Wij beloofden hun, dat wij ons haasten zouden om hen, zoodra wij eene Hollandsche woning vonden, gemakkelijke rijtuigen toe te zenden. De noodzakelijkheid deed hen in deze wreede scheiding berusten, en na ons een droevig vaarwel gezegd te hebben, hervatten wij onzen togt, om de gidsen te volgen, die ons des morgens reeds vroeg gewekt hadden. Zij schenen ten laatste ongeduldig te worden, en gedurende eenige oogenblikken te raadplegen. Twee hunner gingen daarop met spoed vooruit, doch de derde bleef bij ons, zonder zich een oogenblik te verwijderen, zoo dikwijls en zoolang stilhoudende als wij dit schenen te verkiezen.

Zoo volgden wij hem zes geheele dagen, met eene vermoeijenis en een lijden, dat hoe langer hoe ondragelijker werd. Wij moesten onophoudelijk klimmen en dalen op plaatsen, waarvan de enkele aanblik ons reeds verschrikte, en zelfs de leidsman, hoezeer ook gewoon om de steilste hoogten op te klauteren, had dikwijls moeite om zich staande te houden. Eenige Siamezen, ziende dat hij een bergpad insloeg, dat onbeklimbaar scheen, vormden het besluit om hem te dooden, wijl zij dachten, dat hij ons daarheen voerde

om ons te doen omkomen; doch de tweede gezant bragt hen van dit wreede plan terug, en hield hun voor, dat zij de diensten, welke deze arme Hottentot ons vrijwillig bewees, met geene misdaad mogten beloonen. Gelukkig dat dezelfde plekken, welke ons op eenen afstand zoo gevaarlijk toeschenen, bij de toenadering eenen geheel anderen vorm aannamen.

Gedurende dezen tijd leefden wij van onze in de zon gedroogde mosselen, met welke wij zorgvuldig huis hielden. Men achtte zich gelukkig, eenige kleine groene boomen aan te treffen, waarvan de bladeren eene smakelijke zuurheid hadden, en welke dienden bij de toebereiding onzer mosselen. Ook de groene padda's kwamen ons zeer smakelijk voor, en wij vonden deze dikwijls, vooral in met groen bedekte plaatsen; doch wat het aangenaamst van smaak was, was eene soort van groote vlieg of kever, die zeer zwart was, en die niet anders dan in de vuiligheid leeft en gevonden wordt. Wij vonden velen hiervan in den drek der olifanten. De eenvoudige bereiding, die men hen deed ondergaan, alvorens ze te eten, was ze te roosteren, en ik moet bekennen, dat ik ze heerlijk van smaak vond.

Eindelijk, op den een-en-dertigsten dag van onzen togt, en den zesden na onze gelukkige ontmoeting van de Hottentotten, ontdekten wij, omtrent zes uur in den ochtend, bij het afdalen van een heuvel, vier personen op den top van eenen tegenover ons gelegenen berg, welken wij moesten overtrekken. Men hield hen aanvankelijk voor Hottentotten, doch, daar zij ons naderden, en wij hen tegemoet gingen, zagen wij ons weldra aangenaam verrast. Wij bemerkten terstond, dat het twee Hollanders waren, die door de beide Hottentotten, die ons onderweg verlaten hadden, vergezeld werden. Onze aandoening steeg ten top, en de vreugde vermeerderde, toen onze redders vroegen, of wij Siamezen waren en waar zich de afgezanten van den koning, onzen meester, bevonden. Men toonde ze hun, en zij bewezen hun vele beleefdheden, waarna zij ons uitnoodigden neder te zitten, en de Hottentotten nader bragten, die met eenige ververschingen beladen waren. Op het gezigt van versch brood, gekookt vleesch en wijn, konden wij de uiting onzer dankbaarheid niet inhouden. Sommigen wierpen zich aan de voeten der Hollanders en omhelsden hunne knieën, anderen noemden hen hunne vaders, hunne verlossers, en wat mij betrof, ik wilde hun terstond doen zien, op welk een hoogen prijs ik

hunne edelmoedige zorgen stelde. Onze eerste gezant had, toen hij ons beval hem achter te laten, en hem een rijtuig te gaan zoeken, zich ontdaan van verscheidene edelgesteenten, welke de koning, onze meester, hem had toevertrouwd om daarvan verschillende geschenken te doen. Hij had mij vijf groote diamanten gegeven, die in even zoovele gouden ringen waren gezet, en ik schonk aan ieder der twee Hollanders een dezer ringen.

Toen wij gegeten en gedronken hadden, gevoelden wij ons zoo zwak, dat niemand onzer zonder de ongeloofelijkste pijnen kon opstaan. De Hollanders stelden ons wel voor, dat er slechts een uur gaans tot aan hunne woningen overbleef, doch niemand had de kracht of den moed om dezen korten togt te ondernemen. Onze edelmoedige gidsen, ziende dat wij buiten staat waren om een stap te doen, zonden de Hottentotten heen om rijtuigen te zoeken, en in minder dan twee uren zagen wij hen met karren en paarden terugkomen. Wij begaven ons allen op de karren, die ons naar de Hollandsche woning voerden, en hier bragten wij den nacht op stroo gelegerd door, zachter en aangenamer, dan ooit iemand die in de grootste weelde verkeert. Hoe groot was onze blijdschap niet, toen wij den volgenden morgen ontwaakten! Onze eerste zorg, was den Hollanders te verzoeken om eene kar met ververschingen aan de zeven Siamezen te zenden, die wij onderweg achtergelaten hadden, en na dit rijtuig te hebben zien vertrekken, begaven wij ons op twee andere naar eene Hollandsche woning, welke vier of vijf mijlen van de eerste verwijderd was. Wij waren hier nauwelijks aangekomen, of wij zagen verscheidene soldaten verschijnen, die door den Gouverneur gezonden waren om ons tot geleide te strekken, en die twee paarden voor de beide gezanten medebragten; doch deze waren zoo ziek, dat zij zich hiervan niet durfden bedienen. Wij namen weder plaats in onze karren, en in deze rijtuigen begaven wij ons naar het kasteel der Hollanders aan de Kaap de Goede Hoop. De kommandeur van der Stell, van onze komst verwittigd, zond zijnen schrijver tot de gezanten, om hen van zijnentwege te begroeten, en men deed ons het kasteel binnengaan, tusschen een twintigtal soldaten door, die in het gelid geschaard stonden. Wij werden naar het huis van den kommandeur geleid, die de gezanten en de mandarijnen van hun gevolg met vele blijken van eerbied en genegenheid ontving. Wij bezwoeren hem, om onzen eersten gezant, dien wij onderweg

hadden achtergelaten, hulp te zenden, doch hij zeide dat het regensaizoen hem belette aan ons verzoek te voldoen, maar hij beloofde zulks, zoodra dit geëindigd zoude zijn. De Hollandsche bevelhebber was getrouw aan zijne belofte, om ons van alles te voorzien wat wij noodig hadden. Zijn schrijver ontving den last, ons naar het verblijf te brengen, hetwelk men voor ons had ingerigt, en men verschafte ons vrijwillig allerlei soorten van voorraad. Hij deed evenwel, dit is waar, eene strikte en breedvoerige rekening houden van alles wat wij verteerden, welke hij later naar Siam, aan den minister van den koning, onzen meester, zond, en welke hem ook terstond betaald werd. Men gaf hem zelfs de soldij der officieren en soldaten terug, die ons tegemoet gekomen waren, en die, gedurende ons verblijf in Kaapstad, de wacht voor onze deur betrokken hadden.

De Portugezen waren hier reeds acht dagen vóór ons aangekomen, na nog meer dan wij geleden te hebben. Een Portugesche geestelijke van de Augustijner orde, die de gezanten, die naar het Portugesche hof bestemd waren, vergezelde, hing ons van hunne nooden een tafereel op, dat ons tot schreijens toe bewoog.

Vóór ons vertrek van de Kaap vernamen wij, dat de tweede stuurman van ons schip zich in een Engelsch vaartuig gered had. De opperstuurman wilde dit voorbeeld volgen, doch hij werd door den Kapitein en het overige gedeelte der bemanning nauw bewaakt, die hem naar Portugal wilde medenemen, opdat hij daar voor zijne nalatigheid gestraft zoude worden. Het meerendeel der Portugezen ging aan boord van Nederlandsche schepen, die naar Europa terugkeerden, en de overigen scheepten zich met ons aan boord van een schip, dat aan de Nederlandsche Oost Indische Compagnie behoorde in, dat ons, na een verblijf van vier maanden aan de Kaap, gelukkig naar Batavia voerde.

Na aldaar, in de hoofdstad van de Nederlandsche Indische bezittingen, nog zes maanden vertoefd te hebben, zeilden wij naar Siam, waar wij in de maand September aankwamen. De koning, onze meester, ontving ons met buitengewone blijken van goedheid; hij deed ons kleederen en geld geven, en in het vervolg vergat hij ons niet in de bevordering van ons geluk.

Somerset Oost.

A. J. Dieperink.

Eb en Vloed.

EEN MARINE-NOVELLE

DOOR

RICHARD P. A. VAN REES.

VI.

AFSCHEID.

Den volgenden dag ging 't van mond tot mond: "de zeildag is bepaald; overmorgen, bij gunstige gelegenheid." Maar een gunstige gelegenheid liet in dien tijd, toen er nog geen stoomvermogen op oorlogschepen was toegepast, dikwijls lang op zich wachten; ja, er waren voorbeelden, dat schepen meer dan zes weken in de haven bleven, wegens doorstaande westelijke winden. Woei de wind niet uit den gunstigen hoek, dan bleef men liggen.

Het berigt van het spoedige vertrek was thans zeker niemand zoo onwelkom als den adelborst van Velzen.

Nu reeds te moeten scheiden van die lieve verschijning, die hij nog zoo kort had leeren kennen, kwam hem hard, te hard voor. Het was zelfs een matige troost, dat de reis van korten duur zou zijn; maar 't was zijn eenige troost, en daarom trachtte hij er zich mede tevreden te stellen.

"Later, als ik terug ben," zoo sprak hij zichzelf moed in, "kan ik met mijn zuster over Jenny praten; ja, zelfs zal ik haar dan ontmoeten. Waarom niet? Jenny en mijn zuster zijn immers vriendinnen?"

Hoewel hij Jenny na het dinertje zelden zag, nog minder sprak, was 't een groote voldoening, dat zij zich in zijn nabijheid op hetzelfde schip bevond. Had hij 's nachts de wacht, dan speet 't hem als die wacht zonder bijzonderheden afliep; uren lang kon hij mijmeren op de kampagne, waaronder zij haar onschuldigen slaap sliep, en dan kwam de oude gewoonte weer boven, en bouwde hij luchtkasteelen, waarin allerlei mogelijke en onmogelijke gevaren zich voordeden, want hij gaf zijne verbeelding vrij spel. Natuurlijk was hij de held in de romantische avonturen, die zijn levendige verbeelding hem voortooverde.

Zijn collega's benijdden hem het lieve lachje en den vriendelijken groet van de jongste freule; zij noemden hem een "geluksvogel." De officieren werden vriendelijker, en waagden 't—wanneer zij wisten dat de kommandant van boord was—met hem over iets anders dan dienst te praten; en zelfs de kommandant—zeker door den invloed zijner dochter—keek hem minder norsch aan en beantwoordde zijn militairen groet steeds door de hand even aan de klep van zijn pet te brengen—een onderscheiding die hij in gewone gevallen alleen voor luitenants over had. Adelborsten groette hij in den regel in 't geheel niet terug.

Zoo werd Van Velzen aan boord iets meer dan een "kwade jongen," en om zijn lot nog meer te verbeteren, wilde het toeval dat twee wachtdoende luitenants ziek werden. De eerste officier deed daarom den volgenden ochtend het voorstel om Van Velzen, als oudsten adelborst, officiersdienst te laten verrichten.

De kolonel keek den overste verbaasd aan: een adelborst officiersdienst waarnemen!

Maar deze adelborst stond op 't punt officier te worden en had reeds eenige ondervinding.

De kolonel wilde hem zien.

"Van Walsem," zeide hij, toen Van Velzen in militaire houding voor hem stond; "o ja, da's waar, jij bent de oudste; hoe oud ben je?"

Hij herhaalde, wat hij den kommandant reeds meermalen had gezegd.

"Hoe lang ben je adelborst?"

Van Velzen kreeg geen grooten dunk van 's kommandants herinneringsvermogen, maar gaf natuurlijk het verlangde antwoord.

"Pas op je tellen, mijnheer," begon de kolonel,—wonder boven wonder, een adelborst werd mijnheer genoemd; men kon de verbaasde gezichten van alle aanwezigen op het halfdek waarnemen,—"ik zal op je letten . . . geen verbeelding, hoor! want hapert er iets aan, dan, wat . . . dan ga je toch naar de bramzaling, al doe je officiersdienst. Verstaan?"

De dienstdoende officier sloeg aan (groette op militaire wijze) en verwijderde zich.

Eenige arrestanten stonden geboeid aangetreden tusschen twee gewapende mariniers en een korporaal van de wacht; de eerste officier bracht rapport uit over 't misdrijf, waaraan zij zich hadden schuldig gemaakt.

"Twig het rooster* op," klonk de stem van den kolonel, voordat de overste nog geheel had uitgesproken, " kwaad willen. . . goed. . . ik kommandeer dit schip; ik zal er de kwade haren wel uit ranselen; wat d. . . ik zal zorgen dat Zijner Majesteits fregat *De Ruyter* een ordelijk schip is, en dat er daar aan boord niet meê gespeeld wordt; maar," . . . en zich plotselings langs de kin strijkend, wenkte hij den eersten officier en liep een paar malen met hem het halfdek op en neêr.

Wat zij bespraken had ten gevolg, dat het rooster niet opgetuid werd, maar dat de arrestanten in de boeien werden gesloten. Of de betrokken personen begrepen, waaraan zij die verandering van straf te danken hadden, valt te betwijfelen; maar de officieren en adelborsten daarentegen begrepen volkomen waarom het rooster dezer dagen geen dienst deed, en wisten zeer goed dat de oorzaak in de kajuit huisde.

Hoewel 't heette dat alles in orde was, bleken er den laatsten dag nog zóóveel kleinigheden te ontbreken, dat allen druk in de weêr waren. Zoo lang een oorlogschip in de haven ligt, valt er altijd iets te veranderen of aan te brengen, en de timmerlieden van de werf gaan nooit van boord, voordat de touwen worden losgemaakt en het schip naar zee gaat. Die 't niet gelooft, kan 't den ingenieurs van de marine vragen, en zal dan wel overtuigd worden dat het veertig jaar geleden zoo was, en dat in den tegenwoordigen tijd, met de stoom, pantsering en torpedo's, nog steeds 't zelfde bij uitrusting van oorlogsbodems plaats grijpt.

De officieren waren in de longroom (officiersvertrek) en hutten druk bezig met de regeling hunner zaken. Brieven werden geëindigd, afscheidsbezoeken ontvangen. De een regelde de tijdmeters; de ander zag een ruimteekening na, of de provisie in behoorlijke orde was gestuwd, opdat men in zee op bepaalde dagen er bij zou kunnen komen, zonder veel op te breken. Er heerschte een drukte en een vroolijkheid, die den binnenkomende een glimlach afdwong.

Wanneer wij den talrijken officiersstaf te midden van die bezigheid en toch in gezellig gepraat gadeslaan, vinden wij aan het einde van de breede, lange tafel, die midscheeps gesjord staat, den luitenant Van Hoekenburg in druk gesprek met een ander officier.

* Rooster is een samenstel van kooien (hangmatten) op een trap gebonden; de arrestanten werden daaraan vastgesjord om klop te krijgen.

Niet ver van dat tweetal verwijderd, zat de adelborst Van Velzen aan een klein tafeltje, bezig met het invullen van het scheepsjournaal. Hoewel hij het gesprek onmogelijk geheel kon volgen, ontgingen hem toch enkele volzinnen niet; volzinnen waarvan hij de bedoeling toen volstrekt niet begreep, doch later maar al te goed.

„Ja, vriend," zeide Van Hoekenburg, „ik ben smoorlijk verliefd. . . Nog een glas port?"

„Dan tref je 't niet, dat je naar zee moet," antwoordde de ander, en hij schoof het glas bij.

„Och," hernam Van Hoekenburg, terwijl hij zijn wijsvinger voor den mond hield, „ik kom vóór mijn tijd terug; let er maar eens op, en dan zijn we getrouwd vóór de ouwe in het land is."

„Mooi zoo! Je hebt goede plannen, Van Hoekenburg; en zijt ge nu werkelijk op haar persoontje verliefd, of. . . ?"

„Stil... dat is mijn gehiem. Het meisje lijkent mij, en..."

„En hoe denkt zij over u?"

„Wie, Jenny?"

„Ja, hoe zij heet gaat mij niet aan; maar die nieuwe vlam van je."

„Natuurlijk, zij mag mij heel graag."

„Hoe kon ik ook zoo iets vragen?"

„Vindt ge haar niet een engel?"

„Wie. . . ?" hernam de ander op zijn beurt verstrooid.

„Wel. . . zij. . . Jenny natuurlijk."

„Een heerlijk meisje. . . veel te goed voor jou. . ."

„Wat ben je aardig! maar toch, je meent het niet." Dit zeggende, boog Van Hoekenburg zich voorover en fluisterde den ander iets in het oor.

„Dan mag je wel oppassen," antwoordde deze bedenkelijk; „je bent daar goed afgekomen, en dank zij het toeval, is men je spoor geheel bijster geworden; maar nu je weer in die streken terug komt, zou ik maar kalm aan boord blijven, als de *De Ruyter* het anker in de haven geworpen heeft. Hoe lang is 't geleden sedert je daar waart?"

„Drie en half jaar ongeveer."

„Wees dan op je hoede; luister naar raad en vertoon je niet aan den wal. Je hadt niet meê moeten gaan, toen je hoordet dat enkele spaansche havens zouden aangedaan worden. Door je invloed, of die van je familie, hadt je best op een ander schip kunnen geplaatst worden; ik vind 't niet slim van jou. . ."

"Och, drie en een half jaar is een lange tijd; men is mij vergeten, en. . . "

"Nu, gij hebt toch genoeg van die avonturen, wil ik hopen?"

"Ja dat wel, maar zie je. . ." plotseling schaterde hij uit van lachen en vervolgde, terwijl hij zich een derde glas port inschonk, "och, ik ben soms een beetje sentimenteel, en dan, . . . en dan verlang ik wel soms eens te weten. . . Doch genoeg hierover. Ik zal er mij wel doorslaan; wees er maar niet bang voor. En nu moet ik naar den wal; die twee engeltjes van den kommandant vertrekken om drie uur met de boot. Ik wil ze uitgeleide doen."

Te gelijk met het tweetal was Van Velzen opgestaan; hij had de laatste woorden goed gehoord. Ook hij wilde naar den wal; de drukke bezigheden hadden hem belet, de dames aan boord een afscheidsbezoek te brengen.

Van Hoekenburg merkte hem op, juist toen Van Velzen hem aanzag.

"Wel?" vroeg de eerste met nederbuigende goedheid.

Van Velzen was in de laatste dagen er aan gewend, door Van Hoekenburg op een afstand behandeld te worden. Vandaar dat deze minzame toon hem vreemd deed opzien.

"Is er iets van uw verlangen?" hernam de luitenant, die op antwoord wachtte.

"Pardon, mijnheer..." antwoordde de adelborst, "ik ben klaar met mijn werk, en zal daarom den eersten officier verlof vragen om naar den wal te mogen gaan."

"Zoo, is alles bij de divisie in orde; hebben de manschappen alles ontvangen wat ze noodig hebben aan kleeraadje?"

"Ik heb er voor gezorgd, hoewel 't mijn dienst niet meer is."

"Wat blief?"

"U weet toch, dat de overste mij vrijgesteld heeft van alle adelborstdiensten, zoolang ik officiersdienst waarneem?"

"Neen, daar weet ik niets van..."

"Dat verwondert me toch, mijnheer..."

"Zoo, verwondert u dat; há, há! een mooi ding; wat d..."

"Mag ik u beleefd verzoeken, niet tegen mij te vloeken."

"Zeg eens, mannetje," en Van Hoekenburg trok de wenkbrauwen samen, terwijl diepe rimpels op zijn voorhoofd zichtbaar werden, "uw toon staat me niets aan. Ik zal u leeren meer achting te hebben voor een officier; denkt u

soms dat ge officier zijt, nu ge onderofficiersdienst waarneemt?"

"Ik denk, mijnheer, dat ik een fatsoenlijk man ben, en aanspraak kan maken op fatsoenlijke behandeling," antwoordde Van Velzen, terwijl hij zijn tegenpartij onbeschroomd in de oogen zag; "ik denk, dat de meesten van mijn leeftijd werkelijk officier zijn, en dat ik te meer kan verwachten met eenige onderscheiding behandeld te worden, nu ik denzelfden dienst doe als u, die zooveel achting meent te kunnen eischen van anderen."

"Houd den mond... Gij gaat *niet* naar den wal; verstaan? Ik, uw meerdere, verbied 't u; ge zult voortaan met meer eerbied tegen mij spreken."

Toen verwijderde hij zich en liet den adelborst bleek van woede achter.

Terwijl dit aan boord van de *De Ruijter* plaats greep, was de kommandant met zijn beide dochters bezig in het eenige hotel van de plaats het tweede ontbijt te gebruiken. De laatste dagen hadden de dames aan den wal gelogeerd; er heerschte te veel drukte aan boord, en in de kajuit moesten enkele veranderingen worden aangebracht.

"Zult ge uw moeder het leven zoo aangenaam mogelijk maken?" zeide de kolonel, toen hij het laatste kopje koffie uitdronk.

"Dat weet u wel, papaatje," antwoordde Jenny, "'t zal wel heel moeielijk wezen, uw afwezigheid te vergoeden, maar..."

"Vleister!" haar vader drukte haar de hand.

"Ge moet maar geduld hebben," ging hij voort; "in haar ziekelijken toestand moet gij haar altijd toegeven. Uw moeder was zoo lief voor u toen ge kinderen waart; zij bedierf u wel een beetje; beloon dat door haar nu te bederven; wees zorgvol, voorkomend, vriendelijk."

"Maar, papa," merkte Clara op, "u praat alsof we gewoonlijk onaardig tegen haar zijn."

"Neen, dat zijt ge niet, maar haar ziekte brengt meê, dat 't moeilijk is met haar om te gaan. Wees ook vriendelijk tegen uw oom Dommels; bedenk, dat hij de eenige broeder van uw moeder is, en zij zooveel van hem houdt. Zeg tegen uw anderen oom, mijn broeder... maar dat zal ik zelf wel schrijven;... kom, geef me een kus; gedraagt je als volmaakte ziekenzusters en toont al de zelfopofferende kracht, die degelijke meisjes moeten bezitten; God zal je daarvoor

bekomen. Binnen het jaar hoop ik terug te zijn om uw taak te verlichten. Dan, ja dan zal er meer tijd overschieten voor afleiding. Ik beloof je, kinderen, als ik terug ben, gaan we eens een snoepreisje maken langs den Rijn."

"Bravo, bravo," riepen de meisjes, "we zullen u aan uw woord houden. Maar mama moet mee; zij moet beter zijn tegen dien tijd."

"Och, kinderen," hernam de oude heer ernstig, "ik betwijfel 't helaas! of ze ooit van haar ziekte zal herstellen. Reken daar dus niet op. Het is onze plicht, haar lijden zooveel mogelijk te verlichten; laat dat voorloopig uw levensdoel zijn. Het is de schoonste taak voor een kind, vooral als 't reeds een zekeren leeftijd bereikt heeft, den ouden dag zijner ouders op te vroolijken. Zijn de koffers gepakt? Waar blijven die twee mariniers, die ik besteld heb?"

"Papa," seide Jenny na een oogenblik zwijgen, "weet u wat ik zoo vreemd vind?"

"Wat dan, mijn duifje?"

"Dat we geen afscheid van mijnheer Van Velzen hebben genomen; hij had een boodschap voor zijn zuster... en nu ga ik weg zonder die te weten."

"Zoo... die adelborst heeft indruk op je gemaakt, kind! Hij is een knappe jongen, dat moet ik erkennen," antwoordde de kolonel, "maar 't verwondert me niets, dat hij geen afscheid nam. Zoo'n jonge snoeshaan is wat verlegen, zijn handen staan verkeerd."

"Nu," hernam Jenny een weinig blozend, "daar heb ik anders niet veel van gemerkt."

"Zooals ik dacht," bracht Clara in 't midden, "Jenny was veel te vriendelijk tegen hem; zoo'n adelborst! Zij behandelde hem geheel en al als een heer. Há, há! nu ziet ze dat ik gelijk heb; al die beleefdheden beantwoordt hij met de grootst mogelijke onverschilligheid; hij brengt ons niet eens een afscheidsgroet."

"'t Zou me geducht tegenvallen van Bertha's broeder," zeide Jenny; "maar wie weet, misschien kon hij niet komen."

"Ba! in drie dagen geen oogenblik tijd vinden?"

"Kom, kinderen, de sop is de kool niet waard; 't laatste uurtje dat we bijeen zijn, moeten we geheel aan elkaar wijden en niet kibbelen."

"Maar wat moet ik dan aan Bertha zeggen," hernam Jenny, die niet van het onderwerp wilde afstappen.

"Bertha ? O ja, dat is zijn zuster, antwoordde de kolonel; "ik zal dien jonker wel aan boord spreken, en je dan zijn verzoek schrijven; laat nu de zaak rusten. Ge weet, ik houd niet van adelborsten; praat dus liever niet over hem."

Een uur later was de kolonel met zijn dochters op de barge.

"Wel, dat is vriendelijk van mijnheer Van Hoekenburg; hij doet ons uitgeleide," zeide Clara, toen zij den luitenant gewaar werd.

"Bijzonder vriendelijk," bromde de kolonel, "ik blijf anders liever van zulke oplettendheden verschoond."

"In elk geval toont hij zijn wereld beter te kennen dan Jenny's vriend Van Velzen," klonk Clara's stem, niet zonder eenige spotternij.

"Jenny's vriend," zeide de oude heer, "welk een onzin; ik zal dien jongen leeren, zoodra ik bemerk dat hij zich zulke dwaasheden verbeeldt."

"Kom, papaatje !" Maar de galante luitenant ontnam Jenny alle gelegenheid om voor Van Velzen partij te trekken; met een vloed van woorden gaf hij zijn leedwezen te kennen over het vertrek der dames.

Leende Clara een gretig oor aan zijn juist niet onbeduidende gezegden, Jenny daarentegen scheen te nauwernood te hooren wat hij haar mededeelde, en toonde zelfs heel weinig belangstelling, toen hij haar eenige woorden op fluisterenden toon toevoegde. Onwillekeurig bleef haar oog gericht naar de plaats waar het fregat in de haven lag. Onbewust van hetgeen er in haar omgeving omging, en in de meening verkeerende dat de belangstelling, die zij voor dien knappen adelborst gevoelde, alleen zijn oorsprong vond in haar vriendschap voor zijn zuster, klopte haar jeugdig hart onrustig, voelde zij een ongekend leed over zijn wegblijven. Toch wilde zij 't niet aan moedwil of onverschilligheid toeschrijven; zij wist niet waarom, maar zij kon 't niet van zich verkrijgen, de havenplaats te moeten verlaten zonder een groet van hem. En toch, wat kon zij er aan veranderen ?

Daar luidde de bel; enkele passagiers zochten de roef op, bergden hunne reistasschen weg; anderen namen afscheid van personen die hen uitgeleide deden.

Zelfs Van Hoekenburg scheen te begrijpen, dat zijn gezelschap in deze laatste oogenblikken den kolonel minder gewenscht moest zijn, en trok zich bescheiden terug, na

een bevallige buiging en met een handdrukje van de dames.

De klok luidde ten tweede male. Jenny wierp een laatsten blik naar den kant der haven; doch neen... niets; zij zag Van Velzen niet. Haar oogen werden vochtig.

"Dag, kind," riep haar vader, haar teeder omhelzend, "spoedig ben ik terug. Schrijf me trouw, en wees voor uw moeder wat ge altijd waart."

Zij sloeg haar arm om zijn hals, en een geruimen tijd rustte haar fraai hoofdje tegen zijn breede borst.

"'t Is tijd... 't is tijd, kommandant," riep de kapitein van de boot.

De kolonel rukte zich los.

"Dag Clara... wees even verstandig als altijd... Dag, kinderen..."

"Papa, papa!" riep Jenny, en zij hield hem terug; "zie eens, wie komt daar zoo hard aanloopen? Och wacht een oogenblik..."

Haar oogen hadden goed gezien. Daar kwam hij aangevlogen, de lang verwachte!

Wel luidde de bel voor de derde maal, maar de bereidwillige kapitein zag wat er plaats greep en wilde nog een oogenbiik toeven.

"Nu, als ik daardoor nog een paar minuten bij je mag blijven," zei de kolonel, terwijl hij zijn dochters bij de hand nam, "is 't mij wel... Alloh, Van Walsem... spoedig!"

Van Velzen kwam nog juist tijdig genoeg aan de boot, om even op het vaartuig te kunnen springen en de dames zijn beste wenschen mede te geven. Een klein pakje en een brief voor zijn zuster overhandigde hij toen aan Jenny.

"Het was buiten mijn schuld," sprak hij hijgend, "als u vertrokken waart zonder mij nog te zien."

"Dat dacht ik wel," antwoordde Jenny, met de lieve uitdrukking op haar gelaat.

"God zij met u," stamelde hij, en hij drukte haar de hand. Zooals hij haar toen zag, bleef haar beeld hem voor den geest zweven, ook later, toen de ruwe wind om zijn slapen huilde en de stortregens met het schuim der golven hem doorweekten. Zoo bleef zij hem altijd bij... lief, gevoelvol, zijn goede engel.

"Tot weêrziens!" klonk haar zoete stem als hemelsche muziek.

"Tot weêrziens! God geve 't," wilde hij antwoorden, maar door aandoening overmand, kon hij geen woord meer

zeggen. Weg moest hij, terug naar boord, waar zijn plicht hem riep.

De barge was reeds van de kaai afgestoken; de kolonel wuifde zijn kinderen met den zakdoek toe; van zijn ruwheid was bij dat afscheid niets te bespeuren.

Op een brug waar hij een vrij uitzicht over het kanaal had, oogde Van Velzen de boot na.

De drijver zette zijn paarden tot meer spoed aan, doch langzaam bleef het vaartuig zich verwijderen; hij kon 't een geruimen tijd volgen.

Duidelijk zag hij hoe Jenny den blauwen sluier voor het gelaat ophief, en den vrijen loop aan haar tranen liet. Hij had alleen oogen voor haar. Zij wuifde met haar zakdoek haren vader en... ja, hij durfde 't gelooven, ook hem toe.

De afstand werd al grooter en grooter en de omtrekken werden duisterder, en toen de boot achter een bocht van het kanaal verdween, toen spoedde hij zich naar boord terug, met een gevoel van verlatenheid, alsof hij alleen op de wereld stond.

(Wordt vervolgd.)

Reisverhalen aangaande Egypte en Palestina.

VII.

DE REIS NAAR CAIRO.

Zaturdagochtend, den 10den April 1880, 's morgens ten half negen ure, verlieten wij Alexandrie en spoorden naar Cairo, de hoofdstad van Egypte. Ahmed vergezelde ons naar het station, om ons met onze goederen te helpen en vaarwel te heeten. Zijn raad aan mij was: "Mijnheer, als gij ergens komt en iemand wil u moeite aandoen, spreek slechts dat eene woord *baksheesh*, en alles komt regt; zonder *baksheesh* kunt gij hier niets doen; met *baksheesh* kunt gij alles verkrijgen." En ten bewijze dat hij de waarheid sprak, riep hij

den "porter," een langen ietwat bejaarden Arabier, en zeide hem—zoover natuurlijk als ik zijn Arabisch kon verstaan—dat wij begeerden om eene coupé van een spoorwagen alleen te hebben, besluitende hij zijn gesprek met het woord "baksheesh." De klank van dit woord had eene tooverachtige uitwerking op den man. Een gloed van vriendelijkheid kwam over zijn aangezigt; en de man die ons zoo even voorbijging onder al den indruk van de waardigheid en magt, die hij op den "platform" vertegenwoordigde, bragt ons nu met de grootste beleefdheid naar eene ledige coupé, plaatste al onze goederen daarin en sloot de deur. Niet lang daarna vroeg iemand anders hem de deur te ontsluiten, doch hij nam hem naar een ander compartement, en toen deze weigerde daarin plaats te nemen en terugkwam naar onze coupé, liet hij hem aan zichzelven over. De man, die nu gedetermineerd scheen, ging den stationchef halen, die na een tijd lang de argumentatie van de twistende partijen aangehoord te hebben—waaraan de porter met warmte en veel gesticulatie deel nam—de schouders ophaalde en heenging. Wat er gesproken werd, was natuurlijk voor ons onverstaanbaar, doch het was duidelijk, dat de *porter* de overwinning behaald had. Ahmed vertelde ons dat hij den stationchef verzekerde, dat de overige plaatsen in de coupé besproken waren, en hij die personen elk oogenblik verwachtte. De eigenaars dier plaatsen kwamen echter niet opdagen, en toen het tijd was dat de trein zou vertrekken, ontsloot hij de deur, wenkte ons om plaats te nemen en stak de hand naar binnen om baksheesh. De *guard* die dit aanzag, gaf ons op dezelfde beleefde wijze door gebaren te verstaan, dat hij zorgen zou dat niemand anders bij ons plaats zou nemen, en natuurlijk moest hij ook voor zijne vriendelijkheid beloond worden.

Het spoor leidt door een deel van de oude stad Alexandrie. In de wallen van den uitgegraven weg zien wij stukken van oude gebouwen (en daaronder een muur met een gewelfd venster), vijf of zes voeten onder het puin begraven. Overal zijn arbeiders bezig om bouwmaterialen uit die wallen te graven. Hoe aandoenlijk, om die half begravene overblijfselen van eene eens zoo rijke en vermaarde stad te aanschouwen! Wij gaan langs, en voor een deel door eene tamelijk uitgestrekte doch ondiepe "vlei," *Mariotis* geheeten, en bedekt met watervogels. Voor het overige hebben wij eene onafzienbare vlakte van landerijen, afgewisseld met doornboomen en doorsneden van menigvuldige

kleine kanalen. Het koren, dat in de aar komt, staat welig en belooft eene rijke opbrengst; de gerst, die begint rijp te worden, staat echter zeer laag en schraal en schijnt aan droogte geleden te hebben. De aarde is hier zoo vruchtbaar als in de beste streken van Oudtshoorn, doch water schijnt ook hier te ontbreken. Daar het land bijna waterpas ligt, is er geene mogelijkheid om het water uit den Nijl, die midden door het land loopt, daaruit te leiden; het eenig middel, waardoor men het water van die groote rivier in de verschillende deelen van van het land gebruiken kan, is door groote kanalen met kleinere vertakkingen uit den Nijl overal door het land te graven en dan het water daaruit te pompen. Verschillend zijn de manieren, waarop dit geschiedt, en eenigen daarvan kan men bij het doorreizen uit den trein aanschouwen. Immers waterleiden schijnt in dit land het werk van den dag te zijn. Behalve de "sakiew,"—een pomp die door een of twee dieren getrokken wordt en die ik reeds beschreven heb,—ziet men de "shadoof" in groote hoeveelheid. Deze bestaat uit een langen paal; rustende op een spil, op den oever van het kanaal in den grond geplant; aan het korte end van den paal is een groote steen of een "bol potklei" vastgemaakt, en aan het lange end een touw met een emmer, die nedergelaten wordt in het water en gevuld zijnde telkens wordt geledigd in eene sloot die het water over het land voert. Men ziet hier ook nog eene andere ouderwetsche manier van het water uit de kanalen te brengen. Twee mannen staan of zitten tegenover elkander, in eene plaats (in de zijde van het kanaal) daartoe opzettelijk uitgegraven, en zwaaijen eene waterdigte vlakke mand van biezen elk aan twee touwen zoo geregeld als klokwerk, en werpen het water met groote snelheid en in zoo groote hoeveelheid in de sloot, dat een ander man genoegzaam heeft om een groot stuk koren te benatten. Zou men aan de Kamnatie en andere rivieren, waar er in tijden van droogte groote zeekoegaten waters zijn, bij gebrek aan stoom- of andere pompen, ook niet zulke middelen kunnen gebruiken, in plaats van stil te zitten en landen, tuinen en wijngaarden te zien verdroogen? Het waterleiden geeft eene levendigheid aan het land, die de reis naar Cairo in dezen tijd des jaars zeer aangenaam maakt. Egypte is een zeer rijk en vruchtbaar land, dat wil zeggen in goede tijden. De opbrengst van het land bestaat uit graan, katoen, boonen, erwten, linzen,

suikerriet, koffij, enz. De voornaamste artikelen van uitvoer zijn graan, katoen, dadels, boonen, erwten, enz., en beteekenen soms tien en een half millioenen ponden in het jaar voor Egypte. Gevolgelijk floreren alle klassen, uitgenomen de arme *Fellah* of kleine grondeigenaar. Zij zijn de melkkoeijen van allen, allermeest van de Regering. Toen de vorige onderkoning aftrad, die twee en driemaal de gewone belasting uit hen perste, dacht men dat het nu beter zou gaan, en dat zij nu spoedig in staat zouden zijn, hunne schulden af te betalen. Immers, waar zij vroeger 40 pct. voor geld moesten betalen, konden zij in het laatste jaar, waarin het geld overvloedig werd door de oprigting van nieuwe banken en maatschappijen, voorschotten bekomen tegen een veel minderen rentekoers. Overvloed van geld, dat te bekomen is tegen lage rente, vormt meestal eenen strik, waarin niet weinige lieden ook in ons land gevangen worden. Met de Fellah's van Egypte gaat het niet anders. Toen zij vonden, dat zij geld goedkooper te leen konden krijgen, leenden zij veel meer dan zij noodig hadden en lieten het door de vingers gaan. Nu zitten zij evenals te voren in de knel en geraken bij den dag dieper in de schuld. De eenige manier om zich te redden is hun land te verbinden, en die dit nooit te voren deden doen het nu, ten einde geld te bekomen om de vraatzuchtige crediteuren te betalen. Dezen zijn vooral Grieken en Joden, die een weinig geld bijeen geschraapt hebbende, zich nu als geldleeners opwerpen, in den Fellah een rijken oogst zien, en door bedrog en renten spoedig het kapitaal verdubbelen. Soms laat men den onkundigen Fellah voor 40 percent meer dan hij schuldig is, een schuldbewijs teekenen. Nu, zulke verachtelijke roovers zijn er in ons land ook, die azen op de onkunde en goede trouw van onze arme ongeletterde landslieden, die de ellendige slaven dier ellendelingen zijn en blijven, zoo lang zij met hen handelen. Het eenig middel dat men nu in Egypte aanbeveelt om een einde te maken aan de ellende van den Fellah, is de oprigting van volksscholen, en het verblijdt mij, in de laatste maanden gezien te hebben, dat een dier inrigtingen door den Khedive in persoon werd geopend. Wanneer zullen onze arme boeren het toch verstaan, dat onderwijs en opvoeding de eenige middelen zijn, waardoor zij hun nakroost verlossen kunnen uit die slavernij waaronder zij hun leven lang gebukt gaan? Hoe treurig is het toch, een armen man jaar uit en jaar in

hard te zien werken, terwijl zijne schuld bij den winkelier nooit minder wordt! Doch ik moet tot mijn verhaal terugkeeren.

Overal gaan wij Egyptische dorpjes voorbij, van dezelfde soort als reeds door mij beschreven,—kafferkralen en nog erger, wat vuilheid aangaat. Te *Tantah,* eene groote handelstad langs den weg dien wij reizen, is er een feest, waarheen duizenden zich van alle oorden begeven. Interessant is het, uit den spoorwagen de reisgerieven dier arme lieden gade te slaan. Doch laat mij u eerst op de hoogte brengen omtrent dit feest. Drie malen in het jaar (lente, herfst en winter) worden er groote feesten alhier gevierd, die acht dagen duren en waarbij niet minder dan 500,000 menschen tegenwoordig zijn, waaronder alle klassen vertegenwoordigd zijn, tot zelfs de fellahs, die voor een paar dagen hunne smart vergeten. Het feest dat nu plaats vindt is gewijd aan de nagedachtenis van een vroom opperhoofd, *Seyrjid Ahmed el Badawee,* die ruim 600 jaren geleden geleefd heeft en bij die stad begraven ligt, en naar welks graf pelgrimsreizen van alle oorden des lands ondernomen worden. De plaats heeft vooral, zegt men, wonderdadige uitwerkingen op vrouwen, wier moederlijke verwachtingen teleurgesteld zijn; derhalve wordt zij door vele vrouwen bezocht. Voor mijlen rondom Tantah ziet men niets dan menschen, dieren, tenten en schermen van allerlei soort. Doch wij komen spoedig op de plaats zelve aan; laat ons intusschen de pelgrims derwaarts beschouwen. Verreweg de meesten te voet, maar ziet eens die kameelen daar, met klokjes behangen, en elk met eene vracht arabische vrouwen, die ongemakkelijk heen en weêr geschud worden; of die buffels, die een deel, indien niet het geheel, van 's eigenaars huisgezin op den rug dragen; of dat opperhoofd daar, dat geheel uit proportie is met den ezel waarop hij rijdt, maar nogtans zijne plaats onder de menigte houdt; of die egyptische vrouwen, die als mannen op de ezels zitten; of die lieden daar, met hunne opgesmukte arabische paarden, die veelkleurige vaandels dragen en met verachting nederzien op de vervoermiddelen van hunne armere broeders; of die onbeschaamde vader daar, die onbekommerd op zijn ezel rijdt, terwijl vrouw en kinderen te voet loopen; of die vrouwen daar, op wier schouders hare kleine kinderen te paard rijden en zich aan de hoofden der moeders vastklemmen. De hitte is zeer groot, toch gaat de processie voort. Hier en daar zijn man-

sen, vrouwen en kinderen gekampeerd onder de doornboomen, doch die zulk eene schuilplaats niet vinden kunnen, geven er niet om, neder te zitten of te liggen in het open veld onder de brandende stralen der zon. Hoe men toch aan alles gewend kan worden, niet waar?

Langs den weg doen wij verscheidene groote en kleine staties aan. O, het leven, het gewoel, de verwarring, het geschreeuw bij deze staties,—zij gaan alle beschrijving te boven. Turken, Arabieren, Beduïnen, Nubiers, bedelaars van elke descriptie, van allen ouderdom en grootte, van alle ras en geslacht, loopen heen en weer, duwen elkander uit den weg, roepen, schreeuwen,—een zwerm bijën in menigte en bedrijvigheid, maar veel erger in geraas. Hier loopt er een die koek verkoopt tegen een ander aan, die limoenen verkoopt, en zij zouden welligt handgemeen geworden zijn, maar zij hadden den tijd niet. Daar komt er een met dadels, een ander met gekraakte noten, een derde met gekookte pompoenpitten of erwten, die zij den reizigers te koop aanbieden. Sommigen verkoopen salade, die in het zaad begint te schieten, en het is aardig, arabische en fransche heeren op den "platform" of in de spoorwagens zich daarop, als dieren op groen voeder, te zien vergasten. Anderen dragen weêr suikerriet van wagen tot wagen, doch alleen de lagere klassen schijnen die te koopen. Onder al die stemmen hoort men ook die van den man, met den waterzak of groote aarden kan op den rug en een kruikje in de hand, die den dorstigen toeroept om te komen drinken. Een menigte kinderen,—jongens en meisjes,—klimmen langs den spoorwagen op en houden u de kruikjes voor om te drinken, natuurlijk tegen betaling. Een van ons gezelschap hield een kruikje van een ongeveer 13jarig meisje, en beduidde haar, dat hij het aannam als baksheesh. Het was aardig, hare verlegenheid te zien, toen de trein zou vertrekken. Zij wierp hare armen in de lucht, en vouwde ze dan over haar hoofd, terwijl zij in de uiterste radeloosheid smeekend van den een naar den ander liep om haar te hulp te komen. Doch zoodra zij het kruikje in handen terug had, werd de uitdrukking van verlegenheid vervangen door die van vreugde over het teruggevondene, en van de uiterste verachting voor hem die haar zoo beangst had.

Tegen 12 uren gingen wij over den Rosetta-tak van den Nijl,—die wonderlijke oude rivier, naar wier oorsprong nog altoos wordt gezocht, waarin de kinderen der Israelieten

door de Egyptenaars verdronken werden, waaruit Mozes door Farao's dochter werd opgehaald, de man die op Gods bevel hare wateren in bloed veranderde. Die rivier, zooals gij weet, is de oorzaak van de voortdurende vruchtbaarheid van Egypte, en beslist, of er overvloed of hongersnood in het land zal zijn. De verwachting van den landman is afhankelijk van de overvloeijing van den Nijl, waardoor over het land eene laag van modder neergelegd wordt, die het gebruik van mest onnoodig maakt. Alle jaren van het einde der maand Junij tot aan dat van September beginnen de wateren toe te nemen, waarschijnlijk uit hoofde van zware regens, die in de verre binnenlanden van Afrika, waar de Nijl zijnen oorsprong heeft, vallen. Vallen de regens nu in de binnenlanden op den gezetten tijd, dan heeft de Nijl in Egypte voor 15 dagen eenen waterstand van 24 voeten boven laagwater merk. Bereikt de waterstand eene hoogte van 30 voeten, dan ontstaat er groote schade; is hij minder dan 18 voeten, dan komt er hongersnood in vele deelen van het land. Op sommige plaatsen ploegt men niet; het zaad wordt op den modder gestrooid en door beesten, schapen of bokken, in den grond getrapt, even zoo als men ook soms langs de Gouritzrivier doet.

De Nijl werd door de oude Egyptenaars als een godin vereerd, en hedendaagsche schrijvers worden nooit moede om te vertellen van die groote en wonderlijke rivier, die jaarlijks in ruimen overvloed zegen verspreidt aan hare oevers, onder de goeden en kwaden, de dankbaren en ondankbaren. Nu het is zoo; de wateren van den Nijl zijn het hartebloed van Egypte, dat jaarlijks langs de kanalen met hunne menigvuldige vertakkingen—de levensaderen van Egypte—gezonden wordt om leven en vruchtbaarheid mede te deelen. Doch die Nijlgodin verwekt soms even veel angst als blijdschap en dankbaarheid bij de bewoners. Soms geeft zij te veel zegen en soms te weinig; soms te vroeg en soms te laat. En nu wordt de vraag reeds besproken door de bewoners, wat er gedaan kan worden, om die grillige en excentrieke godin zoo te beheeren en in orde te houden, dat zij zoo min schade als mogelijk is doen kan. Egypte, zegt men, is een land van wonderen, het grootste wonder is dat het zijne enorme schuld betaalt; en zou men nu nog een wonder kunnen zien gebeuren, d.w.z. zou men het niet zoo kunnen bewerken door dijken en sluizen, dat of er te weinig of te veel water komt, het land er niet door lijdt?

'*t* Is een quaestie voor *ingenieurs*, en eene die vooral door de Hollanders gemakkelijk moest kunnen opgelost worden. Een gunstige of ongunstige Nijl beteekent voor de Egyptenaars millioenen aan geld.

Men begint ook in den laatsten tijd er aan te denken, om het land op kunstmatige wijze te bemesten, en niet meer alleen aan den Nijl over te laten, om aan te vullen wat jaarlijks uit den grond wordt gehaald. Wat 100 jaren geleden genoeg was, is het thans niet meer, omdat er veel meer dan vroeger uit den grond wordt gehaald. Katoen, suiker, boonen, erwten zijn van later datum en putten den grond zeer veel uit; ook was de opbrengst vroeger een vierde van wat zij nu is.

Onder de vogelen die wij langs den weg zagen, trokken vooral onze aandacht de *Ibis*,—een soort van witte reiger,—die door de oude Egyptenaars heilig gehouden werd, en de kraaijen, die hier niet zoo als bij ons, zwart zijn maar de kleur van asch met zwarte vlerken en staart hebben. Beiden worden in groote getalen overal op het land gezien. Voor liefhebbers van de jagt levert het land niet veel aantrekkelijks op. Krokodillen worden zeer zelden waargenomen. Bij tijden ziet men kwartels snippen en wilde eenden. Het overvloedigste van alles, zegt een Egyptisch nieuwsblad, zijn de *vlooijen;* zij zijn wel heel klein wild, doch het zekerste om te vinden.

Een uur later kwamen wij te Santah, de stad, die ik reeds genoemd heb en die de beste statie langs de lijn bezit. 't Is hierheen dat de pilgrims langs den weg zich spoeden om hulde te doen aan den heiligen *Ahmed el-Badawee*, die op zijn gebed den geloovigen Mahomedaan in uiterst gevaar of ongeluk hulp verleent. 't Is echter ook een tijd van pleizier en handel, want de plaats wordt bezocht door toovenaars en komediespelers, die de zinnen dier lieden verrukken, en door handelaars van allerlei soort en gehalte, die de zakken hunner landgenooten trachten te ledigen, door de hunne te vullen. In vroegeren tijd maakte de slavenhandel een voornaam deel van dit feest uit; thans wordt de grootste handel in paarden en ezels gedreven. Maar wat vooral vermelding verdient is, dat terwijl er ongeveer een half millioen menschen van allerlei stand bijeen zijn, er volmaakte orde en de beste gezindheid, onder allen heerschen. Het laat zich ligt begrijpen, dat men op zulk een feest meer van het egyptisch leven zien kan, dan door maanden in de steden te vertoeven, omdat hier alle klassen, van den Khedive (voor wien de

trein deftige tapijten en "voorkamer"- meubelen had meêgebragt), tot den armsten arbeider, vertegenwoordigd zijn. Wij hebben er echter niets van geweten en waren gevolgelijk niet ingerigt om aldaar over te blijven. Uit den spoorwagen zien wij op een deel van de legerplaats der feestvierende menigte onder en tusschen eenige niet al te hooge doornboomen. Allen zijn in de levendigste kleuren gekleed en verkeeren in de blijmoedigste stemming. De boomen, schermen en tenten zijn vol vlaggen van allerlei kleur gezet, en aan de lijnen die van boom tot boom en van tent tot tent gespannen zijn, hangen eene menigte lantarens, die oogenschijnlijk voor avondverlichting bestemd zijn.

Aan deze statie was, zoo als gij vermoeden kunt, de verwarring en het geraas ten toppunt gestegen. Een portier liep op en neder met eene rotting in de hand om de menschen van den trein te drijven, doch het hielp niet, want zoovelen als hij voor zich met rottingslagen wegdreef, zoovelen leunden weder over de deuren achter hem om met hunne vrienden van nabij te kunnen praten. O, welk een zegen, als de klok luidt ten teeken dat de trein gaat vertrekken, maar welk eene smart, als het stoomfluitje ons aankondigt, dat wij het station genaken!

De spoorwagens van Egypte kunnen niet vergeleken worden in netheid en gemak met die van Europa, doch de wagens der eerste klasse zijn tamelijk net en nooit zoo vol als die der tweede en derde klassen.

Bijna halverwege van Santah naar Cairo gaan wij over den Damietta-tak van den Nijl. De kanalen zijn nog immer als een netwerk over het land uitgespreid. In de nabijheid van Cairo kwamen wij in eene allerliefste landstreek, bedekt met boomen, palmbosschen en tuinen, en tegen drie uren bevonden wij ons nog eens onder de dolle, razende menigte aan het station, waar wij een wakend oog op onze goederen houden moesten.

Wij namen plaats op de groote, vreemdgebouwde, zeswielige omnibus van *Shepheard's Hotel*—eenig in zijn soort—en gingen op een galop door de straten. De voerman, een Arabier, schreeuwde zoo hard als hij kon, precies als iemand met wien de paarden op den loop zijn, en die om hulp roept, doch daar niemand zich over hem en ons scheen te bekommeren, merkten wij dat al zijn geschreeuw enkel bedoeld was, om rijtuigen en ezeldrijvers voor ons uit den weg te doen gaan. Zoo kwamen wij bij het hotel aan—een grootvier-

kant gebouw met een fraaijen bloementuin op de binnenplaats en aan de zijde van het gebouw een *park* met wandelingen, fonteinen, vogelen en wilde dieren in hokken enz. Hier houden zich al de hooge lui op, die dan ook voor al die aardigheden kunnen en moeten betalen. Mijne vrouw en ik kregen eene aangename kamer op de eerste verdieping, doch onze twee reisgenooten waren volstrekt niet tevreden met de hunne, die klein en vuil was ; en daar elk onzer tegen 16s. 6d. per dag moest betalen, gingen zij in den namiddag elders plaats zoeken, en geslaagd zijnde, besloten wij allen den volgenden avond te verhuizen naar het *Oriental Hotel.*

Nadat wij ons wat verkwikt hadden, gingen wij onder de varandah zitten om iets van het leven in Cairo te zien,—wij waren immers in het woeligste deel der stad ! Als naar gewoonte ziet men hier een aantal dragomans, die hunne buiging maken en kaartjes presenteeren, zoodra de vreemdeling plaats genomen heeft, en daarbuiten aan de poort eene kudde van amusante, vrolijke en onvermoeide " donkey boys." Spoedig maakte een Egyptische toovenaar zijne verschijning, plaatste zich aan onze voeten met zijn zak gereedschap en vroeg verlof om te tooveren. Wij weigerden beslist om iets te zien, doch daarmede konden wij van hem niet ontslagen worden. Hij begon dadelijk zijn gereedschap voor den dag te halen en daar vlak onder onze oogen, eenige zeer behendige en voor ons onverklaarbare dingen te doen ; o.a. haalde hij van onder een blikken beker, dien hij pas voor onze oogen op den grond geplaatst had, een levend wit kieken te voorschijn, nam het met de eene hand aan den kop en de andere om het lijf, scheurde het oogenschijnlijk van een, en toonde ons in de eene hand een wit en in de andere een zwart kieken enz., enz. Telkens als hij iets deed zeide hij in Duitsch : "Kom duiveltje kom," waarschijnlijk om te doen gelooven, dat hij met dien persoon op goeden voet verkeerde. Lang was hij echter niet bezig of hij hield zijn bord voor, zeggende : " Als gij nu eerst *baksheesh* gegeven hebt, dan ga ik verder voort." Wij bedankten hem dan ook voor het overige deel der verrigting, en de toovenaar ging zich met zijn gereedschap voor de andere vreemdelingen plaatsen. Wij zaten de aangezigten der dragomans te bestuderen om te zien, wie een eerlijk man was. Blijft het altoos een gevaarlijk iets om iemand naar den uiterlijken schijn te beoordeelen, in Egypte is

zulks dubbel gevaarlijk. Wij kwamen allen overeen, dat de man, die daar zoo alleen stond, een eerlijk en minder vermetel voorkomen had, en namen, zoo als later bleek, den grootsten schelm in onzen dienst. Wij bestelden Ashan (want zoo heette de dragoman), Maandag morgen ten 7 ure met rijtuig en ezels aan het hotel om naar de pyramiden te gaan, en gingen toen eene wandeling door de stad maken.

Den volgenden dag, zijnde Zondag, gingen wij naar de Amerikaansch *Presbyteriaansche Kerk*, die niet ver van het hotel is. De morgendienst in het Arabisch was voorbij, en de Engelsche dienst was begonnen. De leeraar, Dr. Lansing,—een man van ongeveer vijftigjarigen ouderdom—stond op den preekstoel, met het gewoon rood Arabisch petje op zijn hoofd, het woord Gods te lezen voor een gehoor van tusschen de 20 en 30 personen, waaronder een half dozijn Arabieren, die mede hun petjes op hadden. Op den *platform* zat een man met een zwarten snorrebaard en een zwarte das, dezelfde die tegenover mij aan tafel zat in het hotel. Tot mijne verwondering verving hij Dr. Lansing op den preekstoel, en leverde eene treffende preek over de gelijkenis van den Tollenaar en den Farizeër. Na de godsdienstoefening maakte ik met beiden kennis en vond, dat de prediker van den morgen een Presbyteriaansch predikant uit New Jersey was, die Palestina bezocht had en nu op reis was naar huis. Later heb ik hem weer in Genève ontmoet. Dat ik van Zuid Afrika was en tot de Hollandsche Kerk behoorde, was hem interessant, en zoo hadden wij in den namiddag een lange zamenspreking op de stoep van het hotel. Hij verhaalde mij in een gesprek over kerkelijke aangelegenheden, dat hij van Hollandsche afkomst was, dat zijne grootmoeder tot de Ned. Herv. Kerk in Amerika behoorde, enz.—doch, liet hij er op volgen: "Wij hebben in Amerika met de Herv. Kerk in Holland alle gemeenschap afgebroken wegens hare sterke rationalistische neigingen." Wij spraken over Zululand, de Transvaalsche annexatie en de moeijelijkheden, die men in Zuid-Afrika vooral uit de laatste tegemoet ziet. Na een tijd lang mij in stilte aangehoord te hebben, zeide mijn Amerikaansche vriend met veel warmte en nadruk: "Ja, Engeland heeft door zijn grijpende gezindheid reeds zeer veel aanstoot gegeven, zich vele vijanden gemaakt en is bezig zich een dag van vergelding te bereiden. De natiën zijn lang niet meer zoo bevreesd voor Engeland als vroeger. Wij, Amerikanen, zijn niet bang om het,

eenigen dag, gansch alleen, te lijf te gaan. Onze zee- en landmagt behoeft in geen opzicht voor die van Engeland onder te doen. Geloof mij, het gevoel tegen Engeland is in Amerika zoo sterk, dat men niet lang geleden Rusland aangeboden heeft om het, ingeval van een oorlog met Engeland, van kaperschepen te voorzien om de zee schoon te vegen."

In den avond gingen wij naar het *Oriental Hotel*, doch waren zeer teleurgesteld. Wij kregen dadelijk den indruk, dat alles niet heel schoon was, en drie onzer besloten den volgenden morgen naar het *New Hotel* te verhuizen. Tegen het eten viel niets te zeggen, maar in de kamer was er een Egyptische plaag van kleine ongedierten, die het mij onmogelijk maakte om te slapen; en daarbij kwam dan nog de verschrikkelijke hitte, daar onze kamer regt tegen de achtermiddagzon stond. Tegen middernacht begon ik in allen ernst eene poging aan te wenden om mijne rustverstoorders uit te roeijen, en toen ik hierin herhaaldelijk teleurgesteld werd, ging ik mijne aanteekeningen van de laatste dagen in mijn reisjournaal overschrijven—eene hand moest echter vrij blijven om de aanvallen mijner vijanden af te slaan. Ik heb echter geleerd, niet meer in een onbekend hotel te gaan, zonder vooraf de kamers te bezigtigen. Tegen 4 uren was het gewoel, het gedruisch der rijtuigen, het gekletter van de hoefijzers der ezeltjes, het roepen en schreeuwen nog bijna even groot op de straten als gedurende den dag. Tegen 5 uren werden de lampen uitgedaan en toen was er eene stilte voor omtrent een half uur, toen de dag aanbrak. Het schijnt alsof de helft der bewoners in den voornacht en de andere helft in den nanacht waken, om het gewoel en geraas aan den gang te houden.

Gezellig Tijdverdrijf.

NO. 25, MAART 1882.

a) Vormt van deze letters een bekend spreekwoord: d, d, d, d, d, e, e, e, e, e, f, g, g, h, i, m, m, n, r, n, n, n, o, o, o, o, r, s, t, t, u.

b) *Naamraadsel.*

Een eiland bij IJsland.
Een stad in Frankrijk.
„ „ „ Nederland.
„ vlek „ Nederland.
„ rivier „ Frankrijk.
„ stad „ Engeland.

De begin- en de sluitletters van boven af gelezen, vormen den volledigen naam van een beroemd Engelsch geneeskundige.

☞ Alle of zoovele antwoorden als men heeft kunnen vinden op de Januarij-, Februarij- en Maart raadsels worden nu ingewacht tot 1 Mei 1882. Twee prijzen naar verdiensten.

De oplossingen der vraagstukken, loopende over het laatste kwartaal des vorigen jaars zijn als volgt:

October (Bijbelraadsel).

amaskener, Gen. 15 : 2.
ufraat, Openb. 9 : 14.
oham, Jos. 10 : 3.
gyptische, Gen. 16 : 1.
lisama, 1 Kron. 7 : 26.
aämses, Ex. 1 : 11.
lia, 2 Kon. 2 : 11.
egium, Hand. 28 : 13.
lizabeth, Luk. 1 : 5.
amaliel, Hand. 22 : 3.
ffatha, Mark. 7 : 34.
bal, Deut. 27 : 13, enz.
ehum, Esra, 4 : 8.
ubal Kain, Gen. 4 : 22.

De Heere regeert, Ps. 93 : 1, enz

November (Taalkundig), *J. H. te O.*

Menigeen zat, evenals ik, met brandend ongeduld te wachten, dat de gordijn opging, opdat wij den gevierden tooneelspeler zouden kunnen zien, welke dien avond optreden moest, en als bekwamer dan al zijne medespelers aangeduid was. Doch ons wachten was te vergeefs; op ons kloppen en stampen en roepen werd geen acht geslagen, en eerst een half uur na den bepaalden tijd werd het scherm opgehaald. Bijna waren wij heengeloopen, doch hiertegen verzette zich onze nieuwsgierigheid en begeerlijkheid. Later vernam ik, dat het ook de schuld der spelers niet was, maar dat de spoortrein, die den troop overbrengen moest, te laat was aangekomen.

December (dubbele acrostic).

a).

B arcelon A
I nge .. N
S on.... D
M unster. R
A tacam. A
R heim.. S
C alai... S
K entuck Y

(Naamraadsel.)

b). JAN HENDRIK HOFMEYR JUNIOR.

Wij zijn vereerd geworden met antwoorden van:

1. Het Leesgezelschap "Volharding" te Groot Drakenstein.
2. A. C.—Graaff Reinet.
3. G. Coetzee—Burgersdorp.
4. Dr. A. J. Dieperink—Somerset Oost.
5. Jongejufv. Annie M. Moorrees—Kaapstad.
6. A. P. Minnaar—Groenvlei, Smithfield, O. V. S.
7. J. P. T. B. Moens—Elandsvlei.
8. O. S. Vermooten—Ventersburg, Albert.
9. Frank Brett—Ceres.
10. W. J. v. d. Merwe—Rietpoort, Lady Brand, O. V. S.
11. H. S. v. d. Merwe—Snijderskraal, Murraysburg.

12. Jongejufv. Wilhelmina Roux,—P. A. Hamlet, Ceres.
13. „ Johanna du Toit,— do. do.
14. A. A. Wasesnaar—Calitzdorp.
15. A. Smuts Jr., Klipbank, Emigratie, Middelburg, Transvaal Republ.
16. Zonder naam.
17. „ „

De geachte Secr. van 't Leesgezelschap "Volharding" te Groot Drakenstein klaagt, dat in ons vorig verslag geen melding is gemaakt van de door ZEd. ingezonden oplossingen. Opzettelijk is dit niet geschied. Wij hebben zijn brief niet ontvangen; daar ligt de fout. De prijzen zijn ditmaal toegewezen aan den heer G. Coetzee, Burgersdorp, en aan Dr. A. J. Dieperink te Somertset Oost. Terwijl wij allen medewerkers dankzeggen en hun bij de volgende gelegenheid een prijsje toewenschen, ontvangen de bekroonden intusschen de boekwerken per post met de beste groete van

De Redaktie.

De Boerderij.

"De landbouwer mag niet teren op onderzoekingen van anderen—zelf moet hij de hand aan den ploeg slaan, om te onderzoeken, wat wetenschap en ervaring elders aan de hand hebben gedaan, om zoodoende het beste daarvan op zijne landerijen in toepassing te brengen."

De wijnoogst is ingezameld. Het sap is in de vaten. Mogt het daar beter houden dan enkele Hocks van Fuentes! Wij hebben vooreerst geen gebrek aan *azijn*. Wij zijn goed voorzien.

Deskundigen hebben het van den beginne aan al gezegd, dat het een absurditeit was om in een land, waar de thermometer in den perstijd tot 100 en meer graden Fahrenheit in de schaduw wijst—in een land dat door de natuur als het land van sherry, port en andere zware wijnen aangewezen is, hocks en sauternes bij uitnemendheid te willen maken. Daar lag de fout van Fuentes (op wiens vakkennis wij overigens niets afdingen): *hocks* onder een Afrikaansche zon! Wij herinneren ons, dat een onzer wijnbouwers met twee proefjes naar de Kaapstad ging: het een was wijn zooals hij gewoonlijk maakt, het ander uit een stukvat *hock* à la Fuentes gefabriceerd. Hij kwam bij een onzer grootste wijnkoopers en verkocht den gewonen wijn. In den loop van het gespek

toonde hij ook het andere monster. De wijnkooper proefde en gaf het proefje terug met de opmerking: "Maar die wijn is zuur." Onze wijnbouwer dacht ook zoo; maar daar hij getrouw het voorschrift gevolgd had van den man, die gekomen was om ons te leeren wijnmaken, zeide hij niets en zocht den heer F. op. Ook deze proefde den wijn—vond hem delicieus, kocht, en betaalde den verbaasden wijnbouwer, die nu voor goed meende zijn smaak verloren te hebben, een paar pond per legger meer! Met bovenstaande willen wij niet te kennen geven, dat men volstrekt geen ligte wijnen ten onzent zou kunnen maken. Wij weten beter; maar wat wij bedoelen is: dat ligte of schrale wijnen zoo uiterst delicaat zijn; en de eenige kans die er bestaat van welslagen is, volgens een Australisch schrijver, dat *het produkt van elken wijngaard afzonderlijk behoort behandeld te worden, en niet maar in de stukvaten dooreengemengd.* Daarom sloegen alhier, in ons warm klimaat, zoovele Hocks om. "Ondervinding is de beste leermeesteres," en "door schade wordt men wijs." Dit zijn twee spreuken der ouden, op waarheid gegrond. Maar die leermeesteres kan soms *duur* en de schade *groot* zijn, voegen we er bij. Wij zouden weleens willen weten, wat de heer F. thans op evenveel graden boven de linie als wij er onder liggen, van ons zou denken en schrijven: of de mislukking aan ons, aan hem of aan het klimaat te wijten is?

Maar laat ons, het verledene vergetende, eens aan de toekomst denken, en zien of wij van onze zusterkolonie, Australie, waar de wijnstok nog niet vele tientallen jaren aangeplant is, ook wellicht een lesje kunnen leeren. Daar vinden wij in Victoria aan de Murray, zekeren heer Ruch, die reeds zulken wijn maakt, dat hij er 5s. per bottel in fust voor erlangt. Het is om onze wijnbouwers te doen watertanden, niet waar, om van wijn te hooren, die voor £192 per legger verkocht wordt? "Net één jaar," zegt de arme sukkelaar, die met zijn oogst van 20 à 30 leggers wijn de renten á 6 percent van £2000 moet betalen en zijn huisgezin onderhouden, "net één jaar dien prijs voor *mijn* oogst, en ik ben een rijk man!" Goed gezegd, en stond het aan ons, dan bezorgden wij in ditzelfde jaar, Anno Domini 1882, aan alle onze wijnbouwers dien prijs! Maar aan de Murray wonen niet alleen *wijnmakers,* maar ook *druivenkweekers.* Men heeft daar van den wijnbouw twee afzonderlijke bedrijven gemaakt. Sommige boeren winnen den druivenoogst gelijk men een graanoogst zou winnen. Zij maken geen druppel wijn ten verkoop, doch leveren hunne druiven of den verschen most aan firmas, die zich het wijnmaken ten doel gesteld, en dus de volledigste inrigting er voor hebben. Er is aldaar net zoo min noodzakelijkheid voor den druivenkweeker om wijn te maken, als voor den korenboer om het koren te malen, en het meel tot brooden te verbakken. Daarbij komt, dat men zoodoende jaar na jaar *dezelfde* kwaliteit van de verschillende wijnsoorten

kan bekomen; zoodat de kleinhandelaars in staat zijn om hunne klanten steeds *hetzelfde* monster op aanvraag te leveren. En dit zegt veel, vooral met het oog op het buitenland. Zie hier een groot gebrek ten onzent, alwaar men zoo te zeggen nooit twee dozijn precies gelijk kan krijgen.

Om niet te wijdloopig te worden, willen we nog even aanstippen, dat men, door ondervinding wijs geworden, de stokken wijd, zeer wijd plant. Hier is de gewone maat 3 tot 4 voet; dáár 8 voet in het vierkant! Vroeger had men de gewoonte de stokken op te leiden, maar nu volgt men het Kaapsche voorbeeld om ze kort te snoeijen. "Maar om zulke rijen van 8 voet te spitten!" Neen, men spit daar niet. Men ploegt. En juist door die ruimte kan zulks opperbest geschieden. Een nieuwe Amerikaansche wijngaardploeg in den vorm van eene omgekeerde V doet prachtig werk. Hij beschadigt geen stok, en werpt bovendien kweek en gras uit. Die ploeg is het fabrikaat van BAKER en HAMILTON te SAN FRANCISCO; en het zou ons zeer aangenaam zijn, indien onze ijzerhandelaars eens een proef-exemplaar wilden invoeren.

De druifsoorten die men algemeen wint zijn: Roode Muscadel, Frontignac, Hermitage, Riesling, Tokay en Pedro Ximenes. Met stoomkracht worden de druiven opgeheschen, geperst, de most in de vaten gepompt, kortom, bijna al het werk verrigt. De persmachine, die ook de druiven van de stengels stroopt, loopt op rails, in de bovenste verdieping. De druiven, als zij uit de pers komen, vallen in de kuipen beneden; de stengels vallen aan de andere zijde uit de machine of den molen.—Ook aan het stoken wordt groote zorg besteed. De distilleerketel is een model van kunst. Men weet het ook goed, dat, aangezien de spiritus gebruikt wordt om op den wijn te doen, er niet genoeg kan gewaakt worden om dezelve van elk spoor onzuiverheid—foezelzolie althans—te zuiveren. "Vele der zware wijnen"—zoo eindigt de schrijver, dien wij boven aanhaalden—"die in deze zuidelijke landen gemaakt worden, zijn en worden nog gedurig bedorven, doordien men ze met slechten brandewijn of spiritus versterkt." Dat zulks ook bij ons een groot gebrek is, behoeven we zeker niet te zeggen, om er dit artikel mede te besluiten.

DE PHYLLOXERA.

Het lijvig rapport van den heer Trimen heeft eigenlijk niet veel om het lijf. Wat er in staat is reeds oud nieuws en door ons van tijd tot tijd onder de aandacht onzer lezers gebragt. Het is te hopen, dat onze regering zich niet zal laten bewegen tot eenigerlei verslapping hoegenaamd op den invoer van planten uit den vreemde.

In Australie heeft men te gaauw viktorie gekraaid, meenende dat men aan het verwoestings-insekt paal en perk had gesteld. Onze lezers zullen zich herinneren dat wij daarvan in een vorig No. kondschap deden. Het schijnt nu of het uitroeijen der wijngaarden

binnen een radius van drie mijlen het kwaad niet heeft beteugeld; en in een der laatste bladen wordt de aanbeveling gedaan om *alle* wijngaarden in het distrikt Geelong te ontwortelen, en de uiterste voorzorg te nemen, dat geen plant uit die aangetaste streek vervoerd zal worden. Zou de heer Trimen welligt nog twijfelen, of de phylloxera wel in Australië is? Het plan, in een sub-leader van de *Zuid Afrikaan* aanbevolen, om pitten van de Amerikaansche druifsoorten, die bestand zijn tegen de plaag, uit Frankrijk of direkt uit Amerika in te voeren en vroegtijdig alhier te planten, is niet alleen *aanbevelenswaardig, maar zonder uitstel behoort men het te verwezenlijken.* Zulk een voorbehoedmiddel is—wij zeggen het der. Redaktie na—beter dan alle geneesmiddelen. Het bevreemde niemand, dat wij in bijna elk No. van dit *Tijdschrift* op de phylloxera terugkomen; de zaak is van ontzettend veel gewigt voor ons land. Wat staat ons te doen, als de wijnbouw, de slagader van onze nationale welvaart, te gronde gaat? De gevolgen zijn niet te overzien. En daarom meenen wij een duren plicht te vervullen, met de zaak levendig voor de aandacht van onze landgenooten te houden, opdat men algemeen leere beseffen, in hoe groot gevaar wij verkeeren. Onzes inziens behoort het hoofdbestuur van onze Boerenbeschermingsvereeniging, te zamen met het Landbouwgenootschap, in onderhandeling te treden met de Regeering, om hier zonder verwijl de pitten der Amerikaansche druifsoorten in te voeren. Men wachte niet om den put dan te willen dempen, als eerst het kalf verdronken is.

EEN NIEUW GOEDKOOP EN HANDIG WERKTUIG OM DEN WIJNGAARD TE ZWAVELEN.

We vonden in een buitenlandsch blad den volgenden brief van een wijnbouwer:—

"Ik kwam op de gedachte om vier plankjes te nemen van 8 duim lang en 6 breed. Die spijker ik aaneen als een doosje, latende hetzelve van onder en boven open. De bodem bedekte ik met sterk draadwerk (wire gauze) van 144 gaatjes op den vierkanten duim. Boven spijkerde ik er een rond stukje hout over voor een handvatsel. Dit voldeed extra. De zwavel komt er alleen dan uit als het geschud wordt. De persoon die zwavelt, houdt het doosje met de eene hand over den wijnstok, of er langs, als er wind waait, en een tik tegen den kant van het doosje met een stok dien hij in de andere hand houdt, maakt dat de zwavel zich gelijkmatig verspreidt door het zeefje van onder. Ik ben juist klaar met het zwavelen van 10 morgen wijngaards met dit eenvoudig, eigen gemaakt machientje, en heb omtrent de helft minder zwavel gebruikt dan in vorige jaren, en toch is mijn wijngaard degelijker en gelijkmatiger gezwaveld dan vroeger!" Wie zal het mede probeeren?

CHINEEZEN-ARBEIDERS.

Daar het schijnt of bij ons op een niet ver verwijderd tijdstip de keus zich zal moeten bepalen tusschen Engelsche landbouw-immigranten en Chineezen-arbeiders, kan het geen kwaad het volgende te vertalen uit een Riverina (Australisch) nieuwsblad ;

"Terwijl John Chinaman (Jan Snees) bespot wordt door staatslieden en uitgekreten door werklieden, wier vrouwen echter zijne goedkoope groenten koopen en zich daarover verheugen, zijn sommige bazen niet beschaamd om openlijk te erkennen, dat zij hem voortrekken om zijn handige hulp. Daarvan is de volgende advertentie een bewijs: "Schaapscheren zal beginnen op "Little Billaborg op 1 November. Benoodigd 12 Chinesche scheerders; alsook 2 Chinesche wolpersers; en 1 Europeaan als kok. Back Blockers of Derwent Slashers behoeven zich niet aan te melden.—N.B.— Ingënte Chineezen zullen de voorkeur hebben."

De blanke man, zooals gij ziet, moet koken voor den handigen vreemdeling, die het kind der Zon en de broeder der Maan is."

VARIA.

(*Uit de Landbouwbladen.*)

De telegraaf bragt de tijding, dat aan het pas gevestigde Ministerie van Landbouw in Frankrijk eene commissie zal verbonden worden, wier eenige taak het zijn zal middelen voor te schrijven ter bestrijding van de druifluis (Phylloxera vastatrix).

Een concurrent voor renpaarden. Een Amerikaan, mr. Starks, heeft een vierjarigen *os* leeren rennen en met het dier eene snelheid, die zelfs bij Amerikaansche renpaarden voor bevredigend geldt (2½ min. per Engelsche mijl of 1609 M.) bereikt. De os heet "Sterkie" en zou, naar berigt wordt, tegen paarden concurreren. De eigenaar hoopt de snelheid nog te doen toenemen.

GROENVOER VOOR HOENDERS.

In het "Wurtemb. Wochenbl. f. Landw." wordt opgemerkt, dat eene dagelijksche ruime gift van groenvoeder de gezondheid der hoenders zeer bevorderlijk is. Want anders geraken de ingewanden ligt in de war, de vederen worden vuil, en de kammen verliezen den schoonen glans en de fraaije kleur, die altijd met eene goede gezondheid gepaard gaan en kenteekenen zijn van goede leghennen. Kropsalade, koolbladeren, kleingesneden knollen zijn het meest geschikt, evenals ook versch gestoken graszoden. Het beste voêr voor jonge hoenders, die met leggen beginnen, is, bij den aanvang van den dag, een week voeder, bestaande uit gekookte

en fijngemaakte aardappels, klein gehakt vleesch, met zemelen gebroeid en met een weinig zout er bij; dit alles moet een stevig, droog, warm deeg vormen. De avondmaaltijd moet uit hard voêr, uit graan, het best gerst, bestaan.

KEEREN DE MUIZENJAREN REGELMATIG TERUG?

Een zijner vroegere leerlingen schreef aan den hr. Michelsen, directeur van de Landbouwschool te Hildesheim (*Vereinsblatt* 3 Dec.), dat in een deel van Oldenburg op grond van ervaring elk *derde* jaar voor een muizenjaar gehouden wordt. Eene dergelijke ondervinding wil men ook ten zijnent gemaakt hebben. En de apotheker Amme deelde hem mee, dat deze opmerking met de door hem bijgehouden vergifboeken overeenstemt. Is hetzelfde ook ergens anders waargenomen?, vraagt de hr. Michelsen, en zoo ja, hoe meent men 't te kunnen toelichten? Wij herhalen die vragen te dezer plaatse. Indien een der lezers van dit blad er iets over mogt mee te deelen hebben, houden wij ons voor de toezending daarvan ter opname aanbevolen.

MOLLEN IN GROENTETUINEN.

De mol is ongetwijfeld een der nuttigste dieren in den land- en tuinbouw. Voor de zoo schadelijke engerlingen is de mol de ergste vijand, en vooral in de laatste jaren is het onvermogen der landbouwers met betrekking tot schade door meikevers, resp. engerlingen, veroorzaakt, zoo duidelijk gebleken, dat het onmisbaar noodzakelijke om de mollen te sparen, aan ieder, die nadacht, zoo duidelijk mogelijk geworden is. Er wordt beweerd, dat de mol buitengewoon veel eet, dat dit diertje dagelijks drie- tot viermaal zijn gewigt aan engerlingen oppeuzelt: en dit wordt te waarschijnlijker, omdat de mol de engerlingen voor hij ze nuttigt toebereidt. Men schijnt dan ook gerust te kunnen aannemen, dat een mol in den loop van een jaar minstens 10,000 engerlingen nuttigt. Bedenkt men nu, dat de engerlingen minstens drie jaren voor planten schadelijk zijn, dan had een bekwaam landbouwer regt om te beweren: "Hij die mollevallen toestelt of uren met de spade op den loer staat om een zijner beste vrienden te dooden, omdat deze bij zijne verdediging tegen zijne vijanden eene bloem heeft beschadigd, zulk een individu verliest inderdaad alle aanspraak om onder de denkende menschen gerangschikt te worden. Ieder, die een mol doodt, berokkent zich nadeel, en bewijst juist aan engerlingen en dergelijk gespuis een buitengewoon groote dienst, want deze kunnen zich nu ongestoord vermeerderen en een schrikkelijke plaag worden.",

Verdrijven echter mag men de mol wel, en dit diertje slechts bij uitzondering dooden. En ter verdrijving bezit men velerlei middelen. De mol heeft een scherp reukorgaan en haat onaangenaamriekende zelfstandigheden. Zoo kan men 1. om de bedden op 3—4 meter afstand b. v. eene knoflookplant zetten; de mol heeft van den reuk van deze plant een afkeer; 2. men kan in molshoopen een stokje steken, dat vooraf in steenkolenteer gedoopt is; 3. de molshoopen kan men ook slechten, de gangen opgraven en daarin zooveel water gieten, dat sulks tot in de woning der mollen loopt; 4. ook kan men, na een molschoop met den grond gelijk gemaakt te hebben, in de opgegraven gangen een met petroleum bevochtigd lapje neerleggen en dan de gemaakte openingen weder digten; 5. jonge spruiten van vlier kunnen in de gangen der mollen gelegd worden; 6. en neemt het aantal mollen toe, dan trekke men om het te beschermen stuk grond een smal greppeltje en vult dit met doorntwijg; de mollen gaan er niet doorheen. *Landbouw Ct.*

VERVALSCHTE REUZEL UIT AMERIKA.

De navolgende vervalsching wordt door het te New-York verschijnende tijdschrift "*Grocer*" meegedeeld (gelijk de *Mich-Z.* verhaalt onder hare marktberigten in het nr. van 23 Nov. l.l.), nog wel in hetzelfde nr. waarin dit Amerikaansche blad ijvert tegen de bewering, dat er met het "corned beef" zoo zou geknoeid worden. Nu, de hoeden af voor den nieuwen Amerikaanschen zwendel!

"Een groot deel van de zoogenaamde geraffineerde reuzel is een mengsel van goeden reuzel, varkensvet, oleomargarine, stearine en gewone talk. Dit mengsel wordt in groote hoeveelheden gefabriceerd te Cincinnati, Chicago, St. Louis, New-York en Cleveland en door de geheele Vereenigde Staten verkocht. Slechts enkele firma's maken een zuiver artikel en deze worden spoedig door de concurrentie van huizen, welke een goedkooper tuig ter markt brengen, gedwongen om tot vervalsching hare toevlugt te nemen. Talk wordt gebezigd om het product zekere, met reuzel overeenkomende, vastheid te geven. Omtrent de deugdelijkheid kan men zich vergewissen, als de vervalschte reuzel in eene pan verhit wordt en het smelten er van aanvangt. De reuk is dan walgelijk en talkachtig. Zou het het niet mogelijk zijn, om zulke vervalschingen te keer te gaan?"

AUSTRALIE.

Uit onze bezending landbouwbladen van daar, zien we, dat de droogte veel schade heeft gedaan. Op sommige plaatsen is de graanoogst zoo goed als mislukt en heeft het vee erg geleden; op andere plaatsen is door

D

een tijdigen regen de oogst gered; d...
Meat Company breidt hare zaken ...ch overvloed is er niet.—De *Frozen*
Afrika *nog* niet bij geprofit... . uit; evenwel hebben wij er in Zuid
vorig nommer meldin... ...erd.—De maatschappij, waarvan we in een
streden. Het Gouv... , maakten, wordt door eene parlementsakte be-
2s. 6d. per 100 ... ...ornement betaalt 6d. per dozijn musschenkopjes en
dien prijs ... ...o. eitjes. De postmeesters en hoofdconstabels betalen
...n de vogeluitroeijers in de verschillende distrikten!

MOLD'S VEREDELDE TARWE (Ennobled Wheat).

De zaaitijd is nog wel drie maanden in het verschiet, maar daarom juist maken we melding van deze nieuwe soort tarwe, waarvan men in de Europesche landbouwbladen niet hoog genoeg kan opgeven, opdat men er ten onzent ook een monster van kan ontbieden. In Europa V. S. van Noord Amerika, Zuid Australië, Japan, Victoria, Nieuw Zuid Wallis, Queensland en Nieuw Zealand heeft deze tarwe uitnemend voldaan. Zal—en dit vragen wij met nadruk—zal ons Landbouwgenootschap te Kaapstad er geen werk van maken om ons tegen den volgenden zaaitijd eenige mudden ter proefneming er van in te voeren?

EEN DUUR ZAAM PAARD.

Onlangs hebben wij met een enkel woord gewag gemaakt van de verkooping van den beroemden hengst Blair Athol. Zij had op 21 Sept. l.l. plaats bij gelegenheid van de de veiling der op de stoeterij Cobham & Co. te Londen nog aanwezige paarden. Genoemde hengst, die aan den hee Stewart in eigendom overging, is thans 21 jaren oud. Oorspronkelijk behoorde het dier aan den heer Jackson, na wiens overlijden de toen reeds vermaarde hengst werd aangekocht door den heer Blenkiron voor 5000 guinjes. In 1872 betaalde de stoeterij Cobham & Co. 12,500 guinjes voor dit paard. In 1879 bij de toenmalige liquidatie der zaak, werd Blair Athol voor 4500 guinjes in eigendom behouden, en nu heeft de nieuwe eigenaar, de heer Stewart, er 2000 guinjes voor betaald.

OM VERWELKTE BLOEMEN OP TE KNAPPEN.

De meeste afgesneden bloemen verwelken reeds, als zij 24 uren in het water hebben gestaan. Verscheidene blijven langer goed, als zij dagelijks versch water erlangen en men daarbij een weinig salpeter doet. Maar zelfs geheel verwelkte bloemen knappen weer op, als men ze in heet water plaatst, zoo diep, dat minstens een derde deel van den steel er in staat. Als het water bekoeld is, zullen de bloemen meestal ook hare frischheid herkregen hebben. Men snijdt dan de stelen ongeveer een duim lang af en plaatst de aldus behandelde bloem weer in frisch water. Bloemen met zeer teere kelken van witte of lichte kleur knappen niet zoo goed op, als planten met donkere of vleezige bloemen.

DE CEDERS VAN DEN LIBANON.

De eenmaal zoo beroemde en talrijke ceders van den Libanon zijn in onzen tijd geslonken tot 400 stammen, die reeds verschrikkelijk gehavend zijn door de ruwe behandeling van de touristen. Reeds voor eenigen tijd werd op last van de autoriteit rondom de eerwaardige reuzen een muur gebouwd en een boschwachter aangesteld. Deze bescherming schijnt echter niet voldoende te zijn; want om ze nog beter te beschermen, heeft Austern-pacha, de Gouverneur van den Libanon, onlangs een reeks voorschriften uitgevaardigd, welke de bezoekers te volgen hebben.

Er zijn nu nog slechts zes ceders, die men, naar hun grootte te oordeelen, als overgebleven getuigen uit de Bijbelsche tijden kan beschouwen. Zij zijn ongeveer 12 el in omvang, op vele plaatsen van hun schors ontdaan en op allerlei wijzen verminkt door de messen van onbescheiden bezoekers.

Bij die oude ceders staat een kleine vierkante kapel, waarheen de bewoners van Encharreh, Ehden, Kanobin en andere plaatsen van den omtrek zich elken zomer eenmaal begeven, wanneer de patriarch der Maroniten er een mis viert. Onder de andere jongere ceders zijn verscheidene zeer merkwaardig om de schoonheid der bladeren.—*Dagbl. v. Z.-H. en 's Gr.*

PASTEUR.

Naar fransche bladen meedeelen, is Prof. Pasteur, de beroemde fransche scheikundige en physioloog, die door zijn proeven om door inenting veeziekten te voorkomen, de wetenschappelijke wereld in opschudding bragt, onlangs door het Hongaarsche Ministerie van Koophandel uitgenoodigd, om naar Pest te komen, en ook daar dergelijke proeven te nemen. De geleerde zelf, die zich thans te Panillac bevindt, om de gele koorts te bestuderen, was verhinderd aan die uitnoodiging gevolg te geven. Maar hij heeft zijn ervaren helper, Dr. Tullier, naar Pest gezonden, en deze neemt daar nu, in tegenwoordigheid van verscheidene Hongaarsche geleerden van naam, proeven met het inenten van vee, welker uitkomsten men natuurlijk in gespannen verwachting te gemoet ziet.

DE MACHINALE HOENDERFOKKERIJ.

"Hoenders van 3s. tot 4s. 6d." lazen wij onlangs in de marktberigten van de *Zuid Afrikaan.* Wij dachten onwillekeurig aan wat we over die zaak alzoo geschreven hadden en namen ons voor, het volgende uit de *Landbouw Courant* te lezen te geven:

EEN BEZOEK AAN DEN HOENDERHOF TE TELTOW.*

De Berlijnsche vereeniging "Cypria" deed in het laatst der vorige maand onder leiding van den directeur Dr. Bodinus eene leerrijke

* Teltow ligt in Brandenburg, nabij Berlijn, aan het riviertje Teltow.

excursie naar Teltow, ten einde den aldaar bestaanden (onzen lezers uit een vroeger nommer bekenden) "Federviehhof" te bezien, de instelling, die door op groote schaal gedreven kunstmatige uitbroeding in staat is, om ter pluimvee-markt te Berlijn per jaar alleen 35,000 jonge kuikens aan te voeren. Een exra-post ontving de deelnemers aan de excursie te Kehlendorf en bragt hen naar het ongeveer 6 morgen groote etablissement, waar, namens de vereeniging die den hof bezit, de heer Buggenhagen en de technische directeur, inspecteur Schuchmann, het gezelschap beiden tot gids verstrekten. Vooreerst werd het belangrijkste en gewigtigste deel van de instelling, de kunstmatige broedinrigting bezigtigd. Er waren aldaar 43 broed-machines opgesteld, waarin gelijktijdig 5160 eijeren kunstmatig uitgebroed kunnen worden. Ten dage van het bezoek bevonden er zich 4500 eijeren in. De machines, in het instituut zelf vervaardigd, zijn uitermate praktisch ingerigt. In een uit peppelenhout—een slechte warmtegeleider en volkomen reukeloos—gemaakte kast bevindt zich een zinken bak van 40 liter inhoud, die van boven en aan de zijden door eene laag gestampte bruinkolenasch, eene hand dik, ter isolering is omgeven. In dezen zinken bak wordt dagelijks tweemaal water van 75 gr. ingelaten. De warmte van het water werkt nu naar onderen op de broedkast, waarin de temperatuur 32 gr. bedraagt. De broedkast zelve bestaat uit latten, waarop tusschen twee flanellen doeken de eijeren liggen. Waterkasten onder deze latten en zes luchtgaten zorgen voor de noodige lucht-ververseching in den toestel. Alle eijeren moeten dagelijks tweemaal gekeerd worden. De temperatuur in de zaal bedroeg bij het bezoek 20 gr. en kan ongeveer op dezelfde hoogte ook in den winter gehouden worden, zoodat ook in dat jaargetijde een kunstmatig uitbroeden mogelijk is. Tot heden heeft de vereeniging, die eigenaresse is van dezen "Federviehhof," daarvan moeten afzien, daar de hoenders, niettegenstaanden den verwarmden stal en het goede voeder, haar wat het eijerenleggen betrof in den steek lieten.

Zijn na 21 dagen de kuikens uit de schalen gekropen, dan komen zij vooreerst een dag lang in een der zes droog-apparaten. Deze zijn op gelijksoortige manier als de broed-toestellen geconstrueerd, met dit verschil, dat de warmte dáárin niet naar beneden maar naar boven uitstraalt. Den tweeden en derden dag brengen de kuikens in eene besloten ruimte bij eene zoogenaamde kunstmatige moeder door, in een toestel, die op gelijke wijze zamengesteld is, maar aan de dieren de vrijheid laat, om er zich in of er buiten op te houden. Daarna komen zij in kunstmatige moeders, die in vrije volières staan. Op deze wijze heeft men ook met het beste gevolg eendeneijeren uitgebroed, terwijl men voor ganzen nog de natuurlijke manier bleef volgen. De uitkomsten zijn betrekkelijk zéér goed. Minstens vijftig percent in de machine gebragte eijeren leveren verkoopbare dieren op. Op den hoenderhof waren op den

dag van het bezoek 627 oude hennen; daarvan zaten er ongeveer 120 op het nest; op elke 7—8 hennen is één haan aanwezig. Twee groote afgesloten ruimten met vijvers dienen voor verblijf van de eenden en ganzen. Duiven worden op de gewone wijze gefokt. In een volgend jaar zal het instituut, dat de grootste belangstelling der bezoekers gaande maakte, ook hoenders gaan vetmesten.

DE ENKHUIZER TENTOONSTELLING.

Op den laatsten avond van de door deze afd. onlangs gehouden en zoo goed geslaagde tuinbouw-tentoonstelling hielden voorzitter en secretaris toespraken. Dr. Harting, van Enkhuizen, ook in Z. Afrika welbekend, droeg toen *(Enk. C.)* de volgende dichtregelen voor: *Toen ik de tentoonstelling bezocht had.*

Dat vrij de lof van 't Zuiden stijg',
Waar de citroenboom bloeit,
De oranje, naast de druif en vijg,
In 't warme zonlicht gloeit.
Veel hooger klinkt voor u, o Noord!
De loftoon hier in 't rond,
Waar zooveel schoons het oog bekoort,
Gekweekt op *onzen* grond.
Hier, waar, door Flora's hand getooid,
Met groen en bloem versierd,
Pomona al haar schatten strooit,
Den blijdsten hoogtijd viert;
Hier, waar het beste elkaar verdrong;
De vrucht van hof en veld
In eed'len strijd naar d'eerpalm dong,
Den winnaar voorgesteld;
Hier, waar het geurigst, kleurigst ooft,
Van wilden stam geplukt,
Schoon door geen zuiderzon gestoofd,
Des kenners blik verrukt;
Waar biet, komkommer, rammenas,
Augurken, groot en klein,
Naast koolen prijkt van 't grootste ras
En malsche postelein;
Waar wortel, raap, prei en ajuin,
Andijvie, sla, tomaat,
Ja, al wat wast in 's bouwers tuin
Mijn lof te boven gaat,—
Neen, hier misgun ik 't Zuiden niet
Zijn gouden vruchtenschat,
Maar klinkt op vollen toon mijn lied
Voor onze Streek en Stad.

STELSEL VAN ELECTRISCHE TUINBOUW EN VEETEELT.

Omtrent het stelsel van electro-tuincultuur, dat door dr. Siemens wordt aanbevolen, en onlangs nog weer in een vergadering der *British Association* te York door hem bepleit werd, schrijft de *N. R. C.* het volgende:

"Dr. Siemens ziet het tijdstip naderen, waarop wij de zon en hare malle fratsen zullen kunnen missen. Alle oogsten, alle veeteelt in de open lucht zullen dan tot de geschiedenis en den "goeien ouwen" tijd gaan behooren. De toekomst behoort, volgens den geleerden man, aan reusachtige broeikassen van groen glas, welke door electriciteit verlicht en verwarmd zullen worden. In die broeikassen zal eeuwigdurend geoogst worden: erwten als knikkers (albasters) zullen in ongelooflijk korten tijd worden te voorschijn getooverd; andere groenten, alsook vruchten, zullen zich even snel en reusachtig ontwikkelen, als granen, aardappelen en wat dan ook. De electrische veefokkerij zal enorme beesten kunnen voortbrengen, zonder de hulp van weiden, en in veel korter tijd. De reden hiervan is, dat het tijdverzuim gedurende den nacht, als wanneer, in de tegenwoordige duisternis, alle groei ophoudt, bij de electro-horti- en bovicultuur ingehaald, of liever vermeden wordt. Bij haar duurt de groei het geheele etmaal van 24 uren voort. Wie weet, binnen hoe korten tijd alle grasvelden en akkers van Nederland en andere landen zullen moeten plaats maken voor groenkleurige electrische broeikassen!"

En nu: *what next?* Is er nog meer nieuws onder de zon? mogen wij dien dr. Siemens wel vragen. Malle fratsen, foei! hoe ondankbaar van dien bewoner van het *neveleneiland.* Zouden de nevelen hem misschien ook niet het brein beneveld hebben?

UITVINDING VAN DEN WIJN.

Volgens Dr. Georg Thudichum wordt in Perzië de *uitvinding van den wijn* aan den mythischen koning Dschemschid toegeschreven, die 1200 jaren vóór Solomo geboren werd en 700 jaren regeerde. Ten tijde van Dschemschid werd ook het "purpersap" der druiven bekend, een middel om de levensgeesten te versterken, en de beste tinctuur om de kleur van 's menschen gelaat te verfraaijen. Wat den wijn aangaat, wordt verhaald, dat Dschemschid--wetende dat de druif, de liefelijke vrucht, zich bij veranderde temperatuur niet goedhoudt, en dat velen er ten allen tijde van willen genieten—bevel gaf, om het sap van de druif te ontnemen aan de bessen (of deze van huid en pitten te ontdoen) en hem dit dagelijks te vertoonen, opdat hij met behulp van zijn smaak-organ over den aard er van zou kunnan oordeelen. En Dschemschid proefde het sap, totdat het bitter werd. Toen verbeeldde hij zich, dat het vergiftig was, en gaf last,

om het vat te sluiten. En nu leed eene schoone en geliefde slavin kort daarna aan hoofdpijn; zij besloot te sterven, en koos als middel daartoe het goed afgesloten doodelijke gif. Toen zij er een weinig van gedronken had, voelde zij zich opgewekt en vrolijk; de hoofdpijn week. En toen zij nog meer dronk, sliep zij in—terwijl zij gedurende verscheiden dagen niet had kunnen slapen. Zij sliep een dag, een nacht en zij ontwaakte hersteld. Dit kwam Dschemschid ter oore; hij verheugde er zich in, en bestemde het sap tot zijn gewonen drank. En daar er vele zieken mede genezen werden, werd er de naam van "konings artsenij" aan gegeven.

Wetenschappelijk.

De Tsetse-vlieg.—Op eene catechisatie vóór de aanneming, in Transvaal, werd jaren geleden door den predikant gevraagd "of men uit Transvaal het land Kanaän kon bereiken?" (ZEerw. had hiermede de Boeren op het oog, die eenigen tijd te voren naar Jerusalem meenden te trekken). Het antwoord op de vraag was: *neen.* "En waarom niet?" vroeg de predikant weer. "*Mijnheer,*" was het antwoord van een kloeken Afrikaander, "*je komt in die vliegen.*" De jongen bedoelde de *tsetse,* die de streken rondom Transvaal voor beest en paard zoo onveilig maakt.

De tsetse-vlieg, de *Glossina Morsitans* van Livingstone, is een weinig grooter dan de gewone huisvlieg, doch smaller en lichter gebouwd. Het achterste gedeelte van het bovenlijf is kastanjebruin gekleurd, met gele strepen afgezet, en het onderlijf loodkleurig. Het geheele lichaam is bedekt met kleine haartjes. De snuit (*proboscis*) is ongeveer een zesde duim lang; de oogen zijn purperbruin, en de vleugels glinsterend donkerbruin. Het gezichtsvermogen en de reuk der *tsetse* zijn zeer scherp; de vlieg heeft zes lange pooten, en mannetje en wijfje verschillen weinig in kleur.

Volgens den bekenden natuuronderzoeker en schilder Baines is de *tsetse* het gemakkelijkst van andere vliegen te onderscheiden door de wijze waarop het insect de vleugels vouwt, als het zich nederzet. Andere vliegen houden de vleugels half geopend, doch de *tsetse* vouwt ze over elkander, als zij gezeten is even als de twee bladen van een schaar.

Dit onderkenningsteeken is, volgens Baines, volkomen vertrouwbaar, en in dat geval van overwegend belang voor den reiziger naar het Binnenland van Afrika.

De steek der *tsetse* is doodelijk voor beesten, paarden, honden, schapen, enz., doch schijnt geen schadelijke uitwerking te hebben op ezels, bokken en wild. Ook het menschelijk ligchaam is onvatbaar voor het *tsetse*-gif. Dit gif wordt door de vlieg in het bloed van het dier gebracht met de proboscis of snuit, die zich in drieën splijt, en waarmede het insect een gaatje boort *door* de huid. Instinctmatig kiest het daartoe die plaatsen waar de huid het gemakkelijkst te doorboren is en zoo, dat het dier zich zoo min mogelijk verdedigen kan; in de neusgaten van een paard b. v.; vóór, op den kop van den hond; en een beest op den rug. Anders zet zij zich op de testicles, of op de uijers. Volgens Chapman boort de *tsetse* zijn proboscis door een duffelsch bovenbaaitje en de gewone onderkleeren tot in de huid; gevolgelijk gaat zij zonder veel inspannen met de snuit door de dunne plaatsen der huid, die bij voorkeur worden aangetast. Dat de snuit werkelijk door de huid dringt, blijkt duidelijk bij het onderzoek van een dier dat aan het tsetse-gif is gestorven; op de plaatsen waar het dier gestoken is, ziet men, aan den binnenkant van het vel, een *etterkring rondom het gaatje dat door het vel loopt*. Men mag verbaasd staan over de spierkracht, die de vlieg noodzakelijk moet ontwikkelen om de proboscis te drijven dwars door een substantie, die meermalen de dikte heeft van de lengte der proboscis zelve. Vergelijkender wijze gesproken kan de *tsetse* meer doen met haar snuit, dan de olifant met den zijnen. De huid doorboord hebbende, spuit de tsetse het specifieke gif in de kleine wonde, waarschijnlijk om daardoor het bloed te verdunnen, ten einde het gemakkelijker te kunnen uitzuigen, doch werkelijk met doodelijk gevolg voor het gestoken dier; zoo dit niet gif-vrij is. Het gif wordt spoedig in het bloed opgenomen, en er vindt bloedvergiftiging plaats. Somtijds reeds na weinige uren, doch gewoonlijk eerst na eenige dagen openbaren zich hiervan de duidelijke sporen. Het aangetaste dier wordt "flauwerig" en laf; neus en oogen beginnen te wateren; het vel wordt ruw en de haren rijzen op; de keel begint te zwellen en somtijds ook de navel; het beest eet geweldig, doch kan niet verzadigd worden, en het staat gedurig te jagen, vooral als de zon sterk schijnt. Bij paarden, die gestoken zijn, zwellen vooral de oogen, neusgaten en testes. Sterft het dier niet terstond, gelijk somtijds het geval is, dan teert het langzamerhand uit en vermagert zoo zeer, dat de huid letterlijk aan het gebeente kleeft; laxeeren en duizeligheid volgen en het dier bezwijkt. Gewoonlijk sterft een os of paard, van de *tsetse* gestoken, eerst na verloop van eenige weken, soms maanden. Het gebeurt dat een os ver in het Binnenland gestoken wordt, en nog voor den wagen loopt tot in Natal. Als het weêr koud of nat is dan bezwijkt het gestoken dier spoedig; ook als het beest in een slechte con-

ditie was of wat straf gedreven wordt. Doch het gebeurt ook dat de dood spoedig volgt. BAINES verhaalt dat Joseph Maçabe's schietpaard *Schimmel*, weinige uren nadat het gestoken werd, bezweek. *Schimmel-paard-pan* heet de plaats waar het paard den dood vond tot op dezen dag (Zie kaart van Transvaal).

Opent men een dier, dat aan het *tsetse-gif* gestorven is dan vindt men aan de binnenzijde der huid, op de plaats of plaatsen, die door de proboscis der *tsetse* doorboord zijn, den gelen etterkring, waarvan wij reeds gesproken hebben. Voorts vindt men onder het vel een aantal luchtblazen, aan zeepbellen gelijk; de spieren slap; het hart omringd van een gele lijmachtige massa; het hart zelf zoo zacht dat men er zonder moeite de vinger doorsteekt; de long en de lever zijn aangestoken; de maag en de ingewanden bleek van kleur en ledig; de galblaas uitgezet, vol met gal, en het bloed gering in quantiteit, bijna kleurloos en waterig. Het weinige vel dat het dier soms nog heeft groen-geel van kleur en olieachtig. Alles geeft te kennen dat het dier ten gevolge van bloedvergiftiging bezweken is.

Tot nu toe kent men geen behoedmiddel *tegen* of middel ter genezing van den doodelijken *tsetse*-steek. Er zijn Kafferdoktors die soms een beest enten met de *tsetse*-vlieg zelf in kruiden gemengd, doch het geënte dier wordt vreeselijk ziek en bezwijkt meestal onder de behandeling, terwijl het niet bewezen is dat de inenting, ook als zij gelukt, het dier "*tsetse-vrij*" maakt. Daar de vlieg zeer fijn van reuk is, heeft men paarden, honden en beesten, die men "door de vliegen" moest brengen, gewasschen met ammonia, beestenmest in water opgelost, de nieren van een meerkatje, muishond-urine, enz., in de hoop dat de vliegen zulk een walgelijk riekend beest niet zouden naderen, doch het heeft niet geholpen. Als geneesmiddel heeft men vooral ammonia aangewend;—uitwendig op de plaats, waar de vlieg gestoken heeft, en verder inwendig. Men *zegt* dat dit in *zeer enkele gevallen* geholpen heeft, doch de regel is, dat het gestoken dier onder de dooden gerekend moet worden. Ook carbolic acid schijnt van geen effect te zijn.

Naar men beweert zijn kalveren, *zoolang zij niet gespeend zijn*, geheel veilig tegen het *tsetse*-gif, en laten de Kaffers hunne kalveren zonder vrees door de vliegen steken. Zulke kalveren, die, zoolang zij nog aan de koe drenken, gestoken zijn, zullen dan ook voor hun volgend leven "*tsetse*-vrij" zijn. Indien dit waar is, dan heeft men, min of meer den sleutel tot het feit dat het wild geen letsel heeft van den *tsetse*-steek, en zou men met eenig overleg, een veestapel kunnen verkrijgen, geheel "*tsetse*-vrij." Doch de vraag is of de berichten hieromtrent wel juist zijn, terwijl men o.a. door Stanley weet, dat er in het Binnenland streken zijn, waar de inboorlingen geen enkel beest hebben overgehouden.

Gelijk wij reeds zeiden, heeft de steek der *tsetse* geen schadelijke uitwerking op wild; ook niet op bokken, ezels, muil-ezels en op den mensch.

De steek veroorzaakt bij den mensch eene kleine jeuking, soms ook wel zwelling, alsof men door een musquito gestoken is, doch niet meer. Slechts Mauch verhaalt dat zijn hand erg zwol, tengevolge van een *tsetse*-steek, doch over het algemeen gevoelt men er geene schadelijke of langdurige gevolgen van.

De gewoonten van de *tsetse* zijn wel bekend. 's Avonds laat en 's nachts slaapt de vlieg; ook rust het insekt, zoolang als de zon nog niet warm schijnt, en bij koud, nat, mistig weder. Zoodra de zon doorbreekt, begint echter de aanval. Verjaagt men de *tsetse*, dan strijkt hij spoedig weer neer *op dezelfde plek, van waar men haar verdreven heeft.* Het liefst houdt de *tsetse* zich op in de nabijheid van water, in moerassige plaatsen en vooral in boschrijke streken, liefst waar veel *mimosa* groeijen. En verder bijna uitsluitend waar wild gevonden wordt. De vlieg leeft van het wild en trekt daarmede samen, zoodat men eenigszins kan zeggen: *geen wild, geen tsetse.*

De *tsetse* vormt een breeden gordel rondom Transvaal (en de Kaapkolonie) tot ver in het Binnenland. In dezen gordel zijn slechts hier en daar kleine openingen,—plaatsen waar geen *tsetse*-vliegen zijn. Kaffers, en ook Boeren, die deze vliegen-vrije plaatsen kennen, weten het trekvee even onbeschadigd door de gevaarlijkste streken te voeren, als een goede loods zijn schip door een met blinde klippen bezaaid, doch hem bekend vaarwater. In zeker opzicht echter sluit deze vlieg den weg naar het Binnenland voor paarden en trekvee, en gevolgelijk voor den handel, zoolang men geen spoorwegen heeft of de vliegen verdrijven of schadeloos maken kan. Naar mate het land meer door blanken bewoond wordt en het wild uitgeroeid, verwacht men dat de *tsetse* verdwijnen zal. Thans is dit kleine insekt een ware plaag.

Lezers van dit Tijdschrift, die meerdere bijzonderheden omtrent de *tsetse* hebben mede te deelen, zullen ons daarmede zeer verplichten.

WIJNVERVALSCHING.

In een der latere vergaderingen, die de "Société de Médecine et de Chirurgie" te Bordeaux hield, heeft een van de leden, de heer Carles, de aandacht van zijn collega's gevestigd op een nieuw vervalschingsmiddel, dat naar het schijnt in het zuiden van Frankrijk veel wordt toegepast en bestaat in de toevoeging van een vrij aanzienlijke hoeveelheid glycerine in de meer ordinaire soorten van witten wijn, natuurlijk met het doel om daaraan langs kunstmatigen weg den zachten en aangenamen smaak te geven, die de betere witte wijnsoorten van de mindere doet onderscheiden.

De genoemde spreker ontving eens van iemand een van die met glycerine vervalschte wijnsoorten en bij onderzoek bleek, dat zij niet minder

dan 109 gram glycerine per liter bevatte. Nu is het genoegzaam bekend, dat, zooals uit de onderzoekingen van Pasteur gebleken is, de natuurlijke of onvervalschte wijnen glycerine bevatten, maar men dient er bij te weten, dat deze hoeveelheid slechts acht gram per liter bedraagt. De genoemde beroemde scheikundige heeft een aantal wijnsoorten voor hun gehalte aan glycerine onderzocht; de zekerheid hebbende, dat hij met geheel onvervalschten wijn te doen had, kreeg hij de volgende uitkomsten:

Oude Bordeauxwijn van	goede qualiteit	7,41	gram	glycerine	per	liter.
„ „	ordinaire „	6,97	„	„	„	„
„ Bourgogne „	goede „	7,34	„	„	„	„
„ Wijn van Arbois		6,75	„	„	„	„

De heer Charles, terecht verbaasd over de groote hoeveelheid van 109 gram glycerine per liter, vroeg zich af, of glycerine, in dergelijke hoeveelheden inwendig gebruikt, niet aanleiding zou kunnen geven tot vergiftigingen, en hij stelde die vraag aan de vergadering voor.

Het antwoord daarop kan onmiddelijk gegeven worden, daar sedert het jaar 1876 physiologische proeven genomen zijn door de twee geleerden, Dujardin-Beaumetz en Audigé, die door inspuiting van chemisch zuivere glycerine onder de huid de werkingen van het organisme hebben nagegaan. Zij hebben aangetoond, dat de glycerine bij hoeveelheden van acht tot 10 gram per kilogram van het lichaam, waarop geëxperimenteerd werd, binnen de vier-en-twintig uur doodelijke gevolgen had, en dat de uitwerking van deze stof vrij wel te vergelijken was met die van zeer sterken alkohol.

Ook hierin dus komt de glycerine overeen met den alkohol, een overeenkomst, welke reeds sinds lang door den scheikundige Berthelot in een anderen zin was aangetoond.

Uit de proeven, door genoemde physiologen genomen, is dus de gevolgtrekking af te leiden, dat men niet zonder gevaar vrij groote hoeveelheden glycerine in het inwendige van het menschelijk lichaam kan invoeren. Daarom is de vervalsching van den wijn, waarvan wij thans spreken, niet alleen te verwerpen om hetzelfde beginsel, waarom al dergelijke knoeijerijen af te keuren zijn, maar zij is bovendien hoogst nadeelig voor de gezondheid. Een streng onderzoek zou dus op dit punt zeer gewenscht zijn.

La Nature.

WIJN UIT ROZIJNEN BEREID.

Tegenwoordig wordt veel wijn gefabriceerd uit rozijnen. Deze industrie, welke reeds een aanzienlijke hoogte bereikt heeft, schijnt volgens een vast procédé te werken, terwijl er geen geheim van wordt gemaakt, hoe die fabrikage geschiedt. Het recept nu is als volgt:

In een lokaal, waar een temperatuur van 12 tot 15 graden Celsius heerscht, plaats men een kuip waarin gevoegd worden:

Water 100 Liter.
Rozijnen 50 KG.
Wijnsteenzuur kalium (in poedervorm) 300 gram.
Gist 500 gram.
Suiker 1384 gram.

of meer suiker, al naarmate men een hooger alkoholgehalte aan den wijn wenscht te geven. De kuip of ton wordt nu met een dik laken bedekt. Zoodra de gisting is ingetreden, moet men dagelijks het vocht tweemaal omroeren, en dit volhouden zoolang als de gisting duurt. Wanneer de massa tot rust is gekomen, perst men de rozijnen uit en brengt de vloeistcf in een ander vat over. Om den wijn goed te bewaren, moet men dezelfde voorzorgsmaatregelen nemen als bij gewonen wijn.

Monde de la Science.

OVER DE HOEVEELHEID REGENWATER, WELKE OP VERSCHILLENDE TIJDSTIPPEN IN EEN MAAND VALT.

In een van de latere nummers van het Engelsche Tijdschrift *The Meteorological Magazine* heeft een zekere Newnham de aandacht gevestigd op het merkwaardige feit, dat de groote stortbuijen het meest voorkomen tusschen bepaalde datums van een maand.

Na een groote reeks waarnemingen, welke op dit onderwerp betrekking hebben, te hebben nagegaan, bevond hij dat de periode, begrepen tusschen den 24sten en den 28sten van elke maand, die is, waarin bij vergelijking van de geheele maand de meeste regen valt.

Wanneer men de waarnemingen nagaat, die te Greenwich gedaan zijn gedurende het tijdperk begrepen tusschen de jaren 1815 en 1868, en daarbij de tientallen van dagen groepeert, gedurende welke de gevallen regen de hoogte van een Engelschen duim (0,0254 meter) overschreed, krijgt men voor de eerste decade van alle maanden bij elkaar een hoogte van 0,649 meter, voor de elf volgende dagen 1,01 meter en voor het overige gedeelte 1,465 meter.

Intusschen schijnt het, dat dit verschil niet overal hetzelfde is, daar nauwkeurige onderzoekingen omtrent de hoeveelheid der gevallen regens in andere plaatsen dan die welke door den schrijver bedoeld zijn, weer andere verschillen opgeven. Wat er echter van zijn moge, het is buiten twijfel, dat die verschillen voor Engeland vrij wel overal gelijk zijn.

DE WIJNOOGST VAN CALIFORNIE.

De wijnoogst in Californië schijnt zeer belangrijk te zijn. In 1880 toch heeft dat land niet minder dan 117,000 hectoliter geëxporteerd, waarvan de grootste hoeveelheid in Amerika bleef en het overige naar Europa verzonden werd.

Naar men zegt, werden de eerste planten voor meer dan tweehonderd vijftig jaar in Californië ingevoerd, toen spaansche zendelingen den wijnstok naar dat land overbrachten.

La Nature.

BUITENGEWONE REKENAARS.

Aan de redactie van het fransche tijdschrift *La Nature* werden onlangs op haar verzoek eenige mededeelingen gedaan omtrent nog bestaande personen, die de gaaf bezitten, van op buitengewoon vlugge wijze te kunnen rekenen. Onder deze personen bevond zich zekere Pierre Bourillon, een schoenmaker uit Preyssas, departement Lot-et-Garonne, die omstreeks vijf-en-dertig jaar oud is en het op het punt van uit het hoofd rekenen tot een buitengewone hoogte gebracht heeft. Zie hier eenige voorbeelden van berekeningen, welke door hem zijn verricht geworden.

1ste. Hoeveel seconden zijn er verloopen sedert het begin van de christelijke jaartelling, dus in 1880 jaar van 365 dagen?

Twee minuten nadat de vraag gesteld was, gaf Bourillon ten antwoord: 59,287,680,000.

2de. Ik ben 35 jaar en twee maanden oud. Hoeveel uren heb ik doorleefd, wanneer men aanneemt, dat een jaar 365 dagen en twee maanden ieder dertig dagen hebben? Antwoord binnen twee minuten, nadat de vraag gesteld was: 308,040.

3de. Hoeveel bedraagt de interest van 354 francs gedurende 84 dagen tegen 3·5 percent. Zeer spoedig volgde het antwoord: 5 francs en 34 centimes.

Door denzelfden correspondent werden geheel authentieke feiten medegedeeld aangaande een jeugdigen siciliaanschen herder, die in 1839, te Bordeaux, om zoo te zeggen publieke voorstellingen gaf, waarbij hij zijn talent ten toon spreidde. Deze heette Vito Mangiamèle; hij maakte merkwaardig gecompliceerde rekeningen uit het hoofd. Van deze geven wij hier een paar voorbeelden, wier waarheid door verschillende getuigen wordt bevestigd.

1ste. De zestiende macht te vinden van 5. Vito Mangiamèle antwoordde na vijf minuten gedacht of liever gerekend te hebben en zonder in het minst te aarzelen: 152,587,890,625.

2de. Vermenigvuldig: 9,663,467 met 7,418,027. Het antwoord: 71,683,822,029,474 gaf hij na acht minuten, gedurende welk tijdsverloop hij dikwijls met zijn hand over het voorhoofd streek en meestentijds met zachte stem sprak.

Het merkwaardigste van alles, was de vraag welke hem door den heer Jacquemot, hoofdinspecteur van den waterstaat, gesteld werd. Deze gaf hem namelijk een vraagstuk op, dat, met den tegenwoordigen stand waarop zich de wetenschap bevindt, niet oplosbaar is, zelfs niet al kon men van logaritmen gebruik maken. Het vraagstuk namelijk luidde:

"Welk getal, verheven tot een macht gelijk aan zich zelf, levert het getal 387,420,429 op." Dat getal is het getal 9. De negende macht toch van negen is 387,420,489. Mangiamèle vond het in een betrekkelijk zeer korten tijd. Om dit vraagstuk te kunnen oplossen, moest hij zeer goed bekend zijn met de hoogere machten van de tien of twaalf eerste geheele getallen en moest hij door tasten en probeeren nagaan, welk getal aan de voorwaarde voldeed.

DE REIZEN DOOR AFRIKA GEDURENDE HET JAAR 1880.

In een der afleveringen van de "Mittheilungen", uitgegeven door de Duitsch-Afrikaansche Maatschappij, vindt men een kort overzicht van hetgeen gedurende het jaar 1880 is verricht ten opzichte van de onderzoekingen en reizen in Afrika.

Het belangrijkste feit, dat vermeld wordt, is de voorspoedige reis van doctor Lenz van Marocco naar Timboectoe en van daar naar St. Louis in Senegal. Verder vinden wij vermeld, dat veel arbeid is verricht in het land, dat zich langs het zuidelijk gedeelte van den Congo uitstrekt. Doctor Buchner is waarschijnlijk doorgedrongen tot aan het district, dat bekend staat als het Koningrijk van Muata Yanvo, terwijl de Majoor von Mechow den Coango van Malange bereikt heeft, door de vallei van den Cambo, een zijtak van gemelde rivier, door te trekken en zich langs den Cambo te bewegen, tot waar deze zich in den Coango ontlast. De scheepvaart wordt boven deze vereeniging door watervallen verhinderd of althans moeijelijk gemaakt, maar von Mechow geloofde niet, dat er eenig beswaar in zou bestaan om per vaartuig den Coango tot aan de plaats, waar hij zich in den Congo stort, af te zeilen.

Doctor Pogge bevond zich op weg van portugeesch West Afrika naar het binnenland, ten einde een station te Mussumba, de voornaamste stad in het koningrijk van Muato Yanvo, te vestigen,

De duitsche reiziger, Flegel genaamd, heeft den Niger onderzocht en zal weldra te Sokoto aankomen.

De Duitsche Maatschappij ontving van de keizerlijke regeering instructiën betreffende de wijze, hoe de som, ten bedrage van ongeveer veertigduizend gulden, welke door den rijksdag was toegestaan, moest verdeeld worden; dien ten gevolge ontving ieder der Afrika-reizigers een gedeelte, al naar de behoefte, welke zich bij hen voordeed,

Oom en Neef.

Oom Or zat aan zijn pijpje
  Te lurken in een hoek;
Neef Nol koos 't avonduurtje
  En bracht Oom een bezoek.
Ze zaten bij elkander;
  Neef scheen wel wat verward;
Oom vroeg zoo door den dut heen:
  Nol, heb je ook iets op 't hart?"

Neef schepte toen wat adem
  En sprak: "je zegt het, Oom,
Ik wou uw raad eens vragen,
  Al doe ik dat met schroom.
Het huis is mij zoo ledig
  En 't hart is mij zoo vol!"
Oom ried: "wil 't huis dan vullen
  En 't hart ontlasten, Nol!"

"Juist, Oom, die raad is heerlijk
  En komt mij goed te sta;
'k Zie velen van mijn vrienden
  Ter zijde van een ga;
En 'k meen: 't geluk van 't leven
  Zit in de huwlijkstrouw!"
Oom zei: "Neef, zou je 't denken
  Wel, neem dan ook een vrouw."

"Ja, Oom, dat 's mooi gesproken,
  Gij brengt mijn ziel in vuur!
Maar 't huwlijk heeft ook lasten,
  En 't leven is zoo duur!
En wie, als ik, veel zorgen
  Bij veel bezwaren ziet..."
Oom zuchtte: "ja, die zorgen!
  Neen, jongen, doe het niet!"

"Maar 't voorwerp van mijn liefde,
  Het meisje dat ik ken,
Ik weet, dat ik mijn engel
  Niet onverschillig ben!

Ach, wees niet wreed, die inspraak,
  Kan ik die smooren, zeg ?"
"Sta ik dan," vroeg Oom nuchter,
  "Jou voorwerp in den weg ?"

"Gij gekscheert, Oom, ik raadpleeg
  Uw doorzicht en beleid;
Ik schuw in zulke zaken
  Vooral lichtvaardigheid;
Ik vraag: ziet ge in mijn plannen
  Wellicht ook overmoed ?"
Oom zei: "die wil gaan trouwen,
  Moet weten wat hij doet!"

"Zij is van goeden huize,
  Zoo als mij is gemeld;
Hare ouders, lieve menschen!
  Zijn zeer op mij gesteld;
Zij is lieftallig, vrolijk,
  Heeft deugd, gevoel en eer."
Oom sprak: "'t zijn kostbre zaken!
  Wel, man, wat wil je meer?"

"Hm, ja, één ding ontbreekt ons,
  Daar komt het slechts op aan:
Oom!......als Gij mij woudt helpen,
  Dan kocht ik me een bestaan.
Slechts zeven duizend gulden
  En zie, ik ben gered."
Oom riep: "waar is mijn slaapmuts?
  Nacht, Neef, ik ga naar bed!"

VAN ZEGGELEN,

HET Z. A. TIJDSCHRIFT.

APRIL, 1882.

Eb en Vloed.

EEN MARINE-NOVELLE

DOOR

RICHARD P. A. VAN REES.

VII.

IN ZEE.

Den dag na het vertrek van 's kolonels dochters woei de wind uit den gunstigen hoek.

Het uur van vertrek werd bepaald; een enkele achterblijver van de equipage werd door de politie aan boord gebragt; men miste geen enkelen matroos of marinier bij de laatste rollezing. Wel was een groot gedeelte der equipage dronken, maar dit zij den zeelieden vergeven. Zij hadden hun laatste dubbeltje versnoept; een wisselvallig, vermoeijend jaar van ontberingen en harden arbeid stond hun voor den boeg. Daarom niet te zwaar gestraft.

Voor 't laatst kwamen de vrienden van andere schepen en van den wal den vertrekkenden de hand drukken; tal van weenende vrouwen wierpen van de kaai een laatst vaarwel aan janmaat toe. De uithouwers, loopplanken en meerkettingen werden losgemaakt en trossen uitgebragt om die te vervangen. Nadat de zeeloods aan boord was gekomen, werd het fregat langzaam uit de haven verhaald.

Het muziekkorps van het wachtschip blies enkele vroolijke marschen als laatsten groet van den vaderlandschen grond, terwijl de bevelvoerende admiraal en zijn staf den opvarenden van de *De Ruijter* een welgemeend vaarwel toewuifde van het havenhoofd, toen de laatste tros op de *corps mort* (korri morri, zoo als het scheepsvolk zegt) buiten het havenhoofd bevestigd en doorgehaald werd. Te gelijkertijd werden de marszeilen geheschen, en toen ze vol begonnen te staan door den oostelijken wind, gleed het trotsche zeilschip over de reede en daarna het gat uit naar buiten.

"Klaar om te salueeren, aan bakboord vooruit! Bakboord,...... vuur!" klonk het kommando van den oudsten officier, belast met de artillerie.

Met gelijke tusschenpoozen knalden vijftien schoten voor den admiraal, die door het wachtschip beantwoord werden. Toen verdwenen eerst de roode daken en kerkspitsen van het plaatsje; daarna de weinig schilderachtige duinen, waarachter zooveel schilderachtigs en dierbaars verborgen ligt, en weldra was de vaderlandsche kust verdwenen, en niets te zien als water en lucht!

Koers: zuidwest ten westen!

Het fregat stevende naar het Engelsche kanaal, zooals men trouwens verwachtte.

Nauwelijks in zee, lieten de officieren, waaronder de adelborst van Velzen nu gerekend werd, zich in de kajuit aandienen, om volgens gebruik den kommandant een voorspoedige reis toe te wenschen. De hofmeester trok een paar flesschen champagne open en schonk de glazen vol.

"Wat d......, mijne heeren," begon de kommandant, toen ieder een glas had, "ik wensch jelui precies 't zelfde."

Men bleef een oogenblik praten, of wel de oudste officieren spraken met den kommandant, om daarna de kajuit te verlaten, waarop ieder aan zijn werk toog.

Er stond een zware deining, maar de jeugdige zeebeenen van de meeste adelborsten hadden al menig dansje meegemaakt; zij stonden vast genoeg. Van Deutekom was er slimmer aan toe; hij verkoos een wandeling door de Hoogstraat te Rotterdam; nu kon hij niet loopen en ongelukkiger wijze greep hij—zooals trouwens de meesten doen die voor 't eerst in zee zijn—bij voorkeur naar stoelen, krukjes of andere zaken tot steun, die zelf ongesjord staan, en dus de tuimeling des te verrassender maken.

"Is 't haast gedaan ?" vroeg van Deutekom.

"Nog niet," zei Jorissen.

"Wanneer is 't dan gedaan ?" hernam van Deutekom wanhopig. Jorissen geloofde overmorgen.

Toen maakte van Deutekom al een zeer vreemd geluid, werd opgenomen en naar dek gebragt, waar hij, zooals men zeide, wel spoedig beter zou worden.

Van Velzen had den achtermiddag de wacht van 12—4 uur; alles ging naar wensch ; er woei een flinke marszeilskoelte.

De kommandant kwam uit de kajuit; de dienstdoende officier liet den eersten officier waarschuwen, terwijl de kolonel het kommandeertrapje beklom.

"Hoe staat het kwik van den barometer, hol of bol ?" vroeg hij aan Van Velzen.

"Bol," klonk het antwoord.

"Hm, hm ! "—tegen den overste die op dek was gekomen —"laat een rif nemen in de marszeilen; de wind is goed ruim. Wat ligt 't voor."

"Zuidwest ten westen, half west," antwoordde Van Velzen, op het stuurkompas ziende.

"Zijn de kuilpoorten dicht ? "

Men antwoordde bevestigend.

"De barometer rijst nog," waagde de eerste officier op te merken, toen zeil werd geminderd door 't innemen van een rif.

"Goed," hernam de kolonel, "we hebben zeil genoeg; het schip zal er niets minder om loopen; 't zal weldra een boel harder gaan blazen," en hij neuriede een Engelsch versje:

When rise begins after low,
*Squalls expect and clear blow.**

"Wat loopt het schip ? "

"Acht en een halve mijl 't laatst gelogd," zeide Van Velzen.

"Dat is te weinig voor dit fregat," hernam de kolonel; "ik ken het schip; ik heb er aan boord gediend als luitenant 1ste klasse... Officier van de wacht," en Van Velzen aanziende ging hij voort: "de koers is zuidwest half west.

*Van laag naar omhoog,
Veel wind, maar droog.

Bras de ra's een weinig bij, dan kan ook de groote hals toegehaald worden. Het volgende glas moet tien mijl gelogd worden; wat d..., anders is de schuit aangegroeid, of de vrouwlui trekken 't nog naar Holland terug. Tien mijl, verstaan?"

Van Velzen gevoelde groote neiging te antwoorden, dat hij noch over wind en weêr, noch over de vaart van "de schuit" kon beschikken, maar zweeg wijselijk, te meer daar hij zich herinnerde, dat het schip gedurende de vorige reis meermalen tien mijlen had geloopen.

Weldra werden dan ook de tien mijlen verkregen door den veranderden koers en gunstiger stand der zeilen.

De kommandant en de officieren wreven zich genoegelijk in de handen en de goede geest openbaarde zich, zooals gewoonlijk, ook onder het mindere personeel; zelfs de scheepshond en scheepskat zaten vredelievend naast elkaar bij de kombuis. Trouwens aan boord verbroedert zich al wat leeft, en ziet men honden en katten vertrouwelijk hetzelfde nest deelen.

Den tweeden dag werden Dover en Folkestone voorbij gezeild, en tegen den middag van den vierden dag zeilde het fregat op de Gronden, buiten het Engelsche kanaal, en slingerde en stampte alsof aan boord alles kort en klein moest.

Intusschen nam de wind meer en meer toe en werd een tweede rif in de marszeilen genomen; gelogd zijnde, bleek de vaart tot elf en een half mijl toegenomen.

De groote zeeën rolden indrukwekkend voorbij en speelden met het groote trotsche schip. De koppen der golven of krullers, die men herhaaldelijk hoog achter zich kon zien opkomen, dreigden met al hun geweld en vaart op dek neêr te komen; zij maakten de nieuwelingen beangst, terwijl zelfs meer bevarenen elk oogenblik verwachtten, dat de stortzeeën het schip zouden overstroomen.

Doch er was geen gevaar. Het schip werkte gemakkelijk en werd zonder hevige schokken door de zeeën opgenomen, om daarna weder geleidelijk te dalen. Dàn bevond 't zich op den kruin van een ontzaglijke watermassa, en een oogenblik later in een diepte, door golven ingesloten, waartegen men opzag als tegen waterbergen. Een enkele maal sloeg de kop van een roller over de verschansing, om weg te spoelen wat niet vastgesjord stond, terwijl het water hier en daar door openingen naar beneden drong; doch dat ver-

wekte onder de equipage slechts vroolijkheid. Men maakte spoedig schoon schip en het water, dat naar het ruim gezakt was, werd door de pompen buiten boord gebracht.

Den vijfden dag zeilde men met dezelfde gelegenheid in de golf van Biscaye; de barometer rees niet meer en toonde neiging tot dalen. De kommandant liet een derde rif in de marszeilen nemen en de bramstengen gedeeltelijk strijken. Hij beval de gijns op de masten te zetten tot meerderen steun en liet de kabelaring ophalen en die achter de kanonnen in den kuil vastmaken; ze werd tusschen elke twee stukken tegen boord gesjord, waardoor de batterij tegen het hevige slingeren vaster stond. Raakt een stuk geschut van 3,600 kilo levendig—zooals men dat noemt—dan is er groot gevaar, dat 't van de eene tegen de andere zijde van het schip rolt, en lek veroorzaakt; ja, dit kan het verlies van den bodem ten gevolge hebben.

Den zesden dag werd de wind minder, waardoor het schip met de hooge zee nog meer slingerde; men bleef koers leggen om de zuidwest. Er werd in het westen een donkere bank—wolkenbank—waargenomen.

De overste maakte er den kolonel opmerkzaam op; deze antwoordde dat hij 't reeds gezien had.

„Daarom heb ik mij zoo gehaast, overste," sprak hij, „de barometer rees mij te snel en ik rekende niet op een langdurigen oostenwind; dan had hij langzamer moeten rijzen," en met den arm om den schootklamp neuride hij:—

Long foretold, long last,
*Short notice, soon past.**

Reeds 's nachts ging de wind liggen en was 't onmogelijk een oog te sluiten door het hevige slingeren. De bank in het westen kwam al hooger en hooger, en voor dat de dag aanbrak legde het schip bij onder dicht gereefd grootmarszeil, stormfok en stormbezaan, terwijl de bramstengen aan dek waren genomen.

De meesten waren te goed bekend met het zeemansleven, hadden te veel vertrouwen in de kracht van het schip en

*Lang voorspeld, houdt aan,
Kort voorzegd, spoedig gedaan.

Ik had den kolonel liever de hollandsche versjes hooren neuriën, maar men moet de waarheid getrouw blijven; hij gebruikte de engelsche zeemansrijmelarij—en velen met hem.

de kunde van den bevelhebber, om een oogenblik aan gevaar te denken, maar niemand was beter geluimd dan de kolonel.

Gevoelde hij zelfvoldoening, nu bleek, hoe hij ter juister tijd gepaste maatregelen had genomen tegen den opkomenden storm? Zeker zag men hem zelden in beter luim. In een pijekker gehuld, met een zuidwester op het hoofd, stond hij wijdbeens op dek, en hield sich telkens bij het overhellen van het schip aan een touw of klamp vast; zijn oogen hadden zulk een vriendelijke uitdrukking, alsof Jenny, zijn troetelkind, hem in een keurig baltoiletje toelachte.

"Overste," zeide de kolonel dienzelfden dag, terwijl hij aandachtig naar het tuig zag, "er is beweging in de masten; blijkbaar is door 't slingeren het want gerekt. Dat moet dadelijk verholpen worden; laat de schipper onmiddellijk bevelen het want aan te zetten."

"Maar kolonel," antwoordde de eerste officier, "hoe zal het volk aan de talreepen kunnen werken, en hoe zal men het loefwant, dat zoo strak staat, kunnen aanzetten? Ik geloof dat 't niet zal gelukken."

"Overste," hernam de kolonel, "ik weet gewoonlijk heel goed welke orders ik geef. Dat het volk buiten boord nat zal worden is buiten twijfel; ze moeten lijfseizings omdoen, om niet weggeslagen te worden. En wat gij omtrent het loefwant opmerkt—zeer juist, men kan daarvan geen kwart duim krijgen, terwijl 't bovendien zeer gevaarlijk zou zijn het los te maken. Mijn bedoeling is het lijwant aanzetten, daarna te halzen,* dan is het loefwant lijwant geworden en kan dan eveneens worden aangezet."

"Mag ik u doen opmerken, kolonel," zeide de overste, "dat we volgens ons bestek slechts acht mijl uit de Portugeesche kust staan, en door te halzen die nog meer zullen naderen."

"Wat d. . . , overste; ik herhaal, dat ik gewoonlijk weet wat ik zeg; de masten staan te los; ziet gij niet dat ze zwiepen? Zeker is het beter den wal niet dichter te naderen, maar als het tuig overboord gaat, zijn wij er nog slimmer aan toe. Ik kies van twee kwaden het beste."

* Voor den wind omgaan met stormweder.

De schipper werd geroepen; de beste gasten werden opgefloten; van lijfseizings voorzien togen zij buiten boord aan 't werk. Gedurige zag men hen onder een lijzee geheel en al kopje onder maken, en zij moesten dan met beide handen zich vasthouden en het werk staken, om 't daarna te hervatten. Na een paar uur was het lijwant aangezet en werden de verkleumde zeelieden binnen boord gehaald. Het was een hard en gevaarlijk werk geweest, maar die 't verrichtten, wisten dat er een hartversterking in den vorm van een oorlam op volgde, en in dien tijd had een matroos voor een borrel zes natte pakken over.

Het schip werd nu over den anderen boeg gebracht, en daar dit met stormweder en hooge zee een lastige manoeuvre is, leidde de overste de beweging. Men kon opmerken, dat hij wachtte met het roer te doen ophalen tot er een paar hooge zeeën waren voorbijgegaan. Toen volgden er een paar minder hooge zeeën en het schip lag in korten tijd over den anderen boeg, zonder dat er een drop water was overgekomen.

De kolonel sprak gedurende het wenden geen woord, maar toen het schip bijlegde, riep hij den overste toe:

"Flink schip; luistert goed naar 't roer, maar 't moet goed behandeld worden, zooals gij nu gedaan hebt."

De overste bracht zijn hand aan den zuidwester, uit dank voor deze goedkeuring. Hij zeide tegen den chirurgijn-majoor, den oudsten dokter, die even aan dek kwam kijken:

"Eigenlijk is de ouwe toch een goede flinke kerel; hij vloekt alleen wat veel."

Het want werd nu aan de andere zijde aangezet, en daarmede verliep de dag. Vóór den nacht werd andermaal gehalsd, de zeilen goed bij den wind gebrast, en zooveel zeil gevoerd als het schip dragen kon om hoogte te houden, of wel om 't zoo weinig mogelijk naar de Portugeesche kust te doen afdrijven.

Voor men zich ter ruste begaf, werd de kaart geraadpleegd en het bestek afgezet, dat het schip plaatste ruim zeven mijl recht west van kaap Espichel, bezuiden de Taag.

De storm hield dien nacht aan en het schip werkte zeer ongemakkelijk, daar gezeild en niet bijgelegd moest worden.

Nauwelijks brak de morgenschemering door, of het hoofd van den kommandant kwam boven de kajuitstrap uit. Het was alsof die man het gevaar rook, zoo scheen hij altijd voorbereid.

"Land aan lij!" klonk 't van den uitkijk op de fokkera.*

Zoo al geen panische schrik, kon men toch bezorgheid op het gelaat der meesten ontwaren. Land, in dit weêr!

De eerste officier, aan dek gekomen, vloog in het want; eenige andere officieren volgden hem. De schipper maakte "overal," om het kwartier—halve gedeelte der bemanning, dat in kooi lag—te wekken, zonder daartoe op bevel te wachten; ook hij begreep dat er met spoed en beleid moest gehandeld worden.

De kolonel stond op de kampanje met den kijker het land te aanschouwen en praaide den officieren in het want toe:

"Tot hoe ver ziet ge land?"

"Tot vier streken voorlijker dan dwars," klonk het antwoord: "dan houdt 't in eens op."

De kaart werd geraadplegd, en men kwam spoedig tot de overtuiging dat er een belangrijke misgissing in het bestek was—in geen twee dagen had men zon gezien—het fregat was meer om de zuidoost gezet dan men kon vermoeden. Het uiterste land aan bakboord vooruit moest kaap St. Vincent zijn.

De wind woei met dezelfde kracht, en was niet ruim genoeg om het schip de kaap te doen omzeilen; de golven deden 't blijkbaar afdrijven en voerden 't hoe langer hoe dichter naar den wal.

Weldra kon men van dek hooge steile rotsen ontwaren, barre klippen die loodrecht uit zee oprezen. Men zag het witte schuim der golven die er tegenaan beukten, en hoorde het doffe geraas der branding. De toestand was hachelijk.

Niemand sprak een woord. Men zag elkander aan, en daarna richtten zich, als door een magnetische kracht, de oogen van een 600 tal menschen op den bevelhebber, wiens gelaat vastberadenheid, geen angst aanduidde.

Met een roeper in de hand nam hij het bevel op zich; een ieder gelastte hij op zijn post te gaan voor algemeene manoeuvre.

"Vol en bij," riep hij luidkeels den roerganger toe, "wind in de zeilen, maar niet meer dan noodig is. Nu zullen we zien wat het schip doen kan."

* Omstreeks den tijd, waarin dit hoofdstuk speelt, heeft een Nederlandsch oorlogschip, van lager wal zeilende, in dezelfde moeijelijke omstandigheden verkeerd.

De fok werd losgemaakt en bijgezet; het voorstenge-stagzeil geheschen.

Het schip boog onder den last dier zeilen, en begon stootend en krakend meer vaart te loopen.

"Er moet nog meer zeil op," riep de kolonel naar de kust ziende; "jonker van Velzen"—en in dit hachelijk oogenblik noemde hij den adelborst bij den waren naam—"zeg aan den overste dat er een rif uit de marszeilen moet genomen worden; het *moet*, wat d......!"

Een honderdtal van de beste matrozen klauterden naar boven om het gegeven bevel te volbrengen.

Voordat deze order was uitgevoerd en de marszeilen vol stonden, verliep er eenige tijd, waarin het schip al dichter naar den onherbergzamen wal afdreef. Men kon den afstand reeds in kabellengten schatten.

De hooge klippen grijnsden allen aan, en vroolijk sprongen de schuimende golven tegen de rotsblokken; vroolijk ..... alsof zij zich verheugden, weldra zes honderd menschen tot hun prooi te zullen maken.

Van Velzen stond weder naast den kommandant, gereed om orders over te brengen.

"Als de zeilen houden en de wind niet schraalt, zijn wij gered," schreeuwde de kolonel; gewoon praten zou door het geloei van den wind onverstaanbaar zijn.

"Hoe peilt gij de kaap?" praaide hij naar boven.

"Twee streken voorlijker dan dwars," was het antwoord.

"Volle zeilen, wat d ....! Roerganger, slaap je?"

"De wind is een halve streek geschraald, kommandant," riep de man, het roer een weinig ophalend.

Toen de kolonel bemerkte dat de man waarheid sprak, kon men een oogenblik, één oogenblik slechts, een trek van ongerustheid op zijn overigens kalm gelaat bespeuren; doch hij vermande zich onmiddellijk.

"Het groot zeil los maken en bijzetten," beval hij.

Van Velzen vloog naar den eersten officier, die hem aanhoorde; daarna spoedde deze zich naar den kommandant.

"Dat kan het tuig nooit dragen," schreeuwde hij, "er staat al meer dan genoeg zeil op, kolonel."

"Het *moet*, wat d ...," was het antwoord, "het schip *zal* 't dragen. Ziet ge niet dat we anders voor de haaien zijn; spoed, zeg ik u, spoed!"

Weldra ontrolde zich het zware onderzeil, dat met beleid met gedeelten en door 't afvieren van geitouwen en gordings

werd bijgezet. Had men die touwen in eens losgegooid, dan zou het zeil zeer zeker zijn weggewaaid.

Toen ook deze last op het tuig was gebracht, hoosde het schip met geweld door de kokende zeeën; de inhouten wrongen zoodanig, dat men elk oogenblik 't verbreken van het verband vreesde, nu en dan deed een hevig gekraak vermoeden, dat zich het een of ander had begeven.

Het was een van die tooneelen, die zeelieden soms eene enkele maal in hun leven bijwonen. Doodsangst was bij niemand te bespeuren, maar de ernst van het oogenblik stond op ieders gelaat. Men begreep dat er meer zeil gevoerd werd dan de harde wind gedoogde; maar men begreep ook dat 't gewaagd moest worden, want het schip kwam de klippen al nader en nader. Met gevaar van het tuig te verliezen of het schip uit elkaar te werken, moest men de rotsen voorbij zeilen, om een wissen dood te ontkomen.

" Hijsch de vlag," riep de kommandant, toen er niets meer te doen viel dan geduldig afwachten, "als we hier aan stukken worden geslagen, en er menschen dáár," hij wees op de kust, " wonen, dan zullen ze ten minste hooren dat we met een hoera voor koning en vaderland naar den kelder gaan, en dat Hollanders weten *hoe* ze moeten sterven!"

De driekleur wapperde—neen, woei van den gaffel.

" Ze houden; ze houden nog," sprak een luitenant naast Van Velzen, op de zeilen en het tuig wijzend. Ja, ze hielden nog; maar de zeilen stonden zoo strak, dat ze elk oogenblik dreigden van een te rijten en het tuig te doen breken, terwijl de rondhouten bogen onder den zwaar te voeren last.

Maar Goddank, het schip liep vaart en naderde de rotsen slechts langzaam; als de zeilen, maar houden is er kans op behoud!

Of Van Velzen het gevaar in zijn vollen omvang niet begreep, of dat 't de neiging was, sommigen menschen aangeboren, om in oogenblikken van gevaar geen aandoening te gevoelen, . . . zeker is 't dat hij eerst later sidderde bij de gedachte, hoe toen een ieder een wissen en harden dood ternauwernood ontkwam; een wissen en harden dood, zonder dat zelfs iemand van hun betrekkingen zou kunnen nagaan waar hun graf lag, en hoe de laatste oogenblikken werden doorgebacht. *

* Op deze hoogte vermoedelijk, verging een veertig jaren later het stoomschip " Friesland," zonder dat men iets van schip of opvarenden vernam.

Ernstig, kalm en gelaten stonden allen te wachten. Van den kommandant sloeg men den blik op de kust, van de kust op het tuig. Niemand verroerde zich; niemand waagde te spreken; geen hand, geen spier van die 600 menschen toonde de minste beweging. Zij schenen wassen beelden, zoo onbeweeglijk, zoo stijf en stil stonden zij daar.

Ja, 't was de indrukwekkende kalmte, die de vreeselijkste gebeurtenissen vooraf gaat.

Maar hoe 't daar binnen klopte en bonsde; hoe menigeen, en ook Van Velzen, langzamerhand een klein besef kreeg van het verschrikkelijke van den toestand; dat redding alleen afhing van de al of niet deugdelijkheid van tuig en zeilen. . . . dat zijn gewaarwordigen die men ervaren moet om ze te kennen, en die men niet kan beschrijven.

Nimmer had het fregat zoo gewerkt, als toen 't op de Portugeesche kust van lager wal zeilde. Herhaaldelijk kreeg men zeeën over, die alles medevoerden wat niet gesjord stond of zich niet goed vast hield; en helaas, drie man werden over boord geslagen, zonder dat de geringste poging tot redding kon gewaagd worden.

Men was toen nauwelijks een paar kabellengten van de zuidelijkste rots, en ieder zag reikhalzend uit naar de ruimte welke meer zeeweg zou geven. Een hooge golf nam het schip op; de zeilen fladderden een oogenblik; de rots was iets achterlijker dan dwars.

"Goed vol," schreeuwde de kommandant den roerganger toe, naar de zeilen ziende.

"Goed vol," herhaalde deze, om te bewijzen dat hij de order verstaan had.

Zullen zij stooten? Nu. . . . ja, nu. . . . het beslissende oogenblik is daar! Vreeselijk oogenblik! Vreeselijke spanning! Allen zagen met een kloppend hart en ingehouden adem den kommandant aan. En deze met de eene hand aan de reeling van de kampagne, hief met de andere zijn zuidwester in de hoogte, en met luider stemme, waarvan al de ruwheid week voor het gevoelvolle dat in den toon lag, riep hij uit:

"Alloh jongens; . . . dank God! . . . we zijn gered! . . . hoera! . . ."

Thans wist Van Velzen, waarom Jenny zooveel van haar vader hield. Die man had een hart!

En dat de gemoederen verruimd waren, maar de ademhaling moeielijk viel, na dien langen tijd van spanning, dat

getuigden de afgebroken maar toch krachtige hoera's, die in den huilenden wind wegstierven.

Met de hand die men vrij had drukte men de vuist van zijn maat, kort en krachtig; menigeen schaamde zich het vochtige oog niet, al scheen 't in treffende tegenstelling met die ruwe, verharde gezichten.

En nauwelijks was aan ieder de blijde kreet ontsnapt, en zag men de rots bijna recht achter het schip, en niets dan de zee aan lij, of aller oogen wendden zich naar boven:

"Krak . . . krak . . . krak!" kwam eerst het voormarszeil en daarna de beide anderen, en weg vlogen ze uit de lijken, zóó spoedig, zóó snel, dat in een oogwenk schier geen stuk zeil aan de drie marszeilra's was te bespeuren.

"Goeie reis," riep de kolonel het wegvliegende zeildoek na, "ik blijf aan boord!"

Hij was weêr vroolijk gestemd.

VIII.

VAN VELZEN TOONT EEN FLINK ZEEMAN TE ZIJN.

Den volgenden dag had de wind zijn kracht verloren, werd de zee minder woest, doch bleef er een zware deining loopen.

Kleine herstellingen werden verricht, andere marszeilen aangeslagen. Onder 't ophalen van deze zeilen zeide de schipper, een flink zeeman, tegen den zeilmaker:

"Zeg eens, Keyzer; als de ouwe gisteren het want niet had laten aanzetten, wat zou er dan van ons geworden zijn?"

"Nou, schipper," antwoordde de zeilmaker, "dat weet jij nog beter dan ik. Brrr! het schip zou nergens zijn vlag meer vertoond hebben."

"Juist," hernam de schipper, "het tuig en de masten zouden nooit al die zeilen hebben kunnen dragen; 't is een kranig en knap zeeman, die ouwe! Hij weet wat hij wil!"

"We hebben aan hem ons behoud te danken."

"Dat hebben we, Keyzer. De overste, die anders zijn weetje ook wel heeft, moet voor 'm onderdoen, dat zeg ik je. Prettig dienen onder zoo'n kommandant."

"Die heeft anders"—den overste bedoelde Keyzer—"het schip met de hooge zee kranig over een anderen boeg gebracht," merkte de zeilmaker op.

" Zoo, schipper de Vries," mengde Van Velzen zich in het gesprek,"ben je nog al tevreden over den dag van gisteren?"

" Zal 't nooit vergeten; nooit, nooit. Dat heeft me een haartje gescheeld, of ik had mijn vrouw en kleintjes nooit meer terug gezien, ... nooit, nooit," herhaalde de schipper, ernstig met het hoofd schuddend.

" Nu zullen we toch van avond de spaansche en afrikaansche lichten wel kunnen peilen," vervolgde hij.

" Als er niets tusschenbeide komt," hernam de adelborst, " kunnen we morgen in de Middellandsche zee zijn."

Maar 't mocht zoo niet wezen; een voorval waaraan Van Velzen met de meeste dankbaarheid en zelfvoldoening terugdenkt, greep dien gewichtigen namiddag plaats.

Er was een schip gepraaid, vooruit.

Welk schip?

Een klein vaartuig in ontredderden toestand; doch 't was te ver verwijderd om het duidelijk te kunnen onderscheiden.

De kommandant met een albeslisser—voortreffelijke scheepskijker—onder den arm, kwam op de kampagne.

Wachtende tot het vaartuigje op den top van een golf zichtbaar werd, liet hij zijn kijker tegen het bezaanswant rusten, en trachtte met zekerheid te ontdekken, of 't een wrak was, en of er hulp kon verleend worden.

" Brrr! " riep hij, " d — s lastig. Als ik denk goed te zien, komt er een hoop water en is de schuit voor mijn glas verdwenen. Hé, wie is daar? Zeg, jij, adelborst Van Walsem of dienstdoend officer, wat ben je? Ga eens naar boven, naar de bramzaling; hier, niet zoo haastig, neem mijn kijker mee. Goed uit je doppen kijken, verstaan? Alloh! je moest al boven zijn, luilak!"

Op deze order, waarin Van Velzen gelijktijdig tot spoed en tot kalmte werd aangezet, klom hij, zoo snel als 't met een langen kijker onder den arm mogelijk is, het kruiswant in, en was vrij vlug op de zaling. Daar zette hij zich goed zeevast, liet den kijker tegen het grietjeswant rusten en keek naar het wrak.

Het duurde eenige minuten, voordat hij naar omlaag kon praaien, dat het vaartuig wrak scheen en de vlag in sjouw, —geknoopt—tot sein van reddeloosheid, had geheschen. Daarna bespeurde hij hoe de bemanning, de *De Ruyter* ontdekkend, met doeken, dekens, en met alles wat binnen haar bereik viel wuifde.

Hij kwam naar omlaag om nader rapport te brengen.

"Zoo," bromde de kommandant, "arme duivels! Nu kunnen we de handen uit de mouw steken; daar heeft 't ons gisteren trouwens niet aan ontbroken. Alloh, jongens! aan 't werk. Overste, laat de officier van de wacht koers op het wrak zetten."

Men naderde het vaartuig en kon 't spoedig met het bloote oog gadeslaan.

Het scheepje, met recht een notendop op de steeds hooge golven, was geducht geteisterd. De fokkemast was geheel weg en de groote mast, met gebroken steng, stond zoo onvast in zijn tuig, dat hij elk oogenblik dreigde neer te komen. De verschansing was door het neervallende tuig en de kracht der golven hier en daar geheel weggeslagen, en een gebroken boegspriet, slechts half zichtbaar onder eenige gescheurde stagzeilen en een net van in het water neerhangend touwwerk, waarvan het kluifhout werd medegesleept, gaf aan de brik een recht haveloos aanzien. Aan de nok van de zich vrij bewegende groote ra was een Spaansche vlag vastgeknoopt, waarvan de vlaggelijnen vrij in de lucht woeien.

Het scheepsvolk—men telde veertien koppen—verkeerde in den uitersten nood. De een wuifde met een deken, een ander hief de armen wanhopend in de hoogte, een derde lag geknield tegen het gebroken stuurrad, terwijl de meesten op het voorschip zulke smeekende gebaren maakten, dat een steenen hart er door vermurwd moest worden.

Het schip zelf had een zware slagzij* aan stuurboord, en te oordeelen naar de betrekkelijk geringe beweging, moest 't veel water hebben ingenomen en zwaar lek zijn.

"Overste," riep de kolonel, "ik heb niet veel lust de sloepen met de bemanning in deze lastige deining te wagen. We zullen beproeven een vlotje te maken, dat op sleeptouw nemen en dan achter het wrak omgaan met klein zeil en geringe vaart; zoodoende kunnen zo op het vlot springen en aan boord worden gehaald."

De overste zag den kolonel bedenkelijk aan en schudde het hoofd, maar veroorloofde zich ditmaal geen tegenspraak.

Het vlotje van sparren en rondhouten, door den timmerman in eenige oogenblikken bijeengehaald, werd gesjord, over boord geheschen en op twee stevige trossen achteraan gesleept.

* Slagzijde is de overhelling van het schip naar de eene of andere zijde.

Toen werd dicht achter het wrak koers gezet om door praaien en wijzen de schipbreukelingen te toonen, hoe men hen wilde redden.

De manoeuvre, andermaal door den kommandant zelf geleid, werd goed uitgevoerd; het vlot streek rakelings langs het wrak, terwijl het schip even vrij liep.

Drie man waagden van het achterschip van het wrak den gevaarlijken sprong; één gelukte 't zich aan het vlot vast te klampen; de twee anderen zag men verdrinken.

Over stag gegaan, werd de manoeuvre over den anderen boeg nog eens beproefd, maar de tweede maal waagde geen der schipbreukelingen over boord te springen; zij gaven door gebaren te kennen, dat de sprong hun dood slechts zou verhaasten.

Het vlot werd daarom binnen boord geheschen. De overste zag den kommandant aan en vroeg:

"Wat nu?"

"Laat mijn sloep strijken," antwoordde de kolonel, "*mijn* sloep en de officierssloep, dat zijn de besten. Het gaat me wel aan het hart, . . . *mijn* sloep; maar enfin, hier moet alles gewaagd worden. Jongens, er staat een geweldige deining, al is de wind minder; daarom wordt het gevaarlijk werk en kan ik geen officieren en roeiers kommandeeren. Vrijwilligers dus, overste; alleen vrijwilligers. Wie van de officieren wil mee?"

"Ik kolonel; laat mij gaan, kolonel; ik bid 't u." Van Velzen stond met de pet in de hand en zag den kolonel smeekend aan.

"Braaf zoo," zeide deze, hem goedkeurend op den schouder kloppend, "dát zal ik je vader vertellen;" maar zijn toeschietelijkheid tot een adelborst, al was deze ook een dienstdoend officier, duurde niet lang; dadelijk daarop fronste hij de wenkbrauwen en vervolgde: Jij? Nou, als jij verdrinkt, is 't maar een adelborst; daar is zoo heel veel niet aan verloren. Je bent anders nog al goed uit de kluiten gewassen. Ga dus maar meê in mijn sloep, en kies zelf vrijwilligers uit . . . Zie je dat, overste; dat doet me toch goed; geen een blijft achter; zij verdringen er zich om;" en de kampagnetrap afgaande, was Van Velzen nog niet ver genoeg buiten het bereik van 's kolonels stem, toen hij hem, tot zijn groote zelfvoldoening, tot den overste hoorde zeggen:

"Maar dat hij—Van Velzen"—en weer werd zijn ware naam genoemd—"zich 't eerst aangeboden heeft, en met zooveel drift; zie je, dát zal ik onthouden."

Tien matrozen 1ste klasse, mannen als boomen, met vereelte handen, waarop spijkers zouden stuiten, en forsche stalen armen, met grove lange ringbaarden, geel gespikkelde wangen en blauwe rimpels op voorhoofd en hals, maar toch, mannen om op te vertrouwen, onverschillig voor elk gevaar, met goedige oogen en een lach om den mond, waren weldra in de kommandantssloep, en hadden die klaar om neer te laten.

Kurken gordels, reddingboeien en alle mogelijke zaken, welke een groot drijfvermogen hebben, worden medegenomen.

"Vast wat: dat gaat zoo niet," riep de kommandant, "eerst de officierssloep te water, en dan de andere;" en tegelijkertijd begaf zich de luitenant ter zee Van Hoekenburg in de kommandantssloep en had Van Velzen zich onder zijn bevelen te stellen.

Men zou een dergelijken gevaarvollen tocht niet aan een adelborst toevertrouwen; derhalve verwachtte Van Velzen een officier als sloepskommandant, maar dat juist Van Hoekenburg zijn chef moest wezen, dat griefde hem zeer.

Op aanmatigenden toon gaf Van Hoekenburg hem eenige bevelen en wenken, die voor den in ondervinding rijpen adelborst eer kwetsend dan leerrijk konden wezen, waarna de luitenant bij den kommandant werd geroepen voor nadere orders.

"Kom mijnheer," zeide een der matrozen in de sloep tegen Van Velzen, "kom, mijnheer"—en de man dacht dat de adelborst het hoofd liet hangen omdat de andere sloep 't eerst van boord zou afsteken—"laat je niet afschrikken; wat vroeger of later, da's krek gelijk. Hij kan 't toch niet alleen af met die officierssloep, en dan komen wij, want . . ." toen sprak hij op zijn manier fluisterend, "want deze sloep houdt beter zee, weet je, ligt vaster op 't water; en als hij 't 'm niet lappen kan, doen wij 't, en lachen 'm op den koop toe uit."

"Nou, dat zullen we," zeide een tweede, zich de armen warm slaande; "jongens, kijk die arme drommels daar eens een leven maken; 't zijn Spanjolen, die houden van lawaai; zij roepen de heilige maagd Maria te hulp; ik wed dat die schuit nog wel een uur boven water blijft."

"'t Mocht wat," antwoordde een derde, "kijk hoe de golven over dek slaan. Ik laat me kielhalen als ze niet voor de haaien zijn, wanneer wij geen spoed maken; die arme kerels!"

"Zou er vrouwvolk aan boord zijn?" mengde zich een vierde in het gesprek.

"Wacht, daar heb je hem weer; wou je daarom zoo graag mee, oolijkert? Maak maar geen gebbetjes, hoor, en denk liever aan 't werk dat je voor den boeg staat."

"We zullen een harden dobber hebben, Janus; een extra oorlam zal er op staan."

"En een nat pak krijgen . . ."

"Een nat pak; bah!" hernam de eerste spreker minachtend, "alsof we de laatste dagen een droog stuk aan ons lijf hebben gehad ... Maar waar is Bosman? Hoort die niet thuis in deze sloep?"

"Bosman? Wel, die is waar jij ook eenmaal zult komen, in de maag van een haai! Waar was je gisteren bij 't rollezen? Bosman is immers over boord geslagen ..."

"Zoo, is hij een van de drie, dat wist ik niet; arme duivel!"

Kijk, die man met z'n deken! Ja, vriend, een beetje geduld; we komen dadelijk."

"Alloh! daar gaat de officierssloep te water. Hij houdt zich kapitaal, maar of hij 't halen zal? Zeg, mijnheer,"—tot Van Velzen—"zou je niet eens aan den kurrenel vragen, of we ons maar zullen laten zakken; je hebt nog al een wit voetje bij den ouwe."

Van Velzen had zulks nimmer bemerkt.

"Wees toch zoo haastig niet, maat!" zeide de eerste spreker, "de kurrenel weet wel wat hij doen en laten moet."

Nauwelijks waren deze woorden geuit, of Van Hoekenburg, die het kommando op zich genomen had, kwam terug met de order om de sloep te water te laten.

Terwijl men zich aan dek hiermee belastte, zagen de roeiers naar de officierssloep. Telkens dacht men dat een golf haar verzwelgen zou; moeielijk kon zij tegen de hooge baren opwerken. Maar 't schijnt altijd gevaarlijker dan de werkelijkheid is—dat wisten zij bij ondervinding. De tijd ontbrak echter om over het lot van anderen na te denken; zij moesten zelven handelen!

Toen de kommandantssloep met de zee in aanraking

kwam, kon men met moeite op de doften blijven zitten. Zoo spoedig mogelijk werd de boeg afgezet door den voorsten man met de haak.

Door een gier van de sloep ontglipte het zware blok van den takel, waarmee de sloep was neergelaten, aan de handen van den achtersten man, en voor men aan boord het sein tot ophalen vernomen kon hebben, kwam het hoofd van Van Hoekenburg met zooveel kracht tegen het slingerende takelblok aan, dat deze officier bewusteloos neerzeeg.

Het was een treurig begin van dezen zegetocht! Doch men had geen tijd tot overpeinzingen; aan Van Velzen kwam het kommando. Hij greep den helmstok van het roer, en hield zijn chef vast, opdat deze niet overboord zou vallen.

"Roeien wat je roeien kan," kommandeerde hij, toen de riemen in de dolgaten lagen; "lange slagen, jongens; flink zoo!"

"Brrr, die zal je heugen, Dekkers," vervolgde hij lachend, toen de voorste man geheel en al nat werd van een overgekregen zeetje.

"Ik voel er niks van, mijnheer," schreeuwde de ander terug; "vooruit, jongens, maakt dat we 'm vóór zijn."

"Hola," riep Van Velzen tot den slaggever—achtersten man —, "neem een eindje en bind mijnheer" (hij doelde op den steeds bewusteloozen Van Hoekenburg) "aan de doft vast; ik kan hem niet langen houden; anders rollen we beiden over boord. Pas op, sta vast, wijdbeens. Neem je in acht, daar komt een roller aan ... Mooi! die hebben we gehad. Ben je nat? ja, ik ook. Alloh, gelijk halen! Goed zoo, we winnen op den ander!"

In oogenblikken van actie en spanning is 't, alsof de mensch vele zaken te gelijk kan opmerken en waarnemen. Acht slaande op de ligging van het bijgedraaide fregat en van het wrak, zag Van Velzen het eerste schuins te loevert van het laatste, en kwam 't hem voor, dat in korten tijd het fregat merkbaar meer afdreef dan het wrak. Tevens bemerkte hij, dat de officierssloep niet bij tijds had bijgestoken om onder de lij van het wrak aan te leggen, en zag hij haar hard roeien om 't verlorene in te halen.

Hij maakte met die opmerkingen zijn voordeel, en stuurde zooveel hooger als hij vermoedde dat de sloep sneller af-

dreef dan het wrak, en dankte nu de beschikking, welke zijn sloep na de andere van boord had doen gaan; anders was hij wellicht in hetzelfde euvel vervallen.

Toen hij later deze handeling met meer bevaren officieren besprak, werd hem de zaak duidelijk; het fregat, evenals de sloepen hoog boven water, werd door den wind meer naar lij gevoerd dan het wrak, dat schier geheel onder water lag en bijna al zijn tuig had verloren.

"Hoe staat 't er mee?" vroeg een der roeiers, even omziende na een langen slag, terwijl hij onmiddelijk zijn riem achter zich in het water liet vallen.

"Stil, niet praten," beval Van Velzen, "dat vermoeit onnoodig. Ik zal jelui wel op de hoogte houden. Maar duivels, als ik het roer niet stevig vast houd, glipt 't mij uit de handen! We zijn er haast, en hebben in allen geval...," hier belette het noodige zeewater hem voort te gaan, "veel op de andere gewonnen. ... Bah! net levertraan, dat zoute water! ... Halen, jongens; kom, trekken... O, wee! ... daar komt een geduchte roller aan; ... flink! ..." Hij stond gebukt, met het hoofd voorover, de eene hand aan het roer, de andere aan het boeisel; zijn hart klopte hoorbaar. Wat zou er van hen worden?

Een hevige schok volgde, maar de sloep bleek uitstekend en sterk gebouwd; zij doorstond de vrij hooge zee en wierp alle rollers spattend en suizend van zich af.

Wel werden zij allen doornat; wel verloren zij eenige vaatjes, gordels, in één woord, alles waar niet voldoende voor gezorgd was, 't zeevast te zetten, en kreeg menigeen een wond en schram. Wel namen zij water over, dat echter telkens weggehoost kon worden, maar door de reuzenkrachten van die ruwe gasten, die met dezelfde woede gelijk en geregeld doorroeiden, zonder een oogenblik aan vermoeienis te denken, waren zij weldra de Spanjaard op zij.

Het schip was zinkend; de bakboords-verschansing lag reeds geheel onder water door de zware slagzij van het wrak. De groote mast brak en viel neer, gelukkig voordat de sloep binnen zijn bereik was.

De noodkreten, de wanhopige gebaren, het hartverscheurende gekerm van de opvarenden, namen elk oogenblik toe. Zij konden zich op het hellend dek niet meer staande houden; de meesten hadden dan ook hun toevlucht gezocht op den meedrijvenden mast, of zich met de kracht der wanhoop, met doodsangst op het gelaat, aan den gebroken boegspriet geklemd.

"De voorste man klaar met de haak, en de twee volgenden met de reddingboeien," kommandeerde Van Velzen, terwijl hij de sloep naar het wrak stuurde, "doorroeien de anderen!"

De zinkende toestand van het schip had voor de roeiers op dit oogenblik het groote voordeel dat het nagenoeg stil lag, en het water lijwaarts vrij kalm was. Hierdoor viel 't hun gemakkelijker, dan zij aanvankelijk dachten, de schipbreukelingen over te nemen.

"Geroeid!" klonk het bevel, en al de riemen werden op en ingenomen; "gooi over die reddingboeien aan de lijnen. Goed zoo! Hou af van het wrak; pak jij ook een haak beet ... pas op, dat we niet stooten ... Kijk uit voor, dat je niet in dat verwarde tuig verzeild raakt, want de schuit zinkt dadelijk, en dan zinken we mee ... Nu, haal binnen wat je vangen kunt."

Toen de sloep kalm lag en ieder zijn reddingswerk begon, was de eerste gedachte van den adelborst aan den gewonden sloepkommandant gewijd. Zijn pijekker losmakend, scheurde hij een stuk hemd vaneen, doopte 't in een vaatje zoet water, en legde 't op het gloeiend hoofd van Van Hoekenburg. Toen opende deze de oogen om ze onmiddellijk weer te sluiten. Van Velzen legde hem wat gemakkelijker in den stuurstoelen, verbond en sjorde hem vast; meer kon hij voorloopig niet doen.

Intusschen had ieder der schipbreukelingen een lijn of een reddingboei binnen zijn bereik gekregen. Sommigen, haastig, zich geen tijd gunnende en geheel vervuld van de gedachte om zoo spoedig mogelijk van den zinkenden bodem te springen, begaven zich te water, en haalden de lijn naar zich toe; maar twee dezer ongelukkigen kwamen niet weer boven. Waarschijnlijk geraakten zij onder den omgevallen mast met het verwarde net van touwwerk, en ontglipten daardoor aan de aandacht. De meesten, die zich tijd gegund hadden en een zwemgordel omdeden en zoo naar de sloep toe gehaald werden, kwamen behouden over.

"Goed, goed," riep Van Velzen op al de betuigingen van dank, en wat het al meer moge geweest zijn; want hij verstond geen word van de onsamenhangende woorden, die zij in het Spaansch uitbrachten, met de radheid der zuidelijke volken.

"Hou je stil, baas," antwoordde een der roeiers, toen een

opgenomen, donker gelokte jongeling hem de vereelte handen kuste: "ja, ja, het is goed; ga nou maar kalm hier zitten, en schrijf morgen aan je liefje, dat je gezond bent. Goed, goed, ik versta je toch niet."

Daar zag men het water over stuurboordszijde van het wrak slaan. Het schip kraakte en zuchtte; dof, akelig klonk die zucht, als een laatste doodsnik; tegelijkertijd richtte 't zich van voren op.

Van Velzen telde de geredden: zeven koppen; vier ontbraken er nog! Hij zag naar het wrak; geen mensch was te bespeuren; slechts een hond sloeg hun handelingen gade, stak den kop in de hoogte en jankte.

Het werd tijd om zich te verwijderen; het wrak moest dadelijk zinken; het achterschip was reeds onzichtbaar.

"Zet af van voren... gauw, spoedig!" beval Van Velzen, "klaar bij je riemen."

Juist waren zij van het wrak vrij, en ter hoogte van den omgevallen mast, of daar ontwaarde Van Velzen een der ongelukkigen, als 't ware geklemd tusschen gescheurd zeildoek en verward touwwerk. Deze zag hem met zulke smeekende oogen aan, met zulk een hartroerenden en onvergetelijken blik, dat 't gedaan was met al de zelfverloochening van den adelborst en hij toen van de noodzakelijkheid overtuigd werd, dat gewichtige opdrachten als deze aan mannen van rijper leeftijd en ondervinding moeten worden toevertrouwd.

"Stop," riep hij, "daar zit er nog een," en tevens stuurde hij naar den mast.

Ware de voorste man een minder behendig matroos geweest, zij zouden in het touwwerk verward zijn geraakt; en had Van Velzen deze manoeuvre een halve minuut later verricht, de sloep zou gewis door de zuiging van het zinkende schip mee de diepte zijn ingegaan.

Niemand zag den ongelukkige! Tijd tot spreken, tot wijzen ontbrak, en—niet zonder een gevoel van schaamte moest hij 't later erkennen—Van Velzen sprong van zijn post op den glibberigen mast; maar... die blik!

Spoedig had hij een mes getrokken, doek en touwen weggesneden, en den ongelukkige uit zijn schuilhoek getrokken, wiens beide beenen en armen gebroken waren; hij was tot niets in staat, zelfs niet tot spreken.

Daar stond Van Velzen met den verminkte in zijn arm, geen vijf meters van het wrak, reeds gelijk met den water-

spiegel, terwijl de golven er telkens en telkens overheen sloegen, en elk oogenblik dreigden, ook hem zijn evenwicht te doen verliezen en met zich mee te voeren. De sloep was te ver voor den sprong met dien last.

"Pak aan!" schreeuwde de voorste matroos en wierp Van Velzen een groote reddingboei aan een lijn toe; toen de adelborst de boei beet had, duwde de man krachtig met zijn haak de sloep van den mast af.

Van Velzen sprong te water—hij kon niets anders doen—met den eenen arm om de boei, den anderen om den verminkte. Hij dook meer dan eens kopje onder; het water ontnam hem het gezicht, het gehoor, het gevoel; alleen bleef hem zooveel bewustzijn over, dat hij krampachtig den verminkte en de boei vasthield.

Niet lang duurde deze toestand, en geen sekonde langer had die moeten duren, of 't was met hem gedaan geweest. Weldra werd hij opgehaald en achter in de sloep geplaatst. Hij liet met zich sollen als een kind; en toen de natte, zware lokken uit zijne oogen strijkend, kreeg hij weldra het bewustzijn terug om...... maar neen, hij had niet behoeven te kommandeeren. Die ruwe gasten kenden het gevaar even goed, zoo niet beter. Daarom had men de sloep van den mast afgezet; daarom had men met alle kracht voortgeroeid, en was men juist bij tijds buiten de zuiging van het wrak, dat nu geheel gezonken was.

Het fregat lag steeds bijgedraaid en iets aan lij van de plaats, waar het wrak zonk. Het was niet ver verwijderd, terwijl het vooruitzicht op een extra oorlam en droge kleeren de roeiers met nieuwe krachten bezielde.

Nagenoeg tegelijk met hen kwam—hoewel onverrichterzake—de officiersloep terug. Beide werden in de davits opgeheschen zonder verdere ongelukken.

Toen Van Velzen aan dek kwam en zich geheel veilig waande, beving hem een duizeling, en bemerkte hij eerst hoe vermoeid en afgetobt hij zich gevoelde.

Om zich staande te houden, moest hij tegen een rolpaard leunen, en 't was als in een droom dat hij den kommandant ontwaarde, die zijn hand vatte en hartelijk schudde.

Met de werkelijkheid vermengde zich toen een verhevener schouwspel en zag hij Jenny boven het beeld van haar vader zweven. Zij lachte; haar oogen, even vriendelijk en teeder als altijd, waren vochtig, en tranen, vreugdetranen, blonken hem als zoovele heldere diamanten tegen. Zij hield een

krans van kostbare bloemen in de fijne handen, en wenkte hem toe, dat die eenmaal zijn lokken zou sieren.

Zijn arm hart klopte en bonsde; ook in zijn oogen welden tranen op, en alles was hem zoo vreemd en onduidelijk, dat hij moeijelijk waarheid van deze zinsbegoocheling kon onderscheiden. Maar toch meende hij een hartelijke stem te herkennen, dezelfde stem die hij in de kajuit gehoord had toen Jenny er was,—een stem, die hem toesprak en beloften deed van medailles en luitenantschap, van koninklijke goedkeuringen en algemeene achting;...... toen werd alles hem onduidelijker en duisterder, en had hij nogmaals het bewustzijn verloren!

(Wordt vervolgd.)

De Hugenoten-Emigratie naar de Kaap.

Uit niet-gepubliceerde documenten in de Archieven in de Nederlanden.

[Daar ik nu vollediger opgaven heb omtrent de Hugenoten-vlugtelingen naar de Kaap, dan ik bezat vóor mijn bezoek aan de Nederlanden, wensch ik het volgende opstel beschouwd te hebben als eene herziening van die, welke voorleden jaar in het *Tijdschrift* zijn verschenen.

GEO. M. THEAL.]

In de laatste twintig jaren der zestiende eeuw werd de bevolking van Holland en Zeeland aanmerkelijk versterkt door Protestantsche immigranten uit de Zuidelijke Nederlanden. Velen dezer immigranten waren geene andere taal dan het Fransch meester, en overal waar zij zich in genoegzaam getal nederzetten werden leeraren, welke die taal spraken, aangesteld, om voor hen godsdienst te houden. Alzoo werden vele Fransche en Waalsche gemeenten gesticht in de Vrije Nederlanden.

Deze gemeenten vormden echter niet afzonderlijke kerken, maar slechts nieuwe takken van kerken, die reeds bestonden in de steden, waar de immigranten zich nederzetten. Er waren onderscheidene leeraren verbonden aan de kerkelijke inrigting in elke stad, en werd er eene Fransche ge-

meente gevormd, dan werd één dier leeraren verkozen om haar te verzorgen. De Fransche diensten werden gehouden in dezelfde kerkgebouwen als de Hollandsche, maar natuurlijk op afzonderlijke uren. Hollandschsprekenden en Franschsprekenden waren in één ligchaam, met zijne diakenen, ouderlingen en andere ambtsbekleeders vereenigd. *

In de eeuw, die volgde op de pacificatie van Gent, namen deze gemeenten gedurig in omvang en in getal toe, wegens den toevloed van immigranten uit Frankrijk en Belgie, hoewel; deze spoedig niet te onderscheiden waren, dan alleen in naam, van andere Nederlanders. Sterke sympathie in zake de godsdienst en het gemak waarmede zij goede betrekkingen erlangden, waren de aanlokselen, die de Fransche protestanten in zoo groote getallen overbragten, dat zij ruimschoots opwogen tegen het verlies van hen, die door en door Hollanders werden

Daarom was het, dat, toen tegen het jaar 1670, de veel sterkere stroom van immigranten, als gevolg van de wreedheden, welke Lodewijk XIV zijn Protestantschen onderdanen aandeed, uit Frankrijk begon te vloeijen, er geen land was waarop de vlugtelingen hoopvoller de oogen sloegen dan op de Vereenigde Provincien. Telgen van talrijke Protestantsche familien hadden zich daar reeds sedert jaren neergezet, zoodat de immigranten, toen zij er aankwamen, door mannen van hun eigen taal en nationaliteit werden verwelkomd. En de wereldhandel der Vrije Nederlanden deed zoo groote vraag voor arbeid van elken aard ontstaan, dat vele duizenden der uitgewekenen weldra een nieuw en eigen tehuis

* De doop- en trouwregisters dezer kerken zijn onlangs naauwkeurig onderzocht door het geschiedkundig genootschap der Fransche en Waalsche Kerk, daar zij veel bijzondere en kostbare informatie bevatten. De namen en dagteekeningen zijn allen opgeteekend op repen papier en alphabetisch gerangschikt, zoodat het onderzoek thans gemakkelijk valt. Aan de vriendelijkheid van den heer Enschedé, den hooggeachten archivarius van Haarlem, onder wiens zorg deze alphabetische verzamelingen thans berusten, had ik de gelegenheid te danken van dezelve te kunnen inspecteren, en alzoo in weinige minuten tijds eenige informatie te verkrijgen, waaraan ik anders weken zou hebben moeten besteden. De Waalsche Bibliotheek, die aan dit genootschap behoort, wordt te Leiden in twee kamers bewaard. Ik vond daar slechts één Afrikaansch werk, een Fransche preek, in de Kaapkolonie uitgesproken, kort na de aankomst der Hugenoten. De talentvolle secretaris, Dr. du Rieu, die tevens bibliothecaris van de Universiteit is, verleende mij bereidvaardig alle mogelijke hulp, om zooveel te onderzoeken als een vlugtig bezoek veroorloofde.

hadden gevonden. Maar wegens dezelfde oorzaak kon de Republiek, hoewel onmetelijke buitenlandsche bezittingen hebbende, geen koloniserend land op groote schaal worden.

Sommige van de vlugtelingen die Frankrijk tusschen de jaren 1670 en 1685 verlieten, traden in dienst van de Oost Indische Compagnie en enkelen dezer werden ambtshalve in Zuid Afrika geplaatst. Dominique de Chavonnes, de officier die destijds het bevel voerde over het garnizoen, was een dezer. Op den 3den October 1685 besloot de Kamer van Zeventienen om Fransche vlugtelingen te zamen met andere emigranten uit te zenden; maar zoo weinigen waren bereid Europa te verlaten, dat er in twee jaren tijds slechts drie of vier werden verkregen. Dezen waren personen van onbesproken gedrag, die der Regering geen moeite en den geregtshoven geen werk gaven.

De revocatie van het Edict van Nantes—door Lodewijk XIV in October 1685 uitgevaardigd—hoewel het emigreren der Protestanten verbiedende, gaf aan de beweging een geweldigen stoot. Doch daar het nu niet mogelijk was, het Rijk openlijk te verlaten, moesten alle eigendommen, met uitzondering van geld en juweelen, worden achtergelaten. De op allerlei wijze vermomde vlugtelingen waren echter uiterst in hun schik, als zij maar over de grenzen konden komen, al ware het ook in de uiterste armoede, naar de wereld beschouwd. Een der aandoenlijkste trekken in dit bedroevend hoofdstuk van het menschelijk lijden was gelegen in het gering getal vrouwen en kinderen, vergeleken met dat van jonge en sterke mannen, die ontkwamen. Meermalen vond slechts een jongeling zich gered, nadat elk ander lid van zijn gezin was omgekomen of gesleurd naar galeijen, gevangenissen en kloosters.

Gedurende de twee jaren die volgden op de revocatie van het Edict van Nantes waren de steden der Vrije Nederlanden gevuld met vlugtelingen; maar desniettemin vonden diegenen hunner, die goede kolonisten hadden kunnen worden, gewoonlijk een bestaan. Tegelijkertijd emigreerden de Protestanten in digte drommen uit de Valleijen van Piedmont, en hoewel de meesten hunner een heenkomen vonden in Zwitserland en Duitschland, drongen toch eenigen door naar de Vereenigde Provincien. Toen de Directeuren der Oost Indische Compagnie in den herfst van het jaar 1687 bijeen kwamen, scheen het mogelijk, nu eenige Piedmontesche en Fransche gezinnen als kolonisten te beko-

men en zij besloten om daartoe een poging te doen.

Met dat doel beloofden zij bij de reeds aangeboden voordeelen, dat een Fransch-sprekende leeraar zou worden gezonden met de emigranten, en dat zij vrijheid zouden hebben om, na verloop van vijf jaren, terug te keeren naar Europa, indien zij zulks dan mogten verlangen. Op den 18den October namen de Directeuren den WelEerw. Pierre Simond, den leeraar der gemeente van uitgewekenen te Zierikzee, in dienst, tegen een salaris van zeven pond tien shillings per maand, om naar de Kaap te gaan en op den 15 November besloten zij om als verdere beweegreden een handgeld aan te bieden van vijf pond tot acht pond zes shillings en acht pence, naar de omstandigheden, aan elk hoofd van een gezin, en van twee pond tien shillings tot vier pond drie shillings en vier pence voor ieder jong vrijgezel, hetzij man of vrouw, om de uitrusting te helpen bekostigen. Daarop boden eenige kleine gezelschappen zich aan om te emigreren en op den 16den der maand schreven de Direkteuren aan den Commandeur en Raad, dat de emigranten dadelijk zouden worden uitgezonden.

De voorwaarden, op welke de Hugenoten besloten als kolonisten naar de Kaap te gaan, waren, op de reeds genoemde uitzondering na, dezelfde als die, welke te voren aan geboren onderdanen der Nederlanden waren aangeboden. Zij zouden vrije passage hebben en boerderijen in vol eigendom zonder betaling ontvangen. Zij zouden alle boerderijbenoodigdheden krijgen op crediet,en wel tegen inkoopsprijs. Zij moesten denzelfden eed van onderdanigheid afleggen als die welke geëischt werd van in de Vereenigde Provincien geboren personen, en zouden in alle opzigten op dezelfde manier behandeld worden en dezelfde voorregten genieten.

Maar terwijl de Directeuren zulke pogingen aanwendden om Hugenoten-immigranten te bekomen, waren zij geenszins voornemens eene Fransche kolonie van de Kaap te maken. Wegens de mededinging, die ontstaan was door den grooten toevloed van Fransche vlugtelingen, was het nu minder moeijelijk dan voorheen, om Hollandsche immigranten te bekomen. Er werden dan ook te gelijk met de Franschen een groot getal personen van Hollandsch bloed uitgezonden, zoodat dezen, zamen met de reeds in Z. Afrika aanwezige kolonisten, het uitheemsche element gemakkelijk in zich zouden kunnen opnemen. Nimmer gingen de

Franschen het zesde deel der kolonisten of het achtste van de geheele Europesche bevolking, de bedienden der Compagnie ingesloten, te boven.

De Direkteuren hoopten, dat de Hugenoten die kennis zouden verschaffen, waaraan de Hollandsche kolonisten gebrek hadden in sommige takken van nijverheid, welke verondersteld werden geschikt te zijn voor Zuid Afrika, zooals het maken van wijn en brandewijn en de olijvencultuur. De wijnstok leverde toen reeds aan de Kaap druiven, die in geur gelijk stonden met de beste ter wereld; doch de daarvan gemaakte wijn en brandewijn stonden ver achter bij die van Europa. Men vond hier een wilden olijfboom en de ingevoerde soorten groeiden blijkbaar even welig als in Spanje of in Frankrijk, doch de vrucht was tot dus verre eene mislukking geweest. Onder de uitgezonden Hugenoten bevonden zich mannen, die waren opgegroeid in de wijngaarden en olijfplantages van Frankrijk, en die niet alleen wisten, hoe den wijnstok en den olijfboom te behandelen, maar ook bekend waren met de beste methodes van wijn, brandewijn en olijfolie te maken. De Direkteuren waren echter zoo voorzigtig, van te bepalen, dat de meer belangrijke vakken, als de graanbouw en de veeteelt, niet ter wille van den wijnstok en den olijfboom zouden verwaarloosd worden.

De schikkingen voor de passage der Hugenoten émigranten naar de Kaap werden gemaakt door de differente Kamers der Oost Indische Compagnie, daar zij waren aangeworven over het geheele land, en het daarom moeijelijk ging ze allen aan één en dezelfde haven in te schepen. Doch zooveel mogelijk werden familien en vrienden bijeen gehouden.

De immigranten werden uitgezonden in de schepen *Voorschoten*, *Borssenburg*, *Oosterland*, *China* en *Zuid Beveland*. De *Voorschoten* zeilde op den 31 December 1687, uit Delftshaven met de volgende passagiers, volgens eene dépêche van de Kamer te Delft aan het Kaapsche Gouvernement :—

Charles Marais, van Plessis
Catharina Taboureux, zijne vrouw
Claude Marais, 24 jaar oud }
Charles Marais, 19 jaar oud } zijne kinderen.
Isaac Marais, 10 jaar oud }
David Marais, 6 jaar oud }
Philippe Fouché
Anna Fouché, zijne vrouw

Anna Fouché, 6 jaar oud
Esther Fouché, 5 jaar oud } zijne kinderen.
Jaques Fouché, 3 jaar oud
Jaques Pinard, een timmerman, 23 jaar oud.
Esther Fouché, zijne vrouw, 21 jaar oud.
Marguerite Basché, ongetrouwde vrouw, 23 jaar oud.
Estienne Buère, wagenmaker, jonkman, 23 jaar oud.
Pierre Sabatier, jonkman, 22 jaar oud } Broeders uit
Gabriel le Roux, 17 jaar oud. } Blois.
Gideon Malherbe, jonkman, 25 jaar oud.
Jean Pasté, jonkman, 25 jaar oud.
Paul Godefroy, jonkman, 22 jaar oud.
Gaspar Fouché, jonkman, 21 jaar oud.

De *Borssenburg* zette den 26sten Januarij 1688 zeil. Haar passagierslijst schijnt te zijn weggeraakt uit de archiven van deze kolonie zoowel als uit die van den Haag.

De *Oosterland* zeilde van Middelburg op 29 Januarij 1688. Volgens eene dépêche van de Kamer dier plaats aan het Kaapsche Gouvernement had zij de volgende passagiers:—

Jaques de Savoye, van Ath
Maria Magdalena le Klerk, zijne vrouw
Antoinette Carnoy, zijne schoonmoeder
Marguerite de Savoye, 17 jaar
Barbere de Savoye, 15 jaar } zijne kinderen.
Jaques de Savoye, 9 maanden.
Jean Nortier, landbouwer
Jacob Nortier, landbouwer
Daniel Nortier, timmerman
Marie Vyton, zijn vrouw.
Jean Prieur du Plessis, chirurgijn, van Poictiers
Magdalena Menanto, zijn vrouw.
Isaac Taillefer, wijngaardenier, van Thierry
Susanne Briet, zijn vrouw
Elizabeth Taillefer, 14 jaar
Jean Taillefer, 12 jaar
Isaac Taillefer, 7 oud
Pierre Taillefer, 5 jaar } zijne kinderen.
Susanne Taillefer, 2½ jaar
Marie Taillefer, 1 jaar.
Sara Avice, jonge ongetrouwde vrouw.
Jean Cloudon, schoenmaker, van Condé,

Jean de Buyse, landbouwer, van Parijs.

Jean Parisel, landbouwer, van Parijs.

De *China* zeilde van Rotterdam op 20 Maart 1688 met de volgende passagiers, volgens eene dépêche van de Kamer te dier plaatse :—

Jean Mesnard

Louise Corbonne, zijne vrouw

Jeanne Mesnard, 10 jaar
Georg Mesnard, 9 jaar
Jaques Mesnard, 8 jaar
Jean Mesnard, 7 jaar
Phillippe Mesnard, 6 jaar
André Mesnard, 5 maanden.
} zijne kinderen.

Louis Corbonne, jonkman, 20 jaar

Jean Jourdan, jonkman, 28 jaar

Pierre Jourdan, van Cabrière, jonkman, 24 jaar

(Een tweede) Pierre Jourdan, mede jonkman, 24 jaar.

Pierre Joubert, (*) 23 jaar

Isabeau Richard, zijn vrouw.

Susanna Resne, 20 jaar, ongetrouwde vrouw.

Jaques Verdeau, 20 jaar.

Areule Verdeau, 16 jaar.

Pierre la Grange, jonkman, 23 jaar.

Matthieu Fracasse, jonkman, 26 jaar.

André Pelanchon, 15 jaar.

En 14 anderen,die stierven voordat het schip aan de Kaap arriveerde.

Acht jonge vrouwen uit het weeshuis te Rotterdam stemden toe om naar Zuid-Afrika te emigreren, en werden met de Fransche vlugtelingen in de *China* overgezonden. Zij werden beschreven als van onbevlekt karakter, ijverig en bedreven in boerderijwerk. Zij trouwden allen binnen weinige maanden na hare aankomst in de Kolonie. Hare namen waren : Adriana van Son, Wilhelmina de Witt, Adriana van den Berg, Judith Verbeek, Petronella van Cappelle, Judith van den Bout, Catharina van der Zee en Anna van Kleef.

De *Zuid-Beveland* vertrok van Middelburg op den 22sten April 1688. Zij bragt een tal van passagiers mede, doch de

(*) In één document in de Kaapsche archiven staat deze naam geboekt als " Pierre Malan," maar dat dit een kopiëerfout is, blijkt bij het naslaan van 25 of 30 andere lijsten uit dien tijd.

lijst ontbreekt aan den Haag zoowel als te Kaapstad, en de eenige bekende namen zijn die van :

Pierre Simond, van Dauphiné, Evangeliedienaar, en
Anna de Berout, zijne vrouw.

De naamlijsten toonen aan, dat er meer mannen dan vrouwen kwamen, maar juist deze wanverhouding in de geslachten wenschte de Compagnie te verhinderen, als het bijzondere kwaad, waarover de Commandeur van der Stel gedurig klaagde. En toch kon het niet verholpen worden, daar er oneindig meer mannen dan vrouwen uit Frankrijk ontkwamen.

Onder de immigranten bevonden zich onderscheidene personen, die zeer goede positien hadden bekleed in hun geboorteland, vóór den aanvang der vervolgingen. De chirurgijn du Plessis behoorde tot een oud en adellijk geslacht te Poictiers, hoewel hij nu dood arm was. De heer de Savoye was een schatrijk koopman geweest, doch had niets gered buiten zijn eigen leven en dat van zijn gezin.

Den 13den April 1688 arriveerde de *Voorschoten* in Saldanhabaai, door een sterken zuidooster verpligt geworden zijnde, die haven aan te doen. De rotsachtige en met zeevogels bedekte eilanden staken erg af bij het schoone Frankrijk dat de emigranten hadden verlaten. Maar toch in deze eenzame woestenij zouden zij de vrijheid hebben,hun God overeenkomstig hun geweten te dienen, en die gedachte was hun geen geringe bemoediging. Van den buitenpost der Compagnie te Saldanhabaai werd eene boodschap over land gezonden naar het kasteel, om de aankomst van de *Voorschoten* te rapporteren en te berigten, dat, daar het schip moest gekalfaterd worden, de officieren het noodig achtten, daartoe eenigen tijd te toèven. Gevolgelijk werd de kotter *Jupiter* uit Tafelbaai opgezonden met versche mondbehoeften, welk vaartuig terugkeerde met de immigranten aan boord.

Den 26sten April wierp de *Oosterland* anker in Tafelbaai, na eene reis van zeven-en-tachtig dagen, een der allersnelste van dien tijd. Den 12den Mei volgde de *Borssenburg* haar.

Op den 4den Augustus zeilde de *China* Tafelbaai binnen, na eene rampspoedige reis van zeven maanden van Rotterdam. Bijna al hare matrozen en passagiers waren ziek; en twintig der opvarenden, meest Fransche vlugtelingen, waren gedurende de passage gestorven.

Vijftien dagen later ankerde de *Zuid-Beveland* in Tafelbaai. De reeds aangekomene Hugenoten hadden de aankomst van hun leeraar angstvallig verbeid, zoodat er,toen de eerste boot van wal stak, een kleine schare stond te wachten op het houten hootd, toen het eenige waarop de Tafelbaai kon bogen. Maar pas had de boot het schip verlaten, of zij sloeg om, en zij die zich op het hoofd bevonden, moesten het verschrikkelijk schouwspel der verdrinking van acht mannen voor hun oogen aanschouwen, zonder dat zij hun eenige hulp konden bieden. Eenige uren verliepen, voordat de communicatie met de *Zuid-Beveland* was hersteld,en toen vernam men, dat de verdronkenen bestonden uit drie der officieren en vijf der matrozen van het schip.

De Hollanders waren gewoon hunne predikanten met grooten eerbied te bejegenen, maar toch was het hun niet mogelijk, te deelen in het gevoel, waarmede de Hugenoten hun leeraar gadesloegen. Een Fransch Protestantsche leeraar was in die dagen noodwendig een man van ernstig geloof, van grooten moed en van onovertroffen zelfopoffering. En zulk een man moest wel de verknochtheid der zijnen oogsten. In de bittere vervolgingen onder Lodewijk XIV muntten de predikers uit als de meest onversaagde mannen. Niets minder dan de dood kon hen tot zwijgen brengen. Er was geen lijden, in welke gedaante ook, dat zij niet verduurden, liever dan hetgeen zij als de waarheid beschouwden te verzaken. Het was aan geen bijgeloovigen eerbied voor hun ambt, maar aan de kracht van hun karakter, dat zij de hun toegedragen achting en liefde verschuldigd waren.

De Wel-Eerw. heer Simond was een man van groote wilskracht, en die juist die hoedanigheden bezat welke berekend waren hem bij zijne kudde aan te bevelen als een leidsman in wereldsche zoowel als in geestelijke zaken. Een gedeelte van zijne brieven wordt nu nog bewaard, en daarin betoont hij zich een man, wien het maar al te zeer ontbrak aan liefde jegens hen, die van hem in gevoelen verschilden; maar dat was meer een gebrek van zijn tijd dan van den man zelven. Hij beroemde zich, te hebben geleden voor zijn geloof; en hij was tot iedere opoffering in het belang zijner geloofsgenooten bereid. Wat de leden zijner gemeente betrof—hunne belangen en de zijnen waren hem onafscheidelijk. Geen wonder,dat de kleine kudde van vlugtelingen, die op het punt stond van zich thuis te maken op Zuid Afri-

kaanschen bodem, hun kring door zijne komst grootelijks aangevuld gevoelden.

De Hugenoten landden zonder geld of goed in Zuid-Afrika. De Oost-Indische Compagnie zond eene zeer groote hoeveelheid scheepsbeschuit, erwten en gezouten vleesch uit om hun als rantsoenen gedurende eenige maanden toegedeeld te worden, zoowel als greenhouten planken voor het houtwerk hunner temporaire woningen. Al het verder door hen vereischte moest hun op crediet uit de pakhuizen der Compagnie verschaft worden. Uit Europa hadden zij geen hulp te wachten, want daar waren de eischen op de beurzen der liefdadigen zonder einde. Een fonds ten hunnen behoeve werd in de kolonie bijeen gebragt, waartoe een ieder aan vee, graan of geld, naar zijn vermogen bijdroeg. Het ingeschreven bedrag wordt niet vermeld, maar Commandeur van der Stel schreef dat het den ouderen kolonisten alle eer aandeed en den vlugtelingen zeer te pas kwam. Het werd den WelEerw. heer Simond en den diakenen van Stellenbosch ter bedeeling toevertrouwd.

De Burgerraad verschafte kosteloos zes wagens om de immigranten te vervoeren naar de plaats hunner bestemming. De heemraad van Stellenbosch gaf daarbij andere zes, om te worden gebruikt tot dat de uitgewekenen zich voorgoed zouden hebben gevestigd. Sommigen der Hugenoten werden in en om Stellenbosch geplaatst, maar het meerendeel werd gebragt naar Drakenstein en Franschhoek. Er werd bijzonder zorg gedragen dat zij niet geheel aan zichzelven overgelaten, maar zooveel mogelijk dooreengemengd werden met Hollandsche kolonisten, die òf reeds hier waren òf te zamen met hen waren aangekomen. Dat gaf bijna van den dag hunner landing af aanleiding tot oneenigheid tusschen hen en den Commandeur; want zij waren er erg op gesteld, niet van elkander gescheiden te worden. Verscheidenen hunner weigerden zelfs de hun aangeboden perceelen grond aan te nemen en verkozen zich liever aan sommigen der anderen als bedienden te verhuren.

Betrekkelijk de predikdiensten werd het zoo overlegd, dat de Wel-Eerw. heer Simond den eenen Zondag in de Kerk te Stellenbosch en den anderen in de woning van een burger te Drakenstein in het Fransch zou prediken. De zieketrooster Mankadan moest een preek en gebeden in het Hollandsch voorlezen in de Stellenbossche

kerk, wanneer de predikant te Drakenstein dienst deed, en omgekeerd te Drakenstein, wanneer ZWEw. te Stellenbosch preekte. Eens in de drie maanden preekte Ds. Simond te Kaapstad, en dan hield Ds. van Andel een Hollandsche dienst en bediende hij het nachtmaal te Stellenbosch.

Dit was, zooveel als de omstandigheden toelieten, overeenkomstig het gebruik der Nederlanden. Daar vormden de vlugtelingen takken van de gevestigde gemeenten; hier werden zij een tak van de Stellenbossche gemeente. Deze gemeente, hoewel nog herderloos, bezat reeds een kerkeraad, waarvan de Kaapstadsche leeraar, als consulent, voorzitter was. Deze schikking was bestemd om te voorzien in de behoeften van beide nationaliteiten, doch zij droeg geenszins de goedkeuring der Franschen weg, die verlangden, eene geheel afzonderlijke kerk te hebben.

De vlugtelingen gingen ijverig aan het bouwen en planten. Zij die aan handenarbeid gewoon waren, hadden weldra ruwe woningen met klei-muren en rieten daken, en mooije groentetuinen; maar daar waren onder hen mannen, die in weelde waren opgegroeid en wien zulk zwoegen uiterst zwaar viel. Deze waren er aanvankelijk slecht aan toe; maar met een weinig hulp van hunne landgenooten wisten ook zij weldra de boerderij te beginnen. De Compagnie had beloofd, hen zoo spoedig mogelijk van slaven te zullen voorzien, maar een tijd lang had zij er geene beschikbaar.

Zij die te Drakenstein geplaatst waren, hadden pas een dak boven het hoofd, of zij vroegen den Commandeur om eene school voor hunne kinderen. Hij willigde hun verzoek in, en op den 8sten November 1688 werd Paul Roux, van Oranje, in Frankrijk, die beide talen verstond, tot onderwijzer te Drakenstein benoemd. Hij zou een salaris van 25 shillings en eene toelage voor rantsoenen ten bedrage van 12s. per maand ontvangen, en bij het werk van schoolmeester moest hij ook dat van voorlezer verrigten.

Weinige maanden nadat het eerste gezelschap Hugenoten de Nederlanden had verlaten, kwamen eenige andere als kolonisten over. Zij gingen aan boord van de schepen *Wapen van Alkmaar* en *Zion*. Het eerstgenoemde schip vertrok van Texel op 27 Julij 1688 en arriveerde den 27 Januarij 1689 in Tafelbaai. Het bragt veertig immigranten—ouden en jongen. De *Zion* arriveerde den 6 Mei 1589, en bragt de drie gebroeders Abraham, Pierre en Jakob de Villiers, wijngaardeniers uit de buurt van La Rochelle, herwaarts.

Kort na de aankomst der vlugtelingen in Zuid-Afrika zond de Diakonie van Batavia eene geldsom, gelijkstaande met twaalf honderd pond, Engelsche munt, over, om naar hunne behoeften onder hen verdeeld te worden. Tegenwoordig moge £1200 niet als een zeer groote som beschouwd worden, maar indien men nagaat, wat er destijds niet al voor kon gekocht worden, zal men begrijpen, dat het een edele en rijke gift was. Het geld werd dan ook als zoodanig op prijs gesteld door hen, in wier behoeften het moest voorzien. Men besloot alle Hugenoten—met uitzondering van een paar die reeds geholpen waren—in dit geschenk te laten deelen.

Het geld werd op den 18 en 19 April 1690 verdeeld door commissarissen, die vooraf nauwkeurig onderzoek hadden gedaan naar de behoeften van elk persoon. Een afschrift van de lijst der bedeelden is aanwezig in de archiven van Den Haag, en wordt hier opgenomen, daar het de namen bevat van hen die per *Borssenburg, Zuid Beveland* en *Wapen van Alkmaar* waren gearriveerd, en verder aantoont, welke verwoestingen de dood reeds vóór den genoemden datum had aangerigt onder het klompje vlugtelingen, en ook eenige andere bijzonderheden verschaft. Zamen met enkele namen, er bij gevoegd uit een ander document, maakt het eene complete lijst uit van de Hugenoten, die toen in Zuid Afrika gevestigd waren. De bedragen worden opgegeven in guldens Indisch courant, gelijkstaande met een shilling en vier pence Engelsch geld:

Pierre Lombard, een zieke man, met vrouw en een kind	*f* 750
Isaac Taillefer, met vrouw en vier kinderen	720
Pierre Jacob, met vrouw en drie kinderen ...	640
Weduwe Charles Marais, met vier kinderen	600
Philippe Fouché, met vrouw en twee kinderen ...	600
Abraham de Villiers, met vrouw en twee broeders ...	570
Matthieu Amiel, met vrouw en twee kinderen ...	550
Hercules du Pré, met vrouw en vijf kinderen ...	510
Louis Cordier, met vrouw en vier kinderen	475
Jean le Long, met vrouw en twee kinderen	470
Weduwe van Charles Prevot (hertrouwd met Hendrik Eekhof) met vier kinderen van haar overleden man	450
Marguerite Perrotit, weduwe met twee kinderen ...	440
Jean du Plessis, met vrouw en een kind	430
Daniel de Ruelle, met vrouw en een kind	420
Jean Mesnard, weduwnaar met vier kinderen ...	405

Pierre Joubert, met vrouw en een kind	*f* 405
Nicolas de Lanoy, met moeder en broeder	400
Pierre Rousseau, met vrouw en een kind	400
Guillaume Nel, met vrouw en twee kinderen	300
Daniel Nortier, met vrouw en een kind	350
Gideon Malherbe, met vrouw	310
Jaques Pinard, met vrouw	300
Estienne Brière, met zijne verloofde, Esther de Ruelle	285
Marie en Marguérite Roux, twee kleine weezen	280
Esaias en Susanne Costeux, twee weezen, nu wonende bij Nicholas Kleef	250
Jean Jourdan, met vrouw	230
Jean Margra, met vrouw	200
Weduwe Anthoinette Carnoy	200
Louis Fourie	160
Jakob Vivier en Estienne Vivet ieder *f* 150	300
Jean Cloudon en Jean Durant, ieder *f* 140	280
Louis Barré, Pierre Jourdan, Pierre Roux, Jaques Therond, François Retif, Jean le Roux, Gabriel le Roux, David Senechal, Salomon Gournai, Jean Joubert, Jean Nortier, Daniel Couvat en Pierre Meijer, ieder *f* 130	1690
Jean Roi en Jean Roux, van Provence, en Matthieu Fracasse, te zamen	380
Marie le Long (getrouwd met Adriaan van Wijk)	120
Daniel Hugod, Michael Martineau, en Hercules Verdan, ieder *f* 120	360
Anthoine Gros, Daniel Ferreir en Paul Godefroi te zamen	355
Jaques Malan en Pierre Jourdan, ieder *f* 115	230
Nicolas la Tatte en Jean Gardé, ieder *f* 110	220
Abraham Vivier en Pierre Vivier, ieder *f* 105	210
Elizabeth du Pré, jonge ongetrouwde vrouw	100
André Pelanchon, Louis Corbonne, Pierre la Grange, Pierre Batté, Anthoine Martin, Zacharia Mautior, Jacob Nortier, Jean Parisel en Pierre Rochefort, ieder *f* 100	900
Jean Magnet	90
Pierre Sabatier en Pierre Reneset, te zamen	170
Jean du Buijse	80
Abraham Beluzé	75
Jean Roux, van Normandie	70
Jean Mysal	60

Pierre le Febre (vrouw en twee kinderen ... ... *f* 50
Guillaume du Toit (vrouw en een kind 50
François du Toit (vrouw) 50
Zij die op andere manier waren geholpen en geen hulp uit dit fonds behoefden, waren:
Wel-Eerw. Pierre Simoud, met vrouw en een kind;
Jaques de Savoye, met vrouw en twee kinderen;
Louis de Pieron, met vrouw en drie kinderen;
Guillaume Basson, met vrouw;
Pierre Barrillé, met vrouw;
Abraham du Plessis;
Paul Brassier, en
Paul Roux.

Deze lijst geeft een totaal van 175 zielen, terwijl in dépèches van ongeveer denzelfden datum, van de Kaapsche Regering het getal Hugenoten van alle ouderdommen in de Kolonie wordt opgegeven als 155. Doch in dit laatste getal werden zij, die in dienst der Compagnie waren, voorzeker niet inbegrepen, en mogelijk werden ook zij die met Hollanders waren getrouwd, niet bijgeteld. Het is ook hoogst waarschijnlijk, dat er onder deze 177 zielen sommige waren, die zoo lang hadden gewoond in de Nederlanden, dat zij door Commandeur van der Stel niet als vlugtelingen werden beschouwd. Deze veronderstelling wordt bevestigd door het feit, dat vele namen die op de lijst staan, twee of drie geslachten aaneen familiair waren geweest in de Nederlanden. Zoo was een tak van de familie le Fèbre te Middelburg gevestigd sedert het jaar 1574; waren er de Lanoys geweest te Leiden sedert 1648, Nels te Utrecht sedert 1644, du Toits te Leiden sedert 1605, Cordiers te Haarlem sedert 1627, Jouberts te Leiden sedert 1645, Malans te Leiden sedert 1625, Malherbes te Dordrecht sedert 1618 en Mesnards te Leiden sedert 1638.

Voordat het *Wapen van Alkmaar* onder zeil ging, waren de Direkteuren in beraad over het uitzenden van zes of zeven honderd Vaudois, allen van den arbeidersstand en de meesten waarvan ook een ambacht verstonden behalve den landbouw. Deze menschen hadden de wijk genomen naar Neurenburg, waar zij in zoo grooten nood verkeerden, dat zij eene deputatie zonden om de hulp in te roepen van de Provinciale Staten van Holland en West Friesland, en aanboden in één ligchaam te emigreren naar de eene of andere Nederlandsche kolonie. Hun ellendige toestand

vervulde de Staten met ontferming, die, na in hun onmiddelijke behoefte voorzien te hebben, zich in communicatie stelden met de Oost- en West-Indische Compagni-n, om te vernemen, of zij de noodlijdenden niet als kolonisten wilden aannemen.

De Kamer van Zeventien antwoordde, dat zij bereid was die arme lieden, hare oudste geloofsgenooten, zooals zij hen noemde, naar de Kaap de Goede Hoop over te brengen; en werkelijk werden er later schikkingen gemaakt met het oog op hunne overbrengst. De Provinciale Staten boden aan, een geldsom, gelijk staande met £4 3s. 4d. voor elken emigrant, te storten om hen in hunne reisuitrusting te gemoet te komen en hen van Neurenburg te brengen naar Amsterdam, waar zij zouden scheep gaan. De Compagnie zou hen voorzien van vrije passage, en hen op crediet bouwmaterialen en mondbehoeften voor zeven of acht maanden na hunne aankomst in de Kolonie verschaffen. Zij zou hen verder in elk opzigt als Nederlandsche onderdanen behandelen, en hun mede dezelfde privilegiën vergunnen, als aan vorige immigranten waren toegestaan. Doch voordat de schikkingen voltooid waren, hadden de Vaudois in Europa werk gekregen en weigerden zij, naar het verre Z. Afrika te gaan.

In de volgende twintig jaren kwamen er nog gedurig immigranten van Fransche afkomst in de kolonie aan. Daar kwamen er echter nooit meer dan een of twee gezinnen te gelijk. Van hunne immigratie, die aanvankelijk een prominent onderwerp was in de discussiën van de Oost Indische Compagnie, wordt dan ook na Junij 1688 geen melding gemaakt in hare notulen. In Europa werden gebeurtenissen van zoo overwegend gewigt opgevoerd, dat zij alle andere onderwerpen, die niet van het allerhoogste belang waren, verdrongen. De zomer van dat jaar werd zeer bezorgd doorgebragt, want men vreesde dat de Republiek met Frankrijk en Engeland gezamenlijk zou moeten oorlog voeren, en de Direkteuren bepaalden zich in de eerste plaats bij het behoud, niet bij de uitbreiding hunner bezittingen. In den herfst werd het garnizoen aan de Kaap met 150 man versterkt. Kort daarop volgde de landing van den Prins van Oranje in Engeland, het aanhouden van Hollandsche schepen en het gevangenzetten hunner bemanningen door de Fransche Regering en, ten laatste, de oorlog met Frankrijk. Terwijl deze de loop der gebeurtenissen was, mogt er aan geen kolonisatie worden gedacht.

De Kommandeur Simon van der Stel had veel liever slechts Nederlanders naar Zuid Afrika zien komen; doch daar het oppergezag in de Nederlanden verkoos om Fransche vlugtelingen uit te zenden, moest hij ze wel ontvangen en naar zijne instructiën behandelen. Hij kon onmogelijk even vriendschappelijk jegens hen als jegens zijn eigen landgenooten zijn. Maar toch behandelde hij hen niet dadelijk met overgroote achterhoudendheid. In 1689 stelde hij Jaques de Savoye als heemraad te Stellenbosch aan en stond hij als voogd bij den doop van een zijner kinderen en van een kind van Ds. Simond.

Het meerendeel der Hugenoten kwam de moeijelijkheden, verbonden aan het koloniseren van een nieuw land, spoedig te boven. Huizen werden gebouwd, die wel klein en ruw waren, maar toch beschutting tegen regen en wind verleenden; tuinen werden aangelegd, en daar de eerste oogst bijzonder goed uitviel, was er geen gebrek aan mondbehoeften. Doch enkelen, die geene boerderijen te Stellenbosch wilden aanvaarden, bevonden zich in zeer bekrompen omstandigheden. Een ieder achtte zich verongelijkt door de manier waarop hij was geplaatst; doch naarmate men zijn eigendom verbeterde, verdween deze grieve. Er was echter eene andere oorzaak van ontevredenheid, en die bestond daarin, dat de Regering de Hugenoten beschouwde als een gedeelte der gemeente Stellenbosch; terwijl zij van de Direkteuren hadden verstaan, dat zij een eigen leeraar zouden hebben, en daaruit hadden afgeleid, dat zij een afzonderlijke gemeente zouden uitmaken. De Commandeur nam geen kennis van individuele klagten over dat onderwerp, waarom de Hugenoten besloten, meer formeel te werk te gaan.

Op den 28sten November 1689 maakte eene deputatie, bestaande uit den WelEerw. Pierre Simond, Jaques de Savoye, Daniel de Ruelle, Abraham de Villiers en Louis Cordier, hare opwachting op het kasteel, en verzocht zij uit naam der vlugtelingen, eene eigene afzonderlijke gemeente te mogen stichten. De Commandeur maakte zich erg driftig. Hij zeide dat het verzoek niet minder dan oproer in zich sloot, en dat de Franschen het vrijpostigste en ondankbaarste volk ter wereld waren. Het is niet alleen een eigen kerk wat zij willen, maar ook hun eigen Magistraat en hun eigen vorst. Zij zullen niets van dat alles hebben. Wij hebben hen zelfs beter dan onze eigene Nederlanders behandeld, en dat is ons loon, zeide hij.

De Commandeur riep den Raad bijeen, doch niet zoozeer om advies te vragen, als wel om aan zijn gemoed omtrent de Franschen lucht te geven. De deputatie was blijven wachten in een aangrenzende kamer. Weldra werd haar een boodschap gezonden ter herinnering aan den afgelegden eed van onderdanentrouw en de leden gelastende naar huis terug te keeren, en hun berigtende, dat zij zouden blijven wat zij waren—een tak-gemeente van die te Stellenbosch.

De predikant Simond had ongeveer vijf maanden te voren geschreven aan de overheid in Nederland, omtrent de grieven der Hugenoten, en er kon niets verder worden gedaan, voordat zijn brief was beantwoord. En nu stonden de beide nationaliteiten, die zoo spoedig onafscheidbaar zouden ineensmelten, in bittere vijandschap tegenover elkander. De Commandeur zag in het streven der Hugenoten niets minder dan eene poging om zijn plan van eene zuivere Hollandsche kolonie te stichten, te verijdelen: zij zagen in hem niet minder dan het vaste besluit om hen tot Hollanders te vervormen, hetzij met of zonder hunne goedkeuring. Aan beide kanten werden zeer roekelooze woorden geuit. Op eene openbare vergadering namen de Franschen het besluit, om niet te huwen met Hollandschen, vergetende, dat indien naar dat besluit werd gehandeld, velen hunner volstrekt niet zouden kunnen trouwen. Sommigen hunner aarzelden niet te zeggen, dat zij, na den grooten Koning van Frankrijk getrotseerd te hebben, zich zouden schamen, vrees te betoonen tegenover van der Stel. Vele Hollandsche kolonisten gingen niet meer om met de Franschen, en sommigen zouden—zoo werd beweerd—zelfs gezegd hebben, dat zij liever aan een Hottentot of een hond dan aan een Franschman brood zouden geven.

Den 6den December 1690 nam de Kamer van Zeventien het verzoek van Ds. Simond ten behoeve der Hugenoten aan de Kaap in overweging, en besloot zij, hun te veroorloven, een gemeente te Drakenstein te stichten, en wel onder de volgende voorwaarden :—

1. De jaarlijks te kiezen ouderlingen en diakenen moesten door den Raad van Politie worden goedgekeurd, hetgeen in de praktijk beteekende, dat de aftredende ambtsbekleeders een dubbele lijst van namen moesten voorleggen, even als te Stellenbosch geschiedde, waaruit de Raad de diakenen zou kiezen, en dat de door den Kerkeraad genomineerde ouderlingen konden worden verworpen, indien zij niet als geschikte personen werden beschouwd.

2. Een Commissaris politiek zou zitting hebben in den Kerkeraad.

3. Belangrijke zaken moesten dienen voor den Kerkelijken Raad aan de Kaap, waarin afgevaardigden der Buitenkerkeraden dan zitting zouden hebben.

4. De Kerkeraad van Drakenstein zou het beheer hebben van de in de gemeente zelve gecollecteerde arme-gelden, doch van elders gezonden contributiën zouden onder den gecombineerden Kerkelijken Raad berusten.

Betrekkelijk scholen werd bepaald, dat de onderwijzers te Stellenbosch en Drakenstein mannen moesten zijn, die beide talen verstonden, en dat er zorg zou worden gedragen, dat de Fransche kinderen ook Hollandsch leerden.

Ten slotte werd het verzoek der Hugenoten om allen bij malkander te worden gevoegd afgewezen, en werd der Regering aan de Kaap gelast, om, wanneer zij grond uitgaf, de nationaliteiten dooreen te mengen, zoodat zij spoedig zouden kunnen ineensmelten.

De dépêche, die deze besluiten inhield, bereikte de Kaap in Junij 1691, na welken datum de parochiën van Stellenbosch en Drakenstein van elkander gescheiden werden. Reeds vroeger hadden bijna al de Hugenoten, die elders waren geplaatst, het overlegd, om grond te Drakenstein te koopen; en toen de volgende census werd opgenomen, vond men slechts drie Fransche gezinnen te Stellenbosch. Maar toen was men al aan het over en weder trouwen geweest, en in het vervolg ging het met de ineensmelting der nationaliteiten zóó snel, dat in den loop van twee geslachten de nakomelingen der Hugenoten slechts in naam te onderscheiden waren van andere Kolonisten.

Plettenbergsbaai.

De liefhebber der vrije natuur en van plekken, zelden, zoo ooit, door den voet des menschen betreden, brenge deze baai en omstreken een bezoek.

Men heeft hier de beroemde bosschen, waar de teederste varenkruiden zich verlustigen in de diepe, vochtige schaduwen van de rijzige geelhouten boomen, wier stevige stammen van de slappe takken des kreupelhouts omslingerd zijn. Hier zijn diepe kloven, langs wier steile rotswanden de

kristallen droppelen nedervallen, om spoedig zich met den uitslag van andere fonteinen te vereenigen, en zoo een beekje te vormen, dat met zacht gemurmel zich spoedt naar den grooten oceaan, die in de verte zijn luid gedreun laat hooren.

En hier verheft zich de denkende geest gereedelijk tot het Eeuwig Wezen, de sporen van Wiens zorg en liefde de natuur op ieder blad vertoont—tot dien God, in Wiens schaduw de ziel hare toevlucht neemt, aan Wiens voet zij rust en zich verkwikt, terwijl zij Hem in nederigheid omklemd houdt, als het varenkruid zich strengelt om den eeuwen ouden boomstam; en tot Wien zij zich haast terug te keeren*, gelijk het beekje zich spoedt naar de groote zee.

Ik wil niet gewagen van de Knysna zelve, die in natuurlijke schoonheid de Plettensbergbaai verre overtreft. Wie,die ooit de haven van de zuidoostelijke zijde naderde, werd niet bekoord door het uitzigt op de stille wateren van de monding der rivier, als ingelegd in de groene heuvels die zich rondom verheffen? Wie kan zich treffender beeld van veiligheid denken dan zich hier vertoont, waar men de schuimende golven van den oceaan in de verte ziet, dáár waar eene opening zich voordoet in de rotsige kustheuvelen, terwijl de liefelijkste kalmte op het bassin ligt, dat niet door menschenhanden werd gevormd? Het geleek bijna op wraakbare rustverstoring, toen wij de stoomboot *Natal* haar anker zagen ophalen, en al ziedende en schuimende de wateren doorklieven.

Doch wij begeven ons op weg naar Plettensbergbaai. 't Is een reis van vijf uren. Het eerste gedeelte des wegs is eentoonig. Het oog rust op uitgestrekte heuvelen van "zuurveld." Hier en daar ontdekt het oog de tenten of houten huisjes van immigranten. Dan eens wordt de punt van een houtbosch gezien, met de schamele woningen der verachterde boschwerkers vooraan op het opene veld.

Al gaandeweg wordt het uitzigt levendiger. Men bereikt de streken die door de olifanten worden bezocht en waar, kort bij den weg, Prins Alfred (om voor een oogenblik als hovelingen te spreken),dapper tegenover den olifant staande, hem nedervelde!

In deze streek kunnen er nog prachtige plaatsen aangelegd worden. Er is overvloed van diepen, zwarten duingrond,

* Pred. 12; 7.

en water. Alles is opgemeten en wordt zorgvuldig bewaard en gereseveerd voor Sprigg's gunstelingen—de immigranten. Doch hiervan later.

Wij zijn genaderd tot DE POORT,
waar, in een van de eerste Kafferoorlogen, de Kaffers "de menschen voorlegden," toen dezen naar den kant van Knysna en George vlugtten. De mannen, die er waren, werden gedood. Het nauwe pad, met digt geboomte aan beide kanten, deed den aanslag welgelukken. Ook de mannelijke kinderen werden meêdoogenloos afgemaakt. De barbaren namen er een helsch genoegen in, hier een zoontje op den arm der moeder, dáár een jongen staande met zijn hoofd gedoken in den boezem der moeder, langzaam met assegaai-steken af te maken, achtende zij een enkelen genadestoot minder bevredigend voor den wellust der wreedaardigheid. Der moeders was het verboden, door luid geween aan het gevoel des harten lucht te geven. Een der mannen, Welkers geheeten, werd (levend?) opengesneden en over het kraaibosch gehangen, dat aan de zijde des wegs staat, en nog "Welkers-bosch" heet. De vrouwen werden diep in het bosch gebragt, en dáár vijf dagen lang gehouden. Toen werden zij naar de woning van zekeren van der Watt gebragt. Deze was alleen in zijn huis gebleven. De Kaffers, zijn naam verwarrende met die van kommandant van der Walt, voor wien zij een bijgeloovige vrees hadden, trokken niet op zijn huis aan. En die vrees werd niet verminderd, toen zij, niet ver van het huis staande, den man zagen uitkomen, en met eene pistool vuren. In de meening dat hij zóó tooverde, dat hij uit den blooten vóórvinger schieten kon, zetten zij het op een loopen met den uitroep:

"Hij schiet met zijn vinger!"

EenHottentot, die zamen met de vrouwen in het bosch gevoerd was, en voor deze moest vuur maken, ontsnapte op avontuurlijke manier aan de Kaffers. Al hout halende, liep hij soms ver van zijne bewakers af. Elken dag beproefde hij wat langer uit hun gezigt te blijven, en dan als blootonnoozel terug te komen. Eindelijk zette hij het op den spat, en toen hij bemerkte dat de kaffers hem op de hielen waren, klom hij in een hollen boomstam, die zich voordeed. Hij was gered. En om ligt te bevroeden redenen, achtten de Kaffers het nu maar beter, de vrouwen met één uit het bosch te laten. Dit werd echter niet gedaan vóór zijde vrouwen in een *casusconscientiae*

gesteld hadden. Zij lieten deze namelijk schrijven aan hare vrienden, die in het lager waren, dat zij (de vrouwen) op zekere plek waren, waar de vrienden haar moesten komen afhalen. De Kaffers, vreezende het lager aan te vallen, dachten alzoo een kans te krijgen de menschen te overvallen. Doch daar de Kaffers niet lezen konden, moest steeds ééne vrouw schrijven en een andere voorlezen wat zij geschreven had. Nu schreef de eene wel aan de vrienden: "blijft binnen het lager, anders komt gij in den strik." maar de vrouw, die voorlezen moest, las het tegenovergestelde, ten einde hare heidensche meesters tevreden te stellen.—Onder de kinderen die er waren, was er slechts één meisje, en wel eene zuigeling van een maand oud. Zij was later de weduwe Rossouw, die in tachtigjarigen ouderdom verleden maand te Buffelsklip in het distrikt Uniondale gestorven is; zoodat het verhaalde in het jaar 1802 heeft plaats gehad. Haar vader, Botha, was de eenige van de mannen die zich weerde. Maar hij had slechts twaalf kogels bij zich. De andere wilden het maar al bij de Kaffers met mooi praten regt maken. Doch zij waren eerlang allen afgemaakt.

Wij zetten de reis voort. Eerlang krijgt men van eene hoogte de zee in 't gezigt, wat altoos verkwikkelijk is voor iemand die langen tijd is verwijderd geweest van de blaauwe wateren, in wier nabijheid hij is opgegroeid. Spoedig is men genaderd tot eene beek die al kronkelend door eene vallei naar de zee loopt, maar nu met hoog water eenige mijlen ver zeer diep is. Wij gaan haar door, de portmanteau op den schoot, het water in de kar!

Nu komen wij aan den weg, waaraan thans onze bandieten arbeiden. Dan aan de pont, die ons over den mond der Keurboomsrivier voeren zal. En hier neemt het gouvernement zijn kans waar. De oude drift is zelden zoo, dat het water niet hoog in het rijtuig komt. De pont is dus een onschatbare aanwinst voor de reizigers. Doch, daar er slechts eene keuze is, moet men ook maar betalen: voor een vrachtwagen 4 shillings, een leegen wagen twee shillings, een kar twee shillings! Dat heet: "beet nemen."

De weg die hier thans door het Gouvernement in de rigting van Tzitzekamma en Humansdorp wordt aangelegd, opent de bronnen van een rijke streek. Het hout uit de bosschen kan nu worden afgevoerd naar Plettenbersgbaai. Eene menigte graanleverende plaatsen kunnen er aangelegd worden. En wie weet, deze baai moge zich nog eens niet

geheel onwaardig toonen het belang dat beiden, Portugezen en Hollanders, er aan schijnen gehecht te hebben. Nu reeds staat eene plaats aan den mond der rivier verkocht te worden voor £8000! Deze streek mogt nog eens helpen, den grooten invoer van koren uit andere landen tegen te gaan. De grond is uitnemend. Men wint er wel in de veertig mudden van drie emmers zaad!

In den tijd van gouverneur Plettenberg, en kort daarna moet men zich hier aan een losbandige levenswijze hebben overgegeven. Men kwam gewoonlijk 's Zaturdags avonds bijeen om den dans van den Zondag te beginnen, die soms wel acht dagen lang duurde. Zondag was de dag bij uitnemendheid voor visschen en jagen. Trouwens dit is ook op andere plaatsen in ons land niets buitengewoons.

Dan, was men eens aan gene zijde der Keurboomsrivier, dan dacht men zich buiten bereik des gezigts. Immers de mond der rivier, die hier wel elf mijlen landwaarts in een groote diepte heeft, sloot, tenzij het water zeer laag was, alle communicatie met "de Kolonie" af.

Arme slaven, die hier in de hand eens harden meesters waren! Aan eene bovendeur wijst men nog de merken van een schot bokhagel, dat op eene ongelukkige slavin werd afgevuurd. De grootte en vorm van haar hoofd kunnen nog gezien worden, daar de hagel niet door haar hoofd drong, en de merken der korrels die rondom haar hoofd sloegen aan de deur te zien zijn!

Het district was in den vroegen tijd zeer rijk aan groot vee. Het waren de dagen, waarin "zoo dan en wan" een togt naar Kaapstad ondernomen werd, om een paar vaten boter te verkoopen, en...... soms het paar jongste kinderen te laten doopen! Een boer in de nabijheid van den Keurboomsriviersmond, die toen ter tijd de rijkste man in het distrikt genoemd werd, had de som van duizend rijksdaalders of £75 op de Cape of Good Hope Bank! Daarom was hij rijk. Eenmaal in het jaar beklom hij "Weltsier," zijn spekvet rijpaard, om de renten bij den agent te George te gaan ontvangen. Hij bereed het paard alleen door de rivieren, voor het overige liep de rijke man te voet, om zijn paard te sparen.

Heb ik gewag gemaakt van de schoonheden, die de natuur hier vertoont,—zij heeft ook hare rariteiten. Wie een Drieling wil zien, moet naar Plettenbergsbaai gaan. Lezer, niet *de maat*, maar drielingbroeders. Drie flinke kerels, die blijk-

baar ook bij elkaar behooren. Ziet men Hendrik, dan ziet men Jan, en ziet men Jan, dan ziet men Robert. Een artificiële rariteit, die men hier ziet, is een aarden pot, die in eene der boerenwoningen staat. Hij is net gevormd, van Fransch maaksel, en bevat 22 emmers. Een middelmatig man werd er eens in gestopt! De pot werd gekocht, naar men ons verhaalt, van een kapitein, "de Bruijn van Tromp," die met zijn schip hout haalde in de Baai. De vrouw van het huis, nu bijna 70 jaren oud, herinnert zich, dat de pot "lang vóór haar geboorte" in haars vaders huis stond!

Voor de eerste maal werden mij hier getoond de gaten, die de oude bewoners des lands, de Hottentotten, groeven, om wild te vangen. Honderden gaten worden er nog langs "den mond" gezien. Zij moesten blijkbaar ook de zeekoe en den olifant ten val gestrekt hebben. Het waren de Hottentotten, die aan zoovele plaatsen die namen gaven, die, hoe vreemd klinkend ook, tot heden toe nog gebruikt worden. Verachtelijk geslacht! Hulpeloos boven alle andere rassen! Waar de Boschjesman met zijn pijl schiet, en de Kaffer met zijn werpschicht jaagt, graaft hij gaten om het wild te vangen.

De Baai, die naar den Hollandschen Gouverneur werd genoemd, heeft verschillende bogten. De eigenlijke landingplaats schijnt dáár geweest te zijn, waar thans de woning is van den Engelschen predikant. Het huis, door hem bewoond, is duidelijk uit den Hollandschen tijd afkomstig. Digt daarbij staat een groot vervallen pakhuis, wel een 150 voeten lang, waarop eertijds een "plat" moet geweest zijn. Twee reven klippen schieten hier zeewaarts in, alzoo een kleine, maar diepe baai vormende, waar tamelijk groote schepen digt bij het land kunnen komen. Verder westwaarts, waar de Pisangrivier inloopt, is er een wijde havenplaats, vormende de "Rob-berg", een natuurlijken "zeebreker." Naar het Z.-Oosten, op een afstand van zoowat zes mijlen van den Robberg, schiet het land zeewaarts in. Die punt ter eener zijde en de Robberg ter andere rzijde, vormen wat eigenlijk de Baai uitmaakt. Naar iemand ons verhaalt, noemden de Portugezen deze Baai "Formoso", en ook wel Agoa, even als de andere baaijen Algoa en Delagoa heetten.

Vele sporen hebben de Hollanders hier niet achtergelaten. Vergis ik mij niet, dan zie ik den Hollandschen bouwstijl in de ruïnen van een groot huis, dat een zeer aangename ligging heeft, juist waar thans de Keurboomsrivier in de zee

loopt. Een armoedige eikenboom, de ronde hoeken van den hoogen stoep, de eigenaardige "treedjes" met twee oude kanonnen aan het ondereinde, de groote zaal, de haltgeschilderde muren, enz. laten ons vermoeden, dat men hier een buitenverblijf uit den Hollandschen tijd ziet. Een "koelkamer" is er ook, ten teeken, dat men hier lekker plagt te leven. Een standhoudende fontein zendt nog haar water door wat vroeger een tuin was, en waar vele pisangboomen gekweekt werden. Dit huis werd echter later door den Engelschen agent bewoond.

Het interessantste voorwerp moet echter nog genoemd worden. Op eene hoogte namelijk, die genoemde kleine baai overziet, staat een zuil, door Gouverneur Plettenberg opgerigt, met de volgende inscriptie:

DEESE STEEN
IS OPGEREGT
DOOR
MR. JOACHIM
BARON VAN
PLETTENBERG,
RAAD VAN NEDER
LANDSCH INDIEN
EN
GOUVERNEUR VAN
CABO DE GOEDE
HOOP
EN DEN RESSORT
VAN DIEN, &C.
Ao 1778.

Boven aan staat een wapen, en op de keerzijde een kroon en de Nederl. Leeuw. Het graveersel is sierlijk en met zorg uitgevoerd. De zuil is van bladersteen (lei), zoowat tien duim breed bij negen dik, en acht voet hoog. Gelukkig voor den steen, dat het bosschaadje rondom al ruiger wordt, en men hem niet zonder moeite kan bereiken. Hij heeft al heel wat schade geleden, en moedwillig is het graveersel op een of meer plaatsen aan stuk geslagen. Dan, *nomina stultorum* ontbreken er ook niet op, meestal Engelsche, en sommigen wel braaf diep ingegrifd.

Mij dunkt, ons land, reeds zoo arm aan gedenkwaardigheden, kan het niet gedoogen, dat deze steen vernield wordt.

Het Gouvernement late hem òf naar het museum halen, òf omringe hem met ijzeren traliewerk op zijn tegenwoordige standplaats.

Volgens Theal (S. A. History, p. 111) heeft deze Gouverneur ook te Zeekoerivier nabij Colesberg een baak laten oprigten; zou het van denzelfden aard zijn?

Schrijver dezes heeft nooit leeren treuren over het feit, dat de Kaap in het bezit van Engeland gekomen is. Het is mogelijk, dat wij later ook onder Hollandsch bestier een bloeijende kolonie konden geworden zijn. Doch speculatie baat hier niet. Wat wij dienen te weten en goed in het oog te houden, is, dat wij onder Engelandsch beheer veel vrijheid bezitten, en dat bij het verdrag van overgave het Engelsche Gouvernement ons zekere voorregten heeft gewaarborgd. Wij moeten van die vrijheid het regte gebruik maken, onze voorregten waarderen, en onze regten handhaven. Wij kunnen aanspraak maken op gelijke regten met elken geboren Engelschman. Als wij ons niet in dezen beijveren, langs den wettigen weg, moeten wij—Afrikaanders—het aan onszelven wijten, als vreemden ons voorgaan.

In Plettenbergsbaai en omstreken heb ik weer gezien en gehoord dat wat mij griefde, mij ergerlijk maakte. Onze Hollandsche Afrikaanders lijden daar onregt, zij zelven zijn als met beweginglooheid en magteloosheid geslagen (zooals helaas! maar te dikwijls het geval is) en niemand neemt de zaak voor hen op. Ik bedoel de wijze waarop de immigranten worden neergezet. De Boerenvereeniging o. a. van Uniondale heeft zich met de zaak bemoeid. Maar men moet onder de arme boschwerkers en boeren zelven komen, om hunne grieven te verstaan. Toen ik dáár bij Plettenbergs steen stond, en bemerkte hoe een streek, die door de Hollanders bezet was, waar nog oud-Hollandsche namen en familiën gevonden worden, nu bijna uitsluitend Engelsch wordt, gevoelde ik leed over onze Afrikaanders. Zij wijken te ligt voor den uitlander. Van de beste veeplaatsen zijn aan Engelschen verkocht. Er is gebrek aan "veerkracht" bij ons volk in de afgelegene districten. Men vindt hetzelfde verschijnsel in de streken van Albanie, die aan de Vischrivier liggen, en in andere, vooral de Oostelijke districten van ons land. Doch zullen wij, daar reeds deze zwakheid de Afrikaanders aankleeft, in streken waar zij verachterd zijn in opvoeding en vermogen,—zullen wij het spelletje dat er thans in de omstreken van George, Knysna en Plet-

tenbergsbaai gespeeld wordt, maar zoo aanzien? Zullen wij niet trachten, in het Parlement te waken over de belangen van hen, die zelven niet waken? Hoevelen van onze arme boeren hebben nu jaren reeds het gouvernement gesmeekt om stukken gronds in bovengenoemde streken te koopen of te huren, op voorwaarden, die het gouvernement stellen kon, en het is hun geweigerd? Zij bouwden zich huisjes, legden tuinen en boomgaarden aan, zaaiden en plantten, alles in het onzekere. En dat wat zij niet konden droomen, is geschied, en geschiedt nog elken dag. Wij hebben het met onze oogen gezien, dat de tuin van den Afrikaander daar verlaten lag, zijne vruchtboomen verwaarloosd. Wat is de reden? Zijn "aanleg" is aan een immigrant gegeven, die één of ander ambacht beoefent of slechts in 't bosch werkt, en zijn grond verhuurt. En toch deze zijn de lieden, die onzen boeren den landbouw moesten komen leeren!

Het invoeren van nieuw bloed in de kolonie kan geen kwaad, maar waarom de oude inwoners onregt aangedaan ter wille van nieuwelingen? Heeft de Afrikaander niet het eerste regt op den grond van zijn geboorteland?—Waarom niet ook aan de Kocks, Stroebels, van Wijks, Barnards e.a. die om grond aanzoek deden, op zekere voorwaarden grond gegeven? Waarom moeten zij uitgesloten zijn? Waar moeten zij heen gaan, nu de grond, dien zij bewerkt hebben, van onder hen wordt weggegeven? Waarom niet de gronden op publieke vendutie verkocht?—Ziedaar vragen die op een grievend onregt wijzen.

Wat is ons land er bijvoorbeeld bij gebaat, dat een immigrant een stuk grond krijgt, en hij verhuurt dat weer in drie perceelen, aan de Afrikaanders die vroeger er op woonden, terwijl hijzelf op het dorp blijft? Zulk een geval is er te Kransbosch. En een van die Afrikaanders betaalde verleden jaar £45 aan "ordonnanties" of regten om hout te kappen, terwijl hij ook een goeden tuin en landerijen aan den gang hield.

Als de boer aanzoek doet om grond, dan heet het: neen, het is gereserveerd voor immigranten. Maar toen onlangs twee broeders C..... (Engelschen) van de Diamantvelden kwamen, raadde een Afrikaander, voor wien zij in het bosch werkten, hun aan om aanzoek te doen om grond, en zij kregen ook.

F... een Amerikaansche boekagent, doorreist Vrijstaat, enz. komt te Knysna, doet aanzoek om grond, krijgt een

recommendatie van den immigranten-agent, en bekomt grond op de voorwaarden der immigranten.

Op zoo iets kan een Hollandsche Afrikaander lang wachten. En de meeste immigranten verkeeren toch ook waarlijk niet in een benijdenswaardigen toestand. Huisgezinnen zouden reeds van gebrek bijna omgekomen zijn, zoo het Gouvernement hen niet van provisie voorzag. De heer Ign. Read hielp onlangs een paar gezinnen voor enkele dagen, en maakte toen rapport bij de autoriteiten, en o. a. zijn een paar vrachten aardappelen den armen lieden toegezonden. Als men bij de tenten komt, waarin zij maanden lang wonen, ziet men soms de armoede, ellende en het gebrek die er heerschen. Ik vrees dat velen van hen zich bedrogen zien.

Voorts is er geen klasse van menschen, met welke de magistraat zooveel te doen heeft als met de immigranten. Zij zijn meerendeels geen voorbeelden van zedelijkheid.

En als men iets erbarmelijks wil zien, moet men het eens aankijken, als men het doen kan, wanneer een immigrant met een span ossen een wagenvracht hout tracht te vervoeren. Ik vrees dat te Knysna een speciale tak van het Genootschap tegen dierenmishandeling zal moeten opgerigt worden!

Doch genoeg. Ik noem vele andere staaltjes niet.

Het is echter hoog tijd, dat in het Parlement iets in deze zaak gedaan worde. Als er Engelsch gewigt in de schaal der koloniale bevolking komen moet, dan moet het op een wijze geschieden, die billijker is voor Afrikaanders. De immigranten, die hier tot nog toe ingevoerd zijn, zullen blijkbaar eerder bij de boeren leeren, dan dat de boer bij hen landbouw zou leeren. Onze Hollandsche Afrikanen zullen niet ontwikkelen in beschaving, zullen geene betere onderdanen van Hare Majesteit worden door een regering te hebben, die met hen geen sympathie heeft en hen stiefmoederlijk behandelt.

Het Parlement helpe de zonen des lands op! Er worde ruimer voorziening van Gouvernementswege gemaakt voor scholen in de buitenwijken, waar de kinderen de eerste beginselen van alle vakken in hunne moedertaal leeren. Dan zullen wij wakkere, intelligente, nijvere burgers vinden, waar wij nu slaperige Afrikaanders aantreffen. Dan zullen er ook, met behulp van Hollandsch-sprekende burgers, binnen weinige jaren weer drukte en leven komen in de thans zoo verlaten en droevig uitziende haven van Plettenbersgbaai.

W. A. J.

Godgeleerdheid en Wijsbegeerte.

Voor Predikanten.

DE REIS VAN DE "VEGA."—Uit meer dan een oogpunt is de reis van Baron Nordenskiöld belangrijk. De weg is nu gebaand langs het noorden van Europa en Azie. Siberie is geopend voor de beschaafde wereld. De toekomst van dat uitgestrekt, maar tot hiertoe onbekende land is verzekerd. Tot hiertoe was de naam Siberie slechts synoniem voor al wat akelig en onbereikbaar is. Nu is er kans, dat het noorden van Azie, met zijn tallooze rivieren en vruchtbare vlakten, een tooneel zal worden van welvaart en bloei. Vroeger was de reis gevaarlijk, lang en bitter onaangenaam; nu de zeeweg geopend is, zal Siberie gemakkelijk kunnen worden bereikt, en meer aantrekkelijk zijn dan te voren.

Ook heeft de wetenschap gewonnen bij deze reis. 't Is nu bewezen, dat buiten de Eskimos andere menschenrassen de noordelijke streken der wereld bewonen. Nordenskiöld overwinterde onder de Chukches, die een andere taal spraken. Voor de anthropologie en ethnologie is deze ontdekking van belang. Voorts bespeurde men, dat er met de sneeuw en den regen veel dat naar stof geleek neerviel. Dit in het noorden, ver van de groote fabrieken der wereld, is een verschijnsel, niet gemakkelijk te verklaren. "Ik bereken," zegt de schrijver, "de hoeveelheid stof, gevonden op het ijs ten noorden van Spitsbergen van 0.1 tot 1 milligram per quadraatmeter, en waarschijnlijk is de val van stof gedurende het geheele jaar veel meer dan dit. Maar een milligram op elk quadraatmeter van de oppervlakte der aarde geeft ons, voor den geheelen aardbol, een *half-millioen ton* per jaar. Zulk eene massa jaarlijks bijeengebracht, gedurende geologische perioden van onberekenbare lengte, vormt een te belangrijken factor in de geologische geschiedenis van onze planeet. *De voortduring van dergelijke onderzoekingen zal misschien aantoonen, dat onze aardbol langzamerhand is aangegroeid van een klein begin tot de grootte die hij thans heeft.*" Of wij deze gevolgtrekking aannemen of niet, wij hebben hier te doen met een verschijnsel, dat zeker de strekking heeft, belangrijke veranderingen te weeg te brengen in hedendaagsche geologische beschouwingen.

WIJ VESTIGEN TEVENS DE AANDACHT op eene voorlezing van Prof. Ball, getiteld: "A. Glimpse through the corridors of time." Als astronoom brengt hij bezwaar in tegen de Uniformitarische school in de geologie. Hij meent dat mannen als Lyell, die spelen met duizendtallen van jaren, bij de indeeling hunner geologische perioden, niet genoeg rekenen met astronomische verschijnselen. Bijv. men kent aan de Palaeozoische Epoche duizenden van jaren toe. Met welk recht? vraagt Prof. Ball. Eén factor is geheel uit het oog verloren, t.w. de invloed van de aantrek-

kingskracht der maan op onzen aardbol. 't Is astronomisch bewijsbaar, dat de maan in vervlogene jaar-duizenden veel nader bij de aarde was dan thans. Derhalve was haar aantrekkingskracht veel grooter, en waren er noodwendig veel hoogere getijen op de oppervlakte van den oorspronkelijken oceaan dan thans. Gesteld dat de maan, in plaats van 240,000 mijlen verwijderd te zijn, zooals thans, slechts 40,000 mijlen van den aardbol verwijderd was. Wat zou hieruit volgen? Dit zeker, dat zulk eene maan, zoo dicht bij de aarde, een ontzachelijk getij moest vormen. De wet der aantrekkingskracht is in omgekeerde verhouding tot het kubiekgetal van den afstand. Dat wil zeggen, eene maan op 40,000 mijl afstand, is 6-maal nader dan eene maan op 240,000 mijl afstand. Derhalve is de aantrekkingskracht van zulk eene maan (op 40,000 mijl afstand) 6^3 of 6 maal 6 maal 6 maal (d.i. 216 maal) grooter dan wanneer zij, zooals thans, 240,000 mijlen verwijderd is.

De hoogste getijen onder hedendaagsche omstandigheden zijn 60 of 70 voet. Nemen wij echter het allerlaagste cijfer—zegge 3 voet—dan hebben wij een getij van 3 maal 216 voet of 648 voet.

Welk eene macht heeft zulk een getij niet! Een massa water 648 voet dag na dag over de landen der wereld zich bewegende, laat ons eerder denken aan een vloed zooals de Noachietische zondvloed, dan aan iets anders.

Wij hebben het laagste cijfer genomen. Neem het hoogste of 70 voet, en wij hebben dan een getij van de ontzettendste proportiën of 70 maal 216, d.w.z. 15,120 voet. Hier dus is een katastrophe van beteekenis.

Waar belandt nu de Uniformitarische school met haar duizendtallen van jaren? Want zij weet van geen katastrophen en kataclysmen, zoo ontzettend als de genoemde.

Wat meer is, er komt langzamerhand eene verandering in de beschouwingen van geologen. Lyell's invloed is niet zoo groot, zoo despotiek meer. Zoo o.a. zegt de heer Geo. H. Darwin:—

"There is, I believe, a growing feeling amongst geologists that the extreme uniformitarian view as to geological action requires modification. We find on the one hand the physicist demanding of the geologist that he should hurry on the rate of action, and on the other hand the geologist telling the physicist to moderate his demands." De heer Darwin bevestigt de beschouwingen van Prof. Ball, doch meent dat hij eenigzins te ver gaat. Hij wijst ook op andere oorzaken ter staving van de theorie van den Ierschen Professor Byo: "There are other consequences of interest to geologists which flow from the present hypothesis. As we look at the whole series of changes from the remote past, the ellipticity of figure of the earth must have been continually diminishing, and thus the Polar regions must have been ever rising and the equatorial ones falling.

"The tides must have been much more frequent and larger, and accordingly the rate of oceanic denudation much accelerated.

"The more rapid alternation of day and night would probably lead to more sudden and violent storms, and the increased rotation of the earth would augment the violence of the trade winds, which, in their turn, would affect oceanic currents. Thus there would result an acceleration of geological action."

Uit een apologetisch oogpunt beschouwd, zijn deze uitlatingen van groote beteekenis. Reeds eenige jaren geleden heeft Prof. Tait van Edinburgh aangetoond, dat er geen sprake zijn kan van *millioenen van jaren* in de geologie. De physische ontwikkeling van de aarde laat zulke berekeningen niet toe. Het uiterste getal jaren, binnen welke de geologie zich moet bewegen, was, volgens hem, 15 of 10 millioen jaren. En willen geologen nog meer tijd hebben, "So much the worse for geology" was het antwoord.

Nu, na verloop van vele jaren, komen Prof. Ball en de heer G. Darwin te voorschijn en zetten paal en perk aan de verregaande overdrijvingen der uniformitarische school. Wij voor ons hebben stil te wachten. "Du choc des opinions jaillit la vérite." Mozes zal nog eenmaal tot zijn recht komen, al kende hij geen Lyell, en al wist hij van geen geologische wetenschap.

Ten overvloede halen wij nog aan de woorden van Prof. Geikie te Edinburg. In eene recensie van een werk van den natuurkundige Wallace zegt hij:—"In een treffend hoofdstuk—treffend als het beredeneerd oordeel van een beroemden natuurkundige—zegt de schrijver, dat de uitgebreide perioden door geologen geëischt niet noodig zijn, zelfs voor de ontwikkeling van het planten- en dierenrijk op de oppervlakte der aarde. Hij stemt toe, dat geologische veranderingen in vroegere tijden sneller en krachtiger waren dan heden ten dage, en daar deze veranderingen altijd gepaard gingen met betrekkelijke veranderingen in de vormen der organische wereld, gelooft hij dat de organische evolutie veel sneller geweest is dan men tot hiertoe heeft gedacht." Dus begint men langzamerhand te erkennen dat de wereld niet zoo oud is als men heeft gemeend.

ONTDEKKINGEN IN PALESTINA.

Omtrent de ontdekkingen van luitenant Conder, die, zooals men weet, Oost-Palestina heeft bereisd en doorzocht in dienst van het Engelsch-Palestina-genootschap, wordt het volgende reeds medegedeeld ter aansluiting bij het vroeger vermelde.

De luitenant heeft photographieën en plannen meegebracht van vele plaatsen, o.a. van Hesbon en Aral-el-Emir, het kasteel van den Makkabeëschen vorst Hyrcanus. Merkwaardig is in het over-Jordaansche het

groot aantal opgerichte steenen. Zij staan van afstand tot afstand in kringen, en worden door andere liggende steenen gedekt. Men vindt dergelijke opgerichte steenen ook in de westelijke landen van Europa, waar vroeger de Celten woonden. Bovendien treft men in Perea vele los in kringen staande groote steenen aan. Op den berg Nebo vindt men er verscheidene, die een grooten steenhoop omringen. Luitenant Conder herinnert hierbij aan de zeven altaren, die Balak, koning van Moab (in het over-Jordaansche) oprichtte. Ook meent hij, dat met de "bedstede van Og," waarvoor hij "troon" leest, een dergelijk gedenkteeken kan bedoeld zijn.

Nog zij vermeld, dat in den vijver van Siloam, waar onlangs een inschrift werd ontdekt, en waarvan wij in een vorig nommer verslag gaven, dat zoozeer de aandacht trok, onlangs een tweede is gevonden.

Als een merkwaardig bewijs voor de nauwkeurigheid, ook van plaatsbeschrijving in het Oude Testament, vermeldt dezelfde luitenant Conder van wien we boven spreken, en die nog altijd bezig is met nasporingen in het Heilige Land het volgende. Zie 1 Sam. 14).

Hij beklom met zijn reisgezelschap een rots, El Hosn geheeten, die zeer steil was. Na tot een groote hoogte te zijn gestegen, en, soo zij meenden, tot den top, hechtten de beklimmers een zeer groot vel wit papier daaraan vast, om later van beneden te kunnnen zien waar zij geweest waren. Toen klommen zij van de steenklip af en gingen door een diepte of hollen weg naar den anderen top van de rots, aan de zuidzijde, waarvan een hol was. Bovenop de zuidelijke spits staande, zagen zij duidelijk het vel wit papier aan den anderen top, maar bemerkten tevens tot hun verbazing, dat er aan de overzijde nog een hoogere spits was, die zij, daar zijnde, niet hadden opgemerkt.

Nu wete men, dat volgens Conder de rots El Hosn waarschijnlijk de rots Bozez is, die Jonathan met handen en voeten beklom, gevolgd door zijn wapendrager. Waarschijnlijk lag nu de Philistijnsche bezetting op het hoogste punt, bijna voor den vijand onzichtbaar. Leest men in Josephus de beschrijving van het Philistijnsche kamp te Michmas, dan herinnert die op treffende wijs aan de steenklip El Hosn. Wellicht is de naam die "vesting" beteekent, een herinnering aan het roemruchtig wapenfeit. Legt men de Schrift naast de beschrijving door de Engelsche reizigers gegeven, dan ziet men een overeenkomst, die waarlijk treffend is.

Het Beeren-feest onder de Ainos (Japan). Het tijdschrift "Nature" van 9 Febr. 1882 bevat de volgende zeer interessante mededeeling:—"Ofschoon het welbekend is, dat de Ainos van Yeso den beer afgodische eer toekennen, en een "beeren-feest" hebben, is tot hiertoe geen vreemdeling tot de ceremonie toegelaten. Dr. Scheube, van Kioto,

geeft in de "*Mittheilungen der deutschen gesellschaft für Natur- und Völkerkunde Ostasiens*" de volgende beschrijving der plechtigheid. 't Is verkeerd, zegt hij, te meenen dat de Ainos den beer dezelfde hulde toebrengen, waarmee zij hunne goden vereeren—zooals den god des vuurs, of der zee; zij eerbiedigen den beer echter boven alle andere dieren. Hij is hun zeer nuttig, verschaft hun voedsel, kleeding, ja zelfs medicijn. Aan den anderen kant is de beer in zijn woede hun een oorzaak van groote vrees; hij vernielt huizen en landerijen, doodt menschen en huisdieren. Bij het "beeren-feest" wordt er een beer geslacht. Het slacht offer is jong, zeer jong; het offer vindt plaats tegen het einde van den winter. Eerst wordt het dier gevoed door de moeder des huizes, en daarna wordt het niets dan visch toegediend. In het begin loopt het rond in het huis, later wordt het, grooter en sterker zijnde, in een hok gevangen gehouden. Omtrent September of October, als het een jaar oud en zoo sterk geworden is, dat het aan zijn hok wil ontsnappen, is de tijd voor de ceremonie ook gekomen. De Aino opent het feest met lange gebeden tot de goden en tot de betrekkingen van den beer, vergiffenis vragende voor wat hij gaat doen, en pleitende dat hij van dat het dier in zijn bezit kwam, het zoo lang mogelijk had gevoed en met gunsten had overladen; maar hij is arm, de beer wordt grooter, 't is onmogelijk het dier langer te onderhouden. Hij moet het dus dooden; en voor deze daad vraagt hij vergiffenis.

Op het tooneel waar de ceremonie plaats vond, trof de bezoeker omtrent dertig personen aan, in feestgewaad gekleed. De gasten zaten rondom het vuur, en er werd vooreerst een offer gebracht aan den god des vuurs. Dit geschiedde op deze wijze. De Aino's die allen gezeten waren, hieven de linkerhand op, waarin zij een beker hielden, en raakten het voorhoofd aan; ook de palm van de rechterhand werd even opgeheven. Een klein staafje werd toen in den beker gedompeld, en den inhoud op den grond gesprengd ter eere van den vuurgod. Drie of vier maal werd het staafje bewogen over den beker. Een formule werd toen uitgesproken door een ieder, en de drank met lange teugen gedronken, terwijl het staafje gebruikt werd om de "moustache" op te houden. Voor het hok van den beer vond dezelfde ceremonie plaats. Dit werd gevolgd door een dans rondom den beer, waaraan vrouwen en meisjes deel namen. Drankoffers werden toen aan andere goden gewijd, en eindelijk werd de beer door drie speciaal daartoe gekozen jongelieden uit zijn hok gelaten. Het dier werd gedood door de keel vast te drukken tegen een groot blok houts. Het lichaam werd toen gereinigd, en op een mat geplaatst, voedsel en drank werd vóór het doode dier gelegd en versierselen van allerlei aard op ooren, mond enz. gezet. Matten werden in het rond aangebracht; de gasten namen plaats, en het drinken begon. Dit duurde, totdat de Ainos stom-dronken waren geworden, en hulpeloos

ineen gezonken waren. Dit deden de mannen, terwijl de vrouwen in een ander deel van het dorp zich met dansen vermaakten.

Op den volgenden dag werd de brasserij voortgezet. Het lichaam van den beer werd aan stukken gesneden, de huid echter bleef altijd gehecht aan den kop. Het bloed werd bijeen gebracht en door de mannen gedronken. De lever werd uitgesneden en rauw gegeten. De slingerende, waggelende dronkaards waren besmeerd met beeren-bloed. De schedel—gevuld met toover-middelen—werd in een heilige plaats bewaard aan de oostzijde van het huis, de mond gevuld met bamboes-bladeren. Alzoo bewaard blijft die schedel een voorwerp van aanbidding.

VAN JAPAN GEWAGENDE, zegt hetzelfde tijdschrift, waaraan wij het bovenstaande ontleenden, dat er niet lang geleden in dat land eene vereeniging werd gevormd ter bescherming van de tempels en heiligdommen en andere overblijfselen der oudheid. Reeds twee millioen *yen* (£400,000) heeft men bijeengebracht, waarvan de renten zullen worden besteed tot het aangegeven doel. Men is thans bezig met het repareren van den tempel van Hachiman, of den Genius des oorlogs, te Kamakura, omdat aldaar vele relieken van waarde worden aangetroffen,

EENIGE NIEUWE WERKEN van belang zijn onlangs verschenen:—

1. RHYS DAVIDS: *Lectures on the origin and growth of Buddhism* (Hibbert Lectures 1881) behandelt een onderwerp van beteekenis in onze dagen. Er zijn zes voorlezingen, en daarin worden eenige punten slechts der Buddhistische leer behandeld. Wij geven de voorkeur aan het werkje over "Buddhism" van denzelfden schr. in de reeks "Non-Christian religious systems;" omdat wij daar eene volkomene uiteenzetting hebben van de leer en de beschouwingen van den Indischen wijsgeer.

2. *The Light of Asia* or *the Great Renunciation* by EDWIN ARNOLD is een zeer schoon gedicht, waarin het leven en de beschouwingen van Buddha worden behandeld. Ea is waar dichterlijk talent in dit werk. Er zijn treffende schilderingen, eene allerkeurigste taal, een vloeiende versmaat, en zeer dichterlijke beschrijvingen. Buddha is hier geïdealiseerd en wordt beschreven als

Saviour of the world

Lord Buddha—prince Siddharta styled on earth—
In earth and heavens incomparable;
All-honoured, Wisest, Best, most Pitiful;
The teacher of Niroâna and the Law.

3. *Novum Testamentum Graece.* Recensionis Tischendorfianae ultimae textum, cum Tregelleisiano et Westcottio. Hortiano contulit et brevi adnotatione critica additisque locis parallelis illustravit OSCAR DE GEBHARDT. Editio stereotypa. Ex officina B. Tauchnitz, Lipsiae 1881.

Dit nieuwe testament bevat denzelfden tekst als de "Editio octava major" van Tischendorf, en is te verkrijgen tegen den zeer geringen prijs van 3s. 4d.

4. *The new Testament in the original Greek with the variations adopted in the Revised version.* By F. H. A. Scrivener, Cambridge 1881. Niemand kan de nieuwe Engelsche vertaling verstaan zonder den Griekschen tekst, waarop die vertaling rust. Wij bevelen dit boekske aan.

5. De "Reformirte Kirchenzeitung" beveelt zeer aan twee werken, onlangs verschenen:

(1). Het derde deel van PROF. HERZENG's *Kirchengeschichte.* Dit deel handelt over den Reformatie-tijd. 't Is eene kerkgeschiedenis, uit een gereformeerd oogpunt beschreven, en boven Kurtz te verkiezen, die niet altijd juist en zeker, niet altijd billijk is tegenover de gereformeerden.

(2). *Johannes à Lasco,* den hervormer uit Polen, die op Engeland zulk een invloed heeft uitgeoefend, vond een levensbeschrijver in Pastor DALTON, van St. Petersburg. "Wenn Dalton schreibt, se schreibt er stets mitt liebe; dies fühlt man auch den Buche ab," zegt de "Reformirte Kirchenzeitung." Het boek is opgedragen aan Dr. Kuijper, die het eerst de werken van Lasco bijeenzamelde en ze uitgaf.

6. *Suicide.* An essay on comparative Moral statistics. By HENRY MERSELLI, M. D., Londen. Kegan Paul & Co.

Dit boek, verschenen in de "International scientific series," geeft tal van feiten over den zelfmoord. 't Is geschreven in naturalistischen geest. Dasconi, Bagshot, Spencer, zijn de namen, die invloed op den schrijver hebben uitgeoefend. 't Is een treurig boek, en toch een nuttig boek.

7. Uit de nalatenschap van Dr. J. T. BECK is verschenen "*Vorlesungen über Christliche Ethik.* Güterslob. E. Bertelsman 1882. Erster Band, prijs 7s. 6d.—Die Beck reeds kennen, willen gaarne meer van hem weten.

8. Luther vond onlangs een biograaf in PROF. KÖSTLIN, die uitgaf: *Luther's Leben.* Prijs 8s. 6d. 't Is eene populaire omwerking van een grooter werk, en is van fraaije illustraties voorzien.

DE INTERNATIONALE ZONDAGSBOND.—Van den 15den—17den November werd de derde Conferentie van de Internationale Zondagsvereeniging te Parijs gehouden. Buiten Frankrijk waren Zwitserland, Engeland, Belgie, Oostenrijk door gedeputeerden vertegenwoordigd, terwijl uit Holland, Duitschland, Denemarken, Zweden, Noorwegen en Italie schriftelijke berichten ter voorlezing kwamen. In drie bijeenkomsten werden, buiten de gewone werkzaamheden, eenige stukken voórgedragen over de noodzakelijkheid en mogelijkheid van meer algemeene Zondagsrust. Men hoopt langs dezen weg invloed uit te oefenen op Fransche protestanten, in het belang van dit godsdienstig en maat-

schappelijk vraagstuk. Men wil protestantsche leeraars in Frankrijk opwekken, ten minste eens in 't jaar over de heiliging van den Zondag te prediken. Ook zal men trachten het verschijnen van de Zondags-nummers der politieke dagbladen te keeren. Aan den anderen kant heeft men zich niet, alhoewel daartoe aangezocht door een gedeputeerde uit Engeland, willen verklaren tegen het openen der Musea op den Zondag.

Ook dient nog te worden medegedeeld, dat het comité zich heeft laten gelden op het *internationale spoorweg-congres*, dat in 't afgeloopen jaar te Bern gehouden werd, in 't belang van Zondagsrust voor spoorweg-beambten. De voorstellen met betrekking tot het niet afleveren van goederen die geen haast vereischen, en het niet-afzenden van goederentreinen op den Zondag, zijn eenstemmig door het congres aangenomen. Evenzoo lieten zij zich hooren bij den Post- en Telegraaf-minister in Frankrijk en in Italie, en zijn zeer vriendelijk ontvangen en aangehoord. Een der grootste spoorwegvereenigingen in Frankrijk heeft reeds gewigtige hervormingen ten gunste van den Zondag aangenomen en doorgevoerd.

WO LAG DAS PARADIES? Onder dezen titel is onlangs verschenen een

werk van den Assyrioloog DR. FREDRICH DELITZSCH. Ons is het geheel onbekend. De "Neue Evangelische Kirchenzeitung" zegt er het volgende over:—"Uit verscheidene bronnen, die hij aan de Babylonische literatuur ontleent, toont D. aan, dat de "hof van Eden" met de landstreek Kardunias naar oud-Babijlonische overlevering overeenkomt (Kardunia's Hof of Park van den God Dunias). Ook de vier Paradijs rivieren in Gn. 2: 8 vermeldt laat hij overeenstemmen met de rivieren Eufraat en Tigris en twee vertakkingen van de eerste, het Pallakopaskanaal dat aan de Piehar beantwoordt, en het Kanaal Guehana of Assy Arrahtu, in hetwelk men de Gihon heeft te erkennen. Zijne aanwijzing van de ligging van het Paradijs sluit zich dus bij den reeds van oudsher aangenomen beschouwing daaromtrent aan, waar men in de Eufraat- delta den hof van Eden zocht. Reeds dertig jaren vóór Kalvyn, die het eerst aan deze beschouwing zijn zegel zou gehecht hebben, werd de meening voorgestaan door den Italiaanschen humanist *Steuchus Eugubinus*. *Sir Henry Rawlinson* de "Vader der Assyriologie" is mede deze beschouwing toegedaan, hoewel hij niet zulke degelijke gronden daarvoor aangaf als Dr. Delitsch." Andere vraagstukken, meestal van geographischen aard, worden mede in dit boek besproken, zooals het Mozaische volkeren-register in Genesis 10, en verscheidene punten in verband met de aardrijkskunde van Kanaän, Egypte, Elam, en wat dies meer zij.

Gezellig Tijdverdrijf.

No. 26.—APRIL 1882.

Vraag.

a. Met *p* ben ik een stuk keukengereedschap, dat veel gebruikt wordt, en zonder *p* ook.

Logogryph.

b. 5, 3, 2, 1 is de naam van een Europeaan.
2, 3, 4, 5 heeft veel van een vierkant.
1, 2, 3, 4, 5 gebruikt men in den oorlog.
1, 3, 4, 5 wordt dikwijls beschouwd als sieraad van den mensch; men treft het ook bij den visch aan.

☞ Men wachte met het inzenden der oplossingen tot ook de Mei- en Junijraadsels verschenen zijn, en zende ze dan te gelijk. Twee prijzen naar verdiensten!

Intusschen verwachten we nog antwoorden op de raadsels van het vorig kwartaal, en wel tot 1o. Mei a. s.

De Boerderij.

"De landbouwer mag niet teren op onderzoekingen van anderen—zelf moet hij de hand aan den ploeg slaan, om te onderzoeken, wat wetenschap en ervaring elders aan de hand hebben gedaan, om zoodoende het beste daarvan op zijne landerijen in toepassing te brengen."

Wie, die oud genoeg is, herinnert zich niet meer de bezorgdheid van velen onzer buitenlieden, wat er toch worden zou van "al dat trekvee," als de spoorwegen eerst dieper het land waren ingedrongen. Men verbeeldde zich dat men zijn prachtig "rooispan" voor een appel en een ei zou moeten weggeven; dat op een eerste klasse span muilezels meer dan de helft zou verloren worden, en dat paarden nauwelijks het voeren zouden waard wezen. Hoe geheel anders zijn de zaken uitgekomen! In plaats van goedkooper is het trekvee nog immer in prijs gestegen. Ik weet, sommigen zoeken zulks te verklaren door dat er zooveel duizenden geraamten langs den weg naar de Diamantvelden liggen; anderen geven de longziekte onder de beesten er de schuld van ens. Meer dan eens hebben we in de £30 voor een ezel zien betalen, waarvoor men in de dagen voordat "het ijzeren paard" door het land snorkte, geen £10

zou gegeven hebben. Paarden, vroeger uiterlijk £20 waard, worden nu voor £50 ingehouden, terwijl goede trekossen van £6 tot op £15 gestegen zijn. Dus, om in ronde getallen te spreken: het trekvee is sinds de uitbreiding der spoorwegen *drie honderd percent in waarde gerezen.* Dit te verklaren zou ons op het gebied der Staathuishoudkunde brengen, en ons bestek doen te buiten gaan; doch voorzeker kan zulk eene zakentoestand *niet gezond* genoemd worden. Wel is de bevolking vermeerderd, de handel uitgebreid, en het trekvee niet in die mate toegenomen om de behoeften te vervullen, en in zoo verre is het een gewoon verschijnsel, juist zooals bij alle handelsartikelen: *meer vraag, meer geld*; maar, en hier ligt de zwakke zijde, het geld is ook onder ons in de laatste 20 jaren zeer in waarde afgenomen. Met Diamantvelden, struisvogelhandel, oorlogen op onze grenzen en millioenen aan spoorwegen besteed, hebben we voornamelijk van *geleend* geld geleefd en was onze voorspoed iets kunstmatigs. Nu komt de reactie en heeft de *Master* geen handen genoeg om al de boedels te ontvangen, die hem worden overgegeven. Na 20 jaar keeren wij terug tot het bankroet-jaar 1862 De verkooper klaagt en zal steeds klagen; maar de kooper begint zich al zoetjes aan de handen te wrijven. Zóó zien de zaken er op 't oogenblik uit. Wie wenscht niet eene verandering ten beste?

DE PHYLLOXERA.

Het was geen overdrijven, toen we in een vorig nommer zeiden, dat de Australiërs te haastig waren om viktorie te roepen. Latere rapporten van daar bevestigen ten volle, dat met het uitroeijen binnen drie mijlen van de aangetaste wijngaarden, men het kwaad niet heeft beteugeld. De inspecteur der wijngaarden, Thomas Hardy, verslag doende aan het Gouvernement, levert een alles behalve rooskleurig rapport. Hij recommandeert verdere uitroeijing van wijngaarden en beveelt de allerstriktste handhaving aan der bestaande wetten op vervoer van planten uit het distrikt Geelong.

Zullen onze kolonisten niet ontwaken tot een besef van het gevaar, waarin wij verkeeren, en bijtijds de Amerikaansche druifsoorten aankweeken? Wij kunnen daarop niet ernstig genoeg aandringen (Zie vorig nommer). Men heeft algemeen gedacht, dat deze eene *nieuwe* plaag was; maar uit het volgend extract, dát om deszelfs belangrijkheid in zijn geheel overgenomen wordt, zal ons blijken dat zulks niet het geval is:—

DE DRUIVENLUIS (PHYLOXERA ?) REEDS IN DE OUDHEID BEKEND.

De druivenluis, die in onze dagen reeds zoo vele wijngaarden vernield heeft, was in de oudheid, gelijk uit mededeelingen van eenige schrijvers van dien tijd blijkt, eveneens bekend en heeft naar het schijnt toen niet minder onheil berokkend. In dezelfde bronnen wordt ook gewag ge-

maakt van het middel, waarvan men zich toenmaals ter bestrijding van het zoo schadelijk insect algemeen bediende. Zoo verhaalt Strabo: „ Dezelfde (namelijk Posidonius) zegt ook, dat te Seleucia, in Pieria, uitgegraven wijnstok-aarde een geneesmiddel is voor den aan luizen lijdenden wijngaard. Als zij met olie gemengd wordt, doodt zij het dier, voordat het van den wortel tot in de takken opkruipt. Zulke aarde heeft men ook op Rhodus gevonden, maar men moest er meer olie bij gebruiken." Iets dergelijks zegt Dioskorides in zijn werk over de artsenijen, V, 180. Hij schrijft namelijk: Van de wijnstok-aarde, welke sommigen de genezende noemen en die in Syrisch Seleucia voorkomt, wordt de zwarte voor de beste gehouden. . . . Zij kan zich niet langzaam oplossen, als zij, fijngewreven, met eene zekere hoeveelheid olie overgoten wordt. . . . Ook dient zij om de wijnstokken te bestrijken tegen den tijd van het entbotten. Zij doodt de er over kruipende wormen. Ten slotte geeft Plinius, XXXV., 16, 56, de volgende verklaring van de wijnstok-aarde: „ De wijnstok-aarde gelijk het meest op aardhars (betumini simillima est ampelitis). Bij onderzoek moet zij, met olie gemengd, als was vloeijen."

Uit een en ander blijkt, dat aan de wortels van zieke wijnstokken luizen leefden, welke ook in den winter daaraan verbleven, en in het voorjaar, nadat de wijnstok groen was gewerden, hun verblijf verlieten en langs de stammen in de hoogte kropen. Om ze dit te beletten, bestreek men het onderste deel van den wijnstok met de met olie gemengde wijnstok-aarde, welke de luizen doodde. Deze wijnstok-aarde wordt door de latijn of grieksch sprekende volkeren gelijkelijk „ ampelitis " geheeten, wat eene algemeene bekendheid van dit geneesmiddel bij die volkeren veronderstelt, terwijl het tevens voor de wijdvertakte verspreiding der wijnstok-ziekte zelf getuigenis aflegt. De door de Romeinen van de Grieken ontleende beteekenis „ ampelitis," wijnstok, doet voorts onderstellen, dat de wijnstok-aarde eerst op griekschen bodem gevonden werd, van waaruit ook de toenmalige ziekte haar begin genomen mag hebben De wijnstok-aarde wordt als eene uit den grond gegraven zwarte, asphaltachtige zelfstandigheid beschreven, die, in olie opgelost, vloeibaar was als gesmolten was. Men moet er dus zeker een aardhars, waarschijnlijk bergteer, misschien wel elaterit of ozokerit onder verstaan. Zi werd te Seleucia en op Rhodus opgegraven, en behoefde, naar gelang van hare consistentie, eene kleinere of grootere hoeveelheid olie om te worden opgelost. Hierdoor ontstond een kleefmiddel, waarmee het onderste deel van den aan luis lijdenden wijnstok, voordat hij uitbotte, bestreken werd. De wijnstok- of druifluis, die uit den grond kwam en over het smeersel wilde kruipen, bleef vastkleven en ging te gronde. Maar bijzonder werkzaam (zoo zegt „ der Landwirth " van 4 Jan., waaran wij dit ontleenen) schijnt overigens het middel niet geweest te zijn,

want herhaaldelijk werd van de radicale geneeswijze—het stuk grond met de zieke wijnstokken onder water te zetten—gebruik gemaakt. Men weet, dat van ditzelfde middel ook in Frankrijk in het groot gebruik gemaakt is.—*Landbouwcourant.*

Als er nog iets mogt noodig zijn, om aan te toonen wat het zegt, de Phylloxera in een land te hebben, dan kunnen de volgende cijfers spreken:—

WIJNOOGST IN FRANKRIJK 1871—1881.

Welke enorme verschillen er zijn tusschen den wijnoogst van 1881 en dien van vroegere jaren, blijkt uit de navolgende ambtelijke opgaven:

In	het	jaar	1881,	hectol.	34,138,715.
„	„	„	1880,	„	29,677,472.
„	„	„	1879,	„	25,709,552.
„	„	„	1878,	„	48,720,553.
„	„	„	1877,	„	56,405,363.
„	„	„	1876,	„	41,846,748.
„	„	„	1875,	„	83,632,391.
„	„	„	1874,	„	63,146,125.
„	„	„	1873,	„	35,769,619.
„	„	„	1872,	„	50,528,182.
„	„	„	1871,	„	57,084,054.

In het jaar 1881 waren 2,066,923 hectare met wijnstokken beplant.—*Landb. Cour.*

[Een hectoliter staat gelijk met ruim 22 imperiale gallons, een hectare met 1¼ morgen].

TREKPAARDEN.

Welke zijn de beste trekpaarden? Die vraag wordt door de *Chicago Tribune* opgelost. Dat blad publiceert de opinies van eenige der voornaamste Amerikaansche paardenhandelaars, door welke jaarlijks tot 40,000 rossen van de hand gezet worden. Het is een belangrijk en lezenswaardig stuk. Schering en inslag willen we onzen lezers gaarne vertalen Met een enkele uitzondering geven allen de voorkeur aan het Fransch-Normandische ras, ook wel Percherons genoemd. Zoo zegt de heer Isaak Dahlman, de grootste paardenhandelaar te New-York: Ik verhandel jaarlijks van 9,000 tot 10,000 paarden voor eigen rekening, niet in commissie voor anderen. Tusschen 2,500 en 3,000 van die zijn groote trek paarden en bijna allen Normandische Percherons. Deze dieren zijn gedwee en verstandig, breed tusschen de oogen en hebben hersenen. Zij worden ge

makkelijk gedresseerd en zijn vast in het tuig. De Normandische Percherons hebben de beste pooten van alle paarden in Amerika. Zij hebben een hooge ronde hoef. Hunne pooten kunnen beter tegen het werk op de geplaveide straten dan van ieder ander mij bekend ras. Zij zijn kort van haar, dun van vel en beter bestand tegen het heete zomerweder dan iedere andere soort. Zij geven de meeste voldoening. Als zij vier jaar oud zijn doen zij het zwaarste werk en *kunnen* het ook doen. Van de zoogenaamde beroemde Clydesdales koop ik zeer weinig, en zal er liefst niets van zeggen.—De andere paardenhandelaars spreken even gunstig, en voegen er bij, dat er gedurig meer vraag komt naar deze soort van paarden; dat zij een hooger prijs halen, sierlijker dieren zijn en uitmuntende vreters.—Het Amerikaansche paard stamt meest van den sierlijken hoewel subtielen Engelschen harddraver (racespaard) af, met hier en daar wat van het sterkere Hollandsche bloed er onder; dat dier nu, gekruist met den Normandischen Percheron, verwacht men zal een van de prachtigste en taaiste paarden opleveren. Wij wenschten wel dat onze ondernemende fokkers, die nu en dan geen geld sparen om versch bloed in hunne stoeterijen te brengen, eens hun blik wilden slaan op het hierboven genoemde en in Amerika zoo zeer geroemde ras.—Ook voor ons land verwachten wij de schoonste resultaten van zulk eene kruising met den Normandischen Percheron.

VEEZIEKTEN.

(Uit Afrikaansche Almanak).

(Vervolg.)

Paapjes.—Neem een goede handvol granaatschillen, 1 duim tabak, een stukje zwavel en een eetlepel terpentijn; na alles fijn gestampt te hebben doet men er 2 bekers water op en laat die verkoken tot op 1 beker; als het lauw is wordt het ingegeven. Dit—zegt men—is voldoende tot genezing.

Pisgoed.—Neem een uitgebroeide [waarom ?] hoendereidop, maak die fijn en geef een os om den anderen dag een eetlepel vol in, met ½ bottel azijn; struisvogeldop is beter, of haarlemmerolie nog het beste van alles. (2) ½ bottel brandewijn, 1 bottel water, en 1 kopje kalk.

Rolsiekte.—Een paard dat deze siekte heeft, geeft men: 1 lepel zoete olie met een bottel terpentijn zeepsop.

Roodewater.—Twee span boerentabak, goed gekorven, op een bottel kokend water gedaan; laten trekken, als het laauw is de tabak uithalen en er twee eetlepels gewoon zout bij doen. Dit aan een volwassen beest ineens ingegeven (voor jonge wat minder) is een *beproefd* geneesmiddel.

Schurft onder bokken.—Een pond mierenvergif, een steen terpentijn zeep en 4 emmers water ; laat een half uur lang kooken, doe er vervolgens 4 emmers koud water bij en steek de bokken er in (hun den bek toehoudende).

Verstopping.—Lijdt een beest aan deze ziekte, geef het dan een ½ bottel vischtraan of levertraan in en herhaal het.—(2) Geef een ½ bottel azijn in.—(3) Een partij uijen en vet ingeven.

Wormen in Struisvogels.—Een pil zoo groot als een hoenderei met terpentijn aangemaakt. Voor kleine vogels een zoo groot als een albaster, alle maanden een. Goed voor de struisvederen is dat men eens of tweemaal per week een half ons gewoon zout op het voedsel van elken vogel doet. In voer dat in water geweekt wordt, moet men het zout er 12 uren te voren indoen, dat het goed kan doortrekken ; het water moet altijd evenredig zijn naar het zout.

ANDERE RECEPTEN.

Voor de boomluis :—een emmer azijn, 7 emmers water, een dubbele handvol kalk, een dito zwavel.

Om zeep in een dag klaar te koken.—2 emmers water en 20 lb. asch eerst koken ; 18 lb. kalk bij doen tot het koud is ; dan 4 emmers koud water bij doen en dan laten afzakken ; nu neemt men 20 lb. vet met zooveel van die loog als noodig is en laat het het dan frisch koken.

VARIA.

(*Uit de Landbouwbladen.*)

HOE HET DEN KLEINEN LANDBOUWERS IN BEIJEREN GAAT.

De treurige toestand, waarin zich " de kleine landbouwer " in Beijeren bevindt, blijkt hieruit, dat daar toenemende verhypothekering en ongehoorde aanwas van gedwongen verkoop hand aan hand gaan met tallooze vrijwillige aanbiedingen van kleine landbezittingen. De prijzen er van zijn dan ook, als men niet let op de onmiddellijke nabijheid van grootere steden, zoodanig gedaald, als nog ooit in de laatste 50 jaren, waarbij dan nog de geheel veranderde waarde van het geld, bij toen vergeleken, in het oog gehouden moet worden. In eene der zittingen van de Beijersche Kamer van Afgevaardigden moest de Minister van Finantiën constateren, dat in 1880 een negende deel van den gezamelijken landbouw-bodem in Beijeren tot voldoening van er op geleende gelden onder en hamer kwam ; en terwijl in 1878 het aantal der openbare verkoopingen 1698 bedroeg, steeg dit in 1880 tot het aanzienlijke aantal van 3,722, te zamen circa 150,000 hectare landbouw-bodem vertegenwoordigende.

EENE AFRIKAANSCHE VROUWELIJKE MUILEZEL.

Volgens het *British Medical Journal* van 12 Nov. is er thans in den acclimatatietuin te Parijs eene zoölogische zeldzaamheid voorhanden. Het is eene *Afrikaansche vrouwelijke muilezel*, genaamd "Catherine." In 1874 stond dit dier op het punt van gelijktijdig met den Barbarijschen hengst "Caïd" en hun veulen "Constantine" naar de Weener expositie gezonden te worden, toen alle drie door de acclimatatie aangekocht werden. Na dien tijd wierp "Catherine" weder eerst een jong ("Hippone") door het paard, en in 1875 en 1878 twee jongen door een ezel verwekt, terwijl zij nog onlangs voor de vijfde maal een jong, ditmaal door het zelfde paard als de eerste twee keeren verwekt, ter wereld gebragt.— *Utr. Dagbl.*

EEN NEDERIGE WELDOENER.

Charles Darwin heeft een nieuw werk uitgegeven, getiteld: "De vorming van teelaarde door de werkdadigheid der wormen." Heeft hij in zijn hoofdwerk: "De afstamming van den mensch," den heer der schepping van zijn hoog voetstuk gerukt, in zijn jongste boek verheft hij den in het stof vertreden worm tot een schepsel, dat zeer veel bijbrengt tot het wel en wee van den mensch. De worm is des menschen grootste weldoener; hij is de eigenlijke, de natuurlijke grondbewerker, de voorlooper van den landman. De worm heeft een verbazend spijsverteringsvermogen. Hij eet altijd door wortels en andere plantaardige stoffen maar ook aarde en steentjes; dat alles verlaat zijn ligchaam weder geheel verwerkt en als het ware tot mest bereid. De aarde nu wemelt van wormen. Darwin schat het aantal wormen in één bunder op 40,000 tot 55,000.

EENE RATTEN-INVASIE.

Bij St. Trivier-de-Courcy, dep. du Rhone, Frankrijk, zijn voor eenige maanden massa's ongewoon-groote, harige en langstaartige ratten voor den dag gekomen; zij hebben schrik en ontsteltenis veroorzaakt. Tegen hunne digte drommen zijn katten magteloos. Zij dringen in de huizen en verwoesten de tuinen. In eene pachthoeve in genoemde gemeente hebben zij in één nacht 52 hoenders en eenden gedood. De boeren zijn bevreesd, dat zij de kinderen niet met rust zullen laten. Vallen van allerlei soort en drijfjagten vermogen niets tegen deze massa's en men vreesde teregt voor groote schade bij den oogst.

HET Z. A. TIJDSCHRIFT.

MEI, 1882.

Eb en Vloed.

EEN MARINE-NOVELLE

DOOR

RICHARD P. A. VAN REES.

IX.

IN SPANJE.

"Dat is een leelijk geval," zeide den anderen ochtend de chirurgijn-majoor tot den eersten officier, terwijl hij het ziekenrapport overhandigde, "of beter uitgedrukt, twee leelijke gevallen heb ik u te melden. Luitenant Van Hoekenburg lijdt aan hersenschudding, en adelborst Van Velzen heeft zijn been gekneusd en zijn linkerarm gebroken."

"'t Verwondert me niets," antwoordde de overste, "de laatste heeft gisteren veel doorgestaan; vreemd dat hij er niets van gemerkt heeft."

"Zooals dat meermalen gaat in uren van actie. De flinke jongen verklaarde mij, dat hij zich gisteren op den terugtocht met moeite bewegen kon! maar hij was te veel vervuld met zijn werk om aan zichzelf te kunnen denken. Een juweel van een jongen, die Van Velzen, dat verzeker ik je. Hij schijnt zijn arm gebroken te hebben, toen hij met den drenkeling van den mast in zee sprong; misschien is hij toen op een stuk hout of zwaar end touw terecht gekomen, dat onder water lag, wie weet! Hij herinnert zich alleen een hevigen schok."

A

"En wat moet er nu met hem gedaan worden?" vroeg de overste. "Wacht, daar komt de kolonel aan. Ik zal hem er dadelijk over spreken."

De kommandant vernam met belangstelling de berichten van den dokter.

"Wij moeten alles in het werk stellen, majoor," sprak hij tot den geneesheer, "om dien adelborst voor den dienst geschikt te houden. Hij belooft een zeeofficier te worden, waar onze marine met recht trotsch op mag zijn. Ontzie niets, de duivel hale je, als de kerel afgekeurd moet worden; nimmer heb ik van adelborsten gehouden, maar hij is de eerste aan wien ik niet 't land heb. Ik moet hem zien; ik moet hem spreken. Ligt hij in den ziekenboeg?"

"Ik heb een goede, rustige plaats voor hem uitgekozen," hernam de chirurgijn-majoor.

"Goed," zeide de kolonel, "luister eens; we zetten koers naar A...... aan de Spaansche kust. Ik weet dat daar een uitstekend hospitaal is, misschien het eenige in geheel Spanje, ha, ha!...... Blijft de wind zoo doorwaaien,"—hij keek naar de wolken—"dan kunnen wij overmorgen ons anker laten vallen en die twee aan den wal zetten. In een hospitaal is het toch altijd beter dan aan boord. Kom, ik wil beide zieken zien."

De dokter bracht den kolonel in de hut van Van Hoekenburg. Het takelblok was met zooveel kracht tegen het hoofd van dezen officier aangekomen, dat er hersenschudding door ontstaan was, terwijl, volgens den dokter, zich weldra verschijnselen van hersenontsteking zouden voordoen.

Hij lag in een ijlende koorts; volstrekte rust was noodig. Men vertoefde dus niet te lang in de hut.

"Ik begrijp niet," hernam de kolonel, zoodra hij in den kuil was, "de ambitie van dien officier om met alle geweld in de sloep van Van Velzen mee te gaan. Liever had ik er een ander in geplaatst, maar weet je wat ik dacht: als zijn krachten te kort schieten, dan zal die adelborst hem wel helpen. En ik heb goed gedacht. Die Van Velzen heeft gehandeld alsof hij jaren lang bootsman op een reddingboot geweest was."

Geheel voor in het schip, in een afgezonderd gedeelte van den ruimen ziekenboeg, hing de kooi van den gewonden adelborst. Door een paar kleine patrijspoortjes viel een mat, dof licht naar binnen; dat gedeelte van het schip zou

altijd in half duister gehuld zijn geweest, had niet een drietal lantarens daar dag en nacht haar flikkerend licht verspreid. Op de teenen naderde de kolonel de kooi,en metbijna vrouwelijke zachtheid voelde hij den gewonde den pols.

"Hoe gaat 't, mijn jongen?" vroeg hij zacht, op zulk een toon, dat de zieke ter nauwernood de stem van zijn kommandant herkende.

"Dank u,...... heel goed, kolonel," klonk het met gebroken stem.

"Moed houden, hoor; jij bent een flinke kerel; ik zal je vader schrijven, dat hij trotsch op je mag zijn...... Heb je alles wat je verlangt?"

"Alles, kolonel...... de dokter is te goed voor mij;" hernam Van Velzen, die zich trachtte op te richten.

"Liggen blijven; wat d......," hernam de kolonel, "moet ik gaan kommandeeren? Denk er aan, dat je zorgt spoedig hersteld te zijn; je bent hier aan boord nuttig. Hoor eens!" en hij boog zich over den zieke heen, "ik benoem je tot buitengewoon luitenant hier aan boord. Stil, geen dank,...... maak nu maar spoedig, dat je voor den officiersdienst gereed zijt. Dag, brave jongen!"

De zieke stak dankbaar zijne klamme rechterhand uit. Hij kon niet spreken, maar tranen parelden op zijn bleeke wangen.

"Goed zoo," hernam de kolonel, terwijl hij hem lachend de hand drukte, "goed zoo; maar nu kalm en rustig, anders wordt je werkelijk ziek"...... ....

In den kuil teruggekeerd, zeide de kolonel tot den dokter: "Ik zal de hut van mijn schrijver dadelijk voor ziekenhut laten inrichten; 't is daar luchtig en de kerel kan er lezen. Over een uur zend ik u mijn hofmeester, laat Van Velzen dan daarheen vervoeren. Als wij overmorgen te A...... zijn, moet er maar dadelijk werk van gemaakt worden om hem naar den wal te transporteeren, hem en Van Hoekenburg. Ik blijf daar een dag of wat liggen, heb order om daarna een oefeningstocht te maken, nog wat plaatsen aan te doen om de vlag te vertoonen, en 't ligt in mijn bedoeling om daarna dezelfde haven weer te bezoeken en hen op te nemen. Zie je, als de jongen aan boord blijft met dien gebroken arm, zie ik aankomen dat hij, met zijn ambitie, dienst verricht voor hij er toe in staat is, en zich dan misschien voor zijn geheele leven ongelukkig maakt; en die beenkneuzing schijnt ook niet een kleinigheid."

"Ik deel geheel uw gevoelen, kolonel," antwoordde de geneesheer; "de wonden zijn niet gevaarlijk, maar vereischen zorg en een langen tijd van rust, dien de patient aan den wal stellig beter kan verkrijgen dan aan boord. En wat zijn uwe plannen met Van Hoekenburg?"

"Ja, als 't beter is, zooals u beweert, dat men hem wegzendt naar Holland, treft 't uitstekend dat ik te A...... de *Maas* zal vinden. Dat fregat wacht daar op mijne bevelen, en moet volgens order van den minister onmiddelijk repatriëren; maar, vergeef me, ziet u de ziekte van Van Hoekenburg niet een weinig te donker in?"

"Ik meen van niet, kolonel." hernam de dokter: "blijft hij hier aan boord, dan vrees ik dat zijne ziekte een treurige wending zal nemen, terwijl hij aan wal alle kans heeft te herstellen."

Met een gunstige gelegenheid stevende de *De Ruijter* de straat van Gibraltar binnen, maar nauwelijks was het fregat in de Middellandsche zee of de wind ging geheel liggen.

Reeds vijf dagen geleden was men de steile rots van Gabel al Tarik voorbij gezeild en nog was het Spaansche hoogland in 't zicht. 't Was opmerkelijk, hoe deze kortstondige tegenspoed op de gemoederen werkte.

De kommandant gebruikte zijne minder mooie stopwoordjes meer dan ooit, en strafte zelfs een officier, die zich aan eene kleine overtreding had schuldig gemaakt, met hutarrest. De eerste officier, vermeenende dat die straf te zwaar was, maakte den kolonel opmerkzaam dat er gedurende zijn kommando nog geen officier met arrest was gestraft, en dat een aanmerking of terechtwijzing van den kommandant wellicht gunstiger zou werken; dat geloofde hij althans. De kommandant hoorde hem aandachtig aan en antwoordde:

"Zoo, overste, zou u werkelijk denken dat een vermaning van mij zal helpen en een tweede overtreding van dien aard voorkomen!"

"Zooals ik de eer had te zeggen, kolonel; ik houd 't voor zeker dat een ernstig woord van u voldoende is," hernam de eerste officier, die zijn pleit reeds gewonnen waande.

"'t Kan best zijn dat u gelijk hebt, overste, en dat een vermaning ook zal helpen; maar het arrest helpt *zeker*, dat is mijn gevoelen, en daarom blijft de luitenant in de hut."

Aan alles komt een einde, dus ook aan elke windstilte, en spoedig daarna liet de *De Ruijter* het anker vallen in de Spaansche haven A......

Van Hoekenburg en Van Velzen werden in het hospitaal, buiten de stad, opgenomen en met de meeste zorg behandeld; de oorzaak van hun ziekte bracht daartoe veel bij.

't Bleek weldra, dat de dokter van de *De Ruijter* den toestand van den luitenant te ernstig had ingezien, want vóór de *De Ruijter* enkele noodzakelijke herstellingen had ondergaan om naar zee te vertrekken, was hij in staat zijn dienst te verrichten, toen de *Maas* niet ver van de *De Ruijter* het anker in den grond liet vallen. Kort daarna kwam een ministerieëele order uit Nederland, die de overplaatsing van Van Hoekenburg aan boord van de *Maas* behelsde, en keerde hij met dat schip naar zijn vaderland terug. Deze order wekte in hooge mate de bevreemding van den kolonel Van Haamstede, maar hij moest er in berusten, en daar hij van de *Maas* een flink officier in ruil kreeg, was weldra deze geheimzinnige "knoeierij," zooals hij 't noemde, vergeten. Later zou hem de bedoeling van Van Hoekenburg maar al te duidelijk worden.

De *De Ruijter* vertrok zonder Van Velzen naar zee. Gedurende een paar maanden, waarin het schip de vlag in enkele vreemde havens vertoonde—iets van meer belang dan men zoo oppervlakkig zou denken—kon Van Velzen een kalm leven lijden, noodzakelijk voor zijn herstel.

De kommandant van de stad, don Mendez, een hidalgo, maar geen bijzonder ontwikkeld hoofdofficier, had zich het lot van den gewonden adelborst aangetrokken.

Toen Maurits, zooals wij Van Velzen voortaan zullen noemen, bedlegerig was, zocht don Mendez hem meermalen op. Het verhaal van de spaansche schipbreukelingen en vooral van den ongelukkige, die door Maurits was gered en in hetzelfde hospitaal werd verzorgd, had het hart van den hidalgo vol belangstelling jegens den redder gestemd. Zijn vrouw en dochter zorgden voor kleine versnaperingen, die Maurits welkom waren, want de keuken van het hospitaal liet wel wat te wenschen over.

Verlangend naar de kennismaking met zijn weldoensters, moest hij geruimen tijd zijn geduld op de proef stellen, daar een bezoek aan het hospitaal volgens haar begrippen tegen de betamelijkheid streed, en hij vijf weken lang zijn kamer niet verlaten kon.

Langzamerhand genazen zijne wonden, en toen de beenkneuzing in zooverre was hersteld, dat hij met een stok mocht loopen in den weinig schaduwrijken tuin voor het hospitaal, stelde don Mendez hem in *optima forma* voor aan vrouw en dochter.

Merced was een mooi meisje, jong, levenslustig, met al het warme bloed der zuidelijken. Zij was gevaarlijk gezelschap voor jongelieden; legio waren haar aanbidders. Zou Maurits zich goed houden onder den warmen blik dier donkere oogen, die tot in de ziel kon doordringen?

Naarmate hij beter loopen kon namen zijne bezoeken aan huis van don Mendez toe, en hiermede in gelijke mate de vertrouwelijkheid tusschen beide jongelieden. Hij vergezelde de familie naar de alameda, waar tweemaals 's weeks een militair muziekkorps speelde, en wandelde met Merced in den sierlijken tuin, wanneer de grillig gevormde cactus en de waaiervormige bladen der half tropische planten door den zoelen avondwind zachtjens bewogen werden.

Merced scheen met meer behagen te luisteren naar de taal van den fieren vreemdeling, dan naar de opgesmukte praatjes van haar aanbidders. En Maurits, onbewust van hetgeen in het hartstochtelijke meisje kon omgaan, vond zich gestreeld door de voorkeur, waarmee zij hem blijkbaar vereerde. Hij had te weinig dunk van zichzelf om te kunnen begrijpen dat die vertrouwelijkheid bij haar tot iets anders dan vriendschap kon leiden, terwijl het beeld van Jenny ook nu geen oogenblik van voor zijn geest verdween.

Hij sprak niet met Merced over haar; hij mocht immers niet; hij was niet verloofd. Bovendien, Merced was geen meisje om deelgenoote te maken van dergelijke geheimen. Zij laakte de dwaze liefde van de meesten harer vrienden; zij vermaakte er zich mee en vroeg niet naar liefde In Sevilla, waar zij jaren gewoond had, waren de heeren beschaafder en ridderlijker dan hier, dáár kon zij wellicht wederliefde schenken... maar hier?

Maurits vreesde dat zij eveneens den spot zou drijven met zijn gevoel voor Jenny, een gevoel dat hem heilig was. Dat zou hij niet kunnen verdragen. Daarom hield hij zijn geheim voor zich, hoewel 't hem meermalen op de lippen zweefde.

Zoo verliepen dagen en weken, en naderde het tijdstip van de terugkomst van de *De Ruyter*, toen zonder eenige aanleiding van Maurit's kant, eene plotselinge verkoeling tusschen hem en de familie Mendez ontstond.

Merced had een bloedverwant opgezocht, die op een groot buitengoed nabij A... woonde. Zij had het plan, niet langer dan drie dagen aldaar te vertoeven; maar twee weken waren verstreken en nog klonk haar vroolijke lach niet in het ouderlijke huis.

Maurits vroeg zich te vergeefs af, waarom het meisje niet terugkeerde, en merkte langzamerhand in het gedrag harer ouders eene zekere koelheid op, die hem zeer griefde. Hij gaf eindelijk zijn bevreemding te kennen, maar men ontweek elke verklaring. Het natuurlijk gevolg was, dat hij hoe langer hoe minder bij don Mendez aan huis kwam en het oogenblik zegende, toen de *De Ruyter* het anker in den grond liet vallen.

Het fregat had enkele italiaansche havens bezocht, en was op de terugreis, in een donkeren nacht, nabij de kust in aanvaring geweest met een grieksche brik, die zonder lichten voer. Hoewel de schade van geringen aard was, bezorgde die averij onverwachts oponthoud, en moest de *de Ruyter* langer te A... vertoeven, dan in het plan van den kommandant lag.

Maurits was nog niet geheel hersteld; toch werd zijn verzoek om aan boord terug te komen ingewilligd, en deed hij zijn dienst voor zooverre hij kon. De kolonel hield woord en liet hem officiersdienst verrichten.

Acht dagen was hij niet aan den wal geweest, toen hem op een vrijen dag de lust bekroop zijn kennissen op te zoeken; daarom sloeg hij het aanbod van eenige vrienden af om partij te maken, en wandelde alleen langs de vrij morsige straten van A..., den weg op naar het hospitaal; hij wilde den spaanschen dokter spreken.

Toen hij een breede straat aan het eind der stad wilde oversteken, reed juist een carreta in vliegende vaart den hoek om. Hij sprong op zijde, en bij tijds bracht de koetsier, neen, de jonge dame die de teugels hield,het vurige ros tot staan, anders zou het paard hem omver geworpen hebben.

Ten hoogste verrast, herkende hij Merced; zij zag hem vluchtig aan, en haar donkere wangen verschoten van kleur.

Beleefd groette hij het schoone meisje, maar in plaats van zijn groet te beantwoorden, sloeg zij het andalusische paard zoo krachtig met de zweep over het bevende lichaam, dat het edele dier, ongewoon aan zulk een onverdiende kastijding,steigerde en met de achterpooten sloeg, als wilde 't zich losrukken uit de strengen die 't aan het rijtuig verbonden.

Maar Merced had moed. Zou zij den strijd opgeven tegen een dier, en dan onder de oogen van dien man, die...... ? Neen, nooit! Hij zou thans zien wat een Spaansche vermocht.

Met vaste hand wist zij de teugels nu te vieren, dan strak aan te houden; de zweepslagen die op het trillende lichaam van het edele dier geteekend stonden en telkens met nieuwe kracht neêrkwamen, dreven het vurige paard tot wanhoop. Het sprong en trok de carreta van de linkerzijde van den weg naar de rechter, maar opeens stond 't stil; 't had zijn meesteres herkend. Het schuim bedekte den mond, de roode oogaderen dreigden te bersten, het bevende lichaam dampte. Merced gaf de teugels aan den lakei, stapte uit, klopte het paard op den hals en sprak 't vriendelijk toe, daarna hernam zij haar plaats op den bok, zonder acht te slaan op degenen die toegeschoten waren om hulp te verleenen. Geen enkele maal had zij den blik naar Maurits gewend, toen hij te vergeefs het paard bij de teugels wilde grijpen, te vergeefs, omdat Merced, juist terwijl hij den greep deed, de teugels aanhield en het dier dwong uit te wijken.

Vayanse Vds!" *—uit den weg—klonk haar bevende stem, en pijlsnel vloog de carreta voort.

Verontwaardigd zag Maurits met gefronste wenkbrauwen het rijtuig na. Hij kon zelfs niet gissen, wat de oorzaak van deze onverklaarbare minachtende behandeling was. Minachtend, want de omstanders zagen hem aan en hadden uit de blikken en handelingen van het meisje begrepen dat zij dien man trachtte te mijden.

Zijn besluit was genomen; hij zou don Mendez opheldering vragen, want 't was hem ondraaglijk langer verdacht te worden door menschen aan wie hij verplichting had.

X.

EEN EDEL VRIENDENPAAR!

Z. M. fregat *Maas* had een voorspoedige reis gemaakt.

Nauwelijks lag het schip in de haven van een onzer zuidelijke zeeplaatsen gemeerd, of Van Hoekenburg begaf zich met verlof.

In de residentie vertoefde hij eenige dagen tot regeling zijner loopende zaken, en was juist bij tijds aangekomen om tegenwoordig te zijn op een soirée bij den Engelschen am-

* Vds; spr. Oestés, beteekent: u.

bassadeur, waar hij bij zijn vrienden en bekenden met open armen ontvangen werd, en door zijn geestigen, beschaafden doorslag en de opgesierde verhalen zijner laatst ondervonden avonturen het hart stal van menige schoone.

Een ieder had in die kringen met den meesten lof over Van Hoekenburg hooren praten. Hij had zooveel gereisd, zooveel ondervonden; hij wist zoo geestig te vertellen, en de dames die in de danszaal aan zijn arm rondliepen, erkenden volgaarne, dat niemand zoo onderhoudend was als hij. Geen alledaagsche opera- of stadspraatjes, geen flauwe gezegden, niets van dat alles. Helaas, op partijen krijgt men zulk een oppervlakkig oordeel van personen; 't blijft daar immers hoofdzaak of men elkander weet bezig te houden, te doen lachen...... wat geeft 't overige! Dat is bijzaak!

Van Hoekenburg had steeds zorg gedragen dat zijn goede naam in zijn geboortestad gunstig bekend bleef, met bijzonderen tact zijne kennissen gekozen en geleefd zooals 't een fatsoenlijk en beschaafd man betaamt.

Den dag na het feest bij den ambassadeur was hij op reis gegaan naar D......, en kwam denzelfden avond in het Geldersche stadje aan.

Den volgenden ochtend, onmiddellijk na het ontbijt, richtte hij zijn schreden naar het huis van den heer Dommels, een zijner schoolkameraden, en jongeren broeder van Jenny's moeder.

Hartelijk werd hij ontvangen.

Zij waren wel een contrast, die twee mannen! Van Hoekenburg, met het fijne regelmatige gelaat en de sierlijke nette kleeding; de ander een grof, pokdalig man in een kale huisjas.

Hun karakters hadden daarentegen meer overeenkomst. Zij deugden geen van beiden heel veel, en daar hun opvatting van het leven geheel en al dezelfde was, gevoelden zij veel sympathie voor elkaar, een sympathie die zij als schooljongens reeds hadden.

Men kan 't een soort van instinct noemen, aan jongens eigen, om de karakters hunner kameraden te peilen; nergens blijkt dat beter dan op maritieme of militaire inrichtingen en onder jonge studenten; de bijnamen waarmee men elkaar dán vereert, zijn meermalen zóó juist gekozen, dat zelfs jaren daarna het karakter van dien persoon geheel door den vroeger ontvangen bijnaam wordt weergegeven.

"Wel, wel, diplomaat," zeide Dommels en hij noemde Van Hoekenburg bij zijn pseudoniem, "gij komt bij tijds; ik heb je noodig als haren op mijn hoofd......" en hij wees op de kale kruin, die, niettegenstaande zijn jeugdigen leeftijd, duidelijk zichtbaar was.

"En ik jou, smous!"

Dommels lachte; hij was zoo aan dien naam gewoon, dat hij dien niet alleen mooi, maar ook vleiend vond, en er zich gaarne bij hoorde noemen. Men kan aan alles wennen!

"Hoe staat 't er mee," vroeg de diplomaat.

"Slecht," antwoordde de smous.

Van Hoekenburg wierp een vragenden blik op zijn vriend; deze keek een pak brieven in.

"Wat zal ik je zeggen, ging de laatste voort, "'t is een ellendige tijd; alles mislukt."

"En die gronden te C...... ?"

"Ziehier mijn correspondentie en kaarten;" hij legde Van Hoekenburg eenige papieren voor.

"Ben je dwaas, kerel; denk je, dat ik mijn hersens vermoeien wil met al dien nonsens te lezen? Kom, ik ben tevreden met een mondeling rapport."

De smous verwachtte dat antwoord; een trek van innerlijk welbehagen kon hij niet verbergen.

"Ik zal veel duiten noodig hebben," antwoordde Dommels; de grond moet verwerkt, bemest worden, wegen aangelegd, boerderijen gebouwd; enfin, als dat alles niet geschiedt, krijgen we geen cent rente, en kunnen alleen het land kwijt raken met groot verlies. Wat dunkt je nu; zullen we er niet eens samen heengaan ?"

"Dat zal wel dienen," antwoordde Van Hoekenburg, die de zaak niet geheel begreep, "maar dan heb jij je toch leelijk beet laten nemen ?"

"Ik heb weinig verstand van die soort van zaken," antwoordde Dommels, met een pennehouder spelend, "een ieder kan zich vergissen, waarom zou mij zoo iets niet gebeuren ?"

"Omdat je een smous bent."

"Goed; maar hoe aan het geld te komen ?"

"Hoeveel raam je noodig te hebben ;"

"Als we met een ton...... "

"Wat blief?"

"Reken zelf maar na; honderd bunders land ...... wegen, bemesting, boerderijen......"

"Als dat de eenige manier is om rente te krijgen, zal 't dienen," zeide Van Hoekenburg nadenkend, "maar hoor eens. Je bent een beste kerel en je bezit mijn volle vertrouwen. Welnu dan, ik heb een zwaar verlies geleden, veel geld verloren door speculatiën."

Dommels zag nu op zijn beurt zijn vriend met een ongeloovig oog aan. Hij was te goed op de hoogte van diens zaken; hij begreep hem dus niet.

"Geloof je me niet?"

"Neen," antwoordde de smous kortaf.

"Het is toch zoo," verklaarde Van Hoekenburg met een voor hem ongewone oprechtheid, jij bent een slimme kerel; helaas, ik dacht hetzelfde van mij. Welnu, een aardig kapitaaltje heb ik geheel zonder jou medeweten bestuurd en beheerd. Gij wist niet, dat ik die duiten had."

"Dat wist ik niet," zeide de smous; "daar heb je de diplomaat weer. Je wordt mij te slim af."

"Een verkeerde slimheid, want ik ben dat geld kwijt..."

"Dan zal je mijn geheim uitstekend te pas komen."

"Het geheim van den oom van Jenny?"

"Juist!" De ander lachte schamper. "Ik heb mij niet voor niets in zijn zaken weten in te dringen. De goede man moest eens weten, hoe goed ik op de hoogte ben."

"Als ik haar trouw, krijg ik een groot vermogen, meer dan ik verloren heb," ging Van Hoekenburg bij zich zelf voort; "nu, dat is oud nieuws; als gij mij dat niet toevertrouwd of liever afgekocht hadt, leelijke smous, zou zij mij zooveel niet waard zijn."

"Tut, tut...... ze is mijn nichtje."

"Bah!" Van Hoekenburg klopte zijn vriend lachend op den schouder, "jou nichtje! je laat je nog al veel aan je familie gelegen liggen."

"In allen geval is zij een alleraardigst ding. Gij zult eer met haar inleggen in de residentie, man!"

"Maar hoe staan de zaken thans? Gij begrijpt dat haar bezit mij nu nog meer waard is dan voor vijf maanden, nu ik een deel van mijn fortuin kwijt ben."

Dommels liep een paar malen de kamer op en neêr. Een deel van zijn fortuin kwijt! Jongens, hij heeft hem nu meer in zijn macht dan voorheen. Er deed zich onverwacht een kansje voor om wat te verdienen; daar moest hij gebruik van maken. Hij bood Van Hoekenburg een sigaar aan, stak er zelf een op, belde de meid om twee glazen en een

half fleschje portwijn, alles om tijd te winnen en een plan te kunnen vormen—en deed zijn vriend eenige onverschillige vragen betreffende zijn laatste reis. Daar hij hem in zijn zwak wist te tasten, dwaalden Van Hoekenburg's gedachten een tijdlang van het hoofddoel van zijn bezoek af.

"En waarom ging je eigenlijk met de *De Ruijter* naar zee?" vroeg hij, Van Hoekenburg een glas inschenkend.

"Wel, om mijn rol bij den kolonel goed af te spelen. De man moest een goeden dunk van mij krijgen, ha, ha! en ik geloof tamelijk wel geslaagd te zijn. Alleen daarom bood ik mij aan voor die verwenschte reddingsgeschiedenis, en onder ons gezegd en gebleven: ik zag dien kwâjongen, dien Van Velzen in de kommandantssloep gaan, en toen zei ik bij mij zelf: waag wat, kerel, de kolonel laat zich zoo gunstig uit over het gedrag van dien adelborst—wat ik uit een gesprek tusschen den kolonel en den overste afluisterde—weshalve ik mij aanbood voor dezelfde sloep; eerstens, omdat die sloep uitstekend gebouwd is, en tweedens ......nu, enfin, omdat die adelborst een knap zeeman is, en wij elkaar van dienst konden zijn."

"Hm! de diplomaat."

"Nu, dat gevalletje liep goed af. Ik schijn de boot goed bestuurd te hebben. Kort daarna kwamen wij te A...... " Van Hoekenburg's gelaat betrok, en een oogenblik keek hij somber voor zich, alsof er iets was dat hem inwendig pijn deed—"te A......," ging hij voort, de hand voor het gelaat houdend, "en daar kreeg ik de ministeriëele order om met de *Maas* te repatriëeren. Je weet, dat ik van mijn familie wist gedaan te krijgen, den minister over te halen om mij uit de Middellandsche zee per eerst voorkomende gelegenheid terug te roepen. Die gelegenheid kwam gelukkig heel spoedig. Welnu, hier ben ik. Nu de uitslag van uwe pogingen en van uw invloed op uw dwaze zuster."

"Dwaze zuster?"

"Kom, smous, verkoop me toch geen knollen voor citroenen; zeker is je zuster dwaas, door geheel aan jou leiband te loopen en jou in alles te gelooven.

Op eens viel Dommels iets in; hij had een plan.

"Dan vergist je je leelijk, vriend. Mijn zuster is verstandiger dan je denkt! Zij is veranderd als een blad van een boom. Ik geloof waarachtig dat haar zwager er achter zit; die man mag me niet lijden. Enfin, ik heb veel van mijn invloed op haar verloren."

"Hoe dat?"

"Hoewel Jenny niets van de plannen van haar oom afweet, en zulk een rijke partij als jij bent, haar dus wel moest aanstaan, verlangt zij je toch niet tot man, en haar moeder laat haar vrij in haar keuze."

"Voor den d......, kerel," riep de diplomaat opstaande, "houd me niet voor den gek. Dat haar moeder haar vrijlaat, geloof ik niet. Dat klinkt zoo geheel in strijd met hetgeen je mij vijf maanden geleden mededeeldet, dat ik je niet geloof."

"Dat staat je vrij," antwoordde Dommels, evenzeer van zijn stoel oprijzende, "dat staat je vrij...... maar dan moeten we geen zaken meer doen. Tusschen vrienden moet vertrouwen bestaan."

"Vertrouwen! ik heb misschien meer vertrouwen in jou gehad, dan goed is."

"Van elk ander zou ik deze woorden als een grove beleediging aanmerken. Van jou daarentegen beschouw ik ze als een gevolg van de teleurstelling, die mijn mededeeling op je maken moest. Kom, wees kalm, laten wij verstandig praten."

"De kolonel van Haamstede is een flink zeeman, maar een slechte geldbelegger...... Hebt jij je zuster het verlies van haar kapitaal medegedeeld?"

"Zeker... maar het verlies van dat kleine kapitaaltje vermocht weinig op haar besluit; ze heeft mij bewijzen gevraagd; die had ik niet."

"Bewijzen van haar broer, dien zij aanhangt met al haar hart, zooals gij zelf zeidet..."

"Haar kind schijnt haar nader aan 't hart te liggen."

"Het is mogelijk dat ge gelijk hebt."

"Is 't dan geen bewijs van mijn vriendschap," vervolgde Dommels, en hij sprak op gevoelvollen toon, "van mijn innige belangstelling in jou lot, dat ik je het geheim van haar rijkdom onmiddellijk liet weten, toen haar vader jou kommandant werd."

"Ja, smous!" antwoordde Van Hoekenburg, die door den welbespraakten vriend hoe langer hoe meer overtuigd werd van diens oprechtheid, "ja smous, je hebt eeuwig veel belang gesteld in mij en mijn duiten..."

"Kom..."

"Nu ja, ik heb je altijd mogen lijden, omdat je er geen doekjes om wondt. Je hebt graag mijn geld om er iets mee te ondernemen; en je bent eerlijk genoeg geweest te bekennen, dat je met meer hart en ziel voor mijn belangen werkt, als je weet dat je er voordeel van trekken kunt. Top! ik ken je, smous, en dat zal ik toonen. Als je in mijn hôtel,... of hoe noemen ze dat krot hier, *De vergulde ploeg*, geloof ik,... als je dan in die oude bouwvallige kast komt, die ze hier verguld noemen, zal ik je een chèque geven, en daarmeê kan je bij mijn bankier in den Haag zooveel geld los krijgen als je maar wilt; kom, geen omwegen, ik heb een volmacht bij me."

"Maar vriend, dat is de bedoeling niet," antwoordde Dommels 't hoofd schuddend.

"Heb je ooit; is dat je bedoeling niet? Vooruit dan maar; dan ga ik mijn eigen gang en moeten de landerijen braak blijven liggen."

"Nu, zoo meen ik 't ook niet."

"Enfin, je raaskalt een beetje; niet voor 't eerst,... maak maar dat ik Jenny tot vrouw krijg," ging Van Hoekenburg voort.

"Hoeveel kan ik bij je bankier los krijgen?" was de wel wat onvoorzichtige vraag van Dommels.

"Zeg mij eerst, wat er in dat testament staat; hoeveel betaalt de oom aan zijn troetelkind uit, als zij trouwt?

"Een à twee ton," fluisterde Dommels.

"Neen; ik wil 't precies weten," hernam de ander.

"Nu dan, op mijn woord: ongeveer drie ton (£25,000)."

"Goed! als ik haar heb, haar en dat geld, krijgt ge alles wat je bij mijn bankier kunt losmaken."

"Dat moet ik nu hebben; vertrouw je me niet? Iedere dag uitstel geeft zooveel verlies met die bunders, die renteloos liggen."

"Goed dan, ik vertrouw je. Je hand er op."

Dommels stak den ander zijn klamme hand toe. Van Hoekenburg drukte die even; nam toen een lederen portefeuille uit een zijzak, en overhandigde den "smous" een volmacht.

"Zie je, ik ken mijn volk," zeide de diplomaat, die toch op dit oogenblik zulk een verbazend slecht diplomaat was; "hier is de volmacht; beschik dus over die som. Later zullen we samen de landerijen eens bezoeken. En ga nu naar je zuster, en maak dat alles in orde komt, want anders

vertrouw ik mijn zaken aan andere handen toe, en lijdt gij de meeste schade."

Dommels kon een glimlach niet weêrhouden, een valsche grijns, die zijn leelijk gelaat nog meer ontsierde. Van Hoekenburg, hoe weinig vatbaar gewoonlijk voor diergelijke zaken, wierp nu toch een wantrouwenden blik op zijn vriend, en stak onwillekeurig de hand naar de volmacht uit.

Maar de ander had het kostbare papier bij zich gestoken en zijn kalen jas dichtgeknoopt.

" Een man een man, een woord een woord," hernam hij bedaard; " weldra zal 't van mond tot mond gaan, verloofd: Rudolph van Hoekenburg en Jenny van Haamstede!"

" Top; ik vertrouw je."

Van Hoekenburg zou deze woorden niet gezegd hebben, als hij geweten had dat reeds sinds maanden de blozende wangen van het eenmaal zoo geestige, vroolijke meisje iederen dag een bleeker tint kregen; dat haar jeugdige dartelheid voor een ongewonen ernst had plaats gemaakt; dat zij meer leed dan haar jeugdig hart kon verdragen; want zij, Jenny, had voor vier maanden haar moeder reeds beloofd, haar hand aan dien gehaten man te geven, zoodra hij in Holland terug kwam; dáárvoor had Dommels gezorgd.

En Van Hoekenburg wist ook niet, evenmin als mevrouw Van Haamstede, dat het verlies van haar kapitaaltje geheel en al een sprookje van Dommels was; want datzelfde kapitaal rustte, met de onlangs gedeeltelijk ontvangen rente, in de gegrendelde steenen nis, die Dommels ter bewaring van al de gelden onder zijn beheer, in den kelder van zijn huis had laten metselen.

Evenmin kon Van Hoekenburg vermoeden, dat het grootste gedeelte van zijn vermogen, goed achter slot, in dienzelfden kelder wachtte op hetgeen zijn zaakwaarnemer er mee doen zou, en dat hij—Van Hoekenburg—geen enkel stuk land zijn eigendom kon noemen.

Op raad van Dommels verliet Van Hoekenburg de stad. Als mevrouw Van Haamstede hem zag, verklaarde Dommels, zou zij wellicht aan een komplot denken, en dat kon het welslagen van hun plan in den weg staan.

Nu, Van Hoekenburg, de diplomaat, deed onder voor Dommels den smous. Toen hij, vier dagen daarna, in D... terug kwam en aan het huis van zijn vriend aanschelde, kwam hem de treurige waarheid ter ooren.

Dommels was op reis gegaan denzelfden namiddag, toen Van Hoekenburg hem opzocht. Hij had niets tegen de dienstbode gezegd, slechts een briefje afgegeven met stellige order, 't eerst dán aan den vreemdeling te overhandigen, wanneer deze zich in persoon bij haar aanmeldde.

Bleek van woede, vermoedende wat er gebeurd was, scheurde van Hoekenburg het verzegelde couvert los, en las met klimmende gramschap:

" *Zeer waarde en lieve Vriend!*

" Als gij dezen leest, ben ik op zee of in een engelsche haven, wachtende op gunstige gelegenheid.

" Ik heb besloten alleen te handelen, en mijn geluk in de Vereenigde Staten te beproeven, doch blijf mij steeds als uw zaakwaarnemer aanbevelen.

" Daarom, waarde vriend, heb ik de gelden, die gij mij met uw edel hart toevertrouwdet, onder mijn berusting gehouden. De gronden, die ik in Amerika koopen zal, beloven veel meer rente af te werpen dan die in Overijsel, die, vergeef me mijn kleine leugen om bestwil, ik nimmer gekocht heb.

" Had ik u bekend gemaakt met mijn plannen, dan zou ik wellicht tegenkanting van uw zijde ondervonden hebben. Daarom hield ik ze voor u geheim, evenals voor mijn zuster.

" Toch zal ik voor uw belangen blijven voortzwoegen, en toonen dezelfde smous te blijven, die ik als jongen reeds was. Geef mij dus uw adres, opdat ik u later de veelbelovende renten kan doen toekomen; want nimmer mag ik vergeten, dat ongeveer twee ton van al de gelden die ik voor anderen ga uitzetten, aan u toebehooren.

" Ik werd allerbeleefdst door uw bankier ontvangen; hij is een hoogst beschaafd mensch, en keerde mij ongeveer £5,000 uit.

" Ik beloof u te zorgen, dat die gelden met de anderen, na verloop van eenige jaren tot een dubbele waarde zullen stijgen.

" Blijf in mijn ondernemingen vertrouwen stellen; ik bedrieg u niet, maar handel in uw belang.

" Breng mevrouw Van Haamstede mijn beleefde groeten over, en zeg haar hoe 't mij spijt dat ik niet langer van haar hooggewaardeerd gezelschap kan genieten.

"Jenny is de uwe, daar heb ik voor gezorgd. Ook in uw belang heb ik u de laatste dagen misleid; zij was het reeds sinds vier maanden.

"Gegroet, diplomaat en beste vriend, altijd
"geheel uw smous en vriend
"DOMMELS."

"P.S. Bij dezen schenk ik u mijn huis en erve te D.; die zullen nog wel 't een en ander opbrengen. Beschouw dat als een huwelijkscadeau van hem, die zooveel belang stelt in u en uwe zaken. Salut!"

(Wordt vervolgd.)

Reisverhalen aangaande Egypte en Palestina.

VIII.

NAAR DE PYRAMIDEN.

Maandag den 12den April 1880, 's morgens ten 7 ure, stond Ashan met een rijtuig voor de deur van het *Oriental Hotel* gereed om ons naar de Pyramiden te vervoeren. Na de ondervindingen van den nacht, lieten wij onzen hospes wekken, betaalden hem tot zijne ontsteltenis wat wij schuldig waren, lieten onze goederen overbrengen naar het *New Hotel* zorgden voor eet- en drinkwaren voor den dag, en begonnen de reis naar het spoorwegstation van Ghizeh aan het Opper-Egyptische spoor. Ons plan was om in eenen dag de ruïnen van Memphis en Sakkarah en de Pyramiden van Ghizeh te bezoeken. De laatsten kan men in anderhalf uur tijds van Cairo bereiken, langs eenen weg dien de Khedive in 1868 ten gerieve van den Prins van Wallis liet maken. Memphis en Sakkarah liggen hooger op; en gaat men nu

eerst naar de Pyramiden dan wordt het te laat om denzelfden dag weer van Sakkarah naar Cairo terug te keeren. Derhalve besloten wij per spoor naar Bedreshayn, tegenover Memphis te gaan, om van daar die plaats en Sakkarah met de ezels te bezoeken, en dan door de woestijn naar de Pyramiden te gaan, alwaar het rijtuig, dat ons naar de statie bragt, ons tegen den achtermiddag zou gaan opwachten. Aan het station vonden wij de vijf gezadelde ezeltjes, met den ezeldrijver, op ons wachtende om met den trein mede te gaan.

Ghizeh is thans eene ruïne, en alleen merkwaardig wegens eene groote inrigting, waarin hoendereijeren op kunstmatige wijze worden uitgebroeid. De hennen in Egypte willen niet broeijen; derhalve brengen de lieden de eijeren naar deze inrigting om uitgebroeid te worden, en krijgen zij één kieken van elke twee eijeren terug. Zou het niet goed zijn van die hennen in Zuid Afrika in te voeren, daar de onzen meestal aan de tegenovergestelde zwakheid lijden?

Van Ghizeh loopt het spoor langs het dal van den Nijl door fraaije dadelplantaties, tot aan Bedreshayn, een armoedig Egyptisch dorpje. Van hier moest de reis te ezel beginnen. 't Was uiterst prettig voor ons, die er niet aan gewoon waren. Mijne vrouw had een jufvrouws-zadel, doch wij moesten klaar komen met de gewone Egyptische zadeltjes, die ongeveer 9 duim hooger zijn dan de rug van het dier,—waarschijnlijk om te verhinderen dat de voeten van lange personen op den grond slepen. Toen allen gezeten waren, sprong Ashan met het mandje provisie op zijn ezel en gaf het teeken aan den ezeldrijver om zijn stok te gebruiken. Er was nog een ander gezelschap van vier dames en een leeraar van de Episcopale Kerk, die denzelfden weg gingen, en eenige minuten vóór ons vertrokken. Eerst later ontdekten wij, dat de twee ezeldrijvers elkander uitgedaagd hadden om het eerst te Memphis en Sakkarah te zijn, en toen verstonden wij waarom wij zoo gruwelijk snel langs den verheven en smallen weg, die tusschen de palmboomen naar Memphis voert, door onzen "donkey boy" gejaagd werden. De ezel waarop mijne vrouw zat, had eene ontzettende vrees voor den stok van den ezeldrijver, en zette het telkens tot mijne niet geringe bekommernis op een loopen van belang, zoodra hij de stem of voetstappen van dezen hoorde. Men weet waarlijk niet wien meer te bewonderen, den ezel of zijnen drijver. Beiden zijn evenzeer tegen alle

vermoeijenis gehard. De drijver loopt natuurlijk achter, want zijn werk is de achterhoede aan te brengen, en wee den ezel die achterblijft! Gevolgelijk krijgt ieder onzer eene beurt om de anderen voorbij te snellen, al naar men in handen van den ezeldrijver valt. De achterste ezel krijgt een geduchten slag, die hem als een pijl uit den boog voorbij de anderen doet snellen, om spoedig door dezen weer achtergelaten te worden, totdat hij op nieuw in handen van den vervolger valt; want een ezel heeft nog eene deugd waarvoor hem niet genoeg eere wordt gegeven, deze namelijk, dat hij geduldig is onder vervolging, de hardste slagen gemakkelijk van zich schudden, en het ergste leed dat hem aangedaan wordt, in minder dan een minuut tijds totaal vergeten kan. Dat kunnen wij menschen, ja zelfs christenen, niet zoo gemakkelijk doen.

Gij verstaat nu, hoe wij bijna gelijktijdig met het andere gezelschap te Mitrahenny—een even armoedig Egyptisch dorpje als Bedreshayn, en in het midden der ruïnen van Memphis gebouwd—aankwamen. Memphis was ten tijde der patriarchen de hoofdstad van Egypte, doch de fondamenten en andere overblijfselen zijn onder den modder van den Nijl bedolven en nu van gras, en de gansche oude stad van palmboomen overgroeid. Zij werd tusschen de twee en drie duizend jaren vóór de geboorte van Christus gesticht, door Menes, den eersten koning van de eerste dynastie, die eenen hoogen wal opwierp om de stad tegen overstroomingen van den Nijl te beschermen. Die stad, hoewel dikwijls door vreemde mogendheden veroverd en door de Egyptenaars heroverd, behield nog veel van hare vroegere pracht en grootheid, tot ongeveer 500 jaren vóór Christus. In den Bijbel wordt zij genoemd Mof of Nof, en aan haar is letterlijk vervuld geworden de profetie van Jeremia: "Want Nof zal ter verwoesting worden, en zal verbrand worden, dat er niemand in wone." Jer. 46 : 19. Behalve eenige brokstukken van granieten standbeelden, en van platte steenen met het beeldschrift der oude Egyptenaren, die in eene "kraal" van riet verzameld zijn, wijst men u nog twee kolossale standbeelden van Rameses II, den krijgshaftigste van de oude koningen van dat land. Beiden liggen op het aangezigt in den modder. Treffend beeld, hoe eens alle trotschheid voor de magt des tijds bukken moet! Een daarvan is ter bezigtiging van reizigers opengegraven, doch de beenen zijn van het ligchaam gebroken. Ik nam eene kleine wandeling

eerst naar de Pyramiden dan wo[...] hoofd op meer dan 30 den dag weer van Sakkarab [...] omtrent 1500 jaren vóór Derhalve besloten wij per [...]vlogen met de verst afgelegene over Memphis te gaan, o[...] vol van reusachtige monumen- met de ezels te bezo[...] magt. Pyramiden te gaan, [...] zoals ik reeds gezegd heb, steken er fon- bragt, ons tegen [...] grond, en langs den weg lag er een plat- Aan het statie [...] vierkant, die pas eenige dagen vroe- den ezeldrijv[...] uitgegraven zijn en vol beeldschrift was, dat ik te gaan. [...] lezen kon. Overigens is er, voor een vlugtig

Ghize' [...] natuurlijk niet het onze, niet veel te zien. Daar ik eene [...] zoowls gereden was, hield ik stil onder de schaduw mat[...] vooruit g[...] om op de anderen te wachten, en liet de wi[...] der palmboomen, ettelijke eeuwen terug gaan. Welk een treurig n[...] gedachten [...] gevoel komt over het hart, als men zich te binnen brengt, wat die plaats, meer dan 3000 jaren geleden, was. Welk een tooneel van aardsche grootheid, weelde en bedrijvigheid! En wat is er van overgebleven? Niets dan doodsche stilte, gebroken standbeelden, begraven ruïnen, en Rameses op zijn aangezicht, in den modder, treurende over de verwoesting. Doch veel tijd tot nadenken heb ik niet, want daar hoor ik de stem van den donkey boy, en hier komt de ezel die het laatst onder den stok was met zijnen ruiter aangeloopen.

Nu begon de ren weer naar Sakkarah, en ieder kon om de beurt winnen en verliezen. Ik begon de pret moede te worden, en vertelde den ezeldrijver in het Engelsch, dat hij de ezels niet meer slaan moest, dat wij snel genoeg gingen, en met het andere gezelschap niets te maken hadden. Hij zeide op alles "yes." Naauwelijks had ik mij omgekeerd, om ons gezelschap, dat ongeveer 50 schreden vooruit was, te volgen, of de vent ging met al zijne vroegere wreedheid op het arme dier los, zoodat ik bijna achterover viel. Ik hield het dier met beide handen in, zooveel ik kon, en riep hem op ernstigen toon toe: "sla mijn ezel *niet,*" (*don't* beat my donkey), doch oogenschijnlijk verstond hij dat ik inhield, om hem de gelegenheid te geven om den ezel eens geducht af te ranselen; want nu regenden de slagen: "whoep, whoep, whoep," op de achterdeelen van het dier, totdat ik het de teugels gaf om zijn vervolger te ontloopen. Toen ik de *race* weer gewonnen had, hield ik stil en sprak tot Ashan, die mij nu voorbij snelde, over de schandelijke wijze waarop wij voortgedreven werden, doch die had geen tijd om te antwoorden,

scheen overigens met de pret gediend te zijn. Toen de eerste ezel voorbij was, riep ik den jongen, en vroeg hem waarom hij niet luisterde, en niet ophield om mijn ezel te slaan. Hij stond mij bedaard aan te zien, toen ik hem vertelde, dat hij in geen geval zijn stok op mijn ezel of dien mijner vrouw weer moest leggen, voordat ik zulks beval. "Do you understand me?" vroeg ik. "Yes, yes, Sir!" antwoordde hij zeer beleefdelijk. Ik keerde mij om, ten einde den anderen, die een end vandaar het andere gezelschap ingehaald hadden, te volgen. Hij gaf een gil, en daar ging het weêr: "whoep, whoep." Ik riep: "sla niet!" Het antwoord was: "yes, yes; whoep, whoep." "Sla niet!" "Yes, yes; whoep, whoep!" En zoo ging het totdat ik de anderen voorbij gesneld was. En alsof de rid nog niet snel genoeg was, gingen de twee ezeldrijvers in maatschappij, en behandelden ons nu als een gezelschap. Mijne vrouw, die reeds zeer vermoeid was, hield in om wat te rusten. Ik kwam haar op een sterken galop voorbij, en ziende iemand op haar ezel toeloopen, keerde ik mij in den zadel, om hem met de hand te beduiden het niet te doen. Doch mijn stijgriem brak, ik viel in het zand en kreeg een wond aan het been. Ik sprong op, om den ezeldrijver een slag met mijn paraplui te geven, doch hij ging op den loop. Toen eerst vondik uit, dat zijne kennis van het Engelsch zich tot *yes* en *no* beperkte.

Wij zochten nu naar mijnen stijgbeugel, en werden daarin geholpen door een vriendelijken Beduïn, die met een "kombaars" omhangen was. Toen wij nu lang en te vergeefs hadden gezocht, en Ashan dien van zijnen zadel had afgenomen, haalde de Beduïn heel bedaard een stijgbeugel van onder zijn kombaars, en bood dien te koop aan. Ashan bekeek hem voor een oogenblik, beet op de tanden, en diende den beleefden verkooper een tien of twaalf geduchte stokslagen over rug en schouders toe, eer die hem ontloopen kon, in zijn schamel gewaad, dat hij nog aan had, nadat schoenen en kombaars achtergelaten waren. De arme vent stond op een afstand zich den schouder en rug te wrijven, terwijl Ashan in woorden en gebaren aan zijnen toorn verder lucht gaf. Nu ging het wat bedaarder, daar ik Ashan den ezeldrijver voor het laatst liet aanzeggen, dat dit jagen nu een einde moest nemen, of mijn paraplui zou op gevoelige wijze met zijnen schedel kennis maken. Het kon ook nu niet zoo snel, want wij moesten den steilen zandheuvel, die het Nijldal begrenst, beklimmen.

Overal, tegen en op den effen top des heuvels, steeken er overblijfselen van muren uit, die uit kalk en baksteenen, of "gekapte" klippen gebouwd zijn. Zoover men nu zien kan, is er niets dan eene barre zandwoestijn. Wij merkten nog hier en daar eene ronde of vierkante diepte op, die als een put in de rotsen uitgehouwen en bijna met het waaizand opgevuld was; doch van grooter belang zijn nu voor ons de elf pyramiden van Sakkarah. Een daarvan, de grootste en in onze onmiddelijke nabijheid, trok bijzonder de aandacht, omdat zij verschillend van de anderen gebouwd is, hebbende 5 uitstaande deelen als reusachtige trappen van ongeveer 40 voeten elk. Zij is 190 voeten hoog en wordt door Mariette beschouwd als behoorende tot het werk van de eerste Dynastie. Zij bevat een aantal gangen en kamers, waarin 30 gebalsemde lijken gevonden werden, doch hoewel wij aan haren voet voorbij gingen, hadden wij noch gelegenheid noch tijd om haar van binnen te bezigtigen. Wij reden nog een tijd lang tusschen ruïnen voort en kwamen eindelijk aan het huis van Mariette Bey. Deze Mariette was een Franschman van geboorte, die in 1857 naar Egypte ging om zich toe te leggen op de studie van Egyptische oudheden. Zijne eerste ontdekking was het Apis Mausoleum, waarheen wij aanstonds gaan zullen, waarin hij het gebalsemde lijk van den oudsten zoon van Rameses den groote ontdekte, versierd met goud en allerlei edelgesteente, hetwelk hij naar de Louvre te Parijs zond. De toenmalige Said Pacha was er volstrekt niet mede gediend, dat de rijkdom van Egypte op deze wijze aan Europa present werd gedaan; en daar hij den lust of den moed niet had om dit te verbieden, benoemde hij Mariette zeer behendiglijk tot opziener der Egyptische antiquiteiten, en maakte meteen een einde aan wat voor Egypte schadelijk bleek te zijn. Mariette werd nu de grondlegger van het *Boulac Museum,* dat thans voor geen ander ter wereld in rijkdom aan oudheden ten achteren staat. Zijn groot werk was geweest de chronologie van Egypte vast te stellen. Hij overleed na dertigjarigen arbeid op den 18den Januarij 1881, en werd op den grond van het Museum onder groote eerbewijzen begraven. In zijn leven heeft hij vele pyramiden geopend, zeer vele ontdekkingen gedaan en naast het Museum gewoond. Het gebouw te Sakkarah, waarvan ik zoo even sprak, was zijn tijdelijk verblijf gedurende de uitgravingen aldaar. Thans is het onbewoond en in bouw-

valligen staat. Een paar beduïnen houden het opzigt daarover en brengen de reizigers rond. Dooh wij komen aanstonds terug, want eerst moeten wij op een kleinen afstand de ruïnen van den tempel van *Tih* bezoeken.

Dit onderaardsch gebouw, dat wij met eene reeks van trappen bereiken, was eens geheel opengegraven, maar nu weer voor de helft met waaizand bedekt. De groote kamer die van boven open is, bevat in het midden eene rij van vierkantige kolommen, die eens het dak gedragen hadden. De muren zijn uit groote zeer netjes bewerkte klippen gebouwd, die figuren van menschen, dieren en gereedschappen op zich gebeiteld hebben. Overal in de muren zijn er kleine openingen van 12 bij 6 duim naar de aangrenzende kleine kamers, naauw van voren maar wijder van achteren, waarschijnlijk om daardoor op de doodkisten te kunnen zien, wanneer men de dooden kwam beweenen. Door eene houten deur, die Mariette geplaatst had voor dat gedeelte, dat nog in een volkomen staat van bewaring is, komen wij in een gang mede vol van allerlei figuren. Wij werden nu allen met kaarsen voorzien en kwamen nu in eene groote kamer gelijk aan de eerste. De muren en pilaren zijn van gehouwen steen, en dragen mede allerlei fijn bewerkte figuren,—waarvan de kleuren der verf nog zoo levendig zijn, als of het gisteren gedaan was,—en die gebeurtenissen uit het leven van den overledene voorstellen. Op een steenen voetstuk in deze kamer waren er kleine brokken van een menschelijken schedel, en de Beduïn, die ons geleide deed, beduide mij dat de doodkist die de mummie bevatte daar gestaan had. Aan den muur in eene andere kamer uit dezen gang, was er eene mannelijke figuur veel grooter dan al de overigen; achter hem was er eene vrouw in zittende en knielende houding, en achter haar eene andere mannelijke figuur omtrent de helft van de grootte der eerste. De Beduïn die onze aandacht daarop vestigde, wees met den vinger van de eene op de andere en zeide: "Tih, madame Tih, zoon" In eene andere kamer was de Nijl geteekend met eene boot vol angstige menschen er op, en een groote krokodil in het water beneden. Dit moet zeker voorstellen eene gevaarlijke ontmoeting, die de overledene in zijn leven met een krokodil gehad had. Enz., enz.

Onze gids Ashan beantwoordde volstrekt niet aan onze verwachting. Hij scheen volstrekt niets te verstaan van wat wij daar zagen, en nogtans zette hij een gezigt, alsof hij

Mariette Bey zelf was. Hij bleef nooit een antwoord schuldig, en toch kon men zien, dat hij alles uit zijne eigene verbeelding haalde. O die geslepen Arabieren! Ik nam de gelegenheid te baat, om eenige figuren op de bladzijden van mijn zakboekje met mijn potlood af te wrijven, als eene herinnering aan Sakkarah.

'tWas nabij twaalf uren geworden, voordat wij naar Mariette's woning terugkeerden, om onder de breede varandah ons middagmaal te nemen. Hier vonden wij drie jonge Duitsche reizigers, die met hetzelfde werk bezig waren, terwijl een tot stichting zijner kameraden uit Baedeker's reisboek overluid voorlas. Na het eten gingen wij het Apis Mausoleum bezoeken, dat op een paar honderd schreden afstands te midden van dezelfde ruïnen gelegen is. De zon was nu brandend heet geworden, en een zeer warme wind begon uit de woestijn te waaijen. Nu moesten wij weêr naar beneden langs een weg in de rotsen uitgehouwen. Aan de deur gekomen, die Mariette ook hier aan den ingang geplaatst had, kregen wij elk eene brandende kaars en begonnen wij den togt door die onderaardsche begraafplaats. Zij bestaat eigenlijk uit twee paralelle gangen (10 bij 12 voeten) in de rots uitgehouwen, die aan de einden van den kortere, met twee andere gelijksoortige gangen verbonden zijn. Op omtrent 50 schreden van den ingang, stond eene groote doodkist van gepolijst graniet, omtrent 6 voeten breed, 10 voeten lang en 8 voeten hoog, die—niemand kon ons zeggen door wie—tot hiertoe en niet verder gebragt is geworden. Wij vervolgden den weg, keerden later links en kwamen in den langeren der twee gangen (300 schreden in lengte), in de zijden waarvan op geregelde afstanden kamers uitgehouwen zijn, welker vloeren vier of vijf voeten lager dan die van den gang zelven zijn, en die gelijksoortige groote granieten doodkisten met zeer zware deksels bevatten. Mij is het een raadsel, hoe die zware granietblokken door die onderaardsche gangen gebragt, en in die kamers zoo netjes geplaatst zijn, daar de ruimte rondom dezelve niet meer dan twee of drie voeten beslaat, en er zeker niet meer dan 10 of 12 menschen tegelijk aan konden gewerkt hebben; of hoe die zware deksels er zoo netjes op geplaatst konden worden, daar zij jammerlijk geschonden werden, toen Mariette ze 12 of 18 duim liet verschuiven om de lijken er uit te halen. De menschen van dien tijd moesten machinerie hebben gehad, of zonen Enaks zijn geweest. De laatste

van die doodkisten was vol beeldschrift, en daartegen stond een houten trap, waardoor men in staat is het binnenste gedeelte te zien. Het zou een fraai bad maken. Wij zochten rond naar stukjes graniet om als curiositeiten mede te nemen, doch de Beduïn protesteerde, zeggende, dat als hij het toeliet, Mariette Bey hem in den tronk zou laten zetten. Een klein brokje dat ik gevonden had, liet hij mij echter behouden. Die onderaardsche gangen waren zoo benaauwd, dat wij ons gelukkig achtten, toen wij weder in de brandende zon waren.

Sakkarah was eigenlijk de begraafplaats van Memphis— een stad van dooden. Men zegt dat er in den omtrek niet minder dan 60 pyramiden zijn, die nog geopend moeten worden. Wij telden er echter slechts elf, doch die staan allen hoog boven den grond uit. Groote ontdekkingen worden dus nog te gemoet gezien. Velen zijn reeds geopend, en na onderzocht te zijn, weder digt gemaakt om ze te bewaren. In 1880 heeft Dr. Bruisch met verlof van Mariette eene bezocht die tot de zesde dynastie behoort; en in Mei 1881 heeft Maspero, die een waardige opvolger van Mariette schijnt te zullen zijn, eene van de vijfde dynastie geopend, behoorende aan Unas, den laatsten koning van dat huis. Men vond nog een deel van zijn lijk in de doodkist, doch van meerder belang voor de geschiedenis van het godsdienstig geloof van dien tijd, is dat de muren van ééne kamer over de 700 vierkante voeten beeldschrift bevatten, dat door Maspero gekopieerd en naar Frankrijk gebragt werd, om eene vertaling daarvan in het licht te geven.

Wij stegen te ezel, om nu twee lange uren door de woestijn te rijden, voor dat wij de pyramiden van Ghizeh bereiken konden. Welk een akelige plaats is de woestijn! Geen enkel boschje of grashalmpje te zien,—niets dan het losse zand dat door den wind heen en weêr gedreven wordt. Gij kunt ligt begrijpen dat deze rid geen aangename was, als ik u zeg dat de hitte dien dag te Cairo op 102 graden in de schaduw was; en daar de sirocco,— een heete drooge woestijnwind,—tamelijk ste k uit 't zuidoosten blies, werd het bijkans onmogelijk onze zonneschermen te gebruiken, om hoofd en oogen tegen zon en zand te beschutten. Onze donkey boy, arme jongen! bleef echter onvermoeid in zijn werk. Na een uur rijdens kwamen wij aan den rand van een groene vallei, gevormd door eenen tak van den Nijl, die met een elleboog in de woestijn schiet.

Hier was er een dorpje van beduïnen, maar op het barre zand gebouwd. Uit deze vallei kwam ons eene kudde van 120 groote en kleine kameelen voorbij, die door twee beduïnen de woestijn in gedreven werden. Zij schenen zich voor 3 of 4 dagen van water voorzien te hebben; immers zij zijn even stijf om het lijf gespannen als de waterzakken, waaronder de waterdragers in de steden gebukt gaan. Maar wat of die arme dieren in de woestijn maken moesten, was mij een raadsel. Misschien voor "exercise."

Een kameel, zooals gij weet, is een leelijk dier; het schijnt nooit vrolijk te kunnen zijn; eene incarnatie van zwaarmoedigheid. De kleinen zijn ons echter nog leelijker en zwaarmoediger; zij huppelen niet, zij spelen niet, maar gaan bedrukt het leven te gemoet. Het geluid dat zij van zich geven is in volmaakte overeenstemming met de omgeving alwaar zij zich bevinden,—meer eene bittere klagt dan iets anders, en die wordt door de ouders met eene nog veel bitterder beantwoord. Daar is zeker geen levend wezen op onze aarde, dat eene donkerder beschouwing van het leven en de wereld in het algemeen heeft, dan een kameel. Het naaste hierbij komt de Orang Outang, dien ik drie maanden later in den dierentuin te Amsterdam zag. Hoe levendig kan men zich verhalen uit het leven van Abraham, Job en anderen voorstellen. Doch welk eene verkwikking voor het matte oog om eens weêr van het barre zand te schouwen op de schoone en uitgestrekte vallei van den Nijl, met hare palmbosschen en rijke korenvelden die golven in de heldere zon.

Toen wij het dorpje bereikten, kwam een aantal halfnaakte kinderen ons uit die nederige hutten te gemoet, met aarden kruikjes met water die zij ons tegen betaling aanboden. Wij hadden een brandenden dorst, doch Ashan zeide: "drinkt niet, anders houdt gij van daag nooit op, en dan wordt gij zeker ongesteld." Toen wij den Nijl weer verlaten hadden, zagen wij in de verte de *Sphinx* aan den voet der pyramiden, die zij als eene leeuwin bewaakt. De reis begon ons echter nu gruwelijk te vervelen, want met de zon als vuur boven onze hoofden, den sterken wind die ons de beschutting onzer zonneschermen ontnam, het zand dat ons in de oogen blies, en een brandenden dorst, merkt gij, dat er langer van genot geene spraak kon zijn.

Daar in de verte komen twee personen over het brandende zand naar ons aangeloopen. Voor de hitte schenen zij volwassene menschen te zijn, doch hoe nader zij kwamen hoe

kleiner zij werden, en toen zij ons ontmoetten, waren zij twee kinderen van ongeveer 12 jaren, elk met een kruikje koel water in de hand. Ashan kon ons toen niet meer bedwingen. Wij ledigden de beide kruikjes, en de twee kleinen vlogen weder over het zand, om ze te gaan vullen en ons bij de Sphinx te ontmoeten. In de dorre vallei die ons nu nog van de Sphinx scheidde, stonden twee wilde vijgeboomen in de nabijheid van eene begraafplaats, en op mijn voorstel gingen wij onder de schaduw wat uitrusten. Eer ik kon afstijgen, kromde mijn ezel zich, ging liggen en sloot de oogen, terwijl ik in de stijgbeugels over hem staan bleef. Arm dier! wat is uw lot in het leven hard! hoe wreed behandelt u de wereld! Alle landen, zelfs Zuid Afrika, dragen bij om u het leven bitter te maken! Alle menschen onderdrukken u,—zelfs predikanten! De gansche wereld is tegen u, en toch hoe geduldig d aagt gij alles! Moed slechts, eerlang rust gij voor altijd met zoo velen van uwe arme medekreaturen, die dagelijks in Cairo het leven afleggen.

In onze nabijheid staat een eenzame palmboom naast een ouden put, van onderen tot boven met baksteenen opgemetseld, sommigen waarvan reeds vermolmd zijn. De platte steen die op den moud des puts ligt, heeft eene opening in het midden, groot genoeg om een emmer of kruik er door te laten. De randen hebben diepe sneden, die door de touwen, waarmede het water opgehaald wordt, in den loop der eeuwen er in gelaten zijn. Naast aan staat een steenen bak van 3 voeten vierkant waaruit het vee gedrenkt wordt.

Welgemoed gingen wij nu naar den heuvel, die nog tusschen ons en de Sphinx lag, toen er iets gebeurde, dat ernstig kon geweest zijn, en eenig oponthoud veroorzaakte. De ezel waarop mijne vrouw gezeten was, struikelde, kwam op de knieën, en liet zijne berijdster over zijnen kop in het zand vallen. Hij z lf stond echter zoo verbaasd over dit ongeval te kijken, dat wij hem dadelijk van kwaadwillig opzet vrijspraken. Gelukkig was mijne vrouw in het geheel niet gedeerd, en konden wij de reis weêr voortzetten. Ashan, de wreedaard, had twee malen getuimeld, maar was ongelukkig niet bezeerd, zoo als hij verdiend had wegens zijne wreedheid. De zadels der ezels, moet gij weten, worden niet zooals bij ons met een staartriem verhinderd naar voren te schuiven, maar met een lederen band, die om de achterdeelen van het dier komt, zoo als de "broek" van een tuig bij ons. Men kan dus begrijpen dat sommige dier dieren er akelig

van achteren uitzien. Een van die ongelukkigen werd door Ashan bereden, en als het dier dan niet snel genoeg ging onder de slagen van zijnen stok en die van den ezeldrijver, dan stak hij zijnen stok in de opene wonden totdat het bloed er uit liep. Nu is dit iets zeer gewoons in de straten van Cairo en Alexandrie. Eene dame heeft zich in het afgeloopen jaar het lot van die ongelukkige dieren aangetrokken, en eenige invloedrijke personen bewogen tot de oprigting van een genootschap, waarvan nu de Khedive patroon is, om het mishandelen van dieren tegen te gaan. Men kan dus betere tijden voor de arme ezels te gemoet zien. Wij hebben Ashan, tot zijne ergernis, geducht over zijne wreedheid bestraft, en gezegd dat *wij* aan zulke dingen niet gewoon zijn, dat hij al ons pleizier door zijne wreedheid wegnam, en dat wij hoopten geene herhaling van die barbaarschheid te aanschouwen. Nu deed hij het wel niet meer zoolang hij bij ons was, maar, zooals wij later uitvonden, zoodra hij achterbleef.

Eindelijk staan wij dan in de schaduw van de Sphinx, een kolossale liggende leeuw met het aangezigt eens menschen—zinnebeeld van kracht, vereenigd met verstand. Zulke beelden zijn gewoon genoeg in Egypte en werden soms opgerigt om de magt en wijsheid van koningen te verheerlijken. Doch dit beeld overtreft alles. 't Is een natuurlijke rots die in den tegenwoordigen vorm gehouwen werd, terwijl de oneffene deelen van het ligchaam met metselwerk werden aangevuld. De Sphinx heeft een lijf van 140 voeten lengte en houdt het hoofd 56 voeten in de lucht. Het aangezigt van het voorhoofd tot de kin is 30 voeten lang, en 14 breed. De voorpooten, nu voor een groot deel met zand bedekt, zijn 50 voeten in lengte, en van tusschen deze reusachtige armen, alwaar eens een klein heiligdom stond, sporen waarvan mede onder het zand zijn begraven, rookten de Egyptenaars duizende jaren geleden aan de godheid die door dit beeld werd voorgesteld. Het aangezigt is thans jammerlijk geschonden, en toch wordt gezegd dat de Sphinx eens "eene uitdrukking van de zachtste schoonheid en grootste bevalligheid bezat." Zij is zeer oud. Mariette wordt gezegd bewezen te hebben, uit eene oude inscriptie op een steen in het Boulac Museum, dat toen de groote pyramide gebouwd werd de Sphinx reeds bestond.

Wij haten alle afgoderij, en toch konden wij dit werk van menschenhanden niet anders dan met eene zekere mate van

eerbied gadeslaan. Kon het eens spreken, wat zou het ons niet van de geschiedenis der wereld en de lotgevallen der volken, waarover het meer dan 4,000 jaren gewaakt heeft, kunnen verteld hebben. Daar ligt het nog in doodsche stilte te waken over de assche van hen die haar geformeerd en toen aangebeden hebben—onvergankelijk te midden van het vergankelijke—een zinnebeeld der godheid. Doch welk een ontzaggelijk verschil tusschen den levenden en onveranderlijken God en dit werk van 's menschen handen, op welks aangezigt de tijd de sporen van verwoesting heeft achtergelaten. Maar nog eens, was zij werkelijk waarvoor men haar hield en kon zij spreken—die Sphinx, die daar zoo strak dag en nacht uit de oogen ziet op het Nijldal—welke tooneelen van grootheid, weelde en magt, maar ook van armoede, onderdrukking, ellende, wreedheid en zedeloosheid zou zij ons niet voorhouden. Doch voor overdenkingen van dezen aard is er weinig gelegenheid; want terwijl wij de Sphinx in stille bewondering gadesloegen, zonder een levend schepsel te midden van al de omliggende ruïnen te bemerken, begon hier en daar in onze nabijheid een beduïn zijne verschijning te maken, als of hij van de dooden was opgestaan, die ons allerlei curiositeiten te koop kwam aanbieden. Een van hen vervolgde ons op gruwelijke wijze, en toen wij eindelijk, om van hem ontslagen te worden, iets wilden koopen, riep een zijner makkers in gebroken Engelsch uit: "'t is not antique, 't is im'tation" (het is niet uit den ouden tijd, het is nagemaakt). Onder den woordentwist die hierover ontstond gingen wij heen; doch op mijn vragen verzekerde Ashan mij, dat deze zonen der woestijn allerlei curiositeiten behendig namaken en aan de reizigers voor echt verkoopen. Zoo zeer echter droegen zij de teekenen van oudheid, dat ik Ashan niet geloofde, voordat een heer in Cairo zijne woorden bevestigde, er bijvoegende dat indien zij echt waren, wij ze niet voor zoo vele ponden konden koopen, als zij nu voor francs aangeboden werden.

In de onmiddelijke nabijheid is de ingang tot den "Tempel van de Sphinx," door Mariette ontdekt en door hem beschouwd als uit den tijd van de vierde dynastie. In de groote kamer staan vier rijen van vierkante pilaren, waarop de groote steenen van het dak gerust hadden, maar nu voor een deel ingevallen zijn. Er zijn nog andere kamers met muren en dak van rood gepolijst graniet—een stuk in het dak was ongeveer 12 bij 16 voeten, en de bovenste laag

van den muur bestond uit vierkante alabaster-blokken. Het was in dezen tempel dat die "zeven schoone exemplaren van egyptische kunst" ontdekt werden—twee in volmaakten en vijf in gemutileerden staat. Uit de overige kamer kropen er beduïnen voor den dag, en dit was het teeken om naar elders te verhuizen, omtrent twee honderd schreden van waar wij waren. Daar stonden wij weder neder te zien op gangen en kamers die wel 100 voeten diep in de vaste rotsen zijn uitgegraven; terwijl er in die hooge wanden andere vertrekken zijn uitgehouwen, in een waarvan eene granieten doodkist op de zijde ligt, en waaruit volgens Ashan, de mummie is weggenomen door Mariette die dezelve ontdekt had. In eene dier diepe kamers lag een standbeeld in het midden des vloers op den rug. Doch alweder zagen wij ons omringd door beduïnen die ons gevolgd waren. Terwijl ik naar beneden stond te zien, kwam een van die gedienstigo lieden mij aan den mouw nemen, en sprak met een stem, als of hij zijn hart ging breken, over het gevaar waarin ik verkeerde: "Ach mijnheer, pas toch op!" Ik onttrok mij dadelijk aan zijne bescherming en zeide: "Ik heb je niet noodig!" Doch andermaal kwam hij aan mijn mouw nemen, en zeide half smeekend: "Ach mijnheer, ik ben zoo bang dat gij er in vallen zult?" En verbeeld u nu onze verontwaardiging, toen die lieden bij ons heengaan de handen open hielden en betaling vroegen.

"En waarvoor moet ik je betalen?" vroeg ik hun op ernstigen toon. En met een gezigt als iemand die voor zijnen regten opstond, antwoordde hij met gebaren: "Omdat ik je vast gehouden heb, dat je niet in de diepte gevallen zijt."

Terwijl Ashan nog op hen schold en hen bedreigde, waren wij in de zadels geklommen, en sloeg de "donkey boy" den aftogt. Nu waren alle oogen op de grootste der drie pyramiden gevestigd, die, wegens de algeheele afwezigheid van eenig bekend voorwerp om haar bij te vergelijken, niet zoo wonderlijk groot scheen te zijn als wij gedacht hadden. Zij scheen daarenboven uit zeer kleine steenen te zijn zamengesteld, waarvan ettelijken reeds uitgerold waren, en al sprekende daarover kwamen wij tot het besluit, dat het gevaarlijke en moeijelijke van deze pyramide te bestijgen, daarin bestond, dat men gemakkelijk van die klippen kon uittrappen en daarmede naar beneden rollen. Doch hoe veranderden onze beschouwingen, toen wij nader kwa-

men, aan den voet van dit reuzenwerk afstegen, en naar boven zagen. Een groote berg midden in de woestijn, zamengesteld uit groote rotsblokken met reuzenkracht op elkander gestapeld. Deze pyramide van Cheops, alzoo naar den stichter genoemd, heeft aan elk der vier zijden eene lengte van 732 voeten op den grond. De vier zijden loopen spits naar boven, en vormen ter hoogte van 460 voeten eene oppervlakte van 30 voeten vierkant. Eens was zij geheel van buiten met net aan elkander sluitende en gepolijste roode graniet-steenen overtrokken, en zoo liepen de gladde blinkende zijden met een spitse punt naar boven, zoo als men nog voor een deel zien kan aan de daar naast staande pyramide van Cephren. Al het graniet en veel van de andere steenen zijn weggevoerd om tot bouwmaterialen te dienen.

Wij namen wat te eten, zoolang het opperhoofd (Sheikh), met de manschappen die ons naar boven helpen moesten, aankwam. Toen wij voor den optogt gereed waren, zeide de Sheikh ons in zeer gebroken Engelsch, maar met zeer veel deftigheid: "Gij moet mij vier shillings betalen voor elken persoon die naar boven gaat, dan krijgt gij elk drie mannen om u te helpen, aan wien gij dan ook vrijheid hebt baksheesh te geven." Wij lieten hem dadelijk door Ashan aanzeggen, dat wij niet gekomen waren om door zijne mannen gekweld te worden om baksheesh, maar dat wij hem zijn 4s. voor elken persoon zouden betalen, mits hij die lieden vooraf strengelijk verbood ons niet om baksheesh te vragen. Hij was dadelijk gereed, ons in dezen te gerieven, en terwijl hij de hand omhoog hief gaf hij het verlangde bevel, dat echter niet langer dan vijf minuten gehoorzaamd werd, en zich tot ons keerende, zeide hij met nadruk: "Mijnheer, niemand zal u om baksheesh vragen." Wij betaalden hem, kregen elk drie mannen, en begonnen den optogt. Twee mannen trekken u elk aan een hand, en een stoot u van achteren de trappen op, die ongeveer 3 voeten hoog zijn. Gij kunt begrijpen dat het niet lang duurde of wij moesten halt houden om adem te scheppen. Natuurlijk viel het mijne vrouw, na de vermoeijenis van den dag, zeer zwaar, en toen zij iets meer dan halverwege gevorderd was, besloot zij maar liever terug te gaan. O welke zweetdroppelen vielen mij daar van het aangezicht! Hoe beefden mij de beenen als ik stil stond! Hoe wanhopig scheen de poging om den top te bereiken, als het hart mij bij elke tien trappen in de keel sloeg! Hoe verschrik-

kelijk hoog en steil als men naar beneden ziet ! Hoe verkwikkend om nu en dan een slokje te nemen uit de kruik van den kleinen jongen, die mij vergezelde !

Ik zou zoo moede niet zijn geweest, hadden die schelmen mij niet zoo bedrogen. De twee die mij trekken moesten, in plaats van op de trappen te klimmen zoo als zij aanvankelijk deden, stonden later bij mij en hieven mij slechts de handen op, als of daarin al het gewigt van het ligchaam was, terwijl hij die mij stooten moest, slechts mijne kleederen aanraakte en steunde als of hij onder mijn gewigt ging bezwijken. Praten hielp weinig ; en het ergste was dat het gelol om baksheesh, waarin de luiaard die stooten moest het voornaamste aandeel had, nooit ophield. Toen ik de eerste maal rustte, zeide hij aan zijne kameraden in gebroken Engelsch.

" English Gentleman, he give baksheesh. English gentleman he verry good—he give much baksheesh" enz. Ik deed eerst als of ik niet luisterde, doch zeide naderhand : "ik heb den Sheikh gezegd, dat ik niet door je gekweld wil zijn, en ik wil dat woord niet weer hooren."

Ebraim, een jonge slanke beduïn van omtrent 20 jaren, die mij meer hielp dan de andere twee schurken te zamen, zeide : " What you speak baksheesh all day ? - Gentleman don't like you speak baksheesh."

Niet lang daarna haalde de man die achter ging eenige curiositeiten voor den dag, en drong onophoudelijk bij mij aan om te koopen, terwijl hij den prijs bij elk nieuw aanbod van 50 tot 10 percent verminderde. Ik was nu als een flaauwe os en bedreigde hem als hij zijne tong niet stil hield. " But," ging hij weêr voort, " you know Sir, gentleman he give baksheesh all a man, he give 2 franc a one man." Ik zeide : " kom aan het wordt laat." Toen ik weer stil stond, hijgende naar mijn adem, begon hij : " But Sir———."

" Zwijg !" zeide ik, " geen woord meer !"

" Maar," ging hij voort, zich nu keerende tot zijne makkers, met eene houding, als of ik de waarheid zijner bewering in twijfel trok : " you know English gentleman, he give 2 franc al a man ; Seh ! This Gentleman he won't believe."

Ebraim kwam mij weer te hulp, en gaf zijn ongenoegen over deze kwelling te kennen : " Gentleman don't like you speak baksheesh all a day." En zich naar mij keerende zeide hij : " Sir ! I your man. My name ho Ebraim.

Your man he not speak baksheesh all a day. You give Ebraim sovereign; you not satis'fy; Ebraim no take it. You give Ebraim nothing; you sats'fy—Ebraim berry glad." Doch genoeg hiervan.

Het nam mij een vol halfuur om den top te bereiken. Mijne twee reisgenooten waren reeds lang uitgerust, toen ik bij hen kwam. Het uitzigt is schoon. Ten zuiden ziet men over eene onafzienbare zee van zand met de pyramiden van Sakkarah, vanwaar wij gekomen zijn. Hier digt bij ons de andere twee pyramiden—die van Cephrenus, 447 voeten hoog en 690 breed aan den voet beneden; en daarachter die van Mycerinus, 203 voeten hoog en 333 breed aan de zijden beneden. Hier vlak onder onze voeten, zoo als het nu scheen, lag de Sphinx. De tempels die eertijds aan den voet van elke pyramide stonden en waarin goddelijke eerebewijzen betoond werden aan de stichters, zijn spoorloos verdwenen. Aan de linkerzijde vloeit de majestueuse Nijl van het verre zuiden noordwaarts door de schoone, breede en vruchtbare vallei, begrensd aan beide zijden door eene zee van dor, los zand. Ginds, wat meer ten noorden, wijst men de ligging van Heliopolis, de stad *On* van het Oude Testament, waarvan Jozefs schoonvader overste was. Wat lager, aan gindschen oever van den Nijl en onder de kale Mokattam-heuvelen, ligt de tegenwoordige stad Cairo, met hare menigvuldige minaretten en verhevene ronde daken, die ten hemel wijzen, en met hare 181,000 inwoners, meest allen gesluierd of met tulbanden versierd. Ten noorden ziet men hier vlak aan den voet een paleis van den Khedive, met een verheven straatweg naar de stad, aan beide kanten met boomen beplant, en stelden wij ons, daar hooger op in de vruchtbare vallei, de Israelieten voor, die daar als vreemdelingen verkeerden, en menigmaal op deze pyramide gestaard hebben. Aan de regterzijde heeft men niets dan eene onafzienbare zandvlakte, doch hier digt bij ons is eene uitgestrekte begraafplaats, waarop vele groote gedenkteekenen waren opgerigt, die nu meestal in puin liggen. Hoe veel is er niet uit het verledene, waarover men hier kon liggen te peinzen, werd men door die Beduïnen met rust gelaten! In den geest stellen wij ons voor de gebeurtenissen, die in de eerste twee boeken des Bijbels verhaald worden. Wij zien de Ismaelietische kooplieden daar ginds door het dorre zand met hunne kameelen, en met den jongeling Jozef naar de stad "On" trekken; later de 10 broe-

ders van Jozef, om koren te koopen, en eindelijk Jakob met zijn gansche gezin, om de overige levensjaren in deze gewesten te slijten. Vier-honderd jaren zijn verloopen; Israël is een groot volk geworden, maar een volk, zuchtende onder het slavenjuk van een dwingeland. Wij hooren hun geween onder de zweep des drijvers, en het gekerm der moeders aan de oevers van den Nijl, enz., enz. Doch uit die zoete droomen wordt men telkens gewekt door die arme lieden, die bij ons zijn, en over niets anders denken en spreken dan over baksheesh. Een van hen bood aan om tegen eene betaling van 4 francs, in tien minuten tijds van ons te loopen tot op den top van de Pyramide van Cephrenus, doch het was tijd om den aftogt, die veel ongemakkelijker en vermoeijender was, te beginnen, om nog vóór den avond de groote pyramide van binnen te bezien. En laat mij u, terwijl wij voor den ingang wat zitten te rusten, het een en ander omtrent deze reusachtige gebouwen vertellen. Zij staan hier op eene vlakke verhevenheid van kalkrotsen, omtrent 40 voeten hooger dan de omliggende zandvlakte. Een stuk vaste rots wordt gelaten, en daarin vertrekken uitgehouwen; dan wordt deze rots met groote steenen bedekt, zoodat zij aan de vier zijden eene reeks van trappen vormen, waaraan men dan altoos toevoegde, totdat men de noodige hoogte bereikt had, als wanneer die trappen met gepolijst graniet opgevuld, en het geheel verder met inscripties en standbeelden versierd werd. Deze pyramide, die meer dan 4000 jaren geleden gebouwd werd, werd omtrent 1000 jaren geleden voor het eerst geopend door den Kalif-el-Mamoon, die daartoe aangespoord werd door de hoop, om er groote schatten in te vinden. Hij liet zijne werklieden eene opening door het vaste metselwerk graven, en zoo kwam hij in den gang die naar den verborgen ingang leidde, die ongeveer 40 voeten boven de oppervlakte van den grond is, alwaar wij ons thans bevinden. Laat ons nu elk met eene brandende kaars gaan zien, wat daar binnen te zien valt. Ashan wilde hebben dat wij onze beurzen aan hem ter bewaring zouden overhandigen, daar het meermalen gebeurde, dat de reizigers daar binnen door de Beduïnen beroofd werden; doch wij vertrouwden hem evenmin als de Beduïnen, en verzekerden hem dat wij daarvoor niet bevreesd waren. Langs eenen gang, 4 of 5 voeten hoog en even zoo breed, gaat men schuin af en bereikt men op eenen afstand van omtrent 350 voeten van den ingang en 90

voeten beneden de oppervlakte des lands eene onderaardsche kamer. Doch de bukkende houding, de steilte van den gang en de vermoeide en bevende beenen deden ons besluiten om die kamer maar te laten blijven. Op iets meer dan 60 voeten afstands kwamen wij aan eenen anderen gang die opwaarts voert en eens zorgvuldig met eenen grooten steen bedekt was, maar waaruit een stuk gebroken is om er door te kruipen en den gang te bereiken. Mijne vrouw werd de vermoeijenis te groot en zij besloot liever terug te gaan. Veertig schreden verder komt men tot wat genoemd wordt de *groote galerij*—eene hellende kamer, 151 voeten lang, 7 wijd en 28 hoog en geheel van groote gepolijste granietsteenen zamengesteld. Hier aan de regterzijde is de ingang tot wat genoemd wordt de "put," 191 voeten diep, maar die de communicatie met de reeds genoemde onderaardsche kamer vormt. Een Beduïn bood aan om met eene kaars een end af te klimmen, en een steen naar beneden te laten vallen, om ons een denkbeeld van de diepte te geven. Het kostte ons een franc. Vlak voor ons is de gang 110 voeten lang, die voert naar wat genoemd wordt *de kamer van de Koningin,* 18 voeten lang bij 17 wijd en 20 hoog. Wij besloten eerst door de galerij te gaan, trokken de schoenen uit en gingen voorzigtig langs de zijden om den genoemden ingang te vermijden. Aan het einde van deze galerij is de ingang naar wat genoemd wordt *de kamer van den Koning,* eens zoo verzegeld met een zwaren granietsteen die weggeschoven kon worden, dat men ligtelijk kon gelooven, dat men het gansche geheim ontdekt had en er niets verder te zien was. Deze *Konings-kamer* is 34 vt. lang bij 17 breed en 19 hoog, en bevat eene granieten doodkist, zonder deksel en zonder mummie. In eene kleine vierkante opening in den muur ligt een plankje van ongeveer 6 voeten lengte, en door een stukje kaars op het punt te plaatsen en het in te schuiven krijgt men een denkbeeld van de dikte dier groote granietsteenen, waaruit de kamer zamengesteld is. Met een kort bezoek aan de *Koningins-kamer,* hadden wij er genoeg van, en haastten ons uit die benaauwde vertrekken te komen, want laat mij er bij voegen, ik had thans geen droogen draad aan het lijf. Mijne vrouw verdreef intusschen den tijd door de vragen van de Beduïnen, die haar geholpen hadden, en meer anderen die er bij gekomen en nu in eenen kring om haar gezeten waren aangaande Zuid Afrika te beantwoorden. Wat hen het

meest interesseerde was dat er zooveel regen te George valt, en dat wij hier niet zulke zware belastingen te betalen hebben.

Een oude Beduïn kwam met een kleinen koffijketel en een paar kopjes, zeker niet vier malen grooter dan de ouderwetsche vingerhoeden, om ons te verkwikken. Een mond vol koffij heeft zeker nooit beter gesmaakt, en zij kostte ons slechts (!) *een halve franc elk.*

De zon was aan het dalen, en dus maakten wij ons gereed om te vertrekken, doch nu steeg de verwarring en de afpersing ten toppunt. Nadat wij iederen man die ons gegeven was, zelfs den onwaardigste, baksheesh gegeven hadden, waren er nog even zoovelen die daarop aanspraak maakten. De een die mij stooten moest, had mijn zonnescherm gedragen, en daarvoor had ik hem nog niets gegeven, de andere had de jufvrouw een stoot gegeven, toen zij uit de pyramide kwam, twee anderen hadden elk eene kaars voor mij gehouden, en een had de zonnescherm van de jufvrouw vastgehouden zoo lang als wij in de pyramide waren, enz., enz. De sheikh was verdwenen en wij waren aan de genade van die lieden overgelaten. Mijn laatste kleingeld was uitgegeven, toen wij weer te ezel zaten, en toen kwam de oude heer die de koffij gemaakt had, ons zeggen dat hij nog niets voor zijne moeite gekregen had. Wat waren wij blijde, toen wij bij het rijtuig kwamen en de ezels daarvoor verwisselen konden. Wij reden in stille vermoeidheid naar huis, namen ieder een bad, vroegen wat te eten, en toen...... goeden nacht.

(*Wordt vervolgd.*)

Gezellig Tijdverdrijf.

No. 27.—MEI 1882.

(Dubbel Bijbelsch Akrostichon.)

INGEZONDEN DOOR J. D. C., JR.

De begin- en eindletters zamengevoegd vormen twee bijbelteksten, die in naauw verband met elkander staan.

1. Wien ontmoette Mozes in de woestijn, die van zijn familie was en wien hij verzocht met hem te gaan?

2. De vader van een der helden van David, die de Filistijnen verslagen heeft.
3. Hoe noemde Jakob den eik, waaronder hij de voedster van Rebekka begroef?
4. De Koning van Egypte, met wien Hoséa een verbindtenis maakte tegen den Koning van Assyrië.
5. Welke Koning zond zijn zoon naar David om hem naar zijn welstand te vragen en te zegenen?
6. Wat zag Salomo, dat de wijsheid had boven de dwaasheid, en het licht boven de duisternis?
7. Wie was de vader van den profeet Eliza?
8. Een der zonen van Ruben?
9. Naar welk dal is Nehemiah ontboden tot eene vergadering door zijne tegenstanders?
10. De schoonvader van Uria?
11. De eerste twee letters van den naam van een der zonen van Ismael. (Duma.)
12. Met welk woord begint de *eerste* bede in het gebed des Heeren?
13. Een der vrouwen, die het eerst bij het graf kwam na de opstanding des Heeren.
14. De naam der vrouw van Farao, Koning van Egypte.
15. Wie pleegde zelfmoord, omdat zijn raad niet aangenomen werd?
16. Welke stad wordt beschreven als eene stad van drie dagreizen?
17. De laatste en eerste letter van den naam van één der zonen van Samuel.
18. Waar besloot Paulus te blijven tot den Pinksterdag?
19. Wie was de vader van Benhadad, Koning van Syrië?
20. Wien wilde Elymas de toovenaar van het geloof afhouden?
21. Welke soort van gezant vergelijkt Salomo bij medicijn?
22. Een der zonen van Saul.
23. Welke Koning is door zijne moeder vermoord, en vooral gewaarschuwd om geen wijn of sterken drank te drinken?

Men wachte met het inzenden der oplossingen tot ook het Junijraadsel verschenen is, en zende ze dan te gelijk of zoovelen men kan vinden.—Twee prijzen naar verdiensten!

NB.—Verslag van ontvangen antwoorden op de raadsels van het eerste kwartaal des jaars en toekenning van prijzen in het volgende no.

De Boerderij.

"De landbouwer mag niet teren op onderzoekingen van anderen—zelf moet hij de hand aan den ploeg slaan, om te onderzoeken, wat wetenschap en ervaring elders aan de hand hebben gedaan, om zoodoende het beste daarvan op zijne landerijen in toepassing te brengen."

W. A. J. heeft aan het slot van zijne belangrijke bijdrage omtrent PLETTENBERGSBAAI een teedere snaar aangeroerd. Wij bedoelen het invoeren van zoogenaamde Landbouw-immigranten op 's lands kosten. Wij bedanken hem voor zijn medegevoel met onze arme, verongelijkte Afrikaners. Het gebeurt nog al eens, dat mannen van invloed, als genoemde correspondent, zich aan de *andere* zijde scharen, zooals wij tot ons leedwezen zoo dikwijls ondervinden.—Wel hadden we er stukjes en brokjes van vernomen, toen de zaak van den ouden Zeelie publiek werd; maar den omvang van het kwaad, zooals door den heer Hofmeyr in het parlement verteld, en nu ook door W. A. J. bevestigd, wisten we niet.—Gesteld nu eens dat die tienduizenden ponden, door ons, belastingbetalers, in 's lands kas gestort, en waarvan de boerenstand het grootste aandeel betaalt, aangewend waren om de BOERDERIJ onder ons te verbeteren, in plaats van menschen in te voeren, die de consumptie zonder de produktie vermeerderen, hoeveel beter zouden we er dan niet aan toe geweest zijn! Hoe velen zijn er nu onder deze op onze kosten ingevoerde Engelsche landbouwers, die waarlijk *landbouwers* zijn, en onze Afrikaners den landbouw kunnen *leeren?* Wij zouden gaarne de statistieke opgaven eens willen zien. Was het eenvoudig te doen om het Afrikaansche element onder den duim te houden en de loyaliteit te bevorderen—van de "zedelijkheid" spreken we niet—dan natuurlijk behoefde de immigratie-agent te Londen ook niet zoo erg naauwkeurig te zijn.

Doch, om van toon te veranderen, uit vrees van datgene te zeggen hetwelk niet in dit Tijdschrift thuis behoort, vragen we nog eens: Wat kon er al niet met dat weggeworpen geld gedaan zijn? Eene Landbouwschool, hoe noodig is zij! Hoe vele boomen kon men er niet voor planten; dammen, besproeijingswerken daarstellen, kudden verbeteren, landbouwmachinerie invoeren, arme sukkelaars uit de handen van den *Master* houden enz. enz. Door ondervinding wijs geworden, en nu de Holl. taal tot haar regt komt en er alzoo meer praktische landbouwers in de Wetgeving des lands zitting zullen nemen, zal men voor het vervolg wel voorzichtiger zijn met het passeren van wetten om zoogenoemde Engelsche boeren en *boerenarbeiders* voor onze zuurverdiende penningen in te voeren. En dan durft men nog zeggen dat wij in dit land geene Boerenbeschermingsvereeniging mogen hebben! Nu verstaan wij eerst *waarom niet!*

We erkennen de ontvangst van twee cirkulairen, de een over een SCHAPENBAD, verkrijgbaar bij de heeren Wilman, Spilhaus & Co. te Kaapstad; de andere over THORLEY'S FOOD FOR CATTLE, te bekomen bij de heeren Schade & Co. te Kaapstad; beiden gaan vergezeld van vele aanbevelingen.—Gaarne vestigen wij de aandacht onzer lezers hierop.

LANDBOUW-ONDERWIJS OP DE LAGERE SCHOLEN.

Moet men in Holland, waar de landbouw op een veel hoogeren trap staat, over het wenschelijke spreken dat *het vak* eene eereplaats op de lagere scholen zal innemen, hoeveel te meer is zulks het geval in Zuid Afrika. En toch hoevelen zijn er onder ons, die daar ooit aan denken? Integendeel is ons tegenwoordig systeem van onderwijs meestal berekend om den boerenstand in minachting te brengen. Wij hebben uit den mond van meer dan een boerenzoon wel eens met eene zekere *air* gehoord: "*Ik* wil toch voorzeker geen boer worden!" En die geest is heerschend; treurig genoeg, hij wordt aangekweekt. Het onderstaand adres uit de *Landb. Ct.* behartige men ook hier. Het zou geen kwaad doen, als onze Koloniale Regering ook eens zulk een adres kreeg.

Aan Zijne Majesteit den Koning
der Nederlanden.

SIRE!

De ondergeteekende geeft met verschuldigden eerbied te kennen:

Dat bijna alle kinderen die op lateren leeftijd het landbouw-bedrijf moeten uitoefenen, geen ander onderwijs ontvangen dan dat der lagere school, zonder eenig onderwijs in den landbouw te genieten.

Dat het ondergeteekende bekend is dat verscheidene kinderen bij het verlaten der school niet in staat zijn praktisch te berekenen, hetgeen in het landbouw-bedrijf voorkomt.

Dat door de wet op het leger onderwijs van den 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* No. 127) het laatstgenoemde veel zal zijn verbeterd.

Dat echter voor het landbouw-onderwijs niets is gedaan.

Redenen waarom ondergeteekende Uwe Majesteit nederig verzoekt, alsnog het onderwijs in den landbouw op de lagere scholen van alle plattelands- gemeenten verplichtend te stellen. Mogt het tot de mogelijkheid behooren om daarin te voorzien door geëxamineerden, voor de eerste beginselen zal een beredeneerd lezen van eenige boekjes over den landbouw veel nut doen, door kennis en liefde voor het landbouw-bedrijf aan te kweeken, niet alleen voor den mingegoeden landbouwer, wien het aan kapitaal ontbreekt om op de eene of andere kostschool zijne opvoeding te voltooien, maar ook voor den aanstaanden arbeider, die zijn geheel volgend leven aan landarbeid zal wijden, en die voortaan alle gelegenheid zal missen om oordeelkundige of wetenschappelijke kennis op te doen.

Hetwelk doende enz."

Is er verder bewijs noodig omtrent het verzuim, leest dan ook deze

GESCHIEDKUNDIGE AANTEEKENING.

Columella heeft nopens de Romeinen van zijn tijd (hij leefde onder Nero en was een tijdgenoot van Seneca) in zijn werk *De re rustica* (in 12 boeken, waarvan 10 over den tuinbouw) de klagt geuit, dat alle wetenschappen en kunsten, zelfs de muziek en het dansen, geregeld onderwezen werden, maar alleenlijk de landbouw niet.

MELKKOEIJEN.

Niet van belang ontbloot is het volgende voor hen, die zich eene koe willen aanschaffen, maar ook vooral voor heeren beoordeelaars op onze tentoonstellingen, die weleens in twijfel staan aan welk dier de prijs toekomt.

"De *schoonheid* eener melkkoe bewijst niet, dat zij daarom een goede melkkoe is. Op de wedstrijden hebben wij meermalen de vraag hooren opperen: moeten wij aan de *meest waarde hebbende* koe, d. i. te zeggen aan de koe, die de meeste hoeveelheid melk en boter geeft, met andere woorden *de beste melkkoe*, de prijzen toekennen? Aan de *beste melkkoe*, hoorden wij gewoonlijk zeggen.

Welnu, om dit te beoordeelen zijn er die beweren, dat het *bloote oog* van den beoordeelaar (alwat mensch is, kan nogthans missen) alleen tot gids, tot regel moet verstrekken. Er zijn er anderen, die beweren, dat het regelmatiger is, als *basis* zijner beoordeeling te nemen eene *ondervinding*, opgedaan bij een *zeker aantal melkkoeijen*—gelijk zulks in Engeland gedaan is—om vast te stellen hoeveel zij verminderen in melk, naar gelang zij min of meer verwijderd zijn van het tijdstip harer kalving, en dan als *basis* zijner beoordeeling te nemen een gemiddelde van den uitslag dierzelfde ondervinding.

Aangaande het beoordeelen van de koeijen, die de *boterrijkste* melk geven, ziedaar eene andere kwestie; maar wat aangaat het beoordeelen van de *meest melkgevende koeijen*, blijven wij bij het gevoelen, dat het *gemiddelde eener vergelijkende proefneming* (natuurlijk zijn er geen regels zonder exceptie) de zekerste maatstaf is, verkieslijker boven het *bloote oog* van de beste kenners (want hoevelen zijn er niet, die in het koopen van goede melkkoeijen bedrogen werden?), verkieslijker ook boven het systeem-Guénon, nog meer vatbaar voor uitzonderingen dan het *Engelsch systeem*, dat te Gent en te Rousselare, in den loop van 1881, nagevolgd is geworden en dat reeds vroeger te Iseghem, Rumbeke en Beveren, wel is waar *onvollediger*, ingevoerd werd.

LONGZIEKTE.

"Silvestri, hoogleeraar aan de Veeartsenijschool te Turyn, wil"—zoo staat in de *Luxemburgsche Annalen*—"door eene zeer eenvoudige en ge-

makkelijk uitvoerbare handelwijze zeer gunstige resultaten bij longziekte bereikt hebben. Zij bestaat hierin, dat men op den bodem van den stal, waarin zich de zieke dieren bevinden, kleine, wijdhalzige vaten, waarin 500 gram chloorkalk vervat is, op een afstand van zes yards van elkaar neerzet. De kleine hoeveelheden chloorgas, die vrij komen, werken op de slijmhuid der ademhalingswerktuigen buitengewoon gunstig; maar men moet er voor zorgen, dat de ontwikkeling van het gas niet overtollig worde, in welk geval de prikkeling te hevig en dus nadeelig wordt. Door dit middel wil Silvestri binnen weinige weken de longziekte uitgeroeid hebben in stallen, waarin zij reeds vier, vijf, ja zelfs zes maanden heerschte."

OM UIJEN TEGEN HET UITLOOPEN TE BESCHUTTEN.

Elke huismoeder, die een goeden voorraad uijen bezit, zal maar al te dikwerf hebben ondervonden, dat de uijen in het voorjaar soms door uitloopen in korten tijd onbruikbaar worden. Dan heeft zij al bitter weinig aan hare provisie. En toch kunnen uijen volgens het tijdschrift "Obstgarten" gemakkelijk geruimen tijd goed bewaard worden. Men zoekt namelijk de goede, de beste uijen in Maart uit en hangt ze in een netje of in een dunnen zak eenige dagen en nachten in de rookkamer. De rook oefent geen invloed uit op den smaak, veroorzaakt dat de uijen vele maanden lang vast blijven en verhindert het uitloopen er van.

Beter nog dan dit middel dat wij aan de *Landbouwcourant* ontleenen, is het *goed droog laten rijpen*, voor men de uijen op zolder brengt. Zoo verzekert ons een kundig landman.

GRAAN-VARIETEITEN TOT ZAAIZAAD.

Henri Vilmorin, van het bekende huis Vilmorin-Andrieux & Co. in zaden, te Parijs, heeft onder den titel "de beste granen," een keurig plaatwerk in chromolithographie uitgegeven met 66 platen van de meest bekende varieteiten der granen.

Hij zegt, dat men tengevolge van de slechte oogsten der laatste jaren er meer dan ooit op bedacht moet zijn, om die varieteiten te verbouwen, die het meest aan den grond en het klimaat passen en in de gegeven omstandigheden het meeste voordeel opleveren.

Maar om dit te kunnen weten, zou men ze moeten beproeven, of van de *zekere* ondervinding van anderen in dit opzigt gebruik maken. Nu bezit hij door het verzamelen sedert 1820 en de bekendheid met vele proeven eenige practische ondervinding, die hij zijnen lezers ten beste geeft.

Het werk is in twee groote afdeelingen verdeeld, nl. in opmerkingen omtrent de teelt van de verschillende varieteiten der granen, en ten tweede in de beschrijving der varieteiten met de gekleurde afbeeldingen der aren, van twee zijden vertoond, evenals de korrels.

Ten slotte nog iets over de keuze der varieteiten, waarbij hij de opmerking maakt, dat het ten opzigte van het beschot zeer voordeelig is om twee varieteiten dooreen te zaaijen, waarbij men in de keus meer moet letten op gelijken zaaitijd, dan op gelijke rijpwording (!).

Bij voorkeur zaait men eene roode varieteit dooreen met een witte of gele, waardoor men een bonte soort graan verkrijgt, dat op de Fransche markten nog al gewild is. Ook varieteiten, die veelal slap stroo hebben en daardoor aan legeren onderhevig zijn, worden met granen die steviger, al is het ook grover stroo bezitten, dooreen gezaaid om het legeren tegen te gaan.

Men neme deze zaak in overweging. Het plaatwerk kost 22 francs of gebonden 25 fr. (d.i. omtrent £1 stg.).

Zooveel moeite doet men in andere landen, en bij ons?—Hoeveel van de nieuwe soorten zaaizaad, die van tijd tot tijd in dit maandschrift zijn aanbevolen, heeft men al ingevoerd? Waar wordt bij ons—om een paar namen te noemen—de "*Prolific Haver*" en "*Mold's veredelde tarwe*" gewonnen—graansoorten waarvan men niet hoog genoeg kan op geven in Europa en Amerika? Wie onzer graanboeren zal dit jaar het "*rustproof koren*" zaaijen, dat in Australie zulk een opgang maakt? Wat heeft ons Landbouwkundig Genootschap al in dezen gedaan? Wat baat ons "motto" boven elk maandelijksch artikel. Zullen we dan maar altijd op de *happy go lucky* manier voortboeren? Het wordt tijd, dat ons Ministerie met een lid vermeerderd wordt; wij bedoelen een MINISTER VOOR LANDBOUW!

VARIA

(*Uit de Landbouwbladen.*)

Een merkwaardig staaltje van moederliefde en volgzaamheid bij dieren kwam te Roelange (Belgisch Limburg) volgens "de Landman" voor. Er ontstond daar brand in een stal met 64 schapen. Zij werden allen door de openstaande deuren gejaagd—maar gingen weer terug met een moederschaap, dat hare jongen miste— en ze verbrandden alle 64.

HET VERWIJDEREN VAN DOODE VRUCHTBOOMEN OF DOODE TAKKEN.

Schreven wij onlangs (1881, No. 91) dat in onrijpen toestand afgevallen ooft onschadelijk moet gemaakt worden, hetzelfde geldt in dezelfde, zoo nog niet hoogere mate van het verwijderen van *doode vruchtboomen* of takken, wat nog maar al te veelvuldig verzuimd wordt. Men bedenkt niet (zegt het *Utr. Dagbl.*) dat de afgestorven gedeelten of geheele

boomen, evenals groote barsten in de oude bast van boomen, ware broeinesten zijn voor allerlei schadelijke insekten. De eitjes of poppen overwinteren daarin in menigte en zeer gemakkelijk, om in het volgende voorjaar, wanneer het warm begint te worden, zich te ontwikkelen. Dikwijls is het niet eens voldoende, het doode hout zoo spoedig men dit ontdekt te verwijderen, maar men moet—volgens den raad van een Duitsch blad voor ooftteelt—daarvan zorgvuldig het mos en de halfverteerde en los geworden bast afkrabben, vóór dat het hout in de schuur of in een mijt geborgen wordt. Doet men dit niet, dan bestaat er steeds groot gevaar, dat de insekten zich ontwikkelen en zich in groot menigte verspreiden in de vruchtboomen, die zich in de nabijheid bevinden.

EEN NIEUW PAARDEN-HOEFBESLAG VAN CAOUTCHOUC.

Naar het *Utr. Dagbl.* schrijft vertoonde de heer B. Bakker, Bzn., fabriekant van caoutchouc en getha pertsja te Ridderkerk bij eene voordragt onlangs te Utrecht gehouden, als een nieuwtje een door den heer F. W. van Dulm, rijksveearts te Arnhem, uitgevonden en door hem bewerkte nieuwe soort van hoefbeslag voor paarden. Wel had (zoo zegt gemeld blad) men vroeger een dergelijk hoefbeslag vervaardigd en ook toegepast, doch daarvan verschilde dit in groote mate. Het voornaamste voordeel hiervan is, dat men het een paard aan doet bij het uitgaan en weer afneemt bij het tehuiskomen, daar het door middel van een ijzeren tang tusschen het ijzeren hoefbeslag wordt ingebragt. Over 't algemeen heeft het caoutchouc beslag het voordeel: dat het paard daardoor op zijn hiel loopt, niet te lijden heeft van straatsteenen of kiezel, en de hoef weinig of niet slijt; voor jonge paarden, pas van buiten afkomende, is het dus bijzonder aan te bevelen, wanneer zij in de stad op keijen of steenen moeten loopen.

NIEUWE SCHOENZOLEN, DIE DEN LANDBOUWENDEN STAND ZOUDEN PASSEN.

De buitenste vezelige bast van den kokosnoot wordt thans op Jamaica tot zolen voor laarzen en schoenen verwerkt. De vezels worden te dien einde onder sterke drukking met een lijmachtig cement gedrenkt en daarna in vormen geperst. Men verkrijgt dan een materieel, dat geheel op leder gelijkt, zeer goedkoop is en ongemeen sterk, terwijl het tegen nattigheid volkomen bestand is. Monsters er van, die de Londensche markt bereikten, hebben—naar berigt wordt—veel bijval gevonden, en 't is daarom te hopen, dat ook in ons land gelegenheid zal komen om er nadere kennis mee te maken.

Godgeleerdheid en Wijsbegeerte.

Voor Predikanten.

HET MORMONISME.

Men begint in Amerika van het Mormonisme meer en meer genoeg te krijgen, en de stemmen worden steeds luider, die om afschaffing der veelwijverij roepen. Overal in de Vereenigde Staten worden te dier zake vergaderingen gehouden, en wat het krachtigste helpen zal, de Mormoonsche vrouwen zelve komen met kracht tegen het verlagend stelsel, dat haar secte in de veelwijverij huldigt, op.

Zoo hield men onlangs te Chicago een vergadering, waaraan Ann Eliza Young, de negentiende vrouw van den nu overleden profeet Brigham Young, een brief richtte, waarin zij de medewerking der Mormoonsche vrouwen beloofde, zoodra zij verzekerd mochten zijn van de sympathie en hulp van buiten. Veelwijverij, zegt de schrijfster, is het zwaarste kruis, dat de Heere aan de vrouwen kan opleggen. Zij moeten dus aangemoedigd en aangespoord worden, om die banden te verbreken

Men zegt, dat onder de vrienden en vijanden van Mormonisme, nu in Washington vergaderd, een zoon is van den overleden Orson Pratt, een der eerste Mormonen-apostelen. Even als Brigham Youngs zoon, John, heeft hij het geloof van zijn vader verlaten, maar meer nog dan deze, is hij een vurig anti-Mormoon. Van de tegenwoordige beweging zegt hij: "Wij hebben al twintig jaar gewacht, in de hoop dat ieder opvolgend Congres iets voor den Mormonenstaat Utah zou doen, maar het heeft niets uitgevoerd. Als ge mij vraagt, hoe het komt dat ik geen Mormoon ben, zal ik u zeggen: Ik ben de zoon van mijns vaders eerste vrouw, en deze heeft mij het kwade van dat stelsel voorgehouden. Er zijn in Utah veel zulke personen, wier opvoedingsrichting tegen 't Mormonisme inloopt, en die vijandig tegen die inrichting opgroeien, en meer dan de helft groeit op met afkeer van allen vorm van godsdienst. Eenigen der oudere en meer dweepzieke Mormonen hebben het denkbeeld, dat de regeering hun niets doen kan. Zij achten zich sterker dan de Ver. Staten, doch dat is natuurlijk niet zoo. Wat wij nu behoeven, is de doodslag aan de veelwijverij." Wie het afschuwelijk stelsel in al zijn naaktheid wil leeren kennen, leze het werk van Mrs. Stenhouse, "An English woman in Utah."

UIT SCHOTLAND wordt het volgende bericht:—

De zaak van professor Robertson Smith heeft eene belangrijke nawerking. Het zal onzen lezers bekend zijn uit vroegere mededeelingen in ons blad, dat genoemde hoogleeraar aan het Theologisch Seminarium

van de Vrije Schotsche Kerk te Aberdeen, in het midden ongeveer van het verloopen jaar, door de Algemeene Vergadering dier Kerk uit zijn ambt is ontzet. Dit ontslag had zijn grond in de Schriftopvatting ten aanzien van de boeken des Ouden Verbonds, welke opvatting de Algemeene Vergadering in strijd achtte met de belijdenis der Kerk. Opmerkelijk was het evenwel, dat bij de behandeling van Smiths zaak geen der leden van de vergadering er voor uitkwam, dat hij met Smith op hetzelfde standpunt stond, ook al wilde men hem aanstonds vervallen verklaren van zijne professorale waardigheid.

In onderscheidene steden van Schotland heeft hij voorlezingen gehouden, welke toegejuicht werden door zijne vrienden, maar die ook tegenspraak uitlokten bij degenen, die over de Inspiratie van de Heilige Schrift anders dachten dan de Hoogleeraar. Tegenwoordig is dus de strijd, die Smith's optreden in het leven riep, van kerkrechtelijk gebied overgebracht op wetenschappelijk en letterkundig gebied.

Over de vele strijdschriften, welke het optreden van Smith heeft uitgelokt, verdient vooral dat van den hoogleeraar Binnie, professor in de kerkgeschiedenis aan het College van de Vrije Kerk te Aberdeen, vermeld te worden. Het is dien hoogleeraar gegeven geweest, in weinige bladzijden de resultaten der nieuwe critische school, die der Welhausens, Knobels en Kuenens, waarover thans de strijd in Schotland gaat, weer te geven, en de reconstructie van de Oud-Testamentische geschiedenis door de moderne critiek op goede gronden te bestrijden. Dit geschrift wordt in Schotland door velen gelezen, hetgeen wel hieruit blijkt, dat sedert October 1881 drie uitgaven het licht zagen. Het is getiteld : *The Proposed Reconstruction of the Old Testament History*, werd uitgegeven door A. Elliot, 1881, en geeft een goed inzicht in het vraagstuk, dat tegenwoordig in Holland, Schotland, Duitschland en Frankrijk aan de ordelis.

Voorts vernemen wij dat de kerkelijke wereld der Schotsche Staatskerken in den laatsten tijd zeer in beroering is gebracht door den predikant J. Glasse, prediker der oude Grey Friarskerk, die tot de Broad-Church-partij behoort. Deze heeft, met het oog op het feit, dat het tweemaal bezoeken der kerk aan het afnemen is, aangekondigd, dat in plaats van de weinig bezochte avond-godsdienstoefeningen eene reeks van voorlezingen over onderwerpen van algemeen belang, namelijk over politieke, godsdienstige en wetenschappelijke vraagstukken, die aan de orde van den dag zijn, in de oude Kerk zullen gehouden worden. Ook was een aantal vrijzinnige leeken, die op een of ander gebied uitmunten, tot het houden van zulke voorlezingen uitgenoodigd. Het gehalte van deze voordrachten kunnen wij 't best waardeeren, als wij weten, dat

het opschrift van de eerste lezing, welke door Rev. D. Macrae,—een predikant van de "United Presbyterian," die wegens ketterij zijn eigen Kerkgenootschap heeft moeten verlaten—gehouden werd, luidde:—"Charles Dickens als leeraar van het Christendom."

Het spreekt wel van zelf, dat het streven van den heer Glasse in Edinburgh veel tegenspraak verwekte. In het begin van deze maand werd daarover in het Presbyterium van Edinburgh heftig gediscussieerd, ofschoon met gesloten deuren. Toch weten we, dat eene resolutie van Dr. Lee is aangenomen, waarbij werd te kennen werd gegeven, dat de bewuste voorlezingen niet tot stichting der gemeente dienen konden en dat Glasse's streven niet goed te keuren was, ook niet nadat hij de leeken van de lijst zijner voorlezers had geschrapt. De heer Glasse is met die resolutie niet tevreden en heeft zich nu op de Synode beroepen.

Eenige mannen in de Vrije Kerk onder aanvoering van Principaal Rainy zijn er zeer op uit, het Vrijwillig Beginsel in Schotland algemeen te maken. Vergaderingen worden overal gehouden in 't belang van dit vraagstuk. Een brandende kwestie is alzoo geworden de "Disestablishment en Disendowment" van de gevestigde Kerk in Engeland en in Schotland.

Eene commissie uit de vrije Scotsche Kerk heeft zich bij minister Gladstone aangemeld met verzoek om te worden gehoord, voordat de zaak in het parlement ter sprake wordt gebracht. Hierop heeft de Engelsche premier geantwoord, dat hij "gaarne bereid was, een bepaalden dag vast te stellen voor de ontvangst eener deputatie der Scotsche Vrije Kerk, voordat over de vraag van de verhouding tusschen Kerk en Staat in het parlement zal worden gedicussieerd."

Deze brief van den Engelschen minister is de aanleiding geweest, dat er besloten is door de leiders van de Vrije Schotsche Kerk, eene meeting te houden, waarop de heer Rainy eene resolutie voorstellen zal, waarin de wenschelijkheid van de zoogenaamde "disestablishment" wordt uitgesproken. Dr. Begg is van een ander gevoelen. Hij wil het daarheen zien te leiden, dat eene koninklijke commissie zal worden benoemd tot onderzoek van alle toestanden, welke het gevolg zijn van het bestaan der Staatskerk, voordat in de wetgevende vergadering daarover wordt gesproken.

Zulk een onderzoek is, dunkt ons, geheel overbodig, daar sedert het jaar 1712 er al gestreden is tegen de misbruiken, die de Staatskerk met zich brengt.

Schoon in Schotland van af de Reformatie de Kerk een zuiver Presbyteriaansch karakter had, ontstond toch het zoogenaamde "patronaatsrecht of het kiesrecht der grondbezitters, die hun recht meermalen ge-

bruikten, om aan de gemeenten niet-gewilde predikanten op te dringen. In de Grondwet van Schotland werd evenwel in het jaar 1690 eene verandering gebracht, waarbij het patronaatrecht verviel. Dit is evenwel in het jaar 1712 met geweld hersteld geworden, en de Kerk scheen daarin te berusten. Toen de Herleving ook in Schotland het godsdienstig leven uit zijn slaap deed ontwaken, werd de Puriteinsche geest weder wakker.

De Evangelische partij ontstond, welke vooral gekant was tegen het benoemen van predikanten door patronen, welke niet door de gemeenten werden begeerd. In het jaar 1834 werd er eene algemeene vergadering gehouden van gedelegeerden der Schotsche Kerken, welke aan de gemeente het recht toekende om het *veto*- recht uit te oefenen. De beroeping der geestelijken bleef dus bij de grondeigenaren berusten, maar de gemeente had het recht, om die benoeming te niet te doen, door haar *veto* (ik wil het niet) uit te spreken. De grondeigenaars (patronen) wilden evenwel niet toelaten, dat hunne rechten werden verkort of eigenlijk geheel te niet gedaan; de zaak werd voor de regtbank gebracht, welke ten gunste der patronen uitspraak deed. Door het tegenstreven der Algemeene Vergadering maakten de regtbanken zelfs inbreuk op de regten der predikanten. Eindelijk werd een beroep gedaan op het Parlement, en toen ook dit de verlangde vrijheid der Kerk niet verzekeren wilde, scheidden zich bij de Algemeene Vergadering van 1843 de voorstanders der vrijheid, met Chalmers aan het hoofd, van de Kerk af, terwijl zij krachtig protesteerden tegen den consciëntiedwang, welken men hun wilde opleggen en tegen den smaad, welke der kroon van het verheerlijkte Hoofd der gemeente werd aangedaan. Zij stichtten de Vrije Schotsche Kerk, waarvoor milloenen werden geofferd.

Met het oog op de geschiedenis van den strijd der Kerk met de machten van den Staat is het dus niet noodig om een onderzoek in te stellen naar de toestanden, welke door den band van Kerk en Staat zijn in het leven geroepen, want die geschiedenis spreekt luide genoeg van den slechten invloed, dien de bemoeiing van den arm der overheid met de inwendige aangelegenheden der kerk heeft uitgeoefend. Met belangstelling zien wij tegemoet, wat er in het Engelsche parlement zal geschieden en of dit tegenover de kerk (in goeden zin) liberaler zijn zal dan het parlement van 1834.

OPGRAVINGEN IN EGYPTE.

Te Kairo hebben thans opgravingen plaats onder de leiding van den heer Wild. Onder anderen heeft men een steen gevonden, die tot het tijdperk van Aprice behoort, den Pharao Hopra, in de profetiën des

Ouden Testaments vermeld. Ook wordt bericht, dat in de groote pyramide, op een dagreis van Kairo gelegen, aan den weg, die van deze stad naar Fajum voert, eindelijk de zoolang te vergeefs gezochte toegang naar het inwendige is ontdekt. De heer Maspero, directeur van het Museum te Bulak, heeft onlangs den toegang gevonden nabij de spits. Vandaar geleidt een gang naar het binnenste der pyramide, maar tot heden weet men nog niet wat daar zal worden aangetroffen. Toen de heer Maspero 35 meter diep in de pyramide was doorgedrongen, vond hij den gang door afgebrokkeld gesteente gesloten. Zoodra dit puin is weggeruimd, zal hij zijn onderzoekingen voortzetten. In de wanden van dezen gang trof de heer Maspero een inscriptie in hiëratisch schrift, waaruit bleek, dat twee reizigers, wier namen daarbij worden vermeld, het inwendige van de pyramide hadden bezocht, 2500 jaren na haar voltooijing. Met groote belangstelling ziet men den verderen uitslag van dit onderzoek tegemoet.

TEEKENEN DES TIJDS.

1. Een zeer merkwaardig teeken des tijds mag het genoemd worden, dat op de Regeringsdrukkerij te Tokijo, in Japan, een Christelijk werk, en wel de "Theologie van het N. Testament," van Prof. van Oosterzee is gedrukt. Dit geschiedde natuurlijk niet op last der keizerlijke Regering, die zich in den strijd tusschen Christendom en heidendom schijnbaar onzijdig houdt, maar ten gevolge van de welwillendheid van een der ambtenaren, die het drukken van dit geschrift toestond. Daar er in Japan een zeer groot aantal dag- en weekbladen in het Engelsch wordt uitgegeven, is het waarschijnlijk de Engelsche vertaling van het werk van den Utrechtschen hoogleeraar, aan wien deze eer is te beurt gevallen.

2. Uit Konstantinopel wordt gemeld, dat men bevreesd is voor een instorting der beroemde, aloude moskee der Heilige Sofia, gelijk het gebouw heette, voordat de Turken Konstantinopel veroverden (1453) en door alle belijders der Grieksch-orthodoxe godsdienst nog altijd genoemd wordt. Veertig jaren geleden liet Sultan Abdel Medjid de moskee herstellen, omdat men toen reeds voor ongelukken bevreesd was. Dat werk schijnt slechts ten halve verricht te zijn; ten minste de koepel der moskee, die 35 meters in doorsnede meet en zich 67 meters boven den grond verheft, moet nu zoo bouwvallig zijn, dat een commissie van onderzoek verklaard heeft, dat zij elk oogenblik kan instorten. Geschiedde dat overdag, honderden Muzelmannen, die dagelijks in de moskee hun gebeden komen doen, zouden den dood vinden. Een Turksche overlevering zegt, dat de val dezer moskee het teeken zou zijn van de ontbinding van het Ottomanische Rijk.

Men leest in de *Prophetic Times*:—

Een welonderricht schrijver meldt het nevensgaande:—" De Muzelmannen zijn ten diepste overtuigd, dat het Ottomansche Keizerrijk op zijn tegenwoordigen grondslag niet lang meer zal blijven bestaan. Geleerde Mahomedanen geven 1883 op als het jaar, waarin de Turksche regeering een einde nemen zal. Het gevoelen, dat er voor het algemeen een onzettende gebeurtenis op handen is, is diep geworteld en allerwege heerschend."

---

3. Zijn er wel Atheïsten? Deze vraag wordt op verschillende wijzen beantwoord, al naar mate men het Atheisme uit het een of het ander oogpunt beschouwt. Dat er in onze dagen mannen zijn die zich Atheïsten noemen en hun godsdienstige of anti-godsdienstige meeningen luide verkondigen, kan niet langer worden betwijfeld. Bijna elk land van Europa heeft zijne vereeniging van Atheïsten, en aan Atheïsten-congressen ontbreekt het niet. Vooral verdient de loop der dingen in Frankrijk zeer onze aandacht. Gambetta's val heeft voor een oogenblik den storm van het atheïsme gekeerd; wat het gevallen ministerie in zijn schild voert, is zeer duidelijk.

Zoo bijv. heeft de groote schoolman en vrijdenker, Paul Bert, thans ettelijke wetsontwerpen ingediend, die wel bewijzen, hoe hij als minister de vroegere geeselen voor schorpioenen zou hebben verwisseld. Een eerste ontwerp betreft de volksschool; een tweede en derde de afschaffing der Roomsche staats-faculteiten en de instelling van strenge bepalingen omtrent de Roomsche geestelijkheid. Natuurlijk geschiedt dit in 't belang der " openbare rust," evenzeer als met de bedoeling " om de Roomsche kerk van alle voorrechten te berooven, die haar de zwakheid van vroegere regeeringen langzamerhand verleend heeft."

Het is geen wonder, dat de Roomsche bladen zuchten en uitroepen over het nieuwe gevaar, dat de kerk dreigt. Krijgt Bert wat hij verlangt, dan mag geen pauselijke *brève* zonder voorkennis des ministers openbaar gemaakt, geen bisschop zonder dat zijn gebied verlaten; dan worden geestelijken, die in hun werk op de kiezers invloed oefenen, of hen van hun kiezerstaak afhouden, wegens " verzet tegen de overheid " gestraft. Voorts zullen ettelijke bezoldigingen van geestelijken worden afgeschaft, alle gebouwen die de geestelijken kosteloos gebruiken, aan den staat terugkeeren, ja zelfs van pastoriën alle bijgebouwen enz. kunnen afgenomen worden. Ook collecten zullen niet meer vrij zijn, enz., enz.

De heftigheid, waarmede de oud-minister tegen de kerk te velde trekt, is zoo in 't oogloopend, dat niet alleen de gematigde republikeinen, maar zelfs de radicalen er mee spotten. Clémenceau b. v. roept uit:

"De vertegenwoordigers der kerk moeten toch wel gevaarlijke lieden zijn, dat men hen onder zoo drakonische wetten wil stellen! Het schijnt, dat het ideaal van lieden als Paul Bert is, zooveel gerechtelijke vervolgingen als mogelijk tegen de priesters te beginnen, en hun verplichtingen op te leggen, die belachelijkerwijs uiterst drukkend zijn gemaakt."

Dat het Bert echter volle ernst is, blijkt wel 't best uit zijn schrijven aan den vroegeren directeur van eeredienst, Castagnari. Daarin verwijt hij al zijn voorgangers, zelfs Ferry, van slapheid tegenover de geestelijkheid, maar prijst zichzelf en de zijnen. "Ik kan," zoo redeneert hij over zijn tweemaandelijksch beheer van onderwijs en eeredienst, "de rij der stukken niet optellen, waarin wij de Roomsche kerk klaarlijk hebben getoond, dat het ministerie van Eeredienst vooral ten taak heeft den staat tegen aanvallen der kerk te verdedigen. Er is nauw een dag voorbij gegaan, waarop we den geestelijken niet hebben laten merken, welk een verandering er heeft plaats gegrepen."

Natuurlijk is zijn aftreden een groote streep door de rekening van dezen strijdlustigen godloochenaar geweest, doch hij hoopt "eens den zoo onverwacht afgebroken arbeid weêr te kunnen hervatten."

Met dit al heeft Paul Bert nog zijn meester gevonden in den Parijschen afgevaardigde Roche. Deze kerkbestormer verlangt om te beginnen met: afschaffing van 9 aartsbisdommen en 29 bisdommen, omverhaling der boetkapel, * afschaffing van de muntspreuk: "God behoede Frankrijk!" van 't gebruik van Gods naam in den eed en dergelijke uitzinnigheden meer.

Wat wij hierboven meldden aangaande de politieke voornemens van dit gevallen ministerie, wordt bevestigd door het volgend uittreksel uit den zoogenaamden *Vrijdenkers Catechismus*, die onlangs op nieuw werd uitgegeven en door Gambetta's blad, de *République Française*, werd aanbevolen.

Wat deze catechismus bevat bewijze 't geen volgt.

Vraag (bl. 8): Wat is God?

Antwoord: God is een spooksel, uitgevonden door de priesters, om zwakke geesten te verschrikken, opdat de laatsten zich in hun armen werpen, en gemakkelijker hun heerschappij dulden.

Daar God slechts een onderstelling is, kan ook niemand hem op eenzelfde of redelijke wijs begrijpen. Vandaar, dat elk hem kenteekent naar den gril zijner verbeelding.

Vraag: Gelooft gij in een Opperwezen?

Antwoord: Ik geloof slechts wat mijn verstand mij veroorlooft te gelooven, en mijn verstand weigert aan te nemen het beginsel van de re-

* Deze kapel werd te Parijs door Lodewijk XVIII opgericht ter herinnering aan den dood van Lodewijk XVI en Marie Antoinette.

geering der Natuur door een wezen, wie dan ook. Ik ben overtuigd, dat de natuur altijd is geweest en altijd zijn zal republikeinsch (!) en bijgevolg in staat zichzelf te besturen.

"De mensch," zoo heet het verder," is een der meest begunstigde voorbrengsels van de aarde. Tengevolge zijner stoffelijke vorming bezit hij grooter hoeveelheid verstand dan welk beest ook. Hij is geboren op dezelfde wijs als de eerste dieren en de eerste planten. Naar mijn gevoelen is al wat bestaat altijd in kiem in de natuur geweest.

"*Vraag*: Gelooft gij aan de onsterfelijkheid der ziel?

"*Antwoord*: Bepaald niet. De ziel kan niet leven zonder het lichaam, evenmin als 't lijf zonder de ziel. De ziel is niet onsterfelijk. Zij wordt geboren en sterft met het lichaam."

Het aangehaalde is reeds genoeg om te staven hetgeen we zeiden, dat het atheïsme in Frankrijk eene kracht van beteekenis is. Tot dezelfde slotsom komt een schrijver in de *Contemporary Review* van Febr. 1882. Hij meldt ons, dat er drie zulke *Vrijdenkers Catechismussen* zijn. De kleinste bevat acht bladzijden en heet: "Le Petit Catéchisme du Libre-Penseur." Dit werkje wordt bij menigten verspreid. Wat het bevat blijkt genoegzaam uit het uittreksel hierboven gegeven. Een tweede is getiteld: "Le Catechisme populaire republicain," en heeft reeds twintig uitgaven gezien. De belangrijkste echter is de "Catéchisme du Libre-penseur" van den heer *Eduard Monteil*, een pilaar in de kerk der vrijdenkers, en helaas ook der vrijmetselaars *. Zijn catechismus althans is opgedragen "aan vrijmetselaars in 't algemeen als een georganiseerde magt, die behoort te staan aan het hoofd van het vrije denken' (a la Franc-maçonnerie Universelle, comme à l'association internationale et fraternelle à la force organisée, qui doit marcher à la tête de La Libre-Pensée"). Dit boek geeft stof tót nadenken. 't Is in drie deelen gesplitst. Het eerste handelt over God; het tweede over godsdienst; het derde over de zedeleer.

Reeds de aanhef geeft duidelijk te kennen wat de schrijver wil. De eerste vragen luiden als volgt :—

"Vraag.—Wat is *God*?

"Antw.—God is eene *uitdrukking*.

"Vraag.—Wat is de juiste waarde van die uitdrukking?

"Antw.—De juiste waarde van 't woord *Natuur*.

* "Men houde in het oog," zegt de schrijver in de "*Contemporary*," "dat op het Vasteland van Europa de vrijmetselaarsloges het middenpunt zijn van de Vrijdenker-beweging. Men raadplege Pachtler's "Stille Krieg gegen Thron und Altar." In Engeland en de Vereenigde Staten is het gansch anders. Daar is de Maçonnerie niets anders dan een vereenigingspunt van vriendschappelijken aard."

"Vraag.—Wat is de Natuur?

"Antw.—Alles, zoo ver wij weten, dat bestaat in 't oneindig heelal.

"Vraag.—Welke andere bepaling kunt gij aan de Natuur geven?

"Antw.—Zij is de stoffelijke wereld, en ALLES is STOF.

"Vraag.—De geleerden, dus, hebben God nergens gevonden?

"Antw.—Neen, zij allen stemmen zamen in het ontkennen van zijn bestaan."

Hierbij echter blijft het niet. De denkende geest wil een rustpunt zoeken, wil niet tevreden zijn met een denkbeeldige verklaring van het ontstaan der dingen. Daarom moet de Catechismus eerst ontcijferen, wat de Heilige Schrift ons zoo treffend leert, en wat de denkende geest gedwongen wordt aan te nemen aangaande de wording van alle dingen. Van daar het volgende:—

"Vraag.—Indien er geen God is, wie heeft dan den hemel en de aarde geschapen?

"Antw.—Noch hemel, of oneindigheid, noch aarde is geschapen.

"Vraag.—Wie heeft dan den man en de vrouw geschapen?

"Antw.—Noch man noch vrouw is geschapen.

"Vraag.—Is er dan geen allereerste oorzaak?

"Antw.—Neen, want alles wat wij niet wetenschappelijk kunnen bewijzen, heeft geen bestaan, en ontkent zichzelf, totdat het tegenovergestelde zal bewezen worden.

"Vraag.—Hoe is het dan dat er Goden zijn?

"Antw.—Zij zijn eene verzinning van den mensch."

(NB.—Men vergelijke hier onze aanhaling uit den Kleinen Catechismus).

God, dus, is weggecijferd. Er is niets dan "een Al—het Al van krachten, het Al van vormen, het Al van wezens—dat is God. Hij geeft niet, Hij ontvangt niet, Hij is niet een kracht, Hij is niet een vorm; in Zichzelven is Hij niets. Hij is evenmin een ding als een ander, Hij is het geheel der voorwerpen en der werelden in oneindigheid." Of onze lezers dit vatten weten wij niet. Ons schemert het hier voor het oog. Een God hebben we niet meer; hoe dan met onze onsterfelijke ziel? Het antwoord is als volgt:—

"Vraag.—Wat is de ziel?

"Antw.—Niets.

"Vraag.—'t Is dus niet een iets dat in de natuur bestaat?

"Antw.—Neen.

"Vraag.—Wat is 't onderscheid tusschen ziel en lichaam?

"Antw.—Het onderscheid tusschen ziel en lichaam is eene bloot analytisch proces.

"Vraag.—Wat verstaat men dan gewoonlijk onder ziel?

"Antw. —Denken afgescheiden van stof.

"Vraag.—Kan zulk eene onafhankelijkheid worden aangenomen?

"Antw. —Neen; alles is stof.

"Vraag.—Keert de ziel dan niet tot God terug, die alles is?

"Antw. —Neen; want God is gevormd uit dat wat bestaat, en de ziel bestaat niet.

"Vraag.—Wat is de mensch?

"Antw.—De mensch is een der begunstigde voortbrengselen der aarde, doch de natuur maakt van hem niet meer dan van het kleinste insekt.

"Vraag.—Is er dan geen toekomstig leven?

"Antw. —Neen; tenzij het dat is, dat wij in onze werken voortleven. Wat wij laten na onzen dood van ons werk, of van ons denken, wat wij zaaijen door ons lichaam, wat in onze kinderen leeft—dat is het toekomstig leven."

Het eerste deel sluit met een geloofsbelijdenis, die een parodie is op de "Twaalf Artikelen."

"Ik geloof," zoo belijdt de vrijdenker, "in het oneindig heelal, in de eeuwige aarde, in de natuur almachtig;

Ik geloof dat al wat is, er altijd geweest is, en altijd zijn zal;

Ik geloof dat Het Al God is."

In het tweede deel van zijn Catechismus handelt de heer Monteil over de theologie der Christelijke Kerk, over haar zedeleer, en dergelijke onderwerpen meer. Het Christendom is, volgens hem, een bloot menschelijk gewrocht, dat geen nieuwe waarheid aan het licht heeft gebracht. Het heeft de beschaving vijftien honderd jaren lang teruggehouden; het heeft aanleiding gegeven tot de grofste onzedelijkheid. En dit is niet het werk geweest van de priesters alleen. Neen, "'t is de godsdienst zelf, 't is het Oude en het Nieuwe Testament, 't is de godsdienst in zichzelf die zoo doodelijk, zoo slecht is: in Jehova zoowel als in Jezus, in den Pentateuch zoowel als in de Evangeliën." Hooren wij hem verder declameeren:—

"Vr. Is de Christelijke godsdienst de bron van alle zeden?

"Antw. Neen; want hij heeft geen enkelen trek van zedelijkheid eigen aan zichzelf, en niet afgeleid van de godsdiensten of wijsbegeerten die vóór of te gelijk met hem bestonden.

"Vr. Is dan niet dat wat aan den Christelijken godsdienst eigen is zedelijk?

"Antw. Voor het grootste gedeelte niet.

"Vr. Beschouwt de Kerk den mensch als van een verheven karakter of van eene hooge zedelijkheid?

"Antw. Neen; van Genesis tot Openbaring verklaart de wet, dat de mensch en al het gedichtsel zijns harten van zijne jeugd af geneigd zijn tot het kwade.

"Vr. Welke is de beschouwing der Kerk omtrent de vrouw?

"Antw. De Kerk haat, vervloekt en verafschuwt de vrouw.

"Vr. Laat de Kerk het huwelijk toe?

"Antw. Ja; maar zij verafschuwt het.

"Vr. Boezemt de Christelijke godsdienst het kind ontzag en liefde in voor zijne ouders?

"Antw. Neen; de oude wet zegt: "Eert uwen vader en uwe moeder, opdat uwe dagen verlengd worden in het land, dat u de Heer uw God geeft." Maar sedert de komst van Christus moet men niet meer lang leven. De verwachting des doods is eene vreugde, en de namen van vader, moeder, broeder, zuster, door de natuur gegeven, zijn van weinig beteekenis. Jezus heeft gezegd, "noem niemand op de aarde uw vader, want gij hebt slechts eenen Vader, die in de hemelen is." Paulus zegt, "Wees uwen onderen gehoorzaam, doch alleen volgens de wet des Heeren."

"Vr. Eert de Kerk den arbeid?

"Antw. Neen.

"Vr. Laat de Kerk het recht van eigendom toe?

"Antw. Neen.

"Vr. Waarom niet?

"Antw. Omdat het Christendom ten uiterste toe communistisch is.

"Vr. Door welke woorden staaft gij uwe bewering?

"Antw. Christus weet van niets anders dan ellende en armoede. Meer dan eens heeft hij gezegd dat de rijken het koningrijk der hemelen niet zouden binnengaan. Hij zegt: "Die niet verloochent al wat hij bezit, kan mijn discipel niet zijn. Verkoopt alles wat gij hebt." Daar is geen grooter ontkenning van eigendomsrecht d n het Christendom. De eerste discipelen legden al hunne bezittingen aan de voeten der Apostelen neer."

Nog een laatste vraag wil de lezer zeker beantwoord hebben t.w.: "Wat komt er in de plaats van het Christendom?" "Philosophie" is het antwoord, dat wil zeggen "het leven overeenkomstig de menschelijke natuur." "Laat ons toch niet gelooven" roept de schr. in geestdrift uit," dat men niet wijs kan zijn, anders dan door zichzelf te bedwingen of door zonder hartstochten te leven, *want de hartstochten zijn onze zekerste en meest getrouwe gidsen*." En boven alle hartstochten staat DE LIEFDE. En, wil men een nadere verklaring, dan blijkt het, dat de liefde van dezen godloochenaar niets meer en ook niets minder beteekent dan bloot *zinnelijke liefde tusschen de geslachten*. M. a. w. de geslachtsdrift is het hoogste en heerlijkste in den mensch. Tot welke diepten voert zulk een Atheïsme! In den Atheïstischen staat, gelijk in Rome

onder het Keizerrijk, zal de hetaere een gewichtige rol spelen. En vragen wij: bestaat er wel een geweten, dan antwoordt de Catechismus: "Alles wat de mensch begeert en zoekt uit zelfliefde is goed; en alles wat tegen de natuur is, is kwaad." Erger nog dan de Epicurist uit oude dagen, is voor den Franschman goed wat hem aangenaam, kwaad wat hem onaangenaam is.

Genoeg. Is de verschijning van zulke boeken een teeken des tijds of niet? Zij worden gretig gelezen. Zij vormen het geestelijk en intellectueel voedsel van honderden in Frankrijk. 't Is een oorlog tegen God, tegen het christendom, tegen godsdienst van welken aard dan ook. Jaren geleden sprak *Gustave Flourens* het welbekende woord uit: "Onze vijand is God. Haat tegen God is het begin van alle wijsheid. Willen wij vooruitgang hebben, dan moet de grondslag zijn het Atheisme." En *Gambetta* liet zich onlangs hooren op de volgende wijze: —"Ik wensch het uit te spreken dat eene godsdienstige opvoeding niets anders beteekent dan een school voor gekken, een school voor dweepers, een school voor vaderlands-verraders, in één woord, een school voor de onsterfelijkheid." Men zou deze aanhalingen kunnen vermenigvuldigen. De oorlog is verklaard. De godlocchenaars van het vasteland hebben allen hetzelfde doel. Hoe zij ook verschillen in bijzonderheden, in de hoofdpunten komen zij overeen. Hun wachtwoord is, sedert de dagen der Fransche Revolutie: "*Ecrasez l'Infâme.*" En hun toovermiddel *de leugen*. Reeds Voltaire—en de discipel is niet boven den meester—heeft uitgeroepen:—

"Liegt, mijne vrienden. Men moet liegen als de duivel, niet vreesachtig, niet slechts voor een tijd, maar met moed en volharding. Het bedrog is slechts dan eene ondeugd, wanneer het kwaad te voorschijn brengt." Ieder die dit leest, mag wel biddend uitroepen:—God beware ons tegen den afval!

Wetenschappelijk.

De tunnel onder de Noordzee.—Tunnels door de bergen, ten einde in den kortst mogelijken tijd, zonder omweg, van de eene plaats naar de andere te kunnen snellen, zijn niet langer nieuw. Geen bergketen zoo breed, geen rotswand zoo hard, of, als het noodig is, wordt die doorboord, ten dienste van den mensch voor zijn ijzeren paard. De toovervsprookjes van vroeger tijd zijn op het gebied van werktuigkunde en "engineering" meer dan bewaarheid geworden, en de grootste moeilijkheden op dit gebied worden overwonnen. De Mont-Cenis tunnel is daar, om het te bewijzen.

Thans komt een andere soort tunnels aan de orde: nl., *tunnels onder water*. De tunnel onder den Theems, die het eene einde van Londen met het andere verbindt, is door andere gevolgd, en juist nu is men in Amerika bezig aan een tunnel onder de Hudson-rivier, waarbij de Theems-tunnel kwalijk genoemd kan worden. Het verkeer tusschen New-York en New-Jersey, is zóó druk dat een spoorweglijn van de eene plaats naar de andere onmisbaar gerekend wordt, en daar de rivier te breed is om bij zoo drukke scheepvaart er een brug over te leggen, blijft er niets anders over dan een tunnel te maken onder de bedding van den Hudson. Aan dezen tunnel, die 5500 voet in lengte worden moet, is men in November 1874 begonnen, en thans zijn 700 voet afgewerkt. Er zal dus nog een geruimen tijd verloopen, eer de tunnel klaar kan zijn, doch het werk belooft met goeden uitslag te zullen worden bekroond.

Een werk van veel grooteren omvang evenwel, is de tunnel of de tunnels, onder de Noordzee, waardoor men Engeland en Frankrijk met elkander verbinden wil. Jaren geleden reeds is over de mogelijkheid hiervan door deskundigen gehandeld. De moeielijkheden aan de uitvoering van zulk een werk verbonden, zijn bijna onoverkomelijk, deels om den tunnel zoo te boren en te bouwen, dat het water er niet in kan doordringen en verder om steeds een behoorlijken toevoer van versche lucht in den tunnel te verkrijgen. Hierbij komen moeielijkheden van politieken aard. Een groot deel van Engelands kracht ligt in zijn geïsoleerde ligging, en van Engelsche politieke zijde was men er steeds tegen gekant om het eiland in een schier-eiland te vervormen. Dit zou geschieden, als er een communicatie *onder de zee* geopend werd tusschen Engeland en het Vasteland. Frankrijk of Duitschland zouden onverwacht, en in korten tijd, troepen kunnen brengen in het hart van Engeland, en in een enkelen nacht zou Londen kunnen worden genomen door een vereenigd Fransch-Duitsch leger, of wel de Koningin van haar bed geligt en naar vreemde kusten gevoerd, zonder dat politie-dienaar X er iets van gemerkt had. Zelfs de dappere Sir Garnet Wolseley (die wel boos moet zijn op de zon, omdat zij nog schijnt, schoon de Transvaal weer aan de Boeren is gekomen) ziet gevaar voor Engeland, als er een tunnel onder de zee tot stand komt. Als Engeland, de beide einden, ingang en uitgang, van zulk een tunnel bezet kon houden, dan zou het gevaar minder zijn, doch zonder dat is de zaak voor Engelands vrijheid te dreigend.

Dit alles heeft echter niet kunnen beletten, dat er een aanvang gemaakt is met de voorbereidende werkzaamheden om, niet één, maar twee of drie tunnels onder de Noordzee te graven tusschen Frankrijk en Engeland. Er zijn twee verschillende Maatschappijen gevormd, en aan geld schijnt het niet te ontbreken. Beide Maatschappijen zoeken nu de noodige concessien te verkrijgen van de Engelsche regering, en, indien mogelijk een subsidie in geld. Men spreekt zelfs van meerdere tunnel-maatschap-

pijen, die gevormd zouden worden. In elk geval wordt er nu ernstig aan gedacht om het plan, Engeland en Frankrijk met een spoorweg aan elkander te verbinden, door te zetten.

Over de mogelijkheid om dit grootsche werk tot stand te brengen schijnt, onder de voornaamste ingenieurs in Frankrijk en Engeland weinig twijfel te bestaan. Op de Fransche kust is er reeds een begin gemaakt met de doorboringen, nabij het dorp Sangatte, 6 mijlen van Calais. Op een diepte van 70 voet bereikte men de grijze kalklaag, en ter diepte van 204 voet werd de kalk zoo hard en droog bevonden, dat het niet meer noodig geoordeeld werd om stutten aan te brengen. Op een diepte van 286 voet, en 170 voet onder het vlak der zee bij laag water, neemt de horizontale doorgraving een aanvang, en heeft men een gang geopend van acht voet in het vierkant, doch deze loopt nog niet tot onder de zee. De werken op de Fransche kust zijn in het begin van Februari door eene commissie van deskundigen en belangstellenden uit Engeland in oogenschouw genomen en zeer bevredigend bevonden. Zooveel schijnt zeker, dat, stuiten de plannen niet af op politieke bezwaren, de doorgraving zeker zal worden doorgezet.

Het zal zeker een eigenaardige gewaarwording zijn, als men zich te Londen in een coupé van den spoorweg kan nederzetten, om er eerst in Parijs weer uit te stappen, en men onder de zee doorrijdt in plaats van op hare golven te worden gewiegd. Of een weinig zeeziekte voor de meeste reizigers niet verkieslijker zal blijken boven het gevaar dat de onderzeesche tunnel altijd moet opleveren, zal de vraag zijn.

STEARINE KAARSEN.—Welke boerenvrouw in Zuid Afrika, bij name van Transvaal, kan geen kaarsen maken en welke knappe kaarsenmaakster heeft niet reeds met kwalijk verborgen ergernis moeten erkennen, dat haar beste *vetkaars* nog altijd verre achterstaat bij de slechtste *spermkaars* ? Geen wonder dat deze laatste de vetkaars dan ook steeds meer op den achtergrond dringt.

Onze vrouwen mogen zich intusschen troosten met de gedachte, dat de spermkaars nog van slechts zeer jongen datum is en dat de "Wetenschap" vóór 50 jaren ook nog geen betere kaars wist voort te brengen, voor dagelijksch gebruik, dan de vetkaars. Dit behoeft echter niet te bevreemden.

Oppervlakkig beschouwd is niets gemakkelijker of eenvoudiger dan het maken van een kaars. Men neemt wat oud linnen of katoen, scheurt dat aan flarden, draait deze tot een pit, en doopt de pit in gesmolten vet, of overgiet deze daarmede in een kaarsenvorm, en koelt de " kaars" af, en men is klaar. Doch... hoe onooglijk ziet zulk een kaars er dan ook uit, hoe vet en kleverig, hoe gering en hoe geel van kleur is haar licht; wat moet de pit dikwijls gesnoten worden, bij gebrek aan een snuiter soms met de

vingers, op gevaar af van deze te branden, of, als men wat onhandig is, de kaars "dood" te snuiten. En dan die nare walm en dat ongelukkige afloopen. De trouwste vriend van de oude vetkaars kan niet ontkennen, dat haar al deze gebreken aankleven en dat zij nog andere heeft, waaraan wij het zwijgen toedoen.

Naast de gewone vetkaars is de gladde, harde, bijna sneeuwblanke spermkaars een kunstprodukt. Deze brandt helder, zonder flikkering, zonder walm, verspreidt geen vetreuk, loopt niet af en behoeft niet gesnoten te worden. Schoon niet te vergelijken bij de zuivere waskaars, is zij nogthans boven deze voor dagelijksch gebruik en om haar mindere kostbaarheid verkiesbaar. Als kunstproduct staat zij ver *boven* de schoonste waskaars.

Wij hebben de stearinekaars middelijk te danken aan de scheikundige onderzoekingen van CHEVREUL, een Fransch chemist. De vraag ter beantwoording was: *waarom* is de vetkaars zoo onbehagelijk, haar licht zoo geel, haar walm zoo dik; waarom loopt zij af en is hare verbranding zoo onvolkomen? Chevreul plaatste de onderscheidene vetstoffen zoo lang op de wetenschappelijke pijnbank, totdat hij haar het rechte antwoord had afgeperst, en verkreeg het volgende resultaat:

Vetstoffen bestaan uit harde en vloeibare zuren (acids) in verbinding met glycerine. "Kaarsvet" (ook het vet van den sperm-walvisch) bestaat uit *stearic* acid en *oleic* acid met wat *margaric* acid. Stearic acid is een kristallijne zelfstandigheid; *vettig* doch *smeerig*; smelt eerst bij een temperatuur van 150 graden Fahr. en verbrandt, in verbinding met een pit, helder bijna zonder flikkering, en reukloos.

Oleic acid daarentegen smelt reeds bij een temperatuur van 90 graden Fahr. en is dus voor "kaarsvet" ongeschikt. Duidelijk werd het vervolgens dat het *gele* licht en de walgelijke walm van de vetkaars veroorzaakt werden door de glycerine, in het vet aanwezig, en dat alleen het stearic acid voor het vervaardigen van kaarsen dienen kon.

De kwaal was nu aan het licht gebracht en het geneesmiddel lag voor de hand. Alleen het stearic acid werd bruikbaar bevonden voor kaarsen, en de andere zelfstandigheden, in het vet aanwezig, waren schadelijk. Dus moesten deze laatsten daaruit verwijderd worden en het stearic acid vrijgezet. Dit was echter gemakkelijker in theorie gevonden dan in praktijk gebracht.

Men gaat daarmede thans op deze wijze te werk. Vooreerst moeten de acids van het glycerine bevrijd worden. Hiertoe wordt het vet gesmolten en met kalk en water, in bekende proportiën, gemengd, in een dubbelen ijzeren en koperen, cylindervormigen kuip gedurende 8 of 9 uren aan een hitte van 600 Fahr. blootgesteld en in hevige beweging gehouden. Hierdoor verkrijgt men een zeepachtige massa, waarin, volgens vaste scheikundige wetten, *de kalk* zich verbonden heeft met de *acids*, en het *glycerine* met

het *water*. Dit glycerine-water wordt gemakkelijk afgetapt met achterlating van de acids in verbinding met de kalk. Om deze laatste te verwijderen wordt de massa met *sulphuric* acid behandeld, waarmede de kalk een *sulphate* vormt en zich van de acids scheidt. Deze worden nu met kokend water gewasschen, totdat alle kalkdeelen er uit verwijderd zijn.

Op deze wijze verkrijgt men een vetkoek uit *stearic* acid en *oleic* acid bestaande, van *glycerine* bevrijd, doch nog steeds met elkander in verbinding. Laat men deze "koek," na als boven behandeld te zijn, *snel* afkoelen en in beweging houden, *dan verbinden de acids zich zoo sterk met elkander*, dat de scheiding langs mechanischen weg geheel onmogelijk wordt. Laat men het mengsel echter langzaam en rustig bekoelen, dan *kristalliseert het stearic acid*, terwijl het *oleic* acid vrij blijft en door persing uit de "koek" kan worden verwijderd. Deze wordt daartoe in wollen kleeden of dekens gewikkeld en onder zware hydraulische persen geplaatst. Men noemt dit de *koude* persing, waardoor 50 percent der in de vetkoek aanwezige olie wordt uitgeperst. Eene volgende persing geschiedt onder holle platen, die verwarmd zijn en noemt men de *heete* persing. Als de "koek" nu uit de dekens komt, is hij van het oleic acid bevrijd, blank van kleur en gereed om naar den kaarsengieter te gaan; de scheikunde heeft dezen het materiaal geleverd dat onze vrouwen ontbreekt, en daarom kon hij een kaars vervaardigen, zooveel beter dan de knapste boerenvrouw, schoon beiden van "kaarvet" gebruik maken.

Het verdere werk in de kaarsenfabriek is, betrekkelijk, zeer eenvoudig. Vooreerst wordt voor een goede pit gezorgd. Men vlecht deze thans zóó, dat de middelste draad ("strand") wat strakker is dan de anderen, waardoor de pit onder het branden zich een weinig naar buiten buigt en verbrandt. Om dit nog meer te bespoedigen, wordt de pit ook gedoopt in *boracic* acid. De stearine wordt voorts gezuiverd, gesmolten, en uit groote pannen of vaten in verwarmde kaarsenvormen geleid. Zoodra deze vormen gevuld zijn, worden zij door geperste lucht snel afgekoeld, en de kaars wordt door kunstig aangebrachte machinerie uit den vorm gelicht en op een rak geplaatst. Dezelfde pen, waardoor de kaars uit den vorm gedrongen wordt, haalt de pit naar boven, voor de volgende gieting. Dit gaat zoo snel, dat eene enkele fabriek in Cincinnati 100,000 kaarsen per dag aflevert. De kaarsen worden nu in het zonlicht gebleekt, met de hand of door eene machine glad gewreven, en eindelijk gepakt, waarna zij ter verzending gereed zijn.

Het verbruik van stearine-kaarsen is, ten spijt van parafine-olie en gaslicht, verbazend groot. Alleen voor Amerika zijn jaarlijks 22 millioen ponden kaarsen noodig, zoodat men het totale verbruik op minstens 150 millioen ponden stellen kan. Millioenen ponden zijn jaarlijks noodig ter verlichting bij den arbeid in de mijnen. Een gewone kaars is daartoe ongeschikt, daar zij smelt bij een temperatuur van 90 of 100 gr., terwijl

deze in de mijnen tot 130 gr. stijgt. Doch ook in het huishouden, in hotels, en overal waar men draagbaar licht behoeft, maakt men bij voorkeur van stearine-kaarsen gebruik, zoodat er vooralsnog weinig vreeze bestaat, dat deze in onbruik geraken zullen.

De grootste stearine-kaarsenfabrieken zijn in Engeland en Amerika, doch niet de *minstberoemde* kaarsen worden in GOUDA, Holland, vervaardigd. Vooral in Frankrijk zijn de Goudsche kaarsen zeer gezocht, en voor het verbruik in Zuid-Afrika kunnen zij ten sterkste worden aanbevolen. In ieder opzicht kunnen zij met het buitenlandsch produkt wedijveren.

Het is wel opmerkelijk, dat men met het *glycerine,* nu zulk een gezocht artikel, nog vóór 25 jaren geen anderen raad wist, dan het langs riolen te laten wegloopen! Thans leveren alleen de kaarsenfabrieken in Amerika jaarlijks drie millioen pond glycerine. De olie, die met den "vetkoek" geperst wordt, gaat voornamelijk naar den zeepzieder.—Wonderlijk, dat men alle deze dingen eerst zoo korten tijd geleden heeft uitgevonden. [Onze lezers die wat meer over kaarsen willen lezen, nemen het populair geschreven werkje van den grooten Faraday ter hand: "*The Chemistry of a candle.*"]

EETBARE VOGELNESTJES.—Een der geliefkoosde gerechten der Chineezen bestaat uit *soep van vogelnestjes,* of liever uit vogelnestjes in soep gekookt. Lekker kan dit gerecht niet genoemd worden, doch "vogelnestjes-soep" is de Chineesche Champagne en mag, fatsoenshalve, op de tafel der rijken en bij feestmalen niet ontbreken. Misschien vindt men deze, om dezelfde reden, *fatsoenshalve,* ook wel in Europa, vooral in Frankrijk, op tafel.

Gewone vogelnesten of nestjes zijn zeker geheel ongeschikt tot spijs, zelfs voor een Chinees en een Franschman. De eetbare vogelnestjes zijn die van de salanganen, een zwaluwachtigen vogel, die vooral op de kusten van Neêrlandsch-Indië thuis behoort. Deze nesten hebben den vorm van een schuitje, half doorgesneden, en zijn slechts weinige duimen lang en breed. Langen tijd heeft men in twijfel gestaan, *waarvan* die half doorzichtige nestjes vervaardigd waren, en men heeft zelfs gemeend, dat de vogel zijn nest van *zeeschuim* bouwde, doch het is later gebleken, dat de salanganen daartoe hun eigen *speeksel* of (slijm) gebruiken. Gewoonlijk bouwen zij hun nest in de spleten der rotsen, en tegen de lijnregt uit de zee oprijzende rotsen zelven, die de eilanden in den Indischen Archipel omzoomen. De nutuuronderzoeker Bernstein heeft de vogels aan den arbeid bespied, en opgemerkt, hoe zij tegen de rots aanvlogen, en een kleinen halven cirkel van speeksel vormden. Zoodra dit was gedroogd, verbreidden zij den cirkel, en bielden zoo aan tot het nest gereed was. Bij nader onderzoek is ook gebleken, dat de salangaan op

bijzondere wijze van speeksel-klieren is voorzien, en een natuurlijke aandrift heeft om die te ledigen. Zijn nest is een deel van hem zelven, en naarmate hij meer voedsel krijgt, is de speekselafscheiding overvloediger, en het nest spoediger klaar en beter. Ontoegankelijk als de plaatsen zijn, die de vogel zich ter woning kiest, weet de mensch zich toch ten slotte van het nestje meester te maken.

Het inzamelen dezer vogelnestjes, dat met groote moeite en niet zonder levensgevaar geschiedt, is een monopolie van het Nederl. Gouvernement. Drie malen in het jaar, in April, Augustus en December, vindt de inzameling plaats door inboorlingen, die zich daartoe door zekere plechtigheden voorbereiden. Ruim 250,000 pond, dat is ongeveer 18 millioen vogelnestjes, wordt jaarlijks uitgevoerd, meestal naar Canton, waar deze quantiteit een waarde vertegenwoordig van £150,000. De fijnste en meest gezochte nestjes zijn wit van kleur, bijna doorschijnend en zonder vuil of veeren : de tweede soort is geel-achtig wit en de bruine, vuile nesten vormen de derde soort. Men snijdt de nestjes in kleine stukken en kookt ze in de soep; kauwen kan men die taaije slijmerige stukjes niet, maar ze moeten heel ingeslikt worden, zooals pillen. Van welsmaken is geen sprake, doch misschien vormen zij een versterkend voedsel voor zwakken. Een pond vogelnestjes kost te Parijs ongeveer £3.

Het Heylige Euangelium

MATTHEI EN JOHANNES

OFTE

HAGNAU

KAT'LLIG MATIKTIK KANA SASOULAT

ti MATTHEUS ti JOHANNES appa,

Overgeset in de Formosaansche tale voor de Inwoonders van Soulang, Mattau, Sinckan, Bacloan, Tevokan en Tevorang.

'T AMSTERDAM

bij Michiel Hartogh, Boekverkoper.

In de Oude Hooghstraat.

In de Boeken Papier Winckel,

1661.

Dus luidt te titel van de eerste proeve eener Bijbelvertaling in de Formosche taal, een enkel exemplaar waarvan nu nog te vinden is in de

Academische Bibliotheek te Leiden. Formosa langs de Z. O. kust van China gelegen, behoorde voor 200 jaren geleden aan Holland, doch is nu bewoond door Chineezen. De Hollanders, wien men zoo dikwijls verwijt, dat zij den evangelie-arbeid onder de aan hun gezag onderworpen inboorlingen hebben verwaarloosd, hebben van den aanvang hunner vestiging op dit eiland in de geestelijke behoeften der inwoners trachten te voorzien. En even als in Z. Afrika meer dan één zendeling getuigd heeft, dat zijn beste lidmaten onder de inboorlingen zij waren, die bij de Boeren zijn groot geworden, zoo hebben ook nu de Eng. Presbyt. Zendelingen op Formosa te getuigen, dat zij nog de meeste vrucht op hun arbeid zien onder de bergbewoners—de nakomelingen van hen, onder wien de Hollanders gearbeid hebben. Ten behoeve dier menschen werd ook terstond een begin gemaakt met het vertalen van het N. T. De curieuse voorrede dezer vertaling luidt aldus:—

AAN DEN
GODT-VRUCHTIGEN EN BESCHEYDENEN
LESER.

Hier verschijnt een *Translaat* uijt verre afgelegen lande. Al draaght het sijn *Tytel* op het voorhooft, sijn geboorte-plaats en is soovermaart niet dat se daarom uijt haren blooten name van yder te kennen sij. 't Is een vrucht van het eylandt Formosa ; de eerstelingh van den arbeydt in die tale, gaerne opgenomen tot stichtingh van de eerstelingen der Formosaansche Christenen.

Een groot Eylandt, geleghen onder den Tropicus Cancri, langs de Kust van China, onder de gehoorsaamheyt van de Oost-Indische Compagnie: seer beset met vele en volck-rycke Dorpen : een voornaame oeffen-plaats in Indien voor yverighe en wackere *Predikanten*, die gaerne haar talent tot *winninge van Heydenen aanleggen*.

Het draaght inwoonders van stercke *Memorie*, en tamelijk goedt *oordeel*, over zulcx, (schoon noch gelettert, noch zeer Borgerlijck van naturen) niet onbequaam om er wat goets in te planten ; niet ongelyck een onbeschreven bordt, 't welck bequaam is tot d' ontvanckenisse van alle gheschrift. Dit heeft de *Ed.* Heeren Bewindthebberen aangemoedight, om onder haar nu al omtrent dertich jaren of meer, door gestadige toesendingh van bequame Mannen, met sware onkosten, het Christendom voort te setten. 't Heeft oock Godt behaaght de ondernomen diensten alsoo te bestuuren dat *hare Edele* Heijligen yver niet en heeft gelaten, met goede gevolgen beandtwoordt te sijn ; verscheyde Godt-vruchtige Gouverneurs, met hare goet-gunstige hulpe, daartoe krachtelyk medewerckende.

Soodat, schoon den roep voor eenige jaren opgeheven verre gaat boven de waarheyt, men sich daarom over den arbeydt en kosten niet te beklagen hebben. Een uytter maten groot getal Dorpen is er, die haar de Christelycke onderwysingh en onderwerpen, ja (zoo ick meyne) jegenwoordichlyck bijna het gansche Eylandt; ende onder die niet weynige, welcker ingesetene, met versaackinge van het Heydendom, het Christendom aangenomen hebben, en alle gedoopt syn; als, die van *Soulang Mattauw, Cinckan, Bacloan, Tevorang, Tavokan, Dorko, Tilocen* (ick swyge van de Zuyd) daar oude en jonge, mannen en vrouwen, inde Gebeden en Formulieren der Christelycke *Religie* redelyck onderwesen syn; vele jonge manschappen oock in 't verstandt derselve loffelyck geoffent; en bysonderlyck de kinderen, tot verwonderens toe, in de beginselen van de ware *Religie*, en selfs lesen, schryven, etc., (in sommige, plaatsen) in de Nederduitsche tale sonderlingh gevordert. Maar, 't welck van alle tyden, den voortganck aldaar grootelijcx verhindert heeft, is de veelvuldige verscheydenheyt der talen op dat Eylandt, soodat er nauwelycx vier of vyf Dorpen van een spraacke syn: veroorzaackt, zoo 't schynt, uyt geduerige vyandtschappen ende oversulx gebrek van onderlinge gemeynschap. Dit heeft al dickwyls gemaackt, dat, bij versterf van Predikanten (veler lot op Formosa) het welbegonnen werck, by lange stilstandt, groote verchteringh gheleden heeft. Hier uyt ontstaat oock, dat dit *Traans-laat* niet en kan dienen als voor weynige, nochtans volck-rycke Dorpen, als voor *Soulang, Mattauw, Cinckan, Bacloan, Tavokan, Tevorang,* en misschien oock voor eenige in *Dorko,* en Tilocen. Dit syn evenwel de plaatsen, daar lankst gearbeydt is, en, door Godts genadigen zegen wel de meeste winsten syn gedaan.

Van het jaar sestien hondert seven en veertigh af, dat ick tot bedieninge der *Formosaansche* volckeren, bijsonderlijck van *Soulang* en seven omliggende Dorpen, afgesondert ben, hebbe ick mijne voornaamste bekommeringen laten gaan, om, met behulp van sommige taal-kundige, verscheyde stucken, dienstich tot onderwijs in de Religie, in de tale dier Dorpen (oock noch al wat van den anderen verschillende) over te brengen; die jonge en teedere Christenen, bijna niets hebbende om haren swacken yver en naerstigheyt als het openbare en doen noch vrij gebreckelycke onderwijs in *Schole* en *Kercke.* Onder die stucken sijn oock geweest dese twee *Evangelisten, Mattheus* en *Markus,* beneffens de twee eerste Capittels van *Lucas* ende de *Handelingen der Apostelen.* Evenwel, ghelyck ick seer wel begreep de groote gebreekelyckheyt die daar in stack, soo en sijn oock noyt mijne gedachten geweest, hetselve door den Druck het licht van den dach te vertrouwen; 't welck het niet en soud' hebben konnen dragen. Maar hebbe 't liever over gegeven aan de schave van den tijdt, aan het wyser oordeel en de verbeterende handt van mijne *Eer*-

waerdige vervangers en *Medebroeders* in den H. Dienst. Hiertoe is tsedert sooveel sorghe en naerstigheyt aangewendt, door den *Eerw. D. Anthonius Hambrouck* (met wien tusschen de drij en vier jaren, in hetselve geweste, vrundelijck gemeynschap gehouden, en den last des Dienstes met gelijcke schouderen ondergaan hebbe) dat et het voorleden jaar tot een Druck herwaarts overgesonden is, in die betere gedaante die 't nu vertoont. Twyffele niet, of het sal seer vruchtbaerlyck onder die aanwassende Gemeynten konnen gebruykt worden : gelyck wy sulcx reets by onsen tydt door ervarentheyt vernomen hebben, wanneer dese en andere stucken door afschriften in de huysen wierden verdeylt. Hoewel ick het oock daarvoor houde, dat, wat beter gestaltenisse dit werck als nu hebbe, is hetselve nochtans, vermits de onkunde van rechte gronden, oock wegens de onvolmaacktheyt dier tale, ende de ongemeynheyt der *Schriftuurstoffe*, door den tydt noch al veel gebreckelyckheyt sal worden ontdeckt. Ik hebbe gaerne de correxie van dit Boeck (daartoe versocht) op mij genomen; en, schoon genough belast door 't gewichte van mijn Bedieningh, is het mij tot sonderling vermaak geweest, die *Kercken*, in welcke ick voor desen, onder Gods genadigen segen, niet onvruchtbaarlyck gearbeydt hebbe, noch eenigen nieuwen dienst te mogen doen, waartoe oock wat in mij is noch volvaardich blijft. Dit hebbe ick noodich geacht hierover te seggen, ende en sal, tot verdriet van den *Beescheydenen Leser* daar niet meer toe doen dan desen mijnen hertelijken wensch, dat et den Heere des oeghstes gelieve, onder een gestadige verhoogingh van den Staat der *E. Compagnie*; soo veel goede middelen, die op dat Eylandt, en elders ten opbouw des Christendoms, worden aangewendt, genadelyck te segenen, opdat die nieuwe Christenen meer en meer in het ware *Christendom* bevesticht, en die noch steken in het *Heydendom*, de oogen geopent zijnde, bekeert worden van de daysternisse tot het licht, ende van de macht des Satans tot Godt, ten eynde sy ende wij gesamentlyck vergheving der sonden ontvanghen, ende een erfdeel onder de geheylichde, door het geloove in *Jesum Christum Amen.*

U. E. E. *Dienaar in Christ. Daniel Grasius.*

Vere, 16 May 1661.

Bedienaar des H. Evangelie, eertijds op *Batavia* en *Formosa* in Oost-Indiën, nu tot Vere in Zeelandt."

Voor een proeve der Formosa-taal vergel. men de volgende vertaling daar en van Matth. v : 3.

Tama-tae'i-riang ta malimouk ki T-oep-an; Aleï ka-neniah ta Pei-sa sou-an ki tounnoun ki vullei-vullum.

HET Z. A. TIJDSCHRIFT.

JUNIJ; 1882.

Eb en Vloed.

EEN MARINE-NOVELLE

DOOR

RICHARD P. A. VAN REES.

XI.

JENNY.

Mevrouw van Haamstede, die sinds jaren aan een chronische kwaal leed, stierf onverwachts op denzelfden dag toen haar broeder zijn tocht naar Amerika ondernam, onbekend met de schande die hij over haar familie bracht.

Zij was vroeger een zachte maar geen zeer verstandige vrouw geweest; het langdurige ziekbed had evenwel in den laatsten tijd haar humeur zeer lastig gemaakt. Dommels had op het zwakke karakter zijner zuster altijd veel invloed uitgeoefend, terwijl zij voor hem haar gansche leven een soort van vrees had gekoesterd, die zij achter een schijn van zusterlijke liefde trachtte te verbergen. Hij had haar het verlies van haar geld medegedeeld en bij haar aangedrongen, een huwelijk van Jenny met Van Hoekenburg te bewerken. Mevrouw van Haamstede, overtuigd dat zij handelde voor het welzijn van haar kind, liet voor haar afsterven Jenny de plechtige belofte afleggen, Van Hoekenburg haar hand te schenken.

waardige verva...
teedert soove...
Anthonius J...
selve gew...
Dienstes...
het voo...
gedaa...
lyck...

... de treurige gebeurtenis, die de familie ... in diepen rouw dompelde, treffen wij Jenny ... ernstig onderhoud met haar vriendin Bertha, ... een eenvoudig rouwkleedje. 't Viel moeie- ... een treurige gezichtje de schalksche levens- ... te herkennen, die wij eenige maanden ... aan boord der *De Ruyter* ontmoetten. Haar ... oog stond dof; de lieve trek om den fijnen mond ... langer geworden en gaf daardoor bitterheid te ken- nen; nimmer plooiden zich de lippen tot een lach. De schoone roos was geknakt.

Haar hand rustte in die van Bertha; tranen vielen langs de bleeke wangen.

"Ach, waarom hebt gij mij het geheim van uw broer medegedeeld," snikte zij.

"Omdat ik gezien heb dat ook gij hem liefhebt. Een zuster kan goed en spoedig zien voor haar broeder."

Jenny hield de hand voor Bertha's mond.

"Ga niet voort; gij weet dat 't mijn taak zoo zwaar maakt."

"Gij houdt dus wel veel van Maurits?" vroeg Bertha, haar ernstig aanziende.

"Stil . . . zeg dat niet," smeekte Jenny, "zeg 't nooit meer en tegen niemand. Bertha, waarom laat gij mij mijn strijd op nieuw beginnen? Heb medelijden."

"Die arme, arme Maurits, Gij beiden zoudt zoo gelukkig zijn. Beloof me ten minste te wachten tot je papa thuis is, alvorens een antwoord op dezen brief te geven."

Zij doelde op een brief, dien zij in de hand hield, een brief van Van Hoekenburg, waarin hij Jenny verzocht haar den volgenden dag een bezoek te mogen brengen.

"Ik kan niet, Bertha. Bedenk toch dat, door mijn toestemming, mijn arme lieve mama haar laatste levensuren zoo rustig sleet. Gij hadt moeten zien, hoe gelaten zij was, toen zij stierf! Gij zijt een verstandig kind," zeide zij een paar uur voor haar dood; "uw huwelijk zal niet alleen uw geluk, maar ook dat van uw vader en zuster bevorderen." Wilt gij nu dat ik mijn geheele leven de gewetenswroeging zal dragen, mama bedrogen te hebben? Dat kan ik niet."

"Wist je mama, dat gij niet van Van Hoekenburg en wel van Maurits hield?"

"Zij wist 't eerste, niet 't laatste. Zij zeide dat zoo menig huwelijk zonder liefde gesloten wordt en dat juist *die* huwelijken dikwijls 't gelukkigst zijn. Is men daarentegen verliefd, dan valt men elkaar in het huwelijk zoo menigmaal tegen, want dan beantwoordt het huwelijk zoo zelden aan de hooge verwachtingen die men er van koestert. Ziet ge, mama was zoo'n beredeneerde vrouw, en...... en...... ik weet niets wat tegen Van Hoekenburg pleit."

"Ik ken hem niet genoeg," verklaarde Bertha, "maar hij bevalt mij niet."

"Stil, Bertha, zeg zulke dingen niet meer; ik mag ze niet aanhooren; bedenk dat hij mijn echtgenoot wordt."

"Houd de verloving geheim tot je papa thuis is," hield Bertha vol.

Jenny antwoordde niet.

"Beloof me dat," drong Bertha aan en zij kuste Jenny hartelijk. "Arme, arme Maurits!"

Dienzelfden dag had Jenny aan Van Hoekenburg laten weten dat zij hem zou afwachten.

In het kleine stadje bleef het geheim van haar verloving niet onbekend. De knappe zeeofficier trok de algemeene aandacht, en Dommels had zich indertijd over een en ander uitgelaten. Zulks kon zijn plan in de hand werken, meende hij.

Wanneer Van Hoekenburg langs de eenzame straten liep, dan zag men hier en daar de ouderwetsche gordijntjes even op zijde schuiven, om hem te kunnen nastaren.

"Wel, wel," fluisterde men elkander toe, "de moeder dood en de dochter verloofd!"

Zooals gewoonlijk was ook hier de buitenwereld beter op de hoogte dan de betrokken personen zelven, en verklaarden sommigen op stelligen toon, dat Jenny reeds geruimen tijd in het geheim met Van Hoekenburg had verkeerd.

"Natuurlijk," eindigden sommigen hun rede, "moet de galant zijn meisje in deze droevige dagen ter zijde staan; dat kan niet anders; alleen hij kan haar troosten, die knappe en rijke man!"

Rijk! Nu; dan waren er anderen, die 't beter wisten; rijk was hij niet en Jenny evenmin. Dommels was met alles op den loop.

't Bleek ook nu, hoeveel slimme menschen er in 't stadje woonden, want de meesten hadden vermoed welk een slecht mensch die Dommels was; sommigen beweerden zelfs zijn vlucht voorspeld te hebben.

"En zou Jenny haar galant niet bedanken, nu hij zijn fortuin verloren heeft?"

Die deze vraag deden, werden heftig tegengesproken, want hierover was men 't eens, dat Jenny een te edel karakter had om Van Hoekenburg om die reden af te wijzen.

Terwijl de bewoners van D. elkander drukker opzochten dan gewoonlijk om over deze zaak te babbelen, zat Jenny met bleeke wangen, gevoelloos alsof het bloed in de fijne aderen stilstond, in het salon op het bezoek van Van Hoekenburg te wachten, vast besloten te handelen zooals zij zich had voorgenomen,

Er werd gebeld! Zij schrikte op uit haar droevig gepeins, en onwillekeurig met de hand een afwerende beweging makende, trachtte zij voor 't laatst en voor goed het beeld van den flinken jongman, dien zij aan boord van *De Ruyter* leerde kennen en liefhebben, uit haar gedachten te verbannen.

Van Hoekenburg werd binnengelaten; hij boog en maakte al dadelijk bij zichzelf de opmerking, dat Jenny er wel bekoorlijk, maar toch afgevallen en ziekelijk uitzag. Hij schreef haar minder opgewekt uiterlijk toe aan de droevige gebeurtenis haar overkomen.

Vol zelfvertrouwen, wat zijn onweerstaanbaarheid bij vrouwen betrof, overtuigd dat zij zich gestreeld zou gevoelen door zijn oplettendheden en hem liefkrijgen, vroeg hij vrijmoedig en tevens geheel in de vormen naar haar welstand en drukte een kus op haar hand; 't kon hem niet ontgaan hoe die hand beefde.

"Ga zitten, mijnheer!" zeide zij dof, met haperende stem.

Van Hoekenburg nam plaats en begon te spreken over haar treurige verlies en daarna over onverschillige zaken die het weinig belang inboezemden; daardoor werd het gevreesde teedere onderwerp niet aangeroerd en zij beter in de gelegenheid gesteld om tot kalmte te komen.

Hij sprak wel een kwartier lang, terwijl zij met afgewend gelaat bleef zwijgen.

"Nu of later, eenmaal zal 't er toe moeten komen," dacht zij, en het beeld harer moeder zweefde haar voor den geest.

"Mijnheer," begon zij eindelijk.

"O, freule," viel hij in de rede, "ik weet wat u wilt zeggen; laat mij u vóór zijn.

En met een welgelukte poging om zijn gelaat een ernstige plooi te geven, ging hij op aandoenlijken toon voort: "Toen ik naar uw hand dong, was ik rijk; nu ben ik arm. Ik begrijp volkomen, dat de zaak te teeder voor u is om besproken te worden, doch ik acht 't mijn plicht, u uwe vrijheid terug te geven, daar ik u niet langer tot mijn vrouw mag wenschen."

Verrast zag Jenny hem aan. Een oogenblik glinsterde een hoopvolle uitdrukking op haar gelaat. Zou 't mogelijk zijn dat ze weder vrij werd en Maurits de hare kon worden? Doch ook slechts één oogenblik, want dadelijk verplaatsten haar gedachten zich bij het ziekbed harer moeder en het plechtig uur waarop zij haar belofte deed.

De verandering in haar gansche wezen kon Van Hoekenburg niet ontgaan, maar hij was nu eenmaal te ijdel om de ware oorzaak te beseffen; zelfs gaf hij er een tegenovergestelde uitlegging aan. De blos, die haar bleeke wangen kleurde, het hoopvolle in haar blauwe oogen, werden door hem opgenomen als een stille maar welsprekende liefdebekentenis.

"Gij zoudt mij toch niet" ging het voort, "tot echtgenoot kunnen verlangen zonder mijn fortuin?"

Gekrenkt sloeg zij de oogen op, en antwoordde: "U, zonder uw fortuin? Nooit heb ik aan u gedacht noch aan uw fortuin. Het is mij onverschillig, of gij rijk of arm zijt. Ik heb beloofd uw vrouw te worden, en ik zal die belofte gestand doen."

Zij was heftiger dan zij wenschte; hij zag haar verbaasd aan.

Ja, zij was schoon, indrukwekkend schoon, zooals zij zich thans voordeed, nu het bloed haar naar het hoofd steeg, nu de golvende beweging van haar boezem verraadde, hoe 't daar binnen woelde en kookte.

"Vergeef mij, tusschen verloofden mogen geen geheimen bestaan;" ging zij kalmer voort. "Welnu, gij hebt mij onlangs een vraag gesteld en daarop heb ik bevestigend geantwoord. Ik doe nu ook een vraag aan u... Uit uw brieven vernam ik, dat gij mij liefhebt," een lichte huivering beving haar, "en 't uw oprechte wensch is mij tot uw vrouw te nemen. Goed! Wat er tusschen mijn dierbare moeder en haar broeder besproken is, weet ik niet juist en dat doet er ook niet toe. Maar ik gevoel, dat 't mijn plicht is u te zeggen, dat ik u nog *niet* liefheb. Verlangt ge

mij nu nog tot vrouw? Dit is de eenige vraag die ik u doen zal."

Van Hoekenburg zag vreemd op bij deze bekentenis; zoo iets had hij nog nooit ondervonden; hij kon zijn ooren niet gelooven. Gekrenkt in zijn ijdelheid, moest hij toch ondanks zichzelf erkennen, dat er karakter in dat zwakke meisje schuilde, dat zij hooger stond dan hij dacht, en achting afdwong. Met een opwelling van een beter gevoel dan gewoonlijk in hem huisde, antwoordde hij:

"Het zou niet aan mijn goeden wil ontbroken hebben, uw volgend leven gelukkig te maken. Ik had mij willen gedragen naar uw zienswijze, en zou mijn best gedaan hebben een goed echtgenoot te zijn... maar nu moet ik wel in uw wil berusten."

Zijn stem klonk ernstig; zijn houding was gedwee en onderworpen. Had Jenny hem toen afgewezen, hij zou berust hebben in zijn lot, hoeveel teleurstelling en spijt hem zulks later mocht veroorzaken.

Maar Jenny deed 't niet. Door haar toestemming zou het geluk van haar lieven vader en haar zuster bevorderd worden, dat had immers haar moeder gezegd; mocht zij dan nog aan eigen belang denken? Zij reikte Van Hoekenburg haar hand.

"Wat ik aan mijn lieve moeder beloofde, wil ik volbrengen," sprak zij zacht; "ik zal u vrouw worden... maar gij zult wel kunnen begrijpen, dat zoo kort na haar dood ons engagement niet publiek mag zijn. Houd 't nog een paar maanden geheim, daarna geef ik u vergunning, te handelen zooals gij verkiest."

"Ik dank u voor mijn geluk, Jenny," en zij moest 't zich getroosten, dat hij een langen kus op haar hand drukte. Het moest haar pijn doen, want zij sloot de oogen.

Toen zij een oogenblik later alleen op haar kamer was, zonk zij op de knieën, terwijl bittere tranen langs haar bleeke wangen stroomden.

In tegenstelling met de hartroerende smart, waaraan Jenny zich overgaf, verliet Van Hoekenburg met een opgeruimd gemoed het huis zijner verloofde. De edele opwelling was spoedig geweken; nauwelijks op straat, wreef hij zich de handen, gelukkig door de gedachte aan zijn aanstaande vrouw en het groote vermogen, dat zij mede ten huwelijk zou brengen.

Van Hoekenburg was vroeger nooit een aanbidder van

den mammon geweest; los van geld, was 't zijn vriend Dommels niet moeijelijk gevallen, langzamerhand zijn aanzienlijk vermogen in handen te krijgen en te besturen. Nu Van Hoekenburg zijn kapitaal niet had weten bijeen te houden, wat dikwijls moeijelijker is dan een kapitaal te verwerven, en hij zijn vermogen verloren waande, maar toch veel geld voor zijn verteringen noodig had, was 't zaak op nieuw aan geld te komen. Dommels had hem wel bedrogen, maar Dommels had er toch voor gezorgd, dat Jenny zijn vrouw zou worden; en daarom was hij op dit oogenblik geneigd Dommels zijn vlucht naar Amerika te vergeven, want hij moest zichzelf bekennen, dat Jenny een zeldzame verschijning was en hem als zijn vrouw alle eer zou aandoen.

Voor 't eerst in zijn leven had hij werkelijk lief!

XII.

OP EEN SPAANSCH BAL, DAT VOOR MAURITS EEN GEVAARLIJKE WENDING NEEMT.

Het was een luisterrijke partij die don Mendez ter eere der Hollandsche officieren gaf.

Opwekkend klonk de vroolijke muziek, welluidend weergalmden de heldere lachjes der donker gelokte schoonen, bevallig zweefden de sierlijke paren rond, alsof de voeten den grond niet raakten.

Na een langdurig verblijf in zee en de vele ontberingen toen ondervonden, was deze partij voor de officieren van de *De Ruijter* een dubbel genot.

Met hoeveel welbehagen luisterden zij naar den vroolijken onzin door die Spanjaarden gebabbeld, en al verstonden zij 't Spaansch in 't geheel niet, of 't gebroken Fransch slechts ten halve, toch schepten zij een ongekend genoegen in de radheid, waarmee men praatte en allerlei vragen deed. En dan in die donkere levenslustige oogen te lezen, die oogen die pijlen schoten en, verhit door den vroolijken dans en de opwekkende tonen, met zooveel gloed konden schitteren!

„Sta vast in je schoenen," had de kolonel sommigen toegevoegd, zoodra de invitaties van don Mendez aan boord kwamen.

De zaal, waarin gedanst werd, gaf door vijf breede openslaande deuren toegang tot een warande, waar, tusschen

een rijke verzameling in- en uitheemsche planten, allerlei gekleurde lampions een verrassend lichteffect vormden. De verkwikkende frissche lucht in de warande en in den schoon aangelegden tuin verdreef allen uit de balzaal, zoodra de tonen der dansmuziek zwegen.

Maurits behoorde onder de gasten. Don Mendez had wel geen voldoende opheldering gegeven, maar hem toch verzekerd, dat hij niets misdreven had. De zaak was Maurits even raadselachtig gebleven; daarom hoopte hij op het feest van den hidalgo Merced te ontmoeten en haar rekenschap af te vragen.

Haar gedrag bracht hem geheel in de war; inplaats van zijn blikken te ontwijken of verlegen te schijnen op zijn nadering, kwam zij hem onbeschroomd te gemoet, zoodra zij hem zag, en stak hem de fijne hand toe met een allerliefst "pardon!" Hij zou geen jong man geweest zijn, als zijn oogen niet met verrukking den ronden arm hadden gadegeslagen, of met welgevallen bleven rusten op den blanken vollen hals. Zij zag er schitterend uit; de donkere golvende haren waren versierd met een enkele roode roos, de bruine oogen bewogen zich zenuwachtig.

Maurits zou zijn wrok hebben kunnen vergeten, indien hij minder karakter bezeten had; nu zag hij haar aan en vroeg met gedempte stem in 't Fransch, dat hij gewoonlijk met haar sprak:

"Wat heb ik misdaan, senorita, dat gij mij behandelen kondt zooals onlangs?"

"Ik heb u immers vergiffenis gevraagd," antwoordde zij met gefronst voorhoofd.

"En moet ik mij daarmeê tevreden stellen?"

"Kan 't u zooveel schelen, of ik u vriendelijk behandel of niet?" vroeg zij hartstochtelijk.

"Of mij dat schelen kan? Zijt gij dan geen vriendin voor mij geweest, senorita?"

"Een vriendin!" zij haalde verachtelijk de schouders op, "kom, danst gij niet? Moet ik u vragen of vraagt gij mij?"

"Gij weet dat de beenkneuzing mij het dansen voorloopig belet."

"Ook niet een enkele quadrille?"

Het was beter voor zijn herstelde wonden om zich dat genoegen te ontzeggen.

Merced lachte; zij zou er wel wat op vinden. Ongevraagd nam zij zijn arm en leidde hem in een "hooge" quadrille,

waar de kolonel van Haamstede en don Mendez elkaars vis à vis waren. Het zou daar kalmer toegaan, beweerde Merced, kalmer dan elders.

Maurits zwichtte; hij duchtte evenwel een afkeurenden blik van den kolonel. Hij behoorde immers niet in deze quadrille!

Maar de kolonel was niet aan boord van zijn schip, en vreemd genoeg, dan scheen hij altijd zijn hoogen rang en kolonelschap te vergeten. Minzaam, vriendelijk tegen een ieder, noemde hij zijn officieren bij den naam, spoorde hen tot dansen aan—wat echter niet behoefde; bracht overal vroolijkheid, terwijl hij zich niet aan zijn gevorderden leeftijd stoorde, maar meedeed als de jongste.

"Welk een vroolijk mensch," herhaalden de jeugdige senorita's meermalen, als zij den korten, forsch gebouwden zeeman glimlachend gadesloegen; "zijn alle heeren van dien leeftijd zoo vroolijk in Holland?" vroegen zij, "Bij ons in Spanje is 't gansch anders. Nooit zag ik zulk een opgewekt oud man."

"Pas op," klonk dan het antwoord, "laat hij niet hooren dat gij hem een oud man noemt; trouwens dat is hij nog niet, vier-en-vijftig jaar."

"Vier-en-vijftig, zoo oud reeds?" klonk het verbaasde antwoord; "maar 't is waar, in de noordelijke landen blijft men langer jong dan bij ons."

De laatste figuur van de quadrille was afgeloopen, de muziek zweeg en de vroolijke menigte toog naar de warande en den tuin. Ook Maurits geleidde Merced naar buiten.

't Was een heerlijke avond, een van de avonden zooals men ze in de Middellandsche zee kan beleven, en die meer gewaardeerd worden door vreemden dan door de bewoners zelven. De frissche buitenlucht bleef niet zonder heilzame uitwerking op het paar. Beiden haalden vrijer adem en de spraakzame jonkvrouw deed weldra vraag op vraag.

"Zie, senorita," sprak Maurits, om een einde te maken aan haar woordenvloed, "gij praat weer even opgeruimd als vroeger; gij lacht, gij gekscheert, gij drijft den spot met uw aanbidders en laat mij glimlachen over het dwaze figuur dat gij hen laat maken; gij gaat weer met mij om alsof er niets gebeurd was, en toch hebt gij mij beleedigd zonder reden."

"Zonder reden," herhaalde zij, en hij voelde hoe haar arm in den zijne beefde.

"Zeker, zonder reden. Hebt gij mij soms willen behandelen als die arme verliefden, die om een blik uwer oogen smeeken? Doe dat niet, want ik heb behagen geschept in uw gezelschap; uw vroolijke lach klonk mij als muziek in de ooren na den eentonigen tijd in het hospitaal maar gij weet dat ik nimmer tot uw aanbidders behoorde. Zeg mij dus, senorita, wat gaf u recht om mij zoo vernederend te behandelen als gij onlangs deedt?"

Daar klonken de tonen der muziek voor een nieuwen dans.

"Walst gij niet?" vroeg Merced, een antwoord ontwijkend, terwijl zij hem naar de zaal terugvoerde; "kom, wals met mij."

"Hoe? En gij hebt deze wals met een der Hollandsche officieren, zeidet gij mij juist."

"Dat is niets. Cielo!" en zij stampte ongeduldig met den voet, "ik heb nog nimmer zulk een man ontmoet; gij zijt de eer niet waard, dat ik u met zooveel onderscheiding behandel; dáár, begrijpt ge nu, waarom of ik je onlangs niet wilde kennen."

Zij waren de warande genaderd. Maurits zag haar ongeloovig aan, maar zijn bloed begon sneller te vloeien; hij was er niet rouwig om, toen haar cavalier naderde.

"Ik heb je iets gewichtigs mede te deelen," fluisterde zij, "als je ten minste weten wilt waarom ook papa den laatsten tijd anders tegen je is dan in 't begin... maar... maar..."

De hollandsche officier boog; hij wilde haar van Maurits overnemen.

"Pardon, een oogenblik," zeide zij, zonder Maurits los te laten, "wij zijn oude bekenden en ik heb den senor nog iets te zeggen," en toen aarzelend tot haar geleider: "neen, ik kan 't nu niet zeggen, mijn hoofd staat er niet naar." Plotseling kreeg zij een inval: "Kom na afloop van het bal achter in den tuin bij de bank, dan zal ik je iets mededeelen van Van Hoekenburg."

Maurits zag haar verbaasd aan; hij kon zijn ooren niet gelooven. Haar blik bleef op hem gevestigd, toen zij hem losliet; hij las er een bevel in.

Hoe Merced Van Hoekenburg kende, was hem een raadsel, en wat zij voor gewichtigs zou mededeelen, dat in betrekking tot dien officier stond, hield zijn gedachten zoodanig bezig, dat het bal voor hem in een tijd van spanning veranderde. Telkens zocht hij Merced op, maar zij ontweek

nu zijn blikken en vragen; zij speelde met hem 't zelfde onmeedoogende spel als met zoovele anderen. 't Kon hem niet ontgaan, hoe zij dezen avond een bijzonder behagen scheen te scheppen in het gezelschap van een zekeren Rodriguez, officier van het garnizoen en een harer vurigste bewonderaars. Zij had hem meermalen bij Maurits belachelijk voorgesteld, wetende dat hij den man niet mocht lijden. Dacht zij Maurits te plagen, door Rodriguez thans haar aandacht waardig te keuren?

Eindelijk kwamen de rijtuigen voor. Dat was voor Maurits het sein om zich naar den tuin te spoeden, waar Merced een geschikte plek voor een samenkomst had uitgekozen.

Maurits gevoelde zich niet op zijn gemak; hij had berouw dat hij in deze samenkomst had toegestemd. Onophoudelijk herdacht hij Merced's woorden en begon er den zin van te begrijpen. Dat gevierde meisje, gewend iedereen aan haar voeten te zien, had in hem iemand gevonden, die bestand was tegen haar verleidelijke schoonheid. En toch, was hij wel zoo geheel ongevoelig gebleven?

't Werd hem bang om het hart. Zou het beeld van Jenny diep genoeg gegrift staan in zijne ziel, om weerstand te kunnen bieden aan de verzoeking waarin hij werd gebracht. Hij was jong, en als Merced haar ronden arm in den zijne sloeg, als haar tintelende oogen hem aanzagen en zij ten aanschouwe van iedereen met hem als haar uitverkorene omging, dan gevoelde hij zich wel degelijk gestreeld, dan was hij trotsch, dan speet 't hem als zij eenig leed gevoelde, en had hij gaarne alles gedaan wat hij vermocht, om elken droevigen trek van het schoone gelaat te verdrijven.

Waarom werd hem dat eerst nu duidelijk, nu hij niet terug kon, nu hij onder een half tropischen hemel in het nachtelijk uur alleen, geheel alleen zou zijn met dat schoone hartstochtelijke meisje?

Hij gevoelde dat hem thans een een moeielijker taak te wachten stond dan op dien zegetocht naar de spaansche schipbreukelingen. Toen waagde hij zijn leven; thans zou hij moeten toonen of hij karakter bezat. Hij had zijn zuster over Jenny en zijn liefde meermalen geschreven; moest ook zij niet alle achting voor hem verliezen, indien hij bij een ontmoeting met de eerste de beste vrouw toonde, hoe weinig diep, hoe wuft zijn liefde was? Neen, hij had beter dunk van zichzelf, maar toch bleef het daar binnen onstuimig kloppen.

't Ruischen van een zijden kleed langs het kiezelpad wekte den jongen man uit zijn overpienzingen, en een oogenblik daarna stond Merced voor hem. Over het hoofd had zij een kanten mantille geslagen, die de golvende lokken bedekte; een zijden foulard beschutte haar blooten hals tegen de nachtelijke koude; de sleep van haar gekleurde doek hing los over haar ronde schouders.

Deze zonderlinge kleeding, het nachtelijk uur en het schitteren harer oogen voorspelden Maurits een harden strijd.

"Senor," klonk 't zacht van hare lippen, "vergeef me, maar ik wist geen ander middel om u te zeggen wat ik te zeggen heb."

"Ik geloof u," antwoordde hij met afgewend gelaat, "en dank u voor het vertrouwen dat gij in mij stelt."

"Wij kunnen toch niet ontdekt worden?" vroeg zij angstig rondziende.

"Wat komt het er op aan," zeide hij onnadenkend " "wij zijn niet hier met verkeerde oogmerken."

"Ja, maar die weg, zie eens." Zij wees op den weg die, in de rotsen uitgehouwen, dicht langs de plek liep waar zij stonden. "Gij Hollandsche officieren hebt den naam van zoo gemakkelijk onze harten te kunnen veroveren; ik zou dus niet gaarne hier met u willen gezien worden. Trouwens, gij zijt anders dan uwe landgenooten. Ha, ha! reeds bij de drie maanden hier en niemand die gij uwer waardig keurt."

"Dat weet gij niet," zeide hij verward. Hij wist niet wat te antwoorden. Waarom was dat beeld voor hem zoo verrukkelijk schoon, waarom werd 't zoo fantastisch verlicht door het schemerachtig licht van den helderen nacht? Alles scheen samen te spannen om hem ontrouw te doen worden aan zijn heilige liefde. Arme Jenny!

"Weet ik dat niet?" vroeg zij met gefronst voorhoofd. "Och, 't doet er niet toe. Ik ben niet hier gekomen om u over liefde te spreken. Bah! 't zou mij toch niet helpen. Wees zoo beleefd om naast mij te gaan zitten op die bank, mij niet in de rede te vallen en mij niet aan te zien. Of, kijk mij wel aan, net zoo als ge wilt; uw hart is van steen, gij zult er niet door op mij verlieven!"

"Merced!"

"Merced!" hernam zij met vuur. "Wie heeft u toegestaan mij zoo te noemen? Ik verbied 't u, vooral nu. Ik

ben en blijf een vreemde voor u. Als gij over een week vertrokken zijt, kunt gij mij als dood beschouwen; dat zal u niet moeielijk vallen, há, há!"

"Nog meer verwijten!" zeide hij met onverholen spijt; "hebt gij mij niet reeds genoeg vernederd? In Gods naam dan maar; ik ben mij geen schuld bewust."

"Juist, gij zijt een brave jongen," lachte zij schamper, "een brave jongen. Luister, er is hier eens een Hollandsch officier geweest en die was anders dan gij, juist 't tegenovergestelde. Hij was een schurk en gij zijt een brave jongen. 't Schijnt moeielijk voor u, Hollanders, om den gulden middelweg te bewandelen."

"Bedoelt gij Van Hoekenburg?" vroeg Maurits belangstellend, zich geweld aandoende om haar verwijtende taal niet te begrijpen.

"Dezelfde die met u in het hospitaal werd opgenomen en er slechts korten tijd vertoefde. Ik zag hem een paar malen. Had ik kunnen weten wie hij was,ik zou 't den mannen van mijn land hebben toegeroepen, en 't zou mij een hemelsch genot zijn geweest, wanneer zij hem onder mijn oogen vertrapt en gedood hadden. Met meer vreugde zou ik den dader de lauwerkrans om de slapen hebben gedrukt, dan den moedigsten toreador van de plaza de toros.

"Ik begrijp nu," ging zij even bitter voort, "waarom hij zelden op straat kwam, waarom hij het aanbod van papa afsloeg om bij ons aan huis te komen. Hij vreesde ontdekt te worden, en terecht, want wij kunnen vreeselijk zijn in onze wraak." Zij legde haar hand op zijn arm, de doek ontglipte aan haar schouders, zoodat hij 't golven van haar schoonen boezem zag. "Zeg, als ik u vertel wat hij gedaan heeft, zoudt gij mij dan een dienst willen bewijzen? Vroeger hebt gij dikwijls gezegd dat gij mij zoo gaarne van dienst wilde zijn. Welaan, nu zult gij kunnen."

"Ik begrijp u niet; deel mij eerst uw geheim mede."

"Goed! gij blijft u zelf gelijk; voorzichtig, zoo als het een braven jongen past..."

"Senorita!"

"Stil; niet boos worden; vooral nu niet, nu ik op uw hulp reken. Gij hebt vroeger behagen geschept in mijn gezelschap, en ik ging met u om zooals ik nog nooit met een jongen man deed, omdat ik medelijden had met uw eenzamen toestand en achting voor hetgeen gij voor mijn landgenooten waagdet. Toen ben ik van u gaan houden......

Stil! Ik was gaarne in uw gezelschap, omdat ik lachen kon, en behagen schepte in hetgeen gij verteldet. Zoo stond mijn verhouding tot u, toen ik naar het landgoed van een verren bloedverwant ging. Er waren daar vele rijke en nette jongelieden in de buurt, die mij met hun oplettendheden overlaadden. Natuurlijk werd ik ten huwelijk gevraagd, maar ik verlang een man die mij kent en die mij niet zoo in eens tot zijn vrouw wenscht. Het is mij niet pikant genoeg, en daarom bedankte ik voor de eer. Mijn neef vond dat zonderling en vroeg naar de oorzaak. Ik zeide," zij wendde het hoofd af, als zocht zij naar geschikte woorden: "ik zeide dan dat er in A...... een Hollandsch zeeofficier was, die toonde gaarne in mijn gezelschap te zijn, een man zoo als ik er zelden een ontmoet had...... Vreemd, hé, dat *ik* je dat zeg? Maar wat doet 't er toe; gij hebt mij verzocht te spreken, en ik zal nu spreken...... Neen, val mij niet in de rede, want lang blijf ik hier niet zitten.

"Toen mijn neef van een Hollandsch zeeofficier hoorde schrikte hij merkbaar. Dat wekte mijn belangstelling, en eindelijk dernam ik, dat ongeveer vier jaar geleden dezelfde man die met u in het hospitaal werd verpleegd, zijn hof gemaakt heeft aan een engel van een meisje, een volle nicht van mijn neef, Moreta de Chonan. Hij, die hollandsche officier, schilderde haar Holland af als een paradijs, en noemde zijn fortuin onmetelijk groot. Zij beloofde en betrouwde hem met een edele zelfopofferende toewijding; zij kreeg hem lief, want hij was beschaafd in zijn manieren, en een knap man met blonde haren, die wij, spaansche vrouwen, zoo gaarne zien. Hij vertrok met zijn schip naar zee, voor één maand, zooals hij beweerde, en zou terugkomen om haar te trouwen. Gij kunt begrijpen, wat er gebeurd is. Hij, uw vriend, kwam niet terug, en liet nooit meer iets van zich hooren, en zij......zij stierf onlangs—kort na haar kindje—verbannen door de heilige kerk en vervloekt door haar betrekkingen."

Zij zweeg, het hoofd omlaag, de vuisten gebald.

"Nu, zegt gij niets?" vroeg zij met vlammende blikken.

"Ik sta verstomd," klonk Maurits' antwoord; "hij was mijn vriend niet, waarlijk niet...... Maar Merced, senorita, weet gij zeker dat hij de schuldige is; dat hij haar doodde ......?"

"Wat denkt ge dan, dat ik zijn naam noemen zou, als ik 't niet zeker wist? Bah! wat hebt ge een min denkbeeld van mij."

"Hadt gij dan vroeger nooit iets van deze geschiedenis gehoord?"

"Nooit; wij woonden zes maanden geleden nog te Sevilla, en Moreta was geen meisje uit deze plaats; ik kende haar niet...... Maar natuurlijk, mijn verhaal is u niet voldoende; gij wilt bewijzen. Heb een weinig geduld, ik rekende er op, dat gij mij niet op mijn woord zoudt gelooven......"

"Senorita!"

"Há, há!" lachte zij, "'t doet me pleizer, dat ook uw bloed warm kan worden. Blijf kalm en luister, want het zal wel voor 't laatst zijn, dat wij elkaar spreken."

Merced haalde een klein doosje en een portret uit haar zijzak en reikte ze hem over.

"Zie," zeide zij zoo kalm mogelijk, "in dit doosje zit de ring, dien hij aan Moreta gaf, en hier hebt gij zijn portret. Geef hem beiden terug en vertel hem, dat zij vreeselijk geleden heeft, maar op haar sterfbed zijn naam zegende. Zoo was zij; schoon verraden en verlaten door dien man en door allen, vergaf zij hem, want zij bezat een edel hart en kon den vader van haar kind niet vloeken. Ik kan mij geen begrip van zulk een engelachtig karakter maken ...... Hij is geen vriend van u, zegt ge; ik geloof u. Welnu dan, als ge hem spreekt, vraag hem dan rekenschap van zijn gedrag, en als hij die weigert te geven, maak zijn misdaad dan bekend. Wilt ge dat beloven? Geef er mij uw hand op."

Zij stak haar hand toe. Maurits drukte die, en hield haar langer vast dan op dien tijd en op die plaats wenschelijk was.

"Ik zal toonen, dat ik wat voor over eb' ' antwoordde hij, en zag haar in de donkere oogen, "maar 't is een moeilijke taak."

Zij rukte haar hand onstuimig uit de zijne los.

"Neem dat niet verkeerd op," haastte hij te zeggen, "ik ben bereid hem rekenschap af te vragen, ja af te dwingen; maar hem publiek bekend te maken, dát strijdt tegen mijn gevoel."

"Hebt gij dat niet voor mij over?" antwoordde zij met bitterheid. En geheel in strijd met haar vorig gedrag liet zij zich eensklaps ontvallen: "En ik, ik die nog al dacht dat gij van mij hieldt!"

"Merced!" riep hij uit, "heb ik u ooit reden gegeven tot deze gedachte?"

"Neen, nooit; en juist dat is 't, wat mij hindert." Zij was van de bank opgesprongen en hield de hand voor haar gelaat. Hij wilde die vatten, maar zij wendde zich af; een hartstochtelijk snikken belette haar te spreken.

"Raak mij niet aan. Waarom heb ik u ontmoet? Kom, laat mij gaan; ik heb u gevraagd wat ik vragen wilde."

Hij hield haar terug.

"Merced! ik mocht u immers niet liefhebben; mijn hart is niet meer vrij en dus kon ik in u nooit iets anders dan een vriendin zien."

"Ik begreep 't," hernam zij met gebogen hoofd, "ik begreep 't; gij hebt er meermalen op gedoeld, maar.... maar.... waarom heeft men mij zoo verwend! Ik heb altijd gezegevierd; ik zag zoovelen aan mijn voeten; ik wilde ook over dat Hollandsche meisje zegevieren..."

"Merced! wat ik u bidden mag, bedwing u...."

"Ik heb een slecht karakter, dat weet ik; maar wat ik mij eenmaal voorneem moet geschieden. Zij, die mij liefhebben, wil ik voor mij zien buigen en kruipen; zij moeten mijn dienaars, mijn slaven zijn; ik moet hen kunnen slaan en zij zullen mijn slagen met dank beloonen. Maar den man dien ik liefheb, wil *ik* dienen; *zijn* slavin zal *ik* zijn. Zijn onverschilligheid is de prikkel die mij naar zijn liefde doet smachten, evenals de verdwaalde in de woestijn naar schaduw en water. Zeg, kunt gij nu begrijpen waarom ik u niet wilde kennen in de carreta?

Haar fijne neusvleugels bewogen zich krampachtig; bleek, met ingehouden adem, wachtte zij op antwoord.

Toen zich dit liet wachten, ging zij op hartstochtelijken toon voort:

"Welnu dan, luister. Ik zag in u een braver mensch dan uw landgenoot was. Ik hield bij mijn neef vol, dat gij anders waart, dat hij er van overtuigd zou worden. Zie, toen ging ik hoe langer hoe meer van u houden en kon ik uren lang alleen door de bosschen dwalen, droomende dat gij de mijne waart en dat ik leefde om u te dienen, om den minsten uwer wenschen te kunnen bevredigen. Ik bleef er lang, want ik was zoo gelukkig met die zalige gedachte en had een onbestemd gevoel, hoe alles anders zou wezen, kwam ik weer bij u terug. Mijn neef heeft mijn geheim aan mijn ouders verraden; vandaar dat zij u minder zagen en mij eerst lieten terug komen, toen gij weder aan boord van uw schip waart. Maar zij dachten dat ik wel wijzer zou worden,

toen gij even onverschillig bleeft, en daarom hadden zij er niets tegen dat gij op de partij kwaamt... Há, há! Zeg, veracht gij mij niet, nu ik u mijn liefde beleden heb?...... Och, 't doet er ook niet toe; wij zien elkaar immers nooit weer..."

Hij bleef zwijgen, getroffen en geschokt. Zij vervolgde op kalmer toon:

"Wij spaansche vrouwen hebben veel van krijgslieden, die een coraza omgorden, zoodra zij de wapens eener tegenpartij vreezen. Daarom veranderde ik van gedrag. Toen ik lief en vriendelijk was, bleeft gij koud en onverschillig; ik moest mijn hart voor u sluiten en door uiterlijke koelheid, ja zelfs door onverschilligheid u tot mij lokken. Maurits, toen..."—plotseling klonk haar stem zacht; in deemoedige houding stond zij voor hem, en tranen vielen langs haar wangen neer—"toen gij éens mijn paard tot staan wildet brengen en ik uw onverschrokken pogingen zag, toen dreigde mijn hart te bersten; ik had uit de carreta willen springen en uw moed met mijn kussen beloonen; ja, de vernedering van door u afgewezen te worden ten aanschouwe van al die menschen die toegeschoten waren, zou ik er aan gewaagd hebben, want de kracht om mij te bedwingen zou gebroken zijn, indien ik u slechts éens had aangezien... Kunt gij mij nu vergeven, dat ik u niet aanzag, en niet terug groette?"

Toen zij hartstochtelijk sprak, had hij op haar neergezien zonder vrees van medegesleept te worden door haar verleidelijke schoonheid, maar nu zij als een verstootene vrouw daar voor hem stond en vergiffenis vroeg op dien zachten berouwvollen toon, toen kon hij niet langer weerstand bieden aan den bedwelmenden indruk van het oogenblik.

Hij vloog op haar toe en sloeg zijn rechterarm om haar middel; de doek viel van haar schouders en hij drukte haar hijgenden boezem tegen zijn breede borst. Voordat zij kon beseffen wat hij deed, had hij een vurigen kus op hare lippen gedrukt.

Verschrikt rukte zij zich uit zijne onstuimige omarming los; hij hield haar hand vast omklemd en wilde haar smeeken te blijven, toen naderende stemmen hem uit zijn verdooving deden ontwaken.

Drie mannen wandelden langzaam den weg langs, die, hoewel met een omweg, naar het sloepenhoofd leidde.

Had Merced zich slechts stil gehouden, hoogst waarschijnlijk zou men haar niet bemerkt hebben, doch verschrikt

duwde zij Maurits van zich en sloeg zoo snel zij kon een zijlaan in, door Maurits achtervolgd.

De nachtelijke wandelaars, de kolonel Van Haamstede, zijn eerste officier en de chirurgijn majoor, stonden verrast stil.

"Alloh! die hebben wij gesnapt," zeide de eerste vroolijk. "Zeg, overste, heb ik goed gezien, ik kan mijn oogen niet gelooven, maar was dat niet Van Velzen?"

"Hij is 't," bevestigde de eerste officier lachend.

"Met de dochter van don Mendez," merkte de chirurgijn majoor niet zonder wrevel op, want de man mocht Merced gaarne lijden; "hij gaf haar een kus."

"Nu, wat wilde je dan?" vroeg de kolonel, "dat zij er hem een gaf? Wel, wel, die jeugd, die jeugd! 't is hier een gevaarlijk land voor jongelieden. Ik ben hier meermalen geweest, toen ik jong officier was, en altijd verliefd, waarachtig, altijd verliefd...... Kom, laten we de sloep opzoeken; 't is meer dan tijd. Zeg eens, als we don Mendez een dienst willen bewijzen, dan moeten we deze ontdekking voor ons houden, ze aan niemand vertellen. Ja, ja, dat vurige spaansche bloed schijnt voor onze blonde krullekoppen nog sneller te vloeien dan voor haar donkere landgenooten."

"Van Velzen is anders niet blond," merkte de overste aan.

"Maar een knappe kerel," viel de kolonel in; "'t verwondert me niet, dat senorita Merced verliefd op den jongen werd; zij had 't slechter kunnen treffen......"

"'t Valt me tegen van het meisje," begon de chirurgijn-majoor.

"Och wat," antwoordde de kolonel; "jeugd en een warme hemel, doe daar eens wat tegen. Als ik Van Velzen morgen zie...... maar neen, dat zijn zaken die mij niet aangaan; ik ben zijn biechtvader niet."

Weldra was het drietal aan het havenhoofd en sprak men niet langer over het ontdekte paar. Men had gastvrijheid genoten bij den spaanschen edelman en wilde den goeden naam zijner dochter niet in opspraak brengen. De kolonel hield de ontdekking dus geheim, maar vergat ze niet.

"O Cielo!" riep Merced uit, toen het tweetal in het midden van den tuin stilstond; "wie waren die mannen? Zij hebben ons toch niet herkend?"

"Ik hen niet," antwoordde Maurits, "en ik geloof niet

dat zij ons konden herkennen...... In allen geval ben ik de schuldige en ...... het doel van ons samenzijn kan tot verontschuldiging dienen."

"Wel voor u, maar niet voor mij," zeide zij haastig, terwijl zij zich naar huis spoedde; "vaarwel en vergeet mij."

Zij stak hem voor 't laatst de hand toe, die hij met kussen bedekte.

"Niet zóó, Maurits," gaf het zonderlinge meisje te kennen, "ik ben nu tevreden; 't is slecht van me, maar zoo ben ik. Neen, geen woorden, geen verdere betuigingen van uw kant; morgen zoudt ge toch berouw hebben. Neem nog een raad van mij aan: als gij nogmaals in deze streken komt, wees dan wat voorzichtiger in uw omgang met vrouwen, dan gij met mij waart, in uw eigen en haar belang."

"Merced!"...

"Stil, ik moet weg; vaarwel! Wij zien elkaar nooit weer; ik zou me schamen u bij helderen dag te moeten ontmoeten, na 't geen ik dezen avond zeide. Begrijpt ge dat niet? Vaarwel, Maurits, als ge mij een weinig liefhebt, denk dan aan uwe belofte en ontmasker dien ellendeling over wien we spraken. Vaarwel en vergeet mij."

Zij rukte zich onstuimig los en verdween achter een zijdeur van het groote huis, waar haar kamenier, in een sluier gewikkeld, wachtte.

De vijf dagen welke de *De Ruyter*, na het bal bij don Mendez, nog te A... vertoefde, waren voor Maurits dagen van strijd en wroeging. Hij gevoelde minachting voor zichzelf; maar welk jong mensch zou niet bezweken zijn voor zooveel jeugd en schoonheid, als Merced in zich vereenigde. Hij kon zijn verdriet niet langer verkroppen en maakte Driebeek deelgenoot van zijn leed. Deze lachte, noemde zijn nauwgezetheid van geweten overdreven, en wist hem eindelijk een riem onder het hart te steken.

"Als je zuster Bertha," had Driebeek meermalen gezegd, "een goede postillon d'amour is, zal zij over dit voorval zwijgen, en begrijpen dat menig ander in dergelijk geval eerder gezwicht zou hebben dan jij. En als jij ooit Jenny de uwe moogt noemen, moet jij dat zelf met haar uitmaken, en zal zij je wel vergiffenis schenken... Ik kan me vergissen, maar ik houd die Merced voor een coquette, en beklaag haar aanstaanden man. Ik was gisteren aan den wal, en zag haar in de alameda in gezelschap van dien officier, hoe heet hij ook? Rodriguez, meen ik. Toen zij mij gewaar

werd, had zij 't heel druk met hem; zeker dacht zij dat ik dat aan jou zou mededeelen. Neen, ik heb liever met onze Hollandsche meisjes te doen; al te veel hartstocht lijkent jou evenmin als mij. Wij zijn onder een koeler hemel geboren en grootgebracht."

Maurits ging niet meer naar den wal, want al had Merced hem te kennen gegeven dat zij hem niet meer ontmoeten wilde, hij vreesde dat een toeval hen te zamen kon brengen. Per brief nam hij afscheid van den heer en mevrouw Mendez, hen bedankende voor de genoten gastvrijheid en zijn beleefde groeten verzoekende aan de dochter des huizes.

(*Wordt vervolgd.*)

De Transvaalsche Vrijheidsoorlog.

Geschiedenis van de Emigranten-Boeren, en van den Vrijheidsoorlog.

DOOR

C. N. J. DU PLESSIS, Potchefstroom.

Onder de boeken en pamphletten welke hunne publicatie aan den Transvaalschen Vrijheidsoorlog verschuldigd zijn, is het werk van den heer C. N. J. du Plessis het eenige dat een echten Transvaler, een man die met de boeren zamen heeft gestreden en geleden, tot auteur heeft.

Indien al om geene andere reden, dan zou het werk reeds daarom bijzondere waarde hebben. In de bladzijden van den heer du Plessis toch verneemt men, niet hoe een vreemdeling, hoe een uitlandsche nieuwsbladschrijver, niet eens hoe een Transvaler die door opvoeding en ontwikkeling verre boven het gros zijner mede-Transvalers verheven is, den vrijheidsoorlog beschouwt; maar men leest er hoe een boer, die blijkbaar geen betere opvoeding dan de meeste Transvaalsche boeren heeft genoten, die jaren lang onder hen en met hen heeft verkeerd als een hunner, die denkt zooals *zij* denken, en met dezelfde vooroordeelen bezield is, als hen aankleven,—hoe zulk een schrijver den loop des

oorlogs opvat, en denkt over boer en Engelschman, over "loyaal" en "rebel." Het boek van den heer du Plessis heeft alzoo eigenaardige deugden zoowel als gebreken—deugden en gebreken welke men had mogen verwachten van een schrijver die op zijn standpunt staat. Het is een werk dat eene kostbare bijdrage verschaft tot de grondige kennis van den strijd, maar ook niet meer dan eene kostbare bijdrage. Het is eene niet te versmaden verzameling van materialen voor den toekómstigen Transvaalschen historie-schrijver; maar de onpartijdige historicus zal aan wat meer dan aan die verzameling behoefte hebben. Die bittere haat tegen Ds. Jooste, een haat dien de hr. du Plessis niet kan onderdrukken, zelfs wanneer hij een christelijke daad van den WelEw. heer vermeld, teweten, het verbinden der wonden van kommandant Robbertse; dat in verdenking brengen, niet alleen van president Brand, maar van menigen boerenbeambte, zonder redelijken grond; die overdreven begrooting der Britsche verliezen in onderscheidene gevechten,—begrootingen soms in direkten strijd met bekende opgaven van de boerenbevelhebbers zelven; dat haarfijn uitpluizen, niet alleen van 's schrijvers eigen verrigtingen in den oorlog, waarin hij het nimmer verder dan korporaal schijnt gebragt te hebben, maar zelfs van zijne private en weleens delicate huiselijke aangelegenheden; dat door het slijk sleuren van een ieder met wien hij niet goed overweg kon—deze allen zijn onvergeeflijke gebreken in een boek, dat op den naam van "Geschiedenis" aanspraak maakt.

Maar het boek zelf behoeft er niet te minder interressant en leesbaar om te zijn. En het is dan ook werkelijk zeer leesbaar en interessant.

Welligt zal de lezer, wien het te doen is om zooveel mogelijk te vernemen omtrent de eigenlijke gevechten, klagen, dat zoo groot een gedeelte van het werk is gewijd aan officiele stukken in verband met den grooten trek uit de Kolonie, de nederzettingen in Natal en in den Vrijstaat, de stichting en moeijelijkheden der Z. A. Republiek, de annexatie en het lijdelijk verzet tegen de annexatie. Het zal hem ook niet ontgaan, dat terwijl in de eigenlijke krijgsbeschrijving aan het beleg van Potchefstroom meer dan regt wordt gedaan, de gedenkwaardige botsingen te Magubaberg, Schuinshoogte en Laingsnek, tamelijk laconisch worden afgehandeld. Maar wat de

eerste klagte betreft, houde men in gedachte dat het boek voorgeeft een beschrijving te leveren, niet alleen van den vrijheidsoorlog, maar ook van de groote "emigratie;" en wat de tweede aangaat, dat het oorlogsverhaal grootendeels uit een door den schrijver gehouden journaal bestaat, en dat daar de heer du Plessis niet op meer dan éêne plaats te gelijk kon tegenwoordig zijn, het wel als van zelve spreekt, dat de Potchefstroomsche gebeurtenissen, waaraan hij persoonlijk deel had, er'in op den voorgrond treden. En dat journaal is, zóó naief, zóó ongekunsteld, tintelt zoozeer van kleine doch amusante voorvallen, dat weinigen die het eens in de handen hebben genomen, het zullen neerleggen alvorens het ten einde toe te hebben gelezen.

Wij meenen onzen lezers geen ondienst te zullen doen met enkele aanhalingen uit het journaal te leveren.

Onder de "loyalen" die het in het boek zwaar te verantwoorden hebben, bekleedt de veelgenoemde Kommandant of Kapitein Raaff eene eerste plaats. Deze had kort vóór het uitbreken der vijandelijkheden in een winkel te Potchefstroom een gesprek gevoerd met eenige Engelschen die de vrees te kennen gaven dat er oorlog zou komen, waarop de dappere Kapitein Raaff zeide: "Mannen, beangst u toch niet over de boeren. Ik heb de zaak al geregeld, en orders gegeven aan den bevelvoerenden officier. Ook zal ik dien dag, wanneer de boeren met hun kommando naar het dorp komen, boven bij de groote brug met een blikken schotel achter een boom gaan staan, en zoodra de boeren er over komen, moet men een schot met het kanon vuren. Ik zal met een stok op den schotel slaan; dan loopen zeker alle boeren weg, en hiermede zal alles ten einde zijn."

Men leze in verband met deze toelichting het volgend uittreksel uit het journaal, den intogt der boeren in Potchefstroom beschrijvende:—

15 December.—Ik zat op den middag aan tafel, toen ik hoorde roepen, "daar rijdt een klomp boeren naar het dorp." Ik wist van alles, maar was toch altijd onrustig. Ik sprong op, ging naar buiten, en zag zoo omtrent elf paardenruiters in vollen galop naar het dorp rijden. Ik merkte onraad, klom onmiddelijk op mijn huis en zag een commando ruiters het pad van Gatsrand langs komen. Ik greep mijn geweer, en half klaar, liep ik zoo hard ik kon naar de groote brug. Nu had de generaal Cronjé het zoo wijselijk en met krijgslist overlegd, daar hij goed wist waar het Engelsche kamp gelegen was, om van dien kant te komen, waar men van het kamp door de menigte groote boomen zijne nadering tot het dorp onmogelijk bemerken kon. En zoo kwam hij bij de groote brug, zonder dat de vijanden het gewaar werden. Het was

voorwaar de moeite waard om te zien, hoe 400 goed gewapende ruiters zoo gemakkelijk en in vollen galop, ordelijk over de smalle planken brug passeerden. Men zou denken dat de vreeze des doods ons op de leden zat? Neen. Immers Raaff is er niet met den blikken schotel en het kanon laat zich ook niet hooren. Ik was in de achterhoede, en een paar Engelschen, die met mij bevriend waren, liepen mij bij den grooten molen verbaasd voorbij en zeiden, dat zij de menschen geteld hadden, ook terzelfder tijd hun spijt en medelijden uitdrukkende over dat klompje boeren, en vragende waarom er niet meer gekomen waren, want dat klompje zou van daag zeker dood zijn!

Op de zoo uiteenloopend beantwoorde vraag, "Van welken kant kwam het eerste schot, van dien der Engelschen of der Boeren?" wordt heel wat licht geworpen in de volgende aanhaling:—

16 December.—Vroeg in den morgen zag men reeds niets anders dan een gewoel van zeer onrustigen aard. Ik ging uit nieuwsgierigheid naar de drukpers, om te vernemen, hoever de heer Borrius gevorderd was met het gereedmaken van ons document. Alles scheen nog rustig te zijn. De burgers reden tot tijdverdrijf overal rond en hinderden niemand. Precies om half tien uur stond ik juist voor de drukkerij. Generaal Cronjé zat op de stoep, en Jac. Scheepers stond in de deur, toen een jonge burger de straat kwam opjagen, zoo hard zijn paard maar loopen kon, en voor den heer Cronjé stilhoudende, zeide: "*Oom Piet, de Rooijes het op ons geschiet!*" Ieder kan begrijpen, dat er verwondering en ontroering ontstond bij degenen die deze tijding hoorden, en de jonge man scheen zoo ernstig, dat men hem moest gelooven. Onze geachte Cronjé vroeg met zijn heldere stem: "Waar is dit gebeurd? En wat hebt jullie gedaan?" En op hetzelfde oogenblik kwam een tweede ruiter aanjagen, de dwarsstraat af met den hoed in de eene en het geweer in de andere hand, luidkeels roepende: "De Rooijes het op ons geschiet, en Commandant Robbertse zijn arm is af!" Verbeeld u de ontroering, waarde lezer, waarmede ieder inwoner van Potchefstroom na het gebeurde was vervuld. In der haast werd er een plan beraamd.

Maar zie, het lang verwachte uur is gekomen, de door God bestemde 16de December 1880. Op dien stond was het reeds duidelijk blijkbaar, dat God nog in onze dagen de lotgevallen der volkeren regelt, want heden was het verjaarsdag van den Dingaans-dag, zooals men dien noemt. Op dezen dag werd eens een bloedige strijd gestreden door onze voortrekkers met den wilden en wreedaardigen Kafferkoning Dingaan; maar zij werden gezegend met eene volkomene overwinning. Ik bedoel dat, zonder het te verlangen of zonder toeleg, de botsing juist op dien dag voorviel, en op het gewone kantooruur losbrak. Wie kan dus ontkennen, dat hierin Gods hand duidelijk te bespeuren was?

Het doet ons leed dat de heer du Plessis niet getracht heeft, of er niet in geslaagd is om ons den letterlijken inhoud terug te geven van het verhoor en het ter dood brengen van den jongen van der Linden en van "Dr. Woite" wegens hoog verraad. Hetgeen hij mededeelt omtrent deze treurige gebeurtenissen laten wij hier volgen:—

31 December, 1880.—Reeds vroeg in den morgen schieten en gewoel. De straten waren zoo ellendig door den regen en het heen en weer rijden der manschappen, dat men onmogelijk goedschiks te voet kon gaan.

Dezen morgen werd door den krijsraad het doodvonnis uitgesproken over Hans van der Linden, en dat hij in den namiddag ten 4 ure zou worden doodgeschoten als schuldig aan hoogverraad. Ik heb nooit kennis aan dien man gehad, maar, zoo als ik hoor, was hij iemand die in de Zuid Afrikaansche Republiek geboren was. Toen de bijeenkomst te Paardekraal plaats had, trof hij met de Engelsche officieren en ook met Raaff zekere onderhandelingen. Zijn loon zou zijn 30 shillings per dag, om de boerenbijeenkomsten bij te wonen en aan de Engelschen voortdurend rapport te doen van het werk der boeren en hunne besluiten mede te deelen. Hij heeft zoo gedaan, en nam als korporaal dienst bij de onzen. Die handelwijze van dien armen kerel werd openbaar en kostte hem drie kogels in de borst. Om half 4 uur werd zijne vrouw door D. Koekemoer gehaald om hem te komen greeten. Om haar te zien aankomen, in het rouwkamertje te zien ingaan en hem om den hals te zien vallen en afscheid nemen, is voor mij te zwaar en niet mogelijk te beschrijven. Ik hoor haar nog tegen hem zeggen:—"Ik heb jou gezegd, 'moet nie,'" enz.

Precies om 4 uur kwam de oude Eerw. heer D. van der Hoff om met den veroordeelde de gewone dienst te verrigten. Zes geweren werden geladen in de raadzaal; drie met kogels en drie met loskruid en zes personen werden onpartijdig uit de aanwezige menigte geroepen en aan deze werden de zes geweren overhandigd. Niemand wist wie de met kogels geladen geweren hadden. De aftogt naar de rivierzijde geschiedde met omtrent 300 menschen, onder opzigt van kommandant M. Lemmer. Het graf was reeds gedolven. Toen de veroordeelde tot op 40 treden daarvan genaderd was, nam hij eerbiedig zijn hoed af, waarin allen hem volgden. Hij stapte vrijmoedig tot bij het graf, waarop de Eerw. van der Hoff een kort maar hartroerend gebed deed. De veroordeelde werd nu op zijne knieën aan het hoofdeinde van het graf geplaatst en intusschen werd er een gezangvers gezongen. Een lang wit overkleed, met zwart afgezet, en nog al fraai opgemaakt, werd hem over 't hoofd getrokken, met een breede strook afhangende tot de knieën. De kommandant ging nu naast hem staan met de linkerhand op het hoofd van den veroordeelde, in zijn regterhand een rijzweep houdende, met den knop waarvan hij de plaats aanwees waar de schutters, die nu op drie treden gereed zaten, den veroordeelde moesten treffen. Ik keur de handelwijs van den commandant af, en laat het verder aan zijn eigen oordeel over. De schoten gingen alle zes goed af. De drie kogels rukten het ligchaam regt achter over. Het scheen na het vallen nog eenige bewegingen te maken, toen zekere docter,—of hij ook een docter was, weet ik niet— zeide "hij moet nog een kogel krijgen," waarop de knappe, radde commandant de order gaf, en men hem nog een kogel door het hoofd schoot.

De schare keerde nu weder bedaard terug. Ieder betreurde het lot van een verrader van zijn eigen natie.

De jonge man, die den veroordeelde den laatsten kogel gaf, zeide bij of na het schot:—"Ja, nu moet ik u schiet; maar mijn tijd is nabij." Ik zelf heb deze woorden niet gehoord, maar van geloofwaardige personen heb ik het, en morgen zullen wij zien wat den man is overkomen.

Ik hoop evenwel door mijne lezers hierin niet verkeerd te zullen worden verstaan. Ik voor mij geloof, dat van der Linden den dood wettig heeft verdiend. De jonge man was verpligt het schot te schieten, daar hij onder de strenge krijgswet was opgeroepen zulks te doen. Ik meen, dat hij deze woorden niet heeft gebezigd, om daarmee te kennen te geven, dat de veroordeelde onschuldig was; maar dat zich toen een waarschuwing aan hem voordeed en een voorgevoel van zijn eigen lot zich van hem meester maakte, dat dan ook na op handen was.

7 Januarij 1881.—Om 10 uur werd een zekere docter (zijn eigenlijke broodwinning was vroeger kleermaker), Woite geheeten, ter dood veroordeeld wegens hoogverraad. Hij zou des namiddags om twee uur doodgeschoten worden. De man had zich op de bijeenkomst der burgers te Paardekraal, als docter aangeboden. Hij kwam als een engel, en terzelfdertijd hield hij onderhandelingen met de Engelschen en rapporteerde alles wat de burgers deden of besloten te doen. De lezer kan wel begrijpen dat Paardekraal de plaats was van beslissing, óf wij al onze voormannen zouden later vangen en ophangen, enz, dan óf wij zouden gaan vechten tegen het groote magtige Engeland,—de God van de wereld met zijn groot, wreed geschut en honderdduizend rooibaatjes en een andere honderdduizend blaauwbaatjes, zooals men zeide; en wij met onze *ouwe Sannahs*, ieder man met niet meer dan 50 schoten, als de ammunitie onder de burgers verdeeld zou worden. Ja, op eene zamenkomst vol bekommerende vrees, een bijeenkomst van zulk een handje vol arme verdrukten, dáár mogten geen verraders komen,en toch kwamen er twee.

Nadat Woite zijn vonnis aangehoord had, werd hij in dezelfde kleine kamer, waar zijn vorige maat was bewaard, geplaatst, en kreeg hij verlof om zijne vrouw en kinderen te zien. Kort vóór dien tijd werd hij alleen gelaten en de deur digt gedaan. Zijne handen waren geboeid, maar hij nam een schroevedrijver, die toevallig in de kamer lag,en schreef tegen den muur het volgende in de Duitsche taal :—

" Jezus is mijn troost, ik heb mij in Zijne handen overgegeven, ik—— wijl ik leve.

CHRISTIAAN O. WOITE.

" Over een kleinen tijd zult gij mij niet zien, ik ga naar den Vader."

Wanneer men bovenstaande regelen leest, kan gezegd en geloofd worden, dat hij een christen was; maar er blijkt ook uit, dat Woite schuld had. Want terwijl hij met angstig gemoed en geboeide handen zooveel en nog zoo leesbaar schrijven kon, zou hij, indien hij onschuldig ware geweest, ook al te zeker *dit* nog op den muur geschreven hebben :—

" *Ik ben Onschuldig.*"

Ten 2 ure werd hij op denzelfden weg geleid als van der Linde, en van eene menigte toezien rs vergezeld tot bij het graf. Hij bleef stil en kalm tot eindelijk het vonnis over hem voltrokken werd. . . . . .

Eenige dagen vroeger was een Kaffer bij den generaal aanzoek komen doen om een geweer. " Hij wilde ook Engelschman skiet," zeide hij. De generaal merkte onraad en gaf hem een geweer, maar zond twee mannen met hem zaam. Hem werd bevolen eerst zijn woning te gaan wijzen. De Kaffer bragt ze een goed eind weegs weg, sprong achter een muur, vuurde op de onzen en nam den loop. Later werd hij gepakt, veroordeeld en in de vallei doodgeschoten.

Op oudejaarsdag besloot de krijgsraad het Engelsche garnizoen van het Potchefstroomsche fort of kamp een warmen nieuwejaarsdag voor te bereiden. Het oude scheepskanon, "Oude Grietje," dat voorzien was van een voorraad looden kogels, gegoten in een steenen vorm, zou voor het eerst aan de verrigtingen deel nemen. Maar tevens werden 22 mannen, onder beschatting van de duisternis, des nachts naar het kerkhof, geen drie honderd treden van het kamp verwijderd, gebragt, om zich daar te verschansen, en de Britten den volgenden dag van dien kant aan te vallen. Onze geschiedschrijver was één van de 22. Hoe het hem en zijnen medgezellen op de begraafplaats beviel, laten wij hem nu vertellen :—

1 Januarij 1881.—Geslapen hadden wij weinig of niets. Bij het aanbreken van den dag begon veldcornet Pietersen de manschappen aan te zeggen zich gereed te maken. De sloot was nog gansch niet voldoende om ons veiligheid te geven voor de bommen van het kanon van den vijand. C. Klaasens, P. Kruger, ik en nog twee andere, jonge knapen, besloten om, als het gevecht zou zijn aangegaan, niet in dat slootje, maar veel liever achter de grafsteenen te gaan schuilen. Wij namen ieder een pik en kapten door den muur van het kerkhof, die naar het kamp gekeerd is, onze schietgaten.

Het krijgsplan was, dat, wanneer bij het opgaan van de zon het kanon op het kamp aan het schieten zou gaan, wij de noord-zijde van het kamp, die nog niet zoo sterk en hoog was verschanst, zoo hard megelijk zouden beschieten.

Toen nu de zon hare eerste stralen over ons begon te werpen, maakte ou-Grietje voor het eerste haar stem los op het Engelsche kamp. Mij dacht de kogel ging er over heen. Daar de vijand nu nog niets van ons wist, konden wij dezen goed zien, waarop wij met alle geweld begonnen los te branden. Ik ben er zeker van dat wij eenigen van den vijand gedood hebben. Maar het duurde geen minuut of het kanon was op ons gesteld en een allervreeselijkst gedonder van bommen en geweerkogels barstte los, met dat gevolg dat een van mijn zijmaats op een afstand van drie voet van mij door een stuk van een bomkogel werd getroffen, gelukkig niet doodelijk. Ik zelf was bedwelmd door den slag en dacht, het is nu geen tijd om met dooden te werken, en liet hem zoo onder kluiten en baksteenen liggen. Zijn andere zijmaat riep tot mij "O God! hier is een van onze mannen morsdood!" Ik vroeg hem wie het was, want ik kende hem nog niet; waarop hij antwoordde dat het Frikkie Pretorius was. Meteen begon de arme man te worstelen. Hij bloedde wel, maar toch kon ik bemerken, dat hij weer bijkwam. Ik riep om den veldcornet, die met de andere 18 man in het slootje zat, dat men den gekwetsten man zou komen halen; maar niet één voldeed hieraan, behalve een zekere Duitscher, Muller geheeten, die ten laatste te voorschijn kroop en den gekwetsten burger wegnam. C. Klaasens, oude Kruger en ik gingen nu veiligheid zoeken achter de groote graven. Het graf waar ik achter lag, mij zoo smal mogelijk inkrimpende, zal ik nooit vergeten. Het is het derde groote graf van af den zuidhoek, naast aan het vijandelijk kamp. C. Klaasens, en oû oom Kruger namen de twee andere graven.

Mijne lezers, de toestand waarin wij toen verkeerden, is voor u onbekend en voor mij niet te beschrijven. De vijand had nu met ons te doen en niettegenstaande het kanon en de geweren van de stadszijde op het kamp met dapper geweld losbraken, werd nu al het mogelijke gedaan met kanon en geweer uit het kamp om ons te vernielen. De muur werd gedurig getroffen en verder was het gansche kerkhof duister van rook, stof en kluiten, zoodat de een den ander niet zien kon.

Waarschijnlijk dacht ieder van ons dat hij nog alleen leefde; er was ook geen kans om te vuren. Het was snaaksch om na het gevecht uit te vinden, dat ieder bij zich zelven besloten had om dood stil te blijven liggen, opdat de vijand denken zou dat wij allen gedood waren en hij den strijd gewonnen had. In dat geloof toch zijn de levenden op het kerkhof gespaard. God heeft ons wonderbaar beschermd. Niet één werd er meer bezeerd; en wij begonnen, de een na den ander, later weer moed te scheppen, toen de vijand, zooals wij veronderstelden, dacht dat die boeren nu allen dood waren. Eerst nu vonden wij uit, dat het niet Pretorius was, die gewond was, maar Berling; en ofschoon hij nog geheel buiten verstand was, kon men toch zien, dat hij weer beter zou worden, en hij begon als een mal mensch te roepen naar Frikkie Pretorius om toch zijn geweer te brengen, zeggende: "Ik wil die verd.... rooijes gaat schiet."

De kogels verminderden steeds op ons, terwijl het schieten sterker werd naar het onderdorp, waar ons kanon gedurig van daan schoot en de geweerschoten kletterden als een hagelbui op een ijzeren dak.

Ten 11 ure brak het gevecht af, en allen werden stil als muizen. Wij moesten zoo den dag met een gewonden man doorbrengen tot het weder donker zou zijn; want eerst moest de duisternis van den nacht ons beschermen, om uit die plek te vlugten. De dag was ons vreeselijk lang. Nu begonnen wij een beetje te werken met de blikken kantienes, maar elke man zou zeker liever in zijn woning met vrouw en kinderen een lekkeren pudding op tafel zien aan stukken deelen, dan op die manier het Nieuwejaar door te brengen. Wij maakten ons bekommerd en vreesden dat mogelijk van onzen kant in het dorp velen gesneuveld waren. Zij weer vroegen zich af wat van ons geworden was. Die onzekerheid moest duren tot den avond.

In den namiddag, nadat de zon ons eerst vreeselijk gebrand had, kregen wij een grooten en vreeselijken donderstorm over ons, die het nu zeer koud maakte. Het was nog niet donker genoeg, toen ieder man reeds klaar stond om het kerkhof te verlaten, en van de achterzijde van hetzelve kwam een rapport van den generaal om ons te orderen, naar het kantoor van den krijgsraad te komen, waar de generaal aanwezig was.

Het gevecht begon nu weer van alle kanten, maar wij gaven daar nu niets om. Met onzen zieken man, die gedragen werd, marcheerden wij weg en waren spoedig bij den generaal.

Van zulke interessante, half vermakelijke, half tragische episoden is het dagverhaal van den "strijd te Potchefstroom" overvloeijende. Plaatsgebrek verhindert ons meer daarvan terug te geven, zoowel als van des schrijvers potsierlijke afschildering van het zoogenaamde "Vreetkamp," en van de mislukte poging om de Engelschen uit hun kamp te lokken, door het aanrigten van een nachtelijk spiegelgevecht tus-

schen de Boeren onderling.Maar toch, wij kunnen de verzoeking niet weerstaan nog ééne aanhaling te doen uit het Potchefstroomsche journaal—eene aanhaling die geene gevechten raakt,maar wel de uitwerking van de onverwachte krachtbetooning der Boeren op Engelschman en Kaffer :—

Ik moet niet vergeten de wonderlijke uitwerking te vermelden, die de oorlog hier gehad heeft. Potchefstroom was een regt vergaarnest van Engelschen en van hunne vrienden, de Kaffers. Zij waren in den laatsten tijd onbeleefd, ja onbeschoft tegen de Afrikaanders. De Kaffers werkten niet meer voor de Boeren, al wilde een Boer ook meer betalen dan een Engelschman. De Kaffers hebben nooit meer tegen een Boer gezegd :— *dag, baas!* De Engelschen gaven den Boer niet meer de hand, er werd niet meer met het hoofd geknikt of met den mond gegroet. De winkeliers maakten een weinig uitzondering, en dan ook maar zoolang als ze achter de toonbank stonden. Een paar dozijn waren gevlugt naar den Vrijstaat en de Diamantvelden. Het overschot liep nu tijdens den oorlog tusschen ons rond met een pas om den hoed en zoo eerbiedig beleefd als mijn pen niet kan beschrijven. Nog vóór wij een hunner zagen, riep hij al, *dag, oom!* of *dag, mijnheer!* De Kaffers namen al in de verte den hoed af hoog in de lucht en riepen, *dag, baas!*

Zelfs de weegluizen, zoo hoog hunne stem ook al vóór den oorlog geklonken had, zoo stil waren zij nu. Zij spraken ons woord en droegen ook het geweer op den rug.

Ik wil mijnen lezers eerst een uitleg geven van wat de weegluizen zijn. Het is die partij, die nog wel uit regte Afrikaanders bestaat, die altijd gezegd heeft : Ik ben niet tegen de Boeren ; ik ben ook niet tegen de Engelschen en omgekeerd, maar ik ben tusschen beide. Dit soort van karakter is ellendig en gevaarlijk.

Nu is het bekend dat de weegluis, die des nachts soms zoo hinderen kan, uit de stammen van de boomen en uit de scheuren van den bast, waar zij haar verblijf houdt, en die soms afschilfert, te voorschijn komt : van daar het oude spreekwoord : " Hij is tusschen den bast en den boom." Zoo hebben personen als bovengemeld den naam verkregen van weegluizen ; maar nu zijn zij gelukkig zoo min geworden, dat de familie uitsterft en men geen notitie meer van dezulken behoeft te nemen.

In den loop der maand Januarij werd de heer du Plessis zamen met eene afdeeling Potchefstroomschen naar de Drakensbergen gekommandeerd, om het lager van den Kommandant Generaal Piet Joubert daar te gaan versterken. Toen hij er aankwam was de slag van Laingsnek reeds geleverd. Aan het gevecht te Schuinshoogte nam hij evenmin als aan dat van Magubaberg deel. Hetgeen hij omtrent die bloedige ontmoetingen, zoowel als van de belegering van Pretoria, Standerton, enz. mededeelt, heeft hij dus slechts van hooren zeggen, en is lang niet zoo schilderachtig als hetgeen hij als de vrucht zijner waarnemingen opteekende. Maar desniettemin stelt hij menig voorval te boek, waarvan wij nu voor de eerste maal iets vernemen.

Zijn schets van de vredesonderhandelingen, van het sluiten des vredestraktaats, en van de halfmorrende houding welke boeren bij dit een en ander aannamen, zijn echter lezenswaard. Doch ons artikel is reeds te lang om daarbij stil te staan. De lezer koope het boek en oordeele voor zichzelven.

En hoedanig is nu het gevoelen van den heer du Plessis omtrent den vrede? Roemt hij dien als een vrucht van Engelands grootmoedigheid? Betoont hij dankbaarheid jegens den heer Gladstone wegens diens edelmoedige regtvaardigheid?

Het volgende—ons laatste—uittreksel geeft het antwoord op deze vraag:—

Ik ben op het punt mijn boek te sluiten, doch eerst nog iets over de Engelsche natie en over de Afrikaners, die zich Engelsch-gezind of loyaal houden in dit land.

Ik heb vroeger een man gekend met den naam van Gert. Hij was omtrent vijf-en-twintig jaar toen hij in het huwelijk trad. Gert had een buurman gehad, die een zwakke man, zonder moed, was, maar hij had eene groote, sterke en duivelsch kwade vrouw, Antje genaamd. Antje had den stommen man geheel in haar magt. Bijna elken dag greep zij den achteros-sjambok en sloeg den armen man op vreeselijke wijze. Gert had veel medelijden met zijn buurman en zeide hem menigmaal: "Waarom slaat gij Antje ook niet?" Maar het antwoord bleef steeds hetzelfde: "Och neen, dit is onmogelijk, zij is te sterk."

Kort daarna stierf de arme drommel, en Gert ging met Antje aan 't vrijen. Zijne oudere vrienden raadden het hem ten sterkste af, en zeiden aan Gert: "Gij zijt even zwak en klein als overleden Hendrik, en wilt gij nu ook in die ellende gaan?" Gert antwoordde evenwel verstandig: "Ik heb Antje lief en zij heeft mij lief, het zal wel goed gaan."

Het duurde niet lang of Gert en Antje waren getrouwd. Een paar weken hield Antje zich goed, doch eens op een morgen begon zij met Gert te razen over koffij. Gert gaf haar ten antwoord: "Gij moet niet denken, dat ik overleden Hendrik ben." Maar Antje liep hem bij, juist toen hij naar een anderen koers keek, en sloeg hem met een veldstoeltje achter op den kop, zoodat hij bewusteloos neerviel. Een twee drie, was Antje bij hem met een ossenriem, maakte zijne beide handen achter zijn rug vast en leidde hem naar het wagenwiel, bond hem vast, nam den ouden gewonen achteros-sjambok en sloeg Gert bijna dood. Van dit oogenblik af volgde Antje weer haar oud gebruik en nog veel erger. Gert moest, juist als het haar lustte, aan het wagenwiel komen, totdat op een zekeren avond zijn broêr bij hem kwam. Deze vroeg hem "gij zijt anders zoo sterk, hoe kunt gij u zoo van Antje laten slaan." "Mijn broeder," zeide Gert, "het is onmogelijk, want Antje is te sterk." "Wel," hernam de ander, "hebt gij al geprobeerd om je te verzetten en Antje uit te looijen?" "Neen," zeide Gert, "Ik heb het nog niet geprobeerd, maar ik weet het is voor niet. Zij is te sterk."

De broeder van Gert werd driftig en zeide, "Kijk hier, boet Gert, ik order je nu: als Antje je weer wil slaan, dan zet je jou er tegen in en geef Antje een goed pak."

Gert begon over de zaak na te denken, maar met een angstig hart; hij dacht als hij zich verzette en Antje kreeg hem dan aan het wagenwiel, dan zou zij hem zeker doodslaan.

Den volgenden dag had Gert het ongeluk dat hij een kannetje brak. Antje stapte, als naar gewoonte, naar de buitenkamer om den ossenriem en den ouden sjambok te halen. Gert maakte zich klaar. Hij dacht, laat van dag komen wat wil, maar die vrouw heeft lang genoeg haar rol gespeeld.

Hij ging bij den hoek staan waar Antje moest voorbij komen: zij kwam gerust aanloopen. Zoodra zij den hoek omkwam, sloeg Gert haar met de platte hand langs den kop, zoodat zij half bedwelmd neerviel. Gert greep spoedig den ossenriem, dien zij in de hand had en bond haar armen vast, en nu leidde Gert Antje naar het wagenwiel, bond haar goed vast en greep den ouden dikken sjambok, terwijl hij tot haar zeide: „Nu zullen we eens zien, wie er baas is."

Toen hij Antje de derde houw gaf begon zij te soebatten, maar niets hielp: Antje moest er eerst vijf-en-twintig op haar bladen hebben!

Van toen af aan had hij hetzelfde gebruik. Elke week moest Antje onder den sjambok komen. Nu had Gert uitgevonden, dat Antje in het geheel niet zoo sterk was als hij en overleden Hendrik gedacht hadden.

De kwade naam en sterke naam, dien zij gedragen had, was zoo groot, dat men altijd het best dacht om zich niet tegen Antje te verzetten, maar veel liever mooi te praten.

Nadat Antje's zwakheid bekend was geworden, werd zij een knappe en bedaarde vrouw, en zij en Gert leefden voortaan regt goed.

Zoo ver ik met mijn zwak verstand de zaak beschouwd en gadegeslagen heb, zijn er verscheidene bewijzen voor, dat Engeland eenmaal den naam van magtig en groot verkregen heeft, door de verovering van of overwinning op eenige zwakke naties. Die naam is bij toeval en geluk steeds grooter geworden, en later zoo hoog gerekend, dat bij de meesten het denkbeeld is ingeworteld: Engeland is de magtigste van alle mogendheden en natiën.

Maar ik durf zeggen, dat in onze dagen er niet alleen hier, maar ook elders blijken zijn, dat het onnoodig is om Antje zoo den baas te laten spelen.

Gelukkig is tijdens dezen oorlog niet alleen de waarheid betreffende ons goed regt aan het licht gekomen; maar het is openbaar geworden, dat Engeland slechts door den grooten naam, dien het eenmaal verkregen heeft, doch die evenwel nu aan het dalen is, zoo overal geëerbiedigd werd.

Er is bijna geen natie, of Engeland is er mede in aanraking geweest, en zoo men de oorzaak er van opspoort, zal men vinden, dat onregt door hetzelve gepleegd is. De reden, waarom men toegevend geweest is, werd veroorzaakt door vrees voor Antje, want „zij is al te sterk."

Ik geloof niet onjuist te zijn, als ik beweer, dat Engeland eenmaal moet vallen, dat Engelands val groot zal zijn, en dat die val van Engeland nabij is.

Wij vertrouwen dat de heer du Plessis in het voorgaande geenszins de publieke opinie van de Transvaal terug geeft. In dat geval toch zouden die jingoes eenigermate gelijk hebben, die tot vervelens toe liggen te zaniken over de

groote schande welke Engeland zich heeft aangedaan met den vrede te sluiten, alvorens bloedige wraak te hebben genomen voor de nederlagen van Potchefstroom, Bronkersspruit, Pretoria, Laingsnek, Schuinshoogte en Maguba.

Wij besluiten deze beschouwing met mede te deelen, dat het boek netjes is gedrukt en gebonden bij de heeren Saul Solomon & Co. en is verrijkt met plans van de differente krijgsterreinen. Jammer dat deze laatsten van geene ophelderingen vergezeld gaan.

Het Duelleren.

WANNEER ZAL HET DUELLEREN IN FRANKRIJK OPHOUDEN?

Een Egyptisch nieuwsblad had onlangs een artikel over bovengenoemde vraag en gaf op heftigen toon zijne verbazing te kennen, dat in de negentiende eeuw het duelleren, dat in Engeland veroordeeld en uitgekreten wordt, nog als eene vaste instelling in Frankrijk bestaat. Nadat de schrijver opgesomd had, wat reeds gedaan is om dit heidensch, barbaarsch en wraakzuchtig gebruik te doen ophouden, en het beste middel ter bestrijding aan de hand gegeven had, besloot hij met te zeggen, dat hij vreest dat het gebruik om voor elke kleine beleediging wraak te nemen, eene vaste instelling in Frankrijk zal blijven, zoo lang als die natie bestaat.

Een Engelsche correspondent, aan dat blad schrijvende, zegt, dat men zich over dit feit niet behoeft te verwonderen, en dat het antwoord op bovengenoemde vraag op mathematische wijze binnen 18 jaren berekend kan worden door iedereen, die met eene gewone mate van verstand de geschiedenis wil doorbladeren en met de eenvoudigste regelen van de rekenkunst bekend is.

Hij stelt vast dat het duelleren in Frankrijk ophouden zal tusschen de jaren 1976 en 1989. Dit bewijst hij uit het eenvoudige feit dat dit gebruik eerst sedert 1845 uit Engeland verdwenen is, en dat Frankrijk in dit als in elk ander opzigt, precies van 131 tot 144 jaren bij Engeland ten achteren is, in deszelfs vooruitgang in beschaving. Hij gaat vervolgens er toe over om aan te toonen, dat de geschiedenis van Frankrijk, voor de laatste 200 jaren, eene naauwkeurige herhaling is van die van Engeland, alleen komt zij 140 jaren later, en grondt daarop zijne ver-

onderstelling dat Frankrijk eerst na verloop van 140 jaren, ten opzigte van de bovengenoemde vraag, staan zal waar Engeland nu staat.

In het jaar 1400 werd Engeland uit den godsdienstigen doodslaap door de Hollanders gewekt, die in het jaar 1414 vervolgd zijn geworden. Het nam Frankrijk 141 jaren om de Engelschen hierin te achterhalen, want 1545 is het jaar van de vervolging van de Vaudois.

De Engelsche "Wars of the Roses" begon in Engeland met den slag van St. Albans in 1455. Een gelijksoortige oorlog brak 134 jaren later in Frankrijk uit, met den slag van Argues in 1589. Engeland zag het einde zijner moeijelijkheden met den slag van Bosworth in 1485, en hetzelfde geschiedde 135 jaren later in Frankrijk met den vrede van 1620.

In 1539 bedreigde de "Bloody Bill" met verbranding de tegenstanders van de *Transubstantiatie*. En 146 jaren later, d.i. in 1685, werd in Frankrijk het Edict van Nantes opgeheven.

In 1634 trachtte Karel I zijne finantieele moeijelijkheden te boven te komen door het heffen van *scheepsgeld*. En 144 jaren later trachtte Lodewijk XVI door zijnen Minister Necker een gelijksoortigen maatregel te nemen.

In 1642 ontstond de twist tusschen den Koning en het Parlement, en wilde men vijf leden arresteeren. In 1787, of 145 jaren later, ontstond in Frankrijk een gelijksoortige twist.

In 1646 ontvlood Karel I naar Schotland, en werd naar zijne hoofdstad teruggebragt. En 145 jaren later verliet Lodewijk XVI Parijs en werd mede tot zijne hoofdstad teruggebragt.

In 1649 bragt Engeland zijn Koning op het schavot, en precies 144 jaren later deed Frankrijk hetzelfde. In 1653 werd Cromwell "Lord Protector" van Engeland, en 144 jaren later werd Napoleon geroemd als de "Vredemaker."

In 1660 had Engeland berouw van zijn Republiek en proklameerde de Monarchie, en het kostte Frankrijk precies 144 jaren om ook zoover te komen, want in 1805 werd Napoleon tot Keizer verklaard.

In 1688 werden de zaken weer omgekeerd en had Engeland zijne "heerlijke revolutie," toen de oudere tak afgezet werd, om plaats te maken voor den jongere van de Stuarts; 142 jaren later volgde Frankrijk hetzelfde voorbeeld, want Karel X ging in ballingschap, en Lodewijk Philip, de jongere tak van de Bourbons, werd Koning.

In 1702 kwam het huis van de Stuarts weer voor eenen tijd aan de beurt in den persoon van Anna, en in 1848, of 146 jaren later, waren de Napoleons weer aan de beurt in den persoon van Lodewijk Napoleon als President.

In 1714 werd eene nieuwe orde van troonsopvolging vastgesteld door de troonsbestijging van George I, en 138 jaren later werd Napoleon tot Keizer van Frankrijk gekroond.

Zoo ook wijst de schrijver aan, dat Kardinaal Mazarin 140 jaren na Kardinaal Wolsey, en Voltaire, het grootste licht van Frankrijk, 140 jaren na den grooten Shakespeare, verschenen zijn; dat de Franschen een Koloniaal Rijk in Algiers eerst 145 jaren na de oppermagt der Engelschen in Indie verkregen hebben; dat van 1714 tot de troonsbestijging van George III in 1760, Engeland verontrust werd door mededingers naar de Kroon, en dat hetzelfde nu in Frankrijk geschiedt en voortduren zal, zeg van 1850 tot omtrent 1900. Omtrent dat jaar kan men verwachten eenen of anderen bestendigen vorm van Gouvernement in Frankrijk te aanschouwen, en dan binnen een 100 jaren later, of tusschen 1976 en 1989 zal het duelleren in Frankrijk ophouden, zoo als het praktisch in Engeland in 1845 heeft opgehouden.

Uit de Geschiedenis der Pausen.

Onder alle afdeelingen der Wereldgeschiedenis is die van de regeringen der Pausen welligt eene der minstbeoefende. Men kent gewoonlijk eenige uitstekende namen onder hen, en heeft een algemeen begrip van den aard hunner heerschappij, maar verder gaat men gewoonlijk niet. En toch is het zeer belangrijk, eenigzins van naderbij ingelicht te wezen van hetgeen met die "onfeilbare opvolgers van Petrus" zoo al is voorgevallen. Wij willen daarvan eenige staaltjes geven, als uittreksels uit een werkje in de *Maandbode* verschenen, onder den titel van "*Geschiedenis der Pausen,*" welk geschrift wel aanbeveling verdient, doch zeker niet in het bezit van de meesten onzer lezers is.

Op bladz. 176 vgg. van het 1ste deel vinden wij de volgende afzichtelijke geschiedenis:

Paus Formosus werd in 897 opgevolgd door Stefanus VII, die dadelijk de onverzoenlijkste vijandigheid, zelfs tegen de nagedachtenis van zijn voorganger begon te openbaren. Het was niets ongewoons, dat er geschillen ontstonden tusschen de nabestaanden van den overleden en den regeerenden paus, en het gebeurde meermalen dat de nieuwgekozen Paus, bij zijn intrek in het Vatikaan, het paleis van al zijn kostbaar sieraad en huisraad beroofd vond. Maar de haat en wraakzucht van Stefanus VII kan uit de gewone gronden niet verklaard worden; en thans is het onmogelijk de ware oorzaak daarvan te ontdekken, ofschoon hij zich zocht te rechtvaardigen door het voorgeven dat de overleden Paus een onrechtmatig indringer was, daar hij door Paus Johannes VIII in den ban was gedaan.

Stefanus, niet tevreden de nagedachtenis van zijn voorganger te bevlekken, liet het lijk van Formosus weer opgraven, om daarover in de gewone vormen het vonnis der afzetting uit te oefenen. Het lichaam werd voor eene vergadering van Italiaansche bisschoppen gebracht, en door deze ontmenschte ellendigen werd het lijk, ten spot, met het rijke gewaad en de versierselen bekleed, die het levend gedragen had. Daarop werd het op den pauselijken troon geplaatst. Stefanus, de levende paus, naderde toen, en vroeg zijn levenloozen broeder: "Waarom, o bisschop van Porto! hebt gij uwe eerzucht zoo ver gedreven, om u onrechtmatig op den pauselijken stoel te dringen?" Geen antwoord ontvangende, sprak de achtbare vergadering het vonnis der afzetting uit, en het veroordeelde ligchaam, van zijne kleeding ontdaan, werd onthoofd, van drie vingers beroofd, en daarop in den Tiber geworpen.

Deze belachelijke en te gelijk afgrijzingwekkende vertooning was het voorspel van maatregelen van meer gewicht. Stefanus vaardigde een edikt uit, waarbij Formosus voor een indringer, en al zijne daden en besluiten voor nul en nietig verklaard werden, op het gevaar af, naar het schijnt, van eene gaping in de zoo zeer geroemde keten van regelmatige en onafgebroken opvolging te maken. Het gedrag van Stefanus ontving weldra zijne vergelding; de vrienden van Formosus, wier verontwaardiging geen grenzen kende, verwekten een opstand in de stad, braken het pauselijk paleis binnen, en sleepten den Paus naar eene gevangenis, waar hij zonder vorm van proces geworgd werd.

Niet minder verschrikkelijk is hetgeen ons op bladz. 204 vgg. van hetzelfde deel wordt verhaald.

Bij den dood van Johannes XIX in 1033, plaatsten de graven van Tusculum op den ledigen pauselijken stoel een knaap uit hun familie, van nog geen twaalf jaren oud, en noemden hem Benedictus IX. Deze was welligt de zedeloosste en tiranniekste van alle pausen. De Romeinen, hoewel aan slechte en losbandige pausen gewoon, konden hem eindelijk niet langer verdragen. Zij maakten oproer en wierpen hem de stad uit. Maar zijne machtige betrekkingen stelden hem in staat terug te keeren. Doch wat gebeurde nu?

Hij werd verliefd op de schoone dochter van een Romeinsch edelman, en vroeg haar ten huwelijk. Haar vader gaf voor daartoe genegen te zijn, maar op voorwaarde dat Benedictus afstand deed van zijn ambt. Hij hoopte namelijk, dat daardoor de troon der kerk in zijne eigene handen zou vallen, en hij dien naar believen zou kunnen bezetten. Maar Benedictus, ofschoon geenszins ongeneigd om van de tiara (de driedubbele pauselijke kroon) afstand te doen, besloot van die opoffering eene bron van geldelijk voordeel te maken. Hij koos daartoe een priester, Gratianus genaamd, die zich te Rome een naam van buitengewone vroomheid, en door middel van dien tevens aanzienlijke rijkdommen verworven had; en aan

dezen verkocht hij voor billijken prijs de opperste waardigheid in de kerk. Tevens is het niet onwaarschijnlijk, dat de steeds machtiger wordende partij die naar eene hervorming der kerk verlangde, Gratianus behulpzaam was in het koopen der pauselijke waardigheid, in de hoop dat hij haar werktuig worden zou in het tot stand brengen dier hervorming. In allen geval, Gratianus kocht, zooals hij zelf beleden heeft, de driedubbele kroon, en Benedictus wijdde met zijne door bloed bevlekte handen dezen hoopvollen opvolger der Apostelen, die den naam ontving van Gregorius VI.

Maar Benedictus zou in zijne verwachtingen nog teleurgesteld worden. De vader van zijne gehoopte bruid, wrevelig over het mislukken van zijn plan, weigerde hem zijne dochter te geven; en even alsof de pauselijke stoel nog onbezet was, benoemde hij Johannes, bisschop van Sabina, onder den naam van Sylvester III, tot paus. En thans besloot Benedictus, woedend over den trek dien men hem gespeeld had, de hoogste waardigheid in de kerk te behouden. Hij bleef daarom in het Lateraan (het pauselijke paleis) wonen, en zichzelven den Allerheiligsten Paus noemen. Aldus zag de wereld met verbazing drie pausen te gelijk, in verschillende paleizen wonende, en aan verschillende altaren in de pauselijke stad de dienst verrichtende—Benedictus in het Lateraan, Gregorius in de Pieterskerk, en Sylvester in de kerk van Santa Maria Maggiore. "De kerk," zeiden de tijdgenooten, "had op eenmaal drie echtgenooten te gelijk, die met elkander in wedijver, in de hoofdstad des christendoms hunne missen vierden."

Maar de drie mededingers bepaalden zich niet enkel tot geestelijke wapenen. Ieder riep zijne partijgangers te hulp, en Rome was vol van oproer, moord en roof.

Op bl. 197 van het IIde deel lezen wij het volgende :]

Na den dood van Alexander V werd Balthasar Cossa paus onder den naam van Johannes XXIII (1419). De kardinalen kozen hem, hoewel hij woest, losbandig en krijgszuchtig was, en zelfs voor den moordenaar zijns voorgangers gehouden werd. Want zij begeerden een man van kracht en vastheid van karakter, opdat er een einde mocht komen aan de langdurige verwarring. Een der kardinalen (Alliaco) zeide zelfs, "dat de kerk zoo lecht was geworden, dat een goede paus er niet op zijne plaats zou zijn; dat zij alleen nog door krachtige booswichten kon geregeerd worden."

Van Leo X, den tijdgenoot van Luther, ontmoeten wij ook eenige merkwaardige bijzonderheden. Dat hoofd der christelijke kerk moet eens gezegd hebben: "dit fabeltje van het christendom heeft ons menig voordeel aangebracht" (III, 44).

Geheel overeenkomstig hiermede is hetgeen wij in een ander werkje van de Maandbode, getiteld *De Jezuieten*, opgeteekend vinden:

Het hof van paus Leo X was het middelpunt van smaak en geleerdheid maar het christendom werd er zoo weinig geacht en op prijs gesteld, dat men, daar zijnde, zich licht kon verbeelden te verkeeren aan het hof van den voormaligen heidenschen keizer Augustus. Alles wat heilig is of tot de Schrift behoort, kreeg daar een heidenschen titel. God de Vader werd begroet met den naam van Jupiter; God de Zoon, met dien van Mercurius of Apollo, en de maagd Maria heette Diana of de godin van Lauretto. Leo schrijft zijne komst tot de pauselijke waardigheid toe "aan de gunst der onsterfelijke goden" (bl. 8 aldaar).

Leo was ook in het geheel niet geërgerd over den ketterschen tegenstand van Luther tegen de dwaalleeringen en misbruiken der Roomsche Kerk. Hij schepte zelfs behagen in Luthers stellingen (zegt de schrijver van *De Geschiedenis der Pausen* verder). Hij schatte ze naar hare letterkundige verdienste, en beschouwde ze als een blijk van een oorspronkelijken en onafhankelijken geest. "Deze broeder Maarten," zeide hij, "is een man van fijn vernuft, en al wat men tegen hem zegt, is bloote monniken-naijver."

Bekend is de handel in aflaatbrieven (bewijzen van zonden-vergeving) door Paus Leo X gedreven, teneinde geld te bekomen om de uitgaven van zijne kostbare levenswijze goed te maken. Wij vinden in de Geschiedenis, waarvan wij spreken, hieromtrent het volgende:

Er bestaat nog een merkwaardig dokument, dat ons doet zien, tot welke doeleinden de winst van den aflaatverkoop gewoonlijk besteed werd: een brief van Leo aan zijn Kommissaris van den aflaathandel, waarin hij hem om 140 dukaten vraagt, om een handschrift van het 33ste boek van *Livius* (een Heidensch-Romeinsch geschiedschrijver) te koopen (III. 56).

Men weet verder dat Leo X den Dominikaner-monnik Johan Tetzel op eene groote handelsreis met aflaatbrieven ten verkoop uitzond, teneinde de middelen te verkrijgen voor de kosten ter voltooiing van de prachtige Pieterskerk te Rome. De wijze waarop Tetzel zijne waar aanprees, geeft ons een blik in de verdorvenheid der Kerk en geestelijkheid van die dagen. Wij lezen in *Nonhebels Geschiedenis der Hervorming*, bl. 31:

Hij bood met de grootste onbeschaamdheid overal zijne aflaatbrieven aan, tot vergeving der zonden van levenden en dooden. "Het is niet noodig," zeide hij tot het volk, dat in stomme verbazing naar hem luisterde, "het is niet noodig, berouw en smart over de zonde te hebben, als men maar een aflaatbrief koopt." "Op hetzelfde oogenblik dat het geld in de kist klinkt, springt de ziel uit het vagevuur." En hij beroemde er zich op, "met zijnen aflaathandel reeds meer zielen te hebben verlost, dan Petrus met zijn Evangelie."

En de *Geschiedenis der Hervorming*, in deze zelfde *Maandbode* verschenen, zegt van hem (bl. 156): Tetzel verklaarde de aflaten, die hij ten

verkoop aanbood, voor de "waardigste en edelste van Gods gaven." Uit den preekstoel wijzende op een rood kruis, dat opgericht was, zeide hij, dat dit zooveel afdeed als het wezenlijke kruis van Christus. "Komt," zeide hij, "en ik zal u brieven geven, allen behoorlijk gezegeld, waardoor zelfs de zonden, die gij voornemens zijt te bedrijven, u kunnen vergeven worden. Er is geene zonde zoo groot, die een aflaatbrief niet vergeven kan, en zoo iemand zelfs (hetgeen ontwijfelbaar onmogelijk is) de gezegende maagd Maria, de moeder Gods, verkrachtte, laat hem betalen,—laat hem slechts ruim betalen, en alles zal hem vergeven zijn." Groote scharen verzamelden zich om dezen goddeloozen bedrieger—mannen, vrouwen en kinderen; zelfs de armen, die van aalmoezen leefden—allen vonden geld.

Wij eindigen deze uittreksels met de volgende woorden over de in 1540 hernieuwde Inquisitie (lijfstraffelijk geloofsonderzoek of kettergericht):

En welke waren de fouten, die door de Inquisitie moesten uitgeroeid of gestraft worden? Geene misdaden tegen de zedelijkheid, maar vermeende dwalingen des verstands, en verschil van meening in geloofszaken! De pauslijke hoofdstad was te dier tijd een poel van allerlei zedeloosheid. Moorden werden bij klaarlichten dag gepleegd, sluipmoordenaars werden voor eene geringe som gehuurd, om den ongelukkige, die een kardinaal of een bisschop beleedigd had, ter dood te brengen. 's Pausen eigen onechte zoon, Luigi, was een der meest roekelooze misdadigers in die wettelooze stad. Allen, van den Paus tot den geringsten burger, waren bedorven en boos, en naauwlijks achtte iemand het noodig, om tenminste den uitwendigen schijn bij 't najagen van zijne ongeoorloofde doeleinden te bewaren. Zoo konden dan de moordenaar en de overspeler, de bedrieger en de lasteraar straffeloos zondigen; maar waagde 't een oprecht en nadenkend Christen, de onfeilbaarheid van den Paus in twijfel te trekken, of de ergerlijke gebreken der geestelijkheid openlijk te berispen, dan werd hij onmiddelijk door de Inquisitie vervolgd, in de gevangenis geworpen, van zijne goederen, en zelfs van 't leven beroofd (III, 119).

P.

Philemon.

KLOOSTER-LEGENDE.

I.

In de eeuw, toen Mariaas verheerlijkte Zoon
Nog de aarde betrad, in beschimping en hoon,
Bestond er een man, van de wereld vergeten,
Blijmoedig en gul, en Philemon geheten.

Hij woonde vernoegd in de schoonste landouw,
Beploegde zijn akker en oogstte zijn bouw;
Maar, schoon hij met ijver zijn schatten vermeerde,
Geen mensch, die zoo weinig den Mammon vereerde.

Hij reikte den armen weldadig de hand;
Voorzag hen van voedsel en deksel en brand,
En dan eerst, dan smaakte zijn wijn hem ter degen,
Wanneer hij zijn gasten den beker zag leêgen.

De wildvreemde pelgrim, vermoeid en verdwaald,
Werd hartlijk ten zijnent verkwikt en onthaald;
Hoe laat ook, hoe veel ook, hij huisde die kwamen,
En vroeg nooit nieuwsgierig hun zaken of namen.

Eens, toen hij weer buiten in 't maanlichtje zat,
En smaaklijk en vrolijk zijn avondbrood at,
Verscheen weer een vreemde, die schuilplaats kwam vergen,
En bad voor dien nacht in den stal hem te bergen.

"In huis!" riep Philemon, en bragt hem er heen.—
"Ik vroeg (zei de zwerver) voor mij niet alleen:
Nog twaalf van mijn vrienden, die aanstonds genaken,
Verzoeken voor hen ook een plaatsje te maken."

"Laat komen, laat komen! hoe veel ook! wat nood?
Ik heb (sprak Philemon) nog bedden en brood.
Gij zult mij niet, broeder! hoe veel u verzellen,
Met scheelziende blikken mijn gasten zien tellen."

En spoedig verschenen ook de andren van ver.
Een hunner blonk uit als een schittrende ster,
Die, voller en schooner dan allen, die pralen,
De lichten rondom zich verbleekt door haar stralen.

En zonder te vragen: waarheen of van waar?
Begroette Philemon de talrijke schaar;
Liet ze eten en drinken zooveel hun maar lustte,
En lei ze gemaklijk tot 's ochtends ter ruste.

En toen men de zon weer ten hemel zag staan,
Sprak de eerste der vreemden Philemon dus aan:
"Wij zijn, onbekend, in uw woning verschenen,
Maar gaan, onbekend, nu, o brave! niet henen.

Vereeuwig en griffel met schrift van uw hand,
In letters van goud, ons bezoek aan den wand;
Verhaal en herzeg het aan grijzen en knapen:
De Godmensch heeft hier in uw woning geslapen."

Philemon verschrok, en verweet zich met vrees,
Dat hij Hem geen hulde naar waarde bewees.
"De Heere (zei Petrus) begeert u te loonen,
En vraagt u wat gunst gij het liefst u zaagt toonen?

Spreek op nu, opregt en rondborstig en vrij!
Wat wilt ge? wat wenscht ge? vertrouw het aan mij:
Geen gunst kunt gij denken, geen wonder begeeren,
Dat boven den wil en de magt is des Heeren."

"Nu ja! (zei Philemon) dewijl ge 't mij vraagt...
Ik werd door een wensch of wat somtijds geplaagd:
Welras sleept de Dood mij naar 't graf bij de haren,
En, vriendlief! graag leefde ik nog vijf honderd jaren.

Dan heb ik een vruchtboom (geen schooner in 't rond!)
Dien wilde ik zien groeijen, zoolang ik bestond,
En wie, buiten mij, hem beklom van zijn leven,
Die moest er betooverd aan vast blijven kleven.

Dan heb ik een armstoel (gij ziet hem daar staan)
Daar wenschte ik een heimlijke veer of wat aan,
Die hem, wie zich daarop mogt leunen en zetten,
Het opstaan en heengaan krachtdadig beletten."

De Apostel schoof lagchend den stoel wat op zij',
Als dreigde 't gevaar hem te zeer van nabij.
"Philemon! mijn vriend! in wat zeldzame grillen,
(Zoo riep hij) bestaat al uw wenschen en willen!

"Uw pad loopt langs bloemen, gebakend en regt:
'k Begrijp dus, waarom gij aan 't leven zoo hecht:
Maar neen! van die knippen aan boomen en stoelen
Kan ik het vermaak of het nut niet gevoelen."

"'t Is toch (zei Philemon) zoo gek niet bedacht:
Geen boom is zoo welig, geen peer is zoo zacht;
Maar, schoon ik een jaar met geduld zit te toeven,
Ik mag op zijn best er van plukken en proeven.

"Naauw zwellen des najaars de vruchten in 't loof,
Of snoepzieke guiten zijn 's nachts aan den roof;
Ik kan, wat ik poog, hen betrappen noch vangen,
Dies moest dat geboefte aan den boom blijven hangen.

"Wat aangaat den stoel... nu, dat meen ik toch wel.
Ik heb daar een buurman, een hupsche gezel;
Hij komt 's winteravonds mijn disch wel eens deelen,
En met mij bij 't vuur zitten praten en spelen.

"Nu ben ik voorwaar in het dobblen een held;
En schoon wij niet tuischen om handen vol geld,
Zoo wordt toch mijn vriend op het lot wel eens giftig,
En loopt dan mijn deur uit, baloorig en driftig.

"Dan valt soms de tijd mij zoo lang en zoo traag;
'k Had daarom dien stoel met die strikken zoo graag,
Om, als mij mijn gasten te spoedig ontspringen,
Hen nogmaals tot blijven en zitten te dwingen."

Nog schudde de Apostel bedenklijk het hoofd:
"'k Had waarlijk van u toch iets wijzers geloofd;
Eer moest gij, in plaats van die luimige streken,
Een stoel voor u zelv' in den hemel bespreken."

Zoo knorrend vertrok hij en toog naar zijn Heer,
Doch ras kwam hij vrolijk en glimlagchend weer:
"Welnu dan, Philemon! wees blij en tevreden:
Uw godlijke gastvriend bewilligt uw beden.

Nog vijfhonderd jaar leeft ge vrolijk en frisch;
Uw boom blijft in wezen, zoo schoon als hij is,
En hij en uw stoel zullen vatten en houên,
Wie ooit, buiten u, er het lijf op vertrouwen."

"o Heerlijk! (zoo riep hij en sprong langs den grond);
Maar vriend! ik ontsla, als ik wil, hen terstond?"
"Voorzeker (zei Petrus), gij hebt maar te spreken,
En banden en beugels gaan open en breken."

Nu kwamen ook de andren, den staf in de hand,
Om verder te trekken door 't heilige land;
Zij dankten Philemon voor 't gastvrij onthalen,
En togen, verkwikt, weer langs heuvels en dalen.

II.

Philemon zag veilig, in stoorloos genot,
Het tuimlen der baren van tijd en van lot:
Reeds zevenmaal zag hij het menschdom verdwijnen,
En zevenmaal reeds weer een ander verschijnen.

Gezond en nog vlug en vernoegd als weleer,
Daar zat hij in rust aan zijn boom weer eens neer,
Maar juist nu van zins om een peertje te schillen,
Begint hij op eens en onwillens te trillen.

Hij zag om zich heen en daar stond hij, de Dood,
Die vriendlijk als broeder den knokkel hem bood,
Philemon zat stom en met roerlooze blikken,
Zoo deed het geraamte en zijn zeis hem verschrikken.

"Ei zie! (sprak vriend Hein) kom ik nog al te vroeg?
Mij dunkt gij hebt nu toch van 't leven genoeg;
Maar schoon overlast en bestapeld met jaren,
Nog hebt gij geen trek in mijn schuitje te varen."

"Neen, neen!" (zei Philemon, hersteld van zijn schrik)
"Wees welkom! geen mensch, die zoo oud werd als ik.
'k Is tijd en 't is billijk! ik reis met u mede,
Doch gun mij vooraf nog (ik smeek het) een bede.

"Ga, pluk mij, mijn beste! tot laafnis in 't graf,
Een paar zachte peertjes van dezen boom af.
Ik, oude, zoo stijf en verstramd van gewrichten,
Kan waarlijk dat zelf reeds niet langer verrigten."

De Dood, anders norsch en weerbarstig en boos,
Was nu eens wellevend: hij is 't niet altoos!
Hij klom met zijn ratelend rif in de twijgen,
En plukte twee peren, zoo sappig als vijgen.

Maar toen hij terug wou en weer naar den grond,
Toen zag hij bedroefd en bedremmeld in 't rond;
Toen kon hij de schenkels niet keeren of wenden,
Zoo klemden de takken hem vast om de lenden.

"Zie, dwingland! (zoo juichte Philemon met spot)
Nu zijt ge verwonnen! nu zit gij in 't kot!
'k Wil nogtans, verrader! u redden en sparen,
Maar eerst moet ge hier mij onsterflijk verklaren."

" Neen ! (brulde de Dood in zijn woede) neen, neen !
Ik breek wel mij zelv' door dien tooverstrik heen :
Rampzaalge, zoo bang voor uw beuzelend leven !
Ik wil u geen dag en geen uur langer geven ! "

Philemon, gerust en wel wis van zijn zaak,
Belachte het snoeven der klapprende kaak :
Hij trok met de zeisen des vijands naar binnen,
Wel zeker, wie hunner den tweestrijd zou winnen.

Intusschen, 't werd nacht, en 't geraamte, in zijn gram,
Sloeg knokkels en schenkels zich kreupel en lam,
En stoorde den slaap der verschrikte gemeente
Door 't molengeklepper van 't rammlend gebeente.

Des ochtends, al vroeg, riep zijn angstig gekrijt
Philemon weer buiten, terstond na 't ontbijt :
" Welnu dan ! (zei deze) wat is het ? laat hooren
Belooft gij voortaan mij nooit weder te storen ? "

" Maak los ! (riep de Dood) en ik geef nog een jaar
" Weg, vrek ! (riep Philemon) het lijkt er niet naar ;
Gij zult mij het leven voor eeuwig beloven,
Of blijf (ik bezweer het !) voor eeuwig daarboven.

Hij trok zich de slaapmuts weer digt langs het oor,
En wandelde neurend zijn laantjes eens door ;
En drie dagen lang klonk al luider en sterker
Het razend misbaar in den perenboomkerker.

Intusschentijd stierf er geen schepsel op aard'
't Is vreemd (zei de Duivel) 't is raar, bij mijn baard !
Geen zieltje verschijnt ! Als de Dood is gestorven,
Dan ben ik, och arme ! voor eeuwig bedorven !

Maar eindlijk, na drie dagen jammer en hoon,
Zong nu toch de trotschaard op nedriger toon,
En riep, als Philemon volstrekt nog wou leven,
Hem vijfhonderd jaar voor zijn vrijheid te geven.

" Nu, top ! (zei Philemon) ik woeker niet, neen !
Maar, vriend ! ik vertrouw op uw woord niet alleen ;
Gij moet mij, voordat ik mij veilig wil reeknen,
Ons vredeverdrag hier beschrijven en teeknen.

Hij reikte terstond hem een grift en een blad ;
De Dood nam die beide : bezon zich eerst wat,
En schreef (van natuur niet bijzonder omslagtig)
't Verdrag en den losprijs kortbondig en krachtig.

En toen hij 't geschrift nu geteekend hem gaf,
Sprak plegtig Philemon: "Gevangne, kom af!"
Daar kromden de twijgen, de takken verbogen,
En 't vlugtend scharminkel was weg uit zijn oogen.

III.

Van harte verjongd en om 't uitstel verheugd,
Besteedde Philemon zijn tijd weer in vreugd,
En, schoon weer aan 't eind van zijn loopbaan gekomen,
De lust om te leven werd nooit hem benomen.

Nu liep hij met huivring den vrijbrief eens door,
En las daar de grens van zijn dagen zich voor!
Geen raad scheen te vinden, geen list te verzinnen,
Om nog eens zijn levensdraad langer te spinnen.

Reeds plonderde 't najaar—het laatst dat hem bleef—
De bloemen des velds en den lommer der dreef,
En telkens reeds dacht hij, bij 't ridslen van 't lover,
Daar is hij, de dwingland! o wee mij! 't is over!

Doch lang reeds was de oogst in zijn schuren gehaald,
Maar nog bleef zijn schuld aan natuur onbetaald;
Reeds raasde de winter op vensters en daken,
Maar nergens nog zag hij 't geraamte genaken.

Op eens toch—'t was juist op driekoningen-dag—
Herinnert de Dood zich het wettig verdrag,
En ijlings, daar dringt hij, op scharlende koten,
In 't huis van Philemon door grendels en sloten.

"Hoe komt ge zoo laat toch? (riep deze hem toe)
Ik ben reeds sinds jaren het leven zoo moê;
'k Heb lang reeds naar u door het venster gekeken,
En dacht, is de tijd dan nu nog niet verstreken?

"Welaan dan! wees welkom! geen langer geschil!
'k Verzegel nog ras maar mijn uitersten wil;
Ontdooi u de koude gewrichten intusschen:
Ga zitten: daar hebt gij een stoel met een kussen."

Heer klapperbeen buigt zich beleefd voor die eer,
En zet zich bij 't vuur op den tooverstoel neer;
Maar eensklaps, daar voelt hij door sprongen en nepen
Van angels en klemmen zijn kluiven gegrepen.

"Ha! slaaf van de wereld! (zoo riep hij verschrikt)
Ik ben door uw loosheid dan nogmaals verstrikt!
Maar, schoon ik ook duizend jaar lang hier zou blijven,
Ik zal u op nieuw toch geen vrijbrief meer schrijven."

Hij hieuw met zijn zeisen vervaarlijk in 't rond.
Philemon greep spaanders en hout van den grond,
En wierp die van ver het geraamte om de schonken,
En zwavel en pek in de spattende vonken.

"Hou op! (riep de Dood) zijt gij razend? schei uit!
Gij brandt me, gij blakert me, satansche guit!
Help! help! ik versmelt! laat me los! laat me loopen!
Zeg op, voor hoe veel ik mijn vrijheid kan koopen?"

"Welnu, (zei Philemon) gij weet onzen prijs.
Ze daar is een blaadje: schrijf ras een bewijs.
Gij laat mij nog vijfhonderd jaren in leven,
En aanstonds is weer u de vrijheid gegeven."

Gedrongen door 't vuur en al meer in den brand,
Stelt ijlings de Dood hem den vrijbrief ter hand;
Springt op, reeds geschroeid en gezengd aan de schenen,
En was zonder afscheid of groet weer verdwenen.

IV.

Maar nu weer aan 't einde der vijfhonderd jaar,
Begaf zich de Dood niet op nieuw in gevaar;
Hij waagde zijn rif bij Philemon niet weder,
Maar schoot met een pijl uit de verte hem neder.

"Vaarwel! (riep de grijsaard, het harte doorboord)
Vaarwel, schoone wereld, die nog mij bekoort!
Gij waart mij een lusthof van vreugde en vermaken!
Nu ga ik en zie wat ik boven zal smaken."

Zijn wandel op aarde was eerlijk en goed:
Dat steunde bij 't scheiden krachtdadig zijn moed;
Ook nam hij 't herdenken op reis met zich mede,
Wie 't ambt van portier in den hemel bekleedde.

Zijn stoel viel aan molm en aan stof in elkaâr:
Zijn boom bleef verdord, al verjongde weer 't jaar;
Noch Neefje noch Nichtje had winst bij zijn sterven:
Slechts de armen der streek liet hij na als zijn erven.

Intusschen, klapwiekend en drijvend omhoog,
Daar valt hem beneden een vuurpoel in 't oog,
Daar ziet hij de hel met het hof van haar koning;
En Satan, hem zelv', op de stoep van zijn woning.

Philemon, nieuwsgierig en luimig van aard,
Schiet af in de diepte met pijlsnelle vaart,
En wil nu, ter loops, van nabij toch eens kijken,
Hoe Satan al woont en regeert in zijn rijken.

Hij gluurt en bespiedt en genaakt al gestaâg...
"Naar binnen! (riep Satan) voort, hondsvot! omlaag!"
"Neen, heerschap! (zei de ander, een weinig aan 't beven)
Ik moet naar den hemel en kijk maar eens even."

Op 't noemen des hemels, krioelden terstond
De burgers der helle gepakt om hem rond,
En kreten wanhopig en snikten en schreiden:
"Och, mogten wij, zalige geest! u geleiden!"

Daar waren er onder zoo schoon en zoo jong,
Dat heimlijk, uit deernis, een traan hem ontsprong,
En straks kwam de lust en de list bij hem boven,
Om Satan een paar van zijn zieltjes te ontrooven.

Hij wist, dat hij eertijds bij vriend en gezel
Bekend stond als sluw en gelukkig in 't spel:
"Kom! (dacht hij) wat toef ik? terstond maar beginnen!
Laat zien wat wij kunnen: die wagen, die winnen."

"Heer! (sprak hij den koning der duisternis aan)
't Is waar, ik was meenens naar boven te gaan,
Doch, daar het hier vol is van lustige knapen,
Mij dunkt, ik kon ook hier beneden wel slapen.

"Wat zegt gij?—ik dobbel om ziel en om lijf:
Verlies ik, welnu dan, gij hebt mij: ik blijf!
Win ik evenwel, dat wij naauwelijks gelooven,
Dan voer ik een zieltje van u meê naar boven."

"Kom aan! (zei de duivel) wat waag ik er meê?
'k Ben ruim toch voorzien van janhagel en vee.
Zoek steenen!"—zoo roept hij met razen en vloeken,
En zonder verwijl ging een dobblaar ze zoeken.

Zij wierpen, en Satan verloor keer op keer:
Twaalf zielen verloor hij; toen dorst hij niet meer.
"Weg, schelm! (riep hij uit) pak u weg uit mijn staten:
Gij zoekt mij alleen in den afgrond te laten."

Philemon ontvoerde, naar keus en naar lust,
Twaalf jeugdige zielen aan de aaklige kust;
Liet starren en zonnen zich wentlen en weemlen,
En steeg met hen op naar de poorten der heemlen.

"Wees welkom! (zei Petrus, een lach op de wang)
Wij wachten u reeds sedert duizend jaar lang.
Treê binnen, en kom nu, na sloven en zwerven,
De rust en de vreugde des hemels beërven."

"Wel mijner! (zoo riep hij) ik reikhals er heen;
Maar, heilig portier! ik kom ook niet alleen:
Nog twaalf van mijn vrienden, die aanstonds genaken,
Verzoeken voor hen ook een plaatsje te maken."

"Dat zal men (zei Petrus) ik geef u mijn woord:
Treê binnen! uw voorspraak ontsluit hun de poort.
Wie vreemden op aarde zijn deur heeft ontsloten,
Wordt hier met zijn gasten niet buiten gestooten."

H. Tollens.

Gezellig Tijdverdrijf.

No. 28.—JUNIJ 1882.

a) Vorm van de eerste letters der volgende namen (in orde geplaatst) een bekend spreekwoord:

Barend — Eduard—Evert—Hendrik—Izaak—Oscar—Octavus—Simon — Samuel — Saul—Stefanus—Thomas—Teunis—Timotheus—Theodorus —Ulrich—Wouter—

b) Welke bruikbare woorden in de Holl. taal kunt gij vormen uit het woord AFRIKANER?

c) De helft van een *boek*, de helft eener *ster*, de helft eener *deur*, en het derde deel van eene *weverij* vormen te zamen het eerste en voornaamste bedrijf van den mensch; wat is dat?

De oplossingen der vraagstukken, loopende over de maanden April Mei en Junij worden van nu af ingewacht tot 1 Augustus a.s. Twee prijzen naar verdiensten!—Men gelieve naam en woonplaats onder elk, blad van het papier te zetten, om verwarring te voorkomen.

NB. In vraag 23 van 't vorig raadsel is een bespottelijke fout ingeslopen, er staat: *vermoord*, dit moet natuurlijk VERMAAND zijn.

Hier volgen de oplossingen van het eerste kwartaal des jaars.

No. 23. *Januarij.*

Verdeeling der plaats.

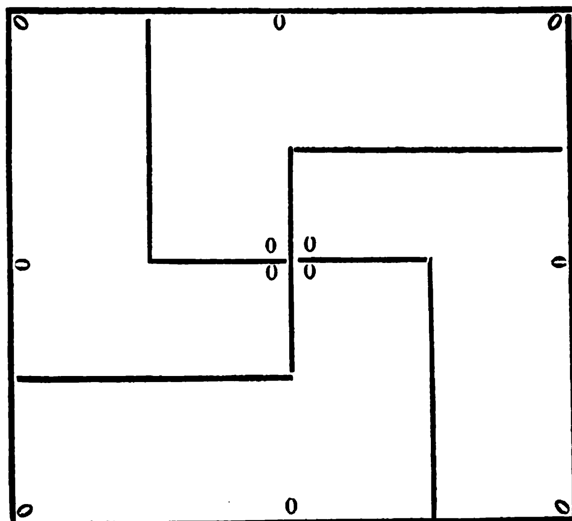

[Wij ontvingen ook nog twee andere verdeelingen, die vrij wel voldeden; de een regthoekig, en de ander driehoekig met eene afwijking bij de middenfonteinen. De teekening van den heer Moens wordt vooral met lof vermeld.]

No. 24 Februarij.

Z ilversmid—Hand. 19 : 24.
I sraël—1 Kron. 1 : 34.
E la—Gen. 36 : 41.
T ubal Kain—Gen. 4 : 22.
H oham—Joz. 10 : 3.
I sboseth—2 Sam. 3 : 14.
E neas—Hand. 9 : 33, 34.
R ucháma—Hosea 1 : 12.
I nktkoker—Ezech. 9 : 2.
S emaja—Jerem. 26 : 20.
U rbánus—Rom. 16 : 9.
W aterpoort—Neh. 8 : 2.
G omer—Hosea 1 : 3.
O zem—1 Kron. 2 : 15.
D iblaim—Hosea 1 : 3.

Ziet hier is uw God. Jes. 40 : 9.

No. 25 Maart.

a. De morgenstond heeft goud in den mond.

b.
E ngei J
D iepp E
W ageninge N
A peldoor N
R hon E
D ove R

Wij zijn vereerd geworden met antwoorden van de volgende heeren en dames:

1. Jakob Hoek, Oudtshoorn.
2. Edw. d X, ———
3. G. G. Rossouw Gz., Dal Josaphat.
4. Dr. Dieperink, Somerset Oost.
5. Mejufr. M. C. v. Heerden, Ladybrand, O.V.S.
6. O. S. Vermooten, Ventersburg, Albert.
7. Jongejufv. Fanny Wilson, Cradock.
8. Johannes Hurlingh, Smithfield, O.V.S.
9. G. G. Cillie, Wellington.
10. J. P. T.B. Moens, Elandsvlei.

11. Geen naam, (in dameshandschrift),
12. D. K.————Riebeekskasteel.
13. Mej. G. Enslin, Dist. Tulbagh.
14. H. A. W.————Calitzdorp.
15. Martinus L. Fick, Caledon.
16. Jongejufv. H. M. M. Fourie, Philipstown.
17. H. J. Adendorff Fz., Brakhoek, New Castle, Natal,
18. H. Viljoen, Greytown, Natal.

Wij zeggen den insenders dank voor betoonde belangstelling en hopen de volgende maal *meer* namen te mogen vermelden. De prijzen zijn toegekend aan de heeren Jakob Hoek, te Oudtshoorn, en O. S. Vermooten, te Ventersburg, Dist. Albert. De boekwerken ontvangen zij per post met de beste wenschen van de eigenaars van het *Z. A. Tijdschrift* en de Redaktie van het *Ges. Tijdverdrijf*.

Godgeleerdheid en Wijsbegeerte.

VOORUITGANG IN JAPAN.—*Nature*—Een Engelsch tijdschrift aan de natuurkundige wetenschappen gewijd—is aansprekelijk voor het volgende :—" De lijst van werken door het Japansche Gouvernement door den druk toegelaten toont ons de richting waarheen de opvoeding zich beweegt. Voorleden jaar werden 545 werken over politieke onderwerpen gepubliceerd tegen 281 in het vorige jaar. Het Recht werd vertegenwoordigd door 255 tegen 207 boekdeelen in 1880; de Staathuishoudkunde door 25 tegen 15.

" In de Geographie kwam er eene daling. In 1880 werden er 170, in 1881 slechts 164 gepubliceerd.

" De Medicijnen toonden een vooruitgang, en wel van 229 in 1880 tot 267 in 1881.

"In de Natuurkundige wetenschappen hebben wij de volgende cijfers:—Scheikunde 25, Natuurkunde 22, voor 1880, en Scheikunde 17, Natuurkunde 20, voor 1881.

" Ook Mathesis en de verwante wetenschappen zijn niet zoo goed vertegenwoordigd dit jaar als te voren :—Eerstgenoemde daalde van 116 tot 107, laatstgenoemde van 19 tot 13.

" In de Astronomie waren er 9 in 1880 en 7 in 1881. In alle andere klassen was er echter groote vooruitgang te bespeuren. Zoo bijv. in de Ethica en Zedekundige verhandelingen staan de cijfers op 32 voor 1880 en 93 voor 1881; in Geschiedenis 196 voor 1880 en 276 voor 1881; in poëtische geschriften 491 tegen 556; in werken over teekenkunst en schrijfkunst 127 voor het eerste en 339 voor het tweede jaartal.

"Ook schoolboeken en werken van minder ernstigen aard (Romans) zijn toegenomen. Eerstgenoemden telden 704 in 1880 en 707 in 1881. Laatstgenoemden toonen voor 1881 een cijfer van 193. Wat het zonderlingst is, in 1880 werden er 149 nieuwsbladen op touw gezet, doch 114 konden geen tweeden jaargang bereiken. Zoo ook werd 1880 met 266 nieuwe tijdschriften ingeleid, waarvan 47 weldra bezweken.

"Talloos vele zijn de werken die in Japan het licht hebben gezien; *Legio* is hun naam. In het geheel is het cijfer 4910 tegen 3792 voor het jaar 1880.

"Vele boeken zijn vertalingen. Onder dezulken vinden wij welbekende geschriften, zooals Smiles "Character," Roscoe "Chemistry," Leone Levi "International Commercial Law," Boudier "Law Dictionary," Palgrave "Chairman's handbook," Lord Chesterfield "Letters," "Every man his own Lawyer," Taylor's "Medical Jurisprudence," Thompson's "Social Science and National Economy," Baxter "London Statistics," "The Science of familiar things," Mill "Three Essays on religion," Draper "Conflict of religion and science," Buckle "History of Civilisation," Thompson "Outlines of the necessary laws of thought," etc.

"Wat den prijs betreft kost, bijv., Smiles "Character" in eene zeer degelijke vertaling slechts *Een Shilling*.—Een bewijs dat men goedkoop drukt en drukken kan."

Belangrijk in dit verband is zeker ook de Universiteit van Tokio. Uit het jaarverslag, dat in Engelsch en Japanneesch gedrukt is, leeren wij het volgende. In de faculteit der rechtsgeleerdheid hebben we *een* vreemdeling en *acht* inboorlingen als onderwijzers. In de wetenschap der natuur 26, waarvan 18 inboorlingen; in de litteratuur zijn drie uit de 14 vreemdelingen. Wat meer zegt, de prijs van onderwijs is zeer laag. Voor elken term (en er zijn drie in elk jaar) betaalt men *vier yen*, dat is, naar de berekening van tegenwoordige geldwaarde, slechts 9 shillings; terwijl de kosten voor logies etc. 14 *yen* of 32 shillings bedraagt per kwartaal. Een student dus die een jaar te Tokio doorbrengt betaalt voor het gansche jaar niet meer dan omtrent *seven pond sterling*.

HET "NIEUWE ISRAEL".—In Odessa (Rusland) bestaat er, volgens de Kölnische Zeitung, eene Hebreeuwsche secte, die de uitlegging van het Oude Testament door de Rabbijnsche Talmudisten verwerpt, en zich dus van den Talmud heeft losgemaakt. De geloofsbelijdenis dezer secte bestaat hoofdzakelijk uit de volgende punten: (1). Zij houden het geloof aan de vijf boeken van Mozes als letterlijk of woordelijk ingegeven vast. (2). Maandag wordt als eerste dag van de week beschouwd, Zaturdag wordt naar Zondag verplaatst. (3). Zij verwerpen de besnijdenis. (4). Alle geboden in den geest van den Talmud worden door

anderen in den geest dezer secte vervangen. (5). Alle synagogen worden "Gemeenten van Nieuw Israel" genoemd. (6). Alle vleesch, dat door Christenen genoten wordt, is *niet* rein. (7). De Russische taal wordt in 't openbaar zoowel als in 't privaat als de vaderlandsche erkend. (8). Staatsplichten, en bij name de militaire plichten, worden zonder eenige voorwaarde verricht. (9). De leden van het genootschap mogen geen woeker drijven, noch huizen des vermaaks houden. (10). De secte "Nieuw Israel" zal zich laten organiseeren, nadat de statuten door de regeering zijn bevestigd. (11). De secte vordert volle burgerlijke rechten en vóór alles de toelating van gemengde huwelijken. (12). Tot onderscheiding zal de secte een teeken aan de kleeding dragen, om niet voor Talmudisten te worden gehouden.

WICLIFF-SOCIETY.—Te Londen is een "Wieliff-genootschap" tot tand gekomen. Aan het hoofd daarvan staat de Deken van Canterbury, en medeleden zijn Prof. Montagu Burrows van Oxford, Prof. Ward van Owen's College, Manchester, en de heer F. J. Furnival. Het doel is Wicliff's werken op nieuw uit te geven. Men is bezig met de *Summa theologiae,* waarvan de heer F. D. Matthew de beide eerste boeken, en Dr. R. Buddensieg, van Dresden, het zesde boek zullen uitgeven. Tegen 21 shillings per jaar, levert 't genootschap jaarlijks 2 deelen van omtrent 400 bladzijden.

Er schijnt overal te zijn ontwaakt een begeerte, om de oude gereformeerde litteratuur aan vergankelijkheid te ontrukken. Zoo werd in het jaar 1880 in Nederland het plan besproken, om de werken der Gereformeerde theologen uit vroegeren tijd op nieuw te verspreiden. Onlangs is verschenen de eerste aflevering van de zoogenaamde "Bibliotheca Reformata", verrijkt met een voorrede door Dr. A. Kuijper, van de vrije Universiteit. Andere werken zullen weldra volgen.

UIT CHINA.—Belangrijk uit een archeologisch oogpunt is het volgende dat betrekking heeft op de ontdekking, niet ver van Shanghai, van eenige graf-tomben uit de oudheid. Men had vreemde begrafenisplechtigheden in China in vervlogene tijden. Men kocht zijn kist op veertigjarigen ouderdom. Men liet haar dan driemaal per jaar schilderen met een soort vernis, gemengd met vergruisd porcelein. Elk nieuw schilderingsproces liet een harde zelfstandigheid achter. Bleef de eigenaar lang leven, dan begon zijn kist te gelijken op een sarcophaag met een steenachtig bedeksel van omtrent een voet of meer in dikte. Na den dood werden de aderen en de maagholte gevuld met kwikzilver, om het lichaam tegen bederf te bewaren. In elk neusgat en elk oor werd een stuk jade gestoken, en ook in de eene hand, terwijl in de andere een zilveren staaf werd geplaatst. Het lichaam, aldus bereid, werd gelegd op een laag kwikzilver

in de kist. Die werd aldan gesloten, en alzoo begraven. Toen eenige dezer sarcophagen onlangs werden geopend, na verloop van eeuwen, vond men de lichamen in zeer goeden staat; zij werden echter tot stof, zoodra de lucht er bij kwam.

HIBBERT LECTURE.—In het "Athenaeum" verschijnt de volgende aankondiging:—"*De Hibbert Lecture.*" Eene reeks van voorlezingen over "Den oorsprong en de ontwikkeling van den godsdienst, als opgehelderd door de nationale godsdiensten en de wereldgodsdiensten," zal worden gehouden in St. George's Hall, Langham Place, door PROF. KUENEN D. D...

"Dezelfde reeks zal ook te Oxford door Prof. K. worden voorgedragen in de zaal van het museum."

Die de geschriften van Prof. Kuenen kennen, zal het niet verwonderen, dat hem de eer is aangedaan, voor een beschaafd Engelsch publiek onder het zoogenaamde "Hibbert Trust" op te treden. Zoodra wij kennis krijgen van den gang dezer voorlezingen, of het boek in handen hebben, zullen wij onzen lezers er iets van meedeelen.

DE GLETSCHERS IN EUROPA.—Professor Dufour heeft onlangs met zekere waarnemingen van de Gletschers in Europa zich ingelaten, die tot treffende resultaten hebben geleid. 't Is gebleken dat de Gletschers langzamerhand kleiner beginnen te worden. Wij laten Professor Dufour zelf spreken, en halen aan uit de "Norddeutsche Allgemeine Zeitung" van 12 April 1882:—

"Toen wij, de heer F. A. Forel en ik, in het jaar 1870 den Rhone-Gletscher bezochten, bepaalden wij onze waarnemingen slechts tot het voorste gedeelte. Daarna heb ik mij meer dan eens met de zaak ingelaten en mijne berekeningen bekend gesteld, zoodat het duidelijk werd dat de Gletscher van jaar tot jaar aan 't afnemen was, en in 1879 zich binnen zeer enge perken had teruggetrokken. Deze terugtrekking begon reeds in 1855 of '56, en bepaalt zich tot de gansche keten der Alpen en niet slechts tot den Rhone-Gletscher, ofschoon niet overal gelijktijdig. Ja, sommige Gletschers schijnen zelfs in omvang toe te nemen. Thans echter mag het als regel gelden dat de Gletschers der Alpen aan 't afnemen zijn.

"In 1878 vond ik, tijdens mijn bezoek aan het wetenschappelijk congres te Parijs, gelegenheid met meer dan een Franschen geleerde over mijne waarnemingen te spreken, en ik vernam toen dat hetzelfde verschijnsel bij de Gletschers der Pyreneën zich had geopenbaard. Sommigen waren zeer verminderd, anderen waren geheel verdwenen. 't Was nu nog te zien of dit ook het geval was met de Scandinavische en Kaukasische Gletschers.

"Om dit te weten te komen wendde ik mij naar den directeur van het

Observatorium in Rusland, en naar den heer Nyström in Zweden. Beide heeren waren zoo vriendelijk mij met mededeelingen te vereeren en hunne waarnemingen bevestigden slechts wat *ik* zelf had waargenomen. In Kaukasus begon de vermindering, gelijk in Zwitserland, in het jaar 1855 en 1856. In Skandinavië is de vermindering der Gletschers regel geworden evenals elders. De heer Nyström had den beroemden reiziger Nordenskiöld geraadpleegd en ook hij verklaarde, dat de Gletschers in Spitsbergen op dezelfde wijze aan het afnemen waren.

" In het jaar 1880 legde ik alle mij bekende waarnemingen van dit verschijnsel aan het congres te Rheims voor. In de discussie bevestigde meer dan een het door mij meegedeelde, en een bezoeker meldde dat in Groenland de Gletschers werkelijk aan het verminderen waren.

" 't Is thans moeilijk de oorzaken dezer Gletscher-vermindering aan te geven ; echter hangt het terugtrekken of uitzetten der gletschers van verschillende faktoren af, vooral van zomerhitte en vochtigheid en ook van warme winden. Gelijk de heer Forel en ik in 1870 door experimenten aan den Rhone-Gletscher bewezen, kondenseert zich het watervocht op het ijs, gelijk het zich in den winter op onze ruiten kondenseert, en dit gekondenseerde watervocht vermeerdert natuurlijk het water dat zich van den Gletscher afscheidt. Aan den anderen kant vergete men niet, dat de sneeuw, die van den bergtop nederdaalt en tot ijs wordt, de Gletschers heeft te voeden. En daar die sneeuw langzaam zich voortbeweegt, verloopen er soms jaren voordat de geheele massa het einde van den Gletscher bereikt, waar alles smelt.".........

Wij volgen Prof. Dufour niet verder, waar hij de oorzaken van dit verschijnsel naspeurt. Dit toch blijft zeker dat Gletscher-vermindering gepaard moet gaan met verandering van klimaat, en alzoo heenwijst naar meteorologische verschijnselen, die op den toestand van Europa een grooten invloed in vervolg van tijd moeten uitoefenen.

Eene nieuwe verklaring van Genesis I, verscheen voorleden jaar in het tijdschrift " The Dublin Review " (April 1881). Zij is afkomstig van een Roomsch-Katholieken theoloog in Engeland, Bisschop *William Clifford*, en heeft aanleiding gegeven tot niet geringen strijd. Zijne opvatting komt min of meer overeen met die van Herder, die omtrent eene eeuw geleden een werk in het licht gaf tot titel dragende :— " Aeltesten Urkunde des menschengeschlechts", en loopt hierop uit dat wij in dit hoofdstuk *dichterlijke* beschrijving en niet *historische* waarheid hebben. Gen. 1 tot Gen. 2 : 4 is dan niets anders dan een " hymne," indien niet direct mozaisch, dan toch uit Mozes' tijd. Dit gedicht is scherp gescheiden van het Paradijs-verhaal, en het verhaal aangaande den zondeval. De hymne heeft ten doel " elken dag der week te wijden aan de herdenking van het eene of andere werk, hetwelk God, de schep-

per van hemel en aarde, volbracht; en wel in tegenstelling met het gebruik der Egyptische priesters, om de dagen der week in verband te brengen met zon, maan en sterren, en elken dag der maand tot aandenken van zulke valsche godheden te wijden." Over de orde van het scheppingswerk of over den duur des tijds heeft de dichter niets willen zeggen; aan de wetenschap is overgelaten deze dingen te bepalen. Roomsche bladen vallen den bisschop hierover scherp aan. Vooral de "Tablet" liet zich hooren, zoodat de Bisschop gedrongen werd zich te verdedigen, en in een later nommer van "Dublin Review" meer bepaald Mozes aanwees als den vervaardiger van deze hymne. In de Katholieke wereld schijnt dit geschrift opschudding te hebben veroorzaakt. Het Fransch-Katholieke blad *Annales de philosophie chrétienne* beveelt de studie van den Engelschen bisschop aan, terwijl anderen haar heftig bestrijden. Het Innsbrucksche Katholieke "Vierteljahrsschrift" van 1882, No. 1, geeft met het oog hierop een artikel "Ueber den einklang zwischen Bibel und Wissenschaft."

DOOD VAN DEN HEER DARWIN.—Met een enkel woord gewagen wij van den dood van dezen beroemden natuurkundige. Ongeveer 73 jaren mocht hij bereiken. Nog kort voor zijn dood had hij een stuk voorgedragen over speciale onderwerpen. Hij stierf dus als het ware in het midden van zijn werk.

Zoon van een geneesheer, kleinzoon van den beroemden natuurkundige, wijsgeer, dichter, Erasmus Darwin, toonde onze geleerde reeds in zijn studiejaren aanleg te hebben voor de wetenschap. Dit drong hem zich in 1836 aan te bieden als natuurkundige aan boord van het schip *Beagle*, dat voor een wetenschappelijke reis rondom de wereld was uitgerust. Na zijn terugkeer gaf Darwin zijn Journaal in het licht, waarin hij onder anderen met hooge ingenomenheid sprak van het Zendingwerk onder de verwaarloosde inboorlingen van Patagonie. Sedert dien tijd wijdde zich de geleerde aan de wetenschap geheel en al. Zeide Schelling van Spinoza: "Het heelal was zijn eenige liefde," men zou van Darwin kunnen zeggen: "de natuur was zijn eenige gedachte." Hij leefde voor de natuurkunde, en zijne talrijke werken getuigen van een stalen vlijt, van een doordringenden blik, van een nauwgezet onderzoek, zooals zelden wordt aangetroffen. Vooral is zijn naam verbonden met de philosophische theorie, dat alle vormen van het planten- en dierenleven—van den olifant tot de mug,—van den ceder op Libanon tot de hysop,—ontstaan zijn door een series van langzame veranderingen na verloop van eeuwen. Eén prototype bestond er waarschijnlijk, en het gansche leven is slechts ééne keten, met millioenen van schakels die in elkaar grijpen en aan elkaar onafscheidelijk verbonden zijn. Deze theorie neergelegd in "Origin of Species," dat in 1859 het licht zag, werd later

ontwikkeld en toegepast op den mensch in "Descent of man" (1871), en heeft eene opschudding teweeggebracht en een litteratuur in het leven geroepen, waarvan we het einde nog niet hebben gezien. De wereldbeschouwing van Darwin was *niet* atheistisch, zooals sommigen beweren. Was hij iets, dan was hij Deist. Zijn standpunt was zuiver deistisch, want in God geloofde hij nog altijd. Vele geschriften zijn van hem afkomstig, zijn roem heeft hij verworven door de twee door ons genoemde werken.

En zoo is ook Darwin heen gegaan; achter het gordijn volgen wij hem niet. Hier, waar wij meer dan eens protest aanteekenden tegen de eene of andere konsekwentie van het Darwinisme, welke ons gezond verstand niet gedoogde, past het ons ook ons leedwezen uit te drukken dat de beroemde natuurkundige in volle levenskracht werd weggeroepen. Ons standpunt is niet, kan niet het zijne zijn. Toch willen we ter zijner eere zeggen dat Darwin niet als Haeckel of Huxley te werk ging, en dat zegt veel, ten minste voor iemand die de werken dezer drie geleerden heeft leeren kennen. Darwin had nog altijd eerbied voor Godsdienst en Christendom.

De Archeologische ontdekking te Cairo.—In ons laatste nommer maakten wij melding van eene archeologische ontdekking in Egypte door den heer Wild. Door de vriendelijkheid van Ds. Muller van George zijn we in staat gesteld iets meer daaromtrent mee te deelen. Gemelde heer kreeg van den heer Wild, met wien hij in Egypte bekend was geworden, een facsimile van het opschrift, dat hieronder door ons wordt gegeven. De monolith is van rood graniet en werd ontdekt op den 27 December 1881. *Le Phare d'Alexandrie*—een Fransch blad in Egypte uitgegeven—van den 15 Maart 1882, zegt daaromtrent het volgende:—

"Wij meldden in der tijd, dat het Gouvernement aan den heer M. G. Wild regt verleend had tot het graven in Oud Cairo, vroeger Fostah.

"Daarmede bezig zijnde ontdekte de heer Wild een steen— een parallelopipedum in rood graniet—bevattende zekere hieroglyphen, goed bewaard, uit de regering van koning *Apries* of *Ouabra* of *Ouaphris* (Pharao Hophra van den Bijbel). Deze koning behoorde tot de 26ste Dynastie. Hij beklom den troon 594 of 591 jaren vóór Jezus Christus. Na eene roemrijke regering werd zijn leger geheel verslagen door Battos II, den koning van Cyrene.

"De verslagen soldaten stonden op tegen hun koning. Apries werd onttroond en gedood door den aanvoerder van zijn leger, *Amoris?* of *Ahmes?* of *Amasis?* een man van lage afkomst, die zich als koning liet uitroepen.

"De steen werd gevonden op den 27sten December 1881, dicht bij de oude moskee "*Gama Amr*," in Oud Cairo. 't Is bijna zeker dat die

steen van Memphis werd gebracht, en waarschijnlijk tijdens den bouw van de moskee *Gama Amr* in het jaar 643 na Christus, en het 21ste jaar van de Arabische jaartelling.

"De vertaling van den Heer Lefébure, directeur van de Fransche school van Oudheidkunde te Cairo, is als volgt:—

"'Vriend van Ptah uit Memphis
En levengevend voor altijd,
De God, de goede Ra- haa- ab
De Heer der beide landen
Ra- nah-Ab.'"

Tot soover de "Phare d' Alexandrie."

Eene andere vertaling wordt ons gegeven door den heer Villiers Stuart van Dromana, M. P., als volgt:—

De God van Opper en beneden Egypte
De Goede God
Ouabra Ha Abra
De liefhebbende Ptha
Het eeuwig leven gevend.

Wij geven het fac-simile zooals door den heer Wild gephotographeerd.

De Boerderij.

"De landbouwer mag niet teren op onderzoekingen van anderen—zelf moet hij de hand aan den ploeg slaan, om te onderzoeken, wat wetenschap en ervaring elders aan de hand hebben gedaan, om soodoende het beste daarvan op zijne landerijen in toepassing te brengen."

Wij pleitten—en naar wij meenen op goeden grond—in ons vorig No., dat ons Ministerie met een lid, namelijk een *Minister voor Landbouw*, zou vermeerderd worden. Onze lezers zullen bereids uit de dagbladen weten, dat de zaak in het Parlement ter sprake was, doch na een zeer koele, hoewel beleefde ontvangst, met schoone beloften afgewezen werd. Wij zijn daardoor volstrekt niet afgeschrikt. De aanmerkingen, door sommige heeren bij die gelegenheid gemaakt, bewijzen slechts hunne onbevoegdheid om den landbouwstand in de Wetgeving naar eisch te vertegenwoordigen. Wij zullen nu maar moeten wachten, totdat onze landbouwers eerst meer praktische mannen naar het Parlement gezonden hebben, die het gewigt van ons voorstel kunnen beseffen, en dan de zaak op nieuw te berde brengen. Die dag is, zooals wij vertrouwen, niet meer

Aan beide zyden het teeken van Reinheid of Kracht.

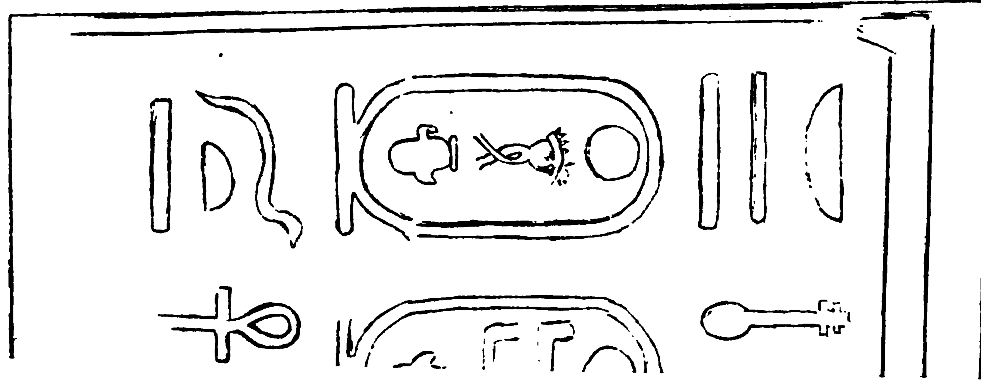

1) Niet op den steen ma
Omdat hy meent de

Omtrent de helft v
Bovenste teeken be

ver. Een *Minister voor Landbouw* is zoo noodig als een stuk brood; veel noodiger dan een immigratie-agent te Londen, om ons Engelsche boeren-arbeiders (?) uit te zenden. Wij laten het ons niet betwisten, dat indien wij een Minister voor Landbouw hadden, dan, om één voorbeeld slechts te noemen, was onze wijnbouw nu ook stellig op de Tentoonstelling te Bordeaux even goed vertegenwoordigd als die van onze zusterkolonie Australië. En thans—hoe?

Het K. de G. H. Landbouwgenootschap hield op den 4den Mei ll. de jaarlijksche vergadering. Het heeft in het afgeloopen jaar meer gedaan dan vroeger. Er staan nog 5 prijzen (door ons vroeger al vermeld) open; t.w., £100 voor olijvenolie in de Kolonie gekweekt, en £50 voor dito thee. Drie prijzen van £50 elk voor de beste handboeken, 1, over Koloniale Landbouwkunde, 2, over Kolonialen Wijnbouw en 3, over Veeteelt. De uitgaven bedroegen £1119 12s. 11d. en de ontvangsten £1715 2s. 8d., zoodat het finantiele jaar op 30 April sloot met een batig saldo van £595 9s. 9d., waarvan men een bedrag van ruim £51 aan den Secretaris zou terugschenken als kwijtschelding van penningen, die zijn klerk absent had gemaakt en door hem waren inbetaald.

DE AUSTRALISCHE WIJNHANDEL OP DE TENTOONSTELLING TE BORDEAUX.

Dat de Australische wijnbouwers vroeger opstaan dan de Kaapsche, gelooven wij niet; want die komen het hanengekraai voor. Nu dit meldt de *Australasian* dan ook niet: maar wel, dat zij het getij beter waarnemen. De tentoonstelling van wijnen te Bordeaux schijnt in Australië van meer belang geacht te worden dan hier. Niet slechts zal het eiland prachtig vertegenwoordigd worden en het beste verteenen wat het oplevert, maar ook heeft men er—en dat is niet dom—een fonds bijeengebracht en de gelden met de vertegenwoordigers naar Frankrijk gezonden, om extra prijzen (van waarde) toe te kennen aan de inzenders, die zulks mogten verdienen. Het Gouvernement van Sydney heeft zelfs een som van £1000 aan de Wijnbouwersvereeniging aldaar voor dat doel toegezegd. Er zijn niet minder dan 218 monsters wijn naar de Tentoonstelling verscheept! Wat zeggen onze Kolonisten wel daarvan, als zij tevens bedenken, welk een erbarmelijk figuur *onze* wijnbouw op die Tentoonstelling zal slaan? Begrijpt men nu ook de strekking der motie, door den heer Hofmeyr in de Wetgevende Vergadering voorgesteld? Wat baat al ons kermen en klagen als wij het getij laten verloopen? Wat heeft de *Zuid Afrikaansche Wijnbouwersvereeniging* in deze gedaan? Hoeveel van hare "bocks" zullen te Bordeaux een prijs wegdragen? Die Vereeniging is toch opgericht met het doel om onze wijnen *te verbeteren;* ze zoodoende een *goeden naam* te bezorgen in het Buitenland en ons de

wereldmarkt te openen. Het kapitaal van £50,000, waarover zij te beschikken "had," is toch waarlijk geen bagatel; en daarin steekt, geloof het vrij, menig zweetdroppel van onze hardwerkende wijnboeren. Welk lichaam kon men billijk verwachten dat in zulk een zaak van aanbelang voor onzen wijnhandel den toon zou aangeven? Is het niet de ZUID AFRIKAANSCHE WIJNBOUWERSVEREENIGING? Was het niet haar plicht zich tot de Regering te wenden, waar zij stellig een open oor en open beurs zou gevonden hebben? Kon zij niet in overleg met het Landbouwkundig Genootschap en de Boerenbeschermingsvereeniging getreden zijn en gezorgd hebben, dat Australie ons den loef niet afstak? Is het wonder dat de aandeelhouders zoo traag waren om het laatste pond op hunne aandeelen op te dokken? Ons verwondert het glad niet, als wij alles eens bedaard overdenken. De Vereeniging heeft alzoo weer een kans voorbij laten gaan om de aandeelen tot *pari* op te voeren!

BETAALT HET OM MELKKOEIJEN TE HOUDEN.

Het antwoord op deze vraag hangt af van de plaats waar en de soort melkkoeijen die men houdt. Het is een groot verschil of iemand eene koe het veld kan injagen en 's avonds en 's morgens melken zonder verdere onkosten, dan wel of men eene koe op stal houdt en al het voer moet koopen. In het eerste geval komt het er minder op aan, of het een goed melkdier is; maar in het laatste is zulks een eerste vereischte, te meer als men van de melkerij geheel of gedeeltelijk moet bestaan.

Het moet al eene heel slechte koe zijn, die haar voer niet verdient, althans als men in of nabij stad of dorp woont en de melk kan verkoopen. Laat ons de zaak met een voorbeeld, bij wijze van geschiedenis, duidelijk maken.

De heer A. B. was een rijke boer. Toen hij op jaren kwam (hij was 50) liet hij zijn affaire aan zijne kinderen over en ging op het dorp O— wonen en van zijn renten leven. Dit kon hij ook. Voor eenige jaren ging het goed. Ongelukkig kwamen een paar settelaars, die wij D. en E. zullen noemen, er achter, dat Oom niet goed *neen* kon zeggen. Zij wisten hem over te halen hun zijn naam op accomodatie-wissels te leenen. Het gevolg begrijpt gij reeds. Zij gingen bankroet en "oom" moest zooveel betalen, dat hij weinig overhield. Wat gedaan? Naar zijn kinderen terug gaan om genadebrood te eten, dat kon hij niet; want reeds moest hij hooren hoe ontevreden zijne kinderen waren dat hij zoo onvoorzigtig geweest was, om zich met zulke bedriegers in te laten. Hij was 55 en nog sterk, en daarbij een liefhebber van mooije beesten. Melk was op het dorp O. maar schaarsch en men behielp zich met *gecondenseerde waar*

uit Zwitserland, of zonder. Zijn erf was ruim; hij zocht eerst ééne koe, en toen het goed ging, nog twee; en voorziet nu voor een groot gedeelte het dorp van melk. Zóó komt hij aan den kost en houdt jaarlijks ook nog wat over om op zijde te zetten; zoodat als hij nog lang te leven heeft, er voor zijne kinderen nog wel een paar dubbeltjes te erven zal zijn. Laat ons zijn berekening hooren:—

"De drie koeijen kosten mij £50. Ik krijg ruim 40 bottels melk per dag. Die worden bij mijn deur gehaald à 3d. per bottel d.i., dus 10s. per dag. Wat ik meer krijg als 40 is voldoende voor eigen gebruik. Aan direkte uitgaaf voor gerven en zemels kost elke koe mij 1s. 6d. per dag, dus 4s. 6d. tezamen. Wel is waar, krijgen zij ook nu en dan wat groenvoer of groene mielies, die ik in mijn tuin win. Gras, waterkweek, en goudsbloemen ook, als ik ze krijgen kan. Gij ziet dus dat ik 5s. 6d. per dag overhoud, dat is £100 7s. 6d. per jaar. Dit brengen mijne koeijen in, en meer dan de helft gebruik ik en mijne oude vrouw niet. Nu weet gij mijne zaken, en wilt gij die met verzwijging van mijn naam aan anderen mededeelen, dan moogt gij het doen. Ik moet er echter bijvoegen dat mijne koeijen niet van de beste zijn, in plaats van 13 of 14 moet een goede koe 20 en meer bottels melk per dag geven. Als ik een stuk of 5 van zulke koeijen had en nog een tiental jaren kracht en gezondheid, dan zie ik niet in, waarom ik mijn verloren kapitaal niet zou terug vinden. De berekening kunt gij zelf maken. Maar pas op voor zulke menschen als .. ... gij weet wel wie."—Dit ongekunsteld verhaal, vertrouwen wij, zal zijn nut hebben.

Is het houden van goede melkkoeijen op een dorp dus eene voordeelige zaak, dubbel zoo op eene boerenplaats. Wel kan men daar de melk niet verkoopen; maar de vervulling in het huisgezin, en de boter die men verkoopen kan voor 2s. en meer per pond, betaalt goed.—Wij herinneren ons een vreemdeling, die pas uit Europa aangekomen was, zijne verwondering te hooren uitspreken, dat hij op een groote boerenplaats op bezoek was geweest, waar men hem *koffij zonder melk* gepresenteerd had. De man kon er niet genoeg van praten. En had hij wel zoo erg ongelijk?

De vraag "of het betaalt om melkkoeijen te houden," hopen wij hier mede gedeeltelijk beantwoord te hebben; ofschoon er nog vrij wat meer van gezegd kan worden.

DE AMERIKAANSCHE "WONDER-ERWT" (WONDER PEA).—Over deze soort van groene erwt kunnen de buitenlandsche tijdschriften, die wij ontvangen, niet genoeg spreken. In de *American Agriculturist* verschijnt eene teekening bij de beschrijving, die echt op zijn Amerikaansch, wel

wat overdreven zal zijn; echter kunnen we verzekerd zijn, dat er stellig iets van het wonderbare achter schuilt, als ook de bekende zaadhandelaars Sutton & Co. te Reading, en Ernst Benary in Pruissen deze erwt met eene illustratie er bij als no. 1 in hun catalogus plaatsen. Ook in de voorzichtige *Landbouwcourant*, in Hollands residentiestad uitgegeven, wordt deze nieuwe peulsoort besproken. Het treft ons evenwel, dat in de *American Agriculturist* gezegd wordt dat deze doperwt in *30 tot 35 dagen* na het zaaijen voor de tafel geplukt kan worden! en dat een Hollandsche boer in de *Landbouwcourant* daarentegen verklaart, dat zij 18 *dagen vóór alle andere soorten rijpt.* Neemt men nu in aanmerking dat de gewone doperwt circa 4 maanden noodig heeft om geplukt te kunnen worden, dan moet het Amerikaansche berigt wel wat apocrief klinken en kunnen wij gerust de waarheid in het midden zoeken. Het zou ons zeer aangenaam zijn dat er ook ten onzent de proef mede gemaakt werd; onze wakkere zaadhandelaar Ayer, of de bestierder van den Botanischen tuin behoorde reeds gezorgd te hebben dat er wat van die peulsoort te verkrijgen was. Misschien (?) doet men het, nu wij de aandacht er op vestigden, en ontbiedt tevens wat *Molds veredelde tarwe*, wat *Roestproef koorn*, wat *prolific haver* en andere zaadsoorten die overal geroemd worden. Doch, excuus, wij vergaten dat er dan eerst over een jaar gebruik van gemaakt kan worden, daar het zaaigetij alweer bijna verloopen is.

DOPERWT "WONDER VAN AMERIKA."

(Bliss' American Wonder Pea.)

Deze nieuwe soort, door de bekende firma B. K. Bliss & Sons te New York in den handel gebracht, werd in 1881 voor het eerst naar Europa uitgevoerd, zoodat ze nog slechts één seizoen in Nederland beproefd werd. De *American Wonder Pea* heeft echter al aanstonds in eene bijzondere mate de aandacht tot zich getrokken en dat niettegenstaande men gewoon was, althans hier te lande, om weinig of geen notitie te nemen van de vele nieuwe erwtensoorten, die jaarlijks in Engeland in den handel gebracht worden. De *American Wonder Pea* moet dus eenige hoedanigheden bezitten, die haar aanvankelijk succes verklaren. In de eerste plaats is de naam niet kwaad gekozen. *Amerikaansche Wondererwt* klinkt goed. Vooral in de ooren van het groote publiek. Maar voornamelijk zal de opgang, dien zij maakt, wel hieraan zijn toe te schrijven, dat deze soort zeer laag groeit, slechts 3 à 4 decimeters, en dus, evenals onze gewone Hollandsche stamdoperwt, zonder rijzen gekweekt wordt. Want rijzen of takken, waar, zooals iedereen weet, de hooger groeiende erwten langs moeten geleid worden, zijn nu eenmaal kostbaar en wel

eenigszins de schrik van den liefhebber-groentekweeker, zoodat dan ook de laagste erwten altijd het meest in trek zijn.

De *American Wonder Pea* heeft gedeukte (wrinkled) erwten, geheel in den vorm van de bekende doppers: Champion of England en Laxton's Alpha. Wanneer deze nieuwigheid dit jaar op nieuw en op grooter schaal beproefd is, zal men over de meerdere of mindere verdienste beter kunnen oordeelen. In elk geval is deze soort zeer vroeg en door hare lage groeiwijze goedkoop te telen, zoodat we niet twijfelen of de *Amerikaansche Wondererwt* zal blijken eene blijvende aanwinst te zijn voor den Hollandschen moes- of groentetuin.—(*Landbouw Courant*).

AMERIKAANSCHE WONDER-ERWT.

In No. 21 van de *Landb.-C.* vind ik een afbeelding en aanbeveling van de Amerikaansche wonder-erwt. Reeds in 1881 heb ik een kleinen oogst daarvan gehad in den Houtrakpolder, van zaad uit Amerika ontvangen.

Het is eene merkwaardige soort met *zeer kort*, stevig loof, donkergroene bladen, terwijl de plantjes overladen waren met peulen. Zij rijpten wel 18 dagen vóór alle andere soorten.

De erwt is zacht-groen, gerimpeld en middelmatig van grootte.

Aan goed verkoopbare erwten leverden zij een beschot van circa 42 Hl. per hectare.

Het komt mij dus voor dat die soort in alle opzigten aanbeveling verdient.

's Hage, 16 Maart '82. D. BAUDUIN.

GROENTENTEELT IN HET GROOT.

(*Uit het Tijdschrift van den Belgischen Boomteeltkring*, 1882.)

Iedereen herinnert zich nog de wonderbaar schoone producten, welke M. Cirio, eenige jaren geleden, op de groote fruittentoonstellingen aanbragt.

De heer Cirio, die groote bevorderaar van den italiaanschen tuinbouw, heeft een voorstel aan de regering van Italie gedaan, dat in de hoofdzaak aldus luidt. Hij heeft aanzoek gedaan, om een uitgestrekt moerassig terrein, groot 4000 hectaren, in tuinen, warmoezerijen, enz., te mogen herscheppen. Hij verlangt tevens dat 1000 veroordeelden van zekere klasse te zijner beschikking zullen worden gesteld, om den daartoe noodigen veld- en anderen arbeid te verrigten. Dat de regering dit plan in ernstige overweging neemt, blijkt hieruit, dat zij eenen ingenieur naar het bedoelde terrein heeft gezonden, gelegen in het gebied van Ferrara; aan hem is de last opgedragen om de zaak te onderzoeken en deswege verslag in te dienen. Vroeger heeft de heer Cirio het plan ingediend, om een gedeelte der Romeinsche Campagna op die wijze vruchtbaar te

maken. Naar het schijnt, zijn daarbij bezwaren gerezen, die men niet uit den weg heeft kunnen ruimen.

Wij die den heer Cirio van nabij kennen en hem als een der moedigste strevers voor den vooruitgang van den tuinbouw en den uitvoer van diens voortbrengsels bewonderen, zijn verzekerd, dat, hoe grootsch die onderneming ook schijnen moge, die man van wilskracht en volharding ze tot een goed einde leiden zou.

Kijk, zulke landbouw-immigranten als M. Cirio hebben wij hier noodig. Kan onze Agent te Londen ons niet een aantal van die bezorgen? Dezulken die ons *loyauteit* moeten leeren hebben we niet noodig; zij behoeven ons ook geen voorbeeld van *zedelijkheid* te geven, zooals die waarvan onze vriend W. A. J. in een vorig No. schreef, maar in tuinbouw en groenteteelt hebben wij onderrigt noodig.

VARIA

(Uit de Landbouwbladen.)

DE LONGWORMZIEKTE BIJ SCHAPEN.

In de "Annalen des Meckl. patriot. Vereins" wordt als voortreffelijk middel tegen deze kwaal aangeraden om in de ruiven der schapen dennentakken te leggen. De schapen eten niet alleen de naalden, maar ook de schors dezer takken met gretigheid op. Bij eene kudde jaarlingen was door in erge mate optreden dezer ziekte groote vrees ontstaan voor verlies, ja er waren reeds dooden gevallen. Na gebruik van dit middel was aan de kwaal dadelijk paal en perk gesteld, en er kwam sedert dien geen enkel door deze ziekte veroorzaakt sterfgeval meer in de kudde voor.

Zal dit ook niet tegen slakziekte helpen?

DE STAAT ILLINOIS.

Ruim een vierde der bevolking houdt zich met den landbouw bezig.

Illinois beslaat eene oppervlakte van 35,840,000 acres (14,336,000) hectaren.

In het jaar 1880 werden daarvan voor den landbouw besteed 15,201,183 acres maïs, tarwe, haver, rogge, gerst, vlas en hooi,

476,000 acres niet genoemde gewassen,

5,257,054 acres weiland,

3,708,567 boschland.

In geheel Amerika nam het aantal personen, welke voor den aanmaak van landbouwwerktuigen gebezigd worden, met ca. 435 percent toe van 1850 tot 1880, terwijl het aantal werktuigen negenmaal grooter werd.

De vermeerdering voor dat doel in Illinois alleen was tweemaal zoo groot als in 1850, het aantal werklieden is tienmaal meer en de aanmaak van werktuigen is achttienmaal toegenomen.

LANDBOUW IN JAPAN.

(Ingezonden).

De landbouwers in Japan bezitten slechts kleine boerderijen.

Al het land behoort aan den Staat, waarvoor eene grondpacht betaald wordt.

Tarwe, gerst, rogge en boekweit worden op rijen gezaaid. Het wieden geschiedt met den hark.

Rijst is het hoofdprodukt van den grond.

Het is meest zwarte grond.

Het broodbakken schijnt men niet te verstaan, ofschoon er meel gebruikt wordt. In de plaats van thee wordt somwijlen in de herbergen een mengsel van meel opgedischt.

Aardappelen, zoete aardappelen, eierplanten (prinjellas), maïs, meloenen, kool, uien en rapen worden er benevens veelvuldige andere groentesoorten geteeld.

UIT HANNOVER.

D.d. 31 Dec. des vorigen jaars is in een brief uit Hannover aan de *Arnh. Cour.* o.a. geschreven: "Het is hier met den boerenstand zóóver gekomen, dat de meeste boerderijen met schulden overladen zijn en vele landbouwers zich reeds in de macht der woekeraars bevinden, en de "Gerichtsvollzieher" en consorten hunne dagelijksche gasten zijn. Velen dezer boeren zijn voornemens zich van hunne door schulden belaste erven te ontdoen en naar Amerika te verhuizen. Blijven de tijden zoo ongunstig als zij nu zijn—waarop alle uitzigt bestaat—dan zal ook onze zelfstandige boerenstand, de kern van onze, even als van iedere beschaafde maatschappij, binnen niet langen tijd tot pachters of huurlieden dalen, zooals dit reeds in andere landen, bijv. in Engeland, sedert lang het geval was."

In Zuid-Afrika gaat het denzelfden weg op!

PRIJZEN VOOR LAND IN AMERIKA BESTEED.

De Chicago "Farmers Review" wijst op het gelukkige verschijnsel dat welgestelde personen zich boerderijen aanschaffen, die als goed beheerd bekend staan. Men betaalde 61,000 dollars (ruim £12,700) voor eene boerderij met teelland en veeteelt, groot 5,000 acres (2000 hectaren), en voor eene andere 35,000 dollars (omtrent £7,300), groot 365 acres (740 hectaren).

Indien geene misstelling in bovenstaande cijfers bestaat, dan moet

men tot de gevolgtrekking komen, dat er nog al verschil in waarde van land en land in Amerika bestaat, of dat soms door ligging en gemakkelijker beheer de kleinere boerderijen de meeste waarde hebben.

De *vruchtboomen* langs de straatwegen in Saksen hebben in 1881—volgens officieel berigt in de 14 inspectie-distrikten— 94,134 Mark opgebragt; de hoogste opbrengst van één district (Dobeln) was 17,037 M., de laagste in het district Annaberg, slechts 82 M.—Gelukkig land!

GRAANOPBRENGST IN DE VEREENIGDE STATEN VAN NOORD AMERIKA OVER 1881.

Het landbouwdepartement te Washington heeft de statistiek der *graanproductie* van het jaar 1881 voltooid. De oogst was voor alle graansoorten zeer slecht, behalve voor haver. De geheele koren-produktie was 1,194,916,000 bushel, of 31 pct. minder dan in 1880; daarvan tarwe 380,230,090, of 22 pct. minder (10 en een-tiende bushel per acre, een gemiddelde opbrengst lager dan ooit te voren); rogge, 30,704,950, of 27 pct. minder; gerst, 41,161,330, of 9 pct. minder; haver, 416,481,000, ongeveer evenveel als het vorige jaar; boekweit, 9,486,200. Alle cerealia samen zijn geschat op 2,063,029,570 bushel, tegen 2,718,193,501 in 1880.—*N. Rott. Ct:*

AMERIKAANSCH MEEL.

Volgens mededeeling in Dr. Jacobsen's "Industrieblätter" zou op de Duitsche markt Amerikaansch meel zijn voorgekomen, dat met zwaarspaath, gemalen zemelen en boonen zóódanig vervalscht is, dat het tot véél lager prijs aan de groothandelaren kan gelaten worden, dan zuiver inheemsche waar. Is daarvan ten onzent iets naders bekend? Uit gebrek aan koorn behoeft men het waarlijk in Amerika niet te doen. Zie bovenstaande berigten.

Waartoe worden de *vruchtjes van de Basilica latifolia* gebruikt? Deze vraag werd onlangs door de douane te Stettin gedaan aan het botanische museum te Berlijn, onder overlegging van eenige van die vruchtjes, die veel gelijken op rozijnen. Dat product werd in zeer groote hoeveelheden ingevoerd. De directie van het museum constateerde, dat men hier had te doen met een vruchtje, dat zeer veel wordt gebruikt om wijn te vervalschen, d. i. wijn "te maken." Het artikel is nu behoorlijk belast geworden. Men rekent, dat er duizenden centenaars van die grondstof voor kunstwijn in Duitschland ingevoerd worden.—(*N. Rott. Ct.*)—Waarom ontbiedt men niet liever uit Zuid Afrika een paar scheepsladingen "hoek" en andere merken?

HET Z. A. TIJDSCHRIFT.

JULIJ, 1882.

HET STRANDEN

VAN HET

AMERIKAANSCHE SCHIP "HERCULES,"

OP DE

KUST VAN KAFFERLAND IN 1796.

Het Amerikaansche schip *Hercules*, gevoerd door kapitein Benjamin Stout, vertrok van Bengalen in 1795, bevracht door de Engelsche Oost-Indische Compagnie met meer dan negen duizend zakken rijst, welke hij last had om met den meesten spoed naar Londen te brengen. Men had in Indie de tijding ontvangen dat de oogst in Engeland mislukt was, en hierom scheepte men met de meeste haast aanmerkelijke hoeveelheden rijst af, om den hongersnood te voorkomen. Het grootste gedeelte der bemanning was in Indie gemonsterd, en bestond voornamelijk uit Laskaren, terwijl het overige een mengelmoes was van Amerikanen, Denen, Zweden, Hollanders en Portugezen; het geheel bedroeg vier en zestig personen. Daar alle aanstalten voor de reis gemaakt waren, ging de *Hercules* den 17den Maart 1796 onder zeil.

Kapitein Stout verhaalt: Er gebeurde niets belangrijks tot den 1sten Junij. Wij bevonden ons toen op 35° Zuider Breedte en 28° 40' Ooster Lengte. Hier verhief zich een storm, die gedurende zes dagen in kracht en hevigheid toenam, zoodat ik nimmer iets dergelijks had bijgewoond. Het

aanhoudend loeijen van wind en zee sloeg de geestkracht van de oudste matrozen, die het meest ondervonden hadden, ter neder, en zij die het minst met de gevaren van het zeeleven bekend waren, gaven hunne vrees door kreten van wanhoop te kennen.

Het weder werd aanhoudend slechter en onze angst steeg nog met het naderen van den nacht. Omstreeks middernacht schoot de wind eensklaps uit en deed het schip dwars in de zee komen, welke het roer wegsloeg, de achtersteven beschadigde en het hek vernielde. Wij peilden dadelijk de pompen, en binnen weinige minuten stond er vier voet water in het schip. Een gedeelte der bemanning ging terstond aan het pompen, terwijl het overige volk rijst ophaalde en overboord wierp, om naar het lek te kunnen zoeken.

Men ontdekte dit ten laatste, en zag dat de zee met toenemende kracht naar binnen drong. Terstond werden er stukken laken, hemden, jekkers, balen mousseline en andere voorwerpen, die in de handen kwamen, ingestopt, zoodat wij ons behoud aan de uitmuntende inrigting der pompen hadden te danken.

Den volgenden dag scheen het weder te bedaren; wij hielden echter de pompen in beweging, en verzuimden niets om het schip drijvende te houden, doch wij bevonden ons nog twee mijlen van de Oostkust van Afrika.

Hoewel de storm op den 9den veel verminderd was, was echter de deining nog zeer hoog. Ik deed de sloep buiten boords zetten, doch daar ik redenen had om te veronderstellen, dat sommige personen der bemanning zich van dezelve meester zouden maken, gaf ik den tweeden stuurman last, om er met drie matrozen bezit van te nemen, en deelde hun wapenen uit, met bevel, om op den eersten te schieten, die buiten mijne toestemming er in mogt willen gaan.

Ik beval vervolgens een vlot te maken, waartoe ik de zwaarste spieren aanwees, zoodat het drie en dertig voet lang en veertig voet breed werd.

Toen de tweede stuurman gereed was om, op mijnen last, het bestuur der sloep op zich te nemen, kwam de timmerman mij dringend verzoeken om het schip te verlaten. Ik deed hem verwijtingen, waarom hij niet het opzigt over de pompen hield, doch nu barstte hij in tranen uit en zeide, dat de geheele achtersteven zoodanig verbrijzeld en open was, dat hij niets anders verwachtte dan het schip te zien zinken. Het verbijsterd voorkomen van dezen man en de meewarige

toon waarop hij zijne vrees te kennen gaf, vermeerderden den schrik der bemanning. Ik gaf hem ten antwoord, dat ik op het schip zoude blijven, totdat ik mij door eigene waarnemingen overtuigd zoude hebben, dat alle hoop om het vaartuig te redden vruchteloos was. De timmerman vernieuwde zijne smeekingen, doch ik beval hem mij te verlaten, en verklaarde op vast besloten toon, dat, zoo hij voortging met de bemanning te ontmoedigen en zijnen pligt te verzuimen, en indien hij niet terstond naar de pompen terugkeerde, ik er toe besluiten zoude, om hem, hoe moeijelijk het mij ook zoude vallen, in zee te werpen. Hij trad hierop terug en hield niet op met mannelijke volharding te arbeiden.

Terstond werd ik door een grootaantal matrozen omringd, die mij met voorstellen overstelpten, gelijk de timmerman mij had gedaan. Ik zag mij door verscheidene hunner tot het uiterste gebragt. Ik maak van deze omstandigheid melding, omdat dit voorbeeld soms anderen, die met het bevel van een schip belast zijn, zoude kunnen dienen. Zij leenen maar al te dikwijls in oogenblikken van gevaar het oor aan het oordeel der bemanning, die over het algemeen geneigd is om het schip te verlaten, en zich op de booten of op de vlotten te begeven; of de gevoelens en veroordeelen der matrozen zijn bij dergelijke gelegenheden zoozeer verdeeld, dat hieruit niets dan verwarring en onheilen voortvloeit.

Eene equipage als de mijne, uit zoovele verschillende mannen zamengesteld, vorderde eene buitengewone oplettendheid. Wanneer men niet stuit op godsdienstige vooroordeelen der vreemde matrozen, kan men wezenlijke diensten van hen erlangen. Daar het volgende feit het bovenstaande bevestigt, wil ik het getrouwelijk in al zijne kleuren mededeelen. In een oogenblik waarop de storm met de grootste hevigheid losbarstte, had ik het grootste gedeelte der bemanning, inzonderheid de Laskaren, naar beneden gezonden, om aan de pompen te werken. Weldra zag ik een hunner weder op het dek komen, met eenen zakdoek in de hand. Ik vroeg hem wat hij wilde; "ik ga eene offerande aan Boedha brengen," zeide hij, op een toon vol vertrouwen op zijne godsdienstige handeling, "deze zakdoek houdt eene zekere hoeveelheid rijst in, benevens al de ropijon, welke ik bezit, sta mij toe, dien in den kruismars vast te maken, en zijt er alsdan zeker van, kapitein, dat wij allen gered zullen worden." Ik zond hem ruw naar de pompen terug, doch overwegende dat ik hem en zijne land-

genooten hierdoor tot wanhoop zoude brengen, riep ik hem weder, en gaf hem mijne toestemming. De Laskaar bedankte mij, klauterde, zonder de minste vrees, in het waggelende want, knoopte den zakdoek aan den top van den bezaansmast, en kwam behouden en wel op het dek terug. Hij verzekerde mij, dat zijn God voortdurend mijn vriend zoude zijn, en ging daarna aan zijne makkers verhalen, dat hij zich van zijn pligt gekweten had. Al de Laskaren schenen uitgelaten van blijdschap, zij omhelsden hunnen moedigen makker, werkten met verdubbelden ijver aan de pompen, zonder vermoeijenis of klagten, en de bemanning had aan hunne onophoudelijke inspanning, voor het grootste gedeelte, haar behoud te danken.

Het uitschieten van den wind, hetwelk het schip dwars in de zee gebragt en het roer weggenomen had, was gelukkig slechts een vlaag van korten duur; zij hield een kwartier later op, doch een weinig daarna zoude het vaartuig in stukken geslagen zijn geweest.

Toen het vlot voltooid was, raadpleegde ik met mijne officieren. Zij waren eenparig van gevoelen, dat het onmogelijk was het schip te redden, en dat ons geen ander hulpmiddel overbleef, dan naar den wal te sturen en land te maken. Zoodra de bemanning het besluit van dezen raad vernam, scheen zij met nieuwen moed te werken; wij trachtten bij ons volk eene goede gezindheid levendig te houden, hun verzekerende, dat wij beproeven zouden om spoedig bij het land te komen, en dat men, aanhoudend pompende, het schip ongetwijfeld vlot zoude houden, datdat wij de kust bereikten.

Daar wij gedurende eenigen tijd ons vaartuig niet konden regeren, en het, in spijt van al onze pogingen, den achtersteven naar de rigting van het land wendde, deed ik het roer door een ander vervangen, hetwelk wij van den kruissteng daarstelden. Dit kon ons echter van geene dienst zijn, zonder de hulp der sloep, welke ik dwars achter het achterschip deed blijven. Men slaagde er dus in, hoewel met groote moeijelijkheid, om het schip met den boeg naar den wal te houden. Wij hadden wel is waar, een paar trossen achteruit kunnen vieren, om het schip daarmede te sturen, doch het was onmogelijk om zooveel volk van de pompen te nemen als noodig was, om deze schikkingen te maken.

In den avond van den 15den zagen wij het land op zes

mijlen afstands, en de vreugde der bemanning deed zich door luide kreten en uitroepingen kennen. De *Hercules* naderde de kust met vijf voet water in het ruim. Des morgens van den 16den, ons, met eenen westelijken wind, nog twee mijlen van den wal bevindende, deed ik een anker uitwerpen, teneinde nog eene laatste poging aan te wenden, om de lekken te stoppen, en, zoo het mogelijk ware, het schip te behouden. De achtersteven was echter in zulk een slechten staat, dat ik, na nogmaals met mijne officieren geraadpleegd te hebben, besloot, het op de kust te zetten. Er bedreigde ons eene andere bui, er was dus geen tijd te verliezen. Ik beval terstond aan den tweeden stuurman, die in de sloep was, aan boord te komen, en vertrouwde hem de journalen, registers en alle papieren van eenige waarde toe, welke ik bij mij had; vervolgens gaf ik hem water en provisie en zond hem weder in de sloep, hem aanbevelende, zich in de ruimte te houden. Ik voegde er bij, dat indien wij het schip op het strand zouden gezet hebben en gelukkig aan land gekomen zouden zijn, ik eene baai zoude zoeken, waarheen hij zich veilig konde begeven. Ik raadde hem hierom oplettend te zijn op de seinen, die daartoe van den wal gedaan zouden worden; hij beloofde mijne bevelen getrouw te zullen gehoorzamen en begaf zich weder in zijn vaartuig.

Wij bevonden ons aan de kust van Kafferland, op eenige mijlen afstands van de plaats, waar de Rio de la Infanta zich in zee uitstort. Naarmate de ontknooping naderde, maakten wij ons gereed om dezelve moedig af te wachten. Ik gaf last de voorzeilen bij te zetten, opdat het voorschip zich naar de kust zoude wenden, en op het oogenblik, wanneer dit geschiedde, den kabel en het spring te kappen.

Mijne bevelen werden met de grootste naauwgezetheid uitgevoerd. Op eene halve mijl van de kust stootte het schip op eene groep van rotspunten. De deining was zeer hoog, en de bemanning kon zich slechts met moeite op het dek staande houden. Eene hooge golf wierp eensklaps het schip over de rotsen heen, en bragt het eene kabellengte nader bij het strand, waar het op nieuw stootte, terwijl het langzamerhand door de verschrikkelijke golven, die op de zijden braken, naar de kust werd voortgestuwd.

De touwen, waarmede het vlot aan het vaartuig vastgemaakt was, braken, en het werd op eenen aanmerkelijken

afstand weggedreven. Een negermatroos stortte zich in zee, bereikte met bovennatuurlijke inspanning het vlot en plaatste zich daarop, doch het kantelde en wierp hem in het water. Na eenige oogenblikken zag men hem op nieuw er op, doch eene tweede en derde golf deed hem hetzelfde lot treffen, maar telkens kwam hij het gevaar te boven, en na twee uren met onvermoeide inspanning geworsteld te hebben, geraakte hij behouden en wel aan land.

Wij ontdekten een groot aantal inboorlingen op de kust, die een vuur ontstoken hadden. Zij waren meestal in dierenvellen gekleed en met assegaaijen gewapend, terwijl ze door eene menigte honden gevolgd werden. Een deel dezer mannen maakten zich van den negermatroos meester en voerde hem achter de zandheuvels, welke hem voor onze blikken verbergden. Twaalf personen van mijn volk wierpen zich, met stukken hout, die zij vinden konden, in het water, en alle ongemakken te boven komende, bereikten zij eindelijk het strand. Ook zij werden terstond door de inlanders omringd en achter de heuvels gevoerd.

Daar het ons onmogelijk was om van het schip op te merken, wat de inboorlingen achter die hoogten deden, en daar wij van tijd tot tijd verscheidene benden van deze mannen langs de kust zagen trekken, zonder dat zij een onzer makkers bij zich hadden, besloten wij daaruit, dat zij, die aan land gekomen waren, allen waren vermoord, en dat voor ons een dergelijk lot was bestemd. Wij waren allen naar den boeg gevlugt, want het schip bewoog zich niet meer van zijne plaats, de zee sloeg er over heen en dit was het eenige plekje, waar wij nog eenigen tijd in veiligheid konden vertoeven. Wij bragten den nacht in den verschrikkelijksten angst door. Verscheidenen dachten er aan, zich in de golven te storten, om door een kort lijden een einde aan hun bestaan te maken. Anderen waren daarentegen van gevoelen, om gezamelijk naar den wal te gaan, ten einde de inlanders aan te vallen.

De gansche nacht werd met dergelijke overwegingen doorgebragt, doch toen het dag werd, ontdekte men niemand aan het strand. Tegen negen ure kwam ons volk, dat aan land gekomen was, aan den oever en gaf ons teekens om ook aan wal te komen. Terstond was alles wat drijven kon in zee gesmeten, elk stuk hout droeg, naar zijne grootte, twee of meer personen. Ik ontdeed mij van mijn hemd en trok een korte jekker aan, terwijl ik een shawl om mijn

gordel wond, in een punt waarvan ik mijn gouden horologie geknoopt had; vervolgens plaatste ik mij op eene spier en stortte mij in zee. Gedurende drie kwart uurs dreef ik naar de kust en was er dikwijls zoo digt bij, dat ik de rotsen met mijne voeten aanraakte, doch even later wierp eene golf mij weder eenen grooten afstand terug. Ten laatste gaf de deining mij zulk een hevigen schok, die mijne armen zoozeer trof, dat ik de spier moest loslaten; gelukkig echter, dat eene volgende golf mij opnam en buiten kennis op het strand wierp. Mijn volk, dat aan wal was, mij bemerkt hebbende, ontrukte mij aan het gevaar van door eene andere golf te worden weggevoerd, en droeg mij op eene veilige plaats bij het vuur.

Toen ik tot mijzelven kwam, was mijne eerste vraag naar mijne ongelukkige bemanning, en ik had de levendige zelfvoldoening, iedereen rondom mij te zien, behalve één matroos, die nabij het land verdronken was, en de personen, die nog met den tweeden stuurman in de sloep waren. Ik wendde mij met teekens tot de inlanders; gelukkig bevond zich onder hen een Hottentot, die bij de Hollandsche boeren had geleefd en hunne taal een weinig kende, en daar mijn derde stuurman een Nederlander was, bedienden wij ons van deze beide tolken.

Ik bedankte de inlanders namens mijne bemanning en tevens uit naam van het volk, waartoe ik behoorde, voor de hulp, die zij ons zoo menschlievend en edelmoedig in ons ongeluk hadden bewezen, en ik verzocht, voor het toekomende, op hunne goedheid en hun bijstand te mogen rekenen. Daar ik oordeelde dat wij ons niet ver van de plaats bevonden, waar de *Grosvenor* in 1782 was vergaan, vroeg ik of iemand van de inboorlingen zich die treurige gebeurtenis herinnerde. Het meerendeel antwoordde bevestigend, en op eene zandhoogte klimmende, toonden zij mij de plaats van de schipbreuk. Ik vroeg hun vervolgens wat zij omtrent het lot van kapitein Coxon wisten, die met een gezelschap mannen en vrouwen over land naar de Kaap was getrokken. Volgens hunne antwoorden had een der opperhoofden er op aangedrongen om twee blanke vrouwen naar zijne kraal, of dorp, mede te nemen, waartegen kapitein Coxon en de zijnen zich verzet hadden, en daar deze geene wapenen bezaten, waren zij terstond vermoord. De inlanders gaven mij te verstaan, dat op het tijdstip, waarop de schipbreuk van den *Grosvenor* voorviel, hunne natie in oorlog was met

de Hollandsche kolonisten, en dat, daar de kapitein en zijn volk blanken waren, zij veronderstelden, dat dezen zich bij de partij der boeren zouden voegen, wanneer zij aan hunne pachthoeven mogten komen. Ik vroeg terstond daarop naar de tegenwoordige betrekking tusschen de Kaffers en de kolonisten. "Wij zijn vrienden," zeiden zij, "en het zal hunne schuld zijn, indien wij dit niet altijd blijven."

Dit antwoord benam mij eene geweldige vrees, doch het lot der beide ongelukkige blanke vrouwen trof mij zoodanig, dat ik de inlanders smeekte, mij alles, wat zij daarvan wisten, te verhalen. Zij gaven mij met eene zekere belangstelling ten antwoord, dat eene dezer vrouwen, korten tijd nadat zij in de kraal gekomen was, was gestorven, doch dat zij dachten dat de andere nog leefde en verscheidene kinderen bij het opperhoofd der Kaffers had. "Wij weten niet, waar zij thans is," voegden zij er bij. Wij hielden ons gedurende het overige van den dag bezig met alles te redden, wat de zee van het wrak aan den wal voerde. De Kaffers zochten met de meeste oplettendheid naar ijzer, en verbrandden groote stukken hout om de spijkers er uit te halen. Zij vertrokken des nachts, en wij plaatsten ons onder beschutting der zandheuvels, nadat wij een aantal der onzen op wacht hadden gezet, terwijl de overigen rond het vuur trachtten te slapen. Het was echter onmogelijk om een oog te sluiten, want terwijl wij ons aan de eene zijde warmden, bevrozen wij bijna aan den anderen kant. Het zand, dat door den wind opgejaagd werd, vulde onze oogen, ooren en mond; wij werden daarbij wakker gehouden door de vrees, welke de inboorlingen ons inboezemden. Het scheen mij toe, dat zij in den loop van den dag het verzoek zeer koel hadden opgenomen, om ons naar de woningen der Hollandsche kolonisten te brengen, en dat zij genegen waren, ons vóór dien tijd te verlaten.

Eindelijk brak de dag aan, en de Kaffers kwamen in grooter aantal terug. Hun opperhoofd, ziende dat wij behoefte aan voedsel hadden, liet een os brengen, dien zijn volk doodde, door het dier met een knods op den kop te slaan en zijne zijden met hunne assegaaijen te doorboren. Het dier werd gevild en op het oogenblik in stukken gesneden, welke de Kaffers om het vuur plaatsten, meer om ze te doen schroeijen, dan wel om dezelve te braden, waarna ieder zijn stuk op at. Wij hadden slechts het kleinste gedeelte van dit dier, hetwelk ons geschonken was, en de

Kaffers, die de Europesche manieren niet kenden, aten met veel smaak, en verslonden bijna den geheelen os, waarvan zij de pens, nog warm zijnde, nuttigden.

Wij gingen vervolgens op de kust en bespeurden de sloep op eenen grooten afstand. Het gestrande schip brak meer en meer open, de wind verhief zich, vele voorwerpen werden aanhoudend op het strand geworpen en de Kaffers gingen voort, dit alles te verzamelen. Ik zag een vaatje, dat mij eene groote ongerustheid veroorzaakte, want het hield twee honderd veertig pinten rum in, hetgeen eene genoegzame hoeveelheid was om alle aanwezig zijnde Kaffers dronken te maken, hoewel er minstens drie honderd waren. Ik sloeg het, zonder iets te zeggen, den bodem in, en weldra zag ik hen zich van de ijzeren banden, die het omgaven, meester maken, zonder zich te bekommeren over hetgeen de inhoud was geweest, voor het gebroken was.

Een der Kaffers, een kompas gevonden hebbende, gaf dit aan het opperhoofd, die het in stukken brak. Nadat hij de gedeelten, waaruit het zamengesteld was, bekeken had, nam hij den koperen cirkel, die het omgaf en hing denzelven om zijnen hals, trotsch zijnde op dit nieuwe versiersel. Ik herinnerde mij toen, dat ik een paar platte zilveren kuitgespen had ; ik ontdeed mij hiervan, en door middel van een paar lusjes, hechtte ik die aan de ooren van het opperhoofd, die er dadelijk mede op en neder stapte. Zijn volk scheen terstond meerderen eerbied voor hem te hebben, en hield zich gedurende eenigen tijd slechts bezig, met verwondering het schitteren dezer sieraden, en zijne edele en belangwekkende houding gade te slaan. Een Europeaan moge bij dit verhaal glimlagchen, en de kinderachtige vereering van mijne kuitgespen moge hem verachtelijk schijnen, doch wanneer hij de gevoelens van deze onbeschaafde menschen met eene dergelijke afkeuring beschouwt, gelieve hij, de beschaafde man, zich te herinneren, welk eene onderscheiding hij aan zeker speelgoed in Europa betoont, zoo als eene ster, een kousenband, een arend, een vlies of een enkel lintje slechts, opdat hij alsdan op dit punt een werkelijk verschil aangeve tusschen deze menschen, die hij wilden noemt, en zijn eigen persoon.

Ik maakte van den invloed, welken dit geschenk mij bij het opperhoofd verschafte gebruik, om mij alle mogelijke aanwijzingen te doen geven omtrent de zeden en gewoonten der Kaffers. Terwijl ik mij met hem hierover onderhield,

was het meerendeel van mijn volk met eenige inlanders op het strand bezig. Deze wilden bragten eenige kleedingstukken bijeen, doch wisten zich hiervan niet te bedienen. Ziende dat een neger beproefde om een hemd van achteren vast te knoopen, hielp ik hem om dit behoorlijk aan te trekken, en mijn volk deed hetzelfde met de Kaffers, die met deze oplettendheden zoodanig ingenomen waren, dat zij gedurende eenigen tijd niet anders deden dan zingen, dansen en hunne blijdschap te kennen geven.

Nadat deze vermaken geëindigd waren, onderhield ik mij op nieuw met het opperhoofd over ons vertrek. Ik verzocht hem mij eenen gids te geven, om ons naar de naaste Christelijke nederzetting te brengen, er bij voegende, dat ik niet zoude nalaten hem voor zijne bereidwilligheid te beloonen. Hij bewaarde een oogenblik het stilzwijgen en antwoordde toen zeer koel, dat hij mijne begeerte zoude inwilligen. Ik vroeg hierop, wanneer hij ons zoude laten vertrekken en nu hernam hij vrij ruw: "als ik over dat punt nagedacht heb, zal ik u mijn besluit doen kennen." Dit antwoord veroorzaakte mij levendige smart. Het voorkomen van den Kaffer scheen aan te duiden dat hij eenen vijandigen aanslag tegen ons smeedde, en toch was zijn gedrag jegens ons zoo edelmoedig en menschelijk, dat ik geene redenen had om zijne handelwijze te verdenken. Ik zag de Kaffers in afgescheidene troepen raadplegen en hunne gebaren deden niets gunstigs voor onze wenschen veronderstellen. De nacht werd met beraadslagingen en donkere voorspellingen doorgebragt. Ik beval mijn volk niets te doen, wat den Kaffers mishaagde, doch te gelijkertijd vermaande ik het om, indien zij ons tegen onze verwachting mogten aanvallen of ons tot eenen zekeren tijd terughouden, krachtig bijeen te blijven en ons zoo met geweld eenen doortogt te banen of gezamelijk te sterven. De bemanning hoorde mij oplettend aan en zwoer met levendigheid dat zij mijn raad zoude volgen.

Toen de zon opgekomen was, verschenen de Kaffers in de verte, het meerendeel had assegaaijen in de hand, eenigen droegen knodsen en andere waren versierd met struisvederen, terwijl het opperhoofd een luipaardsvel had omgehangen en met mijne kuitgespen pronkte. Wij groetten elkander vriendschappelijk en gingen langs het strand, waar zij voortgingen met te zoeken. Een van ons volk vond eene zaag en verborg die in het zand, om haar aan de begeerlijkheid der inlanders te onttrekken. Dit gereedschap

was voor ons van eene onberekenbare waarde, en bewees ons groote diensten op onzen togt. Des anderen daags 's morgens hielden wij ons allen bezig met naar onze sloep uit te zien, doch wij bespeurden dezelve niet, en hoorden ook na dien tijd niets meer van onze ongelukkige lotgenooten.

De Kaffers kwamen eerst twee uren na het opkomen der zon, en daar er niet veel meer van het wrak van ons schip te halen was, verzocht ik het opperhoofd mij te zeggen, of hij reeds een gids had benoemd, daar het mijn voornemen was, om des volgenden daags te vertrekken. "Ik zal er u twee geven," zeide hij, en dit antwoord werd mij met zulk eene gulle vrijmoedigheid gedaan, dat het alle achterdocht uit mijn binnenste verbande.

Daar ik gaarne wenschte, dat de Hottentotsche tolk mij door de woestijnen vergezelde, gaf ik het opperhoofd te verstaan, dat zijne diensten mij zeer nuttig zouden zijn. Deze beleefde wilde had mijne wenschen reeds voorkomen, en aan den Hottentot voorgesteld om ons tot aan de eerste Hollandsche plaats te begeleiden, waarin hij had bewilligd, en een ander persoon van denzelfden stam, die beter met het land bekend was, zoude met hem gaan. Deze goede tijdingen verwekten weder hoop en blijdschap onder de bemanning.

Na het opperhoofd en de Kaffers in het algemeen van mijne onveranderlijke vriendschap verzekerd te hebben, en nadat ik beloofd had, de gidsen overeenkomstig hun verlangen goed te beloonen, zeide ik, dat wij veel door gebrek aan water geleden hadden, en vroeg hun ons te kennen te geven, of wij ons dit konden verschaffen. "Ik zal u naar eene uitmuntende bron brengen, antwoordde de hoofdman, "zij is niet ver van hier, en wanneer gij wilt, zullen wij er dadelijk heengaan." Wij begaven ons terstond op weg, de Kaffers zingende en dansende, en hoewel mijne manschappen geenszins alle achterdocht en kwade vermoedens konden verbannen, waren zij echter ten halve geneigd om in hunne vreugde te deelen.

Wij kwamen in een bosch, in het midden waarvan eene uitgestrekte diepte was, waarin de Kaffers het eerst afdaalden, en toen wij ons allen beneden bevonden, toonde het opperhoofd ons eenen waterstroom, waarvan wij allen dronken en hetgeen wij heerlijk vonden.

De Kaffers gaven ons den raad om den nacht op deze

plaats door te brengen, en wij ontstaken dien ten gevolge een goed vuur, doch toen de nacht naderde, gingen zij niet, zoo als gewoonlijk, naar hunne kraal, en dit leverde eene nieuwe stof tot bezorgdheid voor mijn volk. Niettegenstaande ik pogingen aanwendde om hunne vrees te verdrijven, moet ik bekennen, dat de angst mijner lieden mij niet ongegrond voorkwam, en dat ik eenen verschrikkelijken voorbedachten aanslag begon te vermoeden. Wij stelden schildwachten, om gedurende den nacht niet overrompeld te worden, doch de Kaffers sliepen spoedig onder elkander in, en in weerwil van den vreeselijken aanblik van het oord, waar wij ons bevonden, waren wij er beter beschut, dan op de plaats, waar wij de vorige nachten hadden doorgebragt.

Met het aanbreken van den dag werden wij door de Kaffers gewekt. Wij bevonden ons in eene goede stemming, doch wij hadden ons laatste stuk ossenvleesch genuttigd, voor wij de zandheuvels verlaten hadden, en de vrees voor den honger begon ons te kwellen. Het opperhoofd, naauwelijks van onze behoeften onderrigt, gaf ons eenen anderen os, die in een oogenblik geslagt, gevild en in stukken gesneden werd, welke ieder vier pond wogen.

Wij waren dien nacht minder ongerust dan den vorigen, en maakten ons des morgens tot ons vertrek gereed. De Kaffers hielpen ons den voorraad te verdeelen, en ieder persoon moest het zijne dragen, hetwelk uit vier pond vleesch en eenig beschuit bestond, die wij uit de schipbreuk gered hadden.

In plaats dat de inlanders een vijandig voornemen koesterden, schenen zij onze aanstalten met verdriet te beschouwen. Ik nam den hoofdman bij de hand, en bedankte hem voor zijne goede en vriendschappelijke bedoelingen, en voor het goede, aan mij en mijn volk bewezen, hem daarbij verzekerende, dat ik het, indien ik niet op reis omkwam, als mijnen voornaamsten pligt zoude beschouwen, hem en de zijnen eene belangrijke dienst te bewijzen. Hij antwoordde mij, dat hij mij verpligt was voor mijne goede meening, en verzocht mij aan de Kolonisten te zeggen, dat ons schip in zee verloren was, en op zoo grooten afstand van den wal was vergaan, dat er niets van het wrak op de kust geworpen was, en hij verzekerde mij, dat ik het volste vertrouwen in onze gidsen konde stellen, die ons ongetwijfeld op den besten weg zouden geleiden. Nadat eindelijk mijn volk en de inboorlingen elkan-

der allerlei blijken van genegenheid hadden gegeven, scheidden wij en riepen een wederzijdsch laatst vaarwel toe.

De Kaffers, die ons in ons ongeluk met zooveel menschlievendheid en edelmoedigheid behandeld hadden, vormen eenen stam onder den naam van Tamboekie, en zijn als de wreedste en roofzuchtigste van alle bewoners van het Kafferland bekend. De oorzaak van dezen laster is echter daarin te zoeken, dat men de wreedheden, door de Hollandsche kolonisten bedreven, moest trachten te regtvaardigen, en de verschrikkelijke kleuren, waarmede deze Kaffers zijn afgeschilderd, zijn slechts gekozen om de boosheid der Christenen minder te doen uitkomen, die in waarheid wilder zijn dan zij. Wanneer de Tamboekies door eenen inval der Kolonisten, waartoe zij geene aanleiding hadden gegeven, zijn verbitterd, en uit regtvaardige weerwraak een blanke hebben gedood, wordt deze tijding terstond aan het Gouvernement in de Kaapstad gezonden; de arme Kaffers worden daarbij als een troep wilde dieren afgeschilderd, die het land verwoesten en overal schrik en verwarring verspreiden. De Christelijke boeren grijpen deze gelegenheid aan, om geheele volksstammen, zonder onderscheid van ouderdom en geslacht, te vermoorden, en hun voornaamste doel is, zich van hun vee meester te maken, waarvan zij groote kudden wegvoeren. Zij wachten alsdan tot zich weder ander vee onder hun bereik voordoet, en hernieuwen dan hunne diefachtige aanspraken.

Onze gidsen verhaalden ons deze bijzonderheden met een voorkomen van openhartigheid, waarvan de waarheid geenszins in twijfel getrokken behoefde te worden, en legden ons ook de redenen bloot, waarom de Kaffers ons zoo lang hadden terug gehouden. Toen zij raadpleegden aangaande ons vertrek, was er besloten, dat zij ons niet zouden laten gaan, voordat alles van het gestrande schip geborgen was. Zij wisten dat wij de Kolonisten van ons ongeluk zouden verwittigen, en dat deze, hoewel zij het regt niet hadden de groote Vischrivier over te trekken, echter komen zouden om het wrak te plunderen, hetgeen ook werkelijk, zooals ik later vernam, gebeurd is. De Kaffers vereenigden zich bij die gelegenheid in groot aantal, en vroegen den Hollanders op dreigenden toon, waarom zij het gewaagd hadden de rivier over te trekken, welke hunne grensscheiding was. De Kolonisten gevoelden de juistheid dezer aanmerking, en voor eenige stukken koper en andere kleinigheden, waar-

mede de Kaffers zeer ingenomen waren, kochten zij de vrijheid om te blijven.

Ik vroeg aan een onzer gidsen, of de Inlanders er niet aan gedacht hadden zich van ons te ontdoen, toen wij ons bij de zandheuvels bevonden. De goede man scheen door deze vraag beleedigd, hij schudde het hoofd, en betuigde uitdrukkelijk, dat niemand hieraan gedacht had. "Neen, neen," zeide hij, "dat zoude eene slechte daad geweest zijn; wij dooden alleen in den oorlog. O, neen, waarlijk niet!" Dit was het antwoord, dat de tolk mij gaf, en ik dacht toen niet aan zijne betrekking als wilde, doch omhelsde hem als een bevrijder en vriend.

Het land nabij de plaats onzer schipbreuk was zeer boschrijk, en naar het jaargetijde (wij bevonden ons midden in den winter) was de plantengroei zeer krachtig. Het grove vee bevond zich hier in ontelbare hoeveelheid, en de ossen waren zoo schoon als die, welke men in Engeland zorgvuldig vetmest. Wij zagen geene schapen en bespeurden ook geene teekenen van landbouw; overigens was het land in de verte door hooge bergen begrensd, die ongetwijfeld de verschillende stroomen doen ontstaan, waardoor de vlakte in allerlei rigtingen doorsneden wordt. Men ziet in dit land de mimosa zeer menigvuldig, welke dikwijls zoo bekoorlijk met hout doorweven is, alsof eene kunstige hand het dus geplant heeft.

Wij rigten ons naar het Westen en drongen in het binnenland door, om versch water te vinden. De streek, die wij doortrokken, bood eene aangename verscheidenheid aan van heuvels, dalen en uitgebreide vlakten, welke goed besproeid, maar minder boschrijk waren. Nadat wij bijna vijf-en-dertig mijlen afgelegd hadden, gaven wij onze begeerte te kennen, om den nacht bij eene beek aan den hoek van een bosch door te brengen. Onze gidsen zeiden ons echter, dat deze plaats door tijgers bezocht werd, en dat, zoo deze dieren in onze nabijheid kwamen, niets zoude kunnen beletten, dat een van ons door hen verslonden werd. Nadat wij een groot vuur ontstoken hadden, beraadslaagden wij over de middelen, om onze veiligheid te verzekeren, doch weldra maakte de veelvermogende invloed van den slaap een einde aan ons gesprek en aan onze vrees.

Het verschrikkelijk gebrul der leeuwen deed ons ontwaken. Indien zij ons slapende ontdekt hadden, zouden zij ons ongetwijfeld in stukken gescheurd hebben, en wij reken-

den ons zeer gelukkig, dit gevaar ontkomen te zijn. Wij verloren een groot gedeelte van den dag met het zoeken naar water; eindelijk ontdekten wij bij het ondergaan der zon eene kleine beek aan den zoom van een bosch, en besloten den nacht op deze plaats door te brengen. Gedurende den loop van den dag hadden wij vele sporen van olifanten en rhenocerossen opgemerkt, zoodat onze toestand in dezen nacht niet minder gevaarlijk was, dan in den voorgaanden; wij smaakten echter het genoegen, met het aanbreken van den dag te zien, dat er niemand onzer ontbrak.

Des middags ontmoetten wij eene bende Kaffers, die hunne landgenooten als eenen woesten stam deden kennen. Wij spraken eerst met hunne vrouwen, die ons met goedheid behandelden, en ons melk gaven, welke in zeer digt in elkander gevlochten mandjes bewaard werd. Een weinig verder werden wij door een twaalftal Kaffers, die in luipaardsvellen gekleed waren en assegaaijen tot wapens hadden, aangehouden. Onze gidsen vlugtten ontsteld naar de oevers van de Vischrivier, die zich op weinig afstands van het oord, waar wij waren, bevond. Wij mogten hen bij herhaling roepen om terug te keeren, zij trokken niettemin door het bed der rivier, welke droog was, en, aan de overzijde gekomen, beklommen zij met de grootste haast een naburigen berg.

De wilden zwaaiden hunne assegaaijen en maakten dreigende gebaren; wij begrepen niets van hetgeen zij zeiden, doch waren vast besloten om niets van onze kleederen of van onzen voorraad af te staan, in geval zij ons die mogten willen ontnemen. Een Kaffer poogde een mes te grijpen, hetwelk een van ons volk over den schouder had hangen. De tegenstand welke hem geboden werd, maakte den wilde woedend, zoodat hij zijne lans ophief als om onzen landgenoot te dooden. Zijne houding was schilderachtig, en hij had inderdaad een helsch voorkomen. Een luipaardsvel bedekte zijne leden, zijn zwart gezigt was met roode aarde beschilderd, de woede vlamde in zijne oogen, die uit hunne kassen dreigden te springen en zijn wijde mond liet zijne witte, door boosaardigheid op elkander gesloten tanden zien. Op eens liet hij zijn wapen vallen, wij trokken daarop schielijk de rivier over en vereenigden ons met de gidsen, die het grootste genoegen betuigden, dat wij uit deze ontmoeting zoo gelukkig gered waren. Zij verzekerden ons dat, indien het overige gedeelte van den stam niet op de jagt ware geweest, toen wij aan de oevers van de Vischrivier kwamen, niemand der onzen

zoude ontkomen zijn, want deze bevolking was de wreedste van gansch Kafferland. Den berg afdalende, bood het land, zoover het gezigt zich uitstrekte, eene aaneenschakeling van vlakten, waardoor ontelbare beken kronkelden en heuvels, die met mimosa-boschjes bedekt waren, terwijl talrijke kudden dit prachtig landschap aan alle zijden verlevendigden.

Gedurende den nacht werd onze slaap aanhoudend verstoord door een troep olifanten, die uit een naburig bosch komende, voortdurend heen en weder gingen. Waarschijnlijk zouden deze monsterachtige dieren ons onder hunne pooten vertrapt hebben, indien onze verschansingen ons niet beveiligd hadden. Wij zetten onze reis door deze heerlijke streek voort, en legden dien dag bijna vijf en dertig mijlen af, doch des avonds werd ik beangst, daar ik zag, dat velen van mijn volk zeer over pijn in de voeten klaagden.

Wij begaven ons des anderen daags ten zeven ure op weg, maar verscheidene der onzen, die door vermoeijenis uitgeput waren, bleven achter. Ik oordeelde dat, in het tegenwoordig geval, zij, die in staat waren om te loopen, zich haasten moesten om eene plaats te bereiken waar men hout en water had. Daags daarna vertrokken wij niet voor het opkomen der zon, doch niemand der achtergeblevenen haalde ons in. Onze gidsen troostten ons met de tijding, dat wij dien dag eene Hollandsche plaats zouden bereiken, doch ongelukkig vonden wij dezelve verlaten.

De toestand van onze makkers weerde, gedurende den volgenden nacht, den slaap uit onze oogen; wij onderhielden elkander omtrent hun lot, en wanhoopten er aan, hen immer weder te zien. Zij waren op eene plaats gebleven, die zeer veel door wilde dieren bezocht werd, terwijl zij niet minder gevaar liepen van de Boschjesmannen, die deze streek onveilig maakten en hunne vijanden met vergiftige pijlen doodden.

Van de zestig personen waren er zes-en-dertig achtergebleven. Wij hadden drie uren zonder te rusten geloopen, toen een der gidsen met eene uitdrukking van vreugde riep: " Ik zie een Hottentot, die eene klomp ossen bewaakt!" Wij bemerkten inderdaad, op eenen belangrijken afstand, een man, die op eenen troep van minstens vier duizend stuks vee pastte. Deze herder scheen eerst door de aankomst van zooveel volk verschrikt, doch toen hij zag dat het meest ongewapende blanken waren, hield hij stand en wachtte ons af.

Ik verzocht hem om ons naar de digst bij zijnde plaats te brengen, waarin hij bewilligde.

Het is onmogelijk om de vreugde mijner medgezellen te beschrijven. Ieder trachtte de eerste te zijn om er aan te komen, en eindelijk bevonden wij ons allen op de boerenplaats, welke aan Jan du Plessis, een kolonist van den ouden stempel, behoorde. Hij was van Fransche afkomst, doch in de Nederlanden geboren, had reeds lange jaren in Afrika gewoond, en was overigens een openhartig en edelmoedig man van ongeveer zestig jaren. Zijn gezin bestond uit vijf of zes zoons met hunne vrouwen en kinderen, en eene dochter, in het geheel bijna twintig personen, en hij bezat twaalf duizend schapen en duizend ossen. Hij bewoonde een huis van leem of klei, met eene soort van rieten dak, en zijne meubelen bestonden uit eenige stoelen, eene tafel en eenig keukengereedschap.

Het verhaal onzer rampen en de vraag, welke wij tot hem rigtten, om onze achtergeblevene lieden te hulp te komen, maakten op den gevoeligen man een diepen indruk. Hij zeide dat men geen tijd moest verliezen met hen ter hulp te snellen, en beval terstond aan twee zijner zoons, om een wagen met twaalf ossen in te spannen, en den ganschen nacht in de rigting voort te reizen, welke de gidsen hun opgaven.

Deze afgelegene woning was bijna geheel door boomen omringd, waaraan men vellen van leeuwen, tijgers, panters en andere verscheurende dieren, welke in de nabuurschap gedood waren, had opgehangen om te droogen. Ook merkte ik bij de deur de geraamten van twee ontzaggelijke dieren, die sedert kort gedood schenen te zijn. De Hollandsche boer zeide ons, dat het de overblijfsels van twee rhenocerossen waren, welke een zijner zonen des avonds te voren op zijn land gedood had.

Naar hetgeen hij mij verhaalde is de rhinoceros het dier, dat men op woeste gronden het meeste te vreezen heeft, en zelfs de leeuw vliedt voor hem, waarvan hij voor twee jaren eene proef gezien had. Hij ging des morgens over zijne velden, toen hij op een halve mijl afstands een leeuw een boschje van kreupelhout zag binnengaan; eenige minuten daarna zag hij een tweeden, vervolgens een derden en vierden, welke elkander zonder haast schenen te volgen. In minder dan een uur tijds waren er negen in hetzelfde boschje gegaan. Daar hij nimmer deze dieren zich, in zoo

groot aantal, had zien vereenigen, en gaarne de oorzaak hiervan wilde weten, verbergde hij zich en wachtte een uur zonder iets te zien. Eindelijk naderde een rhinoceros van buitengewone grootte het bosch, hield gedurende vijf minuten op eenen kleinen afstand stil, hief daarna den snuit in de hoogte en scheen de dieren, die in het kreupelbosch verborgen waren, te ruiken. Terstond trad hij in het bosch, en vijf minuten later vlugtten de leeuwen naar alle zijden en schenen door buitengewone vrees bevangen. De rhinoceros sloeg langen tijd in het hout rond om zijne vijanden te vinden, doch hierin niet slagende, keerde hij op het veld terug, en na hier rondom zich gekeken te hebben, wroette hij woedend in den grond. Toen het dier verdwenen was, keerde de boer naar huis terug.

Den volgenden dag werd ons een schaap tot ontbijt voorgezet. Ik sprak met onzen gastheer, die ons belangrijke inlichtingen omtrent het gewest, dat hij bewoonde, en de bepalingen van het Hollandsche bestuur aan de Kaap betreffende de nijverheid der kolonisten, mededeelde. "Ik heb eene loodmijn in mijn land," zeide du Plessis, "en dit metaal bevindt zich zoo digt aan de oppervlakte van den grond, dat wij het met onze handen kunnen opgraven; doch zoo wij hieraan durfden beginnen, of zoo men wist, dat wij slechts een enkel pond verzameld hadden, zouden wij levenslang naar Batavia gebannen worden."

Er kwamen vele Hollanders om ons te bezoeken, die ons met blijken van belangstelling en edelmoedigheid overlaadden; ook boden zij aan, om verscheidene mijner lotgenooten bij zich te houden, totdat zij in staat waren om de reis naar de Kaap te ondernemen.

Men kondigde ons aan, dat de wagen terugkwam, en ik had nu het genoegen drie-en-twintig van mijn volk, waarvan de meesten Laskaren, weder te zien. Des avonds te voren hadden dertien hunner makkers hen verlaten, zonder dat ik te weten konde komen, welken weg zij genomen hadden. Ik zag hen dan ook niet weder, doch vernam bij mijne terugkomst in Europa, dat zij, hoewel uitgeput van vermoeijenis, allen gelukkig de Kaap hadden bereikt.

Ik dacht er thans aan om onze gidsen te beloonen, doch mijne volslagene armoede bragt mij gedurende een oogenblik in groote verlegenheid. Een van mijn volk onderrigtte mij echter, dat een matroos zich, alvorens het schip te verlaten, van een dozijn mijner zilveren lepels en van ver-

scheidene theelepeltjes meester had gemaakt, en dit zilver nog bij zich had. Ik ging dit terstond van den matroos opvragen, die het mij oogenblikkelijk teruggaf, zeggende, dat het slechts zijne bedoeling was geweest om deze lepels, tot onze aankomst in de Kaapstad, voor mij te bewaren. Het was echter vreemd dat hij mij van deze bezitting nimmer kennis had gegeven. Ik gaf zes groote zilveren lepels aan du Plessis, die mij hiervoor in ruil twee buitengewoon groote ossen en twee vette schapen deed brengen, welke dieren ik aan onze gidsen ten geschenke bood, als eene belooning voor hunne trouw. Zij bedankten mij verscheidene keeren en vertrokken toen weder naar de schoone en vruchtbare vlakten van het Kafferland.

Onze edelmoedige gastheer leende ons een wagen met twee spannen, elk van acht ossen, welke door drie Hottentotten geleid werden, en gaf ons bovendien de noodige provisie. Een van zijne zonen, die geheel gewapend was, vergezelde ons daarenboven, en hij stelde ons eenen brief van aanbeveling voor andere kolonisten ter hand.

Wij verlieten ten getale van zeven-en-veertig de gastvrije woning van du Plessis, en na vijf-en-dertig mijlen te hebben afgelegd, kwamen wij op het einde van den dag aan eene andere plaats, waar wij den nacht doorbragten. Des anderen daags gaf Cornelis Engelenbroek, die er eigenaar van was, ons negen schapen, en beklaagde het, dat hij ons geen brood kon aanbieden. "Wij leven voornamelijk," zeide hij, "van schapenvleesch en wild, en gedurende het gansche jaar hebben wij zelden het voorregt brood te eten."

Gedurende de zes volgende dagen reisden wij van de eene boerderij naar de andere, welke van elkander doorgaans vijftien of zestien mijlen verwijderd waren, en overal ontving men ons met dezelfde edelmoedigheid en voorkomendheid.

Wij hadden een tijdlang niets dan een weinig brood en slechts eene geringe hoeveelheid water. Het land, dat wij doortrokken, was met heuvels en valleijen doorsneden, welke de schoonste gezigten opleverden. Dikwijls zagen wij benden van wolven of troepen springbokken, die soms uit twaalf- of veertien duizend van deze aardige dieren bestonden. De zeebra is ook in dit afgelegene gedeelte der kolonie zeer algemeen; ik heb ook bij verschillende gelegenheden vier of meer struisvogels bijeen gezien, die door de aankomst van ons gezelschap niet zeer verschrikt sche-

nen, en die wij gemakkelijk hadden kunnen dooden. Men toonde ons verscheidene plaatsen, welke gewoonlijk door wilde dieren bezocht werden, doch welk een schrik deze ook aan den Europeaan inboezemen, zij zijn echter voor hem minder verschrikkelijk dan een Boschjesman voor een Hottentot is. Ik koesterde een groot verlangen om een dezer wilden te zien, en mijne nieuwsgierigheid werd ook voldaan. Een boer, bij wien wij den nacht doorbragten, had, eenige jaren geleden, de Boschjesmannen geslagen en er verscheidene gedood. Een kind, waarvan de moeder was omgekomen, werd echter gered en naar het huis van den boer gevoerd, waar het opgevoed werd. Toen ik den jongen Boschjesman zag, was hij omstreeks vijf-en-twintig jaren oud, zijne lengte was niet meer dan vier voet en twee duim, zijn neus, in plaats van vooruitstekend te zijn, was slechts eene kleine verhevendeid met twee neusgaten, en hoewel hij zeer ineengedrongen en dik was, bezat hij echter veel vlugheid en buigzaamheid even als een springbok. Wanneer de Boschjesmannen zich in groot aantal bevinden, vallen zij de Hottentotten en Kaffers aan, en dooden die overal, waar zij hen aantreffen. De boeren daarentegen gaan dikwijls uit weerwraak op de Boschjesmannen, even als op wilde beesten, jagt maken, en geven hun nimmer genade. Deze wilden bedienen zich van een boog van twee en een halve voet lengte, en pijlen, welke nog korter dan vier duim zijn. Zij doopen deze echter in een zoo snel werkend vergif, dat, naar het algemeen oordeel, alle menschelijke middelen niets baten om de uitwerking hiervan tegen te gaan.

Toen wij door eene enge en verschrikkelijke vallei trokken, welke drie mijlen lang was, zeiden onze geleiders, dat men dit den weg der Boschjesmannen noemde. Gedurende den tijd, dien wij besteedden om dezelve door te gaan, hielden zij hunne geweren gereed. Overal waar de rotsen niet geheel naakt waren, was de helling der heuvels met dik struikgewas bedekt, en in deze afgelegene holten, welke door de rotsen gevormd worden, houden zich geheele benden van deze bevolking op. Onze geleiders vermaanden ons om aanhoudend oplettend te zijn, want het was zeker, dat zich vijanden op deze plaatsen bevonden ; doch ons groot aantal weerhield hen waarschijnlijk om ons aan te vallen.

De Boschjesmannen leven van plundering en van de vruchten van een boom, die het brood van den Boschjesman

genoemd wordt. Men beschouwt hen als een geheel bijzonder menschenras.

Van den 8sten tot den 16den Julij werd onze reis door geen onaangenaam voorval gestoord, en het land, dat wij doortrokken, deed ons aanhoudend nieuwe schoonheden bewonderen. Bij het passeren van rijke valleijen, die overvloedig van wel iekende kruiden voorzien waren, werd ik dikwijls vervrolijkt door de opmerkingen en praatjes der matrozen. De een zeide dat hij zich een huis zoude bouwen in een oord, dat hij aanwees, zoodra hij zich rijk gevaren en het zeeleven verlaten had. Een ander gaf de voorkeur aan eene andere plaats, en begeerde daar met tien vrouwen te leven. Een derde koos een nog aangenamer plek, en verklaarde dat hij zich met acht vrouwen, vier witte en vier zwarte, zoude vergenoegen, en zoo allerlei luchtkasteelen bouwende, werd het vervelende van den togt niet gevoeld.

Den 14den Julij kwamen wij aan de boerenplaats van eenen blinden grijsaard, die bij het hooren van het verhaal onzer ongelukken zijne tranen niet kon weerhouden. Na den avondmaaltijd zeide hij, dat hij onze aankomst met een lied wilde gedenken; waarop hij met eene krachtvolle stem een gezang aanhief. Toen hij geëindigd had, viel hem eene algemeene toejuiching ten deel. "Komaan, kapitein," zeide hij, zich tot mij wendende, "verzoek nu al uw volk eens te zingen." Het was onmogelijk om niet op eene zoo zonderlinge vraag te lagchen; ik verzocht echter een Amerikaansch matroos, die naast mij zat, een zijner geliefkoosde liedjes te zingen. Zoodra hij begonnen was, vielen al de Laskaren in koor in, welk voorbeeld door de Zweden, Portugezen en Hollanders, in één woord, door de gansche bemanning, gevolgd werd. Ieder zong in zijne eigene taal; tengevolge waarvan de verscheidenheid van stemmen, wijzen en tongvallen het koddigste orkest vormde wat ik immer heb gehoord. De oude boer was bijzonder met deze muziek ingenomen.

Daar er voor allen geene genoegzame plaats in het huis van onzen gastheer was, sliep een deel in de opene lucht, en ten einde eene dergelijke onaangenaamheid in het vervolg te voorkomen, besloten wij ons te verdeelen. Op sommige plaatsen konden de boeren ons geen wagens geven, zoodat mijn volk alsdan verpligt was om te loopen, en eenige hunner die geene genoegzame krachten hadden om eene voetreis te maken, bleven bij de kolonisten. Een hunner, die kuiper

was, en proeven van zijne bekwaamheid had gegeven, werd overgehaald om op eene plaats te blijven; hij trouwde daarna de dochter van den boer en werd een rijk en onafhankelijk man.

Wij gingen des morgens van den 18den uiteen. Ik nam den opper- en derden stuurman, benevens drie matrozen, die mij wilden vergezellen, met mij. Voortreizende, vonden wij het land meer bevolkt, en in verscheidene streken waren de boerderijen niet verder dan twee uren gaans van elkander. Van den 17den tot den 21sten trokken wij eene bergachtige streek door, doch de vlakten waren zeer vruchtbaar en de kudden vee onnoemelijk. Den 22sten kwamen wij te Swellendam, en ontvingen hier het gastvrijste onthaal van het hoofd van dit gewest, die eene nederzetting van zestien of achttien duizend huizen onder zijn bestuur heeft. Hij zeide mij dat hij, onder de gegevene omstandigheden, niet zooveel voor ons doen kon, als hij wel wenschte; want, daar de Engelschen de Kaapkolonie in bezit hadden genomen, was het opperbestuur in hunne handen. Hij gaf mij evenwel den volgenden dag een brief van aanbeveling voor den generaal Craig, die het bevel in de Kaapstad voerde. Hij berigtte hem het verlies van mijn schip en al het lijden, dat ik op mijne reis verduurd had, en verzocht den generaal dringend, mij alle mogelijke ondersteuning te willen verleenen.

Vier dagen daarna kwamen wij te Stellenbosch, de hoofdplaats van het gewest van dien naam. De magistraat onthaalde mij hier op eene wijze, die ik mij niet dan met de grootste erkentelijkheid kan herinneren. Hij leefde, evenals de andere landeigenaren, in overvloed, en zijn huis was op de heerlijkste plaats gelegen. Ik zag hier die kamferboomen van geweldigen omvang en bijzonder vruchtbare wijngaarden. De bewoners van deze streek zijn zeer goed ingerigt, meer op Engelsche dan op Hollandsche wijze; zij zijn ook niet zoo stilzwijgend en somber als de boeren in het oostelijk gedeelte der kolonie, maar daarentegen levendig en vrolijk.

Ik vertoefde drie dagen bij den welwillenden en edelmoedigen magistraat van Stellenbosch, en verliet hem des morgens van den 30sten Julij, waarop ik des avonds in de Kaapstad aankwam. Hoewel mijn ligchaam vermagerd was, had mijne gezondheid niets geleden, en er ontbrak niets aan, om mij volkomen tevreden te doen zijn, dan het overige gedeelte mijner deelgenooten in het ongeluk te zien aankomen. Ik wist dat het meerendeel mij met veel moeite volgde, en op mijne

hulp rekende, om hunne ellende te verligten. Behalve den brief, dien de brave magistraat van Swellendam mij voor den generaal Craig gegeven had, en waarvan ik veel hoopte, dacht ik, dat de treurige toestand van mijn volk het gevoelig en menschlievend hart van eenen Engelschen krijgsman zeer treffen zoude. Ik had mij hierin echter bedrogen: ik vergat dat ik Amerikaan en geen Engelschman was. Toen ik hem ging bezoeken, zeide hij mij op ruwen toon: " uw ongeluk gaat mij volstrekt niet aan, datzijn zaken voor den admiraal." Ik verliet den generaal en waarnemenden gouverneur terstond zeer verontwaardigd, en begaf mij tot den admiraal Elphinstone, later lord Keith. Het onderscheid was hier groot. Hij ontving mij met blijken van belangstelling en welwillendheid, en verzekerde mij, dat wanneer mijne manschappen in de Kaapstad aankwamen, hij zorg voor hen zou dragen, totdat zij gelegenheden vonden, om zich naar de plaats hunner bestemming in te schepen. Deze beloften werden ook getrouw vervuld. Gedurende een verblijf van zes weken, welke ik nog aan de Kaap doorbragt, kwamen dertig mijner manschappen, grootendeels Laskaren, in eenen van alles ontblooten toestand, aldaar aan. De brave en edelmoedige admiraal gaf terstond den last om hen te hulp te komen, en daarna deed hij hen aan boord van een schip gaan, dat door de Indische compagnie naar Bengalen bevracht was.

Bij het tweede bezoek, dat ik dezen waardigen officier bragt, vroeg hij mij naar de kolonisten, en ik was zeer blijde dat ik aan zijn verlangen kon voldoen, door hem belangrijke mededeelingen te verschaffen. Niets ontging zijne werkzame nieuwsgierigheid en zijne opmerkingen toonden, dat hij een man was, begaafd met eene buitengewone bevattelijkheid en een zeer juist oordeel. Ik gaf hem eene lijst der personen, die mij op mijne reis met zooveel goedheid behandeld hadden, en hij zond hun geschenken ter waarde van meer dan honderd pond sterling, als eene belooning voor hunne menschlievendheid.

Ik verliet de Kaapstad met de *St. Cecilia,* gevoerd door kapitein Palmer, vervuld met dankbaarheid voor de blijken van vriendschap welke ik van de Hollandsche inwoners en van den Engelschen vlootvoogd ondervonden had, en kwam omstreeks het midden van November 1796 te Crookhaven in Ierland; weinige dagen later vertrok ik naar Engeland en keerde van daar naar Amerika terug.

Somerset Oost. A. J. Dieperink.

Reisverhalen aangaande Egypte en Palestina.

EENIGE BIJZONDERHEDEN OMTRENT EGYPTE.

IX.

De lange rid van gisteren, de hitte der woestijn, en het beklimmen der pyramide hebben ons dermate vermoeid, dat wij besluiten heden te huis te blijven, althans geene nieuwe expeditie te ondernemen. De dag, die zeer fraai is, behoeft echter niet als verloren beschouwd te worden; want als gij u in den geest met mij, onder de Varandah van het *New Hotel* te Cairo wilt verplaatsen, dan vertel ik u verder, wat ik nog meer in dit land opgemerkt, uit gesprekken met Europeanen die hier te huis zijn vernomen, en uit nieuwsbladen, die mij van tijd tot tijd, sedert mijne terugkomst, door een vriend worden toegezonden, opgezameld heb.

Egypte, zoo als gij weet, vormt een deel van het Turksche rijk. Als zoodanig moet het nu jaarlijks eene groote somme gelds, wel niet aan Turkije direct, maar aan zijne crediteuren betalen. Want gij moet weten dat Turkije eene nationale schuld van 250 millioen ponden sterling heeft, en daarbij nog ettelijke millioenen jaarlijks behoeft om hervormingen tot stand te brengen. De oude Turk zit dus over hoofd en ooren in de schuld, en loopt gevaar, om zijnen boedel een dezer dagen onder gedwongen sekwestratie geplaatst te zien. De vertegenwoordiger van Turkije in Egypte is de Khedive, een afstammeling van *Mehemet Ali*, en wiens positie als onder-koning gewaarborgd is door een verdrag met de europeesche mogendheden. Alle onderhandelingen—wat Egypte betreft—tusschen Turkije en de mogendheden, kunnen slechts door middel van den Khedive gevoerd worden. Het egyptisch Gouvernement is een zeer zonderlinge. De magt is niet in handen van den Khedive. De ministers zijn niet aan hem verantwoordelijk, en gevolgelijk is hij niet in staat, op eigen gezag hen hun ontslag te geven. Zij zijn ook niet aan het volk verantwoordelijk, want in Egypte bestaat er geene volksvertegenwoordiging.

Khedive en ministers vallen voor den wil van Europa, en Europa is in dit geval Engeland en Frankrijk. Doch ter regter plaats vertel ik u meer aangaande de regeering van dit land.

Volgens eene opgave van 1879, heeft Egypte eene vreemde bevolking van 68,653, zamengesteld als volgt:

Grieken	29,963,	Duitschers	879,	Denen	74,
Italianen	14,524,	Perzen	752,	Brazilianen	50,
Franschen	14,310,	Russen	358,	Zweden	44,
Engelschen	3,795,	Amerikanen	139,	Portugezen	36.
Oostenrijkers	2,480,	Belgen	127,		
Spanjaarden	1,003,	Hollanders	119,		

Dus worden er nog al vele talen in dit land gesproken. Buiten arabisch kan men hier best met fransch en italiaansch over weg komen. Als ik iemand vroeg: spreekt gij ook engelsch? antwoordde hij mij in den regel in het fransch: "Neen mijnheer, slechts fransch en italiaansch." In Egypte had ik nooit het genoegen iemand te ontmoeten die hollandsch sprak, doch in Palestina wel. De engelschen hebben hun eigen nieuwsblad "The Egyptian Gazette," dat twee malen per week, beide in Engelsch en fransch, verschijnt; en hoewel zij slechts drie uit elke 68 vreemdelingen in geheel Egypte zijn, beginnen zij er op aan te dringen, dat de engelsche taal in de geregtshoven zal toegelaten worden. Toen onlangs de Minister van Openbaar Onderwijs bekend maakte, dat er aan de centrale Normaalschool te Cairo twee malen per week avondschool gehouden zou worden, om de fransche taal, geschiedenis en aardrijkskunde te onderwijzen, drong de "Egyptian Gazette" er op aan, dat gemelde Minister ook zorgen zou, voor de studie der engelsche taal, omdat de meeste bezigheid met Engeland gedreven wordt. Op eene vergadering van engelsche ingezetenen te Alexandrië, om de voorgestelde veranderingen in de geregtshoven te overwegen, drong men er op aan, dat het Hof van eerste instructie bestaan zou uit één Inboorling en twee Europeanen, van welke laatsten één een Engelschman zou zijn. Voorts hield men vol, dat eene der talen, die in het Hof toegelaten worden, de engelsche moest zijn, omdat (*a*) Egypte met Engeland een veel groote handel drijft dan met eenig ander land ter wereld; (*b*) vele dokumenten, die voor het Hof komen, in het engelsch gesteld zijn; (*c*) vele punten der engelsche wet alleen in die taal behoorlijk beredeneerd kunnen worden. Wordt dit echter niet toegestaan, dan

eischt men, dat indien daartoe reden wordt aangewezen, de helft der zaak in het engelsch verhoord zal worden. Eindelijk vraagt men om eene geauthentiseerde uitgave in het engelsch, van het egyptisch wetboek (Code Egyptien).

Hoe vreemd klinkt het nu, om de engelschen in dit land zoo hard te hooren schreeuwen, zooals men b.v. voorleden jaar deed, tegen den billijken eisch van de massa der bevolking, om toelating van de hollandsche taal in het Parlement, op de scholen, en in de geregtshoven, en om eene hollandsche uitgave van de wetten des lands! De hollandsche afrikaanders hebben immers even goede gronden voor hunne eischen te stellen, als de engelschen in Egypte. Hoe onredelijk, om, wat hunne landgenooten aldaar volkomen billijk beschouwen, hier als een teeken van oproer en achteruitgang te brandmerken.

De drukpers heeft in Egypte niet de vrijheid, die zij in Engeland en aan de Kaap heeft. Zij mag zich niet anders dan op vriendelijken en meêgaanden toon met den godsdienst en de politiek bemoeijen. Komen de nieuwsbladen de authoriteiten of hunne gunstelingen te na, dan wordt hun het zwijgen opgelegd. Zoo werd de "Bosphore Egyptien" to Port-Said, op verzoek van den russischen Consul, voor eene maand geschorst, wegens een artikel, waarin "het einde van den keizer eener bevriende mogendheid werd voorgesteld op eene wijze, die beleedigend is voor den persoon des keizers." Een fransch Nieuwsblad "L'Egypt", werd het zwijgen opgelegd, omdat het van Mohammed gesproken had, "als den valschen profeet." Zelfs liep er een gerucht, dat de oversten van de Moskee *El Ashar* te Cairo, den editeur ter dood veroordeeld, en iemand afgezonden hadden, om het vonnis aan hem te voltrekken. In doodsbenaauwdheid telegrafeerde de arme editeur aan zijnen Consul om bescherming, doch deze beval hem, dadelijk het land te verlaten, ten einde verwikkelingen voor te komen. Zoo moest ook, om nog een geval te noemen, onlangs de "Egyptian Gazette" in andere handen overgaan, omdat zij de regeering te na gekomen was. Misschien is het u van belang, dat ik hier de officieele kennisgeving uit den "Moniteur Egyptien" vertale.

"Wij, Minister van Binnenlandsche zaken:

"Lettende op de wet van 26 November 1881, op de pers en drukkerij;

"In aanmerking nemende dat het blad *The Egyptian Gazette*, uitgegeven te Alexandrie, in de engelsche en fransche talen, de noodige autorisatie ter behandeling van politieke zaken niet bezit;

"In aanmerking nemende dat het tot op heden, aan de in bovengenoemde wet voorgeschrevene formaliteiten niet voldaan heeft;

"Lettende aan den anderen kant op het feit, dan in no. 172 van Februarij, en in een art. onder het hoofd "De Kamer," in den vorm van een verslag eener denkbeeldige zitting, de afgevaardigden van de egyptische natie in een bespottellijk en hatelijk daglicht gesteld worden, door hun onder denkbeeldige namen zeer gemeene denkwijzen toe te schrijven, door hen eene zeer bespottelijke taal in den mond te leggen, en door hen gevoelens te laten voorstaan die lijnregt tegenover hunne verklaringen staan, en uiterst tegenstrijdig met hunne handelingen en gedrag zijn;

"Lettende op het feit, dat in no. 173 van den 23 Februarij, in een art. onder het hoofd "Regering door het leger," de toestand des lands verdraaid wordt, door het Gouvernement en de nationale vertegenwoordiging voor te stellen als onderdrukt door militair gezag en voorschriften.

"Lettende op het feit dat het blad *The Egyptian Gazette* in die twee artt., de Egyptische natie belasterd heeft, in hare vertegenwoordigers, in haar leger, en in de personen diergenen die het land wettiglijk regeren;

"En in aanmerking nemende dat soortgelijke taal in het minst niet past in den mond van iemand die een gast in Egypte is, en wiens nationaliteit hem behoorde te bewegen een voorbeeld van beschaafdheid en onpartijdigheid in zijne polemiek aan den dag te leggen, vooral na de publicatie op den daarop volgenden dag, in de "Moniteur Egyptien," van de circulaire door den Minister van Binnenlandsche zaken gerigt aan de redacteurs der inboorlingen pers:

Zoo wordt het geschorst.

"Eene eerste kennisgeving is geschied aan *The Egyptian Gazette* in den persoon van haren redacteur.

"Get. MAHMOUD."

In den laatsten tijd is er in Egypte een sterk gevoel tegen vreemdelingen, vooral tegen Engeland, ontstaan, dat heftig uitgesproken wordt door de inboorlingen-pers. Zij verwijt het volk dat het lafhartig zijne regten prijs geeft, en tracht

het op te maken om eene constitutie te eischen en te weigeren langer geregeerd te worden door *Khedive, Ministers, Controllers General* en *Gemengde Geregtshoven*. Ik geef u een staaltje van den geest die in den laatsten tijd de inboorlingen-pers beheerscht. Een zeker blad dat voorgeeft de natie uit haren slaap te willen wekken, na haar herinnerd te hebben aan al de edele en roemrijke daden der voorvaderen, "die de edelsten der menschen zijn geweest, en door geen volk geëvenaard werden, in welsprekendheid, in netheid van figuurlijke taal, in kracht van verstand, in beschaafdheid van uitdrukking, in beleefdheid van voordragt, in uitnemendheid van poëzie en in liefde voor godsdienst," zoo als erkend wordt, "door de eersten en de laatsten, door zondaars en regtvaardigen, door die verre zijn en die nabij zijn," gaat aldus voort:

"Is het regt dat wij die erfenis wegsmijten, dat heerlijk gebouw verwoesten, dat hun duizende jaren nam te stichten? En zullen wij zoo diep vallen om de onwaardige zonen van dat edel geslacht te worden? Neen, bij Allah!

"Het is derhalve de pligt van onze Ulemas (verklaarders van den koran) onze predikers en onze editeuren, om ons volk de geschiedenis van ons geslacht te leeren, het aan te sporen in de voetstappen der vaderen te wandelen, en in hunne boezems den geest der Arabieren op te wekken. Wij kunnen nooit toestemmen dat ons geslacht en taal zullen uitgeroeid worden, noch in onze dagen noch in de toekomende. Wat wij geërfd hebben van hen die voor ons zijn geweest, zullen wij door Gods hulp en kracht onverminderd en onbedorven laten aan hen die na ons komen.

"O zonen van Arabieren! waarom blinddoekt gij u tegen de noodzakelijkheid van op uwe hoede te zijn, en vooruit te zien, zonder hetwelk gij nooit ons geroofd eigendom en vertredene regten zult kunnen herwinnen? Onze vijanden hebben ons met hunne netten omsingeld. Zij hebben de plundering van ons land en de verwoesting onzer Koningrijken besloten. Wie zal dit ontkennen? Wie zal mij zekerheid geven van de veiligheid van mijn leven, mijne eer, mijn eigendom? Wie zal het ontkennen dat Musselmansche rijken aan het verdwijnen zijn? Niemand.

"Ik wend mij tot elk individu van het Musselmansche volk, en zeg tot elk een: Zult gij niet strijden voor uwe eer? Waarom worstelt gij niet om het leven? Waarom zoekt gij den dood? Waar droomt gij van, dat gij u uw land

en vee laat afnemen? Waar droomt gij van, dat gij niets geeft om uwen koran en niets om uwe wereldsche goederen? Waarom stemt gij toe dat uw vuur uitgebluscht worde? Laat ons ons land bewaken zoo als de Europeanen het hunne doen; want *wij* verlangen niet anders te doen, dan wat *zij* doen. Als onze vijanden ons met dieren vergelijken, zullen wij ons niet beleedigd gevoelen? Indien zij menschen zijn, dan zijn wij het ook. Het onderscheid is: *wij* zijn edelmoedig, *zij* gemeen; *wij* eerlijk, *zij* oneerlijk. Hoe anders konden zij bezit van ons land gekregen hebben?"

Nu is het wel zeer goed om het bijna uitgedoofd nationaal gevoel van een volk aan te blazen, maar het baat toch volstrekt niet om tegen den vreemdeling te razen, zoolang men door zijne gebrekkige beschaving en nog gebrekkiger volksonderwijs, niet in staat is de regering des land met goed gevolg in eigene handen te nemen. De vreemdelingen heerschen daar, omdat het volk des lands de noodige bekwaamheid daartoe niet bezit, en het is aan de vreemdelingen te danken dat Egypte thans floreert en hare schulden kan betalen. Degelijke en menigvuldige scholen zijn voor de Egyptenaren het onontbeerlijke tot zelfregeering, en juist hieraan wordt zoo weinig geld besteed, omdat geld dat men voor andere zaken uitlegt, eerder iets inbrengt, dan wat voor scholen uitgelegd wordt. Met uitzondering van Turkije en Griekenland, geeft Egypte het allerminst uit voor openbaar onderwijs. Van elke 1000 frs. die voor de publieke schuld worden uitgegeven, worden slechts 15 aan het onderwijs besteed. Behalve eene Normaalschool te Cairo, zijn er geene scholen die ambtenaren voor Gouvernements betrekkingen leveren kunnen, en de jongelieden die de amerikaansche en andere zendingscholen verlaten, gaan meestal in banken en koopmansbezigheden.

Egypte heeft een uitgebreiden handel, en floreert onder de tegenwoordige regeering. Het voert meer *uit* dan *in*. De invoer van 1880 was £3,080,029, en de uitvoer £7,061,810. De drie voornaamste landen met welken het handel drijft, zijn Engeland, Frankrijk en Rusland. Van Engeland heeft het in 1880 ingevoerd ten bedrage van £1,648,546, van Frankrijk £527,875, en van Rusland £31,802. Naar Engeland werd in hetzelfde jaar uitgevoerd voor £4,539,800, naar Frankrijk voor £698,461, en naar Rusland voor £597,287. De inkomsten van dat jaar lieten een batig saldo van £1,000,000. Hiervan moest £400,000

gaan ter afbetaling van landsschuld, en de overige £600,000 werd aan het Gouvernement gelaten om verbeteringen te ondeınemen; want het Gouvernement is volgens de Likwidatie Wet tot eene zekere uitgave gebonden. De opbrengst van Egypte bestaat voornamelijk uit graan en katoen. Katoen, even als koorn, mislukt sommige jaren ook, wegens mistig weder of droogte,—in het laatste geval kwijnen de planten, en zijn de knoppen natuurlijk klein en armoedig.

De twee nationaliteiten die in Egypte het minst vriendschappelijk leven, zijn de Grieken en Joden. Alle jaren, in de maand Maart, wordt er eene beweging van de zijde der Grieken tegen de Joden op touw gezet. De viering van het joodsche paaschfeest, die in de genoemde maand plaats vindt, wordt gewoonlijk aangekondigd door een geschreeuw van de Grieken, dat een chıisten kind door de joden geslagt is geworden, om het bloed met hunne ongezuurde brooden te vermengen. Nu gebeurt het wel meer dat kinderen op zoek ıaken, maar juist in dezen tijd zijn het de joden die het kind gestolen en geslagt hebb en. Een aantal lage Grieken, (en de Grieken zijn in Egypte en Palestina een gemeen volk), belegeren de Joden, en eischen het kind dat naar hun voorgeven geslagt is geworden. De Joden, wier paaschfeest ingesteld werd 1500 jaren voordat er een Christen op de wereld was, en totaal onbekend zijn met deze afschuwelijke ceremonie, behandelen dan hunne belagers met die verachting, die zij overwaardig zijn. Daarop wordt de naaste Jood gegrepen, en soms vreeselijk toegetakeld. Hij verdedigt zich natuurlijk zoo goed als hij kan, en wordt door zijne medebroeders geholpen, en dit heeft ten gevolge, dat een heilige oorlog tegen dat arme volk verklaard, en het door het grauw gruwelijk geslagen en mishandeld wordt. Gaat het nu te dol toe, dan komt de Regeering tusschen beide, door de aanvoerders te arresteeren, en de soldaten door de straten te zenden, om de orde te herstellen en te bewaren. Gewoonlijk wordt het vermiste kind een paar dagen later gevonden, en blijkt het dan, dat het niet vermoord is, dan beweren die Grieken eenvoudig, dat het een ander kind is. Niet heel lang geleden hielden niet minder dan 23 doctoren eene lijkschouwing, en verklaarden eenpariglijk, dat het kind verdronken was, en toch hielden de Grieken vol, dat de Joden het kind vermoord hadden. Waarom de Joden altoos juist een grieksch kind zoeken voor hun paaschfeest, schijnt men niet te kunnen verklaren.

Uit een telegram, onlangs ontvangen, vernemen wij, dat Ourabi Pasha, Minister van oorlog en hoofd van het leger, zich tot Khedive heeft laten uitroepen. Dit herinnert mij, dat ik u ook iets aangaande het leger moet mededeelen. Het Egyptisch leger telt 15,000 man, zamengesteld uit gemeene, luije vagebonden, slecht gekleed en nog slechter betaald, en gevolgelijk werd het vroeger van weinig of geene beteekenis geacht. Toen Tewfik onderkoning werd, zwoeren de soldaten hem trouw en gehoorzamheid, even als zij zijnen vader Ishmail gedaan hadden, op den avond voor zijne afzetting. Een paar jaren hielden zij zich stil; doch toen zij zagen, dat onder de nieuwe Regeering alle andere standen, uitgezonderd de hunne, veranderingen en verbeteringen ondergingen, begonnen zij eene beweging tegen de officieren aan den gang te zetten, die echter met schoone beloften gesmoord werd. Wat later zonden zij een krachtig betoog aan de Regeering, tegen de begunstiging van Turken en Circassiers. Deze beweging werd gesteund door een dertigtal officieren, die deswegens voor den krijgsraad gedaagd werden; doch de regementen stonden op, en namen hen niet alleen weg, maar eischten tevens, dat zij op nieuw zouden aangesteld worden. De Khedive en Ministers protesteerden, en toen dit niet hielp, smeekten zij, en toen dit niet hielp, gaven zij toe. Een tijd later maakte het leger eene demonstratie in Cairo, en dwong den Khedive om Riaz Pasha af te zetten, en Cherif Pasha tot hoofd van het nieuw Ministerie te benoemen. Toen zij ook hierin hunnen zin gekregen hadden, riepen de soldaten : "leve de Khedive." Het duurde niet lang, of zij begonnen achtereenvolgens te eischen, verhoogde betaling, betere rantsoenen, het regt om eigene officieren aan te stellen, en eindelijk vermeerdering van het leger. Dit alles werd toegestaan, en Ourabi, het hoofd van deze beweging, tot Minister van Oorlog benoemd, ten einde in hem een steun voor het Gouvernement te vinden. Bewust van zijne magt, en van de zwakheid van den Khedive en de Ministers, had hij slechts nog eene schrede te doen : zich tot onderkoning te laten uitroepen. Hierbij zullen de mogendheden het natuurlijk niet laten blijven. De Egyptische Gazette had dus volkomen gelijk, toen zij beweerde, dat het land in den laatsten tijd door militaire magt geregeerd werd, en dat Ourabi liever gestraft, dan bevorderd had moeten worden, en toch werd dat blad om die bewering geschorst.

Hoe het met den slavenhandel in Egypte gesteld is? Dat

de slavernij, niettegenstaande al de bemoeijingen van Engeland en Frankrijk, nog in Egypte heerscht, is een droevig maar onbetwistbaar feit. Dit is vooral waar van de Soudan provincie in Opper Egypte. De Soudanezen, zegt men, zijn niet aan hunnen geboortegrond gehecht, en houden er niet van om, gelijk de Egyptenaren, in den grond te werken. Zij houden er meer van om te zwerven, te handelen en te speculeeren, en in den tijd van den ivoorhandel gaan er honderden van Khartoom naar Faschoda op een handelstogt met dadels, tabak en zout, die geen £2 in waarde te boven gaan. Zij leven vooral uit den slavenhandel. De grootste slavenhandelaars zijn de autoriteiten van het district. De Moodeereeyeh van Faschoda moet jaarlijks eene belasting van £12,000 in de schatkist van Khartoom storten, en daar het volk arm is, en zijn rijkdom voornamelijk in vee bestaat, waarvan het niet genegen is afstand te doen, worden er geregeld door de soldaten strooptogten door de naburige distrikten ondernomen, vanwaar zij terug keeren rijk aan slaven en vee, die tot geld gemaakt worden om de belasting op te brengen. Het salaris van de gouvernementsambtenaren wordt voornamelijk in slaven betaald, en de gouverneur verklaart ronduit dat het hem onmogelijk is anders dan op deze wijze de belasting op te brengen.

Nu moet gij weten dat men reeds sedert 1840 bezig is dien gruwelijken handel in menschelijke wezens te onderdrukken; want het was toen dat Mehemet Ali beloofde zulks te doen, en dat men op een vergadering in Londen eene dankbetuiging aan hem passeerde. Toen hem, in het volgend jaar, de Sultan Abdul Medjid met oppermagt over de zuidelijke provinciën bekleedde, verklaarde deze dat de slavenhandel in strijd was met de beginselen van regtvaardigheid en menschelijkheid, en verzocht hem een einde er aan te maken. Zestien jaren later gaf de Sultan strenger bevelen aan den Khedive om dien handel te onderdrukken. In 1869 stelde Ishmail Pacha den heer Baker aan het hoofd van eene expeditie ter onderdrukking van dezen gruwel. Het tweede art. van de Engelsch-Egyptische Conventie luidt: "eenig persoon die in Egypte, of op de grenzen en onderhoorige plaatsen naar het centrum van Afrika, bezig gevonden wordt in den handel van slaven (Negers of Abyssiniers), direct of indirect, zal, te zamen met zijne medepligtigen, door het gouvernement van den Khedive beschouwd worden als schuldig aan "diefstal met moord;"

indien zoodanig persoon onder egyptische jurisdictie staat zal hij overgeleverd worden tot verhoor voor den krijgsraad; indien niet, zal hij dadelijk overhandigd worden aan de bevoegde geregtshoven tot verhoor naar landswetten, te zamen met de verklaringen opgesteld door den egyptischen oppergezaghebbende ter plaatse waar de handel bewezen werd, en alle andere getuigenissen of documenten overhandigd door gemelden gezaghebbende, en bestemd om te dienen als getuigenis bij het verhoor van gemelde handelaars, in zooverre de wetten zulks toelaten. Alle slaven (Negers of Abyssiniers) die in bezit van eenen handelaar gevonden worden, zullen dadelijk worden vrijgelaten enz. enz."

En toch, niettegenstaande al die maatregelen, duurt de slavenhandel onverminderd voort in Egypte, omdat de handelaars nog altoos hopen, om hunne welverdiende straf door omkooperij te kunnen ontgaan,—want in Egypte, misschien meer dan in eenig ander werelddeel, kan men met geld de gruwelijkste misdaad afkoopen. Voorts weet men de bepalingen der Conventie in zijn voordeel te verdraaijen; want behalve dat de Conventie dezen handel gedoogt, voor 4 jaren tusschen Assooan en Alexandrie, en voor 7 jaren elders, moet gij in gedachte houden, dat, daar zij alleen spreekt van "Negers of Abyssiniers," men zich geregtigd acht om den handel in blanke slaven ongehinderd te kunnen drijven. Men zegt: de conventie verbiedt alleen handel in "zwarte" niet in "blanke" slaven. Dan ook is de *slavernij* eene gewettigde instelling in Egypte, en zoo lang zij dit blijft, zullen alle pogingen om den *handel* te onderdrukken, noodzakelijk mislukken moeten. Het egyptische volk beschouwt de slavernij als een noodzakelijk bestanddeel van de egyptische maatschappij, en zoo lang dus het gouvernement de *slavernij* niet met wortel en tak uitroeit, zal de *slavenhandel* blijven voortbestaan. Met weinige uitzonderingen drijven de beambten zelven den handel in slaven onder elkander, of, zoo als het genoemd wordt, "van huis tot huis." Men handelt onder den indruk dat de slavenhandel "bij de groote maat" wel verboden, maar "bij de kleine maat" volkomen gewettigd is. Men weet ook van geen enkel geval, waar een egyptische beambte zijnen afkeer van de slavernij betuigd heeft, door zijne eigene slaven vrij te laten. En het ergste van alles is, dat de personen, die belast zijn met de onderdrukking van den slavenhandel, zelven onverbeterlijke slavenhandelaars zijn geweest. De

c

grootste schelmen worden gebruikt om de kleinere te vangen. Laat mij toe u een voorbeeld te geven, van hoe men in de onderdrukking van dezen handel te werk gaat.

De Gouverneur Generaal hoorde niet lang geleden, dat een zeker opperhoofd in verband stond met zekere slavenhandelaars. Het opperhoofd werd bij den Gouverneur ontboden, doch gansch natuurlijk ontkende hij ten eene male de waarheid der bewering. De Gouverneur liet hem daarop een document teekenen, waarin hij beloofde, nooit eenig aandeel in den slavenhandel te zullen nemen, een wakend oog op de slavenhandelaars te zullen houden, en van elk voorkomend geval dadelijk aan het Gouvernement kennis te zullen geven. Niet lang daarna schreef dit opperhoofd aan den Gouverneur dat hij eene karavaan van 80 slaven opgevangen had, maar dat *de slavenhandelaars ontvloden zijn*, zonder met één woord te gewagen van de maatregelen die hij genomen had om de handelaars te vangen. Natuurlijk *liet* hij ze ontvlieden op betaling van baksheesh. Dan weer schrijft hij: "Ik heb 5 slaven bij de slavenhandelaars gevangen genomen, en nog 5 anderen, die zij verklaarden bedienden te zijn, en heb ze allen vrijgelaten;" en zonder te reppen van wat hij met de handelaars gedaan had, eindigt hij zijn schrijven in zalige eenvoudigheid met: "De maatregelen genomen om den slavenhandel langs de Roode Zee uit te roeijen, zijn inderdaad gebleken voldoende te zijn,—de slavenhandel is heden een onbekend iets, langs de kusten der Roode Zee."

Ongeveer een jaar geleden werd door een egyptisch blad verteld, dat de Khedive en ministers in ernstige overweging hebben, de uitvoerbaarheid van de algeheele onderdrukking van den *slavenhandel* in Egypte, en dat het alle reden had te gelooven, dat eer het jaar (1881) ten einde was, de *slavernij* in Egypte en hare onderhoorige plaatsen zou afgeschaft worden. Een vriend,—van wien ik u later iets meer zal vertellen, die reeds 20 jaren in Cairo woonachtig is, en mij dit berigt toezond, schreef er bij: "geloof het niet; 't is alles bedrog, beide van egyptische en engelsche zijde." Kort daarna ontving ik van denzelfden vriend een ander blad waarin gezegd werd: "de Khedive is begonnen stappen te nemen tot de onderdrukking van de slavernij," en waarbij hij geschreven had: "lage vleitaal om baksheesh te krijgen,—eene onwaarheid,—geene ernstige stappen zijn genomen of zullen ooit genomen worden. Engelands antislavernij geroep in Egypte (het blad is het Engelsche orgaan

in Egypte), en zoogenaamde *stappen*, zijn niet opregt gemeend, maar enkel bedoeld om zand in de oogen der wereld te werpen, en het verontwaardigd publiek tevreden te stellen."

De volle waarheid is, dat de slavenhandel in Egypte nooit onderdrukt, maar, in den laatsten tijd vooral, herleefd is. Het jongste blad dat mij ter hand kwam heeft het volgend berigt: "het aantal slaven dat gedurende de maanden Februarij en Maart in lager Egypte vrijgelaten is, bedraagt 22 mannen en 27 vrouwen." Reeds lang bestaat er een plan om Engeland en Frankrijk in dezen te doen zamenwerken, doch men ziet op tegen de moeijelijkheden daaraan verbonden. In Augustus 1880 zeide Graaf Granville aan eene deputatie die hare opwachting over deze zaak bij hem maakte, dat het noodig was om alle beschaafde naties in dezen te doen zamen werken, dat er een onderzoek naar de losse geruchten ingesteld is, en Harer Majesteits Gouvernement handelen zal, zoodra het iets tastbaars voor zich had; dat de Khedive vriendelijk gezind is jegens de beweging tot onderdrukking van den slavenhandel, maar dat groote voorzigtigheid vereischt wordt, en dat er vele en groote moeijelijkheden aan de zaak verbonden zijn. Zijn gevoelen was dat er te Suakin en Khartoum, Consuls aangesteld moesten worden die in belang van de zaak in kwestie, en op Gouvernements kosten, het land vooral langs de kusten der Roode Zee doorreizen moeten. Waarom zond zijn Lordschap niet een Sir Theophilus Shepstone om Egypte te annexeeren? Waarom moest men daar zoo *voorzigtig*, en in de Transvaal zoo *onvoorzigtig* te werk gaan?

Het neemt u niet lang om uit te vinden, dat de egyptische zamenleving een door en door verrotte boel is. Valschheid, leugen en bedrog zijn de hoofdkenmerken der Egyptenaren, en, naar men zegt, duurt het niet lang of de zeden der Europeanen worden door die zamenleving totaal bedorven. Iedereen tracht zich te verrijken, en bekommert zich in het minst niet over de middelen die hij daartoe bezigt, of over de mate van zijn bedrog. Twintig jaren lang wordt er in Egypte een handel gedreven in valsche munt, zonder dat men dien stuiten kan. Meer dan eens hebben wij gelagchen, als een inboorling het geld dat wij hem betaalden tusschen de tanden plaatste, om te beproeven of het echte of valsche munt was. Eerst in het afgeloopen jaar vond men uit, dat Genève (Zwitserland) het centrum van dezen handel was. Twee jaren

geleden opende een Egyptenaar een kantoor aldaar, en begon den handel in valsche munt op groote schaal. Niet alleen goud en zilver, maar ook gouvernementspapieren werden nagemaakt. De gouden en zilveren stukken werden als ornamenten ingevoerd en in de buitendorpen in omloop gebragt. De handelaar werd echter door zijnen klerk betrapt, die betaling eischte om de zaak stil te houden, en die, toen zijn principaal zijnen eisch van de hand wees, naar Alexandrie ging en de zaak bij de authoriteiten bekend stelde. Vele goed geconnecteerde personen,en anderen die zich in de hooge kringen bewegen, werden gearresteerd, en, naar de geruchten oordeelende, zijn zeer prominente leden der egyptische maatschappij mede in dezen schandelijken handel betrokken.

De inkomsten des lands lijden veel schade, door dat alle ambtenaren der regering speculateurs zijn, of met dezen in verband staan, die zij, *natuurlijk niet zonder betaling,* begunstigen, ten nadeele des lands. Dit geschiedt vooral bij de verpachting van gouvernementsgrond, of de verkooping van de opbrengsten dier gronden. Tot niet zeer lang geleden was het de gewoonte om de verpachting of verkooping privaat te doen geschieden; en dan hadden de ambtenaren of hunne gunstelingen de beste kansen. Eene beweging ten gunste van publieke veilingen werd door de minder bevoorregten op touw gezet. Eene petitie aan de regering werd opgemaakt en ter teekening aan de kooplieden en speculateurs rondgezonden, doch eenige der invloedrijksten weigerden haar te onderteekenen; natuurlijk omdat zij onder het oude stelsel betere slagen konden slaan. Men berekent, dat door die private verkoopingen het gouvernement enorme sommen verloren heeft, zooals nog onlangs met de verkooping van de Beurs *Minet El Bassal,* die uit de hand verkocht werd voor £10,000 minder dan anderen gereed waren daarvoor te bieden. Doch men besloot ten laatste de publieke veilingen te beproeven, en toen behaalden eigendommen, gewaardeerd op £10,000, de somme van £30,000.

Met de regtsbedeeling onder de inboorlingen moet het allertreurigst gesteld zijn. Door de willekeur van den magistraat, en de valschheid en het bedrog der getuigen, wordt meer dan één onschuldige gestraft en de schuldige vrijgelaten. De straffen, die toegepast worden, schijnen ook niet door de wet bepaald te zijn, maar af te hangen van het goeddunken des regters. Soms wordt de verdachte persoon aan foltering onderworpen, om hem te doen belijden wat men

niet bewijzen kan. Laat mij u een voorbeeld noemen. Een jongen werd beschuldigd van dielstal en gegrepen, maar vond het goed een anderen jongen als de dief aan te wijzen. De laatste werd gegrepen en de eerste als getuige opgeroepen. De arme jongen hield vol, dat hij geheel onschuldig was, en zijn baas zeide den magistraat dat de beschuldigde 13 jaren in zijn dienst en van uitstekend gedrag was, en dat hij nooit de minste reden had gehad om zijne stipte eerlijkheid te verdenken. De magistraat wilde echter op eigene manier te weten komen of de jongen schuldig was of niet, en hield hem een paar dagen gevangen. Toen hij losgelaten werd, vertoonden zijne handen de merken van de duimschroeven, en kon men aan zijne voeten zien, dat de turksche straf, "bastinado" geheeten (slagen toegediend op de voetzolen), op hem toegepast was. Het ergste van alles is, dat hoewel de getuige later erkende, dat hij den jongen valsch beschuldigd had, dien booswicht geene straf toegediend werd.

Soms neemt men het regt in eigen handen, niet alleen wat het toedienen van straf, maar ook wat de betaling van schulden aangaat. Op zekeren namiddag zag men in de straten van Cairo een gekleurde jongen van ongeveer zes voeten lengte, bijna zoo naakt als hij in de wereld kwam, zijnde het eenige kleedingstuk een kleine zakdoek, dien hij stijf om de lendenen droeg. In de nabijheid van het postkantoor werd hij door eene nieuwsgierige menigte omsingeld, die eene verklaring van zijn gedrag eischte. Het bleek toen dat hij een gewoon Jellah was, die het ongeluk had zijn crediteur in de straat te ontmoeten, die, daar hij de sterkste was, zwoer dat hij geen oogenblik langer naar zijn geld zou wachten, en den armen jongen dadelijk al zijne kleederen uittrok, zelfs zijn *tarboosh* (roode petje) afnam, en niets dan den kleinen zakdoek overliet om de schande zijner naaktheid te bedekken. Een van de omstanders, een Jellah, die twee linnen overkleeden aan had, ontfermde zich over zijnen ongelukkigen landgenoot, gaf hem een daarvan, en ried hem om zich dadelijk uit de voeten te maken, want viel hij andermaal in de handen van den crediteur, dan liep hij gevaar om ook dit kleed te verliezen. Als dit nu eens onder Europeanen toegelaten werd, hoe vele voorname dames en heeren zouden zich dan ook niet in dezelfde ongelukkige positie bevinden, indien zij bijgeval in de straat of op de publieke wandelplaatsen een verontwaardigden snijder of modemaakster ontmoetten!

Volgens opgave sterven er in den zomer te Alexandrie meer menschen dan er geboren worden. Zoo zag ik bijv. in een nieuwsblad, dat er in vier dagen 114 kinderen geboren, en 142 grooten en kleinen van alle nationaliteiten gestorven waren. Natuurlijk is de gezondheidstoestand in den winter veel beter.

Doch het is reeds namiddag en wij moeten, overeenkomstig het vast gebruik van alle reizigers, naar den photograaf, alwaar Ashan ons met de ezels en "donkey-boy" van gisteren zal opwachten om onze portretten te laten nemen. Voor dit voorregt moesten wij niet slechts den photograaf, maar ook Ashan, de ezels en den ezeldrijver betalen. Een van ons gezelschap kreeg een standje met den photograaf, waardoor bijna het doel van onze komst mislukte. De man verstond niets anders dan fransch en wij spraken niets anders dan engelsch en hollandsch, en uit onze onderlinge zamenspreking, terwijl hij bezig was ons te rangschikken, meende hij verstaan te hebben, dat wij hem voor een bedrieger hielden. Op zeer driftigen toon betoogde hij zijne eerlijkheid (die wij, om de waarheid te zeggen, wel in twijfel getrokken hadden toen hij den prijs der portretten van 50 tot 35 frs. per dozijn bragt), en verklaarde zich volstrekt niet genegen, om iets te doen te hebben met menschen die hem zoo konden beleedigen. Een paar woorden van Ashan deed hem echter bedaren, en voor het overige was hij zeer gedienstig.

Maar laat ons, nu het koeler geworden is, eene wandeling door de egyptische bazaars nemen, want die hebben toch altoos voor den vreemdeling de grootste aantrekkelijkheid; omdat men daar best de zeden en gewoonten der Egyptenaren bestuderen kan. De bazaars bestaan uit blokken van kleine egyptische winkeltjes, in den regel niet grooter dan 5 x 7 voeten, waarin allerlei kostbaarheden geborgen zijn. Al dadelijk treft het u dat lieden van hetzelfde bedrijf naast elkander bezigheid doen. Zoo vindt men de geldwisselaars, tabakverkoopers, zijdehandelaars, juweliers, goud-, zilver-, koper-, en ijzersmeden naast elkander. Men kan elk een in zijn bedrijf kosteloos gadeslaan, en zoo toeven wij overal, soms tot ergernis van Ashan die ons vergezelt. Wij blijven eenigen tijd twee kleine jongens gadeslaan, die bezig zijn om allerlei versierselen op twee koperen schenkborden te bijtelen. Nu staan wij in de straat waar de juweliers zamenscholen. Straat, zeg ik? Ja, maar niet

naar ons denkbeeld van eene straat. Iemand met een ezel moest ons voor de deur van eene dier bazaars passeren, en zoo moeijelijk ging het, dat ik lust kreeg om de straat te meten met mijnen zonnescherm, en wij bevonden dat zij juist 2 voeten en 4 duimen breed was. Gij kunt u verbeelden hoe ongezond deze werkplaatsen zijn, daar de huizen meestal twee en drie verdiepingen hebben. De gebouwen zijn zeer bouwvallig, en hangen reeds zooveel over de straat, dat gij niet anders dan met huivering naar boven ziet. Doch niemand ziet naar boven zoolang hij door de instortende muren daartoe niet gedwongen wordt.

In den avond had ik een zeer romantische kennismaking met een zwitserschen heer in het New Hotel,—doch het verhaal hiervan moet ik voor een volgend hoofdstuk overlaten.

Eb en Vloed.

EEN MARINE-NOVELLE

DOOR

RICHARD P. A. VAN REES.

XII.

Den dag voor het vertrek kwam don Mendez aan boord en had daar een langdurig onderhoud met den kolonel. Wat door hen besproken werd bleef geheim, maar van den hofmeester vernam men dat het onderhoud van gewichtigen aard scheen geweest te zijn, omdat de kolonel meermalen het gesprek had afgebroken, met groote stappen de kajuit op en neer geloopen en allerlei aanteekeningen gemaakt die don Mendez hem opgaf.

Toen de spaansche hoofdofficier weer aan dek verscheen en de wacht der mariniers hem de verschuldigde eer bewees, viel zijn blik op Maurits, die officier der wacht was. Hij ging naar hem toe, schudde hem hartelijk de hand ten afscheid en deelde hem mede, dat het spaansche gouvernement de zilveren medaille voor het redden van schipbreuke-

lingen aan den koenen redder had toegekend; de kolonel zou hem het eeremetaal uitreiken. Met een enkel woord gaf hij zijn leedwezen te kennen, dat hij Maurits den laatsten tijd zoo zelden gezien had, bracht de groeten zijner vrouw over, maar noemde den naam van Merced niet.

Dienzelfden dag kwam er een post uit Nederland, zonder brieven voor Maurits. De kolonel daarentegen ontving, behalve eenige officiëele stukken, een brief van zijn broer en dochters. Zijn vrouw scheen te ziek om te schrijven.

Maurits werd dien namiddag in de kajuit ontboden. De kolonel ontving hem terwijl hij bezig was met 't nalezen van enkele rapporten en ontvangen orders, die zoodanig zijn aandacht trokken, dat hij niet bemerkte hoe Maurits ongeduldig voor de tafel stond te wachten.

Maurits kuchte.

De kolonel keek op en mompelde iets onverstaanbaars, nam toen een paar brieven en las op nieuw.

Maurits kuchte nogmaals.

"Ga zitten, mijnheer; neem me niet kwalijk," zeide de kolonel en wees hem een stoel.

Maurits was verbaasd over deze vriendelijke bui; de kolonel had hem nog nimmer in de kajuit met zooveel onderscheiding behandeld.

"Juist," begon de kolonel eindelijk, en hij streek met de hand langs het voorhoofd, "ik heb goede tijding voor u. In dit doosje zit de zilveren medaille; die zal ik je met de vereischte honneurs uitreiken. Ik hecht evenveel waarde aan zulke medailles als aan ridderorde, mijnheer; neen, ik acht ze zelfs hooger. Iemand die zulk een medaille mag dragen, heeft ze verdiend; dat kan ieder gedecoreerde lang niet zeggen. 't Is een verwenschte gewoonte, dat wij zeeofficieren wel de decoratiën maar niet de medailles dragen. Ik hoop, dat u mijn voorbeeld zult volgen en hierin een uitzondering maken op den grooten hoop... En hier heb ik uw benoeming gekregen tot luitenant ter zee 2de klasse, met een bijzondere betuiging van tevredenheid van Zijne Excellentie, den minister van marine."

Maurits was verrast opgestaan.

"Hoe oud zijt ge?"

"Drie-en-twintig, kolonel."

"Wat d..., en in Holland was je twee en twintig!"

Maurits moest glimlachen over deze opmerking en wilde bescheiden opmerken dat de tijd niet stil staat; maar de

kolonel scheen dat ook te beseffen, en vervolgde:

"Nu, dan wordt het tijd; komaan, 't doet me pleizier dat 't je genoegen doet; 't doet mij ook genoegen, wat d..." Daarna stak hij Maurits de hand toe en vervolgde op ernstigen toon: "Jong mensch! gij ondervindt op jeugdigen leeftijd veel eer; pas op, dat deze onderscheidingen je niet bederven. Ze kunnen je tot zegen strekken, maar ook een vloek voor je worden. Denk er aan: 't zijn sterke beenen, die de weelde kunnen dragen, vooral op jeugdigen leeftijd. Waarachtig, als ik wat te zeggen had, wierp ik alle onderscheidingsteekens overboord. Ze doen meer kwaad dan goed, tenzij men er hoogst zuinig mee omspringt."

't Was zeker een zonderlinge toespraak van een chef tot een jong officier, die met een medaille beloond was, maar daaraan stoorde zich de kolonel niet, zooals hij dacht zoo sprak hij. Deze gewoonte mocht zijn karakter tot eere strekken, niet altijd werd zijn belang er door bevorderd.

"Jij bent den laatsten tijd niet aan den wal geweest?" vroeg hij daarna en keek een brief in.

"Neen, kolonel; niet meer sinds den avond van het bal."

"En heb je toen pleizier gehad?" De kolonel kon een glimlach moeielijk weerhouden,

Maurits kleurde tot over de ooren.

"Tamelijk, kolonel; ik mocht niet veel meedansen?" stotterde hij.

"Arme jongen! . . . En vindt je 't prettig dat we morgen naar zee gaan?"

"Heel prettig, kolonel!"

Uit dien toon klonk volle waarheid; de kolonel knikte goedkeurend.

"Ga je soms van avond nog naar den wal?"

"Ik kan niet, want ik heb de wacht; maar al had ik de wacht niet, ik zou toch aan boord blijven."

"Kom aan, dat is goed;" de kolonel wenkte met de hand; "anders heb ik je niets te zeggen."

Maurits, overgelukkig door zijn benoeming, wilde de kajuit verlaten, toen de kolonel hem terughield.

"Jij hebt geen tijding van huis?" vroeg hij. "Niet? Dat spijt me; ik krijg zulke vreemde brieven. Ik kan er geen touw aan vast maken. Er schijnt iets gaande te zijn, maar wat, mag Joost weten; en mijn arme vrouw schijnt maar niets beter te worden; zij schrijft niet eens meer. Ik had gedacht dat jij soms iets van je zuster vernomen zoudt

hebben, en daardoor wellicht 't een en ander van mijn kinderen. Je zuster is immers de vriendin van mijn Jenny?"

Maurits knikte bevestigend.

"Maakt de frou . . . , maakt de familie 't overigens goed?" waagde Maurits te vragen.

"Mijn kinderen zijn springlevend; dank je voor de beleefdheid van 't vragen;" en daarna keek de kolonel naar zijn brieven.

Maurits boog en verdween.

Den volgenden ochtend werd het anker gelicht, en werden de zeilen bijgezet. Vruchten, vleesch en brood konden nog uit de sloepen van den wal worden overgenomen; een enkele kennis, een officier van het garnizoen, beklom nog even de valreep om den vertrekkenden vreemdeling, hoogstwaarschijnlijk voor altijd vaarwel te zeggen; een enkele brief en zelfs een enkel afscheidsgeschenk van de een of andere donkergelokte schoone werd haastig afgegeven, juist toen het anker gelicht en 't onmogelijk was de gevers of geefsters persoonlijk te bedanken.

Ook Maurits werd bedacht. Hij ontving een brief van Merced met een klein pakje, waarin een kostbare camée. Slechts een paar woorden had zij er bijgevoegd:

"Dierbare Vriend!

"Hiernevens een camée voor haar die gij liefhebt. Als zij die draagt, denk dan aan Merced Mendez, zooals zij den eersten tijd met u omging.

"Ik heb veel door u geleerd en hoop mijn leven te beteren; daarom ben ik van af heden de verloofde van den luitenant Rodriguez, dien ik hoop gelukkig te maken. Vaarwel voor altijd!

Merced."

Maurits liet deze regelen aan Driebeek lezen.

"Dacht ik 't niet!" riep deze uit, en hij vervolgde met opzet op luchthartigen toon: "Rodriguez, de man dien gij niet lijden moogt. Zij heeft zich gehaast om toch vooral vóór je vertrek haar verloving en juist met hem, aan jou te kunnen mededeelen. Voel je den steek niet? 't Is een wraakneming...... maar dat zij een camée zendt voor je aanstaand meisje, vind ik nog al lief."

"Ik gevoel schuld jegens haar," hernam Maurits; "beloof mij dat je mijn vertrouwen niet misbruiken zult, en

nooit met iemand over het gebeurde spreken! Gij zoudt er haar door compromitteeren."

"Dat heb ik reeds beloofd, en ik zou geen man zijn als ik mijn woord brak Wat zou ik er bovendien aan hebben om den naam van dat meisje hier aan boord in opspraak te brengen."... Toen keek hij naar het havenhoofd, dat men langzaam voorbijzeilde. "Kijk eens, waarachtig daar staat ze aan den arm van haar gelukkigen minnaar. Ze je haar niet? Hier heb je mijn kijker. Zij wuift; wacht, we komen er straks dichter langs; kijk haar dan nog maar eens flink in de donkere oogen. Zij zal je nu geen kwaad meer kunnen doen; al wildet ge, jij kunt niet meer van boord."

De wind bolde de zeilen; het fregat stevende langzaam vooruit, dicht langs de plek waar de familie Mendez stond.

Maurits zag Merced. Geen oogenblik liet zij den arm van Rodriguez los; dicht tegen hem aangeleund, scheen haar oog op het groote schip iemand te zoeken dien zij niet vond.

"Als jij je niet laat zien," fluisterde Driebeek, want iedereen was aan dek en op de kampagne, "toont ge, dat je jaloersch op dien kerel bent. 't Kan je immers niet meer schelen; vooruit dan, werp haar een kushand toe!"

Maurits ging achter op de kampagne staan en wuifde Merced met zijn zakdoek toe, maar zijn gelaat stond ernstig. Nauwelijks zag Merced hem, of zij maakte haar minnaar op hem opmerkzaam die met zijn hand wuifde, terwijl Merced, zonder zich te verroeren, strak den blik op Maurits gericht hield.

"Ik hoop voor jou, dat je nooit meer hier komt," zeide Driebeek zacht, die het gansche tooneel gezien en begrepen had.

"Een volgenden keer sta ik vaster in mijn schoenen," gaf Maurits ten antwoord.

"Ik help 't je wenschen; kom, deze acte is afgespeeld. 't Is toch een prettig leven dat zeemansleven, altijd wat anders."

In diep gepeins bleef Maurits staren naar de plek waar zijn spaansche vrienden stonden. Zou Merced zoo coquet zijn als Driebeek zeide? Hij kon 't niet gelooven.

"Wat d... mijnheer; waar sta je aan te denken?"

Maurits schrikte uit zijn gepeins op.

"Nu gij officier zijt, moet ge even goed uw dienst doen als toen gij adelborst waart," vervolgde de kommandant; "wat d..., ik kan je nu niet meer naar de bramzaling zenden,

maar ik zal er wel wat anders op vinden. Gooi nu al die intriges, die verliefdheden, die spaansche meisjes overboord, we kunnen ze best missen."

Vragend keek Maurits den kolonel aan. Zou hij soms weten...? Maar neen, dat was onmogelijk; zijn gelaat stond onbeweeglijk strak; en alsof hij niets gezegd had, vervolgde de kolonel zijn halfdekje.

Men had de reede verlaten; de stad en de kust werden hoe langer hoe onduidelijker. Vroolijk huppelden de kleine golfjes rondom het trotsche fregat; verkwikkend woei de frissche zeebries in de volle zeilen, en snel doorkliefde de naamgenoot van den grooten admiraal het doorschijnende blauwe water.

XIII.

HOE MEN AAN BOORD STRAFT. TERUG IN HOLLAND.

De oefeningstocht in den Atlantischen oceaan ging zonder meldenswaardige voorvallen voorbij. Officieren en bemanning werden in de gelegenheid gesteld praktische kennis op te doen, terwijl de groote kunde en verstandige gestrengheid van den kommandant van Zr. Ms. *De Ruyter* een model-oorlogschip maakten.

Dat de kolonel streng was, bleek op dezen tocht meer dan ooit.

Een stuurman maakte zich aan verschillende vergrijpen schuldig; hij onderging straf op straf, maar de man bleef zich misdragen.

Op zekeren ochtend deed de eerste officier bij de vlaggenparade rapport aan den kolonel; de stuurman stond aangetreden bij de arrestanten.

"Wat d...," riep de kolonel, "zie ik den vent alweêr... Overste, de man moet gedegradeerd worden."

De eerste officier merkte bescheiden op, dat de stuurman een uiterst bekwaam onderofficier was, die moeilijk te vervangen zou zijn.

"Een bekwaam onderofficier," antwoordde de kolonel, zich onder de kin strijkend; "ja, maar een ongeschikt onderofficier... U wenschte hem dus te houden. Weet u een straf waardoor de kerel leeren zal beter op te passen?"

"Neen, kolonel..."

"Ik wel, overste,... ik zal hem een pak voor het reoster doen geven."

"Mag ik u doen opmerken," hernam de overste, "dat de wet verbiedt onderofficieren de lijfstraffen te doen ondergaan."

"Denk je soms, overste," was het antwoord, "dat ik dat niet weet? De man zal voor het rooster, maar ik zal hem eerst degradeeren."

En zoo geschiedde 't. De stuurman werd teruggebracht tot matroos 3de klasse; kreeg toen zestig slagen—in naam des konings, zooals de provoost met zijn staf op ernstigen toon uitsprak, en... werd oogenblikkelijk daarna weer tot zijn vorigen graad van stuurman verheven.

In hoeverre deze wijze van straffen te veroordeelen is, valt hier niet te beslissen, doch zeker is 't, dat sinds dien tijd de bewuste stuurman zich niet meer misdroeg en een model-onderofficier werd.

Deze bijzondere wijze van straffen van den kommandant veroorzaakte in de longroom een soort van naijver om allerlei straffen uit te denken; straffen voor lichte misdrijven die nog bestaan en wellicht lang in gebruik zullen blijven.

"Ik heb weer wat nieuws uitgedacht," zeide op zekeren ochtend een der wachtdoende officieren, "en de straf moet maar dadelijk in toepassing gebracht... Kijk dien kerel eens!" en hij wees op een matroos, die met een klein bakje—soort van kwispedoor—om den hals op dek op en neer liep. "Hij heeft op dek gespuwd. Verbeeld je dat die 600 kerels op dek mochten spuwen; 't zou er mooi uitzien!"

"Waarom loopt hij daar dan op en neer?" vroeg de aangesprokene.

"Om 't hem af te leeren; nu moet iedereen spuwen in dat ding dat hij om den hals draagt. En wil je wel gelooven dat de kerels eens zoo veel spuwen als anders."

"Bravo!" lachte men, "die is goed." (*)

"En de adelborst Jorissen," zeide een ander officier, "heeft ook zijn vernuft getoond. Jongens, hij heeft een uitstekend middel uitgevonden om bij invallende buien de equipage spoedig naar dek te krijgen."

"Hoe dan?"

"Wel, de laatste die aan dek komt, krijgt er tien met het endje van den bootsman. Iedereen zorgt derhalve niet de laatste te zijn."

(*) Marryat beschrijft een dergelijke straf in een zijner werken.

"Die Jorissen heeft er slag van; wacht, daar komt hij aan. Zeg eens," riep een der officieren den adelborst toe, toen deze op de kampagne kwam, "heb jij ons niet eens verteld van dien kommandant, die op de reede van Batavia kwam met eenige misdadigers aan de nokken van de ra's opgehangen?"

"Ik was daar aan boord, mijnheer," antwoordde Jorissen.

"Het was toch niet bij dezen kolonel?" vroeg men glimlagchend.

"Neen, dezen niet," ging Jorissen voort, aangemoedigd door de vragende blikken van eenige officieren die zich gewoonlijk niet met adelborsten inlieten; "wij hadden jacht gemaakt op zeeroovers en eenige prauwen bemachtigd. De gevangenen namen wij aan dek, maar zij aten te veel en waren weldra den kommandant te lastig; daarom besloot hij korte metten te maken, en hing ze op aan de ra's Wat vroeger of later, dacht de kommandant, hangen moeten ze toch, en daarom deed hij 't maar terstond."

"En hebben ze daar te Batavia geen aanmerking op gemaakt?"

"Integendeel," verklaarde Jorissen; "aan den wal waren ze zeer dankbaar dat wij hun het werk uit de handen hadden genomen."

De lust tot het uitvinden van straffen ging van de officieren op de equipage over. Had een man zijn kooi niet zindelijk gehouden, dan werd hem die op den rug gebonden, en zoo stond hij op den bak te pronk. Bemerkte men dat iemand een kleinigheid van een ander ontvreemd had, dan naaide men den schuldige een stuk zeildoek op den rug, en schreef er met groote letters "dief" op. Anderen, die wegens gedurige onzindelijkheid gestraft waren, mochten niet langer aan hun bak meeëten. Natuurlijk dat al deze straffen het jongere volk golden; maar daar zij allen door het volk zelf werden toegepast, hadden zij beter uitwerking dan alle andere wettelijke kastijdingen.

't Mag daarbij wel een vreemd verschijnsel heeten, dat er in dien tijd van streng straffen zelden gebrek was aan bevaren en goed zeevolk, terwijl in onzen menschlievenden tijd maatregelen moeten genomen worden om het benoodigde aantal matrozen bij de marine voltallig te houden.

De oefeningstocht liep ten einde; de terugreis naar Holland zou aanvaard worden; tal van kleine tegenspoeden

maakten echter dat de thuisreis in tegenstelling van de uitreis langer duurde dan men gehoopt had.

Gedurende 't kruisen had men zoo vele bezigheden, dat men zich in zijn lot schikte, maar nauwelijks was de steven huiswaarts gekeerd...... of iedereen verlangde vurig naar Holland.

Windstilte, tegenwind zelfs, bracht een minder opgewekte stemming teweeg. De eerste officier gaf aan zijn wrevel lucht door luide maar onnoodige kommando's; hij schreeuwde— om 't bij den rechten naam te noemen—zoodra hij aan dek kwam; en de kolonel, wien niets ontging, was meermalen uit zijn kajuit gekomen, nog luider kommandeerende, niet omdat er iets te kommandeeren viel, maar wijl hij hoopte op die wijze den eersten officier deze gewoonte af te leeren.

Onwillekeurig gebruikte de kolonel zijn stopwoordjes meer dan ooit, en meermalen hadden de officieren over deze minder goede gewoonte bij den overste geklaagd. Ten laatste besloot de eerste officier een goede gelegenheid af te wachten om den kommandant te verzoeken niet tegen zijn officieren te vloeken. Deze gelegenheid deed zich weldra voor, toen de wind uit een gunstiger hoek woei en de kolonel vroolijk naar de wolken opkeek.

„Kolonel!" begon de overste, nadat hij met den kommandant over eeni.e zaken van ondergeschikt belang gesproken had; „ik heb een verzoek aan u, uit naam van mij en het état major."

„Zoo?" vroeg de kolonel nieuwsgierig.

„'t Is van ondergeschikt belang, kolonel; wij allen kunnen het toeval niet genoeg loven, dat ons zulk een knap kommandant gaf als u, maar ......"

„Gode beware ons," viel de kolonel in de rede, „waar moet dat heen? Ik houd niet van sympathiebetuigingen, overste; kom er dus maar mee voor den dag, wat d......! Maar ... was uw laatste woord."

„... maar wij allen, wij wilden u met de meeste bescheidenheid vriendelijk verzoeken, voortaan niet meer zoo tegen ons te vloeken."

Met open mond had de kolonel den overste aangehoord. Zoodra deze geëindigd had, maakte hij zulke vreemde gebaren, dat iedereen die hem zag, onwillekeurig glimlachend het hoofd moest afwenden.

Met opgetrokken schouders, de ellebogen tegen het lijf

en de handen als in verwondering uitgespreid, liep hij in gebogen houding, met kleine pasjes de kampagne op en neer, en stamelde de volgende onzamenhangende zinnen :

" Wat d...... overste...... begint u ook al ; nu ja...... ik meen dat zoo niet...... wat d......, ik zal trachten ; goed, ja ...... Wat zijn jelui tegenwoordig vreeselijke heeren...... in mijn tijd...... enfin. Ik zal aan uw verzoek voldoen ; zeg 't den anderen officieren ; zeg hun dat, overste, wat d......, dat ik 't laten zal overste, wat d...... ! "

De eerste officier kon zijn lachen niet houden ; zoo gelijkluidend mogelijk bracht hij het antwoord over, maar ...... het " wat d...... " bleef aan de orde van den dag, en men besloot er in te berusten en te doen alsof 't zoo behoorde. De kolonel van Haamstede toch had zoovele goede en degelijke eigenschappen, dat men dit gebrek door de vingers kon zien.

Eindelijk bereikte men de zandige hollandsche kust. Een loods werd gepraaid en aan boord genomen. Begeerig naar het nieuws der laatste maanden uit het vaderland, toog menigeen naar de valreep.

" Wat nieuws, loods ? " was de eerste vraag van den kolonel.

" Och, kurrenel, wat zal ik je zeggen," zeide de forsche zeeman met een bedrukt gelaat.

" Nu," hernam de kolonel, " ik zie aan je gezicht dat je nieuws hebt...... Kom, spreek op...... Ik ben een man ; heb je slecht nieuws ? "

" Nou dan," en de loods knikte goedkeurend, alsof hij tevreden was over het middel dat hem inviel om den kolonel een treurig bericht mede te deelen, zonder hem op eens 't ergste te zeggen : " nou dan......, ik zal 't je maar vertellen, kurrenel...... In de Haarlemmer las ik, ik geloof al een tijdje geleden...... dat je vrouw erg ziek ligt...... "

De kolonel ontstelde.

" Je bedoelt zeker dat ze dood is ?" hernam hij met zijn rechterhand tegen het voorhoofd.

" Ja, zie je......" antwoordde de loods, " zoo is 't eigenlijk ; ik wilde je langzaam aan op de hoogte brengen ; maar nou heb je 't zelf gezegd... dood is ze, dat stond er."

De kolonel hield zich goed ; zonder eenig uiterlijk blijk van aandoening droeg hij den overste het commando over en begaf zich naar de kajuit. Vol deelneming sloeg men hem gade.

De eerste officier gunde niemand den tijd om na te denken over de zonderlinge wijze, waarop de loods dit berigt mededeelde. Op aanmatigenden toon schreeuwde hij met forsche stem :

"Volbrassen... aan je bramschoten, kluiverval..."

Doch in 't midden van deze kommando's kwam de kolonel even met het hoofd boven de kajuitstrap.

"Overste," sprak hij, "mijn vrouw is wel dood, maar ik ben niet dood." Onmiddelijk daarna zocht hij de kajuit weer op en gaf zich daar aan zijne smart over.

(Wordt vervolgd.)

Gezellig Tijdverdrijf.

No. 29.—JULIJ 1882.

(Ingezonden door Compilator II, namens het Leesgezelschap "Volharding" te Groot Drakenstein).

Raadsel (Bijbelsch).

Vormt van de volgende letters eene bijbelplaats :

e, e, e, e, e, e, e, i, i, i, h, h, h, d, d, d, n, g, l, s, r.

Logogryph (Bijbelsch).

1. Een der vorsten van Edom.
2. Wat is het oordeel van David, in een der psalmen?
3. De vrouw van Elimelech.
4. De Koning van Hebron.
5. Een der zonen van Asnath.
6. De zoon van Amnihud.
7. Een der schatsteden voor Farao gebouwd.
8. Eene plaats waar de kinderen Israëls zich legerden, toen zij van Abrona verreisden naar ......?
9. De zoon van Aäron, die zich een der dochteren van Putiël tot vrouw nam.
10. De zoon van Hachalja.
11. De koning van Salem.
12. Welke geest is over hem gekomen, die voor zijne vrouw geijverd heeft?
13. De vader van Jozua.
14. De vader van Zifon en Haggi, Schuni en Ezbon, Eri en Arodi en Arèli.

15. De vader van Isai, "Davids vader."
16. Wie maakte kleine zilveren tempelen van Diana en bragt die kunst geen klein gewin toe ?

De voorletters van boven naar beneden gelezen, vormen een bijbelplaats, en wel een uitroep van verbazing en ootmoed door een der Apostelen tot den Heiland gesproken.

☞ Men wachte met het inzenden der antwoorden tot ook de Augustus en September-Raadsels verschenen zijn, en zende ze dan allen gelijk of zoovelen men kan vinden. Twee prijzen naar verdiensten !

Intusschen verwachten we nog antwoorden op de vraagstukken, voor April, Mei en Junij en wel tot en met 1 Augustus a. s., na welken datum de prijstoekenning geschiedt.

Wetenschappelijk.

Charles Robert Darwin.—De dood van dezen grooten geleerde en natuuronderzoeker is zeker met zeer gemengde gevoelens vernomen in de verschillende kringen waar zijn naam van zooveel beteekenis was. Door sommigen half vergood om de nieuwe theoriën of nieuwe formuleering van bekende theoriën omtrent de afkomst van het tegenwoordig menschengeslacht door hem verkondigd,is hij juist daarom door velen veroordeeld, die anders hulde deden aan zijn groote talenten. Men kan veilig zeggen, dat weinige natuurkundigen, in zoo betrekkelijk korten tijd zulk een naam gemaakt, en zulke revolutiën in de wetenschappelijke wereld teweeg gebracht hebben als Darwin.

Hij werd den 12den Februari 1809, uit een aanzienlijk geslacht te Shrewsbury, geboren en is dus even 73 jaren oud geworden. Zijn grootvader was de plantkundige en dichter Erasmus Darwin, die de resultaten zijner natuurkundige onderzoekingen in vloeiende verzen, niet in dor proza, bekend maakte ; zijn grootvader van moederszijde was de wereldbekende Josiah Wedgwood. Hij zelf trad in 1824 in het huwelijk met een miss Wedgwood, zijn nicht, waardoor het bloed der Darwins en Wedgwoods andermaal vereenigd werd. Dit huwelijk moet zeer gelukkig geweest zijn.

Na zijne studiën volbracht te hebben te Edenburg en te Cambridge vergezelde Darwin in 1831 kapitein Fitzroy op een reis om de wereld die vijf jaren duurde. Braziliё, Patagonie, de Westkust van Amerika en de eilanden der Stille Zuidzee werden achtervolgens bezocht, en Darwin, die de expeditie medemaakte als natuurkundige, gaf een keurig verslag van de reise in twee werken : "*A Naturalist's Voyage round the World*" en

"*The Zoölogy of the Voyage of H.M. Ship Beagle.*" Darwin's latere werken liggen in deze geschriften besloten gelijk een bloem in den knop, en de gegevens op zijn reis om de wereld opgedaan zijn later door hem in het breede uitgewerkt.

In 1842 verscheen zijn tweede werk "*On the Structure and Distribution of Coral Reefs,*" in 1844, zijn "*Volcanic Islands visited during the Voyage of the Beagle*" en in 1846 de "*Geological observations in South-America.*" Zijn groot werk "*On the Origin of species by means of Natural Selection* verscheen in 1859, in 1868 door de "*Variation of animals and plants*" en in 1871 door zijn "*Descent of Man*" gevolgd. De bloote vermelding dezer werken is genoeg om Darwin te teekenen als een onvermoeid schrijver en onderzoeker. Arbeidende heeft hij geleefd en is hij gestorven. Weinige uren nog voor zijn dood hield hij zich met het ontleden eener plant bezig, en het onvermoeide brein bleef bezig tot het hart ophield met kloppen. Men kan van Darwin zeggen dat hij in het harnas gestorven is, als een ridder uit den ouden tijd, op het veld van eer, met de wapens in de hand.

Zijn naam is onafscheidelijk verbonden met zijn leer omtrent de afkomst van den mensch: *het Darwinisme.* Volgens die leer zijn de verschillende soorten van planten en dieren afkomstig van één grondvorm, zoo eenvoudig mogelijk gedacht als *cel.* Uit dezen grondvorm zijn dan langs geheel natuurlijken weg eerst zeer eenvoudige planten en dieren ontstaan: uit deze meer samengestelde, en zoo uit de meest ontwikkelde diersoort de mensch. Van de hoogst ontwikkelde aap bijv. tot den laagst ontwikkelden mensch is, volgens Darwin, slechts een betrekkelijk kleine schrede, en geen sprong maar wel geleidelijke overgang. In den strijd die er allengs ontstaan meest om het bestaan, moest de sterkste en behendigste steeds de overhand behouden en zoo is de mensch geworden wat hij is. Van schepping, in de Bijbelsche beteekenis van het woord, is volgens Darwin geen sprake.

Het Darwinisme is dus in lijnrechten strijd met den Bijbel, en wordt door allen die aan de goddelijke openbaring vasthouden veroordeeld. In de natuurkundige wetenschappelijke wereld zijn Darwin's theoriën vrij algemeen aangenomen. In zekere kringen is Darwin's *Natural Selection* wat de Bijbel voor anderen is. Het Darwinisme uit de hoogte te veroordeelen zonder er kennis te hebben genomen is dwaas, schoon nog niet zóó dwaas als om het scheppingsverhaal, waarvan men ter naauwernood kennis genomen heeft, te verwerpen voor het Darwinisme, dat men misschien slechts in zeer breede trekken kent,—gelijk gedurig geschiedt Eerst als men Darwin in zijne studiën gevolgd is, kan men de resultaten beoordeelen, waartoe hij is gekomen. Tusschen Mozes en Darwin echter, of tusschen de goddelijke openbaring en de altijd à postereori studiën van

een schepsel,—zij hij ook een bijna onovertroffen geleerde als Darwin, kan de keuze niet moeielijk zijn.

De evolutie-theorie is niet nieuw, en onder joodsche geleerden reeds honderde jaren geleden bekend geweest. Rabbi Joseph Albo, die in het laatst der 15de eeuw leefde in Spanje, schreef reeds in de "Ikkarim" (aangehaald in de *Jewish World* 2 Julij 1880): "Wij beweeren, dat de uitwendige vorm en de zamenstelling van al dat bestaat het bewijs levert voor een trapsgewijze opklimming in de schaal van aardsche schepping, daar wij de volgende soort steeds tot grootere volmaaktheid gebracht zien dan de vorige. De eerste vorm van de stof is eenvoudig de grondvorm van de toekomstige organisatie. Deze ontwikkelt zich als een plant, hetwelk is de tweede sport in de ladder. Planten vormen het voedsel, middelijk of onmiddelijk van alle levende schepselen en dienen om de dierlijke organisatie tot ontwikkeling te brengen. Dieren zijn op hun beurt weer dienstig aan het verstandelijke wezen, den *mensch,* die de schaal van aardsche schepping sluit. Want gelijk ieder beweegbaar ligchaam wordt voortgedreven door het ligchaam dat volgt, zoo ook in het ligchaam der schepping, neemt ieder deel zijn plaats in de geregelde ontwikkeling om weer te dienen aan andere deelen, die het zijn voorgegaan...... In deze trapsgewijze opklimming vinden wij onderscheidene tusschensoorten: als bijv. het koraal als tusschensoort tevens levenlooze ligchamen en planten; de zee-anemone, die alleen met gevoel begiftigd is, vult de plaats tusschen planten en dieren aan. De aap staat tusschen de dieren en den mensch, die de hoogste plaats in de schaal bekleedt; omdat al het andere schepsel alleen om hem bestaat, en iedere vorm, waarin de andere schepselen voorkomen slechts als een ander zaad beschouwd moet worden, dienstig tot 's menschen ontwikkeling, en in den mensch tot de hoogste ontwikkeling komende."

Een ander schrijver heeft sedert trachten aan te toonen dat de evolutie-theorie reeds in de Talmud geleerd wordt, 1000 jaar vóór Albo. Er is niets nieuws onder de zon en vooral nu Darwin gestorven is zullen er nog vele bewijzen worden aangevoerd dat zijn leer lang voor hem bekend was. De schakel in den keten: *natuurlijke selectie,* is echter wel degelijk Darwiniaansch, en voor zoo ver wij weten niet vóór hem aangetoond. Hierop, en niet op de evolutie theorie alleen, is het Darwinisme gevestigd.

Behalve de theoriën, waardoor Darwin de halve wetenschappelijke wereld heeft omgekeerd, hebben zijne studiën resultaten opgeleverd, waardoor hij de geheele natuurlievende wereld aan zich heeft verplicht. Om een enkele te noemen herinneren wij aan zijne mededeelingen omtrent de aardwormen. Hoe een zoo groot man, een zoo degelijk geleerde als Darwin, op een zoo beslist "ongeloovig" standpunt kon blijven staan, is voor den christelijken wetenschappelijke een raadsel.

Darwin stierf geacht en geëerd door een wijden kring van verwanten, vrienden en vereerders, onder welke laatsten velen gerekend moeten worden, die, zijne anti-Bijbelsche theoriën veroordeelende, voor den man, om zijn bescheiden, vriendelijk, voorbeeldig karakter de hoogste achting koesterden. Zijn stoffelijk overschot is den 26sten April met groote plechtigheid in Westminster Abdij, het mausoleum van Engelands groote mannen, bijgezet.

AARDWORMEN (Lumbricus terristris). In aansluiting aan hetgeen hierboven gezegd is omtrent Darwins studiën over den aard- of regenworm, nog het volgende. De regenworm behoort tot de klasse der holwormen (*Coelelmia*), dus geheeten omdat zich in het ligchaam eene doorloopende holte bevindt, die met vocht gevuld is en waarin de spijsverteringsorganen en de organen van den bloedsomloop gelegen zijn. Het ligchaam bestaat uit ringen, van 100 tot 200 in getal, aan de onderzijde van korte, stijve, borstelharen voorzien, die uitgestoken en ingetrokken kunnen worden en den worm dienen bij het kruipen, voor- of achteruit. In de ringen van het middengedeelte van den worm ontwikkelen zich in het voorjaar de, zeer kleine, eieren. Oogen heeft de worm niet, en de ademhaling geschiedt door de huid.

De aardworm leeft van vette, humusrijke aarde, waarin het zich gangen vreet, die dan door eene slijmafscheiding uit de huid stevig en vast worden, zoodat ze niet kunnen instorten. 's Nachts, of ook wel overdag, met vochtig weder verlaat de worm zijne gangen en kruipt boven den grond. Men kan dan het spoor van het dier volgen, in de kleine gekrakelde hoopjes, die het achterlaat en uit zijn uitwerpselen bestaan. Deze uitwerpselen zijn *aarde*, vroeger door den worm gegeten, en nu, mechanisch en chemisch bewerkt, weer als kostbare teelaarde aan het land terug gegeven. Hierdoor wordt de bodem opgehoogd met lagen vruchtbare aarde, terwijl de worm, door het graven en woelen in den grond dezen toegankelijk maakt voor lucht, licht en vochtigheid. Darwin beweert dat op zekere plaats in Engeland, het veld in 80 jaren tijds 13 duim is opgehoogd met teel-aarde door aardwormen, en dat deze op een andere plaats, in 30 jaren tijds een geheel veld van klippen gezuiverd hebben door den grond onder de klippen weg te graven, als voedsel te gebruiken en daarna, als boven, op de klippen uit te werpen. Men berekent dat er van 25,000 tot 30,000 aardwormen op een acre gronds gevonden worden en deze zullen, volgens Darwin, jaarlijks ongeveer 15 ton aarde naar boven brengen. Het zal ook aan de aardwormen zijn toe te schrijven, dat oude bouwvallen met aarde bedekt worden en zoo voor de nakomelingschap bewaard.

In een vorig No. hebben wij er reeds op gewezen hoe, volgens Pasteur, insgelijks door de aardwormen, gift- en smetstoffen naar de opper-

vlakte gebracht worden en hoe de verspreiding van het miltvuur-gif voor geen gering deel aan de aardwormen te wijten is.—Darwins boek over de aardwormen is zeer ter lezing aan te bevelen.

ZEEP.—Tot de artikelen, die aan vervalsching bloot staan op eene zoo groote schaal dat het publiek zich daarvan geen denkbeeld kan maken, behoort ook ZEEP,—zoowel gewone waschzeep als de verschillende reukzeepen. Wat hieromtrent in den laatsten tijd aan het licht is gekomen grenst aan het ongeloofiijke.

Gelijk er in Europa jaarlijks duizende leggers wijn gemaakt worden zonder druivensap, zoo wordt er zeep verkocht, die voor het grootste gedeelte uit water bestaat. Goede zeep houdt van 12 tot 15 percent water, doch men vindt zeep met 75 pct. water! In zes monsters zeep, onlangs scheikundig onderzocht, vond men gemiddeld 60 percent water, door slijmachtige stoffen, zooals aluin-aarde, in solutie gehouden. Honderd ons van die zeep bevat ongeveer 60 percent water, 20 of 25 percent aluin-aarde of andere stoffen, en misschien 15 percent vet. Een steen zeep, *behoorlijk geprepareerd voor de markt*, kan hard en vast schijnen, en toch 60 percent water bevatten, zoodat de "zeep" zich, bij het gebruik, spoedig oplost in ...... water. Deze vervalsching geschiedt natuurlijk om het gewicht te verzwaren en den kooper water te laten betalen tegen den prijs van zeep. Om zich te overtuigen of er vreemde stoffen met de zeep vermengd zijn, neme men wat zeepschraapsel, liefst uit het midden gedeelte van het stuk zeep, en doe dit in wat spiritus. De vetdeelen lossen zich dan spoedig op en de vreemde stoffen kalk, aarde, enz., zakken naar beneden. Een monster *beste* zeep, zoo door ons onderzocht, bleek voor een groot gedeelte uit vreemde bestanddeelen te bestaan. Het mikroskoop moet aanduiden welke.

Bijvoeging van water en aluin-aarde treft slechts de beurs, doch verreweg de meeste zeepvervalsching is hoogst schadelijk voor de gezondheid. Zeep, gemaakt van bedorven vet of olie, of van vet, afkomstig van aan de een of ander besmettelijke ziekte gestorven dieren, zonder dat de vetstoffen behoorlijk ontsmet zijn, wordt *smetstof*, en de gevolgen die het gebruik daarvan, vooral bij het wasschen van kleederen, kan veroorzaken, zijn onberekenbaar. Gewoonlijk wordt zulke bedorven zeep welriekend gemaakt met de eene of andere "*scent*" en onder den naam van "reukzeep" in den handel gebracht. De meeste "reukzeepen" zijn om die reden nadeelig voor de gezondheid, en daarenboven wegens de verfstoffen, waarmede zij gekleurd zijn. De schadelijke stoffen dringen door de poriën der huid in het bloed en kunnen ziekten veroorzaken door bloedvergiftiging, en vooral bij het wasschen van kleine kinderen moeten die zeepen geschuwd worden. Oogontstekingen, ten gevolge van het gebruik van schadelijke zeepen bij het wasschen der oogen, zijn niet vreemd.

De voornaamste grondstoffen voor zeep zijn vet van schapen of beesten en oliën, zooals cocosnoot-olie, palm-olie, enz. De eenvoudigste zeepbereiding is, zooals op de boerenplaatsen in Zuid Afrika geschiedt, door het vet te smelten, met loog te mengen en te laten koken, en het mengsel daarna te laten koelen tot zeep. Zulke zeep is of kan altijd zuiver zijn. In de groote zeepziederijen wordt de zeep thans gemaakt alleen van de olieachtige bestanddeelen in het vet aanwezig, en vooral van de zeepachtige roode olie (*saponified red oil*), die uit de, in wollen dekens gewikkelde, vetkoeken geperst wordt, waarvan men naderhand de stearine-kaarsen maakt. (Men vergelijke hieromtrent ons vorig artikel over het bereiden van kaarsen). De kaarsenmaker kan slechts het vet gebruiken dat van de zachte, olieachtige bestanddeelen ontdaan is, en daar juist die olie de beste grondstof levert voor het maken van zeep, behooren zeepziederij en kaarsenfabriek bij elkander.

De donkergekleurde olie, die uit de vetkoeken geperst wordt, gaat terstond naar de zeepketel. Bijzondere zorg wordt thans besteed aan de loog, die van gezuiverde soda gemaakt wordt, en door stoom in de zeepketels verwarmd wordt vóór de zeep-olie er mede in aanraking komt. Uit de vermenging van de olie met de loog ontstaat onder het koken een weeke zeepmassa, die met zout besprengd wordt om haar te zuiveren van het overtollige loog, daarna herhaaldelijk wordt gewasschen en eindelijk in ijzeren vaten, met houten bodems, wordt afgekoeld. Van vier tot zes dagen zijn hiertoe noodig. De zeep, nu hard en vast, wordt vervolgens door machines in "steenen" gesneden en is voor de markt gereed.

Onder de beste soorten zeep voor het huishouden roemt men de prima soort "*Liverpool*," de Amerikaansche "*Blue mottled*" van Proctor & Gamble, en, niet te vergeten, de Hollandsche witte zeep, uit meer dan één fabriek. Toilet-zeepen worden vervaardigd onder allerlei vormen en namen en met onbeschrijfelijke geuren. Glycerine-zeepen en teerzeep verdienen de aandacht voor het toilet. Bekend is het dat zeep, waarin zich te veel loog bevindt, het goed dat er mede gewasschen wordt verteert. Een goed stuk zeep is veel waard.

Godgeleerdheid en Wijsbegeerte.

Ernst Renan en Marcus Aurelius.

De heer Renan heeft eindelijk zijn groot werk—het werk zijns levens—ten einde gebracht. Hij stelde zich voor de natuurlijke wording van het Christendom te beschrijven. Zeven boekdeelen besteedde hij aan die taak. "Marcus Aurelius"—de titel van een zijner laatste werken—sluit de reeks die met het beruchte "Leven van Jezus" was begonnen.

Het boek zelf hebben we niet in handen gehad. Trouwens aan de Kaap kan men niet alles lezen dat de geleerde wereld in Europa bezig houdt. Wij vergenoegen ons met een verslag aan de beste recensiën ontleend. Er is veel in dit laatste werk van den Franschen geleerde dat verrast. Een gezonder toon heerscht er, dan men elders bij schrijvers van die soort aantreft. Bijv. Renan verwerpt 't Pessimisme, omdat zijne studien hem geleid hebben de wereld te beschouwen als het product van "Eene verborgene neiging ten goede, eene allerhoogste goedheid." Ofschoon hij het verwerpt "buigt hij voor het groote wonder van het historisch Christendom." Hij ziet vooruit dat een groote krisis het Catholicisme zal overvallen, welks aanhangers met liberale Protestanten, Joden, "idealistische wijsgeeren" zich zullen verbinden om "het groote ideaal van Jezus Christus des te beter te bereiken," een godsdienst "in geest en waarheid." Dit ideaal is uitgedrukt in het woord "Koninkrijk Gods" en wordt in de Bergrede in een reeks van wetten ons duidelijk voorgesteld.—Buiten de verwezenlijking van dit ideaal vindt de heer Renan iets anders dat evenzeer boven "allen twijfel verheven is." 't Is dat *"de plaats van Jezus in dezen toekomstigen godsdienst van het menschengeslacht zeer groot zal zijn."* Dit gezegde is zeker van hooge beteekenis, en wij danken den heer Renan er voor. Het neemt althans den indruk weg, dien wij jaren geleden verkregen, toen wij zijn "leven van Jezus" lazen, en die onlangs weer versterkt werd, toen wij kennis namen van zijn oppervlakkige behandeling van het boek "De Prediker."

Het karakter van Marcus Aurelius wordt ons *con amore* geteekend. De knaap, die op achtjarigen leeftijd de liefde van een Hadrianus won "omdat hij geen leugen wilde vertellen," die op twaalfjarigen leeftijd den philosophischen mantel over de schouders wierp, die zijn gezondheid benadeelde door studie en gestrenge lichaamsoefening, zoodat zijn moeder verpligt was eenige vellen op het harde bed van haar zoon te leggen, om diens slaap wat rustiger en verkwikkender te maken—is zeker een grootsche figuur in de geschiedenis. En die gestrengheid in uiterlijke zaken openbaarde zich bovenal in zijn zedeleer. Het probleem voor den wijsgeerigen koning was, hoe het heil zijner medemenschen te bevorderen. "Hoe zal ik," zoo riep hij uit, "de gezindheden en karakters der menschen veranderen? Zonder dit hebt gij slechts slaven en huichelaars rondom u." Van hem hebben wij het groote beginsel, dat het kwaad niet ligt in de daad, maar ook in het doel.

Treffend zijn de negen wetten, die hij als regels voor zijn leven opstelde. O. a. vinden wij de volgende :—

1. Menschen zijn voor elkaar gemaakt; de lagere voor de hoogeren, en deze voor elkaar.

2. De zonde is dwaling en onkunde—een slavernij.

3. Dat wij zwak zijn en in geenen deele vlekkeloos; dikwijls is ons vrij blijven van het kwaad slechts lafhartigheid en een zorg voor onzen goeden naam.

4. Ons oordeel is soms roekeloos. In één woord, wij moeten veel leeren, voordat wij den naaste juist kunnen beoordeelen.

5. Als gij gegriefd of teleurgesteld wordt door iemand of iets, bedenk dan dat het leven van den mensch een oogenblik is en dat wij daarna allen moeten sterven.

6. Niet de handelingen van menschen schaden ons, maar onze eigene opinie aangaande den medemensch.

7. Onze toorn doet ons meer kwaad dan onze eigene daden.

8. De liefde, als zij niet maar een rol speelt, is onverwinlijk. "Want wat zal de meest bittere vijand u kunnen aandoen, als gij voortgaat met hem liefde te bewijzen? Bestraf hem teederlijk en zeg het hem: *'Mijn kind, toch niet zoo; wij zijn voor iets anders bestemd. Ik zal zekerlijk geen leed ontvangen* (door uw vijandschap), *maar gij beschadigt u zelf.'* Bewijs hem uit algemeene beginselen dat dit zoo is, dat zelfs de bijën niet doen zooals hij doet. Doe dit op eenvoudige, stille, liefderijke wijze; en meest dan wanneer gij beiden alleen zijt."

Dit zijn gulden regels, die ons doen denken aan sommige van de heerlijke uitspraken van den apostel Paulus.

En toch......... er zijn schaduwzijden in dit grootsch karakter. Hij werd een vervolger der Christenen. Hij bezweek voor de publieke opinie. Hij moest toegeven aan de wraak van het Romeinsch gepeupel. Hij kon die Christenen ook niet verstaan.

Schoone bladzijden vindt men hier in de beschrijving van Renan. De vervolging te Lyons, Blandina de slavin, gekruisigd in Rome's amphitheater staat volgens hem gelijk met Stefanus, haar kruis op eene lijn met Golgotha's kruis.

Treffend ook is de voorstelling van Aurelius innerlijke smart. Rome's diep zedelijk verval aan den eenen kant, de vrouw, die hem ter hulpe zijn moest en hem niet verstond,—huiselijk ongenoegen en staatsmoeijelijkheden maakten het leven bitter van dien koninklijken stoicyn. Faustina, jong, schoon, levenslustig, vond dezen eenzamen wijsgeer "te goed," en was dien somberen wijsgeer niet altijd eene getrouwe huisvrouw. En toch hield hij zich sterk in haar liefde, en toen hij stierf dankte hij de goden dat zij hem eene vrouw "zoo eenvoudig en zoo teeder in haar liefde" hadden gegeven.

En de beker was niet vol. Commodus, zijn zoon, maakte het leven van zijn vader nog bitterder, en, zegt Renan, zijn wijsbegeerte sterkte hem te midden van dit alles "totdat hij het Nirvana van Buddha, den vrede van Christus, had ontvangen. Gelijk Jezus, Sakya Muni, Socrates, Fran-

ciscus van Assisi en drie of vier anderen had hij den dood overwonnen." Voorwaar een mengeling van karakters—Jezus en Sakya Mouni!!

Hooren wij Aurelius zelven. "Het leven is een strijd, een verblijf in een vreemd land; roem na den dood beteekent spoedig vergeten te zijn. Wat dan kan ons als gids dienen? Slechts de wijsbegeerte. En wat is zij? Zij bestaat hierin, dat wij zoo handelen, dat de *geest in ons* rein blijve van alle smetten, sterker zij dan alle genot en smart, en dat alle gebeurtenissen tot ons komen van *die bron waaruit de geest zelf te voorschijn treedt*."

De dood kwam dan ook. Zacht ontsliep de koning. Zijne laatste woorden waren tot het leger "Ik geef aan u Commodus over, *als hij het waardig is*, en aan de onsterfelijke goden." Renan kan zich hier niet bedwingen en roept uit:—"Als Marcus de wereld niet kan redden, wie zal zulks dan kunnen doen?"

Genoeg. Deze vraag van Renan is reeds beantwoord door het kruis van Golgotha. Daar hebben wij niet slechts een zedelijk ideaal, maar een stervenden verlosser. Wat is Marcus Aurelius vergeleken met Jezus Christus? Een enkel woord nog over Renans beschouwing aangaande de oorsprongen van het Christendom. Volgens hem is Jesaja de eigenlijke stichter van onzen godsdienst. Jezus herhaalde slechts wat zevenhonderd en vijftig jaar voor hem werd gezegd door dezen grooten profeet. Renan belooft zijnen lezers eene studie over dien tijd. Wordt het hem vergund zulks te doen, dan zal hij aantoonen "hoe de godsdienst van Israel, die eerst geenszins hooger was dan die van Ammon of Moab een zedelijke godsdienst werd; en hoe de godsdienstige geschiedenis der Joden een gedurigen vooruitgang openbaart naar het dienen van God 'in geest en waarheid.'"—Zulk eene studie zal interessant zijn, al is het dan ook dat Renan het Jodendom uit den bril van het Rationalisme beschouwt.

BRUNO BAUER.

Te Rixdorf bij Berlijn stierf den 13den April in den ouderdom van 72 jaar Dr. Bruno Bauer, die eerst als Hegeliaan van de linkerzijde veel van zich deed spreken, vooral door zijne radicale critiek op de Evangeliën, doch later half vergeten werd, ofschoon hij als vertegenwoordiger van eene eigenaardige conservatieve politiek nog steeds werkzaam bleef. Die tegenstelling tusschen zijne negatieve denkbeelden op godsdienstig en zijne conservatieve gevoelens op staatkundig gebied is niet zoo vreemd als men bij oppervlakkige beschouwing wel denken zou. Immers Bauer was van meening, dat naar analogie van hetgeen met de Romeinsche beschaving gebeurd was, welke eindigde in de alleenheersching der Caesars, nu ook voor de beschaving der negentiende eeuw de tijd van het imperialisme aangebroken heeten mocht. Daarom was Bruno Bauer zulk een

warm vereerder van den Prins von Bismarck, dien hij als den krachtigen drager van dat historisch beginsel beschouwde.

Den 17den April werd het stoffelijk overschot van den overledene grafwaarts gedragen. De lijkstoet, welke zich op het buiten van de gebroeders Bauer vereenigde, mocht niet een talrijke heeten, slechts een 50 personen waren daarbij tegenwoordig. Het conservatieve orgaan de *Post* noemt het een schoon moment, toen bij de geopende groeve de spreker van de vrije godsdienstige gemeente, Schäfer, met ontbloot hoofd, den overledene karakteriseerde als een " geest vol onrust en gedurige beweging," die nu midden in eene lange rij graven de laatste rustplaats gevonden had.

Datgene wat elk menschenhart begeert, en wat door den Heiland aan alle "rusteloozen" en "rustzoekenden" wordt beloofd, nam. Rust, schijnt dus de geleerde Bauer op den weg der kritiek niet te hebben kunnen vinden.

DE VRIJE UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM.

In de *Heraut* zegt Dr. Kuijper over deze stichting het volgende:—

" Op de jaarvergadering der Confessioneele Vereeniging was een votum van sympathie voor de Vrije Universiteit aan de orde.

Naar te wachten stond, lokte dit sterke oppositie uit. Een oppositie wier tolk vooral Ds. Creutzberg van Arnhem was.

Toch kon deze sterke oppositie de sympathie der Vereeniging niet onderdrukken. Er werd kloek en dapper en warm voor haar gesproken. En het einde was, dat het votum met overgroote meerderheid doorging.

Zoo gaat de Vrije Universiteit door goed en kwaad gerucht heen, en wint ze allengs in gunst en slaat ze dieper de pinnen van haar tente.

Verwonderlijk zelfs is het, hoe snel het aantal harer kweekelingen toeneemt.

In 1880 begon ze met *drie* studenten, welk getal gedurende den cursus nog aangroeide tot *zeven*.

In 1881 kwamen er *acht* nieuwe bij, een cijfer, nu nog vermeerderd door het aankomen van een student uit de Kaap.

En voor den cursus van 1882 hebben zich nu reeds een *twaalftal* nieuwe studenten aangemeld, terwijl de lessen pas einde September beginnen.

Die klimming van 3 op 8 en van 8 op 12 wijst op een gezonden, tamelijk snellen groei.

Er zullen dan met September Theologen, Litteratoren en Juristen op studie zijn; een zich vaster zetten van het universitair karakter.

Zonderling, niet waar?

Van alle kanten maken zich de irenischen op, om een ieder af te schrikken, bang te maken, en tegen de Vrije Universiteit te waarschuwen.

Geen woord is onzerzijds gezegd om een gladde, schoongeveegde schaatsbaan voor te spiegelen.

Volmondig zijn de moeilijkheden door ons erkend.

Een werk op *gelooven*.

En toch ziet ge telkens breeder schaar van jongelingen zich aanmelden, die op jeugdigen leeftijd de geestdrift hebben om te getuigen : *en op dat geloof wagen wij het!*

Gelukkig het land, waar zulk een verschijnsel bij jonge mannen mag worden begroet!"

NIEUWE ONTDEKKINGEN OP ASTRONOMISCH GEBIED.

De "Kölnische Zeitung" van 5 Mei 1882 vestigt de aandacht op zekere waarnemingen van Dr. O. Hahn, die voorleden jaar een werk uitgaf, getiteld: "Die Meteorite und ihre Organismen," met 32 platen van photografische teekeningen. Dr. Hahn is een mineraloog, en is als mikroskopist wel bekend. In den strijd over "Eozoon Canadense", het oudste petrefact, heeft hij zich tegen Dawson laten hooren, met een kennis van zaken en een oorspronkelijkheid van onderzoek die alle eer verdienen.

Eenige jaren reeds houdt hij zich bezig met de studie van meteoorsteenen. Zooals men weet, komen deze meteorieten uit het wereldruim der sterren. Aan ons zonnenstelsel zijn ze vreemd. Schiaparelli heeft bewezen, dat de baan langs welke zij loopen, in de sterrenruimten waar Sirius, Vega, Arkturus zich bevinden, haar oorsprong heeft. Zij zijn ons vreemdelingen, in den volsten zin des woords.

En waartoe brengt ons nu Hahn's studie? Na langdurig onderzoek is het hem duidelijk geworden dat *er sporen van organisch leven op de meteoren gevonden worden.* Trouwens de photografien bewijzen het reeds. De krinoids en koralen van den paleozoischen tijd vindt men ook hier. En Hahn is er vast van overtuigd, dat wij met een nieuw wetenschappelijk feit te doen hebben.

Voor een tijd scheen niemand groot geloof te hechten aan deze waarnemingen. Onlangs echter heeft Dr. D. F. Weinland de preparaten van Hahn aan eene veelomvattende kritische proef onderworpen. Er waren 600 van deze preparaten aan omtrent 18 verschillende meteorieten ontleend. En Weinland heeft niet alleen de beschouwingen van zijn voorganger bevestigd, maar bewezen, dat de koralen in de meteoorsteenen aangetroffen, met slechts ééne uitzondering tot d *favositen* behooren, en deze zijn de oudste ons bekende koraalsoorten. Het zijn dus overblijfselen van dieren, welke in het water geleefd hebben, en volgens Weinlands berekeningen behooren zij aan omtrent 50 verschillende soorten. Niet minder dan 16 geslachten, de grondslagen van een "meteorieten fauna" zijn er vertegenwoordigd.

Doch Weinland wil dat de zaak ook door andere soölogen en mineralogen zal worden onderzocht, en wij beamen het. Men zou gaarne wat meer licht willen hebben over deze zoo interessante proefnemingen.

WESTCOTT EN HORT'S GRIEKSCHE NIEUWE TESTAMENT.

Ten vorigen jare hebben twee Engelsche geleerden, de heeren B. F. Westcott en F. J. A. Hort, een nieuwe uitgave van het Nieuwe Testament in het Grieksch gegeven, welke door bevoegde beoordeelaars een "bijdrage van den eersten rang" wordt genoemd voor de kennis van den oorspronkelijken tekst van het N. T. Terwijl Tischendorf in zijn elkander telkens opvolgende uitgaven een telkens vermeerderden, bijna overstelpenden schat van verschillende lezingen geeft, bieden deze beide Engelsche geleerden een tekst bijna zonder afwijkende lezingen, met weinige critische noten, maar die de vrucht is van acht en twintig-jarige zelfstandige studie, waarvan slechts enkele ingewijden nu en dan iets vernomen hadden, doch welke zij thans in volle rijpheid aan de geleerde wereld aanbieden. Onafhankelijk van elken gedrukten tekst, onafhankelijk van kerkelijke traditie, onafhankelijk ook van elkander, hebben zij uit de met zorg bestudeerde handschriften, die zij naar hun hoofdeigenschappen in verschillende klassen rangschikten, getracht, eerst elk voor zich, en daarna te zamen, den oudst mogelijken tekst te vinden. In hoever hun dit gelukt is, kan eerst langzamerhand beoordeeld worden. Zooveel schijnt zeker, dat de slotsommen, waartoe zij gekomen zijn, hoogere waarschijnlijkheid hebben dan die van Tischendorf, en in ieder geval niet dan na strenge toetsing door de deskundigen zullen worden verworpen. Mannen van uiteenloopende kerkelijke en godgeleerde richting, zooals Luthardt, in zijn "Theol. Literaturblatt", en Sabatier, in de "Revue Critique", bespreken het met den hoogsten lof.

De Boerderij.

> "De landbouwer mag niet teren op onderzoekingen van anderen—zelf moet hij de hand aan den ploeg slaan, om te onderzoeken, wat wetenschap en ervaring elders aan de hand hebben gedaan, om zoodoende het beste daarvan op zijne landerijen in toepassing te brengen."

Voor alles was er geld, of zou er geld gevonden worden, hadden heeren parlementsleden maar net willen *stemmen*. Wat heeft menig arme, hardwerkende boer zich de oogen gewreven, toen hij van al die voorgestelde salarisverhoogingen hoorde. "Zoo maar £500 per jaar meer, voor een man die reeds £2000 trekt—en er niet om gevraagd heeft—

ach ! als ik net een enkel jaar £500 van mijne produkten kon maken, dan was ik boven Jan," hoorden wij neef "sukkelaar" zeggen, terwijl hij hoofdschuddend de *Zuid Afrikaan* neerlegde. "Voor alles geld, behalve voor een *Minister van Landbouw*," merkten wij aan. Een lang "jaaa" met al die a-a-'s, was het zuchtend antwoord. Wij wenschten wel dat ons Ministerie die zucht eens had kunnen hooren ; die zucht geslaakt door den man met het grove hemd en de gelapte fluweelen broek aan. Die zucht kwam uit het hart. Hoe konden wij onzen vriend beter troosten, dan door hem te zeggen, dat het niet zoo heel lang meer kon duren of er zou van regeringswege wel meer voor den landbouwstand gedaan worden ; en dat men het wel eindelijk zou moeten inzien dat wij niet langer zonder een Minister van Landbouw in deze Kolonie konden klaar komen.

"Verwacht gij daar dan heil van ?" hooren wij iemand vragen. Welzeker. In een vorig No. hebben wij reeds op het een en ander gewezen, en er is nog vrij wat meer over te zeggen. Of wat dunkt u, zouden vreemdelingen, die wel onder den naam van landbouw-immigranten op 's lands kosten ingevoerd zijn, maar waarvan velen niets van landbouw afweten, boven de zonen des lands getrokken worden, als er van het uitgeven van Kroonlanden en uitspanplaatsen sprake is, indien wij een man des volks als Landbouw Minister in het Kabinet hadden ? Dunkt u dat de zaak van den oude Zeelie en de waterzaak in het Worcestersche alsdan ooit zouden gebeurd zijn ? Neen. En dit zeggen wij beslist. Want dan had men zulke flaters nooit begaan. Daar is, om van één ondoordachte wet in de laatste sessie nog te gewagen, die Besproeijingswet. Hoe los, hoe ondoordacht, voor hoeveel misbruik open ! Zou een Minister van Landbouw, een praktisch man met het land door en door bekend, ooit zulk eene onvolledige wet voorgesteld hebben ? Zoo ja, dan diende hij dadelijk gesjeesd te worden. Neen, hoe gaauwer het departement van Kroonlanderijen en Publieke Werken in tweeën gespleten wordt, hoe beter. Dat van Publieke Werken is meer dan genoeg voor één man ; en dat van Kroonlanden kan in een meer omvattend Landbouw-departement herschapen worden. Men versta ons wel, wij dingen niets af op de bekwaamheid van Minister Merriman ; maar zeggen nogeens, het is onmogelijk dat één man beide afdeelingen behoorlijk kan behartigen.

Terwijl wij zoo schrijven—omringd door een aantal buitenlandsche landbouw-bladen en tijdschriften—valt ons oog op het *Fransche* budget voor 1883 en daarin vinden wij de begrooting van den Minister van Landbouw in Frankrijk. Het kan zijn nut hebben om eens te zien hoe zijn Fransche Excellentie het extra krediet door hem aangevraagd denkt te besteden :—

Voor het personeel der centrale administratie	... ...	£ 10,800
„ Materieel	... ...	2,200
„ Drukwerk	... ...	415
„ Vergoeding van afgemaakte dieren	... ...	21,000
„ Professioneel Landbouw-onderwijs	... ...	2,300
„ Schapenfokkerijen	... ...	1,250
„ Landbouw-inspectie	... ...	650
„ Aanmoedigingen	... ...	2,300
„ 10-jarige landbouw-statistiek	... ...	2,500
„ De phylloxera	... ...	8,300
„ Het personeel en materieel der paardenstoeterijen	...	2,375
„ Het personeel der wegen en bruggen in dienst van de landbouw-waterbouwkunde	... ...	10,800
„ Gewone werken van bevloeijing, drooglegging en uitdieping	... ...	4,200
„ Rente-garantie der vereenigingen, concessionarissen van kanalen ten dienste der bevloeijing	... ...	3,333
Ten dienste van wateraanvoer	... ...	243,333
Voor aanmoediging van den landbouw in Algerië	... ...	6,000
„ Waterwerken in Algerië	. ...	16,000
		£387,556

Dáár is dus wel geld voor den landbouw. En dat is niet al, het is slechts een-zesde van wat er op het budget voor landbouw gevraagd wordt; het is zoo als wij zeiden een extra krediet, eene verhooging op vorige jaren. Ook de Fransche Kolonie Algerië wordt niet vergeten, maar komt voor £22,000 op.

Nemen wij nu in aanmerking dat onze koloniale bevolking een-vijftigste gedeelte van Frankrijk en Algerië bedraagt, en dat het Fransche departement van Landbouw £2,000,000 's jaars kost, dan zou er na dit ratio bij ons £40,000 noodig wezen, *als alles eerst in werkende orde was.*

In het eerste 10-tal jaren gelooven we niet dat de uitgaven £10,000 zouden te boven gaan; dat is tusschen 2—3 pence per hoofd per jaar!

Wij zeggen er vooreerst niet meer over, doch komen er later op terug. Intusschen verheugen we ons, dat onze woorden bij de Boerenbeschermingsvereeniging te Cradock alreeds ingang gevonden hebben, en vertrouwen dat alle andere takken—ook van den Afrikaander Bond—zich over de zaak zullen laten hooren.

DE ACCIJNS.

die erfenis van het Sprigg-bewind, die wel vele gemoederen verbitterd heeft, maar toch zijn nut had, om onze wijnbouwers voor hunne belangen te leeren waken, is alleen aan de groote—de melasse-stokers—overgedaan. Die zijn nu, zoo als te bevroeden is, boos kwaad en willen het op de wijnbouwers wreken. Onzes inziens had men ook hen behooren vrij te stellen, dan was de accijns voor goed het land uitgeschopt. Maar hoe dan de wijnbouwers beschermd en het suikerstoken bemoeilijkt? Hoe dan het fabriceeren van die duizenden leggers slechten brandewijn, waarmede de naturellen naar ziel en lichaam verwoest, waardoor het zendingwerk en de beschaving onmogelijk gemaakt worden, gekeerd?

I. Door alle melasse die hier nu ingevoerd wordt onder den naam van *suiker*, maar als zoodanig onbruikbaar is, hoog te belasten. Een paar extra douane-beambten met een suikerboor in de hand kosten min gegoeg. Het hoofd van de doaune kan keuren.

II. De suikerstokerijen eene licentie van minstens £1000 per jaar laten betalen.

III. Alle hotel- en kantienlicentien verdubbelen. Zie of dat niet zou helpen om het kwaad eenigzins te beteugelen, 's lands kas te bevoordeelen en den wijnbouwer te beschermen. Wij hopen dat er in de volgende sessie aan die snaar geroerd zal worden. Inmiddels wenschen wij onzen wijnboeren geluk, dat zij van dat tergende opgaaf doen en declareren, alsmede van het bezoek van den accijnsman bevrijd zijn; dat is toch voor eerst *wat*.

AARDBEZIEN IN FRANKRIJK.

De aardbeziën-cultuur in den omtrek van Parijs, op hoe groote schaal en hoe zorgzaam zij ook uitgeoefend worden moge, is evenwel niet in staat om in de verbazende behoefte van de hoofdstad des rijks te voorzien. Elk jaar worden kolossale massa's aardbeziën uit de meest afgelegen streken van Frankrijk naar Parijs gebragt. Onder de aardbeziënkweekers van Frankrijk nemen die in de gemeente Plouvastel (dep. Finistère) eene belangrijke plaats in. Hunne aardbeziebedden zijn sints het ontstaan der spoorwegen voortdurend toegenomen. De tegen storm en verzengende zonnestralen door heggen en lage steenen muren beschutte bedden hebben eene oppervlakte van 300 morgen, welke jaarlijks ongeveer ruim 7 millioen lb., aardbeziën leveren. De bruto-opbrengst wordt geschat op £20,200. De kosten worden opgegeven als te bedragen, £10,400, latende dus de niet te versmaden winst van £10,400.—Ja, wat kan er ook ten ontznet niet nog gedaan worden!

HET Z. A. TIJDSCHRIFT.

AUGUSTUS 1882.

Eb en Vloed.

EEN MARINE-NOVELLE

DOOR

RICHARD P. A. VAN REES.

XIV.

Zoodra men in de haven lag en de longroom overvol bezoekers was, die de nieuw aangekomenen verwelkomden, hoorde Maurits dat mevrouw van Haamstede reeds vier maanden geleden overleden was; er moesten dus brieven uit Holland naar de Middellandsche zee voor den kolonel zijn zoek geraakt. Lang dacht hij hierover niet na, want een gesprek in zijn onmiddellijke nabijheid trok geheel zijn aandacht.

" Begrijp je dien Van Hoekenburg ?" vroeg een der bezoekers; hij moet een geruïneerd man zijn en waagt het waarachtig te trouwen met een meisje zonder een duit."

" Kom," hernam een ander, " dat lijkt niets op hem; je zult verkeerd ingelicht zijn."

" Wel, daar zit neus," hernam de spreker en wees een officier aan, die een gansch anderen naam droeg, maar met een bijzonder grooten voorgevel versierd was. " Zeg, neus, is van Hoekenburg niet geëngageerd ?"

De neus knikte bevestigend.

"En heb je 't niet van hem zelf?"

"Hij heeft me 't ten minste gezegd," antwoordde de neus, die een glas portwijn ledigde.

"Pas op, steek je voorgevel niet in het glas, neus!". riep er een.

De aangesprokene kon de kwinkslagen op dat lichaamsdeel bijzonder goed verdragen. "Ik ben niet voor niet dertig jaar oud geworden," zeide hij, tegen zijn neus tikkende, "altijd met ditzelfde ding, en kan er even goed mee manoeuvreeren als ji met een kotter. Maar wat den diplomaat betreft, ik geloof niet dat zijn engagement publiek is...... Nu, dat doet er niet toe, want Van Hoekenburg beweert, dat 't dezer dagen toch publiek moet worden en hij hangt 't daarom al vast aan de groote klok. Geen duiten of wel duiten...... jongens, jongens...... ik zou wel in zijn schoenen willen staan. Een juweel van een meid, een prachtmeid!"

"Maar wie is ze dan toch?"

"Wel, de jongste dochter van den kolonel, freule Jenny van Haamstede. Ik geloof waarachtig dat zij den diplomaat betooverd heeft; hij is ten minste zoo verliefd, als hij nog nooit geweest is."

"Het spijt me voor het meisje," ging er een voort; "ik ken Van Hoekenburg niet genoeg om hem juist te beoordeelen; maar ik weet wel dat hij op het punt van vrouwen niet deugt. Ik ontmoette die dame een paar keeren hier aan boord, toen we klaar waren om naar zee te gaan; zij maakte op iedereen een allergunstigsten indruk. Het spijt me voor het meisje," herhaalde hij hoofdschuddend; "zij is een beter man waard!"

Wie beschrijft Maurits' gemoedstoestand op dat oogenblik? 't Was alsof hij door het dek heen zonk. Hij zag of hoorde niets meer en vloog naar den wal.

Jenny zou de vrouw worden van den man, wiens gedrag hem door Merced was bekend gemaakt? Nooit.— Mocht hij voor zichzelf het recht op haar verbeurd hebben, nimmer zou zij aan de borst rusten van den schandelijken bedrieger van Moreta de Chonan.

Dien dag zocht hij overal inlichtingen te verkrijgen. Hoewel het engagement niet publiek was, scheen toch iedereen het te weten. Des avonds ontving hij een brief van zijn zuster Bertha, die hem nog treuriger stemde. Bertha had

Jenny in lang niet ontmoet; de reden zou Maurits hooren als hij bij haar kwam. Zij schreef hem bovendien veel over het aanstaande engagement van Jenny en wat er al zoo voorgevallen was. — Zijn plan was gemaakt. Zoodra hij kon, zou hij verlof weten te bekomen en Van Hoekenburg in zijn woonplaats opzoeken.

Niet alleen in de longroom liep het gesprek over Jenny; in de kajuit behandelde men hetzelfde onderwerp. Het wekte niet alleen de bevreemding, maar de gramschap van den kolonel op, toen men hem geluk wenschte met de verloving van zijn jongste dochter.

Ook deze zaak dwong den kolonel om onmiddelijk het kommando van de *de Ruyter* aan den eersten officier over te geven en den admiraal verlof te vragen. Nog denzelfden avond verliet hij met de nachtbarge de haven en kwam den volgenden avond te D. aan.

Toen hij zijn kinderen aan het hart drukte, en een blik sloeg op de ledige plaats vroeger door zijn vrouw ingenomen, herdacht hij haar, die zoo vele jaren zijn levenslot had gedeeld. Hij vergat haar gebreken, waardoor vooral den laatsten tijd het leven voor haar huisgenooten minder vroolijk was geweest; ze waren immers het gevolg van haar ziekte; vroeger was zij anders. En haar overdreven gehechtheid aan haar broeder Dommels? Welnu, dat sprak immers van zelf. Was hij niet haar eenige broer? Die gehechtheid pleitte voor haar karakter.

De toestand, waarin de kolonel zijn troetelkind terugvond, bracht hem spoedig tot de overtuiging dat nog andere droevige tooneelen zouden volgen. Jenny was niet meer het bloozende meisje van voorheen, haar lach klonk niet meer opwekkend, haar stem was ernstig, te ernstig voor haar leeftijd.

"Kind," sprak hij den volgenden dag, "waarom doet ge mij het verdriet aan om mij te verlaten nu ik zoozeer behoefte heb aan je bijzijn en opbeuring?"

Zij drukte haar blonde hoofdje tegen zijne borst. Het verwijt was zoo onverdiend; hij moest eens weten hoe onverdiend!

"En waarom maakte je zooveel haast...... waarom liet je mij niet eens weten," ging hij op zachten, doch verwijtenden, toon voort, "dat ge uw hart hebt weggeschonken? Waarom je te verloven zonder mijn raad of goedkeuring?"

"Ik heb u geschreven, een langen, langen brief...... dadelijk na mama's dood," snikte zij.

"Ik geloof je, maar nooit heb ik, dank zij het slechte postwezen, die letteren gekregen; doch waarom zooveel haast; kon je niet op mijn terugkomst wachten?"

"Papa......" antwoordde zij smeekend; maar zij kon geen woorden vinden.

"En heb je dien man lief?" vroeg hij ernstig, na een oogenblik peinzens.

"Ja," klonk het onvast.

"Dat ja wil zeggen, neen!" hernam hij opstaande; en voor de eerste en eenige maal in haar gansche leven zag zij den blik van haar vader onvriendelijk en barsch op zich gevestigd.

"Kind," zeide hij gestreng, "'t veinzen gaat je slecht af; je hebt dien man niet lief; je wilt me bedriegen......" Maar toen hij zijn eigen, zijn lief kind hartstochtelijk hoorde snikken, en zij in gebogen houding het hoofd in de kleine handjes verbergde, toen begreep hij dat een andere reden, een hem onverklaarbare oorzaak dat lieve wezen tot eene daad dwong, die hare krachten moest ondermijnen. De bleeke wangen, haar gansche houding, alles getuigde daarvan.

"Hoor eens, Jenny," de kolonel nam haar bij de hand, "droog die tranen af; zij passen niet bij uw jaren. Wees een verstandige meid en ga naar boven, dan kom ik over een uurtje je afhalen om naar het graf van mama te gaan. Kom, geef me een kus; je blijft toch altijd mijn kind, mijn lieve Jenny."

Hoe sloeg zij met hartelijke warmte de armen om zijn verbranden hals, hoe drukte zij innig en teeder kus op kus op dat eerlijke gerimpelde gelaat! en wat deden ze hem goed, die ondubbelzinnige bewijzen van kinderlijke liefde. Ja, zijn oogen werden vochtig, toen hij den gespierden arm om haar middel sloeg en haar dichter naar zich toe trok.

"Kind, kind," zeide hij treurig, "had ik deze reis maar niet gedaan; ware ik maar thuis gebleven; veel zou niet gebeurd zijn...... Verloofd met een man, dien je niet liefhebt!"

"Neen, papa!" riep zij uit, "niet verloofd. U hebt mij niet laten uitspreken; of liever...... ik kon niet, want uwe verdiende verwijten deden mij te veel pijn...... Luister, ik heb met de publieke verloving gewacht tot u terug waart."

"Gewacht;"...... viel hij verbaasd in, "en de kerel vertelt 't aan iedereen die 't maar hooren wil. Bij mijn terugkomst condoleerde men mij, om een oogenblik later met een ironischen lach mij geluk te wenschen met je engagement."

Haar wangen verbleekten. Gekrenkt keek zij haar vader aan.

"Het spijt me dat hij zijn woord gebroken heeft," stotterde ze bijna onhoorbaar.

"Zoo. Neen, dat spijt mij niets, want nu zijt gij gerechtigd 't uwe ook te breken. En dat zult ge. Verstaan? Ik wil niet dat jij een man trouwt dien je niet liefhebt, en dien man vooral niet."

"Och, papa,"—men kon duidelijk bespeuren welk een strijd zij te voeren had,— "zeg dat toch niet; u vergist u... ik zal hem met hart en ziel toegedaan zijn, en...... en 't was immers de laatste wil van mama......"

Daar ging hem plotseling een licht op.

"Ik begrijp 't, kind," sprak hij ernstig; "de laatste wil van een stervende moeder is heilig....... Maar gun mij tijd om na te denken; ik moet met oom van Haamstede spreken......"

"Neen, neen, doe dat niet," zeide zij, hem weerhoudende de kamer te verlaten; "oom zal u aanraden mijn engagement te verbreken, en...... zij boog het hoofd en vervolgde zacht, "u weet immers dat oom nimmer een vriend van mama was."

Hij kuste haar zonder te antwoorden.

Het waren vreemde gewaarwordingen die in Jenny's gemoed omgingen, toen zij, op haar kamer komende, nadacht over hetgeen haar vader met haar oom bespreken zou. Met welk een kracht zij ook steeds haar besluit had doorgedreven en volgehouden, trots de raadgevingen van haar vrienden, met welk een heiligen ernst zij de belofte had gehouden, aan haar stervende moeder gedaan, toch was er steeds eenige hoop bij haar blijven voortleven, dat een onverwachte uitkomst haar redden zou. Zij wilde zoo gaarne dat die gehate man haar hare vrijheid teruggaf. Zij meende, dat 't haar moeder welgevallig moest zijn, als deze wist—en wellicht kon zij 't nu weten—hoe zwaar de gedane belofte haar drukte.

De kolonel zeide haar niets van 't geen hij met zijn broeder besprak; maar toen hij haar dien avond goeden nacht

kuste, nam hij haar bij de hand en keek haar met vaderlijke teederheid vriendelijk in de oogen.

"Ik weet alles, kind," klonk zijn hartelijke, deelnemende stem, "alles...... gij hebt een ander lief. Ik had 't reeds vermoed, hoewel 't mij leed doet; want die jongen, die Van Velzen, welk een flink officier hij ook moge zijn... is mijn kind niet waard. Hij heeft een meisje in Spanje. Merced heet zij. Vraag 't je vriendin maar, zijn zuster; Merced Mendez. Ik snapte hen toevallig bij een nachtelijk tête à tête...

De kolonel had de oogen niet op zijn dochter geslagen, anders zou hij zeker niet zoo ver zijn gegaan. Bleek als een doode luisterde zij naar zijne woorden, en wankelend verliet zij het vertrek. Had hij slechts even den blik op haar gericht, wellicht zou dan haar lot beslist zijn geworden... Maar 't mocht niet zoo wezen.

Op haar kamer gekomen, viel Jenny op hare knieën. De felste strijd dien zij nog gevoerd had, woedde in haar binnenste. Nu werd 't haar duidelijk, waarom zij immer haar verloving met Van Hoekenburg had weten te verschuiven. Zij bekende 't zichzelf met kommer in het harte: 't was een minder edele wensch, een wensch, dien zij steeds had trachten te onderdrukken, maar altijd te vergeefs, want in 't diepst van haar ziel had zij Maurits niet opgegeven. Zij verlangde slechts naar de terugkomst van haar vader, in de stille hoop dat die haar uitkomst zou geven. Maar nu zij hoorde dat Maurits een ander lief had en voor haar verloren was, nu werd 't haar onverschillig wat haar lot in de toekomst mocht zijn.

Al heette Van Hoekenburg een geruïneerd man, toch had hij zooveel weten over te houden van zijn groot vermogen, dat hij er goed van kon leven, en met bijzonder overleg strooide hij rond dat het geleden verlies zoo groot niet was; zoodat hij volop krediet bleef genieten.

De nette, zelfs weelderig gemeubeleerde kamer waar wij hem aantreffen, pleitte voor den goeden voet waarop de eigenaar leefde, en de wijze waarop die eigenaar in een gemakkelijken stoel een geurige sigaar zat te rooken, met een paar opengeslagen dagbladen voor zich, gaf een goeden dunk van zijne kalme levensopvatting.

Nu echter was hij in gedachten verdiept. Hij had den laatsten tijd veel nagedacht, 't geen met zijne gewoonte streed, waar het onderwerp zijner overpeinzingen eene vrouw gold.

Van Hoekenburg had hoogst zelden zijn beleefdheden zien afwijzen. Menig vrouwenhart, verbeeldde hij zich, had reeds warm voor hem geklopt, zoodat hij ongevoelig werd voor die eer. Wederliefde had hij nog nimmer geschonken; dat waren die conquêtes hem niet waard; hij slaagde te gemakkelijk. Eindelijk had hij echter een jong meisje ontmoet, dat niets voor hem gevoelde, dat onverschillig bleef voor zijn oplettendheden, zelfs ongevoelig voor de eer van hem tot echtgenoot te kunnen krijgen. Zoo iets vond hij " pikant," en 't had ten gevolge, dat hij, misschien wel voor het eerst in zijn leven, liefde gevoelde. Ja, hij had dat schoone, trotsche meisje lief, dat hem eenmaal met die heerlijke oogen zoo fier aanzag. Hij gevoelde als bij instinct, dat zij hooger stond dan hij.

Het speet hem daarom geducht dat Jenny telkens het publiek worden van hun verloving uitstelde; 't hinderde hem gruwelijk, dat hij haar niet mocht opzoeken vóór de terugkomst van haar vader. Maar al dat uitstel en afstel deed hem vuriger dan ooit verlangen naar haar bezit; hij kreeg haar meer lief dan hij zelf kon of wilde begrijpen. Als Jenny 't er op toegelegd had dien man in haar macht te krijgen, had zij niet anders kunnen handelen.

Nu wij Van Hoekenburg in een half liggende, half zittende houding aantreffen in zijn rijk gemeubeleerde kamer in de residentie, dacht hij aan Jenny, aan haar vader en aan de gevolgen van diens terugkomst. Hoewel vrij zeker van zijn zaak,—dit wist hij,—kon hij niet geheel en al zijn onrust onderdrukken. Reeds een week was de kolonel thuis, en deze liet volstrekt niets van zich hooren. Het kwam hem vreemd, ja onverklaarbaar voor, en stemde hem wrevelig. Hij verlangde naar afleiding, naar toespraak, en zoo was 't hem niet onwelkom toen er aan de deur geklopt werd, en een net dienstmeisje—Van Hoekenburg had zwak voor nette dienstmeisjes—een bezoeker aandiende.

Maar wie beschrijft zijne verbazing, toen hij in den binnenkomende den luitenant Van Velzen herkende.

Van Hoekenburg had te lang in hooge kringen verkeerd, om zijn gewaarwordingen niet te kunnen beheerschen. Hij stond dus op en bood zijn bezoeker de hand aan. Maar Maurits deed alsof hij dit niet zag, noch den valschen trek bemerkte die in antwoord daarop Van Hoekenburg's gelaat ontsierde.

"Ik kom niet als vriend, mijnheer," klonk het ernstig

uit den mond van den jongen man ; " ik kom om een reden, die u misschien verwonderen zal."

Van Hoekenburg meende in dien man een medeminnaar te zien ; 't was een opwelling van jaloezie die hem deed antwoorden :

" De belangen van mijn meisje . . . "

" Uw meisje ? ... " viel Maurits hem in de rede ; zijn zuster had hem bericht dat de verloving nog niet publiek was.

" Ja zeker, m i j n meisje..." hernam Van Hoekenburg.

" Is u dan verloofd ?" vroeg Maurits, die zich onwetend hield ; " dat wist ik niet ; nu, ik ben geen vriend van u, en mag dus ook niet vragen wie de gelukkige is."

Van Hoekenburg rook lont ; hij had zijn verloving publiek gemaakt met het doel om Jenny des te meer aan zich te verbinden, en haar het terugnemen van haar woord moeielijker, ja onmogelijk te maken. Nu hij Maurits voor zich zag, en daarenboven wist dat diens zuster een vriendin van Jenny was, nu moest hij voorzichtig zijn. Vandaar dat hij niet onmiddelijk antwoord wist te geven op Maurits vraag.

" Het verwondert me," dus begon hij, uit het raam kijkende, " dat gij er niets van gehoord hebt...maar eigenlijk is mijn verloving nog niet publiek..."

" Zoo," viel Maurits hem in de rede.

" Maar ze zal dit toch eerstdaags wel worden..."

" Zoo !" herhaalde Maurits.

De kalme toon van den bezoeker verbitterde Van Hoekenburg meer dan de hevigste woordenstrijd had kunnen doen.

" Ik herhaal," ging Maurits voort, " ik ben geen vriend van u, en daarom mag ik mij niet mengen in zulke intieme zaken. Mijn komst heeft een ander doel..." en met onverstoorbare kalmte vervolgde hij : " wij hebben elkaar 't laatst gezien te A... ; ik heb iets voor u medegebracht van Moreta de Chonan."

Dat had Van Hoekenburg niet verwacht ; op eens begreep hij dat hij in de macht van dien man was. Als Maurits wist in welke betrekking hij tot Moreta gestaan had, kon Jenny voor hem verloren zijn. Ja, hij begreep 't, Maurits kwam hem bang maken, om hem daardoor te dwingen van Jenny af te zien en zelf een kans te wagen. Hij moest dus toonen den bijnaam van diplomaat waardig te zijn.

Hij boog het hoofd voorover, als schaamde hij zich ontmaskerd te zijn; hij sprak niet, omdat hij den anderen wilde laten spreken. Daardoor kon hij te weten komen wat Maurist van de zaak wist en waar hij zich naar had te gedragen,

"Moreta is dood," klonk het ernstig van Maurits lippen.

Van Hoekenburg ontstelde; dit bericht deed hem werkelijk aan.

"Zij stierf verlaten door de haren," hernam Maurits, "zij stierf met uw naam op de lippen. Ziehier," en hij overhandigde hem het portret en den ring, "zij heeft mij verzocht u dit terug te geven."

Van Hoekenburg nam beide voorwerpen aan; werktuigelijk sloeg hij er een blik op, en liet toen het hoofd op de hand rusten, want op zijn manier had hij Moreta lief gehad.

"En waaraan stierf zij?" vroeg hij zacht.

"Waaraan? Vraagt gij dat nog. Zij stierf door u, want gij hebt haar vermoord."

Van Hoekenburg stond op; deze tweede beleediging gold zijn eer.

"Wat beteekenen die woorden!" riep hij uit met een woedenden blik op Maurits; "geef er een verklaring van, of..."

"Of?..."

"Voor den duivel, die woorden zullen je duur te staan komen..."

"Denkt ge dat ik bang ben?" vroeg Maurits, hem naderend, terwijl hij op elk woord een bijzonderen nadruk legde.

"Zeg me wat ge weet," hernam van Hoekenburg opgewonden, met de hand een afwerende beweging makend.

"Gij zult alles vernemen," klonk 't op vasten toon.

"Wees duidelijker; zeg wat ge weet," herhaalde hij stampvoetend, ofschoon hij moeite deed om kalm te blijven.

"Ik weet," antwoordde Maurits langzaam, hatelijk langzaam, "ik weet dat gij die vrouw, die een engel van goedheid moet geweest zijn, bedrogen hebt; dat zij u schreef toen haar zoon geboren werd; dat gij nimmer antwoorddet, en... Maar wat?"

Onwillekeurig hield Maurits op, toen hij het verschrikte gelaat van Van Hoekenburg zag.

"Mij geschreven? Een zoon! Bij God, daar heb ik nooit iets van geweten; ik heb dien brief nooit gekregen, ik zweer je, ik heb er nooit iets van gehoord;...anders... zou ik haar geld gezonden hebben..."

"Geld, ha, ha! geld aan de rijke Moreta de Chonan; nu, als ge zweert, zult ge wel waarheid spreken, want ge zijt officier en edelman; ik wil u gelooven! Bovendien, brieven raken wel meer weg in dat land waar de brievenpost niet deugt; maar hebt gij uw verhouding tot haar vergeten? Gij weet toch dat gij haar het heiligste ontnaamt. Is 't nooit bij u opgekomen, wat de gevolgen van die verhouding konden zijn? Hebt gij niet beloofd haar te zullen trouwen? Zeg, hebt gij dat alles vergeten? Nooit nagedacht over de gevolgen uwer intrige?"

In den beginne had Van Hoekenburg aandachtig geluisterd, en gevoelde hij wroeging; maar ongelukkigerwijze was Maurits niet de geschikte persoon om hem van zijn onrecht te overtuigen. Van Hoekenburg moest inwendig lachen over de baarsche, onnoozele begrippen van dien "jongen." Volgens zijn opvatting kon Moreta niet die reine vrouw zijn, want...een reine vrouw zou niet naar zijn logens geluisterd hebben. Voor hem was rein synoniem met gevoelloos, liefde met zwakheid!

Of hij aan de gevolgen gedacht had van zijn intrige? Een enkele keer, doch hoogst zelden. Het zou zoo'n vaart niet loopen; en daarmeé suste hij zijn geweten in slaap. Een brief had hij nooit ontvangen. Wat zou hij echter in dat geval gedaan hebben? Wel, zijn antwoord van daareven gaf de oplossing; hij zou geld gezonden en daarmede elke verplichting van zich afgeworpen hebben. Een vrouw moet voor haar eer zorgen; dat is haar plicht! Maar de vrees dat zijn naam gevaar liep maakte eene dieperen indruk op hem; zijn gedrag zou bekend kunnen worden, en de menschen hadden over sommige zaken andere begrippen dan hij; in zijn positie moest hij de wereld naar de oogen zien. Daarom moest hij trachten die schuld van zich af te werpen, en zoo had hij weldra een plan gereed. Moreta was dood en in Nederland had niemand haar gekend. Wat gaf 't derhalve of hij haar naam in eere hield of niet!

"Bah!" zeide hij op beleefden toon, toen Maurits zweeg, "gij zijt zoo jong, zoo idealistisch, gij neemt dat alles maar voor goede munt aan; wie zegt je dat het kind mijn zoon was?"

Maurits zag verontwaardigd op.

"Kom, volmaakt is niemand, ook zij niet, en even goed als zij naar mij luisterde, heeft zij anderen kunnen gelooven."

Dit was te veel.

"Gij zijt een ellendeling," barste Maurits los. Onwillekeurig keek hij rond naar een voorwerp dat hij den ander naar het hoofd kon slingeren. "En gij zoudt de echtgenoot van Jenny worden!" vervolgde hij met gebalde vuist. Waag 't niet haar tot vrouw te nemen; want zoo waarachtig als ik hier sta, ik schiet je liever een kogel door den kop dan haar aan jou gekoppeld te zien...Waarom antwoordt ge niet?"

"Omdat 't mij nu duidelijk is," hernam de ander bedaard, "waar gij heen wilt. Gij verlangt Jenny tot vrouw; gij zoekt wapens tegen mij te vinden en mij bij haar te belasteren."

"Gij liegt," schreeuwde Maurits schor van woede. Doch hij bedwong met geweld zijn drift en vervolgde langzaam:

"Niemand aan boord heeft van uw schanddaad gehoord; ik hield het geheim voor mij, omdat ik eerst van u zelf de bevestiging der waarheid wilde hooren, en die heb ik nu. Vrees niets, freule Van Haamstede heeft niets met mij te maken. Ik zal u niet bij haar in verdenking brengen."

Van Hoekenburg haalde ruimer adem; alles scheen nog niet verloren, en nu Maurits bedaarder werd, herkreeg hij zijn moed.

"Wat komt ge dan hier doen; mij beleedigen, mij dwingen?"

"Luister! mijn doel is tweeledig. Ten eerste kom ik u zeggen, wat mij opgedragen werd, en ten tweede kom ik om u te doen afzien van het huwelijk met een meisje, dat, ik weet het, u niet kan liefhebben...."

"Mij niet, maar jou wel; ha, ha!"

"Ik heb u reeds gezegd dat 't niet zoo is. De belofte die zij aan haar moeder deed..."

"Kom, ik heb lang genoeg naar je geluisterd," hernam Van Hoekenburg, "bemoei je met je eigen zaken. Gij hebt niets met Jenny te maken en dus ook niet met haar verloving......"

"Gij zult haar niet trouwen," herhaalde Maurits op vasten toon.

"Dat zal ik wel," was het even vaste antwoord.

"Ik waarschuw je," ging Maurits voort, terwijl hij over zijn gansche lichaam trilde van woede; "ik waarschuw je, als eerlijk man, dat ik van heden af geen middel onbeproefd zal laten om dat huwelijk te beletten."

"Als jij 't waagt te spreken over 't geen in A...is voorgevallen, daag ik je uit," dreigde Van Hoekenburg.

"Ik vrees je wapens niet... Wees voorzichtig en strijk bij tijds je vlag."

"Ik zweer ; ik daag je uit, kerel!"

"Goed, goed ; gij zult wel van mij hooren." Daarop verliet Maurits zonder hem te groeten de kamer.

Terwijl Maurits, overstelpt door allerlei gewaarwordingen, zijn weg vervolgde, werd er aan de deur van Van Hoekenburg's kamer geklopt. Het nette dienstmeisje kwam binnen en overhandigde den luitenant een briefje. Tot belooning kneep hij haar in de wangen, en daarop greep een tooneel plaats, dat geen grooten dunk gaf van het zedelijk overwicht van den heer en meester over het vrouwelijk dienstpersoneel.

Hij las :

"WelEdel Gestrenge Heer!

"Mijn dochter wenscht alle banden te verbreken met den man, voor wien zij geen achting gevoelt, omdat een meisje, rein van hart, den schandelijken bedrieger van Moreta de Chonan niet kan liefhebben.

"Van verdere intriges wil ik niet gewagen. Ik heb de eer te zijn

Uw dw. dr.,
Kolonel van Haamstede."

"Wat," riep Van Hoekenburg, bleek van woede, "die vervloekte Van Velzen had mij reeds verraden. Nu is alles verloren, alles... mijn geld, mijn meisje, mijn goede naam... Maar hij zal haar niet hebben. Bij God, neen ; hij niet!"

XV.

VERDERE LOTGEVALLEN VAN MAURITS. MARINE-TYPES, ZOOALS ZE NIET MEER VOORKOMEN.

Toen Maurits, na het onstuimige onderhoud in ons voorgaande hoofdstuk vermeld, op zijn kamer was gekomen, viel hij op een stoel neer en herdacht het gesprokene met Van Hoekenburg.

Uit het onrustig gedrag van dezen had hij de overtuiging gekregen, dat Merced hem indertijd de volle waarheid had medegedeeld, en hoewel hij Jenny voor zich verloren waande, streelde 't zijn jeugdig hart, dat hij het in zijn macht had om dat huwelijk te voorkomen, vooral daar hij van zijn zuster wist hoe Jenny door dien band ongelukkig zou worden. Toch was hij ontevreden; hij had zich door zijn drift laten meesleepen, en reeds nu gevoelde hij, dat indien 't werkelijk tot een duel tusschen hem en Van Hoekenburg moest komen, hij daardoor Jenny een grooten ondienst zou bewijzen.

Hij keek door het raam van zijn kamer naar de druk bezochte straat. De menigte wandelaars gaven hem onwillekeurig eenige afleiding, al waren er geen bekenden onder. Een geruimen tijd bleef hij in dezelfde houding de drukte en beweging gadeslaan, toen op eens een jonge dame begeleid door een heer den hoek van een zijstraat omsloeg.

Een voile bedekte haar gelaat; maar Maurits kende die blonde krullen, die slanke gestalte, dien gang, maar al te goed. Ten hoogste verrast sprong hij van zijn stoel, en zonder zich rekenschap te geven van wat hij doen ging, vloog hij de straat op, haar achterna.

De kolonel Van Haamstede was opgeroepen bij den minister, en Jenny had haar vader naar den Haag vergezeld, omdat afleiding, zooals de kolonel meende, haar goed zou doen. Door een samenloop van omstandigheden bevonden zich Maurits en Jenny dus in dezelfde stad; doch het toeval wilde dat hij haar alleen mocht aanspreken, daar, voordat Maurits het tweetal had ingehaald, de kolonel een bankiershuis binnentrad en Jenny alleen haar weg vervolgde.

Zonder er aan te denken of de voorschriften der wellevendheid hem het recht gaven haar op straat aan te spreken, volgde Maurits de ingeving van zijn hart.

Toen hij beleefd groette en zij hem herkende, week zij een schrede achteruit. Een doodelijk wit, zichtbaar door de voile heen, overdekte hare wangen die hij vroeger zoo blozend van gezondheid en geluk had gezien. Een oogenblik slechts hield zij de oogen op hem gericht; er lag een treurige, verwijtende uitdrukking in dien blik, een uitdrukking die hij niet begreep en die hem door de ziel sneed.

In haar verlegenheid had zij de toegestoken hand aangenomen, maar nauwelijks had zij de warmte gevoeld waarmee hij die drukte, of zij trok haar terug en werd zich zelve weer geheel meester.

Een onbeschrijfelijk gevoel beving hem. Droomde hij of zag hij goed? Mocht hij haar verlegenheid toeschrijven aan de vreugde van het onverwachte wederzien? Neen, die verwijtende blik was de uiting van een gansch ander gevoel dan hij had durven hopen.

"Mag ik u een eindweegs begeleiden?" klonk het onvast van zijn lippen.

Verlegen boog zij slechts even het schoone hoofd, en haar wangen werden sterk gekleurd toen hij aan haar zijde voortwandelde.

Het oogenblik, waarnaar hij op zee en in Spanje zoo vurig verlangd had was thans daar; hij zag haar, hij liep naast haar.

Waarom kon hij niet spreken, en waarom zeide zij niets? Hij had zooveel te zeggen en te vertellen, en Bertha had hem geschreven dat zij vroeger met zooveel aandacht luisterde, telkens als er over hem gesproken werd.

"Ik mag u immers wel een eind begeleiden?" vroeg hij nogmaals. "U hebt in lang mijn zuster niet gezien...... Helaas!...... alles is zoo anders dan voorheen," liet hij weemoedig er op volgen.

Zij keek hem aan, heel even; haar wangen hadden de bleeke tint teruggekregen. Ja, dacht zij bij zichzelve, alles is nu wel anders dan voorheen.

"Gij hebt zooveel verdriet," ging hij op zachten, gevoelvollen toon voort; "o, dat ik u zeggen kon hoe ik deel in uw lot."

Zij wendde het hoofd af zonder te antwoorden; in haar schoone oogen welden tranen op, even helder als de dauwdruppels op de meibloempjes van het groote grasveld, dat zij naderden en dat vóór de villa lag, die het einddoel van haar wandeling scheen te zijn.

Sprakeloos bleef Maurits aan haar zijde voortwandelen, steeds hopende op een enkel bewijs van hartelijkheid of deelneming. Maar neen, zij zeide niets. Zijn bloed stond stil toen zij hem groette, zonder één blik, zonder één handdruk. Hij zag haar naar binnen gaan, en den knecht, die haar open deed, knikte zij toe evenals hem, gevoelloos en koud!

Toen welden tranen op in zijn oogen, en hield hij zich met moeite staande, want zijn aandoeningen dreigden hem te overmeesteren. Weg moest hij, weg! Weg van die plaats, weg van die stad, weg van het land waar zij leefde.

Daar schoot hem plotseling te binnen, dat de korvet *Jupiter* te.... gereed lag om de reis naar Oost-Indië te aanvaarden. Men had hem medegedeeld dat er gebrek aan officieren was, zoodat het schip zee zou kiezen zonder een voltallig état major. Zijn besluit was genomen: hij moest terug naar de residentie en naar het ministerie, en voordat de nacht was aangebroken, had Maurits de verzekering gekregen, dat hij eerstdaags als jongste officier aan boord van Zr.M. korvet *Jupiter*, naar Java bestemd, geplaatst zou worden.

Den volgenden dag spoedde hij zich naar zijn ouders. Het wederzien diende slechts om afscheid te nemen. Het was hem onmogelijk langer dan een dag bij zijn betrekkingen te vertoeven en tot overmaat van ramp was zijn zuster uit de stad en kon zij, indien men bericht zond, niet voor den volgenden avond thuis zijn. Zonder haar gezien te hebben ging hij naar de residentie terug, en toen Bertha tijding kreeg van het onverwachte vertrek van haar broeder en pogingen in 't werk wilde stellen om hem van dezen stap terug te houden, had de *Jupiter* reeds het anker gelicht en dobberde Maurits rond op de onrustige baren van de Noordzee.

Alvorens naar zee te gaan; had hij in de residentie, Van Hoekenburg opgezocht, maar hem niet thuis gevonden.

"Mijnheer was uit de stad," verzekerde hem het nette dienstmeisje met een pruilend lipje, en hij had niet gezegd waarheen. Dit laatste op een toon waaruit men kon afleiden dat zij gewoonlijk goed op de hoogte van mijnheer's gangen werd gehouden. Maurits liet een brief voor haar heer achter.

Aan boord van de *De Ruyter* teruggekomen, trof hij slechts enkele officieren en adelborsten aan; Driebeek en de meesten waren reeds met verlof. 't Deed hem leed geen afscheid van Driebeek te kunnen nemen, wien hij gaarne zijn ontmoeting met Van Hoekenburg had medegedeeld en om raad gevraagd. Hij schreef hem dus een langen brief, waarin dat bezoek werd weêrgegeven, en zijn eigen gedrag sterk gelaakt.

Een paar uren voor Maurit's vertrek kwam de kolonel van Haamstede van verlof terug. De onverwachte overplaatsing en het spoedige vertrek van Maurits wekte in hooge mate de bevreemding van den kolonel op, maar de ministeriëele aanschrijving lag op tafel; derhalve moest hij er in berusten.

hij van het koopvaardijleven had overgehouden. Ware 't niet dat de officieren uit plichtgevoel nu en dan gevraagd hadden met het geschut en de geweren te mogen exerceeren, die belangrijke oefening zou zeker achterwege zijn gebleven, want hij vaardigde daartoe nimmer orders uit; doch wanneer het weder ruw werd, wanneer er moest worden gereefd of gemanoeuvreerd, dan zag men hem met den roeper in de hand op het kommandeertrapje staan, en dan was er niemand die hem het werk uit de handen zou nemen. En hij voerde het kommando uitstekend goed; de matrozen lagen gemakkelijk op de ra's, die juist zoo aangebracht werden, dat de wind er langs woei, terwijl hij op het juiste oogenblik het schip over den een of anderen boeg bracht. Hij deed 't altijd op de wijze der koopvaarders; ja, 't was alsof hij met opzet den schijn aannam de kommando's aan boord van een oorlogschip niet te kennen. Moest het volk naar boven om te reven, dan zei hij : "Kom aan, jongens, naar boven en netjes een paar reven ingenomen, hoor! Ik zal wel zorgen dat jelui gemakkelijk op de ra's ligt." Aanvankelijk veroorzaakten zijne koopvaardersmanieren aanstoot en misverstand bij de officieren, die daardoor in de war raakten en de namen van zeilen, die hij anders noemde, niet kenden. De "jager" heette bij hem "butenkluver," de "bezaan" "spanker," en 't scheen hem te vermaken als men zijn orders niet begreep; ook kon 't hem niets schelen, dat men hem niet verstond wanneer hij kommandeerde, en hij liet zich nu en dan ontvallen, dat als hij den schipper Hummel en den stuurman Krentebrood maar had, hij het schip wel over zee zou brengen zonder officieren.

Als eerste officier diende aan boord van de *Jupiter* de luitenant 1ste klasse Schaffelaar, een man reeds op jaren en een volmaakt kontrast van den kommandant. Tijdens de Belgische revolutie had hij op kanonneerbooten en daarna langen tijd op wachtschepen gediend, en daardoor weinig praktijk als zeeman; hij was meer militair. Hij lachte zelden, keek de personen tegen wie hij sprak nooit aan, gaf orders op een pedante, eentonige wijze, en zou zeer streng zijn geweest voor het volk, wanneer hij meer krediet bij den kommandant had gehad. Deze toch luisterde weinig naar zijn vertoogen en liet hem niet zelden zijn minachting gevoelen over zijn weinige zeemanskennis.

Klein van gestalte, met stekelig blond haar, kleine licht-

grijze oogen, maakte deze zeeofficier alles behalve een mooi figuur. Hij was evenwel uiterst net op zijn kleeding en kwam zelden zonder handschoenen aan dek.

Kreeg hij orders of gaf hij die aan minderen, dan eindigde hij altijd met een "Wat blief?" tegen den kommandant, en met een "Wadde?" tegen minderen.

Een van de steenen des aanstoots tusschen den kommandant en hem, was een knevel die in de schaduw van een vrij grooten neus welig op zijn bovenlip tierde. Het was in dien tijd iets nieuws, dat een zeeofficier een knevel droeg, en 't scheen den kommandant volstrekt niet te bevallen. Er waren zelfs hooge woorden over geweest, maar de eerste officier was stijf op zijn stuk blijven staan, bewerende dat er geen verbodsbepalingen tegen bestonden. De kommandant maakte nu, waarschijnlijk om zich te wreken, herhaaldelijk toespelingen op officieren die tot de zware kavalerie schenen te behooren, en zeide telkens hoe onaangenaam 't voor anderen is om uit het proefbord snert te moeten eten, waarin een paar vette knevels hadden gehangen, en meer dergelijke opmerkingen.

Onder de officieren trof Maurits, behalve onzen ouden kennis "de neus," die ook aan boord was geplaatst, meest allen jonge menschen aan, waarvan slechts een paar de groote reis hadden gemaakt. De chirurgijn, een oud gediende, die vroeger bij de landmacht had gestaan en bij Waterloo was geweest, maakte een uitzondering. Deze liep reeds naar de vijftig en was een man die volstrekt niet aan boord behoorde, den geheelen dag klaagde en het oogenblik verwenschte, waarop hij het leger had verlaten. Het meest griefde hem de beweging van het schip, en men zag den ongelukkige van den eenen bak naar den anderen kruipen en zich met beide handen vasthouden, als hij 's morgens zijn bezoek in den ziekenboeg moest brengen. De adelborsten, die hem altijd van Waterloo lieten vertellen, waarover hij onuitputtelijk was, namen hem dan beet, en riepen hem toe: "Pas op, majoor, daar komt een zeetje." Dan zette hij zich in postuur, met handen en beenen, om vast te staan tegen het rollen van het schip. Zelfs als het schip zoo vast lag als een huis, en er geen zweem van deining in het water was, liep de man er in, en zag men hem, tot groot vermaak van Janmaat, zich ergens aan vastklampen, zoodra hij de waarschuwing van "een zeetje" had gehoord.

Toen de wind naar het noordwesten en noorden liep, zeilde de *Jupiter* naar zee, doch reeds den avond van den dag van vertrek kromp de wind naar het zuidwesten en werd weinig voortgang gemaakt ; door den harden wind was men genoodzaakt klein zeil te maken en dreef het schip om de noord. Toen was reeds de gelegenheid daar om over de bekwaamheid van den overste als zeeman te oordeelen. Hij raadpleegde telkens den barometer, liet de marszeilen dicht reven, en een rif nemen in den fok, en nauwelijks was dit lastige werk verricht, of er kwam een uitschieter uit het noordwesten, die in een zwaren storm overging. Het schip bevond zich op de hoogte van Texel, en verkeerde door de nabijheid van den wal in geen benijdenswaardigen toestand. Er moest zwaar gezeild worden om benoorden Texel te komen, en 't was verstandig gehandeld dat vooraf de zeilen goed gereefd en de noodige voorzorgen genomen waren. Men zag een koopvaarder een mijl onder de lij nog bezig met reven en door den harden wind daarin niet slagen. Later werd vernomen dat het schip met man en muis op de Texelsche gronden was gebleven.

De overste was in zijn element en vertelde aan iedereen, dat hij in zulk weder het meest opgewekt en 't gezondst was.

De eerste officier had niet veel anders gedaan dan toezien, doch moest toch plichtshalve aan dek blijven en wel voor op den bak, wanneer de overste het bevel voerde. Hij vond dit echter zeer lastig, daar de koppen der zeeën over het voorschip bruisten en hem nat maakten ; daarom ging hij naar het achterschip bij het kommandeertrapje, waar de kommandant stond, hield zich met de eene hand aan den grooten schoot vast en streek met de andere over zijn gezicht, een vaste gewoonte als hij een gesprek begon.

" Ik geloof, overste, dat als 't zoo blijft doorwaaien en al dat zeil moet blijven staan, we lek zullen krijgen in de lijfnaden. Wat blief ? "

" Ik geloof," antwoordde de overste, " dat als we lek worden in de lijfnaden, we later zullen moeten breeuwen om die weêr dicht te krijgen. Is dat alles wat u te zeggen hebt ? "

" Ik wilde u doen opmerken, overste," hernam de eerste officier, " dat als dit zoo doorgaat met zeilen, het volk vooruit geen drogen draad meer aan het lijf zal hebben, en wilde u daarom vragen of we niet wat zeil kunnen minderen ; wat blief ? "

" Mag ik u verzoeken op uw post te gaan op den bak. Als zeil moet geminderd worden, zal ik 't wel zeggen; eens vooral, mijnheer, ik ben de kapitein van het schip en weet wat er gedaan moet worden."

De eerste officier droop af, en men hoorde den overste nog mopperen over mannen met knevels, die boven op een paard behoorden, maar niet aan boord van een schip.

Dien nacht werd gedeeltelijk doorgezeild, en 's morgens op de dagwacht, toen men zeker was benoorden de eilanden te zijn, werd klein zeil gemaakt en begaf zich een gedeelte van het volk naar kooi.

Maurits, die van den overste last gekregen had den eersten officier te rapporteeren dat de algemeene manoeuvre geëindigd was en de officier der wacht het bevel op zich zou nemen, wendde zich tot dezen:

" Mijnheer, de overste laat u weten, dat hij naar kooi gaat en u ook kunt gaan slapen; de dienstdoende officier heeft de wacht op zich genomen."

" Dat is niet volgens de regels, mijnheer." Met de hand over het gezicht strijkend: " de overste moet *mij* laten roepen en *ik* moet den officier van de wacht de orders geven. Wadde? 't Wordt op die manier een rechte koopvaardijboel. Wadde? "

" Ik volg slechts op, wat mij door den overste is gelast u te zeggen, mijnheer," antwoordde Maurits.

" Ik geloof dat u ook al op de hand van de koopvaardij is; wadde? " En met deze woorden, zonder antwoord af te wachten, spoedde zich de eerste officier naar beneden om droge kleeren aan te trekken en zich ter ruste te begeven.

Toen de storm uitgewoed had werd meer zeil gemaakt en, nu de wind van het noordoosten doorkwam, koers gezet naar Dover.

Zonder noemenswaardige bijzonderheden werd het Kanaal en de gronden afgezeild. De wind bleef gunstig, zoodat men den negenden dag het hooge land van Madeira zag en daarna spoedig de noordoost-passaat haalde.

De overste, die nu niets te doen had wat de bestiering van het schip betrof,—" in de passaat," zeide hij, " kan een oud wijf een schip wel over zee brengen,"—kwam weinig aan dek, schreef brieven, en nam nu en dan een afstand van zon en maan, waarin hij zeer bedreven was.

De eerste officier liet zich, nu het schip stil lag, en de

dienst geregeld kon worden uitgevoerd, meer gelden. Hij had een paar nieuwe handschoenen aangetrokken en vond overal wat op de zindelijkheid aan te merken. Op zekeren morgen was er gorapporteerd dat het tusschendeks in orde was, en begaf hij zich derwaarts. Maurits had den piketdienst, wachtte hem op en deed het militair salut. Nu was er zeer weinig of niets aan te merken, want Maurits deed zijn dienst zeer goed, en de kalme zee had veroorloofd dat men het dek en de bakken een goede beurt had gegeven met schrobben. De eerste officier zag alles goed na, veegde met zijn witten zakdoek hier en daar over een bakskist om te zien of die vuil afgaf, en was op het punt van naar boven te gaan en afscheid te nemen met de woorden: "goed, mijnheer van Velzen," toen hij staan bleef, de gewone beweging met de hand over het gezicht maakte, alsof 't daardoor langer moest uitgerekt worden, en tegen den adelborst van het piket zeide:

"Ik geloof, jonker, dat u op de hand van het volk is; wadde?"

De adelborst verzekerde dat hij op de hand van niemand was, en slechts naar zijn beste vermogen de zaken in het tusschendeks had nagegaan; doch voordat hij een paar woorden daarover gezegd had, was de eerste officier reeds verdwenen, zonder antwoord af te wachten.

Eenige dagen daarna, toen dezelfde adelborst op nieuw den dienst tusschendeks had en rondging om de bakken te inspecteeren, bleef deze bij een der matrozen staan, die baksmeester van den schiemansbak was, streek met de rechterhand over het gezicht en zeide: "Ik geloof, Jansen, dat u op de hand van de zeuntjes is,...... wadde?"

Nauwelijks waren deze woorden hem ontvallen, of hij ontwaarde den eersten officier, dien hij niet had zien aankomen, achter zich. Hij schrikte geweldig en groette, niet anders denkende of hij zou voor eenige dagen hutarrest krijgen; maar geen zweem van ongenoegen was op het gelaat van den eersten officier te lezen; veeleer kon men het begin van een glimlach waarnemen.

Bij het passeeren van de linie werd de gewoonte van het doopen der nieuwelingen, d. w. z., van hen die voor 't eerst het zuider halfrond gingen betreden, opgevolgd. De eerste officier behoorde onder de laatsten, en de overste wilde er niets van hooren, toen hij voorstelde, met het oog op zijn rang, van het doopen te worden vrijge-

steld. Hij moest 't eerst onder het mes en daarna in de koelbalie afgewasschen worden. Wel behandelde men hem met eenige onderscheiding, doch men had 't bijzonder op zijn knevel voorzien, die met een dikke laag pik en teer werd ingesmeerd. De overste scheen dat volstrekt niet onaardig te vinden, want hij liet zich ontvallen: "Ik wou dat ze dat ding konden afscheren!"

Toen de beurt aan den derden dokter kwam om gedoopt te worden, en zijn naam door den sekretaris van Neptunus werd afgelezen, was de man nergens te vinden. Hij was een esculaap, die even voor het zeilen van het schip kersversch uit Duitschland was aangekomen, en dus nog niet in staat Hollandsch te spreken. De plaats waar de dokter zich verscholen had, was evenwel den adelborsten niet ontgaan, en ze zeiden dat ze hem er wel uit zouden krijgen. Zij namen dus een pompstok, waaraan ze een lijn en een haaihaak vastmaakten; aan den haak werd een groot stuk rauw spek gestoken. Men liet de lijn langs de verschansing bij het bezaanswant zakken, want men wist dat de dokter zich daar ophield, en manoeuvreerde met den stok zoodanig, dat het stuk spek rakelings langs zijn neus ging. In een oogwenk zag men hem als een razende het dek opstuiven, doch de adelborsten waren gevlogen. De handlangers van Neptunus pakten hem beet, en hij werd, niettegenstaande zijn geweldig tegenspartelen, evenals de anderen geschoren en afgespoeld!

Of de dokter er aanleg toe had, of wel dat de kiem door 't doopen werd opgewekt,—na zijn eerste zeereis werd de man krankzinnig en moest hij den dienst verlaten.

(Wordt vervolgd.)

Schetsen uit den Vrijstaat.

No. 1.—De Resident-Vrederegter.

Sedert den laatsten tijd is het getal ambtenaren in dezen Staat erg vermeerderd met Assistent-Landdrosten en Resident-Vrederegters, en vreemd dat een natie gelijk de onze, die over het algemeen op een hoogen voet van regtsgeleerdheid staat, met deze soorten van ambtenaren zoo weinig bekend is.

Ik zal trachten u het een en ander omtrent de laatste klasse, nl. Resident-Vrederegters, meê te deelen.

Een Resident-Vrederegter is een gewoon mensch, die om de eene of andere reden tegen eene toelage van £100, —spottend in de Begrooting als *salaris* opgebragt—zijn diensten den Staat in het algemeen, en het dorp, waar hij woont, in het bijzonder, leent.

Hij is gewoonlijk ongetrouwd, en oefent meestal tevens de betrekking van generaal agent en vendu-afslager uit, hetgeen in dit land niet beschouwd wordt in strijd te zijn met zijne positie als "quasi-juts."

De Vrederegter, met wien wij u, geachte lezers, in kennis willen stellen, woonde te Nijmegen (N.B. aan de *V*aal en niet aan de *W*aal), en droeg den aristocratischen naam van Jan Tamboer. Hij was ongeveer 23 jaar oud, Afrikaner van geboorte, en had een vrij goed uiterlijk, dat gunstiger zou zijn geweest, had een Hottentot hem zijn neus niet stuk geslagen met een juksschee, waardoor dezelve scheef stond en Jan den bijnaam in het Bovenland (zoo genaamd, omdat het Onderland is) had gekregen van Jan Windscheef.

Op zijn kleêren was hij vroeger niet erg netjes, doch sedert hij een stuk van een "juts" was, ging hij meestal in zwartlaken.

't Was op een morgen, dat onze held juist zijn zitplaats in 't Kantoor had ingenomen, toen de konstabel hem kwam zeggen, dat de Kaffer, die den vorigen dag ingebragt was wegens diefstal, nergens te vinden was.

"Wat heb je met hem gedaan?" vroeg de Vrederegter.

"Ik heb hem tot 10 uur opgepast, en toen ben ik gaan slapen. Ik heb hem echter eerst aan den poot van mijn katel vast gebonden, en toen ik heden morgen wakker werd, was hij weg, en de riem ook."

"Dat is een mooie zaak," zei de Vrederegter, "en nu heeft hij een riem meêgenomen, zeker om een paard te vangen in 't veld, en zoo te vluchten. Als hij mijn rijpaard maar niet neemt; dit heb ik pas gekocht voor £30 sterling."

"Ik dacht ook al bij mij zelven," zeide de konstabel, "als hij mijn paard maar niet neemt, want dan zou het mij dubbel spijten."

"Ga," zeide de Vrederegter, "en haal een paard, zadel het op en zie of de kerel hier niet in de bergen zit."

De konstabel vertrok en onze Vrederegter, verzekerd

zijnde dat de Kaffer toch niet zou in handen komen, begon een "warrant" voor de *Gouvernements Courant* uit te schrijven.

Toen hij tot de woorden "beschuldigd met de misdaad van" kwam, wist hij niet wat in te vullen. Volgens Van der Linden, dien hij er op nasloeg, was het geen tronkbraak, want...... er bestond geen tronk. "Wat was het dan—riembraak? katelpootbraak?" Hij wist het niet, en beide laatste misdaden waren onbekend in Van der Linden.

Terwijl hij hierover zat te zoeken, kwam de schoolmeester van het dorp binnen om eventjes goeden morgen te zeggen.

"Jij komt van pas, Dronkers," zeide Tamboer. "Ik zit hier met een moeielijke kwestie, die mij evenveel puzzlet als 'the puzzle of 15' den Yankees deed."

En met eens gaf hij hem een kort verhaal van het voorgegevallene, er bijvoegende dat het denkelijk ook boven zijn jakhals zou zijn.

"De zaak is eenvoudig," zeide de schoolmonarch. "Gij vult eenvoudig in 'wegens desertie.' De kerel is weggeloopen, gedeserteerd, *ergo*, hij is een deserteur, en......"

"Top!" zeide de Vrederegter, "dat is kapitaal. Gek dat ik er niet eerder om gedacht had. Waarlijk groote geesten kunnen soms niet op een kleinigheid komen. Excuseer me, pardonneer mij, dat ik even de 'warrant' klaar schrijf, en tevens een brief aan den drukker van de *Gouvernements Courant.*"

"Doe alsof je te huis bent," zeide Dronkers, "ik heb tijd. Heden heb ik geen school, daar ik mij niet wel gevoelde."

"Je ziet er niet naar uit," zeide de Vrederegter. "In elk geval zou ik u verzoeken, in dergelijke gevallen mij er eerst kennis van te geven. Mij persoonlijk kan het minder schelen, maar mijn betrekking moet ik laten eerbiedigen: daartoe verbond ik mij met een duren eed!"

"Ik heb niet geweten," zeide de onderwijzer, "dat ik UEd. Achtbare daar van kennis moest geven. Excuus dan ook. In het vervolg zal ik UEd. Achtbare er niet mondeling, maar behoorlijk schriftelijk kennis van geven."

"Zeer goed," zeide de Vrederegter, die zich zeer gevleid gevoelde over de hem toegevoegde titels; "wij zullen dan hopen, dat voortaan tusschen ons geene officiele onaangenaamheden mogen plaats vinden."

"Ook geen *on*-officiele," zei Dronkers.

De warrant en brief waren klaar. Tamboer zette zijn ooggl aasje op, ofschoon hij beter zag met zijn bloot oog, en

zeide, blijkbaar weltevreden: "Ziezoo! a's de drukker nu maar doet zoo als ik hem gelast heb, dan is die Kaffer denkelijk spoedig in handen."

"Wat heeft u hem dan gelast?"

"Ik heb hem gelast, den lastbrief te zetten op de eerste bladzijde, bovenaan, met voorbijgaan der advertentiën van den Gouvernements-Secretaris, en met groote, duidelijke letters."

"Landdrost! de Missies laat roep voor breakfast," kwam een Kafferjongen zeggen.

"Zeg aan de Missies, dat ik dadelijk kom," en na aan den konstabel de stipste orders gegeven te hebben van bij het kantoor te wachten tot zijne terugkomst, en indien er iemand kwam om hem te zien, dezen te verzoeken een heen en weertje te wachten, ging Jan Tamboer breakfasten.

Onmiddelijk na afloop van het breakfast begaf Jan zich weer naar het kantoor. De Kaffers en andere kleurlingen groetten hem zeer beleefd, met de woorden: "Igose Landdrost," woorden, waardoor onze Vrederegter zich erg vereerd gevoelde.

Bij het kantoor gekomen zijnde, vernam hij, dat er geen stuk mensch gekomen was om hem te zien.

"Is meneer onze nieuwe Vrederegter?" kwam er een kort, dik man vragen.

"Om u te dienen," antwoordde Tamboer, "en wie is u als ik mag vragen?"

"Ik is de Veldkornet der wijk," was het antwoord; "en mijn naam is van de Venter; sommige menschen spreken het gewoonlijk verkeerd uit, en zeggen van Deventer."

"Aangenaam met u kennis te maken," zeide Jan Tamboer. "Ik geloof ook dat u gelijk hebt, dat men den naam verkeerd uitspreekt. Deventer is een stad in de provincie Limburg, in Holland, als ik mij niet vergis, en vandaar komt beroemde koek, en onzen waarnemenden weesheer (Houck). Doch ik ben verblijd met u kennis te maken, en daar het heden geen postdag is, kunnen wij de belangen van de wijk en het dorp bespreken. Ons is toch de stoffelijke welvaart der bewoners opgedragen. Op ons rust een dure en zware taak, gelijk zulks altijd het geval is bij personen, die de weegschaal van het regt in handen hebben. Door eendragtige zamenwerking kunnen wij veel doen, en van hen, die onder mij staan, hoop ik de meeste gehoorzaamheid aan mijne, zoowel als aan de bevelen van hooger gezag,

gegeven te zien. Ons doel moet zijn om het volgend jaar hier een afzonderlijk district te krijgen, en ik twijfel er niet aan, of het zal gaan. U zou misschien een goed Raadslid voor ons zijn, en het kon zijn, dat ik niet ongenegen zou wezen om de betrekking van Landdrost aan te nemen."

"Als mijn affairetjes zulks toelaten, zou ik niet ongenegen zijn," zeide Veldkornet Van de Venter.

Nog langen tijd bleven de twee Magistraats-personen praten, totdat de tijd van opbreken kwam.

Na beloofd te hebben spoedig weer te komen, nam men afscheid, beide in de vaste overtuiging, dat de man, met wien men kennis had gemaakt, een kapitale kleine kerel was.

....

De verdere lotgevallen van den Vrederegter zijn te vinden in de onuitgegevene werken van Celsius, pag. 419, en vervolgens.

F.

Bloemfontein, 6 Junij 1882.

Het Penningske der Weduwe.

Markus XII : 14—44.

Al wanklend kwam zij aangetreden,
De zwakke vrouw, wier minnend hart
Nog bloedde van de versche smart ;
Want, ach, het was zoo kort geleden
Sinds haar een trouwe gade ontviel,
De vreugd eens der gebogen ziel,
Met wien ze, ootmoedig en tevreden,
Het zuur verdiend maar daaglijksch brood,
Gekruid door lofzang en gebeden,
In vroomheid, liefde en vreê genoot.

En nu ? die staf en steun in 't leven,
Haar alles was haar zijde ontroofd,
Haar was alleen de zorg gebleven—
En biddend boog de vrome 't hoofd.
Want zwijgend in Zijn welbehagen,

Die kracht geeft om Zijn last te dragen,
Bleef haar, te midden van dien rouw,
Een burg, een tent van schaûwrijk lover,
Een schat, een heilig erfdeel over....
't Was Israels God, Jehovah's trouw.

O wèl haar, wie Uw liefde sterkte,
Gij Man der weduw, vriendlijk God !
Die wondren in haar ziele werkte,
Bij al den weedom van haar lot.
Tot U rees in Uw tempelhoven,
Haar nooddruft brengende U ter eer,
Het loflied van haar ziel naar boven :
" Hoe lieflijk is Uw woning, Heer !"
Want zij was één dier warmbezielden,
Dier heilgen uit den ouden stam,
Die voor hun God Jehovah knielden
In 't heilgeloof van Abraham !

Ook nu had ze in den heilgen tempel
Weer troost gezocht, bij 't koestrend licht
Van 's Heeren lieflijk aangezicht ;
Slechts bij 't verlaten van Zijn drempel
Bleef nog een dierbre liefdeplicht :—
En zie, met neergeslagen oogen,
Beschaamd, verlegen, 't hoofd gebogen
Voor Hem, die al haar nooden wist,
Wierp ze alles, wat haar restte in 't leven,
— Verzuchtende of zij meer kon geven !
Haar penningske in Zijn offerkist.

Geen Farizeeuw of Schriftgeleerde,
Die luid Jehovah's naam vereerde,
Wien onder 't breedgezoomde kleed
Een hart sloeg, deelende in haar leed.
Te nietig was ze in 't oog dier grooten,
Die de armen uit Gods hemel sloten ;
Geen, die een vriendlijk woord haar schonk,
Geen blik, die tot haar nederzonk....
Maar 't penningske was niet verloren !
Wat kleen en arm was en veracht
In de oogen van een dwaas geslacht,

Dat kleene heeft zich God verkoren....
En Die 't getuigde, vrouw, is dáár !
Hij rijst in 't midden van de schaar,
Uw offer heeft genaê verkregen !
Zijn stem, o zaalge, klinkt u tegen,
En 't woord is eeuwig, trouw en waar :

" Voorwaar, Ik zeg u, de enkle penning
Van deze weduwvrouw geldt meer,
In 't heilig oog van d' Opperheer,
Bij wien geen maat is of miskenning,
Dan 't geen heel de offerkist bevat,
O rijken, van uw trotschen schat !
Den overvloed is veel gebleven,
Maar deze heeft, in God verblijd,
Haar laatste nooddruft Hem gewijd...."

En de englen hebben 't opgeschreven
In 't heilig Boek van 't eeuwig leven,—
Ga, vrouw, u wacht een heerlijk loon :
" Dien penning hebt gij Mij gegeven,"
Verklaart Gods eenig groote Zoon.

De Genestet.

De Begrafenis van Gouverneur van Oudtshoorn.

De volgende interessante beschrijving van het aan land brengen en begraven van het lijk des op reis herwaarts overleden Gouverneurs van Rheede van Oudtshoorn nemen wij over uit de oude Koloniale Archiven :—

Uit het Resolutie boek van den Raad van Politie, 1773.

10 April.—Beraamde orders bij 't aen lant brengen van 't lijk van wijlen den Ed. Heere Gouverneur van Oudtshoorn t' observeeren

" Synde laatstelijk door den Heer gezaghebber vertoond een concept der orders, die zijn Ed. noodig geoordeeld heeft, dat gesteld en g'observeerd sullen dienen te worden bij 't aan land brengen van 't lijk van wijlen den Edelen Heer Gouverneur Pieter van Reede van Oudtshoorn, dewelke geresumeerd en g' approbeerd zijnde is voorts goed gevonden aan d' E. E. Cooplieden Pieter Hacker eñ Adriaan van

Schoor op te dragen om het gem. lyk te accompagneren, zullende vermits den E. Secretaris Bergh, uyt hoofde zyner affiniteyt met wylen zyn Edele, dese commissie niet kan bywonen, oversulx den Eerste gesworen clercq ter politieque Secretarye Tobias Christiaan Bonenkamp daarbij moeten adsisteeren.

11 April.—Vastgestelden tijd wanneer het gemelde Lyk statelyk zal worden ter aarde besteld.

Vermits het lyk van wylen den Edelen Heere Gouverneur Pieter van Reede van Oudtshoorn, hetwelk met het op heeden alhier gearriveerde schip Azia, is aangebragt, op morgen van boord staat te werden afgehaald, zoo is alsnu op de propositie des Heer Gezaghebbers beslooten, om het gem. lijk op aanstaanden Saturdag den 17 deeser des namiddags, de klocke twee uuren, met diezelfde ceremonien, volgens welcke de begraving van den Heere Gouverneur Ryk Tulbagh, L. M., gereguleerd geweest, ter aarde te laaten brengen, sullende dien volgens den vereyschten toestel tot voorsz. plegtige uytvaard, in dien tusschentyd in behoorlyke ordre werden gebragt.

Uit het Dagregister.—10 April 1773. Tegens den avond kreeg men rapport van 't Robben Eyland, dat de aldaar vertoevende kielen komen te weezen de scheepen

Azia —Met 62 Dooden, 30 zieken, zynde onder het getal der Eerstgem. hoogstged. Edelen Heere Gouverneur van Oudshoorn meede begreepen, Terwijl Mevrouw deszelfs gemalinne en Douarriere gedurende de reyze schier altoos zeer onpasselyk geweest zijnde, zig thans nog in een swacken en zieckelyken toestand komt te bevinden : hebbende dien Bodem wyders van den 28 Octob. tot den 15 Novemb. door contrarie winden in Duyns geleegen.

Zondag 11 April 1773.—Voorts is het des agtermiddags Extra ordinaire vergadering van Politie geweest, en daarin besloten, omme het Lyk van wylen den Edelen Heere Gouverneur Pieter van Reede van Oudshoorn 't welk op morgen van boord staat te werden afgehaald, op aanstaande Zaturdag den 17 deezer des nanoens de clocke twee uuren, met dezelfde ceremonien, volgens welke de begraving van den Edelen Heere Ryk Tulbagh L. M. is gereguleerd geweest, ter aarde te laten brengen, sullende dienvolgens den vereyschten toestel tot voorsz. plegtige uytvaart, in dien tusschen tyd in behoorlijke orde werden gebragt.

Zijnde wyders Mevrouwe de Douarriere van wylen hooghst

ged. Heere Gouverneur, des avonds in stilte, en alleen door derselver aanweesende respve. Familie begeleyd, aan Land gekomen, hebbende den intrek, op de vriendelijke nodeging van haar behuwde Broeder den Coopman mitsg. Lidt en Secretaris van Politie de Heer Oloff Martini Bergh, ten zijnen woonhuijse genomen, alwaar haar Edele dan ook voor eerst te verblijven, voornemens is.

Den Eerw. heer Johannes Frederikus Bode, des morgens geleeraard hebbende, reykte vervolgens het H. Nagtmaal aan de Dischgenoten uyt, En 's agtermiddags deed Ds. Henricus Kronenburg dies weegens een stigtelijke Dankpredicatie.

Maandag, 12 April 1773.—Maakte het zeer fraay weer, met wynig doorstraling van wind. Deezen agtermiddag de Clocke half vier uuren, vervoegden de Heeren Pieter Hacker en Adriaan van Schoor, Cooplieden en Leeden van den E. Agtb. Politiequen Raad, als hier toe uyt het Lichaam der Regeering expresselijk gecommitteerd, geadsisteerd door den Eerste gesw. clercq ter secretarye van Politie, Tobias Christiaan Ronnenkamp zig na boord van 't ter Rheede leggend schip Azia ten eynde het Lyk van wylen den Wel-Edelen gestrengen Heere Pieter van Reede van Oudshoorn, Gouverneur en Directeur deeser plaatze, naar Land te begleiden; gelijk sulks dan ook op de volgende wijze is komen te geschieden.

Zoodra voorsz. Heeren gecommitteerdens aan boord van ged. Bodem Azia waren aangekomen, wierd het Lyk uyt het schip in een Landsschuyt overgezet, en met een Prince Vlag overdekt; Terwyl den Schipper en Equipagiemeester Damien Hugo Staring, zig in gem. schuyt plaatste, ten eynde het Lyk onder deszelfs opzigt naar Land te Transporteeren.

Evengemelde schuyt daarop vooruyt roeyende, wierd dezelve direct gevolgd door die waar in de Heeren gecommitteerdens zig quamen te bevinden: latende beyde die schuyten hare vlaggen ter halve stok waayen.

Wanneer de schuyt met het Lyk van boord afstak, deed het schip Azia met deszelfs vlaggen meede ter halver stok, een saluut van 17 canon schoten; werdende met het losbranden der eerste schoot, de vlag van de grote steng gestreeken.

Nadat het voorsz. salut was gedaan, begonnen zoo wel op gem. Bodem Azia, als ook de verdere ter rheede leg-

gende ' S. E. Comps. scheepen en vaartuygen, desgelyks de meede aanweesende Engelsche Comps. en particuliere fransse scheepen, met het doen van Minut schoten, continueerende daar meede, totdat het Lyk op het Zeehoofd was overgenomen; Terwijl alle de voorsz. scheepen en vaartuyghen kare vlaggen tot die tyd toe ter halver stok hebbende laten waayen, dezelve als doen in 't geheel ophaalden.

Op het moment dat het Lyk uyt de schuyt op voorsz. Zeehoofd was needergezet, wierd hetzelve van de Couvre face Imhoff met 17 canon schoten gesalueerd; werdende vervolgens van evengem. sterkte met het doen van minut schoten begonnen.

En daarmeede voortgevaren,totdat het Lijk in 't Casteel, ter bestemder plaatse, was gebragt: Middelerwijl dat de voor wijlen den Edelen Heere Gouverneur geschikte lijfwagt, bestaande in een sergeant, corporaal en twaalf fusiliers, op het gem. Zeehoofd paraat staande, wierd door deselve, zoo als het Lijk aldaar overquam, het geweer gepresenteerd, blyvende die positie houden, tot dat hetzelve door de dragers wierd opgenomen; wanneer gem. lyfwagt zig ter zyden van 't Lyk, te weeten, aan weerskanten zes man agter den anderen, in een geschikte Distantie vervoegden, om hetzelve in dier voegen t'Escorteeren.

Zoodra het lyk door den E. Agtb. Heer gezaghebber en de verdere Heeren der Regeering op 't meerm. Zeehoofd gerecipieerd was, wierd de Prince Vlag daarvan afgenomen, en hetzelve vervolgens op een Dood-Baar gezet, mitsgs. met het gewone Rouwkleed overdekt synde, onder het gevolg zoo van de respve. Bloedvrienden als van welopgem. Heeren der Regeering, en voorgegaan van Agt aanspreekers, door veerthien zoo Boeckhouders als Adsistenten, binnen het Casteel gedragen, terwijl de daartoe benoemde vier onder-cooplieden de slippen van 't baarkleed ophielden; werdende in het voorbij passeeren der Hoofdwagt, het geweer gepresenteerd, de March geslagen, en door den voor 't front staanden officier met het Esponton gesalueerd,mitsgs. nadat men met het lijk in 't gouvernement gekomen, en hetzelve aldaar in een der vertrecken geplaatst was, daar bij op stonds Twee schildwagten gesteld; zullende hetzelve in dier voegen tot den dag der begraving moeten bewaakt worden.

Synde ondertusschen op het oogenblik dat het voorn. salut van 't schip Azia werd gedaan, de vlag van 't Casteel

ter halver stok bijgemaakt, en met het luyden der Clocken zoo van evengem. Forten als der Kerk begonnen, eyndigende, wanneer met schieten van de Couvre face Imhoff was opgehouden.

Dingsdag, 13 April 1773.—De publieque bekendmakinge of aankondiginge nopens het overlyden van wylen den Edelen Heere Gouverneur Pieter van Reede van Oudshoorn uyt naam deezer Regering en Mevrouw de Douarriere van wylen ZynEdele door agt aanspreekers op heeden gedaan zynde, hebben inmiddels de Clocken zoo van 't Casteel als van de Kerk, ter oorzake van voorsz: sterfgeval, driemalen geluyt, te weeten, des morgens van seven tot agt, des middags van elff tot twaalff, en 's agtermiddags van vier tot vyff uuren; terwyl de vlagge van voorsz: sterckte den gantschen dag ter halver stok heeft gewaayd, met welk een en ander tot den dag der begraving in dier voegen zal werden gecontinueerd."—

Zaturdag, 17 April 1773.—" Genoot men mits de helderheyd der Lugt een aangenamen en lieven dag, gedurende denwelken de windjes steeds variabel coelden, ook was het somtijds doodstil.

De plegtige uytvaart van wylen den WelEdelen Gestr. Heere Pieter van Reede van Oudshoorn, Gouverneur en Directeur deser plaatze (L.M.) op heeden bepaald en vastgesteld zijnde, zag men ter dier oorsake met het reyzen der Zon, de vlaggen van het Casteel, mitgrs. van de ter rheede leggende 'S. E. Comp.' scheepen en vaartuygen, en zoo ook van alle de meede hier vertoevende vreemde scheepen (uytgenomen die van 't Spaansche Conings freguat la Pallas) ter halver stok bygemaakt, en nadat de clocken zoo van 't voorsz. Casteel als der Kerk van 's morgens te zeven uuren, van half uur tot half uur geluyd hadden, wierd het lyk van wijlen hoogstgede. Heere Gouverneur des agtermiddags ten Twee uuren, met het volgende Ceremonieel statelijk ter aarde gebragt, namentlijk:

Eerstelijk marcheerde d'oudste Comp. Cavallerie, en agter deselve het Bataillon burger Infanterie, onder het blazen der Trompetters met Sourdines gestemd, en het slaan der Doodmarch:—

Waarop in mediaat volgden:

Drie veldstucken, yder met twee paarden bespannen, en daarby de vereyschte arthilleristen, gaande voor yder der voorsz. stucken een Onderofficier der Arthillerie, met den

deegen in de hand; terwyl zoo wel de Trompen dier stucken als het geweer der Arthilleristen met floers waren omstrikt, hebbende de op de voorwagens der meerm. veldstucken zittende voerluyden, insgelijks een floers om haarl. losgetoomde Hoeden.—

Volgende hierop onmiddelijk:

Het guarnisoen deses Casteels, hetwelk op Commando van den Heere Major Hendrik van Prehn, in beweeging en op march geraakt synde, stelde denselven zig vervolgens, als het commando over alle de Troepen moetende voeren, aan 't front der eerste comp. burger cavallerie om dus het gantsche vereenigde corps op te voeren invoegen den Capitain Hendrik Storm nu voor het voorsz. Battaillon Militairen des Casteels marcheerde, en den Capn. Lieutenant Lodewyk Christoffel Warneck hetzelve quam te sluyten; Terwijl de vaandels door den Lieutenant Philip van Heyden wierden aangevoerd:—

Gaande na alle de voorsz. militie, Twee Trompetters in den swaren rouw, synde hare Trompetten met sourdines gestemd, mitsgs. met floers bekleed, en banderoles van swart laken.

Hierop volgden d'ornamenten in deese ordre:

De Cornette of Standaard, gedragen door den Boekhouder van 's Comp. Equipagie Pakhuysen Sebastiaan Valentyn Scheller:

Het rouwpaard met swart laken overdekt en geleyd door Twee Stal Bediendens in den zwaren rouw gekleed, met los getoomde hoeden en hangende Lamphers.

Het handpaard, behangen met een swart zadel kleed, ter weederzijde met de wapens van wijlen Zijn Edele beschildert, werdende hetselve paard meede geleid door twee stal bediendens als de vorige in den swaren rouw gekleet:—

Het wapen van wel opgem.: Zijn Edele, op d'ordinaire wijze op een stang gehegd; gedragen door den Onder Coopman Oloff Godliebb de Wet.

Het Helmet, versierd met een swarten pluym, meede op een steng gehegt, en gedragen door den Lieutenant en Ingenieur Carel David Wentzel:—

De staf van Commando, in de hand gehouden by den Lieutenant der arthillerie Johannes Fischer.

De wapen of Lyfrok van swart laken, mede met de wapens van wylen Zyn Edele beschildert, gedragen door den Vaandrig en Adjudant Kenne Nicolaas Volsted:—

De Handschoenen gedragen door den Boekhouder en ordinair gecommitteerde Nicolaas Ley.

De sporen gedragen door den vaandrig Carel Frederik Brink,

zynde de laatstgem: drie ornamenten meede aan stangen gehegt:—

Den deegen in de scheede, met het gevest omhoog, gedragen door den Extra-ordenair vuurwerker, Johannes Bresler.

Den deegen bloot met de punt omhoog, gedragen door den Boekhouder en ordinair gecommitteerde, Johan Adolph Kuuhl.

Wanneer nu de voorsz. ornamenten invoegen als bovengem: uyt des Gouverneurswoning waren gedefileerd, zoo volgde daarop;

Den Hofmeester van 't Gouvernement, in den swaren rouw met ongedekten hoofde:—

En na denzelven

Agt aansprekers gaande vier aan vier agter den anderen:—

hierop volgde:

Het Lyk van wylen Zyn Edele, overdekt met Een swart lakens kleed, met swarte zijde franges, En quasten versierd, en gedragen door Twaalff zoo Boekhouders als adsistenten, boven dewelke nog zes andere Boekhouders en adsistenten ter weerskanten van 't Lyk gingen, om Elkanderen te verposen, gaande wyders ook ter zyden van het lyk de voor wylen den Heere Gouverneur geschikte Lyfwagt, bestaande in een Sergeant, Corporaal en Twaalff Fusiliers, ende zulks aan weerskanten zes man agter den anderen in een behoorlyke distantie, ter wyl de vier slippen van het baarkleed door de volgende Persoonen wierden opgehouden, als

Den Onder-Coopman en Secretaris des Raads van Justitie Christiaan Ludolph Neethling.

Den Onder-Coopman en Resident in de Baay Fals, Jan Frederik Kirsten.

Den Ondercoopman en opziender van 't Houtmagazijn, Carel Maximiliaan Atleda.

Den ondercoopman en soldy overdrager Johannes Cornelis van der Spuy.

Waarna volgden

De Bloedvrienden van wylen zyn Edele

En im mediaat na deselve

Den Ed. Agtb. Heer gezaghebber en de Heeren leeden van

den Politiequen Raad, nevens den Eerste gesworen clercq Tobias Chistiaan Ronnenkamp, voor den heer Secretaris Bergh, die als zwager van den Edelen Heere overledene met de Bloedvrienden vooraf was gegaan, deszelfs plaats occupeerende :

Den WelEdelen Agtb. Heere Engels Gouverneur Du Preez.

D' Eerw. Predikanten zoo hier van de Caab als die van Drakensteyn.

Den met het schip Overhout uytgekomenen Eerwaarde Predicant Hendrik Wagter.

De heer Percheron, Agent der Marine Zyner Koninklyke Majesteyt van Vrankryk, by wien zig, terwyl den Train reeds buyten de Poort van 't Casteel was gekomen, quamen te voegen den Commandant en de verdere officiers der hier aanweesende fransse Conings scheepen, dewelke vermits dezelve by het aan Land brengen van 't Lyk geen honneurs aan hetzelve hadden beweesen oversulks niet met d' andere vrienden te gelyk, maar eerst 's middags op de gedane declaratie van voorsz. Commandant, dat gem. scheepen als nu insgelyks de gewone eerbewysingen voor 't Lyk souden doen, ter begravenis waren genodigt—

Den Equipagie meester :

De Leeden van den Raad van Justitie

D' Opperhoofden der ter rheede leggende 's Comps. en Engelsse scheepen.

Den eersten opperchirurgyn deeses Gouvernements.

D' onder cooplieden

D' onder cooplieden van d' aanweesende scheepen

Den adsistent by den Chinasen handel—Ulrich Walterus Hemmingson.

D' oud Burgerraden

De burger Capitains

De Regeerende Weesmeesteren

De oud Weesmeesteren

De Commissarissen van Civiele en Huwelykse zaken

Den tweeden Opperchirurgyn van 's Comps. Hospitaal alhier, en den Opperchirurgyn van de Baay Fals.

De Boekhouders by den Chinasen Handel.

De Boekhouders in dienst der E. Compe. alhier

D' adsistenten van d' aanweesende scheepen.

D' oud Commissarissen van Civiele en Huwelyks zaken.

De Regeerende Heemraden van Stellenbosch en Drakensteyn, Hebbende den Landdrost en de Collegianten van Swel-

lendam mits de verafgelegentheyt dies Districts by de Lyk-statie niet kunnen present weesen:

De Regeerende Kerkenraaden van Stellenbosch en Drakensteyn.

De Gezaghebbers der hier permanente vaartuygen.

D' oud Heemraden van Stellenbosch en Drakensteyn.

De Lieutenants en Vaandrigs van de burger Compagnien de Reserve en Invalides alhier.

De Lieutenants en verdere Officieren van Stellenbosch en Drakensteyn.

D' adsistenten van de respec. Camptoiren.

Den Schrijver by den Chinasen Handel, Isaac Rhenius.

De Brandmeesters.

D' Oud Diaconen van de Caab.

D' Oud Diaconen van Stellenbosch en Drakensteyn.

De Krankbezoekers.

Den opperziekenvader, nevens de Chirurgyns, onder en de derde meesters van 's Comps. hospitaal.

De werk en andere Baasen, zoo op 's Comps. ambagts quartier als elders bescheiden.

En eyndelyk eenige Burgers die onder de respectieve Burger militie niet sorteeren.

Volgende hierop laatstelyk

De tweede Compe. Burger Cavallery den Train sluytende.

Dus onder het gedurig luyden der clocken en het doen van minut schoten van de Couvre face Imhoff en de Voorwaarts gem. 's E. Comps. en vreemde scheepen, waarmede men, wanneer het lyk op de Draag-Baar was gezet, had begonnen, buyten de barrierre van 't Casteel gekomen zynde, wierd de route genomen, over de steene straatweg tot naar het Huys van den Coopman en Cassier de Heer Mr. Jacobus Johannes Le Sueur, En van daar links op de Heeregragt langs, voorbij het Huys van den E: Agtb.: Heer gezaghebber, vervolgens de straat tusschen de weede. Eksteen, direct naar de Kerk, wanneerd Eerste Compe. Cavallerie, die voornyt was gemarcheerd, zig posteerde, met de rug omtrent in de straat, die naar 's Compe. Paarden stal loopt, Met de linker Vleugel aan 's Compe. Slaven Logie, En met de regten vleugel naar 's Compe. graan Magazyn, d'oude Zyde spinnery genaamd, invoegen dezelve met het front naar het Kerkplyn quam te staan.

Macheerende het Battaillon burger Infanterie dusdanig dat hetzelve met de linker vleugel aan voorsz: Zyde spin-

nery, het front naar 't Kerkhoff, mitsgaders het agterste gelid, aan de daarteegen overstaande huysen der burgers van de Poel en Van der Litts quam te staan; waarna de drie veldstucken voor't Bataillon gesteld zynde, de Paarden ontspannen en ter zyde afgebragt wierden :—

Het Bataillon Militairen zig wyders met de Burger Infanterie in een Equaal front gesteld hebbende, dus, dat de Regter vleugel van 't Evengem: guarnisoen teegen het klyne huys van den Boeckhouder Scheller quam te staan; rangeerde de tweede Compe. burger Cavallerie, die tot hiertoe den Train gesloten had, zich alsdoen in de straat by den Burger Jacobus Lourens Bierman, met het front naar de 'Eerste Compe. Cavallerie.

Het Meergem: guarnisoen zoo wel als de Burger Militie, zig aldus in ordre gerangeert hebbende, wierd door dezelve, zoodra men met het Lyk op het Kerkhoff was aangekomen, het geweer eerst op schouder genomen, daarna gepresenteerd, mitsgrs gedurende het voorby passeeren van 't Lyk, en van de statie de Doden March geslagen; doende d'Officiers Egter geen honneurs hoegenaamd.

De dragers der ornamenten inmiddels met dezelve in de Kerk getreeden zynde, stelden dezelve zig tusschen het Gouverneurs gestoelte, 't welck met swart Laken was bekleed, En dat van de Heeren Leeden des Raads; Terwijl de Trompetters bij het graf staande de Rouw en hand-paarden voorts aan weederzyden der Kerk deur wierden geplaatst.

Waarna het Lyk meede in de Kerk gedragen wesende, wierd hetzelve vervolgens in 't graf needergelaten, en daar by door voorsz: Trompetters een Treurlied op geblazen; Werdende daarop de ornamenten op de daartoe expres voor de Predikstoel gereed staande, mitsgrs. rondsomme met swart Laken overdekte Tafel needer gelegd.

Zoodra het Lyk invoegen als Evengemeld bygezet was, wierden op Een dieswegens gegeven teeken, Eerstelyck de drie veldstucken gelost, en hierop een generale decharge van de gantsche Infanterie gedaan, waarna op gelyke wyze een Tweede en Derde decharge, Zoo uyt het Canon als de Musquetterie volgde: Werdende door de Cavallerie niet gevuurd;

Wanneer d'Eerste decharge uyt de Musquetterie was gedaan, werd met het doen van Minut Schoten opgehouden, dog yder salvo uyt het handgeweer telkens met een Canon schoot van de Couvre face Imhoff beantwoord;

Wordende Eyndelyk na het doen des derde of laatste decharge, met het luyden der Clocken opgehouden, mitsgrs. de vlag van 't Casteel en die der aanweesende Scheepen en vaartuygen, weederom in 't geheel bygemaakt, en tot besluyt de volgende Canon schoten gedaan te weeten :

Van de Couvre face Imhoff	17
Van 't Fort de Knocke	11
„ de groote Battery of Waterschans...	9
„ de Battery 's Heeren Hendriks Kinderen	7
„ de Redoute Tulbagh	7
„ „ ——— Helena	7
„ „ ——— Elizabeth	7

Zoodra met het schieten van laatstgem : redoute was opgehouden, wierd van de ter rheede leggende 's Compe. Scheepen en Vaartuygen yder mede na rang geschoten, doende de Scheepen van 150 voeten 17, en die van minder Chaster 15, Mitsgaders de vaartuygen zoo veel schoten als van deselve konde werden gedaan, hebbende de fransse en Engelsse Scheepen hun Canon insgelijks laten horen.

Naar verrigting van dit alles, wierd het geweer weederom gepresenteerd, Vervolgens hoog in den regter arm gebragt, Ende ratraite geslagen, waarop alle de Troupen afmarcheerden, te weeten de Burgerry naar derselver gewone versamelplaats, En het guarnisoen naar 't Casteel.

De Lykstatie weederom in ordre naar 't Casteel terugkeerende, wierd de weggenomen voorby het huys van den Coopman En Keldermeester de Heer Pieter Hacker, passeerende deselve vervolgens de hoek der straat by de wooning des burgerraads de Wit, En dus langs dezelve straat over de schuine voetweg naar 't Casteel, gaande de slippendragers, Mitsgrs de dragers der ornamenten Even voor d' aanspreekers paar aan paar, Terwyl de Dragers van 't Lyk, door den Hofmeester (nu met gedekten hoofde) voorgegaan, Agter aan de Lykstatie quamen te sluyten.

Waarmeede dan de Ceremonien deezer begravenisse, die buyten Eenige de minste Confusien En ongeregeltheden over Eenkomstig met d'ordres door de Regeering tot voorkominge van dien gesteld, ter uytvoer is gebragt, Een Eynde namen."

N.B.—Uit het bovenstaande blijkt duidelijk, dat Gouv. v. Oudtshoorn *in* de oude kerk is begraven geworden, dat naderhand een grafsteen zijn stoffelijk overschot heeft ge-

dekt, dat toen de nieuwe, of nu genoemd de Groote Kerk gebouwd is geworden, de steenen allen zijn opgenomen, en de groote zware van v. Oudtshoorn buiten in den ringmuur is neergelegd geworden, waar dezelve nu nog geheel verwaarloosd legt.

H. C. V. L.

Zondag, 18 April 1773.

"Middelerwyl had den Eerw. Heer Johannes Petrus Serrurier's voornoens een deftige en niet min geleerde Lykpredicatie, betreckelyk op het overlyden van wylen den Edelen Heere Gouverneur van Oudshoorn, in de tegenwoordigheyd van eene Considerabele menigte Toehoorders gedaan, hebbende Zyn Eerw. die reedenvoeringe vervolgens met eene toepasselijke aanspraak besloten, en is den Predikdienst des agtermiddags door Ds. Johannes Fredricus Bode behoorlijk waargenomen."

EEN BEZOEK BIJ DE AFRIKAANSCHE EMIGRANTEN

TE

St. Januario, Humpata.

(*Door* Ds. Jan Lion Cachet.)

Belofte maakt schuld, of om met "Fokke Simonz" te spreken: "Schuld maakt beloften." Nu ben ik u en de lezers van het "Tijdschrift" waarlijk een verslag schuldig van mijn bezoek naar St. Januario, en daar ik u toch niet langer met beloften durf paaijen, zal ik beproeven mijn schuld te voldoen. Waarom zoo lang gewacht? Wel, gij weet het, het is toch zoo veel gemakkelijker een reisje te doen, dan een ordentelijke reisbeschrijving te leveren. Is men eenmaal te huis, dan schijnt alles, wat men gezien heeft, zoo onbelangrijk. Doch hoe het zij, nu moet het er door. Als de lezers van het "Tijdschrift" het niet belangrijk genoeg vinden, kunnen zij het gerust maar overslaan. Zij slaan toch wel meer iets over.

De reden van mijn reis is u zeker wel bekend, maar de meeste lezers niet, daarom eerst een paar regels:

Toen in Februari 1877 een aantal Transvaalsche boeren zich gereed maakten om te trekken, en zij hun lager bij Krokodilrivier hadden opgeslagen, zonden zij mij van daar een verzoek, om als hun Herder en leeraar mede te gaan en hen op hunnen zwerftocht te vergezellen. Dit beroep was te gewichtig om zoo maar af te slaan, en ik kreeg van mijn Kerkeraad te Philipstown verlof om die menschen eerst te bezoeken, en daarna mijn besluit mee te deelen. Dit bezoek had ten gevolge, dat ik wel voor de beroeping bedankte; maar toch, op uitdrukkelijk verzoek ze tot eene gemeente vormde, die, ook al weder op hun verzoek, den eigenaardigen naam van "de trekkende gemeente der Geref. Kerk van Zuid Afrika" ontving. Ik kon dit te gemakkelijker doen, daar verreweg het grootste gedeelte dier menschen tot de Geref. Kerk behoorden, en zij reeds bij de Synode der Kerk hun verlangen bekend gemaakt hadden om leden dier Kerk te blijven. De andere, die tot de Ned. Geref. en Ned. Herv. Kerk behoorden, namen er genoegen in. Zij lieten hunne kinderen door mij doopen en aannemen, doch bleven leden van hun eigen kerkgenootschap. Zoo geconstitueerd gingen zij de woestijn in, en gedurende geruimen tijd hoorden wij niets van hen, totdat eindelijk de droevige geruchten kwamen, dat zij met de vreeselijkste ontberingen te kampen hadden.

Hunne geestelijke belangen werden nu op onze Synode, die in 1879 te Burgersdorp zat, ernstig besproken, maar daar wij toen niets met zekerheid wisten, kon er ook niets bepaald besloten worden. Een Commissie werd benoemd, nl. Di. L. J. du Plessis, J. S. L. Venter, beide toen predikanten in den Transvaal, en ik; terwijl Ds. M. P. A. Coetzee Jr. als secundus werd toegevoegd. Aan die Commissie werd opgedragen verder te werken. Niet lang nadat wij uit elkander gegaan waren kwamen de *zekere* tijdingen van hunne ellende, en werd de algemeene Collecte gehouden, die in vele opzichten hen heeft gered. Bij de expeditie, die van de Kaap vertrok sloot ik mij aan. Ik had van mijn Kerkeraad drie weken verlof gekregen, om naar de Paarl te gaan, om met het Trekboeren-Comité te raadplegen. Toen ik daar kwam, zag ik, dat als ik iets doen wilde ik maar zelf zou moeten meegaan. Ik was wel wat in de knel, want daar er toen nog geen telegraaf was naar

Philipstown, kon ik geen antwoord ontvangen op mijn verzoek om langer verlof; de Commissie kon ik niet raadplegen omdat twee leden in de Transvaal waren; bepaalde Kerkelijke zending had ik niet; geld ontbrak om de reis te doen. Al die bezwaren werden echter door Gods goedheid overkomen. Van de predikanten die ik per telegraaf kon spreken kreeg ik tijding dat zij mijne gemeente zouden bezoeken. De Kaapsche Commissie gaf mij vrij passage; geld voor de uitrusting werd mij vriendelijk door haar voorgeschoten, zoodat ik met de *"Christina"* kon medegaan. Het gelukte mij toen niet de menschen te bereiken. Te Fort Rock konden wij niet landen en moesten wij naar Walvischbaai terug .Ik, die geheel niet toegerust was voor een lange landreis, moest naar de Kaapstad wederkeeren.

De wakkere Mr. Haybittel volbracht toen zijn zending, en het bleek duidelijk, dat de emigranten niet van plan waren om terug te keeren.

De Commissie onzer Kerk rustte nu niet. Er werd in de gemeenten gecollecteerd, de wakkere Paarlsche patriotten gaven het hunne en het Kaapsche Comité beloofde het saldo in kas, indien wij iets voor het onderwijs konden doen. Een en ander gaf aan de Commissie moed om twee leeraren af te vaardigen :—Di L. J. du Plessis en M. P. A. Coetzee Jr., om naar hun toestand te onderzoeken. Toen dit besluit genomen werd wisten wij echter nog niet *zeker* dat de emigranten nabij Mossamedes waren. Toen nu de deputatie te Madeira kwam en daar door verkeerde berichten misleid werd, besloten die predikanten de reis naar Mossamedes niet voort te zetten, en kwamen, na Europa bezocht te hebben, terug. Terwijl de deputatie in Europa was, kwam eindelijk de zekere tijding, dat de emigranten zich te St. Januario in het district Humpata gevestigd hadden.

Na de terugkomst der deputatie werd wederom de hand aan het werk geslagen, zoo dat ten laatste aan mij opgedragen werd den last onzer Synode te volvoeren.

De heer de Villiers, een heer die reeds vroeger Damaraland had bezocht, en aan reizen in Afrika gewoon was, werd verzocht mij te vergezellen, en op den 7den Nov. 1881 verliet ik Philipstown met de hoop en bede om nu eindelijk het doel te bereiken.

De reis van de Kaapstad naar Mossamedes duurt zoo wat vijftig dagen. Niet, dat het juist zoover is, maar omdat er geen directe communicatie tusschen

de beide plaatsen bestaat. Men moet eerst naar Madeira en daar geduldig of ongeduldig wachten totdat de Portugeesche mailboot aankomt, dan met die boot naar de Westkust. Vijftig dagen op zee is tegenwoordig geen kleinigheid; daarbij zou het zoowat £190 kosten om twee personen die reis alzoo te laten doen (heen en terug). Dat, met de kosten noodzakelijk aan de landreis verbonden, ging eigenlijk onze krachten te boven.

Wij wisten niet wat te doen. Gelukkig kwam er uitkomst zoo wij meenden. De voormalige redacteur van "*Het Volksblad,*" die zich zeer interesseerde voor de uitgewekenen, bracht ons in kennis met den heer Jordan, denzelfden die het belangrijk journaal in het *C. M. Magazine* geplaatst heeft, en wij ontvingen een telegram, dat de heer Jordan gereed was, om met een kleinen schoener naar Mossamedes te gaan. Voor de geringe som van £30 per persoon zou hij ons heen en terug nemen. Dit was een onverwachte uitkomst.

Den 4den Nov. kwam de Commissie bijeen. Ik werd benoemd om te gaan, en den 7den Nov. was ik reeds op reis. Den 21sten Nov. zou ik te Kaapstad moeten wezen.

Toen ik nu 21 Nov. aan de Kaap kwam, was het eerste dat ik ontmoette, dat de hr. de Villiers mij met een lang gezicht opwachtte, en mij mededeelde dat er een misverstand was, dat de hr. Jordan wel zou gaan, maar nu nog niet; met één woord, dat het geheele plan in duigen was gevallen. Een bezoek bij den hr. Jordan,die bovendien ernstig ziek was, overtuigde mij, dat het weer op terugkeeren zou aanloopen. Er was echter nog één ding te beproeven. Aan 't *Volksblad*-kantoor had ik gehoord, dat de "Belgische consul" een schip gehuurd had om 140 Zanzibar Arabieren naar de Congorivier te brengen om Stanley te helpen. "Beproef, om met dat schip mede te gaan," zeide men mij.

Om naar Madeira te gaan had ik geen lust, om terug te keeren nog minder: daarom haastte ik mij naar den agent.

Het eerste gesprek was niet bemoedigend. "Impossible, Sir! you are an hour too late! Het contract is geteekend en er is nu niets meer aan te doen."

Nu durf ik wel niet met Napoleon zeggen, dat het woord "onmogelijk" in mijn woordenboek niet te vinden is, maar toch zoo heel gauw ingeven, doe ik ook niet. Ik wilde aan dat "impossible" dan ook niet zoo maar gelooven. Onze geëerbiedigde Koningin Victoria hielp fluks, namelijk haar

portretten op goud afgedrukt, en het einde was, dat kapitein Marsh, master of the "*Vibelia,*" beloofde om den WelEerw. Heer J. Lion Cachet en den heer P. de Villiers mee te nemen naar Kleinvischbaai, anders genoemd Mossamedes. Hiervoor moesten wij £175 betalen, en nog voor eigen beddegoed etc. zorgen. De agent zeide "het was zeer goedkoop," een paar andere Kaapsche heeren zeiden hetzelfde, en daarom zeg ik het ook.

24 Nov. 's middags ten 4 uren verlieten wij Tafelbaai. Hoewel ik tegen de reis opzag gevoelde ik mij zeer dankbaar en vertrouwend. Ik was nu toch aan boord Bijna waren wij dien avond, daar het bladstil was, op Robbeneiland te land gekomen en het was niet vóórdat wij veilig buiten waren dat ik mijne hut opzocht.

Van die zeereis vertel ik natuurlijk niets, gij behoeft dus vooreerst niets over te slaan; maar van ons reisgezelschap een beetje. De beide heeren Rocher en luitenant Van de Velde waren zeer vriendelijk en onderhoudend. Zij waren afgevaardigd door de Internationale Vereeniging ter exploratie van midden Afrika, waarvan Zijne Majesteit de Koning van Belgie voorzitter is, en die door hem zeer ondersteund wordt.

Een expeditie is uitgezonden, onder Stanley, om te beproeven, een handelsweg dwars door Afrika te openen Men stelt zich voor om met rivierstoombooten de Congo op te varen tot bij den waterval en dan tot aan de Oostkust met spoorwegen. Stanley en zijne expeditie moeten den weg onderzoeken. Zou dit plan eens door gaan, dan kunnen misschien de jonge lezers van het *Tijdschrift* in een eerste klas waggon van nabij Zanzibar, met een "pocket edition" van Stanleys "Across the dark continent" op de schoot, een reisje door het binnenland maken, en met stoombootjes de Congo afzakken. Den heeren Rocher en Van de Velde was opgedragen om met 140 man zich bij Stanley aan te sluiten, en vooral te zien of er geen geschikte handelsplekken te vinden waren, om alzoo voor de Belgische manufacturen een weg in Afrika te openen.

Luitenant van de Velde, die zijn eerste reis maakte, was vol vuur. Mijnheer Rocher, die reeds veel in Afrika gereisd had, en juist van het Tanganyeka-meer afkwam, was veel bedaarder, en maakte op mij een zeer gunstigen indruk. Hij had veel gezien en ondervonden.

Ik denk, dat het werk dier Vereeniging hier veel te onbe-

kend is en meer belangstelling verdient. De 140 man, die aan boord waren, Zanzibar-Arabieren, zoo als zij genoemd werden, schenen mij al zeer weinig Arabiersch bloed te bezitten. Een enkele had de onmiskenbare, edele en scherpzinnige trekken van de zonen van het Oosten, de andere zagen er net als Mozambiekers en bastaards uit. Zij stonden in beschaving zeker niet hooger. De heer Rocher roemde ze zeer. Ik vond ze smerig genoeg. Hoewel ze allen Mahomedanen waren, zag ik ze nooit, gelijk de andere Mahomedanen, bidden. De zedelijkheid (er waren zeven vrouwen aan boord) was bepaald min. Een avond was er een groot rumoer, en den volgenden morgen was er eene echtscheiding in forma, die oogenblikkelijk door een nieuw huwelijk werd opgevolgd. Daar het schip maar klein was, namen de inboorlingen zoo wat het dek in. Er waren een menigte geweren aan boord, die aan de expeditie behoorden en die moesten schoongemaakt en in orde gebracht worden. Dan was er een goed aantal zieken, die gedokterd werden, zoodat er werk genoeg was.

De tijd vloog snel voorbij. Kapitein Marsh, een flink Amerikaansch zeeman, behandelde ons wel, en toen wij op den 2den December het anker in Kleinvischbaai lieten vallen, had ik bijna spijt, dat de zeereis over was.

Mossamedes viel mee. Ik had het mij zoo wat als Walwichbaai voorgesteld, t.w. vijf huizen en de rest zand; maar dat was niet zoo. Uit de verte zagen wij al vooreerst het fort, dat van verre er recht netjes uitzag. Het was op een uitstekende punt lands gebouwd, en als er kanonnen en soldaten in waren, zou het de baai goed kunnen beschermen. Toen zagen wij een heele partij visschersbooten, die met goede landing strandwaarts gingen, en bewezen dat de baai haar naam van "Vischbaai" wel verdient. En eindelijk zagen wij het stadje, met kerken en monumenten, huizen en boomen, alles op een hoopje, even als die dorpjes, die men in de speelgoeddoosjes vindt.

Wij ankerden redelijk nabij, en oogenblikkelijk kwam de havenmeester aan boord. Zij zijn in die Portugeesche haven langs de Westkust bijzonder bang voor besmettelijke ziekten. Misschien wel, omdat het land zóó gezond is en zij het niet bederven willen!

De havenmeester kon niets dan Portugeesch spreken. Engelsch, Fransch en Duitsch baatten ons niets. Hij moest eerst terug naar wal en kwam toen met den dokter, die

Fransch verstond, en een bakkersknecht, die wat Engelsch sprak. Toen ging alles goed, en ons werd toegelaten te landen.

De landing geschiedde bij een klein ijzeren "jetty," waar een kleine kraan stond. Ook een kleine tramway, die naar een groot "Customs house" ging. Er was in dat "Customs house" zeker plaats voor twintig scheepsladingen. Er lag echter maar één Portugeesche schoener in de baai, zoodat ik wel denk dat de heeren van de invoerregten tijd in overvloed hebben.

De Gouverneur en eenige van de voornaamste heeren der stad stonden op de "jetty" ons op te wachten. Of die eer voor mij of voor de heeren der Belgische expeditie was, weet ik niet. In elk geval, ik had er het voordeel van. Eigenlijk moest ik een paspoort gehad hebben, maar een aanbevelingsbrief van den heer de Carvalho, den vriendelijken Portugeeschen Consul te Kaapstad, nam die zwarigheid weg. Z.Exc. de Gouverneur noodigde mij naar zijn huis, en liet mij zeggen, dat ik mij als zijn gast moest beschouwen, zoolang als ik maar wilde. Dit kwam goed, daar er geen hotel was. Hotels zijn in die westelijke havens zeer schaars. Zelfs te Loando, de hoofdstad der Provincie, zag ik maar één; maar nu zijn dan de Portugezen zoo gastvrij, dat een fatsoenlijk man geen moeite heeft om onder dak te komen.

Het verblijf bij den Gouverneur was zeer aangenaam. Alleen was het jammer dat wij elkander niet verstaan konden. Hij sprak niets dan Portugeesch, en wij moesten steeds een tolk hebben. Engelsch wordt glad niet gesproken, doch heel wat Fransch, zoodat ik mij nog al behelpen kon.

(Wordt vervolgd.)

Gezellig Tijdverdrijf.

No. 30.—AUGUSTUS 1882.

(*Rekenkunstig*, ingezonden door J. H., te Oudtshoorn.)

a. Op hoeveel verschillende wijzen kunnen twaalf personen aan tafel zitten?

b. Waarom beschouwt men het als een ongerief wanneer de rtien personen aanzitten?

(*Taalkundig voorstel*, door idem.)

c. Laten wij ons niet van den schijn laten verleiden, jeugdige vrienden! die ons menigwerf uitlokt tot handelingen, die berouw en leedwezen, die hen onophoudelijk volgen, en die ook wij, die geleerd is het ware van het valsche te onderkennen, gewisselijk zouden gevoelen, indien wij ons zelf daartoe verledigden en naar zich slepen. De innerlijke vriendschap en liefde, die sedert jaren onder ons geheerscht hebben, en de zorg, die mij voor u door uwe euders is opgedragen, geven mij aanspraak u dien raad te geven, en zelf te nopen die in te volgen; mijne vele jaren en vaderlijke toegenegenheid, die ik u immermeer heb toegedragen, geven mij het recht daartoe.—NB. 23 taalfouten.

☞ Men wachte met de inzending der antwoorden tot het September-Raadsel verschenen is, en zende dan zooveel men kon vinden. Twee prijzen naar verdiensten.

Verslag van het vorig kwartaal in ons volgend nommer.

Eenige Raadsels zijn onder consideratie om welligt later geplaatst te worden.

De Boerderij.

"De landbouwer mag niet teren op onderzoekingen van anderen—zelf moet hij de hand aan den ploeg slaan, om te onderzoeken, wat wetenschap en ervaring elders aan de hand hebben gedaan, om zoodoende het beste daarvan op zijne landerijen in toepassing te brengen."

Tot nog toe is ons jaarsaisoen bijzonder gunstig en de graanoogst veelbelovend. De *vroege* regens hebben we gehad en de *spade* verwachten wij met 's Hemels zegen op Gods tijd. Onze graanboeren hebben het in de laatste jaren maar moeijelijk gehad om elk het zijne te geven en eerlijk door de wereld te komen. Velen zijn erg achteruit gegaan; menigeen, die jaren lang hard gewerkt heeft om zijn hoofd boven water te houden, zonk weg, en verviel in handen van den *Master*. Met een zoodanigen insolvent kan men medelijden hebben. Onze graanboeren waren echter niet de eenigen; ook de Zuid Australische hadden vier jaar lang met droogte te kampen en hebben, althans het laatste jaar, "*a hard struggle for existence*" gehad, zooals een zustercourant van daar het uitdrukt. Op sommige plaatsen was de opbrengst geen bushel per *acre* *, hoewel op andere weer 40 bushels per *acre* ingezameld werden. Doch zoo lang een

* 1 Morgen is ruim 2 acres.

land kan *uitvoeren*, is er waarlijk nog geen reden van klagen, en dit was met Zuid Australie het geval. Het surplus, dat uitgevoerd kon worden, bedroeg: 5,700,000 bushels; gelijkstaande met omtrent 154,000 ton! Wij kunnen dus niet inzien dat de Australische korenboeren er zoo slecht aan toe waren als de Kaapsche. Dat er aldaar sommigen waren, bij wien de oogst totaal mislukte, is begrijpelijk, als wij zien dat 60,000 *acres* die gezaaid waren, niet eens afgeoogst zijn; maar hoeveel maal gebeurt het bij ons, dat een boer vele mudden zaad moet laten staan, omdat het graan dood van de roest is!

Zie hier de Australische opgaaf :—

Gezaaid		1,900,000	*Acres*
Niet geoogst		60,000	„
Geoogst		1,840,000	Bush.
Dooreengerekend 5 bushels per *acre*		9,200,000	
Benoodigd voor zaad,...	2,000,000		
„ „ brood...	1,500,000	3,500,000	„
Surplus voor uitvoer		5,700,000	

Met deze statistiek voor ons, valt het niet moeijelijk om eene vergelijking met ons land te maken. Wij nemen den census van 1875 en daarin vinden wij dat er toen 548,826 *acres* onder cultivatie waren. Hiervan waren :—

Koorn	177,970	*Acres*
Wijngaarden	17,176	„

Wat was nu onze opbrengst per *acre*? De census geeft 1,687,935 bushels als de opbrengst voor de geheele Kolonie. Deelen wij die nu door 177,970 dan krijgen wij eene gemiddelde opbrengst van omtrent 9½ bushel per *acre*, dus bijna dubbel zooveel als Australie! En toch waren wij er slechter aan toe dan onze susterkolonie. Die voerde *uit* en wij voerden *in*. Wat was de oorzaak? Wel, het antwoord ligt voor de hand, *er was aldaar zooveel meer land onder cultivatie.* Hier landen wij bij de arbeiderskwestie aan. Menig korenboer zal zeggen: "Had ik maar volk, dan had ik ook meer gezaaid." Wij gelooven hem, omdat wij bij ondervinding weten, hoe vele van onze graanboeren sukkelen moeten om het zaad in den grond te krijgen. Menigeen moet zijne kinderen uit de school nemen, omdat hij geen volk, zelfs geen ploegleiders kan krijgen. Wij hebben meer dan eens jonge meisjes van 8 tot 15 jaren in de bitterste koude voor den ploeg zien loopen. De arme vader kon niet anders. Hij en zijn huisgezin moesten kost en kleederen hebben; hij moet zijn renten betalen als het jaar om is. Onze koloniale graanboeren zoowel als onze wijnboeren werken zoo hard als ergens ter wereld, en de man, die in onze afgeloopen parlementssessie ze *luiaards* dorst te noemen, die man—wij zeggen het ronduit—is niets minder dan een leugenaar.

Zulke menschen dienen geen dag langer eene plaats in onze Wetgeving te hebben. Die man behoorde tot zijn straf een van die arme boerendochtertjes het ploegtouw uit de handen te moeten nemen en van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat voor een fluksch span ezels te loopen, met manél en al. Een flinke boerenzoon, met een nieuwen voorslag aan zijn zweep, als drijver bij dien ploeg, niet te vergeten.

De vraag komt op, of er dan in Australië minder over gebrek aan arbeiders te klagen is dan hier. Ja. En wat wij ook niet uit het oog verliezen mogen is, dat men aldaar alle nieuwe uitvindingen van ploegen en ander boerderijgereedschap spoediger in toepassing brengt dan bij ons. Ook wordt aan de bemesting meer gedacht. Zoo schrijft een correspondent—en dit mogen wij wel onthouden.—" Het is vast en zeker, zelfs in een jaar van droogte, zooals het afgeloopene, dat beenmeel en guano, tot 300 lb. per *acre* gestrooid, 16 tot 18 bushels opleverden, in plaats van 2, 3 of 4 zonder mest."

Of een Minister voor Landbouw noodig is zullen wij niet op nieuw bespreken, echter is het ons aangenaam om te zien dat ook de mannen van Albert op hun feestmaal onze woorden bevestigd hebben.

EEN NIEUW KORENDISTRIKT IN INDIË.

(Uit de " Farmer.")

Het Indische Gouvernement heeft zijn goedkeuring gehecht aan het grootsche schema om de woestlanden van de Punjab onder cultuur te brengen. De wateren der vijf rivieren, die den naam aan deze landstreek geven, loopen ongebruikt zeewaarts, en laten eene uitgestrekte woestenij, een gedeelte waarvan in vroeger tijd vruchtbaar was, achter zich, als de woning van niets en niemand. Deze zelfde rivieren kunnen deze zelfde woestijn doen bloeijen als eene roos: maar dan moeten er kanalen gemaakt worden om het water uit te leiden. Dit werk van kanalen-maken —zulke kanalen die niet alleen dienstig tot besproeijing, maar ook bevaarbaar zijn—is natuurlijk een reuzenwerk. Doch zoo vol moed van welslagen is men, dat het Indische Gouvernement beloofd heeft om deze kanalen te gebruiken, tolgelden voor den doorgang te betalen en het besproeijingswater te koopen. Ja zelfs heeft het ondernomen om voor eigen rekening de waterbelasting bij de inboorlingen in te vorderen. Bekwame ingenieurs verklaren dat het werk gemakkelijk kan gedaan worden en de rapporten door het Indische Gouvernement ontvangen, toonen aan, dat het land zoo rijk is aan, en zulk een diepe laag van teelaarde van de Himalayas heeft, dat er geen twijfel bestaat, of deze uitgestrekte woestenij, nu onbruikbaar door gebrek van water, kan binnen korten tijd de korenschuur van Indië worden. Sommige gedeelten van deze streek—eene streek van 50,000 vierkante mijlen—is ongetwijfeld vroeger bewoond, en zeer vruchtbaar geweest.

Op sommige plaatsen zijn de kanalen al zoo goed als klaar, de ongebruikte beddingen van rivieren, die een anderen loop genomen hebben, liggen daar klaar, om den levengevenden stroom te ontvangen, zoodat het eerste gedeelte van het reuzenwerk bepaald gemakkelijk zal zijn. Doch gemakkelijk of zwaar, het bewoonbaar maken van 50,000 vierkante mijlen gronds, in een overbevolkt land als Indië is, de besproeijing van zulk eene uitgestrekte landstreek in een land, dat zoo dikwijls door hongersnood geteisterd wordt, is eene taak zóó groot, van zooveel aanbelang, dat wij niet anders kunnen dan den ondernemers alle succes toewenschen. Misschien is daar ook wel wat voor ons te leeren tegen den tijd dat er weer een Besproeijingswet in het Parlement ingediend wordt.

Het Gouvernements Water- en Besproeijingsplan op de Noordelijke Vlakten van Victoria, (Australië).

Terwijl men in Indië de hand aan den ploeg slaat, zit men ook in Australië niet stil. In een der laatste Nos. van de *Australasian* door ons ontvangen, vinden wij een uitgewerkt schema met duidelijke kaart, door de heeren Gordon & Black, die door het Gouvernement aangesteld zijn om, na gedaan onderzoek en opmetingen, rapport in te leveren. Wij kunnen alleen de hoofdpunten onder de aandacht onzer lezers brengen, en daartoe vertalen wij een kolom uit reeds genoemd nieuwsblad :—

"Omtrent het midden van 1880 togen de heeren Gordon & Black aan het werk. Na verschillende rapporten van plaatselijke maatschappijen die reeds het een en ander aan besproeijing gedaan hadden, ingeleverd te hebben, vestigden zij hunne aandacht op een algemeen schema voor de noordelijke vlakten van Victoria. De instructien, die deze heeren van het Gouvernement ontvangen hadden, waren tweeledig: I. Om te onderzoeken, en daarna te rapporteren omtrent de mogelijkheid, om tegen uitleg van matige kosten een toevoer van water te krijgen voor de noordelijke vlakten, genoegzaam voor huiselijk gebruik en voor het vee. II. Omtrent Besproeijing." Ziehier een paragraaf van hun rapport in de laatste parlementssessie ingeleverd :—

"Wij wenschen wel verstaan te worden, dat terwijl wij aanbevelen dat er dadelijk voorziening gemaakt zal worden in de groote behoefte aan water voor huiselijk gebruik en voor het vee, wij toch immer in het oog gehouden hebben om een algemeen schema van bevloeijing daar te stellen. De natuurlijke gesteldheid des lands hebben wij wel overwogen en van de uitleidingen door vroegere landbouwers gemaakt hebben wij in ons schema zooveel mogelijk gebruik gemaakt, en die verbeterd en vermeerderd. Door middel van opdammingen op zekere plaatsen in de rivieren gemaakt, worden de overtollige vloedwateren, die anders jaarlijks verloren gaan, afgeleid in sloten, kleine inhammen, meeren en moerassen over de vlakte. Kanalen behooren aangelegd te

worden en groote tanks van 2,000 tot 4,000 kubieke yards inhoud dienen uitgegraven te worden. [Eigenlijk gaten in de rotsen of cement gaten.] De waterloopen moeten niet meer dan zes mijl van elkander verwijderd zijn, en de tanks ook niet. Zoodoende is er water voor elk huisgezin binnen 3 mijlen, en door private ondernemingen kunnen er gemakkelijk kanalen gegraven worden waardoor elke boerenplaats haar water krijgt." De hh. Gordon en Black berekenen dat er genoeg water in de rivieren is gedurende den winter om de bewoners van water te voorzien het geheele jaar door, en de kosten schatten zij op £272,122. De oppervlakte van de noordelijke vlakten is omtrent 5½ millioen *acres* en de bevolking bedraagt 51,493. De jaarlijksche onkosten, insluitende renten op het kapitaal, onderhoud en bestuur, verschillen in sommige distrikten van ½d. tot 1½d. per *acre*, of dooreengenomen een jaarlijksche waterbelasting van ¾d. per *acre*. Ten slotte kunnen wij er bijvoegen dat het schema van Gordon en Black algemeen gunstig beoordeeld wordt. Een les voor ons ligt er zeker in.

DE PHYLLOXERA.

De verwoesting door dit insekt gaat nog gestadig voort, zooals onzen lezers blijken zal uit het volgend knipsel uit een der laatste Nos. van de *Landbouw Courant*.

Verwoestingen door de Phylloxera in Frankrijk aangerigt.

Welke ontzettende verwoestingen de Phylloxera (druivenluis) in Frankrijk te weeg bragt en welke enorme schade dit insekt dus berokkende, blijkt uit het meer dan 400 bladz. groote, hoogst belangrijke verslag van het in 1881 aangevangen officieele onderzoek, waarvan in het *Journal d'agr. prat.* van 13 April een tabellarisch overzigt voorkomt.

Uit dat overzigt blijkt, dat in 47 departementen, vóór de ziekte der wijngaarden, met wijnstokken beplant waren 2,328,072 hectare * en thans 2,700,977. Aangetast, maar nog niet verloren, zijn de wijnstokken op 582,604 hectare; verwoest zijn niet minder dan 671,802 hectare. Onder water gezet zijn, om de Phylloxera te verdrijven, 8,195 hectare, met zwavelkoolstof behandeld 15,933 hectare, met sulpho-carbonas kalicus 2,809 hectare en eindelijk beplant met Amerikaansche wijnstokken 8,904 hectare.

Uit vergelijking met vorig onderzoek blijkt, dat er sedert in één jaar meer dan 113,000 hectare wijngaarden te gronde gingen. De onderwaterzetting is weinig vooruitgegaan, van 8,093 hectare in 1880, tot 8,195 in 1881. Maar zwavelkoolstof werd in het groot toegepast, in 1881 op 15,933 hectare tegen in 1880 op 5,517, terwijl de sulpho-carbonas kalicus,

* Een hectare beslaat ongeveer 1¼ morgen.

in 1880 op 1,472 hectare gebezigd, in 1881 gebruikt is op 2,809 hectare. Eindelijk nam de beplanting met Amerikaansche wijnstokken toe van 6,441 tot 8,904 hectare.

Schrijvende over Frankrijk zullen de volgende stukjes van daar ook niet ongepast zijn.

Invloed van slechte stallen.

In Frankrijk zijn over den invloed van slechte stallen op de gezondheid der paarden bij de cavalerie zeer breede onderzoekingen gedaan. Daaruit bleek o.a., dat van 1835-1845 van de 1,000 paarden er 94 per jaar ziek werden en meer bijzonder aan droes 51. In de jaren 1841-1846 werden de meeste stallen nieuw gebouwd of veranderd; in de daarop volgende 13 jaren, van 1846-1858, werden van de 1,000 paarden er slechts 48 ziek en daarvan aan droes 21. De zieken nemen in het overgangstijdperk in de volgende verhoudingen af: 1846 waren er 64; in 1847 slechts 53; in 1857 nog minder, 37; in 1858 niet meer dan 28 per 1,000 paarden, en daaronder in genoemde jaren aan droes resp. 35, 26, 15 en 10. Om een en ander behoorlijk te beoordeelen moet ook niet uit het oog verloren worden, dat de organisatie van de veterinaire dienst bij de Fransche cavalerie wezenlijk verbeterd is.

De zijdeteelt in Frankrijk.

De teelt van zijdewormen, waaraan Frankrijk een deel van zijn rijkdom te danken heeft, heeft ook in 1881 de zeer aanzienlijke netto-opbrengst van (in ronde cijfers) 17½ millioen francs (£729,166) opgeleverd. De gezamenlijke productie van cocons bedroeg omtrent 18,000,000 lb. De cocons gaven weder 232,532 oncen eijeren; de Fransche eijeren gelden 13s., de Japanesche slechts 10s. 6d. Als men nu met het "*Centralblatt für die Textil-Industrie*" rekent, dat de helft der cocons moet geacht worden bestemd te zijn voor zijwormen-teelt, dan blijven nog 9,500,000 lb. voor de weverijen over. Bij een gemiddelden prijs van 1s. 9d. vertegenwoordigt dit een bedrag van £831,250.

Deze cijfers spreken voor zichzelven.—Wij willen niet vragen wat er van de zijdeteelt te Stellenbosch geworden is, ofschoon we erg nieuwsgierig zijn daarvan eens te hooren; maar wel durven we verzekeren, dat een Minister van Landbouw ons ook hierin zeer te pas zou komen.

Wetenschappelijk.

KWAKZALVERIJ.—Er wordt in Holland misschien minder gekwakzalverd dan in andere landen, doch men heeft het niettemin daar noodig geoordeeld, om eene "*Vereeniging tegen de kwakzalverij*" op te richten. Het doel dezer Vereeniging is om de "patente geneesmiddelen," die in

de couranten en anderzins worden uitgevent, scheikundig en microscopisch te laten onderzoeken en het resultaat bekend te maken aan het publiek. Een ieder kan zich dan wachten voor schade. Tegen een jaarlijksche contributie van 5s. wordt men lid dezer Vereeniging en voor 2s. per jaar ontvangt men het Maandblad, dat door haar wordt uitgegeven, en waarvan nu de tweede jaargang verschijnt.

Het is, op geneeskundig terrein, eenigzins moeielijk om altijd zuiver de lijn te trekken tusschen "geneeskunde" en "kwakzalverij." Heel wat "wettige" geneeskunde is niet anders dan kwakzalverij, en omdat iemand, die geen geneeskundig examen heeft afgelegd, medicijnen voorschrijft, is hij nog geen kwakzalver. Ook wordt op de lichtgeloovigheid van het publiek bijna evenveel gespeculeerd door gelicentieerde en gedoctoreerde geneeskundigen als door den gewonen marktschreeuwer. Toch is er tusschen den man van studie en ernst, en den gewonen kwakzalver, ook waar beiden hetzelfde middel toedienen, een hemelsbreed onderscheid en zijn de kansen altijd in het voordeel van den patient, die door een docter behandeld wordt, boven hem, die tot geheime middelen de toevlucht neemt. "Geheime middelen" zijn bijna uitsluitend kwakzalverijen, en die ze vent is een kwakzalver.

In de gewone beteekenis van het woord verstaat men dan ook door kwakzalverijen, de geheime middelen, die òf "specifiek" werken tot genezing van ééne, anders ongeneeslijke kwaal, òf alle "mogelijke ziekten" genezen en er voor behoeden. Tot de eerste soort behooren de middelen tegen kanker, epilepsie, tering enz., en tot de laatste categorie *Holman's leverkussen*, *Holloway's pillen* en zalf en dergel. De kwakzalver ontleent zijn naam aan het kwaken van eenden (*quack, quack*) waarbij zijne luide aanprijzing van de "middelen," die hij te koop aanbiedt, het best kan worden vergeleken. In de praktijk zou men den kwakzalver ook kunnen noemen de onbeschaamdste en voorspoedigste speculant op de onkunde en de lichtgeloovigheid van het groote publiek. Niemand wordt meer geloofd dan de quack, en aan niemand betalen de lichtgeloovigen zoo geregeld en zoo zwaren tol.

De Vereeniging, reeds genoemd, doet een goed werk met het publiek te laten weten, waaruit die hooggeroemde geneesmiddelen zijn samengesteld. Dat *Holloway's pillen* voornamelijk slechts uit aloë bestaan, even als de beroemde *Zwitsersche pillen* van Richard Brandt; dat de beroemde *Revalenta Arabica* van Barry du Barry, niets is dan *boonen- of lenzenmeel*, is wel bekend. Doch dat zoo vele andere middelen die verkocht worden onder hoogklinkende namen en door bevoegde apothekers, nog minder beteekenen dan de Holloway pillen, vermoedt het publiek niet. Leden de misleiden, die van deze middelen gebruik maken, alléén schade in de beurs, dan zou het nog niet zoo erg zijn, maar nu worden honderdduizenden zóó lang met kwakzalverijen bezig gehouden tot er geen gene-

zing meer voor hen mogelijk is. In plaats van bij de eerste tering-verschijnselen bijv. een vertrouwden, kundigen geneesheer te raadplegen, worden kwakzalverijen gebruikt en eerst als het geheel te laat is gaan de oogen open.

Het doel der Vereeniging is, om zoo veel mogelijk, het publiek in te lichten, omtrent de samenstelling der patente geneesmiddelen die met zoo grooten ophef worden aanbevolen. Zoo kan een ieder nu weten, dat de "wijdberoemde" breukzalf van Sturzenegger bestaat uit wat *varkens-reuzel* met een weinig laurierolie; dat de "wonderbare" stroop van N.N. "*stroop*" is en niet meer, en dat zoo vele andere "onfeilbare" middelen uit bestanddeelen bestaan, die weinig of geen geneeskracht hoegenaamd bezitten of wel, somtijds, bepaald schadelijk zijn. Tal van voorbeelden worden in het Maandblad opgenoemd.

De kracht van den kwakzalver ligt in de onkunde van het publiek en zijn voornaamste hulpmiddel om van die onkunde partij te trekken, is het adverteeren. Die iets weet bijv. van de anatomie van het menschelijk lichaam, zal tot de dwaasheid om aan "breukzalf" te gelooven niet *kunnen* vervallen, of voor een oogenblik *kunnen* aannemen dat een *Holman's kussen*, "op de rechte plaats gedragen," ziekten genezen of voor ziekten bewaren kan. Opmerkelijk is het, hoe die onkunde zich openbaart, vooral ook onder welopgevoede menschen en in de hoogere kringen der maatschappij. Zoo vend onlangs een doktor in vijf huisgezinnen (bij een modern predikant, bij een openbaar hoofdònderwijzer, bij eèn advokaat tevens lid der Tweede Kamer, bij een notaris en bij een Indisch ambtenaar, welopgevoede lieden dus) de kinderen, die tanden kregen, met "*tandhalsbandjes*" om,—lintjes met kralen, boontjes of molspootjes, als middel om het gemakkelijk doorbreken der tanden te bevorderen! En vooral onder de hoogere burgerstanden vinden "haarwatertjes," die aan het haar "jeugdige groeikracht" zullen geven, en de kale kruin in een Absaloms hoofd zullen veranderen, en dergelijke kwakzalverijen, het meest aftrek. De geringste kennis van het menschelijk organisme is voldoende om de oogen voor dergelijke bedriegerijen te openen, doch die kennis ontbreekt algemeen.

Het schandelijkst spel wordt door die kwakzalvers bedreven, welke "onfeilbare middelen" tegen "geheime" ziekten te koop aanbieden. De patient, die in hunne handen komt is verloren. Zedelijk, finantieel en wat zijn gezondheid betreft. Wij zullen hier later op terug komen.

Neemt men tegenwoordig een courant of tijdschrift in handen dan moet het oog onwillekeurig vallen op de advertentien in dienst der kwakzalverij. Het opstellen dier advertentien is een beroep geworden en de derde klas artist, verdient er ook iets aan. Hier is het een dame, die Mrs. Allan's "hair-restorer" gebruikt heeft en nu het hoofd kwalijk omhoog kan heffen, zoo lang en zwaar is haar het haar geworden; daar is het een

man met een *Holmans Kussen* op de maag, die, vroeger een geest gelijk, nu een toonbeeld van gezondheid is. "Lydia E. Pinkham's" leelijk portret schijnt den lezer van Amerikaansche bladen zoo onbeschaamd aan te staren dat men in vertwijfeling haar *Vegetable compound* gaat koopen, en "Moeder Seigel" kan, naar het schijnt, in haar graf niet rusten tot de geheele wereld van haar stroop gelikt heeft. Honderd verschillende preparaten worden aanbevolen, met een volharding eene betere zaak waardig, als het eenige probate middel tegen tering, kanker, rheumatiek en andere kwalen. En ieder dier middelen is meestal bij denzelfden apotheker te verkrijgen. Sommige advertentien beginnen thans met de "vervolgingen der Joden in Rusland," of de "laatste tijdingen van de Transvaal-goudvelden," en eindigen met de verzekering dat het eenige probate middel tegen alle mogelijke ziekten en kwalen is: Kidney-Wort. In een zeker blad leest men van een "buitengewone operatie door prof. A. verricht," doch "die niet noodig zou geweest zijn, indien de patient tijdig twee of drie fleschjes van het wereldberoemde *palipatoera elixer* had gebruikt." En zoo voort tot aan het einde van het kapittel. Terecht doet de *Vereeniging tegen de kwakzalverij* een beroep op de uitgevers van soliede couranten en tijdschriften om de kwakzalvers advertentien onverbiddelijk te weigeren. Dit zou aan de kwakzalverij zelve misschien den doodsteek geven.

Wij wenschen onzen lezers, *mocht* dit nog noodig zijn, zoo ernstig mogelijk te waarschuwen tegen de kwakzalvers-middelen, die ook hen wel zullen werden opgedrongen. Al die pillen, drankjes, zalven, ringen, bandjes, *kussens* niet te vergeten, die elk voor elke kwaal kunnen bewaren, of ongeneeslijke ziekten genezen, zijn *pure bedriegerijen* en niet anders. De kwakzalver wordt er rijk bij, doch voor den verbruiker is het enkel SCHADE. "Geheime" geneesmiddelen zijn er eigenlijk niet; de scheikunde en het microscoop verklappen het "geheim" in een oogenblik, en gewoonlijk blijft er niets dan wat fijn meel of witte suiker met de een of andere bittere zelfstandigheid, wat aloë tot een pil gedraaid, of wat reuzel en schapenvet met eenige droppels reukolie,—alles van een leugenachtige aanprijzing voorzien en met een winst van 200 à 300 percent van de hand te zetten.

Van de wijze waarop de kwakzalverij in het groot gedreven wordt geeft het genoemde blad de volgende fictieve (?) schets:—

DE KWAKZALVER IN 'T GROOT.

"Het tooneel is een ruim vertrek, half kantoor, half magazijn, van een vrij groot huis in een der minder aanzienlijke straten van een stad in Duitschland. Twee jeugdige klerken en een oudere zijn ijverig aan het schrijven.

"Bah, hoe vervelend," roept de een.

"Kom, 't is gemakkelijk werk," zegt de oudste, "gij kunt er bij slapen."

Zij zijn bezig herhaaldelijk dezelfde brieven te kopieeren; de oudste heeft een model in het Duitsch, de andere een in het Fransch voor zich liggen. De jongste schrijft in het Hollandsch; hij schijnt een nieuweling en vraagt: "waarom worden die dingen niet gedrukt, of met den hectograaf vermenigvuldigd?"

De anderen zien hem eenigzins medelijdend aan. "Kan een dektor de recepten voor zijn patienten laten drukken?" Die wedervraag moet als antwoord dienen.

Daar komt mijnheer binnen; een man van een krachtig uiterlijk, net gekleed, met een zwaar pak brieven en andere stukken onder den arm. Hij zet zich neder en begint de brieven en postwissels uit te zoeken. De laatsten vormen een vrij lijvig stapeltje. De brieven worden geopend en naar de talen in drie groepen verdeeld. Op elken brief worden een paar woorden gekrabbeld, als "*Gewone eerste bezending, 12 mark,*" of, "*Belofte verminderde prijs, volhouden*", of, "*Dreigbrief no. 1*".

Daarna wordt aan elk der klerken een der pakjes brieven gegeven en zij beginnen, na ze even te hebben ingezien, uit de gereedliggende stapels der door hen geschreven antwoorden, de aangewezenen te zoeken. De jongste klerk leest de meeste brieven die hij voor zijn deel heeft gekregen, en komt een enkele maal aarzelend met een vraag bij zijn patroon, doch deze antwoordt slechts op knorrigen toon, "zenden, zenden".

Na een paar uur zijn de te verzenden brieven in de enveloppen gestoken en de adressen geschreven. Dergelijke adressen worden thans ook geplakt op een aantal in een ander deel van het vertrek gereed liggende kistjes. Deze worden naar buiten gedragen en na een oogenblik hoort men een vrachtwagen wegrijden.

Twee der klerken gaan heen. De oudste blijft en zegt tot zijn patroon: "Een goeden dag mijnheer, 122 voor 't binnenland, 87 voor de Franschen en 38 voor de Hollanders. 'k Dacht niet dat het zaakje in Holland zoo zou lukken."

"Het moet lukken," is het antwoord, "als men maar goed aanpakt. In Holland ben ik dadelijk begonnen in ruim honderd kranten, en nu ik ook een klerk uit dat landje heb genomen, zal 't niet lang meer duren of we hebben onze 50 Hollandsche postwissels per dag. Maar ik moet je over wat anders spreken. We moeten wat nieuws hebben. De jicht en rheumatiek is goed, maar we hebben daardoor zooveel rabat bij de kranten, dat we goedkoop andere advertenties er bij kunnen geplaatst krijgen."

"Welnu, neem tering," zegt de geroutineerde bediende; "tering, asthma en andere borstaandoeningen. Dat heb ik u al vroeger aangeraden."

"Ja, dat is niet kwaad" herneemt de patroon met een nadenkend gelaat, "ofschoon ik ook al over vallende ziekte gedacht heb; daar heeft mijn zwager goede zaken mee gemaakt. Maar wat zullen we zenden?"

"Er staan nog een duizend of vier fleschen water met honig, zooals we indertijd tegen dronkenschap gezonden hebben, maar dat slaagde toen niet best; u weet, wij hebben daarvoor liever wat bitters genomen. De borstlijders echter houden van zoet, en wij zijn dan spoedig gereed."

"Uitstekend, maar dan moeten we niet te goedkoop leveren; want 'k herinner me dat die fleschjes van fijn wit glas zijn en ons wel een Mark (1 shilling) het dozijn kosten. En de naam moet ook gewijzigd.

"Ja, *Liqueur antispiritique* is nu minder passend. Willen wij het *Borst aroma* noemen, of *Aroma bronchiale*?

"Dat laatste is goed. Laat dus de etiketten maar veranderen, en reken op 15 Mark (15 shilling) per fleschje. Ik zal wat brieven en advertenties gaan opstellen. Loopt gij even bij onzen leverancier van wetenschappelijke attesten aan. We zullen wat krachtiger over schrijven. 't Kan niet te sterk. Het publiek gelooft alles."

DE SEISMOGRAAF.—Zij die den Vesuvius beklimmen en iets meer voor hunne moeite begeeren dan alleen later te kunnen zeggen: ik ben op den Vesuvius geweest, of zich aan het prachtige vergezicht te verzadigen, zullen niet verzuimen het observatorium van prof. Palmierie een bezoek te brengen. Het is een sterk gebouw, drie verdiepingen hoog, omtrent twee uren van Napels, bij de eerste rustplaats. Men vindt hier een museum van alle dingen op den vuurspuwenden berg betrekking hebbende, een laboratorium en verschillende vertrekken met instrumenten voor wiskundige en andere waarnemingen. Onder deze zijn eenige SEISMOGRAFEN, of instrumenten om de geringste bewegingen der aarde aan te geven, horizontale zoowel als verticale, wanneer er een aardbeving plaats vindt. En daar de aarde rondom Vesuvius gedurig in beweging is, zijn zij juist hier onmisbaar.

De seismograaf is zoo ingericht, dat het werktuig geheel onbewegelijk is als er geen aarddreuning kan worden waargenomen, doch bij de geringste "aardbeving" een klok doet stilstaan en een alarmbel luidt. Zoo wordt de waarnemer opmerkzaam gemaakt dat de aarde 'trilt' en het juiste oogenblik der beving aangegeven, terwijl de afwijkingen, automatisch, door wijzers op daartoe ingerichte platen worden gemerkt. Zoo wordt het mogelijk om op te geven hoeveel, en in welke richting het bewogen deel der aarde uit den normalen stand geraakt is, hoe lang de aardbeving geduurd heeft en vele andere belangrijke verschijnselen. Nog is men niet in staat om eenige dagen *vooruit* te bepalen waar en wanneer eene aardbeving zal plaats vinden, doch men meent, als vrucht van aanhoudende waarnemingen, over eenigen tijd dit met evenveel zekerheid te

kunnen weten, en, per telegraaf, aan de bedreigde plaatsen te kunnen laten weten, als men nu van Amerika naar Engeland seint: „ er is een storm naar uwe kusten in aantocht". Geen aardbeving vindt plotseling plaats, maar zij wordt voorafgegaan door trillingen, die het oor ontgaan, doch door de fijngevoelige seismograaf, worden aangeduid. Door behoorlijke waarnemingen met die instrumenten, op de voornaamste plaatsen langs den aardbeving-gordel, en telegrafische mededeeling daarvan aan de verschillende stations zou men het opkomen der „ koorts" kunnen nagaan en zich gereed houden tegen de ure der uitbarsting. Prof. Palmierie heeft ook een audiphoon, om het gerommel in s'aardrijks ingewand te kunnen waarnemen, doch de proeven met dit instrument en tot dat doel hebben nog tot geen gunstigen uitslag geleid.

Een der voornaamste stations, voor waarnemingen met de seismograaf is Tokei in Japan, op welk eiland ieder jaar aardbevingen worden waargenomen. In Febr. van dit jaar vonden er twee plaats (op 1 en op 22 Febr). De laatste kwam onverwacht, was zeer hevig en heeft veel schade veroorzaakt.

Godgeleerdheid en Wijsbegeerte.

Voor Predikanten.

DRIE REEKSEN VAN VOORLEZINGEN.

In April l.l. heeft de Leidsche professor KUENEN in Londen eene reeks van voorlezingen gehouden over het NIEUWE TESTAMENT, waarin hij beproeft, de kritiek door hem vroeger op het Oude Testament toegepast, ook tot het Nieuwe over te brengen. Deze Hibbert-voorlezingen werden voorgedragen voor een deelnemend gehoor, dat het negatieve in de kritiek huldigt, en de resultaten der negatieve wetenschap in Engeland wenscht ingevoerd te zien. Het ontbreekt ons aan de noodige gegevens om een juist verslag van deze reeks te geven. 't Is niet billijk te oordeelen naar de zoo schrale berichten die tot ons gekomen zijn. Dit mogen wij toch zeggen, dat volgens de berichten „ der geist, der stets verneint ', ook hier zich hooren laat.

PROFESSOR R. SMITH hield mede, gelijk de Nederlandsche geleerde, eene reeks van voorlezingen over de profeten en de profetie in Israel. Ook hij is een stap vooruitgegaan op den weg des ontkennens. Volgens hem hebben de Joden geen idee gehad van de eenheid Gods; zij vereerden Jehova als nationaal God, gelijk de heidenen hun Bel of hun Moloch; zij erkenden wel de almacht huns Gods, die zijn aardschen troon op Sinai had, maar ook weinig meer. De hoogere Gods-ideeën zijn afkomstig van lateren tijd en ontstaan grootendeels onder den invloed der profeten. Oorspronkelijk was er geen onderscheid tusschen den Jehova Israels en de afgoden der heidenen. Over den oorsprong der Joden heerscht onzekerheid. Smith

beschouwt ze als een gemengd ras. De gansche tocht door de woestijn wordt zoo goed als opgegeven. Eindelijk is in de profetie, wier dragers wijze en godvruchtige mannen waren, geene stem Gods, geene inspiratie te bespeuren.

Een derde reeks van voorlezingen werd onlangs in Londen gehouden en wel door niemand anders dan door den Franschen godgeleerde EDMOND DE PRESSENSÉ. Zij waren apologetisch van aard en werden voorgedragen op verzoek en in het belang van het zoogenaamde "Christian Evidence Association." De spreker, die in 't Fransch sprak, begon met te zeggen dat hij een overzigt wilde geven van den grooten strijd tusschen 't geloof en 't ongeloof in onze dagen. Hij zou beginnen met *den oorsprong van het menschengeslacht.* Het Positivisme, Materialisme, Darwinisme hadden antwoord gegeven, en toch bleef het waar, dat des menschen afkomst bovennatuurlijk is. "Al beweert men dat zijn lichaam met dat van den aap verwant is, zijn ziel is uit God, en hij is de zoon van God." De tweede voorlezing had tot onderwerp "*Het verband tusschen mensch en dier.*" Dat er zulk verband bestond kon niet worden ontkend. Doch er gaapt eene ongedempte en ondempbare klove tusschen beiden. Het beginsel van zedelijkheid en vrijheid wijst reeds dit onderscheid genoegzaam aan. Er blijft nog altijd iets hoogers. Want bij zijn hoogsten vooruitgang blijft de mensch ontevreden. Hij is een eeuwige reiziger naar de bronnen aller waarheid. Hij vraagt meer dan de aarde. Hij wil wat het dier niet kent. Hij wil God vinden. De derde voorlezing handelde over "*den oorsprong van goddelijke ideeën.*" Met andere woorden, hier werd gehandeld over de zedelijkheid in verhouding tot den godsdienst. De gevierde spreker verwierp de Positivistische en Utilitarische verklaring. Hij geloofde met Kant dat het onze eerste plicht is in plicht te gelooven. Hij plaatste zich dan ook op het Kantiaansche standpunt, zocht en vond God in de zedelijke wereld. En die innerlijke openbaring stemt volgens hem samen met de uiterlijke openbaring in het Woord Gods.

DE ALGEMEENE VERGADERING VAN DE VRIJE SCHOTSCHE KERK.

Van den 18den tot den 30sten Mei is te Edinburg de *General Assembly* van de Vrije Schotsche Kerk vergaderd geweest.

De berichten omtrent het godsdienstig leven in de gemeenten waren over het algemeen bevredigend, behalve dat de kerkvisitatie had aan het licht gebragt, dat de huisgodsdienst in vijf gemeenten werd verwaarloosd.

De vergadering begroette met sympathie den in Schotland weder begonnen Evangelisatie-arbeid van de heeren Moody en Sankey, waarvan de eerste den 22sten Mei eene toespraak tot de vergadering hield. Maar ernstig protesteerde de groote meerderheid tegen de eccentriciteiten van "het Leger des Heils," dat volgens haar wel geschikt was om de onge-

loovigen in hunne ongunstige gedachten over het geloof te stijven.

Wederom kwam de onrechtzinnigheid van de professoren Smith en Bruce ter sprake. Eene motie van het Presbyterium van Dornoch, waarbij gevorderd werd "dat eene commissie zou worden benoemd om de jongste geschriften van genoemde professoren te onderzoeken, met het oog op hunne rechtzinnigheid," kwam in discussie. Professor Thomas Smith (wel te onderscheiden van den geschorsten Robertson Smith) deed een voorstel, niet alleen om de motie af te stemmen, maar om haar eenvoudig door eene gemotiveerde motie van orde ter zijde te leggen, "in de hoop dat God de geesten zou mogen verlichten." De motie werd evenwel aangenomen met eene meerderheid van 357 tegen 144 stemmen. Den vorigen dag had de vergadering als opvolger van den afgezetten hoogleeraar Robertson Smith den predikant George Cameron, uit Glasgow, met 333 stemmen benoemd; 202 stemmen waren uitgebracht op den predikant Findlay, te Larkhall.

Een levendig debat werd uitgelokt door het voorstel van Dr. Begg, tegen het gebruik maken van muziek-instrumenten (kerkorgels) in de kerken, "als strijdende tegen de reinheid van de Nieuw-Testamentische godsdienstoefeningen, en tegen de belofte, die de Schotsche predikanten en ouderlingen bij de bevestiging in hun ambt moeten afleggen."

Er waren mannen, die op Nieuw-Testamentische gronden trachtten aan te toonen, dat men met het invoeren van orgels niet iets afgodisch of Roomsch of Engelsch-Episcopaalsch in de kerken invoerde. Een voorstel van den heer Taylor, om elke gemeente vrijheid te geven om orgels te gebruiken, kon slechts door 202 leden worden goedgekeurd; terwijl ook het voorstel van Begg met 120 stemmen werd verworpen. Een middenweg sloeg Dr. Adam in, toen hij voorstelde de zaak aan eene commissie in handen te geven, welke dan op eene latere vergadering verslag zou moeten uitbrengen van hare onderzoekingen en overwegingen. Dit voorstel werd met 331 stemmen aangenomen.

Den 22sten Mei hadden des namiddags en des avonds de zendingsvergaderingen plaats, waarop medegedeeld werd, dat de inkomsten voor de zending ongeveer £84,000 bedragen hadden, eene som, die nog niet bereikt was geworden. De vrije Schotsche kerk heeft hare zendelingen in Indië, Zuid Afrika, de nieuwe Hebriden en Syrië, en uit die verschillende oorden waren zendelingen aanwezig, die uit hunne ervaringen treffende en leerrijke mededeelingen deden.

Het levendigst werden de debatten, toen den 23sten Mei het bericht door den voorzitter van de permanente commissie der algemeene vergadering, Principal Rainy, over de verhouding tusschen de kerk en den staat in Schotland was voorgelezen. Meer dan 2000 personen vulden de zaal, en 20 redenaars lieten zich over die "brandende" quaestie hooren. Het was de vraag, of de Vrije Schotsche kerk mogt agiteeren, om gedaan

te krijgen dat de tegenwoordig nog bestaande Schotsche Presbyteriale kerk van den staat gescheiden werd. Dr. Rainy stelde aan het slot zijner rede voor, dat de vergadering eene verklaring zou afleggen, luidende: dat "de vrije kerk de instandhouding eener staatskerk in Schotland, onder de tegenwoordige omstandigheden, noch een rechtvaardig noch een doeltreffend middel noemen mogt om uitdrukking te geven aan de huldiging van Christus door de natie; en dat aan de andere zijde de verdere instandhouding van de bestaande staatskerk als onrechtvaardig en drukkend moest beschouwd worden." Tegen dat voorstel kwam oppositie genoeg. De veteranen van de kerk, aangevoerd door Sir Henry Moncreiff, waren voor een stil werken op den weg van langzame overtuiging, meer dan voor eene stormachtige agitatie. De jonge liberale partij, met de professoren Robertson Smith (die in zijne hoedanigheid van ouderling de vergadering bijwoonde) en Bruce aan het hoofd, wilde van de geheele agitatie niets weten, en beweerde, dat men zich daardoor op politiek gebied bewegen ging. Voor het voorstel-Bruce waren slechts 38 leden; voor dat van Moncreiff 120, terwijl Dr. Rainy's motie met eene indrukwekkende meerderheid van 352, dus met 472 stemmen, de overwinning behaalde.

Op de vergadering van 30 Mei werd nog medegedeeld, dat in het laatste jaar de inkomsten van de Vrije Schotsche Kerk de enorme som van £600,000 hadden bedragen. De moderator bragt ten slotte den Heere dank, die de Vrije Schotsche Kerk gedurende 39 jaren van haar bestaan zoozeer in haren arbeid had gezegend.

HET LEGER DES HEILS.

Tegen het *Leger des Heils*, waarover de Vrije Schotsche Kerk zich heeft laten hooren, heeft canon Wilkinson in eene vergadering van het Lagerhuis der Convocatie de volgende bezwaren ingebracht: "Vele geestelijken," zoo sprak hij aldaar, "weten niet, welke houding zij moeten aannemen tegenover de godsdienstige Vereeniging, welke zich het Leger des Heils noemt. Deze vereeniging telt 304 korpsen met 645 officieren, houdt elke week 5,100 godsdienstoefeningen en brengt elken Zondag 260,000 personen onder de Christelijke prediking. Niettegenstaande hare wezenlijke en betreurenswaardige afdwalingen, heeft de Vereeniging den wensch te kennen gegeven, met de Kerk vereenigd te worden. Vele geestelijken wenschten met de Vereeniging samen te werken, om daardoor in betrekking gebracht te worden tot eene groote volksmassa, die anders door het Christelijk onderwijs niet bereikt wordt; maar zij waren bevreesd, door zulk eene samenwerking valsche leeringen aan te moedigen en bij vele geloovigen aanstoot te geven. Op dezen grond verzocke men aan het Hoogerhuis, de noodige stappen te doen, om het streven van het Leger des Heils te leeren kennen en de geestelijkheid der staatskerk te onderrichten, welke houding zij tegenover het leger moet aannemen."

Eenige dagen later (13 Mei) had de opening plaats van een gebouw van het leger, dat 4700 personen kan bevatten, en dat ongeveer £22,500 gekost heeft. Op het door muren omsloten ruime voorplein kunnen "exerceer-oefeningen", inspectiën en vergaderingen op groote schaal plaats hebben. Ongeveer 5000 "heiligen" namen aan het openingsfeest deel, dat in gebeden, handgeklap, zwaaien van zakdoeken, diep zuchten, Hallelujah roepen en het zingen van de bekende liederen bestond.

Wat meer dan één pijnlijk aandoet is de vertooning van wat men gelieft te noemen "tropeeën" (trophies). Deze zijn personen door het leger tot het Christendom bekeerd, en die vóór hun bekeering een zeer slecht leven hadden geleid. Eene oude vrouw, bijv., die overal vertoond wordt, is *twee honderd en veertig* malen in den tronk geweest wegens dronkenschap. Het kan niet anders dan geestelijken hoogmoed bij zulke personen wekken, wanneer zij zoo prominent op den voorgrond treden. Doch de tijd zal leeren wat hieruit moet geboren worden. Gamaliëls woord, zoo ergens, zijn hier van toepassing.

PASTEUR EN RENAN.

Een belangrijke vergadering werd niet lang geleden in Parijs gehouden. De Fransche akademie kwam bijeen. Zooals onze lezers weten is het ledental beperkt tot slechts *veertig*; en dit veertigtal bestaat uit mannen die naam hebben gemaakt in de wetenschap. 't Is eene hooge eer in de gelederen van dit bondgenootschap van geleerden te worden toegelaten. Niet lang geleden ontstond er eene vacature. Littré, de positivist, geschiedschrijver, philoloog, wijsgeer, was overleden. De plaats werd aangevuld door de keuze van den niet minder beroemden geleerde Pasteur. Naar oud gebruik moest de nieuw gekozene een *éloge* (of lofrede) houden over den overledene. Zoo kwam Pasteur te spreken over Littré. De mannen verschilden van richting. Littré had geen God. Hij seide tot zichzelf: "Bekommer u niet over het begin of het einde aller dingen, over God, de ziel, theologie, metaphysica." Pasteur geloofde in het bovennatuurlijke. Zijn streven was immer het bestaan van die bovenzinnelijke wereld te verdedigen. Hooggestemd was de lof die door hem aan Littré, den geleerde, werd toegekend. Sterk zijne afkeuring van het Positivisme. Sprekende over God en het oneindige riep hij uit: "Hij die het bestaan van een oneindig wezen aanneemt—heeft reeds daardoor *meer van het bovennatuurlijke aangenomen dan in al de wonderen van alle godsdiensten te vinden is.* Wanneer dit begrip ons aangrijpt, dan blijft er ons niets anders over dan de knie te buigen." Zoo sprak Pasteur en hij werd met de grootste aandacht gehoord. Op hem volgde Renan. Deze keurde, evenals Pasteur, het Positivisme af, maar wilde toch aan het bovennatuurlijke niet die eereplaats toekennen, die daarvoor door zijn voorganger was ingeruimd. Renan wilde van Pasteur's oneindige weinig weten. "Gods-

dienst," zoo sprak hij, "moet aan historische kritiek worden onderworpen *Geen historische feit van de tusschenkomst van een wil grooter dan die van een mensch of van de natuur is er bewezen te zijn in het heden of het voorleden.*" Zich wendende tot Pasteur, dien hij moest welkom heeten, riep hij: "Hier kunt gij geene experimenten maken; gij vindt hier slechts die nederige waarneming door u zoo sterk afgekeurd ...... wij zullen onzen twijfel met uwe zekerheid verwisselen. Zijt welkom." De fijne ironie maakte een ongunstigen indruk. Menig hart was in stilte bewogen geworden door het ernstig en diepgrijpend woord van Pasteur. Met ruwe hand trachtte Renan dien indruk weg te vegen. Op bijna spotachtige wijze sprak hij over de "zekerheid" van Pasteur. Doch ...... zoo kenden wij Renan reeds, en het verwondert ons geenszins zulke taal te hooren.

KLOOSTERS IN FRANKRIJK.

Gewoonlijk denkt men, dat de republikeinsche regering door haar krachtdadig optreden den genadeslag heeft toegebracht aan het bestaan van kloosters in Frankrijk. Doch in waarheid is dit niet alsoo het geval. Slechts een klein gedeelte van de klooster-orden is opgeheven. Nog altijd telt men in Frankrijk 4288 mannen-kloosters, waarin zich 32,000 monniken bevinden. Door het besluit tot opheffing van kloosters werden 261 kloosterhuizen gesloten. Wat aangaat de nonnenkloosters, daarvan wemelt het land als het ware. Er zijn er 14,990, met 166,200 nonnen. Hoeveel opzien dat besluit ook indertijd baarde, toch heeft het dit slechts tot uitwerking gehad, dat het aantal Fransche geestelijken, die tot eene of andere orde behooren, vroeger 200,000 groot, met 5000 verminderd is. In de zendingstreken in Palestina en Syrië, in Oost- en Midden-Afrika, in Indië en in Noord-Amerika trachten de Fransche monniken en nonnen, zooveel hun maar mogelijk is, de Protestantsche Zending afbreuk te doen, en zij doen dit met het geld van de Fransche republiek.

Correspondentie.

Lezer zendt ons het volgende:—Ter bevestiging van het verhaal van den Amerikaanschen Kapitein, Blads. 321, diene de volgende kleine bijzonderheid.

Nabij Burgersdorp is voor weinige jaren overleden de heer Martinus Johannes Du Plessis, ouderling. Hij heeft schrijver dezes verhaald, dat hij en zijne broeders en zusters ontvangen hebben als erfenis, een ieder een zilveren lepel, geschonken aan hunne ouders door een kapitein, die op gemelde wijze onthaald is geworden in het gastvrije huisgezin der oude du Plessis.

AMAJUBA.—De heer H. C. V. L. schrijft ons:—Misschien is het volgende uittreksel uit het boek van den Eerw. Zendeling, Thos. M. Thomas, en genaamd: "Elf jaren in midden Zuid-Afrika," niet geheel van belang ontbloot. De schrijver handelt over het Matabele of Amandebele land, en zegt in zijne beschrijving der vogelen het volgende: "Er zijn drie soorten duiven in het Amandebele land, door de inboorlingen genoemd *Amafugudu*, *Amajuba* en *Amagelekwana*. De *Ifigudu* is wat grooter en staat wat hooger dan de gewone tamme duif, is ook vaal-kleurig met witte spikkels. Zij wordt gewoonlijk in zwermen gezien,—één wordt zelden gezien,—en is een smakelijk voedsel, hoe ook bereid. De *Ijuba* (enkelvoud *Ijuba*, meervoud *Amajuba*), is veel kleiner, en van ligter kleur dan de *Ifugudu*, uitgenomen enkele spikkels op het hoofd en den hals. Deze schoone kleine vogel, met zijn eigenaardig gekir, wordt bijna in elk bosch gezien en gehoord, en gedurende den zaai- en oogsttijd bezoekt hij geregeld 's morgens en 's avonds de koornvelden. Of een van deze soorten de tortelduif der Schrift zij, en indien zoo, welke, kan ik niet zeggen, maar laat de beslissing in handen van de mannen der wetenschap. De *Igelikwana* is nog veel kleiner, maar met uitzondering van den staart, die donkerder en langer is dan die van de *Ijuba*, heeft zij dezelfde kleur als de laatste."—MEMO. De Amandebele (het volk van Zilkaats, ook genoemd Moselikatsi) zijn een tak der Zulu-natie; "Amajuba" is dus een Zulusch woord, dat "een zwerm duiven" beteekent; en de thans wijd vermaarde AMAJUBA-BERG, zou men thans met regt in 't Nederduitsch "den Berg der Tortelduiven" mogen noemen.

Zonder orde op zijn zaken
Kan geen landman zaken maken.

HET Z. A. TIJDSCHRIFT.

SEPTEMBER 1882.

EEN BEZOEK BIJ DE AFRIKAANSCHE EMIGRANTEN

TE

St. Januario, Humpata.

(*Door* Ds. Jan Lion Cachet.)

(*Vervolg en Slot.*)

Na dat de eerste drukte van landen over was, begon ik plannen te maken om verder te gaan. Ik was ongelukkig weer één dag te laat. Ik vernam, dat er een ordentelijke weg was, tot aan het Chella gebergte, en dat, als ik één dag vroeger gekomen was ik met den Eerw. Heer Duparquet, R. C. Priester, had kunnen meegaan, maar dat er *nu* geen kans was om spoedig weg te komen. De gewone manier van reizen is per *poio* dat is een soort van hangmat, die aan een stok hangt, en door twee man gedragen werdt. Als die hangmat wat meer op een kastje lijkt en gordijntjes heeft, heet zij *Maxilla,* maar deze laatste wordt op verre reizen weinig gebruikt. De dragers wisselen gedurig af, zoodat een span dragers voor een hangmat uit ten minste 6 bestaat. Men zeide: dat ik 6 dragers noodig had, maar mijn vriend zou er 8 behoeven, en ik denk de meeste van mijn onder-

A

veldsche vrienden zouden er wel tien of twaalf noodig hebben. Dan moesten wij menschen hebben om ons goed en proviand te dragen; zoo wat een 40 man zouden moeten medegaan. Die 40 man waren volstrekt niet te vinden. Vader Duparquet had al de dragers meegenomen, en wij zouden moeten wachten, tot die weer terug kwamen. Het draagplan werd spoedig opgegeven. Toen stelde men ons voor: om ossen te koopen en dan per os de reis te ondernemen, dan zouden wij met minder dragers uitkomen. Dit beviel mij beter; maar nu kwam er bij de moeielijkheid, dat er niemand was om als gids te dienen die een woord met ons spreken kon. Tot laat in den avond zaten wij hierover te spreken. Toen stelde de Gouverneur voor: dat slapen het beste was; in den nacht zou hij wel een plan vinden.

Den volgenden dag was zijn plan klaar. Hij zou twee inboorlingen naar St. Januario zenden, die de reis in drie dagen zouden doen. Ik kon den boeren schrijven, mij op de eene of andere wijze af te halen. In dit plan had ik niet veel lust; het duurde mij te lang; maar toen ik vruchteloos beproefd had iemand te vinden, om mij als gids te dienen, moest ik wel toegeven. Ik zond dus den brief weg en wachtte geduldig.

Wij hadden nu tijd in overvloed om Mossamedes te zien, en hoewel wij het stadig deden, waren wij spoedig genoeg klaar. Er was een fort, een half voltooid Gouvernementshuis, een kleine markt, een heel kleine botanische tuin, een kerk, een gedenkteeken en een paar straten. De straten zijn breed en groot, deels goed geplaveid; aan iederen hoek prijkt met groote letters de naam der straat. Als of men ooit verdwalen kon! Nette lampen op heel fraaie lantaarnpalen geven 's avonds een helder licht; alles is even schoon. Modder is onbekend. Het regent hier dan ook maar een of tweemaal per jaar. De hoofdstraat is met recht Strandstraat, en heeft een fraai uitzicht op de baai. Enkele kokosboomen zijn daar geplant, en hier en daar zijn nette banken, waar men kan rusten en den aangenamen zeewind genieten.

Wij bezagen het fort: het was redelijk gebouwd, doch als fort volstrekt van geen beteekenis. Ik geloof geen verraad te plegen tegen de Portugeesche regering, als ik vertel, dat de kanonnen heel oud zijn. Een dat het minste verroest scheen, telde twee honderd jaar. De kogels, die er bij lagen, waren zeker van denzelfden datum, en waren stadig aan

vierkant geworden. De kazerne was echter ruim en schoon. Het Gouvernementshuis of paleis, zooals het genoemd wordt, is groot, maar ongelukkig half voltooid: "gebrek aan geld" was het antwoord, toen ik vroeg waarom het niet klaar was. De Kerk is ook niet veel bijzonders. De huizen zijn meest alle van klip gebouwd, meer gestapeld dan gemetseld; maar daar het hier niet regent, hindert dit niet veel. Water is er goed, doch niet overvloedig. Op verscheidene plaatsen zijn putten; als de plaats eerst groot zou worden, zou er, meen ik, wel gebrek aan water kunnen komen.

Als ik nu nog vertel, dat er te Mossamedes een drukkerij is, waar eens in de veertien dagen een courant wordt uitgegeven, dan heb ik waarlijk alles gezegd wat ik van de plek weet.

Omtrent een half uur van de stad zijn de zoogenaamde *hortas* (tuinen), kleine boerenplaatsjes van omtrent 8 of 10 morgen groot. Oorspronkelijk werden zij aan Duitsche Emigranten gegeven, die van Brazilië overgekomen waren; doch die zaak mislukte, en de meeste gingen terug. Nu zijn ze gedeeltelijk verlaten en gedeeltelijk in andere handen. Allerlei vruchten worden hier gekweekt en de dagelijksche markt van Mossamedes van daar goed voorzien. Wij zagen er vijgen, grooter dan ik ze ooit gezien heb, druiven, limoenen, etc. etc., suikerriet, katoen, koffie, bananas en allerlei tuingroenten. Er wordt ook heel wat koorn verbouwd. Loopend water is er om zoo te spreken niet, maar alles wordt bevochtigd door putwater, dat door eenvoudige watermolens op het land wordt gebracht. Over het algemeen zien de tuinen er zeer vuil uit, en er kon zeker veel meer gewonnen worden. Nu wordt er maar een weinig katoen verscheept. Het suikerriet wordt tot brandewijn verstookt, die door de inboorlingen gretig wordt gekocht, en een vreeslijken reuk verspreidt. Hoewel ik geen goede tempelier ben, kon ik er niet toe komen om hem te proeven; de reuk was meer dan genoeg.

Eén plaats maakte echter eene uitzondering. Het was de plaats van een zekeren heer Rudolf, een der Duitsche emigranten. Deze heer had, zoodra hij hoorde dat er een Hollandsche predikant te Mossamedes was, mij een uitnoodiging gezonden, om een dag bij hem door te brengen, een uitnoodiging die ik dankbaar aannam. Zijn plaats was omtrent 15 morgen groot, maar in de volmaakste orde. Heerlijke vruchtboomen van allerlei soort, suikerriet, koffieboomen

bananen, katoen, alles was hier te vinden. Onkruid was niet te zien: de man was in alles Portugeesch geworden, maar zijn Noordduitschen ijver had hij niet verloren. Hij verhaalde mij, dat hij voor twintig jaar als arm emigrant overgekomen was, en dat hij nu een welgesteld man was.

Zijn geheele tuin werd bevochtigd door twee pompen. Een kleine stoompomp en een door ezels gewerkt. De hr. Rudolf roemde zeer het heerlijk klimaat, en prees in het algemeen de Kolonie. De afschaffing der slavernij had echter, volgens *zijn* gevoelen, de Kolonie achteruitgezet. De inboorlingen, die in de nabijheid woonden, wilden niet werken; daarom moest men volk van elders laten komen. Het Gouvernement voorziet eenigzins in de behoefte. Geaccrediteerde gouvernements-agenten huren in het binnenland arbeiders, die dan naar Loando worden gebracht en van daar naar Mossamedes vervoerd worden. Wil men zoodanige arbeiders hebben, dan moet men bij het Gouvernement aanzoek doen. Men betaalt dan £5 a £6 reis- en agentskosten, en men krijgt er een ingeboekt voor vijf jaar. De arbeider verdient 20 reis per dag, dat is één penny, en zijn kost. Een meid krijgt net zooveel, maar moet dan ook in het land werken. Kinderen werken alleen voor den kost, en behoeven niet betaald te worden.

Geheel vrije dienstboden zag ik te Mossamedes niet. Dit was wel lastig, want nu konden wij niemand huren om ons te helpen. Voor zoo ver ik de behandeling der gekleurden naging, geloof ik niet dat zij over het algemeen slecht behandeld worden. Het gaat in de Portugeesche Kolonie zooals hier: Als de baas geheel wit is, dan heeft de zwarte het redelijk; maar als de baas ook half gekleurd is, moet de inboorling het ontgelden. Al de arbeiders die ik zag, ten minste *in* en *nabij* Mossamedes, waren behoorlijk gekleed.

De omgang der blanken met gekleurden is veel vrijer dan bij ons; onderscheid wordt er eigenlijk niet gemaakt. De pikzwarte neger, die eenige opvoeding ontvangen heeft, *schijnt* even hoog gerespecteerd te worden als de blanke. Er wordt heel wat voor de opvoeding der gekleurden gedaan.

Blanke dames zijn er te Mossamedes en langs de geheele westkust maar weinig. Dat dit een allernadeeligsten invloed heeft op de zeden behoeft geen betoog. Te Mossamedes is een publieke school, waar blanken en gekleurden gebruik van maken. Er is ook eene inrichting voor jonge dames, die door eene Engelsche jufvrouw bestuurd wordt: daar zag ik

met genoegen hoe jonge meisjes van 10 tot twaalf jaar in twee of drie talen met mij konden spreken.

Gij kunt gemakkelijk begrijpen, dat, hoewel men alles deed om ons het verblijf aangenaam te maken, de tijd ons wonderlijk lang viel. Ik had berekend, dat ik in zeven dagen wel iets van de boeren hooren zoude, doch toen het over dien tijd ging, werd ik onrustig. Ik vertrouwde de inboorlingen die den brief zouden wegbrengen maar half, en vond ook later uit dat zij mij gedeeltelijk bedrogen hadden. Daarom besloot ik maar ossen te koopen en te vertrekken.

Wij hadden nu iemand gevonden die gebroken Portugeesch en Hollandsch sprak, en gewillig was mee te gaan. "Ou Frikkie," een Kaapsche jongen, die, ik weet niet hoe, in Mossamedes verdwaald was, kwam ons opzoeken. Dat "Ou Frikkie" vlijtig aan Bacchus offerde hinderde ons wel, doch wij hoopten het beste.

Op den dag dat wij uit zouden gaan om ossen te koopen, kwam "Ou Frikkie" ons met een opgetogen gelaat vertellen, dat er juist een inboorling was ingekomen, die vertelde, dat drie wagens omstreeks een half uur van Mossamedes uitgespannen waren,en dat er boeren bij waren: mannen met lange baarden. De heer de Villiers ging terstond uit om de waarheid te hooren en ongeduld dreef mij ook naar buiten. Weldra zag ik dan ook iemand te paard aankomen, en bemerkte aan zijn manier van rijden dat hij geen Portugees was. Toen hij voor een huis stilhield, afzadelde en zijn paard kniehalterde, had ik geen twijfel meer. Het was een Afrikaner. Ik gaf den ruiter geen tijd om in huis te gaan, maar was haastig bij hem. Mijn groet "Goeden morgen" deed hem vreemd opzien; daar hij volstrekt geen Hollandsch verwachtte. Het was de heer Pieter Botha, een handelaar en jager, die zich bij de emigranten gevoegd had. Hij kende mij niet; doch een paar woorden waren genoeg om mij bekend te stellen. Tot mijn blijdschap vernam ik dat het gerucht de waarheid was. Twee wagens en een kar zouden weldra aankomen, en Botha gaf mij al vast de verzekering, dat ik met hen mijn reis zou kunnen voortzetten.

Dat was eene bijzondere uitkomst. Ik had erg tegen de landreis opgezien, daar mijne gezondheid zoo zwak is. Nu was mijne grootste zwarigheid weggenomen. Het duurde niet lang of de wagens maakten hun verschijning. De broeders Opperman en Labuscagne, die bij de wagens waren,

waren oude bekenden, en letterlijk sprakeloos van blijdschap toen zij mij zagen. Er waren nog eenige jonge menschen die ik vergeten had. Hun komst was betrekkelijk toevallig. De heer Erickson,de wakkere handelaar van Damaraland, had een scheepslading goederen naar Mossamedes laten komen, met het doel, om van daar handel met het binnenland te openen. Niet tevreden met de oude Portugeesche manier had hij de koe bij de hoorns gevat, en twee wagens en een kar bij be boeren gehuurd om een gedeelte van zijn goed op te brengen. Die rijtuigen waren het voetpad, dat het Chella-gebergte overgaat, afgebracht of liever afgedragen. Dat afdragen was vreeselijk moeielijk geweest; één inboorling had er zijn leven bij ingeschoten, en een ander zijn been gebroken. Toch waren zij er afgekomen. De verschijning der wagens maakte te Mossamedes heel wat opschudding. De halve stad liep uit; men had nog nooit zulke wagens gezien. De Portugeezen te Mossamedes hebben geen ander rijtuig dan een soort van kar, door de boeren met den naam van "schreeuwkar" bestempeld. Zij worden op de plaats zelve gefabriceerd. De wielen zijn ronde blokken zonder speken; de band is niet uit één stuk om het wiel getrokken, maar vast gespijkerd; as en wiel zijn zoo aan elkander verbonden dat niet alleen het wiel, maar ook de as met een vreeselijk naar gegil ronddraait. Men kan ze ten minste een half uur te paard ver hooren,als het eenigzins stil is. Het trektouw is van hout—vergeef die uitdrukking—en de zes of acht ossen, die het span vormen, worden zonder riemen ingespannen; het juk wordt aan de hoornen en niet op de schoft vastgemaakt. Zweepen zijn onbekend. Bij iedere kar loopen vier of vijf drijvers met lange stokken met sporen. Alles is even primitief.

Er was heel wat goed dat opgeladen moest worden; doch de heer Botha,die als agent van den heer Erickson ageerde, was zoo vriendelijk op zich te nemen een gedeelte van het goed achter te laten, en ons en ons goed op te laden. De wagens moesten toch weer komen.

Het is wel jammer dat de invoerrechten te Mossamedes zoo hoog zijn, anders zou er van daar een groote handel met het binnenland kunnen geopend worden; vooral nu de boeren te Huilla en St. Januario zijn, en ieder handelaar veilig zijn goed onder hen kan achterlaten. De Portugeezen te Mossamedes zouden gaarne doen wat zij kunnen om ook andere handelaars in te brengen. Maar de Regeering

in 't moederland is baas. Uit een goede bron vernam ik, dat zoo met invoerrechten, als met kosten van transport, de goederen van Mossamedes naar St. Januario, een distantie van 90 mijlen, Erickson evenveel kostte, als wanneer hij ze te Walvischbaai had geland en ze over land naar St. Januario had vervoerd. Dit moet ongetwijfeld anders worden, zal er ooit een behoorlijke handel bestaan.

Zaturdag, 10 December, reed ik eindelijk Mossamedes uit. Mijn rijtuig was een kar zonder veren, waarop 1500 lb. lood was; toch was het veel gemakkelijker dan per os. Hoewel het laat was, liet ik trekken, daar ik gaarne den dag des Heeren in de vrije natuur onder mijn broeders wilde doorbrengen. Van Zondagsviering te Mossamedes was geen sprake. De kerk was wel open, maar ik zag niemand daar heen gaan.

Zaturdag avond ten 6 uur begon de reis. Het was een heerlijke avond en de maan scheen helder. Er was echter min te zien. Wij ploegden door het dikke zand; het was alles dor en droog; hier en daar een enkel bosch. Voor de ossen was er niets te vreten: waar geen zand was, was harde kalkgrond. Gras was er geheel en al niet; slechts nu en dan hooge boomen, die ik niet kende. Om 10 uur lieten wij de ossen een paar uur rusten en sliepen wij ook wat onder den wagen. Na middernacht ging het weer voort. Wij moesten toch weer water hebben. Het was intusschen donker geworden, daar de maan was ondergegaan. In 't donker ging het een berg af, zoo wat 400 voet hoog, en toen de dag aanbrak waren wij bij een rivier, die de "Rio de Geraul" genoemd wordt.

Ik zeg, wij waren bij een rivier; maar niemand moet aan loopend water denken. Er heeft zeker wel eens water geloopen: dit kan men wel zien; maar dat is lang geleden. Onder het reizen dacht ik dikwijls aan hetgeen Livingstone ergens zegt: dat Afrika altijd drooger wordt. Ik zag zooveel plaatsen waar vroeger water moest geloopen hebben, en die nu lang droog zijn. De rivier is omtrent 300 voet breed, bijna zonder wallen. Het zand in de rivier is vreeselijk dik.

De kar kwam er gelukkig door, de eerste wagen ook, maar de tweede wagen viel vast. Na veel spartelen kwam die toch ook aan de overzijde. Het was intusschen warm geworden, vreeselijk warm, en het weinige water dat bij de wagens was, was spoedig verbruikt, en in de rivier was geen druppel water te vinden. De ossen moesten nu een half uur

ver gaan om water te krijgen. Er was een Portugeesche plantage waar een put was. De plantage zag er uit de verte niet heel mooi uit, doch de eigenaar was zeer vriendelijk. Zoodra hij de wagens zag, zond hij twee vaatjes water, zoodat wij konden drinken en, o weelde! wasschen. Wij hadden een rustigen Zondag, een kleine godsdienst-oefening, en daarna een aangenaam middagslaapje onder een grooten boom. Men vergeve ons dit middagslaapje; wij waren moe, en een moeielijke trek wachtte ons. Van de "Rio de Geraul" is het ten minste 24 uur per ossenwagen, eer men weer water krijgt. Gras is er ook niet. Er blijft dus niets anders over dan maar nacht en dag door te rijden. Mijne reisgenooten hadden geen zwarigheid: "och meneer, het is maar een kleine dorst" zeiden zij, "het zal wel gaan." Tegen den avond spanden wij weer in. Als het goed ging, en wij reden dien nacht en den volgenden dag door, dan zouden wij tegen den avond weer bij water komen. Met die hoop in het hart ging het aan. Eerst moesten wij een tamelijk steilen berg uit, 300 voet hoog; het pad was redelijk goed, over ieder slootje waar water in loopen kon was een fraaie brug... die echter niet sterk was. Over het algemeen maakte ik de opmerking, dat waar de Portugeesche regeering een pad maakt, het pad als een straat is, om een onderveldsche uitdrukking te bezigen; alleen vrees ik dat die paden niet bestand zullen zijn tegen de zware wagens. Een oud Afrikaner vindt hier alles te netjes en te zwak. Misschien is het omdat de Kolonisten niets zelven doen. Alles wordt uit Portugal bestuurd en daardoor wordt heel wat geld onnoodig verkwist. Den ganschen nacht sukkelden wij voort. Het pad was wel goed, maar de wagens waren zwaar, en de ossen zwak; daarbij hadden de arme beesten niets te vreten gehad. Een ongelukkige wolf en een arme jakhals, die te nieuwsgierig waren, moesten hunne nieuwsgierigheid met den dood betalen en ondervinden dat de Afrikaansche boer in het land gekomen was. Eén os gaf ten laatste den moed op, en moest worden uitgespannen. "Ou Frikkie" die zich bij het reisgezelschap aangesloten had, zou dien wel aanbrengen. Maandag morgen om negen uur kwamen wij bij Pedra Grande (Groote Klip). Die plaats verdient wel eenige beschrijving. In het midden eener steenachtige vlakte, nabij een klein randje en eenige koppen, liggen een paar vreeselijk groote rotsblokken van zuiver graniet; in de gladde zijde van een der grootste, omtrent 20

of 30 voet hoog, is een ronde opening, een natuurlijke put omtrent 30 voet diep en 6 voet wijd. Al het water dat op de rots valt wordt in deze put geleid; kleine muurtjes zijn gemetseld om geen enkelen drop verloren te laten gaan; ook heeft de eigenaar der plaatst een paar bakken laten metselen, om de beesten te laten drinken. In de nabijheid zijn nog twee zulke putten, maar veel kleiner. De wanden der put zijn volmaakt glad, alsof zij gepolijst waren. Als deze put water heeft, kan men de reis gemakkelijk doen; maar wij troffen het niet, er was geen drop water te vinden. Onze ossen waren nu zoo vermoeid, dat wij halt moesten houden, en een paar uur rusten. Wij spanden niet uit, daar er toch voor het trekvee niets te grazen was, maar lieten ze in de jukken blijven. Het werd nu heet. De hitte dreef ons nu eens onder de wagens, dan weder naar buiten. De paar hutten, die er stonden, waren te ellendig om er schaduw te gaan zoeken. De Portugeesche soldaat, ook een inboorling, die daar woonde, wilde ons geen water geven, daar hij het zelf een paar uur ver moest halen. Het water, dat wij op de wagens meegenomen hadden begon snel te verminderen. Wij spanden daarom maar weer in, en gingen voort. Dien avond en nacht reden wij door. Wij hadden gehoopt, al was het laat, bij een fontein te komen; maar dit mislukte. Wij reden tot ver na middernacht, en moesten toch maar halt houden. De ossen konden niet meer.

Met zonsopgang werd de reis voortgezet, en nu bevonden wij dat wij niet ver van de fontein hadden geslapen. Na een uurtje rijdens, kwamen wij op de plek aan. Gelukkig dat mijne reisgezellen van die plek wisten, want de fontein ligt ten minste een half uur te voet van den weg. Ik noemde die plaats, "Groot Fontein," niet omdat zij zoo groot is, maar omdat zij groot kan gemaakt worden. Nu waren er slechts drie kuiltjes water. Doch, welk genot! wij konden ons wasschen. Van Zondag middag tot Dingsdag morgen om 10 uur waren wij in de brandende zon voortgegaan, met stof overdekt, zonder ons te kunnen verfrisschen. Na ons kregen de ossen een beurt, die als razenden op het water toestormden. Die fontein is de algemeene rustplaats der Cargadores (dragers), die gewoonlijk hier des nachts vertoeven, als het wild gedierte ze niet te veel plaagt. Wij zagen hier heel wat versche leeuwensporen. De geheele geaardheid van het land veranderde nu. Het werd boschrijk, prachtige groote boomen gaven overvloedige schaduw, en tusschen de boomen

groeide eenig gras. Ons trekvee had het goed en wij ook. Vijf springbokken, dien mo·gen geschoten, verschaften vleesch in overvloed, en alle zorgen vergetende, met een waarlijk dankbaar hart, sliepen wij onder het groen geboomte tot dat het koel werd.

Toen wij bezig waren om weer in te spannen, zagen wij eenige mannen te paard. Het waren b·oeders door de gemeente gezonden om mij af te halen. Mijn brief was eindelijk te St. Januario aangekomen, en had de geheele gemeente in rep en roer gebragt. In allerijl had men paarden gezocht; doch ongelukkig waren de beste paarden door een gezelschap jagers meêgenomen. Men zond echter wat men had. De vrienden werden vergezeld door een zekeren heer "da Costa," een Portugeeschen boer in de nabijheid. Deze bereed een prachtigen muilezel. De heer da Costa verzocht mij dringend, hem een bezoek te geven, en daar zijn plaats niet ver van den weg lag, stemde ik gaarne toe; te meer daar ik wel eens een Portugeesche plantage wilde zien. Bijna was da Costa echter het slachtoffer van onvoorzichtigheid geworden. Toen wij opklommen, want de gemeente had voor mij en voor mijn reisgezel paarden gezonden, ging een der geweren los, en de kogel vloog tusschen ons door, zeker niet meer dan een paar duim van da Costa's hoofd. Nu kwam ieder gelukkig er met den schrik af.

De plantage van da Costa was redelijk groot. Het aantal morgen kon ik niet te weten komen, daar da Costa niets dan Portugeesch sprak, en de boeren die taal nog te gebrekkig spraken, om al mijne vragen te vertolken. Het is anders wel opmerkelijk om te zien hoe goed de jonge boeren met de Portugeesche taal vorderen. Da Costa was eigenlijk een katoenplanter; maar door de vreeselijke droogte zag alles er ellendig uit. Er was een fraaie fontein; maar men scheen geen moeite gedaan te hebben om water te leiden. Bij die fontein zagen wij olifantssporen; op de werf was alles even slordig. De Portugeesche boeren vielen mij bepaald tegen. Vriendelijk waren zij genoeg, en sommige hadden een zeer goede opvoeding ontvangen; maar hun levenswijze was ellendig. Dat de boerderij wegens gebrek aan water slecht betaalt, is zeker een reden; maar de hoofdreden is ongetwijfeld het gebrek aan blanke vrouwen. Hierdoor is er eigenlijk geen familieleven, en worden de zeden verpest.

Ik kon niet nalaten meer dan eenmaal bij mij zelven te

denken, hoe gelukkig het is, dat hoererij onder onze Afrikaansche bevolking toch nog als zonde beschouwd wordt. Moge de Heere ons volk steeds bewaren ! !

Het huis waarin wij ontvangen werden, was groot en wel gebouwd ; maar van binnen was het smerig. In den eenen hoek stond een machine om katoen schoon te maken ; huisraad was er bijna niet. Gelukkig waren borden en tafelgereedschap zilver schoon. Rondom het huis waren de hutten der arbeiders, ten minste 200 in getal, en de kralen. Dit alles was met een hoogen muur omgeven, waarin een poort was, die s' avonds gesloten werd ; hutten en kralen waren even vuil. Da Costa was zeker geen arm man, want toen het vee te huis kwam, telde ik meer dan 100 beesten. Dien avond moest ik bij hem eten, en van dien maaltijd leerde ik veel. " Bezint eer gij begint," of, plat weg, "proef eer dat gij eet," zal voortaan een mijner levensspreuken wezen, die ik aan mijne kinderen hoop na te laten. Gij weet, de Portugezen houden van olie. Te Mossamedes had ik al geleerd verscheidene schotels stilletjes te laten staan ; maar hier liep ik in den val ; op tafel stond iets dat mij voorkwam spinazie te zijn. Nu hou ik heel veel van spinazie, en daarbij had ik honger. Ik wees da Costa dat ik wat van die spinazie wilde hebben, en de vriendelijke gastheer, die den " Padre Hollandais" eens goed wilde onthalen, gaf mij een overvloedig deel. Ik at, maar—o wee ! Wat het was weet ik noch niet ; maar dit is zeker, dat castorolie en levertraan bij de bereiding niet gespaard waren. Weldra was ik in dien toestand, waarin men verkeert als men nog niet wil bekennen dat men zeeziek is, maar over de benaauwdheid klaagt. Ik dronk een glas wijn, maar het hielp niet veel. Ik hield mij echter goed, doch toen na het eten, da Costa een accordeon voor den dag haalde, en een kleine danspartij voorsloeg, toen zette ik af, en nam de vlucht naar de wagens. Bij de wagens gekomen werd ik zeeziek. Ik had gehoopt koffie te vinden, maar, helaas ! Ou Frikkie had de brandewijn bottel in handen gekregen en was niet te vinden. Een troost was er, dat ik medgezellen in mijn leed had: onrustbarende geluiden in den donkeren nacht verkondigden het, dat ook anderen " zeeziek" waren.

Vroeg in den morgen spanden wij in. Da Costa had ons een korter pad gewezen, maar dit moesten wij bezuren. Er was nog nooit een wagen langs gegaan, onze wagens waren

de eerste, en dit is voor den verstandigen lezer genoeg. Later passeerden wij eene andere plantage, met groote verlaten katoenvelden. In den namiddag kwamen wij bij een rivier, waar waarlijk loopend water in was. Het straaltje was klein, maar het was toch iets. Men had de rivier wat opgedamd, en op den wal stonden vier meiden water te putten, om op de landen te brengen, die bij de rivier lagen. Zij gebruikten een soort van wip, zooals men in de streken van Hopetown doet. Arbeid is hier goedkoop, anders kon het op die manier niet betalen.

Van die rivier ging de reis voort naar Catjingumbo, een Portugeesch dorp. De Gouverneur had mij sterk aangeraden, om toch niet te Catjingumbo te overnachten, omdat de koorts er vreeselijk woedde. Er was nu echter niets aan te doen; toen wij te Catjingumbo kwamen, was het veel te donker om aan voortgaan te denken. Het gebaande pad hield daar ook op. Catjingumbo bestaat uit een ordentelijk fort en een paar huizen, en ligt in een holte, aan den voet van het Chella-gebergte, aan den ingang van een dik bosch. Alles is met één woord, ellendig. De paar blanken, die ik er zag, waren doodsbleek; men kon zien, dat zij aan koorts leden. De zwarten, en er waren er een menigte, zagen er goed genoeg uit. Dien avond waren de gekleurden zeker allen dronken. Den geheelen nacht duurde het geschreeuw en getier. Daarbij was het zeer warm. Water is er in overvloed, doch het is zeer slecht. Ik was innig blij toen de dag aanbrak, en wij voort konden gaan.

De tocht per wagen zou nu weldra ten einde zijn. Nog een uurtje, en wij zouden den berg bereiken, om dan te paard of te voet verder te gaan. Met verrukking zag ik, zoodra wij het dorpje verlaten hadden, om mij heen. Onze weg kronkelde door een prachtig woud. Allerlei soorten van boomen en planten prijkten romdom ons; heerlijke Baobabboomen, door de boeren krematartboomen genoemd, vertoonden zich. De geheele landstreek was nog ruiger en schooner dan het Transvaalsche boschveld. Nu en dan was er een opening in het geboomte, en kon men het heerlijke, 3000-voet-hooge Chella-gebergte zien, halverwege begroeid met dikke bosschen, en daarboven steile rotsen. Het was een heerlijke morgenrid. Het genot van natuurbeschouwing duurde maar kort. Een der wagens viel vast, en het spartelen begon.

Het was al warm toen wij een plaats bereikte, "Broco" geheeten, een Portugeesche plantage. Deze plek is 2500 voet boven de oppervlakte der zee, juist aan den voet des bergs. Hier hield de wagenweg op, en zouden wij het voetpad nemen over den berg. De natuur was hier rijk genoeg, doch al het andere was miserabel. De huizen waren klein en vervallen, een menigte varkens liep half wild over de werf. De uitgestrekte koffie-plantage was grootendeels verwaarloosd, de limoenboomgaard slecht onderhouden. Volk was er genoeg; de geheele werf wemelde van inboorlingen, mannen, vrouwen en kinderen. De eigenaar dezer plaats was eenigen tijd geleden gestorven, en nu werd de zaak door een Portugeeschen knecht, die met een paar zwarte meiden in het huis woonde, bestuurd. Een prachtige stroom water liep voor de deur en bracht een ordentelijk grooten watermolen in beweging, waarmede tapioca gemalen werd, dat hier het hoofdvoedsel der negers is. De geheele werf lag vol koffie. Met min moeite kon men een paar mud verzameld hebben. Die koffie-plantages moeten, als zij wel bestuurd worden, goed betalen. Het ergste van alles is, het vreeselijk ongezonde klimaat. Of dit echter, als men behoorlijk matig leeft, wel zoo doodend is, betwijfel ik zeer.

Bij "Broco" werden de wagens ontpakt. De twee boeren verhuurden nu hunne wagens oogenblikkelijk aan een Portugeesch koopman, om zijne goederen op te brengen. Transport-rijden zal binnenkort een middel van bestaan worden, ook in die districten. De groote veroveraar van Afrika, de ossenwagen, zal zich wel laten gelden.

Wij moesten nu een plan maken om verder te gaan. Mijn vriend, de heer Botha, had een plan klaar. Wij zouden de bokleeren en buikplank van de kar afhalen, en mijn paar koffertjes op het stel vastmaken. In die koffertjes waren vrageboekjes, en die *moesten* boven komen; dit was al uitgemaakt. Er zou immers aanneming zijn, en een der jonge mannen bij den wagen moest ook aangenomen worden. Dragers waren niet te krijgen. Daar wij nu drie span ossen hadden, en 8 man sterk waren, dacht ik in mijne onnoozelheid dat het wel gaan zou. Na lang praten, besloot men om het te beproeven.

Na een haastig middagmaal begonnen wij om drie uur in den achtermiddag den berg "te vatten." De weg was een zeer smalle kloof door de rivier gevormd, die van den berg afstroomde. Dat riviertje moesten wij telkens door. Nu

eens hadden wij het aan de rechter- dan weder aan de linkerzijde. Aan den anderen kant was dan altijd een steile berg. De geheele kloof was dicht begroeid, zoo dat wij ter nauwernood tien schreden voor ons konden zien. De broeders hadden gezegd : "de kar *moet uit,*" en wilden den moed niet opgeven. Waar de kar omviel werd zij maar weer opgetild, waar zij tegen een rotsblok vast raakte, er overheen gelicht, en zoo ging het voort. Gelukkig was ik "Meneer," en meneer hoefde niets anders te doen dan de paarden te leiden. Ik kan het voetpad niet beter beschrijven dan te zeggen, dat het zoo wat lijkt op het voetpad dat Tafelberg uitgaat. Het geheele Chella-gebergte is èèn groote Tafelberg. Wij hadden gehoopt om voor zon onder op den top van den berg te wezen ; wat later hoopten wij toch zoo ver te komen, dat wij een plaatsje konden bereiken half pad gelegen, waar de kloof wijder wordt en eenige huizen zijn. Eindelijk hoopten wij niets meer. Op zekere plek bleef de kar onbewegelijk vast zitten tegen een rotsblok ; aan de eene zijde was een afgrond aan den anderen kant de berg. Nu moest er raad gemaakt worden. Het bloed liep bij de pooten der ossen neder, en het begon inmiddels donker te worden. Wij moesten hier slapen, dat was zeker. Ons slaapplekje was niet ruim. Alleen het voetpad kon gebruikt worden. De dicht begroeide berg aan den eenen kant en de rivier, die men niet kon zien (want het was te ruig), maar wel kon hooren, aan den anderen kant. Ik was wel wat bang om hier te overnachten om de koorts. Het was erg warm, geen luchtje trok er. Toen ik ging liggen, zag ik een dikke wolk recht boven ons. Verwonderd, dat zoo in eens wolken aan den hemel waren, riep ik uit "Waar vandaan kom die wolk?" Een hartelijk gelach volgde : "Het is geen wolk mijnheer ! het is de krans." Mijne vrienden waren zoo vermoeid, dat er aan verder praten niet gedacht werd. Terwijl ik nog sprak, viel de een na den ander in slaap. Onze ossen en paarden waren vooruit gezonden, omdat er hier geen plek was om ze vast te maken, "die leeuw en die tiger kon ze zoo maar vang." Nu, hoewel die leeuw en die tiger ons ook zoo maar kon vang, sliep ik toch weldra in, en ontwaakte eerst, toen het al helder dag was.

Daar het al Vrijdag was en ik de gemeente niet wilde teleurstellen, moest er een ander plan gemaakt worden. Ik zou vooruit rijden en de anderen zouden dan zien om met de kar te volgen. De heer P. Botha ging met mij mee.

Wij moesten een heel eindje loopen, eer wij de plek bereikten waar de paarden waren. Na eenigen tijd gerust te hebben wilden wij voortgaan, maar in dien tusschentijd waren de achtergeblevenen bijgekomen, te voet natuurlijk. Zij hadden den moed opgegeven om de kar verder te brengen. Twee der jongsten waren bij de kar en het goed gebleven, en de anderen hadden ze beloofd dragers te zenden om alles uit te brengen. Een der achterblijvers was met een vraagboekje tevreden gesteld; "hij kon," zeide hij, "op zijn gemak de vragen leeren." Nu, ik heb hem dan ook niet afgewezen! Te zamen ging het nu verder. De kloof werd eerst wijder en wij kwamen bij een mooi klein plaatsje, prachtig gelegen, maar geheel verwaarloosd. De eigenaar was ook aan de koorts dood. Koffieboomen, pisangs, limoenen stonden er te verdroogen. Groote laningen van lemmetjes scheidden de verschillende landen van elkander. Water was er genoeg. De huizen waren echter zeer slecht. Met één woord, het was een gloeiend heet, erg ongezond, klein paradijsje.

Van deze plaats af werd de kloof weer nauwer, en ging het pad door een onbeschrijfelijk schoon bosch; ik zag boomen die ten minste 60 voet hoog waren. Nu en dan kon men door het geboomte het lager gelegen land beschouwen, hetwelk een prachtig vergezicht verschafte. Na eenigen tijd geklommen te hebben kwamen wij eindelijk bij de kransen; het geboomte hield op. De weg was hier breeder, maar veel steiler en vol klippen. Mijn waardige oude vriend Prinsloo had mij een zwarte merrie gezonden, met de boodschap er bij, dat mijnheer niet moest loopen; die merrie was sterk: maar mijnheer moest toch maar afklimmen. Het arme dier kon ter nauwernood zelf voort. Ik had het echter het gemakkelijkste, daar ik niets te dragen had. Preekmanel, etc., etc. in een bundeltje gebonden, werd mij ook ontnomen door een der broederen. De anderen hadden hunne geweren en hun goed. Ten laatste kon ik bijna niet meer voort. De heer Botha, die het zag, stelde mij toen voor om den staart van zijn paard te vatten, en zoo achter het paard aan te klimmen. Ik was eerst wat schuw om dit plan op te volgen, doch naderhand vond ik uit, dat een paard dat overland van Transvaal naar Mossamedes gekomen is, zoowat alles gewend is. Op die manier, hijgende en blazende, bereikten wij den top.

"*Wel het was een toer geweest er op te komen.*"

Het gebergte, dat wij beklommen hadden, is omtrent 5500 voet boven de oppervlakte der zee, de eigenlijke berg is 3000 voet. Boven op is een vlak tafelland, dat langzaam afgaat naar de Cunene. Het is net alsof men van Natal naar den Vrijstaat gaat. Zoo lang er geen beter pad is, zijn de boeren eigenlijk van de haven afgesneden. Om die reden laat dan ook de Portugeesche Regeering op eene betere plek een weg maken. Als die klaar is, zal het eerst mogelijk zijn handel te drijven. Tot nu toe moet alles den berg uitgedragen worden, en 30 lbs. is het allermeeste, dat een sterke drager kan vervoeren. Wij hebben verscheidene troepen dragers ontmoet, die geheel naakt waren en toch stroomde het water van hen af. Boven op den berg stond de wagen van den heer Prinsloo. Die wagen had er al drie weken, zonder eenig opzicht hoegenaamd, gestaan; maar niets was beschadigd, of werd gemist. Zij, die geen paarden hadden bleven achter, zij, die beter voorzien waren gingen met mij voort. Wij reden nu door een groote boschvlakte, doorsneden door diepe kloven. De vlakte is dik bewoond door de inboorlingen. Overal ziet men kleine kraaltjes en tuinen; mielies en kafferkoorn groeiden hier welig; ook zag ik hier veel beesten.

In het bijzonder merkte ik op, dat dit land letterlijk overvloeide van honing. Overal hadden de negers houten bakken in de boomen gezet en die "op een manier" toegemaakt. Bijna ieder bak was vol honing. Een niet onaanzienlijke handel in was wordt er daar ook gedreven.

Van den top des berg tot aan St. Januario is het maar drie uur te paard, maar onze dieren waren zoo vermoeid, dat wij er bijna den geheelen dag op doorbragten. De warmte was echter veel minder. Wij verlieten weldra het boschveld en reden over een fraaie, kale vlakte, den grond, die aan de boeren is toegekend. Waterrijk, kaal en gezond, geschikt voor vee, alles even goed, maar ongelukkig klein; de geheele grond wordt op drie geographische mijlen geschat. Dan krijgt men weer boschveld. Ik had echter toen geen lust om het land te beschouwen, daar ik èn te vermoeid èn te veel in overdenkingen verdiept was, om om mij heen te zien. Ik zal u niet met die overdenkingen lastig vallen, doch gij kunt het wel verstaan; moeielijkheden van allerlei aard waren in den weg geweest, en God had ze allen genadiglijk weggenomen. Ik kon niet nalaten te denken, hoe ik zes jaren geleden die menschen vermogend en vol van moed bij Krokodilrivier had achtergelaten, en hoe meer dan twee derden hun

graf in de woestijn gevonden hadden. Mijn reisgezelschap scheen ook zoo iets te gevoelen: stapwaarts reden wij in stilte voort. Eensklaps hoorde ik een schot. Een mijner reisgenooten had het dorpje gezien en gaf het teeken onzer aankomst. Wij zetten nu de paarden aan en weldra klonken de vreugdeschoten in het dorp. Nader gekomen zag ik uit alle huizen de mannen toeloopen om ons te verwelkomen. De schoten braken niet af, en ik herinnerde mij het oogenblik dat ik vroeger van hen afscheid nam. Met saluut-schoten had ik ze verlaten. Het eerste huis waar wij aankwamen was dat van den heer E. E. Jordaan, een tamelijk net gebouwtje. Bijna alle inwoners waren daar bijeen. De meeste waren oude bekenden uit de Transvaal. Het was een treffend oogenblik. Mannen, die de gevaren der woestijn getrotseerd hadden, weenden als kinderen en dankten God dat het hun vergund was weer een Evangeliedienaar te aanschouwen. Doch genoeg hiervan; zulke dingen beschrijft men niet.

Ik gevoelde, dat het eerste uur van ons zamenzijn God toebehoorde. Spoedig was dan ook de geheele gemeente in het huis van den ouden broeder Holsthuize verzameld en dankten wij den Heere.

Ik zal u niet ophouden met een beschrijving mijner kerkelijke werkzaamheden. In mijn officieel verslag, dat ik aan de Synode gezonden heb, is dit reeds geschied, en daar de meeste Hollandsche couranten het welwillend hebben overgenomen, zijn die zeker nu ook al bekend genoeg.

Ik stichtte weer eene gemeente, waarbij zich alle Afrikaners aansloten.

Op Kerstdag hielden wij Avondmaal. De predikdienst geschiedde onder gespannen zeilen; iets wat mij juist niet vreemd was. De gemeente bestaat uit 140 lidmaten. Het getal kinderen dat ik doopte was betrekkelijk zeer klein, in acht nemende dat in 6 jaar geen kind gedoopt was. "De woestijn heeft onze kinderen verslonden," zei een der broederen. "Ja," voegde een moeder er weenende bij, "als wij ooit weder naar Transvaal terug willen en het pad vergeten zijn, dan zullen wij het kunnen weervinden langs de graven onzer kleinen."

Door al de drukke bezigheden, catechisatien, aanneming enz., enz, heb ik niet zooveel van het land gezien als ik wel wilde. Plicht moest vóór genoegen gaan.

Drie weken vlogen voorbij eer ik er om dacht. Twee uitstapjes werden door mij gemaakt. Eenmaal reed ik wat rond om den grond te zien, die door de boeren voor zaaiplaatsen was aangevraagd, en eenmaal ging ik naar Huilla, de hoofdplaats van het distrikt Humpata. De reis daarheen was zeer aangenaam. Wij reden met een ossenwagen, hetwelk ons zoowat vier uur nam. Huilla, het Portugeesch dorpje, ligt ongeveer 200 voet lager dan St. Jannario; nogthans zegt men dat er geen koorts heerscht. De ligging van Huilla is allerbekoorlijkst; aan de eene zijde is een hooge berg, waarvan een kleine rivier afstort,die een fraaijen waterval vormt. Het dorp op zichzelf is niets waard. Er is een fort, dat ik kans zie om met twintig man in twee uur tijds te vernielen; een bouwvallige kerk, een paar huizen en een paar winkeltjes, eigenlijk Kafferwinkeltjes; dat is alles. De tuinen zouden, als er wat meer en beter in gewerkt werd, zeker heel wat opleveren, want vruchtbaar is het land genoeg.

Te Huilla maakte ik kennis met den Eerw. heer Duparquet, het hoofd der R. C. Zending. Die heer was zoo vriendelijk mij als tolk te dienen; zoodat ik in de gelegenheid was om met den Chèfe (magistraat) van Huilla, die het geheele district Humpata, waarin de boeren wonen, bestuurt, spreken kon. Ik sprak Fransch; maar daar ik het in geen twintig jaar gesproken had, kreeg ik somtijds medelijden met den Eerwaarden heer,wien meer dan eens een koude rilling door de leden voer, als hij zijn schoone moedertaal zoo hoorde martelen. Wij kwamen echter zeer goed klaar. De Eerw. heer Duparquet is een zeer beschaafd, welopgevoed man, en den boeren zeer gunstig.

Ik geloof niet, dat dit *alleen* is om gelegenheid te vinden onder hen te werken; maar meer om, door de boeren beschermd, zijn arbeid onder de inboorlingen voort te zetten. In elk geval is hij geen man, die zijne plannen aan den eerstkomende zal vertellen.

Het dorpje St. Januario, door de emigranten gebouwd, is zeer netjes aangelegd en vormt een langwerpig vierkant. Het ligt bij een rivier, door de boeren Honigrivier genoemd. Een watervoor, omtrent een half uur lang, brengt het water van drie groote fonteinen in het dorp, en als het noodig is kan men nog een fontein gebruiken. De watervoor moest zoo lang wezen, omdat men geen grond voor tuinen vinden kon. Het was digter bij de fonteinen te

klipperig. De watervoor is een flink stuk werk, en werd door de menschen spoedig voltooid. Zij werkten dag en nacht om haar klaar te krijgen. De erven zijn groot en bijna alle toegemaakt met palen. De huizen zijn grootendeels paalhuizen; dat is die soort waarvan *eerst* het dak gemaakt wordt en dan de muren. Drie of vier huizen zijn welgebouwd. Ik logeerde bij den heer Holsthuize, die een groot kliphuis had gebouwd en zeide, dat hij nu besloten had hier te wonen. Timmerhout is er in overvloed, maar de wormen doen veel kwaad. Men meent dat, als men op den regten tijd kappen zal, dit beter gaan zal. Publieke gebouwen zijn er te St. Januario niet. De Portugeesche onder-magistraat, Luitenant Paiva, heeft een klein huisje, en de kleine troep zwarte soldaten woont in stroohutten. Hoewel de meeste boomen, die er stonden, zijn omgehouwen, heeft men eenigen gespaard. Vooral is de gomelastiekboom verschoond gebleven. Men wil die verder aanplanten om het sap op te garen en de gomelastiek te verkoopen. Ik heb er van medegebragt. Van Mossamedes wordt dan ook gomelastiek uitgevoerd, dat door de inboorlingen verzameld wordt, en de boeren hopen toch ook iets er mede te verdienen. De erven waren grootendeels bezaaid, en het gezaaide stond goed. Een later berigt, dat ik van de menschen ontving, meldde mij, dat de vele regens groote schade gedaan hadden. Vruchtboomen zijn er nog niet. De pitten, die de boeren van Transvaal meegebragt hadden, wilden niet groeijen, en de perzik- en abrikoosboomen, die door de Portugeezen aangeplant worden, zijn slecht. Tuinzaden had men voldoende. De Kaapsche commissie had er indertijd voor gezorgd, en gelukkig was het zaad over het algemeen goed opgekomen. De Gouverneur van Mossamedes had zaadkoren gegeven en wijngaardstokjes gestuurd; maar de dragers hadden zoo slecht gezorgd, dat de meeste stokjes niets waard waren toen zij aankwamen. Men wil daarom op nieuw probeeren. Hoenders had men weer gekregen, maar ganzen, eenden en kalkoenen miste men geheel. Ware er een pad van Mossamedes, dan zou men ze weer kunnen verkrijgen. Er was ook behoefte aan een paar goede varkens. De varkens der Portugeesche boeren zijn uiterst leelijk en vreeselijk duur. Wild is in de omstreken van St. Januario niet veel. Er is wel genoeg om voor pleizier uit jagen te gaan, maar niet om van te leven. Onder het Chella-gebergte zijn nog elanden, buffels en olifanten; doch de weg komt

al weder tusschen in: het geschoten wild kan niet thuis gebragt worden. Wild gedierte plaagt niet veel. Er zijn wel leeuwen en tijgers, maar volstrekt niet zooveel als vroeger in Vrijstaat en Transvaal waren. Giraffen en zeekoeijen zijn er niet. Volgens hetgeen men mij verhaalde, moeten er echter in de Cunene-rivier veel zeekoeijen zijn.

Gelijk ik reeds gezegd heb, is de grond, die eigenlijk aan de boeren is toegekend (het kale waterrijke hooge veld), maar klein. Om die reden hebben zij in het boschveld ook plaatsen aangevraagd, om als veeplaatsen te dienen. Men was van plan, de oude Transvaalsche manier te volgen: 's zomers op het hooge veld te blijven en 's winters het boschveld in te trekken. Hoe dit beantwoorden zal, moet later gezien worden. De vooruitzigten der kolonie zijn zeker niet ongunstig. Ik vroeg een der oudsten en verstandigsten der emigranten om mij eens regtuit te zeggen, wat hij van het land dacht, en zijn antwoord was ongeveer het volgende: "Ik geloof, dat dit land over het algemeen beter is dan Transvaal, en gij kunt aan mijne kinderen zeggen, dat zij veilig hierheen kunnen komen; maar...... volstrekt niet over land. Zaaijerij zal zeker hier betalen; veeteelt ook wel. Als wij wijn kunnen maken, hetwelk wij beproeven zullen, zal alles goed gaan. Het is eigenlijk een land voor bovenlanders."

Dit is mijn gevoelen ook; maar ik geef mij volstrekt niet uit voor een kenner van grond. Dat het de moeite waard zou wezen voor Paarlsche en andere bovenlandsche boeren, die nu misschien op een klein plaatsje moeten sukkelen, om eens eene goede verstandige commissie er heen te zenden, is zeker. Veel kosten zal het niet. Als men maar tijd genoeg heeft, en scheepsgelegenheid kan afwachten.

Op dit oogenblik hebben de boeren grond genoeg, en zij meenen dat, als zij zich uitbreiden er wel meer hooge, kale vlakten zullen gevonden worden.

Provisie is er tot nu toe goedkoop. De inboorlingen hadden overvloedig mielies. De ossen te Mossamedes kosten £3. In het binnenland £1 10s. a £2. Koorn, dat door de Portugeesche boeren verbouwd wordt, doet £2 per mud. Ik zag ook onder de inboorlingen schapen en bokken. De schapen waren zeer klein en slecht. Zij behoorden tot het oorspronkelijke Kaapsche ras.

De Portugeesche regeering heeft den boeren aangeboden, om goede Merino schapen in te voeren, ook hengsten. Men wacht nu maar tot dat men behoorlijk gevestigd is.

De hoofdzaak waarvan het bestaan der kolonie afhangt is, of de koorts het niet onmogelijk zal maken daar te blijven. De Portugeezen verklaren, dat er geen koorts is; maar de boeren twijfelen, en ik meen niet zonder eenigen grond. Dit jaar zal het moeten uitwijzen.

Dat grootvee hier behoorlijk leven kan is zonder eenigen twijfel. De inboorlingen hebben veel vee. De Merinoschapen die nog bij de boeren zijn, waren in goeden stand. Voor paarden schijnt het land zeker niet beter; maar misschien ook niet slechter dan Transvaal. De emigranten waren over het algemeen zeer tevreden. Zoo tusschen hen zijnde was het mij, als of ik in eene gevestigde gemeente in de Transvaal was Zij hadden nog heel wat huisraad overgehouden en heel wat bijgemaakt. Zelfs vond ik nog een harmonium. Wel zeide de weduwe, in wier huis ik het zag, dat zij meer dan eenmaal, toen zij in den grootsten druk waren, het harmonium van den wagen had willen werpen, maar zij had moed gehouden. Over het algemeen trof mij, en het zal iedereen treffen, die daar komt, dat de netheid dier boeren lof verdient. Het is voornamelijk door den WelEerw. heer Duparquet en den hr. Jordan, dat de boeren met dit land bekend zijn geworden, en eene commissie gezonden hebben om met den Gouverneur te spreken. De heer de Carvalho, Portugeesch Consul aan de Kaapstad, deed later wat hij kon om hunne belangen te bevorderen.

Het is echter zeer te betreuren, dat toen de emigranten met de Portugeezen in aanraking kwamen, er eigenlijk niemand was, die behoorlijk als tolk tusschen de beide partijen kon dienen. Heel wat moeielijkheid is er door ontstaan, en ik verwacht meer. Men schijnt elkander *nooit* geheel begrepen te hebben en nu men elkander wat beter leert verstaan wordt dit lastig. Eigenlijk heeft men nog nooit *geheel en al* met elkander kunnen spreken.

De eerste tolk was de heer Rudolf, een Duitscher, die geen woord Hollandsch verstond. Hij sprak met de boeren Duitsch, en de boeren met hem Hollandsch. Dat er hierdoor verscheidene dingen verkeerd gekomen zijn, is licht te begrijpen. De boeren vroegen om een onafhankelijken staat te vormen, hetwelk hun bepaald geweigerd werd. Toen vroegen zij min of meer een eigen regtspleging. Dit ver-

kregen zij, naar mijne beschouwing, ook niet; hoewel de meeste boeren denken, dat zij het wel verkregen hebben.

Uit mijne gesprekken met den Gouverneur verstond ik, dat het plan van het Portugeesch Gouvernement was, om een kolonie van landbouwers te stichten, en het gaf daarom groote erven. De overige grond zou dan gemeenteweide zijn. De Portugeesche kolonisten hebben maar weinig vee en men kon niet verstaan, waarom de boeren zulke groote plaatsen verlangden, "Zij kunnen zoo veel grond krijgen als zij willen," zeide de Gouverneur tot mij, "maar wat willen zij er mee doen?" Ik moet echter aanmerken dat mijne gesprekken met den Gouverneur zeer onbevredigend waren. Mijne tolken waren zeer zwak, en dikwijls konden wij toch eigenlijk elkander niet verstaan. Wat echter goede hoop geeft, is, dat zoo wel de Portugeesche regeering als de boeren zoo veel mogelijk onaangenaamheden wenschen te vermijden.

Met de inboorlingen gaat het moeijelijker. Het Gouvernementsplan was, om de gemeenteweide ook door de inboorlingen te laten gebruiken. Dit is voor de kolonisten onmogelijk. De Portugeesche regering wijst nu den inboorlingen andere gronden aan, maar deze wreken zich door paarden en beesten te dooden en te verminken. Tot nu toe hebben de boeren niets terug gedaan; maar zoo kan het niet blijven.

Ook *daar* zijn dus moeielijkheden genoeg. Arbeiders uit de inboorlingen die daar wonen zijn niet te krijgen; daarom heeft het Gouvernement aangeboden arbeiders in te voeren. Tot nu toe hebben de emigranten door gebrek aan geld er geen gebruik van gemaakt. *Slaven zag ik bij de boeren niet*. Ik zag niets dan eenige oorlamsche dienstboden, die hunne meesters uit de Transvaal gevolgd waren: en ze onder alle omstandigheden waren getrouw gebleven. "Mijn ou baas het voor mijn groot gemaak," zei een der jongens tot mij, "en waarom zou ik weggaan?"

Twee zaken hadden de menschen mij plegtiglijk aan Krokodilrivier beloofd: Geen slavernij in te voeren, en geen grond met geweld te nemen; en beide geloften waren trouw gehouden.

De gronden aan de boeren toegekend, zijn hun als wettig eigendom geschonken. Alleen is de conditie er bij gevoegd, dat zij binnen vijf jaar bewoond moeten worden. Vijf jaar zijn zij geheel vrij van belasting, en daarna is de belasting zeer gering.

Met het onderwijs was het zwak gesteld. Toch viel het mij, om de waarheid te zeggen, mee. Onder de 38 jonge menschen die ik aangenomen heb, was er toch *geen een die niet lezen kon,* en wanneer men de moeielijkheden van den trek in aanmerking neemt, zegt dit veel. Onder mijn bestuur werd er nu eene schoolcommissie gekozen, en men zou beginnen om, al was het nog zoo zwak, een school op te rigten. De heer Duparquet had het plan een school daar te stichten, en de kinderen gratis te leeren. De boeren zijn er natuurlijk tegen, hunne kinderen als Portugeezen op te voeden. Zij wenschen godsdienst en taal te bewaren.

Vóór ik heen ging, hielden zij eene vergadering, met het doel om een leeraar te beroepen. Dit kon echter niet, en daarom hebben zij zich tot de synode der Gereformeerde Kerk gewend, om ondersteuning en hulp. Die synode heeft in hare laatste zitting eene commissie benoemd, om de zaak te behartigen. Ik twijfel er niet aan, of alle Afrikaners zullen, als de commissie eens met een plan te voorschijn komt, die zaak ondersteunen. Zullen de boeren als Protestanten en Hollandsche Afrikaners blijven bestaan, dan moet, zoolang zij in hunne behoeften niet kunnen voorzien, een leeraar in hun midden geplaatst worden.

Doch hiervan vooreerst genoeg.

Nadat mijne werkzaamheden eenigzins volbragt waren, drongen verschillende redenen mij om mij te haasten naar huis te keeren. Meer van het land te zien, was mij toch zeer moeijelijk. Het was het regensaizoen, en de koorts heerschte in het binnenland. Daarbij kwam, dat ik gaarne vóór de zitting der synode, die om de drie jaren zit, wilde te huis zijn, om mijn rapport in te dienen. Ik stelde zoo lang uit als ik kon, doch op den 4den Januarij moest het toch eindelijk voort.

Weer zou het met de kar gaan. Het stel was toch naar boven gebragt, en zou weer worden afgedragen. "Meneer moest het gemakkelijk hebben." Dàt was uitgemaakt. Niet alleen de kar, maar ook paarden zouden meêgaan. Een aantal jonge mannen werden "opgekommandeerd" om te helpen. Zij zouden vooruitgaan, en ik en de ondere broederen een dag later te paard volgen. Ik wachtte zoolang ik kon, in de hoop den kommandant der emigranten, den heer Botha, die met zeven man in het jagtveld was, nog te ontmoeten. Zoodra men gehoord had, dat ik te Mossamedes was, had men ze boden achterna gezonden; doch die hadden

de jagers niet bereikt. Zonder hen te zien, moest ik vertrekken en Woensdag-morgen 4 Januarij 1882 ving de reis aan. Een ieder, die een paard in handen kon krijgen, was gereed om mij een eind weegs uitgeleide te doen. Met gebed en smeekingen... eindelijk van elkander, hoewel verscheidene broederen mij vergezelden tot bij de kar.

Daar afrijden toch veel gemakkelijker is dan opgaan, genoot ik nu ten volle de schoonheid van het Chella-gebergte. Wel moest het grootste gedeelte van het pad te voet worden afgelegd, en was het steil genoeg, doch het hinderde mij niet veel. Wij hadden juist drie uren noodig om den berg af te gaan.

Aan den voet des bergs was de kar, en bij de kar lagen de mannen, zeer vermoeid. Zij verklaarden, dat die kar nu onder moest blijven, totdat er een beter pad zou gemaakt zijn.—De eigenlijke afscheidsure was aangebroken. ,Twee broeders zouden mij tot Mossamedes vergezellen, de anderen zouden terug gaan. Een laatste handdruk, een hartelijk gebed, en een ieder ging zijns weegs.

Vermoeid van het paardrijden, en gekweld door mijn onverbiddelijken vijand, "zware hoofdpijn," ging ik in de kar zitten. De drijver was niet al te handig, en wij moesten weer door het Chella-bosch. Stompen van allerlei grootte stonden aan weerskanten. Nu, ieder die iets van reizen in Afrika weet, zal het mij toestemmen, dat er dagen zijn, dat men voelt, "de kar valt vandaag om." Dat voelde ik ook. In de verte was een stomp. Zal de kar veilig dien stomp voorbij komen? Het antwoord kwam op den bestemden tijd. Langzaam doch zeker kwam de kar tegen den stomp. De ossen trokken, de kar hief zich op en viel, zooals men wel begrijpen kan, om. Gelukkig bezeerde ik mij maar weinig. Dit was de eenige tegenspoed dien ik op reis had.

Onze terugreis was veel sneller dan onze heenreis: onze ossen waren frisch en de kar was leeg. Wij waren verpligt ons zooveel mogelijk te haasten, daar ik anders de stoomboot missen zou, en dan een maand te Mossamedes zou moeten vertoeven. Denzelfden avond passeerden wij Catjingumbo, en kwamen reeds den volgenden achtermiddag bij Grootfontein. Hier moest halt gehouden worden. De ossen moesten rusten, eer wij de vier-en-twintig uren zonder water zouden ingaan. Ik had nu wat tijd om rond te gaan. Versche olifantsporen leidden ons een heel eindje van de kar

af; doch, hoewel meer dan één gebroken boom aantoonde dat de olifant er geweest was, zagen wij niets.

In den avond werden wij echter vergast op een leeuwenconcert. Ik wilde juist gaan liggen, toen ik niet ver van de kar een leeuw hoorde brullen. Ik werd onrustig: de twee broeders, die met mij waren stoorden er zich niet veel aan en gingen slapen. Toen een tweede en derde leeuw zijn stem verhief, meende ik toch de opmerking te moeten maken, dat het wel goed zou zijn als de broeders de geweren, die in de kar vastgemaakt waren, los maakten en in gereedheid hielden. Hoewel zij er juist niet de noodzakelijkheid van inzagen, deden zij het om mij genoegen te doen.

Het was een heerlijke avond. De maan scheen helder, en ik had wel gaarne gezien, dat een der leeuwen wat nader gekomen ware. Niet dat *ik* juist zulk een Nimrod ben; maar ik rekende op mijn maats. Denk eens, wat een eer voor een predikantje, om op een leeuw te schieten. Van dat alles kwam echter niets. De leeuwen gingen weg; ik viel in slaap en de lezers van het *Z. A. Tijdschrift* missen de fraaije beschrijving.

Den volgenden dag ging het zonder ophouden voort, terwijl de warmte bijna onuithoudbaar was. Het was reeds laat, toen wij Pedra Grande bereikten. Daar hoorden wij, tot onze blijdschap, dat het wat geregend had. Er was water in den put, genoeg voor ons en de paarden, misschien ook voor de ossen. Er werd niet vertoefd. Wij namen de lantaarn en schepten naar hartelust water. Welk een genot! Het water was lekker koel; wij konden drinken en wasschen.

Zeer verfrischt spanden wij weder in, en reden wij dien nacht een heel eind voort. Toen het dag was wilden wij weder ons heerlijk water drinken; maar, o wee! het was vol van allerlei insekten. Wij moesten in den avond er heel wat ingezwolgen hebben. Bij dag liet ik het water staan en dronk koffie.

Zondagmorgen bereikten wij Mossamedes. Ik had mij voorgenomen eenige dagen daar door te brengen, maar zoodra wij de stad inkwamen hoorde ik, dat de stoomboot over een paar uren zou gaan. Dit viel mij tegen. Ik had, nu ik alles gezien had, gaarne een paar dagen bij den Gouverneur doorgebragt om met hem alles bedaard te bespreken. Daaraan was nu niet te denken. Passage moest worden genomen enz., enz. Een paar uur later was ik aan boord van de stoomboot "*Angola*" en op weg naar huis.

De twee broeders hadden mij vergezeld tot op het schip. Van Mossamedes naar de Kaapstad, via Madeira, is bepaald een draai; maar er was geen andere gelegenheid.

Men had mij zulke wonderlijke stories verteld van de Portugeesche stoombooten, dat ik er tegen opzag om mede te gaan. Hoe andere booten zijn weet ik niet; maar de stoomboot waarmede ik de reis deed was zeer goed. Het was er niet zoo prachtig als op een der Kaapsche mailbooten, maar het was netjes. De tafel en bediening lieten niets te wenschen over. Wij deden gewoonlijk twaalf mijlen per uur. Over het geheel was ik zeer tevreden.

Van Mossamedes naar Benguela is maar een kleine dag. Veel bijzonders is er te Benguela niet te zien; maar de stoomboot zou er een paar dagen blijven, en om den tijd te korten gingen wij aan wal. Aan boord hadden wij kennis gemaakt met den eersten machinist, een Schot, die ons groote diensten bewees. Hij ging met ons, en daar hij goed Portugeesch sprak, kwam dit ons zeer te pas.

Onder de publieke gebouwen is het Custom house het voornaamste. Dit is in al de Portugeesche havens op de Westkust het geval. Wat ook klein en leelijk moge zijn, de "Alfandega" is zulks niet. Er was verder een leelijke kerk met een fraai kerkhof. De straten zijn breed, met mooije boomen beplant en in den Botanischen tuin waren prachtige bloemen. Wat Benguela leelijk maakt, zijn de met hooge muren omgeven erven, waarin de negers geborgen worden, die uit het binnenland komen om handel te drijven. Wij zagen eenige fraaie tuinen. Omtrent zes mijlen van de stad zijn digte bosschen, waarin nog wild gedierte huist, vooral leeuwen, die nu en dan afkomen om een neger te nuttigen. Men schijnt zich hierover niet veel te bekommeren. Men wees ons voor de aardigheid de plaats waar een leeuw niet lang geleden een koe geroofd had.

Handel schijnt er niet veel te wezen; de winkeltjes zijn klein en slecht voorzien. Een hotel is er niet. De stoomboot komt er eens per maand, en dit is volkomen genoeg.

Van Benguela gingen wij naar St. Paul Loando, de hoofdstad der provincie "Angola." Deze stad heeft, zooals zij zeggen, 12,000 inwoners, waarvan een derde blanken zijn, maar dan moet men niet scherp op de kleur letten. Er is een boven en een beneden stad, zoo wat as te Port Elizabeth. De haven is goed; de baai redelijk beschermd. Hier moesten wij nieuwe paspoorten hebben, daar de onze maar tot aan

Loando golden. Daar geen kapitein het regt heeft iemand aan boord te nemen zonder paspoort, moesten wij wel aan land gaan. De havens aan de Westkust zijn ook bandietenstaties vandaar die gestrengheid.

De huizen te Loando zijn bijna alle van steen en netjes gebouwd. Eertijds, toen er nog slavenhandel was, was hier heel wat te verdienen. Nu gaat er maar weinig om. Er zijn eenige publieke gebouwen, alle op groote schaal begonnen, maar onvoltooid. Met het verkrijgen van ons paspoort ging een paar uur heen. Wij werden van de eene plaats naar de andere gezonden; ten laatste naar den Thesaurier, waar wij moesten betalen. De Gouverneur-Generaal der provincie, dien ik in het belang der boeren wilde zien, was ongelukkig ziek. Ik maakte echter kennis met den Secretaris. Hoewel het vreeselijk heet was, kruisden wij de stad door. Wij bezagen den Botanischen tuin vol fraaije bloemen, en de monumenten. Loando heeft twee standbeelden. Het een van een Gouverneur, wiens naam ik al vergeten ben, het andere van "Salvador Correa," die in 1648 de Hollanders uit Loando joeg. Hij moet het heel slim ten uitvoer gebragt hebben, en daarom hebben zij hem ook een waarlijk fraai standbeeld gegeven. Water is er te Loando schaars, en wordt met schepen uit de Quanza-rivier aangevoerd. Er zijn wel putten, doch die zijn zoo smerig, dat het water ondrinkbaar is.

De gekleurde vrouwen te Loando hebben de gewoonte, zich in een langen zwarten doek te wikkelen, en zoo langs de straat te wandelen. Eerst dacht ik dat het alle nonnen waren, maar nonnen zijn het niet. Het is nu als of de geheele stad in den rouw is.

Blanke dames zag ik niet, maar het was ook al te warm.

Ik moest eigenlijk den Hollandschen Consul opgezocht hebben; doch ik was bang om een nacht te Loando door te brengen. Daarbij had ik, als naar gewoonte, hoofdpijn. Ik ging aan boord. Mijn reisgenoot, die dien avond te Loando doorbragt, moest het bezuren. Een paar dagen later had hij de koorts.

De Ageerende Consul kwam mij echter aan boord bezoeken en gaf mij een welverdienden opbrander. Hij is de agent van de Hollandsche Handelsmaatschappij. Hij beloofde mij, indien mogelijk, de vroegere handelsrelaties te Mossamedes weer aan te knoopen, en iemand naar de boeren te zenden.

Na een paar dagen te Loando vertoefd te hebben, gingen wij naar Ambriz, een klein kustplaatsje. Wij zouden hier maar een paar uren vertoeven, en ik ging hier niet aan land.

Een fraai Hollandsch kuststoombootje lag hier voor anker.

Van Ambriz ging het naar St. Thomas. Daar mijn vriend niet aan wal kon gaan, omdat hij de koorts had, ging ik met den tweeden machinist af. Veel kon ik niet zien. Het stadje is klein, maar wel gebouwd. Het eiland is een ontzaggelijk dik woud. Alle tropische planten en boomen schijnen hier in het wild te groeijen. Hier zag ik eenige kameelen, die met eene ordentelijke vracht een steilen berg uitliepen. Ook zag ik weer paarden, kleine sterke ponies. Wij wilden paarden huren om wat verder te gaan, maar dat gelukte niet. Wij gingen nu maar te voet het bosch in, doch na geruimen tijd rond gewandeld te hebben, dwong een tropisch onweder ons terug te keeren. Doornat vonden wij eindelijk schuilplaats in een bouwvallige kerk. Kerken zijn hier in overvloed, doch de meeste liggen half in puin.

De zee bij St. Thomas is zeer helder. Uren bragt ik door met de beschouwing der visschen, die om het schip speelden. Men kon bijna den bodem der zee zien. 's Avonds hadden wij een heerlijk gratis vuurwerk. Een paar honderd kanoes voeren op en neder, en in iedere kanoe stond een man met een fakkel, en een ander met een speer. Die vischvangst bij fakkellicht was treffend om te zien.

De eerste rustplaats (uitspanplek, had ik haast gezegd) was nu Principe (Prinsen land) "a vulcanic flower garden," als zeker schrijver het noemt. Waarlijk het is niet anders. Al wat ik ooit gelezen heb van het natuurschoon der tropische gewesten vond ik daar verwezenlijkt. Het is klein maar overdekt met bosschen. Prachtige boomen, reuzen der wouden, verheffen zich fier omhoog; een fraaije rivier kronkelt zich door het dichte bosch. De kokosboom groeit er welig. Alles is er in overvloed. De handel is echter zeer klein. Er zijn slechts een paar cocoaplantages, en verder doet men niets. De reden is, dat het eiland, hoe schoon ook, vreeselijk ongezond is. De hitte en de koorts maken er het leven voor den blanke onhoudbaar. Het stadje San Antonia ligt aan een fraaije kleine baai, die van haaien wemelt; zoo erg, dat ik naar land varende, door den bootman gewaarschuwd werd, om niet met mijn hand in het water te spelen; de haaien waren te gevaarlijk.

Wemelt het water van visschen, de lucht wemelt van vogelen. Duizenden papegaaijen maken een oorverdoovend geraas. Allerlei gekleurde vogels vliegen door de bosschen. Het is bijna onmogelijk het te beschrijven.

Het dorpje is eene verzameling van een honderdtal ellendige hutjes en een paar huizen. Ik zag slechts twee blanken, den priester en den agent. Er waren zes kerken, waarvan vijf geheel in puin lagen. Vroeger moet er zeker veel handel geweest zijn.

Daar er toch niets in het dorpje te zien was, dwaalde ik maar in het bosch rond. Toen ik terug kwam in het winkeltje, waar wij iets gebruikt hadden, vloog een neger op mij toe, en sloeg, met kennelijke teekenen van schrik, een vlieg die op mijn kleeren zat, dood. Ik hoorde toen dat dit een zeer giftige vlieg was, die in de bosschen huist, en dat haar beet, hoewel niet doodelijk, toch gevaarlijk is. Men voegde er bij dat mijne zwarte kleederen haar hadden aangetrokken, daar zij witte kleederen vreest. Ik geef deze storie zooals men het mij verteld heeft.

In den tijd der slavenhandel was dit eiland een groot slavendepôt.

Na Principe verlaten te hebben, zochten wij Bulama op, een der Bissagos eilanden ; wij smachtten om er te komen. Zes dagen onder de linie is geene kleinigheid. Naar Bulama moest letterlijk gezocht worden, daar het een heel klein eilandje in het midden van een archipel is. Gewoonlijk bedekt een dikke mist alles, en bovendien is het kanaal tusschen de eilanden zeer ondiep en gevaarlijk. Het ging dus voetje voor voetje. De mist was dik, en de kapitein ankerde een nacht, zooals wij dachten, in het midden der zee. In den morgen ging het heel stadig voort. Eensklaps trok de mist op en wij bevonden ons omringd door vele eilandjes van verschillende grootte. Sommige schenen bewoond, andere niet. Men zegt dat er nog kannibalen op zijn, en dat als een schip bij ongeluk op strand komt de inboorlingen de schipbreukelingen eenvoudig opeten. Al de eilanden zijn zeer vlak.

Wij ankerden bij Bulama, maar ik ging niet aan land. Het was te heet. Ook scheen er niets bijzonders te zien. Bulama kost het Portugeesch Gouvernement een aardig sommetje per jaar. Er was twist over het grondbezit tusschen Portugal en Engeland, en een of ander arbiter wees het Portugal toe. Nu waait er de Portugeesche vlag, en

Portugal betaalt de stoomboot-maatschappij een extra premie om alle maanden de mailboot er langs te laten komen. Handel is er, om zoo te spreken, niet. Koorts is er overvloedig.

Na Bulama was St. Jago aan de beurt. Een paar dagen en wij waren daar. St. Jago behoort tot de Kaap Verdische eilanden, en is niet zoo vruchtbaar als de plaatsen die wij bezocht hadden. Het is zeer rotsachtig. Men kon, aan wal zijnde, zien, dat men dichter bij Europa kwam: alles was meer Europeesch. Het stadje is goed gebouwd en heeft heerlijk water, dat van de bergen geleid en in een groot reservoir, of liever bak—want alles is overdekt—opgegaard wordt. Onvruchtbaar is St. Jago niet. Op de markt kocht ik heerlijke limoenen en bananas, grooter dan ik ze ooit gezien heb. Die bananas hadden een roodachtige kleur. Te St. Jago bezocht ik een der scholen. De hoofdonderwijzer, een priester, ontving ons zeer vriendelijk. Het schoolgebouw was netjes, maar er waren zeer weinig leerlingen. De hoogste klas was juist bezig met het Fransch, en het werk daar gedaan beviel mij wel.

De scholen in de Portugeesche kolonien zijn grootendeels gesticht door de Jezuiten, hoewel zij nu, denk ik, Gouvernementsscholen zijn.

Wat men ook tegen de orde der Jezuiten kan zeggen, het kan niet geloochend worden, dat zij goede schoolmeesters zijn. Ik zag heel veel negers die goed lezen en schrijven konden. Men verhaalde mij dat in sommige streken in het binnenland, waar de zendelingen der Jezuiten reeds lang vertrokken zijn, de inboorlingen hunne kinderen nog altijd zelven lezen en schrijven leeren. De Portugeesche taal wordt dan ook door de inboorlingen veel gebruikt. Nu is er niet veel vooruitgang.

Van St. Jago naar St. Vintcent, een ander eilandje van die groep, was maar een klein eindje. Wij voeren langs de rotsen, en hadden een heerlijk gezicht.

St. Vincent is niets dan een groote rots, en de inwoners leven van steenkolen.

Als steenkool depôt heeft het door gunstige ligging groote waarde. Er lagen zeventien stoombooten om kolen in te nemen. De kolen komen voornamelijk van Engeland, en St. Vincent is eigenlijk Engelsch, hoewel de Portugeesche vlag er waait. De "kom ik er van daag niet, dan kom ik er wel morgen" geest der Portugeesche havens

was hier niet te vinden. Hier heerschtte Koning Business. Steamtugs gingen heen en weder; twee groote Engelsche maatschappijen wedijveren om de stoombooten van kolen te voorzien. Alles is hier beweging en leven.

Van St. Vincent zag ik niet veel. Ik hoorde van den Agent, dat er een Engelsche stoomboot de "*Raisby*" klaar lag om naar de Kaapstad te vertrekken, en ik spande daarom alle pogingen in, om van die gelegenheid gebruik te maken. Nu was ik niet te laat. Nog dienzelfden achtermiddag zeide ik den vrienden op de "*Angola,*" met wie ik zes-en-twintig dagen verkeerd had, vaarwel, en in den avond ging ik met de "*Raisby*" huis toe.

De reis langs de westkust had wel lang geduurd, doch was niet onaangenaam geweest. Ik ben blijde eens de Portugeesche kolonien te hebben gezien. De indruk dien zij op mij gemaakt hebben is niet gunstig. Het klimaat staat te veel in den weg Om die reden is Mossamedes van zoo groot belang, daar het de eenige gezonde haven op de westkust is. Als de Portugeesche regeering de zaken wel bestuurt, dan moet de handel van Damaraland en de omstreek van het Guamimeer naar Mossamedes komen. Het verschil tusschen Mossamedes en Walvischbaai is te groot. De vrees dat de Humpata-boeren ooit een aanval op de zandhoopen van Walvischbaai zullen maken, kan gerust ter zijde gezet worden.

Na 25 dagen reis, want de *Raisby* deed niet meer dan zes mijlen per uur, zagen wij eindelijk den Tafelberg, en met een dankbaar hart verliet ik de zee, waar ik nu 56 dagen op door gebragt had. De geheele reis van Kaapstad en terug had een weinig meer dan drie maanden genomen.

Na groete,

De uwe,

JAN LION CACHET.

Junij 1882.

Eb en Vloed.

EEN MARINE-NOVELLE

DOOR

RICHARD P. A. VAN REES.

XVI.

WAT MAURITS IN INDIË OVERKWAM.

De gemoedstoestand van Maurits was kalm. Wel is waar had hij zeer geleden, en leed hij nog dagelijks aan hartzeer, maar de drukke dienst, de dagelijksche omgeving, de liefde voor zijn vak, waren allen factoren, die hem afleiding gaven en het leven dragelijk maakten. Hij had evenwel zijn vroegere opgeruimdheid verloren, en een melankolieke trek was steeds op zijn gelaat zichtbaar. De officier die hem vroeger aan boord van de *De Ruijter* ontmoet had, "de neus," beweerde dat Maurits zijn vroolijkheid in Spanje had achtergelaten. Dit nam niet weg dat iedereen den jongen man gaarne mocht lijden; want hij was dienstvaardig, beleefd en hield zich niet buiten de dagelijksche gesprekken.

De overste had 't nu en dan met den eersten officier en met de andere officieren te kwaad; niet zelden dwaalde er een in arrest als men hem tegensprak.

Maurits was tot nu toe vrij geloopen, doch op zekeren morgen toen de passaat begon te wankelen en de wind veranderlijk werd, kwam de kommandant aan dek terwijl Maurits de wacht had, en scheen uit zijn humeur.

"Laat het voortuig wat bijbrassen, mijnheer," zeide de overste.

Maurits begreep niet recht waarom er moest gebrast worden. Daar er nagenoeg geen wind was, stak hij den voorsten vinger van zijn rechterhand in den mond om ze natte maken, en hield die daarna omhoog, ten einde beter te voelen uit welken hoek het zuchtje woei; eerst daarna voldeed hij aan het bevel, en kommandeerde het volk aan de brassen te gaan.

Of 't den kommandant verdroot dat niet dadelijk aan zijn bevel was gehoorzaamd, of wel dat hij onwilligheid bij den officier vermoedde, hij ging naar hem toe, en bulderde met een stem die tot in de verst verwijderde deelen van het schip doordrong:

"U moet niet denken, mijnheer Van Velzen, dat ik met den hoed in de hand bij u zal komen, om u te verzoeken als je blief wat bij te brassen; u had 't zelf kunnen zien, en dan had ik 't u niet behoeven te zeggen; ik moet overal naar kijken; de officieren loopen aan dek maar op en neêr, en denken daarmee genoeg te doen."

Maurits keek zijn chef verbaasd aan. Hij antwoordde evenwel niets, ofschoon een verdrietige trek zich om zijn mond plooide.

Of de overste begreep dat hij te ver was gegaan, of wel den blik van den officier niet goed kon verdragen, hij liet op bedaarden toon oogenblikkelijk volgen: "Een kapitein van een schip, mijnheer, heeft groote verantwoordelijkheid; hij moet zoo van tijd tot tijd zijn tanden eens laten zien, om te doen voelen dat hij er nog is."

"Overste," sprak daarop Maurits, "indien iemand nooit vergeten zal dat u hier aan boord is, dan ben ik 't; ik heb achting voor uw kennis van het vak, en ik tracht steeds van u te leeren; maar daarom spijt 't mij des te meer, dat ik uw wrevel schijn opgewekt te hebben. Ik kan u evenwel de verzekering geven dat ik niet weet waarmeê... Maar 't spijt me; ik verzeker u dat ik er leed van heb."

De overste was op zijn beurt verwonderd, en scheen getroffen door het antwoord; hij had een wederantwoord uitgelokt, om te kunnen doorbulderen. Hij vertelde Maurits nu van een engelsch kapitein ter zee, die nooit slapen kon als er niet gebrast werd, zoodat de officier van de wacht den geheelen nacht het volk aan de brassen hield.

De overste werd langzamerhand zelfs vriendelijk, deed allerlei vragen over vreemde talen en begon toen met een woordenrijkheid die ongelooflijk was, alle deelen van het tuig in 't Fransch en Engelsch te vertalen.

Maurits luisterde welwillend met aandacht, totdat zijn wacht was afgeloopen. Het was de eerste en de laatste maal dat de overste tegen hem had uitgevaren, hoewel hij jegens andere officieren dezelfde lastige eigenzinnige man bleef, waarvoor hij bij de Marine bekend stond.

De verdere reis naar Java leverde weinig bijzonders op. Men ving haaien in den stiltegordel, wat eenige afleiding en vroolijkheid onder de equipage veroorzaakte. Op het Kaapsche rif vlogen de albatrossen en kaapsche duiven rondom het schip en verzocht men den eersten officier, met buksen op die vogels te mogen schieten, doch deze weigerde. Hij

verklaarde dat hij van andere zeeofficieren had gehoord dat zulks ongelukken kon veroorzaken.

Toevallig vernam de overste die weigering; dat ze van den eersten officier uitging was genoeg om hem er anders over te doen denken; hij gaf vergunning tot de vogeljacht.

Drie albatrossen werden neergeschoten.

's Avonds stak de wind op en begon de zee hol te staan. Drie man, die in het galjoen waren, werden door een zee overboord geslagen en verdronken zonder dat men een poging tot redding kon aanwenden.

"Dat was te voorzien," zei de zestigjarige provoost tusschendeks tegen den timmerman; "drie albatrossen kosten drie man; ik begrijp me niet dat de overste vergunning gaf tot schieten."

De timmerman was 't volmaakt eens met den provoost.

"Ik diende tien jaren geleden op de *Melampus,*" antwoordde hij, "en daar aan boord was 't een krasse boel, maar de kolonel zou nooit vergunning gegeven hebben om op zeevogels te schieten; evenmin zou hij 't ooit in zijn hoofd hebben gehaald op een Vrijdag te zeilen. Eens zou 't haast gebeurd zijn. De officieren aten in een hotel te Mahon, waren vroolijk en spraken op hoogen toon. "Zullen we morgen zeilen?" riep er een. "Wel neen," zei een ander, "denk je, dat de ouwe op een Vrijdag durft te zeilen? Nooit!" De woorden waren er nauwlijks uit, of de dubbele deur, die het vertrek van het aangrenzende scheidde, werd opengerukt, en de kolonel, die zich daar bevond en het gesprek gehoord had, stormde binnen. "Zóó, mijnheeren, je denkt dat ik een oud wijf ben en op Vrijdag niet naar zee durf gaan; nu zeg ik: morgen gaan wij weg, hoewel ik er geen plan op had; een ieder zorgt maar aan boord te zijn?" Den volgenden namiddag werd het anker op en neêr gewonden en de zeilen stonden bij. "Is alles aan boord?" vroeg de kolonel. "Alles, behalve uw hofmeester, kolonel," zei de eerste officier. "Die verd— kerel! dan dienen we te wachten," antwoordde de kolonel; en we wachtten. Den geheelen namiddag en avond stonden de officieren aan dek gereed voor algemeene manoeuvre, totdat 't eindelijk twaalf uur middernacht was. Nauwlijks waren de acht glazen geslagen of de uitkijk riep: "een sloep aan boord!" en jawel, daar kwam mijnheer de hofmeester, en onmiddellijk werd het anker gelicht en onder zeil gegaan; maar toen was 't Zaterdag, weet je!"

"Of ik 't begrijp!" zei de provoost; "de ouwe wilde niet weten voor de officieren dat hij bang was voor den Vrijdag, en daarom *moest* de hofmeester te laat komen."

"Althans niemand heeft gemerkt dat de man gestraft werd voor zijn lang uitblijven."

De provoost, een oude Noordduitscher met wit krulhaar, die van jongen af had gevaren, schudde het hoofd en zei: "'t Is dan toch maar beter nu en dan een beetje oud wijf te zijn—we hadden dan die drie man niet verloren; er was er één bij die goud waard was, een handige kerel; hij lag altijd op de steekbout; (*) niemand zou zijn werk verbeteren; en nu is hij voor de haaien!"

"Hij is getrouwd ook, meen ik, en heeft misschien nog familie. Heb jij ook nog familie, Bremer?"

"Jawel," antwoordde Bremer, "de arak-Chinees te Batavia is een verre neef van me."

Zoo eindigde dit gesprek met een aardigheid van den provoost. Onder de equipage bleef de grootste stilte heerschen; de overste kwam in geen twee dagen buiten de kajuit, en er werd niet meer gevraagd om op vogels te schieten.

Toen het Kaapsche rif achter den rug was, werd spoedig de zuidoost-passaat gehaald, en na een reis van 107 dagen liet de *Jupiter* het anker vallen ter reede van Batavia.

Den volgenden ochtend kwam de overste evenwel van een bezoek aan den wal terug met de tijding, dat het verblijf te Batavia maar kort zou zijn, want op de kust van Sumatra waren de diensten der oorlogschepen dringend noodig. De oorlog tegen de Padries werd met verbittering gevoerd: de vijand hield eenige kustplaatsen bezet, die volgens de bewering van het Indische gouvernement aan de kompagnie toebehoorden.

Toen de equipage eenige afleiding had genoten, een dertigtal javaansche matrozen als roeiers aan boord waren genomen, en men zich van versch drinkwater en eetwaar had voorzien, ging de korvet *Jupiter* dus, na een tiendaagsch verblijf ter reede, weder op reis en kwam twaalf dagen later te Padang aan. Hier hoorde men over niets spreken dan over den verwoeden krijg die sedert jaren werd gevoerd; over de energie van den gouverneur der kust, die

* De steekbout wordt bij 't reven der zeilen door een der beste matrozen gelegd.

veel van zichzelf en van anderen vergde, en over een aanstaande expeditie om de noord langs het strand, waaraan al de beschikbare troepen en de aanwezige scheepsmacht zouden deelnemen.

Den overste scheen zulks maar half te bevallen, daar hij geen lust had, op zijn ouden dag " zich door die zwarte nikkers voor zijn raap te laten schieten," zooals hij zeide; daarentegen waren de officieren en adelborsten en de equipage verlangend zich met den vijand te meten. Vooral Maurits van Velden voelde zijn borst van eerzucht gloeien; hij haakte naar gevaar, naar de gelegenheid om zich te onderscheiden.

Wie eenmaal op jeugdigen leeftijd een krijg heeft bijgewoond, zal zich dien tijd van opgewondenheid herinneren; die luchtkasteelen 's avonds of 's nachts gebouwd, wanneer men het dek op en neêr wandelt; die steeds levendige hoop van zich te kunnen onderscheiden. Zal het een benting zijn die bestormd moet worden? Zal men zoo gelukkig zijn de eerste te wezen, die de vlag van de vijandelijke wallen neêrhaalt? Zal men met een sloep op zijde van een zeeroover het eerst op het dek springen en zich een bloedigen weg banen, om de kluisters der ongelukkige geroofden te verbreken? Hooger en hooger stijgt de verbeelding; honderde variatiën worden op hetzelfde thema gemaakt; nimmer ontbreekt er stof voor het een of ander phantastisch heldenfeit, want onvermoeid houdt de vurige verbeelding den jeugdigen krijgsman geboeid aan die schoone droomen eener roemvolle toekomst. Dan eerst zal hij op waardige wijze aan zijne bestemming beantwoord hebben, als hij zich een weg heeft gebaand tot eervolle onderscheiding.

Evenals vroeger bij de redding der Spaansche schipbreukelingen, dacht Maurits thans aan het lieve meisje, dat hem eenmaal zoo bekoord had. Hij hoopte dat wellicht de ijskorst zou ontdooien, als hij haar andermaal mocht ontmoeten om de lauweren, op het krijgsveld behaald, aan haar voeten neêr te leggen. Door deze denkbeelden bezield, was hij beter gestemd dan gedurende de groote reis, en vol vuur voor de goede zaak.

In de lastgeving van den gouverneur aan den overste kwam onder anderen voor, dat de versterkingen die hier en daar door de Padries mochten zijn opgericht, beschoten en schadeloos moesten gemaakt worden, doch dat de overste

niet mocht laten debarkeren vóórdat de expeditionaire troepen waren aangekomen; dan zou hij verdere orders ontvangen.

Veel lust om versterkingen te beschieten had de overste niet; maar het toeval wilde, dat, door stilte op een zekeren dag, het schip door den stroom nog al digt naar den wal werd gedreven, zonder dat de overste, die altijd zelf manoeuvreerde, het bemerkte. Onverwacht zag men eenige witte kruidwolken tusschen de boomen, en hoorde daarna het knallen van kanonschoten en het gesis van de projectielen over het schip. De overste, die zich ongaarne door die zwarte nikkers in zijn raap liet schieten, wilde beproeven uit dezen moeilijken toestand te geraken, door meer uit den wal te zeilen, maar de wind was zóó flauw, dat de vijand daardoor schoon spel had, en verscheidene malen zijn vuur hervatte; eenige kogels raakten den romp en het tuig; een paar man werden door de splinters getroffen en naar omlaag gebracht om verbonden te worden.

Daar de overste geen order gaf om de batterij te bemannen en het vuur te beantwoorden, stelde Maurits den eersten officier voor, den kommandant op de noodzakelijkheid te wijzen het schip te verdedigen.

De eerste officier streek zich heel langzaam over zijn gelaat, dat nu langer werd dan Maurits 't ooit gezien had, en zeide:

"Mijnheer, ik geloof dat u gelijk hebt; er moet een einde aan komen; wadde?"

Hij spoedde zich naar den kommandant, streek weder met de hand over zijn gezicht en vroeg:

"Overste, we dienen ook wel te schieten; wat blief? Er zijn al drie man gewond en we zijn nog altijd binnen schot; wat blief?"

De overste snauwde hem ditmaal niet af, maar geloofde dat de wind wat beter doorkwam. Toen er een kogel over hunne hoofden snorde, bogen ze zoo diep voor elkaar, als ze zeker nog nooit gedaan hadden. De wind kwam nu werkelijk door, en tot groote ergernis van bijna al de opvarenden, ging men verder uit den wal buiten het geschutvuur ten anker.

Onderwijl hadden de geneesheeren werk gekregen. De chirurgijn-majoor liep in het tusschendeks rond; hij vond 't treurig, dat men met die menschen moest vechten, die ons toch geen kwaad gedaan hadden, klaagde over zijn toestand

aan boord, die reeds zoo "akelig" was; dat dit er nog bij moest komen, maakte hem geheel wanhopend.

Inmiddels was een troepenmacht van ongeveer 4000 man langs het strand om de noord gemarcheerd, en naderde de plaats, waar de Padries zich buitengewoon hadden versterkt. Van Java kwamen nog eenige oorlogschepen en een raderstoomschip, het eerste vaartuig met stoomvermogen dat in Indië bij de marine dienst deed.

Toen de gouverneur, die den rang van kolonel bekleedde, was aangekomen, werden de eerste vijandelijke posities bestormd. Maurits zag met eenige andere officieren, die sloepen kommandeerden, door den kijker naar het ageeren en stormloopen. Hij zou er gaarne heengeroeid zijn, maar mocht zich niet van zijn post verwijderen, en het sein om te landen werd niet gegeven. Toen de bestorming was afgeloopen, konden de sloepen naar den wal roeijen. Maurits telde 80 lijken van Padries in de benting, en 54 dooden en gekwetsten aan onze zijde.

Een tiental dagen na deze gebeurtenis, welke tusschentijd, op aandrang van de officieren, aan boord gebezigd werd tot geschut- en geweerexercitiën, naderden de expeditionaire troepen den vijand. Er hadden reeds eenige schermutselingen plaats gegrepen, en een benting was stormenderhand genomen. Op last van den gouverneur moest men zonder voorbereiding van artillerievuur stormloopen, wanneer er slechts eenige kans op slagen bestond.

Toen een luitenant-kolonel, die de voorhoede kommandeerde, liet vragen op welke wijze de benting moest genomen worden, had hij van den chef een met potlood geschreven briefje ontvangen met de navolgende woorden:

Storm! Storm!! Storm!!!

De kolonel M...

Een groote kampong, achter de benting gelegen, werd verlaten bevonden en door de troepen bezet. Men vond in het aanzienlijke dorp hier en daar versterkingen aangelegd; maar het geschut op de wallen ontbrak, zoodat men dacht dat de vijand 't had medegevoerd. Weldra echter geraakte men uit dien waan. Een kompagnie Boegineezen, dicht bij de aarden borstwering gelegerd, vroeg verlof om in den omtrek der huizen te mogen graven, want, zeiden zij,

zij roken metaal geschut. Toen een oud gediende den kapitein van de kompagnie in vollen ernst vertelde, dat 't meermalen was voorgekomen, dat Boegineezen begraven geschut geroken en gevonden hadden, gaf men de vergunning, en binnen een paar uren tijds hadden zij achttien metalen kanonnen van verschillende grootte uit den grond opgedolven.

De kommandant van de *Jupiter* ontving van den wal een uitnoodiging om op de hoogte te blijven van de troepenmacht, die dagelijks vooruit trok. Die uitnoodiging werd op al de overige schepen rondgezonden.

Na eenige dagmarschen stuitte men op een sterke benting, met zwaar geschut bewapend. Ook hier werd weer storm gekommandeerd; maar de toegang tot de benting langs het strand was niet breed, terwijl een omtrekking belet werd door een ondoordringbaar bosch en een riviertje dat vóór de sterkte in zee stroomde. De storm werd tot tweemaal toe afgeslagen en door de onzen een niet onbelangrijk verlies aan dooden en gekwetsten geleden. De schepen konden, door reven en banken, niet dicht genoeg naderen om een krachtig geschutvuur van de zeezijde aan te wenden; en men moest derhalve tot andere maatregelen zijn toevlucht nemen. Bij den hoofdtroep waren slechts berggeschut en kleine mortieren; een twaalfponder aan boord van een kolonialen schoener geëmbarkeerd, was nog niet aan wal gebracht; daarom werd halt gehouden.

De adjudant van den gouverneur vervoegde zich aan boord van de *Jupiter*, met verzoek, namens zijn chef, om met de zwaarste sloep den volgenden ochtend den twaalfponder van den schoener *Ariadne* af te halen, om hem te doen landen op een aangegeven punt, en aldaar achter zandzakken in batterij te plaatsen.

De barkas werd 's avonds uitgezet, voorzien van een caronade en overigens bewapend. Van Velzen werd gekommandeerd den volgenden ochtend om 5 uur van boord te gaan, ten einde aan de gegeven uitnoodiging te voldoen, en hij was blij dat hij 't zoo gelukkig trof en van dienst kon zijn. Nu of nooit, dacht hij, want hij besefte het gevaar van onder vijandelijk vuur geschut aan den wal te moeten brengen. Het punt, dat was aangewezen voor 't landen van de barkas, lag naar zijn gissing geen 300 meters van de benting. Waarom men juist die plaats had gekozen, begreep hij voor 't oogenblik niet, maar hij was er niet rouwig om. Later, toen hij het terrein had leeren kennen,

werd 't hem duidelijk dat de gesteldheid van den bodem verder van de benting 't schier onmogelijk maakte een zwaar kanon daarlangs te doen avanceeren.

'*t* Was nog donker toen de barkas gereed lag, bemand met veertien Javanen en een tiental Europeesche zeelieden.

Maurits vroeg de laatste orders voor hij afstak.

"Zorg maar dat je je niet door die zwarte nikkers in je raap laat schieten," zei de overste.

"Ik heb op de *Schelde* ondervonden, dat er meestal hoog wordt geschoten, mijnheer," sprak de eerste officier, met de hand over 't gezicht strijkend, toen Maurits de valreep wilde verlaten; "u moet het volk laten bukken; wadde?"

Zoodra de dag aanbrak naderde de barkas het strand, doch kon wegens ondiepte niet verder; er was nog omstreeks vijftig meters water te doorwaden voor men op het droge kon komen.

Wat te doen? Het vuur van de benting liet zich weldra bemerken; de eerste kogels vlogen over de barkas. Fluks werd het stuk geschut met vereenigde krachten en met veel inspanning overboord in het water gewerkt en daarna met einden touw tegen het strand opgehaald. Dit vereischte evenwel tijd, dien de vijand benutte om beter doel te treffen. De mandoer van de Javanen werd letterlijk doormidden geschoten; een Europeesch matroos verloor een been, terwijl nog verscheidenen werden gewond door geweerkogels, die uit het struikgewas aan den oever der rivier schenen te komen.

Maurits hield zich goed, toonde geen vrees en boezemde vertrouwen in door flinke, bedaarde orders.

Het werk vorderde goed; het stuk geschut was tot aan den wal genaderd; men begon de zandzakken te plaatsen, en hoewel gedurig meer manschappen buiten gevecht werden gesteld, kreeg men hoop op spoedige ondersteuning, van de zeezijde door andere sloepen, en van de landzijde door de troepen: men had het sein van avanceeren gehoord.

Toen de twaalfponder op de affuit was geplaatst en de zandzakken tot aan de schouders waren opgehoogd, kwam een kapitein der artillerie het bevel op zich nemen, gevolgd door zijn onderhoorigen met de ammunitie.

"'t Werd tijd, kapitein," zeide Maurits, "het stuk staat er, maar ik heb reeds drie dooden en negen gekwetsten waarvan sommigen gevaarlijk."

Hij had het laatste woord nauwelijks uitgesproken of hij zeeg neêr; een geweerkogel uit het struikgewas trof zijn linker bovenarm en drong door tot in de zijde.

"Draag me naar de barkas, mannen;... we hebben ons best gedaan,"... was alles wat hij nog met een haperende stem kon uitbrengen; daarna sloot hij de oogen en wist niet meer wat er rondom hem voorviel.

Ofschoon de barkas twee schoten door de romp had, kon zij blijven drijven en werd Maurits door de zijnen buiten het vuur en naar boord gebracht.

De twaalfponder begon te spelen en toen het stuk geschut na eenige proefschoten de juiste richting had, werd spoedig het vijandelijk geschut gedemonteerd.

Voor de derde maal werd storm geblazen, en de benting zonder veel verlies genomen, daar de vijand er reeds grootendeels uit gevlucht was.

Maurits vernam dienzelfden avond, toen hij verbonden was en het bewustzijn terug had, dat de vijand een groote kampong achter het fort in brand had gestoken en daarna gevlucht was, zoodat de expeditie spoedig ten einde zou loopen. Van een gevangene had men vernomen, dat het raderstoomschip veel tot de vlucht had bijgedragen, want dat de vijand zich had voorgesteld dat het stoomschip, op dezelfde wijze als 't over het water gleed, met zijn raderen ook op den wal kon komen.

Maurits was bedenkelijk gewond en door bloedverlies zeer verzwakt. Hij kon aan boord niet blijven, en daar er geen hospitaal in de buurt was, werd hij op last van den oudsten kommandeerenden zee-officier geëmbarkeerd op het stoomschip, dat hem naar Batavia zou brengen.

Hij nam een hartelijk afscheid van de officieren. De geheele equipage zag hem met leedwezen vertrekken, want men had hem lief gekregen! Zelfs de overste was aangedaan.

"De geheele kust en al die zwarte nikkers zijn het leven van zooveel flinke kerels als we hier verloren, niet waard. Ik zal zorgen dat de admiraal bekend wordt met de diensten die gij hier bewezen hebt, en hoop dat u na uw herstel terug zult komen."

Bij dit afscheid had de overste een hoogen hoed op het hoofd, een kachelpijp, gelijk men in de wandeling zegt. Dit zonderlinge gebruik werd in dien tijd meermalen door andere officieren gevolgd, waarschijnlijk omdat zij geen betere gelegenheid wisten om hun hooge hoeden af te dragen.

"Nu, Van Velzen," zeide de eerste officier, en hij streek buitengewoon lang over zijn gezicht, "'t spijt mij dat je weggaat; wadde?"

Maurits meende een traan in de oogen van dien zonderlingen man te zien opkomen.

Langen tijd vertoefde Maurits in het hospitaal te Batavia, want nauwelijks was hij van zijn armwond genezen, of tropische ziekten dreigden zijn gestel geheel te ondermijnen; ja brachten zelfs zijn leven in gevaar.

Wilde men hem behouden, dan moest hij repatriëeren; 't was de eenige kans die hem overbleef.

Zoodra hij vervoerd kon worden, zond men hem naar hoogere streken om op krachten te komen; en toen een transportschip gereed lag ten einde de thuisreis te aanvaarden, werd Maurits in de bovenrol* daar aan boord geplaatst.

Brieven uit Holland had hij al dien tijd niet ontvangen, en zelfs verliet hij de reede van Batavia zonder eenige tijding van zijn betrekkingen. Alleen had hij van een familie uit Batavia vernomen, dat zijn ouders en zuster, nu vier maanden geleden, gezond en wel waren.

Geen tijding, goede tijding! Met deze zeemanstroost aanvaardde hij de reis naar Holland.

(*Slot volgt*).

De Pokken aan de Kaap "in den ouden tijd."

De kinderpokken zijn alweder in de Kaapkolonie uitgebroken. Niettegenstaande de koepokinenting—die niet altoos met zorg en nog verre van algemeen wordt toegepast—maakt de ziekte nog menig slagtoffer, vooral onder de lagere klassen. Maar toch is zij bij lange niet meer zóó gevreesd eene bezoeking als zij voorheen was, toen hoogen en lagen werden weggesleept en sommige landen ten deele ontvolkt werden door haar. Die wenscht te weten welke verschrikkelijke verwoestingen de kinderpokken vóór Jenner's ontdekking ook in ons land aanrigtten onder blanken en gekleurden, vrijen en slaven, be-

* Plaatsing in de bovenrol beteekent: boven de sterkte van het daar aan boord behoorende aantal officieren.

schaafden en barbaren, leze eens de volgende uittreksels uit het Journaal van het oude Hollandsch Oost-Indische bestuur, welke ons goedgunstig zijn verschaft door den archivarius, Ds. H. C. V. Leibbrandt. Men gedenke bij het nagaan van de getallen der bezwekenen, dat de Koloniale bevolking in 1713 en 1755 niet te vergelijken was met de tegenwoordige bevolking.

Uit het Journaal.

1713.

Maart 31.—De sieckte en Kinderpokjes 't sedert eenigen tyt onder 's Comps. slaven extra-ordinair ingebroocken, vermeerdert tot hertelyck leetweesen nog dagelycx.

April 18.—De ziekte onder 's Compagnies slaven begind tot leetweesen hoe langer hoe meer toe te nemen, dermaten er dagelykx 6, 7, 8, ja, meer na 't graf, synde er in 't vergange etmael 11 overleden en waeronder veele off wel meest alle aen een slim soort van kinderpokjes, een sieckte men hier noyt sodanig meer gesien, of immers so lang de E. Compe. haer zetel hier gehad heeft, zo fel deurgebroken is, behalven datter oock veel inboorlingen van werden aangetast.

April 21... Heden is hier seecker slaav die na gissinge byna den ouderdom van hondert jaaren bereickte, aan de kinderpokjes overleden; te seldsamer wyl die sieckte hier gantsch ongemeen is, gelyk te vooren is geschiet (? geseyt).

April 26... De sieckte neemt, God beetert, gansch noch niet aff; hebbende d' E. Compe tegenwoordig *sedert den* 18*den Maart* 70 Lyfeygenen daardoor verloren, behalven dat er noch wel twee hondert ziek leggende, 't getal nog dagelyks vermeert.

May 1... Thans begind de sterfte door de kinderpokjes onder de Afrikaanse inboorlingen insgelycx seer door te dringen.

May 2 — Nam syn begin met een dikke dysige stille lucht de geberghtens over dese bhaay en Hottentots Holland everal met sware nevelbanken hangende, met dikke en onbeweeglyke wolken bedekt, ten 9 uren in de voormiddag quam er wel een lugie uyt zee, dan bleef des ong'acht de lugt nog al dyzigh en beswaert en sulcx niet tegenstaande de wind op de middagh uit zee fris begon deur te koelen; 't was by na of men de ongesontheyt in de lugt sien kon, met den avont was 't wederom dood stil.

May 3... Het laat sig aensien of de siekte onder de E. Comp. lyveygenen wat begind te cesseeren, dan in tegendeel onder de nooit gepokt hebbende Africanen seer toe te nemen.

May 6... In middens neemt de ziekte en sterfte, God betert, zodanig toe, datter present in deese kleene plaats 13 blankke lyken booven de

aerde staen, niet tegenstaende er dagelycx 2, 3 en 4 ter aerde besteld werden, dog alle hier geboorne of die de pokjes te voore noit gehad hebben. En waeraf selfs de arme Hottentots niet vry zyn, welke rampsalige dese siekte niet kennende, als noyt meer gesien en by gevolge derselver genesingh onkundig daardoor seer jammerlyk worden weggerukt.

May 7... En laat de regeering alhier negen lickken (lyken) van Hottentots, soo in hunne hutjes als elders leggende stinkken, onder de (?aerde|) delven tot voorkoninge van verdere quade lugt. Nu kon men de droefheyd langs de straaten bemercken, want daar men te vooren de jeugt sig sag vermaken, was 't in tegendeel thans doods, werdende naauwelyx een huys gesien dat door affgestorven of sieckten niet gesloten was, sulcx men heden in dese valley teld 19 blankke lykken boven de aerde yder morgen niet hoorende als van overlyden en invallen deser ingesetenen.

May 9.—Heden tegens den avont de wind aan 't Zuidweste loopende, betrok de lugt wel eenigsints, maar scheen hoe seer dat daar na verlangt wierd tot geen regenen te konnen komen. Nu sag men ook twee duyven onder ander sittende op 's Gouverneurs huys in dit Casteel van boven nedervallen, en sich eenige reysen op 't aartryck omgewentelt hebbende bevond men deselve dood te wesen, sonder dat men (? aen) deselve eenigh defect heefft konnen bespeuren, waerdoor eenige swacke auguristen stof van praten verschaft was.

May 10... Tegenwoordig verstaen men tot leetwesen dat de pokjes ten platten lande, onder de ingezetenen mede doorgebrooken syn, waerdoor gevreest werd, als zynde de tyd der land culture den coornbouw wel wat mogt verhinderd werden.

May 11—Had men een dikke mottigen morgenstond dreigende regen, onder een doordringende Noord Westewind, sulcx het weer scheen te sullen veranderen, hebbende eenige dagen extraordinair heet geweest, gelyk 't omtrent drie uuren na de middagh wel wat begon te regenen, maer het en duurde niet lang, intusschen de wint uit Zuydweste gelopen wesende.

May 12—Was het 's morgens dood stil, met dikke mistige lugt, hoewel er seer na regen verlangt wierd, op hoope de lucht in desse valley daerdoor mogt werden gesuyvert, geliefde het God niet deselve te verleenen, brekende in de voormiddag wel een moy Noordwest lugje door die de mist deed opklaren, dan wierd des avonts wederom g'heel stil.

May 14—Zag men het weer met een ruwe Noord weste wind ende regen, schynende den hemel zich te ontfermen over dese landstreken geduyrende den regen genouchsaem den gantschen dag en volgende nagt tot verheuginge van menschen en vee, waaraf dagelycx ook al berigten inquamen dat extraordinair starf. Thans den dag des Heeren, en den predikant onpasselyk wesende, werd die gemeente voor en na de middagh, door een krankbesoekker predicatien voergelesen, en begon nu

de ziekte en sterfte onder 's Comps. lyfeygenen, die er in de tyd van twee maenden wel 95 door verlooren heeft, eenigsints te cesseeren.

May 15.—Een dikke lugt den gantschen dagh, sonder dat er iets aenmerkkenswaerdig passeerde, als het overlyden van diverse voorname burgers, zynde naauwelycx een dag datter geen 2, 3, 4, ja vyf en meer uyt het land der levende werden weggerukt.

May 19.—Heden krygt men de tydingh dat eenige der nog overgebleevene Caepse Hottentots, de siekte willende ontvlugten by een ander geslagt dier volkeren over 't gebergte, de laeste de eerste ten meerendeele behalven eenige die d'chapeerde zouden hebben dood geslagen, uit vreese zy de pokjes by hun soude voorsetten: Een rigoreuse politie.

May 31... Sonder dat er iets passeerde, als alleen dat siek worden en sterven onder de inboorlingen deses landts, God betert, nog niet mindert, zynde gisteren ses lykken zoo van volwasse menschen als kinderen ter aerde besteld ende vyf overleden, onder de laeste vier getroude vrouwen, en een kind. Zulcx men berekenen kan er *in dese maand* 110 *zoo mannen als vrouwen als kinderen overleden zyn.* Waarlyk veel in zo kleene gemeente, behalven dat dagelycx van de Colonien Stellenbos, Drakensteyn, Hottentots Holland &c. almede deselve klagten inkomen.

Juny 4... Thans kon een slaav een rijxdaalder daags winnen benevens de kost om de siekken op te passen sonder dat veele nog niet konde bediend werden.

Juny 5.—Heden, den tweeden pinxterdagh predikt d' heer predicant d'Ailly voor de middagh, den volcke op de gelegentheyd des tyds applicabel.

Juny 11.—Den Eerwaarde predicant d'Ailly heeft heden voor en na de middagh twee stigtelycke predicatien gedaan en onder anderen danksegginge voor vijftien persoonen van de kinderpoktjes gereconvalliceert althans kan men seggen dat deze ziekte alhier ter plaetse meest begon te cesseeren; maar daar waren ook geen of weinig inboorlingen die van deselve onaangetast waren gebleven, ondertusschen dat men ook met leetwesen verstond dese plaag ten plattenlande alomme niet minder woede, als nu hier drie maanden gedaan had.

Juny 13... Heden kon men bereeckenen datter *sedert prime April* 160 *zoo mannen vrouwen als kinderen door de kinderpokjes waren weggerukt, alleen op deze plaats.*

Juny 17.—Commissarissen van civile zaken 't sedert deze 22en April (de menschen met het begraven hunner vrienden de gedagten ergens anders als op burgerlijke verschille schijnende te moeten laaten gaen) niet geseten hebbende thans vergadert.

Juny 24... Werdende dagelyx het doorbreken van de kinderpokjes ten platten lande van alle omme geconfirmeert soodanig er in't landschap van Drakenstein onder de Afrikanen geen twintig gezonde menschen

zoude zijn; waar uit veele een mageren ougst voor 't aanstaande jaar meenen te konnen voorseggen.

Augustus 2... Sonder dat er ijts sonders passeerde, behalven tot leetwesen klaghten inkomen het ten platten lande met de kinderpokjes helaas niet beter uit valt, als 't hier onlangs gedaan heeft, stervende dagelyx veele landbouwers en ingelanden. (Inlanders).

Augustus 26... Heden wierden 's *Comps's* lyveygene, volgens jaarlycx gebruik gemonsterd, bestaande zoo mannen vrouwen als kinderen in 441 koppen, en waartegen vergeleeken het getal van anno passato vind men er 127 stukx minder als toen, voornamentlijk voortkomende van de bekende hier gewoed hebbende kinderpokjes dat waarlijk een groot verlies voor de E. Compagnie is, en sulcx nog niettegenstaende de recrute dier slaven desen jare van Ceylon bekomen, als de aangeboorne hier ter plaetse, dewelcke gesubstraheert wordende, 't verlies alleen dit jaer seer na de twee honderd beloopen sal.

November 28... Thans hoorde men nog al na weenen van de onlangs hier geregeert hebbende kinderpokjes (hoewel niet 't eenemaal gecesseert in de Colonie Drakensteyn nog menschen daar aan leggen) want de coorn snee op handen en het *meerendeel der Hottentots daarvan weggerukt wesende* waeraf de landbouwers hen gewent waren te bedienen, siet men nu eenige hun behelpen met zeisjens, yets hier buyten behandeling; dog noot breeckt gewoonte en wet.

December 17... Was 't van den beginne tot den avont een gewenschten dag weer, verseld van een noordwestelijk windje, ook met eenige stille tusschenpoosen, sonder dat er als den dagh des Heeren zynde, yts aenmerkenswaerdigh passeerde, als dat den Eerwaarde Dominus d'Ailly de gemeente alhier, voor en namiddagh twee stigtelycke predicatien verkondigden, gelyck men oock soude cunnen seggen de menschen tegenwoordigh wederom huwelyken, na mate dat de bekende kinderpokjes deselve hebben gebroocken, zynde heden het twee en dertighste paer getrouwt, 't sedert vyff maenden offte den 21en July, yets dat tot welvaren deser emportante Colonie seer nootsaeckelyck is.

1755.

May 13... De ziekte dewelcke nu eenige dagen herwaerts gegrasseert heefft en met eene soort van verkouwensteyd verseld met koude en heete koorssen, gemeenelijk haar begint neemt, heeft in dien korten tusschen tijd reets verscheyde en wel meest jonge lieden in 't graf geruckt, zijnde deselve thans zoo algemeen dat er weynig huysen gevonden werden in dewelke niet de een of ander daaraan min of meer moet laboreeren, invoegen men zeer verlangd naar een doordringende ende doorslaende reegen op dat dus de geinfecteerde lugt gezuyvert ende 't land daerdoor van die quael verder bevryd werden moge.

May 20.—Ondertusschen wierd ons door het opklaaren van het reegen beloovende uytspansel alle hoop en verwachting van een soo hoog noodigen reegen benoomen, terwyl de voorwaards gementioneerde sieckte en sterfte, onder deese ingeseetenen niet alleen continueerd, maar nog in dier voegen aanneemt dat men tot leedwesen dagelycx slegts hier ter plaetse 3, 4 en meer lyken van de Europeaanse ingeseetenen by kans al te maal jonge lieden, ten grave siet brengen, sonder eens die der vrye swarten en slaaven, (van welke laatsgem. : binnen den tijd van twee maanden in de vyftig stux overleden zijn) te rekenen, boven het welke *de kinderpokken*, die waarschynlyk onlangs met een der Ceylonse retourscheepen hier zijn aangebragt, ook beginnen te grasseeren, als zynde daarmeede niet alleen veele persoonen behebt, maar ook reets eenige daardoor uyt het leeven weggeruckt. Middelerwyl dat volgens berigten de meergem : ziekte van verkouwendheyd ook ten platten Lande hier en daar begint door te tasten ; in voegen door 't een en ander den groey van dit andersins bloeyende Gouvernement grootelyx gestuyt wordt, *hoorende men wyders, dat de Hottentotten over de gebergtens en in 't bysonder in de colonie van Swellendam, zeer sterk komen weg te sterven, ende sulcx aan eene sogenaamde galsiekte, door* dewelke de Leyders niet alleen het wit hunner eogen maar oog de nagels der handen en voeten gantsch groen geel worden, mitsgaders dat van die ziekte ook reets hier en daar eenige Europeaansche ingeseetenen der buyten colonien aangetast zijn, alwaar omme den alderhoogsten vieriglijk gebeeden sy, dit Land van alle die en verdere droevige plaagen genadelyk te willen verlossen.

May 29.—Terwyl de als nog fris doorkoelende N. Wt. wind al langsaamerhand donkere wolk stoffen aenvoerde, geliefde het God vervolgens dit daarna zeer verlangend Land met een overvloedige reegen te zeegenen des men hoopte dàt hierdoor de Lugt zal worden gesuyvert ; ende als nog continuerende sieckte en sterfte komen te cesseeren, mitsgaders dat het Land vrugtbaar wordende, het seedert eenigen tyt herwaarts aan voetsel en water groot gebrek geleeden hebbende vee, waardoor reets een groot gedeelte is komen neder te vallen en 't overige zeer vermagerd geworden, weederom tot kragten koomen, en den Landman dus binnen korten in staat geraaken sal, om den ploeg in den grond te zetten, waartoe denselven tot dus verre niet heeft kunnen treeden ; moetende men voor 't overige, ten belange van de meer en meer om zig tastende kinderpokjes noteeren, dat van de bejaarde lieden, die daarmede beset raaken, bykans geen een doorkomt, maar soo ras zij deselve in de keel bekoomen, het leeven met de dood verwisselen moeten ; intusschen dat er ook reets verschyden jonge lieden en kinderen, meede uyt het leeven weggerukt zynde.

May 31... Zynde voor 't ooverige geduurende den tyt dat voornoemde siekte en kinderpokken hier gegrasseert hebben, in deeze maant reets 36 persoonen van de vrye ingeseetenen (sonder de slaaven en vrye swarten te reekenen) door de een en ander dier plagen uyt het leeven weggerukt, en voorts van 's Comp. lyf eygenen gedurende deese maant komen te overlyden de volgende als

Simon van Maintje van Madagascar, een zuygend jongetje.

Johanna Maria van Jannetje, een zuygend meysje.

Antigappa (alias) Ammeppa, een klocke jongen.

Angsranko een bandiete jongen.

Juny 6... Den Edelen Heer Gouverneur ter kennisse gekoomen synde dat met de hoe langs hoe meer voort kruypende kinderpokjes thans veele der in de aan 't strand staande plat huysjes (in dewelke deselve ook eerst voortgekoomen syn) woonende soo oude als jonge lieden zijn beset, die hun uyt hoofde hunner armoede, niet na behooren kunnende doen verzorgen en oppassen, gevolgelyk door deselve weggerukt werden; heeft welgem: zyn Edele, ten eynde soo veel mogelijk is, daarin te voorsien, heden den oud tweeden opperchirurgn deeses Gouvernements, Dirk Weydenaar geordonneert, om alle de voormelte plathuysjes exact te visiteeren, en vervolgens van zijne verrigtingen en bevinding aan sijn Edele behoorlyk rapport te doen, 't welck door voorsegde Weydenaar gedaan weesende, heeft denselven aan welgem. Edelen Heer Gouverneur by 't doen van Rapport eene notitie van 35 persoonen overhandigt, dewelke eenelyk in voormt plathuysjes daar aan leggen te laboreeren. Weshalven hoogstgem. Edelen Heer de diacony deeser plaatse heeft geordonneert voor die behoeftige menschen niet alleen behoorlyke zorge te dragen maar ook teffens, om deselve in daartoe geapproprieerde huysen te plaatsen, om dus zooveel in 't menschelyk vermogen is, den voortgang derselve (die volgens het getuygenis van bejaarde lieden vry quaadaardiger zyn, dan degene die in den jaare 1713 alhier gegrasseert hebben, en bovendien thans in verscheyden soorten bestaan) mogen gestuyt en voorgekomen worden; te meer daar zig deselve in verscheyde huysen in 't bovengedeelte van de Caab, ook reeds hebben beginnen te verspreyden, en van alle de daarmede beset geraakte persoonen, nog zeer wynige doorgekomen zijn, aanmerkelijk zijnde, dat meergem. kinderpokjes tot dus verre nog eenelyk de alhier geboorene persoonen aangetast hebben.

Junij 16... Alschoon men bespeurd dat sedert de eenige dagen herwaarts gevallen swaare reegens, en daarmede verseld gegaan hebbende koude, de hier bevoorens meermaalen gementioneerde siekte van verkouwendheyd heeft begonnen te cesseeren, zoo siet men egter tot leetweesen dat de dikwerf gemelde kinderpocken niet alleen sterk aanneemen, zonder dat de Practisyns, ongeagt alle aangewende moeyte in derselver

verwagting kunnen reusseren, maar ook dat dagelycx veele Persoonen daar door hoe langs hoe meer komen weg te sterven, gelijk dan op heeden seethién Persoonen ten grave gebragt zijn, dat waarlyk tot een beklaagelyk gesigt verstreckt.

Juny 21... Ook is den E. Achtb. raad van politie heeden morgen Extraordinair vergadert geweest, by den welken onder anderen zoodanig placcaat is gearresteerd, als men menschelyker wyze oordeelt dienstig te sullen weesen, om de als nog sterk om zig tastende kinderpocken te stuyten, of ten minsten deszelfs voortgang te beletten, welk placcaat eerstdaags staat gepubliceert te worden, zynde bovensdien aan Burgerraaden deeser plaatse geordonneert, om tot wegneminge zoo veel mogelyk zy, van verdere aansteekinge, tot berging der slaven deeser Ingeseetenen, dewelke met voorm. kinderpocken in 't vervolg mogten besmet raken, zeekere huysen tot een hospitaal te huuren, en te approprieeren, mitgaders wyders daaremtrent zoodaanige ordres te stellen als zyl. ooirbaarst zullen coomen te oordeelen, zynde tot goed maakinge der zware kosten die daartoe vereyscht worden, door welgemelten Ed. Heer Gouverneur en de Heeren Leden van den Politiquen Raad in hun particulier, mildadelyk eene remarcquabele Liberaale gift gedaan.

Juny 24... Voor 't overige is het op laastleden Zaturdagh weegens de kinderpocken gearresteerde placcaat heden morgen van de puye deeses Casteels behoorlyk gepubliceert, en by Burgerraaden deeser steede zyn twee huysen ingehuurt in dewelke onder de daarin gestelde opzigters een yder deeser Ingeseetenen zyne met de kinderpocken besette Lyfeygenen teegens betaaling van een gulden 's daags ter geneezing zal kunnen zenden, 't welk by de diacony alhier ten behoeve der armen en behoeftige menschen, ingevolge het hier vooren aangeteekende, edog gratis, reets seedert omtrent drie weeken herwaarts met goed effect is in 't werk gesteld.

Juny 30... Voor 't overige zyn geduurende deeze loopende maand Juny in 's Comps. slaven Logie de volgende lyfeygenen komen te overlyden, als:

Anthony van Soca,	een kloeke jongen
Christina van Rio de La Goa,	" " meyd
Dorothea van Sekoekie,	" " "
Hendrina van Jacoba,	" " "
Johan van Cathryn,	" zuygend jongetje
Jacob van Mando,	" kloeke jonge
Robbo van Batavia,	" bandite "
Elisabeth van Christyn Pietersz,	" kloeke meyd
Christina van Eva van de Caab,	" " "
Barend van Pieter Nella,	" " jongen
Mathys van Christyn van Wollabie,	" school jongetje

Hendryn van Cathryn, „ zuygend meysje
Pellary de 1ste van Rio de la Goa, „ kloeke meyd
Bappa Zaliel Javaan, „ bandite jongen
Texonnasie van Madagascar, „ kloeke jongen;
Nayquaasa of Jonnes, „ „ „
Abraham van Lena van Soca, „ „ „

Onder dewelke zig 13 stuks bevinden die door de kinderpockjens weggerukt zijn; boven het welke in gedagte slaven logie de Lyfeygenen zoodanig sterk met de kinderpocken besmet raaken dat binnen korte daagen in de neegentig derselve daaraan leggen te laboreeren.

Zynde geduurende deese maand van d'Europiaansche Ingeseetenen ter deeser plaatse overleeden 137 persoonen, 93 slaven en 23 vry zwarten, zonder de geene daar onder te reekenen die op de hieromtrent leggende plaatsen overleeden en aldaar begraven zyn; alle welke persoonen, zeer wynige uytgenoomen, aan de kinderpocken zyn komen te sterven, dewelke men met algemeen leetweesen siet; dat hoe langs hoe meer toeneemen en quaadaardiger worden, zynde dezelve zo vergiftigd, dat die by de noodlydende koomen, al is het dat ze ver af blyven, se aanstonds krygen.

July 5...Ook is heden aan de overseyde der Zoute Revier, omtrent de soogenaamde Jan Biesjeskraal, doodleggende gevonden eene bastard Hottentottin, dewelke styf met de kinderpocken beset synde, aldaar is komen te sterven.

July 7...De beklaagelyke en alvernielende siekte der kinderpocken neemt onder dese Lantsinboorlingen, soowel jonge als bejaarde Lieden, hoe langs hoe meer de overhand, soo dat men thans van vroeg in den voor de middag tot laat in den avont, langs de straten Lyken siet ten grave brengen, (dat waarlyk tot een zeer nadenkelyk en droevig gesigt streckt) voor de overige nog gesond overblyvende Persoonen. Synde heeden eenelyk aan vrye Ingeseetenen deeser steede veerthien Persoonen en bovendien nog agt slaven van vrylieden begraven geworden. Ook regeeren de meergemelde kinderpocken in 's Comps slavenlogie zoo verwoed, dat thans in de 180 stuk der daarin beecheydene Lyfeygenen aan die quaal siek leggen middelerwijl hebben de Practisyns opgemerkt dat alle de Patienten die met blaauwe plecken of te zwarte stippeltjes komen uyt te slaan (welk een en ander bij hen lieden genoemd werden pestpocken) of met fiek coorssen aangetast worden, het met de dood besuuren moeten, en na de maal onder de gene die met goede soorten van pocken behebt zijn geweest, veel zijn hersteld, dienen dezelve nu tot het oppassen der andere. Voor 't overige is heden morgen aan den voet van de Tafelberg by de daarom heen leggende thuynen dood leggende gevonden, een Hottentot die styf met de kinderpocken was beset.

July 8... Heeden zijn weederom 17 vrye Ingeseetenen met 12 slaaven van deselve door de kinderpocken uyt het leven weggeruckt.

July 9... Ook ontving den Edelen Heer Gouverneur heeden van den Landdrost van Stellenbosch en Drakensteyn by missive berigt dat meergem. besmettelyke siekte zig op diverse Plaatsen in zyne distrikten begon te openbaaren, en reets eenige Persoonen daaraan waaren overleden; weshalven heeft welgem. heere Gouverneur immediaat hierop de noodige ordres derwaards gezonden, ten eynde zoo veel in des menschen vermogen is, den verderen voortgang van dien te kunnen stuyten, staande ook diergelyke ordres eerstdaags ten zelven eynde aan den Landdrost van Swellendam afgesonden te worden. Synde ondertusschen de sterfte dezen dag zoo excessief geweest dat heeden vier en twintig vrye Ingeseetenen mits gaders vyfthien van derselver slaaven ter aerde hebben moeten werden besteld, en dit nog zonder de lyfeygenen der E. Comp. te reekenen.

July 10...Onder 's Comps Lyfeygenen in de Logie begint de sterfte sterk door te slaan, zynde heeden aan die beklaagelyke ziekte in gedagte Logie twintig derselver slaaven gestorven. Wyders zyn heeden wederom veerthien vrye Ingeseetenen en ruym zooveel slaaven ten grave gebragt.

July 11...Behalven twaalf vrye Ingeseetenen en enige van derselver slaaven, zyn heeden van 's E. Comp's Lyfeygenen wederom achtien stucx ter aarden besteld.

July 12...Synde heeden wederom een getal van drie-en-twintig vrye Ingeseetenen en twaalf slaaven begraven geworden.

July 13...(Zondag)...En is de Godsdienst heeden door den Eerw. Leeraar Gerardus Croeser zoowel 's voor als 's naar noens behoorlyk waargenomen, dan is de gemeente vermits de grasseerende quaadaardige kinderpocken, nog met geweld blyven continueren, seer zwack geweest. Inmiddels zyn heeden nog veerthien Persoonen ter aarden besteld.

July 14...Synde heeden ten grave gebracht vyfthien deeser Ingeseetenen en negenthien slaaven.

July 15...Het getal der heeden begraavene bestaat in achthien Ingeseetenen en twaalf slaaven, dog in 's Comp'- slaaven Logie begint de zwaare sterfte onder de Lyfeygenen, schoon nog een groot getal derselver siek leggen, wat te cesseeren.

July 16...Men bespeurt nog geene beterschap onder de regeerende siekte, alsoo heeden weederom negenthien Ingeseetenen en twaalf slaaven ter aarde besteld geworden.

July 17...Heden zyn ten grave gebragt twintig Ingeseetenen en sesthien slaaven.

July 19...Geduurende deze twee dagen heeft men dertig Ingeseetenen en twee-en-twintig Lyfeygenen zien ten grave brengen.

July 20...Zondag...Deze gemeente neemt al gaande weg af, als synde heeden wederom vyfthien Ingeseetenen en elf slaaven ter aarden besteld.

July 21...Hebbende men voor 't overige nog heden seathien deeser Ingeseetenen en thien van derselver Lyfeygenen ten grave sien dragen.

July 22...Nu beginnen de besmettelyke en vergiftige kinderpocken zich meede te openbaren in den Dorpe van Stellenbosch, sonder dat die hier ter plaatse eenigzins ophouden, want daar zyn heeden weederom vyfthien deeser Ingeseetenen mitsgaders 12 slaaven onder de aarde gedompelt.

July 23.. Synde heeden weederom achthien Ingeseetenen en neegen slaaven uyt het leeven weggerukt.

July 24...Zyn heeden nog derthien Ingeseetenen en neegen slaven ten grave gebragt.

July 26...Geduurende dese twee dagen zyn agt-en-twintig Ingeseetenen en agtien slaaven ter aarde besteld; nemende de voorm. beklaagelyke siekte thans zoodanig de overhand, dat er in deese Tafelvalley geen huys meer daarvan vry is.

July 27...Heden zyn wederom ten grave gedaald twaalf Ingeseetenen en veerthien hunner slaven.

July 28...Hebbende men... heden veerthien Ingeseetenen en elf slaven onder de aarde moeten brengen.

July 29...Synde... heeden weederom twaalf Ingeseetenen en twaalf slaven ter aarde besteld.

July 30...Ook zyn heeden nog agthien Ingeseetenen en elf hunner slaven uyt het leeven weggerukt.

July 31...Heden zyn alweder vyfthien deeser Ingeseetenen en derthien slaaven onder de aarde gedompelt geworden, synde. Het getal geduurende deese maand overleedene bestaat in Een duizend, Een honderd en twee menschen, als:

Van 's Comps Dienaren, Burgeren en vrye Persoonen	489 koppen.
Van vry Swarten en On-christenen	33 „
Slaaven der E. Comp. en van particuliere daaronder gereekent 70 stucx uyt het Burger-hospitaal, die hier vooren niet syn aangeteekend.	580 „
Te saamen ...	1102 koppen.

God den Heere zy gebeeden, zig over ons te willen ontfermen, en van dit Land af te wenden deese soo droevige en al vernielende plaage.—Amen.

Augustus 1...Heeden zyn weederom derthien Ingeseetenen en thien slaaven begraven geworden.

Aug. 2...Hebbende men heeden wederom veerthien Ingeseetenen en negen slaaven sien ten grave brengen.

Aug. 3...Daar zyn heeden thien ingeseetenen uyt het leven weggerukt, en agt slaven ter aarde besteld.

Aug. 4...Heeden heeft men weederom een groot getal menschen te weeten, drie-en-twintig Ingeseetenen, en elf slaaven moeten ten grave brengen, soodat deze gemeente hierdoor hoe langer hoe kleynder moet worden.

Aug. 5...Heeden zyn nog twaalf Ingeseetenen en vyf slaaven ter aarde besteld.

Aug. 6...Voorts zyn heeden nogmaals twaalf deeser Ingeseetenen en negen slaaven ten grave gebragt.

Aug. 7...Het getal der heeden overleedene bestaat in negen Ingeseetenen en thien slaaven.

Aug. 8...Uyt dit Flek zyn weederom twaalf Ingeseetenen en seventhien slaven door de dood weggerukt geworden.

Aug. 9...Het getal der heeden overleedene bestaat in negen Ingeseetene en ses slaven.

Aug. 10...Zondag...Middelerwyl is de Godsdienst door de ordinaire leeraars onder het gehoor eener zeer swacke gemeente behoorelyck waargenomen, en zyn voor 't overige heeden seeven Ingeseetenen en drie slaaven ter aarden besteld.

Aug. 11...Heeden zyn wederom derthien Ingeseetenen en seven slaaven door de kinderpocken uit dit leeven weggerukt, en bekomt men ook van Stellenbosch de onaangename tyding, dat de meergemelde ziekte, soo in dat dorp als in de onderhoorige districten, zig hier en daar verder begint te openbaren. Weshalven is om zooveel mogelyk zy, te voorsien tegèn het verder uyt breiden van dien, by den WelEdelen gestrengen Heer Gouverneur en Politiquen Raad goed gevonden en besloten is, dat de Ingeseetenen der districten van Stellenbosch en Drakensteyn van de gewone Exercitie en Wapenschouwing voor dit jaar zullen zyn en blyven geëxcuseert.

Aug. 12...Heeden zyn nog elf Ingeseetenen en soveel slaaven ten grave gebragt.

Aug. 13... Hebbende men heeden weederom Elf Ingeseetenen en seven slaven ten grave moeten draagen.

Aug. 14...Synde heeden weederom twaalf ingeseetenen en seven slaven begraven geworden.

Aug. 15... Heeden syn vyff Ingeseetenen en seeven slaven gestorven.

Aug. 16... Hebbende heeden vier Ingeseetenen en sooveel slaven ter aarde moeten gebracht worden.

Aug. 17... Voorts syn deesen dag vyf Ingeseetenen en vier slaaven ten grave gebragt.

Aug. 18... Het getal der heeden overledene bestaat in vier Ingeseetenen en seven slaven.

Aug. 19... hebbende men heeden wederom vier Ingeseetenen en een gelyk getal slaaven moeten ter aarden brengen.

Aug. 20... Heeden syn alleen drie Ingeseetenen en twee slaven komen te overleyden.

Aug. 21. Niettegenstaande de son een helderen Horizont klom, en 't Lugjen flaauwtjes uyt het Westen doorkoelde, beschouwde men den Tafelberg egter nog ten eenemaal met hagel bedekt, en dewyl sulcx in voorige jaaren nooyt in dier voegen is gesien geworden, alsoo de op dies kruynen gevallen hagel altoos binnen wynige uuren by 't rysen der sonne quam te versmelten, kan men daeruyt klaarblykelyk afneemen, dat de koude der deeser plaetse noyt soo vel is geweest als dit jaar, 't welck voor de gene die aan de kinderpocken siek leggen gantsch niet favorable is, en waarvan heeden seven Europeanen en twee slaaven ten grave syn gebragt.

Aug. 22... Synde heeden wederom drie Ingeseetenen en zooveele slaaven ter aarde besteld.

Aug. 23... Deesen dag syn vier ingeseetenen en vier slaaven overleden.

Aug. 24... Drie Ingeseetenen, mitsgs. drie slaven syn begraven geworden.

Aug. 25... Het getal der heeden overledenen bestaat in neegen Ingeseetenen en een slaaf.

Aug. 26... Synde heeden wederom vier Ingeseetenen en drie slaaven ter aarde besteld.

Aug. 27... Het getal der heeden overleedene bestaat uyt vyf Ingeseetenen en vier slaven.

Aug. 28... Seven Ingeseetenen en vyf slaven heeft men heden ten grave sien brengen.

Aug. 29... Heeden hebben seven Ingeseetenen en twee slaaven het leven verloren.

Aug. 30... Er syn heeden drie Ingeseetenen en een gelijk getal slaaven komen te overlyden.

Aug. 31... Wederom syn drie Ingeseetenen en twee slaaven begraven geworden.

Het getal der in deese maand alhier in deese Tafelvally overleedene bestaat in vier hondert agt en zestig persoonen, te weeten:

Aan Vrye Ingeseetenen	238
„ Vryswarten en Onchristenen	9
„ Slaven der E. Comp.	9
„ Slaven van Particulieren, waaronder 21 stux dewelke in 't burger hospitaal overleeden weesende hier vooren niet meede gereekent syn	212
te saamen ...	468 koppen.

Alschoon de kinderpocken zo het schynt nu enigsints beginnen te verminderen, egter vallen van de daarvan tot nu toe vry geblevene nu en dan al nog enige in, waar en tegens men nu al veele der geene die van deselve hersteld syn, hunne gewoone beesigheden liet verrigten, ondertusschen dat voor soo verre men weet,ten platten lande,tot nu toe,nog maar slechts op eenige weynige plaatsen een enkelde persoon daarvan is aangetast geworden; in voegen men nu begint te hoopen, dat dit land door de goedertierentheyd Gods van deese zoo droevige en vernielende plage binnen korten sal mogen bevryd raaken.

September 30...Synde voor 't overige geduurende deese maand September aan de afnemende kinderpocken (enige weynige uytgenomen) overleeden een hondert en seven persoonen, te weten:

Van de vrye Ingeseetenen	...	...	44 pers.
„ 's Comp.'s Lyfeygenen	...	...	9 „
„ de slaven der Ingeseetenen		...	54 „
Te saamen	...	...	107 pers.

Soodat men nu hoopt dat het met deese quaal haast gedaan sal syn, middelerwyl ziet men thans de Landlieden dewelke seedert een Maand of vyf geschroomt hebben met hunne Producten Caabwaars te koomen en waardoor men alhier in geene kleyne verlegentheyd omtrent Leevensmiddelen is geweest, wederom edog al schorvoetende te merkt komen.

October 31. By eene 't samentrecking der persoonen dewelke seedert de Maand Mei tot ulto. deeser aan de kinderpocken syn overleeden, komt te blyken, dat in dien tusschentyd daaraan zyn gestorven Twee duysend, twee en zeventigh Persoonen als:

	Van de vrye Ingeseetenen.	Slaven en Vryswarten.	Lyfeygenen der Ed. Comp.
In de maand May ...	36	50	4
„ „ „ Juny ...	137	116	17
„ „ „ July ...	189	418	195
„ „ „ Aug. ...	238	221	9
„ „ „ Septemb.	44	54	9
„ „ „ Octob....	19	11	5
'T saamen ...	963	870	239

Ondertusschen dat die ziekte dewelke onder degeene die daarvan tot nu toe waaren vrygebleven, als nog min of meer blyft aanhouden, Gode zy Lof, ten platten lande op zeer wynig plaatsen vernomen word, dog daar en tegens hoord men dat de galziekte aldaar merkelyk grasseert, en dat daaraan reets veele slaven, en bysonders over het gebergte veele Hottentotten zyn er nog komen weg te sterven. Weshalven den goederthierenden God gebeeden blyft, om dit land van deese en alle andere plagen

genadelyk te willen bevreyden. Hebbende weyders de op den Landtogt tot het schieten van Eliphanten uyt geweest synde Ingeseetenen de Tyding meede gebragt dat in 't Land der Caffers de voorm. galziekte insgelyk sterk grasseerde, en dat van die natie veele daaraan waaren koomen te sterven.

Nov. 30. Van 's E. Comps. lyfeygenen hier in de slaven logie zyn geduurende deese maand geene overleeden, dog van de op 's Comps. Post de Ganse Kraal bescheydene slaaven zyn drie kloeke jongens door de kinderpocken weggerukt geworden. En niet tegenstaande men gehoopt heeft dat die siekte ter deeser plaatse ten eene maale soude syn coomen te cesseeren, syn egter van deese loopende maand November in denwelken veerthien vrye Ingeseetenen overleeden syn nog al diverse daardoor koomen heen te sterven, en intusschen dat meer gem. kindersiekte hier aan de Caab onder de wynige Ingeseetenen, die tot nog toe daarvan vry gebleeven waaren, nog al sagtjes voortgaat, hoord men ook dat deselve ten platten lande weederom op een of ander plaats vernomen word. In voegen den goedertierenden God gebeeden blyfft, om dit land sowel van dese als van de als nog ten platten lande grasseerende gal siekte genadelijk te willen bevryden.

December 31. De kinderpokken waarvan hier vooren te meermalen gewag gemaakt is, schynen thans voor zoo veel men weet, hier ter plaatse ten eenemaal gecesseert te syn, gelyk ook de ten platten lande gegrasseert hebbende gal ziekte wynig meer vernomen word: dan de komst der onlangs van Batavia gearriveerde scheepen heeft een nieuwe schrik soo onder de wynige Inboorlingen deeser plaatse, die als nog van deselve bevryd gebleeven syn, als de ingeseetenen ten platten lande veroorzaakt, gemerckt op sommige derselve sig de kinderpokken niet alleen bevinden en gedurende de Reyse diverse Persoonen en kinderen daaraan overleeden syn, maar ook, onder de aan land gekoomene, en ten hospitaal gebragte impotenten, twee persoonen geweest syn, dewelke die siekte sonder weeten der Chirurgyns onder de leeden gehad hebbende de morgens daaraan volkomen uytgeslaagen en vervolgens ook aan deselve syn komen te sterven; met welke kielen men teffens berigt bekomen heeft, dat meergem. kinderpocken deesen jaare so op Batavia als Bengalen insgelyk sterk gegrasseert hebben en veele daaraan gestorven zyn.

Voor 't overige syn geduurende deesen jare behalven 252 persoonen van de gepasseerde scheepen onder de districten deeses Gouvernements koomen te sterven; als:

705 bejaarde persoonen en } onder 't Caabsche district en bovensdien
313 kinderen } nog de reets hier vooren gemelde.
1109 slaven soo van de E. Comp. als Ingeseetenen waaronder enige onchristenen en vry swarten,

3 mans persoonen } onder 't district van Stellenbosch.
3 vrouwen }

13 Persoonen onder 't district van Drakensteyn.

Mans persoonen } onder 't district van 't land van Waveren.
Vrouwen „ }

23 Persoonen in 't district van Swartland.

Dus is 't jaar 1755 't welke den inwoonderen deeses landts eene lange geheugenisse verstrecken sal, weederom affgewecken, gemerckt den Almogenden God, geduurende 't selve, dit Land weegens onze menigvuldige boosheeden en hooggaande sonden, Syne slaande Hand soo swarelyck heeft doen gevoelen, aangesien Hy 't selve niet alleen heeft besoght met de seer besmettelyke siekte der kinderpocken, mitsgaders gal- en andere siektens, door welk een en ander plage soo veele honderten deeser Inboorlingen, ja geheele huys houdingen en een groot getal slaaven in 't graf syn weggerukt, maar ook bovens dien in den droogen tyd, vermits gebrek van voedsel en waater eene menigte soo hoorn als klyn vee is koomen neer te vellen invoegen door 't een en ander verscheyde Landlieden in 't voortsetten hunner ackerbouw als andersints buyten vermogen gesteld syn, al waaromme den Alderhoogsten vuriglyk gebeeden blyft, dit land voortaan met syne goedertierentheyd by te staan, mitsgrs. 't soo druckende verlies weederom op eene andere wyze te versagten: Terwyl men wyders stoffe heeft God voor den opulenten koorn oogst, waarmeede het Hem gelieft dit land deesen jaare te seegenen, hertgrondigen dank te betuygen.

1756.

January 31... Voor 't overige moet men hier nog noteeren dat, alschoon de kinderpocken, voor soo veel men weet, in dit vlek ten eenemaal syn gecesseerd, haar deselve egter in de Tygerbergen in de huys houding van den burger Albert Meyburg hebben koomen te openbaaren.

February 29... De kinderpocken schynen, God zy dank, thans ten eenemaal gecesseert te syn, ten minsten weet men niet, dat soo hier aan de Caab als ten platten Lande iemand meer daaraan komt te laboreeren.

Mededeelingen omtrent de pokken-epidemie van de jaren 1767—69, en uittreksels uit de differente plakkaten door de Regering in verband met de ziekte uitgevaardigd leveren wij in ons volgend nommer.

Gezellig Tijdverdrijf.

No. 31.—SEPTEMBER 1882.

a) De volgende letters behoorlijk gerangschikt vormen een Bijbelnaam: a a a a a a b c c h h h l l m r s s s.

b) De volgende letters behoorlijk gerangschikt vormen een Bijbelspreuk: a d d d d e e e e e h k l n n o o r r r t u v.

a. b. ingezonden door H. C. S.

c) Het geheel is 17 letters, die van boven naar beneden gelezen een Bijbeltekst vormen.

(*Ingezonden door Semper Idem*).

1. De man van Naomi.
2. De grootvader van Abraham.
3. De huisvrouw van Lappidoth.
4. Een der zonen van Aäron.
5. Eene woestijn waar de Israëlieten doortrokken.
6. Iemand door Paulus opgewekt.
7. Een der zonen van Juda.
8. De vader van Saphan.
9. Een stad in Lycaonie waarheen Paulus vlugtte.
10. Eene koningin van Perzie.
11. De woonplaats van Elkana.
12. Een der zeven gemeenten in de Openbaring genoemd.
13. Een der koningen die Jozua versloeg.
14. De naam van een boek van de Pentateuch.
15. De zoon van Sipheï.
16. Een bekend woord van den Prediker.
17. Eene plaats waar Paulus wilde overwinteren.

Bij alle drie worden de bewijsplaatsen verwacht.

☞ De oplossingen der vraagstukken voor de maanden Julij, Aug. en Sept. worden nu ingewacht tot 1° November.—Twee prijzen naar verdiensten!

VERSLAG

van ingekomen antwoorden op de April, Mei, en Junij raadsels.

No. 26. *April.*

a) Pook

ook.

b) Turk
Ruit
Kruit
Kuit.

No. 27. *Mei.*

1.	H	Hobab	B	Num. 10 : 29.
2.	A	Age	E	2 Sam. 23 : 11.
3.	A	Allon-Bachuth	H	Gen. 35 : 8.
4.	S	So	O	2 Kon. 17 : 4.
5.	T	Thou	U	1 Kron. 18 : 9, 10.
6.	U	Uitnemendheid	D	Pred. 2 : 13.
7.	S	Safat	T	1 Kon. 19 : 16.
8.	P	Pallu	U	1 Kron. 5 : 3.
9.	O	Ono	O	Nehemia 6 : 2.
10.	E	Eliam	M	2 Sam. 11 : 3.
11.	D	D. U.	U	1 Kron. 1 : 30.
12.	U	Uw	W	Matt. 6 : 10.
13.	S	Salome	E	Mark. 16 : 1.
14.	T	Tachpenes	S	1 Kon. 11 : 19, 20.
15.	A	Achitofel	L	2 Sam. 17 : 23.
16.	N	Nineve	E	Jona 3 : 3.
17.	I	I, (Vasni) V.	V	1 Kron. 6 : 28.
18.	E	Efeze	E	1 Cor. 16. : 8.
19.	T	Tabrimmon	N	1 Kon. 15 : 18.
20.	S	Sergius	S	Hand. 13 : 7, 8.
21.	T	Trouw	W	Spr. 13 : 17.
22.	I	Isvi	I	1 Sam. 14 : 49.
23.	L	Lemuel	L	Spr. 31 : 1—4.

"Haast u, spoed u, sta niet stil" (1 Sam. 20 : 38).
"Behoudt u om uwes levens wil" (Gen. 19 : 17).

No. 28 Junij.

a. Oost West, thuis best.

b. Op de vraag om uit den naam *Afrikaner* bruikbare woorden in de Hollandsche taal te vormen, hebben we eene groote verscheidenheid van antwoorden ontvangen.

De heeren Minnaar, Keet en anderen hebben *meer* woorden opgegeven, doch daar de beteekenis er niet bij was, kiezen we het antwoord van den heer Klopper, hetwelk hier volgt :—

1. Aan (voorzetsel).
2. Naar (voortz. en voegw.)
3. Naar (akelig)

4. Raak (Geb. wijs Enkelv. van 't w.w. "raken")
5. Rein (schoon)
6. Kar (rijtuig)
7. Rak (boekenrak)
8. Nier (inwendig ligchaamsdeel)
9. Naak (Geb. wijs Enkelev. van 't w.w. "naken")
10. Raaf (vogel)
11. Raar (aardig)
12. Kan (Koffiijkan)
13. Rif (kliprif)
14. Nek (ligchaamsdeel)
15. Kin (do.)
16. Ei (van een kip)
17. Ren (wedloop)
18. Kaf (voeder voor beesten)
19. Ark (van Noach)
20. Kern (pit)
21. Kerf (insnijding)
22. Reik (geb. wijs v. 't w.w. "reiken")
23. Rei (koor)
24. Karn (melkmachine)
25. Eik (boom)
26. En (voegw.)
27. In (voorz.)
28. Na (do.)
29. Kraau (vogel)
30. Kraan (van een vat)
31. Kraai (vaartuig)
32. Kraai (vogel)
33. Fraai (mooi)
34. Ai ! (tusschenwerpsel)
35. Naai (geb. wijs v. w.w. "naaien")
36. Af (bijwoord)
37. Aar (ader)
38. Aar (korenaar)
39. Ier (inwoner van Ierland)
40. Erf (stuk grond)
41. Knie (lichaamsdeel).
42. Kaai (waar de schepen liggen).

43. Ka (verkorte vrouwennaam).
44. Ik (pers. voornw. 1 pers. enkv.).
45. Karaf (waar men wijn in doet).
46. Nerf (van vel).
47. Aker (eikel).
48. Re (muzieknoot).
49. Kaan (schuit).
50. Efa (oude maat).
51. Kanarie (vogel).

En voorts nog de volgende namen die in den Hollandschen Bijbel voorkomen met vermelding der teksten waar zij te vinden zijn :—

1. Anna, 1 Kron. 1 : 38.
2. Aran, 1 Kron. 1 : 42.
3. Aner, 1 Kron. 6 : 70.
4. Afik, Rigt. 1 : 31.
5. Afek, Jos. 12 : 18.
6. Afra, Micha 1 : 10.
7. Afeka, Jos. 15 : 53.
8. Ain, Num. 34 : 11.
9. Ara, 1 Kron. 7 : 38.
10. Er, Gen. 38 : 3.
11. Efai, Jer. 40 : 8.
12. Enak, Num. 13 : 22.
13. Eran, Num. 26 : 36.
14. Eri, Gen. 46 : 16.
15. Ira, 2 Sam. 20 : 26.
16. Ir, Gen. 10 : 11.
17. Kain, Gen. 4 : 1.
18. Kina, Jos. 15 : 22.
19. Kir, 2 Kon. 16 : 9.
20. Neri, Luk. 3 : 27.
21. Ner, 1 Sam. 14 : 50.
22. Nea, Jos. 19 : 13.
23. Rei, 1 Kon. 1 : 3.
24. Rafa, 2 Sam. 21 : 16.
25. Kana, Jos. 16 : 8.

c. Boerderij.

De volgende heeren en dames hebben ons met antwoorden vereerd:

1. L. C. J. Klopper—Smithfield O.V.S.
2. D. G. R.—Wellington.
3. A. G.—Worcester.
4. Cornelis Wapenaar—Ladismith, K.K.
5. Jufv. Elizabeth de Kock—Kaapstad.
6. G. J. Pienaar—Porterville.
7. P. L. le Roux—Normaalschool, Kaapstad.
8. Jufv. Fanny Wilson—Cradock.
9. A. P. Minnaar—Groenvlei, Smithfield O.V.S.
10. Dr. A. J. Dieperink—Somerset Oost.
11. F. J. R. le Roux—Piquetberg.
12. S. G. Kriegler, S. Gzoon—Wellington.
13. Compilator II, voor het Leesgezelschap „Volharding"—te Groot Drakenstein.
14. H. F. Keet—Britstown.
15. Gert Coetsee—Burgersdorp.
16. M. L. Fick—Caledon.
17. P. J. le Loux—Groenberg, Wellington.
18. J. S. Marais Rabie—Groenkloof, Fauresmith O.V.S.
19. Johannes Hamer—Kleindoornrivier, Oudtshoorn.
20. D. K.—Riebeekskasteel.
21. M. C. van Heerden—Ladybrand O.V.S.
22. J. P. T. B. Moens—Brakrivier, Elandsvlei.
23. A. E. v. W.—Clanwilliam.
24. J. C. le Roux—„Diamant," achter de Paarl.
25. C. J. Jans—Olijvendrift, Grootrivier.
26. P. G. Retief—Cradock.
27. Jufv. Anna Franklin—Wildebeestvlei, Ventersburg, Albert.
28. Zonder naam—Murraysburg.
29. Jufvr. Carolina Verschuur—Calitzdorp.
30. J. F. le Roux—Grabow, Palmietrivier.
31. B. A. Spies—Wynandsrivier.
32. Roelof Scholtz—Moddergat.
33. Eduard le Roux—Franschhoek.

Wij verheugen ons dat er ditmaal wederom meerdere belangstelling in het *Gezellig Tijdverdrijf* betoond is, en houden ons voor *nog meer* antwoorden op de raadsels, die nu moeten ingezonden worden, gerecommandeerd. Het spijt ons dat wij alweder moeten verklaren dat de brief, waarover Compilator II klaagt, ons niet heeft bereikt. Wij wenschten wel te weten waar dan toch de fout ligt.

De prijzen zijn ditmaal toegekend aan de heeren L. C. J. Klopper, Smithfield, O. V. Staat, en P. L. le Roux, Normaalschool, Kaapstad. De

boekwerken wórden hun toegezonden met de beste wenschen van de eigenaars van het "Z. A. Tijdschrift" en van de

Redaktie van het Gezellig Tijdverdrijf.

P.S.—Iemand die ons een paar raadsels ter plaatsing zendt, vraagt of *hij* de prijzen moet geven. Tot dus verre kwam het geld voor de prijzen uit de beurs der eigenaren van het *Tijdschrift*. Heeft onze correspondent er echter geld voor over, dan voorzeker zal zulks in dank ontvangen worden; al ware het ook om nog een paar extra prijzen uit te loven. Dat meer prijzen geven ook meer belangstelling in het Gezellig Tijdverdrijf zal opwekken, spreekt als een boek.

De Boerderij.

"De landbouwer mag niet teren op onderzoekingen van anderen—zelf moet hij de hand aan den ploeg slaan, om te onderzoeken, wat wetenschap en ervaring elders aan de hand hebben gedaan, om zoodoende het beste daarvan op zijne landerijen in toepassing te brengen."

Wat de *phylloxera* in Frankrijk gedaan heeft en nog doet, zou het *melasse stoken* hier gedaan hebben, namelijk, DE WIJNBOERDERIJ TEN GRONDE RIGTEN.

Nu reeds zwicht de Kaapsche wijnbouwer ten gevolge van de duizenden leggers slechten melasse-brandewijn, die nog in de markt zijn. Wijn is op dit oogenblik zoo goed als onverkoopbaar; en waar het heen zou gegaan zijn, had het suikerstoken langer aangehouden, dat weet Joost.

Wij verheugen ons niet in het leed van den evenmensch, en toch kunnen wij verklaren dat het ons goed deed te zien dat overdrijving sich zelve alweer strafte; dat meer dan één melasse-stokerij omver ligt en het rumfabriceeren in deze Kolonie zoo goed als stilstaat. Zoodoende zal er toch voor den hardwerkenden wijnboer, die van alle kanten belaagd wordt, weer verademing komen. De wijnboerderij ten gronde rigten, en de gans die de gouden eijeren legt, slachten, staat zoo wat gelijk. Wij weten goed dat mannen, die het tot zonde rekenen om een matig glaasje van het edele druivenbloed te drinken, er weinig om geven dat de wijnboer en daardoor het gansche land bankroet gaat; maar met dezulken kunnen wij hier geen rekening houden. Zouden die lieden wel weten waar die duizenden leggers vuurwater, die in de laatste jaren gestookt zijn, heen gingen? In de kolonie zelve werd er weinig van gebruikt; de massa ging naar de Kaffers! En die zijn er ze-

ker niet beter door geworden. Stel nu eens dat dezen—"onze natuurlijke vijanden" zeggen *wij* niet—in *wijn* gedaan hadden, zou hun die niet beter bekomen zijn?

Drievoudig zou het nut geweest zijn:

a) Beter voor de gezondheid van den Kafferdrinker.

b) Beter voor den wijnbouwer.

c) Beter voor de welvaart des lands.

a) Behoeft zeker geen betoog.

b) De wijnbouwer meer geld ontvangende, kon ook meer aan Kerk en School gegeven hebben, en zijn predikant, al drinkt die ook geen wijn, nu en dan een beurs in de handen stoppen om "*wat anders*" te koopen.

c) Wijn wordt *hier* gewonnen. Het geld daarvoor ontvangen, blijft *hier;* wordt *hier* in omloop gebragt. Terwijl de melasse of suiker van elders komt en het geld *daarheen* moet; waardoor *hier* geldschaarchste ontstaat.

Waar is het, dat brood de *staf des levens* is en wijn een *artikel van weelde:* en de vraag zou gedaan kunnen worden, of sommigen onzer wijnbouwers niet zelf de oorzaak zijn van den tegenwoordigen druk in den wijnhandel, door dat zij te veel wijnstokken aangeplant hebben, zoodat productie en comsumptie geen gelijken tred hielden? Met regt zou men het daarvoor kunnen houden, ware het niet bewezen dat de rumvermeerdering de wortel van het kwaad is. Laat die ophouden en láat onze Zuid Afrikaansche Wijnbouwersvereeniging ons de BUITENLANDSCHE MARKT bezorgen, waarop wij al zoo lang wachten, en de Afrikaansche wijnbouwer kan dubbel zooveel produceeren als thans, zonder dat er gebrek aan koopers zal zijn.

Neemt men de landen waar de wijnstok tiert en de gezamentlijke wijnproduktie, en vergelijkt die met de inwoners der landen waar men wel wijn *drinken* maar niet *verbouwen* kan, dan vindt men dat er niet genoeg voortgebragt kan worden om, gelijkelijk verdeeld zijnde, den mensch dronken te maken. Hierin zien wij weer de wijsheid des Scheppers. En toch zijn er menschen, mannen van naam en beteekenis, die, door hunne redenering, eigenlijk de schuld op den Heer werpen, ofschoon zij zulks niet zouden willen erkennen. Het kwaad schuilt in de verbreking van het evenwigt en in de fabrikatie der kunstdranken, en dat te bestrijden is roeping en pligt; doch *de wijn is eene Gave Gods!*

Maar wij schrijven hier geene theologische verhandeling over den wijn. Het vorenstaande vloeide ons onwillekeurig uit de pen, en—indien noodig—vragen wij onzen lezers om excuus voor deze uitweiding. Wij wenschen onzen wijnboeren betere tijden, omdat zij de slagader onzer welvaart zijn, en de gevolgen vreeselijk zouden zijn, indien ook zij in de algemeene bankroetwording werden meegesleept.

DE Z. A. WIJNBOUWERSVEREENIGING

heeft dan eindelijk een verslag van haar doen en laten gepubliceerd. Wij moesten veinzen zoo wij het *gunstig* noemden. Ja, er is verbetering gekomen van men Fuentes een som geld betaalde om op te houden met "hocks" te maken, en de *man with the smooth tongue* "about his business" gezonden werd, dit moet erkend worden; en daarom zouden we gaarne zien dat een bekwaam en eerlijk man zooals de heer Maxwell nog een kans kreeg om de spul voor intuimelen te bewaren, te meer omdat als de 1600 leggers wijn in bezit der Vereeniging ook nog in de markt moesten komen, nu de wijnhandel reeds zoo gedrukt is, er nog minder van de affaire zou teregt komen.

Als dit schrijven verschijnt zal het reeds beslist zijn of velen onzer buitenvrienden er aan willen om nog £50 op te dokken. Naar hetgeen wij vernemen twijfelen wij, doch hopen dat ons ongeloof in deze mag beschaamd worden. Alvorens van het onderwerp af te stappen, wilden we gaarne drie vragen doen: 1. of het gerucht waar is dat een zeker iemand, die 500 aandeelen heeft, en de arme wijnboeren aanschreef om het laatste pond op te betalen met dreiging van vervolgd te worden of hunne aandeelen te verbeuren, op zijn eigen 500 aandeelen nog geen penning betaald heeft? 2. Of de wijn in bezit tegen £13 tot £14 per legger opgebragt is in de begrooting, terwijl de marktprijs nu geen £5 is? 3. Of men behoorlijk securiteit zal eischen van de handelaars op de grenzen, met wie men nu gaat zaken doen? Men moet onthouden, dat het *grenshandelaars* waren, die de melasse-stokers den genadeslag gegeven hebben, één waarvan in 8 maanden £22,000 verloor.

DE OOGST IN DE VEREENIGDE STATEN VAN AMERIKA IN 1881.

Met terugwijzing tot de vergelijking tusschen Zuid Australië en deze Kolonie in ons vorig nommer, geven we nu een beknopt overzigt van den oogst der V. S. van Noord Amerika in het afgeloopen jaar.

Daar verkreeg men 380,280,090 bushels *koren* van 37,709,020 *acres*, dus gemiddeld 10.1 bushel per *acre*. De hoogste gemiddelde opbrengst was 19.8 in Colorado; de laagste 3.3 in Louisiana. De *milieoogst* bedroeg 1,194,916,000 bushels van 64,262,025 *acres*, dus gemiddeld 18.6 bushel per *acre*. Vermont staat het hoogst aangeschreven, d.i. met 35.7 bushels, en Zuid Carolina het laagst met 6.7 bushels per acre. De gemiddelde opbrengst van *haver* was 24.7 bushels; van *garst* 20.9 bushels; *rog* 11.6 en *boekweit* 11.4 bushels per *acre*. De laatste drie worden echter niet in het groot verbouwd. Ook met deze opgaaf (de boekweit uitgezonderd) kan ons land eene gunstige vergelijking doorstaan als men de mielieoogst slechts buiten rekening laat. Hadden wij de vette prairielanden

van Amerika tot onze beschikking, wilde men daarbij wat meer gebruik maken van de nieuwste landbouwwerktuigen en ware er maar zoo volop water als in Amerika, dan zouden wij ons zeker met Jan Kees kunnen meten.

STEEKSCHE PAARDEN.

Uit een Australisch blad vertalen we verkort het volgende:—"Steekschheid is het gevolg van een tijdelijke afgetrokkenheid en men moet slechts trachten het paard van zijn *idee fixe* af te brengen. Ik had eens een prachtige merrie die nu en dan steeksch werd. Mijn koetsier wilde de zweep gebruiken; maar ik verbood het hem. Ik klom uit het rijtuig en klingelde mijn sleutelbos bij haar oor. Paaide haar daarna op de nek, tilde haar voorpoot op en sloeg een paar maal met mijn zakmesje of een klipje tegen de hoef, liet de poot zakken, klom in het rijtuig en voort ging het als of er niets gebeurd was. Was ik er niet dan deed mijn koetsier hetzelfde. Al wat men te doen heeft is, men moet de gedachten van het dier afleiden. Men kan daartoe iets in den mond van het dier doen, iets dat sterk is, het zal zijn mond schoon maken en voortstappen, of men kan iets scherpruikends bij de neusgaten brengen en gewoonlijk zal het voldoende zijn om het dier aan den gang te zetten."—Een geacht inteekenaar vertelt ons dat een goede raad is om een steeksch paard zoolang te laten stilstaan als het verkiest; wanneer de vliegen het dan beginnen te plagen gaat het van zelf aan den gang. Dit is natuurlijk goed, als men tijd heeft om zich naar de grillen van het onwillige dier te schikken. Maar *slaan* helpt niet, integendeel verergert zulks het kwaad.

DE LANDBOUW-COURANT.

Het was den 13den Junij 20 jaar geleden dat Dr. L. Mulder als Redakteur van de *Landbouw-courant* optrad in plaats van Dr. J. Wittewaall, die uithoofde van ongesteldheid genoopt was de redaktie neer te leggen; eene ongesteldheid waaraan hij reeds in 1862 overleed. Wij laten Dr. Mulder zelf aan het woord, om ons te vertellen, *hoe* het nuttig blad, in Neerlands residentiestad uitgegeven, in dien tijd vooruitging.

"Toen ook nog belast met de redactie van het door mij in 1855 opgerigte maandschrift *de Boeren-Goudmijn*, had ik de handen vol; het debiet van de courant beteekende zeer weinig en eischte dus ook allerlei beslommeringen.

"Aan het hoofd dergenen, die mij toen hunne zoo hoog noodige ondersteuning verleenden, plaatse zich in September 1862 Z. M. onze Koning, die als zigtbaar bewijs van onderscheiding aan mij de van zooveel ver-

trouwen blijk gevende vergunning verleende, om zoolang ik daarvan hoofdredacteur zijn zou, bovenaan de *Landbouw-courant* het *Koninklijk wapen* te voeren. De Minister van Binnenlandsche Zaken, Mr. Thorbecke, en de Minister van Koloniën bewezen mij de dienst, te bepalen, dat stukken, waarvan aanteekening of mededeeling in de *Landbouw-courant* wenschelijk mogt geacht worden, mij met dat doel zouden worden gezonden. Verscheidene Commissarissen des Konings namen dergelijke beschikkingen en zonden mij velerlei. In den beginne van December had de uitgever nog slechts één exemplaar van jaargang 1862 beschikbaar. Het debiet was dus flink vooruitgegaan.

"Toen onder allerlei hulp en steun de courant weldra te klein werd, is de *Boeren-Goudmijn*, die met 1863 ophield te bestaan, veranderd in *Bijblad van de Landbouw-courant*, 2 malen per maand in losse vellen verschijnende. Daarin werden bij voorkeur grootere opstellen geplaatst (1).

"Na de afschaffing van het dagbladzegel is (1870) de prijs van de courant verlaagd en bij de kort daarop gevolgde portverlaging van dag- en weekbladen is met behoud van den abonnementsprijs het formaat van den 25sten jaargang (1871) aanmerkelijk vergroot.

"Gaandeweg bleek nog meer uitbreiding noodzakelijk, en einde 1877 werd besloten het *Bijblad*, waarvan toen 14 jaargangen verschenen waren, met de courant zamen te smelten en, met behoud van den prijs van beide, de *Landb.-Cour.*, in andermaal vergroot formaat, 2 malen 's weeks uit te geven. Ik heb daarmee voldaan aan één der wenschen, die indertijd door mijn hooggeachten ambtgenoot wijlen Dr. H. C. van Hall gekoesterd werden.

"De *Landbouw-Courant* door Wittewaall in 1847 aangevangen in 4o. formaat (tekst 24 bij 18 centim. in 2 kol. en door hem gebragt op 33 bij 23 centim.) is door mij na 2 voorafgegane uitbreidingen tot het huidige formaat vergroot (42 bij 27 centim.), terwijl een jaargang thans 104 nrs. telt tegen 52 in 1847—1877, en dus nu 5½ maal meer inhoud heeft dan bij de oprigting en bijkans 3 maal meer dan toen ik in 1862 de redactie aanvaardde. De prijs bedroeg in 1847, 52 nrs., *f* 6, in 1862, 52 nrs. *f* 8, na de 2 vergrootingen met *Bijblad* (52 en 24 nrs) *f* 10.50, welke prijs na de laatste vergrooting en uitbreiding tot 104 nrs., dus met meer dan ½, behouden is. Feitelijk is de courant derhalve aanmerkelijk goedkooper geworden, waartoe ik geldelijk bijdraag.

"Of het blad, waaraan ik sedert geruimen tijd letterlijk mijn leven wijd, nog meer zal toenemen in omvang, hangt af van den steun, dien de landbouwende stand er aan gelieft te verleenen. Aan lust en ijver ontbreekt het mij thans minder dan ooit, aan hulp en medewerking, vooral uit het buitenland, waar de *Landb.-Cour.* vele warme vrienden telt, evenmin."

Ook wij hebben groote verplichting aan den geleerden Dr.; want menig artikeltje van zijn hand werd door ons voor het *Zuid Afrikaansche Tijdschrift* benuttigd. Daarom is het onze plicht dat wij uit naam van den Zuid Afrikaanschen landbouwstand den jubilaris geluk wenschen; en daartoe kunnen wij geen beter woorden vinden dan die van den Direkteur der Rijkslandbouwschool te Wageningen, wien wij het nazeggen dat wij Dr. Mulder "moed, kracht en lust tot volgende decenniums" toebidden.

NAPOLEON I HEEFT NOOIT BESTAAN *).

(*Naar het Fransch*).

Napoleon Bonaparte, van wien men zooveel heeft verteld en geschreven, heeft nooit bestaan en is slechts de verpersoonlijking van de zon. Alles wat men van hem verhaalt is aan genoemd hemellichaam ontleend.

Zijn levensloop beknopt te zamen vattende, komen we tot de volgende hoofdpunten:

1. Zijn naam was Napoleon Bonaparte;
2. Hij werd geboren op een eiland in de Middellandsche zee;
3. Zijne moeder heette Letitia.
4. Hij had drie zusters en vier broeders, waaronder drie koningen;
5. Hij was tweemaal gehuwd; een zijner vrouwen schonk hem een zoon;
6. Hij dempte een groote omwenteling;
7. Onder hem stonden zestien maarschalken, van welken twaalf in werkelijken dienst;
8. Hij zegepraalde in het Zuiden; hij bezweek in het Noorden.
9. Na een regeering van twaalf jaren verdween de man, die uit het Oosten was aangekomen, van het tooneel, koers zettende naar het Westen.

Nu hebben wij 1o. slechts te onderzoeken of deze bijzonderheden op de zon van toepassing zijn om tot de gevolgtrekking te geraken dat Napoleon slechts een *denkbeeldig persoon* is. Iedereen weet, dat de dichters de zon APOLLON (Apollo) noemden. Nu, APOLLON of NAPOLEON komt zoo wat op hetzelfde neer, ook wat den oorsprong en de beteekenis van die woorden betreft.

APOLLON beduidt: verdelger, en het schijnt dat de Grieken dien naam

*) Dit ons door den heer J. H. toegezonden stuk zal aan sommige onzer lezers bekend zijn, doch niettemin wel met vermaak worden gelezen door velen die het nog niet onder de oogen hebben gehad.—RED

aan de zon gaven, omdat zij hun, tijdens de belegering van Troje, zooveel kwaad deed: ten gevolge van ondragelijke hitte ontstond de pest, die een groot deel van het leger deed omkomen. De groote heldendichter Homerus beschrijft die zaak in het begin van zijn "Iliade." Agamemnon, koning van Argos, die onder de belegeraars behoorde, had sich de dochter toegeëigend van Chryses, priester van Apollo. De beeldrijke dichters der oudheid stelden de verschroeiende zonnestralen voor als vurige pijlen, die de verbitterde godheid op het gansche leger afzond, en die het geheel vernietigd zouden hebben, als men, om zijn toorn te stillen, de geroofde dochter niet aan haren vader had teruggezonden. Bij die gelegenheid gaf men aan de zon waarschijnlijk den naam "APOLLO;" hoe het zij, zeker is het, dat de Grieken haar onder dien naam vereerden, en dat "Apollon" verdelger beduidt.

APOLLON en APOLEON komen beide af van APOLLUO of APOLEO, twee Grieksche werkwoorden, die beide beteekenen: vernietigen, verdelgen, dooden. Had dus de vermeende held onzer eeuw Apoléon geheeten, dàn reeds waren wij er; immers hij droeg den naam van de zon en wordt beschreven als de grootste menschen-slachter, die ooit bestond. Doch er is meer! Hij heeft nog een letter vooraan, de letter *n*, gelijk te stellen met het woord *ne*, d. i. "waarlijk." Te Parijs vindt men in de verschillende opschriften en met name in de Vendôme-zuil (zaliger nagedachtenis!), den gewaanden held aangeduid onder den naam: Néapoléon. Het woordje "né" of "nai" is zeker Grieksch, evenals de rest van den naam, en geeft een sterke bevestiging aan, die te vertalen is door "in waarheid." Napoleon wil dus zeggen: de ware verdelger, de ware Apollon, de ware zon.

Maar in welk verband kan het woord "Bonaparte" met de zon staan? Het antwoord ligt niet vlak voor de hand: maar toch dadelijk erkennen we, dat "bona parta" beteekent: GOED DEEL. Dat doet ons denken aan een ander deel van HET GEHEEL, dat minder goed, dat SLECHT is.

Ten gevolge van de dagelijksche omwenteling der zon ontstaan DAG EN NACHT: LICHT EN DUISTERNIS; licht als zij tegenwoordig, duisternis als zij afwezig is. Wij denken hier aan der Perzen "Rijk van Oramazes en Arimanes," d.i. het rijk des lichts en dat der duisternis; het rijk der goede en der booze geesten. Bij het aanroepen der booze geesten bezigde men de uitdrukking: ABI IN MALEM PARTEM (een vervloeking). "Mal-à-parte" (malem partem) zal dus doelen op het booze, de duisternis; bij gevolg beduidt "bona-parte" het licht, d.i. de zon.

2. Volgens de Grieksche Godenleer was Apollo op een eiland in de Middellandsche Zee (het eiland Délos) geboren; ook Napoleon, zegt men, zag het levenslicht op een eiland in de Middellandsche zee, en nog wel op CORSICA, dat ten opzigte van Frankrijk juist gelegen is als Delos ten op-

zichte van Griekenland; Delos, waar Apollo zijn voornaamste tempels en orakels had!

PAUSANIAS zegt wel, dat Apollo een Egyptische godheid was; maar dat bewijst nog niet dat hij van Egyptischen oorsprong was, wat geen volstrekt vereischte is. Hij werd er als God vereerd; meer zegt Pausanias niet. En Napoleon werd in hetzelfde land ook als een bovennatuurlijk mensch, als de vriend van Mahomed, aangebeden, wat een nieuw bewijs is voor de stelling dat hij en de zon één zijn.

3. Napoleon's moeder heette LETITIA, met welken naam, die "vreugde" beteekent, de dageraad werd aangeduid, m.a.w., de oorsprong van alle liefelijkheid in de natuur. De dichter toch zong dat de dageraad de zon voortbrengt, door met zijn purperen vingers de poorten van het Oosten te openen. Welnu, Letitia, de dageraad, bracht Napoleon, de zon voort!

Bovendien verdient het opmerking dat in de Grieksche godenleer de moeder van Apollo, LETO of *Létô* heette. De Romeinen maakten daarvan *Latone*, en in onze eeuw vond men LETITIA beter, omdat *Lætitia* een zelfstandig naamwoord is, afgeleid van het werkwoord LAETOR, of van het veronderde LAETO, d.i. "vreugde ingieten."

LETITIA is dus, even als haar zoon, een denkbeeldig wezen, ontleend aan de Grieksche godenleer!

4. Gelijk men verhaalt had die zoon drie zusters, natuurlijk de drie "gratien," die met de muzen het hof van Apollo, haar broeder, luister bijzetten door hare schoonheid en bekoorlijkheid.

5. Men zegt dat de moderne Apollo vier broeders had; daarmeê bedoelt men de vier jaargetijden, die volgens de Latijnsche spraakleer alle vier MANNELIJK zijn. Drie van de vier broeders waren koningen, nl. de Lente, die over de bloemen, de Zomer, die over den oogst, en de Herfst, die over de vruchten heerschappij voert. En daar die drie jaargetijden hun macht geheel aan den invloed der zon ontleenen, zegt men dat de drie broeders de koninklijke waardigheid aan Napoleon hadden te danken. De vierde broeder, die geen koning was, is natuurlijk de Winter, die over niets regeert.

Wie ons tegemoet voert dat de winter wel degelijk regeert, namelijk over sneeuw en ijs, krijgt eenvoudig ten antwoord, dat bewuste vierde broeder, na den val van zijn geheele familie over het dorp Canimo regeerde. Canimo is afgeleid van *Cani*, d.i. "de grijze haren des ouderdoms."

De dichters zeggen, dat de bosschen het aardrijk bedekken, gelijk de haren het hoofd. Laat de winter het sneeuwen, dan zijn die boomen de "grijze" haren van de kwijnende natuur in het "weggestorven" jaar. Men ziet dus dat het krek uitkomt! De gewaande vorst van

Canimo is dus dood eenvoudig de verpersoonlijkte winter, wiens rijk begint, wanneer de drie schoone jaargetijden nog maar in de herinnering bestaan, en de zon het verst verwijderd is van onze planeet, die als dan overgeleverd is aan de " onstuimige kinderen van het Noorden," gelijk de dichters storm en wind noemen. Storm en sneeuwjacht uit het Noorden......wat bedoelt men daarmee anders dan den vijandelijken inval in het Noorden van Frankrijk, die de schoone driekleur deed plaats maken voor de " sneeuw "-kleurige vlag der Bourbons? Ja, ja, onze eeuw was zeer schrander in het verdichten van fabelen!

6. Dieselfde fabelen vermelden, dat Napoleon twee vrouwen had, gelijk men aan de Zon twee vrouwen toekent: de Maan en de Aarde; de Maan volgens de Grieken (Plutarchus), de Aarde volgens de Egyptenaren.

Nu nog iets opmerkelijks: De Zon had geen nakomeling van de Maan; maar wel van de Aarde, nl. een eenigen zoon, den kleinen Horus, zoon van Osiris (de Zon) en Isis (de Aarde). Volgens de Egyptenaren werd *Horus* geboren uit de aarde, door gemeenschap met de Zon. Dit komt goed uit; want Napoleon's zoon heet geboren te zijn op 20 Maart (de lente dag- en- nacht-.evening).

7. Men beweert, dat Napoleon een einde maakte aan een plaag, die Frankrijk met den ondergang bedreigde, en die men de " hydra der revolutie" noemde. Een hydra is een slang, en nog wel van de allervenijnigste en leelijkste soort, kortom de slang Python, een ontzaglijk gedierte, een afzichtelijke draak, de schrik van Griekenland, die gedood werd—let wel! door Apollo. Dat was volgens de godenleer, diens eerste bedrijf, en daarom maakt men ons wijs, dat Napoleon begon met de Fransche revolutie te dempen, die, in hare buitensporigheden voor de maatschappij een ware hydra dreigde te worden. Vergeet ook niet, dat " revolutie " is afgeleid van het Latijnsche woord " revolutus " d.i. het ineenkronkelen van een slang. Kan het sterker?......

8. De vermaarde oorlogsman der 19e eeuw zou twaalf maarschalken aan het hoofd van zijn leger, en vier in reserve gehad hebben.

Die twaalf stellen natuurlijk de teekens van den dierenriem voor, marcheerende onder aanvoering van de zon Napoleon, en ieder belast met het bestuur van een gedeelte van het tallooze starrenheer dat onder hen in twaalf deelen is verdeeld. De vier anderen zijn vanzelf de vier punten, die, onbeweeglijk te midden der algemeene beweging, de nonactiviteit waarvan sprake is, zeer duidelijk voorstellen.

Bij gevolg: al die maarschalken, al of niet in werkelijken dienst, zijn zuiver zinnebeeldige wezens, evenals hun opperhoofd.

9. Men verhaalt, dat Napoleon een zegenrijken tocht door het Zuiden deed; maar in het Noorden zijn veerkracht verloor. Dat strookt volkomen

met den loop der zon. Men weet immers dat de zon bovenal in het Zuiden haar schepter zwaait, evenals Keizer Napoleon dat zou hebben gedaan; maar men weet ook, dat de zon—en dit is zeer opmerkenswaardig—na de lentedag- en nachtevening zich van den evennar naar het Noorden verwijdert, om—na verloop van drie maanden bij den noordelijken keerkring—zich als 't ware gedwongen te zien, naar het Zuiden terug te keeren, langs den "kreeftskeerkring." De terugwaartsche beweging, de aftocht van Moskou, kon onmogelijk beeldrijker worden voorgesteld!

Al wat men dus van den weergaloozen veldheer Napoleon vertelt, is een verdichtsel, ontleend aan den loop der zon.

10. Eindelijk—wie zou 't niet weten!—komt de zon op in 't Oosten en gaat onder in het Westen. Dichters zouden zeggen, dat ze in 't Oosten uit de zee opstijgt, en er zich in 't Westen weer indompelt. Is er meer noodig om te vatten, waarom men zegt, dat Napoleon over zee uit het Oosten aankwam, en na twaalf jaren te hebben geheerscht, in het Westen ten onder ging?... Die twaalf jaren zijn niet anders dan de twaalf uren, die de zon ten dienste staan om haar schepter over de aarde te zwaaijen.

Wij bewezen: dat Napoleon de zon is, èn door zijn eigen naam, èn door dien zijner moeder, voorts door zijn drie zusters, zijn vier broeders, zijn twee vrouwen, zijn eenigen zoon, zijn maarschalken en zijn krijgsbedrijven. We bewezen 't ook door zijn geboorteplaats, door den tijd, dien hij besteedde om zijn baan af te leggen, door de gewesten, waar hij zegevierde, en door de streek waar hij ten val kwam, afgemat en onttroond, na een schitterende loopbaan.

Napoleon Bonaparte heeft dus niet bestaan, en is slechts het kind eener verhitte verbeelding: de godenleer der 19e eeuw, hield men voor een waar geschiedverhaal.

Wij kunnen ook verwijzen naar een aantal besluiten van Lodewijk XVIII, die in 1814 koning werd, en zijn eerste stukken dagteekende, als uitgevaardigd in het 19de jaar zijner Regering, waardoor de Regering van Napoleon verloochend werd.

Godgeleerdheid en Wetenschappelijk.

De artikels onder deze hoofden blijven wegens plaatsgebrek over staan tot ons volgend nommer.

HET Z. A. TIJDSCHRIFT.

OCTOBER 1882.

Eb en Vloed.

EEN MARINE-NOVELLE

DOOR

RICHARD P. A. VAN REES.

XVII.

(*Slot*).

WAT DRIEBEEK DEED.

De lange zeereis met het transportschip rondom Kaap de Goede Hoop bleef niet zonder weldadigen invloed op den reconvalescent. Nagenoeg geheel hersteld kwam hij in Holland aan, alwaar de liefderijke behandeling die hij in zijn ouderlijk huis mocht ondervinden, zijn volkomene genezing bespoedigde.

Op een schoonen Juni-ochtend wandelde hij langs den straatweg, die voor het buiten zijner ouders was aangelegd, toen onverwachts een oud vriend hem in zijne mijmeringen stoorde.

't Was Driebeek; sinds hun samenzijn op de *De Ruyter* hadden zij elkaar niet ontmoet.

" Wel kerel," begon Driebeek, " wat hebt jij verleden jaar een wanhoping besluit genomen om daar hals over kop met de *Jupiter* naar zee te gaan. Waarom ben je niet hier gebleven? Alles zou te recht gekomen zijn."

" Ik begrijp je niet," zeide Maurits verwonderd.

A

"Dat wil ik wel gelooven," klonk het antwoord; "enfin, hoe gaat 't met Jenny?"

"Weet ik 't?" was het onverschillige antwoord van Maurits

"Bah! Welk een voorgewende onverschilligheid; je meent er niets van, dat zie ik aan je heele houding. Maar ter zake; ik schreef een brief naar Indië om je op de hoogte te houden van hetgeen hier is voorgevallen met de familie Van Haamstede, maar ik begrijp dat het gewichtige epistel je niet geworden is nu jij reeds terug bent. Heeft je zuster je niets verteld?"

"Nadat ik haar mijn laatste ontmoeting met Jenny geschreven heb, is er een verkoeling tusschen de vriendinnen ontstaan. Alleen weet ik, en dit hoorde ik eerst bij mijn terugkomst, dat de verloving van Jenny met dien Van Hoekenburg verbroken is."

"Dat deed je goed, hé?" vroeg Driebeek. "Kom, wees eerlijk en erken dat 't je goed deed. En luister nu eens, dan zal je moeten erkennen dat jij een groote ezel waart om zoo onverwachts met de *Jupiter* naar zee te gaan."

"Zeg mij liever," hernam Maurits, "hoe jij hier komt. Jij hebt toch geen kennissen of familie in deze streek wonen."

"Hoe weet jij dat?"

"Wel, ik ken je toch van vroeger, dunkt me."

"Ik zie," verklaarde Driebeek, "dat je niet op de hoogte van mijn mutatiën bent gebleven. Doch het geluk dat mij dezer dagen gewerd, kan jij ook nog niet weten, evenmin als je zuster. Ik ben verloofd."

"Gelukkige kerel! en met wie?"

"Met een van de Van Haamstedes."

"Wat! En met welke?" liet Maurits driftig volgen.

"Dat zal je toch wel 't zelfde zijn; jij bent immers geheel onverschillig omtrent die dames."

"Jij hebt gelijk," antwoordde Maurits, "'t was een onbewaakt oogenblik. Jenny is dus de gelukkige?"

"Zij wilde niet, en daarom vroeg ik de andere," zeide Driebeek lachend.

"Dus Clara!" Maurits' gelaat helderde op.

"Juist! Clara; zij is een engel. Jij kent haar niet; neem me niet kwalijk, maar ik vind haar veel liever dan Jenny."

"En hoe is dat toegegaan?"

„Heel poëtisch, zooals in ons beider aard ligt. Je weet, ik ben sinds anderhalf jaar luitenant 2e klasse; maar enfin dat doet er niet toe. Ik wilde je alleen maar zeggen dat jij moeielijk je indrukken kunt verbergen; ik weet wat ik weten wilde. Je houdt nog evenveel van Jenny, mijn aanstaande schoonzuster?"

„Wees toch zoo laf niet."

„Waarom blijf je ontkennen; toont zoo'n gedrag karakter of trotschheid, zeg?"

„Dat kan me niet schelen."

„Zeg eens, die reis met de *Jupiter* en de daarop gevolgde expeditie heeft je een zekere dosis van onverschilligheid gegeven, die je vroeger niet hadt. Maar vriend, ik ken je te goed; 't is geen degelijke munt. Je gevoelt heel anders dan je spreekt."

„Laten we het gesprek over een anderen boeg gooien," hernam Maurits, „en geen oude koeien uit de sloot halen."

„Dat is verduiveld lastig, want ik kwam juist voor die oude koeien hier; maar à propos, ik wil je geruststellen door de verzekering dat wij bij den kolonel Van Haamstede aan huis nooit over je spreken. Deze mededeeling moet je in de tegenwoordige stemming goed doen, niet waar?"

„Ze laat mij onverschillig."

„Ook al onverschillig?" Driebeek stond plotseling stil en keek zijn vriend doordringend in het gelaat. „Wat heeft die familie je dan gedaan, dat jij zoo geheel anders als vroeger over haar denkt?"

Maurits deelde hem zijn laatste ontmoeting met Jenny mede en zijn afscheid van den kolonel.

„Is dat zoo erg?" zeide Driebeek lachend. „De kolonel is op jou als schoonzoon nog minder gesteld dan op mij, want jij hadt 't oog op zijn lievelingskind en ik op de andere, en daarom heeft mij dit menigen vloek en menige onaangenaamheid op den hals gehaald. Zie je, hij had *toen* liever niet dat Jenny een nieuwen vrijer opdeed; dat heb ik dikwijls genoeg moeten hooren." „En Jenny?"

„En Jenny? Wel, denk je dat zij geneigd was om jou *toen* lief aan te zien. Een mooi ding. Je hadt niets meer of minder gedaan dan haar door middel van je zuster ten huwelijk te vragen, en je zus schijnt haar taak goed volbracht te hebben. En terzelfder tijd hoort zij dat meneer gezien is met zijn arm om de leest van een mooi spaansch meisje bij een nachtelijk tête à tête...."

" Wist *zij* dat ?"

" Dat wist ze...."

" Van wien ?"

" Van haar eigen vader, die juist op dat gewichtige oogenblik met den overste en den dokter dien verraderlijken weg achter den tuin van don Mendez langs ging."

Maurits was geheel terneêrgeslagen ; tot spreken niet in staat, liep hij met gebogen hoofd naast zijn vriend voort.

" Al een heel ongelukkig toeval, dat juist *hij* mij zien moest," zeide hij eindelijk, toen Driebeek niet sprak.

" Dat gaat meer zoo. Maar waarom noem je dat toeval ongelukkig ; wat geef jij er om of Jenny uw verhouding tot Merced kent of niet ? Kerel, wat ben je inconsequent."

" Laten wij nu in Godsnaam over iets anders praten." riep Maurits driftig uit. " Driebeek, je plaagt me ; 't zou me gaan spijten dat ik je ontmoet heb."

" Neen, voor den duivel, brave, eerlijke borst,"—Driebeek stond stil, klopte zijn vriend op den schouder en keek hem recht in het open verbrande gelaat,—" denk je dat ik langer wil aanzien hoe twee menschen lijden, omdat ze elkaar niet willen begrijpen. Denk je dat 't mij niet elken dag meer en meer pijn doet, als ik zie hoe de lieve wangen van dat zachte kind vermageren, alleen omdat zij zichzelf verwijt één oogenblik te hard tegen jou geweest te zijn. Ja, ik weet 't, ik alleen, hoe zij dag en nacht, altijd en altijd aan jou, onverschilligen krullekop, denkt. Ik heb haar meermalen betrapt op 't lezen en herlezen van die courant, waar jou flink gedrag op Sumatra zoo schitterend in beschreven staat. Ik geloof dat zij dat blad op haar hart draagt, dat zij er mee naar kooi gaat en mee opstaat. Maar zij weet niet hoe ik haar gepeild heb ; zij zou 't ontkennen wanneer ik 't haar gezegd had. En toen ik haar vertelde hoe 't eigenlijk met jou en Merced stond, en hoe jij je per slot van rekening beter gehouden hebt dan de groote hoop doen zou, en dat meisje slechts één enkel oogenblik haar uit jou hart verdrijven kon, om je dadelijk met een scheepslading vol berouw koers naar Holland te doen zetten, toen, zie je, toen deed ze eerst net als haar vader, wanneer men hem met aandoenlijke scènes aan boord komt : zij wou niet luisteren, maar eindigde toch met toe te hooren, om dagen lang met betraande oogen rond te fladderen als een kotter op de reê, en weinig te eten evenals de stumperds in den ziekenboeg. Tot dank was zij heel lang kwaad op me en toonde dat heel

duidelijk, door altijd en liefst alleen met mij te gaan wandelen, toen Clara eenige dagen ziek was, en dan heel gewillig, en o zoo graag, te luisteren naar alle mogelijke verhalen waar jij in betrokken waart. Natuurlijk nam ik weerwraak en noemde nooit je naam of vlag."

Maurits had al dien tijd met ingehouden adem toegeluisterd. Toen zijn vriend geëindigd had, hield hij de hand voor zijn oogen, wankelde eenige schreden naar Driebeek toe, die hem ondersteunde, en snikte als een kind.

"Moed houden," sprak Driebeek troostend; "heb ik je zeer gedaan? Dat spijt me; ik was mijzelf zoo'n redenaarstalent niet bewust. Kom, kerel, je moest blij zijn dat Jenny van je houdt... 't Is... Nu, wat wilde je zeggen?"

"Ik heb 't niet verdiend," sprak Maurits; "ik heb mij zwak getoond..."

"Stil, spreek daar niet over, je weet, ik ben dat niet met je eens."

"En dan het aanstaande duël met Van Hoekenburg," ging Maurits voort. "Toen ik Holland verliet was hij op reis, maar daarmede is die zaak niet afgedaan. Ik zal Jenny verdriet doen met dat duël, misschien haar naam in opspraak brengen."

"Ja, handig is 't niet geweest," bekende de ander, "dien Van Hoekenburg uit te dagen, en zeker zoudt ge Jenny's naam in opspraak brengen. Maar iedereen begaat weleens flaters... Stel je echter gerust, Van Hoekenburg is reeds sinds een maand of wat bij zijn vriend Dommels in Amerika. Wacht, ik zal je zeggen hoe dat in zijn werk is gegaan.

"Je moet dan weten dat de kolonel Van Haamstede door don De Mendez bekend is geworden met den dood van zekere Moreta de Chonan, en dat hij mij opgedragen heeft om Van Hoekenburg op zijn voorman te zetten, toen deze, onbeschaamd als hij zijn kon, na het afwijzend antwoord van den kolonel, nogmaals om Jenny's hand had gevraagd. Hij dacht zeker, de aanhouder wint. 't Ging toen in die mooie kajuit van hem nog al aardig toe, en hij voer met mooi vrouwvolk aan boord, dat verzeker ik je; jongen wat dwarrelde er een lief dienstmeisje om hem heen. Kijk, ik zal je precies vertellen hoe dat daar is toegegaan.

"„Mijnheer Van Hoekenburg!" zeide ik.

"„Mijnheer Driebeek!" antwoordde hij.

"„Ik wilde..."

"„Ga zitten, ga zitten," hernam hij uiterst beleefd; "wat

wil je, port, sherry, madeira? Och, poesje," niet tot mij maar tot de dienstmeid, begrijp je, "neem mijnheer z'n jas eens aan."

"" Ik blijf maar kort," begon ik, "want ik heb over geen aangename dingen te spreken."

"" Zoo! Er is anders niets wat mij nog onaangenaam kan stemmen. Ik heb den laatsten tijd de volle laag genoten, en daarom een besluit genomen, dat ik een einde zal maken aan alle verwachtingen, berekeningen en wat dies meer zij."

"" Dat doet me plezier voor u; u hebt dus den laatsten tijd niet voor de pret geleefd?"

"" Ik zit liever te dobberen op den Atlantischen oceaan, dan nogmaals zulk een jaar hier te moeten slijten."

"" Hoe dat?"

"" Ja, dat is mijn zaak; kom, steek eens op; dáár liggen havanah's die de *Juno* van Cuba heeft meegebracht. Ze zijn kostelijk."

"" Nu, dat wil ik wel doen; we zitten toch als vrienden bij elkaar en kunnen best als zoodanig over onaangename zaken praten. Hoor eens... en toen deelde ik hem mijn opdracht mede, sprak over u en eigenlijk over zoo wat van alles waar hij een broertje aan dood had.

"Toen ik hem vertelde hoe hij blauwe bloemetjes was wezen plukken met Moreta de Chonan, trok hij een gezicht alsof hij op het punt stond er zestig op zijn huid te krijgen. Waarachtig, ik kreeg medelijden met den kerel, want hij had 't land als een haai die een stuk spek aan den haak heeft ingeslokt en te vergeefs tracht den ketting door te bijten. Hij vroeg, of ik die blauwe bloemetjesplukkerij als je blieft voor me wilde houden; hij had niet geweten en niet gedacht dat 't zoo'n vaart zou loopen. Eigenlijk was hij blij dat hij jou niet meer gezien had, want dat duël kon allicht zijn bloemenliefhebberij algemeen bekend maken, waar hij niets op gesteld was.

"Ik beloofde hem geheimhouding, en hij drukte mij zoo aandoenlijk de hand, dat het dienstmeisje, 't welk juist binnenkwam, dacht dat haar heer aan maagkramp leed. Ook vroeg hij of ik die geheimhouding tevens aan den kolonel Van Haamstede wilde verzoeken; hij zou zelfs nooit meer aan freule Jenny denken, als zij dat verlangen mocht.

"Ik zeide dat zulks juist verlangd werd, maar eischte dat hij geheel zou afzien van 't duël met jou, ter wille van Jen-

ny's naam. Hij trok bakzeil en vertelde mij dat hij zijn eervol ontslag gevraagd had, omdat een brief van zijn vriend Dommels uit Amerika hem zulke schoone vooruitzichten voorspiegelde, dat hij even dwaas zou zijn als de pluimgraaf *) dien wij aan boord hadden, wanneer hij dat aanbod van de hand wees.

"Mijnheer trok dus naar Amerika en ik hoorde onlangs dat hij de compagnon van Dommels is geworden en bezig is zijn verloren fortuin terug te winnen met een vrouw op den koop toe."

Men was inmiddels het huis van Maurits' ouders genaderd en deze hield niet op voordat Driebeek beloofd had mee naar binnen te gaan.

"Op een voorwaarde," hernam de laatste.

"En dat is?"

"Dat jij mij te D... eens spoedig komt opzoeken. Ik woon daar, sedert ik verloofd ben, op kamers en blijf er mijn nonactiviteit uitdienen. Dat heeft me moeite gekost. De kolonel hield niet van vrijers in de buurt, zeide hij. Hij gaf niet onduidelijk te kennen, dat hij gaarne zag dat ik te Maastricht ging wonen, of nog zuidelijker in het land, als 't kon. Maar enfin, ik heb er een paar booze buien om doorgestaan, en nu is hij kwaad als ik een dag oversla zonder met hem langs de singels te wandelen. Hij is een door en door braaf man. Maar enfin, beloof je me, dat jij mij eens gauw komt opzoeken?"

Maurits knikte even met het hoofd, maar inwendig brandde hij van verlangen om dat bezoek af te leggen zoodra hij maar kon.

D... lag een uur of drie per postwagen van Maurits' woning. Buiten noodzaak deed men die vervelende reis liever niet twee keer per dag, en natuurlijk was Maurits, toen hij een dag of wat later zijn plan ten uitvoer bracht en Driebeek opzocht, volkomen bereid den nacht over te blijven.

"Je hebt toch niet aan de familie Van Haamstede gezegd dat ik hier ben?" vroeg Maurits.

"Ik heb gezwegen als het graf."

"Op je woord?"

"Op mijn woord."

"En wat zullen ze zeggen, als ze mij zien?" vroeg Maurits de straat opziende.

*) Pluimgraaf is een matroos of marinier aan boord, belast met het toezicht over de varkens, kippen, enz.

"Wel, dan zullen ze zeggen: Kijk, daar heb je hem, of: Wat doet hij hier? of: Zou hij hier soms een meisje zoeken?"

"Wees nu eens ernstig," viel Maurits hem in de rede; "ik moet toch weten waar ik mij aan te houden heb, als ik eens onverwachts voor den kolonel of zijn dochters sta."

"Zeg, weet je waarom ik er eergisteren op aandrong om jou juist dezer dagen bij mij te hebben? Niet? Nu, alleen uit zuiver egoïsme, omdat ik gezelschap noodig heb. De kolonel is namelijk voor een dag of vier naar den Haag; 't schijnt dat hij voorgedragen wordt voor schout bij nacht; zijn reis staat met een en ander in verband. Ik mis dus het gezelschap van mijn liefhebbenden aanstaanden schoonpapa; en mijn engel, mijn eenige Clara, kan maar niet van die ellendige anderdaagsche koorts afkomen. 't Is helaas reeds de derde dag dat ik haar niet zie; ze ligt in haar kooi, weet je. Toen de ouwe wegging, keek hij mij ernstig aan en zeide: Jong mensch, Clara is nog van mij en niet van jou; begrepen? Je komt haar kajuit dus niet binnen zoolang ik weg ben. En weet je wat hij gedaan heeft? Hij liet zijn zuster uit Arnhem, die niet mak is, overkomen en heeft deze als schildwacht voor haar kamer op post gezet. Maar enfin, dat kan jou niet schelen. Je weet dus dat die twee je het leven niet lastig zullen maken."

"En Jenny dan?" vroeg Maurits.

"Jenny? Wel, dank voor de belangstelling; zij maakt 't heel goed. Natuurlijk zie ik haar niet veel, want zij is met haar engelachtig karakter niet van de ziekenkamer te krijgen. Als zij van dienst kan zijn is zij gelukkig; zij is een geboren ziekenverpleegster. Dat treft haar aanstaanden echtgenoot, vooral als hij van plan is veel ziek te zijn."

"Gaat zij nooit uit?"

"O jou schalk, wil jij soms met haar uit wandelen gaan? Nu, nooit uit is wel wat kras, maar toch, veel gaat ze niet uit."

Maurits vertoefde twee, drie dagen te D..., natuurlijk alleen omdat die wagen zoo'n ongemakkelijk voertuig was! Driebeek bleef zijn taktiek getrouw. Een paar malen had hij met Jenny gewandeld, om haar wat versche lucht te laten inademen, zonder een woord over Maurits te reppen. Dit was zoo geheel in strijd met 't geen hij placht te doen, dat 't niet anders kon dan Jenny's aandacht trekken. Maar zij zweeg over dat teedere onderwerp, zooals 't een welopgevoed jong meisje betaamt.

"Je ziet er vandaag goed uit, lieve meid," zeide Driebeek den derden dag van Maurits' verblijf, toen hij met Jenny de lommerrijke lanen van een nabijgelegen bosch insloeg; "je begint waarlijk meer kleur op de koontjes te krijgen."

"Ik hoop dat je dit spoedig van Clara zult zeggen. Nu, ik twijfel er niet aan, of over een paar dagen zult gij weer met haar kunnen ronddolen. Verlang je er niet naar?"

"Ja, dat doe ik; haar toenemende beterschap maakt mij overgelukkig. Maar zeg eens: als Clara beter is, wat ga jij dan uitvoeren? Wordt ge lid van de ouwe jonge juffrouwen-vereeniging hier, tot aankoopen en uitdeelen van wollen broekjes voor de Kaffes, of ga jij je als een verstandig meisje wijden aan de belangen van de arme Kaffers hier in de buurt?"

"Daar ik nog geen oude jonge juffrouw ben, denk ik over 't laatste," gaf zij lachend ten antwoord.

"Dat's braaf van je; mij dunkt, al dat geld dat je oom je gegeven heeft moet toch de wijde wereld in; of ben je van plan het uit te zetten, interest op interest, met 't oog op... op..."

"Op mijn ouden dag?" vroeg zij met een bedrukt gezichtje; "dat behoeft toch niet; ik zou moeielijk de rente kunnen opmaken, zelfs al gooide ik 't over den balk, zooals men dat noemt."

"Ik denk nooit aan den ouden dag, als ik een jonge bloem aanzie," was Driebeek's antwoord; "ik doel op iets geheel anders, op een huwelijk, op..."

"Laten we daarover zwijgen," hernam zij ernstig; "gij weet dat ik mij een levensdoel gekozen heb en mij gelukkig gevoel als ik bedenk hoe mijn beste oom mij in staat stelde goed te doen. Ik zal leeren hoe men een groot vermogen 't nuttigst kan besteden; ik geloof dat dát een moeielijke wetenschap is, maar ik deins er niet voor terug. Gij kunt beter dan iemand weten, dat ik alle huwelijksplannen uit 't hoofd heb gezet."

"Hm!"

"Gelooft gij mij niet?"

"Ik geloof dat je zoo zult blijven denken tot de ware Jozef in je koerslijn komt... Alloh! daar heb je 't al; je wildet de bosschen in—welnu dan moet je zelve de gevolgen dragen."

"Wat is er, waar doel je op?" vroeg Jenny, haar geleider vragend aanziende.

"Wacht even... en bereid je voor op een romantisch oogenblik."

Jenny wilde hem juist verzoeken duidelijker te wezen, toen een jonkman zich op het pad vertoonde dat hun weg kruiste.

Driebeek had hem reeds gezien en herkend toen hij, als bij toeval voor Jenny's oogen verborgen, achter het groene loof der struiken bleef.

Bleek als een doode van schrik, was Jenny niet in staat haar aandoeningen te beheerschen, toen zij vlak tegenover zich het eerlijke gelaat van Maurits herkende. Driebeek vatte haar arm, om haar te ondersteunen; de andere hand stak hij naar Maurits uit.

"Goeden morgen," klonk het vrolijk uit zijn mond, "je hadt daar achter die struiken wel eens wat leven kunnen maken, om ons van je tegenwoordigheid te verwittigen, in plaats van als een ree het pad uit te schieten en ons beiden te doen schrikken. Nu, zeg je niets? Kijk, hier staat een vriendin van je, mijn aanstaande schoonzuster. Kom, laat je stem eens hooren; jij staat ons aan te gapen alsof wij uit de onderwereld kwamen."...

Jenny en Maurits hadden middelerwijl tijd gevonden om zich zooveel mogelijk te herstellen. Jenny gevoelde dat zij zich door haar verschrikte houding verraden had en waagde 't niet de oogen op te slaan, maar bleef tegen Driebeek aangeleund, met kloppend hart afwachten hetgeen volgen zou.

"Freule," begon Maurits eindelijk, toen zij met gebogen hoofd bleef staan, "kunt gij mij vergeven?"

Zij maakte zich los van Driebeek's arm, en hare oogen tot Maurits opslaande, vatte zij zijne hand. Geen van beiden sprak een woord, maar beider handen bleven in elkaar rusten, als sloten zij in stilte een verbond. Driebeek, die zichzelf mijlen ver wenschte, zag op eens een groote verzameling prachtige varens, en sloop weg om die voor Clara te plukken.

"Jenny!" hervatte Maurits, "kunt gij mij vergeven?"

"Maurits!"...

't Was eenzaam en stil in het bosch. De geurige dennen en de statige beuken verhieven hun groene kruinen boven de hoofden der twee gelieven, die elkaar eindelijk hadden gevonden. In 't eind brak Jenny het stilzwijgen af en sprak fluisterend, met het hoofd tegen zijne borst geleund.:

"Ik heb je altijd lief gehad, Maurits, van het eerste oogenblik af dat ik je zag, ook toen ik je zoo onmeedogend behandelde. Wilt gij ook mij vergeven?"

Zij richtte haar hoofdje tot hem op, en hij drukte een vurigen kus op haar lippen.

XVIII.

Besluit.

Op den laten avond van denzelfden dag was kolonel van Haamstede teruggekomen. Maurits, verlangend naar de toestemming tot zijn verloving met Jenny, luisterde niet naar den raad van Driebeek, om een paar dagen te wachten, ten einde den kolonel te kunnen voorbereiden op 'tgeen hem te wachten stond. Zelfs verzocht hij dringend om over niets te spreken, daar hij zelf wilde handelen, en ging toen naar zijne ouders om familieraad te houden.

Den volgenden morgen stak hij zich in zijn officiersuniform, met epauletten op den schouder, de militaire Willemsorde in het linkerknoopsgat en een steek op het hoofd, en ging in den ouden rookerigen wagen naar D...

Na anderhalf uur de aandacht en nieuwsgierigheid van zijn medereizigers te hebben opgewekt, kwam hij op de plaats zijner bestemming aan, en stond weldra voor het huis van den kolonel. Een oude dienstmeid deed hem open, en liet hem een ruim vertrek binnen, waar hij lang moest wachten en den tijd doorbracht met het rijke ameublement te bewonderen.

Een zware stap, dien hij dadelijk herkende, maakte een einde aan deze beschouwing. De deur ging open en de kolonel trad met een vriendelijk gelaat, in een wijde chambercloak, neuriënd de kamer binnen.

"Hé... hoe," riep hij; maar bij den aanblik van de militaire uniform verdween de vriendelijke trek, en met een deftigheid die Maurits nooit te voren bij hem opmerkte, wees hij naar een stoel.

Op eens werd 't Maurits duidelijk dat hij dit bezoek niet in uniform had moeten maken. Hij ging zitten.

"Van Walsom, niet waar?" vroeg de kolonel zuchtend, terwijl hij een grooten leuningstoel in bezit nam.

"Van Velzen, ja kolonel;" Maurits kuchte eens en ging toen voort: "kolonel, ik wilde u over een zeer gewichtige zaak spreken..."

"Zoo, wat d......, alweer dienst; kunnen ze mij dan zelfs te D.... niet met rust laten? Ik woon hier in dit saaie nest, alleen, geheel alleen, om nu en dan ten minste eens te vergeten dat we een marine hebben; want, jongeling," en zijn toon werd vriendelijker, "om met hart en ziel bij een zaak te blijven, is 't noodig dat men zich nu en dan eens geheel in andere sferen beweegt. Doch jij hebt je zoo eeuwig vierkant opgetuigd;—'t zal dus wel wat buitengewoons zijn; kom je mij een serenade brengen? Komaan, schiet je batterij af! Ik ben geheel oor."

"Kolonel, ik kom u om de hand van uw dochter vragen."

"Wat blief je?"

De kolonel stond langzaam op; zijn oogen werden onrustbarend groot; zijn wangen veranderden plotseling van kleur en zijn diepe ademhaling was hoorbaar.

Ook Maurits was opgestaan. Een oogenblik staarden zij elkander aan, Maurits onverschrokken, de kolonel toornig.

"Wat!...... jij!......" begon de kolonel eindelijk, "jij... adelborst!"

"Pardon, ik ben luitenant, reeds over de twee jaar, kolonel."

Het strenge gelaat van den kolonel ontspande zich; hij barstte in een schaterlach uit.

"Verschbakken luitenant," riep hij, "kom kerel, je bent gek. Ga zitten," en hij gaf Maurits het voorbeeld, alsof er niets gezegd was.

"Kolonel," hernam de jonge man op vasten toon, en hij wees op zijn ridderorde, "de blijken van tevredenheid, die ik verdiend heb, moeten voldoende waarborgen zijn dat ik niet......"

"Tut, tut, tut, kereltje; als je aan boord 't gewaagd had zoo tegen mij te spreken, had ik je naar de bramzaling gezonden; een kuier naar het dak zou hier de reputatie van mijn huis geen goed doen, anders...... Kom geen gekheid verder, ter zake. Deel mij nu mede waarom je hier je anker geworpen hebt?"

"Om Jenny, om uw toestemming voor onze verloving," herhaalde Maurits, inwendig driftig over de minachting waarmee hij behandeld werd.

"Kom, kom, ik geloof waarlijk dat je 't hier"—en hij wees naar zijn voorhoofd—"scheelt. Denk je werkelijk, dat Jenny verlangt naar zoo'n jongen snoeshaan als jij?"

"Ja, kolonel!"

"Dan heb ik de eer je te groeten," antwoordde de kolonel wrevelig, stond op en keerde Maurits den rug toe; maar waarschijnlijk bedacht hij dat hij in zijn huis de vormen in acht moest nemen, want onmiddelijk daarop wendde hij zich weer tot Maurits en vroeg beleefd:

"Wil je ook blijven koffiedrinken...Ik heb indische tafel..."

"Kolonel, u drijft den spot met mij; 't is mij waarlijk ernst, mij en Jenny. Ik herhaal u, dat ik haar hand kom vragen."

"Wat d—, wat praat je; wat heeft Jenny? Heb jij...... heeft zij jou... wat..."—hij sloeg met de vuist op de tafel—"wat d—, kerel, houd me niet voor den gek, of 't zal je eeuwig berouwen. Vertel op. Heb jij ze ontmoet? Wil jij me Jenny ontstelen?"

"Kolonel, ik bid u, hoor mij aan!"

Toen Maurits daarop zijn verhaal deed en uitweidde over het lieve, zachte karakter van Jenny, die hem wederliefde had geschonken en gisteren nog verklaard dat zij zonder hem geen geluk op aarde zoude kennen, verdwenen langzamerhand de onvriendelijke trekken van 's kolonels gelaat, verminderden de rimpels op zijn voorhoofd en werd zijn blik minder norsch. Het geluk van zijn kind achtte hij immers hooger dan het zijne.

Toen Maurits eindigde, hield de kolonel de hand voor de oogen; hij dacht een geruimen tijd na. Eindelijk stond hij op; alle ruwheid was van dat ernstige gelaat geweken, zijn houding was gebogen. Was dat dezelfde man van daareven?

Maar Maurits wist 't; die man had een hart. Eenmaal had hij het ondervonden, toen de kokende zeeën hem en de zijnen dreigden te verslinden; nu zag hij 't nogmaals: die man had een hart!

Maurits greep zijn hand.

"Ik begrijp wat 't u kosten zal van Jenny te moeten scheiden," zeide hij op gevoelvollen toon.

De kolonel schudde met het hoofd, zonder de aangeboden hand los te laten. "Onlangs mijn vrouw verloren, toen Clara afgestaan," begon hij met gesmoorde stem, "en nu, nu dit nog. Zij is mijn alles, er blijft mij niets over. Maar waar is zij. Ik moet haar zien."

De kolonel schelde en vroeg naar Jenny. Toen deze kort daarop binnen trad, sloeg zij haar arm om haar vaders hals en zag hem vol liefde aan.

"Wil je mij verlaten, kind?" vroeg de kolonel. "Ik was al zoo blij dien eenen kaper te hebben verjaagd. En nu deze, zoo kort daarop."

"O, vergelijk hem niet met dien ander," riep Jenny smeekend uit; "hij is zooveel beter."

"Ja, ja, 't is waar,"—de kolonel liefkoosde haar,—"ik had het kunnen weten; gij hieldt van dien jongen, en zulk een lief mooi wichtje als jij bent kan ik toch niet bij mij houden. En hij, hij zag 't eerst je voetjes op de scheepstrap, dat 's gevaarlijk. En zijn amouretjes in Spanje, och, dat was ik ook al vergeten... 't waren er geen."

Plotseling zag hij Jenny ernstig aan.

"Kind, heb je hem lief?"

"Ja, papa, innig lief."

"Goed, dáár," en hij legde haar hand in die van Maurits, terwijl tranen in zijn oogen opwelden. "Jongeling," sprak hij met haperende stem, "zorg voor haar, hoor je... wat..." Maar ditmaal voleindigde hij zijn geliefkoosd stopwoordje niet.

De Pokken aan de Kaap "in den ouden tijd."

(*Vervolg en Slot.*)

Wij vervolgen de aanhalingen uit de Archiven betrekkelijk de Koloniale pokken-epidemiën der vorige eeuw, en beginnen thans met de daarop betrekking hebbende uitgevaardigde wetsbepalingen:—

PLACCAAT, 21 JUNIJ 1755.

Ryk Tulbagh, Raad Extra-ordinaris van Neerlands India, mitsgaders Gouverneur weegens der vereenigde Nederlanden geoctroyeerde Oost-Indische Compe. aan Cabo de Goede Hoop en den Ressorte van dien &c., &c., &c., beneevens den Raad, doen te weeten:—

Aengesien men met Leetweesen komt te ondervinden dat de seedert eenige weeken vernoomene siekte, de kinderpocken genaampt, teegens de hoope en verwagting die men gehad heeft dat deselve door de koude en sterke Reegens die men verscheyde daagen achter den anderen heef t

gehad, soude zyn komen te cesseeren, thans niet alleen meer en meer komt door te breeken, maar bovensdien van de gevaarlijkste besmetting bevonden werd te zyn, en dat daarneevens by ons in aenmerking is genomen dat voorseyde siekte dit land geensints eygen is, gelyk deselve in den jare 1713 (voor of na welken Tyd de quaal alhier nooyt is bekend geweest) uyt India overgebragt zynde, nu weederom met een der Ceylouse Retourschepen hier te Lande is gebragt, dog mogelyk nog van die quaade gevolgen niet soude eyn geweest, by aldien door de roekeloosheyd sommiger baetsugtige Ingeseetenen, door het opkoopen van kleederen en andere goederen der aan voormelde siekte binnen scheepsboord overleedene menschen niet was veroorsaakt, dat gem. siekte in hunne eygene huysen geraeckt zynde vervolgens eer dat men hiervan tydig genoeg geinformeert was om daarteegens de vereyschte voorsiening in 't werk te stellen veel andere menschen hierdoor zyn besmet geworden, Soo is 't dat wy om gementioneerde seer gevaarlyke besmetting deeser siekte voor so verre sulcx door eenige menschelyke middelen onder Goodes genadigen zeegen, soude kunnen werden te weege gebragt eeniger maaten te stuyten, ten minsten om sodanige saecken als ons door 's Comps. opperchirurgyns en andere Burger practisyns zyn voorgesteld waerdoor de besmetting onvermydelyk soude moeten verergeren tegen te gaen. En daerdoor te verhoeden dat de voorsz. ziekte met geen meerdere kragt komt voort te loopen, dierhalven ten meesten nutte deeser Ingeseetenen van d'uytterste noodzaakelykheyd hebben geoordeelt, te moeten ordonneeren en statueeren, gelyk wy ordonneeren en statueeren by deesen.

1.

Dat dewyl men by ondervinding heeft dat zoowel het versch vleesch als warm of nieuw gebakken brood alle quaade humeuren zeer sterk tot zig trekken, hierom alle de bakkers en slagters zoodra er ymand van hun gezin ofte slaven door voorsz: ziekte mogte werden aangetast, zyl: de zoodanige aanstonts uyt hunne huysen sullen moeten doen ofte andersints met derselver neeringe stil te staan op pene van 200 Ryxds. telken maele te verbeuren voor de geene die daarteegens komen te overtreeden.

2.

Dat ook om diezelfde reedenen gedurende desen slegten toestand van zaaken, op geene begrafenissen sonder onderscheyd geen het minste gebak van wat soort ofte hoegenaamd, sal mogen werden gepresenteert op poene van 50 Ryxds. boete te verbeuren by de geene die de begrafenis besorgd ofte eenig toesicht in het sterfhuys sal gehad hebben.

3.

Sullen alle de aan dese siekte overleedene menschen 't zy Europeanen, vry swarten, ofte slaven, niet mogen ontkleed maar met het gewaed

waarin deselve zyn komen te sterven ten allerspoedigsten gekist, de kisten immediaat toegemaakt en so ras als het maer immers mogelyk sal syn, ten minsten binnen Twee maal vier en Twintig Uuren moeten ter aarde gebragt werden. Dog de slaven aanbelangende, deselve sullen absoluut binnen het etmaal of soo veel eerder als sulcx sal kunnen geschieden moeten werden begraven op verbeurte van 50 Ryxds. boete voor degeene die hieromtrent nalaatig sullen bevonden werden.

4.

Niemand die deese besmettelyke siekte in syn huys heeft, dan wel soude mogen gehad hebben, sal vermoogen het vuyl linnen of ander goed, soo wel van haer selffs als van hunne slaven, elders anders te laaten wassen dan in de langs 't soogenaamde Roode Hek afkomende Rivier of sloot, dog sy sullen sulcx egter niet hoger mogen doen dan by de geregtsplaats en van daar de stroom langs agter 't Casteel tot beneeden aan het strand, sonder dat iemand sig sal mogen versteuten om aan de agter het Casteel loopende drinkfontein of de daaronder gemetselde steene waterbak te komen om te wasschen, op poene van 200 Ryxds. boete voor de overtreeders, welke boete niet alleen sal werden verbeurd voor degeene die van haar selffs dependeeren, maar ook by de Lyfheeren wier slaven op 't een of ander Contrarie deese onse ordre sullen werden geattrappeert, sullende bovendien dusdanige slaaven nog strengelyk werden gegeesselt.

5

En alsoo ons by deese Tydsomstandigheyd ook is te voorengekoomen dat er onder deese ingeseetenen eenige syn die hun werk maken met het verhuren van swarte kleederen aen slaaven en andere, om daermede ter begravingen te gaen, hetwelk thans meede seer dangereus ten opsigte der hier uyt voort te comene besmetting werd geoordeeld te zyn—Zoo werd aen een ygelyk geinterdiceert en verbooden om soo lang als deese siekte sal blyven duuren, niemand ten voorschreven eynde eenige kleederen 't sy swarte of andere te vercoopen, verhuuren, ofte leenen, onder verbeurte by den overtreeder eener boete van 200 Ryxds. soo meenigmaal ymand hierop sal werden agterhaald.

6.

En dewyl de voorsz: siekte teregt meede op eenige plaatsen ten plattenlande vernomen en ten dien opsigte by ons gereflecteerd is dat veeltijds de lyken der op de hier omtrent geleegene plaatsen overleedene menschen herwaarts ter begravinge werden gebragt, 't geen bij deese Tyts omstandigheyd meede seer gevaarlyck soude syn, alsoo diergelyke lyken met geen mogelykheyd minder dan na verloop van vier off vyf dagen onder d'aerde kunnen werden gebragt, gelyk meede dat door de beweeging, die met het opryden derselver werd veroorsaakt, de quaede humeuren nog meerder gaende gemaakt worden, en dat sulcx te eerder de besmetting soude kunnen doen voortsetten, soo werd derhalven aen een ygelyk der ten

platten lande woonende menschen gepermitteerd en teffens geordonneerd, haare dooden op de plaatsen te begraven, mits evenwel verpligt blyvende de gewone kerke geregtigheden te voldoen om dus eenigen maaten te vervangen de swaare oncosten die thans door deese diacony ter adsistentie van de noodlydende en behoeftige kranken, moet worden gedragen.

* 7.

Ende nademaal by ons meede in Consideratie is genomen dat de voorsz: siekte bij veele eerst onder de slaaven gekomen synde, vervolgens tot het verdere huysgesin is overgebragt, en dat in de meeste huysen geen apartementen tot berging der slaven gevonden werdende, de menschen dus gehouden zyn de voorsegde slaaven in de vertrekken der huysen self te laaten verblyven, gelyk meede dat aan den anderen kant in de huysen die al met eenige bysoondere vertrekken voor slaaven zijn voorsien, deselve doorgaans soo bekrompen zyn, dat de slaaven gesond synde daarin maar even lyfberging kunnen vinden, waeruyt dan noodwendig volgen moet dat soo maar een eenige slaaf met de voorsz. besmettelyke quaal behebt raeckt, denselven seer schielyk eerst alle de andere lyfeygenen en daerna het gantsche huysgesin moet aansteeken; hebben wy dierhalven om in dit gebrek eeniger maaten te voorsien, goed gevonden, dat een iegelijk die hiertoe geneegen zal zijn, desselfs aen meergem: siekte Laboreerende slaaff ofte slaaven sal cunnen senden, in sodanig huys ofte huysen als door Burgerraden aan wien sulcx door ons gedemandeert is, ten deesen eynde sullen werden besteld, alwaar deselve yder voor 16 stuyvers des daags behoorlyk getracteert en gecureert sullen werden.

8.

Dog alsoo het te vreezen is dat er sommige luyden sullen werden gevonden, die de voorsz: siekte onder hun gesin of slaaven hebbende, sulcx om deese of geene verkeerde insigten sullen komen bedekt te houden, waardoor dan ligtelyk anderen, hiervan onkundig zynde, souden kunnen besmet raken, soo werd aan een ygelyk sonder onderscheyd, gelast om soodra er ymand van de zyne van de dickwerf genoemde siekte mogt werden aangetast, daarvan immediaat kennisse te geven aan den Chirurgyn die in voorsz. voor de slaaven bestelde huyzen het opsigt sal hebben, ten eynde daarvan door denzelven behoorlycke notitie sal kunnen werden gehouden, op poene dat de geene die hier omtrent in gebreecke sullen blyven, telkens in een boete van 100 Ryxds. sullen komen te vervallen.

Sullende wyders de in desen gestelde boetens werden verdeelt als volgt, te weeten: een derde voor den aanbrenger, een derde voor den officier die de Calange sal komen te doen, en een derde voor de Diacony armen deser plaatse.

*) Zie § 3 van placc. 1767,

En opdat niemand hiervan eenige Ignorantie sal kunnen pretenderen, soo willen en begeeren wij dat deese ten gewoone plaatse sal worden gepubliceert en allomme geaffigeert, alsoo wij suicx ten dienste der E. Compe. en tot welzyn deeses gouvernements sodanig hebben bevonden te behooren.

Aldus gedaan ende gearresteerd uit Casteel de goede Hoops den 21 Juny 1755, mitsgaders gepubliceert den 24en daaraan volgende.

R. Tulbagh.

Ter ordonnantie van den Edelen Heer
Gouverneur en den Raadt,
O. M. Bergh,
adj. secrets.

In het jaar 1767 braken de kinderpokken al weder aan de Kaap uit, blijkens de volgende uittreksels.

1767.

PLACCAAT.

Ryk Tulbagh, Raad ordinair van Neederlands Indien, mitsgaders Gouverneur en Directeur van Cabo de Goede Hoop met den Ressorte van dien &c. &c. &c. beneevens den Raad, doen te weeten.

Dat nademaal men met veel Leetwezen in ervaring is gekomen, dat thans in de huyshoudingen van den Burgerraad Andries Brink, die van de Burgers Floris Smit en Jan Mulder Nicolaasz., mitsgaders der vry swartinne, Francina van Batavia, zig diverse personen bevinden, die met de kinderpokjes besocht syn, en dat wyders ten deesen opsigte by naauwkeurig onderzoek, bevonden is, dat op het onlangs van hier vertrockene Deens Retourneerend schip, de Kroon Prins van Deenemarken, eenige er passagiers zijn geweest die voorsz. kinderziekte gedunrende de reyse gehad hebbende, hun vuyl linnen ter uytwassching hier aan Land ge, bragt en de bovengem. huyshoudingen langs deesen weg besmet hebben, in welker voegen de voorsz. dit Land andersints niet eygen synde siekte in de jaaren 1713 en 1755 meede van buyten 's lands hier overgebragt synde, telkens dusdanig considerabel aantal van menschen heeft weg gesleept, dat daaraan niet zonder ontroering kan werden gedacht; soo is het dat wy om den verderen voortgang van voorsz. zeer gevaarlyke besmetting, voor zoo verre zulks door eenige menschelyke middelen onder Godes genadigen zeegen zoude kunnen werden te weeg gebragt, voor te koomen, ten meesten nutte deeser Ingeseetenen van de uytterste noodzaakelykheyd hebben geoordeeld, te moeten ordonneeren en statueeren, gelyk wy ordonneeren en statueeren by deesen.

1.

Dat soodra de meergem. kinderziekte zig in een huyshouding 't sy aan man, vrouw, kinderen ofte slaven komt te openbaren, daarvan im-

mediaat kennisse sal moeten werden gegeeven, aan den Burger Chirurgyn, Honoratus Maynier, als door ons gesteld zynde om het toezigt over de besmette persoonen te neemen, die daar van dan ook behoorlyk notitie sal moeten houden, mitsgs. ter plaatse daar 't behoord, successivelyk de vereyschte kennisse hebben te geeven: Sullende de geene die hieromtrent in gebreeken blyven, telkens in een boete van Een Hondert Ryxsds. koomen te vervallen.

2.

Sullen de Backers en slagters zoodra er ymand &c., &c. *zoo als in* § 1 *van het vorig placcaat te lezen is.*

3.

Ende ten aansien d'ondervinding in Ao. 1755 heeft doen sien dat voorsz. ziekte by veelen eerst onder de slaaven gekomen synde, &c. &c., *zoo als in* § 7 *van het vorige plakkaat beschreven staat.*

4.

Alle de aan deese siekte overledeene menschen zullen &c. zoo als in § 3 van 't vorige placcaat en dan verder, ter aarde gebragt *worden op het buyten kerkhof sonder dat dusdanige lyken, 't zij in de kerk dan wel op het kerkhof waarvan de kerk omringd is zullen mogen werden begraven,* doch de slaven aan belangende &c., zoo als verder te lezen is aan 't einde van bovengem. § 3.

5.

Hetzelfde als § 2 van 't placcaat van 1755.

6.

Hetzelfde als § 4 van 't placcaat van 1755.

7.

Ingevalle de meergem. siekte ('t geen Godt nogthans genadelyk verhoede) ook ten platten lande soude mogen werden vernomen, zoo werd tot voorkoming der onheylen die door het vervoeren der lyken te dugten syn, aan d'opgezetenen aldaar gepermitteert ende teffens geordonneerd haare dooden op de plaatsen alwaar deselve komen te sterven, te begraven, mits evenwel verpligt blyvende, de gewoone kerkegeregtigheden te voldoen. Sullende wyders de in deese gestelde boetens werden verdeelt als volgt, te weeten, &c. &c., zoo als aan 't eynde van § 8 van 't plac. van 1755.

Aldus gedaan &c., den 5 May, 1767, mitsgaders gepubliceert den 7en do. daaraan volgende. R. Tulbagh.

Ter Ordonnantie van den Edelen Heer
Gouverneur en den Raad
O. M. Bergh.
Rt. en Secrets.

(Uit het Journaal.)

May 5.—Nademaal men op gisteren met veel leetweesen in ervaring is gekomen dat thans in de huyshoudinge van den Burgerraad Andries Brink, die van de burgers Floris Smit en Jan Mulder Nicolaasz., mitsgaders der vry swartinne Francina van Batavia, zig diverse persoonen bevinden die met de kinderpokjes bezogt zyn, en dat wyders ten deezen opsigte by naauwkeurig onderzoek bevonden is, dat op het onlangs van hier vertrockene Deens retourneerende schip, de Kroonprins van Denemarken, eenige der passagiers zijn geweest die voorsz. kinderziekte gedurende de reyse gehad hebbende, hun vuyl linnen ter uytwassinge hier aan Landt gebragt, en de bovengen. huyshoudingen langs deesen weg besmet hebben, in welker voegen de voorsz. dit land andersints niet eygen synde siekte in de jaaren 1713 en 1755 meede van buyten 's lands hier overgebragt synde, telkens dusdanig considerabel aantal van menschen heeft weggesleept, dat daaraan niet sonder ontroering kan werden gedagt,—soo syn ten eynde den verderen voortgang van voorsz. seer gevaarlycke besmetting, voor soo verre sulcx door eenige menschelyke middelen, onder Godes genadigen Zeegen soude kunnen werden te weeg gebragt, by den E. Agtb. Raad van Politie op heeden soodanige besluyten genomen als in 't resolutie boek breedvoerig staan aangeteekend; waarvan aan een iegelijk by publicatie en affixie van Placcaaten de nodige kennisse sullende worden gegeven, is wyders ten deesen belangen by welopgem. rade verder g'arresteert aan burgerraden te demanderen om een of meerder huyzen te bestellen, waarin de ingeseetenen, die van geen bequaame appartementen voor hunne slaaven voorsien syn, derselver van de kinderziekte aangetast wordende lyfeygenen sullen cunnen senden om in voorsz. huysen teegen 16 stuyvers 's daags voor yder slaaf off slaaven, 't zy groote ofte klyn, getracteert en gecureerd te werden. Terwijl ook by Kerkeraden deeser plaatse sorge sal moeten gedragen werden om insgelycx een huys in gereedheyd te hebben waarin alle onvermogende en van hulp ontbloot synde persoonen getransporteerd en voor reecq. der Diacony naar behooren sullen cunnen besorgd werden.

May 7.—Synde wijders het onder eergisteren datum vermelde wegens de kinderpokken gearresteerde placcaat, in den voor de middagh van de puyen deses Casteels gepubliceert en vervolgens ter behoorlijker plaatsen geaffigeert. Ook hebben burgerraden deeser stede in gevolge het aan hun gedemandeerde, huyden twee bequame huysen, mitsgaders Kerkenraaden alhier één dito, ten fine als onder bovengem. datum meede staat genoteert, ingehuurd; en daarin de noodige opsighters ter oppassinge der in te brengene zieken gesteld.

May 12.—Voorts heeft men heden d' onaangename tyding bekomen dat de kinderziecktе zig aan de huysvrouw ende 't verdere huysgezin van de in de Tygerbergen woonagtig synden burger, Jan Uysch, hadden ontdekt.

May 22.—Boven 't welke door voorsegden Landdrost (Mr. Jacobus Johannes Le Sueur) van Stellenbosch en Drakensteyn, aan hoogst gede. Gouverneur ook is ter kennisse gebragt dat de thans grasseerende droevige kinderziekte zig bereyds ginder in deszelffs nabuurschap aan de huysvrouw van den burger Hendrik van Dyk geopenbaart hebbende, men wyders met reeden bedugt was, dat de huyshouding van den meede burger Adriaan Nel, van die besoekinge insgelycx niet soude bevryd blyven, aangezien de huysvrouw en dochters van gede. Nel, dewelke zoo wel als de voorsz. vrouw van Hendrik van Dyk, de huysvrouw van Jan Uysch (die gelyk hier voren onder den 12den deeser staat genoteert, aan voorsz. quaal meede laboreerd) hebben opgepast, reets klaagden en zig onpasselyk bevonden.

May 31.—Moetende men voorts ten opsigte der thans grasseerende kindersiekte tot leetweesen noteeren dat deselve seedert medio deeser werckelyck d' overhand genoomen en bereyds eenige der lyderen in 't graf heefft gesleept.

JUNIJ.

Juny 30.—Terwyl voorts aan de siekte der kinderpocken, die hoe langer hoe meer om zig tast, en nu ook onder de in 's E. Comps. slaven logie bescheydene Lyfeygenen werd vernomen, sedert den 7den May jongstl. tot dato deeser zyn gestorven:

48 persoonen van Europeesche afkomste
53 andere Inboorlingen en vry swarten
53 slaven van particulieren
4 „ „ de E. Compe., met namen Tamboelo van Madagascar, kloeke jongen. Tsianovia van Madagascar, kloeke meyd, Matthys van Tsiasimoa, *schooljongen*, Claudi van Batjang, bandiete jongen, te samen 158 coppen.

JULIJ.

July 31.—Door de menigvuldige doordringende reegens, die seedert eenigen tyd herwaarts, insonderheyd in den beginne deeser maand met gestadige vehemente winden verseld, op het aardryk zyn komen neder te storten, is het gebeurd dat de muuren van deese en geene huysen hier aan Cabo uyt hun verband geweeken en ingestort zijn; hebbende bovendien diverse gebouwen ten platten lande insgelycx veel geleden. Er zyn wyders door de alsnog sterk in swang gaande kindersiekte geduurende deese maand een getal van 40 persoonen uyt het leeven naar de eeuwigheyd weggerukt, namentlyk:

16 persoonen van Europeesen bloede
15 andere inwoonders en vry swarten
6 slaven van particulieren en
3 „ „ de E. Compe., genaamd Tsoelse, Tsiasikke en Tsiemaniefa van Madagascar, kloeke jongens, komt als booven 40 coppen.

AUGUSTUS.

Aug. 31.—Ondertusschen zyn in deeze gepasseerde maand aan de ziekte der kinderpocken, die hoe langer hoe meer de overhand neemt, successivelijk een en tagtig persoonen komen te overlyden, als:

21 menschen van Europeesen bloede
21 andere inboorlingen en vry swarten
21 slaven van particulieren en
18 „ „ d. E. Compe.

te samen 81 coppen als boven.

En syn de voorschreeve aan de kindersiekte gestorvene 's E. Compe. Lyfeygenen genaamd als volgd, te weeten:

Mahenbani van Madagascar,	*school jongen*
Willemina van Johanna Willemina,	„ *meysje*
Christina van Jarrageffa,	„ „
Magariats van Madagascar,	kloeke jongen
Preketsa Kelli van „	„ meyd
Iboeti „ „	„ „
Tsibatetti „ „	*school jongen*
Cornelis van Sekoeki,	kloeke „
Salomon van Rio de la Goa	„ „
Hamunni van Madagascar,	„ meyd
Paulus van Lys,	suygend jongetje
Tsialoffink 'van Madagascar,	kloeke jongen
Geertruy van Tsassusa,	suygend meysje
Hobosini van Madagascar,	*school meyd*
Elizabeth van Moria Moratie,	„ „
Sybrand van Tsimowandi,	„ *jongen*
Willem van de Caab,	kloeke „
Appolonia de Hottentottin,	bandiete meyd.

(*N.B.—Zeven slaven die op school waren.*)

SEPTEMBER.

Sept. 30.—Maakte het heeden nog vry slimmer en guurder weer als gisteren, gemerckt de wind niet alleen beurtelings vehement uit het N. W.; W.; N. W. W. tot Z. W. doorwoey, maar daar vielen ook by continuatie swaare plas reegens en hagelvlagen, hebbende het daarenboven des avonts sterk gedondert en geweerligt. Synde voorts staande deese maand aan de thans nog grasseerende kindersieckte een getal van negentig persoonen ten grave nedergedaald, te weeten,

22 Europeese afstammelingen
21 andere inboorlingen en vry swarten
29 slaven van particulieren en
18 „ en banditen der Compe.

Som meest als vooren 90 persoonen. Terwijl de voormelde overleedene slaven der E. Compe. genaamd syn, als volgt, namentlyk :

Claas Jantje Hottentot,	band. jonge
Tsiatambie van Madagascar,	kloeke „
David Frausse,	*school* „
Ankoela van Malabar,	kloeke „
Engela van Kilampella,	*school meyd*
Tsifonsay van Madagascar,	kloeke „
Arnoldus van Tsampanheira,	*school* „
Waale van Terriraro,	band. „
Kelampella van Madagascar,	kloeke „
Magdalena van Rayffinene,	*school* „
Tsaketsa van Madagascar,	kloeke jongen
Pisafitsoka van Madagascar,	kloeke meyd
Titsirapoe of Thomas,	band : jonge
Coridon of Mununas,	kloeke „
Talabe van Madagascar,	„ „
Anna de 2de van Rio de la Goa,	„ meyd]
Lea van Itiamboene,	*school meyd*
Andries van Amelia Seawang,	„ *jonge*

(*N.B.—Zes slaven die ter scholen gingen.*)

OCTOBER.

Oct. 20.—Ende ten aansien deese Caapse Ingeseetenen soo wel als die van Stellenbosch en Drakensteyn ter sake der als nog alhier in swang gaande kiesdersiekte by politieq raadsbesluyt de datis 3 en 8 Sept : jongstl : voor dit jaar van de gewoone exercitie eh wapen schouwing zijn geexcuseerd geworden ; soo is dien volgens den burger optrek, die andersints volgens jaarlyx gebruyck op heeden had moeten werden verrigt, ook niet geschied.

Oct. 31.—En syn wyders in de nu verstreecke maand door de siekte der kinderpockjes wederom 71 persoonen uyt dit leeven naar de eeuwigheyd weggerukt als :

23 Persoonen van Europeesen afkomste
14 Andere inboorlingen en vry swarten
30 Slaven van Particulieren en
4 „ der E. Comps
—
71 Coppen als boven.

NOVEMBER.

Nov. 30.—Terwijl voorts staande deese maand aan de als nog regeerende kindersieckte weederom 39 persoonen gestorven zijn, te weeten ;

12 menschen van Europeeschen bloede
3 andere inboorlingen en vrye swarten
23 slaven van particulieren en
1 slaaf van d. E. Compe. gent. Massani van Rio de la Goa, kloeke meyd

te samen 39 coppen als vooren.

DECEMBER.

December 5.— Voorts bequam den Edelen heer Gouverneur van den Landdrost tot Swellendam by missive gedateerd 28 Nov. jongstl.: d'onaangename tydinge, dat hy Landdrost eenige dagen bevorens berigt ontvangen hebbende dat op de plaats van den Landbouwer Daniel Zaayman, geleegen aan deese zyde van de Vette rivier, de thans regeerende siekte der kinderpockjes sig onder de Hottentotten geopenbaard hebbende, bereyds vier derselve daaraan waren komen te overlyden, denselven daarop ten eersten, om waare het mogelijk den verderen voortgang dier besmettelijke siekte te verhoeden, een Europees persoon in huur had genomen, en ter gem. plaatse gesteld, met ordre om niemand aldaar af of toe te laten, *mitsgaders de overledenen met het gewaad waarin deselve gestorven zyn, ter aarde te brengen en hun lieder verdere plunje te verbranden, synde die siekte door eenige oude kleederen, dewelke seekeren op voorsz. plaats mede gewoond hebbenden dog sedert aan een anderen quaal insgelycx overleeden Hottentot aan Cabo heefft opgedaan en vervolgens met sig naar buyten genomen, derwaarts overgebragt.* Welke voorsz. door gedagten Landdrost daaromtrent genomen maatregelen door wel opgem. heer Gouverneur volkomen geapprobeerd geworden synde, is wyders den Landdrost van Stellenbosch en Drakensteyn, Mr. Jacobus Johannes Le Sueur, als thans hier present zijnde door zyn Edele gelast, alle mogelyke sorge te dragen dat meerm. siekte niet van ginder in de nader dit heen gelegen buyten districten werde overgebragt.

(N.B.—*Op deze zelfde wijze zal zich de ziekte ook nu verspreiden.*)

Dec. 22— Met het oog op gisteren gearriveerd provisie schip, den Hertog van Brunswijk, onder anderen ook alhier aangebragt weesende, de seer geagte circulaire letteren van haar Wel Edele Groot Agtb. de Heeren der hooge Indiase regeering tot Batavia de dato 19 Decemb. 1766, soo is ter voldoening van het daarby geordonneerde op heeden in raade van Politie besloten dat syn doorluchtige hoogheyd, den Heere Prince van Orange en Nassau, in de by syn hoogheyd aangenoome hooge charge van Opper Gouverneur Generaal van de geheele Oost Indische Maatschappij, op den 8 der aanstaande maand Jann. den volke alhier solemneel sal worden voorgesteld. Maar nademaal de tegenwoordige tydsomstandigheden niet toelaten om de burgery alhier gelyk andersints zoude dienen te geschieden, bij de voorsz. te doene voorstelling in de wapenen te doen komen, nademaal niet alleen een groot gedeelte der hier aan de Caap

wonende, soo officieren als gemeenen, sig om de wille der als nog aanhoudende en hier te lande soo gevaarlyk synde kindersiekte ten platten lande hebben moeten retireren, maar dat ook de meeste der onder de Caapse Cavallery dienstdoende persoonen in 't Swartland, de Tyger en Coebergen, mitsg. de verdere onder de Caap sorterende buyten districten, woonagtig synde, men over sulcx deselve in allen gevalle niet soude kunnen laten opkomen, sonder de voorsz. buyten districten ten hoogsten aan de besmetting der voorsz. kindersiekte (waarvan deselve tot nog tce syn bevryd gebleven) te exponeeren, gelijk men dan ook om dieselfde reedenen genoodsaakt is geweest, de gewone exercitie en wapenschouwing der burgery, soo hier als aan Stellenbosch dit jaar niet te laten geschieden (vide het dienaangaande onder den 20en Octob. passado) is dierhalven om voorsz. redenen by welgem. rade nu verder besloten, de respectve. captayns deeser Caabse burgery, te laaten aanseggen om neevens haare present synde subalternen, mitgrs. onderofficieren en gemeenen sonder wapenen op voorst. 8 Jann. ten deesen Casteele te verschynen en de meergem. voorstelling by te woonen. Terwyl Heemraaden ende krygsofficieren van Stellenbosch en Drakenstein, die uithoofde der voorsz. beletselen meede niet herwaerts kunnen ontboden worden, by missive sullen werden gelast om in een exprès daartoe te beleggene vergadering aan handen van den landdrost af te leggen den eed aan zyn hoog vorstelijke doorluchtigheyd, soodanig als die door haar hoog Edelen de heeren der hoge Indiase regeering speciaal is beraamd, en waarvan aan haarl. ten dien eynde een affschrift van het ontvangen formulier sal werden toegesonden. Dog ten opsigte der Swellendamse Ingeseetenen overwogen synde dat de voorsz. swarigheeden waarom men die van Stellenbosch en Drakensteyn niet heeft kunnen doen byeenkomen, omtrent haarl. mits de verafgeleegendheyd van het gedagte Swellendamse district geen plaats hebben, is dier. halven beslooten, den Landdrost neevens Heemraden en Krygsofficieren dier Colonie aan te schryven om sodra doenelyck de meergem. voorstelling tot Swellendam te laaten geschieden, weshalven dan ook aan haarl. neevens het patent der voorstelling insgelyx een afschrift van het formulier van den eed sal werden toegesonden.

Dec. 31— Synde ondertusschen in deese nu verstreecken maand aan de als nog aanhoudende kindersiekte een getal van 27 personen meede ten graave gedaald. Namentlyk:

6 Persoonen van Europeesen bloede
7 andere Inboorlingen en vry swarten
13 slaven van particulieren en
1 slaaf der E. Comp. in name Hannansak van Madagascar,—kloeke jongen.
—
Komt als booven 27 Coppen— Terwyl wydens in dit jaar (behalve 481

Coppen van de gepasseerde scheepen) hier aan Cabo mitsg. onder de resp. buyten districten, soo aan voorschreeven kindersieckte als andersints in 't generaal zyn gestorven 720 persoonen, te weeten:

147 Mannen en Vrouwen, gelyk meede
133 Kinderen van beyderly sexe ende sulcx de dienaren der E. Comp. burgeren, mitsg. andere inboorlingen en vrye swarten door malkanderen geteld. Voorts nog
373 Lyfeygenen van particulieren, ongerekend degene die buyten heen overleden zyn. En waarvan men geen accurate opgaaf heeft kunnen bekomen.
67 Slaven en Bandieten der E. Comp.

te samen 720 persoonen als boven.

Waarentegen lopende hetselve 56 paaren getrouwd, mitsg. 357 jongetjes en meysjes gedoopt zyn. Middelerwyl dat in het voorsz. gepasseerde jaar, de onderstaande producten deeses lands van hier naar India zyn versonden geworden, als:

582	lasten	Tarwe
6½	„	Erwten
5½	„	boonen
34¾	„	Rog
1¾	„	Gort
352	leggers	Wijn
12,834	ponden	Booter.

Wy sullen voor het overige dit jaar besluyten met vurige beede tot God almagtig, dat 't hem goedertierentlyk behagen moge, den Engel des verderfs met het ontsaggelyk swaart zyner wraakoeffenende geregtigheyd uyt het midden van ons terug te roepen, ten eynde de plage der kindersieckte, die nu seedert den tyd van agt maanden, insonderheyd onder de ingeseetenen deeser plaatse, gelyk meede in sommige huyshoudingen ten platten lande, om onse hooggaande sonden, en hemeltergende euveldaaden, weederom dermaten verwoed heeft geregeerd, en thans nog in swang is gaande, dat daaraan blykens de hiervooren successivelyk gehoude aanteekeningen, na proportie van deeze plaats bereyds een considerabel aantal van 506 menschen, van allerley geslagte en ouderdom uyt dit leeven na de eeuwigheyd zyn weggenomen, niet verder voortgaande, dus eerlang in 't geheel moge ophouden; waarvoor wy Zynen alderheyligsten naam met lofsangen zullen roemen en verheerlyken, gelyk wy Hem, Jehovah Godt, hertgrondigh danken voor den opperbesten coorn-oogst, waarmeede Hy dit land deesen jaare wederom heeft gelieven te zegenen en 't welk een klaare blyk uyt leeverd dat Zyne aanbidlyke Voorsienigheyd door Zeegeningen en Tugtigingen, ons tot eene verstandige opmerking van de uytwerkselen Zyner goedheyd en geregtigheyd tragt op te

leyden; sullen wy ons voor den troon Zyner genade needer werpende, met ware erkentenisse en berouw over onse sonden en ongeregtigheeden om vergiffenisse derselve smeeken; Heere, verhoor ons gebed, en weer in 't toekomende door uwe eyndeloose barmhartigheyd van ons alle welverdiende plagen, rampen en oordeelen, om Jesu Christi wille, Amen!

1768.

January 31.—Synde in deese maand vier persoonen van Europeesen bloede en twee slaaven door de siekte der kinderpockjes ten grave gedaald.

February 29.—Het getal der geenen die staande de nu verstreeken maand aan de kindersiekte gestorven syn, bestaat in twaalf coppen, te weten:

4 menschen van Europeesen bloede
1 vry swart
7 slaven
—
Te samen 12 persoonen als booven.

Maart 31.—Synde voor 't overige in deese maand geen slaven der E. Compe. overleeden, dog daar en tegen aan de als nog grasseerende kindersiekte uyt deese wareld door den Dood weggerukt:

1 persoon van Europeesen geslagte
2 andere inboorlingen
3 slaven
—
Maakt te samen 6 coppen.

April 30.—Terwyl voorts in deese maand aan de kindersiekte gestorven syn, de nagen. 10 Persoonen, te weeten:

4 menschen van Europeesen bloede
3 ander inboorlingen en vry swarten
3 slaaven
—
Telt als boven 10 coppen.

May 30.—Het getal der geene die staande deese maand aan de als nog langsamerhand voortkruypende plaage der kinderpockjes ten grave syn gedaald, bestaat in

5 menschen van Europeeschen bloede
1 ander inbooorling en
1 slaaff
—
Te samen 7 coppen.

Juny 30.—Van de als nog aan de kindersiekte laborerende personen syn in deese maand ses personen (waaronder 4 slaven) overleeden.

July 31.—Synde voor 't overige in dese maand, een kind van Europeesen geslagte aan de kindersiekte gestorven.

Augustus 31.—Synde voor 't overige in deese maand een slaaf van particulieren aan de kinderpoekjes overleden.

Sept. 30.—Twee slaven van particulieren aan de kinderpokjes gestorven.

October 31.—Wyders syn aan de kindersiekte staande deese maand drie personen van Europeesen bloede overleeden.

November 30.—Aan de kindersiekte gedurende deese verstreeckte maand, drie menschen van Europeesen geslagte overleeden weesende, syn daar en tegen in dien tyd geen slaven der E. Compe. overleeden.

December 31.—Door de kindersiekte een persoon van Europeesen bloede en een slaaf uyt deese wereld gerukt. Ook syn in dit nu verstreecken jaer in 's E. Compe. hospitaal van de hier passeerende scheepen een getal van 603 menschen, en wyders soo ter deeser plaatse als in de buyten districten, in 't geheel 139 persoonen, van byderly geslagte en verschillende ouderdom, de dienaeren der Compe. en burgeren, door malkanderen gereekent; gelyk meede 121 slaaven van particulieren gestorven, dog daar en tegen getrouwt ...... paaren, mitsgaders gedoopt ...... jongetjes en meysjes. Terwyl wyders in bovengem. tyd de volgende landsproducten van hier naar India gesonden als:

555½	Lasten	Tarwe
10¾	„	Rog
2½	„	Gort
4¼	„	Boonen
6	„	Erwten

242 Leggers met Wyn en 5,787 lb. Boter.

Dus nam dit jaar van ons afscheyd; invoegen men wederom veelvuldige stoffen heef om des Heerens naam voor alle onverdiende weldaadigheden gedaurende hetselve aan ons beweesen, hertgrondelijk te danken met beede dat Zyn Godlyke Majesteyt ons in 't aanstaande en volgende jaaren met deszelffs dierbaaren seegen wil byblyven en voor alle rampen en ongelucken, insonderheyd voor den verderen voortgang der als nog grasseerende kindersiekte goedertierentlyk bewaren. Amen.

1769.

Jan. 31.— En syn in deese maand aan de kindersiekte een persoon van Europeesen bloede en twee lyfeygenen overleeden.

Maart 20.—Volgens nader rapport door den Landdrost van Stellenbosch en Drakensteyn by missive van gisterigen datum aan den Edelen Heer Gouverneur gedaan, is de siekte der kinderpokjes aan seekeren Bastaard Hottentot by den oud voorleeser der Drakensteynse gemeynte Abraham Bosman, woonagtig, meede ontdekt geworden.

Junij 30.—En vermits het den almogende en goedertierenden God genadiglijk behaagd heeft, de allesints hoogst gevaarlijke kindersiekte die van pmo May 1767 tot den 9 April deeses jaars, zoo hier in dit Caabse vlek als op zommige plaatsen ten platten lande wederom heeft gewoed, thans ten eenemale te doen ophouden, waarvoor deszelffs alder heyligsten naam hartgrondiglyk Lof, eere en dank zij toegebragt; vond men zig dier halven verpligt, omme ten vervolge van 't diesaangaande by de dag Registers d' Ao. 1767/68 en hier vooren van tyd tot tyd aangeteekende, als nu nog te noteeren, dat voor soo verre men sulcx met eenige sekerheyd heefft kunnen te weeten bekoomen, geduurende den loop dier siekte, daar van tusschen de 18 a 1900 menschen van alderley geslagte en ouderdom aangetast geworden zijnde, van die leyderen successivelyk 575 persoonen ten grave syn gedaald te weeten:

170	persoonen van Europeesen bloede
145	Andere inboorlingen en vry swarten
199	Slaven van particulieren
52	„ der E. Compe
575	Coppen als boven.

Men ziet uit deze mededeelingen, door de vriendelijkheid van den Kolonialen Archivaris aan dit tijdschrift verstrekt, dat de pokken in de oude tijden alhier verwoestingen aanrigtten, waar die van onzen tijd in geen vergelijking meê komen. Om dit laatste ten volle in te zien, bedenke men, hoe gering het getal der Koloniale bevolking in die dagen was. Opgaven omtrent de pokjaren der vorige eeuw staan ons niet ten dienste, maar in 1723 bedroeg de geheele blanke bevolking, volgens een opgaaf van wijlen Ds. A. Faure in het oude "Tijdschrift," 2,771 zielen, in 1733 was het getal lidmaten der Kaapstadsche gemeente, volgens een opgaaf der beide predikanten, 313, en toen de Kaap door de Hollandsche Regering in 1803 werd overgegeven, schatte men het aantal Kolonisten op niet meer dan 25,000. Dat het geringe bedrag der sterfte aan de koepok-inenting, niet aan anderszins betere toestanden, ligt, daarvan laat hetgeen men in onze berigten over de wijze van verspreiding en de

middelen er tegen genomen leest, geen twijfel; en het getuigt niet voor den vooruitgang dezer dagen dat men in vader Tulbagh's tijd elken dag wist hoevelen en wie er ter aarde besteld waren, terwijl men thans van den seinwachter op Leeuwenstaart hierover berigten moet inwinnen, waarvan men erkent dat zij niet anders dan onvolledig kunnen zijn. Over het geheel, was het in die dagen zooveel slechter dan thans? Men had hier, zal een Engelschman zeggen, dien wortel van alle maatschappelijk kwaad, slavernij. Dat is waar, maar zie eens hoe, zonder dat het aantal slaven afnam, in de jaren tusschen den eersten en den tweeden poktijd het aantal "vrijzwarten" en andere niet Europesche vrijen is toegenomen! Zie eens hoe algemeen het onderwijs aan slavenkinderen, niet slechts aan de hier geborene, maar ook aan de aangevoerde, was! Onze voorouders waren zoo kwaad niet als men hen vaak afschildert, en hoe beter men hen leert begrijpen, des te helderder zal ons het goede en verkeerde van onzen eigenen tijd worden.

Reisverhalen aangaande Egypte en Palestina.

EENE ROMANTISCHE ONTMOETING—HELIOPOLIS, OUDE CAIRO, SHOOBRA EN HET BOLAK MUSEUM.

X.

De romantische kennismaking die ik beloofd had u te verhalen, was met een Zwitserschen Koopman, den heer G. Wild van Cairo, en had plaats voor de deur van het New Hotel. Ik zat, op den tweeden avond na onze reis naar de Pyramiden, onder de Verandah mijn cigaar te rooken, en de bedoelde heer zat tegenover mij op eene andere bank hetzelfde te doen. De overige leden van ons gezelschap waren op een kleinen afstand van ons gezeten. Met een kwam hij zich naast mij nederzetten, en vroeg beleefdelijk verschooning dat hij mij zonder introductie kwam aanspreken; maar daar hij vernomen had, dat ik van Zuid Afrika was, wilde hij gaarne weten of ik ook een zekeren Eerw. John Moffat kende. Ik antwoordde hem dat ik den bedoelden Eerw. heer wel bij naam, maar niet persoonlijk kende. Of

ik dan niet zekeren Eerw. heer Langford kende. Ja, dien kende ik heel goed, en ik was bij hem aan nadat ik van mijne woonplaats op reis gegaan was. De Eerw. heer die onlangs met Miss C——, getrouwd is? Ja dezelfde, en zij zijn in mijn huis, en door mij in het huwelijk bevestigd. Of ik ook misschien een klein neger meisje, dat met Miss C— naar de kolonie gegaan was, bij hen gezien had? Ja, zoo klein was zij niet, maar zij was met Miss C—— aangekomen en tien dagen bij mij aan huis geweest. De man geraakte buiten zichzelven van blijdschap, en hield aan met uit te roepen: "Wat, *Noor* tien dagen bij u aan huis! Hoe wonderlijk! Hoe wonderlijk!"

Met een schoot mij te binnen dat mijne vrouw mij ter loops, nog te huis zijnde, verteld had, dat het meisje van Egypte kwam, dat zij door Miss Whately van Cairo, gered was geworden van een schurk die haar voor slechte doeleinden wilde grootmaken, en dat zij naar Engeland gezonden werd om hem te ontvlugten, en vervolgens naar de Kaap, toen hij geene moeite ontzag om haar na te speuren en weer in zijn bezit te krijgen. Ik schrok over dat wat ik onbedacht had uitgelaten, en zat geruimen tijd allerlei ontwijkende antwoorden te geven op de vragen van dezen vreemdeling. Het was mij met een duidelijk dat ik den vermeenden schobbejak voor mij had, die niet droomde dat ik bekend was met zijn goddeloos voornemen.

"De Eerw. L—— woont te Dysselsdorp niet waar? en Dysselsdorp is in Natal?" vroeg hij.

Goed, dacht ik, hij is nog het spoor bijster, en ik zal nu op mijne hoede zijn. "Dysselsdorp is in Zuid Afrika." Antwoorde ik.

Toen hij echter niet ophield vragen te doen aangaande dat zwarte meisje, dat hij "Noor" noemde, dacht ik het mijn pligt hem ronduit te zeggen wat ik van de zaak wist, en hem daarbij mijne verachting voor zijne lage persoonlijkheid duidelijk te kennen te geven. Ik keek hem in de oogen en zeide: "wat ik van de zaak weet is, dat zij een arm kind is, dat door Miss W—— van een goddeloos mensch, die haar voor slechte doeleinden groot maakte, gered, en eerst naar Engeland en daarna naar Zuid Afrika gezonden had, om hem te ontvlugten.

"Ik ben die goddelooze mensch," zeide hij met echt duitsche warmte; "dit is het wapen dat Miss W—— goed vindt tegen mij te gebruiken, om haar ongehoo rdgedrag

tegenover mij te regtvaardigen; en omdat zij de dochter van een gewezen Aartsbisschop van Engeland is, en ik de zoon van een armen doch fatsoenlijken Schoolmeester in Zwitserland, meent zij mij door haren invloed en vrienden maar zoo met lage beschuldigingen te kunnen overrompelen. Haren lagen laster kan ik met verachting voorbijgaan, zoo als ik tot hiertoe gedaan heb, want er zijn menschen hier en in Engeland, bij wie u aangaande mij informeren kunt. Daar is bijvoorbeeld de Eerw. Dr. Lansing van de Amerikaansche Zending alhier, en de Oude Dr. Moffat en zijne kleindochter Mejufv. V.———in Londen, die met de zaak en met mij bekend zijn, en naar wie ik u met vrijmoedigheid, tot bevestiging van mijne woorden, verwijzen kan. Die dame heeft mij op lage, overheerschende en wreede manier behandeld, en meent in hare positie en sekse hare bescherming tegen mij te vinden. Ik draag haar echter geen haat toe, hoewel zij reeds aan hare vrienden gezegd had, dat zij vreesde dat haar leven in gevaar was. Doch gij moet mij toelaten u de gansche geschiedenis te verhalen."

" In November van het jaar 1875, zijn mijne twee Zwitsersche landgenooten en persoonlijke vrienden, Werner Munzinger, Gouverneur van Massowah, en Adolf Haggenmacher, in dienst van den Egyptischen Onderkoning en in eene expeditie tegen Abyssiniers te Aussa Ladjura gesneuveld. De weduwe van Haggenmacher, die eene negerin is, kwam in Junij 1876 met hare twee kinderen naar Cairo, hopende niet alleen de sympathie van de landgenooten haars mans, maar ook een pensioen van de regering te erlangen. Zij had twee neger kinderen uit het Gallaland bij zich, een knaap van 8—10 jaren en een meisje van ongeveer 8 jaren oud. De woonplaats van die kinderen ligt tusschen 9 en 10 graden Noorderbreedte en 39 en 40 graden Oosterlengte in de nabijheid der Alebaï meeren. Dit heb ik uitgevonden door 's avonds de kaart te nemen, de namen der binnenlandsche plaatsen en rivieren op te noemen, en hen te vragen of zij zich zulke plaatsen herinnerden. De jongen dien zij den naam van " Almas" (diamant) gegeven had, werd omstreeks het jaar 1874 of 1875 met andere jongens van het dorp alwaar hij woonde, door Mohammedaansche roovers van de koeweide gestolen, en met eene karavaan slaven door Abyssinie naar Massowah gebragt. Daar nam de gouverneur Arakel Bey de slaven gevangen, en gaf den

jongen aan Haggenmacher ten geschenke. Zijn oorspronkelijke naam was *Seïd*, die van zijne moeder *Log* en die van zijnen vader *Gatji*. Veel meer dan dat zijn vader eene lange magere man was en vele koeijen had herinnert hij zich niet. Mejufvr. Haggenmacher dacht dat hij van geloof een *falashi* of Abyssinische jood, of ook wel een Mohammedaan of zelfs een heiden, of alle drie te zamen kon zijn, doch de jongen zelf weet niet wat hij is. Het meisje werd aan hare ouders tegen het einde van 1875 of begin van 1876 in een oorlog ontroofd en door de overwinnaars als slavin eveneens door Abyssinie naar Massowah gebragt, alwaar zij juist een paar dagen voordat de wed. H. op reis ging naar Cairo aankwam, en door die vrouw gekocht werd. Toen zij te Massowah kwam droeg zij den naam van *Desta* (vreugde), maar werd door mejufvr. H. *Noor* (licht) genoemd. Zij herinnerde zich ook nog zeer goed hare ouders, broeders en zusters en behoort volgens mejufvr. H. tot het christelijk geloof. De twee kinderen zijn volstrekt geene familie betrekkingen en zagen elkander voor de eerste maal te Massowah bij mejufvr. H.

De arme wed. H——, wier vader een Italiaan is, die zich te Khartoom, aan de zamenvloeijing van de Witte en Blauwe Nijl gelegen, neêrgezet had en eene negerin trouwde, en die hoewel eene brave en deugdzame vrouw, nogthans in punt van opvoeding, kleederdragt en gewoonte, een volslagen Arabierin is,—kwam direct naar mij als een ouden vriend van haren man, en het deed mij genoegen dat ik haar huisvesting kon geven, in het bovenste gedeelte van mijn huis dat geheel ledig was.

"Alle pogingen die ik, daartoe gelast door de Zwitsersche regeering, en bijgestaan door den Franschen Consul onder wiens bescherming H. in Egypte was, aanwendde om een pensioen voor deze wedwe van de Egyptische regeering te erlangen, bleven zonder gevolg. Zij moest besluiten, hoe zwaar het haar ook viel, de beide negerkinderen te verkoopen, om hare eigene kinderen beter te kunnen verzorgen. Ik had mede jammer voor die arme kinderen, die ik menigmaal aangehaald had, als ik ze in hun Arabisch hemdje zag rondloopen, en meer dan eens als ik ze de zwarte aangezichten streelde, schenen zij zoo regt gelukkig te zijn. Want al zijn zij zwart, zij zijn toch ook menschen door denzelfden God geschapen en bemind. Ik vertelde Mejufvr. H. dat ik geene slaven kon koopen en

ook geen geld daarvoor over had, doch dat ik haar gaarne een paar honderd franken wilde geven, als zij mij de kinderen wilde overlaten; ook gaf ik haar de belofte dat ik ze ter school zou zenden en een Europeesche opvoeding zou laten geven. Zij nam mijn aanbod aan, stond mij de kinderen af en keerde met de haren naar haar geboorteland terug.

"Ik was hoogst verblijd over het bezit dier kinderen en kleedde ze van kop tot teen in Europeesche dragt. Ik nam den jongen naar de Amerikaansche school van Dr. Lansing alhier, en begaf mij toen naar de wijdvermaarde miss W., die gerekend kan worden aan het hoofd te staan van de Engelsche Zendingscholen in Egypte, om het meisje onder hare zorg te plaatsen. Op den 1sten Nov., 1876, vertrouwde ik haar het meisje, na eene mondelijke overeenkomst, ter opvoeding toe, en betaalde voor de eerste drie maanden vooruit.

"Wat was ik verbaasd, toen ik na eenige weken de kinderen bezocht, om te vinden dat miss W. het meisje de Europeesche kleeding uitgetrokken en het Arabische hemdje had aangetogen. Daarbij was het kind vuil, en had een zeer verwaarloosd voorkomen. Boven dit alles behandelde de dame mij zeer koel en uit de hoogte, zoo dikwijls ik kwam om het kind te bezoeken. Van lezen, schrijven en rekenen was er in 't geheel geene spraak, en toen ik haar mijne bevreemding hierover te kennen gaf, haalde zij een aantal bijbelteksten aan om mij te bewijzen, dat die dingen voor het meisje volstrekt niet noodig waren. Zij zeide mij dat de Voorzienigheid het zwarte ras tot dienen bestemd had, dat eene Europeesche opvoeding slechts hinderlijk en de Godsdienst de groote hoofdzaak was. Ik antwoordde, dat dat alles haar gevoelen en zeer waar kon zijn, maar dat ik het kind aan haar niet toevertrouwd had om er eene bediende van te maken, en dat ik niet betaalde om haar te leeren de vloeren te wasschen, eindigende met de hoop dat zij van nu af aan mijn verlangen zou gevolg geven. Later bragt ik het kind een spaarpotje om er van tijd tot tijd kleine geschenken in te doen, doch miss W. gaf het mij terug, zeggende dat een negerkind geen spaarpotje behoefde te hebben. Ik wist nu niet hoe ik het met die dame had, en besloot het kind weg te nemen en eveneens aan de zorg van Dr. L. toe te vertrouwen. Doch wat was ik verbaasd toen miss W. mij zeide, dat zij mij het kind niet zou afgeven, daar ik, noch vader

noch voogd zijnde, geen wettig regt (legal right) op het kind had; het meisje was vrij en had zich bereid verklaard bij haar te blijven dienen. Ik dacht dat ik mijn recht op het kind zeer gemakkelijk kon laten gelden, doch dwaalde deerlijk. De vrouw van den Engelschen Consul-Generaal Vivian, onder wiens jurisdictie Miss W. stond, is eene intieme vriendin van de laatste, en ik kon bij hem geen gehoor vinden. Ik wendde mij tot den heer Sturge, lid van het Comité van het Britsch en Buitenlandsch Anti-slavernij Genootschap in Londen, en die verwees mij naar den toenmaligen Minister, den Markies van Salisbury, met de verzekering dat mijne beschermelinge mij zou terug gegeven worden. Salisbury beloofde onderzoek naar de zaak te zullen doen, won berigt van Vivian in, en beduidde mij aan het einde van zijnen laatsten brief, "dat harer Majesteits Gouvernement in deze zaak niet tusschen beide komen kon." Ik zond dien brief met eene toedragt der zaak aan den Zwitserschen Bondsraad, ging zelf naar Zwitserland, en sprak persoonlijk met eenige der leden, die de levendigste belangstelling daarin aan den dag legden. De Raad deed wat hij kon om mij te helpen, verzocht den Duitschen Gezant-Generaal, von Röder, om zich met de zaak te bemoeijen, en liet ook door Dr. Roth naar Berlijn schrijven, het Duitsche rijk verzoekende, om zich deze zaak aan te trekken. De Duitsche Consul-Generaal, Baron von Saurma, die, zooals elk Europeaan in Cairo, met de zaak bekend was, nam haar op zeer loffelijke wijze op, maar bleef magteloos. Niet slechts het kleine Zwitserland, maar ook het magtige Duitsche rijk, moest ondervinden, dat zijn invloed in het Oosten niet groot genoeg is, om het regt tegenover de dochter van een Engelschen Aartsbisschop te doen zegevieren. Ik schreef toen aan eenige Zwitsersche juristen, om te vernemen, of een of ander Canton het kind niet kon adopteren, om zich alzoo een "legal right" te verschaffen, doch het antwoord was, dat dit niet kon.

"Ik besloot toen de zaak voor het Geregtshof in Egypte te brengen, doch er was eene andere moeijelijkheid in den weg; ik moest eerst van de Engelsche regering eene verklaring bekomen dat zij in de uitspraak van het hof berusten zou. Meer dan een jaar verliep er voordat ik, pas eenige maanden geleden, van den consul vernam dat de Engelsche regering de uitspraak van het hof zou aannemen. Ik schreef nog eens aan Miss W., haar verzoekende om het kind goed-

willig af te geven, daar zij anders gereed moest zijn voor de gevolgen van hare weigering. Dit laatste nam zij op als een bedreiging tegen haar leven, en vroeg haren consul om haar tegen mij te beschermen. Evenwel schreef zij mij tot mijne verbazing terug: "Noor is bij mij niet meer. Zij is uit eigen vrije beweging naar Londen gegaan; en daar zij vrij is, kan ik haar niet terug houden."

Hier werd mijn vriend bepaald sarkastisch, zeggende: "Als of Noor gezegd had, 'Ik ben vrij, ik kan gaan waar ik wil; ik heb geld genoeg in mijn zak; ik ga naar Londen, en laat mij door niemand terug houden.'" Ik liet haar toen voor het Hof dagen, om mij het haar toevertrouwd kind terug te geven. Koit voor de zaak dienen zou, zond zij eenige harer invloedrijke vrienden naar mij, om eene schikking te treffen. Ik zeide, dat ik het kind en niets minder dan het kind wilde hebben, en dadelijk de zaak zou terug trekken, indien zij beloofde, het kind terug te bezorgen. Dit kon zij niet, want (en dit hoorde ik nu voor de eerste maal) het meisje was naar Zuid-Afrika gegaan, en zij kon de kosten van de terugreis niet vergoeden. Ik verklaarde mij dadelijk gereed, op ontvangst van 's meisjes adres, niet alleen de zaak voor vier maanden terug te trekken, maar ook £25 bij den Engelschen Consul te deponeren voor hare reiskosten, en, kwam het meisje aan, de gemaakte kosten zelf te betalen. Het adres van het meisje werd mij opgegeven als Dysselsdorp, Natal, en de Consul beloofde het geld aan Sir Garnet Wolseley te zenden, met verzoek om het meisje terug te zenden. Zoo stonden de zaken eene week geleden, doch sedert ontving ik een brief van mejufvr. V. uit Londen, waarin zij mij vertelde dat er een jongeling uit Zuid Afrika, die naar Engeland kwam om te studeren, bij haar aan huis was, en dat hij haar, in den loop van een gesprek over wat ik haar geschreven had omtrent de verblijfplaats van Noor, vertelde dat hij nabij Dysselsdorp woonachtig is, den heer L. kent, en bij diens terugkomst na zijn huwelijk het negermeisje gezien had; maar dat hij zich zeer goed herinnerde dat haar naam op de passagierslijst figureerde als "Miss Lucy Abdullah"— iets dat voor Kapenaars wat vreemd was—en dat Dysselsdorp niet in Natal maar in de Kaapkolonie is. Na verder onderzoek vernam ik dezer dagen, dat hoewel ik de beide kinderen, toen zij in mijn bezit kwamen, in de Evangelisch Luthersche Kerk liet doopen, Miss W. het meisje in de

Episcopale Kerk liet herdoopen als Lucy Abdullah. De Consul zal nu andermaal schrijven naar Natal; en zie! nu ontmoet ik u alsof gij mij toegezonden zijt, u bij wien zij tien dagen aan huis is geweest, en die haar gezien hebt toen gij op reis gingt. Zeg, is het niet wonderlijk: is het niet romantisch?"

Ik zat in stille verwondering hem aan te zien en over de zaak na te denken, toen hij weer begon: "O, gij weet niet wat ik al uitgestaan heb omtrent dit kind; hoe ik gestreden en gebeden heb. Doch de hoop die ik altoos had om haar terug te krijgen, zal nu verwezenlijkt worden."

"En waar is de jongen, Almas?" vroeg ik.

"Almas is thans in het Arabisch Instituut voor jongens van Dr. Schneller te Jeruzalem, waarheen ik hem voorleden jaar persoonlijk gebragt heb. Het smart mij maar dat de opvoeding van het meisje zoo lang verwaarloosd blijft, en dat ik in Zulk een schandelijk licht aan het meisje voorgesteld ben. Wat moet het kind van mij denken? Ik, haar beschermer, meent zij, ben haar bitteren vijand voor wien zij vlugten moet."

"En wat wilt gij dan toch van die kinderen maken?" vroeg ik hem weder.

"Mijn plan was ze als mijne kinderen groot te maken en op te voeden, en, hebben zij er lust toe, hen eens als zendelingen naar hun land terug te zenden. Drie jaren lang is dat meisje mij nu onthouden, en hier wordt gij mij uit het verre zuiden toegezonden om mij te vertellen waar zij is. Hoe wonderlijk! Van dat ik hoorde dat gij van Zuid Afrika waart, was het of iemand mij gedurig zeide: spreek met dien man, hij kan u misschien berigt omtrent Noor geven. En om u te toonen dat ik een eerlijk man ben, moet ik u de correspondentie tusschen mejufvr. V., van Londen, en Miss W. en mijzelven voorleggen. Daar ik een eenloopend persoon ben, en natuurlijk niet weet hoe lang ik te leven heb,moest ik zorgen dat er iemand was om in geval van mijn overlijden het voogdijschap over de kinderen te aanvaarden. Ik schreef hierover aan mejufvr. V. en hare dochter, en verzocht hen, in geval zij de verantwoordelijkheid op zich namen, in hare capaciteiten als voogdessen aan Miss W. te schrijven, toen ik haar het meisje toevertrouwde."

Hierop liep hij naar binnen. Mijne vrouw en vrienden wisten niet wat die vreemdeling met mij in zulk een ernstig

en langdurig gesprek te verhandelen had, en waarom hij telkens uitriep: "hoe wonderlijk!" Ik had slechts tijd om hun in 't kort te verhalen wat er voorgevallen was, toen hij met de brieven en het portret van Almas en Noor, genomen toen hij ze in bezit kreeg, zijne verschijning maakte.

Ik geloofde den man. Zijn openhartig en ongekunsteld verhaal kwam overeen met den toon, waarop mejufvr. V. herhaaldelijk aan Miss W. geschreven had. Ik zeide hem echter dat ik eerst verder onderzoek naar de zaak wilde doen en hem dan raden zou hoe te handelen. Zoo gingen wij naar onze kamers, want het was reeds laat geworden, denkende en sprekende over deze wonderlijke ontmoeting, en over het belang dat door dien vreemdeling gesteld werd in een zwart meisje, dat als bediende in Zuid Afrika woonde.

Toen ik,—om u maar meteen de geheele geschiedenis, die zich over meer dan een jaar uitstrekt, te verhalen—van onderscheidene lieden in en buiten het hotel, en van Dr. L. vernam, dat zijn verhaal volkomen juist was, en dat zij geloofden dat de man eerlijk het heil der negerkinderen bedoelde, beloofde ik den Eerw. L. met de zaak, zooals zij zich aan mij voordeed, bekend te stellen, en hem (W.) te helpen om zijne Noor terug te krijgen. Ik kreeg gedurig brieven van hem, toen ik op het vasteland en in Engeland was. Eens schreef hij op zeer wanhopigen toon; hij had berigt uit Zuid Afrika ontvangen, dat Sir Garnet Wolseley de documenten en het geld aan Sir Bartle Frere had gezonden, omdat Dysselsdorp niet in Natal maar in de Kaapkolonie was. Sir Bartle Frere had aan den Eerw. L. laten schrijven om het meisje dadelijk af te geven, en deze had op raad van vrienden haar voor den Magistraat van Oudtshoorn eene verklaring laten afleggen, dat zij zeer gelukkig was waar zij zich bevond, en niet verkoos terug te gaan. Daarop had Sir Bartle aan den Consul in Egypte geschreven, dat er nu aan de zaak niets verder kon gedaan worden. Ik schreef hem terug, geduld te hebben totdat ik te huis gekomen zou zijn. Bij mijne aankomst en bespreking van de zaak overtuigde ik mijnen vriend, den Eerw. L., dat hij verkeerd ingelicht was; doch hij verklaarde dat het gemoed van het meisje zoo tegen den Heer Wild vergiftigd was, dat zij gedreigd had zelfmoord te plegen, liever dan tot hem terug te gaan. Op mijn schrijven verklaarde de heer W. zich tevreden, als het kind maar naar Engeland kon gezonden worden naar hare voogdessen, want al wat hij verlangde

was, haar op school te hebben; voorts zond hij mij £40, en verklaarde zich bereid, om, wat nog meer noodig was voor passage en ter vergoeding van den Eerw. L., op ontvangst van een telegram te bezorgen. Zes maanden verliepen voor dat het meisje er in toestemde om naar Engeland te gaan. Zij werd door den Eerw. L. te Mosselbaai aan boord gebragt, en te Londen door mejufvr. V. ontvangen, bij wie zij eenige maanden vertoefde, toen per stoomboot naar Egypte verzonden, te Alexandrië door eenen vriend en vriendin van den heer W. ontmoet, per spoor naar Cairo gebragt en dadelijk aan de meisjeskostschool van Dr. L. geplaatst werd, alwaar zij nu eene Europesche opvoeding geniet, muziek ingesloten. De blijdschap van den heer W. toen hij zijne dochter, die 5 jaren verloren was, terug kreeg, was natuurlijk groot. Maar wat dunkt u? Zou Noor niet eens een interessant levensverhaal in het licht kunnen geven?

Eer ik van deze gebeurtenis afstap is het niet meer dan regt, dat ik er bijvoeg, dat ik geloof dat Miss W. eerlijk het heil van het kind beoogde met wat zij in de zaak gedaan had; ook de heer W. was bereid dit te gelooven. Doch dit neemt niet weg dat zij eene grove dwaling beging, en een medemensch op zeer onregtvaardige en onchristelijke wijze heeft behandeld. Men ziet hieruit, hoe voorzigtig christenen zijn moeten, in hunne oordeelvellingen over anderen.

Den volgenden dag gingen wij naar Heliopolis, de stad On of Bethsemes van den Bijbel, langs een fraaijen weg, beschaduwd door hooge wilde vijgeboomen, die elkander over den weg de takken reiken, en uitloopende op prachtige koornvelden. Onderweg passeerden wij het paleis, nu echter eene ruïne, van Abbas Pacha, den grootsten booswicht die ooit over Egypte geregeerd had, en die zich hier verborgen gehouden had uit vreeze van door zijne verongelijkte onderdanen vermoord te worden. Een eind verder langs den weg stegen wij af, om den boom te bezien, waaronder de Maagd Maria met haar kindeken Jezus zou gerust hebben, bij de vlugt naar Egypte. 't Is een oude wilde vijgeboom, thans met traliewerk beschut tegen het vandalisme van reizigers, die niet tevreden zijn met bladeren en takken af te breken, maar ook de gewoonte hebben om hunne namen op den stam in te snijden. De Kopten houden dezen voor den oorspronkelijken boom, de Roomsch Katholieken daarentegen beweren dat de oorspronkelijke boom in

1656 gestorven is, en dat de laatste overblijfselen daarvan in hun klooster te Cairo bewaard worden. Wij namen elk een blad van de overhangende takken als eene herinnering mede. In de onmiddelijke nabijheid is de "Wonderlijke Fontein"—een vlakke put waaruit het water met eene pomp, door twee buffels getrokken, geworpen wordt,—die, naar men beweert, eens zout was, maar genezen werd door dat Maria haar kindje er in gebaad had. Het water is helder doch niet al te versch.

Niet ver van hier wees Ashan ons uit het rijtuig, het kleine dorpje *Matareeah,* dat gebouwd is op de plaats waar eens Cleopatra de specerijen van Judea, waaruit de balsem van Gilead vervaardigd werd, liet planten. Die tuinen waren lang wegens die kostbare specerijen beroemd; thans echter zijn de Egyptenaars die daar wonen bezig om kwade reuken te kweeken.

Nog eenige minuten, en wij zijn op de plaats waar eens Heliopolis stond. Hoe moeijelijk is het om op dit open koornveld zich voor te stellen den grooten tempel aan de vereering der zon gewijd, waarvan 4,000 jaren geleden Potifera, de schoonvader van Jozef, priester was. Hier is Jozef in het huwelijk getreden met de schoone Asnath; en aan de beroemde scholen van deze stad hebben Plato en Herodotus gestudeerd. Hier was het dat, naar luid van het verhaal, Dionysius de Areopagiet, toen nog een heiden, de duisternis aanschouwde die den dood van Christus vergezelde, en waaromtrent hij uitriep: "een van twee, God lijdt en de natuur heeft medelijden met Hem, of de wereld haast zich ten verderve." Het eenigste voorwerp dat de verwoesting (Jer. 43: 13) ontkwam, is de fraaije Obelisk daar midden in het land, de oudste van allen in Egypte, dragende den naam van Osirtasen I, den grondlegger der 12de dynastie, en zijnde 68 voeten hoog en 5 voet 6 duim breed. Daar naast aan toont men u twee half begravene stukken graniet die de plaats aanwijzen waar vroeger een andere obelisk stond. Deskundigen beweren dat deze die daar staat oud was toen Abraham 't eerst in Egypte kwam, en dat beide, hij en Jozef, en daarna de kinderen Israëls, in hunne verdrukking meer dan eens op dezen steen moesten gestaard hebben. In mijn reisboek las ik: "Men zou meenen dat dit eerbiedwaardig monument der oudheid door reizende vandalen zou ontzien worden. Doch zelfs hier werd een gezelschap van Engelsche dames en heeren (?)

gezien met een grooten hamer tegen dezen steen hakkende, en dan met luid gejuich grabbelen naar de stukken die er afspatten en die zij stalen." Het lagere gedeelte van de Obelisk is dan ook werkelijk deerlijk gehavend. Wij hadden geenen hamer, maar opziende zag ik buiten mijn bereik een stukje dat er bijna los aan zat. De verzoeking was te groot om ook eene herinnering aan dezen steen naar huis te nemen. Een Arabier ging op handen en voeten tegen de Obelisk staan, ik klom op zijn rug en kreeg het verlangde stukje roode graniet in bezit, tegen betaling van een halve frank aan den man die als ladder had gediend. Deze voerde ons nu een 1000 schreden verder, door het land dat een inboorling bezig was te ploegen met twee buffels, die toen zij ons zagen zoo verwoed werden, dat de eigenaar vóór hen moest blijven staan en moeite had om hen te bedwingen. Onze gids ging ons een half dozijn zeer groote steenen, waarvan twee inscripties in hieroglyphen droegen, aanwijzen. De grootste van deze blokken is ovaalvormig aan de eene zijde en heeft waarschijnlijk gediend als deel van eene kolom die een reusachtig gebouw had gedragen. Tegen den heuvel van puin die daaraan grenst raapten wij eenige stukken baksteen op, die, naar de teekenen daaraan, uit stroo en klei zamengesteld waren, en door sommigen onzer gehouden werden als het handenwerk der Israëlieten.

In den namiddag bezochten wij Oude Cairo, en gingen onder de waterleiding der stad door, die hoog boven sommige huizen staat, en voor het meerendeel uit baksteenen is gebouwd. De Moskee van Amar, dagteekenende uit de 7de eeuw, en gebouwd naar de Kaaba te Mekka, is een van de eerste belangrijke voorwerpen, die de reiziger in Oude Cairo moet bezigtigen. Een corridor (overdekte gang) van marmeren, granieten en andere kolommen, omringt de binnenplaats. Die aan de regterzijde zijn, op bevel van den voormaligen Khedive, die ze elders noodig had, weggenomen, eenigen lagen gebroken op den grond. Aan den ingang stonden twee dezer pilaren digt bij elkander, en de dragoman verzekerde ons, dat alleen een eerlijk mensch tusschen beiden door kon. Wij verzochten hem om ons een bewijs hiervan te geven, door zelf er door te gaan, want, was het waar wat hij ons vertelde, dan moest hij gewis er tusschen blijven steken. Doch tot onze verwondering zagen wij den grootsten schelm van Egypte er zich doorwringen. Bijna al de pilaren die hier staan zijn van Memphis en Heliopolis

afkomstig, uitgezonderd eene, die naar Ashan beweert, door Mohammed uit Mekka gezonden is. Hierover ontstond de volgende woordenwisseling tusschen Ashan en den Heer P.

Ashan: "Ziet gij deze kolom? Wel die is in *één minuut* van Mekka naar Cairo gekomen."

P.: "Wie heeft haar hierheen gebragt?"

Ashan: "Niemand; zij is zelve hierheen gekomen in *één minuut.*"

P.: "Maar man! dat ding kan toch niet loopen; iemand *moet* het hier gebragt hebben."

Ashan: "Neen niemand; Mohammed heeft haar hierheen gezonden, in *één minuut.*"

P.: "Ach nonsense! kerel! hoe kunt gij toch zulke dwaasheden gelooven?"

Ashan: "Wat, gelooft gij mij niet? Zie hier!" zeide hij, met den vinger wijzende op een van de aderen, die de marmeren kolom halverwege omspande, "weet gij wat dit is?"

P.: "Niets anders dan de naad van de klip, waaruit de pilaar gekomen is."

Ashan: "Sch! dat hebt gij deerlijk mis. Toen Mohammed de kolom beval om naar Cairo te gaan, wilde zij eerst niet; hij greep toen eene zweep, en bragt haar dezen slag toe."

P.: "Lieve tijd, man! wat zijt gij dom om zulke nonsense te gelooven!"

Ashan, driftig wordende:. "Wat? nonsense? Lagcht zooveel gij wilt, maar ik geloof het. En zie hier, ik zal u nog iets wijzen!" Hij hield zijn vinger op eene holte in de kolom en zeide: "toen de kolom ook voor de zweep niet luisterde, werd Mohammed kwaad, en bragt haar met de platte hand dezen slag toe,—zie daar is het merk van zijne hand!—waarop zij dadelijk verdween uit Mekka en in één minuut in Cairo aankwam."

De heer P. lagchte overluid tot meerdere ergernis van onzen Mohammedaan, en vroeg toen: "Is Mohammed zijn hand nog heel?"

Ashan: "Wat? Hij is honderden van jaren la dood!"

Ik maakte nu aan de discussie een einde, daar ik zag, dat de Arabier zeer kwaad werd; doch de Heer P. meende dat het niet regt was, den man in zijne dwaling te laten.

In den linkerhoek is het graf van Amar. Tusschen het graf en den preekstoel (mambar) is eene holte in den muur (mehrab) die de rigting naar Mekka aanwees. Zoo wisten wij toen ook waar Mekka liggen moest.

In de oud-romeinsche vesting bezochten wij de Kerk van Aboo Sirgeh, gebouwd over het onderaardsche kerkje van de Heilige maagd, behoorende aan de Kopten. De baksteenen waaruit de kloostergebouwen zamengesteld zijn, bewijzen dat zij van hoogen ouderdom zijn, en voor meer dan een gebouw reeds gediend hebben. Een kleine jongen liet ons binnen en ging den priester, een lijvigen man van ongeveer 45 jaren, uit den slaap wekken, die ons te gemoet kwam gapende en zich uittrekkende als een luije hond. Er is een put in de Kerk, maar veel water komt zeker niet in aanraking met 's priesters ligchaam en kleeding. Het eenige voorwerp van eenig belang is het hout, keurig gesneden of ingelegd met ivoor, waarmede de twee altaren ingesloten zijn; doch ziet men even naar binnen, dan ontwaart men de smerigste meubelen in de twee vuilste hokken die men op aarde in eene kerk aanschouwen kan. Alles is in bouwvalligen staat, de kleederen van den priester ingesloten, die maar niet ophouden kon te gapen en zich uit te rekken. Onder den vloer bragt hij ons met kaarsen in het kerkje van de Heilige Maria. In de wanden zijn twee nissen (holten) die gezegd worden de rustplaatsen van Jozef en Maria te zijn geweest Op den steen waarop Jozef zou gezeten hebben, is een kruis uitgesneden. "Hoe oud is dit kerkje?" vroeg ik. "Achtien honderd jaren," hernam de priester. "En wie heeft dat kruis daar gemaakt?" vroeg ik weer. "De Heilige Jozef natuurlijk," antwoordde hij zonder de minste aarzeling.

Ashan had aangeboden om de baksheesh te betalen, omdat hij beter wist dan wij, wat gewoonlijk gegeven werd; wij konden dan later weer met hem regt maken. Ik kreeg achterdocht, en mijne vrouw en ik keken beiden ongemerkt om, toen het bord hem voorgehouden werd. Hij deponeerde een halven frank, en toen ik hem daar buiten vroeg, hoeveel hij moest betalen, beweerde hij dat het geen duit minder dan 2 franken was. En deze is de man, die in de Moskee van Amar zoo even voor een toonbeeld van eerlijkheid wilde doorgaan.

Van den Oever der Nyl hadden wij een uitzigt op het eiland Roda, waar, naar gezegd wordt, de dochter van Farao

den kleinen Mozes gevonden had. Aan de zuidelijke zijde van het eiland staat de beroemde Nylmeter, d i. eene kolom in een gebouw, op welke graden gemerkt zijn, waaraan men zien kan hoe het water in de Nyl af- of toeneemt; doch daar wij nog het Shoobra Paleis wilden bezoeken, gingen wij er niet heen. Dit was tegen den zin van Ashan, die deze reis tot den volgenden dag wilde uitstellen. Het was volgens hem, gansch te laat, daar Shoobra meer dan 6 mijlen van ons verwijderd was. Toen wij niettemin voet bij stuk hielden gaf hij toe, morrende echter den ganschen weg. Een slechte dragoman is eene groote hindernis voor den reiziger, en wij hadden het ongeluk er zulk eenen te hebben.

De rid naar Shoobra geschiedde door een breede laan van wilde vijgen en accacias, den weg waarlangs dagelijks duizenden menschen,van den Khedive tot den donkeyboy, op en neder rijden in rijtuigen van allerlei gehalte. De groote tuin rondom het paleis bragt ons in verrukking. Beplant met limoen-, citroen-, peper-, en bijna alle denkbare soorten van boomen en bloemen, is de avondlucht die men inademt een mengsel van de allerliefelijkste geuren. Het Paleis,dat indertijd wonderschoon moet geweest zijn, gaat te gronde. De binnenplaats vormt een waterbak met een marmeren eiland in het midden, gedragen op de ruggen van marmeren krokodillen, en vol met kleine springfonteinen. Zij is omringd van een marmeren corridor, hebbende op de vier hoeken divans (sofas) van kostbaar materiaal (doch half versleten en vuil) en 4 marmeren leeuwen. De meubelen in de receptiekamer voor de mannen zijn verguld en met wit satijn overtrokken, en die in de kamer voor de dames met groen satijn en fluweel. De *billiard*-kamer,zegt men, is eene studie in zichzelven, doch hierover zijn wij onbevoegd te oordeelen. De vraag waarom men zulk een gebouw zoo laat verwaarloozen werd door Ashan op deze wijze opgelost: als iemand Khedive wordt, bouwt hij zijn eigen huis, en geeft weinig om een paleis waarin zijn voorganger gestorven is. De wandeling door den tuin in de koelte van den avond van dezen zeer warmen dag en de rit naar huis waren allergenoegelijkst. Wij betaalden Ashan, en zeiden hem dat wij ontevreden waren over hem en zijne diensten niet langer behoefden. Wij bragten den avond door in de kamers van den heer Wild in het hotel, zingende en muziekmakende, en zagen het spaarpotje, de poppen en andere aardigheden die zijne nichten in Zwit-

serland "voor het arme negermeisje" gezonden hadden, en die daar op hare terugkomst blijven wachten.

Ik moet u ook iets vertellen omtrent het *Boulak Museum*, het belangrijkste ter wereld, dat wij den volgenden dag bezochten. Ik ga u echter niet vervelen met eene lange lijst van de voorwerpen die er te zien zijn. Onder anderen zijn er te vinden, een granieten borstbeeld van Menephthah, de Farao die in de Roode Zee is omgekomen, gebalsemde lijken van ouden en jongen (de huid zeer zwart en vast aan de beenderen gedroogd, de haren en baard nog in goeden staat van bewaring), een been van een mummie dat gebroken en zonder gezet te zijn weer aangegroeid is, een houten standbeeld dat meer dan 4,000 jaar oud is, doodkisten van steen en hout met inscripties en voorstelling van de ziel in haar vertrek uit het ligchaam, eene groote hoeveelheid juweliers-waren, doosjes, spiegels van metaal, enz., enz. Den achtermiddag bragten wij weder in de Bazaars en den avond te huis door.

Eer wij Cairo verlaten, moeten wij nog de vesting (citadel) bezoeken. Zij is gebouwd tegen den heuvel die de stad overziet en wordt op hare beurt beheerscht door een fort dat Mohammed Ali op den Mokattam Berg liet aanleggen, toen Khoorshid Pacha de stad tegen hem hield. Die vesting werd door Saladin in 1166 gebouwd uit de klippen van eenige verwoeste pyramiden van Ghizeh. De Moskee en het Paleis die door hem gesticht waren, werden in 1828 door een buskruid-ontploffing vernield. De tegenwoordige Moskee met het paleis werd door Mohammed Ali in 1829 naar het model van die te Constantinopel gebouwd. Aan den ingang tot de binnenplaats zaten eenige Abrabieren gereed met wat zij slippers noemden, maar niets anders dan groote zakken voor menschen, voeten waren, die, tegen betaling natuurlijk, om onze schoenen werden gebonden, voor wij het heilig grondgebied konden betreden. Gij kunt begrijpen hoe onze voeten er uitzagen en hoe wij over elkander gelagchen hebben. Dit gebouw is voor een groot deel van binnen en buiten van alabaster. Het dak is een groote koepel in het midden, omringd door vier halve koepels, en nog vier kleinere op de hoeken. Het heeft twee minaretten (torens), en eene groote binnenplaats met eene marmeren waschplaats in het midden, en een galerij van waar men een treffend uitzigt op Cairo en omstreken bekomt. Tegenover den ingang der Moskee is de klok, die Louis Philippe

aan Mohammed Ali ten geschenke gaf. Van binnen wordt de groote koepel gedragen door een rij kolommen ; in het midden hangt een groote chandelier en rondom in het gebouw vier kleinere en twee groote ijzeren banden waaraan meerdere lampen hangen. De vloer is met tapijten bedekt, waarop de Mohammedanen zitten of knielen om hunne gebeden te doen. Aan de regterzijde is de preekstoel ; boven en wat hoog is de galerij voor de vrouwen. Ter regterhand als men in komt, is het graf van Mohammed Ali, ingesloten met vergulde tralies. Uit dit gebouw komt men op het open plein voor het paleis, alwaar de slagting der *Mameluken* plaats vond. Mohammed Ali, zoo luidt het verhaal, verontrust door de zamenzweringen der Mameluken, besloot om die orde geheel uit te roeijen. Hij liet de Beys opperhoofden naar Cairo ter vergadering en feestviering komen. Gezeten op hunne beste paarden in schitterende uniform, maakten zij hunne verschijning voor de poort ; en na eene vleijende ontvangst van den Pacha, werden zij verzocht op het plein van het paleis parade te maken. Naauwelijks was de laatste der niets kwaadsvermoedende opperhoofden door de poort, of de valdeur werd nedergelaten en duizenden schoten werden van alle kanten op hen gelost. Sommigen vielen met de armen op den borst in het gebed gevouwd, anderen met het getrokken zwaard in de hand ; slechts een bleef over, Emir Bey. Hij gaf zijn paard de sporen over de lijken zijner vermoorde medgezellen, sprong op de borstwering, stortte met paard en al in den afgrond, ontworstelde zich aan het verbrijzeld en stervende dier onder een regen van kogels, en ontkwam eerst in een moskee en later in de woestijn. Vier honderd en vijftig van die dappere lieden met hun aanvoerder, werden op die lage en lafhartige wijze op het kasteel gedood, en nog 800 in de stad. Wij gingen de plaats bezien waar de dappere mameluke met zijn paard was afgesprongen,—zijne ontkoming was niets minder dan een wonder.

Eene andere curiositeit in de vesting is *Jozef's Put,* aldus genaamd naar Saladin, wiens voornaam Jozef was, en ten behoeve der vesting gegraven. Hij is 290 voet diep. Men gaat in eenen steilen gang, die zich om den put kronkelt, en waarin vensters die in den put zien op zekeren afstand van elkander gemaakt zijn, tot op 100 voet van de oppervlakte naar beneden. Het water, dat 100 voet dieper is, wordt door twee ezels, die aldaar in een molen trekken, opgebragt, ter-

wijl het van daar door een anderen molen aan het boveneinde van den put in de vesting gebragt wordt. Put en gang zijn beiden in de rots uitgehouwen. Het gebouw waarin het geld gemaakt wordt konden wij op dien dag niet bezoeken, en keerden derhalve tegen twaalf uur naar de stad terug.

In den namiddag ging ik Dr. Lansing, een eerbiedwaardig en minzaam man van 50—60 jaren, bezoeken. Hij was vroeger in Damascus werkzaam, maar nu reeds 25 jaren te Cairo woonachtig. Hij vertelde mij, dat hij van Hollandsche afkomst was, dat zijn vader en moeder nog met elkander, maar niet met hunne kinderen, Hollandsch spraken, en toonde mij A. Brakel, C. Mel, enz., leesboeken van zijne grootmoeder, en eenige onderwetsche liederenbundels, waaruit hij als kind die oude dame had hooren zingen. Hij leest Hollandsch, maar kan het niet spreken, en behoort tot de Presbyteriaansche kerk in Amerika. De Amerikanen doen een groot werk in Egypte, en genieten veel zegen daarop. Zij arbeiden te Alexandrië, Manroora, Cairo en Assyoot, en op een veertigtal buitenstaties. In Assyoot hebben zij eene hoogeschool met 10 kweekelingen, terwijl aldaar reeds 7 leeraars en 6 evangelisten opgeleid zijn; voorts hebben zij 66 mannelijke en 30 vrouwelijke onderwijzers in het werk, en 38 scholen, die door de inboorling-gemeenten ondersteund worden. Meer dan 2000 kinderen (Joden, Kopten en Arabieren) ontvangen onderwijs in de dagscholen, en 1500 in de 42 zondagscholen, met 130 onderwijzers. Het ledental bedroeg 1035, en de collecte van Feb. tot December 1879, £916 12s. 0d. Wij spraken volle twee uren over den zedelijken, maatschappelijken en godsdienstigen toestand van Egypte, en over de Geref. Kerk in Zuid-Afrika en Amerika. Ik gaf hem mijne verwondering te kennen, dat men in Egypte zoo weinige dronkaards aantreft. "Ja," zeide hij, "wij leven in bijbelsche landen, en doen dingen naar bijbelsch spraakgebruik: die dronken zijn, zijn des nachts dronken." Hij wist niets van de Egyptische straf voor dronkaards, waarvan Ashan ons een paar dagen geleden verteld had, dat namelijk, de persoon dien men dronken op straat vindt, naakt uitgekleed wordt, en twee of drie dagen op de binnenplaats der gevangenis in de brandende zon werken moet, en dat dit de oorzaak is, waarom men zoo zelden een dronkaard op straat ziet. 't Is waarschijnlijk weer een van de vele leugens, die hij zoo behendiglijk vervaardigen kan. Gij moest ZijnEerw.'s verwondering gezien hebben,

toen ik hem mijne ontmoeting met den heer Wild vertelde. Natuurlijk informeerde ik aangaande den laatstgenoemde,en de Eerw. Dr. verzekerde mij dat, zoo ver hem bekend was,de heer W. een fatsoenlijke en welmeenende man was,en dat hij, lettende op de liefde die gemelde heer W. voor Almas aan den daglegde,geene reden had om zijne eerlijke bedoelingen met het meisje in twijfel te trekken.

Tegen den avond gingen drie onzer te ezel naar den Nijl om te baden, doch eerst had mijn zwager een schermutseling met de "donkeyboys," die met hem en onderling streden om het bezit van zijn persoon. Aan de fraaije steenen brug over den Nijl stegen wij af en zochten eerst, doch te vergeefs,aan de regterzijde naar eene plaats om ons uit te kleeden. De onreinheid langs den oever gaat alle beschrijving te boven. Het was het uur des gebeds en de Mohammedanen waren bezig zich vooraf te reinigen. Aan de andere zijde van de brug vonden wij ten laatste eene geschikte plaats in de nabijheid van eenige koornscheepjes, die tot den rand met het losse graan opgevuld waren en waarop de scheepslieden wonen, slapen en koken. Een kalkoen liep er heen en weder op rond, het koorn zat zijnde. Het bad in den Nijl,—dien prachtigen, breeden, stillen maar sterkvloeijenden stroom—was niet slechts een groote verkwikking, maar tevens een passend besluit van ons verblijf in Egypte; want morgen gaan wij Caïro verlaten.

(*Wordt vervolgd.*)

Wetenschappelijk.

Haar, haarziekten, en haarmiddelen.—Geen ruimer veld wordt aan de vindingrijkheid van kwakzalvers geboden dan op het gebied van haar en haarziekten. Niemand is op een kaal hoofd gesteld; weinige menschen zien met kalmte hun haar vergrijzen, en vuurrood haar maakt menigeen moedeloos. Gevolgelijk wordt bij zwakken groei of ziekten van het hoofdhaar of den baard gretig gebruik gemaakt van elk middel, dat het haar zal "laten groeijen," terwijl de cosmetieken, welke het haar een jeugdigen, frisschen glans, en elke kleur die men begeert beloven, bijna ontelbaar zijn. Een boekdeel zou men kunnen vullen, met de advertentiën, die op éénen enkelen dag in dagbladen en tijdschriften verschijnen, ter aanprijzing van de onfeilbare (en soms onnoembare) poma-

den, haaroliën, haarwaters, en wat niet al, die in korten tijd, elke ziekte van het haar genezen, den haargroei bevorderen, en het roodste haar in glanzend zwart zullen kunnen omtooveren. Tot nog toe is er echter geen enkel middel bekend, dat den verstorven haarbodem weer vruchtbaar kan maken, of chronische kaalheid genezen kan.

Zelfs eene oppervlakkige kennisneming van de wijze waarop het haar groeit en de wetten waaraan het onderworpen is maakt dit duidelijk. Aan te bevelen is daartoe het werkje van den Berlijnsche Hoogleeraar Dr. Pincus, dat ook in het Hollandsch verkrijgbaar is. Op zeer populaire wijze wordt daarin door den Professor aangetoond, dat evenals de menschelijke huid uit drie lagen, opperhuid *(epidermis)*, ware huid (*dermis*) en een vetlaag bestaat, zoo ook het haar drie lagen heeft, in opperhuid, schors en merg onderscheiden. De *opperhuid* bestaat uit gladde, vaste cellen, *die als schubben over elkander liggen*, en dient om het haar tegen schadelijke invloeden van buiten te beschermen. De *schors* vormt, even als bij de huid, de hoofdmassa en bestaat uit lange, dunne vezels, terwijl het *merg* uit twee rijen gestrengde cellen gevormd wordt. Niet ieder haar heeft dit merg, en deskundigen zijn het oneens over deszelfs ontstaan en bedoeling. Slechts schijnt het aangenomen te moeten worden, dat de groeikracht van iemands haar in verhouding staat tot het getal haren, die van merg voorzien zijn. Hoe grooter het getal dier haren, hoe sterker de groeikracht.

De kleur van het haar wordt voor een deel bepaald door de kleur van de verwstof, die zich in de schors bevindt. De kleurstof (pigment) is aanwezig als vloeistof of (en) als vaste korreltjes. Hoe minder korreltjes er in een haar zijn hoe lichter dit van kleur is, en hoe dichter die korreltjes bij elkander liggen, hoe donkerder het haar is. Voor een groot gedeelte zal de kleur van het haar, gelijk zich die voor het bloote oog voordoet, afhangen van de kleur der buitenlagen van de schors, waardoor de lichtstralen, die op het haar vallen, gebroken worden. Ook heeft men bevonden dat de vaste korreltjes in *bruin* haar dezelfde kleur hebben als in *zwart* haar, doch in het laatste slechts in wat grooter getal aanwezig zijn.

Wat men gewoonlijk den *wortel* der haren noemt, draagt dien naam ten onregte. De kiem (*matrix*) van het haar ligt niet in het haar zelf, maar in den *haarbodem*. In de huid bevindt zich een holte, dieper naarmate de haren, die er uit voort moeten spruiten, langer moeten zijn en voor de langste haren tot in de vetlaag doordringende. Die holten noemt men den haarzak—de kiem waaruit het haar ontspruit. Bij den haarzak behoort een vetkliertje, dat de olie afscheidt waardoor het haar lenig gehouden moet worden. De haarzak is zoo ingerigt dat het jonge haar, door de vernaauwde opening van den zak heendringende, de olie moet inzuigen, die uit het vetkliertje in den haarzak wordt uitgestort. Bij som-

mige ziekten van de schedelhuid verwijdt zich de opening van den haarzak, zoodat de olie tegelijk met het haar naar buiten dringt. Het gevolg hiervan is dat de haren droog zijn en de huid met *schilfers*—de opgedroogde vetcellen—bedekt wordt. Voorts vormt de haarzak met de opperhuid een scherpen hoek, zoodat de haren niet steil overeind maar in schuinsche richting komen te liggen. Bij buitengewone samentrekking der huid van de haarzakspieren zullen iemands haren dus "te berge rijzen," of krijgt hij "*kippenvel.*"

Uit ieder haarzakje spruiten gewoonlijk drie haren tegelijk uit, nl. één volwassen haar, een minder volwassen en een jong haartje. Het sterkste haar trekt de meeste sappen tot zich en belet de beide anderen tot ontwikkeling te komen. Naarmate het haar in levensduur toeneemt vermindert de groei, en op den ouderdom van gemiddeld 4 jaren valt het uit het haarzakje gelijk een rijpe vrucht van den boom. Hierdoor krijgt het andere haar, in den haarzak, gelegenheid om zich behoorlijk te ontwikkelen, en een nieuw jong haartje om te ontspruiten. En zoo gaat het altijd door tot in den ouderdom, tenzij de normale groeikracht door ziekte van het haar, of van de schedelhuid of wel van het geheele gestel gehinderd wordt of wel geheel ophoudt.

Haarziekten worden even als alle andere onderscheiden in acute en chronische ziekten. Tot de eerste worden gerekend die geen langeren duur hebben dan hoogstens vier maanden. Bij acute haarziekten vallen de haren in grooten getale uit voor zij hun typische lengte bereikt en hun normalen levensduur volbracht hebben, en zijn die haren dunner en minder sterk gekleurd dan onder normale omstandigheden het geval zou zijn. De chronische haarziekten doorloopen onderscheidene tijdperken: in het eerste tijdperk verliest het haar alleen aan lengte, in het tweede ook aan dikte en treedt kaalheid in. De chronische haarziekten zijn somtijds erfelijk—van ouder op kind; hebben dikwijls ook mechanische oorzaken, bijv. dat de haarborstels of kam die gebruikt worden te hard zijn; of ontstaan ook wel uit algemeene ongesteldheid des lichaams. In het eerste tijdperk van chronische haarziekten vermag de geneeskunst *iets* om de kwaal te stuiten, doch later niet meer. Een verstorven haarzak brengt geen haar meer voort, zoo min als een doode boom nog vrucht kan geven.

Alle middelen, waarvan beweerd wordt, dat zij dit wel kunnen bewerken, moeten onder de kwakzalverijen gerekend worden. Er was een tijd dat geneeskundigen meenden dat de vorm van deze of gene plant of vrucht aanduidde, tot genezen van welke kwaal zij kon worden aangewend; dat bijv. vruchten, die den vorm hadden van een hart, goed waren tegen hartkwalen, enz. En zoo meende men ook, dat het vet *onder* de huid van beeren den haargroei moest bevorderen, omdat een

beerenhuid zoo digt behaard is. Het middel werd beproefd, en het regende attesten en verklaringen van menschen, wier kale schedel onder het insmeeren met *beerenvet* weer met een weelderigen haardosch getooid was geworden. Bij nader onderzoek echter bleek het dat vet van schapen, beesten en varkens, bij gebrek aan vet van beeren, *als* beerenvet verkocht, dezelfde werking deed als het vet van beeren zelven: of liever, *dat beerenvet, zoo min als eenig ander middel den verstorven haarbodem weêr vruchtbaar maken kan.* Desniettegenstaande wordt er tot op dezen dag meer potjes "*beerenvet-pommade*" gevraagd en gebruikt om "het haar te laten groeijen," dan er beeren gevangen worden, en vinden de haarwaters, elixers, restorers, enz., van "Mrs. Allen" en andere kwakzalvers ongeloofelijk veel aftrekt.

Bij alle ziekten van het haar, vooral als men begint te merken dat haren die uitvallen steeds korter zijn en in aantal toenemen, is het aan te raden om, zoo spoedig mogelijk, een geneesheer te raadplegen, en zoo mogelijk iemand, die van haarziekten eene bijzondere studie gemaakt heeft. Gewoonlijk neemt men de toevlugt tot pommaden en allerlei soort van haarmiddelen tot de kwaal te ver gevorderd is, en het kaalworden niet meer te sluiten. Dusgenoemde "dauwworm," nooit een teeken van gezondheid, zoo als soms nog wel gemeend wordt, moet spoedig door een geneesheer behandeld worden of de haargroei gaat verloren.

Overigens behoort men voor het haar geen mindere zorg te dragen dan voor andere deelen des ligchaams. Het behoort rein gehouden te worden, van tijd tot tijd door wassching van het geheele hoofd, nadat de schedelhuid met wat fijne olijfolie, of wit van een ei zachtkens is ingewreven. Chignons en belegsels, waarvan de dames, als slavinnen van dwaze modes, gebruik maken, zijn in den regel zeer schadelijk—ware broeinesten van stof en allerlei onreinheid. Het haar stijf te vlechten is insgelijks schadelijk. Vooral 's avonds behooren dames de kam door de haren te laten glijden en 's nachts nooit stijf opgebonden, maar liefst, os, in een net te dragen. Het verven der haren is over het algemeen te ontraden, doch zijn er bepaalde redenen voor om het grijze haar wat donker te maken dan vermijde men, in elk geval, lood-oplossingen. Het best is misschien een zwakke oplossing van *lapis infernalis* (helsche steen) in de apotheek toebereid, en nadat het haar door wassching met louw zeepwater met wat sal-amoniak (1 deel op 100 water) van alle vel gereinigd is. Pommaden zijn in den regel onnoodig, en wat men onder dien naam koopt is meestal niet alleen peper duur, maar onbruikbaar slecht. Bedorven vet en ransige olie, met een parfum om den stank te bedekken, vormt geen gering deel van elke pommade en haarolie die uitgegeven wordt. Zuiver vet of olijfolie maakt, voor die er op gesteld zijn, de beste pommade. Slechts wachte men zich voor de kwakzalverijen, die juist op dit gebied zoo ruime plaats innemen.

Godgeleerdheid en Wijsbegeerte.

EEN BELANGRIJK WERK.

Handbuch der Theologischen Wissenschaften in Encyklopädischer Darstellung mit besonderer Rücksicht auf die Entwicklungsgeschichte der einzelnen Disciplinen, von Dr. O. Zöckler.

Prospectus van dit werk, dat in 3 Banden tegen 11 shillings elk verschijnen zal, is ons ter hand gekomen. Het doel van het werk is "de resultaten der theologische wetenschap, op veel omvattende wijze, te boek te stellen," en alzoo aan het lezend publiek voor te stellen, wat er in de laatste jaren gewonnen is op dit gebied. Met andere woorden, de schrijver wil, met behulp van mannen van het vak, elke afdeeling van de theologische wetenschap behandelen, en op elk gebied de nieuwste resultaten geven. Het standpunt van de schrijvers is conservatief, evangelisch bijbelsch, positief. "De Christelijke en Evangelische waarheid is door Gods genade de oude gebleven," zoo spreekt het prospectus, "maar de bewerking der stof is op elk gebied der theologische wetenschap eene diepere en meer veelzijdige geworden."

Het werk splitst zich in drieën. De eerste band is gewijd aan:

GRUNDLEGUNG UND SCHRIFT-THEOLOGIE.

A. Das theologische Wissensganze in seiner historischen Entwicklung und organischen Gliederung dargestellt von Dr. O. Zöckler, o. Prof. d. Theol. in Greifswald.

B. Die exegetische Theologie (Wissenschaft von der heiligen Schrift.

1) Lehre vom Alten Testament (Einleitung ins A. T., Archäologie, Geschichte und Theologie des A. T.) dargestellt von Lic. Dr. Herm. L. Strack, a. o. Prof. d. Theol. in Berlin, und Dr. Fr. W. Schultz, ord. Prof. der Theol. in Breslau.
2) Lehre vom Neuen Testament (Einleitung ins N. T., N. T. liche Zeitgeschichte, Geschichte Jesu, Geschichte des apostolischen Zeitalters, Theologie des Neuen Testaments) dargestellt von Dr. L. Schultze, o. Prof. d. Theol. in Rostock, und Dr. Grau, o. Prof. d. Theol. in Königsberg.
3) Die Lehre vom Schriftganzen (Kanonik und Hermeneutik) dargestellt von Dr. W. Bolck, o. Prof. d. Theol. in Dorpat.

De IIde. Band bevat

KIRCHENHISTORISCHE UND DOGMATISCHE THEOLOGIE.

A. Kirchenhistorische Theologie.

1) Kirchengeschichte (einschlieszlich deren Hilfswissenschaften: kirchl. Geographie und Statistik, kirchl. Archäologie enz.) von Dr. O. Zöckler, o. Prof. d. Theol. in Greifswald.

2) Dogmengeschichte nebst Patristik (Bearbeiter noch unbestimmt).
3) Symbolik, von Dr. Gezelius v. Scheele, o. Prof. u. Propst in Upsala.

B. Systematische Theologie, erste Hälfte: Dogmatik.
1. Allgemeine } Dogmatick von Dr. Cremer, o. Prof. d. Theol.
2. Spezielle } in Greifswald.
3. Apologetik (und Polemik) von Dr. R. Kübel, o. Prof. der Theol. in Tübingen.

De IIIde Band behelst:

ETHIK UND PRAKTISCHE THEOLOGIE.

A. Systematische Theologie, zweite Hälfte: Ethik (einschliesslich Casuistik, Ascetik und Moralstatistik) von Dr. F. Chr. Luthardt, o. Prof. d. Theol. in Leipzig.

B. Praktische Theologie.
Einleitung: Die praktische Theologie im Ganzen
1) Katechetik
2) Homiletik } von Dr. v. Zezschwitz, o. Prof. d. Theol. in Erlangen.
3) Liturgik
4) Pastoraltheologie } von Dr. Harnack, o. Prof. d. Theol. in Dorpat.
5) Kirchenrecht und Kirchenpolitik von Dr. Harnack, o. Prof. d. Theol. in Dorpat.
6) Die Missionswissenschaft.
a) Theorie und Geschichte der äuszeren Mission (Evangelistik), von Lic. th. H. Plath Missionsinspektor in Berlin.
b) Theorie und Geschichte der inneren Mission Diakonik), von P. Th. Schäfer. Diakonissen-haus-Inspektor in Altona.

Wij twijfelen of zulk een werk nog verdere aanbeveling behoeft, Dr. Zöckler en zijn *collaborateurs* zijn mannen van naam in de theologische wereld, en wij kunnen er van verzekerd zijn dat hun arbeid de blijken van degelijkheid en wetenschappelijkheid dragen zal. 't Is in den volsten zin eene theologische Encyklopaedia die ons wordt aangeboden.

EENE NIEUWE POGING OM DARWIN MET HET CHRISTENDOM TE VERZOENEN.

De geleerde Engelsche geneesheer Dr. T. Lauder Brunton, vroeger bekend van wege zijn onderzoekingen op het gebied der vergiften (Toxikologie), alsook van wege zijn "Handboek der Vivisectie," heeft onlangs trachten aan te toonen, dat de Evolutie-theorie volgens

Darwin overeen te brengen is met de leer der Schepping volgens de H. Schrift. De titel van het boek, waarin deze beschouwingen voorkomen, heet "The Bible and Science." De schrijver pleit voor eene indeeling van het scheppingswerk in perioden, en verklaart zich tegen de letterlijke opvatting van Genesis 1, wat de zes scheppingsdagen betreft; de Zondvloed was lokaal, &c., &c. O. a. vertelt hij ons dat het wonder in Jozua 10—het stilstaan der zon—eene oude overlevering is aangaande eene totale zonsverduistering!! Waarom laat men den Bijbel niet met rust? Mozes en Darwin hebben weinig met elkaar gemeen, en om van Mozes een Darwinist te maken is........ (bijna hadden wij geschreven) profaan.

GESCHIEDENIS DER VADERLANDSCHE KERK.

Dr. G. J. Vos heeft menigeen buiten Nederland en stellig ook in Nederland een grooten dienst bewezen door dit werk dat in twee deelen het licht heeft gezien. Het eerste deel beschrijft die geschiedenis tusschen de jaren 630 en 1651 Het tweede behelst het tijdperk van 1651 tot 1842. In de voorrede geeft de schrijver aan strekking en aard van zijn werk. "Ik dacht aan ontwikkelde catechisanten, aan studenten in de Godgeleerdheid, aan predikanten, aan onderwijzers, hoe dan ook nader aangeduid; in 't algemeen aan de zeer groote menigte, die thans weer vraagt naar hetgeen "gereformeerd" is." En weer op eene andere plaats: "Ik doe niet mee met hen, die Gomarus verguizen, Oldenbarnevelt bewierooken, Arminius lofliederen toezingen. Ik heb mij nooit de grondbeginselen der Dortsche Synode geschaamd, en als men vraagt in welken geest dit werk geschreven werd, dan verwijs ik naar dien van de vaderen onzer kerk, den geest die het aanzijn gaf aan onze schitterende, doch vernietigde Republiek, en den ouden, doch mis-vormden kerkvorm. Als medebelijder dan van diezelfde mannen, die het Remonstrantisme wel veroordeelden en de Remonstrantsche predikanten afgezet hebben, maar het evangelie der vrije genade Gods liefhebbende, noch hunne tegenstanders door het slijk sleurden, noch de waarheid te kort wilden doen, heb ik ook hunne eigene geschiedenis voorgesteld en de geheele geschiedenis behandeld...... Ik heb de geschiedenis niet gebruikt als voertuig van de beginselen eener partij; noch als hefboom, om eene instelling te doen rijzen; noch als stormram, om oude of nieuwe muren omver te stooten; ja, ook niet, om deze of gene groep, of troep, met welriekende olie, of met bittere gal te besproeien."—Wij kunnen dit boek zeer aanbevelen. Zelfs de "Heraut" prijst het aan, en dit zegt veel, aangezien Dr. Vos niet "gereformeerd" is in den zeer beperkten zin van den redacteur van dat "gereformeerd" weekblad. Het geeft ons een

overzicht van toestanden die zelfs in Holland onbekend zijn bij het publiek. Het haalt den sluijer weg en laat ons dingen zien waarover wij ons soms moeten verbazen. Maar wie de Nederlandsche Kerk wil leeren kennen, leze dit boek. Want 't is niet eene dorre opsomming van feiten. Wij hebben er beschouwingen over den maatschappelijken en zedelijken toestand des volks, zoowel als over Kerkelijk leven en Kerkelijke inrichtingen. Het ging er raar toe, zelfs in de dagen toen de Dortsche Synode vergaderde. Het volgende is niet van belang ontbloot:

"De dag der inzegening van den proponent werd op het platteland een dag van gastmalen en overdaad. Schier in elke woning werd open tafel gehouden voor vrienden en verwanten, die, gelijk weleer, wanneer een priester zijn eerste mis zou doen, ten feeste genoodigd waren, en in de pastorie was een gastmaal aangericht voor alle genoodigde en ongenoodigde vrienden en naburige leeraars. Er werden dan erwten met potvleesch, rijst en brij met suiker, later brood, boter, kaas, vleesch, opgedischt, en soms "zoo ryckelyk en overdadelyck wijn en bier geschonken" dat er keuren op gemaakt moesten werden. Hier en daar was het zelfs als op een kermis, de vlaggen wapperden, de vedel besloot in de herbergen de pret.

"In de steden, gelijk ook bij de inzegening van gevestigde leeraars op de dorpen, ging het deftiger en drooger toe. Daar was de intreepreek de hoofdschotel. De eerste preek was de toetssteen van geleerdheid en gaven; de nieuwe leeraar werd dan in deze opzichten gekeurd en dat wel door een zeer talrijk gehoor. Voor het uitstallen van geleerdheid zorgde hij dan ook gewoonlijk met de grootste zorg. "Vele leeraars hebben alleen hun sterkte in de kennisse der gewijde talen willen betoonen, zonder op de stigtinghe der gemeente eenig acht te nemen." Dat daarbij de zonderlingste teksten het verleidelijkst waren spreekt wel van zelf. Zoo sprak d'Outrein, bij zijne intrede te Amsterdam (1688) over 'Salomons bedde bewaakt door zestig helden.'"

Dat predikanten in dien tijd nog al wat van zichzelven dachten, laat zich verstaan. *Vitoinga* o. a. leerde, "dat een leeraar, in den persoon van het lichaam der geloovigen, die alleen de ware en uitwendige Kerk uitmaken, spreekt, omdat zij Engelen der gemeente zijn, door de goddelijke bestelling van God gezonden, om als Gods gezanten van Godswege Gods welbehagen aan de gemeente bekend te maken." Geen wonder dat er sommigen waren die zich noemden: 'priesterkoningen, lijfstaffiers van Koning Jezus, rijkstrawanten van vorst Messias, gerechtigd om hier op aarde onmiddelbaar tot God te naderen, die, met verdubbelde spoorslagen aangeprikkeld, dikwerf een wenk kregen uit het heiligdom." In de attestaties aan predikan-

ten uitgereikt werden zij genoemd: "Gulde monden, Platoos in het betoogen, Kroonjuweelen in de Kroone des Heeren, paerlen in zijn diadeem, kaersen op den gouden kandelaer, lichtende sterren, brandende vlammen, donderende helden Gods, tempeldienaars, specerijgeurigen, pronkaerts in 't Geestelycke, Aärons, Mozessen, Gideons, Simsons tegen de Philistijnen, geleerde deught, lavers met hemelsch manna." En aan den anderen kant waren er, die, door zulke vleitaal in hun hoogmoed gesterkt, een toon aannamen van diepgaanden ootmoed, en een taal spraken die ieder weldenkend mensch met afgrijzen moet vervullen. Zij noemden zich dan "ellendige, katijvrige, zwakke, struykelende, vallende zondaers; wurmen, madezakken; slyck ende modder; vlokskens aan het velleken van het Lammeke." En wil men weten wat het volk van zulke taal en van zulken wierook dacht, men leze het volgende schimpdicht: De *Menuet* en *de Dominee's* pruik."

De Republicq was, van haar vroegsten stond, geplaagd
Met zulk gemeen, dat lief en mantel draagd
....
Die babbelaars, die dweepers, die pedanten,
Die dom, verwaant, en lui, en lekker zijn,
Die als een hoop ontzinde dwazen,
Op Bals, Comedie, Opera, staag staan te razen,
Als *quasi vero*, veels te fijn,
Om zulke gruwlen te gedoogen;
Dus aanhang maken bij 't gemeen,
Daar ze openbaarlijk vertreen
't Ontzach der overheid en spreeken uit den hoogen,
Zich noemende gezanten van dien God,
Die, zeker, om zijn Leere te verkonden,
Nooit zulke kwasten heeft gezonden.

Gelijk Leeraren zoo Professoren. Daartoe diene het volgende:—
"Toen eens eenige jongelingen den Franeker Hoogleeraar Johannes van der Wangen (1677—1701) moesten spreken, dachten ze niet anders of ze zouden ter audiëntie van den vorst zelven geïntroduceerd worden: met zoovele ceremoniën, langs zoovele trappen, en door zoovele kamers, werden ze tot hem geleid. Zij vonden den Hooggeleerde zitten in een grooten blaauw fluweelen armstoel, met twee witte, van kalk gepleisterde leeuwtjes op elk der leuningen; over zijne tafel waren zooveel zegels, bullen en brieven verspreid, dat, indien er juist geen bijbel ware geweest, men geloofd zou hebben ter Secretarye van Amsterdam te zijn. Nadat ze hun plichtpleging hadden afgeleid en driemaal het hoofd tot aan den grond hadden gebogen, werden ze nadat ze tot omtrent zes treden van den professor waren genaderd' door hem gelast zich aldaar op lage Spaansche stoelen neer te zetten, en na een gesprek, dat ruim een kwartier duurde en uit niets anders

dan wederzijdsche complimenten bestond, door twee studenten naar beneden tot op de straat geleid."

Doch genoeg. Die "goede, oude tijd" is verdwenen. Wie verlangt hem terug? Wij raden onze lezers aan dit boek te lezen. Het beloont de moeite.

BELANGRIJKE ARCHEOLOGISCHE ONTDEKKINGEN.

Twee jaren geleden hoorde men van de opgraving eener boot der oude Vikings aan de Norweegsche kust. Daar lag de Gokstad, bij Sandefiord, een heuvel, bekend als de Koningswierde, waaromtrent onder het volk het verhaal in omloop was, dat er een koning met al zijn schatten begraven lag. In Januarij 1880 besloot de eigenaar de zaak eens te onderzoeken. Dit kwam de heer Nicolaysen, voorzitter van het Oudheidkundig-genootschap, ter ooren, en deze kreeg verlof, de ontgraving zelf te bewerkstelligen. Dezer dagen is van het gevondene eene uitvoerige beschrijving in het licht gegeven, in Noordschen en Engelschen tekst, met tal van platen. Niet lang na het begin der ontgraving duurde het, of de arbeiders stieten op een schip, eene krijgsboot van de oude Vikings, wier heldenfeiten en gewelddadigheden Westelijk Europa, van Sicilië tot Groenlandskust, eene eeuw en langer in schrik hielden. Het is 33.80 el lang, 5.1 breed en in het midden 1.2 diep; het heeft 16 banken, met één mast zonder dek, en was blijkbaar zeer geschikt voor de zeevaart. Al de scheepsbenoodigdheden werden er mede in gevonden, met nog drie kleine bootjes, met hunne riemen. Dit alles was in de blauwe klei volkomen bewaard, met de overblijfselen van het lijk van den eigenaar en die van twaalf paarden, van zijne livelingshonden en van een pauw (een zegeteeken van een tocht naar het Zuiden). Alleen het koninklijk lijk was geschonden en blijkbaar beroofd door lieden die vroeger het graf hadden doorwoeld. De Viking moet 6¼ voet lang geweest, op ruim middelbaren leeftijd gestorven, zijn. De gansche schat is in het Museum van Christiania opgenomen.

Wat de geologische ouderdom van de blauwe klei is kunnen wij niet bepalen. Wij herinneren slechts aan het feit dat in het jaar 1859 bij Wester Schnaabeek in Sündewitt, aan de oostkust van Sleeswijk, een oud Skandinavisch schip werd opgegraven met wapens, gereedschappen, enz., enz., dat volgens de geologische gegevens vele duizend jaren oud moest zijn, en in de werkelijkheid niet ouder dan de dagen van Antoninus Pius, den Romeinschen Keizer. Men vond er munten met het beeld en opschrift van dezen keizer, dus uit de 3 of 4 eeuw na Christus. En toch is de geologische wetenschap zoo pretentieus met haar milliarden van jaren!

Voorts is dezer dagen een zeer belangrijke ontdekking gedaan ter verrijking onzer kennis van de voorwereldlijke of voorhistorische organische schepping. Professor Dames, directeur van het palaeontologisch museum te Berlijn, heeft eenige weken vertoef op het landgoed Pikermy, gelegen in de nabijheid van Athene. Gedurende zijn kortstondig verblijf aldaar heeft hij een verbazende hoeveelheid overblijfselen van gazellen, apen, rhinocerossen en een menigte andere dieren opgedolven, die in den toestand waarin onze aarde zich thans bevindt, uitsluitend worden gevonden in tropische landen.

De hoeveelheid beenderen, van dergelijke diersoorten afkomstig, is zoo groot, dat professor Dames volledige collecties duplicaten heeft kunnen vormen van den rijken voorraad, door hem op Pikermy opgedolven. Zij zijn bestemd om aan den eigenaar van gemeld landgoed en aan verschillende musea als geschenk te worden aangeboden.

Dat in voor- historische perioden het klimaat van Europa meer tropisch was dan thans is te bekend dan dat wij daarover dienen uit te wijden.

HET BEWEGINGSVERMOGEN IN PLANTEN.

Twee groote mannen hebben zich onlangs uitgelaten over deze zeer interessante zaak, t. w. de pas overledene natuurkundige *Charles Darwin* en Professor *Wiesner* van Weenen. Wiesner's boek is door Darwin's onderzoekingen te voorschijn geroepen. Darwin namelijk had beweerd dat sommige planten tijdens haar groeijen en bloeijen eene zekere beweging veroorzaken en wel eene draaijende of cirkelvorvormige. Hij kende hieraan den naam toe van *Circumnubation.* Hij kwam op dit idee door de waarneming dat de spruitende einden van klimmende planten, zooals boonen, zich in kringen bewegen rondom de stokken, aan welke zij zich vastklemmen. Met duidelijkheid en met de hem eigene juistheid en oorspronkelijkheid in de waarneming, had Darwin aangetoond dat zijne theorie niet van grond ontbloot is. Die moeite echter is te vergeefs. Wiesner althans toont aan dat in Darwin's waarnemingen meer dan eene fout was ingeslopen, en dat de resultaten alzoo even foutief waren als de waarnemingen. Ook maakte Wiesner zelf een aantal zorgvuldige experimenten, waardoor hij de onhoudbaarheid van Darwin's beschouwingen ten duidelijkste bewees.

Wij zullen onze lezers niet lastig vallen met de uiteenzetting dezer zoo interessante onderzoekingen, maar zullen moeten tevreden zijn met de bloote vermelding van het feit, dat op dit punt de beschouwingen van Darwin worden betwist door een geleerde van naam, zoo als Prof. Wiesner.

VOORUITGANG IN JAPAN.

In een vroeger nommer van dit Tijdschrift maakten wij melding van den wetenschappelijken vooruitgang in Japan. *Nature*—het welbekend natuurkundig weekblad—deelt ons andermaal de volgende interessante bijzonderheden mee:—"Het zevende jaarlijksche rapport van den Japanneeschen Minister van Opvoeding meldt dat er 28,025 gewone scholen in Japan zijn, waarvan 16,710 openbare en de overigen private. Het getal hoogescholen (high-schools) is:—107 openbare en 677 private. Buiten dezen heeft men een aantal elementaire scholen en velen ingericht volgens het *Kindergarten*-stelsel. Deze private scholen spelen een gewichtige rol in het Japanneesche leven. Velen van dezelve hebben honderden van leerlingen, die getrokken worden door den roem van een enkelen onderwijzer. Jongelingen komen uit alle deelen des lands om te zitten aan de voeten van een beroemden leermeester, gelijk men in Europa weleer deed in de dagen van Abelardus. De meest beroemde onder deze onderwijzers, is de heer Fukusawa, van Tokio, wiens vertalingen uit Europeesche boeken en oorspronkelijke werken in de lengte en breedte van het land worden gelezen en bestudeerd. De vroegere leerlingen van dezen onderwijzer vullen de meest belangrijke posten in den staat; eenigen uit hen vormden zich onlangs tot een vaderlandsche vereeniging, en gaven een nieuwsblad uit, waarin het werk der regering op bittere wijze werd gecritiseerd. Lang nadat de jongelieden de school hebben verlaten en reeds de wereld zijn ingegaan blijven zij digt bij den onderwijzer, studeeren onder zijn opzicht, en vormen klassen waarin belangrijke onderwerpen worden behandeld. Een zijner klassen vertaalde Smith's "Wealth of Nations" in de Japansche taal, met aanteekeningen, ook vele andere Europeesche werken, vooral die over de wijsbegeerte en de staatkunde. Deze "private scholen" hebben meer dan eens in een tijd van crisis belangrijke rollen gespeeld in de geschiedenis. De leden van de private scholen opgericht te Kagosima, de hoofdstad van Sakuma, waren de voormannen in den grooten opstand van 1877. Wat de leerlingen van Fukusawa betreft, deze zijn meer vreedzaam in hun werkzaamheden en doeleinden.

VARIA.

DE OUD-KATHOLIEKEN IN DUITSCHLAND.

Volgens de jongste statistieke opgaven, zijn er in Duitschland 34,802 oud-Katholieken. Daarvan bevinden er zich 16,217 in Pruisen, 16,613 in het Groot-Hertogdom Baden en 1,702 in de andere deelen van Duitschland. De gemeenten worden door 38 pastoors en

onderscheidene bisschoppen gediend. Vrijwillig brengen de oud-Katholieken voor hun eeredienst 62,474 mark op. De Pruisische staat voegt daar nog eene som van 22,009 mark bij, terwijl in Baden eene ondersteuning van 16,000 mark aan de oud-Katholieken van staatswege geschonken wordt. (N.B. Een *mark* staat gelijk met een Engelsche *shilling*).

Gezellig Tijdverdrijf.

No. 32.—October 1882.

(*Ingezonden door Compilator II, Secretaris van het Leesgezelschap "Volharding," te Groot Drakenstein.*)

Dubbel Akrostichon. (Geschiedkundig.)

I. Een beroemd godgeleerde, geb. te Anam, in Schotland, in 1792, overleden te Glasgow, 6 Dec. 1834.

II. Een Italiaansch dichter en redenaar en staatsman, geb. te Venetië in 1483, als afgezant naar Frankrijk overleden te Blois in 1529.

III. Een beroemde Franschman, schrijver van de geschiedenis van Karel den Groote, geb. te Ostel, bij Soissons, in 1728, overl. in 1806.

IV. Een Italiaan van hoogen rang, neef van Paus Innocentius XI, overleden in 1670.

V. Een dichter van den nieuweren tijd van Wales, bekend onder den naam van *Bard Nantglyn*, overleden op nieuwjaarsdag van 1836, oud 66 jaren.

VI. De vijfde zoon van Jacob en Lea.

VII. Een ijverig Jansenist, geboren te Parijs in 1613, om die reden twee jaren in de Bastille opgesloten, waar hij vele werken schreef, overleden 1684.

VIII. Een zeer beroemd Duitsch dichter, geboren te Quedlinburg, Saksisch Pruissen, in 1724, overleden in 1803.

IX. Een Prins van Zevenbergen, Transylvania, geb. in 1676; hij weigerde de kroon van Polen, hem door den Czar Peter de Groote aangeboden, overleden in 1735.

X. Een Pythagoriaansch wijsgeer, de eerste ontleedkundige.

XI. Een Arabische Jood, priester en dichter, eerst een hevig hekeldichter tegen Mahomed, doch later zijn grootste lofredenaar, overleden 622.

XII. Wie maakte eene verbintenis tegen Pekah, den zoon van Remalia, sloeg en doodde hem ?

XIII. Eene stad in Pruissen aan den oever van den Moezel, 36 mijlen boven Coblentz.

XIV. Een beroemd Fransch wiskundige, geboren te Boligneux in Brescia, in 1640, overleden 1717.

XV. Een Iersch staatsman, geboren te Dublin in 1665; onder Willem III werd hij als afgezant naar Koppenhagen gezonden, waar hij met den Koning in twist geraakte en op staanden voet moest terugkeeren; overleden in 1725.

XVI. Een groot meer in Bolivia, aan welks Z. O. oever de stad La Paz gebouwd is (Z. Amerika).

XVII. De naam van een beroemde drukkersfamilie te Amsterdam en Leiden in de 16e eeuw. Deze firma bestaat nog heden.

XVIII. Een Engelsch wiskundige, geboren te Oxford in 1560; hij vergezelde Sir Walter Raleigh naar Amerika; overleden 1621.

XIX. Een afstammeling van een der Afrikaansche Prinsen van het geslacht van Edris, in 1099 in Spanje geboren.

XX. Een beroemd reiziger, in 1794 te Edenburg geboren; hij diende vele jaren in het leger, niet alleen in de West-Indiën, maar ook aan de Westkust van Afrika; verraderlijk vermoord in 1826.

XXI. Een zeer beroemd Italiaansch dichter, geboren te Arrezzo in 1304, overleden in de nabijheid van Padua in 1374.

XXII. Een Deensch godgeleerde, geb. 1686, de stichter van de geestelijke zending naar Groenland, overleden 1758.

XXIII. Een beroemd Italiaansch buffo "komiek" zanger, die in deze eeuw te Londen kwam en er grooten luister verwierf; hij kwam om te Parijs bij gelegenheid van het barsten van een toestel om met stoom te koken in 1819.

XXIV. Een groot Koning van Israel.

De begin-letters, van boven naar beneden gelezen, vormen een bijbeltekst, en de sluitletters, hebbende een letter meer dan de beginletters, op dezelfde wijze gelezen, vormen mede een bijbeltekst, die in naauw verband met elkander staan.

NB.—Men wachte met het inzenden der oplossing tot ook de November- en December-raadsels verschenen zijn, en zende dan allen te gelijk of zoo velen men kan vinden.

Twee prijzen naar verdiensten!

Intusschen verwachten we nog antwoorden op de vraagstukken, loopende over de maanden Julij, Augustus en September, en wel tot 1 November, na welken datum de prijstoekenning geschiedt.

De Boerderij.

"De landbouwer mag niet teren op onderzoekingen van anderen—zelf moet hij de hand aan den ploeg slaan, om te onderzoeken, wat wetenschap en ervaring elders aan de hand hebben gedaan, om zoodoende het beste daarvan op zijne landerijen in toepassing te brengen."

— Het is gelukt om de Zuid Afrikaansche Wijnbouwersvereeniging op de been te houden, hoewel zulks niet verhinderd heeft dat wijn thans £4 en minder per legger geldt. Wij hopen dat het nieuwe bestuur, met een bekwaam man als den heer Maxwell aan het hoofd, door dit vernieuwd blijk van vertrouwen, er in mag slagen, om het verloren terrein te herwinnen; en, door de ondervinding wijs geworden, de klippen vermijden, waarop de maatschappij bijna gestrand was. Met dezen wensch nemen wij voor het tegenwoordige afscheid, met de belofte echter van een goed oog in het zeil te zullen houden.

—De vooruitzichten van den aanstaanden graanoogst zijn, naar sommigen ons berichten, maar zwak; terwijl anderen zulks tegenspreken. De waarheid zal, zooals trouwens in de meeste zaken, ook hier wel weer in 't midden liggen. Het zou ons innig spijten als onze hardwerkende korenboeren ook dit jaar wederom hun hoop beschaamd zagen. Er is zeker geen klasse van menschen in ons land, die meer zwoegt dan deze. De bankroeten, in den laatsten tijd, helaas ook onder hen, waren *niet* aan hunne luiheid te wijten, zooals sommige anti-Boersgezinden het willen laten voorkomen. Daarvoor kennen wij den Afrikaanschen graanboer te goed.

—De veeboer heeft in sommige streken van ons land zware verliezen door de droogte geleden; maar toch was er over het algemeen minder klagten dan in vorige jaren. Op den duur zal de veeboer er nog het beste aan toe zijn, daar bij vermeerderde consumptie de prijs van het vleesch niet ligt zal dalen. De honderden Damara-ossen, die in den laatsten tijd te Klapmuts verkocht zijn, waren een welkome aanvulling in de Bovenlandsche vleeschmarkt.

—Emigratie uit Holland houdt veler gedachten bezig. Voor zoo verre wij begrijpen—en wij meenen ook regt te hebben een woordje mee te spreken—heeft men in Holland over het algemeen een te vaag denk-

beeld van koloniale toestanden, niettegenstaande de beste informatie door mannen als Ds. Cachet, den heer Buhrmann en anderen aan reisvaardigen verschaft wordt. De emigratiestroom moet spaarzaam en uiterst voorzigtig naar Zuid Afrika geleid worden, althans wat Hollandsche landbouwers betreft. Om slechts op eene zaak te wijzen: Holland is een *waterland* bij uitnemendheid, en in Zuid Afrika is de grootste klacht GEBREK *aan water*. Breng nu een boer die zijn levenlang aan het *dreineren* (drooghouden) gedaan heeft, en zet hem aan het *irrigeren* (nat leiden) * en gij keert zijn toestand juist andersom. Gelijk de Afrikaansche boer de Hollandsche boerderij eerst zou moeten leeren. zoo ook de Hollandsche boer de Afrikaansche; en daarom vooreerst kunnen wij alleen mannen die over eenig kapitaal te beschikken hebben aanraden hun kans te komen afkijken in Zuid Afrika. Wij hebben geene vrijmoedigheid om Holl. boerenknechts zoo maar voetstoots aan te raden herwaarts te komen. Waar zij vooraf zekerheid hebben dat deze of gene Afrikaansche landbouwer hen dadelijk in dienst zal nemen, daar natuurlijk verandert de zaak. Knappe, sobere ambachtslui, die hun vak goed verstaan, zullen het best in Afrika teregt komen. Klerken hebben we hier tien voor een, en ook schoolmeesters, (tenzij dan dat zij vooraf geëngageerd worden) mogen wij de reis niet blindelings aanprijzen. Gaat men bezadigd en met omzigtigheid te werk dan is er nog brood genoeg in Zuid Afrika voor menig zoon uit oud Nederland; maar door overdrijving kan men alles bederven. De tijd is nog niet gekomen om geregelde Hollandsche stoombooten te laten loopen om emigranten hierheen te brengen. De waarschuwing van onzen vriend Ds. Cachet sla men toch niet in den wind! Wij kunnen in dit Maandschrift niet verder uitwijden: wellicht komen we later op het onderwerp terug. Intusschen zou de *Hollandsche Afrikaner* goed doen deze aanmerkingen over te nemen.

—Met genoegen hebben we kennis gemaakt met een paar flink geschreven artikelen in het *Volksblad* over Boomenplanten. Het planten en uitroeijen houdt geen gelijken tred in ons land. Wanneer zal men toch eenmaal tot het besef ontwaken, dat boomenplanten een levenskwestie is, in een land als het onze, dat aanhoudend door periodieke droogten geteisterd wordt? Och wanneer krijgen wij toch onzen Minister voor Landbouw? mogen we er wel bijvoegen.

—Het Congres te Cradock is, terwijl wij schrijven, *het* onderwerp van den dag. De Afrikaansche boer heeft getoond dat hij een niet te versmaden magt in den lande is. Daar het program meestal een politieke strekking heeft, ligt de beoordeeling buiten ons bestek; waar het echter het gebied der landhuishoudkunde betreedt, hopen we er een woordje over te zeggen, als ons

* En was er dan nog maar altijd water om te besproeijen!

eerst de volledige rapporten bereikt hebben.—Wanneer zal de tijd aanbreken, dat er ook bij ons zuiver *landbouwkundige* congressen gehouden worden, gelijk zulks in andere landen geregeld geschiedt? Congressen, waar de politiek buiten gesloten is, en men zich alleen met den Landbouw en de Veeteelt bezig houdt.—"Als wij maar eerst onzen Minister voor Landbouw hebben," hoor ik iemand zeggen. Nu, dan zullen we ons maar tot zoolang tevreden houden.

DE PHYLLOXERA.

Ons land is gelukkig nog verschoond van dit verwoestend insekt. In Hongarije maakt het nu al snelle voortgang, en ook Spanje is niet meer verschoond. De Pyreneeën hebben het niet gekeerd.—Volgens de Spaansche bladen zijn de beroemde wijngaarden der prov. Malaga, over een gebied van 10 vierkante mijlen, door de *phylloxera* aangetast. Men vreest zeer, dat de plaag zich verder zal uitbreiden.

Het algemeen gevoelen was dat het aanplanten van Amerikaansche wijnstokken het redmiddel zou zijn; maar volgens de *Landbouwcourant*, waaruit wij onderstaand berigt overnemen, schijnt het niet zoo.

DE AANPLANTINGEN VAN AMERIKAANSCHE WIJNSTOKKEN OP MONTE CHRISTO.

De Italiaansche regering liet in 1881 op het onbewoonde eiland Monte Christo eene aanplanting van Amerikaansche wijnstokken aanleggen, met het doel om deze later over het Italiaansche schiereiland te verspreiden. Naar Italiaansche bladen nu berigten, werden niet minder dan 7000 der ongeveer 80,000 stuks bevattende aanplantingen in hevigen graad door de Phylloxera aangetast. Dientengevolge werd besloten om den geheelen aanleg te vernietigen en de uitgetrokken wijnstokken te verbranden. Het feit levert stof voor overdenking. De Amerikaansche wijnstokken werden en worden voor het palladium van den Europeschen wijnbouw gehouden en werkelijk hebben zich enkele wijnstokken langer of korter tijd min of meer tegen de druivenluis bestand getoond. En nu, na de ervaring op Monte Christo opgedaan, wordt het de vraag, of men met het invoeren van Amerikaansche wijnstokken niet uiterst voorzigtig moet zijn, te meer omdat de Fransche Regering, dat wil zeggen de daar in zake druivenluis werkzame commissie, zich volstrekt niet afdoende voor het aanplanten van Amerikaansche wijnstokken verklaard heeft.

HET Z. A. TIJDSCHRIFT.

NOVEMBER 1882.

Onze Kinderen en hunne Vooruitzigten.

Het is een verblijdend verschijnsel, dat hoe langer hoe meer de middelen voor opvoeding en onderwijs zich vermenigvuldigen en de inrigtingen voor het onderwijs zich verder hebben uitgestrekt, naarmate de behoeften der bevolking zulks vereischten. Maar toch, niettegenstaande alles wat reeds gedaan is geworden, blijft er nog veel over dat gedaan *moet* worden en geen langer uitstel gedoogt. Ik zwijg thans van zoo vele distrikten van ons land waar betere voorziening behoort gemaakt te worden voor het ordinair onderwijs der kinderen ten platten lande; en het feit, dat zoo als de zaken thans zijn, er betere schikkingen bestaan voor het onderwijs der kleurlingen dan dat van een zeer groot getal onzer blanke bevolking, behoort een ieder, die belang stelt in de welvaart der laatste, aan te sporen om alles in zijn vermogen aan te wenden om althans te verhoeden dat het blanke ras door het gekleurde in geestesontwikkeling worde overvleugeld.

Maar dit is het punt niet waarbij ik uwe gedachten wensch te bepalen. Ik vertrouw dat anderen over deze zaak het hunne zullen zeggen en doen wat zij kunnen om een beter systeem dan het thans vigerende, voor de blanke kinderen in 't leven te roepen. Wat ik vooral op den voorgrond wil stellen, is de noodzakelijkheid om eene industrieele opvoeding aan onze kinderen te verzekeren en ze zoo in staat te

stellen om met bekwaamheid de gronden te ontginnen die thans wijd en zijd onbearbeid in ons land liggen, ze een onafhankelijk bestaan te verzekeren, en alzoo uit ons eigen kroost Zuid Afrika te bebouwen en te bevolken.

Ik wensch te pleiten in 't belang onzer blanke kinderen; in 't belang van hen die niet bijzonder, en hen die in 't geheel niet met aardsche goederen bedeeld zijn; die, zoo hun de gelegenheid werd geopend, de armen niet ledig zouden laten hangen, maar ze uitsteken om met lust en vrolijke harten te arbeiden. 't Is waar, door middel van 't thans vigerend systeem van onderwijs en examens worden er kleine 'baantjes' geopend voor dezen en genen die als onderwijzers, enz. wenschen werkzaam te zijn, maar toch, zonder te wijzen op de kleine belooning die dezulken in den regel genieten, is het buiten kijf dat dusdanige carrieres niet in den smaak van allen vallen; en vele onzer kinderen er geheel en al ongeschikt voor zijn. 't Is niet een ieder die zijn lust geheel in boeken vindt; er zijn velen die niets liever zouden wenschen dan eene andere wijze om hun brood eerlijk te mogen verdienen. In onze steden en dorpen zijn er een menigte allerbeste jongens, die enkel omdat er geen andere vooruitzichten zich voor hen openen, dan die van een klerkschap in bank of winkel en wel tegen een geringe belooning, zich aan het noodlot moeten onderwerpen, zonder hoop om ooit in dit uitgestrekte land van Afrika, waar nog zoo veel ongedaan blijft, werkelijk vooruit te komen of onafhankelijk te worden. Dat er gevolgelijk maatschappelijke achteruitgang moet plaats vinden, en dat die achteruitgang een feit is, erger dan men zelfs denkt, behoeft geen betoog. Het zij genoeg u te herinneren dat in zeer vele gevallen de nakomelingen van lieden die in vroegere dagen als welgestelde, invloedrijke en aanzienlijke burgers bekend stonden, thans het moeijelijk hebben om een verdienste te vinden, en maar blijde zijn als zij een plekje kunnen vinden in de affaire van dezen of genen vreemdeling.

Dit kwaad moet verholpen worden; er moet een weg worden geopend voor het jonge geslacht om zich in 't industrieele een onafhankelijk bestaan te verzekeren; anders is het onvermijdelijk gevolg, dat de nakomelingen der vroegste en der tegenwoordige ingezetenen alhier in Zuid Afrika eene ondergeschikte plaats onder de steeds arriveerende nieuwelingen uit Europa zullen innemen, en enkel blijven de houthakkers en waterdragers der vreemdelingen, die hoe langer

hoe meer het land overstroomen, maar het ook terstond verlaten, zoodra zij genoeg hebben om weer naar hun vaderland terug te keeren.

Deze toestand is onnatuurlijk en behoort niet langer geduld te worden in een dun bevolkt en veel belovend land als het onze. Het is onze pligt, te zorgen dat onze kinderen in de gelegenheid worden gesteld om partij te trekken van elk voordeel dat hun door hun geboorteland wordt verschaft. 't Is een ernstige zaak, en daarom gevoel ik mij geroepen haar onder uwe aandacht te brengen.

Zoo als ik gezegd heb, zijn niet allen bezield met de lust om door middel van examens voor het publiek te schitteren. Een groot deel is tevreden als het genoeg weet om zichzelf te helpen, terwijl zeer velen de rijkste kennis verzamelen eerst wanneer de schooldagen voorbij zijn en het blokkentijdperk vaarwel is gezegd. Een groot deel onzer kinderen moet *als kinderen* de school verlaten om op de eene of andere wijze den kost te gaan verdienen; en indien dezulken, wat kennis betreft, enkel van de school moesten profiteren, zouden zij maar een sober deeltje wijsheid in de wereld deelachtig worden. Maar wat zien wij? In den regel maken zij zich door eigen kracht en taai geduld meester van het vak waarin zij moeten arbeiden, hetzij zij het hebben gekozen of enkel door toeval, door den drang der omstandigheden, als hun bescheiden deel hebben erlangd. Waarom dan zoude het anders zijn indien er een weg werd geopend voor onze kinderen om ook op andere en meer onafhankelijke wijze hun bestaan te vinden? een weg die niet enkel hen zelven moet bevoordeelen, maar ook ons gelield vaderland tot grooten zegen moet gedijen?

De studie is goed, is onmisbaar; maar zij is in Afrika nog te eenzijdig en te beperkt. Zoo als zij thans bestaat moge zij voor dezen en genen—een betrekkelijk klein deel der blanke bevolking—goede vruchten afwerpen; zij is nog niet wat zij wezen moet; zij is nog niet algemeen geworden; zij geeft hare schatten nog niet aan de Zuid Afrikanen in haren grootschen omvang, want tot nog toe wordt de nijverheid in Afrika buiten rekening gelaten; tot nog toe worden de zonen van Afrika niet in de gelegenheid gesteld om hare vruchten voor zichzelven te verzekeren. Met het hoofd te werken is onmisbaar; maar er moet ook gewerkt worden met de hand; het laatste moet het fondament zijn waarop het eerste noodwendig rust, anders vervalt men spoedig,

door enkel op de wijsheid van boekgeleerdheid te willen bestaan, tot een hongersnood die zich door geen illusiën laat verjagen.

De toestand van Afrika's welvaren (?) op dit oogenblik is een kunstmatige. Eén enkel toeval kan ons de jammerlijkste ellende berokkenen. Het grootste deel onzer levensbehoeften wordt ingevoerd; het vleesch wordt hoe langer hoe duurder; de opbrengst van het land, die onberekenbaar groot is, staat niet in de verste verhouding tot het verbruik, en de zaken in dezen worden hoe langer hoe erger. Om deze redenen vooral had ik persoonlijk bezwaar tegen den invoer van landverhuizers, den invoer van eters in een land dat thans nog door gebrek aan een evenredige boerenbevolking verpligt is zijn eten elders van daan te halen.

Maar dit in 't voorbijgaan. Ik wenschte enkel en met nadruk te wijzen op de noodzakelijkheid dat den zonen van ons land, van welk land hunne ouders ook oorspronkelijk mogen gekomen zijn, de gelegenheid worde verzekerd om *onderwezen te worden in de boerenkunst*, tot hun eigen bestwil en dien van het vaderland. De belangrijkheid van zulk eene opvoeding aan te toonen zou misschien overbodig zijn, en toch wensch ik een paar punten in 't midden te brengen.

1. 't Is noodzakelijk dat de kinderen der kolonisten hunne plaats behouden en blijven handhaven tegenover diegenen, die uit Europa herwaarts migreren en wier kinderen in den loop des tijds in dezelfde omstandigheden als de kinderen van ons heden, zich zullen bevinden. Er is dus geen baatzuchtigheid in mijn plan opgesloten.

2. 't Is vooral ook noodzakelijk dat er voorziening worde gemaakt voor niet enkel de vermeerdering van het blanke element, maar vooral voor de krachtige ontwikkeling van hetzelve in kennis en welvaart, in Zuid Afrika,—maar om dit te kunnen doen, moeten wij in de eerste plaats ons bezig houden met de personen die bij de hand zijn, ons eigen kroost, dat het meeste regt heeft op de voorregten die nog te verkrijgen zijn, t.w. plaatsen die nog niet zijn uitgegeven en als Gouvernementsgronden woest en onbebouwd daar liggen.

3. 't Is bovenal onmisbaar dat op alle wijzen gezorgd worde voor de bevordering van de tijdelijke vooruitzigten van het aankomend geslacht. Daarvan toch hangen ook hoogere belangen van allerlei aard af.

Maar zoo er geene middelen worden aangewend om voor onderwijs in de Boerenkunst of den Landbouw te zorgen, hoe zal het, b.v. voor een stadskind, dat zulke slechte vooruitzichten heeft, mogelijk zijn om zich voor het landelijk leven te bekwamen, of er eenig succes in te hebben ?

Landbouwkundig onderwijs, of zoo men het wil, onderwijs in de boerderij en al derzelver vakken, praktisch onderwijs, is dus een dringende noodzakelijkheid. Wij hebben scholen van noode alwaar de boerderij behoorlijk wordt onderwezen en kinderen tot boeren kunnen worden gevormd.

Maar hoe dit aan te vangen ? Wat ook al in andere oorden der wereld in deze zaak moge gedaan zijn, 't is zeker dat de omstandigheden in Zuid Afrika exceptioneel mogen heeten. Ik wil dus maar enkel een wenk geven; praktische lieden zullen mijn voorstel verder bij de hand kunnen nemen, en eene opregte sympathie koesterende voor het jonge geslacht, het hunne doen om deszelfds belangen ook in dezen te bevorderen. Er zijn toch zoo vele jonge lieden die vooruit zouden komen, indien hun maar de gelegenheid werd geschonken, doch die, helaas ! op het oogenblik niet bestaat.

En wat betreft ons land, moet men, zoo men Landbouwscholen wil oprigten, rekening houden met het gróot verschil dat er bestaat tusschen deszelfs bijzondere deelen. Bijvoorbeeld, aan deze zijde der bergen zoude een boerenkweekschool zich met andere vakken hebben bezig te houden dan eene die in 't overbergsche wordt opgerigt ; en beiden te zamen zouden weer verschillen in karakter van een opleidings instituut in de Karroo of het binnenland, wat ook al de natuurlijke punten van overeenstemming in allen mogen wezen.

Het zou dus noodig zijn om minstens drie boerenkweekscholen vooreerst op te rigten, om een behoorlijk begin te maken. Eene in de buurt van de Paarl, alwaar vooral de wijn- en graanbouw, boomkwekerij, enz., moeten worden onderwezen. Een tweede in de buurt van Caledon, om met de eigenaardigheden van dat oord rekening te houden, dat onder de vruchtbaarsten van ons land moet geteld worden. In het Oosten kan men een dergelijke tot stand brengen in 't belang van de kinderen van dat deel der kolonie; en eindelijk een (of meer) in de Karroo of het binnenveld, om vooral het jonge Afrika bedreven te doen worden in de eigenaardige

werkzaamheden die in dat deel der kolonie vereischt worden.

De scholen moeten op plaatsen opgerigt worden. Die plaatsen moeten groot zijn, en ook Gouvernementseigendom, of door de Regeering tot dat doel aangekocht.

De leerlingen moeten in de eerste plaats het ordinaire schoolonderwijs ontvangen, en verder zich bezig houden met het bewerken van de plaats, het zorgen voor de fonteinen en waterloopen, het watergraven, het maken van dammen, enz., enz., in 't kort, alles dat op een boerenplaats vereischt wordt; ook metselen, klippen breken, timmeren, dekken, enz. Geene dienstboden mogen er zijn om het noodige werk te doen.

Als onderwijzers en opzieners of bestuurders moeten op die plaatsen vertrouwenswaardige personen worden gesteld, die enkel een salaris zullen ontvangen, en geen voordeelen uit de plaats zelve trekken. Verder zullen zij onder een commissie of 'board' staan van geschikte en verstandige boeren die het vertrouwen der ingezetenen genieten en praktische lieden zijn.

Wanneer de jonge lieden, na een behoorlijken tijd aan zoodanige school doorgebragt te hebben, in staat worden beschouwd om eene boerderij op hun eigen te beginnen, zullen zij op billijke voorwaarden om den noodigen grond van de Regering aanzoek doen, die zich echter het regt blijft voorbehouden om op alles beslag te leggen, in geval de lieden aan de voorwaarden niet beantwoorden.

Daar de geaardheid en gelegenheden der gronden niet overal dezelfde zijn, blijft der Regering altijd de vrijheid gelaten om naar omstandigheden te helpen.

V.

[Bovenstaand opstel was bestemd voor het Cradocksche Congres; doch omstandigheden verhinderden het daar ter sprake te brengen. Wij achten het belangrijk genoeg om de eereplaats in het November nommer van ons *Tijdschrift* in te nemen. Misschien geeft het nog aanleiding tot eene interessante wisseling van opinies.—Red].

Schetsen uit den Vrijstaat.

I.—De Resident Vrederegter—(*Vervolg*).

Een paar dagen zijn er verloopen nadat wij kennis gemaakt hebben met Jan Tamboer, den Vrederegter te Nijmegen.

Voor wij verder gaan, zij het ons vergund met een paar woorden over het dorp te spreken.

Nijmegen is, zooals de meeste nieuwe dorpen in dezen Staat, zoo ondoelmatig mogelijk gelegen. In 't midden loopt er een tamaai diepe sloot door, die in den zomer het verkeer tusschen de inwoners "deus kant die spruit en anderkant die spruit" voor uren soms belemmert, nl. als het voor eenige dagen goed doorregent, m.a.w., als het een paar dagen "over die heele wereld" regent. Het spreekt van zelven dat het er van afhangt waar men zich bevindt, wie de bewoners "deuskant" en wie die van "anderkant" zijn. Zoo dikwijls gij de spruit doorgaat, zoo dikwijls veranderen zij ten uwen opzigte ook. Het dorp heeft nog geen kerk, maar wel drie kantiens, die voorboden der beschaving in elke nieuwe plek. Er zijn twee winkels, de eigenaars waarvan nog juist geen "direct importers" zijn, zooals zoo velen in Bloemfontein, doch ze handelen toch met huizen aan gene zijde der Grootrivier. De eigenaars derzelve zijn respectivelijk een Engelsche Israëliet en een Duitscher, twee nationaliteiten die men in elken plek der wereld aantreft, tot bijna op onbewoonde eilanden.

Verder wonen er een schoolmeester, een smid, die tevens wagenmaker is, vier huisgezinnen van wie men niet weet waarvan ze leven, en die allen gezegend zijn met een groot aantal kinderen, en dan nog mejv. de weduwe de Bas, bij wie onze geachte Vrederegter inwoont en die een logieshuis er op nahoudt, of, zooals zij het noemt, een "hotel."

Keeren wij tot Jan Tamboer terug.

Het was Vrijdag achtermiddag, toen Jan Tamboer naar zijn huis terug kwam, en aldus mej. de wed. de Bas aansprak:—

"Mejufvrouw, zooals u weet is het morgen hier nachtmaal. De Eerw. consulent zal heden avond komen, en zoo ook mijn collega, de Landdrost. De Eerw. gaat, zoo ik

hoor, bij den heer Baumgarten, en mijn collega wenscht hier te komen, volgens een briefje dat ik een uur geleden van hem kreeg. Denkelijk zult gij hem wel kunnen innemen. Hij komt alleen, en dus geeft het zooveel moeite niet."

"Met genoegen," zei jufv. de Bas, "zal ik hem innemen. Hij kan de buitenkamer krijgen, en die is geheel in orde."

"Zeer goed," zei Tamboer, "maar denk er om. Een zeer groot aantal menschen zal inkomen, en ik zal het zeer druk hebben. Dus verzoek ik u dat wij morgen precies te acht uur breakfasten, daar ik om negen kantoor moet houden."

Nadat de weduwe beloofd had dat alles zou geschieden zooals verzocht, ging Tamboer een kuijertje in het dorp doen. Hier en daar spande reeds een boer uit. Anderen hadden zulks reeds gedaan, en waren bezig hunne tenten op te slaan. In de verte zag men eenige karren en wagens aankomen, en bij de beide winkelmannen hadden zich dezen en genen reeds vervoegd om de eene of andere kleinigheid te koopen, in plaats van die welke te oud of te vuil waren geworden om bij de kistkleêren te dragen. Bij Baumgarten was het het drukste. Hij en de beide klerken stonden in hun hemdsmouwen achter de toonbank, hun waar aan te smeeren en op te vijzelen, dat het een lust was. Doch de meesten antwoordden, *nadat zij den prijs hadden vernomen*, dat zij niet vóór Maandag zouden koopen, aangezien ze zoo weinig plek hadden om het goed te bergen.

Ook Dalberg, een der leden van het Dorpsbestuur, zat in den winkel, en was in diep gesprek met den onderwijzer, zoo diep dat het een heele rukkie duurde voordat zij Jan Tamboer zagen. Zij stonden toen echter onmiddelijk op en gingen naar hem toe.

"'t Zal een groote opkomst wezen," zei Dalberg tegen den Vrederegter. "Ik denk de wolstore, die Baumgarten ons zoo vriendelijk geleend heeft, zal bijna te klein wezen."

"Ja," zei de schoolmeester, "dat zal zoo zijn, maar wat zal het nog beteekenen met zulke plekken als Londen of Parijs, als daar nachtmaal is! Ik heb mij laten vertellen van een vriend van mij, die bij zulk een gelegenheid te Londen was, dat het getal ossewagens, karren en paarderuiters niet te tellen was."

"Ja, dat geloof ik," zei Dalberg, "want volgens die *Volksleesboek*, moet Londen een snaaksche plek wezen. Ik

zou er niet regt komen, en ben tevreden met Nijmegen. Als meneer Tamboer nu maar zijn pligt doet, kan die plekkie goed aangaan, en als die Volksraad nu maar eens voor een dag zijn verstand bij malkaar steekt, en ons een distrikt maakt, dan kan ons zeker wezen dat alles goed zal gaan. Maar ons Raadslid zegt mij daar dat als hij daarover praat, beginnen zij met hem te spotten, en vragen zij, 'waar lig die dorpie, deuskant of anderkant die Vaal?' en zoo aan. Hij zegt het kost hem moeite om zich goed te houden, maar partij keer gaat het te ver, en boven zijn vuurmaakplek, en krijgt hij lust om te bakkelei. En dan klaagt hij vooral over die Bloemfonteiners, die willen alles in Bloemfontein houden, en daar allerlei dingen bouwen met onze geld. Hullie moet een regte vrotte spul wezen."

"Ik geloof hem volkomen," zei Tamboer, "ik was met mijn komst uit de Kolonie een paar dagen in het Hotel, en heb mij verergd over dien aanmatigenden toon waarop zij spreken over alles wat niet in Bloemfontein is. Zelfs spreken zij met minachting over ons in de Paarl."

"Daar zal een eind aan komen één dag," zei de schoolmeester. "De kruik gaat zoo lang te water tot dat hij barst."

Op deze wijze hield het gesprek nog een tijdje aan en tegen den avond ging Tamboer naar huis, alwaar hij den Landdrost reeds aantrof.

"Hoe gaat het," riep deze, hem tegemoet komende, "kan je al klaar komen met je publiek of maak jelui ruzie op zijn Bethlehems?"

"Quite well," zei Tamboer, "tot dus ver gaat alles nog goed."

"Zoo min mogelijk Engelsch, vriendje," zei de Landdrost. "Ik versta Hollandsch goed; maar zeg mij eens, ik begrijp je brief niet goed,—dien van Dingsdag. Gij zendt mij het voorloopig onderzoek in zake Gert voor diefstal, en schrijft dat de getuigenis tegen hem zeer zwak is (dat vind ik ook), maar dat als gij hem onder eed plaatst, dat gij dan wel achter de waarheid zult komen. Maar, vriendje, dat kunt gij niet doen, men plaatst beschuldigden niet onder eed."

"Maar ik heb het heden morgen al gedaan," zei Tamboer, en...

"En?" riep de Landdrost.

"En hij weigerde iets te zeggen," zei Tamboer. "Hij zei ik had geen regt. Ik denk Levy moet hem opgestookt hebben, want die was de eenige die ik er over gesproken had."

"En toen hebt gij hem zeker ontslagen?" zei de Landdrost.

"Neen," zei Tamboer, "ik heb hem 15 met de kats laten geven, en 14 dagen harden arbeid."

"Voor wat?" riep de Landdrost opstaande, zijn bril afnemende, en die schoon makende.

"Voor wat anders," zei Tamboer, "als voor minachting aan het Hof? Als ik niet gehoorzaamd kan worden, bedank ik liever. Een land waar men de regters niet eerbiedigt is niet waardig een land te zijn. Wat zou de President zeggen, als hij vernam dat zijn vertegenwoordiger, die IK ben (hier drukte hij sterk op) niet gehoorzaamd wordt, of wist zich te laten gehoorzamen?"

"Daar zal ik niet op antwoorden; maar dit verzeker ik u dat als Z.H.Ed. het hoort, gij per eerste post een van die brieven krijgt, die eindigen met de woorden "en om redenen te geven waarom gij niet zult worden gesuspendeerd?" Wat ik nu van u gehoord heb, heb ik privaat gehoord; maar ik moet u zeggen, dat wanneer het morgen ter mijner kennisse officieel gebragt wordt, ik verpligt zal zijn u te rapporteren."

"Ik wensch, dat je te huis waart gebleven of dat half-pad je kar was gebroken, of je paarden waren weggeloopen," dacht Tamboer bij zich zelven.

Dat de verdere conversatie niet zeer geanimeerd was, behoef ik niet te melden. Na het supper ging de Landdrost slapen, daar hij moede was, en Jan Tamboor bragt een bezoek aan den predikant-consulent, dien hij omringd vond van een aantal gemeenteleden, die uit belangstelling (synoniem met "nieuwsgierigheid"), of om de namen van te doopen kinderen te komen opgeven, daar bijeen waren.

De conversatie tusschen den geestelijke en den man wien als regter de zorg van Nijmegen was toevertrouwd was daardoor zeer gebonden. Tamboer bleef maar een half uurtje, ging spoedig naar bed, droomde van den Staatspresident met een sjambok, van suspenderen, enz., en voelde zich den volgenden dag weinig verkwikt door de zoogenaamde rust, toen hij al vroeg gewekt werd door den zwarten bediende, die hem kwam zeggen dat een heele boel boeren bij die kantoor stonden. Jan kleedde zich haastig, dronk een kop koffie, en ging kantoorwaarts. Op pad kwam hij voorbij den constabel die voor Gert oppaste, die zoogenoemden harden arbeid verrigtte aan de watervoor.

"Kom naar die kantoor," riep Tamboer den constabel toe.

"Moet Gert zaam kom?" vroeg de constabel.

"Neen," riep Tamboer kort af, "kom alleen." "Ik hoop," dacht Jan bij zich zelven, "dat Gert intusschen wegloopt, dan is er geen getuigenis tegen mij en kan die verwaande Landdrost geen rapport maken."

Tamboer groette de aanwezigen, bij het kantoor gekomen zijnde, en wat dien dag verder voorviel zullen wij in een volgend No. meedeelen.

(*Wordt vervolgd.*)

Mijne Eerste Liefde.

Het was in de maand Augustus van het jaar ——. Ofschoon nauwelijks twintig jaren, had ik reeds met gelukkig gevolg mijn examen gedaan, en was tot tweeden luitenant bevorderd. Tot belooning daarvoor had mijn vader mij verlof gegeven een pleizierreisje te doen. Een uitstapje naar Gelderland is voor een jongeling na inspanning en vlijtige studie het heerlijkste bijna wat men zich kan voorstellen. Niet alleen bekoorde mij het liefelijke der natuur, het schoone der landstreken, maar nog meer aantrekkelijkheid had voor mij de familie, in wier midden ik eenige dagen hoopte door te brengen, en die men als zeer beminnenswaardig mij had geschetst.

Deze familie bestond uit den behuwdoom en de tante mijner oudste zuster, met hunne kinderen Emma en Frits, en in de gulle uitnoodiging had men steeds van "neef Willem" gesproken, zoodat ik den aanverwanten mijner zuster geen grooter bewijs van eerbied meende te kunnen toonen, dan door hen met "oom en tante" te betitelen, en als verwanten te erkennen. Er was echter een schaduwzijde aan mijn geluk: mijn vader had mij slechts vijf-en-twintig gulden tot reisgeld gegeven. Zoo als men weet, zijn de jeugdige officieren niet ruim bij kas. Aan naar mijne meening onvermijdelijke benoodigdheden had ik reeds eenige guldens uitgegeven. Ik berekende de vracht heen en terug, en kwam tot besluit, dat ik met mijn geld zeer spaarzaam moest omgaan, indien ik mijne eer als tweede luitenant behoorlijk wilde ophouden.

De postwagen van Van Gend & Loos, hoe zeer boven de andere ondernemingen uitmuntende, was waarlijk niet het aangenaamste vervoermiddel dat men kon verlangen, en mijne lange beenen waren in de meer beperkte ruimte eens postwagens dan in die van den tegenwoordigen spoorwagen niet op hun gemak. Bovendien reisde ik met den nachtdienst over Amersfoort, en tot overmaat van ramp kon mijne gezonde natuur den slaap niet vatten, omdat ik gezeten was tusschen een dikken, bewegelijken heer en een oude dame, welke laatste eene mand aan hare voeten had geplaatst, waaraan zij mij verzocht niet te stooten, omdat daarin eijeren waren, doch dit waren maar onaangenaamheden, onafscheidelijk aan elke reis, en ik troostte mij met de gedachte op een gelukkig verschiet.

Maar ook zelfs aan eenen nacht in den postwagen komt een einde; en zoo hielden wij ten zes ure te Arnhem voor "de Arend" stil. Ik stapte haastig uit, en verblijdde mij, dat ik armen en beenen eens terdege kon uitrekken. Van de gelegenheid tot wasschen en verfrisschen maakte ik gretig gebruik. Maar met het versterken der maag was het slecht gesteld. Enkele landgenooten en een paar Duitschers plaatsten zich aan de tafel, en bedienden zich van het gewoon ontbijt. Ik begreep dat het beter met mijn beurs overeenkwam, aan een afzonderlijk tafeltje met een kop koffie en een broodje mij tevreden te stellen. Na het nuttigen daarvan beschouwde ik de verschillende namen die op de glasruiten gegrift waren; vervolgens een schoon paard, in den stal; daarna de platen die achter glas aan den muur hingen, en eindelijk—bij een luit. wel eens meer het geval—ging ik voor een spiegel staan om mij zelven te bezien. Deze spiegel hing recht tegenover de openstaande deur eener aangrenzende kamer, en zoo gebeurde het, dat ik niet alleen mijn eigen dierbaar persoon, maar ook een officier zag, die in dat vertrek aan een welvoorziene tafel was gezeten, en, naar zijn uniform te oordeelen, den rang van Kolonel had. Instinktmatig ging ik recht staan, om overeenkomstig de voorschriften van het krijgswettenboek te salueeren; maar eerst toen de onbekende luid begon te lagchen, viel het mij in, dat ik vergeten had mij om te keeren. Ik werd rood van schaamte, en wilde juist mijne verontschuldiging maken, toen de Kolonel naar mij toekwam, mij vriendelijk op den schouder klopte, en tot mij zeide: "wees niet bekommerd, collega; wij zullen het maar voor gedaan houden. Doch

kom nu met mij mede, en gebruik iets met mij, want het schijnt, dat men u geheel en al heeft vergeten."

Ik was zoo verlegen, dat ik gaarne zou bedankt hebben, maar dat ging niet, en de tafel met de koffij, rookvleesch, eieren, brood en boter zag er ook al te verleidelijk uit. Ik nam daarom het verzoek van den vriendelijken Kolonel aan, en, na mij aan hem bekend gemaakt te hebben, plaatste ik mij tegenover hem.

"Harding!" sprak hij, toen ik hem mijn naam gezegd had; "dan zijt gij waarschijnlijk verwant met den heer Harding te B.?"

"Ja, ik noem hem oom; ik ga juist tot hem om eenigen tijd bij hem te logeeren. Kent gij hem, als ik u vragen mag?"

"Een weinig," antwoordde de Kolonel, terwijl een glimlachje om zijn' mond speelde, "mijne compagnie ligt slechts vier uren van B. in garnizoen; vandaar, dat ik er nu en dan kom."

"Zoo, dan zal ik waarschijnlijk de eer hebben u daar te ontmoeten."

"Misschien," antwoordde hij, terwijl zijne lippen zich wederom tot eenen lach plooiden. "Maar vestig thans uwe opmerkzaamheid maar op het ontbijt, mijn vriend; want de wagen daar buiten schijnt haast reisvaardig te wezen, en ik moet naar mijn bruintje gaan zien. Eene sigaar?" vroeg hij nog, terwijl hij mij zijnen koker voorhield.

Wederom werd ik rood van schaamte, want van al mijne ongeoefendheden was het rooken wel het grootste. Ik had het reeds meermalen beproefd, maar altijd met zoo'n slecht gevolg, dat ik daarvan moest afzien. Ik praatte iets van dames in den wagen, en nadat de gulle onbekende gezegd had dat ik gelijk had, want dat de meeste dames niet zeer op rooken gesteld zijn, drukte hij mij de hand, en nam afscheid van mij, met de woorden: "tot wederziens te B."

Twee uren later stapte ik uit in de nabijheid van het landgoed van oom H. Ik liet mijn kleine bagaadje aan het posthuis achter, zette de lichte veldmuts op het nogmaals glad gestreken haar, en ging den straatweg op, dien men mij zeide dat naar B. leidde. De weg liep langs uitgestrekte korenvelden, waarvan ik de schoonheid, tengevolge van de groote hitte der zon, niet naar behooren kon waardeeren. Daarna liep ik om een kleinen heuvel, en door een dicht bosch, welks frissche lommer hoogst verkwikkend op mij

werkte. Het was mij daar zoo naar den zin, dat ik al spoedig een vroolijk soldatenlied begon te zingen, of te brommen, gelijk mijne kameraden zouden gezegd hebben, die het schoone van mijne basstem niet wilden erkennen. Ternauwernood echter had ik het eerste couplet geëindigd, of ik hield plotseling op, niet alleen met zingen—maar ook met gaan; want er vertoonde zich aan mijne oogen een tafereel, hetwelk geheel en al mijne aandacht trok.

Op een bank langs den weg, die door het bosch liep, zat een jong meisje, welks hoog gekleurd gelaat deed vermoeden, dat zij van eene lange wandeling uitrustte. Terwijl eenigen bij zulk een warmtegraad er wel eens als een kreeft uitzien, stonden de purpere wangen aan deze dame zeer goed, en de haren, die haar los langs den hals hingen, zouden zelfs den grootsten minnaar van pommade en glad gestreken haar in verrukking gebracht hebben. Daarbij kwam nog, dat zij mij met hare bruine oogen zoo vriendelijk en ook zoo bedaard aanzag, alsof zij mij reeds jaren lang kende. Zij was bezig met haren grooten ronden hoed, dien zij van het hoofd genomen had, zich een weinig wind toe te wuiven, en ging ongedwongen daarmede voort.

Ik was bij het doen van den militairen groet blijven staan en staarde het meisje eenige oogenblikken met onverholen bewondering aan. Ik begreep echter dat dat op den duur niet hoffelijk was, en vroeg haar derhalve welke der beide wegen, die zich daar kruisten, naar B. leidde.

"Deze," antwoordde zij, terwijl zij opstond en in de aangewezen richting voorwaarts ging, "de andere gaat naar het dorp, vanwaar ik kom,"

"Zoo gij naar B. gaat," zeide ik, eenigzins moediger geworden, "zult gij mij, hoop ik, wel veroorlooven u te geleiden?"

"Integendeel," zeide zij lachend; "ik zal u geleiden, daar gij een vreemdeling in deze streek schijnt te zijn." Deze opmerking gaf mij natuurlijk aanleiding haar mede te deelen, wie ik was en waarom ik naar B. ging; waarop de dame vroolijk uitriep: "Nu, dan is het mij dubbel aangenaam dat ik u ontmoet heb, daar gij dan niet geheel onvoorbereid in den kring van uwe familie zult komen!"

"Onvoorbereid! Waarop?" vroeg ik verwonderd.

"Nu ja," antwoordde zij, terwijl zij een schalkschen blik op mij wierp, "het zijn lieve, brave menschen; ik ken ze reeds van kindsbeen af, want, weet ge, ik ben de dochter

van den predikant in het dorp—maar zij hebben hunne eigenaardigheden. De oude heer is een weinig doof, en kan het daarom niet lijden dat men zacht spreekt, en zijn vrouw is zeer zenuwachtig en valt in zwijm, als men luid spreekt. De oudste dochter is zeer muzikaal, en speelt den geheelen dag piano; maar de jonge heer Fritz is zeer onmuzikaal, en laat al zijne honden brommen, zoodra zijne zuster begint te spelen."

"Dat moet niet zeer harmonisch zijn," merkte ik zachtjes aan.

"Zeker niet," zeide zij, terwijl zij de schouders ophaalde, "en de kleine kinderen schijnen, helaas! denzelfden weg op te gaan. Bovendien heeft mevrouw nog de eigenschap dat zij de heeren militairen in het geheel niet mag lijden; zij kan ze volstrekt niet uitstaan. Het is inderdaad vreemd, aangezien die heeren juist zoo oplettend en galant jegens dames plegen te zijn."

Bij het uitspreken dezer laatste woorden wierp zij eenen schalkschen blik op den shawl, die haar over den arm hing, en welken ik vergeten had van haar over te nemen. Ook bemerkte ik, dat ik aan hare rechter, in plaats van hare linker, zijde ging. Ik haastte mij, mijne onoplettendheid weer goed te maken, en dacht juist na over een mooi compliment, toen wij aan den ingang eener lindelaan gekomen waren, en zij tot mij zeide: "Deze laan voert recht naar het landgoed; gij kunt niet missen. Mijn weg echter loopt hier langs." En alvorens ik haar kon verklaren, dat haar weg de mijne was—te laat vond ik de heerlijkste spraakwendingen om dit te zeggen—ja, zelfs vóór dat ik haar bedanken kon...was zij weg.

Staan blijven en haar nazien hielp niets. Ik troostte mij daarom maar met de gedachte, dat zij zeker dikwijls bij mijne vrienden zoude komen, ging langzaam de laan in, en stond na weinige minuten voor het huis, waarin ik eenigen tijd hoopte door te brengen.

Het was een groot, schoon en sierlijk gebouwd huis, in welken stijl weet ik niet, want met de bouworden ben ik niet zeer vertrouwd. Op korten afstand van het gebouw stond eene soort paviljoen met veranda, waarin een heer en eene dame gezeten waren. De heer had eene rookende pijp en een nieuwsblad in de hand; de dame was bezig aan haar naaiwerk. "Dat zullen oom en tante zijn," dacht ik, en met een kloppend hart ging ik naar hen toe. De heer

kwam, zoodra hij mij zag, naar mij, wat voor mij een groote gerustetelling was, want slechts bij afwezigheid van mijne tante durfde ik hem met de noodige stemverheffing toespreken. "Uw neef, mijnheer, Wilhelm van Harding," riep ik zoo hard ik kon, toen hij mij gevraagd had wat ik verlangde. "Mijn vader—is zeker doof," zeide hij, mij in de rede vallende; "maar hier is het niet noodig zoo te schreeuwen. Mijne vrouw..."

"Ach ja, ik weet," antwoordde ik op zachten toon, en mij daarop tot mijne tante keerende, die even eens opgestaan was, zeide ik met de zachtste mogelijke stem: "Verschoon mij, waarde tante, dat ik..."

Verder kwam ik niet, want op dat oogenblik klonk uit het open venster van het tuinhuis een schel gelach, en vertoonde zich tusschen de neêrhangende wijnranken een jeugdig vrouwenhoofd.

"Wat doet gij nu weder, Emma" vroeg de landheer op eenigzins bestraffenden toon, terwijl hij zelf moeite had zijn lachen in te houden. "Ziet gij niet dat hier een vreemdeling is?—"geen vreemdeling, vadertje!" antwoordde Emma, toen zij naderbij gekomen was, "maar wel de broeder van zuster Agatha, wien ik wijs gemaakt heb, dat ik de dochter van den Predikant was, dat gij doof waart en dat moeder zenuwachtig was!" en op nieuw begon zij te lachen dat het schaterde.—"Schaamt gij u niet, Emma, ons alle in zulk eene confusie te brengen?" zeide tante, "en bovendien hebben wij onzen dierbaren neef nog in het geheel niet verwelkomd!" voegde zij er op hartelijken toon bij.

"Waarlijk," zeide oom, "het is een schande, dat wij neef zoo ontvangen." "Maar nu, Willem, van harte welkom!" en dit zeggende, nam hij den brief mijns vaders—mijn introductiebrief—welken ik al dien tijd in de hand gehouden had, aan, en gelastte zijn dochter mij een stoel te geven en eenige verfrisschingen voor te zetten.

Nu volgde eene reeks van aangename dagen, waarin het eene genoegen het andere opvolgde. De goede oom en tante stelden alles in het werk wat maar strekken kon om hunnen gast het verblijf in hun huis zoo aangenaam mogelijk te maken. Maar boven alles was het mijne snaaksche en schalksche, zoogenaamde nicht die mij het verblijf te B. genoegelijk maakte en door haar vroolijke scherts mijn geest in opgeruimde stemming hield. Het duurde dan ook niet lang of ik bemerkte dat ik op haar verliefd, ja, ik kon het

mij zelven niet ontveinzen, wezenlijk en werkelijk verliefd was. Ook wilde ik het mij geenszins ontveinzen, integendeel ik was er verheugd over. Ik was er trotsch op. Ik was er gelukkig door en ik koesterde de vaste hoop, dat ik zou verhoord worden. Waarom anders zou zij zoo voorkomend en lief jegens mij geweest zijn? Haar voorwendsel was wel dat haar broeder Frits eene reis deed, en hare twee jonge zusters op de kostschool waren; maar dit verklaarde, naar mijne meening, hare handelwijze te mijnen opzichte niet geheel. Hoe het zij, zij had op het oogenblik niemand anders dan mij om mede om te gaan en wij doorwandelden te zamen de landstreek, die mij aan hare zijde bekoorlijk en betooverend toescheen. Wij speelden te zamen piano, en des namiddags, als het te warm was om uit te gaan, zaten wij te zamen in de koele tuinkamer: zij met een fijn borduurwerk, ik met een boek, waaruit ik haar voorlas. Hoezeer ik mijn best ook deed zoo te lezen, dat ik de fijne opmerkingen mijner nicht kon ontgaan, moest ik ze toch meermalen hooren. Want, meende zij lagchend, van eene oudere nicht konde ik mij wel laten berispen. „Van eene oudere nicht!"—ik begreep deze opmerking ten volle; ja, zij was werkelijk ouder dan ik. Op zijn minst genomen wel vijf jaren. Maar wat maakte dat uit? De liefde toch telt de jaren niet!

Het was Zondag geworden, en tante, die, in het voorbijgaan gezegd, in het geheel niet zenuwachtig, maar eene degelijke en lieve vrouw was, deelde mij mede, dat zij gewoon was, des Zondags de bekenden uit den omtrek om zich te verzamelen. Zij kwamen des middags bij haar ten maaltijd, en bleven dan gewoonlijk tot laat in den avond. Ik kon niet zeggen dat mij dit nieuws zeer aangenaam was. Liefst was ik met mijne aardige nicht alleen. Evenwel, na den Zondag kwamen er weêr andere dagen, en ik moest mijn geduld maar oefenen. Ik was er zeer trotsch op, dat ik Emma naar de kerk mocht vergezellen. Hoe schoon, hoe plechtig was het, als wij onder dat statig gelui der klokken naar het dorp wandelden, oom en tante voorop, nicht Emma en ik achter hen, de dienstboden als gevolg achteraan. Ik geloof dat ik dien morgen aan Emma zeer overspannen moet zijn toegeschenen; want ik vond alles wat ik zag hemelsch en goddelijk: de drukkende hitte, den stoffigen straatweg, het alles behalve schilderachtige dorp. Dat ik gedurende de Godsdienstoefening zeer oplettend was, kan ik niet zeggen. Onder het gezang hoorde ik slechts de zuivere en heldere stem van

nicht, en ik wachtte mij wel met mijne ruwe basstem daar tusschen in te komen; en onder de preek luisterde ik weinig, daar ik mijne aandacht bijna uitsluitend op Emma gevestigd had. Zoo was de godsdienstoefening ten einde, vóór ik het dacht, en daarmeê was ook mijn geluk voor dien dag voorbij; want toen wij uit de kerk kwamen, werden wij reeds door verscheidene der verwachte gasten vergezeld: de dochters van den predikant (den Waren) en een rijken grondbezitter met zijn vrouw en twee zonen. Al aanstonds was ik tegen de beide laatsten sterk ingenomen; want deze twee jonge snuiters, met hunne schoone snorrebaarden, maakten zich oogenblikkelijk zoo geheel van Emma meester, dat ik geen woord meer met haar kon wisselen. Onder het eten ging het niet beter, en des namiddags, toen er nog meer bezoek was gekomen, was nicht geheel voor mij verloren. In had dit nog kunnen verdragen en mij troosten met de hoop op de volgende dagen, als de beide jonge ridders en vooral mijnheer de advokaat, met hunne onbeschaamde galanterie, Emma niet zoo geheel en al bemeesterd hadden. Aan tafel zat de laatste naast haar en bediende haar voortdurend, wat, gelijk ik thans bemerkte, nog nimmer door mij gedaan was. Aan het nagerecht at hij zelfs een philippine met haar, en gebruikte dit later als voorwendsel om haar alles aan te geven.

Toen wij na den maaltijd in de tuinkamer bijeen gezeten waren, en oom de aanwezige heeren verzocht een sigaar op te steken, nam ik de vrijheid aan te merken, dat zij daarvan maar moesten afzien, aangezien de dames geene liefhebbers van rooken zijn. Daartegen kwamen echter allen op, en Emma hielp hen nog door te zeggen: "Vader heeft ons er wel aan gewoon gemaakt, en ik voor mij geniet gaarne den geur eener goede sigaar." De heeren volgden nu alle het voorbeeld van oom, en ik alleen zou achter blijven en mij aan den algemeenen spot bloot stellen? Neen, dat nooit! Zij hield immers zoo veel van den geur eener goede sigaar. Ik moest daarom rooken, het kostte wat het wilde. Ik nam ijlings eene der aangeboden sigaren en stak die aan. Dit was niet gemakkelijk, want het ding wilde niet trekken. Tweemaal bood de advokaat mij de zijne aan om aan te steken, en telkens deed hij het met een lachje, waarom ik hem wel zou hebben willen trappen; maar ik bleef bedaard en rookte. Ik rookte, hoewel mijn inwendige mensch daar tegen in verzet kwam; ik rookte, hoewel ik gevoelde dat ik

steeds bleeker werd; ik rookte, totdat oom mij zeide: "Jongen, ik geloof dat gij niet wel wordt; kunt gij het rooken niet verdragen?" Meer hoorde ik niet. Woedend slingerde ik de sigaar weg en liep de kamer uit. Dat was een verschrikkelijk oogenblik. Toen ik het woonhuis binnen gegaan was, hoorde ik hoe het gezelschap lachte en zich over mij vroolijk maakte, hoe Emma piano speelde en de overigen zongen en dansten; ik stelde mij voor hoe die verwenschte advokaat haar van de piano haalde en met haar danste, en den draak stak met den jongen neef, die het rooken niet kon verdragen; ik hoorde, dacht en gevoelde dat alles en was onuitsprekelijk ongelukkig.

Tweemaal kwam tante naar mij zien; maar ik had den grendel op de deur geschoven, en verzekerde haar, dat ik slechts een weinig hoofdpijn had, waarschijnlijk van de hitte. Indien het Emma geweest was, had ik welligt gezegd; "van de liefde," want inderdaad was zij toch de schuld van alles. Gedurende den nacht evenwel—dien langen slapeloozen nacht, die nog erger was dan de nacht vóór mijn examen—kwamen er betere gedachten bij mij op. De advokaat maakte haar het hof; goed—maar wat meer? Had zij ook slechts één bijzonder vriendelijken blik voor hem gehad, had zij met hem gewandeld, piano gespeeld en gelezen, gelijk zij met mij had gedaan? Hoorde ik niet dat de dame, die aan hare zijde gezeten was, haar iets toefluisterde, hetwelk eindigde met de woorden: "die arme advokaat." Zeker, ik behoefde den moed nog niet te laten zinken. Bovendien had ik het vooruitzicht, dat ik haar weder de geheele volgende week voor mij alleen zoude hebben. Dien tijd zoude ik mij goed ten nutte maken. Een snorbaard, zooals de advokaat er een had, zou ik mij wel niet zoo spoedig kunnen aanschaffen, maar ik kon ten minste leeren rooken.

Den volgenden morgen was ik zeer vroeg op. Ik liep stil de trappen af, om niemand te doen ontwaken, en toen ik buiten kwam, trof ik een arbeider aan, wien ik opdroeg aan zijnen heer te zeggen, dat ik een uitstapje was gaan doen en eerst 's avonds weer zou terug komen. Daarna liep ik recht uit naar het naastbij gelegen dorp, en kwam er juist aan op het uur, dat de winkels geopend werden. Ik kocht er een dozijn beste sigaren. Met dezen schat keerde ik terug naar het laurierboschje, en daar, in het dikste duister, waar geen menschelijk oog mij kon zien en geen menschelijk oor de zuchten mijner tegenstrevende natuur kon afluisteren,

zette ik mij neder en rookte. Van de smarten die ik daar gevoelde, van den strijd dien ik daar gestreden heb, zal ik niet spreken. Het is genoeg dat de wil, door de liefde gehard, de overwinning behaalde op mijne weêrspannige maag Mogelijk ook is het dat de morgenkoelte en de lichamelijke. beweging mij ondersteunden. Ik onderzocht niet verder. Onder een vroolijk en zegevierend lachen dampte ik mijne sigaren, waarvoor ik bijna het geheele overschot van mijn reisgeld had uitgegeven, en de schoonste wolkjes aan den avondhemel zijn mij nog nimmer zoo verrukkend toegeschenen als de lichte rookwolken, die ik toen ten hemel opzond.

Het was reeds na den middag, toen ik met snelle stappen en een opgeruimd gemoed naar het huis van oom terugkeerde,om mijne vrienden, die zich klaarblijkelijk over mijn afwezigheid ongerust gemaakt hadden, door mijn lachend uiterlijk weder gerust te stellen, en zoo hun nog eenige onzekerheid aangaande den staat mijner gezondheid overgebleven was, zouden zij zeker wel gerust gesteld zijn door den grooten eetlust, dien ik aan den maaltijd toonde. Evenwel kwam het mij voor, dat mijn gastheer en gastvrouw ernstiger waren dan gewoonlijk. Wat Emma betrof, zij, de anders zoo vroolijke en grappige Emma, was thans nadenkend en in zichzelve gekeerd.

"Wij hebben ons boek nog niet uitgelezen," zeide ik na den maaltijd tot haar; "zou het niet goed zijn als wij het dezen middag deden?"

"Dezen namiddag? nu ja, dat is goed; ga maar vast naar de huiskamer, ik kom aanstonds bij u."

Naar de huiskamer te gaan, dat was juist overeenkomstig mijn verlangen. Ik nam het boek onder den arm, stak een half dozijn sigaren in den zak, en weldra was ik in de huiskamer bezig mijne rookkunst in praktijk te brengen. Het duurde niet lang, of ik was in een dikke rookwolk gehuld, en met vurig verlangen zat ik op mijn beminde te wachten. Er deden zich voetstappen hooren—ja, zij was het! Ik verwachtte dat zij een kreet van verwondering zou doen hooren. Maar neen, zij bleef ontsteld aan de deur staan en zeide, terwijl zij den neus optrok: "Maar, mijn hemel, Willem, wat hebt gij hier een verschrikkelijken damp gemaakt; het is waarlijk niet om uit te houden!" En terwijl zij haar zakdoek voor mond en neus hield, schoof zij het venster op, hetwelk ik, om niets van den kostelijken rook te verliezen, gesloten had.

"Maar, Emma," zeide ik haar met de grootste verwondering; "het is toch een heel fijne sigaar, en gij zeidet gisteren dat gij die gaarne ruikt."

"Ja, als het niet anders kan zijn," antwoordde Emma op lachenden toon, daar zij weder reeds verzoend was; "en dan altijd nog in de tuinkamer; maar zulk stroo, en dan nog wel in de woonkamer, foei!"

Geheel ontsteld wierp ik het corpus delecti uit het raam en riep wanhopig uit: "Had ik dat kunnen gissen? Ik zweer u bij mijne eer, dierbare Emma, nooit in mijn leven zal ik weder"...... "Stil," viel zij mij in de rede, "geene lichtzinnige belofte! dat kan ik niet verantwoorden, en nu ter sake."

Als een gehoorzame en onderdanige schooljongen had ik mij reeds met mijn boek voor de tafel geplaatst. Zij echter bleef naast mijn stoel staan en zeide mij, terwijl zij mij de hand op den schouder legde: "Ach, beste Willem, ik vrees het zal heden met het lezen niet gaan; Ik—ik—gij..."

Mijne nicht, mijne vermeende nicht, die nimmer van haar stuk te brengen was, was thans verlegen. Juist wilde ik haar eenige woorden van bemoediging toespreken, toen wij de hoefslagen van een paard op den weg hoorden. Emma liep aanstonds naar het venster, zag naar buiten en verdween daarop pijlsnel uit de kamer. Zij verdween—en ik bleef geheel verward en verbijsterd achter. Doch aanstonds weder tot mij zelven komende, ijlde ook ik de kamer uit en de trappen af. Ik hoorde dat er in de zaal gesproken werd en trad binnen. Maar neen, de taal heeft geen woorden genoeg om de gevoelens uit te drukken, die zich toen van mij meester maakten.—Oom en tante zaten op de sofa; de eerste lachte, de laatste weende; en voor haar stond Emma, wier gemoedstoestand het mij niet mogelijk was te doorgronden, met hare hand in die van een officier.

Ik stond als aan den grond genageld, maar kwam weder tot mij zelven, toen de officier zeide: "Ha! dat is mijn jonge vriend uit de A. te Ar." Dit zeggende, gaf hij mij de hand. Ik moest mij zelven geweld aandoen; want al woedde er inwendig in mij een oorkaan, de buitenwereld mogt het niet bemerken! Ik beantwoordde daarom zijnen groet zoo goed mogelijk, zag den in jaren en rang mij ver vooruit zijnden krijgskameraad deelnemend aan en wenschte hem geluk met zijn voornemen, al beklaagde ik in den grond mijner ziel den argelooze, die zich van het eerste oogenblik

onzer ontmoeting had geopenbaard als een man die eene betere vrouw waardig was. Voor zijne verloofde had ik slechts een verachtenden blik en eene stomme buiging over. Met een gevoel van rampzaligheid, hetwelk ik niet kan beschrijven, viel ik op mijn kamer op een stoel. Dáárom alzoo had hij gelachen toen ik van B. sprak, daarom had de dame aan Emma's zijde gezegd "die arme advokaat!" Ik was snood verraden, en middelerwijl, was hij aan hare zijde gezeten en vertelde haar ongetwijfeld, hoe ik hem in den spiegel gegroet had, en zij van haren kant schetste hem zeker, met hare gewone grappigheid, de ontvangst, die zij mij bij hare komst in het huis van hare ouders bereid had, en haar verhaal eindigde gewis met de vreeselijke sigarengeschiedenis! Ik hoorde het duidelijk, hoe zij zich over mij vrolijk maakten en ik meende te sterven van woede.

In deze akelige gedachten werd ik gestoord door de komst van den huisknecht, die mij eenen brief van mijnen vader bracht. Deze brief bevatte het geld, hetwelk ik hem in mijn laatsten gevraagd had, en daarenboven gaf hij mij daarin verlof, acht dagen langer te blijven dan ik aanvankelijk gedacht had; doch zooals de zaken nu stonden, moest en zou ik weg, en daartoe zou de brief mij helpen. Aan het avondmaal, hetwelk ik slechts na mijzelven het grootste geweld aangedaan te hebben bijwoonde, vertelde ik, dat mijn vader wenschte dat ik te huis zou komen, en ik daarom den volgenden morgen vroeg vertrekken zou. Oom stelde voor, dat ik nog eenigen tijd zou blijven, aangezien de kolonel er was en het nu eerst regt levendig zou worden. Maar Emma hield zich stil en zeide slechts: "Verloofden zijn bekend als niet bijzonder belangwekkend te zijn voor hunne omgeving; het ware beter dat gij eens terugkomt, als Frits wederom te huis is."

Ik bleef bij mijn besluit. Met een gebroken hart nam ik nog denzelfden avond afscheid van mijne gastvrienden, daar ik den volgenden ochtend reeds vroeg wilde vertrekken. Ik had den nacht ongetwijfeld slapeloos doorgebragt, als ik dat ook niet reeds den vorigen gedaan had. Ik sliep alzoo —ja, ik sliep zoo vast, dat de huisknecht, wien ik verzocht had mij te half zes ure te wekken, groote moeite had mij wakker te maken. Haastig maakte ik mij reisvaardig en wandelde achter den knecht, die mijn bagaadje droeg, naar den postwagen.

Het was een prachtige morgen; de zon scheen over de

geheele landstreek, zoodat velden en bosschen als in een gouden glans gehuld waren. Zij drong door het dichste gebladerte der boomen, tot in de meest afgelegen schuilhoeken door en baande zich ook een weg naar mijn gemoed; mijn jeugdige natuur vermocht geen weerstand te bieden aan de uitwerkselen van een gezonden slaap en van den frisschen morgen.

Eene troostrijke gedachte kwam plotseling in mijn geest oprijzen. Ik tastte in mijn zak en haalde er een van mijne sigaren uit; het was toch gelukkig, dat ik in den eed dien ik voor Emma had willen doen, niet geheel had kunnen voltooien.

Nog lang duurde het alvorens ik mijne eerste liefde vergeten had, ja, zelfs twijfelde ik aan de oprechtheid der vrouwen, en de tien eerstvolgende jaren dacht ik niet weder aan trouwen. De sigaar echter was van dien tijd af mijn getrouwe levensgezel en is zulks ook gebleven, nadat ik later een hart gevonden had, dat zeker ongeveinsder is dan dat van Emma, en mij onuitsprekelijk gelukkig maakt.

B.

Overgenomen.

In Memoriam.

Uitgesproken bij 't Graf van J. J. VAN OOSTERZEE, *te Utrecht, Donderdag* 3 *Augustus* 1882, *door* J. J. L. TEN KATE.

O Vriend, dien wij ten grave brachten!
Neen, *dat* had, bij onze' Afscheidsgroet,
Het broederhart wel niet vermoed,
Dat zùlk een Weêrzien ons zou wachten.
Reeds reikten we U van ver de hand......
Daar werd de voorhang weggeschoven,
Een "Welkom!" ruischte, maar—van Boven!
Gij waart in 't Beter Vaderland.

Dat schokt ons diep, dat doet ons klagen;
Want lieflijk waart ge ons, Jonathan!
En wat men noode missen kan,
Wordt zonder pijn niet uitgedragen.

Toch fluistren wij, al valt een traan :
" De Beste Vriend, Hij doet Zijn vrinden,
" Vermoeid, belast, de Ruste vinden :
" Zoo deed Hij nù,—'t is wèl gedaan !"

" Want gij waart *moede*, al straalden de oogen
Van *moed !* Uw heimwee trok naar Huis.
Toch streedt ge voort, toch droegt ge uw kruis :
Wel 't hoofd, maar niet het hart gebogen !
Verzwakte 't vleesch, sterk was de geest :
Uw Heiland was uw kracht ten leven.
Uw " VICTUS VINCAM" bleef geschreven :
Het is uw zwanenzang geweest !

Door smart *verwonnen* menigwerven,
Door God *verwinnaar* telken keer ;
Verwonnen door den dood—toch weêr
Des doods *verwinnaar*, reeds vóór 't sterven !...
Zòo gaat de zon, haar purperglans
Verliezende, in de golven onder—
Maar morgen rijst ze, een Hemelsch wonder,
Verheerlijkt op aan d' Oostertrans !

Gezant des Kruises, hoogbegaafde !
O, hoe uw heilwoord, krachtig, rein,
Een levendige springfontein,
Veel duizend dorre zielen laafde ;
Hoe gij Gods Rijk hebt uitgebreid,
Slechts de eère zoekend van uw Koning :
Dàt, op den Grooten Dag der krooning,
Wordt openbaar in de Eeuwigheid !
....

Maar wat uw bijzijn *ons* deed smaken,
Ons, broeders, luistrende aan uw voet :
Uw liefde, uw trouw, uw warm gemoed,
Dat *onze* geestdrift deed ontwaken ;
Uw meêgaan in ons lief en leed,
Heel 't BEELD EENS KINDS, dat we in u groetten...
Eer zou ons hart versteenen moeten,
Eer 't zijn VAN OOSTERZEE vergeet !

En nu—uwe assche slape in vrede !
Het edelst wat gij achterliet,
Is dit vergank1ijk hulsel niet:
Uw woord, Uw geest, naamt gij niet mede,
Uw arbeid *blijft* ons vruchten biên.
Wees dies gezegend van ons allen !
Ons Welkomstfeest is niet vervallen :
't Is maar verdaagd....Tot Wederzien ! *

Hedendaagsche vlug- en schranderheid.

ô, Glorie van de huidige eeuw,
Zoo ver verheven boven de oude!
Wat maakte m' eens een groot geschreeuw
Om 't wonder, als men 't toen beschouwde,
Dat de eenige Themistocles
In ééne week het Perzisch leerde.
Maar nu wordt in een dag of zes
Door ieder die het maar begeerde
Het Fransch, en Engelsch zelfs, geleerd,
Dat hij het schrijven kan en spreken.
Wie nu nog onzen tijd niet eert,

* "VICTUS VINCAM" was de kernspreuk, door Van Oosterzee onder zijn wapen geschreven: dit wapen stelde voor een *zon*, in 't *oosten* verrijsd uit de *zee*: daarop wordt hier gezinspeeld. Wat zijn "zwanenzang" betreft, dien vinden we in het Evangeliesch Jaarboekjen: "Magdalena," Jaargang 1882, waarin aldus de Dood wordt geantwoord op zijn vermaanbrief:

"Ik hoor het ruischen van uw voeten,
Maar 'k sidder voor uw aanblik niet.
'k Mag als Bevrijder u begroeten,
Die mij voor onrust ruste biedt.
Breek mij dit hart, verdoof mijn zinnen,
Ja, blusch mijn laatsten levensstraal !
Verwonnen zal ik overwinnen;
En, Dood, waar blijft uw zegepraal !"

Moet in zijn wrok maar blijven steken.
'''t Is ongehoord, wat wijs geslacht
Thands over de aard is opgerezen.
Wie had dat vroeger ooit gedacht?
Maar, men moet stipt rechtvaardig wezen:
De wijsheid die dat wonder wrocht
Is, als natuurlijk, slechts van enkelen,
Die dan hun kostbaar wijsheidvocht
Milddadig op de menigt sprenkelen.
Bedenk, de menigt leert zoo snel
De taal, door de edele *methode*
(Want anders ging het niet zoo fel!)
Die nu geraakt is in de mode.
Voorwaar, het lijkt wel op een droom,
Als wij zoo gaauw een sprake leeren.
Gedreven door onzichtbren stoom,
Kan niets ons in den arbeid keeren.
Wij leeren voort, en galmen dra,
Eer dat wij zelf het zeker weten,
Den vreemdling in zijn woorden na,
En praten waarlijk als bezeten.
De tong loopt ons verstand voorbij,
En heeft een brein op eigen houtjen,
Of wordt, als door een tooverij,
Gelijk 't hansworstjen aan een touwtjen,
Bewogen door een vreemde macht
Die invloed heeft op onze lijven!
En met een onweerstaanbre kracht
Met ons maar alles kan bedrijven
Wat hij verkiest...... Zou 't Joost ook zijn,
Met zijn onheilige aperijen,
Om door 't verblinden van zijn schijn
Ons voor zijn hofstaat weg te vrijen?...
Maar neen! weg met dat denkbeeld dat
Ons voor ons-zelven zou verlagen!
ô IJsbre gruwel! 't is een klad
Geworpen op ons welbehagen

En vroomheid!—Neen, 't is eigen kracht
Die 't onbegrijpbare ons doet spreken;
'T Is eigen aan ons wijs geslacht,
Om 't onbereikbare aan te kweeken:
Zoo hoog zijn wij. Wij hebben wel
Ons zelf uit apen kunnen vormen;
En daarom kunnen wij ook zoo snel
En woest de wetenschap doorstormen,
En ons verschillend rasgeluid
Aanleeren. Vroeger heeft men nimmer
Onze eigenwaarde zoo geduid,
En daarom zijn wij zoo veel slimmer
Dan de ouden, door 't gevoel des moeds
In de apenafkomst ingedreven,
En bron des treflijke' apenspoeds,
Nu meer vertoond in 't hersenleven...
ô Jeminie, wat hebben wij
Nog verder van de zaak te praten?
Wij kunnen nu het verdre vrij
Voor andere dagen overlaten.

Uit de Oude Doos.

Gij hebt mij gevraagd om afschrift der documenten die betrekking hebben op de komst alhier der Fransche en andere vluchtelingen. Zij beslaan niet zeer vele bladzijden, doch op zichzelven genomen en niet in 't verband met andere stukken, kan het gemakkelijk gebeuren dat de lezer niet dat duidelijk begrip van de zaak verkrijgt dat hij gaarne zoude wenschen. Het volgende plan kwam mij dus aannemelijk voor, t.w. om te publiceeren.

a. Den brief (generalen Missive) die de voornaamste aanleiding heeft gegeven tot de colonisatie van het Kaapland en de overzending herwaarts der Protestantsche vluchtelingen.

b. Extracten uit brieven alhier door 't Gouvernement ontvangen.

c. Brieven door 't Gouvernement alhier verzonden.
d. Extracten uit het dagregister, de resolutien &c.

Litt: *a* en *c* moesten natuurlijk bij elkander staan, maar ik heb gemeend lit. *a* tot het regt begrip van al het overige onmisbaar te zijn en als inleiding te moeten vooraan zetten.

De Eerste periode die ik gekozen heb ligt tusschen 1648 en 1690. Indien gij plaats hebt voor 't geen ik bereid ben u te leveren, zult gij ongetwijfeld velen uwer lezers een groot genoegen doen en de lust aanwakkeren om met den belangrijken inhoud van 't archief van meer nabij kennis te maken. De uittreksels door mij gegeven zijn als lichtbeelden die ons het voorledene in aanschouwelijken vorm voorstellen, en als wij ze lezen, gevoelen wij ons onwillekeurig verplaatst in dagen die voor ons Vaderland en Europa van 't hoogste gewigt waren, toen met noeste vlijt werd gearbeid aan de vestiging en uitbreiding dezer volkplanting, en Willem de 3de zijn reuzenwerk verrigtte, welks vruchten thans ook door ons worden geplukt.

Ik ben, &c.,

H. C. V. L.

't Kaapsch Archief,
September 1882.

UITGAANDE BRIEVEN.

Patria.

Aan d' Ed. Heeren
Bewinthebberen van d' generaale Nederlantsche G'octroyeerde Oost Indische Compe. ter illustre vergaderingh van de Heeren 17en der selve Compe. representeerende tot Amsterdam.

1684.

Edle. Erntfeste, Hoogh Agtbaere, Hoogh wyse, voorsienige, seer Genereuse Heeren.
Edle Hoogh gebiedende Heeren.

...... Van wat apparentie 't cooper mineræl dat op verschyden pleatse alhier valt, is, hebben wij UE. hoogachtb. ten meeren deele by onse voorgaande brieven plichtschuldigh bedeelt, doch om UE. H. A! begeerte daarin nader te voldoen, soo gelieven UE. Ho. A. te weeten dat de Commandeur drie verscheyde Caepse mynen heeft ontdeckt, waervan d' eerste is gelegen aan de steenbergen, omtrent

5 uyr van de Caep, mitsgaders de 2 andere ongeveer 5 a 6 uer verder landewaert. Van de nodige requisitien als branthout en water genoechsaem versien synde, En ider van deselve naer alle uyterlycke teeckenen van een groote verwachtinge wesende, hoe de preuve reets by syn E. daer van genomen, ider centenaar inhoudende 24 lb. coper, waarvan wy maendelycx op de voorn. dry plaetsen souden connen machtigh werden, en smelten een quantiteyt van 15,000 ponden ertz, sulcxaen coper daervan souden comen 37,500 lb.. dat onses erachtens (behoudens UEd. Hoogh Ab. hoogh wyser oordeel) de moeyte waerdigh soude wesen om by der handt genomen te werden, geen noemwaerdige oncosten soude d' E. Compe daarom behoeven te dragen, de materialen daartoe noodigh ten principaelen in yserwercq en andere cleenigheden bestaende, souden alhier connen gemaeckt en vervolgens gerepareert werden. d' Lasten die d. E. Compe. wanneer UE. H. Ab, mochte goet vinden dat werck te doen by der handt neemen souden moeten dragen, bestaen, dat daertoe noodigh soude wesen 30 a 40 Europianen en 300 fluxe slaven die bequamel. op 't Eylant Madagascar ter bekender plaetse, wanneer ons daertoe een bequaem jacht en genoeghsame Mexicaense realen wierden toegesonden, souden connen werden genegotieert. D' soldy van d' eerste en 't costende van de laesten meenen wy dat binnen corte jaeren uyt de voordeelen genoeghsaem souden connen werden gevonden, dogh het byweesen van den Commandeur soude vooral, immers voor eerst daer noodig weesen, om 't wercq der mynen met 't nodige overlegh te doen voortgaen en om UE. H: A: hier naeder verseeckeringh van te geven, soo gaen hier nevens met het schip 't Huys ter Speyck in een cleen casie 20 stuck staefjes cooper en een vaatje met 50 lb ertz gemerckt ♀ dat met UE. H: A: believen daer te lande souden connen werden gesmelten, wanneer men den waeren inhout van 't selve pertenent sal connen weeten off voor d' E. Compe. waerdigh is om by der handt genoomen te werden, waerop wy in der tyt UE. H: A: goetvinden met verlangen sullen te gemoet sien.............. Met desen Landt aert off Hottentoots hebben wy nu eenige jaeren in goede intelligentie geleeft, maer de hier naest bygelegens, te ordinary de Caepse Hottentoots genaemt, hebben sigh sedert eenigen tyt herwaerts vry wat moetwilligh aangestelt, selver soo verre gecoomen synde dat by onse verre afgelege borgers drygen d' huysen te sullen in brant steecken, by nader vervolgh sullen wy genootsaeckt wesen civile correctie daarover te appliceren, en sulcx niet helpende en tot feytelyckheden comende uyt te barsten nae d' importantie van de saecken ons gevoeligh daerover te toonen, hoewel wy verre voor het naeste gelooven dat het daertoe niet sal comen, dewyle van den oorlogh met de E.

Compe. voor eenige jaeren gevoert noch al te sentibel syn. Van de Souoquas hebben wy wel het meeste quaat omtrent de bergen te verwachten. Hoedanich een soort van volcq Obiquas genaampt in de gepasseerde maent Maert eenige onser borgers die om zeekoeyen te schieten lantwaert in waeren gegaen, haar beesten hebben afgenomen en een der voorn. borgers dootgeslagen, dat wat verre siet en noot-saeckelyck revensie vereyscht eff daer souden noch al quader op cunnen comen te volgen, synde 't selve een soort van menschen die haer aan 't geberghte onthouden en 't eenemael van den rooff leven en by den oorlogh niets te verliesen hebben, selver haer niet schroomende haer cans schoon siende haer eygen natie onder wiens gehoorsaamheyt sy staen haer vee te rooven, sulcx der capiteynen selver maer nae occasie haecken om daer over wraacq te neemen.

Dewyle wy hier van de Hottentoots spreecken, soo connen wy niet voorby gaen UE. H. A. plichtschuldigh te bedeelen hoe dat wij met een der soeswaesen Capiteinen, Claes gent., op wiens getrouwight. in comparatie van d' andre nog wat staet is te maecken, *syn g'accordeert* dat hem 's Compe. wegen sal werden gegeven een el. tabacq waermede deselve voor 's Comqs. reecq. by de verdere landewaerts inne gelegene Hottentoots om d' oost van Afrika soo veel grof vee te trouqueren en tot ons aff te brengen als sal connen maghtigh werden, sonder daervoor jets anders te gaudeeren als alle de koeyen die daeronder sollen werden bevonden, met dat servituyt nogtans dat hy altyt verplicht blyft van ieder 100 stx jaarlycx aan de E. Compe. op te brengen 20 stx. en dat voor altoos. mitsgaders 't verdere geruylde bestiaal sonder verminderingh ons over te laten, in welcker voegen ons nu twee malen na den anderen heeft toegebracht een quantiteyt van 393 beesten waeronder 57 stx koeyen die d' E. Compe. in't generael niet meer te kosten komen als de somma van ƒ 237 11 12, waermede nu niet alleen is uytgewonnen de ongelden van provisien en 't geen verder tot de lanttochten vereysten, maer oock de gagie en 't oostgeld van 17 a 18 Europianen, die ordinary daertoe syn gebruyckt, welckers dienst wy den tyt van ses a 7 weecken moeten ontbeeren; wy willen hopen dat UE. H. A. dit niet sal mishaagen, dewyl kennelyck is dat d' E. Compe. daer voordeel by doet.

By onse voorleeden Jaerse missive van den 28 May sal UE. H. A. weesen gebleecken hoe dat wy voornemens waren de tocht om de Noort nochmael te hervatten, gelyck wy in de maent September des voorleden jaers hebben gedaan, maer is die expeditie soo wel als de voorgaende naa 't gewenste succes niet uytgevallen, synde nu de laeste mael wel eenighsents verder als voorgaende jaer tot op d' suyderbreete van 30 graden en 18 minuten geweest, van waer d' onse

syn terug gekeert, soo voorgeven uyt gebreck van water en dat d'ontoeganckelyke geberghten niet conden passeeren en dat achter 't selve een vlackte van sant sigh vertoonde, die de daeromtrent geleegen Hottentoots voorgaven 5 dagen reysens langh te wesen en sulcx en tweede santsee gelyck sonder dat daer eenige water was te becoomen. Onze ordre was dat sy haer reys anders mosten vervolgt hebben tot onder den tropicus capricorny wanneer wy wat goets daervan souden hebben te verwachten gehadt. Wy geven echter de moet daerom geensins verloren en meenen door de verre afgelegenste Hottentoots noch soo veel t'ontdecken, insonderheyt van de voorgegeven cooper myn die daer omtrent soude wesen dat wy UE. H. A voor 't sluyten deser daervan nader openingh hoopen te geven, dat Godt geve op dat eenmael een middel magh gevonden werden tot ontheffinge van de swaere lasten die UE. H. A. nu soo lange jaeren hebben gedragen,. daer toe d'apperentien sich al beginnen te verthonen.

Sonder onse adsistentie aen de arme en onvermoogene landtbouwers en soude 't werck van den ackerbouw tot sulcken goede apperentie als wy tegenwoordigh d'effecte daervan genieten noit syn te brengen geweest, gelyck wy UE. H. A. in 't vervolgh van desen nader sullen bedeelen, beginnende nu haar schulden aen de E. Compe. met graenen en wynen al mooy te vereffenen, hebbende deselve desen ougst in 't generael affgeleght een capitael van *f* 2644. 13.8, waardoor veele nu uyt haer schulden staan te geraecken en haer selven buyten lasten van de E. Compe. sullen connen gedoen.

Gelyck UE. H. A. seer wel gelieven aen te haelen, sal het ons veel gerustheyt toebrengen, wanneer wy soo verre syn gecoomen, dat wy ons selve connen spysigen, daer toe by ons al practicable middelen werden gebruyckt en niets ondersogt gelaeten wat maer eenighsints can dienen om dat hoogh noodigh werck in alle d'manieren d'hand te bieden,. gelyck wy een yder genegen synde om sigh buyten dienst van d. E. Compe. met den Landbouw te geneeren 't selve accordeert, want door veel menschen moet de Colonie worden voort geseth, t'vorige weynige getal borgers te swack geweest synde om UE. H. A. ooghmerck te bereycken, niet te veel Coloniers oordeelen wy hier ter plaetse te connen coomen, soo maer met 't peck van ledigh en een luy ongeregelt leven te lyden niet syn besmeth, daerop allersint nauwe acht neemen en de soodanige van de handt wyzen, synde ons aengenaem dat UE. H. A. de prys die wy op de granen hebben gestelt gelieven hebben te approbeeren. Connende de Landtbouwers onses oordeels daer mede bestaen.

Soo als wy UE. H. A. voorleden jaer hebben gesz: can de Caepse wyn tot nogh alhier heel wel syn coopman vinden, en verteert werden, schoon desen jaere al weder 89 leggers daervan syn geougst

maer staet oocq binnen corte jaeren door de stercke aenplantinge van den wyngaerdt soo overvloedigh te werden dat wy, indien daervan ryckelyck sullen connen mededeelen d'ervarentheyt comt ons te leeren de wynstock hoe ouder wordende beter en crachtiger wynen uyt levert; wat deselve tot nogh toe op Batavia heeft gerendeert, hebben wy UE. H. A. by onze vorige brieven plichtschuldigh bedeelt, aen den vertier in Indie by opulentie hebben wy geen redenen om te twyfelen, en dewyle wy alhier hebben ondervonden in hoe grooter fustagie deselve wert gedaen hoe dat de wyn beeter en smaeckelycker blyft, weshalve wy UE. H. A. Eerbiedigh versoecken dat ons schooven en isere hoepen ten eersten moogen werden toegesonden tot 10 a 12 van de grootste wynvaten die de wyncoopers daer te lande gebruycken.

De verpachtinge van 't schaapevleesch aen twee bysondere persoonen bevinden wy in allen deele dat tot gerieff van 't gemeen seer noodigh is, oock dat de verdere Coloniers nu daerdoor occasie is gegeven om haere schapen te gelden te connen maecken, anders daermede overcropt blyvende wort haer de lust tot voorttelinge van dien benomen.

Om 's Compe. domaine alhier te doen vermeerderen, waeronder de verpachtinge voor als noch de voornaamste syn, daertoe werd by ons alle neerstigheyt aengewent, op ulto. Decemb. ao. passado hebben de generale verpachtinge gerendeert een somme van *f* 15,800, gelyck wy in 't vervolgh van dese nader sullen verthoonen, en sulcx meerder als 't vergange jaer *f* 5,480, dat een merckelyck verschil is en na alle apparentie in corte jaren met de caepse wyn nog al merckelyck sal worden vergroot, synde oocq van onse naerstigheyt om te sorgen dat de nodige levensmiddelen overvloedigh werden waertoe wy alles aenwenden, ende gewenste effecten beginnen te gemoet te sien dat men met een cleentje hier sal connen te marckt gaen.

Met den toebacq van d'E. Compe. aen particulieren die jaerlycx op seeckere conditien gelyck UEd. E. A. bewust is, de meeste quantiteyt aen namen te vertieren syn wy genootsaact geweest eenighe verandering te brengen ten opsighte ons van de aennemers t'elckens claghten ter ooren quamen dat sy d'aengenoome quantiteyt op verre naa niet machtigh waeren te slyten, om redenen dat wat moeyte en naerstigheyt, den fiscael en oock sy selffs aenwenden om 't sluycken van den toebacq van de scheepen te beletten, sulcx in 't geheel niet conde werden voorgecomen, gelyck oocq in der daet waer is, waerdoor tot nogh niet een van d'aennemers haer aengenomen quantiteyt op veel naa hadden maghtigh geweest om te setten, sulcx de voordeelen die d. E. Compe. anders daervan mede soude hebben genooten soo veel werden vermindert sulcx wy 't vercoopen van den toebacq op

ulto Decemb. laest leden in 't openbaer aen de meest biedende hebben verpacht meest op de voorgaende conditien behoudens dat de pachter voor yder lb. Verginese toebacq aan d'E. Compe. sal betalen 48 stv. 't lb. te geven, mits geleberеert van d'E. Compe. niet meer van dat cruyt aan te neemen als alle sullen connen beuificeren dat wij meenen met het voorgaende niet veel te sullen verscheelen, soo den pachter selffs niet frauduleus compt te handelen daerop naeuwkeurigh wert requart genomen, op welcke voet booven de merckelycke winst op den toebacq dezen jaeren nogh sal werden geproffiteert een somma van ƒ1450 dat die pachter heeft gehaelt. 't Dassen en daaromtrent gelegen eylanden voor deze aen particuliers overgelaeten, met die privilegie om alleen daer traen te branden en d'selve aan d'E. Compe. te leveren ten prijsen van ƒ10 't halff aam van dat vissen vet, waertoe d' E. Compe. 't haeren lasten d' fustagie mede moste leveren sonder dat deselve iets daervoor gaudeerde, hebben wy voor UEd. H. A. ten alderhooghsten schadelyck g' acht, om niet door de E. Compe. by der hant genomen te worden, dewyle de vrye Saldanha vaarders, haar vaartuygh is verongeluckt en sulcx niet machtigh om dat werck te vervorderen als connen wy met 's Compe's. dienaeren ende vaertuygen die wy nogh aan de handt hebben, in den tyt van 2 off uyterlyck 2½ maenden dat de robben moeten geschoten, den traen gebrandt en herwaerts gebracht werden, dat wercq genoeghsaem verrichten en sulcx voor de E. Compe. daerby proffiteeren, d' 3 à 4,000 gls. 's jaers die d' voorn. vrye Saldanna vaerders daerby hebben opgestreecken, behalve dan nogh alle de visch die daer can gevangen worden om tot spysinge van 's Compe's slaven te dienen, daer men anders doorgaens om verlegen valt.

Het Caapse roosewater voor twee jaren tot een proefje nae Batavia gesonden schynen haer Ed. tot Batavia by hare missive van den 8 Decemb. des voorleden jaers dat geensints wel souden wesen bevallen, te weezen slap en flauw van reuck, met weynigh cracht, sulcx by publique vendutie de kelder niet meer heeft gerendeert als 10 Rds., 't geen met den prys van 't persiaense roose water, nette d' helft soude verschillen, dat wat veel is, en wy niet anders connen bedencken, off moet van daen gecoomen syn van de flessen met lode schroeven, die naa behooren niet cunnen dight gemaeckt werden, waerdoor de subtielste geesten syn vervloogen, dat met kurcken proppen beter versorght soude cunnen werden, op welcke maniere toegemaeckt synde, wy bevinden dat 't Caapse roosewater 2 à 3 jaeren syn volcoomen cracht behout, en 't persiaense in reuck en cracht niet heeft te cedeeren, waervan wy noch nader preuve sullen neemen.

By 't Extract uyt UE. H. A. missive aen den Ed. heer Gouv. Gen, ende E. E. raden van India in dato 22 Juny des voorleden jaers

hebben wy vernomen UE. H. A. intentie om in den herfst off voorwinter een bequaem fluytjen nae herwaerts aff te senden, met d' behoefften voor dit Commandement affgeladen om nae gedane ontlastinge hier weder in te nemen soo veel sout als hier te becomen soude wesen en daermede nae de westcust van Sumatra te seylen. Wij hebben UE. H. A. by onse vorige brieven g' adviseert dat wij om een preuve te neemen off 't Caepse sout op de west cust begeert, en getrocken soude wesen een weynige tot een monster nae Batavia hebben gesonden en oocq naderhand p. Sillida 11 lasten direckt nae derwaerts affgesteecken waer beneffens wy aen d' Hooge regeeringe van India en den heer Commandeur van Leenen hebben versocht ons geliefde kennis te geven off het Caepse sout daer begeert en getrocken was, en dier halven by het senden van dien gecontinueert diende, off by contrary uytslagh, 't senden in toecomende excuseren, waerop haer Ed. tot Batavia ons in antwoort hebben gedient, by hare missive sub dato 29 November 1681 dat 't senden van 't Caepse sout nae derwaerts wel hadden moogen excuseeren, omdat aldaar niet dan 't groff Javaens sout gewilt is, en beter Caep van Batavia daer mede conde werden versien, sulcx wij met de naderhandt derwaerts vertrocken scheepen, Eemlandt en hoger geest geen sout meerder derwaerts hebben gesonden buyten dat 't Caepse sout op de West cust niet is getrocken, soo heeft den schrijver, die voor desen UEd. H. A. heeft aengeschreven, dat hier quantiteyt sout soude wesen te becomen, sigh daeromtrent te verre uytgelaten als wy nu eenige jaeren weynigh meerder daervan hebben connen insamelen buyten 't geen dat 't Eylandt Mauritius is mede gedeelt dat gants niet over een comt om de West cust buyten dien jaarlycx met een scheepsladingh te connen voorsien, echter om UE. H. A. bevelen soo veel als mogelyck is, te voldoen, sullen wy nog nader onderstaan met soo veel als wij hier te missen hebben, nae derwaerts aff te steecken om noch nader te ondervinden hoedanigh 't Caepse sout aldaer comt te bevallen.

Door den miltrycken seegen van Godt almagtigh hebben de Caepse Coloniers dese jaeren een goeden oughst van graenen gehadt waertoe zy van haar cant de vereyste naarstight. hebben aangewent, en principaelyck die geenen die het aen Stellenbosch hebben begrepen alwaar alleen door 40 familien, desen jaere is ingewonnen 3021 mudden alderhande graanen, behalve dat in den Tafelbhay als elders, 't gesaay, doorde verdre Colloniers, in de aerde geworpen mede vry wel is geslaagt, en door d' gezamentlycke borgerry in 't generael g'oughst 4272 mudden coorn, gelyck UE. H. A. sulcx breeder connen sien by de hier nevensgaende generale rollen van den staat derselver, waerby haer besit, van Landen beestiael, en vordre have

etc. omstandigh staat aangewesen, waerby mede sal coomen te blycken dat haer getal sedert ao. passado met 23 personen is vergroot, dewelcke desen jaere nogh niet maghtyt zyn geweest eenighe Landen onder de ploeghe te brenghen, maar d' aenstaende saaytyt voornemens syn met iver daer aen te vallen dat wy hoopen en geensints in twyffel trecken off sal soodanigh werden achtervolght, dewyle wy van de meesten moeten getuygen dat zy haerer arbeyt en naerstigheyt daertoe jegenwoordigh contribueren. Aan beesten compt het haer geensints te manqueeren, maer ten hooghsten aen d' daartoe nodighe slaven, die wy haer niet connen bestellen, en selfs gebreck hebben; van Madagascar waren die genoeghsaam te becomen op zoodanighe manniere als wy UE. H. A. in 't vervolg van desen hoopen voor te stellen, en connen wy UE. H. A. die verseeckeringh doen, in gevalle d. E. Compe. d' lantbouwers met de nodige slaven niet comt te adsisteren (dat binnen twee a 3 drie jaren 't hoogh noodigh wercq van den Lantbouw) dat nu by een ider met soo veel goede iver op de van ons gedane beloften dat wy haer met slaven sullen besorgen, en daer over in haar faveur aen UE. H. A. onse consideratie voorstellen, wert voort geseth, en beivert en nogh noit van soo goeden succes en apparentie als nu is geweest, en op dien voet daerby werdende gecontinueert wat goets daervan te verwachten valt) 't Eenemael sal wesen vervallen, alsoo voor haer onmogelyck is om haer werck met Europiaansche knechten by der hant te nemen, als haar te costelyck vallende, ider soodanighe knecht haer in 't jaer te staan comende 100 Rdrs. dat 't swaere lasten voor den lantbouwer syn, als connende geensints daerby bestaan, door desen onverwenschelycken oughst van coornen, soo hebben de borgers aan d. E. Compe. gelevert een quantiteyt van ruym 1200 mudden tarruw, waerdoor wy voor ons garnisoen voor dit jaar syn geprovideert, en hebben dien volgenden met 't begin van January weder broot aan 't garnisoen begonnen te geven en waermede tot het uyteynde van dit jaer sal connen verder gecontinueert buyten de voorn. quantiteyt geleverde granen aan d. E. Comp., soo hebben d' Coloniers genoeghsaem saet en broot cooren overigh behouden. Godt almagtigh blyve gebeden 't werck van de ackerbouw meer en meer te willen seegenen.

Onder andre sal UE. H. A. by onse voorleede jaers missive wesen gebleecken, onse intentie om aen Stellenbosch een school voor de jonge jeugt op de reghten, omme in 't lesen, schryven en Christel. oeffeninge onderwesen te werden, en oocq om bejaerden op de gewoonel. dagen uyt Godt's woort voor te leesen, en vermits de gesamentlycke borgers daer woonachtigh sulcx nogh nader by request aen ons hebben versoght, soo hebben wy haer versoeck niet connen weygeren,

te meer een bequaem man van een stightelyck leven en sedigen ommegangh daertoe aen de hant kregen, en dat men conde bereeckenen aldaer reets vyftigh familien metter woon haer hebben gerranspertéert, sullende den Leeraer deser gemeynte ten minste 2 mael 's jaers derwaerts de visite gaen doen.

De ongelegentheyt en schade die de borgers aldaer coomen te lyden met haer graénen om te malen herwaert te brengen, behalven dat de cooren molen om voor de borgers en 't garnisoen te gerieven, veel te cleyn is, en ons dagelycx clachten ten vooren coomen dat een der daervan niet en can werden gedient, en dien volgende hoogh noodigh een andre cooren moolen sal dienen te werden opgereght, soo hebben wy deselve gepermitteert om haer al daer by provisie met een handt molen te moogen behelpen.

Om te toonen dat het werck van den Landtbouw ons ernst is, hebben wij voor reecq. van d. E. Compe. om d' andre een goet Exempel te geven en ons te doen navolgen omtrent op gelycke instantie als Stellenbosch aen de Caep gelegen omtrent,100 morgen Landt onder de ploegh gebraght met voornemen om in de maent May aenstaende te besaayen, daer be tyde syn ons 's Comps. Landeryen in Hottentoots Hollant vermets de huur tyt desselfs op ultimo Januarij deses jaers was g'expireert en wy niet conde goetvinden de huurders van dien op de voorgaende Conditien daerin te laeten continueren weder aen de hant gecomen, als connende bereeckenen dat d. E. Compe. met die Landeryen aen haer te houden vry meerder als wanneer 't selve verhuurt wert daervan sal connen proffiteeren, en 't gewas eenigsints wel slaegende jaerlycx aen de graenen te oughsten 6 a 700 muden coorn en op het voorn. nieuw gebroken perceel landts omtrent gelycke quantiteyt daer 't garnisoen ryckelyck mede soude connen werden gespyzigd, en dat wy meenen met 8 Europeanen en 12 lyffeygenen te sullen connen beschicken, buyten dien soo comt het voorn. Hottentoots Hollandt ons ongemeen wel aen de handt om de schoone wyde voor 's Comps. moer schapen die aldaer buyten andere plaetsen ongemeen wel aerden, en voorteelen, synde daertoe plaets in overvloet van wyde om een quantiteyt van 200 stx waermede wy ons jegenwoordigd overcropt bevinden, en andersints genootsaeckt soude syn geweest daertoe andere plaetsen uyt te kiesen, te plaetsen, waer beneffens d. E. Compe. d'oncosten nogh souden hebben moeten dragen om schapen stallingh aen te junnieren, dat nu niet noodigh is alsoo ter voorn. plaets genoeghsame hocken en beeste coraelen in voorraet syn.

By onse voorlede Jaers missive in dato 28 May hebben wy UE. H. A. genotificeert onse intentie om 's Comps. wyngaert aen Rustenburgh om reedenen by onse opgemelte missive in 't breede gededu

ceert waer van wy in desen om dubbelt verhael te eviteeren geen nader repetitie sullen doen, om d. E. Compe. aen te houden, gelyck wy bij expiratie van de huirtyt op ultimo April ao. passado deselve weder van den huyrder hebben aengenomen, mitsgaders doenmaels daer nevens oocq geresolveert ten opsighte d' voordeelen die d. E. Compe. indertyt daervan soude connen gaudeeren, de voorn. wyngaert Eenel. 7600 stocken, groot 9 morgen te vergrooten en met 6000 stecke van wyngaert te vermeerderen, gelyck sulcx door groote naerstigheyt met alle 's Comps. slaven in de tyt van 2 maenden is verricht; waervan d. E. Compe. binnen 3 a 4 jaeren de gewenschte vruchten staet te genieten, naa d'ordinary sleur 80 en bij een goet gewas 100 leggers jaerlycx dat nae de jegenwoordige prys der Caepse wynen 's Comps. voordeelen vry sal vergrooten, synde de druyff der particuliere wyngaerdeniers dit saysoen wel geslaeght; wy hebben om de Caepse wynpachters te benificeeren en alle morsseryen voor te comen die voormaels daeromtrent syn gepleeght, alle de wyn van particuliere wyngaerdeniers voor d. E. Compe. ingecocht, ten pryse van 40 Rds. d'legger soo als denselve van den druyff comt, die de pachters weder voor 50 Rdrs. d'legger schoone wyn wert overgelaten, d' particulieren niet zoo seer genegen synde haere g' ougtste wynen op dusdanighe manniere aen d. E. Compe. over te laeten als daer waerlyk bij verkort synde, eevenwel hebben wij met goede woorden haer daertoe gedisponeert, om d' E. Compe. van de wynen meester te doen blyven, anders d' particuliere d'marckt stellende, wort d. E. Compe. in haer pachten merckel. daerbij verkort.

Naer gewoonte soo syn weder op ult. Decemb. des voorleden jaers de generaele pachten publiecq aen de meest biedende opgeveylt, en dewyll deselve ongemeen hoogh zijn coomen te stygeren, insonderheyt d' brandewijn en Caepse wyn, soo hebben wy goetgedacht deselve tot UE. H. A. speculatie in de specifice aan te wysen, namentl.

brandewijn en gedist. wateren.		ƒ 6200
d' Caapse wyn in 't district van de Tafelvalley	ƒ 4400	
Idem buyten de limieten van de Tafelvalley	„ 1900	
		„ 6300
d' Coele wynen en uytheemse bieren		„ 1150
het brouwen van moutbieren		400
		ƒ 14050
den vertier van speck, boter, oly, asyn &ca.		„ 300
De privilegie om den tebacq alleen te vercoopen		„ 1450
monteerende de generaele pachten		ƒ 15800

Sulcx meerder is als 't voorgaende jaer een somme van ƒ5480, gelyck wy hier vooren reets hebben aangewesen d' Caepse en brande-

wyn pacht syn extraordinary gestygert, d' eerste meenen wij dat by vervolgh van tyd een opulentie van wynen nogh vry meerder sal coomen toe te neemen, den toebacq pacht gelyck hier boven aengewesen staet is tot een somme van ƒ 1450 geclommen, wy meenen dat d. E. Compe. op die voet d' meeste voordeelen daerby sal gaudeeren.

Den Madagascarse slaeven handel, nu eenige jaeren nae den ander van hier nae 't eylant Madagascar, voor en ten behoeve van de Sillidase goutmynen ondernomen, syn geensints soodanigh gesuccedeert, als wel te wenschen waere geweest, de groote sterffte onder deselve op de reyse en daer ten custe d' resterende overgeblevene vry duir doende te staen, d' ervarentheyt ons hebbende doen ondervinden dat de lange reyse veel van die menschen doet sneuvelen dat wy meenen soude connen werden geprevenieert ingevalle gelyck de Hooghe regeringh van India UE. H. A. by haer missive van den 11 September 1679 hebben gelieven voort te stellen om de saecken daer naer te schicken dat de genegotieerde Lyffeygenen soo spoedigh als mogelyck was, nae herwaerts wierden overgebraght, om in dit climaet met het haere niet veel verschillende ter deegen ververscht, en de teecken tot gesontheyt gebracht synde met d' hier passeerende nederlantsche schepen by een matelyck getal op een schip verders nae India gesonden te werden, en aengeseen haer H. E. tot Batavia ons hebben gelieven aen te schryven dat zy dit voorstel by haere nu affgaende g^{e} missive aen UE. H. A. noghmaels coomen te renoveeren, en wy meenen dat op die wyse de gemelte slaven handel d. E. Comp^{e}. de meeste voordeelen en nuttigheyt soude toebrengen, soo hebben wy goet gedacht haer Ed. H. A. hooge wys advis met het onse voor soo veel als het daertoe sal connen dienen te versterckem, dat daertoe soude vereysschen twee bequaeme handige jachtjies om continueel tusschen d' Caep en Madagascar in 't vaerwater te houden, om dien handel niet te laten stil staan, wanneer by voorraat van ruym getal van die dienstbaare, d'Caepse Colloniers mede haer gerieff soude connen trecken, en die van Mauritius mede matelyck daervan connen versien werden, en te gelyck gelegentheyt wesen om van Madagascar d'voor ons benodighde ryst mede aldaer machtigh te werden, welck graen volgens 't voorgeven der Engelse vrienden aldaer in quantiteyt te becoomen soude weesen, en aengesien volgens d'adwysen van haer Ed. H. A. tot Batavia d'jongste voyagie van Eemlandt van 't beste succes booven alle voorige sy geweest, soo connen haer Ed. als nogh geen reeden vinden om van haer vorigh sentiment aff te staen, synde oocq 't apparentste dat op dien voet d. E. Comp^{e}. de meeste nuttigheyt en de minste schade staet te lyden, en de Caep mede geholpen soude connen werden, sonder dat daer toe een expresse besendingh soude behoeven te geschieden.

't Fluytjie Baren A°. passado met de goederen van Westamstel nae Batavia gesonden, en van daer weder herwaerts versoght, om alhier g'employeert te werden, waertoe het ons eygentlyck door UEd. H. A. is toegesonden, daerin hebben wy haer Ed. H. A. op onse gedane petitie affgeladen 90 lasten ryst, synde 't gemelte bodemtje nevens den hoecker d'Quartel, met stuck goederen en andere benoodighheeden voor dese residentie, te samen ter monture van ƒ 44176. 5. 3. in 't laest van Decemb., over 't eylandt Mauritius herwaerts affgevaerdight, ten principaelen om die van Mauritius werwaerts van hier desen jaeren geen besendingh by gebreck van scheepen is geschiet, (nu dat de Post Hoorn, die wy anders daertoe geprojecteert hadden, door UEd. H. A. is versoght) vant nodige te provianderen, en dien volgende 't opperhooft, en den raet aldaer door d' hooge regeeringh gequalificeert 't Caaps Cargasoen matelycq aan te spreeken, en die bodemptjes verder ons toe te senden, wy hoopen dat wy nogh voor 't fluytje deses UEd. H. A. sullen moogen adviseeren dat deselve behouden alhier syn aengecomen, haer tardauce al wat buyten ordinary synde, echter willen wy 't beste daer van hoopen, 't contrary soude ons al vry wat groote ongelegentheyt toebrengen.

Uit de jonghste advysen van Mauritius met 't retour schip Europa ontfangen, is ons gebleecken den noch tamelycken continueerenden welstant aldaer, doch dat de besettelingen door de luiyigheyt der Coloniers eenigen tyt gebreck hadden moeten lyden van pattattes, die sy volgens contract met d. E. Comp. gehouden waren tot spyse der besettelingen te leveren, en waervan sy selffs oock haer gerieff niet conden hebben, soo sy die arbeyt schroomen moeten zy gebreck leeren lyden, moogende hoopen, dat sy daer door haer sobren en de soldaten staet considereerende tot inkeer sullen komen, daer Engelse retour schepen die 't verloopen saysoen dry maenden aldaer hebben overwintert, hebben als voorheen alle hostiliteyten gepleegt, met de vrye jacht te excerceeren, en het ebben hout wegh te cappen, eca, synde door 't opperhooft en den raedt, gelyck als derwaerts is geordonneert, schriftelyck geprotesteert en haerl. onwettelycke proceduren aengewesen; de scheepen waeren gent. de Persiaense en Suratse Coopman, mitsgaders de President en daerop als Capiteynen John Bouwers, N. Rynoldt en Jonathan Hides. De ebben houte saagh molen was weder aan de gangh geraeckt, en door meerder toevloeyingh van water dat saysoen soo veel en meer ebben plaeten gesaeght als in de twee voorgaende jaeren die volgens de toeseggingh van daer met de naeste gelegentheyt stonden herwaerts gesonden te werden, soo mede 't stuck amber grys jonghst aldaer gevonden, dat aen gewicht soude connen haelen 13 oncen, 't waer te wenschen datter wat veel van die soo hoogh g'estimeerde spetie gevonden wiert, tot ontheffinge van de

lasten, die d. E. Comp^{e}. tot nogh toe van dat vruchtbaere eylant heeft moeten dragen, en voor eerst nogh weynigh veranderingh in connen te gemoet sien.

Tot weeringe van den schadel. en soo hoog verboden particulieren handel, syn door onsen provisioneel fiscaal alle bedenckel. debooiren aen gewent, om off by de respective overheeden dier boodems met het overneemen en overvoeren van soodanighe verbodene goederen tegens UEd. H. A. wel gegeven ordres eeniger wyse mochten wesen gedelinqueert, dan hebben ongeacht alle aangewende debooiren, geen meerder connen werden achterhaelt, als 't schip de Princesse Maria uyt welcken bodem door den fiscus voornoemt syn aengehaelt en vervolgens nae d'ordre van d. E. Compe. voor geconfisqueert verclaert, 60 halffamen, soo rinse als france wyn, en 8 kelders brandewyn, dewelcke naderhant syn opgevult ten overstaen van geconmitteerdens nogh hebben uytgelevert namentl.:

28 halff amen rinse wyn.
24 do. Franse wyn.
7 kelders brandewyn.

Welcke dranke wy als vooren te weeten de gerechte ⅔ parten van den fisco en d' aenbrenger ten pryse als voorheen daer voor is gegeven, van die twee parttyen voor d. E. Compe. hebben gecontracteert, vermits d' reedenen en oorsaecken waerom dus danige goederen niet publycq in loco connen werden vercocht, als wel overal gebruyckel. sy, gelyck by onse missive van den 18en May 1678 uytloopigh staet gededuceert, soo sullen daervan in desen supercedeeren.

By onse hier nevens overgaende negotie boecken op ulto. Decemb. des voorleden jaers naer gewoonte affgeslooten synde, sullen UE. H. A. gemoeten, dat de Caepse lasten 't voorleden jaer hebben beloopen een somma van ƒ 86507. 2. 6 namentl.:

gemeene oncosten - - -	ƒ	9226	15	15
ordinary rantsoenen - -		25391	19	8
't Hospitael - - - -		716	6	4
d' verstreckingen op reeck. -		37374	16	7
onkosten van scheepen - -		15634	4	3
nieuwe fortificatie - - -		1163	0	1
't samen - -	ƒ	86507	2	6

En over sulcx ƒ 25627. 6. 7 minder als 't jaer te vooren, dat een groot verschil is, niet jegenstaende ten principaelen daeruyt is spruytende dat 't garnisoen soo groot niet als ao. 1688 is geweest ende an costen van scheepen mede mercquel. minder syn gevallen soo comen noghtans alle andere reecq. met die van 't voorige jaer te differeeren.

Integendeel beloopen de waere winsten, alle verliesen affgetrocken weesende, een somme van ƒ46768. 12. 6 en sulcx minder als 't voorgaende jaer ƒ8412. 0. 8.—Waerop en hoedanigh deselve g'advanceert syn staet by onse negotie boecken specifice aengeweesen. Soudende d. E. Compe. oocq nogh een importante somme geproffiteert hebben indien wy van Batavia off Ceylon met'd gepetitioneerde cleeden en suyckeren hadden connen geprovideert werden. Onder het minuteren deses hebben wy met het Fransch retour schip d' St. François van de cust Chormandel den 11 deser uyt benoodightheyt van drinckwater hier aangecomen synde, den 18 daeraen van hier naer Vranckryck vertrocken UE. H. A. een cleen briefie onder dato 17 Courant toegesonden, in alle manieren zoodanigh geright als die vrienden gerustelyck heeft derven toevertrout werden en voegen 't hier nevens overgaende affschrift by ontstelltenisse van d'orgineele UE. H. A. nader sal verthoonen........................Het is ons bysonder aengenaem dat UE. H. A. hebben gelieven consent te dragen wanneer alhier een bequaem scheepie aen d' handt hebben met communicatie en goetvinden van den E. Hr. ordinary Raedt Ryckloff van Goens, een besendingh van hier nae Madagascar geschiet om ter bewuste plaets te onderstaen wat aldaer van den slaven handel en ryst die men daer voor seer geringe waerdy soude connen maghtigh werden, soude mogen wesen, met syn E. verschyninghe alhier sal daer over 't nodige connen werden geresolveert, een besendingh voor af derwaerts te doen soude in 't vervolgh van den handel vry eenigh light daeromtrent connen geven. Insonderheyt soo het voorstel van haer Ed. H. A. mochte werden geapprobeert, het is seecker dat de Engelse by dien handel haer voordeel weten te vinden, en waeromtrent wy ons door haer niet behoorden te laeten overkloecken, synde noch jonghst in de maent January twee scheepies met slaaven van daer hier aengeweest, om deselve in de Barbados en haer verders Americaanse colonien om te setten.

Gelyck wy hier voren onder de materië van den Landtbouw hebben aengeroert soo connen onses erachtens geen vry luyden te veel alhier werden geparmitteert, als het luyden van een laborieuse aert syn. Waerop in 't vry geven wert geleth; Contrary soort van menschen haer selve end' E. Compe. tot een last strecken, en eyndelyck tot de diacony vervallende, dat ordinary voor soodanige haer uyterste toevlught is, daer nochtants alhier (? voor) luyden die weerken willen aen geen middelen gebreeckt om aen de cost te geraken.

Al hoewel de jonghste expeditie om de noort van 't gewenste succes niet is geweest gelyck wy UE. H. A. hier vooren plight schuldigh hebben bedeelt, soo hebben wy daeromtrent nogh goede gedachten van succes door de verste affgelegene Hottentoots en wy hoopen nogh

eenigh nader ligt van dit woeste en onbereysde Landt te sullen connen scheppen, dat met lytsaemheyt van die menschen moet verkreegen werden...... ..

De culture van de pattattes is op Mauritius ten alder hooghsten nootsaeckelyck, als connende op dat broot coornen gelyck het by die van Mauritius wert gebruyckt de beste staet worden gemaeckt, dewyle soo veel plaegen als den tarruw en andere granen niet is onderworpen, en seer wel aldaer voort wil, en den overvloet off schaersheyt van dien eenelyck maar aen de neerstigheyt of luyigheyt van de planters dependeren. Hier aen de Caap willen dezelve mede wel groeyen, doch geven, vermits dit coude climaet maer eenmael 's jaers vruchten, daer ter contrarie op Mauritius en ander landen nader aen den Equinoctiael gelegen, het gantsche jaer connen voortgequeeckt werden, sulcx die aer't vruchten hier mede wel in cenige quantiteyt sullen connen werden gewonnen.

Soo het wercq van de culture op Mauritius van eenige verwachtinge sal wesen, soo is ten hoogste nootsaeckel. dat de vry luyden aldaer met de noodige slaven werden gerieft, maer om haer die van hier te bestellen sien wy geen cants en sal daer mede nogh eenigen tyt tot dat wy die maghtigh syn, moeten werden gesupercedeert, veel eerder alhier nogh eenige van nooden als te missen synde, de Caepse Colonies ons mede daerom lastigh vallende sonder dat wy maghtigh syn haer daer mede te connen versien.

De saaden die wy jaerlycx petitioneren versoecken wy gantsch eerbiedigh dat sonder de minste besnoeyinghe in 't geheel mogen voldaen worden, off wy syn daerom in groote verlegentheyt. Het versogte saet van masten, boecke en andere wilde bomen blyven wy volgens UE. H. A. toezegginge met verlangen tegemoet sien, om te ervaeren van wat success de voortplantinghe van dien sal weesen, 't geen voor desen daervan soude mogen wesen gesonden, moet niet voortgecomen en d' mast boomtjes onder wegen uytgegaen wesen, dewyle van 't een nogh 't ander alhier niets wort gevonden.

Tot noch toe hebben wy de benoodigde tobacq planters en die haer op 't mannieren van deselve verstaen voor Mauritius niet connen becomen, daer te minder aen achten gelegen alsoo tot nogh toe geen gelegentheyt hebben gehadt om deselve naa derwaerts te senden, met de naeste vaderlantse scheepen sullen ons ongetwyffelt soodanige persoonen wel voorcoomen.

D' twee hoeckers, "de wachthond" en "de spaerpoth" sullen by verschyninge alhier volgens UE. H. A. ordre verder haer employ doen erlangen, naadat alhier van de goederen voor de Caep sullen ontlast wesen, namentlyck de eerste met soo veel sout als wy in gereetheyt sullen cunnen brengen en buyten eygen nootsaeckelyckheyt kan wer-

den gemist, daer in affgeladen synde daer mede nae de West custe van Sumatra voortgesonden te werden, alhoewel wy om reedenen hier vooren daer van gegeven, aen de gewiltheyt van het Caepse sout, aldaer geentsints 't beste gevoelen connen hebben, dat nu met dese besendingh nader sal connen werden ondervonden mitsgaders den ander over Mauritius naa Ceylon waermede een expresse besendinghe van hier nae derwaerts voor dit jaer sal cunnen werden g'excuseert. Het rendement van de mineraelen van de West cust dat UE. H. A. noch daer te lande hebben gehadt, daeronder een goede parthye seer sleght minerael, is ons by extract uyt 't venditie boeck van de Camer Amstel. gebleecken, den Commandeur van der Stel noch daer te lande synde, heeft mede soo wel d' rycke als de slegtte ertz voor UE. H. A. gesmolten jegenwoordigh d'oncosten al vry wat hoogh te gelde loopende conde de voorn. ertz daer ter custe selfs, off op Batavia door jmant daervan kennis hebbende (waerean het UE. H. A. scheynt te gebreecken voor d' E. Compe. werden gesmolten. Syn E. meent dat d' Compe. daer meerder voordeel soude by gauderen, insonderheyt by aldien d' Ertz nogh soo ryck wert bevonden als syn E. gelyck als gesegt daer te lande synde in den jaere 1698 heeft ondervonden, aen goede smelters scheynt het te manqueeren, en insonderheyt aen soodanige die d' natuur van 't minerael weeten te onderscheyden, al so jder soort met 't vuer end' flots apart, wil geregeert werden, en waerop seer naauwkeurigh wil syn geleth, gelyck syn E. selfs aen 't Caepse minerael heeft bevonden en 3 a 4 dagen op veel verscheyde manieren is doende geweest al vooren 't metael daer heeft connen uytkrygen, en alsdan bevonden met seer lighte middelen 't metael van d' steen kan werden gesepareert, aen welcke kennis het meest alle bergh luyden soo in Duytslandt als elders komt te manqueeren, verclaerende syn E. dienaengaende, om informatie daervan te hebben, selfs door den heer Bergh Hopman saliger wanneer over d' Caep nae India passeerde, te syn aengesocht en over sulcx is niet vreempt, dat men in Duytslandt met 't Caepse minerael niet can te rechte coomen, om 't cooper daer uyt te haelen, waer synde dat daeruyt silver is te trecken, maer in soo geringen quantiteyt dat 't selve de moeyte niet waerdigh is, hebbende de Commandeur van der Stel 't minerael alhier gesmolten in bywesen van den Ed. heer generael van Goens (L. M.) en den ordinaris raadt d'E. heer van Goens tot nogh toe heeft den Commandeur maer op distincte plaetse booven op laeten graeven, en daer telckens proeve van genoomen, welcke plaetse van de meeste aparentie syn sonder dat tot nogh toe in de diepte syn gecomen, dat niet als met macht van volcq is te doen, maer is seer apparent hoe dieper dat gegraven sal worden, hoe rycker van metael de ertz sal wesen. In 't begin van desen hebben wy

in 't brede daervan gesproocken, sulcx daervan geen naeder repetitie sullen doen, maer affwachten wat UE. H. A. daeromtrent verders sullen coomen te ordonneeren, ondertussen is den Commandeur bysonder aengenaem geweest dat UE. H. A. syn goeden iver daeromtrent hebben gelieven te lauderen UE. H. A. verseeckerende sonder de minste affwyckinge daeromtrent te sullen blyven continueren en alhier niets waerin eenige voordeelen souden connen resideeren ondersocht te laeten; wy hebben in 't begin van dese UE. H. A. verthoont wat de Caepse mynen eygentlyck syn, en wat voordeels voor d' E. Compe. daeruyt soude wesen te trecken, sonder dat daeromtrent jets het minste is verswegen; sulcx 't geen daer verder van omtrent UE. H. A. wert voorgegeven met de waerheyt niet accordeert maer off in der tyt wanneer dat wercq met macht wiert voortgeseth, met wel meerder voordeelen van souden connen werden getrocken, het vinden van rycker minerael is een saeck die niet geheel buyten apparentie is...

Wy sullen in geenderley manier in gebreecken blyven by aencompst alhier van den Ed. ordinaris Raadt Ryckloff van Goens syn Ed. met dat respect ontfangen en bejegenen als syn Ed. aensienlycke caracter dat is medebrengende; weetende den Commandeur van der Stel niet dat oyt omtrent ymandt die sulcx was competeerende heeft gemanqueert 't schuldige respect te bewysen, apparent synde dat die geene die daerover syn clachtigh gevallen daertoe reghtvaerdige reedenen hebben gegeven. En dewyle UE. H. A. seggen met dese recommandatie 't voorgaende laeten passeeren, soo sullen wy die saecq niet verder ophaelen maer hierby laten berusten.................

Door verschyden persoonen is alhier in cassa gestelt en per wissel nae 't Vaderlant geremitteert omme aen haer gemachtighde daer te landen voldaen te werden een somme van 5047 Rdrs., namentlyck

door Hermen Gresnicht borger alhier	Rdrs.	3480
„ Elbert Diemer- - - -	„	150
„ „ „ - - - -	„	640
„ „ „ - - - -	„	200
„ Jan Dircxen de Beer - -	„	277
„ „ „ „ - -	„	300
't samen - -	Rdrs.	5047

....

Door verschyde dienaers van d. E. Compe. alhier ter plaetse bescheyden syn wy aengesocht dat haer nevens d' vry borgers, gelyck overal in India gebruyckelyck is, eenige landeryen om te cultiveren in eygendom moghten werden vergunt, en al hoe wel dit haer ver-

soeck niet alleen niet onbillyck scheynt, maer oocq selfs tot voortsettinge van d' Colonie is streckende soo hebben wy haer versoeck sonder UE. H. A. approbatie niet connen inwilligen omdat voor eenige jaeren daerover discrepantien syn gevallen, alhoewel de vry borgers daerby niet 't minste syn geprejudicieert en d' voorgaende geschillen eenelyck haer aspect hebben gehat op de tuynen waervan de Caep jegenwoordigh ten overvloede is versien en niemant meer genegen is om eenige thuynen verder aen te planten, als nu geen off immers weynigh voordeelen daervan syn te trecken, maer de winsten van den ackerbouw en wyngaert moeten derivieeren, daerop de dienaeren van d. E. Compe. die hier getrouwt syn, en haer familien hebben principaelyck sien om haer in der tyt meede buyten den dienst van d. E. Compe. te begeven en in vrydom te eruceren, sulcx wy niet hebben connen affwesen UE. H. A. in haer faveur gedienstigh te versoecken dat wy daertoe mochten werden gequalificeert.

(Was geteekend) Simon van der Stel.
J. Cruse.
Jan Babteste.
Andries de Man, *Secrets.*

In 't Casteel. ady 30 April
d' Goede Hoop. 1684.

Namen van Comps. dienaren voorkomende in de bylagen tot deze missive behoorende—

Oeloff Bergh, Vendrigh.
Pieter Brughmans, provisioneel adsistent.
Jan Willemse Vermeulen, Vryman.
Mathys Jacobse, Vry borger.
Pieter Le Febre.
Jan Colmer, Vry borger.
Nicolaes Cleeff, do.
Jan van Houwen, van Rotterdam.
Abraham Hertoogh, Vry borger.

De Boerderij.

"De landbouwer mag niet teren op onderzoekingen van anderen—zelf moet hij de hand aan den ploeg slaan, om te onderzoeken, wat wetenschap en ervaring elders aan de hand hebben gedaan, om zoodoende het beste daarvan op zijne landerijen in toepassing te brengen."

Er nadert geen oogsttijd of men hoort de jaarlijksche klagte dat er hier en daar schade, veel schade gedaan is door den roest. Soms wordt die schade erg overdreven, op andere tijden onderschat. Het eerste is het geval dit jaar. In een land waar geen behoorlijke statistieke opgaven gedaan worden, kan men niet altijd achter de waarheid komen, en hebben behendige speculateurs dus een schoone kans om zich gemakkelijker te verrijken ten koste van den hardwerkenden graanboer en van den armen broodkooper. Het zijn bij ons eigenlijk de speculateurs die den marktprijs regelen. Roest of geen, weinig of veel, de speculateur lijdt er niet onder. Zijn brood, of eigenlijk zijn winst, is zeker.

In Australië weten de boeren daar beter raad op. De Boerenbeschermingsvereenigingen, *Farmers Unions*, houden periodieke veilingen, en zoo vloeit de winst in den zak van hen die er de beste aanspraak op hebben. Dit is niet meer dan regt, dit is Bijbelsch. "De landman als hij arbeidt, moet alzoo eerst de vruchten genieten," schrijft Paulus aan Timotheus (2 Tim. II: 6) en zoo behoort het te zijn; doch is het wel zoo in Zuid Afrika? Vraag onze korenboeren eens. De kwartaalsmarkt die in de Bovenlandsche dorpen tegen het einde des jaars gehouden wordt, kan als basis dienen om ook bij ons een dergelijk stelsel van veilingen in te voeren; want ofschoon men die *kwartaalsmarkt* heet, is zij eigenlijk geen kwartaals- maar wel eene jaarlijksche markt. Zoodra onze Boerenbeschermingsvereeniging wat van de politiek kan uitrusten, zou het goed zijn om eens haar aandacht aan dergelijke zaken te wijden. Eigenlijk behoorde het Kaap de Goede Hoop Landbouwgenootschap al lang een plan aan de hand gegeven te hebben; want met een paar *Shows* komen we niet veel verder; daarmede worden meestal de amateur-boertjes bevoordeeld.

Doch om tot den roest terug te komen. Iemand merkte eens aan: "Als wij in ons land geen korenroest hadden, dan zou er geen wel-

varender land onder de zon zijn." Goed gezegd; maar de roest *is* nu eenmaal een landsplaag; en ofschoon er al veel over geschreven is, heeft men met kalk, vitriool, enz. nog niet veel uitgerigt. Moeten wij nu maar stilzitten of naar andere middelen uitzien? Hoe zou het thans met den wijnbouw gesteld zijn had men het zwavelen tegen het oïdium niet uitgevonden? [" Wel dan waren er geen dronkaards meer in ons land!"] (Ja, morgen.) Men heeft gezocht.... en gevonden. Is wijn dan zooveel meer waard dan brood? Of zou de Heer, om eens theologisch te redeneren, op het brood erger vertoornd wezen dan op den wijn? Zou Hij ons voor den roest in den wijnstok een middel aanwijzen, en voor den roest in het koren *niet?* Wie durft dit beweren?

Denk niet dat onze vaderen in zake den korenroest stil gezeten hebben. "Neen, zij waren zoo slecht niet als men ons wel wil wijs maken." Zie eens het volgende stuk, uit de oude reeks van 't *Zuid Afrikaansche Tijdschrift* van 1826, en gij zult zien dat zij toen reeds naar middelen omzagen; maar—en hier is het punt, wij hebben die onderzoekingen niet voortgezet, wij waren te.... zeg maar *onverschillig*, om geen harder woord te gebruiken.

GISSINGEN OVER DEN ROEST IN HET KOREN.

Onderzoekingen, welke met het mikroscoop gedaan zijn geworden, hebben getoond, dat de roest een *stofpaddestoel* is, aan welke men den kruidkundigen naam "*Puccinia Graminis*" gegeven heeft, en welker zaad de gele of bruine afgevende poeder is, welke zich aan de halmen of bladeren van het koren vertoont. Wanneer dezelve in menigte voorhanden is, berooft zij de plant van een deel van haar voedend sap, en bewerkt eindelijk eene volkomene tering van dezelve.

De Zweedsche kruidkundige Fries, een groote kenner der paddestoelen (*Pilzen*), heeft onlangs in een werk "over den brandenden roest in het koren, behelzende eene volledige beschrijving over derzelver kenteekens, oorzaken, schaden en middelen tegen derzelver ontstaan" enz., verscheidene goede ophelderingen gegeven. Hij zegt, "dat schaduw, door bosschen of andere voorwerpen rondom den akker, de verspreiding daarvan bevordert, omdat de vrije doortogt van lucht belet en daardoor tot deszelfs ontstaan meer gelegenheid gegeven wordt."

Dit schijnt daarom vooral het geval te zijn, omdat uit gebrek aan doortogt van lucht, de vochtigheid zich te eerder aan de plant aan-

hangt, hierdoor derzelver noodige uitwaseming belet en met behulp van de warmte eene geschikte gelegenheid geeft tot het ontstaan van planten, die tot de minder bewerktuigde voorwerpen behooren.

Een ander oorzaak vindt men in de menigvuldige voorafgaande oogsten, welke op eenen en denzelden akker gewonnen worden, voorál indien men, door zulks rijkelijk te bemesten, de verlorene krachten weer zoekt te herstellen.

Ter voorkoming schijnt het dus noodzakelijk te zijn om de akkers, waarop koorn gezaaid wordt, af te wisselen, zoodat misschien om het 3de of 4de jaar dezelfde soort op denzelfden akker komt, ten minste laat zich hieruit verklaren het verschijnsel, waarom hier de Bengaalsche tarwe het eerste jaar en niet het uit deze in het tweede jaar gewonnen zaad daarvan bevrijd blijft.

Bevrijd van den roest is het koren op driestland, of zulken die eerst beploegbaar gemaakt of afgebrand wordt. [Hier meenen wij een ? te moeten zetten.]

Een zoodanig uitgeruste grond heeft tijd gehad uit den dampkring de voor den beteren wasdom der planten noodige hoeveelheid van zuurstof tot zich te trekken, hetwelk door het bemesten bij eenerlei soort van koren en denzelfden akker niet altoos in den korten tijd van een jaar geschieden kan; en uiterlijke oorzaken kunnen aan het op deze wijze krachtig opspruitende koren niet zoo ligt nadeelig worden. Juist wanneer de aren zich vormen en ontwikkelen, en de plant de meeste voedende sappen noodig heeft, vertoont zich gewoonlijk de roest, dewijl toevallige omstandigheden op andere deelen, welke niet in den toereikenden graad daarmede voorzien zijn, des te meer invloed hebben kunnen. De door het verbranden der planten voortgebragte asch bewerkt in korteren tijd hetzelfde, wegens de grootere aantrekking van het zuurstof door de alkalies.

Ook de tijd van het zaaijen heeft hier haren invloed, wanneer men namelijk op eenen tijd zaait, waarin de wortel, wegens koude of andere toevallen, niet sterk genoeg kan worden, en de plant derhalve ziek wordt.

Het zaadkoren te weeken te leggen in zout- of kalkwater, kan slechts nuttig zijn om de kiem van den *paddestoel* te verstikken, die misschien aan het koren hangt, en anderzins met het voedende sap in den halm opstijgen en zich vermeerderen zoude.

RAFN bevestigt in zijne Physiologie der Planten, dat de roest met het sap in de planten komt, en zich onder de bovenste huid van den halm en der bladeren bevindt, in den beginne zich als roestkleurige vlekken vertoont, maar naderhand, wanneer de bovenste huid gebarsten is, als een zwart poeder zich verder verspreidt.

Het is echter waarschijnlijk dat de kiem van den roest niet alleen in het zaadkoren voorhanden, maar veeleer uit de lucht afkomstig is, en hetzij als een fijn, zich reeds daarin gevormd zaad (dat alsdan aan den uit gebrek aan voedende sappen krank wordende halm medegedeeld en door deze omstandigheid sterker ontwikkeld wordt), dan wel als voortbrengselen van eene organisch-chemische bewerking in afstervende of afgestorvene deelen te beschouwen is.

Indien deze veronderstellingen gegrond zijn, zoo kan door de beantwoording der volgende vragen misschien meer licht over deze verschrikkelijke bezoeking verspreid worden :

1. Indien het koren op een droogen zandigen grond gezaaid is, hoe is het alsdan met den roest gesteld ?

2. Wanneer het koren tot de ontwikkeling der aren gevorderd is, en er volgen vele natte en warme dagen, vertoont hij zich alsdan sterker ?

3. Heeft de roest zich in het eerste jaar vertoond, wanneer het koren op nieuwen, in langeren tijd niet gebruikten, grond gezaaid is ?

4. Is dit ook het geval wanneer de akker voor het ploegen en zaaijen afgebrand geweest is ?

5. Dewijl het waarschijnlijk is, dat bij tweejarig koren de voorhanden geweest zijnde kiem tot den roest bijna verstikt moet zijn, zoude het derhalve tot de geheele uitroeijing daarvan niet raadzamer zijn, om zaadkoren van het derde jaar te gebruiken ?"

Zie, deze vragen zouden wij gaarne door graanboeren, in verschillende gedeelten van ons land, eens beantwoord zien. Het is, zooals wij bereids aanmerkten, nu 56 jaar geleden dat zij in het oude *Zuid Afrikaansche Tijdschrift* gedaan werden, doch zoo ver ons bekend is zijn ze nog nooit degelijk opgelost. Konden onze vaderen ze niet beantwoorden, dan zullen de zonen, die zich beroemen het vorige geslacht zoo ver " vooruit " te zijn, het toch wel kunnen ! Men stelle ons niet te leur.

Nog een paar vragen voegen wij er van onze zijde bij :—

Heeft iemand het *rust-proof* koren uit Indië, al beproefd ? Zoo ja, hoe heeft het beantwoord ?

Mold's ennobled wheat en *Prolific Oats*, waarvan wij ook lang vóór den ploegtijd melding maakten, zijn toch zeker wel gezaaid ! Hebben die varieteiten Afrikaanschen bodem geaard ? Of heeft niemand de proef genomen ? Heeft zelfs ons Landbouwkundig Genootschap er niets van ingevoerd ? ! Kijk, en dan zegt men nog een MINISTER VOOR LANDBOUW *is onnoodig !*

VARIA.

Uit de Amerikaansche bladen zien we dat er een allerovervloedigste graanoogst in de Vereenigde Staten ingezameld is. Nu, wij

zullen dit jaar ook niet te klagen hebben; de late regens hebben onzen oogst gered en er zal zaad voor den zaaijer en brood voor den eter zijn. De dankbaarheid blijve niet achterwege!

De "*American Agriculturist*" levert een statistiek overzigt van den Census in de Unie voor 10 jaren, en daaraan zegt het blad is 100 uur hard hoofdwerk besteed. Het is dan ook inderdaad een volledige statistiek. Wij vertalen er eenige opgaven uit:

Geschatte waarde van eigendom in de Unie	16,902,755,893	dollars
Eigenlijke waarde ruim	24,000,000,000	,,
Koren wordt er gewonnen	2,697,962,456	bushs.
of gemiddeld 22⅝ bushel per *acre*.		
Mielies wordt er gewonnen ruim	2,000,000,000	,,
Haver ,, ,, ,, ,,	400,000,000	,,
Rog ,, ,, ,, ,,	15,000,000	,,
Garst , ,, ,, ,,	40,000,000	,,
Boekweit,, ,, ,, ,,	10,000,000	,,

Uit 15 millioen werklieden deden bijna de helft aan de boerderij.

Tabak werd er gewonnen ruim 460,000,000 ℔.

De gemiddelde regenval was 20 duim per jaar.

Er zijn 12,830,349 stemgeregtigde burgers boven de 21 jaar. Deze waren bijna om de helft met de vrouwen van dien ouderdom (50⅛ percent).

AUSTRALIE.

Het belangrijkste nieuws dat wij onzen lezers uit de Australische bladen kunnen mededeelen is dat die kolonie op de tentoonstelling te Amsterdam *even* flink vertegenwoordigd zal zijn, als op de tentoonstelling van wijnen te Bordeaux. Waar blijven wij? Of zijn de Australiërs welligt naauwer verwant aan de Hollanders dan de Zuid Afrikanen?

Van de phylloxera vinden wij in de van daar ons geworden kranten geen melding, doch in Europa, naar luid van onderstaande berigt uit de *Landbouwcourant*, neemt de plaag nog immer toe.

BRUISCHENDE WIJN VAN DE MURRAYVALLEI.

Eene belangrijke proefneming is reeds eenige jaren geleden genomen en wordt op steeds grooter schaal voortgezet door den heer Fallon te Albury, namelijk het vervaardigen van bruischenden wijn uit zijn wijngaard in de Murrayvallei, Australië. Deze proefneming die geheel onder het bestier is van den heer Frere *, is zoo wel geslaagd dat we verwach-

*) Of hij familie is van onzen ex-Gouverneur weten wij niet en dat doet er ook niet toe; want van dien hebben we onze bekomst gehad; diens proefnemingen, wel niet in wijnbruisching, maar in bloedbruisching en... vergieting, bah! die zijn nog niet vergeten.

ten mogen dat binnen kort dit Australische district even beroemd zal worden voor zijne bruischende wijnen als het welbekende Champagne in la belle France. Het maken van bruischende wijnen, dat uitgevonden werd door een monnik, Perignon genaamd, in de kelders van een klooster aan den H. Petrus gewijd, gelegen aan de zijde van de Marne, en nu omtrent 200 jaar geleden, heeft in den laatsten tijd navolging gevonden in alle wijnproduceerende landen van Europa, doch de ware Champagne heeft men nog nooit ter zijde gestreefd. Het was immer de opinie van deskundigen geweest, dat de druif, gerijpt in het drooge klimaat en onder de heldere Australische zon, heerlijken bruischenden wijn kon leveren; doch gebrek aan kennis en kapitaal stonden de proefneming in den weg. [En zoo is het ook in Zuid Afrika. Wij kunnen hier, althans van wijngaarden aan de hellingen der bergen gelegen, den besten bruischenden wijn ter wereld maken. Doch wie zal er aan denken, nu wij nog met een teringachtige wijnmaatschappij, waar £50,000 in steekt, voortsukkelen!]

In 1875 begon de heer Fallon en, zoo als wij bereids aanmerkten, op jaarlijks grootere schaal. Het vorige jaar maakte hij reeds 1200 dozijn bottels bruischenden wijn (buiten zijn andere wijnen). Tegen 5s. per bottel (champagne kost tot 12s. 6d.) was dit zoo even £3,600. Doch zeg dat door werkloon, schade door bersten, de oude champagnebottels die hij opkoopt, de kurken die hem £6 per 1000 kosten enz., de schoone winst 2s. 6d. per bottel was—dan nog geeft het £1,80', en dit voor 2,400 gallons, dat is nog geen 20 leggers, dus £90 per legger. Betaalt het maken van bruischenden wijn dan niet uitmuntend? De Murrayvalleische bruischende wijn is aangenaam van smaak met extra *boquet*. Zijne alcoholische sterkte is van 22 tot 26 percent. De hertog van Manchester, die onlangs Australië en ook den wijngaard van den heer Fallon bezocht stond zoo verbaasd over den daar gemaakten bruischenden wijn, dat hij eenige dozijnen met zich nam naar Europa.

De heer Frere, de bestierder, die er een stuk wijngaards voor eigen gebruik op na schijnt te houden, bottelde 200 dozijn in het afgeloopen jaar en denkt den volgenden oogst op 800 dozijn te komen. De zijne wordt voornamelijk gemaakt van de *Witte Hermitage*, die van zijn principaal van een mengsel van *Reisling*, *Aucarot*, *Shiraz* en *Roussillon*.

Wij hebben reeds een heer *Fuentes* gehad om ons "hocks" te leeren maken; konden we nu maar iemand, al was het juist geen *Frere*, bekomen om ons in het fabriceren van "champagne" voor te lichten!

DE DRUIFLUIS IN OOSTENRIJK-HONGARIJE.

Dit zoo te regt gevreesde insect is bezig zich in Oostenrijk-Hongarije te nestelen en verspreidt zich daar in steeds ruimer kring.

In Oostenrijk komt het voor in 2 distrikten, nam. in de gemeenten Lang-Enzersdorf, Krötzendorf en Höflein; in Hongarije komt het voor in 4 comitaten, en wel in de gemeenten Bekas-Megyer, Nagy-Maros, Alt-Ofen, Tasnad.

In Stiermarken nam de phylloxera reeds 102 hectare in beslag, in 15 verschillende gemeenten gelegen. Men denkt er daar aan om groote zekerheidsgordels te maken, maar deze leveren het bezwaar op, dat zij, om tot resultaten te leiden, ongeveer een uur breed moeten zijn, d. i. dat ter breedte van een uur er elke wijnstok vernietigd moet worden.

Ook het volgende komt uit de *Landbouwcourant*.

EEN NIEUW ONTDEKT MIDDEL TEGEN DE DRUIFLUIS.

Te oordeelen naar min of meer opgewonden berigten omtrent de int. wijn-tentoonstelling te Bourdeaux, moet het een franschen scheikundige gelukt zijn een nieuw middel te vinden ter verdelging van de Phylloxera, namelijk phenol-vergif, waarmee hij de wijnstokken *ipent*. De druifluis zou daardoor dadelijk vernietigd worden, terwijl de wijnstokken volkomen gezond blijven. Proeven, in bijzijn van tentoonstelling-bezoekers gedaan, moeten binnen slechts weinige uren uitnemend geslaagd zijn. Geen wonder, dat in de kritieke toestanden, waarin de eigenaars van wijnbergen enz. verkeeren, en met het oog op de kolossale schade, die de Phylloxera reeds heeft aangerigt en nog in staat is aan te rigten, dergelijke nieuwtjes zéér de aandacht trekken. Nadere berigten er over zal men echter dienen af te wachten.—Wij herinneren hierbij, dat wij meer dan een jaar geleden ook iets in dien geest uit Australië meedeelden, doch zooals reeds gezegd er nog niets weer van vernomen hebben.

LONGZIEKTE.

Aan den Editeur van de *Humansdorp Boerenvriend*.

Mijnheer,—Het volgende middel tegen de longziekte is misschien niet wijd bekend, en daar deze ziekte in dit distrikt aan het toenemen is, kan het van nut zijn voor hen wier vee er aan lijdt. Van 40 tot 70 droppels Crotona olie in een paar bottels karnmelk gedaan, en, op het oogenblik dat men het kwaad bespeurt, daarvan al om den derden dag te geven tot dat sterkeloslijvigheid (laxeering) begint, dan *karnmelk alleen*, een of tweemaal per dag.

Ik heb thans drie gevallen van zware longziekte genezen op mijn eigen plaats, en niet minder dan negen gevallen van *Stopziekte*. Het middel is onfeilbaar, mits dat men de ziekte niet eerst te ver laat gaan.

Op mijne aanbeveling, is het ook door den heer Gerber van Coega beproefd, die omtrent een dozijn stuks vee genezen heeft van de stopziekte.

De oude fout, namelijk van niet water te laten drinken, valt nu weg. Daar mijn vee los was op een stuk lands waarop groene garst stond, en waardoor een stroom water liep, liet ik ze toe zoo veel te drinken als zij wilden.

De uwe,

A. L. Chiappini.

Humansdorp, 28 Sept. 1882.

GRAANVARIETEITEN.

Oregon-Tarwe.

Aan de New Yorker productenbeurs waren kort geleden een aantal tarwehalmen te zien, die op 25 Julij te Benton County, Oregon, bij den Oregon-Pacific-spoorweg geplukt waren. De halmen waren ongeveer 6 voet lang, en de er aan aanwezige aren 6—9 duim. Stroo en aren waren zeer wit, en de laatsten gevuld met groote en vaste tarwekorrels.

Zweedsche Rogge.

Uit Koningsbergen is gemeld dat de Zweedsche rogge, die reeds verscheidene jaren achtereenvolgens in Oost- en Westpruizen verbouwd wordt, in dit jaar boven andere variëteiten weder uitmunt door zaad-opbrengst. Waar Probsteier, Heissische, Zeelandsche op een en hetzelfde stuk land verbouwd, meer of min schade leed door meivorst, bleef de Zweedsche rogge ongedeerd, en bragt veel meer op, dan de bovengenoemde rogge's, die niet meer dan hoogstens een gemiddelden oogst opleverden.—Om Oregon-tarwe en Zweedsche rogge in te voeren als zaad, heeft men nu weer zes maanden tijd.

AARDAPPEL-ZIEKTE.

Deze gevreesde ziekte schijnt weer heerschend te zijn uitgebroken in Holland, Duitschland en andere deelen van Noord-Westelijk Europa. Aardappelen zijn natuurlijk, als alle andere planten, altijd aan allerlei ziekten onderhevig, doch de aardappel-ziekte openbaart zich gelukkig slechts van tijd tot tijd. In vele streken van Holland heerscht deze op dit oogenblik zeer erg, en het laat zich verstaan

dat allerlei onderzoekingen in het werk gesteld worden om den waren oorsprong der ziekte en het voorbehoed- of geneesmiddel daartegen te vinden.

Oorzaak der ziekte zal zijn een schimmelplant (*peronospora infestans*), die zich, als een bruine of zwarte vlek op het "lof" vertoont. Deze schimmel draagt knoppen vol zaad (sporen), die afvallen en openbarsten, zoodat de zaden met den grond in aanraking komen. Zoolang de grond nu droog blijft doen deze zaden weinig kwaad, doch in vochtige aarde ontwikkelen zij snel, en dringen door de aarde tot den knol, die nu door de ziekte wordt aangetast. In ieder geval zullen de sporen of zaden door het regenwater van het "lof" naar den knol gevoerd worden, en dit zal een der redenen zijn waarom in zware regenjaren de ziekte zich zoo snel verbreidt.

Om den aardappel nu voor de ziekte te bewaren, nadat het lof is aangestoken, moet men trachten te beletten dat de sporen der schimmelplant met den knol in aanraking komen. Daartoe wordt aanbevolen om de aardappelen zoo spoedig mogelijk *op te aarden* en het lof naar ééne zijde te buigen, opdat de sporen niet langs den stengel van het lof, de vrucht kunnen bereiken. Voorts wordt aangeraden om te zorgen, dat de moeren, die men plant, geheel gezond zijn, en dat de grond, waar men aardappels op planten wil, goed bewerkt is. Fijne en zanderige grond is beter voor aardappelen dan zware onbewerkte, of kleiachtige grond, als er vrees voor ziekte is. Ook moet men met het opaarden zoo vroeg mogelijk beginnen. Is er ziekte in de aardappelen dan moet men zoo lang mogelijk wachten met uithalen tot het lof geheel dood is. Vooral moet men zorgen dat het aangetaste lof niet weer in den grond, en zeker niet op den meathoop komt, waar de sporen zich tot in het ondenkbare zouden vermenigvuldigen en met den meat op het land gebragt, de ziekte altijd door voortplanten. Het best is om zulk lof te verbranden.

Gelukkig is de aardappelziekte in Zuid Afrika nog niet zoo algemeen verspreid of woedt zij zoo hevig als in Europa en Amerika. Hoe meer vreemd zaad er echter ingevoerd wordt, hoe meer men ook hier voor de verspreiding der ziekte bloot staat. Alles wat gedaan kan worden om te verhinderen dat zij ook hier inheemsch worde behoort te geschieden, en daarom zullen bovenstaande opmerkingen niet onwelkom zijn.

TAAIHEID VAN TRICHINEN.

In eene van de laatste zittingen der "Académie des sciences" te Parijs waren o.a. de trichinen aan de orde. De vraag, of deze dieren

door inzouten te gronde gingen, was, gelijk men weet, ten deele bevestigend beantwoord, maar er waren er ook, die haar ontkennend beantwoordden. Hiertegenover constateerde Fourmant, dat zijne juist geëindigde nauwkeurige proeven een beslist "neen" hadden geantwoord. Hij had o.a. een stuk trichineusvleesch 15 maanden lang in zout laten liggen, en het daarna aan muizen vervoederd, die na het genuttigd te hebben, in de hevigste mate door trichinose aangetast werden.

EEN NIEUWE VIJAND VAN DEN WIJNSTOK IN HET ZUIDEN VAN FRANKRIJK, VESPERUS XAKANTE.

Ter vergadering van de "Société Linnéenne" te Lyon van 17 April ll. gaf de heer Rey eenige mededeelingen over den nieuwen vijand van den wijnstok, Vesperus Xakante, die in de wijnbergen van Collioure, Port Vendé en Banymes-sur-Mer aanzienlijke schade veroorzaakt heeft. Het zeer groote insect, een boktor, is reeds door Lichtenstein, Valéry Mayer en P. Oliver beschreven, maar men wist nog niet, dat het voor den wijnstok zoo schadelijk was. De larf was ook den wijngaardeniers van genoemde plaatsen sints lang bekend, maar men wist daar niets van het geheel gevormd insect en evenmin van zijne levenswijze. De larf maakt hare vernielende gangen in en aan de wortels in twee perioden, en wel van 15 Maart tot 15 Mei, en van 15 September tot einde October. Gedurende de groote warmte des zomers en de groote winterkoude arbeidt zij niet. Deze Vesperus heeft drie jaren noodig om zich te ontwikkelen. De geheel gevormde insecten blijven tot het einde van December in hunne holen, gaan echter in Januarij over den grond; men kan dan beginnen met ze te vangen. Het wijfje legt ongeveer 500 eijeren, die in weinige maanden uitkomen. Oliver heeft in genoemde gemeenten, waarin jaarlijks 50—60 hectare wijnbergen door het insect geschaad worden, op twee bezittingen de dieren voor geld laten vangen; per stuk betaalde hij 10 centimes premie. In drie jaren heeft hij op deze manier meer dan 8000 exemplaren verzameld en daarvoor meer dan 800 francs uitgegeven, maar de er mee geplaagde wijnbergen werden dan ook van dezen hunnen vijand verlost.

De "Weinbote," waaraan het bovenstaande in hoofdzaak ontleend is, voegt hieraan toe, dat men in de Rijnprovincie zich niet bijzonder over deze Vesperus behoeft te bekommeren, want het dier is een kind van het Zuiden en schijnt aan het Zuiden verknocht te zijn. In elk geval is het voor den wijngaardenier, voor den eigenaar van wijnstokken, van waarde te weten, dat die plant op andere plaatsen nog meer vijanden heeft dan bij ons—terwijl toch altijd de mogelijkheid blijft bestaan, dat te eeniger tijd eene larve met de eene of andere zending wordt ingevoerd. Men dient dan te weten welke ongenoode

gaat zich—zonder behoorlijke introductie—bij ons komt vervoegen met voornemens, die ons regt geven hem zonder vorm van proces van kant te maken. Gastvrijheid schenkt men zulke gasten niet.

Gezellig Tijdverdrijf.

No. 33.—November 1882.

Een geacht vriend zendt ons het volgende, dat wij met genoegen plaatsen.

a) Synoniemen.

Synoniemen of zinverwante woorden, zijn zulke woorden, welker beteekenis in het hoofdbegrip overeenkomt, en die enkel in bijbegrippen onderscheiden zijn, b.v. *blij*, *verheugd*, *vrolijk*, *opgeruimd*, enz.

't Zou zeker eene nuttige afwisseling zijn, zoo de medewerkers aan de oplossingen van het "Gezellig Tijdverdrijf" eens trachtten om al de synoniemen, zoo in 't Afrikaansch als hoog Hollandsch, te vinden van het woord *kwaad* in den zin van *boos*.

b) Taalkundige Vragen.

1. Wat is het onderscheid tusschen *aanvallig* en *bevallig*?
2. Wat is het onderscheid tusschen *het Zuid-Afrikaansche Tijdschrift* en *het Zuid-Afrikaansch Tijdschrift*?
3. "Des menschen heil is ijdelheid," lezen wij in het dertiende vers van Psalm honderd-acht-en-zestig. Wat ontbreekt er aan de opgave?

N.B.—Men wachte met het inzenden der antwoorden tot ook het December raadsel verschenen is, en zende dan allen te gelijk, of zoo velen men kan vinden. Twee prijzen naar verdiensten!

Verslag van ontvangen oplossingen der Julij-, Augustus- en September-raadsels, en prijstoekenning in ons volgend No.

Wetenschappelijk.

Koepok-inenting.—Bijna van het oogenblik dat Jenner is opgetreden met zijne methode van Koepok-inenting, zijn er, gelijk te verwachten was, bestrijders dier methode bij honderden opgestaan, en naarmate de Regering van een land de kunstmatige inenting met pokstof meer in bescherming heeft genomen, of ook wel verpligtend gemaakt heeft, is verzet daartegen toegenomen. De bestrijders der *vaccine* hebben zich allengs tot Vereenigingen gevormd, uit welke een Internationale anti-vaccine Bond geboren werd, en in plaats dat de vaccine algemeen is geworden, neemt het getal harer bestrijders als met den dag toe.

De vaccine-quaestie is zeker van het hoogste belang, niet slechts voor den individueelen mensch, maar voor de maatschappij in het algemeen. Jaar aan jaar rigten de pokken groote verwoestingen aan; en is het waar, dat in de vaccine een behoedmiddel tegen de verbreiding dier besmettelijke krankheid gevonden wordt, dan is het de pligt der geneeskundigen om op de inenting van het volk, zonder onderscheid, aan te dringen, en zou men het bijna aan een Gouvernement kunnen vergeven, wanneer het de bevolking *dwingt* om zich te laten vaccineeren. In het belang van het algemeen moeten de enkelen zich onderwerpen aan gezondheidsmaatregelen, die zij misschien onnoodig, ja zelfs schadelijk achten. En op dien grond zou verzet tegen de vaccine algemeen strafbaar voor de wet gesteld mogen worden, zoo als nu het geval is in Engeland. Doch...... de vraag is, *of de vaccine wel een behoedmiddel tegen de pokken genoemd* KAN *worden*, en of, voor zekere gestellen ten minste, het *voorbehoedmiddel niet erger is dan de kwaal*, daar met de pokstof-inenting ook *de zaden van andere ziekten van het eene ligchaam op het andere worden overgebragt.* Dit laatste wordt door de tegenstanders der vaccine beweerd, en is zeker ernstig genoeg om door bevoegde geneeskundigen tot een bijzondere studie gemaakt te worden, ter bevestiging of *afdoende* wederlegging van dit bezwaar tegen de vaccine. Het is gemakkelijk voor den een of anderen doctor om een leek-bestrijder der vaccine met eenige groote woorden "dood te slaan," of voor een Gouvernement om door een paar wetsartikelen de vaccine verpligtend te maken. Doch het een noch het ander treft doel, en het is meer dan noodig dat deskundigen de vaccine-quaestie van meet af, onbevooroordeeld, behandelen, en het publiek op degelijke gronden inlichten.

De geschiedenis der koepok-inenting is onzen lezers zeker niet onbekend. Vóór de zesde eeuw onzer jaartelling schijnen de pokken, *Variola*, weinig bekend te zijn geweest, en voor het eerst in 572, in Afrika, bij name in Ethiopië, te zijn waargenomen. Tegen het einde der 10de eeuw werd de krankheid naar Europa, en in de 16de eeuw naar Amerika overgebragt. In China en Indië moeten de pokken echter reeds vóór onze jaartelling geheerscht hebben. Van tijd tot tijd heeft de ziekte de jammerlijkste verwoestingen aangerigt en geheele streken bijna ontvolkt, terwijl zij die herstellen, gewoonlijk levenslang, de onoogelijke teekenen moeten dragen die de krankheid achterlaat. Geen wonder dat men reeds vroeg op middelen gepeinsd heeft om deze vreeselijke ziekte uit te roeijen, of het menschdom tegen hare aanvallen te verzekeren.

Volgens vertrouwbare berigten hebben de Chineezen, eeuwen geleden reeds, een soort van inenting gekend, door stukjes *roof van*

pokpuisten in de neusgaten te plaatsen van niet door de pokken aangetaste personen, waardoor de ziekte, in lichten graad, kunstmatig bewerkt werd, en de dus geënten voor de natuurlijke, zwaardere aanvallen, beveiligd zouden zijn. Ook de Braminen in Indië en de Turken moeten eene inenting gekend hebben met pokstof van pokkenlijders op gezonde ligchamen, en in het laatst der vorige eeuw werd soortgelijke inenting met min of meer goed gevolg ook in Europa ingevoerd. In 1769 zal een boer in Duitschland het eerst op het denkbeeld gekomen zijn om zich tegen de besmetting der pokken te vrijwaren door inenting met pokstof van eene koe, en in 1774 zal dezelfde ontdekking, dat zoodanige inenting een voorbehoedmiddel is tegen de gewone pokken (*Variola*), gemaakt zijn door een boer in Downshaij, met name Jesty. Doch het is aan de onderzoekingen van Eduard Jenner in 1798 en later te danken, dat de koepok-inenting methodisch behandeld is geworden en bijna over de geheele aarde is ingevoerd.

Voor Jenner is een standbeeld opgerigt, en door millioenen wordt zijne nagedachtenis als die van een verlosser der lijdende menschheid gezegend. Daartegenover staat dat de vaccine door anderen, en daaronder mannen van naam, op het heftigst bestreden wordt.

De pokziekte wordt gerangschikt onder de besmettelijke koortsen, zooals Typhuskoorts, met huiduitslag; dus tot de *exanthemata*, met geregeld, typisch, verloop. Hoogst besmettelijk van karakter, is het echter nog bij lange niet uitgemaakt, waarin de smetstof eigenlijk bestaat. Eene scheikundige ontleding van pokstof leverde tot resultaat 90.2 water, 6.0 eiwit, 2.5 vet, en voorts eenige deelen Ammonium en Natrium op de 100 deelen stof. Ongetwijfeld hebben *bacteriën* veel te doen met de verspreiding van het gif, en zullen de onderzoekingen van Pasteur en anderen hieromtrent steeds meerder licht verspreiden. Doch met zekerheid kan omtrent de zamenstelling van het pok-gif nog niet gesproken worden. De eene mensch is vatbaarder voor de besmetting dan de andere, en de atmosfeer in de onmiddelijke nabijheid der pokkenlijders wordt zóó door het gif besmet, dat die even gevaarlijk wordt als aanraking van den patient zelf. Al wat met een pokkenlijder in aanraking geweest is of door de besmette atmosfeer besmet geworden, kan nog maanden daarna de besmetting op anderen overdragen. De smetstof blijft van 7 tot 21 dagen (of langer) *rustend* in het ligchaam, openbaart zich dan gewoonlijk in koude, daarna heete koorts met beduidende verhooging der temperatuur (90 tot 100 Fahr.) en van den polsslag (tot 110—120). De koorts is aanhoudend; van hoofdpijn en dorst vergezeld, terwijl de tong belegen is, en duizeligheid met misselijkheid tot de gewone symptomen behooren. Tegen het einde van den derden of

vierden dag, na het uitbreken van de koorts, openbaart zich een rooden huiduitslag, meestal eerst in het aangezicht en daarna over de andere deelen van het ligchaam, die vervolgens in de bekende pokpuisten overgaat. Bij goedaardig verloop gaan de pokken na eenige dagen tot verettering over, drogen dan op en vallen af. Bij kwaadaardig verloop daarentegen smelten de pokken zamen tot ééne massa, en maakt eerst de dood een einde aan het jammerlijke lijden. Over de behandeling der pokkenkranken zullen wij hier niet behoeven te spreken, daar die, indien mogelijk, in ieder geval, door een bekwaam geneeskundige behoort te geschieden, en onze lezers wel niet behoeven gewaarschuwd te worden tegen het gebruik van kwakzalverijen in zulk eene ernstige ziekte. Slechts zij hier aangemerkt dat de kranken, vooral in het voorlaatste en laatste tijdperk der ziekte, geen kou mogen vatten, maar matig warm gehouden moeten worden, zonder "broeijing" evenwel; dat voor behoorlijke luchtverversching gezorgd worden, en ontsmetting van het ziekenvertrek, zooveel mogelijk, door Carbolzuur (*acidum carbolicum*) of andere ontsmettings middelen; dat al wat met den kranke in aanraking geweest is terstond ontsmet moet worden, en de uitwerpselen terstond verwijderd moeten, en dat niemand zich zonder noodzaak in het vertrek van een pokkenlijder behoort te begeven. Altijd heeft men in het oog te houden dat de pokken *hoogst besmettelijk* zijn.

Ook voor iemand die behoorlijk is ingeënt?

Dat is nu de groote vraag.

Het schijnt met de statistieke opgaven omtrent de verspreiding der pokken gedurende de laatste 50 jaren voor ons, geen tegenspraak te dulden dat, sedert de invoering der vaccine, de verwoestingen door de pokken aangerigt minder hevig zijn dan vóór dien tijd, zoowel wat betreft het getal der aangetasten als de kwaadaardigheid der kranken, en, dat *behoorlijk* gevaccineerden zelden door de krankheid worden aangetast, of indien zij de pokken krijgen, in veel ligter graad dan niet-gevaccineerden. Op dien grond wordt de vaccine dan ook door velen verdedigd. Dat de koepokinenting een afdoend behoedmiddel is tegen de pokken wordt, ten minste in onzen tijd, kwalijk beweerd, doch wel dat de kunstmatige krankheid door de inenting veroorzaakt, *doorgaans* tegen de natuurlijke pokken behoedt, of ten minste de hevigste aanvallen der krankheid keert. "Het gevaar voor besmetting wordt door behoorlijke vaccine tot een minimum gebragt, en het ligchaam, dat door de inenting, kunstmatig de "pokken gehad heeft," wordt in de enkele gevallen dat de behoorlijk gevaccineerde toch door de natuurlijke krankheid wordt aangedaan, zelden of nimmer in die graad aangetast als gevaccineerden. Gevolgelijk behoort de vaccine algemeen te worden toegepast,

desnoods in het belang der menschheid in het algemeen, krachtens wettelijke bepalingen der Regering, met toepassing van straf op de onwilligen.

De bestrijders der vaccine kunnen onderscheiden worden in twee hoofdgroepen, n.l. bestrijders der inenting als *zoodanig*, en tegenstanders der *verpligte vaccine*. Eerstgenoemden verzetten zich gewoonlijk tegen de vaccine uit "*gewetens bezwaren*," óf "*omdat het niet bewezen is dat de inenting waarlijk tegen de gewone pokken behoedt*," óf "*omdat het voorbehoedmiddel dikwijls erger is dan de kwaal, daar met de pokstof, de zaden van andere besmettelijke ziekten, tering, huidziekten, syphilis, etc., van het eene ligchaam op het andere worden overgeplant.*"

De gewetensbezwaren zijn het minst gemakkelijk uit den weg te ruimen. Gelooft men dat ziekten onmiddelijk van God gezonden worden, zonder natuurlijke oorzaken, dan wordt het dwaasheid, ja zonde, om zelfs te trachten zich tegen die ziekten te vrijwaren. Maar men behoorde dan in ziekten ook geen docter te roepen of medicijnen te gebruiken! Een ander gewetensbezwaar is, dat het Gode verzoeken is, om moedwillig een ziektestof te brengen in een gezond ligchaam, ter mogelijke voorkoming eener ziekte, die misschien nooit treffen zal. Hierop zou kunnen geantwoord worden, dat God den mensch de vaccine gegeven heeft als behoedmiddel tegen de vreeselijke natuurlijke krankheid, en van ons, als redelijke wezens verwacht, dat wij gebruik zullen maken van dat middel, door Hem zelven aangewezen. Doch daartoe zou dan eerst bewezen moeten zijn *dat* de vaccine een voorbehoedmiddel is tegen de natuurlijke pokken en als zoodanig van God gegeven. Dit brengt ons tot de tweede klasse van bestrijders der vaccine.

Op wetenschappelijke gronden is het zeker nog niet uitgemaakt *dat* de vaccine een voorbehoedmiddel is, schoon de ondervinding daarvoor schijnt te pleiten, en de statistieke opgaven, omtrent de verspreiding der pokken, dit afdoend schijnen te bewijzen. Zoolang het niet is uitgemaakt waaruit het pok-gif is zamengesteld, en op welke wijze het wordt overgeplant, zweeft de vaccine, wetenschappelijk, nog altijd in de lucht. Watson schreef vòòr 40 jaren: "dat eene krankheid, van een redeloos dier op den mensch overgebragt, dezen tegen de besmetting der pokken kan beveiligen is zeker een der belangrijkste *feiten* in de geheele geschiedenis der geneeskunde." Voor "*feiten*," zou men echter thans "*theorien* naar het schijnt door feiten gestaafd" willen lezen. In den regel toch zijn krankheden, van een redeloos dier op den mensch overgebragt doodelijk (anthrax, hydrophobia, en kwade droes, bijvoorbeeld), en het is in strijd met het gewone verloop van krankheden dat de pokziekte van een koe of kalf

op den mensch overgebragt dezen voor de gewone pokken, zoo als die zich in het menschelijk ligchaam openbaart, zou vrijwaren. Het *hoe* en *waarom* is niet wetenschappelijk uitgemaakt, en de geheele theorie der vaccine als voorbehoedmiddel berust nog altijd op de "ondervinding." Daarbij is het gebleken dat de inenting van tijd tot tijd herhaald moet worden om van kracht te zijn, waardoor de theorie der vaccine verzwakt wordt. Dit zoo zijnde, wordt het voor velen zeer de vraag, of het afnemen van de aanvallen der pokziekte, in hevigheid, uitgebreidheid en herhaling als epidemie, niet aan andere oorzaken dan de vaccine te danken is. In elk geval is het niet *wetenschappelijk* uitgemaakt *dat* de vaccine altoos een behoedmiddel is tegen de gewone pokken,—dat de "koepokken," waarlijk "*Schütz-pocken*" zijn zooals de Duitschers ze noemen, en om die reden verzetten velen zich tegen de koe-pok inenting.

Hierbij komt nog dat, naar anderer meening, van de koepok-inenting niet gezegd kan worden: *baat zij niet, zij schaadt niet*. Onomstootbaar zeker is het, dat sommige gevaccineerden aan de gevolgen der vaccine bezwijken, dat tal van kinderen, vooral na de vaccine, aan huid- en andere ziekten lijden, kennelijk met de inenting in verband staande; en dat de zaden van huid- en bloedziekten, vooral syphilis, in, met, of door de vaccine *kunnen* worden overgeplant. Dit bezwaar is allergewigtigst, en niet door een paar doctors-phrasen uit den weg te ruimen. Er zijn gevallen genoeg op te noemen waarin kinderen, die op het zorgvuldigst zijn ingeënt, direct van het kalf, en met alle mogelijke voorzorgen, aan de gevolgen der vaccine bezweken zijn, en geen verstandig conscientieus doctor waagt het om *ieder* kind, al kon hij er goud mede verdienen, in te ënten. Het schijnbaar onschuldig lancet-prikje heeft meer dan eene woning met rouw vervuld en tal van kinderen voor het leven ongelukkig gemaakt of ontijdig ten grave doen dalen. Geen wonder dat dit velen onwillig maakt om hunne kleinen te laten inënten, of als besliste tegenstanders der vaccine doet optreden.

De tweede hoofdgroep van tegenstanders der koepok-inenting hebben het minder tegen de vaccine zelf gerigt dan tegen de *verpligte* vaccine. Zij ontzeggen de Regering het regt om de inenting verpligtend te maken, hetzij door de niet-gevaccineerde kinderen de school te ontzeggen, zoo als in Holland, of de weigering om het kind te laten inenten strafbaar te maken, zoo als in het vrije Engeland. Indien het wetenschappelijk uitgemaakt ware *dat* de koepokinenting een behoedmiddel is tegen de natuurlijke pokken, en dat dan ieder niet-gevaccineerd menschelijk wezen, uit een pokken-oogpunt, gevaarlijk voor de maatschappij moet gerekend worden, dan zou er

eenige grond zijn voor verpligte vaccine. Die grond, zoo wordt geredeneerd, ontbreekt. Reeds beweren de geneeskundigen, die voor de vaccine zijn, dat deze herhaald moet worden om van kracht te blijven als voorbehoedmiddel, zoodat de gouvernementsdwang, dat het kind *éénmaal* gevaccineerd moet zijn om de school te mogen bezoeken, of de ouders voor straf te vrijwaren in elk geval onredelijk is en zonder grond. Eerst als de wetenschap over deze zaak haar laatste woord gesproken heeft, en de inenting zonder gevaar geschieden kan, wat nu niet het geval is,—als het bewezen is dat de inenting werkelijk een behoedmiddel is tegen de natuurlijke pokken en de niet-gevaccineerde de volksgezondheid in gevaar brengt, mag de Regering vaccine verpligtend stellen. Eerder niet, en tot zóólang is de verpligte vaccine tirannie van de ergste soort. Bestrijding der verpligte inenting wordt dan een heilige pligt.

Van de zijde der voorstanders van de vaccine is nog weinig gedaan om de bezwaren daartegen uit den weg te ruimen, en menig gemoedelijk, conscientieus mensch staat onbeslist voor de vraag, moet ik mijne kinderen laten inenten of niet, om van vaccine op het eigen ligchaam niet te spreken. Hoe noodzakelijk is het toch dat van de geheele vaccine-quaestie door deskundigen van voren aan een degelijke studie wordt gemaakt; dat de onderzoekingen naar de zamenstelling van het pokkengif worden voortgezet, en door prijsvragen bijv. aangemoedigd; dat het publiek de resultaten der wetenschap hieromtrent in populairen vorm ontvange, dat, *indien mogelijk*, duidelijk worde aangetoond hoe de vaccine geschieden kan, ten minste zonder schadelijke gevolgen te veroorzaken, enz. Alleen langs dien weg kunnen de bezwaren tegen de vaccine (of wel de vaccine zelf) worden opgeruimd.

Persoonlijk zijn wij niet tegen de koepok-inenting, *schoon zeer beslist tegen de gedwongen vaccine.* Afdoend behoedmiddel tegen de natuurlijke pokken is o. i. de vaccine niet altoos, schoon wel in vele gevallen. Zwakke, scrofuleuse kinderen mogen niet gevaccineerd worden, en nog minder stof van zulke kinderen, of van kinderen wier ouders aan huidziekten, bloed-armoede, syphilis, enz. lijden, voor anderen worden gebezigd. In ieder geval behoort het lancet waarmede geënt is, ontsmet te worden, vóór het weder op een nieuw subject gebruikt wordt. En in *geen* geval behoort iemand te meenen dat de inenting een afdoend behoedmiddel is, zoodat hij, na de vaccine, zich zelven of het gevaccineerde kind straffeloos aan de besmetting der natuurlijke pokken kan blootstellen. Hoogstens en onder de meest gunstige omstandigheden is de vaccine slechts een " soort " van behoedmiddel. Gaarne wisselen wij hieromtrent in dit Tijdschrift van gevoelen met hen, die misschien gunstiger over de koepok-inenting denken, of bezwaren hebben in te brengen tegen het h. t. p.

aangevoerde, terwijl wij onze lezers op de hoogte hopen te houden van hetgeen, door deskundigen voor en tegen, verder over deze quaestie zal worden aangevoerd. Zij hier nog slechts herinnerd dat het Zwitsersche volk zich met overgroote meerderheid tegen de door de Regering voorgestelde verpligte vaccine verklaard heeft, die dan ook niet tot wet geworden is. De grootste tirannie op dit punt heerscht in ENGELAND.

"KUNSTKAAS."—Op "Kunst*boter*" kan men "Kunst*kaas*" verwachten, en Amerika, waar men zoo bijzonder de kunst schijnt te verstaan om "kunstproducten" voort te brengen, heeft reeds de eerste kunstkaas geleverd. Deze "kaas" wordt thans gefabriceerd in de fabriek van Burrell en Whitman, te New York, uit de waterige deelen van melk met toevoeging van oleo-margarine of reuzel. Het kunstigste van deze kaasmakerij is dat men van de zelfde melkwater-en-vet massa elke soort "kaas" kan maken, die besteld wordt, van de beste Cheddar tot zeer gewone "kaas." De prijs is echter nog al hoog, nl. van 8 tot 9 pence het pond. Men kan er zeker van zijn dat deze "kunstkaas" zijn weg naar Zuid Afrika zal vinden, misschien wel om tegen den prijs van echte kaas te worden verkocht. Al deze kunstproducten zijn te ontraden, vooral omdat men niets zoo bedorven kan bedenken of het wordt er soms in verwerkt. Nog onlangs werd weer berigt dat veel van het vleesch, dat in blikken uit Amerika aan de markt gebragt wordt, afkomstig is van kranke beesten, besmette varkens en oude paarden. Smakelijk eten!

ROODE KANARIEVOGELS.—In 1871 werd er eene tentoonstelling gehouden te Cheltenham van kanarievogels, en werden door iemand *roode* kanaries ten toon gesteld. De jurie weigerde toen echter aan den inzender een prijs toe te kennen, omdat men het er voor hield dat de *veêren der vogels rood geverwd waren*, schoon niemand, met het microskoop of op andere wijze eenige verfstof bespeuren kon. Twee jaren later werden weder roode kanarievogels tentoongesteld, en maakte de inzender, Bemrose, zijn geheim bekend.

De roode kleur der veêren wordt verkregen door kunstmatige voedering der vogels in den ruitijd. Liefst neme men daartoe vogels van ongeveer acht weken oud. Een weinig voor deze beginnen te ruien geeft men hen, bij het gewone voedsel, een hardgekookt ei, drie beschuitjes of wat oudbakken brood, fijn gekruimeld *en een eierlepel gemalen*

rissies (Spaansche peper) per dag. Hiermede houde men twee maanden lang aan, de hoeveelheid rissies langzamerhand vermeerderende tot op twee eierlepels vol per dag. Hiermede houde men twee maanden lang aan, de hoeveelheid rissies langzamerhand vermeerderende tot op twee eierlepels vol per dag. De veêren die uitkomen krijgen dan een prachtige roode kleur, doch de volgende groei is weer geel, tenzij men de vogels op dezelfde wijze voert. Er moet vooral worden toegezien dat de peper zeer zuiver is. Liefhebbers van kanarievogels, onder onze lezers, kunnen de proef nemen van bovenstaand middel om "roode kanaries" te verkrijgen, en zullen ons verpligten als zij het resultaat hunner proefnemingen in dit *Tijdschrift* willen mededeelen.

C.

Godgeleerdheid en Wijsbegeerte.

De bijdrage onder dit hoofd hebben wij ditmaal niet ontvangen.

Correspondentie.

VAN LIER'S BRIEVEN.—"X" schrijft ons:—In de lijst van Predikanten, die voormaals aan de Kaap hebben gediend, bevat in het Almanak der Nederduitsche Gereformeerde Kerk, vind ik het volgende: "Helperus Ritzema van Lier, Kaapstad. Emeritus, 4 Maart 1793; obiit April "1793. In dienst getreden 1786." Bedoelde leeraar is in leven schrijver geweest van zekere brieven, waaromtrent een schrijven verschijnt in "The Sunday at Home," voor Januarij 1875. Die brieven zijn uit het oorspronkelijk Latijn overgezet in 't Engelsch, en uitgegeven als een boek: ("The power of Grace illustrated in Six Letters from a Minister of the "[Dutch] Reformed Church to John Newton, Rector of St. Mary Woolnoth, London. Translated from the original Latin by William Cowper, of the Inner Temple, Esq. Published by J. Johnson, St. Paul's "Churchyard, 1792.") Hetzelve werd in Schotland herdrukt in het begin van deze eeuw.

Daar ik dit boek nergens onder de werken van den beroemden dichter Cowper vinden kan, zou ik gaarne willen weten of hetzelve nog ergens te krijgen is, en indien zoo, waar? Is er eene volkomen uitgave van Cowper's werken, die dit boek insluit?

X.

HET Z. A. TIJDSCHRIFT.

DECEMBER 1882.

De Roos van Kimberley

DOOR

THEOD. M. TROMP.

I.

De avond viel in Kimberley; de zon dook weg achter den horizon, en met een zucht van verlichting werd haar verdwijnen door een iegelijk begroet. Want, al zou de nacht ook niet veel koelte aanbrengen en de atmosfeer door geen briesje worden opgefrischt, de uitstraling van het droge, gloeiende zand en daarmede het benauwde der woestijnhitte zouden al dadelijk aanmerkelijk verminderen.

Bovendien is nu de rusttijd aangebroken en dezelfde delver, die zou meenen zich te kort te doen, door de werkuren een enkele minuut in te krimpen, zou er evenmin licht toe komen, het oogenblik te verschuiven, waarop de rusttijd een aanvang neemt. Zijn geprikkelde zenuwen hebben behoefte aan ontspanning, en hij weet, dat hij zijn krachten sparen moet, want dat deze het bedrijfskapitaal zijn, dat zoo hooge rente moet afwerpen.

De *claims* werden grootendeels verlaten, slechts weinige delvers bleven er in achter, wel wetende, dat zij hun woning niet meer hadden op te zoeken en dat hun dak de thans reeds donker wordende hemel was, waarin weldra het sterrebeeld der delvers, het Zuiderkruis, in volle pracht schitte-

ren zon. Deze minder bevoorrechten maakten zich gereed voor het bereiden van het sober avondeten, om zich daarna neer te leggen op het stukje gronds, waarin zij, als in een brandkast met nog onbekende sluiting, hun fortuin verborgen waanden, en op die zoo kostbare sponde te droomen van al de schatten, die de toekomst voor hen moest in bewaring hebben.

Van de zijde van New-Rush, de voornaamste der drie mijnen, naderde ook de grootste troep delvers. In *Mainstreet* gekomen, verspreidden zich de meesten door de zijstraten in de stad, en weinige oogenblikken later klonken er schorre vloeken, ruwe twistwoorden en luidruchtige delversliederen uit al de *bars* *) en speelhuizen in den omtrek.

De overige mannen sloegen noord-oostwaarts af en richtten hun schreden naar het even buiten de stad gelegen Delverskamp, waarvan de witte tenten zich van verre als een lichte streep op de gele zandvlakte afteekenden. Uit het gelaat van het meerendeel dezer lieden, nagenoeg allen huisvaders, kon men met vrij groote nauwkeurigheid opmaken, in hoeverre de fortuin hun heden gunstig was geweest, en van degenen onder hen, welke, te oordeelen naar hun haastigen tred, meer dan de anderen verlangden zoo spoedig mogelijk hun tent te bereiken, mocht men zeker wezen, dat zij zich niet over hun dag hadden te beklagen.

Een der laatstkomenden was een man van ongeveer vijf en zestig jaren. De min of meer onzekere gang en het strakke in den steeds ver voor zich uit gerichten blik duidden den droomer aan, terwijl het pijnlijke in zijn gelaatstrekken tegelijkertijd den sleutel tot den aard dier droomen kon aangeven. Zijn kleeding was die van den onbemiddelden delver en bestond uit een wijden boezeroen, die, van voren open, een gedeelte van de ruige borst onbedekt liet, een leeren broek, hooge stevels en een grooten, breedgeranden, vilten hoed, waarvan de voorrand over de oogen was neergeslagen en die met een riempje om den bol en een veer op zijde versierd was.

Naarmate hij het kamp naderde, vertraagde hij zijn tred. Nu en dan bleef hij zelfs even stilstaan en streek zich, peinzend naar den grond starende, met een door den arbeid en de jaren bevende hand over den langen, grijzen snorbaard, als stond hij op het punt een beslissing te nemen in een zaak van het hoogste gewicht. Op eenmaal echter versnelde hij

*) Drankwinkels.

den pas en wendde zijn schreden naar een der weinige metalen huisjes aan de buitenzijde van het kamp. Toen lichtte hij, na weder een oogenblik van aarzeling, de klink op en trad binnen.

Bij het zijraam, met den rug naar hem toe, zat op een bankje, voor de ellendige houten tafel, die met een stoel, een kist, een kastje en nog een grootere bank het ameublement van het armoedig vertrek uitmaakte, een jong meisje, dat zóó in haar naaiwerk was verdiept, dat zij den ouden man niet had hooren binnenkomen.

Het was mooi Maggy, Old Michaels eenige dochter. Te zwaar gebouwd, te breed van schouders en te vol van gelaat, om naar onze hoogere eischen voor mooi te worden gehouden, was zij in haar kring een type van vrouwelijke schoonheid. De groote, grijsblauwe oogen, overschaduwd door lange wimpers en gekroond door scherp geteekende, donkere wenkbrauwen, de kleine mond met iet of wat zwellende roode lippen, waartusschen dat sieraad der vrouw, een schitterend wit en regelmatig gebit, telkenmale te voorschijn kwam, dan, de stevige, gezonde en ronde lichaamsvormen, die zelfs in het ruwe, eenvoudige kleedje nog zoo goed uitkwamen, dat alles te zamen genomen deed het zeer begrijpelijk wezen, dat men Maggy Dannell eenstemmig voor de "Roos van Kimberley" had verklaard.

En zoo populair was het meisje, dat er een partij onder de jonge delvers bestond, die zelfs met de benaming van "Roos" niet tevreden was, en er zich een gewetenszaak van had gemaakt, een nog meer juisten en schoonen eeretitel uit te denken.

"Roos zegt nog niks!" had Mick Larn, een der autoriteiten onder de bezoekers van vader Den's gelagkamer, beweerd. "Als je van een roos spreekt, dan moeten er nog andere bloemen zijn, als violen en appelbloesems en dergelijke, en die andere bloemen, die zijn er hier niet!"

"Mick heeft gelijk," was toen Jack Taylor met onmiskenbaren weemoed ingevallen. "Waarachtig, ze zijn er niet. Als er hier op de tien mannen één vrouw is, mag ik onwel worden, en dan"—hierbij had de spreker een zeer diepzinnig gezicht gezet—" een roos heeft doornen, niet waar, jongens, en wijs me den vent, die durft zeggen, dat Maggy Dannell...."

"Hum!" had een der andere gasten, terwijl hij met een bijna onmerkbare hoofdbeweging op den Ier Patrick wees,

geopperd, "or zijn er toch, dio zich er aan geprikt hebben."

Op deze zijdelingsche hatelijkheid had daarna Patrick, zonder zich in 't minst gebelgd te toonen, het gezelschap uitgenoodigd hem te zeggen, wie de roos plukken zou, en hadden enkelen der aanwezigen, voor het meerendeel met de onnoodige toevoeging van een profaan woordje, den naam gemompeld van Tom Farson, een veronderstelling, die echter door de overigen als iets onzinnigs was bestreden.

Hoe het echter ook zij, er bestond wel degelijk eenige grond om te verwachten, dat Maggy, na reeds zoovele aanzoeken te hebben afgewezen, dan toch eindelijk een keus had gedaan en dat Tom Farson de gelukkige was.

Ten eerste was Tom, een flinke, knappe delver, zwaar van schouders, fraai van gestalte, met een paar eerlijke blauwe kijkers in het mannelijk gelaat, een prachtige, blonde krullekop en de mooiste snorbaard van New-Rush, en stond hij,—wat bij de meeste vrouwen een groote aanbeveling is —bekend als iemand van zeldzame lichaamskracht.

Bijna elken avond kon men Tom met zijn jongeren broeder Bill bij Old Michael vinden, waar zij hun vaste plaats en pijp hadden, en meermalen had men Tom en Maggy te zamen gezien en opgemerkt, dat Tom dan, bij het afscheid nemen, een wonderlijke manier had om Maggie in de oogen te zien, en haar hand zeker wel driemaal vatte, vóór hij, na het gebruikelijk "God zegen je," heenging. En toen Bill Farson, die altijd zeer ziekelijk was geweest, zoo erg de *influenza* had, loste Maggie den vermoeiden Tom aan zijns broeders ziekbed af en had zij den lijdende trouw ter zijde gestaan.

Met het oog op dit alles zong men, wanneer Tom voorbijging, gaarne, als een onschuldige plagerij, de twee eerste regels van een Iersch liedje:

> En is mijn rok gescheurd of doet het hart mij zeer,
> Dan zoek ik hulp en troost bij Maggy.

....

....

Verscheidene minuten bleef Michael op den drempel staan, tot hij eindelijk, op de tafel toetredende, het meisje op zijn tegenwoordigheid opmerkzaam maakte.

Maggy zag verrast op.

"Zóó, vadertje, is u daar? Ik wist niet, dat het al zòo laat was," zeide zij, den ouden man een kus gevende.

"Alweer als gisteren en eergisteren, en..."

Maggy legde hem de hand op den mond.

"Ik vraag er immers niet naar, vadertje; het kan mij ook niet schelen. Foei, u moet u schamen, alleen aan die leelijke steenen te denken; u zou er uw eigen kind om vergeten."

"Maar Maggy-lief," viel Miahael in.

"Neen, neen, het is schande. Vertel mij nu maar eerst, wat er voor nieuws is aan de mijnen," en zonder het antwoord af te wachten, snapte zij door: "Van middag is Dinny Wood hier geweest en zijn zuster is zoo ziek; u weet wel, ze was altijd erg zwak en nu heeft ze iets aan de borst en mag ze niet langer hier blijven en moet ze naar de oude Kolonie *) en Edward heeft een zandkar over zijne beenen gehad..."

"Dat is akelig!"

"Ja, maar de jongens van het kamp zullen wel op Eddy passen, als Dinny zijn zuster wegbrengt, en ze hebben al geld bij elkaar gebracht om de reis te betalen—maar daar sta ik nu te praten in plaats dat ik voor het eten zorg. Ik heb het nog op het vuur staan, om het warm te houden; de koek is wat hard, maar de gebakken pattattes en het vleesch zijn... Neen, neen, vadertje, weg met dat zand; eerst eten, u kan na tafel nog wel sorteeren, dan zal ik u helpen," knorde het meisje, terwijl zij den zak met zand, dien haar vader juist op de tafel wilde uitstorten, om te gaan onderzoeken, opnam en in een hoek van het vertrek plaatste.

De oude man zette zich gedwee op den eenigen stoel neder en plukte, in afwachting van het eten, weder peinzend aan zijn snorbaard.

Intusschen had Maggy uit het kastje, dat blijkbaar uit een oude houten kist was omgetimmerd, een paar tinnen borden, benevens eenige vorken, messen en een stuk brood te voorschijn gehaald. Daarna kwamen nog uit de kombuis een dampende schapebout, aardappelen en de geduchte koek te voorschijn, en toen ook dit was opgezet, plaatste het meisje zich tegenover haar vader aan tafel, vouwde de handen en zeide een kort gebed op.

*) De Kaapkolonie.

Onder een onafgebroken gebabbel van Maggy werd het avondeten gebruikt, en toen eindelijk de tafel weder was afgenomen, mocht Michael, voor wien intusschen grog en tabak was klaargezet, aan het onderzoeken van het beetje medegenomen aarde beginnen.

Een tijd lang zette Maggy, in gedachten verzonken, haar eigen arbeid voort, terwijl Michael met groote bedrevenheid de voor hem uitgespreide brokken fijnmaakte en onderzocht. Eindelijk verbrak zij het stilzwijgen en, de oogen nog altijd op haar werk gevestigd, zeide zij :

"Vader."

"Ja, Maggy ?"

"Heeft u vandaag nog bekenden gezien ?"

"Natuurlijk !" klonk het verbaasde antwoord.

"O, en wie zoo wat ?"

"Wel, Jim Buttle en Charlie Kennet en Patrick..."

Maggy bleef ijverig doorwerken en vroeg niet verder. Na eenige oogenblikken echter ging Michael, iet of wat verlegen, voort :

"Patrick verzocht mij je te groeten."

"Patrick ? Die nare kerel ?"

"Ja, hij zou van avond nog even aankomen, geloof ik."

"Foei, vader, ik heb u zoo dikwijls gevraagd, dien vent niet meer in huis te halen. Ik mag hem niet, zijn bunzinggezicht maakt mij bang," antwoordde Maggy ongeduldig. "Tom mag hem ook niet," voegde zij er na een kleine pauze bij, terwijl zij haar gezicht nog dieper over haar werk boog.

"Ja, Tom, dat wil ik wel gelooven. Tom houdt van niemand, als van zijn broer ; Tom zegt, dat er geen enkele goeie kerel onder de delvers is en dat is een leugen. Tom zanikt, dat doet Tom ! Dan is Patrick een andere vent, eén heel andere. Die is vrolijk, die kent geschiedenissen, die praat zoo achter mekaar een heelen avond weg, zonder dat hij zich ooit hoeft te bedenken...... Zeg, Maggy...... wil ik je eens wat zeggen ?" en Michael boog zich over de tafel heen naar zijn dochter en knikte haar vertrouwelijk toe.

"Nu, en wat is dat dan ?"

"Ik geloof, dat Patrick je heel lief vindt en dat, als je zoo maar eens iets vriendelijks tegen hem zeggen wou......"

Met een luiden, maar gedwongen lach brak Maggy dit laatste, bijna onhoorbaar geuite gezegde af en, haar vader strak in de oogen ziende, zeide zij :

"Ik hoop toch niet......?"

"Neen, mijn kind, neen Maggy!" viel Michael haar dadelijk in de rede. "Ik begrijp wat je zeggen wil. Ik wil je niet dwingen, kindlief, en als je maar aan vader zegt, wien je hebben wil, dan zal je hem hebben ook, daar zal ik voor zorgen, Maggy! maar ik meende,......zie je......ik zou je zoo graag in goeden doen zien; ik zou zoo graag willen, dat je een dame, een groote dame werd, Maggy!" en, zijn dochter met vaderlijken trots aanziende, ging hij voort:

"En dat zou heel goed kunnen, je bent er knap genoeg voor, Maggy. Weet je wel, dat je wonderlijk mooi bent? Ik heb eens, toen ik nog een jongen was, de koningin gezien, maar die is lang zoo mooi niet, mijn kind; dat is lang zoo'n dame niet als ik jou zal maken!"

"Ja, ja," zuchtte Maggy, "een dame zou ik wel willen zijn, al heb ik er nog nooit aan gedacht, maar dan zonder een Patrick,......geld zou ik wel willen hebben!"

"Geld? Je zal 't hebben, kind!" riep Michael opgewonden uit. "Ik werk er voor, ik werk er hard voor, en ik weet," fluisterde hij, angstig rondziende, "dat wij rijk zullen worden, schatrijk! In de claim van Lansberg zitten schatten, en die claim staat leeg, en ik, je vader, Maggy, zal hem koopen," en zijn stem, die intusschen luider was geworden, weder doende dalen, voegde hij er met glinsterende oogen bij: "Dikwijls ben ik er, als het donker was, heengeslopen, en dan ben ik er naast gaan liggen, en dan, Maggy, na lang turen, heb ik het hier en daar tusschen de kluiten zien flikkeren!...... Ja, mijn kind, rijk wil ik worden om jouentwil...... dàt is mijn innige wensch, Maggy, dat wil ik! Den koopprijs heb ik nog niet bij elkaar, maar ik spaar zooveel als ik maar kan," en weder vreesachtig om zich heen ziende, ging hij naar een kist in den hoek van het vertrek en nam uit een bijna onzichtbaar gaatje in den grond daarachter een stuk papier, waarin een groote steen was gewikkeld, dien hij zijn dochter zien liet en daarna voorzichtig weder opborg; "nog één zoo'n steen," vervolgde hij toen, met toenemende opgewondenheid het vertrek op en neer gaande, "en ons fortuin is gemaakt... en dan zal Maggy Dannell een groote dame zijn, en ik zal gelukkig wezen. En wanneer dan......"

Michael bleef plotseling stilstaan en, zijn dochter ontsteld aanziende, vroeg hij fluisterend:

"Hoorde je niets? Er ritselde iets achter de hut, ik geloof, dat ik stappen hoorde," en zijn revolver van den muur nemende, trad hij, op zijn toonen loopende, naar de deur, toen Maggy hem sidderend bij de mouw terughield.

"Blijf hier, vader, om Godswil, ga niet naar buiten, waag u toch niet!" smeekte zij, rillende van angst.

Doch Michael schoof haar ter zijde en deed de deur open.

"God segen je, Old Michael!" klonk het van buiten, en eer Dannell in de schemering den aankomende nog had herkend, vervolgde deze:

"Goed vriend, goed vriend, ouwe! Maar wat is dat? Ken je Tom niet meer?

"O, ben jij 't. Kom binnen."

"Wat, is Patrick er niet?" vroeg Tom, toen hij ook Maggy goeden avond had gezegd. "Ik zag den schelm daareven dozen kant uitgaan en vreesde al, dat ik hem hier zou vinden."

"Hij is hier niet geweest," antwoordde Michael verlegen. "Kom, Maggy, wat sta je daar te kijken? Geef Tom zijn bank."

"Hier," zeide Maggy, de bank bijschuivende. "Waar is Bill?"

"Thuis," antwoordde Tom, min of meer verdrietig. "Maar waarom zie je zoo bleek? Is er iets gebeurd?"

"O, het is niets. Zij is geschrikt, dat is alles," viel Michael haastig in.

Tom vroeg niet verder, maar zette zich neder en begon met Michael de voorvallen der laatste dagen te bespreken. Het gesprek wilde echter niet recht vlotten, want niet alleen de jonge man, maar ook Maggy en haar vader, schenen zich in gedachten met gewichtiger zaken bezig te houden.

"Edward Wood is zoo ziek, hoor ik," zeide Tom.

"Ja, en zijn zuster ook; ben je er geweest, Tom?"

"Ja, Michael, daar straks. Ik diende toch wel afscheid te nemen. En jij?"

Michael was er nog niet geweest en dankbaar, dat er zich een goede gelegenheid voordeed, om weder eenige oogenblikken alleen te zijn met zijn droomen, greep hij zijn hoed en liet, met een "tot strakjes," de jongelieden alleen.

Maggy en Tom hadden elkaar in den regel steeds veel te

vertellen, en nu Tom, geheel tegen zijn gewoonte in, het meisje in geen drie dagen had bezocht, kon men verwachten, dat het gesprek dezen avond althans niet minder druk zou zijn dan anders.

En toch had het tegendeel plaats. De jonge delver hield zich met meer dan gewonen ijver met zijn pijp bezig, en het meisje liet haar naald met eveneens buitengewonen spoed op en neder gaan.

"Waarom is Bill niet meegekomen?" vroeg eindelijk Maggy, met vrouwelijken takt. "Ik zie hem tegenwoordig nooit meer."

"Hij wilde liever thuis blijven, Maggy. Freunberg heeft weer een heel pak boeken opgeschommeld, en nu kijken zij met hun beiden de oogen rood op die dooie letters."

"Als hem dat maar geen kwaad doet, want hij is nog wat zwak,en zijn hoofd kan nog niet veel inspanning verdragen."

"Dat is zoo," antwoordde Tom verdrietig, "ik wou, dat hij zich wat in acht nam, maar wat zijn gezondheid aangaat, is hij zoo onverschillig. Gelukkig, dat hij geen plezier heeft in het pretmaken, en niet speelt of drinkt."

"Neen, daar is hij de man niet naar. Weet je, wat ik wel eens vind? Maar je moet 't hem niet zeggen......"

"Neen, natuurlijk niet."

"Zie je, ik geloof wel, dat hij heel flink is, maar somtijds vind ik hem net een meisje. Hij is zoo stil en zoo zacht, weet je."

Tom zuchtte.

"Je hebt wel gelijk, Maggy. Het maakt me waarachtig van streek, als ik er aan denk, wat er van den man worden moest, als ik er eens niet meer was," vervolgde hij weemoedig. "Want werken kan hij niet."

"Foei, welke nare gedachten, Tom!"

"Ja, naar is het waar genoeg, maar ik kan niet laten, er toch nu en dan eens aan te denken. Men weet nooit wat er gebeuren kan. Wie, die hier 's avonds zijn houweel neerlegt, kan zeker zijn, dat hij het morgen weder zal opnemen?... Maar zoolang ik er ben, zal de jongen het goed hebben. Dat heb ik moeder beloofd, en die belofte zal ik houden!"

Maggy zag verbaasd op. Zij had Tom nog nooit over zijn moeder, ja zelfs niet over zijn kinderjaren hooren spreken, en de enkele malen, dat zij een onderwerp aanroerde, dat daarop betrekking had, bewaarde hij het stilzwijgen. Nu echter waagde zij te vragen:

"Je hieldt zeker veel van je moeder?"

"Ja, Maggy, heel veel. Och, als men niet gelukkig is, hecht men zich nog meer aan hen, die ons lief zijn, dan anders, heb ik wel eens gedacht."

"Ongelukkig, waarom?"

"O, dat is een heele geschiedenis, en het zou je maar vervelen," zeide Tom, doch toen Maggy hierop niet antwoordde, begon hij vanzelf het verhaal van alwat hij reeds ondervonden had.

Het was een eenvoudige geschiedenis, als zoovele dier ruwe diamantzoekers zouden kunnen meedeelen, wanneer zij—wat slechts zelden voorkwam—anderen een blik gunden in hun verleden.

Twintig jaar geleden, zoo verhaalde Tom, was hij met zijn ouders te Bristol onder zeil gegaan naar Australië. Zijn vader was een eerlijk, werkzaam man, maar, door rampspoed achtervolgd, had hij ten laatste niet meer in de behoeften van het kleine gezin kunnen voorzien en moeten besluiten Engeland te verlaten. Al hetgeen er toen voor wonderen van de goudvelden in Australië werd verteld, had hem deze als doel van zijn tocht doen kiezen. Na een lange reis, waarop de arme landverhuizers zelfs de beesten, die aan boord waren, mochten benijden, kwamen zij, voor het meerendeel ziek, in het beloofde land aan.

Het kampleven was er ongeveer hetzelfde als later in Kimberley; alleen hadden de delvers somtijds veel van de koude te lijden en kwamen er, bij de meer afgelegen mijnen, somtijds enkelen van gebrek en ellende om. En ook Tom en zijne ouders hadden vele booze dagen gekend.

Toen zij bijna acht jaren bij de Victoriamijn hadden gewoond, waar Bill intusschen geboren was, ging het hun ten slotte zoo slecht, dat de oude Farson besloot verder het binnenland in te trekken en naar Brown'shill te gaan, waar kort te voren een, naar men zeide, rijke mijn was ontdekt. Nog slechts een enkele dagreis waren zij van de nieuwe kolonie verwijderd, toen zij van eenige vluchtende gezinnen vernamen, dat de typhus er was uitgebroken en reeds zoovele offers had geëischt, dat het kamp zoo goed als verlaten was.

De reis werd natuurlijk gestaakt, en reeds maakte men zich gereed voor den terugtocht, toen de oude Farson, die zich, om levensmiddelen op te doen, in het kamp had gewaagd, door de typhus werd aangetast en twee dagen later

stierf. Dit was te veel geweest voor de ongelukkige weduwe, die, door al de ellende van den laatsten tijd uitgeput, nu ook haar geestkracht verloor en....

Toen Tom, wiens stem, hoeveel geweld hij zich ook aandeed, bij deze laatste woorden van ontroering had gebeefd, zoover met zijn verhaal gevorderd was, hield hij eenige oogenblikken op, vóór hij, telkens weder afbrekende, vervolgde:

"Moeder, stierf en ik had haar beloofd voor Bill te zullen zorgen... Hm! dat waren akelige dagen, want zie je, Maggy, moeder was zoo goed en zoo lief, en.... wij waren nog zoo jong! Ik moest ze zelf begraven, en.... foei! er zijn leelijke oogenblikken in het leven van een delver! De eerste schop aarde.... en toen Bill, dien ik geen kans had gezien uit de voeten te krijgen, en die dacht.... Goede hemel! hij verzette zich als een razende!....

Maggy schreide en greep Tom's hand, en Tom zag een geruimen tijd strak voor zich op den grond en had groote moeite om zich bij al die vreeselijke herinneringen goed te houden en de tranen in zijn oogen terug te dringen. Eindelijk ging hij snel voort:

"Ik stond dus op mijn achttiende jaar alleen met mijn broertje, en zonder hulp of bijstand, in een soort van woestijn—en het is toen heel moeielijk geweest om er weder uit te komen! En toen we eindelijk zoover waren, zag Bill, —en ik geloof, ik ook—er heel slecht uit. Maar daarna is het ons beter gegaan. Ik verdiende telkens zooveel, dat ik weer een eindje verder kon, en op een goeien dag nam een rijke boer ons mee naar Sidney, en in Sidney verdiende ik jaren lang mijn geld met wagenmaken en scharenslijpen. En toen kwam het bericht, dat in Zuid-Afrika diamanten waren te vinden, en dat bracht mij het hoofd heelemaal op hol. Ik kreeg weer lust in het graven, en Bill wees mij op een groote kaart waar Zuid-Afrika lag, en zoo kwam ik hier,—en de rest weet je."

Maggy staarde den verhaler nog ontroerd en met tranen in de oogen aan, en toen hij geëindigd had, zuchtte zij:

"Arme Tom!"

"Och," antwoordde deze met een gedwongen lachje, "nu niet meer. Als ik nu nog klaagde, was ik waard weer naar Victoriamijn te worden gezonden, en als ik niet zooveel zorg had voor Bill, wel, dan zou ik,—dan zou ik heel gelukkig zijn."

"Maar waarom heb je zorg voor Bill?"

"Waarom? Dat is nogal duidelijk, zou ik meenen, en dat heb ik strakjes trouwens al gezegd. Bill is zwak en ziekelijk, Bill zal nooit een handwerk kunnen leeren, en hij zal nooit tegen het ruwe leven kunnen van menschen van ons slag."

"O," viel Maggy hem in de rede, "Bill is ook niet van ons slag. Weet je wat ik denk, Tom? Bill zal nog eens een geleerde worden, of een procureur, of een rechter. Hij praat zoo geleerd en zoo fijn, en hij is altijd zoo diepzinnig en zoo verstandig, dat hij wel een preek zou kunnen houden of een courant maken!"

Tom schudde weemoedig het hoofd.

"Neen, Maggy, dan moet hij eerst nog wat lessen hebben...."

"Nu, die krijgt hij voor niets van Freunberg."

"Jawel, maar Freunberg weet niet alles, en die heeft zelf eens gezegd, dat men wat van de wereld moet gezien hebben, om wat te weten, en dat boekengeleerdheid alleen niet genoeg is, en zie je, dat zien van de wereld kost veel geld, heel veel geld, meer dan ik heb of misschien ooit hebben zal," zoo besloot Tom met een diepen zucht.

"O, Tom," hernam Maggy opgewonden, "als 't alleen dat is, dan kunnen we er nog wel iets op vinden. Ik heb een zakduitje opgespaard voor het geval, dat vader eens in een heelen tijd niets meer vond, maar dat zal wel niet gebeuren, en vooral nu vader twee zulke mooië steenen heeft...ja, ja, zie me maar niet zoo ongeloovig aan, wij kunnen ook wel eens een fortuintje hebben, en ik heb de steenen zelf gezien, en ik heb nu bijna veertig pond en dat kan Bill allemaal........."

Een gloeiënd rood overdekte plotseling Tom's gelaat, en als een verwijt klonk het:

"Maggy!"

"Nu, ik heb je niet willen beleedigen," antwoordde het verschrikte meisje, en, hoewel in geenen deele een coquette, was zij toch genoeg vrouw om, na Tom's uitval, dien zij gevoeldo niet te hebben verdiend, het lipje te laten hangen en pruilende voort te gaan: "maar 't is goed! Ik dacht, dat wij elkaar lang genoeg kenden, om mekaar een dienst te durven aanbieden. Nu weet ik ook dat ik jou maar liever nooit iets vragen moet, want dat ik dan niet thuis zou krijgen, en dat je......"

"Maggy, ga niet door!"

De toon, waarop deze woorden waren geuit, klonk zoo smartelijk, dat het meisje ontsteld opzag.

"Ik heb het immers niet gemeend, het was maar voor de grap!"

Tom antwoordde niet. Hij had zijn gelaat met de handen bedekt, zijn breede borst zwoegde onder den invloed van een hevige gemoedsbeweging, en toen hij het gelaat eindelijk weder ontblootte, ontstelde 't meisje nog meer, want hij was doodsbleek en in zijn oogen, die diep in de hare schenen te dringen, lag een zonderlijke glans.

"Ik heb het immers niet gemeend!" herhaalde Maggy, "waarom trek je je dat dan zoo aan?"

Tom stond langzaam van zijn zitplaats op, en Maggy's hand vattende, die het meisje bevende in de zijne rusten liet, antwoordde hij, nauw hoorbaar:

"Omdat ik je liefheb, Maggy!"

Maggy liet het blozend hoofdje op haar borst zinken, doch trok haar hand niet terug, en toen nu uit haar oogen een traan van blijde ontroering, als tot wijding van het heilig verbond, op die beide ineengesloten handen viel, toen begreep Tom, dat hier geen woorden meer noodig waren, om hem het geluk te doen kennen, dat dit oogenblik voor hem ontsloten had, en drukte hij het nu schreiende meisje met dankbare vervoering aan zijn jubelend hart.

"Stil, stil!" zeide Maggy, een kwartier later, toen er buiten voetstappen werden vernomen, "daar komt vader!"

"Moet ik dan nu al weg?" antwoordde Tom verdrietig, terwijl hij het meisje weder naar zich toe wilde trekken.

"Ja! Ga jij nu maar gauw alles aan Bill vertellen, dan spreek ik er met vader over. Kom, kom, wees nu gezeglijk!"

"Nog één zoen!" smeekte de gelukkige minnaar, in wien zijn kameraden op 't oogenblik bezwaarlijk den anders zoo stuggen, ernstigen Tom zouden hebben herkend.

Maggy stak hem vrijmoedig de lipjes toe, en hem daarop lachende van zich stootend, snelde ze naar de deur om die voor haar vader te openen.

Tom wenschte weldra goeden nacht en vertrok.

De deur van de hut werd gegrendeld en nu, met de armen om zijn hals en het hoofdje halverwege verborgen in de plooien van zijn boezeroen, fluisterde Maggy haar vader het groote feit in 't oor.

Hoe groot echter was haar verbazing, toen zij den ouden

man, instede van hem verheugd te zien opspringen, heftig hoorde uitvallen :

"Wat, meid ! je zegt ?"...

"Ik zeide, dat ik Tom's vrouw wilde worden," stamelde het onthutste meisje.

"Tom's vrouw ? Tom's vrouw ? De vrouw van Tom Farson, die......" en Michael liet verslagen het hoofd op de hand rusten en bleef met de ellebogen op tafel, voor zich heen staren.

"Ja, vader, Tom. Ik heb hem lief, zielslief, vader. En waarom ook niet Tom, vader ? Is er een beter en braver man in heel Kimberley dan Tom ? Is er," vervolgde zij met vuur, "een edeler, een flinker, een knapper kerel in de heele kolonie dan Tom ? En waarom," schreide zij, "zou ik Tom niet mogen hebben ? Vindt u het dan niet goed, dat ik gelukkig ben, vader ?"

"Kom, Maggy, kom, kind, schrei niet ? Ik...ik...ik heb er immers niet tegen. Integendeel, ik ben...ik ben erg blij...ja, waarachtig, erg blij, dat het Tom is. Ik meende maar...zie je, ik wist niet...ik dacht eigenlijk aan iets anders ; maar je bent zenuwachtig, kindlief. Geef vader een zoen en ga naar bed !"

"Dus vindt u het goed en is u net zoo gelukkig als ik, vader ?" riep het meisje opgetogen.

"Ja, kind, ja ! maar ga nu naar bed ; het is al laat !" en hij kuste zijn dochter op 't voorhoofd en zag haar zoo opgeruimd mogelijk aan.

Doch toen de deur van haar kamertje achter Maggy gesloten was, ontsnapte hem een diepe zucht en, peinzend het vertrekje op en neer stappende, mompelde hij smartelijk :

"Dus is 't mislukt ! niet Patrick, maar Tom ! En Patrick heeft geld, heel veel geld, en Tom is arm ! Arm ja, als de mieren ! O, hoe graag had ik haar gelukkig gezien en rijk en zonder die zorgen, die mijn leven hebben vergald en mijn lieve Sally in het graf geholpen. O, mijn liefste, Maggy, mijn kind !"

Twee dikke droppelen biggelden langs de gebruinde wangen van den ouden delver, doch eensklaps richtte hij zich op en riep hartstochtelijk uit :

"Maar neen, ook mij zal het geluk dan eindelijk zijn tronie eens laten zien ! Ja, dat zal het ! Ik moet dien claim van Lansbergh koopen, en dan zal ik rijk zijn, en dan zal ik alles voor haar kunnen koopen, en dan zal ze een dame

zijn, want ik zal goud winnen, nog meer dan Patrick, o, nog honderdmaal meer, en dan, dan is het misschien nog beter, dat ze een jongen man heeft als Tom, dan den Ier!... maar eerst nog den ontbrekenden steen!...Vervloekt, nog 800 pond ontbreekt, 800 pond, één zak vol souvereinen! Maar dan ben ik er ook!"

En met glinsterende oogen en bevende handen haalde Michael opnieuw de twee diamanten te voorschijn, die de grondslag van zijn geluk moesten worden, en als een gierigaard, die zijn goudstukken liefkoost, bleef hij ze langen tijd betasten en nog eens betasten en keerde hij ze om en om in de palm van zijn hand.

Eindelijk borg hij ze weder voorzichtig weg, zag zijn revolver na, hulde zich in zijn deken en legde zich met een herhaald: "Ja, ik zal! 't moet zijn!" ter ruste.

....

....

Intusschen had Tom den weg naar zijn woning ingeslagen.

Dus was dan eindelijk het woord, dat hem reeds zoolang op de lippen had gezweefd, gesproken. O, wat al strijd had hij gestreden, eer hij zich voor zijn geweten gerechtvaardigd achtte den grooten stap te doen, die thans nog was verhaast door hetgeen dezen avond tusschen Maggy en hem was voorgevallen!

Honderden malen reeds had hij zich voorgenomen een einde te maken aan den ondraaglijken toestand van twijfel en onzekerheid, waarin hij verkeerde, maar telkens ook was de opvatting van zijn plichten tegenover Bill tusschenbeide getreden, en had hij weder van dat voornemen afgezien.

Sedert meer dan zeven jaren had hij geen anderen wensch gekend dan dien, zijn broeder gelukkig te weten, en geen ander doel dan diens heil voor oogen gehad. Al zijn gedachten en handelingen waren steeds gewijd aan den geliefden knaap, door een stervende moeder aan zijn hulp en bescherming toevertrouwd, en daar hij, vóór zijn levenspad zich met dat van de schoone Maggy kruiste, op heel de wijde wereld niemand kende, die, behalve Bill, een plaats in zijn hart innam, had de zelfopofferende toewijding aan den jeugdigen broeder gaandeweg zulk een overdreven omvang gekregen, dat zij hem alles wat daarmede in strijd zou kunnen schijnen, als misdadig deed veroordeelen.

En zoo was het dan langen tijd een pijnlijke vraag voor hem geweest, of hij niet handelde tegen Bill's belangen, wanneer hij hun huishouden, in welks behoeften toch somtijds reeds zoo moeilijk kon worden voorzien, door een huwelijk met één, en dus later wellicht nog verscheidene leden vermeerderde. Het spreekt vanzelf, dat Bill de hoofdpersoon van het gezin blijven zou, dat Bill het beste vertrek zou bewonen, de mooiste meubelen hebben en dat alles naar Bill's wensch zou worden ingericht. Maar... en dan volgden er weder de oude bezwaren en besloot de brave Tom, al dreigde hem ook het hart te breken, voor altijd af te zien van het vurig verlangen met Maggy vereenigd te worden.

Doch nu valt er niet meer te aarzelen en is er een einde gekomen aan den afmattenden tweestrijd. Hij is onbeschrijfelijk gelukkig; een nooit gekende weelde vervult zijn ziel. Maggy is de zijne! Maggy zal zijn vrouw worden! Hij heeft er behoefte aan het telkens en telkens weder in zichzelven te herhalen, ja, somtijds zelfs ontsnapt het hem luide en laat hij het dan, in den waanzin van zijn geluk, volgen door een korten, dwazen lach. Herhaaldelijk ook noemt hij haar naam, uitgesproken op elken mogelijken toon, doch steeds zoo innig en teeder, als ware hij een moeder, die tot haar zieke kleine spreekt. En somtijds ook denkt hij hardop en doet zichzelven het verhaal van zijn geluk, als wilde hij het zoodoende nogmaals, van het begin af aan genieten.

"Ik kan 't niet gelooven, en toch is het zoo. Wat zullen we gelukkig zijn! En Bill...Bill zal ook blij zijn, als hij het hoort; hij houdt veel van Maggy, dat heeft hij mij zelf dikwijls gezegd, en nu zal ze altijd bij hem zijn. Ik zal werken voor drie, en nu vrouw Fortuin mij eindelijk haar gezicht laat zien, zal ze het ook wel zoo spoedig niet meer afkeeren. En laat de *claim* niets meer los,—dan gaan we boeren in Transvaal. Met ons allen op een *plaats*, Bill in de open lucht en uit dezen kokenden zandwinkel en Maggy, die hem oppast, en later wat van dat kleine goed, dat zoo aardig tegen je beenen opkruipt en net als die peuzels van lange Sam...... Hi, hi!......Ik ben nieuwsgierig wat Michael zeggen zal. Ik geloof, dat hij, wat Maggy betreft, wel zoowat meent, dat een diamant niet behoorlijk uitkomt, of hij moet in het goud gevat zijn, maar bij St. George, de schijven doen 't 'm bij zoo'n deern als mijn Maggy niet! En Bill ...Wat duivel! daar loopt iemand, geloof ik, en 't is zoo deksels donker, dat je geen

varken van een korhoen zoudt kunnen onderscheiden...neen, ik heb me vergist, er is niks... Ik zal vóór ik naar huis ga, nog even bij Freunberg aanloopen, om 't dien gauw te vertellen. Ik wed, dat hij oogen opzet als schepraderen; maar daar loopt wel iemand, en net achter me. Wat henker! waar is mijn revolver!...Hei, zeg eens, wie is daar? toon je tronie eens!"

Indien Tom, in plaats van alleenspraken te houden, nu en dan eens om zich heen getuurd had en zich daardoor tevens wat meer aan de duisternis gewend, zou hij hebben bemerkt, dat hij reeds verscheiden minuten werd gevolgd door een persoon, die, te oordeelen naar de wijze waarop hij voortging, niet alleen bij toeval en ook niet zonder oogmerk, denzelfden weg als Tom volgde.

Het was dan ook wel alleen aan de bijzondere omstandigheden te wijten, dat Tom, alle voorzichtigheid uit het oog verliezende, in dit late avonduur, zonder eenige voorzorg, den eenzamen weg van het oostelijke kamp naar den tegenovergestelden hoek van de stad aflegde.

Reeds dikwerf hadden er minder aangename ontmoetingen op dit veld plaats gevonden, en de oneffenheid van het terrein en de bijna volslagen duisternis maakten een weinig omzichtigheid op zichzelf al zeer raadzaam.

Had Tom daarom geweten, wiens loerende blikken tot nu toe zoo trouw op hem gericht waren geweest, en had hij de verwenschingen kunnen verstaan, die daar nu en dan achter hem gemompeld werden, dan had hij zeker reeds vroeger naar zijn wapen gegrepen en, op dit gevaarlijk gedeelte van zijn weg, dien persoon niet in den rug gelaten. Nu echter herhaalde hij zijn vraag:

"Wie is daar, voor den duivel? Geef antwoord of ik schiet!"

Een vloek, gelukkig niet hoorbaar voor Tom, was het antwoord op diens vraag. Doch daarop klonk het luide:

"God zegen je, Farson, ben jij het, kerel. Naar de mestvaalt met een duisternis, die mij tot nu toe verhinderd heeft, mijn weg in zulk plezierig gezelschap door te brengen!"

"Zoo, ben jij 't, Patrick!" bromde Tom binnensmonds. "Wat voer jij hier uit, schavuit?"

"Toch nog altijd geestig, hé, ouwe jongen," lachte de aldus aangesprokene, Tom op zijde komende. "Ik wandelde van avond, rustte eventjes uit en verlaatte mij. Komt Zijn-Edele van Michael's aanminnig dochtertje?"

"Wat gaat dat jou aan ?"

"Die weervraag beteekent natuurlijk: ja! Wel, wel, was je bij Maggy! En had ze niet een nieuwtje te vertellen ?"

"Waarom vraag je dat ?"

"Van een verlooving, bijvoorbeeld ?"

"Ja, zoo iets is wel ter sprake geweest," antwoordde Tom vorgenoegd.

"Zie je, ouwe jongen, dat dacht ik wel."

"Waarom ?"

"Omdat men zoo geen drie uur aan één stuk met iemand staat te praten, of er moet iets buitengewoons uit den sorteerbak komen."

"Hoe meen je dat ?" viel Tom ongeduldig in.

"Dat is nogal duidelijk, dunkt me. Van middag was Dinny Hartle......"

"Dat lieg je!" stoof Tom op.

Om Patrick's lippen speelde een valsche glimlach.

"Zoo, Farson, ben jij dan misschien de gelukkige ? Wel, vriend, ik wensch je de complimenten van het seizoen. Ik inviteer me op je bruiloft voor een horlepijp."

"Wacht tot ik je vraag! Maar wat weet je dan van Dinny Hartle ?"

"O, niets. Alleen maar, dat......ja dat......"

"Wat, wat ? Spreek, zeg ik je!"

"Nu dan, ik bedoelde, dat toen ik van middag Michael's hut voorbij kwam......nu, ik wilde maar zeggen......maar waarom houd je...... ?"

De rest bleef Patrick in de keel steken. Ziedende van toorn, greep Tom hem bij den strot.

"Je liegt, zeg ik je! Je liegt, schurk! Nog een woord meer en ik vermoord je!"

"Laat los!" bracht de Ier nauwelijks hoorbaar uit. "Laat los, Tom! Ik stik, ik stik!"

Doch Tom bleef den schelm heen en weer schudden, tot deze groen in het aangezicht werd.

"Deze avond mag je heugen!" vloekte de jonge delver, zijn slachtoffer eindelijk loslatende, dat nu als voor dood liggen bleef, en het nog een schop toedienende, vervolgde hij met verhaaste schreden zijn weg.

Aan hetgeen Patrick hem had verteld of, juister gezegd, had willen gaan vertellen, hechtte hij niet de minste waarde; maar toch, voor het oogenblik was zijn vreugde vergald

en, ondanks zichzelf innig bedrukt, begaf hij zich naar zijn woning, waar hij Bill reeds te bed en in slaap vond.

En Patrick? Half gewurgd was hij op den grond neergevallen en het duurde verscheidene minuten vóór hij weder tot bezinning was gekomen. Toen rigtte hij zich steunend overeind en, de vuist dreigend opgeheven naar den kant, dien Tom was uitgegaan, siste hij, buiten zichzelven van machtelooze woede en met vlammende oogen:

" Wacht maar, ingebeelde gek, we zien mekaar weer!"

(*Wordt vervolgd.*)

Fragment uit "de Schepping"

VAN

J. J. L. TEN KATE.

Tweeling is de Mensch geboren,
  Maar toch in zijn tweeheid één.
Helft en weêrhelft, ééne ziele,
  Beide elkanders vleesch en been,
Hij—alleen voor God geschapen;
  Zij—voor God ook, maar in hèm;
Hij—God's glorie; zij de zijne;
  Zij—het oor, en hij—de stem.
Hij—het hoofd, vol ernst en wijsheid,
  Maar door háár gevoel verzacht;
Zij—het hart, vol vreugd en teêrheid,
  Maar gestevigd door zijn kracht.
Hij—zelfstandig als de Ceder,
  Die op eigen wortel steunt;
Zij—afhanke'lijk als de klimop,
  Die zich aan zijn takken leunt.
Somtijds echter, zij—de meer'dre,
  Sterker dan de trotsche Man.
Wien ze in geestkracht, trouw en gaven,
  Menigmaal beschamen kan.
Waar de Man van vreeze trilde,
  Streed en overwon de Vrouw;
Slechts een Moeder redt haar zuig'ling
  Uit den scherpen leeuwenklauw;
't Kind aan 't harte, tart zij de ijsschots,
  Vliegt zij door de vlammen heen;
Spraakloos zich ten offer wijden,
  Kan de Vrouw, de Vrouw *alleen!*

Rond zijn slapen kroest de hairvlok,
  Rijker dan een koningskroon;
In der lokken gouden sluijer
  Is haar schoonheid dubbel schoon;
In zijn oogen—zonnegloeijing,
  Heldenfierheid, leeuwenmoed;
In haar blikken—maanlichtflikk'ring,
  Duivenonschuld, vroom en goed.
Zijn gebied is heel de Schepping,
  En zijn arbeidsveld in 't licht,
Waar hij God vertegenwoordigt
  Voor der Eng'len aangezigt.
Meest op d'achtergrond van 't leven
  Is haar schouwtooneel bereid,
In uw lieflijke scheemring,
  Dienende bescheidenheid!
Hem—de menschen; haar—heur kind'ren;
  Hem—de wereld; haar—het huis;
En voor beide—Liefde's volheid,
  Als God's liefde rein en kuisch.
Hij voor allen; zij voor de enk'len—
  En toch beide voor elkaâr;
Niet gemengd en toch vereenigd,
  Immer Hier en eeuwig Dáár!

Werp uw Brood op het water.

Het volgende verhaal kan dienen tot bevestiging van de woorden van den wijzen Salomo: "Werp uw brood op het water, na vele dagen zult gij het vinden." In het jaar 1818 woonden er op eene boerenplaats, op de grenzen van Kafferland, twee boeren, genaamd Jan M— en Piet B—. Eens op een avond, toen de twee eigenaars met elkander zaten te spreken voor de woning van den heer Piet B—, kwamen er zeven Kaffers, die, na de beide eigenaars zeer vriendelijk gegroet te hebben, den heer B— verzochten om tot den volgenden dag op de plaats te mogen blijven. Dit werd hun kortweg en op zeer beslisten toon geweigerd. De Kaffers verzochten toen, op even vriendelijken toon, den heer B—, om hun dan wat voedsel te verkoopen. Hij stond op, ging in huis en kwam spoedig met een sjambok te voorschijn, waarmede

hij de niets kwaads vermoedende en derhalve verbaasde Kaffers zoo geducht afranselde, dat zij allen het hazenpad kozen, terwijl hij op kwaadaardigen toon er bijvoegde: "ik houd geen kost voor rondloopers."

De heer M—, niet minder verbaasd over de wijze waarop aan het billijk verzoek van die beleefde Kaffers voldaan werd, kon zich niet weerhouden van den heer B— toe te roepen: "Foei! foei! buurman, dat is toch niet regt!" Hij stond dadelijk op, ging naar zijne woning, die op een kleinen afstand van daar was, en riep de Kaffers om met hem te gaan. Hij behandelde hen vriendelijk, gaf hun brood en vleesch en zeide hun dat zij dadelijk de plaats verlaten moesten, om niet aanstoot te geven aan zijn mede-eigenaar. De Kaffers bedankten hem voor de vriendschap hun bewezen, en voldeden gereedelijk aan zijnen eisch, door dadelijk de reis voort te zetten.

In de maand October van het volgend jaar, 1819, brak de Kafferoorlog uit en werden de boeren opgekommandeerd en daaronder ook de heer Jan M—. Nadat het kommando reeds eenige maanden in het veld was, werd op zekeren dag eene patrouille van zes mannen, waaronder ook de heer M— op dienst uitgezonden. In de bosschen aan de Vischriviersranden dwaalden zij al verder en verder van het lager af, totdat de duisternis hen overviel en zij genoodzaakt werden in het bosch te vernachten. Toen het den volgenden morgen licht werd, en zij zich gereed maakten om den weg naar het lager te zoeken, bemerkten zij dat zij geheel door de Kaffers omsingeld waren, en eer een enkel schot kon gedaan worden, waren zij en hunne geweren in de handen dier barbaren. Dadelijk werd iemand gezonden om den kapitein te roepen; intusschen stond het zestal als zoovele slagtschapen het doodvonnis uit den mond van den kapitein af te wachten. De Kaffers vermaakten zich met om hunne slagtoffers heen zingende te danzen en met hunne assegaaijen op hen te mikken, ten teeken van hoe zij spoedig doorboord zouden worden. Terwijl men alzoo de komst des kapiteins afwachtte, kwam er een Kaffer uit het gedrang, bekeek den heer M—, en vroeg hem: "Kent gij mij?"

"Neen."

"Woont gij dan niet op de plaats ——?"

"Ja."

"Herinnert gij u nog dat voorleden jaar, op zekeren avond zeven Kaffers op de plaats kwamen, en vroegen om

daar te blijven en kost te koopen; en toen uw buurman hen met een sjambok geslagen en verdreven had, gij ze naar uw huis genomen en kost gegeven hebt?"

"Ja, dat herinner ik mij nog heel goed."

Hierop wachtte de Kaffer met blijkbare belangstelling de komst van den kapitein af, en toen deze in het gezigt kwam, liep hem de genoemde Kaffer te gemoet, viel voor hem op de knieën en smeekte hem om het leven van deze menschen te sparen. Toen de kapitein tot bij de gevangenen was gekomen, sloeg de genoemde Kaffer zijne armen om des kapiteins knieën, weende overluid en smeekte om het leven dier zes menschen. Hij vertelde den kapitein wat in het jaar te voren met hem en zes andere Kaffers op de reeds genoemde plaats gebeurd was; hoe de heer B— hen geslagen, de heer M— hen daarentegen vriendelijk behandeld en kost gegeven had, en wilde de knieën van zijn opperhoofd niet loslaten vóór dat deze zijn verzoek toegestaan had.

De kapitein, diep bewogen door de tranen en smeekingen van den Kaffer, gaf bevel dat zij vrijgelaten zouden worden, riep twaalf man onder het volk uit en gelastte hun om deze zes personen door het bosch te geleiden en op weg naar het lager te helpen, hetgeen zij dan ook volgaarne deden.

Zoo weet de Heere den barmhartige barmhartigheid te bewijzen, en het brood op het water uitgeworpen na vele dagen weder terug te bezorgen.

M. J. H.

Murraysburg, April 1882.

Ontboezeming.

Het vuur dat lang aan 't smeulen was,
Gaf eindelijk een vlam;
En schoon zij naauwlijks zigtbaar was,
Toch hield zij zich aan 't omhout vast
Van den vermolmden stam.

Dien stam, die in de aarde stond
En leven nog bezat;
('t Welk in den wortel zich bevond),
Die was verborgen in den grond,
Verborgen als een schat.

En dáár slechts wachtte op den tijd,
Gestorven voor het oog:
Doch in 't verborgen welgedijd,
Gaf hij een spruitjen dat verblijdt
En 't sap des wortels zoog.

Een twijgjen, dat te voorschijn trad,
Gekoesterd door de zon;
En groeikracht, die het niet bezat,
Van onder en van boven had,
In wasdom daaglijks won.

Zwak in haar zelve staat zij daar,
Die teedre jonge spruit;
Geen aandacht waard, toch zien wij haar,
Hoe dat ze' in stilte, ja voorwaar,
Haar eerste blad ontsluit.

Slechts 't eerste blaadje wordt gezien,
Dat zich voor 't oog ontvouwt;
En moog' het tegenheên ontvlien,
Wie weet wat schoon het oog misschien,
Wat toekomst nog aanschouwt?

O stoor haar dus in 't groeijen niet,
Hoe nietig ook voor d' aard;
't Kan welligt zijn dat in 't verschiet,
Zij vruchten aan den hemel biedt,
Nog in den knop bewaard.

Geen stormwind ga die teere spruit
Verwoestend over 't hoofd;
De groeikracht, die zij in zich sluit,
Word' door geen tegenstand gestuit
En nimmer uitgedoofd.

Maar zij de toekomst die haar beidt
Berekend voor dat doel;
Een veil'ge standplaats haar bereid,
Tot het ontwikk'len met beleid
Van "'t innigst zelfgevoel."

J. C.

Generaal Gordon *.

Een der meest beroemde Engelsche tijdschriften, de *Edinburgh Review,* besluit een opstel over Kolonel (thans Generaal) Gordons verrigtingen in dienst van den Onderkoning van Egypte als volgt:—

"Hier nemen wij afscheid van Kolonel Gordon en Centraal Afrika. Buiten kijf bezit Engeland aan hem een buitengewoon mensch en is zijn plaats niet in hoven en in groote steden, maar in de woeste plaatsen der aarde, en bestaat zijn rol in het aanvoeren van massas half beschaafde mannen om die woestenijen te beschaven. Voor dezulken is er nog ruimte in alle werelddeelen, en wij twijfelen niet er aan, of wij zullen nog van 'Chinese Gordon' hooren als een uitstekend figuur in sommige derzelve. Hij is, in 't kort, een man van zeldzamen aard: hij gelooft zoowel in God als in zichzelven, en in dat geloof was hij in staat daden te verrigten, waaraan weinig anderen zelfs zouden hebben gedacht."

Zoo schreef de "Reviewer" in de maand October van 't vorige jaar. En spoediger dan hij welligt zelf meende zijn zijne woorden op het punt van bewaarheid te zullen worden. Immers nu reeds is Kolonel—of om hem bij zijn tegenwoordigen titel te noemen—Generaal Gordon in een ander deel der wereld opgedaagd, om de daar aanwezige "woeste plaatsen" ten onder te brengen. Hij is pas benoemd tot Kommandant-Generaal der Kaapkolonie, en is daar een der meest prominente figuren, en aller bepaaldst de man omtrent wien de hoogste verwachtingen worden gekoesterd.

Wie is Kolonel Gordon? Waaraan heeft hij zijn grooten naam te danken? Is hij dien naam inderdaad waard? Indien wel, hoe kwam hij in eene veraf gelegen Kolonie een ambt aan te nemen, zóó ondankbaar als ons Kommandant-Generaalschap tot dusverre bleek te zijn, zóó noodlottig voor de reputatie van beide officieren die het vóór hem bekleedden en zóó karig beloond, gerekend naar den maatstaf van Engelands militaire salarissen?

Wij willen den levensloop van den beroemden man eens

* Dit artikel werd geschreven kort na de aanstelling van Generaal Gordon tot Kommandant-Generaal der Koloniale troepen en lang voor zijn resignatie als zoodanig.

kortelijk nagaan en vervolgens eenige uittreksels uit zijne brieven en geschriften leveren om onze lezers in staat te stellen deze vragen zelven te beantwoorden.

Charles George Gordon—zoo heet hij—is de vierde zoon van Luitenant-Generaal Henry William Gordon, een artillerie-officier, en heeft twee andere broeders in militaire dienst t.w. Sir Henry W. Gordon K.C.B. en Majoor-Generaal S. Enderby Gordon, C.B., zoodat het met waarheid kan gezegd worden, dat hij uit een krijgshaftig gezin komt. Pas 14 jaar oud werd hij als student in de militaire academie te Woolwich ingeschreven, en in 1852 ontving hij, als 19 jarig jongeling, zijn eerste baantje, dat van tweeden luitenant in de Koninklijke Genie. In het jaar 1854 rook hij voor het eerst kruid, en dat wel gedurende den Russischen oorlog in de loopgraven van Sebastopol, werwaarts hij als vrijwilliger was gesneld. Het duurde niet lang of hij ontving zijn eerste kwetsuur, een wond aan het hoofd. Maar toen reeds had hij zich zoo zeer onderscheiden, dat Sir Harry Jones hem in zijne rapporten speciaal noemde, zamen met eenige andere tweede luitenants der Genie, als officieren die koene diensten hadden bewezen, "maar die, wegens de zamenstelling van het korps, waarin de promotie naar de senioriteit wordt geregeld, nimmer buiten het korps worden bevorderd." Zoo zeer had hij echter de aandacht getroffen, dat hij van Engelands bondgenoot, den Franschen Keizer, de orde van het Legioen van Eer ontving. Na den val van Sebastopol nam Gordon eerst deel aan het nemen van Kinburn en vervolgens aan dat moeijelijke werk, de vernieling der Sebastopolsche dokken. Toen de vrede met Rusland was gesloten werd hij afgevaardigd om de nieuwe grenzen tusschen Turkije, Rusland en Romanie af te bakenen ; en na dergelijken arbeid ook in Armenie verrigt te hebben bragt hij, tegen het einde van 1857, een bezoek aan zijn geboorteland. Hij werd echter spoedig weder teruggezonden naar Armenie, ditmaal belast met het verantwoordelijk ambt van Commissaris. In de maand December van 1858 andermaal naar Engeland teruggekeerd ageerde hij te Chatham als adjutant en instructeur in het aanleggen van veldwerken totdat de oorlog tegen China uitbrak. Hij nam daarin (1860) als Kapitein deel aan den Fransch-Britschen togt naar de Chinesche hoofdstad, Pekin, en verwierf zich door zijne toen bewezen diensten den rang van Majoor.

De Chinesche oorlog was spoedig ten einde, doch niet Majoor Gordons verblijf in China. De lust bekroop hem, om zorgvuldiger dan hij in de gelederen des legers zulks had kunnen doen, kennis te maken met dat geheimzinnig Rijk. Daartoe ging hij, zamen met Luitenant Carden eene reis te paard afleggen langs den wereldberoemden Grooten Muur. Slechts een 14 jarige Chinesche knaap, die een mondje vol Engelsch kende, vergezelde hen, en wel in de dubbele bevoegdheid van tolk en bediende. Talloos waren de avonturen en gevaren welke hun op die reis te beurt vielen. Zij kwamen die echter allen te boven—hoewel niet zonder verlies van hun baggage, en kwamen heelhuids terug bij de hoofdkwartieren te Tientsein, meer dan veertien dagen nadat hun verloftijd was verstreken.

Had Gordon lauweren geplukt in den krijg *tegen* China, zijn hoogsten roem zou hij behalen in het strijden *voor* dat rijk. Terwijl de Fransch-Engelsche krijgsmagt lostrok op Pekin lag China aan het stuiptrekken ten gevolge van de uitgestrekte verwoestingen, aangerigt door de Taeping-rebellen, die reeds gansche provinciën in het zuiden hadden afgeloopen en nu naar het noorden in aantogt waren, de eene stad na de andere veroverende. De groote steden Soochow en Hangchow waren pas bezweken en vervolgens werd Shanghai bedreigd. De inheemsche Chinesche troepen schenen krachteloos om zonder buitenlandsche hulp de verwoestende horden te keeren. Buiten raad hadden eenige Chinesche kooplieden de hulp ingeroepen van een Amerikaanschen officier, Ward geheeten. Deze bragt een legertje van Europeanen en Amerikanen en van op zijn Amerikaansch gedrilde Chinezen op de been, waarmede hij aanvankelijk goede diensten bewees, doch op al te kleine schaal om de Taepings merkbaar te schaden. En eerlang sneuvelde Ward. Zekere Burgevine volgde hem op; doch deze gaf zoo weinig voldoening, dat den Britschen opperbevelhebber in China verzocht werd, een Britsch officier in zijne plaats te benoemen. Met consent van den Britschen minister werd aan dit verzoek voldaan, en in Februarij 1863 werd Wards leger gesteld onder bevel van Majoor Gordon. Deze toonde spoedig de regte man op de regte plaats te zijn. Hij openbaarde zoo zeldzamen aanleg in het drillen van de allesbehalve krijgshaftige Chinezen en zoo onvermoeide activiteit in het te lijf gaan des vijands, en zoo groot succes bekroonde bijna al zijne ondernemingen, dat zijn krijgsmagt

weldra den naam erlangde van het "altoos overwinnend leger," en Gordon reeds in Mei van het volgende jaar het kommando kon nederleggen, na de rebellie der Taepings voor goed den nek gebroken te hebben.

"In bijna al deze gevechten," zoo schrijft Wilson in zijn *Colonel Gordon's Chinese Campaign*, "was Gordon altoos erg blootgesteld, maar hij achtte het noodzakelijk, of althans doelmatig, om gedurig in de voorste gelederen te zijn en zijn manschappen in persoon aan te voeren. Hoewel zij moedige mannen waren bleven de officieren van zijn korps soms achteruit, en nu en dan moest hij een hunner bij den arm nemen en midden in het vuur geleiden. Hij zelf scheen een betooverd leven te hebben. Nimmer droeg hij wapens, zelfs niet wanneer hij de voorste was in eene bresse. Zijn eenig wapen bij die gelegenheden was een kleine rotting, waarmede hij zijne troepen dirigeerde, en in de verbeelding der Chinezen werd deze rotting spoedig niets minder dan Gordon's 'tooverroede der overwinning.' Zijne Chinesche volgelingen, hem bijna onophoudelijk ziende overwinnen en tevens ongekwetst uit den strijd komen, hoewel hij zich meer bloot gaf dan iemand anders in het gansche leger, geraakten natuurlijk tot de slotsom, volgens hun gewonen redeneertrant, dat de kleine door hem gedragen roede den eigenaar èn bescherming èn overwinning waarborgde. Een ieder die het Chinesche karakter kent kan begrijpen, dat zulk een denkbeeld 'het altoos overwinnend leger' niet weinig bemoedigde en den bevelhebber grooter dienst bewees dan alle wapenen welke hij met eenige mogelijkheid had kunnen voeren."

Hij kwam echter niet altoos ongedeerd uit den strijd. Bij het bestormen van de stad Kintang werd hij door het been geschoten; maar toen een lid van zijn lijfwacht begon te schreeuwen, dat de kommandant was getroffen, legde hij den kerel het zwijgen op en ging hij voort met zijne bevelen uit te deelen tot dat hij wegens bloedverlies flaauw werd en naar zijn boot moest worden gedragen.

De Chinesche Regering, anders niet zeer erkentelijk jegens "barbaren," maakte een uitzondering met Gordon. Zij sloeg hem tot mandarijn van hoogen rang, schonk hem den titel van Ti-Tu, den meest verhevene in haar leger, en, wat nog meer zegt, hij kreeg een ruiterspak en vier Ti-Tu uniformen, allen in de keizerlijke gele kleur, welke geen ordinaire Chinees mag dragen, ten geschenke. De Engelsche Regering bevorderde hem tot den rang van Luitenant-Kolonel en Gezel van het Bad.

Men lacht over het soort van loon dat Gordon werd toegekend door het Rijk, welks redder hij was geweest, een loon zoo verschillend van de pensioenen en landgoederen door Engeland toegekend aan zijn Wellingtons, Nelsons en St. Vincents. Maar hij zelf lette daar minder op. Geld en eerbewijzen schijnen voor hem al luttel waarde te hebben. Tallen van anecdoten worden verteld, die dat in het helderst licht stellen. Wij geven daarvan slechts een paar terug. Toen hij reeds in Engeland was teruggekeerd, werd aan de Chinesche Regering door den eenen of anderen vriend verteld, dat Gordon verre van rijk was. Zij handelde naar den wenk. Zij zond hem een aanzienlijke geldsom. Hij beantwoordde het aanbod met de opmerking, dat er heel wat armoede om hem heen was, en dat hij het geld daarom zou aannemen, om onder nooddruftigen te worden uitgedeeld. Hij deed dat; en toen hij een paar dagen later door den Prins van Wallis ten eten werd genoodigd, was hij genoodzaakt voor de eer te bedanken, omdat—zoo schreef hij aan Z. K. H.,—hij geen zwarten rok bezat, en geen geld om er een te laten maken! De Chinesche Regering zond hem niet alleen geld, maar ook een zwaren gouden, speciaal voor hem geslagen, gedenkpenning, met eene vereerende inscriptie—juist een van die stukken, welke militairen als hun allerkostbaarste bezittingen bewaren, om van geslacht tot geslacht tot in de verre nakomelingschap te worden bewaard. Gordon nam ook dat geschenk aan. Maar daar brak de hongersnood uit onder de katoenwerkers van Lancashire, die veroorzaakt werd door den Amerikaanschen burgeroorlog. Er werd voor de noodlijdenden gecollecteerd door het gansche land. Ook Gordon wilde eene bijdrage leveren, maar geld had hij niet. Wat nu gedaan? Hij kwam op eene schitterende gedachte. Hij nam zijn gouden gedenkpenning ter hand, schuurde de inscriptie er af, en zond dien aan den thesaurier van het fonds!

Dat deze daden geene theatrale stukken waren, aangelegd met het oog op effect, en met het doel om opzien te baren, dat bewijst het geheele leven van den man. Zie wat een jonge Duitsche prins, die onder hem had gediend, hem schreef:—"De opinie, welke gij jegens mij hebt geuit omtrent de geringe diensten, die ik u heb mogen bewijzen, is mij te vleijender, daar ik weet dat zij komt van een officier, wiens grootmoedigheid en liefdadigheid tegenover zwakken en weerloozen gelijk zijn aan zijne zoo wijd en zijd bewon-

derde militaire talenten. Ik ben er trotsch op, te hebben mogen dienen onder zoo uitstekend een krijgsoverste, en dank de Voorzienigheid, mij in u een schitterend voorbeeld van een Christelijken krijgsman getoond te hebben."

"Nooit," schreef de *Times*, "gedroeg een krijgsman zich met een fijner gevoel van militaire eer, met grooter moed tegen den tegenstander, en met grooter barmhartigheid jegens den overwonnene, met meer zelfopoffering, waar zich gelegenheden voordeden om zijn eigen voordeel te bevorderen, of met grooter toegewijdheid aan de doeleinden en wenschen zijner eigene Regering, dan deze officier die pas, na al zijne overwinningen, het zwaard heeft neergelegd."

Zoo schrijft men omtrent onzen nieuwen Kommandant-Generaal in Europa; maar ook in de Kaapkolonie was men, indien wij wel geïnformeerd zijn, reeds in de gelegenheid, 's mans onbaatzuchtigheid in geldzaken te leeren kennen. Het is bekend, dat er eenigzins langwijlige onderhandelingen werdèn gevoerd tusschen hem en ons Ministerie, voordat hij besloot, het hem aangeboden ambt aan te nemen. Men wil, dat een der Ministers, die weinig van Gordons verleden en vooral van zijn karakter wist, zijn leedwezen betuigde dat het salaris van het Kommandant-Generaalschap niet hooger was. "Praat dààr vooral niet van," wierp Gordon hem tegen, "ik zal met het gestelde bedrag ruim zoo goed klaar komen als met twee- of driemaal zooveel."

Behooren een rustelooze activiteit, gedetermineerde moed en zeldén geëvenaard krijgskundig doorzigt, zelfopoffering en onbaatzuchtigheid tot zijne hoedanigheden, die allen schijnen nog onder te doen voor zijn echten, alles doordringenden en alles overheerschenden godsdienstzin—een karaktertrek die hem wel eens den naam heeft bezorgd van "den soldaat met den Bijbel en het zwaard." Doch vóórdat wij daarover uitwijden willen wij ter loops zijne levensbaan na zijn Chineschen veldtogt even aanstippen.

In Februarij 1865 in Engeland teruggekeerd, werd Gordon, met den rang van Kolonel, benoemd tot Bevelvoerenden Koninklijken Ingenieur te Gravesend, en gedurende de daarop volgende zes jaren was hij geëmployeerd aan de nieuwe verdedigingswerken langs de Theems. In 1871 ging hij andermaal naar de Donau, en wel als Engelsch Commissaris van de Internationale Donau-commissie. Van daar een uitstapje makende naar Constantinopel, ontmoette hij den Egyptischen Minister Nubar Pasha, en werd hem

door dezen gevraagd of hij niet een officier der genie zou kunnen aanbevelen om Sir Samuel Baker als Gouverneur der stammen aan den Nijl op te volgen. Gordon bood zijn eigen persoon voor den post aan. Zijn aanbod werd aangenomen en in Februarij 1874 trad hij in zijn nieuw ambt op. Het zou te veel ruimte eischen hem in zijne verrigtingen als Egyptisch Gouverneur te volgen. Zijne taak was veelzijdig en moeijelijk. Hij moest een einde maken aan den slavenhandel in het Nijl-gebied, en dat wel terwijl bijna al de Gouvernementsdienaren, die hem ter zijner assistentie werden toegevoegd, met de slavenhandelaars sympathiseerden, dikwijls door hen gesalarieerd werden en soms zelfs zelven heimelijk aan den slavenhandel deden,of zulks tot kort geleden hadden gedaan. Hij moest om de kosten der onderneming te dekken een stelsel van Gouvernements-monopolie in de hem aangewezen enorme landstreek invoeren, en dat wel met ten deele onbekwame en gewoonlijk oneerlijke agenten. Hij moest het gezag van het Egyptische Gouvernement handhaven tegenover rooversbenden en Abyssiniers, met soldaten van slecht gehalte en ontoereikend in getal, die bovendien schraal en ongeregeld betaald werden. Hij moest den Nijl in bevaarbaren staat brengen, wegen aanleggen en een keten van militaire posten door de lengte en breedte zijner bijna grenzelooze provincie stichten, met uiterst ontoereikende middelen.

Zes jaren lang hield Gordon het vol, kampende met onoverkomelijke moeijelijkheden, strevende met taaije volharding en haast ongeloofbare bedrijvigheid om zich van de hem opgedragen hopelooze taak te kwijten—onderhandelende en vechtende met Egyptes vijanden, straffen toedienende aan Egyptes trouwelooze dienaren en disputerende met Egyptes krachteloos Gouvernement.

Zelfs onder die ontmoedigende omstandigheden rigtte hij heel wat uit. Doch het was in de vaste overtuiging, dat hij stroom op werkte, en dat zoodra hij zou zijn vertrokken de stroom van schelmerij, bedrog en slavernij weer ongestoord den ouden loop zou nemen. En ten laatste moest hij vertrekken. In de laatste drie jaren van zijn ambtsbekleeding had hij zoovele vermoeijenissen uitgestaan—hij had ongeveer negenduizend mijlen afgelegd, *te kameel en te muilezel*—dat zelfs zijn ijzeren gestel uitgeput geraakte. Hij ging naar Alexandrië en raadpleegde aldaar den geneesheer die geattacheerd was aan het Britsche Consulaat. Deze

beval hem om eenigen tijd uit te rusten van allen arbeid in een gezond klimaat en goed en gezond voedsel te gebruiken —welk laatste hem vreemd was geweest in de gewesten van zijn Gouverneurschap.

Hij volgde dat bevel op. Hij ging in het begin van 1880 naar Engeland. Hij ging om te rusten. Doch de rust was niet van langen duur. "In een zwak oogenblik," schrijft hij, "aanvaardde ik de betrekking van privaat secretaris van Lord Ripon, den nieuwen Gouverneur Generaal van Indië. Maar pas had ik te Bombaai voet aan wal gezet, of ik zag dat ik in mijne onverantwoordelijke positie niet kon hopen iets werkelijk doeltreffends uit te rigten tegenover al de gevestigde belangen aldaar. Dat ziende en tevens bemerkende, dat mijne denkbeelden lijnregt aandruischten tegen die der officiele klassen, nam ik mijn ontslag." Hij ging zeer plotseling heen. Maar "dat," merkt hij op "was onvermijdelijk; daar mijn blijven mij zou hebben gebragt in het bezit van staatsgeheimen, welke ik—daar ik toch besloten had om heen te gaan—niet moest kennen. Ik had wel een paar maanden kunnen blijven, toen een pijn in de hand gekregen hebben en stilletjes heen gegaan zijn; maar al de ambtspligten waren mij zoo wansmakelijk, dat ik, onverschillig zijnde omtrent hetgeen de wereld zegt, besloot dat het beter was, dadelijk te gaan."

Den 4 Julij werd het bekend dat Gordon was afgetreden als Lord Ripon's privaat-secretaris, en reeds den volgenden dag ontving hij uit China van den administrateur der invoerregten het volgende telegram:—"Mij is opgedragen u herwaarts uit te noodigen. Deze gelegenheid om een werkelijk goed werk op groote schaal te doen behoort gij niet te laten verloren gaan. Werk, positie, voorwaarden—alles kan hier door u zelven tot eigen satisfactie worden geregeld." Het antwoord luidde:—"Gordon vertrekt naar Shanghai (in China) per eerste gelegenheid. Voorwaarden zijn Gordon onverschillig,"—een antwoord dat den man geheel karakteriseert.

Hij werd naar China genoodigd, omdat dat Rijk op het punt scheen van in een oorlog met Rusland gewikkeld te worden naar aanleiding van de Kuldja-quaestie, en omdat de Chinesche Regering zich in zoodanigen oorlog wilde verzekeren van de diensten des bevelhebbers van het voormalig onoverwinnelijk leger. Hij ging eerst naar Tientsin en toen naar Pekin. Hij bevond dat bijna alle hooggeplaatste Chi-

nesche ambtenaren voor oorlog waren. Maar tot hun verbazing riep Gordon: "Vrede!" Zij hadden gedacht dat zij met het grootste gemak de Russen zouden kunnen kloppen. Hij echter vertelde hun, dat het bespottelijk was van China's militair stelsel in éénen adem met dat van Rusland te gewagen, en hij waarschuwde hun dat, braken er vijandelijkheden uit in Kuldja, de Russen een leger aan de rivier de Amoor zouden landen en binnen twee maanden tijds bij de poorten van Pekin aankloppen. De Chinesche Rijksgrooten waren aanvankelijk erg uit hun humeur over deze zoo rondborstig geuite waarheden.* Doch met behulp van zijn vriend Li-Hung-Chang verwierf Gordon ingang voor zijn gevoelen. De oorlog werd afgeweerd en alzoo mogt hij het genoegen smaken het Chinesche Rijk voor de tweede maal te hebben gered.

Toen hij op vertrek stond naar China, had Gordon, om de handen vrij te hebben, zijne resignatie als officier van het Britsche leger ingezonden. Doch de legerhoofden in Engeland, zijn doel begrijpende en wetende dat zijn tweede Chinesche togt een vredestogt was, weigerden hem zijn ontslag te geven, en toen hij uit het Hemelsche Rijk terugkeerde schonken zij hem een kommando op het eiland Mauritius. Het is van daar dat hij naar Zuid Afrika is overgekomen om het ambt van Kolonialen Kommandant-Generaal te aanvaarden.

Met deze korte—al te korte—schets van Gordon's hoogst gevarieerden levensloop moeten wij volstaan. De ruimte welke wij nog ter onzer beschikking hebben wijden wij aan eenige uittreksels uit de brieven welke hij uit de Nijlgewesten aan zijne familiebetrekkingen schreef. Wij bepalen ons bij aanhalingen welke zijn godsdienstig karakter doen uitkomen.

Op den 5den October 1874, juist toen hij midden in zijne Egyptische moeijelijkheden was geraakt, roept hij uit:—

Indien wij alle dingen konden aannemen als verordineerd en ten goede, zouden wij de wereld overwinnen. Niets is den mensch ooit zoo kwalijk gebeurd als hij verwachtte dat het zou zijn. Konden wij maar zwijgen onder onze lasten, dan zouden zij niet zoo moeijelijk te dragen zijn. Ik kan het bestaan van God niet scheiden van zijne voorverordineering en beschikking aller dingen, goede zoowel als kwade: deze laatsten gedoogt hij, maar hij beheert ze toch.

En op den 4den Julij 1876:—

Wij allen naderen, bij differente tusschenpoozen, ons groot bestaan

—God. Hij heeft zich ons verklaard als de Waarheid, Liefde, Wijsheid, Almagt. Wij nemen in het afgetrokkene deze eigenschappen aan, maar gelooven ze niet van ganscher harte: wegens schijnbare tegenstrijdigheden zijn wij, als het ware, blind; maar trapsgewijze opent Hij onze oogen en stelt Hij ons in staat, met groote moeite, Hem broksgewijze te leeren kennen. Ten langen laatste komt het niet er op aan, of wij opregtelijk aannemen hetgeen Hij zegt. Hij is datgeene wat hij aan ieder onzer zegt, en dat zullen wij ten slotte weten. Naar zijn welbehagen openbaart Hij zich aan differente personen in differente maten. *Hem te leeren kennen* is het finale punt van Zijn groot Scheppingsdoel in deze wereld en in alle werelden. De mensch heeft bij zijn geboorte een sluijer voor het aangezigt, die de Godheid bedekt. Indien het zijn lot is geboren te worden in een christelijk land, dan worden de eigenschappen der Godheid hem verklaard door het Woord, het geschrevene zoowel als het vleesch gewordene; maar hoewel hij met zijn verstand de waarheid des Woords moge vatten, zijn de dingen toch zoo strijdig in dit leven dat de geheimzinnigheid blijft bestaan. Door lijden en beproevingen wordt de sluijer voor zijn gemoed vaneen gereten, en naarmate de sluijer wordt gereten neemt hij nu opregtelijk aan wat hij tevoren slechts met zijn verstand vatte. De scheuren in den sluijer geven hem soms tegenstrijdigheden te aanschouwen, welke echter bij het maken van nieuwe scheuren verdwijnen, en ten laatste ziet hij een harmonisch geheel. Ook aan den zwarten man vertoont datzelfde gesluijerde wezen zich; maar wij weten niet hoe hij zich aan hem vertoont; en welligt zou de zwarte man zelf het niet kunnen zeggen; maar toch het is dezelfde Godheid met dezelfde eigenschappen, hetzij bekend of onbekend. Er ligt in ons een beginsel, een kiem Gods; en die kiem behoorde, in eenheid met God, den strijd van vleesch en geest rustig aan te zien, want het einde is zeker. Telkenmale dat het vleesch wordt gedwarsboomd door den geest komt er een scheur in den sluijer en weten wij meer van God. Telken male wanneer het tegenovergestelde plaats vindt valt de sluijer weder toe. Wanneer het onvermijdelijke—de dood—komt wordt geheel de sluijer van een gescheurd en blijft er geen geheimzinnigheid meer. Ik meen dat de sluijer wordt verdikt door de leerstellingen van menschen en dat het te moeijelijker valt dien te scheuren, wanneer die leerstellingen aangenomen zijn en ontoereikend blijken. Waart gij niet doortrokken van deze menschelijke leerstellingen—had God dat niet gewild in Zijne wijsheid—gij zoudt niet zooveel hebben moeten lijden om de waarheid te leeren. Ik geloof dat wij, wanneer wij het leven intreden, veel beter in staat zijn om de waarheden aan te nemen dan later: wanneer wij menschelijke leeringen

hebben ingezogen moeten wij eerst af- en dan weder aanleeren. Een kind heeft slechts te leeren. Daarom is het gemakkelijker voor een tollenaar dan voor een Farizeër om de waarheden aan te nemen. De Farizeër bouwt zich een huis en bezigt daartoe menschelijke leeringen; na verloop van eenigen tijd ziet hij moeijelijkheden en dan poogt hij die in zijne denkbeelden, in zijn gebouw, te passen. Zij willen niet passen, maar hij zegt: "Ik kan toch niet al mijn werk gaan neerhalen en van voren af aan beginnen." Daarom drijft hij ze in, en nog passen zij niet. Dan haalt hij een weinig neder, en nog een weinig; maar het baat niet. Hij vindt dat het fondament niet deugt: vandaar groote moeijelijkheden en beproevingen, totdat hij ten laatste alles moet neêrhalen; en wanneer hij dat heeft gedaan—wel dan staat het wonder van een nieuw huis op den waren grondslag voor hem, in welk werk hij zich niet eenmaal heeft in te spannen. De tollenaar heeft niets gebouwd; gevoelt dat hij niets kan bouwen, maar dat alles voor hem gedaan is. Waarom de een een Farizeër is en al deze moeite doet, terwijl de ander een tollenaar is en geen moeite heeft, is Gods geheimenis, Zijn wereldbestuur. Het geeft pijn en kommer het werk van een levenstijd te moeten neerhalen en zelfs de fondamenten te moeten opgraven; maar terwijl gij elken steen neerhaalt wordt er een waar huis gebouwd door God, zoodat terwijl gij afbreekt gij inderdaad aan het bouwen zijt... Ik gevoel dat ik hier een roeping heb. Den manschappen en officieren staan mijn regtvaardigheid, openhartigheid en mijne uitberstingen van oploopendheid aan: zij zien dat ik geen tiran ben. Wij hebben nu ruim twee jaar intiem te zamen gewoond, en zij gaan mij naauwlettend na. Dat doet mij genoegen. Ik wensch en verlang, dat allen zoo gelukkig zijn als ik hen kan maken, en hoewel ik gevoel, dat ik soms onbillijk ben, ben ik dat niet in den regel. Ik let op hunne marschen, hunne behoeften en hun voedsel, en bescherm hunne vrouwen en kinderen, indien zij die mishandelen; en *ik doe dat niet*—ik ben de bijtel *die het hout snijdt, de timmerman hanteert dezelve.* Word ik stomp, dan moet hij mij scherp maken; legt Hij mij ter zijde en neemt Hij een ander, het is zijn wil. Niemand is hem onontbeerlijk. Hij kan zijn werk even goed met een stroo doen. "Ik ben die Ik ben"—"alles en in allen." De Iks der wereld zijn als niets. Hoe dikwijls maakt de Schrift voor Hem aanspraak op alle eer, gezag en magt; en toch maken wij allen aanspraak op eer van onze medemenschen. *Ik* ontdekte dat meer; *Ik* bragt die stoomboot op dat meer; *Ik* vond dit uit; *Ik* vond dat uit; het was *mijn* denkbeeld enz. Dit kan niet verholpen worden. De mensch zou geene verandering in dit alles dulden: en toch is het een inbreuk maken op Zijne eigenschappen. Hoe zou ik te moede zijn, indien Gessi zeide:

"Ik heb de stoomboot op het meer gebragt?" In zekere mate zou hij regt hebben dat te zeggen, want hij heeft flink geholpen. Ik geloof niet dat het mij nu zou hinderen; maar in vervlogen dagen zou ik mij erg er aan gestoord hebben. Ik geloof wel dat sommige mijner brieven pogchend van toon waren; doch ik weet dat mijn spiegel (het geweten) er tegen opkwam, telkenmale wanneer ik zoo schreef. Sommige mijner brieven werden geschreven door de eene, de anderen weder door de andere natuur; en zoo zal het wel ten einde toe zijn. Het maakt een mensch vreesselijk inconsequent, deze strijd in sommige zaken, die een vleeschelijke zoowel als eene geestelijke beslissing eischen. Bekleed zijnde met gezag en verantwoordelijkheid, is handelen voor mij gebiedend en moet ik de regtvaardigheid met barmhartigheid kruiden.

Generaal Gordon werd zoo erg gedwarsboomd in zijn werk door den gouverneur-generaal van de Soudan, dat hij zich genoodzaakt achtte zijn ambt neer te leggen. Hij deed dat en ging naar Engeland. Maar daar werd op hem zoo krachtigen invloed uitgeoefend, dat hij zich liet bepraten en naar Egypte terug ging. Aldaar werd hij zelf tot Gouverneur-generaal van de Soudan benoemd. Maar hooren wij hoe hij te moede was, toen hij zijn ambt had neergelegd:—

Gode zij dank, ik ben volmaakt gezond en regt gelukkig, nu ik het bestuur der provincie afgelegd, en al de gebreken op mijn "Vriend" heb geworpen. Hij is in staat die te dragen, en zal mij, zoolang het Hem lust, gebruiken als zijn tolk; en wanneer Hij met mij gedaan heeft, zal Hij mij ter zijde leggen, 'alle zorgen op Hem werpende,' enz.

Streng godsdienstig als Gordon is, zou men hem in Engeland toch noode *evangelical* noemen. Zie maar wat hij op 23 October 1877 schreef:—

Gij zult digt bij de feestelijkheden van het Kerstfeest zijn, wanneer gij deze regelen ontvangt. Ik verafschuw het Kerstfeest zoowel als het Paaschfeest, en ik gevoel mij nimmer op mijn gemak vóórdat zij voorbij zijn. Eerstens, omdat men dan twee Zondagen heeft. Tweedens, omdat een ieder het dan gepast acht andere manieren aan te nemen. Derdens, omdat het een tijd is van de maag vol te stoppen, en aan een ieder 'baksheesh' te geven. Intusschen worden wij geestelijk door onze herders uitgehongerd; ik ken er niet één die zijn volk voedt. Het is altoos een en hetzelfde: indien gij goed doet zult gij zalig worden; indien gij kwaad doet, zult gij verdoemd worden, want zoo spreekt de wet. Wat zijn wij martelaren der gewoonte! Baäl werd niet aangeroepen met meer smeekingen, dan onze God op

sommige bidbijeenkomsten. Zij ignoreeren glad en al dat: "Het is volbragt." Geen aardsche koning zou dezelfde mate van smeekingen eischen. Het geval wil dat de gebeden veelal lippentaal, klinkende woorden zijn, die in stroomen worden uitgestort. De heidensche godsdiensten werden gedoogd; en het is opmerkelijk in de geschiedenis, dat mannen die zich schuldig maakten aan heiligschennis, gewoonlijk den Goddelijken wraak zich op den hals haalden, hoewel de godsdienst valsch was. Ik geloof, dat deze ook een der redenen is van het gebrek aan succes dat de Russen ondervinden: Zij willen het Islamisme ontwortelen vóór Gods tijd. Voor zoo ver als het leven aangaat, schijnt de Musselman even goed te zijn als de Christen. Ik zie geen onderscheid tusschen beide godsdiensten, dan alleen in vormen en ceremoniën—beiden dienen gouden beelden.

Na eene nederlaag, geleden door een kleine afdeeling zijner troepen, haar toegebragt door een barbaarschen vijand, die de gesneuvelden onthoofde en hunne rompen begroef, uit vrees voor de geesten der dooden, pent Gordon deze ontboezeming:—

Heb ik geen melding gemaakt van de bezweringen tegen ons, van de toovenaars aan de andere zijde, en u verteld, hoe ik wegens hun ernst wel eenigzins kwalijk te moede was? Het is zonderling dat deze rampspoed zoo spoedig er op volgde. Die gebeden waren ernstige gebeden om hemelsche hulp, waarin de bidder wist dat hij hulp zou behoeven van de eene of andere onbekende magt om het gevaar af te wenden. Dat de naturel den waren God niet kent, is waar; maar God kent hem, en bewoog hem tot bidden, en verhoorde zijn gebed. Het paard gaat ten strijde, maar de overwinning is des Heeren.

Kleeft hij zoodanige gevoelens aan, dan is het niet bevreemdend te vernemen, dat hij de Mahomedaansche, maar ietwat onverschillig uitgevallen, ingezetenen van zekere plek verpligtte een Moskee te bouwen en de maand der vasting (Ramadhan) naauwgezet te vieren, "waaraan zij nooit dachten voordat ik er kwam." Gordon meent klaarblijkelijk dat indien het de moeite waard is een godsdienst te belijden, het ook de moeite waard moet zijn hare voorschriften na te komen.

Hadde hij lang in Indië gewoond, hij zou voorzeker aanrakingspunten met de Brahminen hebben gevonden. De geestesverhuizing althans schijnt hem toe te lagchen. Immers hij schrijft:—

Gij vraagt mij wat mijne denkbeelden zijn omtrent een toekomstig

leven. Ik geloof dat dit leven slechts één is van een reeks van levens, die ons vleeschelijk deel heeft doorleefd. Ik twijfel geenszins aan ons vóórbestaan, en dat wij in den tijd van ons voorbestaan een bedrijvig leven leidden. Daarom geloof ik ook aan onze bedrijvigheid in een toekomstig leven, en houd ik van die gedachte. Wij zullen, meen ik, veel volmaakter zijn in een toekomstig leven, en inderdaad voortgaan in de *rigting* der volmaaktheid, doch die nimmer bereiken.

En hiermede sluiten wij onze aanhalingen zoowel als dit artikel. Gordon is inderdaad eenig in zijn soort.

Wetenschappelijk.

GEBRUIKTE POSTZEGELS.

"Wat wordt er van de millioenen gebruikte postzegels, die tegenwoordig verzameld worden en tegen meer of minder hoogen prijs nog altijd koopers vinden?" Dat niet al die postzegels verbruikt kunnen worden voor de postzegel-verzamelaars ligt voor de hand, ofschoon de meer zeldzame soorten altijd begeerd zijn voor de albums. Als oud papier hebben de gebruikte postzegels *eenige* waarde, doch zeker niet genoeg om de moeite van het verzamelen te beloonen. Naar men zegt worden gebruikte stamps op ander papier geplakt en dan als behangselpapier gebruikt, doch wij zagen, spraken of hoorden nog niemand, die zulk postzegel-behangsel gezien heeft. Mogelijk is het evenwel dat tot dat einde vele postzegels gebruikt worden. Bijna zeker is het echter dat een groot aantal gebruikte postzegels nog weer als ongebruikten dienst doen, en dat er op deze wijze bedrog gepleegd wordt op groote schaal.

Volgens eene ruwe berekening, onlangs in Amerika gemaakt, lijdt het Gouvernement aldaar jaarlijks een schade van bijna *drie millioen pond sterling* door de bedriegelijke re-circulatie van gebruikte stamps, en men mag bijna aannemen dat het verlies, door de Regering in Frankrijk, Duitschland en Engeland geleden, proportioneel niet minder is. De verleiding om een reeds gebruikten postzegel weer te gebruiken is voor den oneerlijken mensch soms zeer groot. Nu eens zijn de stamps zoo weinig of in het geheel niet *afgestempeld*, dat het postzegel, zonder vrees voor ontdekking, weer kan worden gebruikt. In kleine postkantoren vooral kan de postbeambte zeer gemakkelijk het nieuwe postzegel van de envelope verwijderen *en er een reeds afgestempeld zegel voor in* de plaats stellen. En daarenboven bestaat er, voor zoo ver men nu weet, geen *inkt*, die niet op de eene of andere

wijze kan worden uitgewischt, zoodat *deskundigen*, zonder veel moeite, de weinig gestempelde postzegels kunnen *waschen*, en, op nieuw gegomd, weer in omloop brengen. Langs dezen weg worden dan ook gedurig gebruikte postzegels weer in omloop gebragt, tot groot geldelijk nadeel der betrokken posterijen en zedelijk nadeel der natie. De vraag is nu, op welke wijze hieraan een einde kan gemaakt worden; of men geen onuitwischbare inkt verkrijgen kan om de stamps op aangeboden brieven, enz., in het postkantoor af te stempelen, of een postzegel, dat niet van den omslag waarop het eenmaal gehecht is, kan worden losgemaakt zonder te scheuren of op andere wijze onbruikbaar te worden.

Reeds heeft men voorgesteld om de stamps te drukken met inkt, die niet watervast is, en dus niet gewasschen kunnen worden zonder te verbleeken. Doch zulke postzegels zouden ook den eerlijken verbruiker duur te staan kunnen komen als ze nat werden, bij het opplakken bijv., of op andere wijze nat werden. Stamps, die ligtelijk scheuren, zijn ook niet aan te bevelen. Het beste plan schijnt nog te zijn om het gebruik van gezegelde envelopes, gelijk nu gemakshalve in de postkantoren verkrijgbaar gesteld, verpligtend te maken, schoon ook daartegen gewigtige bezwaren bestaan. De uitvinder van een onuitwischbare inkt voor het afstempelen van postzegels zou thans zijn fortuin kunnen maken. Misschien wordt er onder de lezers van dit Tijdschrift iemand gevonden, die hierover zijne (of hare) gedachten eens ernstig wil laten gaan, en het gelukt zulk een inkt te vervaardigen, of iets te bedenken waardoor het weder-gebruiken door de post van afgestempelde stamps onmogelijk gemaakt wordt.

KURK-EIK.—(*Guercus tuber*).

De kurk-eik,, uit welks bast de bekende kurk gesneden wordt, vindt men vooral in de kustlanden der Middellandsche Zee en in Spanje, waar hij in drogen zandgrond welig tiert. Hij bereikt zelden de hoogte van den gewonen eik, groeit van 10 tot 15 voet in doorsnede en behoudt zijn bladeren in den winter. De eikels worden gebruikt voor beestenvoeder. De schors van den kurk-eik is niet, als die van andere eiken, hard en brokkelig, maar dik, lenig en veerkrachtig, en daardoor van zoo groote waarde als "Kurk." Onder de dunne opperhuid (*epidermis*) vormen zich rondom den stam platte, tafelvormige cellen, die steeds aan de binnenzijde van den stam aangroeijen tot zij de dikke taaie, sponsachtige massa vormen, waaruit de kurklaag bestaat. Naarmate de formatie langzamer plaats vindt, is de kurk fijner, en de fijnste kurk wordt in het Zuiden van Frankrijk gevonden. Ruim tien jaren zijn

er noodig om een kurklaag van eene bruikbare dikte te vormen. Onder den invloed der zomerzon, in Julij of Augustus, scheurt de dikke kurklaag en valt in stukken van de boomen, tenzij men den bast ten behoorlijken tijd heeft afgescheld. Dit laatste geschiedt gewoonlijk eens in de tien jaren. Op twee dingen moet daarbij bijzonder gelet worden nl. om de stukken bast zoo lang en breed mogelijk van den stam te verwijderen, en, om de onder de kurklaag liggende bast van den boom niet te beschadigen. Hoe grooter de stukken kurk zijn hoe meer handelswaarde zij hebben, terwijl de boom, die niet voorzichtig wordt behandeld bij het verwijderen van de kurklaag van den stam, spoedig sterft. De kurkeik die niet wordt afgescheld werpt den bast in onregelmatige stukken en op onregelmatige tijden af, en wordt gewoonlijk niet ouder dan 50 of 60 jaar, terwijl een behoorlijk afgescheldе boom wel 150 jaren bereikt. In de eerste twintig jaren is de kurk grof en ruw, maar naarmate de boom meer afgescheld wordt wordt de kurklaag fijner. De afgesneden stukken worden gereinigd, gedroogd en zijn dan tot verdere bewerking gereed. Het snijden van kurken geschiedt meestal uit de hand, daar de machinale-kurkensnijders over het algemeen nog weinig voldoening hebben gegeven. Op de laatste Parijsche tentoonstelling kon men een machinale kurkensnijder in werking zien en daarnaast een eenvoudig werkman, die echter met zijn gewoon gereedschap minstens even snel en net werkte als de machine. Duizende menschen vinden uit den kurk-eik en de bewerking van de kurk hun dagelijksch brood.

ENKELE MEDEDEELINGEN OVER DEN PHYLLOXERA OP HET EILAND SICILIE. *

De phylloxera heeft zich, niettegenstaande de uitstekende en snelle maatregelen, die men onmiddelijk na zijn verschijning genomen heeft, steeds meer en meer en in grootere hoeveelheden op Sicilië vertoond.

In het voorgaande jaar bedroeg het aantal aangetaste boomen slechts eenige duizenden, terwijl men dit jaar bij niet minder dan vijf millioen de aanwezigheid van dit gevaarlijk insect heeft moeten constateeren. Intusschen valt op te merken, dat de siciliaansche druif de vernielende werking van den phylloxera bijzonder goed kan weerstaan en is men tot de bijna vaste overtuiging gekomen, dat de phylloxera daar niet zulke geweldige verwoestingen zou kunnen aanrigten, als men in Frankrijk te betreuren heeft. Een door het gouvernement benoemde commissie, bijvoorbeeld, heeft onlangs de

* Deze en de volgende mededeelingen ontleenen wij aan Europeesche tijdschriften.—RED.

wijngaarden van Riesi onderzocht en is toen tot het verblijdend resultaat gekomen, dat de door den phylloxera aangetaste planten in die streken nog zeer krachtig en bijna in geen enkel opzigt van de niet aangetaste te onderscheiden zijn. De eigenaars nu van de wijngaarden begonnen zich daarom ook met kracht tegen de gouvernementeele aanschrijving te verzetten, volgens welke zij gehouden zijn de wijngaarden onmiddelijk nadat zij aangetast zijn, te vernietingen. Zij beweren, dat de phylloxera zóó weinig aan de siciliaansche druiven schaadt, dat men eerst na jaren iets van een schadelijken invloed daarvan op de wijnproductie zal kunnen bespeuren. Zij meenen, dat men zeer goed volstaan kan met alleen de zeer zieke druivenboomen te verwijderen, zooals ook geschiedt met de citroenboomen, die door een bepaalde ziekte zijn aangetast, welke men *pidocchio* noemt.

Wat is nu de oorzaak van het feit, dat de siciliaansche druif beter dan de andere druiven tegen de vernielende werking van den phylloxera bestand is?

Waarschijnlijk moet die gezocht worden in de tegenwoordigheid van een ander insect, de *hypoflora*, die den phylloxera een oorlog op leven en dood schijnt verklaard te hebben en dezen belet zich in te groote hoeveelheden in de wortels van de wijngaarden op te hoopen.

La Nature.

DE ZONTELEGRAAF IN DEN TRANSKASPISCHEN OORLOG.

Onlangs zijn op een vergadering van deskundigen te St. Petersburg eenige zeer belangrijke bijzonderheden medegedeeld omtrent het gebruik, dat van den heliograaf (zontelegraaf) gedurende den Transkaspischen oorlog werd gemaakt. De heliograaf, in gebruik bij het Russische leger, was die van Nans en het alphabet, zooals gewoonlijk, het bekende Morsesche, dat ook bij de telegraphie gebezigd wordt.

Het kleinere stelsel, dat door de kavalerie gebruikt wordt, maakt het overbrengen van signalen tot op afstanden van zeventien mijlen mogelijk, en het grootere, dat in de forten dienst doet, heeft ongeveer de dubbele kracht. Alle onafhankelijke gedeelten van het leger hadden op hun marsch naar Akhal-Tepechin eigen "heliograaflijnen," —om dit woord maar te gebruiken, en deze toestel werd voortdurend gebruikt, hetgeen mogelijk was, omdat het land, 't welk het leger doortrok, zeer vlak en de lucht in de steppen uiterst helder is.

Ook werd de heliograaf voortdurend gebruikt terwijl hier of daar slag geleverd werd en tevens werden proeven genomen, betrekkelijk het gebruik van dezen toestel gedurende den nacht; dan trachtte men de seinen te geven door middel van het maanlicht of met speciaal daar-

toe ingerigte lampen. Deze laatsten voldeden echter niet, omdat zij gevoed werden met terpentijnolie, welke zeer snel in de warme zomerdagen, vervluchtigt. Ook werd bevonden, dat de oogen van de personen, die met het opteekenen van de signalen belast waren, zeer spoedig vermoeid werden, hetgeen foutieve waarnemingen ten gevolge had. Niettegenstaande deze nadeelen was toch de heliograaf van zeer groot nut, vooral omdat men in een land als het hier bedoelde om zoo te zeggen zeker kan zijn, dat de zon, die gewigtige factor bij de heliographie, dagelijks met volle kracht zou schijnen.

Nature.

NATUURLIJKE TEER.

Als een bijzonderheid moet vermeld worden, dat men onlangs in Pennsylvanië, in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, een stof heeft gevonden, welke tot dus ver slechts langs kunstmatigen weg, namelijk door distillatie verkregen werd.

Bij het graven van een put te Foxburg in bovengenoemden Staat, heeft men namelijk een olieachtige vloeistof gevonden, die een zwarte kleur had en denzelfden reuk als de gewone steenkoolteerolie, welke door distillatiën uit de steenkolen, als bijproduct van de gasfabrieken wordt verkregen. Door deze olie te verbranden kreeg men een zwarten rook, welke zeer geschikt kon dienen als grondstof voor de zwartselfabrikage. Nog nooit had men ergens een dergelijk product in de natuur gevonden. Deze olie bevond zich op een diepte van tachtig meters in de leiachtige lagen, die in die streek veelvuldig voorkomen. Het verwekte echter bevreemding, dat de olie slechts op één plaats voorkwam.

Revue Industrielle.

DE STEENKOLENMIJNEN VAN VENEZUELA.

De steenkolenmijnen in Venezuela schijnen een bijzonder groote uitgestrektheid te bezitten, en telkens wordt in nieuwe staten van ontdekking gewag gemaakt. Men heeft ze nu reeds gevonden in de staten Falcon, Bazulona, Baliaar, Carabobo, zoowel als op Toas, (een eiland) dat deel uitmaakt van den staat Zulia. De mijnen van de eerstgenoemde staten zijn zeer belangrijk en strekken zich van het oosten naar het westen over een oppervlakte van omstreeks vijf en veertig mijlen uit. De steenkool, die men daar vindt, is zeer rijk en de lagen worden op geringe diepte reeds gevonden.

Een engelsch gouverneur, Henry Bidley genaamd, schat, dat men dagelijks uit een der mijnen, behoorende bij het departement Acosta, tusschen de vijf en zeven honderd ton zou kunnen winnen. Sommige beddingen bevinden zich langs de kust op een hoogte van elf meter boven de oppervlakte der zee; verder vindt men ook lagen, waarvan

de steenkool veel harder is en meer op anthraciet begint te gelijken.

Hubel heeft enkele monsters van die steenkool aan boord van stoomschepen doen onderzoeken en heeft daarbij een gunstig resultaat verkregen. Een duitsch scheikundige, doctor Heck, heeft de venezuelaansche steenkool vergeleken met die, welke van Cardiff afkomstig is en resumeert haar qualiteit, dat ieder honderd ton steenkool van Cardiff gelijk staat met ongeveer 133 ton steenkool uit Venezuela. Volgens deze berekening en onder aanneming, dat de kolen van Cardiff een waarde hebben van negen dollars (£1 18s.) per ton, zouden de venezuelaansche tegen zes dollars zeven en zeventig cents (£1 8s. 3d.) moeten verkocht worden en dit is een prijs, dien men nog niet heeft kunnen maken.

Het zou misschien ook voordeeliger zijn om de mijnen van den staat Barcelona in exploitatie te brengen, welke een uitstekende brandstof zouden kunnen geven. Daarvoor zou men ze echter met de kust, door middel van een spoorweg moeten verbinden, hetgeen evenwel gemakkelijk en zonder veel kunstwerken zou kunnen geschieden, daar het terrein, waarover deze spoorweg aangelegd zou moeten worden, geheel vlak is, uitgenomen een golving, welke slechts een vijftig voet breedte heeft. Door verder een brug te Tavera over de Neveri te slaan, zou men het oostelijk gedeelte van een schiereiland bereiken, dat Morro de Barcelona genoemd wordt en waar de schepen, welke met de steenkool moeten bevracht worden, een zeer geschikte aanlegplaats zouden vinden.

Moniteur Industriel.

VRUCHTBAARHEID VAN DEN GROND BIJ VULKANEN.

In den regel schrijft men de groote vruchtbaarheid van de vulkanische gronden, zooals bijvoorbeeld de hellingen van den Vesuvius, toe aan de groote hoeveelheid phosphorzuur, welke daar gevonden wordt. Door proefnemingen en onderzoekingen is Gasparin echter tot het besluit gekomen, dat de potasch in de zouten eveneens een zeer belangrijke rol speelt, welke men bij de beoordeeling van de vruchtbaarheid niet over het hoofd moet zien.

La Nature.

OVER HET TABAKSVERBRUIK.

Over het tabaksverbruik op de geheele wereld en voornamelijk in Frankrijk zijn eenige statistieke gegevens verzameld, waaraan het volgende is ontleend :

In het jaar 1880 heeft, in Frankrijk, een bevolking van zeven en dertig millioen inwoners twee en dertig millioen kilogram * tabak

* Een kilogram staat gelijk met ruim 2¼ lb. en een gram met ongeveer 15½ grein Engelsch gewigt (Troy).

verbruikt, of ongeveer 851 gram per hoofd. Dit verbruik is sedert 1815 voortdurend toegenomen en bedraagt tegenwoordig bijna het driedubbele van wat het in dat jaar was. In het volgende lijstje vindt men eenige cijfers, die hierop betrekking hebben.

Jaar	Tabaksverbruik per hoofd van de bevolking in grammen uitgedrukt.
1815	307
1826	366
1831	338
1841	484
1851	555
1864	755
1866	810
1871	754
1876	851

Terwijl de bevolking in zestien jaren nauwelijks met een vijfde vermeerderd is, is het verbruik van tabak bijna driemaal zoo groot geworden, niettegenstaande het verlies van Elzas-Lotharingen, een land bevolkt met rookers, niettegenstaande de verhooging van de regten op tabak, niettegenstaande het verminderd snuifverbruik eindelijk, en toch heeft Frankrijk jaarlijks meer en meer tabak voor zijn consumptie noodig.

Als rookende natie komt Frankrijk toch eerst op de tiende plaats en wel met een tabaksverbruik van acht en een half hectogram per hoofd, terwijl de Vereenigde Staten van Noord-Amerika in die reeks de eerste plaats met drie kilogram en Holland de tweede plaats bekleedt, met twee en acht tienden kilo.

Laten wij met het oog op deze cijfers er nog even ter loops op wijzen, dat alle hygienisten voortdurend tegen het gebruik en dus vooral tegen het *misbruik* van tabak prediken, en dan zullen de meeste onzers lezers wel inzien, dat dit veel van een prediken in de woestijn heeft, want de rookers zijn in den regel aan dat oor doof, of houden zich alsof zij geen geloof slaan aan de beweringen van hun raadslieden.

Les Mondes.

DE KANAALTUNNEL TUSSCHEN FRANKRIJK EN ENGELAND.

STAND DER WERKEN.

Aan de "Echo du Nord" ontleenen wij een en ander omtrent den stand der werken aan den tunnel, die Frankrijk met Engeland zal moeten verbinden. Het bezoek, door een der redacteurs van het genoemde blad aan deze werken gebragt, had plaats in het voorgaande

jaar, en ofschoon zijn mededeelingen dus niet zeer nieuw meer zijn, kunnen zij toch een goed denkbeeld geven van de handelwijzen, die bij deze voorbereidende werkzaamheden gevolgd worden.

De uitmonding van den put bevindt zich digt bij het dorp Sangatte, dat zelf niet ver van het strand verwijderd is. Nadat de constructieplaatsen in oogenschouw genomen waren, werd ons voorgesteld in den put af te dalen, hetgeen, zooals van zelf spreekt, gaarne werd aangenomen. De put bevindt zich midden in een houten schuur of loods, waarin het zoo donker is, dat wij nauwelijks de ton konden onderscheiden, die ons omlaag zou brengen. Intusschen klommen wij er in, terwijl de gids, die ons werd toegevoegd, op den rand bleef staan. Wij hooren den uitroep: "Vooruit," de spil van den windas begint te draaijen, de ketting waaraan de ton hangt loopt langzaam af, het weinige licht, dat ons nog was bijgebleven verdwijnt geheel en al en wij dalen in de diepte neer.

Ondanks zich zelf ondervindt men toch een zeer wonderlijke gewaarwording, wanneer men zich daar zoo tusschen hemel en aarde voelt zweven. Door middel van een zeer klein lampje kunnen wij de wanden van den put waarin wij nederdalen, waarnemen. Deze zijn, om zoo te zeggen, bekleed met stukken eikenhout, waartusschen het water doorzijpelt, en dat wel met meer kracht, naarmate wij meer dalen. Digt bij den bodem stroomt het water met kracht langs de wanden, evenals of zich overal in de nabijheid bronnen bevinden; men komt dan ook doornat aan het einde van den put aan. Het spreekt van zelf, dat het uitpompen van dit water een van de belangrijkste bezigheden is en slechts door middel van een krachtige stoom pomp, die dag en nacht doorwerkt, kan bewerkstelligd worden.

Het schouwspel, dat zich onder in den put aan het oog vertoont, is tegelijkertijd vreemd en belangwekkend; de werklieden, die ieder een lamp dragen, hebben veel van dwaallichten of van glimwormen, die voortdurend in beweging zijn, want men ziet van hun gestalten niets, doch alleen de vele lichtjes, die geen oogenblik op dezelfde plaats blijven. Verscheiden galerijen zijn reeds naar zee gegraven en door een van deze zijn wij gegaan; dit was echter geen gemakkelijk werk, omdat de galerij maar een zeer geringe hoogte had, zoodat we steeds in bukkende houding moesten blijven en er bovendien een vrij groote hoeveelheid water in stond, die het voortbewegen niet aangenamer of gemakkelijker maakt.

Men heeft, overal waar zulks geschieden kan, ladders aangebragt teneinde bij dreigend gevaar den mijnwerkers het ontvlugten mogelijk te maken. De werken worden met kracht voortgezet en op het oogenblik is men alleen nog maar bevreesd voor een zandbank, welke zich midden in het Kanaal, op ongeveer gelijken afstand van Frank-

rijk en Engeland bevindt; daarom wordt alles er op toegelegd om deze bank te ontgaan. Men hoopt na vijf of zes jaar arbeids gereed te zijn.

DE DOORGRAVING VAN DE LANDENGTE VAN CORINTHE.

De concessie voor de doorgraving van de landengte van Corinthe is gegeven aan generaal Turr, die deze aanvrage deed voor den heer de Lesseps. Zooals men weet hebben reeds de Ouden dit werk willen ondernemen, en werd daarmede werkelijk onder keizer Nero een begin mede gemaakt. Thans is een ingenieur ter plaatse bezig met het opmaken van de voorloopige plannen en deze arbeid zal binnen een paar maanden gereed kunnen zijn. Het geheele werk, de doorgraving namelijk, hoopt men in vijf jaar te kunnen voltooijen. Het kanaal zal een breedte van 44 tot 48 meter en een diepte van 5 of 6 meter hebben. Door het nieuwe kanaal zullen de schepen, komende van de Adriatische Zee, 24 uur, die van de Italiaansche kust 14 tot 18 uur en die van Gibraltar eindelijk,8 uur winnen.—*Moniteur Industriel.*

DE ONTDEKKINGEN VAN LEIGH SMITH IN DE POOLSTREKEN, OP ZIJN REIS IN 1880.

Reeds sedert jaren is het in Engeland de gewoonte van velen, groote togten op zee te maken en, dank zij de groote fortuinen, waarover de liefhebbers van deze soort van sport kunnen beschikken, konden die togten steeds van meer beteekenis en op grooter schaal ondernomen worden.

Vroeger verlangden zij niet meer dan een togt langs de kusten van het Vereenigde Koningrijk, doch weldra waren zij niet langer met dergelijke togtjes tevreden, maar moesten grootere reizen ondernomen worden, en aan dien lust hebben wij het te danken, dat een dame als mevrouw Brassey de reis om de wereld maakte en in de Middellandsche zee kruiste, en dat de heer Leigh Smith zijn togten tot in de noordelijke poolstreken uitstrekte.

Reeds lang is de naam van dezen laatste niet vreemd meer voor hen, die op de hoogte blijven van de geschiedenis der Pool- en andere reizen en voorzeker heeft men nog niet vergeten, dat Smith een hoogst gewenschte hulp aan Nordenskjöld aanbood, toen deze gedwongen werd met de bemanning van zijn drie schepen en met een aantal schipbreukelingen (visschers), die door hem waren opgenomen, op de barre vlakten van Spitsbergen te overwinteren.

Men kan gerust zeggen dat de poolzeeën goede bekenden zijn van den heer Leigh Smith, want hij heeft niet alleen herhaaldelijk de

noordelijke IJssee doorkruist, maar zich ook in de ijsvlakten van de Australische zeeën begeven. De expeditie, welke hij gedurende den laatsten zomer op het touw heeft gezet, werd met een succes bekroond, dat zeker zijn wedergade niet heeft en de ontdekking va een betrekkelijk gemakkelijken weg naar het Frans-Jozefsland heeft dezen stoutmoedigen "canotier" met roem overdekt.

Het schip, dat hem op dezen togt droeg, heeft Smith op eigen kosten te Petershead laten bouwen, terwijl een van de bekwaamste walvischvaarders uit het land het opzigt over den bouw had. Dit schip, de *Eira*, werd in het geheel bemand met slechts vijf-en-twintig man; 't mat driehonderd ton en werd door een stoommachine van vijftien paardekrachten bewogen.

Behalve zeventien matrozen en drie officieren, doctor Neale en den heer Grant, die reeds drie poolreizen had medegemaakt, nam de *Eira* te Lerwick nog vier Shetlanders op, stevige, ferme kerels, die gewend waren aan de stormen en aan al de ongelukken van deze gevaarlijke togten.

Allereerst rigtte zich de *Eira* naar het Jan Mayeneiland, waarvan de top midden in den nevel verdween. Vervolgens worstelde Leigh Smith gedurende zes dagen tegen het ijs, met het doel om na te gaan of de weg naar de oostkust van Groenland, om de Noord, vrij was. Hij deed deze poging echter te vergeefs, want het pakijs was te zwaar dan dat hij er zich een weg door had kunnen banen. Den 11den Julij gaf hij zijn voornemen op en rigtte zich naar Spitsbergen, dat den 14den bereikt werd; maar ook in deze rigting was niets te beginnen en alle noordelijke bewegingen waren onmogelijk. Weer naar Engeland terug te keeren na een dergelijk échec geleden te hebben, viel hem misschien niet eens in, en daarom begaf hij zich zuidwaarts om de Barentssee te bereiken, ten einde te trachten, op deze wijze tot het Frans-Jozefs-land te kunnen doordringen.

Deze rigting was reeds aanbevolen door Payer en Weyprecht in 1871, toen zij hun voorbereidenden togt ondernamen. In 1878 was de Hollander de Bruyne langs dezen weg den 78sten graad noorderbreedte gepasseerd en in het volgende jaar had hij de kusten gezien, welke door de oostenrijksche expeditie ontdekt waren. Het stoomschip nu van Leigh Smith was sterk genoeg om het ijs te verbreken, dat den doortogt belette, en inderdaad, na een vrij moeijelijken togt door het pakijs en door een nevel, die zeer hinderlijk was, werd den 14den Augustus land gezien; men zag toen een klein eilandje

ten westen van het land, door Payer waargenomen. Dit eiland werd May genoemd.

De basaltmassa, waaruit het voornamelijk bestond en die een hoogte van ongeveer tweehonderd voet had, werd beklommen en van deze hoogte af kon men de aangrenzende en nabijgelegen landen overzien. Ten westen zag men het eiland M'Clintock van Payer, en het eiland Brady; en voor zich uit een uitgestrekt land, dat later den naam ontving van Hookers-eiland. In de straten, die deze verschillende landen van elkaar scheidden, ontwaarde men overal ronddrijvende ijsmassa's van den meest verschillenden vorm en grootte. Dit landschap (wanneer men het dien naam mag geven) bood die kalmte aan, welke bepaald karakteristiek is voor de poolstreken; overal heerschte kalme rust en het waren slechts enkele walrussen die in het water speelden, en nu en dan een vlugt van Pagophila eburnea die door de reizigers van hun nesten werden opgejaagd, welke de grootsche stilte tijdelijk verbraken. Op het strand van het eiland May vond men een menigte hout, dat daar aangespoeld was.

Den volgenden dag zag er alles weer geheel anders uit. De zee was niets anders dan een uitgestrekte ijsmassa; naauwelijks kon men over een afstand van omstreeks tien mijlen van het kraaijennest uit, ergens een weinig onbevroren water ontdekken.

Den 16den Augustus kreeg men een groot eiland in het gezigt, dat den naam ontving van Etheridge-eiland; Leigh Smith landde aldaar om er een steen te plaatsen, die als bewijs van des ontdekkers vinding moest strekken. De *Eira* vervolgde nu haar weg naar het Westen en kwam weldra aan het punt, dat van de Hollanders in September van 1879 den naam van Barentsz ontvangen had. Deze Kaap herinnert, door zijn basaltformatie sterk aan de zoogenaamde Chaussé des Géants, welke men op het eiland Antrim aantreft en die een zeer groote vermaardheid gekregen heeft.

Op den 18den Augustus werd het punt bereikt, dat later den naam van Eyra ontving; hier trof men twee eilanden aan, waarvan het eene om zijn klokvormige gedaante den naam ontving van Bell, terwijl het andere Northbrook gedoopt werd; de straat, welke zich tusschen beiden bevindt, werd de de Bruyne-straat genoemd ter eere van den Hollander, die deze streken het voorgaande jaar had bezocht. De geheele kust werd eigenlijk door niets anders dan door slechts een gletscher gevormd en men zou zich moeijelijk een denkbeeld

kunnen vormen van de buitengewone verlatenheid en doodsche natuur (wanneer deze twee woorden in één adem kunnen genoemd worden), welke hier aangetroffen worden.

De planten, die men gedurende een langen togt op het land verzameld had, behoorden allen, op een na, tot de flora van Groenland. De fossielen, die door Grant op Frans-Jozefsland gevonden werden en die, welke Markham aantrof op Nieuw-Zeeland, zoowel als de fossielen medegebragt door de *Alert* en de *Discovery* van de Kaap genaamd Joseph Henry—deze allen doen ons gelooven, dat er in de poolstreken een reeks van koolhoudende beddingen bestaan, waarop de rotsen van Frans-Jozefsland moeten rusten.

De kaap Grant, het zuidelijke uiteinde namelijk van Alexandraland, zeilde men om en niet ver van kaap Neal werd de *Eira* tegengehouden door eén vaste ijsmasse, welke allen vooruitgang volkomen onmogelijk maakte. Van de toppen der masten uit kon men land zien, dat zich in noordwestelijke rigting uitstrekte en de meest vooruitspringende en meest verwijderde punt (op een afstand van ongeveer veertig mijlen) ontving den naam van Kaap Lefroy. Dit uiterste punt, dat door de *Eira* bereikt werd, kan bepaald worden op 80° 19' N. B. en 44° 52' O. L. Frans-Jozefs-land is dus door Leigh Smith *herkend* over een uitgestrektheid van honderd tien mijlen en *gezien* over een uitgestrektheid van honderd vijftig mijlen en dit is een belangrijke aanwinst voor onze kennis van die streken. Evenzoo zijn de geologische en botanische resultaten hoogst bemoedigend.

Na dezen goed geslaagden togt trachtte Leigh Smith, hoewel te vergeefs, meer oostelijk te gaan en van den 1sten tot den 10den September worstelde hij tegen het ijs; hij moest echter zijn plan opgeven en den 12den October viel hij te Peterhead binnen. De door dezen togt verkregen wetenschappelijke resultaten zijn zeer belangrijk, want niet alleen heeft men op het punt van geologie veel nieuws geleerd, maar ook kon een zeer volledige verzameling, welke op gewervelde dieren bètrekking heeft, gedurende deze reis verzameld worden. Ten slotte zij nog vermeld, dat door dezen Leigh Smith aan de Noordsche walvischvangers een nieuw jagtveld is aangetoond, omdat hij de eerste was die gewezen heeft op de menigte walvisschen en walrussen, welke zich daar ophouden.

La Nature.

Godgeleerdheid en Wijsbegeerte.

VOLKSGODSDIENST EN WERELDGODSDIENST.—Vijf voorlezingen naar de opdragt van de bestuurders der Hibbert-Stichting, te Oxford en te Londen gehouden door A. KUENEN, Hoogleeraar te Leiden. Leiden S. C. Doesburgh 1882.

Onder dezen titel zijn onlangs verschenen de voorlezingen door Prof. Kuenen in Engeland gehouden. De keuze van het onderwerp lag natuurlijk aan den lezer zelven.—Verslag van die keuze geeft hij op de volgende wijze:—

" Bestaat er geen wereld*taal*, daar zijn wel wereld*godsdiensten*. Dat zij in ruime mate, evenzeer als de nationale godsdiensten, zoo niet nog meer dan deze, onze aandacht waardig zijn, behoeft zeker geen betoog. Afgezien van het persoonlijk belang, dat wij bij een dier godsdiensten hebben, het feit alleen, dat zij de grenzen der nationaliteit overschreden hebben, is opmerkelijk, en in zichzelf een belangwekkend vraagstuk. Waarom deze godsdienstvormen en andere niet? Zijn zij dan van een bijzonderen aard, dat zij hunne vleugelen zooveel wijder uitslaan? Maar zij hangen toch met de nationale godsdiensten samen en zijn ontstaan op den bodem van deze. Mij dunkt, elke poging om onze gedachten over deze vragen te verhelderen, hoe onvolledig en gebrekkig ook, mag om het gewicht der zaak, rekenen op een welwillend onthaal en een zachtmoedig oordeel. Daaraan ontleen ik dan ook de vrijmoedigheid om, in deze en de volgende bijeenkomsten, u eenige beschouwingen voor te dragen over *volksgodsdienst* en *wereldgodsdienst*." En verder. " De volledige behandeling van mijn onderwerp zou veel meer tijd vorderen dan wij beschikbaar hebben, en gaat bovendien mijne krachten verre te boven........ Zoo zal dan het verband tusschen Christendom en Israëlitiesme mijn hoofdonderwerp zijn en volledig in het licht worden gesteld. Bij het Buddhisme en den Islam staan wij veel korter stil, bij voorkeur acht gevende op hetgeen òf door zijne overeenstemming òf als contrast met de wording van het Christendom tot toelichting daarvan strekken kan."

Naar de aldus aangegeven methode van behandeling komen de volgende onderwerpen ter sprake. I. De Islam. II. De Israëlietische volksgodsdienst. Priesters en Profeten van Jahve. III. Het Universalisme der profeten. De vestiging van het Judaïsme. IV. Judaïsme en Christendom. V. Het Buddhisme. Terugblik en Besluit. 't Is duidelijk dus dat het Israëlietisme in deze voorlezingen de hoofdrol speelt.

De strekking van de voorlezingen en het standpunt van den schrij-

ver blijken genoegzaam uit eenige aanhalingen. Sprekende over Jahve, den verbondsgod der Israëlieten, laat hij zich op de volgende wijze uit:

"In de schatting van allen, die hem vereeren, is Jahve een groot en machtig God, machtiger dan de goden der andere natiën. Dat geloof heeft niets buitengewoons. Het was dat van den Moabiet omtrent Camosh, van den Ammoniet aangaande Malcam. Ook dit is hoogst natuurlijk, dat die erkenning van Jahve's grootheid door de staatkundige gebeurtenissen werd bevorderd en gesteund. David heeft Jahve in de schatting van het Israëlietische volk doen rijzen, toen hij met vaste hand zijne d. i. "Jahve's" oorlogen voerde, en door de overwinningen, die zijne wapenen kroonden. Salomo's luister straalde af op de godheid aan welke hij den tempel in zijne hoofdstad had gewijd. Doch het ligt in den aard der zaak, dat een geloof, op zulk een grondslag opgetrokken, aan allerlei schokken onderhevig blijft en onder bepaalde omstandigheden licht ineenstort. Geboren uit het nationale zelfgevoel, tegelijk daarmede opgegroeid en gesterkt, moest het ook lijden onder de slagen, die daaraan werden toegebragt, ja verkwijnen en eindelijk wegsterven, wanneer met de zelfstandigheid der natie ook hare zelfbewustheid onderging. In elk geval bleef Jahve, langs dien weg groot geworden, vergelijkbaar met alle andere goden, met hen—indien ik mij zoo mag uitdrukken—van één geslacht en van gelijke bewegingen. De zedelijke hoedanigheden, die het volk hem toeschreef, veranderden daaraan niets, want zij onderscheidden hem, indien ook eenigermate, dan toch niet wezenlijk van zijne mededingers. Doch het werd een geheel ander geval, toen in de bewustheid der profeten niet langer de macht, maar de heiligheid van Jahve de centrale plaats innam. Daardoor werd het godsidée overgebragt in eene andere, in eene hoogere sfeer. Van dat oogenblik hield het op tusschen Jahve en de andere goden eene vraag van "meer" of "minder" te zijn, want hij stond nu niet langer boven, neen, zeer bepaald ook tegenover hen. Indien Jahve God was, hij de Heilige en als de Heilige, *dan waren zij het niet*. In één woord: uit de ethische opvatting van Jahve's wezen is het geloof aan zijne eenigheid voortgesproten. Niet op eens, maar allengs is daaruit *het monotheisme* opgegroeid."

Op deze wijze verklaart Prof. Kuenen het ontstaan en de ontwikkeling van het godsbegrip onder de Israëlieten. Alles wordt op bloot natuurlijke wijze verklaard; voor het bovennatuurlijke is er weinig of geen plaats. Het waren vooral de profeten van de 8ste eeuw en het laatste vierendeel der 7de eeuw, die op ondubbelzinnige wijze een zuiver monotheisme verkondigden. Dit echter wordt duidelijk aan het licht gebragt, dat de hypothese van *eene invoering van het Jahvisme*

uit den vreemde, door sommige schrijvers voorgestaan, op het tegenwoordig standpunt der wetenschap niet meer in aanmerking komen kan. Hulde wordt toegebracht aan den ijver en den ernst der profeten.

Natuurlijk spelen de bekende kritische meeningen van den Hoogleeraar eene voorname rol in zijne beschrijving van Israëls godsdienst. Deuteronomium is van late dagteekening. Het profetisme spreekt zich daarin uit. Doel van den Deuteronomist was de godsdienst zooveel als mogelijk te centraliseeren en alzoo "de afgoderij te fnuiken en het Jahvisme, dat hem als ideaal voor den geest staat, tot onbetwiste heerschappij te brengen." Derhalve "doordrongen van de overtuiging, dat de vermenging van het Jahvisme met de vereering van andere goden een einde moet nemen en dat dit doel niet kan worden bereikt, zoolang de "bamôth," de eigenlijke zetels van het syncretisme, in stand blijven, beperkt hij den eeredienst van Jahve tot "de plaats, die hij verkiezen zou, den tempel te Jeruzalem."

Of men in alles met den schrijver zal meegaan kan wel als eene opene vraag worden beschouwd. Hij geeft de resultaten van zijn onderzoek en niet de gronden er voor. Daarom zal waarschijnlijk meer dan een teleurgesteld worden. Dit geeft ook eene zekere mate van onvolledigheid aan het geheele werk. Aan helderheid van stijl en uitdrukking ontbreekt het hier geenszins.

Die den Hoogleeraar Kuenen kent, kent hem als negatief en in zekeren zin destructief. Het negatieve en destructieve treden in dit werk niet zoo sterk op den voorgrond als in andere werken van denzelfden schrijver. Voor hen die meer in Israëls godsdienst zien dan een bloot natuurlijk product, kan het niet anders dan smartelijk zijn, dat hier voor de bovennatuurlijke openbaring van Jehova als Israëls Verbonds-God zoo weinig plaats wordt ingeruimd. Wij gelooven dan ook niet, dat, buiten een zekeren kring, deze voorlezingen met overtuigende kracht spreken zullen. Beschouwt het uit welk oogpunt wij willen, het is en blijft een onvolledig werk. Dit is de fout niet zoozeer van den schrijver, als van den aard der voorlezingen.

VORLESUNGEN ÜBER CHRISTLICHE ETHIK VON DR. J.T. BECK. Herausgegeben von Jul. Lindenmeijer. Erster band. Die Genetische Anlage des Christlichen Lebens. Gütersloh Bertelsman 1882.

PASTORALLEHREN DES NEUEN TESTAMENTS VON DR. J. T. BECK. Herausgegeben von Bernhard Riggenbach. Gütersloh 1882.

Beide werken zijn afkomstig van den beroemden Tübinger Hoogleeraar J. T. Beck, die eenige jaren geleden overleed, en die in zijn leven een weldadigen en veelzijdigen invloed uitoefende. Het eerste boek over de Ethica, na den dood des Hoogleeraars uitgegeven, bevat een gedeelte zijner voorlezingen, reeds in 1842 te Basel, en daarna

van tijd tot tijd te Tübingen gehouden. Treffende ophelderingen dagteekenen nog uit het jaar waarin hij stierf—1878. Die Beck's werken kennen, zullen zeker blijde zijn ook met dit boekdeel kennis te maken. De indeeling is eigenaardig, en de behandeling oorspronkelijk. Onderwerpen die niet gewoonlijk in het eerste deel der Ethica worden besproken, vinden hier eene plaats. Zoo treffen wij bijv. hoofdstukken aan over de Regtvaardigmaking, het Geloof, de Bekeering, de Sacramenten in hun verhouding tot Christus, en dergelijke vraagstukken meer. Ofschoon wij nog niet ten volle met dit werk kennis hebben gemaakt, gelooven wij toch, dat het eene meer dan vluchtige lezing verdient.

Het tweede werk is van meer practischen aard. Het zijn voorlezingen, die als de rijpe vrucht van een veertigjarigen arbeid van den ontslapene kunnen worden beschouwd. De regel, waaraan Beck in zijn studien zich hield, was deze: "Niet *pectus*, niet wat men wetenschap of praktisch heet, maar Schrift, verbonden met natuur en leven, toegeëigend in de persoon des Theologen of des predikers, van den leeraar of van den zielzorger, wanneer hij te midden van de veranderingen des tijds voor de waarheid baan wil breken, en alzoo menschen Gods, burgers van het Hemelrijk vormen wil." Hiervan uitgaande, stelde hij zich ten doel, het Bijbelsch begrip van het pastoraal ambt, en eene schildering van het pastoraal werk van Jezus, naar Matth. 4—12, aan zijn akademisch gehoor voor te dragen. De voorlezingen, reeds in 1838 opgesteld, werden gedurig met veranderingen en verbeteringen, eerst te Basel en daarna te Tübingen gehouden. Zoo vinden wij de volgende punten behandeld op eigenaardige en uiterst stichtelijke, doch niettemin wetenschappelijke wijze: t. w. (1). Het Bijbelsche begrip van het pastorale ambt. (2). Het voorbeeld des Heeren, naar Matth. 4—12. (3). De Leer-werkzaamheid der Apostelen, naar Handelingen 1—6. Het boek beveelt zich aan als zijnde eene handleiding voor den aanstaanden Evangeliedienaar, op den Bijbel gegrond.

A POPULAR COMMENTARY ON THE NEW TESTAMENT by English and American Scholars of various denominations with illustrations and maps, Edited by PHILIP SCHAFF D.D. Edinburgh T. & T. Clark 1882.

Het mag wel als een gunstig teeken des tijds worden beschouwd, dat men in Engeland er op uit schijnt te zijn, de studie der Heilige Schrift zooveel mogelijk populair te maken. Na de verschijning van "The Speaker's commentary" zijn er vele mededingers op het tooneel verschenen. Wij bedoelen o.a. "The Pulpit Commentary", "The Student's Commentary" en dergelijken. De thans door ons besproken Commentaar staat onder de redactie van Prof. Schaff, die alreeds drie

deelen in het licht gezonden en een vierde aangekondigd heeft. Zijn medehelpers zijn mannen van naam, zooals Dr. Howson die "de Handelingen der Apostelen" behandelt, Principal Brown, die de brieven aan de Corinthen commentarieert, Drs. Dodds en Dykes, en Proffs. Angus, Milligan, Pope &c., &c.

Het derde, pas verschenen deel handelt over de brieven van Paulus en is verrijkt met platen die dienen om het besprokene op te helderen. Over het geheel genomen is deze commentaar zeer aan te bevelen.

VARIA.

Merkwaardig zijn eenige ontdekkingen die in den laatsten tijd voor de aandacht der geleerde wereld zijn gekomen en die van ter zijde licht werpen op de Heilige Schrift en den gang van het christendom en als zoodanig door ons dienen besproken te worden. Zoo onder anderen baarde onlangs veel opzien de ontdekking in de puinhoopen van het ontgraven Pompeji in Italië van een Bijbelsche voorstelling. Nader wordt daaromtrent gemeld:

Het gevondene, een fresco dat Salomo's eerste rechtspraak voorstelt, is het eerste stuk op Joden- of Christendom betrekkelijk, dat in de na 2000 jaar weer opgedolven steden is gevonden. Het schilderwerk, 1.32 el lang en 0.47 el hoog, is door een zwarte lijn omgeven. Het stelt een terras voor van een huis, met slingerplanten versierd. Op een vier voet hoogen troon zit de koning in 't wit gekleed, een scepter in de hand, aan elke zijde heeft hij een raadsheer: zes krijgslieden staan achter hem. De koning buigt zich over naar een vrouw, in een groen kleed, die voor hem knielt, met loshangend haar en uitgestrekte armen. Middenin staat een drievoetige tafel, als een slagersblok, waarop een kind ligt, dat door een vrouw, die een tulband draagt, neergedrukt wordt, doch tegenspartelt. Een soldaat, die een helm met een lange roode pluim op heeft, houdt de beenen van 't kind vast, en is op het punt het met zijn zwaard te doorklieven. Een troep toeschouwers staan er om heen.

De voorstelling bevat in 't geheel 19 personen; de teekening is slecht, doch de kleuren helder. Alles is uitnemend bewaard. Als kunstwerk staat het beneden 't gewone, doch het is vol uitdrukking en los geteekend. De lichamen der figuren zijn dwergachtig en de hoofden buiten verhouding groot. Men heeft hierin een bespotting van de Joden en hun godsdienst willen zien; anderen meenen echter, dat de teekenaar, om de gelaatstrekken sterk te doen uitkomen, de aangezichten zoo groot heeft gemaakt. Overigens bevat de voorstelling niets dat aan spot doet denken. De verschillende gewaarwordingen, die ondersteld worden, zijn zeer juist weergegeven.

Voor dit bericht is de Amsterdamsche "Standaard" verantwoordelijk

---

Het *Schleswig-Holsteinsche Missionsblatt* No. 12, 1882, verhaalt het volgende: "In China is kort geleden eene reeds 1100 jaren oude steenen tafel ontdekt geworden, uit welker merkwaardigen inhoud duidelijk blijkt dat het christendom reeds in de 8ste eeuw in China bekend en verspreid was. Die tafel bevat een bericht over de schepping, den oorspronkelijken toestand des menschen, den zondenval, de menschwording, den dood en de opstanding van Christus; ook een register der 27 boeken des N. Testaments en eene ontwikkeling van de grondleer des christendoms, waaruit echter blijkt dat er groote dwalingen toen heerschten. Ook wordt van een Syrischen priester—Alopen—verteld, die in het jaar 636 met heilige schriften en beelden naar China kwam en door den toenmaligen Keizer Tai-Hong op schitterende wijze werd ontvangen en zoo krachtig ondersteund werd, dat het christendom in die streken overal ingang vond.

DE WIKLEF-VEREENIGING.

De Wiklef-Vereeniging heeft op nieuw twee belangrijke vondsten gedaan. In de eerste plaats een nieuw handschrift van Wiklefs werk over de magt van den Paus. Verder een met de pen geteekend portret van den Hervormer, in een handschrift van de 15de eeuw. Het is terstond gephotografeerd en zal, als de proef goed uitvalt, in photogravure worden overgebragt. Beide vondsten zijn in een boekerij te Praag gedaan.

HET BRAHMOÏSME.

Bekend zijn de pogingen, die er sedert tal van jaren door vele ontwikkelde Hindoes worden aangewend om, zonder het Christendom aan te nemen, een hervorming van het volksgeloof tot stand te brengen. Men noemt dit *Brahmoïsme*. Dit zelf is weder in drie richtingen gesplitst, van welke het stelsel van Schander Sen in Europa het meest bekende is. Naast hem staan de "oorspronkelijke" en de "constitutioneele" Brahmoïsten. Eerstgenoemden verschillen weinig van de orthodoxe Hindoes; laatstgenoemden hebben zich van Schander Sen afgescheiden na het geruchtmakende huwelijk van diens 13jarige dochter met een aanzienlijken Hindoe. Schander Sens volgelingen noemen zich de "progressisten."

Aan het hoofd van de *Sadharan*, of constitutioneele Brahmoïsten, staat een advocaat, Bose, die, zooals velen zijner geestverwanten, op de Engelsche scholen in Calcutta zijn opleiding genoten heeft. Bij de telling in September 1880 bestond deze kerkgemeenschap uit 514

leden en 601 kinderen, doch had zij bovendien een groot aantal "begunstigers," die haar steunen in haar velerlei arbeid op practisch en maatschappelijk gebied. Hare "belijdenis" heeft zij in negen punten opgesteld, welke hierop neerkomen: 1. Eenheid van God. 2. Onsterfelijkheid der ziel. 3. Aanbidding in geest en waarheid. 4. Liefde tot God en volbrengen van Zijn wil is de ware godsdienst. 5. Gebed, afhankelijkheidsgevoel van God en bewustheid van Zijn nabijheid, voorwaarde voor geesteskracht. 6. Geen schepsel mag worden aangebeden; geen boek of persoon is onfeilbaar. 7. God aller vader; alle menschen broeders. 8. Loon of straf. Gods straffen zijn middelen tot genezing en niet eeuwig. 9. Aflegging der zonde, met waarachtig berouw, is de eenige verzoening, en eenheid met God in wijsheid, goedheid en heiligheid de ware verlossing.

DE MORMONEN IN AMERIKA.

Strenge maatregelen zijn onlangs genomen in de Amerikaansche Kamers om de veelwijverij te keer te gaan. De Mormonen hebben, als antwoord op die maatregelen, tegen hen genomen, besloten, om 200 zendelingen door de geheele wereld te zenden, waarvan volgens het *Journal de Genève* 22 naar Engeland, Denemarken en Zwitserland gezonden worden. Uit Bern wordt gemeld, dat er dezen zomer bij den toevloed van toeristen, die uit Amerika verwacht wordt, ook een aanzienlijk getal Mormoonsche zendelingen met vrouwen en kinderen zijn zal.

ZWINGLI EN LUTHER.

Ten vorigen jare, bij het zevende halve eeuwfeest van den dood van Zwingli, is het besluit genomen, hem ter eere een gedenkteeken te stichten. Een prijswedstrijd werd uitgeschreven, en thans is de beslissing van het eeregerigt openbaar gemaakt. De eerste prijs is toegekend aan Natter, een Weenèr beeldhouwer, de tweede aan het gemeenschappelijk werk van twee Munchener mannen: den beeldhouwer F. von Muller en den bouwkundige Rohmeis. Aan een Zwitserschen beeldhouwer, Fred. Schlöth, uit Bazel, is een bijzondere aanbeveling ten deel gevallen. De Zwitsersche bladen geven uitvoerige beschrijvingen van de ingekomene stukken, die thans ten toon zijn gesteld. Het gedenkteeken zal een standbeeld zijn, dat geplaatst zal worden op den Lindenhof te Zurich.

In den kunsthandel van Glogau te Leipzig is een zeldzaam voorkomende proeve van geduld en fijnheid van bewerking verschenen. Het is een geschreven portret van Luther; de grootte van het beeld is 27 × 29 duim. Alles aan dit portret is geschreven, zelfs de haren en oogen en evenzoo de zes medaillons van zijn medewerkers, die hem omgeven. Alles kan met een vergrootglas, veel met het bloote oog gelezen worden. De inhoud van het geschrevene is eene levensbeschrijving van den Hervormer. Het oorspronkelijke, waarvan de nu verschenen lichtafdruk genomen is, is uit het jaar 1824 afkomstig.

Gezellig Tijdverdrijf.

No. 34.—DECEMBER 1882.

BIJBELRAADSEL (ingezonden door S. J. v. d. M.)

De eerste letters te zamen vormen een bijbeltekst.

1. Wie herbergde Joas dat hij niet gedood werd?
2. Een der drie helden, die met David waren toen hij de Filistijnen beschimpte.
3. De vader van Abisaï.
4. Wie was opziener der Livieten te Jeruzalem?
5. Hoe was de naam van den man, wiens hoofd door eene vrouw afgehouwen werd?
6. Wat zeide de Heer moest Moab doen over Nebo?
7. Wie wordt vergeleken bij "een koek die niet omgekeerd is?"
8. Door welken weg zeide de koning Josafat tot Joram moesten zij trekken tegen de Moabieten?
9. Een der dochters van Zelafead de zoon van Hefer, de zoon van Gilead, de zoon van Machir, de zoon van Manasse?
10. Wie zag in den droom vier groote dieren uit de zee opkomen?
11. Een boek in den Bijbel, waarin de naam van Jehova niet genoemd wordt.

☞ De antwoorden voor Oct., Nov. en Dec. worden nu ingewacht tot 1 Februarij 1883. Twee prijzen naar verdiensten!

N.B. Vraag 3 van de Taalvragen in ons vorig No. is verongelukt, door dat er *koppelteekens* in geplaatst zijn. De vraag luidde aldus: "Des menschen heil is ijdelheid," lezen wij in het dertiende vers van Psalm honderd acht en zestig. Wat ontbreekt er aan de opgave?

VERSLAG

van Oplossingen voor Julij, Augustus en September.

Julij.

a) *Raadsel.*

De heiligheid des Heeren. *Exodus* 39 *vs.* 40.

b) *Logogryph.*

M agdiël, I Kronijken I vs. 54.
IJ delheid, Psalm 39 vs. 6 en 12.
N aomi, Ruth I vs. 2.
H oham, Josua X vs. 3.
E fraim, Genesis 46 vs. 20.
E lisama, I Kronijken 7 vs. 26.
R aämses, Exodus I vs. 11.
E zeon Geber, Numeri 33 vs. 35.
E leásar, Exodus 6 vs. 24.
N ehemia, Nehemia I vs 1.
M elchizédek, Genesis 14 vs. 18.
IJ vergeest, Numeri 5 vs. 14.
N un, Josua I vs. 1, I Koningen 16 vs. 34.
G ad, Genesis 46 vs. 16.
O bed, Ruth IV vs. 17.
D emetrius, Handelingen 19 vs. 24.

Mijn Heere en mijn God! Joh. 20 : 28.

Augustus.

Rekenkundig.

a) Twee personen kunnen slechts eens van plaats veranderen, drie personen twee maal drie of zes keeren, vier personen twee maal drie maal vier keeren, en zoo voortredenerende verkrijgt men de gedurige produkten van:

1 X 2 X 3 X 4 X 5 X 6 X 7 X 8 X 9 X 10 X 11 X 12 = 68,428,800.

Om zich hiervan te overtuigen, neme men slechts drie cijfers en men zal bevinden, dat men er zes verschillende getallen mede schrijven kan b.v. 123, 132, 231, 213, 312 en 321; hieruit volgt dus dat het vierde cijfer met elk dezer cijfers weder een getal kan voortbrengen.

Strikvraag.

b. Wanneer er maar voor *twaalf* personen eten op gevonden wordt.

Taalkundig.

c. Laat u door den schijn niet misleiden, jeugdige vrienden! Menigwerf toch lokt hij uit (verlokt hij) tot handelingen (beter

daden), waarop steeds leedwezen of berouw volgt. Ook gij, die geleerd hebt, het ware van het valsche te onderscheiden, zoudt dit gewisselijk gevoelen, indien gij u aan den schijn vergaaptet. Mijne hooge jaren; de vaderlijke toegenegenheid, die ik u steeds heb toegedragen; de innige vriendschap en liefde, die sedert jaren tusschen ons bestaan hebben, en de zorg, die uwe ouders mij voor u hebben opgedragen, geven mij recht, u dien raad te geven en zelfs te nopen, dien in te volgen.

SEPTEMBER.

Bijbelnaam.

a. **Maharschalalchasbas.** Jes. 8 . 3.

Bijbelspreuk.

b. Houdt vrede onder elkander. Mark. 9 : 50.

Logogrijph.

c. 1. Elimelech, ... Ruth. 1 vs. 3.
2. Nahor, ... 1 Kron. 1 vs. 26.
3. Debora, ... Rigt. 4 vs. 4.
4. Eleazar, ... 1 Kron. 6 vs. 3.
5. Zin, ... Numer. 20 vs. 1.
6. Eutychus, ... Hand. 20 vs. 9.
7. Zerah, ... 1 Kron. 2 vs. 4.
8. Azalia, ... 2 Kron. 34 vs. 8.
9. Lystre, ... Hand. 14 vs. 6.
10. Vasthi, ... Esth. 1 vs. 11.
11. Rama, ... 1 Sam. 1 vs. 19.
12. Ephese, ... Openb. 2 vs. 1.
13. Debir, ... Joz. 12 vs. 13.
14. Exodus, ...
15. Ziza, ... 1 Kron. 4 vs. 37.
16. IJdelheid, ... Pred. 1 vs. 2.
17. Nikopolis, ... Tit. 3 vs. 12.

En deze zal Vrede zijn. Micha 5 vs. 4.

De volgende heeren en dames hebben ons met antwoorden vereerd:—

1. A. P. Minnaar, Groenvlei, Smithfield, O.V.S.
2. H. J. Joubert, Stellenboschkloof.
3. M. M. C., Middenboschjesveld, Robertson.

4. O. S. Vermooten, Ventersburg, Albert.
5. Eduard le Roux, Franschhoek.
6. Mej. H. van Heerden, Nieuwland, Ladybrand, O.V.S.
7. Jongejufvr. M. S. le Roux, Elandskloof, Clanwilliam.
8. D. Hugo, Paarl.
9. B. A. Spies, Wijnandsrivier, Oudtshoorn.
10. P. G. Retief, Cradock.
11. "Mededinger", Warmbad, Uniondale.
12. H. S. v. d. Merwe, Snijderskraal, Murraysburg.
13. Jongejufvr. Anna S. Franklin, Ventersburg, Albert.
14. J. S. Joubert, Gz., Leeuwdrift, Swellendam.

Waren de vraagstukken te moeijelijk, of wat is de oorzaak dat we slechts 14 antwoorden ontvingen? Onze jongelieden hebben ons ditmaal bepaald ontmoedigd. Mogen wij hun nogmaals om ondersteuning vragen, of zullen we het *Gezellig Tijdverdrijf* maar staken?

De heer O. S. Vermooten zij gemeld, dat wij de vorige keer geen oplossing van Z.Ed. ontvingen; iets dat ons bevreemdde, daar hij anders een der "aanhouders" is. Zijn schrijven is dus stellig op den post zoek geraakt.

De prijzen zijn toegewezen aan de heeren A. P. Minnaar, Groenvlei, Smithfield, O.V.S., en H. J. Joubert te Stellenboschkloof. De boekwerken ontvangen zij per post, met de beste wenschen van de Eigenaars van het *Z. A. Tijdschrift* en

de Redactie van 't Gez. Tijdverdrijf.

De Boerderij.

> "De landbouwer mag niet teren op onderzoekingen van anderen—zelf moet hij de hand aan den ploeg slaan, om te onderzoeken, wat wetenschap en ervaring elders aan de hand hebben gedaan, om zoodoende het beste daarvan op zijne landerijen in toepassing te brengen."

De geachte schrijver van het opstel: "Onze kinderen en hunne vooruitzigten," verdient den hartelijksten dank zijner landgenooten. Schrijver dezes wil gaarne erkennen dat hem, door het lezen van dat stuk, op nieuw een riem onder 't harte gebonden is. Als men maand na maand zijn artikel voor het *Tijdschrift* levert, als men bij herhaling, ja, tot vervelens toe vraagt om mededeeling van bevindingen,

in het landbouwvak opgedaan; om voorlichting en plannen voor de toekomst; en niemand der meer ontwikkelde landbouwers laat zijn stem hooren, dan bekruipt moedeloosheid iemand alligt, en meent men, dat men, als een roepende in de woestijn, alleen staat. Komt er dan echter, naar smachtend uitzien naar een levensteeken, weer eens *zulk* een stuk, dan grijpt men moed om voort te gaan. Doch wat baten de schoonste plannen in de theorie? Het is de praktijk, de verwezenlijking van die plannen, waar het op aan komt. Het boerderijbedrijf komt meer en meer in minachting onder ons, en dit hebben wij te danken aan de eenzijdige opvoeding. "Liever een houthakker en waterdrager voor een of ander vreemdeling, dan een *boer*;" ziedaar de geest die onder onze Afrikaanders aangekweekt, die meer en meer heerschend wordt; en dat is een verderfelijke geest. Door oprigting van landbouwscholen, door het onderwijzen van de boerenkunst, zou hierin een groote verandering ten goede komen, dit stemmen we den geëerden schrijver gaarne toe; maar vóór alle dingen is het noodig dat er een man aangesteld worde om te *organiseren*, en die man, meenen wij, behoort in ons Ministerie te zitten; m.a.w. een Minister voor Landbouw te zijn. Daarom was het ook dat we al ettelijke malen in dit Tijdschrift er op aandrongen, dat er in onze Regering zoodanige aanvulling zou plaats vinden; en niets heeft ons meer bevreemd, dan dat men op het Congres te Cradock het gewigt hiervan niet scheen te begrijpen. De verschillende Landbouwgenootschappen in ons land staan nu als afgezonderd en alleen; zij weten ter naauwernood van elkanders bestaan; van zamenwerking hoort men nooit. Die allen tot een geheel te vormen, ziedaar een groot werk voor het Departement van Landbouw, om meê te beginnen. Heeft men, in eenige zaak ter wereld, eerst een ligchaam gevormd, dan volgt er, als een man van energie maar het hoofd van dat ligchaam uitmaakt, spoedig en groei en bloei. Zoo zal het ook zijn als wij eerst den regten man den stoel voor Landbouw in ons Ministerie zien innemen. De kosten hebben we bij een vorige gelegenheid al geraamd; die zullen p.m. een tiende deel beloopen van wat het Departement van Onderwijs uit 's lands kas trekt. Het eerst wat er dus behoort gedaan te worden is, dat onze Parlementsleden, die de boerenbevolking in de Wetgeving vertegenwoordigen, stemmen voor een Minister van Landbouw; dan volgt het oprigten van Landbouwscholen van zelf. Ter gelegener tijd komen we op 't onderwerp terug, gedachtig dat het de *aanhouder* is die *wint*.

— Twee wedstrijden met maaimachines en zeissen, door het K. d. G. H. Landbouwgenootschap op touw gezet, waren (als wij het geharrewar over de prijsuitdeeling buiten rekening laten) een volkomen succes; en hebben er stellig toe bijgedragen dat meer dan een

machine door onze graanboeren werd aangekocht. Zulks is van meer belang dan de drukst bezochte bloemententoonstelling. Het Genootschap verdient in dezen (behoudens die uitzondering) allen lof.

— Ook het Paarlsche L. G. heeft een stap in de regte rigting genomen, door in dezen tijd des jaars de wijnen van mededingers te beoordeelen, en daarmee niet te wachten tot Januarij, wanneer de wijnbouwers hun kelders meestal vol *ledige* vaten hebben. De prijzen die uitgeloofd zijn, laten niets te wenschen over.

— De nieuwe bokziekte, krimpziekte of *neuta* genaamd, heeft verscheidene correspondenties in de kolommen van de *Zuid Afrikaan* uitgelokt. Zulke brieven behooren beter in het *Tijdschrift* te huis; want een courant verslingert zoo gaauw. De heer du Toit van Klaasvoogdsrivier zegt dat onder de middelen die hij aanprijst is: 1. eén dosis strijchnine, zoo veel als men een jakhals of hond geeft; 2. brandewijn of azijn op kalmus getrokken; 3. dadelijke verandering van weide; welk laatste hij voor het beste middel houdt. Wij maakten ook met genoegen kennis met het schrijven van de hh. Joubert, van Rhijn en anderen.

— De pennestrijd tusschen Prof. Hofmeyr en de onthouders ter eenere en de wijnboeren en matige drinkers ter andere zijde, wordt hoe langer hoe bitterder en onstichtelijker. De goede verstandhouding tusschen leeraars en leeken wordt er zeker niet door bevorderd; evenmin zullen de kerkelijke inrigtingen er door bevoordeeld worden; althans niet als de wijnboeren, gelijk wij reeds dikwijls hoorden dreigen, hun beurs gaan sluiten. Wij willen niet gaan onderzoeken; maar stellig is het waar, gelijk door een schrijver in de *Zuid Afrikaan* beweerd wordt, dat de meeste scholen en kerken in 't bovenland voornamelijk van *wijn- en brandewijngeld* gebouwd zijn. De liefde van velen wordt door al dat geschrijf op eene zware proef gesteld.

— Het is te hopen dat de Nederlanders in de zaak der Amsterdamsche Tentoonstelling niet over ons te klagen zullen hebben; maar dat wij in het oude Vaderland een goed figuur zullen slaan, met onze produkten: wol, struisvederen, tabak, konfijten, gedroogde vruchten, rozijnen, brandewijn, enz.; maar bovenal met onze wijnen. Zou het niet goed zijn dat de B. B. V. en Af. Bond die zaak ter hand namen; dat er een commissie gevormd werd, uit zeg een 25-tal of meer mannen van naam door het gansche land, met een uitvoerend comité van zeg 6 leden in en nabij de Kaapstad woonachtig? Wij zouden namen kunnen noemen, maar onthouden ons daarvan voor het tegenwoordige; doch een ding is zeker *wat* moet er gedaan worden; want die schande zou toch te groot zijn als wij, een volk van 'tzelfde ras, dezelfde taal sprekende, op de Amsterdamsche tentoonstelling

niet naar eisch onze plaats innamen. Ziedaar stof voor eenige hoofdartikels in onze Holl. Afrikaansche nieuwsbladen.

(*Uit de Landbouwbladen.*)

De bijdragen uit Portugal omtrent de verwoestingen, die de *Phylloxera* daar aanrigt, zijn zeer slecht. De regering heeft besloten om aan alle koninklijke kasteelen aanplantingen van Amerikaansche wijnstokken te stichten.

Men weet dat Europa een zeer natten zomer gehad heeft; ook dit heeft de wijngaarden geen goed gedaan: zie onderstaande berigten, waarin wij de bij ons bekenden *zwarten roest* meenen te herkennen; maar in hevigen graad:—

ZIEKTE IN DE WIJNGAARDEN IN DE RIJN-PROVINCIE.

Uit de Rijn-provincie is gemeld, dat in Niederheimbach in het district St. Goar en ook elders de "Schwarze Brenner," ook "Pech" en "Flech" genaamd, in de wijngaarden is waargenomen. Deze ziekte, die de bladeren, jonge loten, ranken en druivenstelen aantast, komt in natte jaren voor en wordt veroorzaakt door een woekerplant, Sphaceloma ampelinum, die slechts bij eene 300-malige vergrooting onder het microskoop herkenbaar is. Zij leeft onder de opperhuid van er mee behebde planten-deelen. De sporen van deze woekerplant worden door insecten zeer gemakkelijk naar gezonde wijnstokken overgesleept, waardoor deze dan in weinige dagen aangestoken zijn.

(Over dit ziekte-verschijnsel in de wijnstokken, ook "Schwindpocken" of "anthracnose" geheeten, komt in Dr. B. Frank's *Krankheiten der Pflanzen*, 1881, II, bl. 608 een belangrijk hoofdstuk voor. De woekerplant is in 1873 door de Bary gedetermineerd.

PERONOSPORA VITICOLA IN DE WIJNGAARDEN IN DEN ELZAS.

De directie van de keizerlijke "Obst- und Gartenbaumschule" te Brumath zond aan de *Metz. Zeit.* het navolgende berigt, met verzoek tot opname: "De valsche meeldaauw, Peronospora viticola de Bary, die tot heden Duitschland spaarde, maar in Italië, Frankrijk en Oostenrijk-Hongarije groote verwoestingen aanrigtte is nu in den Elzas en wel in het district Thann en in het landdistrict Strassburg uitgebroken. Daar deze woekerplant overal, waar zij zich tot heden vertoonde, groote schade teweeg bragt en zich met buitengewone snelheid verspreidde, veel sneller dan de andere bekende ziekten van den wijnstok (met inbegrip van de Phylloxera), worden onze wijnbergen met eene ontzettenden vijand bedreigd; het is pligt van ieder

om tijdig de aandacht hierop te vestigen, hem te bestrijden en zijne verspreiding te beletten. In genoemde districten is de bestrijding van dezen nieuwen en gevaarlijken vijand met alle kracht ter hand genomen."

Een "Noord-Amerikaansche parasiet" zegt Dr. B. Frank, in zijne *Krankheiten der Pflanzen*, 1881, II, bl. 407, voorkomende op Vitis aestivalis, Labrusca, vulpina en cordifolia, ook op de daar gekweekte Vitis vinifera, in geheel het oosten der V. S. is verspreid, in het westen er van nog onbekend. Daar deze woekerplant, zoo zegt hij verder, ook op Vitis vinifera, onzen gewonen wijnstok, gedijt, kan zij ook voor den Europeschen wijnbeuw gevaarlijk worden, des te meer omdat dikwerf Amerikaansche wijnstokken bij ons ingevoerd worden.

DE WIJNSTOK VERVANGEN DOOR DEN MANGELWORTEL.

(*Door den schrijver ter opname ingezonden.*)

De mangelwortel-campagne van 1882 loopt ten einde en zal een der meest voordeelige geweest zijn wat betreft onze verscheidenheid, steeds zonder weerga in de geheele wereld. Van alle kanten toonen onze correspondenten in Frankrijk en den vreemde—landbouwers, kweekers, eigenaars, huurders, tuinbouwers, liefhebbers—zich tevreden met de opbrengst van onzen kostelijken wortel, die trots het gure saizoen, trots wind en weêr niet heeft opgehouden eene goede vertooning te maken. Kortom, overal volkomen tevredenheid. En hoe zou het ook anders kunnen wezen met een landbouwgewas, dat zich naar alle gronden en naar alle klimaten schikt.

Met den plantengroei in het algemeen en van den wijnstok in het bijzonder is het niet geheel hetzelfde geweest. Terwijl in Frankrijk eenige nieuwe departementen door de heerschende ziekte aangetast werden, door de al te beruchte phylloxera, hebben zich in andere streken, en vooral in Zwitserland, weinig bekende insekten onderscheiden door hun aanvallen op de zich ontwikkelende knoppen en de moedertakken van den wijnstok, een weinig bemoedigend verschiet voor de geliefde plant van den braven Noach.

Hoe het zij, wij brengen aan het einde van het saizoen gaarne onzen dank aan diegenen onder onze correspondenten in de beide werelddeelen, die ons wel op de hoogte hebben willen houden van den gang en de vorderingen van onzen mangelwortel. Deze bijzondere betrekkingen, deze wisseling van denkbeelden zijn zoo nuttig mogelijk voor den een en voor den ander; want de teelt der gewassen leeft hoofdzakelijk van proeven en opmerkingen. Het is minder de theorie dan eene verstandige en beredeneerde praktijk, die het meest leidt tot goede resultaten en tot overvloedige oogsten. Onnoo-

dig te zeggen, dat wij altijd bereid zijn om onze welwillende correspondenten alle gegevens te verstrekken, betrekkelijk den aard en de behandeling van onzen mangelwortel.

Overigens zal dit jaar geheel in het voordeel blijven van onze correspondenten, die hun eigen wijn kunnen bereiden, waaromtrent de heer Laborde, bekwaam onderzoeker op Cavenac te Castelnau-sur-Gupie, bij Marmonde (Loire-et-Garonne), mij in April ll. schreef: "Ik ben zeer tevreden over uwen mangelwortel en wensch er u geluk mede. Wat de wijn betreft, dien ik bereid heb, mijn kuip heeft mij een voortreffelijken drank opgeleverd, dien wij thans gebruiken." Ten overvloede zij het mij vergund eveneens het getuigenis aan te halen van een kundig chemicus, den ingenieur Gaston Lamboi, die de voorgaande uitspraak bevestigt: "In zake den bietenwijn ben ik van meening, dat deze drank in geenerlei opzigt voor de openbare gezondheid schadelijk is en zeer wel in gebruik kan komen."

AUGUSTE DELEUIL,
landbouwer te Gardanne-lès-Marseille (Frankrijk).

Aan de keerzijde van de in de Fransche taal geschreven circulaire, die wij zoo getrouw mogelijk hebben vertaald, staat vermeld, dat behalve de voorleden jaar reeds gemelde handleiding over het maken van bietenwijn, bij den auteur ook verkrijgbaar zijn mangelwortels (à 12 frcs. de 100), een borstel om de mangelwortels te reinigen, een rasp om ze fijn te maken, een thermometer ten gebruike bij de gisting, een sluitkraan, een distilleertoestel en een rectificatie-apperaat, dat in 24 uren 120 liters voor gebruik geschikten brandewijn kan geven.

Als onze wijnboeren nu dit alles gelezen hebben, zullen zij dan niet tot de overtuiging komen dat er wel degelijk vraag naar "wijn van den wijnstok" in het buitenland is? Wij kunnen dien leveren, maar wie zal hem voor ons ontvangen en verkoopen? Los net dit vraagstuk op en wij zijn er.

Ik kan, zegt A. Werner ergens, op grond van ondervinding elken landbouwer raden, om den *mest* van al zijn *gevogelte* zoo zorgvuldig mogelijk te verzamelen (wat door het strooijen van zand in den hoenderstal zeer vergemakkelijkt wordt), en dezen in een overdekte ruimte door bijmenging van aarde tot compost te verwerken. Vier à vijf deelen aarde zijn voldoende. Doet hij er dan nog wat gips bij, dan is hij in het bezit van een mengsel, dat ter overbemesting zoowat met guano gelijk staat.

HET Z. A. TIJDSCHRIFT.

JANUARIJ 1883.

Reisverhalen aangaande Egypte en Palestina.

XI.

NAAR PORT SAID.—HET EEN EN ANDER OMTRENT DE REGERING VAN EGYPTE.

Op Zaturdag, den 17den April 1880, ten half elf ure 's morgens, verlieten wij Cairo. De heer Wild ontmoette ons bij de spoorweg-statie en bragt mijne vrouw een bouquet bloemen, zoo lief en schoon als men ze alleen in Egypte zien kan. Tot aan de eerstvolgende statie hadden wij de Pyramiden * in 't gezigt, die over boomen en zandheuvels ons achterna staarden, en, zoo wij ons verbeelden, eene voorspoedige reis toewenschten. Te *Zagazig* moesten

(*) Men is het nog niet eens, wanneer en waartoe de Pyramiden gebouwd zijn. Piazzi Smith gelooft dat de groote Pyramide, onmiddelijk na de verhuizing uit de vlakten van Sinear naar Egypte, volgens goddelijke openbaring en met een bepaald doel omtrent 2170 jaren vóór Christus gebouwd is. Diegenen die gelooven dat de Engelschen de verlorene 10 Stammen van Israël zijn, vinden in de groote pyramide bewijzen voor hun geloof. De *Egyptian Gazette* klaagt er over dat Engeland geene Egyptologen bezit, behalve Smith en zijne volgelingen, wier bespiegelingen voor de wetenschap van geene waarde zijn. Mariette en andere Egyptologen beweren dat de groote pyramide, even als al de anderen, niets anders dan eene graftombe is. Pyramiden worden nergens dan in grafsteden gevonden.

wij een uur wachten op den trein naar Ismailia. Een glas limonade kost hier 1 fr. en een do. bier 1½ fr. De zon was verschrikkelijk heet, en gevolgelijk waren wij in verrukking toen de trein eindelijk aankwam. Van hier leidt het spoor naar het versch-water-kanaal, door eene barre, huilende zandwoestijn. Ten zuiden ziet men in de verte eene bergketen, maar dat is ook al. Daar er toch niets langs den weg te zien is, maak ik deze vervelende reis ten nutte om u uit mijn aanteekeningen nog het een en ander aangaande dit land en zijn verledene en tegenwoordige regering mede te deelen, zoo als mij dat verhaald werd door mijnen vriend Wild, die sedert twintig jaren in Egypte woonachtig is.

Dit land, zoo als gij weet, staat onder de suzereiniteit van Turkije, en wordt door een Khedive (Onderkoning) geregeerd. De grondlegger van dezen regeringsvorm was *Mehemet Ali*, die als een arm kind in 1769 te Rumili geboren werd. Door zijn natuurlijk verstand, zijnen ijzeren wil, en latere omstandigheden van zijn leven, maar meest door energie, eerzucht, valschheid, bedrog, moord en andere ondeugden en misdaden, wist hij in 1805 Onderkoning van Egypte te worden, zonder dat hij lezen of schrijven kon, hetgeen hij eerst eenige jaren later, toen hij reeds 40 jaren oud was, begon aan te leeren. Toen hij echter de magt in handen had, regeerde hij vrij goed—althans voor een Turk—zijnde hij niet slechts de eerste maar ook de beste Onderkoning die over Egypte geregeerd heeft tot op den huidigen dag. Een vriend van Europesche beschaving, moedigde hij de komst van Europeanen naar zijn land aan, en zoo werden zijne misdaden spoedig vergeten, en wordt hij hedendaags *de groote Mehemet Ali* genoemd. Hij stierf in 1849 te Cairo, en ligt begraven in de moskee op de vesting. Zijn koperen standbeeld, op het groote plein te Alexandrië, werd door den ex-Khedive Ismail opgerigt. Toen Mehemet Ali wegens zijnen hoogen ouderdom van bijna 80 jaren, en daarmede gepaard gaande zwakheden, verpligt was de regering neêr te leggen, en zijn eenige zoon, *Toossoon Pasha,* vele jaren vóór hem overleden was, werd zijn aangenomen zoon, *Ibrahim Pasha,* in 1848 zijn opvolger.

Deze was een uitstekende krijgsman en had als generaal onder Mehemet Ali's regering de Turken verslagen, en zou in 1839 Konstantinopel veroverd hebben, waren de mogendheden niet voor den Sultan in de bresse gesprongen.

Een goed en dapper man zijnde, zou hij waarschijnlijk een uitstekende onderkoning geworden zijn, werd hij niet door den dood slechts weinige maanden na zijne bevordering weggenomen. Ook voor hem heeft de ex-Khedive een koperen standbeeld te Cairo opgerigt.

Nog in het leven van Mehemet Ali werd *Abbas Pasha,* zoon van den reeds genoemden Toossoon Pasha, Onderkoning. Deze was in alle deelen een slecht mensch,—wreed, vol ondeugden en misdaden,—de schrik van zijn volk. Hij vermaakte zich dikwijls door uit het venster van zijne woning op het eiland Roda met zijn *rifle* op de arme, vreedzame fellahs, die op het land aan den linkeroever van den Nijl gaan of werken, te schieten. Eens klaagde eene vrouw bij een diender dat een soldaat bij haar melk gekocht, die gedronken, maar er niet voor betaald had. De soldaat ontkende dit, en daar er geene getuige bij was, en een soldaat van den Khedive als een dief beschuldigd stond, bragt de diender de zaak onmiddelijk voor Zijne Hoogheid. Dit monster, om zich te overtuigen van de schuld of onschuld van den gevangene, liet hem dadelijk den buik opensnijden, en zag tot zijn genoegen dat de beschuldiging gegrond en de straf regtvaardig was. Die barbaar stierf in 1854, en, naar men zegt, is hij heimelijk vermoord. Zijn opvolger was *Said Pasha,* die van eenen tegenovergestelden geest was, goedhartig en toegevend,—zoo toegevend dat hij schandelijk bedrogen en beroofd werd door Europesche fortuinzoekers, consuls, kooplieden, bankiers, enz., die de kunst verstonden om Zijne Hoogheid te vleijen en zijn vertrouwen te winnen. Hij was een vriend van Europeanen, door wie hij dan ook alle nuttige ondernemingen, zooals spoorwegen, kanalen, enz. voortzette. Met de grootste edelmoedigheid en vrijgevigheid stond hij aan *de Lesseps* toe om het *Suez Kanaal* te graven, en hielp zoo veel in zijn vermogen was om dat werk te bevorderen, hoewel geheel tegen zijn eigen belang en dat van Egypte,—want vriend Wild houdt vol dat, ofschoon het kanaal voor alle zee-mogendheden een groot voordeel is, het voor Egypte is en blijven zal, het grootste nadeel ooit aan dat land berokkend. *Port Said* ontleent haren naam aan dezen Khedive, die in Januarij 1863 overleed, en door *Ismaël Pasha,* zoon van den reeds genoemden *Ibrahim Pasha,* opgevolgd werd.

"De regeering van dezen," zoo ging mijn vriend voort

te verhalen, " ken ik van nabij; want daar ik in Sept. 1863 alhier aankwam, heb ik haar van begin tot einde gadegeslagen. Ismail is een man van een groote begaafdheid, en heeft in zijne jeugd te Parijs een zekere Europeesche, bij name Fransche, opvoeding genoten. Hoewel niet een man van groote geleerdheid, zelfs niet van die ordinaire die hedendaags elk Europeaan van goede afkomst bezit, is hij zonder twijfel de minst onkundige van alle Egyptische, ja zelfs van alle Turksche vorsten, welke laatsten tot heden toe niet bij de eersten in geleerdheid komen. Doch deze Europeesche opvoeding is meer een uitwendig Fransch vernis dat hem bedekt, daar hij door zijn gedrag en zijne regering getoond heeft, dat hij, wat hart, karakter, beschouwing en beginselen aangaat, een volmaakte Turk is. Hij was altoos zeer beleefd, minzaam, liberaal en gunstig gestemd jegens alle Europeanen, bij name consuls generaal, bankiers, rijke kooplieden, correspondenten van invloedrijke dagbladen en dezulken, bij wie hij hoopte steun te vinden voor zijne eerzuchtige plannen. Maar desniettegenstaande was hij een tiran, een roover, een barbaar tegenover zijne arme, vreedzame en ongelukkige fellahs. Door de afschuwelijkste en behendigste bedriegerijen beroofde hij de fellahs van hun land, en werd alzoo de werkelijke private eigenaar van twee-derden van gansch Egypte. En daar hij als Onderkoning geene taxen aan de regering betaalde, moest het een-derde der fellahs al het geld dat noodig was voor het bestuur des lands opbrengen. Zoo was hij Khedive en tegelijk ook de grootste landbouwer, suiker-, koorn- en katoenhandelaar. 't Is waar, hij liet vele spoorwegen aanleggen en kanalen voor besproeijing graven; maar daar bijna het geheele land hem toebehoorde, waren deze werken meest in zijn eigen voordeel. Door hem werd het stelsel van omkooping ten hoogsten top gevoerd. Hij wist de gunst van alle consuls-generaal, bankiers, kooplieden, correspondenten van belangrijke dagbladen, ja van de geheele Egyptische pers te verwerven. Dezen allen hielpen hem om zand in de oogen van geheel Europa te werpen, door namelijk allerlei leugens aangaande hem, zijne weldadige regering en zijne pogingen om Egypte te beschaven, te schrijven en te publiceren. Europa was eenvoudig genoeg om voor waarheid aan te nemen wat door de vertegenwoordigers der verschillende mogendheden, en door 's Khedive's

rijkbeloonde correspondenten geschreven werd. Door deze handlangers, door het Europeesch vernis waarmede hij Cairo en Alexandrië overtoog—de Fransche komediehuizen, Italiaansche operas, circussen, hippodromes, groote en wellustige paleizen—door bals, soirées, concerten en andere groote feestelijkheden in zijne paleizen, door de dwaze en voor Egypte te groote uitgave voor het openingsfeest van het Suez-kanaal in 1869, toen hij in éénen nacht voor een bal te Ismailia meer dan £40,000 uitgaf, door al deze dingen, wist hij Europa te blinddoeken, leeningen op leeningen te verkrijgen, terwijl hij zijn arm ongelukkig volk verwaarloosde en beroofde. Zoo werd de handel geruïneerd, daar het volk geen geld had om de allernoodzakelijkste kleedingstukken te koopen, en zij die nog iets hadden, bevreesd waren om het te laten zien, en op last van den Khedive daarvan beroofd te worden. Nog niet tevreden met al de bovengenoemde listen, organiseerde hij,—despoot en tiran die hij was,—in 1866 en 1867 een Parlement, om aan de beschaafde wereld te doen gelooven dat hij een constitutionelen vorm van regering invoeren wilde. Elk eerlijk mensch alhier heeft indertijd over dat kluchtspel gelagchen, doch de reedsgenoemde personaadjes, die meer in dienst van Ismail dan van hunne eigene regeringen waren, schaamden zich niet om naar Europa te schrijven, dat de zoogenaamde constitutie "ernstig gemeend en waar was." (! !)

"Dit Parlement, zamengesteld uit een aantal fellahs, onkundige Mohammeds, Ahmeds, Hassans, enz., niet door het volk gekozen en afgevaardigd, maar door den Onderkoning aangewezen en opgeroepen om voor eenen tijd naar Cairo te komen, en voor eenige dagen in de zaal op de vesting parlementaire komedie te spelen, was natuurlijk van korten duur, en slechts in het leven geroepen om eene nieuwe leening van geld te doen gelukken. Er viel een nog al aardige grap voor, toen die nieuwbakken afgevaardigden de zaal van Zijne Hoogheid voor hunne eerste zitting waren binnengetreden. Een Europeesch heer legde den leden uit, dat er in elk Parlement eene regter- en eene linkerzijde was, en dat dus de vrienden van de regering aan de regterzijde van den president en de tegenstanders aan zijne linkerzijde moesten plaats nemen. Ten gevolge van die verklaring stormden al de afgevaardigden naar de regterzijde, en daar die te klein was om al de leden te bevatten, en niemand den moed had om aan de linkerzijde te zitten, ontstond er

een werkelijk gevecht onder de leden. Toen alle pogingen om de orde te herstellen mislukten, en het al doller begon te worden, zond de president een bode naar den Khedive, hem verzoekende om tusschen beide te komen. De bode kwam terug met antwoord van den Khedive, dat Z. H. zoo zeer overtuigd was van de liefde, trouw en onderdanigheid van de afgevaardigden, dat iedereen kon zitten waar hij verkoos, zijnde in 's Khedive's Parlement linker- en regterzijde dezelfde. Hierop bedaarden de afgevaardigden en werd de orde hersteld.

" Het kan niet geloochend worden dat Ismail vele goede en nuttige inrigtingen in het leven geroepen heeft, b.v. de *Internationale Geregtshoven*, enz. Doch in al dat hij deed had hij uitsluitelijk zijn eigen voordeel en belang op het oog. Zijn voornemen met die geregtshoven was, gunst bij de mogendheden te verwerven, en door omkooping alle zaken tegen hem gebragt te winnen. Doch in deze laatste verwachting werd hij grootelijks teleurgesteld, en zoo zijn die geregtshoven, tegen zijnen wil, tot grooten zegen voor het land geworden. Toen hij ettelijke zaken voor die hoven verloren had, trachtte hij de uitvoering der vonnissen gewapender hand te beletten, en week alleen voor de besliste houding die de mogendheden in dezen aannamen.

" Voorts liet hij vele landen in Afrika overwinnen (Kordogan, Darfoor, enz.) niet met het doel om die volken te beschaven, maar om roof te vinden. Mijn ongelukkige vriend en landgenoot, Werner Munzinger, met wien ik in 1872 naar *Massowah* ging, toen hij aldaar Gouverneur was, had tegen mijne waarschuwing aan, de onvoorzigtigheid om den Khedive de verovering van Abyssinië voor te stellen, welk voorstel, hoe dwaas ook, de laatste in zijne eerzucht aannam. Ik was in Europa toen in 1875 de oorlog begon, en had Munzinger in twee jaren niet gezien. Het voorwendsel was dat de Abyssiniërs de Egyptische grenzen overschreden hadden. Als kinderen trokken de Egyptenaars Abyssinië binnen, en de wereld weet hoe vreeselijk zij door dat dapper volk verslagen werden. Munzinger zelf was een der eerste slagtoffers van zijne ligtzinnigheid.

" Gedurende den tijd van bedrog, dien ik u geschetst heb, hebben de Europeanen, die gunstelingen van Ismail waren, groote rijkdommen verzameld, en worden zij dientengevolge nu tot de edelen des lands gerekend. Want hier, meer dan in eenig ander land, wordt iemand wegens

zijn rijkdom geëerd en ontzien. De grootste bedrieger, de ongevoeligste woekeraar, de man van het laagste karakter en de grootste stomoor, wordt hier beschouwd een man van rang te zijn, als hij slechts veel geld bezit. Doch de inboorlingen en drie-vierden van de kleinere kooplieden, werklieden en anderen werden in dien tijd geruïneerd, en in ellende gedompeld. In mijne verontwaardiging over zulk eene regering van bedrog, en ten spijte van de valsche en schoone voorstellingen in de nieuwsbladen verschenen, schreef ik in 1874 in de *Basler Nachrichten*, vijf lange artt., waarin ik den Khedive en zijne regering, zijne mannen van *high life* en zijne bende van consuls, ministers, journalisten, bankiers, enz., ontmaskerde. In Europa zijnde zond ik aan elk lid van het hooge genootschap een No. van het blad. Mijn schrijven maakte in Egypte eene opschudding, maar in Europa was het als een droppel aan den emmer. Bij mijne terugkomst werd ik, zelfs door mijne landgenooten in den koophandel zeer vervolgd, en heb direct en indirect veel geleden, omdat ik de waarheid geschreven had. Later heb ik echter de zedelijke satisfactie gehad om te zien, dat de oogen begonnen open te gaan, en dat men in Europa vond dat, wat ik vijf jaren vroeger geschreven had, de waarheid was. Ten laatste kwamen de mogendheden tusschen beide en maakten een einde aan dien afschuwelijken toestand van zaken, door te eischen van den Sultan dat, ten einde Egypte van dien ondergang te redden, waarvan zij niet meer ver verwijderd was, Ismail Pasha afgezet zou worden. In Junij van het voorleden jaar werd dit doorluchtig personaadje in ballingschap gezonden en door zijnen oudsten zoon, *Mehemet Tewfik Pasha*, opgevolgd.

"De tegenwoordige Khedive is een jonge man van 29 jaren, eerlijk, goedig en bescheiden, doch van weinig kundigheid, daar zijne opvoeding door zijnen vader zeer verwaarloosd is geworden. Hij spreekt de Engelsche, Fransche, Arabische en Turksche talen vloeijend, doch ik heb alle reden te gelooven dat hij ze maar zeer gebrekkig moet schrijven. Hij vroeg mij eens of Geneve de hoofdstad van Zwitserland was, en scheen zeer verbaasd te hooren dat het Bern was, zeggende: "Inderdaad! Ik heb altijd gedacht dat het Geneve was." Ook had ik groote moeite om hem onze demokratische constitutie te doen verstaan, en ik vrees dat hij er nu nog geen duidelijk begrip van heeft. Hij is beleefd en vriendelijk, maar zijne gesprekken zijn

altijd in overeenstemming met zijne middelmatige kennis en gebrekkige opvoeding. Hij begint gewoonlijk, gelijk een barbier, met te spreken van het weder: "'t is zeer warm," of "'t is zeer aangenaam weêr van daag," enz. Onder anderen vertelde hij mij eens als een kleine jongen dat, toen hij den laatsten winter te Alexandrie doorbragt, het hem zoo mooi was om 's namiddags zoo vele rijtuigen uit de stad langs het Mahmoodieh kanaal te zien gaan; dat hij eens den gouverneur had uitgenoodigd om met hem te gaan rijden, en aan deze toen zeide om al de rijtuigen aan den regterkant te tellen, terwijl hij hetzelfde zou doen met die aan de linkerzijde passeerden; en dat hij en zijn gouverneur van de Rosetta Poort tot aan den koninklijken tuin langs het kanaal over de 300 rijtuigen geteld hadden. Ik dacht bij mij zelven als de Khedive en zijn gouverneur niets beters hebben om zich mede bezig te houden, dan als schooljongens de rijtuigen te tellen, dan...... Nogtans zijn de Egyptische couranten gedurig vol van zijne kundigheid en zijn verstandig bestuur. Doch gij weet dat dit geschiedt met alle vorsten, al zijn zij ook nog zulke vermetele domkoppen, en dat zoodanige lof geen oortje waard is. Engelands grootheid, magt, welvaart, vooruitgang en beschaving worden toegeschreven aan de edele hoedanigheden, hooge kundigheid en degelijke opvoeding van de Koningin, den Prins van Wallis en het gansche vorstelijk huis, en niet aan de Engelsche natie.

"Nogthans moet ik erkennen dat er, onder Tewfiks regeering, eene groote mate van orde en welvaart in alle administraties heeft plaats gevonden, en dat de finantiën, die door Ismail's eigendunkelijke regeering, geruïneerd waren, thans in veel beteren toestand verkeeren. Europeesche beambten staan aan het hoofd van de voornaamste en belangrijkste administratien, z.a. Spoorweg-, Post-, Telegraaf- en Douanewezen. De publieke schuld wordt geadministreerd door een Engelschen, Franschen, Oostenrijkschen en Italiaanschen beambte. Eén Fransche en één Engelsche "controller general," houden het oog op de handelingen van het ministerie, zoowel als op alle administraties. Geen kabinetsraad kan gehouden worden zonder de tegenwoordigheid van ten minste één der Controllers. Zij worden door hunne regeringen aangesteld, maar door de Egyptische betaald, want Egypte is in der waarheid de melkkoe van Europa. Deze Controllers ontvangen een nietig salaris

van £4,000 per jaar, met drie maanden vakantie, en werken daarvoor 2 à 3 uren (soms slechts 1 uur) per dag, alle Christelijke en Mohammedaansche feestdagen natuurlijk uitgezonderd.

"Den Engelschen Controller, den heer Colvin, ken ik persoonlijk niet, maar ik verneem dat hij een gentleman is in vergelijking met de Blignieres, den Franschen, dien ik de oneer heb te kennen. Hij staat aan het hoofd der Jezuiten, die hij beschermt en door wie hij beschermd wordt, en is overigens een vermetel *parvenu*, die op lange na voor geen £4,000 aan zedelijke waarde bezit.

"Alle andere bovengenoemde Europesche hooge beambten van de administratie worden mede door de mogendheden aangesteld, of zoo het heet, "aan den Khedive voorgesteld," die ze dan "genadiglijk accepteert." Hij is natuurlijk verpligt om te doen al wat de mogendheden hem voorschrijven, want gij moet weten dat een wensch van de mogendheden, uitgedrukt in de beleefdste taal, gelijk staat aan een bevel. Deze beambten krijgen £2,000 à £3,000 per jaar, met 3 maanden vakantie. Al dit geld komt uit den zak van de arme, vreedzame fellahs, die in de duisternis van onkunde worden gelaten door de Egyptische, en indirect ook door de Europesche en Christelijke regeringen.

"Van Mehemet Ali tot op Ismail Pasha was de Egyptische regering een despotieke. De Khedive is autokraat. "L'état, c'est moi." Tewfik wordt nu echter in zijne magt aanmerkelijk beperkt door Europa. Zijne private bezitting is afgescheiden van die van den Staat, terwijl hij als Khedive eene jaarlijksche toelage van £80,000 ontvangt. Zijne ministers kan hij alleen aanstellen onder invloed en met goedkeuring van Engeland en Frankrijk, die door hunne agenten en consuls-generaal vertegenwoordigd worden. Hij kan niets van eenig belang ondernemen zonder toestemming en raad van de consuls en controllers. Dus is hij slechts een *decorum* en een *legal formality*,—hij regeert, maar heerscht niet. Hij is verpligt alle dekreten, die hem door het ministerie in overeenstemming met Engeland en Frankrijk voorgelegd worden, te teekenen. Ofschoon in naam een vasal van den Sultan, is hij werkelijk, gelijk zijn meester zelf, een Sultan en een vasal van Engeland en Frankrijk. Egypte is inderdaad, sedert Mehemet Ali, bijna geheel onafhankelijk van Turkije, ofschoon in naam

nog een deel van het Turksche rijk. Zij is in haar inwendig bestuur geheel vrij; zij heeft hare eigene finantiën, haar eigen leger, enz. De Khedive is geheel vrij om oorlogen te voeren en veroveringen in Afrika te ondernemen,—natuurlijk waar er geene Europesche bezittingen zijn. Alle vreemde mogendheden zijn direct bij hem vertegenwoordigd, door personen, die niets met de afgezanten in Konstantinopel te doen hebben; doch Egypte zelve wordt niet direct, maar door Turksche afgezanten bij de mogendheden vertegenwoordigd. In tijden van oorlog tusschen Turkije en andere mogendheden, zoo als bijv. in dien met Rusland, moet de Khedive den Sultan op diens eisch met troepen helpen. Voor die onafhankelijkheid moet Egypte jaarlijks aan den Sultan de som van £750,000 betalen. In 1867 verkreeg Ismail voor zich en zijne opvolgers den officieelen titel van "Khedive," want vroeger was die "Wali" (Gouverneur), en werd hij alleen door vreemdelingen uit beleefdheid en vleijerij bij den eersten titel genoemd. In het vorige jaar had hij ook de directe opvolging, van vader op den oudsten zoon, zoo als in de Christelijke landen het gebruik is, verkregen; want te voren was de opvolger altoos het oudste lid van de geheele dynastie, zoo als nog heden in Frankrijk het geval is. Voor deze concessien en nog vele anderen moest Ismail gedurig verschrikkelijke sommen gelds aan den Sultan betalen.

"Doch laat mij terugkeeren tot de Internationale Geregtshoven uit den tijd van Ismail. Te Cairo, Alexandrië, Suez, Ismailia, Port-Said, Zagazig en Mansoorah zijn er zulke "reform tribunals" van de eerste instantie, terwijl er ook te Alexandrië een "Reform Court of Appeal" bestaat. In die geregtshoven hebben de volgende mogendheden hunne regters, die zij benoemen, en die door den Khedive goedgekeurd worden, t.w. Egypte, Engeland, Frankrijk, Duitschland, Rusland, Oostenrijk, Hongarije, Italië, Spanje, Griekenland, Holland, Belgie, Denemarken, Zweden en Noorwegen en de Vereenigde Staten van Amerika. De Egyptische regters worden natuurlijk door Egypte aangesteld, en zijn de Voorzitters in naam, doch de Vice-Presidenten, die vreemdelingen zijn, zijn de eigenlijke Voorzitters. Alle regters worden voor 5 jaren benoemd, en door Egypte betaald; doch de jaarlijksche inkomsten van die geregtshoven zijn veel grooter dan de uitgaven, zoodat Egypte, ten spijte van de hooge salarissen der regters, er bij profiteert. Zij

bestaan alleen voor civiele zaken tusschen verschillende nationaliteiten, doch hiervan zijn uitgezonderd zaken tegen scholen, kerken, zending, enz., die de mogendheden zich de vrijheid behouden voor hunne consulaire geregtshoven te laten dienen. Zaken tusschen inboorlingen komen voor de Egyptische geregtshoven, die verschrikkelijk willekeurig te werk gaan. Zaken tusschen personen van dezelfde nationaliteit zijn bij de consulaire geregtshoven te huis. De officieele talen van de *Reform tribunals* zijn de Arabische, Fransche en Italiaansche, misschien wordt de Engelsche spoedig ook toegelaten.

" Aan de openbare opvoeding wordt er in Egypte eigenlijk niets gedaan, hoewel er, sedert ik Egypte ken, een minister van onderwijs bestaat. Deze, gelijk zoovele anderen, is slechts een naam,—zand in de oogen der wereld, en niets meer,—want er bestaan geene publieke scholen. 't Is waar de regering heeft scholen opgerigt te Cairo, Alexandrië en misschien ook op andere plaatsen, maar deze zijn voor kinderen van den Khedive, of andere prinsen, of rijke pashas, of beys, die ten dienste van den staat opgevoed worden. Dus behoort die minister den naam te dragen van " Minister van Onderwijs *voor de bevoorregte klassen.*" De middelklassen (muselmannen van eenig vermogen en kooplieden) maken gebruik van de private Arabische, Engelsche, Amerikaansche, Duitsch protestantsche, Fransch- en Italiaansch Catholieke en Grieksch Armeniesche scholen, om hunne kinderen het lezen en schrijven te leeren. De inboorlingen kunnen noch lezen noch schrijven ; doch in hunne behoefte wordt voorzien door de publieke schrijvers die langs de straten zitten en tegen betaling voor hen op schrift stellen wat zij zelven niet schrijven kunnen. Zoo ziet men nu in de steden duizenden van schrandere donkeyboys en arme, vuile en verwaarloosde kinderen, zonder huis en zonder school op de straten rondzwerven, aan zichzelven overgelaten en door het Gouvernement en de rijkere klassen veracht,—jongens die voor de maatschappij verloren gaan, hoewel sommigen van hen een Luther, een Kalvyn, een Bismarck, een Shakespeare, een Schiller of Goethe konden zijn, indien zij slechts opgevoed werden. Doch muselmansche regeringen en staatslieden verstaan hunnen pligt jegens den staat en hunne eigene belangen niet. Zij verstaan niet dat de ware grondslag voor de welvaart van een volk, voor de grootheid van een staat en de kracht eener regering, gelegen is, benevens de chris-

telijke godsdienst, in de zorgvuldige opvoeding van de natie, rijk en arm; en dat waar dit beginsel verwaarloosd wordt, zulk een staat vroeg of laat bukken moet voor de vreemden die eene hoogere mate van beschaving en volksonderwijs deelachtig zijn geworden. Ongelukkig heeft Egypte geenen staatsman die dit begrijpt, en al zou men deze waarheid met een "Krupp" van het grootste kaliber in de ooren van den Khedive en zijne ministers schieten, zouden zij nog aan hunnen stelregel blijven vasthouden, dat *onkunde, bijgeloof* en *slavernij* de ware magt eener regering uitmaken.

"Maar om tot de consuls terug te keeren. Zij zijn de diplomatische agenten van hunne mogendheden naast den Khedive, en min of meer menschen van hoogen rang of geboorte. Zij met hunne vice-consuls, de regters in de consulaire hoven, die regtsgeleerden van beroep zijn,—waken over de algemeene belangen hunner landgenooten in Egypte. Zij zijn kleine koningen en keizers onder hunne stamgenooten, en staan onder geen geregtshof, ook niet het internationale, hoewel men zich van hunne uitspraak op het hof van appèl zijner regering beroepen kan. Wegens de persoonlijke en willekeurige magt die zij bezitten, worden zij door het publiek en de pers gevleid en zoo geëerd, dat zij (soms ook hunne vrouwen) lijden aan krankzinnigheid, die door inbeelding ontstaat, daar zij geene zedelijke waardigheid en kracht genoeg bezitten, om hen onder het gewigt van al die eer en vleijerij staande te houden.

"Volgens een internationaal verdrag kunnen alleen zeemogendheden in het Turksche rijk vertegenwoordigd worden; derhalve heeft Zwitserland geen consuls in Egypte, en zijn wij verpligt een of andere mogendheid te verzoeken ons onder hare bescherming te nemen, indien wij niet als Turksche onderdanen (rajahs) willen behandeld worden. En daar wij de vrijheid hebben om te kiezen door welke mogendheid wij wenschen beschermd te worden, vindt gij hier Zwitsers onder bescherming van den Duitschen, Amerikaanschen, Franschen of eenigen anderen consul. Zwitserland heeft echter een verdrag gesloten met Amerika, Frankrijk, Duitschland, Oostenrijk en Italie, waardoor die vijf mogendheden gebonden zijn ons overal in de wereld, waar wij geenen vertegenwoordiger hebben, onder bescherming te nemen."

Doch genoeg van wat vriend Wild mij verhaald heeft om-

trent den toestand van Egypte, daar de tijd mij ontbreekt om u thans zijne beschouwingen over de slavernij en de zoogenaamde pogingen ter afschaffing daarvan mede te deelen; want zie 't is reeds vijf ure in den namiddag geworden en wij zijn in de nabijheid van Ishmailia. Daar wij op het Suez-spoor zijn, moeten wij weer terug en dan oostwaards om de stad te bereiken. Wij moeten 3s. betalen om onze portmanteaus naar de stoomboot te dragen. De stad is midden in het dorre zand aan den oever van het Suez-kanaal gebouwd, en toch heeft men er een niet onaardigen publieken tuin aangelegd. Het water wordt door een kanaal uit de Nijl-rivier herwaarts gevoerd, en wij stonden eenigen tijd de afsluiting naar het Suez-kanaal gade te slaan.

De kleinheid van het bootje (omtrent 30 x 10) dat ons door het kanaal naar Port Said brengen moest veroorzaakte ons eenige pret, vooral toen wij den toeloop van passagiers zagen. Daarbij was de ondergaande zon, de verkwikkende avondkoelte en het uitzigt op het vrij uitgestrekte en gladde meer, dat het kanaal hier vormt, onbeschrijflijk schoon en genotvol. Onder de passagiers was er een gezelschap van pelgrims naar het heilige land, bestaande uit een tiental Jezuiten en twee Duitsche dames, die dadelijk dat gedeelte van het dek, dat voor de eerste-klas passagiers bestemd was, in bezit namen. De schipper kwam hen aanzeggen dat zij, tweede-klas passagiers zijnde, naar achteren moesten, doch daarin hadden zij geen lust, en na heel wat grappen liet hij hen blijven met de waarschuwing om niet beneden in het salon te gaan. Nu ja, zeiden zij, daarover behoefde hij zich niet te ontstellen, want de avond was zoo lief, dat iemand bepaald gek moest zijn, om zich in dat hol te begeven. "Herr Professor!" riep een (want zij spraken Duitsch), "'t is de hemel hier, 't is de afgrond daar beneden; zoo dwaas zijn wij toch niet om uit den hemel ter helle te varen."

Tegen 6 uur stoomden wij langs het meer naar den uitgang tot het kanaal. De jezuiten waren opgetogen van bewondering en blijdschap. Zij zongen (en zij hadden allen goede stemmen); nu en dan zeide iemand iets aardigs en dan schaterden de anderen daarover; tusschen beide namen zij een slokje; meestal disputeerden zij en werden dan hoe langer hoe luidruchtiger, totdat eindelijk *Herr Professor*, die plat op het dek lag, uit zijne mijmering gewekt en om zijn gevoelen gevraagd werd. Ander half uur later begon

de halve maan het kanaal te verlichten, maar toen begon ook de koude noordewind onze vrolijke reisgenooten geweldig af te koelen. Ieder kroop in zijn jas; aan het zingen deed men niet meer, ook niet aan het disputeren; minuten gingen er voorbij zonder dat iemand sprak, en de twee dames kwamen verzoeken of zij ook "in den afgrond" mogten dalen, waartegen wij natuurlijk niets hadden. Eindelijk was alles doodstil. Aangenaam was het zeker daar beneden in het salon niet, behalve dat men beschut was tegen den kouden nachtwind. Ik deed mijn jas aan en ging zien wat of er van onze luidruchtige medepassagiers geworden was en vond hen op eenen hoop tegen den schoorsteen van het bootje liggen om warm te worden. De gids, die hen van Ishmailia vergezelde en ook gebrekkig Engelsch sprak, stond op het dek en knoopte met mij een gesprek aan. Hij was protestantsch en hield niets van die jezuiten, die, zoo als hij zeide, slechte menschen waren en overal verjaagd moesten worden; maar daar zij hem betaalden had hij er natuurlijk niets tegen om met hen te reizen. Hij scheen met het kanaal goed bekend te zijn, was, volgens zijn zeggen, bij het graven daarvan geëmployeerd geweest, wist de diepte op verschillende plaatsen, enz. Tegen 10 ure deden wij eene statie aan, alwaar het bootje water, en de opvarenden wat sterkers, konden innemen. Het gezelschap onder den schoorsteen herleefde, sprong over boord, en liep heen; een daarvan tuimelde over een touw, waarover de anderen zich vrolijk maakten. Eene vrouw in het salon, die niets dan Fransch sprak, vergezelde den schipper ook naar het kleine hotel, en kwam tien minuten later bloedrood en in zeer opgeruimde stemming terug. Zij ging, zooals wij zeggen, met handen en voeten op de sofa in het salon zitten, keek allerpotsierlijkst rond, en sprak ieder die haar aanzag in het Fransch aan; wat later viel zij in slaap, en hetzelfde deden ook de andere heeren en dames. Men hoort nu niemand meer spreken, en behalve drie stoombooten die wij passeren, ziet men niets dan de op plaatsen zeer hooge zandwallen; en daar wij in uren nog niet te Port-Said zullen zijn, wil ik u het een en ander omtrent dit kanaal vertellen.

Uit het verslag van de inkomsten en uitgaven blijkt het, dat deze onderneming boven verwachting betaalt. Immers de inkomsten voor het jongste jaar bedroegen 41,820,899 franken, de uitgaven 28,841,803 franken. Om het kanaal in

orde te houden (want men moet op sommige plaatsen van tijd tot tijd het zand weer uitgraven), besteedt men 2,079,874 franken. Het netto profijt voor het jaar was dus 12,330,142 franken of ongeveer £500,000, dat als volgt verdeeld werd: 75 percent onder de aandeelhouders, 15 percent aan het Egyptische Gouvernement, 10 percent aan de stichters, 3 percent aan de directeuren en 2 percent aan de beambten. In 1870 gingen er 486 schepen door het kanaal, in dit jaar 2026, en daarvan behooren 80 percent aan Engeland. Het kanaal is 86 zeemansmijlen lang, en het neemt een schip 22 uren om dien afstand af te leggen. Soms gaan er zooveel als 30 schepen op eenen dag door, en daar, sedert 1873, het getal doortrekkende schepen verdubbeld is geworden, en bij vermeerderd gebruik van dezen weg naar het oosten, de doortogt met groote hindernissen en moeijelijkheden gepaard gaat, is men op de gedachte gekomen van een tweede kanaal te graven, zoodat een voor gaande en het andere voor terugkeerende vaartuigen gebruikt kan worden. Men berekent dat, hoewel het tegenwoordig kanaal £19,000,000 heeft gekost, een tweede niet meer dan £9,000,000 behoeft te kosten. De tijd moet leeren of men dit plan ten uitvoer zal kunnen leggen.

Gij ziet dus dat het kanaal de groote weg van koophandel met het Oosten is, en meer en meer zal worden, en dat alle natien, maar vooral Engeland, er belang bij hebben, dat deze weg open zal blijven onder alle omstandigheden. En toch kan hij zoo gemakkelijk gesloten worden. Krijgt een vijandig leger slechts tijdelijk bezit van het land, dan kan het heel gemakkelijk den doortogt van schepen beletten; want met batterijen op de oevers kan men de geduchtste oorlogschepen, wier geschut wegens de stijle wallen van het kanaal nutteloos zijn, gemakkelijk trotseeren. En al kan men zich gedurende den dag staande houden, dan is het moeijelijk zulks des nachts te doen. Voorts kan men den doortogt belemmeren met schepen of torpedoes er in te zinken, en door het kanaal met dynamiet in de wallen te verwoesten. Men zal dus de gansche lengte van het kanaal moeten bezetten, maar ook dan is de zaak nog niet gevonden, want wordt het versch water uit den Nijl van Suez, Ishmailia en Port Said afgesneden, dan kan men in die plaatsen niet leven, en dit kan zoo gemakkelijk gedaan worden, als men bedenkt dat het verschwater-kanaal op

éêne plaats in de woestijn veel hooger dan het omliggend land loopt, en de wallen dus gemakkelijk door den vijand doorgegraven kunnen worden. De stad Port Said krijgt haar water van Ishmailia door 2 ijzeren pijpen 44 mijlen lang. Suez is ook afhankelijk van een kanaal dat van Ishmailia komt. Dus zal men al die afstanden moeten bezetten om het Suezkanaal in tijd van oorlog te beschermen.

Ten twee ure in den morgen arriveerden wij te Port Said, en werden per schuit naar het *Hotel der Nederlanden* gebragt,—een gebouw door Prins Hendrik gestieht om den Hollandschen handel met Egypte te bevorderen. Alles is hier zeer net, maar ook zeer duur. Men betaalt 20 frs. per dag. De Jezuiten waren destijds in onderhandeling over den aankoop van dit gebouw voor een college, en sedert heb ik gehoord dat de koop doorgegaan is.

Dèn volgenden morgen ging ik na ontbijt naar het kantoor van de *Austrian Lloyds steamers* om Cookes tickets te vertoonen. Tot mijne teleurstelling vond ik dat Cookes agent in Cairo verzuimd had om, zoo als hij beloofd had, plaats voor ons te bespreken, en dat er nog slechts éêne kajuit open was, die wij met ons vieren betrekken moesten.

"Maar dat is onmogelijk," zeide ik, "want wij hebben eene dame bij ons."

"Dat kan ik niet helpen," hernam de agent.

"Maar kunt u dan de dame niet bij de andere dames eene plaats bezorgen?" vroeg ik.

"Gij moet zien hoe gij klaar komt," zeide hij heel onverschillig, "of anders kunt gij achterblijven."

Toen ik het ticket in handen had, liet ik hem door den tolk zeggen, want hij was een Italiaan, dat ik nergens op mijne reis zoo onbeleefd behandeld was geworden als door hem; dat ik hem voor iemand anders versleten had dan ik hem bevonden had te zijn; dat geen fatsoenlijk beambte eene dame met drie heeren in eene kajuit zou stoppen, en dat ik mij schaamde te zien dat zelfs Europeanen hier dingen op Egyptische wijze deden,—en toen ging ik heen. Ten 12 ure gingen wij aan boord de "Oreste Trieste," en een uur later waren wij op reis naar Jaffa, juist twee maanden sedert wij onze woning alhier verlieten.

(*Wordt vervolgd.*)

De Roos van Kimberley

DOOR

THEOD. M. TROMP.

II.

Vóór ik thans verder ga, moet ik den lezer—zal mijn verhaal hem niet nu en dan geheel onbegrijpelijk toeschijnen—met een enkel woord op de hoogte brengen van de eigenaardige, zonderlinge toestanden, welke men nog voor weinige jaren op de Diamantvelden aantrof.

Wanneer men voor ongeveer dertien jaren een bezoek had gebracht aan de tegenwoordige Engelsche kolonie Griqualand-West, zou men hoogstwaarschijnlijk hebben gemeend dat men zich in een woestijn bevond. Geheel onjuist zou deze voorstelling trouwens niet geweest zijn, want in werkelijkheid kan men de genoemde kolonie als den overgang beschouwen van den vruchtbaren bodem der boerenrepubliek, den Oranje-Vrijstaat, tot de Karroo, de groote zandvlakte, die het hart van Zuid-Afrika uitmaakt.

Ongeveer 10,000 vierkante Engelsche mijlen in oppervlakte, werd Griqualand-West toenmaals door nauwelijks 3000 inboorlingen (Griqua's) bewoond. Deze Griqua's leefden somtijds gedurende vele maanden van melk en sprinkhanen en, hoewel zij een eigen vorst hadden, erkenden zij toch het Vrijstaatsch oppergezag.

Op hier en daar een eenzamen, verschroeiden doornstruik na, of een uitgedroogd grasscheutje, heeft de plantengroei in deze dorre vlakte opgehouden, en slechts bij hooge uitzondering vertoont er zich een wolkje aan den gloeienden hemel, of brengen enkele lavende regendroppelen eenige verkwikking en vruchtbaarheid aan den dorstigen grond.

Zoo werd dan ook nog vóór weinige jaren Griqualand-West voor een der schraalste en armste plaatsen van den aardbodem gehouden, toen hierin plotseling verandering kwam. Als hadde een fee het land met haar staf aangeroerd, zoo snel verwisselde dit op eenmaal van gedaante, en zes maanden nadat het der wereld was bekend geworden, dat diezelfde dorre vlakte millioenen schats in zich

verborgen hield, was op den glans der eerstgevonden diamanten reeds een tienduizendtal gelukzoekers aan de boorden van Vaalrivier saamgestroomd.

En weder zes maanden later kon men niet verre van daar een groote, woelige stad, Kimberley genaamd, aantreffen, een dier geïmproviseerde, als uit den grond opgerezen steden, waaraan vooral Amerika zoo rijk is.

In groote hoeveelheden werd bouwmateriëel aangevoerd en de nieuwe kolonisten, die hun eigen arbeiders waren, trokken in een oogenblik uit de tien of twaalf metalen platen, die zij slechts in elkaar hadden te voegen, hun kleine woning van twee of drie vertrekjes op.

Het zou moeielijk zijn, zoo men het niet met eigen oogen heeft aanschouwd, zich een voorstelling te vormen van zulk een stad, geheel bestaande uit metalen huisjes, gelijkvloers, met schuin afloopend dak, twee ramen, een deur en een waranda, en wanneer men zich hier nu nog bij denkt, dat een groot gedeelte dier huisjes stores zijn, welke van onder tot boven met veelkleurige uithangborden zijn behangen en waarvoor—onder de waranda—steeds de meest uiteenloopende zaken zijn uitgestald, dan zal men kunnen nagaan, welk een wonderlijken, bonten indruk Kimberley's straten teweegbrengen.

En door deze straten beweegt zich gedurende de werkuren, dus van zonsop- tot zonsondergang, een even eigenaardige als afwisselende menschenmassa en heerscht dan een zoo groote bedrijvigheid, zulk een drukte van menschen, paarden, *cabs*, karren en wagens, dat men gaarne gelooven wil wat men sedert den laatsten tijd een ieder zeggen hoorde : "Kimberley is de hartader van Zuid-Afrika."

In het jaar, waarin mijn verhaal voorvalt, telde Kimberley ongeveer 25,000 inwoners. Ongeveer drie vijfden daarvan arbeidden in de drie al meer en meer uitgediepte diamantmijnen, die in een halven cirkel om de stad gelegen zijn. Het grootste gedeelte der bevolking bestond—evenals nog heden—uit Engelschen, Ieren en Schotten ; daarop volgden, naar hun getalsterkte gerekend, de Amerikanen, Duitschers, Belgen, Portugeezen, Chineezen, Amsterdamsche diamanthandelaars, Spanjaarden en nog tal van andere nationaliteiten, terwijl er ten slotte ook aan Kaffers, Hottentotten, Maleiers, Koelies, Mozambiquers, enz. geen gebrek was.

Verreweg de meeste *diggers* behoorden tot de allerlaagste

klasse der maatschappij, en velen onder hen hadden reeds in Californië of Australië hun geluk beproefd.

Met koortsachtigen ijver doorwroeten de delvers den grond, om, wanneer de duisternis is gevallen, zich, wat velen onder hen betreft, naast hun *claim* neder te leggen en, gehuld in een deken of mantel, en na een laatsten teug uit de groote brandewijnflesch, die hen nooit verlaat, met de hand aan mes of revolver, in een lichten, dikwijls afgebroken slaap nieuwe krachten voor nieuwen arbeid op te doen.

Andere delvers daarentegen begeven zich, na afloop van den arbeid, maar hun woning in het *minerscamp*, een kamp van linnen tenten, waarin de meeste der delversgezinnen hun verblijf houden.

En zij, die zich uit armoede moeten tevreden stellen met, voor een aandeel in het gevondene, anderer grond te doorzoeken, en wien geen vrouw of dochter, vader of moeder wacht, vullen de *bars* of verliezen het gewin van den dag in speelhuizen, waar kaarten, drank en vrouwen hen tot in het holle van den nacht den tijd helpen doorbrengen.

In dien tijd was het verre van veilig op de Diamantvelden. Boosdoeners van allerlei soort speculeerden, met list of geweld, op de zakken der gelukkige vinders. Wel hadden de delvers zelven een bond gevormd, die de orde moest helpen handhaven en—voor zooverre de gebrekkige Engelsche politie dat niet vermocht—het bezit waarborgen, doch het was niet overbodig een wapen bij zich te dragen en elk oogenblik op tegenweer bedacht te zijn. Tegenspoed leidt vaak tot wanhoop, en het is een groote verzoeking voor den geldeloozen *claim*houder, zich eenige goudstukken of edelsteenen van zijn kameraad toe te eigenen, ten einde den uit armoede gestaakten arbeid weder te kunnen voortzetten.

Immers, al vond hij ook gedurende de laatste weken niets, en had hij zijn kapitaaltje langzamerhand geheel moeten zien wegslinken, de volgende dag, ja het eerstvolgende arbeidsuur kon hem rijk, schatrijk maken, en, zoo hij er dan toe zou kunnen besluiten om, tevreden met het verkregene, de velden te verlaten, was hij bezorgd voor zijn geheele leven. Medegesleept door dat hardnekkig vertrouwen in de toekomst, den speler eigen, overwon dan de begeerte betere neigingen en hief de arm zich op tot het plegen van een misdaad.

Toen de Diamantvelden, na geruimen tijd een twistappel

te zijn geweest tusschen den Oranje-Vrijstaat en de Engelschen, eindelijk onder het gezag dezer laatsten waren gekomen, werden de toestanden er aanmerkelijk verbeterd en nam het getal moorden al dadelijk zeer af.

Vóór dien tijd echter heerschte de Lynchwet en haar motto: oog om oog en tand om tand, en schafte men zichzelven recht. Toen werd er nauwelijks op gelet, wanneer men des avonds een schot hoorde vallen of wanneer de gillende wanhoopskreet van een stervende de nachtelijke stilte verstoorde. Slechts omklemde men vaster nog de kolf van zijn revolver en verdubbelde men van waakzaamheid, wanneer men in de duisternis huiswaarts keerde.

Doch erger dan tegen moord verklaarde zich de publieke opinie tegen diamantenroof, en door het instinct van zelfbehoud gedreven, sloot men zich zooveel mogelijk bij elkaar aan, om, door onderling hulp te verleenen, machtiger te zijn tegenover den onzichtbaren vijand.

Het uit de delvers gevormd bestuur strafte dan ook met onverbiddelijke gestrengheid het stelen van het kleinste diamantje.

Meestentijds verkoopen de delvers reeds des avonds de door hen op den afgeloopen dag gevonden steenen, alhoewel zij van de in Kimberley gevestigde diamantkoopers nimmer de volle waarde daarvoor ontvangen.

Om diamantkooper te mogen wezen, moest men, evenals ook nu, een licentie hebben. Ook stond er een zeer zware straf op, steenen te koopen van de Kaffers, daar deze meestal gestolen waren en dan in den regel voor een zeer gering bedrag, ja, veelal voor een paar fleschen sterken drank, door de zwarte dieven werden afgestaan.

Bij het zoeken der diamanten gaat men op verschillende wijzen te werk. De meeste delvers hakken met hun houweel de kluiten of stukken uit den meestal steenachtigen grond. Deze kluiten worden dan later gemalen of fijngeslagen, waarna zij korreltje voor korreltje worden onderzocht. Niet licht zal een steentje, hoe klein ook, aan den scherpen, geoefenden blik van delver of sorteerder ontsnappen, al is ook de Afrikaansche diamant meestal geel- of bruinachtig van kleur *(off-coloured)* en, in ongeslepen staat, voor den oningewijde niet van een gewoon kiezelsteentje te onderkennen.

III.

O'Denny, de herbergier uit de Jolly Diggers en, niettegenstaande zijn weinige spraakzaamheid en norschen toon, een der autoriteiten in de delverswereld, had het dezen avond bijzonder druk.

Er heerschte een ongewone levendigheid aan zijn toonbank. Ten eerste toch regende het, en dat is in Kimberley een zeldzame gebeurtenis, die door de dankbare stedelingen, evenals elke andere zeldzame gebeurtenis, gaarne gezellig en in het openbaar, dus in de cantine, besproken wordt. Ten tweede werd er dezen dag weinig gevonden, en is het op de Velden ten allen tijde een opmerkelijk iets geweest, dat de tegenspoed der delvers steeds in omgekeerde reden tot dien der kroeghouders staat, een verschijnsel, waarover O'Denny zich ditmaal echter volstrekt niet scheen te willen verheugen.

Vader Den's zwaargebaard en niet zeer aantrekkelijk gelaat stond eveneens op regenachtig en al was hij gewoon zijn gasten te bedienen op een wijze, die hen opmerkzaam moest maken op de verplichting, waaronder zij tegenover hem als herbergier stonden, ditmaal was hij nog erger uit zijn humeur dan anders.

"Jij nog al een glas?" vroeg hij wantrouwend aan een der bezoekers, van wiens huishoudelijke zegeningen het kamp steeds den mond vol had. "Pas maar op; als 't je in je hoofd komt te zitten, klopt Missus Kork 't er weer uit!"

"Kom, schenk maar in!" antwoordde, onder het spottend gelach der omstanders, de gelukkige echtgenoot.

Vader Den duwde hem, al pruttelend, een heel klein beetje whiskey en een heele kruik sodawater toe.

"Doe er den Atlantischen Oceaan nog bij!" raadde een van de andere gasten.

"En de kerktranen van je vrouw!" voegde een tweede er bij.

"Zoo," viel nu echter vader Den in, toen hij den laatsten spreker, die eerst juist was binnengekomen, in het oog kreeg. "Hoe duur zijn de licenties tegenwoordig?"

Deze vraag, die tot Patrick gericht was, van wien men algemeen vermoedde, dat hij zich schuldig maakte aan ongepatenteerden diamantenhandel, werd met een half spottend en half dreigend "bravo!" door de delvers begroet,

terwijl Patrick zelf zich schijnbaar vergenoegd de handen wreef en zijn gelaat tot een breeden grijns vertrok, als om zijn ingenomenheid met de ruwe aardigheid van vader Den uit te drukken.

Nauwelijks echter zag hij zijn kans schoon, of hij sloop, uit vrees voor een nieuwen uitval en misschien ook wel ter voorkoming van mogelijke handtastelijkheden, naar een hoek van de gelagkamer, waar hij zich op een der wrakke banken, die den bezoekers der schamele inrichting tot zitplaatsen dienden, nederzette.

„ Nieuws ?" informeerde intusschen O'Denny.

„ Geen schijntje !" luidde het antwoord.

„ Behalve," merkte een ander op, „ dat het zwemmend rif *) op inzakken staat."

„ Laat maar zakken, dat en de rest !" meende een derde. „ De Velden hebben uitgespeeld."

Hier volgde een pauze in het gesprek aan de toonbank, welke pauze werd aangevuld door een woordenstrijd tusschen eenige meer achteraf staande gasten.

De uitwerking der whiskey op de twistenden en de aard van het behandelde onderwerp vervulden de toeschouwers met de blijde verwachting, dat de strijd op een kleine schermutseling zou uitloopen.

„ Nou, kijk hier, Henry Smith," schreeuwde Jack Taylor, een der ruwsten, maar tevens goedhartigsten onder de jongere delvers, „ zeg aan dien schelm van een Hartle, dat ie een gemeene leugenaar is, en... !"

„ En as dat waar is, dat hij jou dan eens in je facie kijkt, om zen gelijke te zien !" vloekte de ander, wien de avonddronk steeds meer naar het hoofd steeg en die zijn tegenpartij nu met glazige oogen uittartend bleef aanstaren.

Jack verbleekte en, onwillekeurig de hand aan zijn bowiemes slaande, deed hij dreigend een stap voorwaarts.

„ Laat je je zulke vieze dingen zeggen, Jack !" klonk het van de toonbank.

„ Somtijds !" antwoordde Jack en, zich met een blik vol verachting van Smith afwendende, voegde hij dezen toe:

„ Bah ! slaap eerst uit, kerel, je weet niet wat je zegt, en heb je morgen nog een pak noodig, dan kan je het bij me komen halen !"

*) Het *floating reef*, eenige *claims* in het midden van New-Rushmijn.

"Neen, je durft niet, je durft niet, flauwe kerel! en of je 't hooren wil of niet, Maggy is een allemanslief, dat is ze!" brulde de dronkaard, buiten zichzelf van dierlijke woede, terwijl hij zich intusschen uit den greep van een paar delvers, die het nu toch beter hadden geacht tusschenbeide te komen, trachtte los te worstelen.

Doch nauwelijks was deze beschuldiging tegen Maggy Dannell geuit, of vader Den, die, hoorende waarover de twist liep, opmerkzaam was geworden, had den tegenspartelenden Smith bij den kraag van zijn boezeroen gevat en met een krachtigen stoot de deur uitgeworpen.

Indien de *Jolly Diggers*, met al zijn bezoekers eensklaps de lucht was ingevlogen, dan hadden zij, die van deze daad van vader Den getuigen waren geweest, niet meer verwonderd kunnen zijn, dan thans het geval was. Sprakeloos zag men elkander aan, en als met een tooverslag was het rumoer, veroorzaakt door de luide uitroepen en kreten, die de delversgesprekken en twisten zoozeer kenmerken, door een welsprekende stilte vervangen.

Nog nooit had men vader Den zich zien bemoeien met de krakeelen, die anders nagenoeg dagelijks onder zijn dak plaats hadden, en zelfs had hij eens, toen John Mail en Dick Burns elkaar met de messen te lijf wilden en John's broeder zich in den strijd ging mengen, gezegd: "eerlijk is eerlijk," en geen tusschenbeide treden gedoogd.

Vader Den zelf scheen dan ook even verbaasd over het voorgevallene als zijn gasten. Nauwelijks weder naar zijn plaats, te midden der kruiken, glazen en flesschen teruggekeerd, begon hij ijverig met zijn mouw over de toonbank te wrijven, als bestond er werkelijk nog eenige kans, dat deze ooit weder uit zijn verwaarloosden toestand zou zijn op te heffen, en toen er uit de nog steeds voortdurende stilte een onwelkome vraag dreigde geboren te worden, haastte hij zich, zelf het gevaarlijk stilzwijgen te verbreken.

"Voor geen enkele ronde penny, hè?" vroeg hij, nog altijd doorwrijvende en met een karigheid van woorden, die voor een vreemdeling in Kimberley wel eenige nadere toelichting noodzakelijk zou doen zijn.

"Voor geen enkele ronde penny!" luidde het moedeloos antwoord van een zwaarlijvigen, gemoedelijken delver, van wien men trouwens gewoon was, dat hij niet hard zocht. "Slechte tijden!" zoo vervolgde hij, "slechte tijden! Voor de delvers en al de rest! Nooit zoo iets bijgewoond! Vóor

twee jaar, in den nazomer, lamme boel! Nou, nog lammer! Vondsten?—de spreker knipte met de nagels—niet *dat*! Wat zeg ik? Minder dan *dat*! Eén vondst in de week, een druppel in een badkuip! Nog twee maanden, en de Velden op de flesch!"

"Ja," viel een ander nog weemoediger in. "Er is niets meer te verdienen. De *claims* loopen vol water, de Kaffers slaan 't loon op en nou, met den verhoogden accijns op den sterken drank, nou is 't heelemaal narigheid!"

"Bah, 't zou wat!" lachte vader Den minachtend, "alsof die zijn geld niet waard blijft!"

De brave herbergier wist bij ondervinding, dat er, om een verhooging van den accijns, geen druppel minder werd gedronken, en ook wist hij in dit, door de anderen zoo betreurd feit, een geschikt middel te vinden, om nog ruim *two-pence* meer op het glas te verdienen.

"Goeden avond," klonk het van den drempel der steeds gastvrij geopende deur en Barnhurst, de generaal-agent of, minder officiëel, de duivelstoejager van het kamp bij *Delport's hope*, trad binnen.

Deze Barnhurst was—nauwkeuriger althans kon niemand zijn leeftijd opgeven,—een lang en mager man van tusschen de vijftig en zeventig jaren, uit wiens houding en trekken iets van den *gentleman* sprak en die, volgens het algemeen gevoelen, dan ook eenmaal betere dagen had gekend.

Weder hield het rumoer aan de toonbank een oogenblik op, zooals trouwens overal het geval was, waar Barnhurst zich vertoonde. Waarom, wist men niet, doch bijna algemeen werd er een zekere bijgeloovige vrees gekoesterd voor den stillen, zonderlingen zaakwaarnemer, waarvan men verhaalde, dat hij zich aan den duivel had verkocht, of ook wel, dat hij "het booze oog" had. Hoe het ook zij, somtijds lichtte er inderdaad in zijn blikken zulk een onheilspellende, vreemde glans, dat de moedigsten onder die anders zoo ruwe en onverschillige delvers er ondanks zichzelven de oogen voor moesten neerslaan.

Barnhurst wierp een vluchtigen blik door het vertrek en, Patrick bemerkende, trad hij op dezen toe en zette zich tegenover hem neder.

"Een fraai spannetje," mompelde een der gasten.

"Prachtig!" bevestigde een ander, maar eveneens fluisterend. "Als een oude tweelooper, die elk oogenblik kan afgaan."

"Ik wou, dat ik ze zag hangen," was de vrome wensch van den eersten spreker.

"Dan betaal ik 't touw, vooral... hu, hij kijkt!"

Het gesprek aan de toonbank werd weder luide, doch over een ander onderwerp voortgezet, terwijl Barnhurst, op zijn horloge ziende, zachtkens tot Patrick vervolgde:

"We zullen nog een kwartier wachten. Vervloekt! hij had al lang hier kunnen zijn. De oude gek!"

"En wat dan?"

"Wel, we zullen hem laten drinken, tot hij onze handen niet meer in zijn geldriem voelt."

"Als hij maar niet naar huis is, om ze te bergen... of naar de koop!ui," verbeterde Patrick haastig, zonder echter zijn makker aan te zien.

Deze fronste de wenkbraauwen en wilde Patrick een nieuwe vraag doen, toen zich eensklaps een luid gejoel en gezang vernemen deed.

"Leve Old Michael! leve Old Michael!" klonk het al luider en luider, en daartusschen weergalmden de slepende toonen van het oude "Auld lang syne" in de daareven nog zoo stille en als uitgestorven straat.

Barnhurst en Patrick hadden het hoofd luisterend opgericht en wierpen elkaar een snellen blik toe.

"Daar is hij," fluisterde Patrick. "Als die dolle troep nu maar afzakt en hem ons laat."

"We zullen ze laten drinken, voor den duivel!" antwoordde Barnhurst met een hoofdknikje.

Inmiddels trok de dolle troep, zooals de zaakwaarnemer de aankomenden had genoemd, nog steeds zingende en in optogt de *bar* binnen.

"Wat is er aan de hand?" riep men van alle zijden.

"Leve Old Michael!" schreeuwden de feestvierenden tot antwoord, terwijl zij, een kring vormende, een dans begonnen uit te voeren, die de cantine schudden deed en waaraan de flesschen op de buffetplanken deelnamen.

"Nu, wat is er dan toch? vloekte Jack Taylor, ongeduldig.

"Weet je 't dan nog niet?" zeide "dronken Willy", op de toonbank toewaggelende en onder een verraderlijk hikken. "Old Michael Dannell heeft geluk gehad. Twee steenen, *sir*, één van 22 en één van 63 karaat, de een zoo blank als zijn dochters zieltje. Hallo! oude, brave vader Den!" ging hij met een poging om den knorrigen herbergier, over

diens verschansing heen, te omhelzen, voort. "Old Tom... zonder water!... Sla maar een nieuw vat open! Leve Old Michael en zijn klippies!"

"Laat je eigen openslaan, zwaaiende schreeuwleelijk, dat is net 't zelfde; en blijf van me af, wat drommel!" bromde O'Denny. "Kom, bedaard, jongens! 't is hier geen synagoge!"

"Hei, Californiër," hernam Jack Taylor, "jij lijkt me nog 't meest nuchter van de partij; vertel jij eens, hoe 't komt, dat we nu eerst van Michaels fortuintje hooren; neen, Willy, hou jij je gemak nou en drink je maar gauw van de voeten!"

"Wel," zoo begon de Californiër, "tegen halfzeven hooren we een beestachtig leven in *Delport's hope*, een spectakel, *Sir*, alsof de duivel voor den tweeden keer den hemel werd uitgegooid. We loopen er naar toe als een hond naar een been, en vinden er Michael, heelemaal van zijn stuk —van de pret, vat-je! — op een stootkar zitten met zoowat een dertig van onze jongens om hem heen. We roepen: hola, Michael, wat scheelt er aan! en hij grient en lacht, alles door mekaar, en houdt zijn handen op zijn geldgordel en hij zeit maar niks als: twee! en: eindelijk! en dan lacht ie weer in zijn eigen, net as iemand, die niet recht frisch is. En toen zeggen we; hier met de flesch! en we drinken op Michael en Michael zegt: Alles voor mijn rekening van daag! ja, dat heeft ie gezegd, en nou, om den ouwen man plezier te doen, halen we hier nog een slokje.... Kom, vader Den, jij ook een glas en dan nog eens; leve Old Michael!...... en leve, lang leve Maggy!"

"Zeg eens, vrind," vroeg Barnhurst, die al dien tijd te vergeefs naar den held van het feest had gezocht en zich nu, schijnbaar onverschillig, tot den verhaler wendde, "komt de oude man zelf ook niet eens kijken? Hij mag er verduiveld toch wel bij zijn, als we op hem drinken!"

"O, pardon, *Mister* Barnhurst; u ook hier, excuseer, ik had u niet gezien. Michael zou altemet nog eens ankommen, maar hij kreeg een boodschap, ik denk van zijn dochter, om ook zelf eens het nieuws te kommen vertellen, maar u was er strakjes immers bij?"

Barnhurst antwoordde niet. Hij wierp het gelag met een goeden avond op de toonbank en toen, tot Patrick terugkeerende, vatte hij dezen bij den arm en trok hem mede naar buiten.

Langzaam en zwijgend liepen de beide mannen naast elkander voort. Barnhurst had den weg naar het des avonds geheel eenzame buitenveld ingeslagen en werd werktuiglijk door zijn metgezel gevolgd.

De maan was juist boven den horizon verrezen en wierp lange, spichtige schaduwen over den bleeken zandgrond. Alles scheen in diepe rust gedompeld, en alleen het eentonig geluid van de voetstappen der twee wandelaars, dof weerkaatst door de ijzeren wanden der woningen, verbrak de nachtelijke stilte.

In Barnhurst's borst echter was het verre van kalm. Zou Patrick het hebben durven wagen, hem te bedriegen; Patrick, de man, met wien hij nu sedert twee jaren in een compagnieschap van misdaden leefde? Patrick, zijn medeplichtige, zijn creatuur, zijn werktuig?

"Dat is jou werk, schelm!" klonk het eindelijk van zijn lippen. "Die boodschap aan den ouden gek is van jou!"

"Maar Barnhurst, en Maggy zond......"

"Onzin! Hoe kon ze weten, dat Michael die steenen gevonden had; 't was toen halfzeven en...... Neen, neen, ik begrijp 't wel, je hebt iets op je eigen houtje met den oude voor. Je wou de steenen alleen hebben, hè? Je wou mij de gehoorzaamheid opzeggen, hè?"

"Ik bezweer je, Barnhurst...... bij mijn hoop op zaligheid!..."

"Die niet groot is, meen je!" viel zijn makker ongeduldig in. "Lieg niet, kerel, en herinner je, dat het slechts van een enkel woord van mij afhangt, om je op staanden voet aan de galg te helpen. Wees verstandig, zeg me wat je in 't schild voert en voor ditmaal zal ik je afdwaling vergeven. Het is in je eigen belang. Zonder mij kan je niets uitrichten, je durft niet en wordt flauw, als je een mes ziet ontblooten. Doe je daarentegen wat ik je zeg, dan heb je kans nog eens rijk te worden. Er is hier net zooveel te verdienen als men zelf maar wil. Het geld ligt voor 't oprapen. De nalatenschap van Broom, bij voorbeeld, die heeft ons geen uur aan tijd en geen greintje gevaar gekost. Uit die zaak van de Derby-claim halen we, 't als een beetje wil, nog een duizend pond of wat. De inbraak bij dien blufferigen diamantenkooper Dumont was het werk van een oogenblik en zijn knecht zit er voor. Alleen reeds in het schacheren met de Kaffers zit een fortuin... Kom, Patrick, wees verstandig!"

"Maar ik verzeker je, Barnhurst, dat ik niets van die boodschap afweet!"

Barnhurst maakte een toornige beweging en, een wijle voor zich heen starende, wendde hij zich plotseling tot zijn ontrouwen handlanger en vroeg op een toon, als wilde hij voorgoed van het pas behandeld onderwerp afstappen:

"Ik zou toch wel eens willen weten, waar onze goeie Carten tegenwoordig zit!"

Patrick sidderde. Hij wist maar al te goed, hoe Carten zijn ongehoorzaamheid aan den meester had geboet. Het was op een avond als deze, anderhalf jaar geleden, aan de Vaalrivier, dat Barnhurst de hand op Carten's schouder legde en hem medenam naar den rivieroever—waarvan de jonge man nog altijd moest terugkeeren.

Patrick wierp een angstigen blik over het veld. Zij waren alleen. Het angstzweet stond hem op 't voorhoofd.

"Hij is toen de Vaal overgegaan.... Ik denk, dat hij ergens in den Vrijstaat zit..." vervolgde Barnhurst, nadenkend.

"Maar geloof me dan toch, Barnhurst, zoo waar als God leeft, ik weet er niets van," smeekte Patrick met bevende stem.

"Houd je eeden toch thuis; die staan je als een baard aan een vrouw," viel Barnhurst driftig uit. "Ik heb je al lang gewantrouwd. Maar," ging hij heftig voort, "laat me je gordel eens zien! Laat me hem zien, voor den duivel!"

Patrick deinsde een schrede terug, maar maakte den gordel los, om hem zijn makker te overhandigen.

"Houd hem maar, het kan mij ook niet schelen. Maar zeg me nu, wat je met Michael in het schild voert, of... of ik kon je wel naar den Vrijstaat zenden, om Carten voor mij te gaan opzoeken."

"Neen, Barnhurst, wees niet gek! Doe me geen kwaad, de stukken over Derby's claim...."

"Wat?" riep de ander verschrikt.

"Zijn gestolen."

"Gestolen... dat is niet waar!"

"Waarachtig, het is zoo. Ik zoek ze overal en als je me maar den tijd laat, zal ik ze terugvinden, dat verzeker ik je."

Barnhurst vloekte van teleurstelling. Hoe kon hij ook zoo dom zijn geweest, deze stukken in handen te laten van Patrick! Hij had hem daardoor immers nog bovendien een wapen in handen gegeven, dat hem voor de eerste maal

gedurende hun compagnieschap in de macht stelde van zijn trouweloozen helper! Of de stukken al of niet gestolen waren, kwam er voor 't oogenblik niet op aan; in elk geval was hij nu verplicht Patrick te sparen.

"Maak dan maar, dat je ze spoedig terughebt!" sprak hij met verbeten woede.

"Natuurlijk!" antwoordde Patrick op een toon, die zijns ondanks verried, hoezeer hij zich verlicht voelde door deze plotselinge uitkomst.

Zwijgend als daar even, begaf het tweetal zich naar de stad terug. Op den hoek van Kaapstraat gekomen, scheidden zij, en, zonder een enkel woord als avondgroet te hebben gewisseld, sloeg elk voor zich den weg naar zijn woning in; Barnhurst, om in zijn somber, stil vertrek op middelen te zinnen, hoe die belangrijke papieren weder in zijn macht te krijgen, en Patrick om, tot viering van den poets, dien hij zijn gehaten, maar gevreesden *partner* gespeeld had, een heele flesch Kaapschen brandewijn leeg te drinken.

(*Wordt vervolgd.*)

De Koepokinenting.

EEN WEDERWOORD.

Uw stuk* aangaande dit onderwerp in het November *Tijdschrift* heeft mij, èn als zaakkundige èn als menschenvriend, onaangenaam aangedaan. Want alhoewel gij geen beslist tegenstander zijt van de vaccinatie, schijnt gij er ook geen groote vriend van te zijn. Uitdrukkingen als dezen: "Afdoend behoedmiddel tegen de natuurlijke pokken is de vaccine niet altoos, schoon wel in vele gevallen" (waarom niet in 'verreweg de meeste gevallen'?); "de vaccine is slechts een soort van behoedmiddel," enz., dragen het merk in zich dat uwe verhouding tegenover de bedoelde kunstbewerking tamelijk koeltjes is. Dit doet mij leed, zooals ik boven zeide, want het zou ons volk niet ten voordeele zijn, zoo er hier ook eene antivaccine beweging mogt ontstaan.

* Tot het voorkomen van een misverstand melden wij hier dat het stuk in ons November nommer over de Koepokinënting niet behoort op de rekening van de algemeene redaktie van het *Tijdschrift*, maar wel alleen van den "Wetenschappelijken" medewerker.—RED.

Dat de inenting niet altoos en ten allen tijde een onfeilbaar voorbehoedmiddel is—wie zal dit beweren? Maar dat de gronden waarop de antivaccine-mannen hunne tegenwerking gronden onhoudbaar zijn is m.i. duidelijk. Om dit te bewijzen, en om het ontegenzeggelijke nut der operatie te toonen diene dit opstel, te meer omdat gij een wederwoord uitgelokt hebt volgens het slot van uw stukje.

Welke dan zijn de tegenwerpingen der bestrijders van de inënting?

Gij zelf noemt ze aldus: 1. Gewetensbezwaren; 2. Het niet bewezen zijn der onfeilbare voorbehoedingskracht; 3. Het gevaar van verspreiding van andere besmettelijke ziekten.

Het eerste bezwaar tracht gij zelf te wederleggen, en daarom stap ik er hierover heen. Over de twee andere punten wensch ik echter een lans met u te breken.

1. Is de vaccinatie waarlijk een voorbehoedmiddel tegen de pokziekte?

En dan zeg ik dat de inënting zonder twijfel in den regel een voorbehoedmiddel *is* tegen de kinderpokken, schoon er dan ook enkele uitzonderingen op dezen regel gevonden worden. Maar ik haast mij er bij te voegen, dat wanneer gevaccineerden door de gevreesde ziekte worden aangetast, dezelve zich *altijd* bij hen in een gewijzigden vorm vertoont. Het beloop der ziekte is hier korter van duur en zachter van vorm. Het levensgevaar is ook volstrekt niet zoo dreigend hier, daar de zoo hoogst gevaarlijke secundaire koorts ontbreekt. Hier vangt dus reeds de *herstelling* aan, waar in de natuurlijke pokken het *gevaar* eerst komt. Vandaar dan ook dat ingeënten hoogst zelden aan de ziekte sterven.

Ik ga ook volstrekt niet met de bestrijders der vaccine mede, waar dezen, op het noodzakelijke van *revaccinatie* wijzende, het nut der kunstbewerking zelve trachten te verkleinen. Het is wáár, wil men beveiligd zijn voor de natuurlijke pokken, dan dient eene één, tweemaal herhaalde inenting verrigt te worden. Maar zal men daarom het nut der *ont*smetting van *be*smette bed- en kleederstoffen minachten, omdat zij later weder de dragers van hetzelfde gif kunnen worden? Of zal men de toediening van *quinine* staken, omdat, daar men verleden week een aanval van *intermittens* gecoupeerd heeft, nu dezelfde ziekte zich deze week weder openbaart? Of zal ik de koude baden dààrom als nutteloos veroordeelen in *febr. enterica*, omdat de temperatuur des ligchaams van den kranke na het eerste, tweede en derde bad toch weder abnormaal rijst? Is het niet veeleer een zegen voor het menschdom te noemen, dat wij ontsmettende stoffen, quinine en koude baden bezitten, en zullen wij met onze therapie niet hardnekkig volhouden, opdat wij de ziekte overwinnen mogen?

Mij dunkt dat wij heel wat redenen tot tevredenheid hebben, als de beschermende invloed der vaccinatie zich over jaren uitstrekt, en dàt zij zulks doet is algemeen bekend. Niet alleen is dit van de primitieve inenting geldig, maar zelfs ook van de revaccinatiën. De tegenstanders der kunstbewerking konden misschien gelijk hebben, als de eerste inenting wel voorbehoedmiddel was voor een poos, en dat alle revaccinatiën dien beschermenden invloed niet meer bezaten. En dit is, Goddank! niet het geval.

Gij haalt Watson aan. Welnu veroorloof mij hetzelfde te doen. Hij zegt deel 11, p. 945, dat van de 14,384 gerevaccineerde soldaten in Wurtemberg er gedurende een pokken-epidemie slechts één *de gematigde pokken* kreeg. Verder gaat hij voort een voorbeeld aan te halen uit de *London small pox and vaccination hospital*, toen onder de zorg van den heer Marston, waar gedurende 34 jaren niet één enkel geval van kinderziekte onder de oppasters en bediendeh voorviel, die dagelijks zich in de besmette zalen bewogen en de lijders verzorgden, maar—dat hij het ook tot een onverbreekbare wet gesteld had, dat iedere bediende die zich aan het hospitaal verbond, geënt of herënt moest worden. Wil men sprekender bewijzen? Gij zelf gevoelt dan ook de kracht der statistiek, waar gij zegt, dat volgens de statistieke opgaven de daadzaak bewezen schijnt te zijn, dat de vaccine een voorbehoedmiddel is tot verspreiding der pokken. (p. 260 v. o.)

Moge het dan al waar zijn dat de vaccinatie niet overal en ten allen tijde een onfeilbaar voorbehoedmiddel tegen de pokziekte is, toch is het boven allen twijfel verheven, dat zij enorme voordeelen afwerpt, waarin ongevaccineerden niet deelen. Welke die voordeelen zijn?

1. Verreweg de meesten kunnen zich ongestraft aan besmetting blootstellen, zoo als de bovenaangehaalde voorbeelden, die ik met nog verscheidene anderen kon vermeerderen, bewijzen.

2. Gevaccineerden worden nooit, of liever uiterst zelden, door de meer gevaarlijke soort der ziekte, *variola confluens*, aangetast, maar bij hen is èn de vorm èn het karakter gewijzigd, zoodat het gevaar voor het leven bijna geheel en al weggenomen is.

De statistiek leert dat van de oningeënten ruim 300 van de 1000 en van de geënten slechts 2 of 3 *per duizend* sterven.

Dit is zóó waar, dat wij de ziekte waaraan gevaccineerden soms lijden ook met een anderen naam noemen, die van *varioloïde*, even als wij zulks doen bij hen die vroeger reeds een aanval van natuurlijke pokken (*variola*) hadden door te staan, en bij wien de ziekte zich ook in een gewijzigden vorm openbaart. Is het dus uitgemaakt dat de pokziekte zelve niet voor een tweeden aanval behoedt, waarom dan van de vaccinatie meer te eischen?

Maar dat de inenting soms werkeloos blijkt te zijn is dikwijls niet de schuld der theorie van de kunstbewerking, maar wel van de wijze waarop deze verrigt wordt. Met andere woorden : indien de operateur alle noodwendige voorzigtigheidsmaatregelen in acht neemt, dan zal de voorbehoedingskracht der vaccine sterk vermeerderen. Onder die voorzigtigheidsmaatregelen noem ik o. a. :

a. Naauwkeurige bewerking der vaccinatie.

b. Het gebruiken van krachtige, zuivere lympha, die niet later afgenomen moet worden dan op den 6den of 7den dag.

c. Daar de stof, wanneer zij onophoudelijk van het eene individu op het andere ingeënt wordt, eindelijk verzwakt ("vermenschelijkt," zoo als men dit noemt) moet onze voorraad lympha nu en dan vernieuwd worden met pokstof van de koe genomen.

2e. Een ander bezwaar dat gij tegen de vaccine hebt is de mogelijkheid om daardoor andere besmettelijke zieken te inoculeren.

Ik zal de mogelijkheid daartoe niet betwisten, schoon dit punt nog door velen bestreden wordt en ontegenzeggelijk in verre weg de meeste gevallen totaal vermeden kan worden. Men hoort er dan in den laatsten tijd hoogst zelden meer van, en ik bespreek het hier slechts omdat de *kans* daartoe bestaat. Waar echter een zorgvuldige vaccinateur het werk verrigt, is het gevaar bijna tot nul gereduceerd. Vooral is dit het geval wanneer het waar is, hetgeen zoo velen zeggen, dat de virus *per se* onmogelijk de kiemen van eene besmettelijke ziekte kan overdragen, maar dat dit alleen geschiedt door het bloed, dat door slordigheid met de lympha uit de vaccinepuist genomen wordt—een theorie die ik heel goed kan aannemen. Het blijft evenwel een goede maatregel nimmer lympha te nemen van verdachte personen, en slechts dezulken te enten die eene gezonde constitutie hebben en niet te jong zijn, en ook nimmer aan eene chronische ziekte geleden hebben.

Gij zegt op bl. 260 v.o. " zoo lang het niet uitgemaakt is op welke wijze het pokgif wordt overgeplant, zweeft de vaccine wetenschappelijk nog altijd in de lucht."

Gij veroordeelt hier met één volzin de geheele empirische geneesmethode. Dat is wat kras. Ik ben in het geheel geen empiricus, maar ik kan u verzekeren dat ik, en alle geneesheeren met mij, *nolens volens* dikwijls empirisch *moeten* handelen, omdat de theorie ons in den steek laat. Zegt gij dit echter niet op de therapie *in toto*, maar op de pokziekte speciaal, dan antwoord ik u met de theorie door Liebig ontwikkeld.

Deze groote scheikundige zegt: Wanneer een zelfstandigheid die in ontbindenden toestand verkeert, in een mengsel wordt gedaan dat één van derzelver ingrediënten bevat, deze zelfstandigheid de eigen-

schap bezit zich in dat vocht te vermenigvuldigen, even als nieuwe gist gevormd wordt, wanneer men het in een mengsel werpt dat zetmeel bevat, en wel in de verhouding van 30 tot 1.

Nu, het pokkengif wordt langs verschillende wegen in het bloed gebragt (nadat het bij den oorspronkelijken lijder uit het bloed gevormd was geworden) en veroorzaakt hier zoodanig eene verandering dat het zichzelf, uit zekere bestanddeelen van het bloed, enorm vermenigvuldigt. Onder deze bewerking wordt de natuurlijke toestand des menschelijken ligchaams zoodanig gewijzigd, dat deszelfs normale werking geheel en al verstoord wordt, m a.w., de mensch gevoelt zich ziek.

Maar Liebig bewijst verder door proeven—de vermelding waarvan mij te ver zou voeren—dat het bovengenoemde fermentatie-proces in alle gemengde vloeistoffen, dus ook in het bloed, kan plaats hebben, *zonder* dat de bijgevoegde zelfstandigheid zich vermenigvuldigt, evenals er geen nieuw gist gevormd wordt bij gebrek aan zetmeel. Dit is het geval bij zekere miasmatische besmettingen, maar dan is de ziekte ook niet vatbaar om van persoon tot persoon overgedragen te worden.

Maar is er in het ligchaam en in het virus een of meer overeenkomende bestanddeelen aanwezig, dan heeft er eene reproductie van de inwerkende stoffen plaats, alsook eene minder of meer hevige reactie (ziekte). Naarmate nu deze overeenstemmende bestanddeelen in organen gevonden worden die min of meer belangrijk voor het leven zijn is de ziekte ook min of meer levensgevaarlijk.

Behoort dit bestanddeel niet noodzakelijk tot het ligchaam of tot de bloedmenging, of is het door de eene of andere oorzaak vernietigd, dan zal zulk een persoon ook niet vatbaar zijn voor de schadelijke inwerking van het gif. In sommige constitutiën kan dit bestanddeel geheel en al ontbreken, in anderen daarentegen slechts tijdelijk aanwezig zijn. Dat de bloedmenging bij iedereen niet dezelfde is leert de pathologie en physiologie ons. Zij is, bijv., niet dezelfde bij kinderen en volwassenen, ook niet bij sanguinischen en scorfuleusen, tuberculeusen en jichtigen, enz.

Vandaar dan ook dat *deze* zich wèl, een *ander* echter zich niet ongestraft aan eene besmetting mag blootstellen.

De Fransche professor, C. Robin, ontwikkelt deze leer van Liebig nog verder en zegt dat de gedesorganiseerde of liever desorganiseerende zelfstandigheden niets dan *fungi* zijn, die, hetzij dezelven in vloeibaren, vasten, of dampvormigen toestand verkeeren, door enkele aanraking of door chemische werking, denzelfden vorm van ontbinding veroorzaken welke zij ondergaan of ondergaan hebben. Om dit te volbrengen is het niet noodig dat de hoeveelheid van die zelfstandig-

heid eene zekere verhouding heeft tot den omvang van het ligchaam waarmede zij in aanraking komen. Als voorbeelden noemt hij de *febr. typhoid, variola* en *scarlatina*.

Maar wien zal het verwonderen dat zich zoo vele stemmen tegen de zoo noodige, neen, onmisbare kunstbewerking der inenting doen hooren—stemmen die veelal hevig, onregtvaardig en onverstandig zijn? Reeds Jenner ondervond met smart dat er in de professie een zekere klasse van betweters is, die alles afkeurt wat niet van haar zelve uitgaat. De invoering der anaesthetica kan dit getuigen, ook Harvey met zijn theorie van den bloedomloop, ook Galileï, Copernicus en wie niet al meer. Gelukkig echter bestaan de tegenstanders der vaccinatie grootendeels onder leeken, schoon enkele geneesheeren zich de droeve eer verworven hebben zich onder de dusgenaamde vaccinophobisten, zoo als zij zich noemen, te scharen.

Ieder onbevooroordeelde zal echter het overgroote nut niet kunnen loochenen der vaccinatie en hoe dezelve reeds duizenden voor een pokkendood heeft beschermd. Met het oog op het oude spreekwoord: *Salus populi suprema lex*, aarzel ik dan ook geenszins mijn stem te verheffen voor GEDWONGENE inenting.

Bij het opstellen van dit "wederwoord" kon ik niet zóó schrijven als ik gaarne gewenscht had te doen, daar ik niet weet of ik met een geneeskundige te doen heb al dan niet. In het eerste geval zou ik zeer zeker anders geschreven hebben dan ik voor een leek doe.

MEDICUS.

Rijk Tulbagh.

EEN LEVENSSCHETS VAN EEN GOED EN BRAAF MENSCH.

Van alle mannen uit den "goeden ouden tijd" bekleedt hij wiens naam aan het hoofd van dit artikel staat de eerste plaats in de genegenheid van zeer vele Zuid Afrikanen. Voor het meerendeel zelfs van dezen is hij thans schaars meer dan een schaduwachtig wezen van mythische daden. Het is pas een honderd en tien jaar geleden sedert hij stierf, en nu reeds is de overlevering verwrongen, terwijl de geschreven geschiedenis geheel zwijgt. Onder onze Engelsche mede-kolonisten zijn er al heel weinigen die meer van den man weten dan dat de naam dien hij voerde is geschonken aan een onzer Westelijke dorpen en distrikten. En toch leidde hij een leven dat wij allen met voordeel kunnen be-

studeren, en was zijn karakter er een dat zelfs de beste onzer zich tot voorbeeld zou kunnen kiezen.

Rijk Tulbagh werd in de stad Utrecht geboren op den 21sten Mei, 1699. Hij kwam uit een eenvoudig maar eerlijk en fatsoenlijk burgerhuis, dat vele zonen aan de dienst des lands had geschonken. Onderscheidenen zijner naaste betrekkingen, en daaronder, in lateren tijd, ook Rijks vader, hadden hun leven op het slagveld voor het Vaderland ten offer gebragt. In zijne prilste jeugd verhuisden zijne ouders van Utrecht naar Bergen-op-Zoom, en aldaar sleet hij zijne kinderjaren. Hier ging hij school totdat hij zestien jaar oud was, toen hij beschouwd werd als genoegzaam volleerd om zijn fortuin in de wereld te gaan maken. Ander kapitaal dan zijn eigen goede eigenschappen en de op school opgedane kennis bezat hij niet.

In die dagen was vooral de dienst der Oost Indische Compagnie aanlokkelijk voor jongelui van Tulbaghs stempel. Welke gebreken ook mogten verbonden zijn geweest aan het koloniseren en regeren van zulke uitgestrekte gewesten door middel van eene handelsvereeniging—en die gebreken waren zoowel talrijk als belangrijk—bezat dat stelsel desniettemin aanbevelingen waarop andere regeringen zich niet konden beroemen. Daaronder had men deze, dat de O. I. Maatschappij vooral op de bekwaamheid harer ambtenaren lette als op kapitaal waarmede zij winst had te doen. Hare buitenlandsche agenten waren, in den regel, veel bekwamer dan de civiele dienaren van het moederland. Mannen van talent en schranderheid, van geestkracht en bedrijvigheid, konden op snelle bevordering rekenen, terwijl de luiaard en de slaapkous er even zeker van konden zijn dat zij op de onderste sporten van de ladder zouden blijven. Allen traden in een en dezelfde capaciteit in de dienst, en van dat eene punt begonnen allen met gelijke kansen den wedloop om eer en onderscheiding.

Tulbagh trad in de dienst der Maatschappij tegen een nomineel salaris en onder een kontrakt voor vijf jaren, om te doen alles wat van hem mogt vereischt worden—om het geweer op schouder te slaan, de pen te hanteren, of welk soort van werk ook te verrigten. De Direkteuren besloten hem naar Zuid Afrika te zenden, en in het jaar 1716 nam hij afscheid van zijne betrekkingen te Bergen-op-Zoom en ging hij aan boord van de *Terhorst*. Schaars zeventien jaar oud landde hij te Kaapstad.

Hij was hier niet lang of zijn uitstekend gedrag trok de aandacht zijner meerderen. Hij bezat eèn ernst van karakter dat sterk in zijn voordeel getuigde; en men merkte op dat hij alles wat hij te doen kreeg, van welken geringen aard ook, door en door goed deed. Jong als hij was en luidruchtig als zijne kameraads soms ook waren, betrapte niemand hem ooit op lichtzinnigheid in woord of daad. Hij was noch luchthartig noch geestig; maar zijn dienstvaardigheid en zijne zelfopoffering in het belang van anderen maakten hem tot een algemeenen lieveling. Niemand was ooit jaloersch op Rijk Tulbagh. Inderdaad zijn er gevallen waarin zijne gelijken in rang verzochten om zijne bevordering over hun hoofd heen.

De heer de Chavonnes (*), de toenmalige Gouverneur, zag dat de jonge Tulbagh zijn ledige uren voornamelijk doorbragt met het lezen van nuttige boeken. Bij onderzoek bevond hij tevens dat de jongeling een tamelijk goed boekhouder was, en dat hij een beteren stijl had dan die van vele oude klerken. Ook het nette van zijn schrijfwerk en het duidelijke van zijn handschrift getuigden in zijn voordeel. Dat alles leidde den Gouverneur tot de slotsom, dat Tulbagh der Compagnie van meer nut zou zijn in eene civiele dan in eene militaire hoedanigheid. Gevolgelijk werd hij als assistent klerk geplaatst op het kantoor van den Secretaris van den Raad van Politie. Dat geschiedde in het jaar 1718.

Deze verandering was in meer dan één opzigt voordeelig voor den jongen man. De rigting van zijn levensloop was nu afgebakend en hij kon al zijne krachten daarbij bepalen. Hij erlangde tevens eene kleine salarisverhooging, waaraan hij wel behoefte had, en hij was nu beter in de gelegenheid zichzelven te oefenen. Hij bezat tot op den dag zijns doods een bijzonder taai geheugen; en het was juist nu dat hij dien rijken schat van kennis verzamelde, welken zij die met hem een halve eeuw later in aanraking kwamen beschouwden als wonderbaarlijk in iemand die zoo weinig had school gegaan.

Tulbaghs voornaamste beweegkracht gedurende geheel zijn edel leven, het magtige werktuig dat eene wending gaf aan al zijne verrigtingen, bestond in zijne godsdienst. Eene schets van zijn leven waarin geen rekening werd gehouden hiermede zou even onvolledig zijn als eene

(*) Maurits Pasques de Chavonnes arriveerde op 24 Maart 1714 in Zuid Afrika, en werd op den 24sten van dezelfde maand als Gouverneur geïnstalleerd. Hij stierf op 8 September 1724.

beschrijving van een stoomboot met weglating der machinerie. Ware hij geen christen geweest dan had hij desniettemin een man van geestkracht en beteekenis kunnen zijn, maar hij zou niet de Vader Tulbagh der Zuid Afrikaansche overleveringen zijn geworden. Het boek dat hij het drukste las en dat het naaste aan zijn hart was, het boek waarnaar hij geheel zijn wandel inrigtte, was de Bijbel. En hier moeten wij even een eigenaardigheid in de godsdienstige leeringen en vooral in de kanselredenen dier dagen aanstippen. Voorbeelden ter navolging werden doorgaans gekozen uit het Oude Testament, niet uit het Nieuwe. De teksten van de vele preken welke uit dien tijd tot ons zijn gekomen, zijn bijna allen uit dat deel der H. Schrift genomen. Gedurig wordt er gehandeld over de magt en de majesteit en den toorn Gods, en de vreeselijke vergelding welke den booze te wachten staat is een geliefkoosd onderwerp. Onder zulk eene prediking leerde de mensch God vreezen, zooals het betaamt, maar de liefelijker leeringen des N. Testaments schijnen wel eens al te zeer uit het oog te zijn verloren.

Maar dat was niet met Rijk Tulbagh het geval. In daad zoowel als in woord toonde hij hoe zeer hij was vervuld van den geest des evangelies. In al zijn omgang met anderen deed hij aan anderen zooals hij hebben wilde dat aan hem zou gedaan worden. Zijn woord was steeds waarheid. Zijn edelmoedigheid en zijn deelneming in het leed des naasten waren zoo groot dat hij zichzelven zeer dikwijls van gerioven beroofde, welke de mannen in zijn stand doorgaans als levensbehoeften beschouwden. En dat bleef geheim totdat de eene of andere weduwe of wees met eene ontsluijering voor den dag kwam. Ongaarne hoorde hij van zijne liefdadigheid gewagen. Men merkte op dat zijn oordeel hem nimmer bedroog dan alleen in de schatting zijner eigene goede daden. Over deze laatsten stapte hij altoos ligt heen.

Tulbagh bleef assistent tot in het jaar 1722, toen hij hoofdklerk werd van den Secretaris van den Raad van Politie en den Gouvernements afslager. In het volgende jaar werd hij, bij de bevordering van den heer Hendrik Swellengrebel tot Meester der Magazijnen, gekozen om dezen als klerk in dat departement op te volgen. In 1725 werd de Secretaris, Adriaan van Kervel, fiskaal, en volgde Tulbagh hem in zijn vakant geworden betrekking op. Hij bleef dat ambt zonder stem bekleeden tot den 16den Sep-

tember 1728, toen hij lid werd van den Raad van Politie, en tevens zitting kreeg in den Hoogen Raad van Justitie*. In 1726 was hij door de plaatselijke regering benoemd tot onderkoopman op approbatie, en die waardigheid werd nu bevestigd door de Kamer van Zeventien. In 1732 verwierf hij een verdere rangsverhooging, daar de titel van Koopman hem werd verleend.

Zoo steeg hij al hooger in de zamenleving, in elke betrekking voldoening gevende, en altoos geacht en geliefd door zijn ambtgenooten. Tot vrouw had hij zich eene in de kolonie geboren jonge dame gekozen. Onderscheidene harer bloedverwanten waren toen in dienst van de Oost-Indische Compagnie, en daaronder ook haar broeder, de heer Hendrik Swellengrebel, die meermalen een ambt onmiddelijk boven Tulbagh bekleedde.

Hij bleef Secretaris van den Raad van Politie tot het jaar 1739, toen hij verder werd bevorderd. De gebeurtenissen welke leidden tot zijn benoeming tot Secunde kunnen hier kortelijk worden geschetst, daar zij zullen dienen om een flaauwen lichtstraal te werpen in de stikdonkere duisternis, die dat tijdperk der Zuid Afrikaansche geschiedenis bedekt.

Op den 31 Augustus, 1737, trad de heer De la Fontaine op als Gouverneur, en werd hij, op last der Direkteuren, opgevolgd door den heer Adriaan van Kervel, den Secunde. Onder dezelfde instructiën aanvaardde de heer Hendrik Swellengrebel het ambt dat was opengevallen door de benoeming van den nieuwen Gouverneur. De heer van Kervel bekleedde zijne nieuwe waardigheid echter niet meer dan drie weken lang en presideerde den Raad slechts éénmaal. Hij overleed plotseling op 19 September.

Den volgenden morgen vergaderde de Raad om het temporaire hoofd der Kolonie te kiezen. Zes leden waren tegenwoordig en daarvan maakten twee aanspraak op de vakante plaats. De Secunde, de heer Swellengrebel, grondde zijn eisch op precedenten, daar het een vast gebruik was

* Destijds was Pieter Gijsbert Nood hier Gouverneur. De Secunde, Jan de la Fontaine, ageerde als hoofd der regering van den dood van den heer de Chavonnes tot op de installatie van den heer Nood op den 25 Feb. 1727. Gouverneur Nood stierf op den 23 April 1729, en den volgenden morgen trad de heer De la Fontaine weder als waarnemend Gouverneur op. Op verzoek van den Raad van Politie werd hij later voor goed in dat ambt aangesteld.

geweest, dat bij het overlijden eens Gouverneurs de tweede in het bevel ageerde totdat de wensch van het hoogste gezag bekend werd. Wel is waar hij was slechts 19 dagen Secunde geweest, doch dat raakte zijne positie niet, want daar hij dertien jaar lang lid van den Raad van Politie was geweest, bezat hij eene uitgebreide ondervinding.

De Fiskaal, de heer Daniel van der Henghel, maakte aanspraak op de vakante waardigheid, omdat hij langer dan Swellengrebel Opperkoopman was geweest.

De questie werd ter stemming gebragt, en de heeren Nicolaas Heyning en Christoffel Brand bleken te zijn ten gunste van den Fiskaal, terwijl de Kapitein Johannes Tobias Rhenius en de Secretaris Rijk Tulbagh den Secunde steunden.

Hierop objecteerde de Fiskaal tegen Tulbaghs stem, omdat hij gehuwd was met Swellengrebels zuster en moest beschouwd worden als bevooroordeeld ten gunste van zijn zwager.

De Secretaris antwoordde dat het stemregt nooit te voren op zulke gronden was betwist. Hij was negen jaar lang lid geweest van den Raad van Politie. Hij had al dien tijd naar zijn geweten gestemd en hij zou thans eveneens handelen.

De anderen handhaafden Tulbaghs regt, waarop de magazijnmeester, de heer Brand, voorstelde, om, daar de leden gelijkelijk verdeeld waren, zoodat men geen besluit met volstrekte meerderheid zou kunnen nemen, het lot te werpen. Dit werd aangenomen en de uitslag was ten gunste van den Fiskaal, die toen den vakanten stoel aanvaardde.

De Kamer van Zeventien keurde echter de aanstelling van den heer van der Henghel af, omdat zij meende dat de Secunde de man was die altoos, bij het overlijden eens Gouverneurs, aan het roer moest komen. Zij zond daarom instructien dat hij zou terugkeeren tot zijn ambt van Fiskaal, en dat de heer Swellengrebel als Gouverneur en de heer Tulbagh als Secunde zou optreden. Deze veranderingen vonden plaats op den 14den April 1739. Tevens erlangde de heer Tulbagh de waardigheid van Opperkoopman. Hij was reeds lang lid geweest, en werd nu de President van den Hoogen Raad van Justitie, een ambt dat destijds altoos werd bekleed door den Secunde.

Na ongeveer tien jaar lang Gouverneur te zijn geweest, deed de heer Swellengrebel aanzoek om zijn ontslag. Het vaartuig dat dit zijn aanzoek naar het Vaderland overbragt, had tevens een verzoek aan boord van den Raad van Politie, dat ingeval van het aftreden van den Gouverneur, de heer Tulbagh in zijne plaats zou worden benoemd. Dat was inderdaad een overtuigend blijk van de achting, welke zijne ambtgenooten hem toedroegen; doch het was overbodig, want de Kamer zelve erkende zijne waarde ten volle. Destijds was de Oost-Indische Maatschappij naauwer aan den Staat verbonden, dan zij vroeger was geweest, en moesten de benoemingen van hooggeplaatste ambtenaren aan den Stadhouder ter goedkeuring worden voorgedragen. De Direkteuren nomineerden den heer Tulbagh als Gouverneur der Kaapkolonie, en op hunne aanbeveling vaardigde de Stadhouder zijne aanstelling uit. De heer Sergius Swellengrebel werd benoemd als Secunde, en er werd last gegeven, dat de nieuwe ambtenaren zouden worden geïnstalleerd, zoodra Gouverneur Swellengrebel zou willen vertrekken. De aftredende Gouverneur, die Europa wilde bezoeken, zou het kommando als Admiraal aanvaarden over de eerste retourvloot die de Kaap aandeed.

Dépêches waarin dit een en ander geregeld werd, werden voorgelezen ter vergadering van den Raad van Politie, op den 1sten April 1750. Doch eerst op den 27sten Februarij 1751 nam Gouverneur Swellengrebel officieel afscheid van de Hoofden van Departementen, en daar hij nog eenige weken in de Kolonie bleef, werd de heer Tulbagh niet vóór den 15den April formeel geïnstalleerd. Deze had nu, in zijn 52ste jaar, de hoogste positie in het land bereikt, met groote magt, ten goede zoowel als ten kwade.

Als lid van den Hoogen Raad van Justitie had hij uitgeblonken wegens de helderheid en onpartijdigheid zijner uitspraken. Doch in die hoedanigheid moest hij zich houden aan de geschreven Wet, en de Wet was veelal uiterst streng. Maar nu, als Gouverneur, mogt hij genade oefenen, en geen man wist beter dan hij hoe die magt te gebruiken zonder misdaden aan te moedigen. Als Christen, die door al zijne bekenden werd beschouwd als een der volmaakste onder de menschenkinderen, gevoelde hij hoe zeer hij zelf behoefte had aan de genade zijns Heeren, en daarom trachtte hij ook genadig te zijn jegens zijne medemenschen.

Voor allen die hem wenschten te spreken was hij de toegankelijkheid zelve. Zelfs de allerminste in den lande kon zijne grieven uitgieten in het oor van den Vader des Lands en op een geduldig verhoor rekenen. Waren zijne klagten gegrond, dan kreeg hij spoedig verhaal, en in elk geval mogt hij op goeden raad verwachten. Het was vooral deze hoedanigheid die hem geliefd maakte onder het volk. De ingezetenen wisten dat hij hunne belangen op het hart droeg,—dat hij niet alleen hun Gouverneur, maar ook hun raadgever en vriend, was. Geen mensch, hoe wijs en goed ook, had ooit de genegenheid van een volk als de Zuid Afrikaansche kolonisten kunnen winnen, had hij zich van hen afgezonderd. Het was echter geen naauwkeurig berekende staatkunde, maar pure goedheid des harten, gesterkt en geleid door diepen godsdienstzin, welke Rijk Tulbagh alzoo deed handelen.

Zijne onkreukbaarheid was boven alle verdenking verheven, en dat wel in een eeuw waarin men naauwelijks onkreukbaarheid verwachtte in mannen, die positiën als de zijne bekleedden. De salarissen van de ambtenaren der Compagnie waren gering, en daarom sprak het bijna als van zelve dat een ieder die zulks kon doen zijn inkomen zou versterken op elke manier waarop de Wet geen bepaalde straf legde. Eenige der in zwang zijnde praktijken waren welligt direkt onschadelijk, maar toch hadden zij eene strekking om knevelarijen te bevorderen. Zij dienden voorts om het zedelijk gevoel in handelszaken te verstompen. Hij die op oneerlijke en soms zelfs frauduleuze wijze zich verrijkte werd maar al te dikwijls beschouwd als een scherpzinnige, knappe, slimme man van zaken, en geenszins als een zwendelaar. Rijk Tulbagh echter zette het gelaat als staal tegen alles van dezen aard. Hij zelf deed geen handel en geen ander ambtenaar mogt zulks doen. De leges of fooijen, welke zij in zekere gevallen mogten aannemen, werden duidelijk bepaald en het was hun verboden een penning meer te nemen. Hij regelde zijne uitgaven zoo omzigtig dat hij goed binnen zijn inkomen bleef en nog wat over had om anderen te helpen.

Zachtaardig van inborst als hij was, was Gouverneur Tulbagh toch onwrikbaar in de handhaving der wet. Iets dat naar regeringloosheid of wetteloosheid zweemde gedoogde hij niet. Wij geven een paar voorbeelden.

Er bestond eene regulatie, dat elk vreemd schip dat

Tafelbaai aandeed een saluut van negen schoten moest vuren, waarop het kasteel met zeven antwoordde. Een Fransch Oost-Indie-vaarder kwam hier in Maart, 1754, ten anker en de kapitein wilde niet salueren, tenzij het kasteel met een gelijk getal schoten antwoordde. De Gouverneur bevond zich op zijn landgoed te Nieuwland, maar de Secunde Swellengrebel waarschuwde den Franschen kapitein, die aan wal was gekomen, dat hij geen mondbehoeften zou krijgen, tenzij hij naar het gewone gebruik handelde. Water en brandhout kon hij wel krijgen, maar ook niets anders. De Franschman keerde terug naar zijn schip, maar achtte het beneden zich een enkel schot te vuren. Vroeg in de maand April kwam er nog een Fransch schip en dat kreeg dezelfde ontvangst. Gouverneur Tulbagh wilde zelfs niet veroorlooven dat eene enkele boot een der schepen zou bezoeken. Ten laatste bood een der Fransche kapiteins aan, om het geëischte getal schoten te vuren voor beide schepen. De Gouverneur antwoordde dat elk schip afzonderlijk moest vuren. De Franschen hielden het nog een weinig langer uit, maar gaven ten laatste toe, vuurden het saluut en werden daarop allervriendelijkst behandeld en van zooveel proviand voorzien als zij verlangden.

In hetzelfde jaar woonde zekere weduwe te Kaapstad, die hare twee kinderen niet wilde laten schoolgaan. De onderlingen der gemeente herinnerden haar aan haren pligt en de predikant las haar de les; doch het baatte niet. Daarop rapporteerde de kerkeraad het geval aan den Raad van Politie en dat ligchaam vermaande haar hare kinderen niet als heidenen te laten opgroeijen. Zij bleef stijfhoofdig haar regt staande houden om hare kinderen al dan niet te laten onderwijzen, juist zoo als zij verkoos. De zaak kwam weder voor den Raad en nu besliste de Gouverneur dezelve. De weduwe kreeg last hare kinderen dadelijk toe te vertrouwen aan de kerkelijke overheid, opdat zij zouden onderwezen worden in hunne pligten als Christenen. Gehoorzaamde zij niet—dat werd er bijgevoegd—dan zou zij slagen krijgen! Zij begreep wel dat dit laatste geen ijdel dreigement was en zij gaf toe.

In Januarij, 1762, arriveerden de Britsche oorlogschepen *Chatham* en *York* in Tafelbaai, waar zij veel meer hulp kregen dan hunne officieren in eene vreemde haven schijnen verwacht te hebben. De bevelvoerder, Commodore Thomas Lynn, den Gouverneur aanziende voor een vriendelijken

goedhartigen ouden sul, schreef hierop een zeer beleefden brief, waarin hij verzocht dat alle Engelsche zeelieden, die op de in Tafelbaai aanwezige Hollandsche schepen dienst deden, aan boord van zijn schip zouden worden bezorgd. "De beleefdheden," zeide hij, "welke ik reeds van Uwe Excellentie heb genoten en uwe bereidvaardigheid om ons, sedert onze aankomst, naar uw vermogen te helpen, zijn mij bepaalde aanduidingen dat gij wel aan dit mijn verzoek zult voldoen." Maar hij had het mis; want hij ontving een besliste weigering tot antwoord.

Tulbagh was een getrouw dienaar van de Oost Indische Compagnie en zeer gehecht aan zijn vaderland, maar hij wist ook de belangen der hem opgedragen ingezetenen te bevorderen.

Weinige jaren voordat hij Gouverneur was geworden, werden de Vrije Nederlanden gewikkeld in een oorlog met Frankrijk, waardoor zij op enorme kosten werden gedreven. De finantien des lands verkeerden in zulk een toestand dat het noodig werd speciale belastingen te heffen om aan geld te komen. Op den 29 December, 1750, legden de Staten-Generaal eene belasting onder den naam van den vijftigsten penning op de ingezetenen der Vereenigde Provincien, d.w.z. een ieder moest eene afzonderlijke belasting betalen die gelijk stond met ongeveer vijf pence in het pond op de waarde van al zijn eigendom. De Gouverneur-Generaal, Jacob Mossel, en de Raad van Indië proklameerden op den 20 December 1751 dat de belastingen ook door alle Europeanen in de Oostelijke bezittingen der Compagnie moest worden opgebragt. Gouverneur Tulbagh en de Raad van Politie aan de Kaap moesten dit voorbeeld volgen en besloten dat, om het vaderland in zijn nood te helpen, de penning zou worden betaald door alle in deze kolonie wonende personen. En de allereerste namen op de lijst van hen die de belasting stortten zijn die van Rijk Tulbagh en zijne vrouw, Elizabeth Swellengrebel. Daarop volgen die van den Raad van Politie als volgt:—De Independente Fiskaal, Pieter van Rheede van Oudtshoorn, zijne vrouw, Elizabeth Boesses en acht kinderen; Luitenant-Kolonel Izaak Meinertshagen, Kapitein Rudolph Siegfried Alleman, zijne vrouw Alberta Meyboom en acht kinderen; de Uitreiker van Proviand, Nicholaas Heyning, zijne vrouw Geertruyd Verwey en zes kinderen; de Magazijnmeester, Christoffel Brand, en zijne vrouw Sarah van Brakel, alsook

voor de kinderen van Burgert Brand en Anna van der Bijl; de Hoofdafslager, Cornelis Eelders, zijne vrouw Johanna Catharina van der Poel en drie kinderen; de Sekretaris, Jozef de Grandpreez, en zijne vrouw Louisa Adriana Slotsboo.

In 1754 stelde de Raad van Indië, om meer voordeel uit de kolonie te trekken, vóor, den prijs tot toen door de Compagnie betaald voor produkten te verminderen met een derde en om een penny per pond te heffen op het vleesch, twee shillings en achtpence per mud op het koren en twee en dertig shillings per legger op den wijn die werd geleverd aan vreemde schepen, en verder om den invoer van kleederen in vreemde schepen toe te laten tegen eene heffing van twintig percent. op de waarde. De Raad van Politie, geleid door Gouverneur Tulbagh, objecteerde tegen al deze voorstellen, en wel om de volgende redenen:—De prijzen van koloniale produkten waren reeds zoo laag dat de boeren slechts een billijke winst daar uit haalden en eene vermindering met een derde hen zou ruïneren. Een belasting van een penny per pond op het vleesch dat aan vreemde schepen werd geleverd, zou de Compagnie in geenen deele bevoordeelen; want reeds klaagden de vreemden, dat zij tweemaal zooveel als de ingezetenen voor vleesch moesten betalen, en het was dit voorregt van hun dubbele prijzen te chargeren dat de kontrakteurs in staat stelde de Compagnie zoo goedkoop te voorzien. De voorgestelde heffingen op vleesch, koren en wijn zouden slechts de vreemde schepen de haven doen schuwen, en juist van de schepen waren de stedelingen afhankelijk voor hun bestaan. Wat den invoer van kleedingstoffen in vreemde bodems aanging, het zou naauwelijks de moeite waard zijn één soort van koopwaren op den algemeenen regel uit te zonderen. De quaestie werd aan de Kamer van Zeventien voorgelegd, en deze bekrachtigde de boven beschreven denkbeelden, zoodat de zaken bleven gelijk zij waren.

Onder het regtvaardige bestuur van Gouverneur Tulbagh waren de buitenlieden meer vergenoegd dan ooit te voren. Een ieder was er zeker van dat hij het zijne zou krijgen. Het schandelijk kleingeestige afpersingsysteem, dat zoo dikwijls vóór en na hem werd beoefend,en dat den boeren noodzaakte de beambten bij de magazijnen om te koopen, voordat dezen hunne produkten ontvingen, en hen dan weder om te koopen, voordat zij behoorlijke rekeningen konden krijgen, werd

uitgeroeid. De Gouverneur gelastte dat niemand onnoodig zou worden opgehouden en dat geen omkoopgeld zou worden aangenomen of valsche rekeningen geleverd. Die hiertegen zondigde zou dadelijk worden afgezet en ook nog op andere wijze worden gestraft. Het bedrag aan geld dat elke landbouwer hierdoor uitspaarde moge gering zijn geweest, doch hij gevoelde dat hij bevrijd was van het onregt en gekwel dat hem vroeger zoo dikwijls had gehinderd. Wegens dat gevoel bewerkten de buitenlieden meer grond en bragten zij produkten ten verkoope die anders zouden zijn verloren gegaan.

De stedelingen wonnen echter minder door de eerlijkheid des Gouverneurs. Zij waren voornamelijk van de schepen afhankelijk, en waren die er niet, dan moesten zij wel gebrek lijden. Zoo b.v. vonden er van 1757 tot 1759 talrijke insolventiën plaats, totdat een Fransche oorlogsvloot Tafelbaai aandeed, en groote hoeveelheden van allerhande proviand kocht, waarop de ingezetenen groote winsten konden maken.

In Oost-Indië waren de Europeanen al weelderiger begonnen te leven, zoodat de overheid begon te vreezen dat de afstammelingen der krachtige baanbrekers verwijfd zouden worden. Men merkte op, dat de kinderen en kleinkinderen van mannen die met hunne handen hadden gezwoegd om den kost te verdienen, geen vrede hadden, tenzij zij in rijtuigen reden en bediend werden. De Direkteuren bedachten niet dat dit onvermijdelijk was in Koloniën waar mindere volksrassen aanwezig waren, en dat de weg der fortuin voor een ieder openstond. Zij beschouwden het enkel als een kwaad dat ten verderve zou leiden, tenzij het in tijds werd te keer gegaan. Zij trachtten daarom het te verhinderen, door strenge wetten tegen de weelde uit te vaardigen. Deze wetten troffen echter geen doel; maar toen zij nog op de proef waren, zond de Raad van Indië afschriften van dezelve naar de Kaap, om ook hier toegepast te worden.

In geene onderhoorigheid der Compagnie hadden zoodanige regulatiën minder doel kunnen treffen dan in deze Kolonie, omdat er alhier heel weinig opgegaarde rijkdom aanwezig was, met uitzondering van vee. De ingezetenen waren doorgaans boven vrees voor gebrek verheven; doch slechts weinigen konden in weelde leven. En toch was de Gouverneur ten gunste van deze wetten tegen de weelde, niet alleen omdat hij in last had ze toe te passen, maar om-

dat hij ze beschouwde als werkelijk goed en noodig. Hij meende dat zij berekend waren om een eenvoudig, eerlijk en mannelijk ras van de Kolonisten te vormen en de deugden te bewaren welke het volk der Nederlanden hadden gevoerd tot magt en aanzien. Ongetwijfeld dwaalde hij; maar in dit geval moet hij niet beoordeeld worden naar den maatstaf der huishoudkundigen van de 19de eeuw.

Op den 25sten Maart, 1755, werden de Indische wetten tegen de weelde verwezen naar een comité, ten einde ze naar de behoeften der Kolonie te wijzigen, en daarop werden zij uitgevaardigd. Zij hielden o.a. regulatiën van den volgenden aard in:—Slechts de Gouverneur mag een verguld rijtuig gebruiken, of een met een wapenschild. Slechts een lid van den Raad van Politie mag zijn koetsier in liverei steken. Niemand mag sambreels gebruiken dan alleen Opper-kooplieden en dames wier echtgenooten zitting hebben in een der publieke collegies.

Weinigen in Zuid Afrika hebben meer gedaan voor de zaak van het wetenschappelijk onderzoek dan Rijk Tulbagh, hoewel hij een zeer ordinaire opvoeding had genoten. Den werkelijk eerlijken arbeider op wetenschappelijk gebied was hij altoos een ferme vriend. De Abt de la Caille ondervond dat, toen hij den sterrekundigen arbeid in deze kolonie verrigtte die zijn naam zoo beroemd heeft gemaakt. Dat ook ondervonden de Engelsche sterrekundigen Charles Mason en Jeremiah Dixon, die werden uitgezonden door de Royal Society om den overgang van Venus op den 6den Junij 1761 te Bencoolen gade te slaan, maar die zoo traag eene reis hadden dat zij aan de Kaap overbleven en den overgang hier aanschouwden. Expeditiën van onderzoek werden op zijn aandrang uitgezonden en vergaderden veel informatie in ver afgelegen landstreken. De groote musea in Holland werden verrijkt met vele exemplaren van Zuid Afrikaansche planten en dieren, door Rijk Tulbagh geschonken, want de dier- en de kruidkunde behoorden tot zijne geliefkoosde studiën.

Door de kolonisten werd hem steeds grootere genegenheid toegedragen naarmate de jaren verliepen. En niet minder hoog stond hij aangeschreven bij zijne meerderen in Indië en in Europa—die hem beschouwden als het model van een beambte. In het jaar 1755 erlangde hij de waardigheid van Raad Extraordinair van Neerlands Indië, eene positie die hem een hoogeren rang dan dien van Gouverneur

verleende, doch van geen verdere ambtspligten vergezeld gaande. In 1767 klom hij nog hooger en werd hij Raad Ordinair. Hij had nu buiten Europa slechts twee ambtenaren boven zich, t.w. den Gouverneur-generaal en den Direkteur-generaal.

Bij het klimmen zijner jaren werd Gouverneur Tulbagh dikwijls aan het ziekbed gekluisterd. Vurig werd er dan door al de gemeenten in het land gebeden, dat het den Heer mogt behagen hem te herstellen. In 1766 werd aan zijn herstel gewanhoopt; doch hij kwam weder bij, hoewel hij zijn voormalige kracht nimmer terug won. Ten laatste, in den winter van 1771, werd hij neêrgeveld door de ziekte, welke, naar hij aanstonds gevoelde, zijn laatste zou zijn, want bij zijne andere kwalen kreeg hij nú ook de jicht in zijne voeten.

Zijn laatste ziekbed, waarop hij elf weken lang lag, was er een van geduldig lijden en van kalme afwachting des toekomstigen levens. Des namiddags van den 11den Augustus scheen hij beter dan gewoonlijk te zijn, maar des avonds tusschen 5 en 6 uren ging zijn moedige doch zachtaardige ziel henen. Hij had den ouderdom van 72 jaar en iets minder dan drie maanden bereikt.

Toen het in stad en land bekend werd, dat vader Tulbagh er niet meer was, gevoelde een ieder niet alleen dat er een vorst in Israël was gevallen, maar dat men een geliefden vriend had verloren. Nooit werd er zoo rouw bedreven over iemand in Zuid Afrika. De leden van den Raad van Politie vergaderden den volgenden morgen en kozen formeel den Secunde Joachim van Plettenberg, om provisioneel als Gouverneur te ageren, en besloten daarop om zamen met hunne huisgezinnen voor zes weken in vollen rouw te gaan. De stedelingen deden hetzelfde. De begrafenis werd opgeschort tot den 17den, opdat de ingezetenen van het Bokkeveld en van Swellendam dezelve zouden kunnen bijwonen. Op dien dag was de stad gevuld als nooit te voren, en met de meeste plegtigheid en staatsie werd het overschot van den landsvader in de kerk ter ruste gelegd.

Den volgenden dag leverde Ds. Johannes Petrus Serrurier eene lijkrede in de Kerk, die met rouwvloers was behangen. Het gebouw was stampend vol en elk gelaat getuigde van droefheid. Allen wisten zij dat de vakant geworden plaats nimmer zou worden aangevuld door het gelijke van den man die voor altijd was heengegaan. De leeraar predikte

bijna drie uren lang naar aanleiding van Psalm 103 : 15—17. De preek werd in het jaar 1772 te Amsterdam gedrukt en later herdrukt in de eerste reeks van het *Zuid Afrikaansche Tijdschrift.* De gedachtenis van den geliefden Rijk Tulbagh zal voortleven in het hart zijns volks, wanneer de meest vleijende inscriptie die kan zijn gegrift op marmer of op koper zou zijn vergaan en vergeten. Lang blijve zijn gedachtenis onder ons bestaan.

Gezellig Tijdverdrijf.

No. 35.—JANUARIJ 1883.

a. Waarom moet men volgens de Afrikaansche uitspraak, die óók goed is, *Uttrecht* en niet *Utrecht* schrijven?

b. Van twee voorname dorpen in de Kaapkolonie vormen het eerste gedeelte van één naam des eersten, en het tweede gedeelte van den naam des tweeden, te zamen den naam van een dorp in Zuid Holland. Hoe heeten die dorpen?

c. Waar ligt de stad *Plijmuiden?*

d. Welke groote wereldsteden buiten Noord- en Zuid-Nederland zijn door Nederlanders gesticht?

e. Noem al de rijken dezer aarde, in welker gebied de zon nooit ondergaat.

☞ Men wachte met het inzenden der antwoorden tot ook de Febr.- en Maartraadsels verschenen zijn, en zende dan zoovelen men kon vinden. Twee prijzen naar verdiensten.

NB. Intusschen verwachten we nog antwoorden op de vraagstukken van het vorig kwartaal; en wel tot 1o. Februarij a.s.

Van Compilator II hebben we eenige bijdragen ontvangen, waarvan, bij voorkomende gelegenheid gebruik gemaakt wordt. "Die 't eerst komt; die 't eerst maalt."

Van den heer P. G. Retief, Cradock, oplossingen voor Julij, Aug. en Sept. ontvangen—doch *te laat.*

De Boerderij.

"De landbouwer mag niet teren op onderzoekingen van anderen—zelf moet hij de hand aan den ploeg slaan, om te onderzoeken, wat wetenschap en ervaring elders aan de hand hebben gedaan, om, zoodoende, het beste daarvan op zijne landerijen in toepassing te brengen."

"Om!" dat was het eerste woord dat gewisseld werd, na wederzijdsche groete, toen ons vorig artikel ter perse was. Verschillend was 't antwoord. De hoopvollen hielden het voor een grap; want de preferente aandeelen waren immers op weinig na geplaatst; de Standaard Bank had genade beloofd, en zij, (de Z. A. W. B. V.) *mogt* niet, zij *kon* niet vallen! Het kostte heel wat om dezulken te overtuigen. "Ik heb 't al lang verwacht," zeiden sommigen. "Dat ik niet wijzer was," antwoordde een van onze patriarchen, en verhaalde de heele geschiedenis van het oude Wijndepôt. "Had ik liever mijn geld in 't water gesmeten," zei een ander, die (*niet van zijn overvloed*) een dozijn aandeelen genomen had. "Had ik mijn geld liever aan Kerk en School gegeven," zuchtte iemand anders. Doch waarom de ontboezemingen onzer teleurgestelde wijnbouwers en anderen vermenigvuldigd? Zij is gevallen, en er zal wel £0 0s. 0d. van de aandeelen teregtkomen als de boel eerst verkocht is. De ondernemingsgeest heeft een geweldigen schok gekregen en het zal jaren duren eer wij er van bekomen. En toch, zóó blijven kan het niet, dat heeft de redaktie van de "*Zuid Afrikaan*" goed ingezien, al moet ook eene Buitenlandsche Maatschappij op nieuw de zaak aanvatten. "Had ik maar" en "was ik maar" brengt ons niet verder; die woorden hoort men altijd als het kalf verdronken is en men den put wil demdempen. Er *moet* een markt voor onze wijnen gevonden worden, of wij gaan den £2 à £3 per legger-tijd weer te gemoet; en dat wil wat zeggen, nu alles zoozeer in prijs gestegen is! Nu plaatsen, die vroeger £1000 golden, voor £3000 verkocht worden; nu de rentekoers van 5 pCt. tot 7, ja 8 pCt. en meer opgevoerd is; nu vleesch en zelfs visch dubbel zooveel kost als voor een 20 jaar; nu bij de opvoeding van het jongere geslacht ook eene meer weelderige leefwijze ingevoerd is, en men thans behoeften heeft die onze zuinige, spaarzame vaderen niet kenden. Wij kunnen het niet ontveinzen, de toekomst is alles behalve rooskleurig. Er is nog veel wijn in de markt, en de volgende oogst belooft prachtig te zijn. Naar schaarschheid of overvloed regelen zich de prijzen. Dus de man die nu al schulden aangaat, met de hoop om het volgende jaar £10 à £12 voor zijn wijn

D

en £40 à £50 voor zijn brandewijn te krijgen, rekent buiten den waard. *De tering naar de nering zetten*, dat is No. 1, althans voor onze armere wijnboeren, en die nog hun koopschat geheel of voor 't grootste gedeelte verinteresseeren.

Terwijl er hier overvloed "wijn van den wijnstok" is, en de beschermende hand der Voorzienigheid onze wijngaarden nog gespaard heeft voor de verwoestende phylloxera, is er in Frankrijk gebrek en neemt men daar de toevlucht niet alleen tot den mangelwortel *), maar tot allerhande brouwsels, om maar aan de vraag naar wijn te kunnen voldoen. Gesteld nu, dat er eene Fransche Maatschappij kon gevonden worden, om ons surplus druivensap naar Frankrijk te exporteeren, dan waren wij er. En hoe ligt "had" dat niet kunnen gebeuren, indien wij even goed op de wijntentoonstelling te Bordeaux vertegenwoordigd waren geweest als onze zusterkolonie Australië, die lauweren ingeoogst en vele connecties aangeknoopt heeft!

"Wijn van den wijnstok" is meer en meer de vraag in Europa, en men kan er niet in voorzien. Wij *kunnen* dien leveren; doch wie verzendt hem voor ons? Wie ontvangt en verkoopt hem? Kaapsche wijn is gewild in Duitschland en Holland, dat lijdt geen twijfel. Iemand schreef ons nog onlangs uit Berlijn, dat Kaapsche wijn er van 7s. tot 10s. de bottel kost; en wat men er in Holland voor betaalt, zal de volgende annonce uit het "Nieuws van den Dag" ons zeggen:

"ST. NICOLAAS.

Het beste St. NICOLAASGESCHENK is wel de zeer gunstig bekende, zuivere, gezonde en versterkende

KAAPSCHE WIJNEN,

onderzocht, goedgekeurd en zeer aanbevolen door verscheidene Doctoren in en buiten deze stad. Te verkrijgen in Kistjes van 6 halve Fleschjes à *f* 5.75, van 12 halve Fleschjes à *f* 11.—, en van 24 halve Fleschjes à *f* 21.50 per Kist, in 6 soorten, bij

JAN SMIT, Weteringschans 155, Amsterdam,

à contant en buiten de Stad tegen Rembours."

dat is omtrent 3s. per bottel of ruim £100 per legger! Wie twijfelt nu nog of er wel vraag naar Kaapsche wijnen is? Open ons dus net maar de buitenlandsche markt, en "alles zal regt komen," zooals Jan Brand zegt.

Goed vertegenwoordigd te zijn op de tentoonstelling te Amsterdam,

*) Zie ons vorig No.

wordt bepaald eene levenskwestie voor onze wijnbouwers. Men slape nu niet even als met de Tentoonstelling te Bordeaux; men late het getij niet weer verloopen. Doch, wij vergissen ons, één was toch wakker; onze geachte hoofdredakteur; maar helaas, zijn stem was als die eens roependen in de woestijn. Zal het nu weer zoo gaan?

De *Zuid Afrikaan* heeft al genoeg gezegd over het verongelukken van onze Wijnmaatschappij, en allen die hun aandeel daaraan hadden eene vaderlijke kastijding toegediend; er schiet ons dus niets anders over dan maar te berusten in hetgeen niet verholpen kan worden. Het is echter te hopen dat wij uit het verledene wijsheid voor de toekomst opgedaan hebben.

Eéne vraag nog en wel met het oog op de aanstaande verkooping: *Zullen onze wijnbouwers de gebouwen en het vaatwerk in dezen geldeloozen tijd voor een bagatel laten weggeven?* Wij vertrouwen van neen. Het staat bij ons vast dat de gebouwen en de grond nabij het Dok over eenige jaren goud waard zullen zijn. ZELF inkoopen, al was het slechts om later met dubbele winst weer te verkoopen, dat staat ons nu te doen. Zou daarvoor geen kapitaaltje gevonden kunnen worden? Men probeere eens, het is eene uitmuntende geldbelegging, *zonder kans van verlies*. Of moet een of ander speculant zich nog op 't einde verrijken met onze zuurverdiende penningen, die in het vaste eigendom en prachtig vaatwerk van de ontijdig gestorvene Zuid Afrikaansche Wijnbouwersvereeniging steken? Geeft antwoord.

Uit een der jongste Landbouwcouranten nemen we het onderstaande over. (Misschien zal iemand wel tegen den volgenden zaaitijd ons wat van deze tarwesoort willen invoeren.)

HOE ZIJN DE VOOR TWEE JAREN DOOR DE REGERING VAN HET GROOTHERTOGDOM LUXEMBURG INGEVOERDE TARWE'S GESLAAGD?

Daarop wordt in de Luxemb. *Annalen* van 24 Sept. ll. in hoofdzaak geantwoord, dat de berigten over den oogst der Engelsche tarwe-varieteiten van dit jaar, die de redactie ter oore kwamen, alle in de hoogste mate gunstig zijn. Hallett's tarwe, de Shiriff's squarehead tarwe—zij hebben in alle deelen van het Groothertogdom buitengewoon veel graan en stroo opgeleverd, zoo buitengewoon, dat de oogst van deze tarwe's minstens 50 pct. hooger is dan die van de oude inlandsche tarwe. De steller van het antwoord oogstte zelf van de H. en de S. tarwe gemiddeld 33 hectoliter per hectare, terwijl de Luxemburgsche goede tarwegrond niet meer dan 15 hectoliter van de oude inlandsche tarwe opbragt. De aren der nieuwe varieteiten telden meermalen 80—90 fraaije, volle korrels. Hij voegt bij zijne

mededeeling ten slotte nog de opmerking, die mèn, naar hij meent, niet uit het oog mag verliezen, dat, in tegenstelling met de oude inlandsche tarwe, de genoemde nieuwe varieteiten minder bestand zijn tegen de winterkoude, en hij acht het geraden voor hen, die geen besten tarwegrond hebben, om de Engelsche tarwe's met een weinig rogge gemengd uit te zaaijen; alsdan is de oogst in elk geval verzekerd.

OM GRANEN TEGEN ROEST TE BESCHERMEN.

G. Kreiss heeft (Königsb. L. u. F. Zeit. 1882, No. 17) als zijne meening te kennen gegeven, dat verschillende op granen voorkomende roestzwammen, als Puccinia graminis, P. straminis, P. coronata, in verschillende vegetatievormen optreden. Eén van de vormen is het Aecidium (1), dat zich alléén op de bladeren van verschillende andere gekweekte gewassen en eenige onkruiden kan ontwikkelen, en wel op de berberis, de wegedoorn (duinbessen), de gemeene wegedoorn, verschillende Borageneeën, als de gewone ossentong, de bernagie, de akker krombals, en de smeerwortel. Gelijk hij reeds vroeger heeft gedaan, raadt K. daarom andermaal om deze gewassen uit de nabijheid van graanvelden te verwijderen, en de verspreiding van den roest op deze planten zooveel mogelijk tegen te gaan.

Doch bij ons zijn het waarlijk niet deze gewassen, die den roest verspreiden; dus geven we het gevoelen van Herr Kreiss voor wat het in Zuid Afrika waard is.

Valt uit het onderstaande voor ons niet wat te leeren met het oog op ons toekomstig Departement van Landbouw?

EEN OFFICIEEL LANDBOUW-BUREAU TE LONDEN.

De *Köln. Zeit.* maakt melding van eene belangrijke inrigting, die te Londen van regeringswege is tot stand gekomen. Dit "bureau voor de verzameling van naauwkeurige berigten omtrent den toestand van den Europeeschen landbouw" zou, volgens genoemd blad, met het oog op zijne groote belangrijkheid, eerlang zelfs tot den rang van Ministerie verheven worden. De werkzaamheden van het nieuw bureau (dat reeds een Julijberigt uitgaf) zijn de volgende:—1. systematisch zamengestelde berigten omtrent den stand der akkergewassen, maandelijks uit te geven (de verschillende granen, wijnbouw, hop, enz.); 2. statistieke bescheiden te verzamelen en uit te geven om

(1) Over dit *Aecidium* zie men o. a. Prof. Dr. Frank's *Krankheiten der Pflanzen*, II, bl. 450.

trent den toestand van den veestapel met betrekking tot de productie van vleesch en zuivel en tot de prijsveranderingen; 3. van tijd tot tijd wenschelijke onderzoekingen in het werk te stellen omtrent verschijnselen of handelwijzen, die zich hier of daar in den landbouw voordoen en van algemeen belang kunnen zijn; 4. zich in verbinding te stellen met de Consulaten van verschillende Rijken ter verkrijging van statistieke bescheiden.

De *Köln. Ztg.* merkt op, dat het nu tijd wordt om aan het reeds lang besproken plan—het laten deelnemen van erkende landhuishoudkundigen als attachés aan de Consulaten van vreemde Rijken te Londen, Washington, Parijs, Weenen en Petersburg—gevolg te geven. Deze attachés zouden niet alleen de oogstberigten in de verschillende landen moeten verzamelen, maar bovendien alle verschijnselen op landbouwgebied bestuderen en daarover een kritisch verslag uitbrengen. Ook Nederland zou op de eene of andere wijze hieraan behooren deel te nemen.

ZUID-AMERIKA'S RIJKDOM AAN PAARDEN.

Van den in zekeren zin onmetelijken rijkdom aan paarden van Zuid-Amerika, kan een contract getuigen, dat zekere Robertson met een grondeigenaar te Goya sloot. Daarbij kreeg R. verlof om op het grondgebied van den laatstgenoemde 20,000 paarden te vangen; hij moet 3d. per stuk betalen. Het slagten van deze dieren, die men met den lasso vangt en daarna doodt, kost ook 3d. per stuk, het aftrekken en reinigen van de huid mede 3d, en het transport naar Goya evenveel; dat maakt dus een shilling per vel. De huiden worden verpakt en te Buenos Ayres voor 3 shillings per stuk, in Engeland voor 7 en 8 shillings, dus 30 maal het bedrag dat per paard betaald wordt, verkocht. Het vleesch der 20,000 paarden dient alleen tot voedsel voor wilde dieren. Een ander gebruik wordt er niet van gemaakt. [Daar is dus geen blikjes-fabriek].

Zulk een berigt klinkt in een land als Zuid-Afrika bijna ongelooflijk. In een land waar een paard van £25 gewoonlijk maar een knol is. Zou het dien mijnheer Robertson niet beter betalen als hij ons wat van die goedkoope Zuid-Amerikaansche rossen overbragt?

VARIA (uit de Landbouwcouranten).

GUTTA-PERCHA-PAPIER ALS VERBAND BIJ HET VEREDELEN VAN VRUCHTBOOMEN.

In de "Prakt. Landw." wordt gutta-percha-papier aangeraden als het beste verbandmiddel bij de veredeling van vruchtboomen. Het is volgens dat blad goedkoop, haalt arbeid uit—want men behoeft het verband met het zwellen van het entlot niet los te maken,

omdat de gutta-percha zeer gemakkelijk rekt—en na eenigen tijd valt het van zelf af. Daarbij is het doorzigtig en kan men dus bij het gebruik er van zien, of de sneden elkaar goed dekken en of er geene verplaatsing bij het zamenbinden plaats had. Op welke wijs dit "papier" gemaakt wordt en waar men het verkrijgen kan, is niet opgegeven.

Bij prof. Antonio Casabona, directeur van het Italiaansche blad *l'Agricoltore Ligure*, te Genua woonachtig, is dezer dagen een zonderlinge plant te zien. Daar groeit nl. een stam van een citroenboompje, waarop geënt zijn: eene roos, een tak cypres en een tak oranje. Deze plant, die dagelijks door een aantal bezoekers wordt bekeken, staat zoo fleurig mogelijk. Zij dankt haar zonderling leven aan de zorgen en het groote geduld van den kweeker.—(*N. Rott. Ct.*)

Wetenschappelijk.

DE DOOD DOOR MIDDEL VAN OPHANGING.—Iemand, die, ter dood veroordeeld, reeds zóó lang gehangen had dat hij bewusteloos was, en toen werd afgesneden daar hij "pardon" had ontvangen, dat echter bijna te laat was gekomen, beschreef onlangs zijne gewaarwordingen aan de galg. Volgens hem is hangen in het geheel niet onaangenaam en zag hij de heerlijkste kleuren, die men bedenken kan, totdat hij bewusteloos werd. Een zekere doctor Hammond van New-York heeft nu proefondervindelijk onderzoek hiernaar gedaan en heeft zich door een vriend, een anderen doctor, meer dan half laten worgen in het belang der wetenschap. Naar mate hem met een handdoek de keel werd toegedrukt gevoelde Dr. Hammond warmte en prikkeling, die zich van de voeten over het ligchaam verspreidde; vervolgens verloor hij het gezigtsvermogen en scheen het of zijn hoofd zou barsten, doch *hij* zag geen kleuren. Binnen één minuut en 22 seconden had hij het bewustzijn verloren. Bij een volgende gelegenheid hield hij het één minuut en 55 seconden uit. De eerste maal kon hij bijna tot het laatste voelen dat men hem met een lancet in de hand prikte, doch de tweede maal niet. Dr. Hammond beweert dat men veroordeelden een zachte strop om den hals moet doen, en hen van den *grond moet ophijsschen* in plaats van door een trap-deur te laten vallen, en dat het breken van den nek geen snel-

ler dood veroorzaakt dan verstikking. Het is te hopen dat er geen ernstige controversie ontstaat over de quaestie van het kleuren zien, die er misschien toe leiden kon om proeven te nemen a la Hammond, maar met minder goeden afloop.

Iemand, die "*doodgeschoten*" is, beschrijft in een Duitsch blad ook *zijne* gewaarwordingen. Hij was op een stoel geplaatst en een 12tal soldaten moesten hem afmaken. "*Ik hoorde het commando om te vuren, gevoelde een hevigen schok door mijn ligchaam en daarna niets meer.*" Men liet hem voor dood liggen, doch de man die hem onder de aarde moest stoppen bespeurde nog levensteekenen bij hem, bragt hem naar zijn woning, wist hem weer bij te brengen, en hij herstelde. Het zal best zijn om dezen man, in elk geval, maar op zijn woord te gelooven, zonder proefneming.

VOOR ROOKERS.—Niemand behoort te rooken, zegt het geneeskundig tijdschrift, *The Lancet*, vóór hij meerderjarig is geworden, en het beste is om elk gebruik van tabak te vermijden totdat men ligchamelijk, geheel ontwikkeld is. Dus niet voor het 25 of 26ste jaar. Bij het rooken is vooral het spuwen te vermijden en al wat schade kan doen aan de tanden, het tandvleesch en de slijmhuid. Het is beter om sigaren te rooken dan pijpen, cigaretten zijn het minst aan te bevelen, en geen sigaar of cigaret behoort verder verrookt te worden dan tot op een vierde. Ook moet de tabaksrook zoo snel mogelijk uitgeblazen worden. Een "*matig* gebruik van tabak is niet af te keuren." Doch de vraag is: wat is een "matig" gebruik? Over het algemeen wordt er te jong en te veel gerookt, en zijn de nietrookers er het beste aan toe (behalve onder rookers en in een rookwagon op den spoorweg).

UIT DE DIEPTE DER ZEEEN.—Men heeft langen tijd gemeend dat alle dierlijk leven op een zekere diepte onder water moest ophouden, vooral ook op grond dat de drukking der watermassa eindelijk te sterk moest worden om door eenig levend wezen te kunnen worden verdragen. Latere onderzoekingen hebben aangetoond dat het dierlijk leven op veel grootere diepte mogelijk is dan men meende en nu weer heéft Milne-Edwards proefondervindelijk bewezen dat de bodem der diepe onderzeesche dalen en vlakten letterlijk wemelen van levende schepselen,—vooral Crustaceën, Mollusken en Zoophyten.

Deze wezens worden, gelijk Milne-Edwards aantoont, gevonden in

sterk aan een zakdoek met parfuum bevochtigd ruikte en de zakdoek in brand vloog. Meer dan tweemaal daags is hij niet te bewegen om vuur te maken, daar het hem geweldig aandoet en, o.a. zijn hoofdschedelhuid geweldig aan 't trillen gaat na het vuurblazen. De doctor is er zeker van dat hieronder geen *humbug* schuilt, en vraagt of men ooit meer van zulk een physiologisch verschijnsel gehoord heeft. Waarschijnlijk niet, doch de assurantie-kantoren mogen Underwood wel goed in het oog houden. Al blazende kon hij wel eens de geheele wereld in vlam zetten!

Godgeleerdheid en Wijsbegeerte.

De redakteur van deze afdeeling schrijft ons dat hij zijne bijdrage voor Januarij reeds drie weken geleden op den post heeft gedaan. Het stuk heeft ons echter niet bereikt. Om deze reden moeten wij ons ditmaal vergenoegen met eenige paragrafen welke van de vorige bijdrage onder dit hoofd moesten overstaan.

DE STRIJD OVER DE THEOLOGIE VAN RITSCHL.

Den 26sten Januarij van dit jaar werd in de vergadering van de Hannoversche landssynode de godgeleerde denkwijze van professor Ritschl te Göttingen ter sprake gebracht. Op genoemde vergadering wilde professor Wiesinger zijn collega Ritschl verdedigen en waagde de bewering, dat de schrijver van "de geschiedenis van het piëtisme" op den bodem van de belijdenis stond, doch dat hij er naar streefde, om den eeuwigen inhoud van de Christelijke waarheid in nieuwe vormen te gieten, en zich eene theologie te scheppen, welke met de belijdenis en de bedoeling van Luther overeenkwam.

Pastor Dieckmann betoogde daarentegen, dat tusschen de leer van Ritschl en de Luthersche een fundamenteel onderscheid bestond, daar de Göttinger hoogleeraar het vóórbestaan van Christus loochende; bovendien erkende deze slechts de eenheid van *wil*, niet de eenheid van *wezen* van den Zoon met den Vader. Ook plaatsvervanging en genoegdoening in den zin van de Luthersche kerkleer kende Ritschl niet. Het was volgens Dieckmann wel jammer, dat de hoogleeraar Ritschl die woorden nog wel gebruikte, maar daaraan een geheel anderen zin hechtte als de kerk doet.

Den volgenden dag verklaarde de spreker, dat hij de Synode niet had willen dwingen om een oordeel over de leeringen van den heer Ritschl uit te spreken.

Daarbij zou het evenwel niet blijven. Op de Pinkster-conferentie,

eene predikanten-vergadering van dit jaar, kwam weder de onrechtzinnigheid van Prof. Ritschl ter sprake. In de openingsrede van genoemde vergadering werd reeds gezegd : " Een nieuw rationalisme is opgestaan en verlangt toelating in naam van de wetenschap ; het komt er op aan om vast te houden aan de belijdenis."

Daarna hield prof. Dieckhoff eene voordracht over " De menschwording van Gods Zoon." In die voordracht werd aangetoond, dat Ritschl op theïstischen bodem staat, dat hij aan de persoonlijkheid van God vasthoudt en zich scherp tegenover het naturalisme stelt. Ook noemt Ritschl Christus God, wil Hem aangebeden zien als den Vader ; hij erkent dat Hij wonderen gedaan heeft en dat Hij uit den dood is opgewekt. Maar daartegenover stelt Ritschl, dat alles wat met den naam van de Godheid bedoeld is, ook het deel worden kan van den mensch. En daarom is in den grond der zaak de Christus voor Ritschl slechts een mensch. Christus heeft, volgens hem, in zijn persoon een verhouding tot God getoond, welke vóór dien tijd nog niet bestaan had ; deze verhouding wilde de Christus op alle menschen zonder onderscheid overdragen. En wanneer Ritschl ook al zegt, dat hij tegenover het naturalisme staat, dan is hem het naturalisme slechts de natuurlijke godsdienst, welke poogt zich in de plaats van den positieven godsdienst te stellen. In den grond der zaak is de leer van Ritschl naturalistisch, omdat zij eene aaneensluiting met Christus, als stichter van den volkomen godsdienst, slechts gezocht heeft om voor dien godsdienst eenigen vasten grondslag te zoeken.

Bij het debat, dat hierop volgde, werd opgemerkt door den grijzen Niemann, die reeds eene halve eeuw lid van het Hannoversche consistorium was, dat hij bij de theologische examens treurige ervaringen had opgedaan, en dat, volgens hem, het vulgaire rationalisme van een vorig tijdperk veel beter geweest was, dan de theologie van Ritschl. Met dit oordeel stemden velen in ; en zij, die vroeger het voor de leer van den hoogleeraar hadden opgenomen, als de president Lichtenberg en de heer Uhlhorn, zwegen thans.

Over de stellingen, die professor Dieckhoff aan het einde van zijne voordracht voorlas, werd niet gestemd, maar bij het sluiten van de vergadering beleed men eendrachtelijk de apostolische geloofsbelijdenis.

Het schijnt, dat overal de strijd vóór of tegen de theologie van Ritschl zal ontbranden. Eene geheele rij van predikantenvereenigingen hebben de discussie over de denkwijze van den hoogleeraar op hunne agenda geplaatst.

Ritschl zelf zal allereerst wel moeten erkennen, dat meer nog dan zijne eigene geschriften, het die zijner aanhangers en leerlingen zijn,

welke het noodig maken, dat hij er toe overga om helder en klaar zijne meenig uiteen te zetten. De ethische goddelijkheid, welke Schultz, een leerling van Ritschl, aan Christus toeschrijft, en welke hij als ook door de gemeente verkrijgbaar voorstelt, heeft weinig overeenkomst met datgene, wat de Luthersche kerk omtrent den Zoon Gods belijdt. Bovendien geeft de lichtvaardigheid, met welke Schultz Schriftuurplaatsen op zijde zet, en verklaart dat hij zich niet afhankelijk maken kan van de apostelen, als Johannes, Paulus en den schrijver van den brief aan de Hebreeën, de voorstelling, alsof het vóórbestaan van Christus eene theologische verdichting van het geloof zijn zoude en dat het geloof aan eene werkelijke menschwording van God voor een product van de verbeelding van de altijd heidenschgezinde massa's moet gehouden worden, aan menigeen ergenis; te meer, omdat Schultz de bijbelsche terminologie aan de hand houdt en het aanbidden van Christus voor gerechtvaardigd acht. Dezelfde heeft een bundel leerredenen uitgegeven, in de Universiteitskerk te Göttingen gehouden, waarbij hij den wensch uitspreekt, dat zij den oprechten tegenstanders zijner theologie den indruk mogen geven, dat deze voor de prediking van het volle en geheele evangelische Christendom een gezonden en genoegzamen grondslag aanbiedt. En al zal niemand kunnen ontkennen, dat de redenaar rijk aan gedachten is, en psychologisch diep denkt, toch komt het kruis van Christus in zijne prediking niet voor.

Professor Hermann heeft zijne voordracht over "de beteekenis van de leer der inspiratie voor de Evangelische kerk," die het vorige jaar zooveel opzien baarde, in het licht gezonden, en ook menig misverstand weggenomen, dat uit zijne stellingen is voortgekomen, daar hij thans duidelijker en uitvoeriger zijne denkwijze aangaande de Heilige Schrift heeft kunnen uiteenzetten. Toch is het jammer, dat hij de bewuste stellingen niet heeft laten drukken; als men de stoutmoedigheid heeft om te beweren, dat "de Heilige Schrift, wat de hoedanigheid en wat de hoeveelheid betreft, niet anders geïnspireerd is als elk ander Christelijk werk"—dan moet men ook den moed hebben, dit in een boekwerk te laten drukken, als men ten minste nog van dezelfde meening is, of anders die stelling herroepen. Als Prof. Hermann in bedoeld geschrift de Heilige Schrift geïnspireerd noemt, "in zoover zij uit den indruk der heilsdaadzaken op geloovige menschen te voorschijn gekomen is," dan zijn daardoor de bedenkingen, die men tegen de verhouding van de Ritschl'sche school tegenover de Schrift inbrengen kon, nog niet weggenomen.

Maar ook Ritschl zelf heeft gelegenheid gevonden, zijne inzichten

uiteen te zetten, in den tweeden verbeterden druk van zijn "Onderricht in den Christelijken godsdienst,"en in zijn geschrift "Theologie en Metaphysika." De veranderingen in dien tweeden druk zijn meest van formeelen aard. De voornaamste materieele verandering heeft betrekking op de leer omtrent den persoon van Christus. In den eersten druk van zijn werk had Ritschl gezegd: "Het was bij zekere geschiedkundige gegevens consequent, de juiste waardeering van de volkomenheid van de openbaring Gods door Christus in den naam van zijne godheid zeker te stellen."

"Daarbij moet men niet vergeten, dat de godheid van Christus niet als uitdrukking van een absoluut onderscheid van zijn persoon van de leden zijner gemeente verstaan moet worden."

Ritschl heeft den laatsten zin geheel weggelaten, en de woorden "bij zekere geschiedkundige gegevens" laten vervallen, en er bijgevoegd dat Christus door de Christenen als God den Vader moet aangebeden en vertrouwd worden. Men krijgt den indruk, alsof Ritschl heeft willen vermijden aanstoot te geven. Dat de denkbeelden van Ritschl daardoor helderder worden, is te betwijfelen.

Ook het werk van Ritschl over "Theologie en Metaphysika" heeft tegenspraak uitgelokt van de zijde van Luthardt, Frank en Weisz (Tübingen). In het algemeen wordt hem verweten, dat hij al het bovennatuurlijke zoo ver mogelijk verwijderd houdt. "Hoe van God uit, de persoon van Christus geworden en hoe zij datgene geworden is, zooals zij zich voor de zedelijke en godsdienstige waarneming (Schätzung) vertoont, is geen voorwerp van godsdienstig onderzoek." Te gelijk verzekert Ritschl dat: "de voorstelling van de prae-ëxistentie van Christus geene godsdienstige voorstelling is."

Luthardt merkt tegen deze beide uitlatingen van dien Göttinger hoogleeraar op, dat wanneer Christus mijn Heer zijn zal, die mij verlost, dan moet Hij ook waarachtig God zijn; het eerste is niet te begrijpen zonder het laatste. Het leerstuk omtrent het vóórbestaan des Heeren is geene abstractie, maar voor het geloof een daadzaak. Men moet niet alleen werkingen beschouwen, maar men moet ook datgene wat werkt in den kring van het onderzoek trekken.

In het algemeen zijn de dwalingen van Ritschl het gevolg van zijn volgen van de wijsbegeerte van Kant.

Door de toepassing van de Kantiaansche wijsbegeerte op de Godgeleerdheid is Ritschl er toe gekomen om te verklaren, dat noch het wezen Gods, noch de Goddelijke natuur van Christus, noch de Drieëenheid, noch de prae-existentie, behooren tot die dingen, welke vallen onder het bereik van het wetenschappelijk onderzoek.

Genoeg meenen wij van Ritschl's theologie medegedeeld te hebben, om te verklaren, waarom in de Luthersche Kerk de strijd daarover is

ontbrand. Men vreest, dat door deze denkwijze, die bij vele predikanten ingang heeft gevonden, het rationalisme weder de kerk zal binnendringen, vooral omdat dit rationalisme zich meer dan het oudere voegt naar de begrippen, welke in de kerkleer vervat zijn, en daardoor een meer positief karakter vertoont.

Correspondentie.

AARDAPPELEN.—Een Worcestersche Boer schrijft ons:—Ik zie in het *Tijdschrift* een schrijven omtrent aardappelen. Ik denk dat het hoog tijd is dat wij ook onze opinies er over geven, want als een mud moeren van 25 tot 30 mud goede aardappelen geeft dan betaalt dit toch extra. Nu, in de eerste plaats denk ik, moet men goede moeren planten. Maar hoe gelijken goede moeren? Zijn de groote, middelslag, of de kleine de beste? Ik plant gewoonlijk de middelslag. Maar ik hoor daar is een boer aan Wijnberg, die laat al de mooije stoelen eerst uithalen en dan neemt hij de groote voor zaad; want de groote zijn de rijpste, en de kleinere kunnen nog groen zijn. Nu, ik denk hij heeft gelijk. Laat onze boeren dit ook proberen. De moeren moeten goed uitgeloopen zijn; maar niet te lang, want ik denk dat lang uitgebotte moeren met 2 tot 3 spruiten uit den grond opkomen en zulke stoelen dragen zelden goed. En nu de grond. Ware ik nu Dr. Hahn, dan kon ik zulks misschien beter zeggen, maar ik denk dat zanderige Karroogrond de beste is, met een beetje goeden beestenmest er bij. Turf vleigrond kan ook goed zijn, als die niet te nat is. Maar vaste kleigrond deugt niet, want die drukt den aardappel te veel. Wat het planten aangaat:—Sommigen planten de aardappelen achter den ploeg, anderen met den graaf; maar ik denk het moet met den graaf goed en diep geplant worden, zeg 9 duim of een voet diep en omtrent 2 voet wijd. Sommigen zeggen, dat zoodra hier en daar een aardappel opkomt het water geleid moet worden, zoodat al de moeren gelijk kunnen opkomen; maar ik denk het is onnoodig, want goede moeren komen van zelven gelijk, terwijl het te vroeg nat maken den grond al te vast laat worden voor de

teedere planten. Maak den grond goed nat eer men plant: dan kan de aardappel een heel eind klaar komen. Maar er zijn allerlei soorten van grond. Bij sommigen is de klagte dat hunne aardappels geil en hoog in het loof groeijen en weinig vrucht dragen, slechts rankjes onder den grond gevende. Dit geschiedt gewoonlijk in lossen, zanderigen grond. Vrienden, zou het niet goed wezen zulke aardappels als zij opkomen nat te leiden? Maar zorg als zij eenmaal nat geleid zijn dat gij het precies onderhoudt met nat maken. Want droogte tusschen in laat de aardappelen vele kleine maar geen groote dragen, en ook als de grond droog wordt en barst, dan kruipen de insecten er in en vreten en steken de aardappelen onder den grond, zoodat zij er van kwijnen. Ook brandt de zon bij de barsten in. Zorg ook dat gij vroeg in den morgen water leidt, want als de grond eerst warm geworden is en het koude water komt er op, dan geeft het natuurlijk de ziekte, genaamd de vrotpootjes. Houdt aan met waterleiden totdat het loof geelrijp is, en goed te schoffelen moet niet worden vergeten. De almanakken geven ons de planttijden aan; maar ik ken een eerste klas ouden groenteboer. Gij kunt naar zijn tuin gaan kijken. Hij zegt, dat wij toch op de maan moeten letten. De aardappel draagt uit den grond naar boven en moet daarom geplant worden als de maan aangroeit. Patattes weder dragen van boven naar onderen en moeten daarom geplant worden met afgaan van de maan. Gij lacht misschien, maar ik voor mijn part geloof er wel aan.

Nu, mijne boerenvrienden, laat mij nu ook van u wat hooren. Ik heb mijne ondervinding te kennen gegeven en gezegd wat ik denk.

Het Tweede Blad.

Het spruitje biedt een tweeden groet
  Thans aan 't geoefend oog;
En heft, behoed, voor tegenspoed,
  Het topjen fier omhoog.

Het tweede blad ontvouwt zich blij,
  En biedt Natuur dien groet.
Dank zij 't getij, die het zoo vrij
  En gunstig heeft gevoed.

Geen onweer is nog over 't hoofd
  Dier teere spruit gegaan;
Geen groei verdoofd, geen blad ontroofd,
  Geen leed haar aangedaan.

Een plaatsjen is haar nu voortaan
  (Een plaatsje zonder loon)
Hier afgestaan. Dit dankt zij aan
  Vrijwillig gunstbetoon.

Mogt zij zich dan dat gunstbewijs
  Betoonen waard te zijn.
En hooger rijz', tot eens als prijs
  Ook knop en bloem verschijn'!

Wanneer ze als tenger "spruitje" niet
  Meer de aarde zal beslaan;
Doch in 't verschiet, de hope biedt
  Ook eens als "boom" te staan.

Een lentegloed dra aangebragt,
  Vervull' dan als een stroom,
(Met langverwachte levenskracht)
  Niet 't *spruitjen*, maar den *boom*.

"Den boom, ja!" maar wanneer zal 't zijn?
  Wiens oog toch zal het zien?
Dat 't spruitje klein, als boom verschijn'
  En ook dien naam verdien'?

O, worde 't eens verwezenlijkt,
  Met tal van blad'ren vrij
Den boom verrijkt, de vrucht ook prijkt
  Van onder die kleedij.

J. C.

Het twee
En b
Dank
E

C